

FRANCISCI VALLESII COVARVVIANI,

CONTROVERSIARVM MEDICARVM ET PHILOSOPHICARVM,

Editio quarta, ab Autore denuo recognita & aucta.

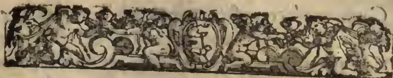
Accessit libellus De locis manifestè pugnantibus apud Galenum, eodem VALLESIO *Autore.*

Cum INDICE rerum & verborum copiosissimum.

VENETIIS, Apud Paulum Meietum. MDXCI.

PAVLO AICARDO
PHILOSOPHO ET MEDICO
PRAESTANTISSIMO.

PAVLVS MEIETVS S. D.

ANTVM tibi debeo, vir doctißime, quantum persoluere non possum. quid ergo consilij capiam? nihil, parum ve reddam? at hoc ingrati hominis est. ab alio soluam? at cur alij magis debeam quam tibi, cuius beneficia prolixaq; natura iam pridem mihi perspecta est? Dum sic animi pendeo, bono meo fato accidit, q te alieno munere ità munerarer, ut auctori muneris non liqueret; an beneficium magis daret, quàm acciperet. FRANCISCVS VALLESIVS vir clarißimus X. libros Controuersiarum Philosophicarum, & Medicarum conscripsit. rerum magnitudine, ac varietate praeclarum, & Illustre opus Hispania semel,

a a Ger-

Germania bis excuſsit; cum autem ſtudioſi nulla eius proſtare exemplaria, & grauiter & aſsidue mecum quærerentur, paſſus non ſum, ut diutius in eorum deſiderio eſſet. Itaque quàm diligentiſsime typis meis opus impreſsi, & in hanc commodiorem, uenuſtioremque formam redigi, tibi uero inſcripſi, dicauiq́. Has ob res Valleſius ipſe mihi gratias habebit, forte etiam aget; certe gaudebit, vehementerq́ lætabitur, libros ſuos tibi nuncupatos eſſe, qui pro tua ſingulari eruditione, ſummaq́ ſapientia Controuerſiarum ipſarum iudex optimus eſſe potes. Vale.

Patauij. poſtridie Id. ſept. M D XCI.

INDEX

CONTROVERSIARVM QVAE HOC OPERE CONTINENTVR, PER LIBROS ET CAPITA.

Libro Primo.

Libro secundo.

Libro tertio.

Libro sexto.

Libro septimo.

an

Libro octauo.

Libro nono.

Libro decimo.

CON-

RERVM
ET VERBORVM
IN CONTROVERSIIS
MEDICIS ET PHILOSOPHICIS
notatu digniorum Index.

PRIMVS NVMERVS CHARTAS, SECVNDVS versus, tertius, qui est, 2. nouissimo loco positus, secundam paginam indicat: plures numeri puncti distinguntur.

Cata-

D

E

G

Musculi

T

V

FINIS.

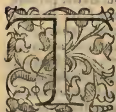

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Primus.

PRAEFATIO.

TAM diffusè, distinctè, & diligenter enarrata sunt à Galeno, medico ac philosopho nunquam satis pro dignitate commendato, omnia, quę inuenta sunt ab Hippocrate antiquo illo medicinæ doctore (quem non laudare, sed suspicere fas est) ut nihil quicquam uel ad artis summum (si quod tamen esse potest summum) complementum, uel ad dilucidiorem enarrationem desiderari uideatur. Nam est nobis Hippocrates unus instar mille autorum: & unus Galenus pro innumeris explanatoribus. Nulla enim est artis medicæ pars, quam ille non inuenerit, neque quam hic ad summum non excoluerit. Id quod uel ex scriptis eorum, qui post hos autores in hunc usque diem scripsere, fit manifestum, cum enim Galenus, qui Hippocrate est multò iunior, mille ac quingētis ante nos annis scripserit; nihil tamen eius inuentis adhuc est additum, neque quicquam tanta librorum uolumina, quanta uix iam capiunt bibliothecæ, continent: aut quicquam Côpluti à nostris præceptoribus, aut a nobis docetur, aut ab aliis alibi, quod non in Galenum referatur. Ante Hippocratem medicina non erat in artē redacta, ab hoc vsque ad Galeni tempora erat sanè ars: sed vt Plinius dixit, interpolis: quæque ab alijs inuenta ratione multis annis (vt par erat tam difficilem, & tam necessariam artem) ediscebatur: ab aliis côparabatur sola experientia: ab alijs solis sex mensibus, methodo (vt videbatur illis) comprehensa docebatur. Cæterum post Galenum non amplius interpolis ars fuit, sed perpetuo eadem, ueris demonstrationibus confirmata: q̄m.s. hic autor nihil, quod ad artis attinet constitutionem, non reliquit inuentum, q̄d posteri superadderēt: nihil non clarum, quod enarrent. Illud vnū multi conati sunt emendare, quod tā longæ artis tam expeditā traditionē necessario consecutum est, nempe prolixitatem: ne tot libri essent à nobis euoluendi

Galeni & Hippocratis laus.

Gal. prolixitatē multi accusāt, sed immerito.

 non

non parum nos hac in parte ſe iuuaturos ſperantes: tamen interim nobis pro libris Galeni, qui in quinque non adeo grandes tomos rediguntur, libros præſtitere: qui non facilè in centum tomos redigantur, præterquam quod nullus eſt conſecutus, ut tot præcepta breuius quàm Galenus, pertractaret. Nam qui inter illos totam artem ſibi propoſuerunt pertractandam, ut Auicenna; aut omnia, aut pleraque, ſine demonſtratione tradunt, ſibi ſine ratione haberi fidẽ poſtulantes: reliquorũ ſinguli ſingulas partes tractandas ſuſcipiunt, & nullus illorum eſt, qui uel in ea, quam ſolã tractat, parte, non ſit Galeno, qui nullam omiſit, multò inferior. Solus Auicenna poſt Galenum uiſus eſt nihil uoluiſſe omittere, quid fortaſſe proinde toties turpiter lapſus eſt: aut (quod uerius arbitror) quoniam non docebat cum demonſtrationibus; ſed uelut in cummulum cuncta congerebat. quãquam in multis conſultò à Galeno deuiauit, arroganter contradicens: nõ ſolùm in contemplatoriis opinionibus, ſed & in practicis præceptis. Quæ res effecerat ut cum ſuperioribus aliquot ſeculis bonæ literæ iacerent, & genuina Galeni monumenta deliteſcerent: tota medendi ars ferè periiſſet & nihil inter medendum Hippocrateum, ſed Auicenneũm fieret. Iam uerò diligentiſsimorum hominum, pariter ac eruditiſſimorum (quales multos tulit hoc ſeculum) beneficio, primum integritati, & priſtino nitori reſtituta ſunt: deinde & eleganti latinitate donata. Quare, nihil eſt maius, quod ars medicinalis ad integrum complementum requirat. Sola laborat (ut arbitror) opinionum varietate, ac quæſtionum: quam ſcriptorum non admodum utilium multitudo peperit. Quod ego intelligens, ſtudioſos medicinæ, ſi quid poſſem, uolens iuuare, quæſtiones medicinales ſcribere inſtitui: ut quid in unaquaque ſentiendum ſit, conſtet. Conabimur quo ad fieri poterit, ſi quid noui attulerimus, cum demonſtratione proferre: ubi hæc non ſuccurrerit, tacebimus noſtram opinionem; quò, ubi fieri poſſit, litem dirimamus: ubi ſecus, nouam addentes opinionem, rem non reddamus obſcuriorem: niſi forte aliquid ijs, quæ ab alijs dicta ſint, uiſum fuerit multò ueriſimilius. Interim breuitatem conſectabimur: ne ſtudioſos, ad artis peritiam properantes, quæſtionibus implicitos, longius remoremur; id quod uitioſiſsimũ eſt in his, qui ante nos quæſtiones medicas, barbare illi quidẽ, omnes ſcripſerunt. Quoniam uerò in quouis opere nihil contingere poteſt legentibus aut iocundius, aut utilius ordine: delectationi & memoriæ eorum, qui in hunc librum inciderint, conſulentes, in decem libros totum opus cenſuimus diſtribuendum. quorum priores duo, controuerſias, quas philoſophi habent cum medicis communes, contineant; tertius quæſtiones de pulſu & urina habeat: (debetur enim ſignorum dignitati propria diſputatio) nam quarto & quinto pathologicas dabimus quæſtiones: ſexto eas, quæ ad artem tuendæ ualetudinis ſpectant. Tres ſequentes habebunt curatiuas: ultimus prognoſticas. quinque enim his, tanquam præcipuis partibus, tota medicina conſtat. Ergo eas, quæ ad phyſiologicam ſpectãt partem, primũ pertractabimus. Nam hæc, ut philoſophiæ finis, ita me-

Quid autorem ad hoc opus ſcribendum impulerit.

Totius operis ordo & diſtributio.

dici-

dicinæ principium eſt. Sternit enim philoſophia medicinæ uiam potisſimùm qua parte temperamenti, & compoſitionis humani corporis notitiæ ſeſe accommodat. Componitur uerò humanum corpus compoſitiori quadam ac propria conſtitutione, ex membris organicis capite (inquam) thorace, uentre, cruribus, brachijs & reliquis. Sed ante hanc, ſingula illorũ ex homœomeris ut carne, neruo, arteria, & uena: hæc rurſus elementis quibusdam, quæ ab Hippocrate & Galeno dicuntur ſecunda, humoribus (inquam) componuntur. Hanc compoſitionem habet homo cum omnibus ſanguine præditis. communem: ante quam rurſus habet illam omnium primam ex primis elementis, quæ illi cum omnibus mixtis natura conſtantibus communis eſt. Meritò igitur compoſitiuam doctrinam nobis inſtituentibus, primum habet in diſputatione locum ea quæſtio, quæ de modo quo elementa in mixto ſunt inter philoſophos, & medicos intercedit.

De modo quo elementa prima ſunt in compoſitis ſubſtantijs. CAP. I.

ANTIQVI philoſophi de primis elementis multa deliramenta tradiderunt; illud vnum euidenter intellexerunt, quæ generantur, omnino ex aliqua re conſtare oportere, in quam reſoluantur rurſus; quid tamẽ illud eſſet, ignorarũt. Alij generabant ex inſectilibus corpuſculis, quæ pinde atomos appellabant: alij ex terra, alij ex aqua: alij ex aere: ex igne alij oĩa conſtituebant: alij ex horum duobus, aut tribus. Primus oĩum Hippocrates calidum, frigidum, humidum, ac ſiccum inuexit: apertè demonſtrãs, quatuor eſſe prima elementa, ignem, aerem, aquã, & terram: neq; his plura, neque pauciora, ut multa alijs in locis, ita vel præcipuè in eo opere, quod de hominis edidit natura. Hæc principia recceperũt ab eo omnes philoſophi (nam inter philoſophos, Epicureos: inter medicos, Aſclepiadæ ſectatores, omnino neq; philoſophos appello) ſed quanquam hoc axioma indubitanter ab omnibus admittitur: tamen illud in dubium vocatur, Cõſtent ne cuncta ex his elementis corruptis ſecundum formas, aut ſuas formas retinentibus. Sunt qui hæc elementa non minus retinere ſuas naturas aſſeuerant, atque priuſquam in hanc compoſitionem coiuiſſent. in horũ numero eſt Auicenna, autor non omnino contemnendus. Alij, in quibus Ariſtotelem eſſe & Galenum & Hippocratem ego ſtatuo, ſolas elementorum qualitates ſeruari, reliqua corrumpi putant. Eſt Auerroes, qui media via voluit incedere dicens, retinere elementa formas, quæ ſubſtantiales appellantur, ſed remiſſas illas quidem, ac ſuas naturas non conſtituentes: & proinde, neque ſpecierum tribuentes appellationes. Quod videtur innuere etiam quodammodo Plato in Timæo, dicens, Elementa prima non debere dici hoc quid; ſed quale aliquid. Verum hæc Platonis aſſertio maiori quadam ſpeculatione indiget, quàm vt in hoc loco de ea agi poſſit. Sed hæc Auerrois opinio, ſi nihil aliud, ſaltem illud abſurdum coniuncetur ad

Hippo. primus quatuor inuexit elementa.

Variæ sẽtentiæ de mõ quo elementa ſunt in mixtis.

Refutatio ſentẽtiæ Auerrois.

mittere, Formas, naturaſque elementorum intenſionem recipere, & remiſſionem. quod eius ſectatores fatentur vltrò, addentes, Formas elementorum imperfectum eſſe quoddam formarum genus; & Ariſtotelem in categorijs, ſolum perfectæ ſubſtantiæ denegaſſe intenſionem. Sed admittent hi continuò, ſecundum magis & minus dici; & ignem alterum altero eſſe magis ignem. quod non intelligo, cur minus abſurdum ſit, quàm hominem appellare. neque minus abſurdum eſt, quod propriam habet eſſentiã, quin alicui inſit, & quod per ſe ſubſiſtere poteſt, à vera ſubſtantiæ ratione ſecludere. Decipiuntur ergo hi, quia ex improbabili poſitione conſentanea loquuntur, probabiliter ſe collegiſſe putantes. Sed prætereo breuiter, quando quidem huic opinioni pauci admodum acquieſcunt: quanquam ſolet in medium produci, vt acutum inuentum, non tamen adeò verum. Nobis tamen quibus in ſingulis verum inquirere, ad dirimendas controuerſias, propoſitum eſt: non tam ſubtilitatis, quàm veritatis eſt cura. Quod à tam multiplici ingeniorum varietate in re præcipuè obſcura tam multæ profectæ ſint opiniones, nõ miror. Sed quòd tam vnanimiter ab omnibus. & ſcriptoribus, & publicè docentibus ea ſententia, quæ afferebat, Elementorum formas in mixtis conſeruari: in medicos vt in opinionis autores, & aſſertores referatur, non poſſum non mirari. Neque minus illud, quòd, qui eam tuentur opinionem, Ariſtotelem ita opinari dicunt: cum tamen, niſi oſcitanter verba Hippocratis, Galeni, & Ariſtotelis prætereant, aut conſultò diſſimulent, ne minus bene hucuſque intellexiſſe conuincant non poſſint, non intelligere omnes hos, quos modò retuli, autores, contrariam aſſertionem, ſcilicet, Elementorum formas non manere, ſed uirtutes ſolas multò probabiliorem exiſtimaſſe. Ariſtoteles: Et quoniam eorum, quæ ſunt, alia facultate, alia actu ſunt: fit, vt quæ in mixtionẽ recipiũtur, quodammodo ſint, & non ſint. His verbis apertè docet Ariſtoteles, non eſſe elemẽta actu, ſed potentia. Verũ, q̃d ſit, potentia eſſe, paucis interpoſitis ita declarat: Neque verò actu remanent, ut corpus, & candor; neque alterum aut vtrumque deletur: quia illorum facultas ſalua manet. Igitur illorum manent facultates, non formæ. Sed fortaſſe hic ſub obſcurius docet. An alicubi clarius? Secundo De partibus animalium cap. 1. ita dicit Cum itaque triplex ſit compoſitio, prima ſtatui poteſt ea, quæ ex primordijs conficitur ijs, quæ nonnulli elementa appellant: terram dico, aquam, aerem, ignem. Sed melius fortaſſe dici poteſt, ex uirtutibus confici elementorum, iiſque non omnibus, ſed, ut alibi antea expoſitum eſt. Humor enim, & ſiccitas & calor, & frigus materia corporum ſunt compoſitorum. Ex his haud dubium eſt, Ariſtotelem uirtutes uocare qualitates primas, & eas ſolas manere in mixtis opinari. Galenus illum ita iuterpretatur primo libro Methodi, cap. 2. Diſſident in eo (omitto priora) quòd Ariſtoteles, qualitates tantum in ſe mutuò tranſire, omninoque miſceri: Stoici autem nõ has modò, ſed etiam ſubſtantias ipſas, exiſtiment. In quodam fragmento, quod extat De naturalium facultatum ſubſtantia, ita inquit: Corpora, quæ apud nos ſunt

Ariſtotelis Galeni & Hipp. ſententiæ.

quatuor

quatuor elementorum temperatione generari uniuerſa firmiter me ſcire aio: quæ præterea & per ſe contemperentur tota; non, ut putabat Empedocles, exiguis comminuta partibus: num autem ſe totas peruadentibus corporeis inuicem ſubſtantijs, an ſolis qualitatibus, neque cognitu neceſſarium arbitror, neque pronuntio. Cæterum qualitatibus fieri temperationes, probabilius cenſeo. Octauo libro De placitis commendat Hippocratem quòd elementa prima nominibus qualitatum appellauerit: & ſecunda, humores ſcilicet, nominibus ſubſtantiarum: poteſtate ſiquidem (inquit) in ſunt, non actu in corporibus. Nullus ergo, arbitror, quantũuis rudis, amplius dubitabit, Hippocratem, Galenum, & Ariſtotelem probabilibus cẽſere, ſolas manere elementorum qualitates quam ſubſtantias. Nos uero non ita ſolùm, ſed aſſertionem contrariam omnino eſſe improbabilem, ſi rationibus agendum eſt, opinamur. Nam, aut elementa tota permeant per ſeipſa, ut opinati ſunt Stoici; aut comminuta in minima fruſtula miſcentur, ut ſenſit Empedocles, quem excluſum multò antè, reduxit Auicenna. Si primum das, penetrationem corporum commenſuratorum cogeris admittere; quod intellectus non capit: ſi ſecundum, intellige mihi minimum carnis, quatuor elementorum fruſtulis minimis conflatum: in cuius ignea portiuncula, aut eſt forma carnis, & fiet, ut caro ſit, atque proinde mixtum unico conſtans elemento, & ut duæ formæ ſubſtantiales in eadem recipiantur materia: aut in ea portiuncula nulla eſt forma carnis: atque ita, neque in aquea, neque in aerea neque in terrea erit eadem ratione. Quo fiet, ut corporea forma in toto ſit, & in nulla parte: non aliter ac anima rationalis, aut forma circuli. Et præter hæc non quælibet pars mixti erit mixta, neque carnis pars quælibet erit caro. quare neque aliqua pars erit omni ex parte ſimilis, & homœomeres. Fit ergo non ita; ſed ut in theriaca, aut tetrapharmaco: in quibus ſimplicia medicamenta contuſa, atque in minimas partes deducta ſunt, uſque dum, mutua ſe actione interimunt, atque ex ipſis media quædam, vndequaque ſimilis ſubſtantia ab alijs omnibus diuerſa generatur: in qua non ſubſtantiæ ſimplicium conſeruantur, ſed qualitates. Talis eſt mixtionis perfectæ forma. neque quicquam obſtat (quanquam uidetur hoc pleriſque pro contraria aſſertione firmiſsimum argumentum) eſſe ea, ex quibus mixtio fit, ſeparabilia, Hippocrate, & Ariſtotele autoribus. nam fit mixti reſolutio in elementa, vt facta eſt compoſitio. ut, ſcilicet, compoſitum mixtum eſt, elementis corruptis ſecundum formas: ita reſoluitur, elementis regeneratis, eductiſque per generationem ex compoſito, cùm illud corrumpitur. Quod ſi rurſus ſciſcitere, quæ cauſa ſit elementorum efficiens, cum compoſitum diſſoluitur: reſpondeo, generationem illam eſſe in numero earum, quæ à philoſophis dicuntur, generationes ex accidenti, quia ſine agente peculiari fiunt, ſupplentibus uniuerſalibus cauſis (vt philoſophi dicunt) uicem peculiarium. Sed, quoniam hæc non ſine demonſtratione diximus, opportunum fuerit, tranſire ad aliam quæſtionem.

Refutatio ſententia Stoicorũ & Auicennæ.

Mixtione veritas explicatur.

Sit ne aqua humidior aere. CAP. II.

ELEMENTORVM qualitates duplices sunt: quædam primæ, hæ sunt, calor, frigus, humor, & siccitas: quædam secundæ, ut grauitas, & leuitas. Hæ sunt loco mouentes, illæ alterantes. De utrisque apud eos, qui quæstiones medicas scripserunt, solet esse multa disputatio: quoniam illis hoc uidetur fuisse institutum, nihil importunum omittere, neque quicquam utile disputare. mihi uerò, non quascunque sed medicas tantū controuersias disputare animus est, quare, multas earum quæ apud alios diffusè pertractantur, omnino non attingam: alias quo ad fieri poterit, perstringā breuissimè. Earū, quæ de secūdis qualitatibus sūt quales sunt, illæ, An elementa in propriis sedibus grauitatem habeant, aut leuitatem, an secundum naturam moueantur circulatim; an aqua ascendat citra uolentiam. ne detur uacuum, ut Aristoteles nos docet: nequaquam meminero: quoniam hæ quæstiones ad physicos solos spectant; non, ut alię ad physicos & medicos. Quanquam reuocat me cuiusdam physici vox, quotidie clamantis, aquam non ascendere, ne detur vacuum: alioqui rationis (inquit) sit particeps; sed aliam causam, aut externam impellentem, aut internam inuenire oportere: quasi nondum intellexerit finem rerum ad permouendum eas sine causa efficienti non sufficere id quod neque mulierculæ solent ignorare. Nescit enim nullus, non satis esse mihi ad accurrendum, si magnum præmium ostentetur, nisi pedes sint: sed neque illud ignorat quisquam, interroganti, cur aliquid fiat, per causam cuius gratia fit, quam per efficientem commodiùs esse responsum. nam, si quis me interroget, Cur homo ille fugit: ne taurus illum feriatur responderim: tu respondeto, quoniam pedes habet. ahdicis, homo ratione ducitur, aqua natura. ita est, sed omnia operantur propter finem, etiam si sine rerū cognitione ducantur, quia inditum est rebus omnibus à natura, unionē uniuersi, & se tueri. Si quid ergo aquā ab aliarū rerum cōmercio ꝑperet diuellere, potest natura propria consequi fugientem substantiā, naturā (inquam) propria; ēt sine instrumento. nā natura & ipsa rei forma efficit hęc. Sed dicendi de his, procedente sermone dabitur commodior occasio. Qui controuersiæ huius decisionē amat, requirat eam septimo huius operis libro ubi de modis tractationū disputabimus. De actiuis elementorum qualitatibus dicere iam propero: quoniam his constat humanum temperamentum; cuius exacta notitia ad solum medicum spectat. Aristoteles libro secundo De ortu & interitu, & cap. primo quarti Meteororum, ex quatuor coniugiis qualitatum, quæ ex quatuor qualitatibus primis, calore, frigore, humore, & siccitate conflari possunt, quatuor elementa constituit. Singulis elemētis tribuit singulas excellentes qualitates, illarum asseclas, singulas: ignem calidum uocat, aquam frigidam, terram siccam, aerem humidum. huius rei demonstratio ex philosophica quadam

Quomodo ascendat aqua ne detur vacuum.

Sententia Aristotelis de actiuis elemētorū qualitatibus

dam

dam congruentia est. Congruū.n.uī, cū quatuor qualitates sint, & quatuor elementa, & ex quatuor qualitatibus quatuor tãtùm coniugia possint constitui (contraria enim non possunt copulari) in quatuor elemētis a quatuor qualitates, in singulis singulas uigere: & in singulis binas qualitates esse secundum coniugationem. Qua etiam ratione probant, uer inter anni tempora calidum & humidum esse: adolescentiam quoque inter ætates. Verùm Galenus his legibus non est addictus, ut de temperamentis dicam postea, de elementis iam dico. Primo lib. De simplicium medicamentorum facultate, capit.8. inquit, aquam summè humectarè, ubi extremam humiditatem uidetur illi tribuere, non aeri. primo etiam De temperamentis ita scripsit, Neque ullum animal, aut calidum omnino esse potest, ut est ignis, aut humidum ἄκρως (quasi *summè* dicas) ut est aqua. Tamen Aristotelici passim proclamant, aerem in summo humidum esse: aquam prope summum. quin & Galenus ipse, cum his quæ hactenus de illius sententia dicta sunt, pugnantia uidetur asserere: qui primo de natura hominis comm. tertio ita reliquit scriptum: Est enim quod mutatur, id quod subiicitur: mutatio autem ipsius secundum qualitatum vicissitudinem fit, cum in ipso summus calor generatur, effecto igne: ut & aere, cùm summum humorem accipit. Hæc Galenus. Est igitur ita constituta controuersia. quanquam mihi hac in parte facilè citra sententiæ alicuius refutationem uidentur in eandem omnes autores posse trahi, aut omnino parum dissidentem. Galenus siquidem primo De medicamentis simplicibus, aquam non dixit esse summè humidam: sed summè humectare. tamen fieri potest, ut minùs humida sit, quàm aer, & propter substantiæ modum, maiorem inquam densitatem humectet plus. Est itaque hic aqua dicta humidior vt, medicamentū. At verò in libello De temperamentis dixit vtrunque elemētum, (aquam dico & aerem) absolutè humidum, utrum esset humidius parum solicitus nam in principio statim libri summè humidi corporis exemplū fuit aqua. Sed paulò inferius, cap. 6. ita scripsit, Quod ἁπλῶς (quasi *absolutè* dicas) siccum vocatur, id, in solis elementis est igni, terraque, sicut humidum in aqua & aere. Verum est, Galenū hic vsum fuisse hac dictiúcula ἁπλῶς & in principio capitis ἄκρως, quæ significationem uidetur augere, tamen primo De hominis natura in Aristotelis sententiam apertè incidit Quare mihi persuadeo, Galenum, ut medicum, humidiorē statuisse substantiam aqueam, quoniam magis humectat: Aristotelem, ut philosophum, aerem dixisse humidiorem, ut quem hac oporteat qualitate præcellere. Dixerit aliquis admodum probabiliter, ut medicus & philosophus, neque medicinæ quicquam officiens, neque à philosophia Aristotelis recedens, aquam esse humidissimum medicamentum, aerem humidissimum elementum. quanquam Auicenna uituperat Galenum, quòd decimotertio Aphorismo quartæ sectionis dicat, aquam, nec interius assumptam, nec exteriùs applicitam, humectare. Cæterùm nō intelligit de

De humore aquæ & aeris controuersiæ.

Contr. decisio.

Soluitur obiectio Auicennæ aduersus Galen.

humore substantiæ solidorum, eo scilicet, quem præstant alimenta, fuisse locutum illic Galenum. Sed si de madore putabat dictum, cur hominem non accusabat dementiæ, à sæpe antea scriptum fuerat, aquam esse summe humectantem? Verùm de aqua satis diximus. Ad aeris qualitates iã ueniamus.

Sitne aer calidus, an frigidus. CAP. III.

AEREM, aut summè humidum, aut saltem absolute humidum esse superiore quęstione monstrauimus. Cæterum de illius qualitate, quę in altera oppositione est, non adeò conuenit inter omnes. Galenus secundo De simplicium medicamentorum facultate, cap. 20. maximam fuisse quæstionem inquit, inter Peripateticos, quorum princeps fuit Aristoteles: & inter Stoicos: illis ærem calidum esse, his frigidum asserentibus. quos etiam iuuit Seneca secundo Quæstionum naturalium, dicens, Aer frigidus & obscurus natura est: lumen & calor illi præstant alimentum. Vtrique argumentantur ex generatione. Dicunt Stoici, ærem ex aqua, quæ natura frigida est, fieri per solam rarefactionem, & proinde frigidum esse oportere; alij contrà, calidum, quoniam a causa calida dissoluente generatur. Itaque alij obijciuut materiam, alij efficiẽtem causam. Cõuenit inter philosophos omnes, oleum aereo præditum esse humore, quoniam insidet aquæ, & in aqua ascendit. Vnde præstatur rursus vtrisque ansa argumentandi. nam alij oleum a frigore citissimè dicunt densari, vt quod frigidum sit: alij num quam omnino vsque ad duritiem concrescere, vt quod sit calidissimum, & hoc modo venit intelligendus Aristot. 4. Meteororum dicens, oleum non posse congelari; non posse, scilicet, ad multam congelationem uenire: alioqui in mendacio quotidie deprehendatur. His argumentis addit Aristoteles leuitatem aeris, quæ ex calore uidetur proficisci. negat deinde consentaneum esse, aerem & aquam, diuersa elementa, similibus esse qualitatibus. Stoici contra ita argumentantur: Omnis res naturalis, remotis ijs quæ ipsam alterabant, recidit in suam naturam: sed aer ex sola absentia solis fit frigidus in hyeme: ergo talis erat natura sua: præter naturam autem incalescebat. Adde, in medio suæ regionis, quo loco uidetur oportere suã illum naturam maximè retinere, esse frigidissimum, ut docet pluuiarum & grandinis ortus prẹterea ex uentilatione aeris semper refrigeramur. Ecce duas opiniones contrarias; quarum neutra est improbabilis; sed, quæ sibi ita mutuò respondent: Aristoteles materiam non putat sufficere ad rei temperiem: sed efficientem causam esse potiorem. nam ex frigido ligno ignis fit, efficienti causæ similis. oleum propter partes crassas, quas habet permixtas cũ tenuibus, densari citò, inquit: sed, quia calidum est, nunquam integre densationem pati, aut saltem non quantam aqua rursus in hyeme non dicet refrigerari aerem propter absentiam solis tantummodo, sed & propter uiciniam aquæ quod etiam immedia regione frigidus fit, ex antiperistasi dicit factum. Sed ego, ut uerum fatear, talem antiperistasin, qualem philosophi solent describere, non intelligo: aut illi loquuntur obscurè, aut narrant fabulas. Verùm antiperistasi & uulgò uocatæ reactioni caput quintum libri

Agitatur controuersia

Stoici et Peripatetici obiecta argumẽta mutuo soluunt.

huius daturi sumus: in quo concedente Deo, cum demonstratione loquemur; interim, ut alij, de antiperistasi disputemus. Addendum etiam est huic opinioni, aerem ocursantem faciei in uentilatione non perpetuò esse frigidum; sed minùs calidum eo, qui quietus adhærebat. Aristoteles itaque; ita respondet Alij contra respondent Aristoteli, nihil referre, à calore fieri aerem dummodo ex frigida substantia solam rarefactionem perpessa fiat: oleum quoque non tam propter modum substantiæ, quàm propter frigus densari citò. quòd easdem habeat aer cum aqua qualitates, hi nihil curant: leuitatem ex sola raritate etiam sine calore dicent proficisci. Vtrique igitur sic se tueantur Galenus nullibi (quod ego legerim) expresse dixit, aerem esse frigidum cæterum non esse calidum, ut est opinatus Aristoteles octauo de usu partium cap. 3. ita docet: Cum autem ipsemet aerem calidum esse natura dicat alibi, non bene nunc oblitus est; an hoc quidem bene fecit, quòd falsò dictorum sit oblitus? Libello de usu respirationis illud idem uidetur innuere, docens, cor non substantia aeris, sed qualitate egere ad refrigeriũ. Itaque est ubi Galenus uideatur innuere aerem esse frigidum, sed ubi aperte dicat, non est. Nam etsi libello cui titulus est, Quod animi mores corporis temperationes sequantur, cap. 4. de aere dillerẽs, dixit: Nam is ipse, quãtum in se ipso, frigidus est; cęterum permixtione ignei elementi bene fit temperatus: tamẽ cõstat illic opinionem Stoicorum referre illum addit enim, Itaque tibi apertum iam, est, animæ substantiam pro certa quadam aeris atque ignis temperatione de Stoicorum sentẽtia fieri. Nihil ergo est quod nos cogat, dicere ex illius opinione aerem esse frigidum. Frigidorem cerebro illum appellauit octauo De usu partium. Sed neque hoc hominis sententiam patefacit: cerebrum enim in uiuente actu est calidum, & calidius aere, etiam in ætate media. Ergo cum Galenus nullibi frigidum dixerit, & non esse calidum asseuerauerit; uidetur sensisse, neutrum natura esse, sed in hac oppositione temperatum. Solet siquidem Galenus ex contrarijs doctissimorum autorum sententiis, æquè fortibus argumentis confirmatis, illorum rationibus utrorumque assertiones refutare: & mediam opinionem censere ueriorem, ut quæ, neque his neque illis argumentis exposita sit. Non aliter demonstrat pueri & iuuenis calorem, æqualem esse: quam quod multa sint quibus puer iuuene uidetur esse calidior: multa rursus, quibus iuuenis puerum in calore uidetur superare ita quoque primo De ratione uictus in Acutis, monstrat, Hippocratem conuenienti usum fuisse uictu in ægritudinibus, quòd eorum, qui fuerant probatissimi medici, alij illum accusauerant, ut ægrotantes fame internecantẽ: alij ut multitudine ciborũ suffocantem. Est ergo, quantum intelligo, Galeni mẽs, aerem humidissimum esse, in altera oppositione temperatum. Sed qm̃ ille apertè in hac controuersia nihil dixit, melius fuerit rationibus (quicquid ille senserit) nostram hanc sententiam confirmare. Quod facile est ad alterutrum extremorum transmutabile, illud utriusque est expers: nam quod contra altero est natura sua effectum, difficile ad aliud, quod

Galeni opin.

est

Probatur aere natura neq; calidum esse, neque frigidū. est illi cōtrariū, trahitur, proinde symmetra corpora sunt ad cōtrarias mutationes aptiora, ut docet Aristoteles sectione quinta, problemate uigesimo secundo, propterea quoque oculos sine coloribus oportuit esse & instrumētum tactus temperatissimū. Sed aer facillimè leui ēt causa de calido frigidus fit, & de frigido calidus, & mediocribus occasionibus, nunc calidissimus est, nunc frigidissimus vt in media hyeme vix possimus frigus perpeti, & in media estate, calorē, & in autumno alternis horis, modò calidus, modò frigidus manifestè esse sentiatur. Est ergo proculdubio natura sua neque calidum, neque frigidum: quod tam facilè calorem induit, & frigus. Secundò omnia medicamenta aerea natura censetur à Galeno, & tota medicorum scola temperamento æqualia: vsque adeò, ut in officinis, nō tā sint medicamenta, quàm materia medicamentis confingendis apta, liquidis oleum, solidioribus cera. Ergo iam, non solùm Galeni hæc est opinio: *Diluitur calūnia.* sed quæ & philosophicis rationibus, & operibus medicis confirmatur. Ille qui apud se statuit nullum meorum dogmatum probare, imperat, vt aeris in vtrunque excussum mutabilitatem referam in substantiæ tenuitatem, ac non potiùs in mediocritatem temperamenti: mihi uerò certum est non parere modò: ne cogar dicere ignem qui aere tenuior est, facilius etiam mutari; quem tamen scio naturalis caloris esse tenacissimū. Galenus certè dicit, Quæcunque corpora tenuis sunt essentiæ, cùm facilè perpetiātur, promptè tum incalescunt tum refrigerantur. tamen hoc de rebus eiusdem naturæ intelligēdum venit. non enim vapor opii facilius calescit quā granum piperis. Sed in quibus natura est eadem quod tenuius, commutabilis. proinde aqua quam aqua, & aer quàm aer quò tenuior eò cōmutabilior; non tamen hanc ob caussam aer quàm aqua: alioqui & ignis quam aer. porro non tam facilè siccescit aer quam frigescit. imò verò frigidus cū siccitate flatus borealis est siccus, cum calore, exhalatio ignea: aer ipse vix vnquam siccus. Obijcis præterea Aristotelem & Galenum uocare elementa simpliciter talia. miror, vir doctissime, ꝙ hæc huc trāsferas. nā ex his nō fit vt illorū aliquod sit tale aut tale sed vt quodcunq; illorū sit qualecunq; est perse, ac primo, & non per aliud, vt concreta. sed tibi hæc suffecerint. Qui verbosius quæstiones medicas tractant, ac minùs ex vsu medicorum singulas quæstiones in notabilia (ita loquuntur) distribuentes, & singulas opiniones argumentis, quæ in numerato sunt, impugnantes, non hæc solum in dubium vertunt; sed & de calore ignis disceptant: & parum abest, quin, Sintne ipsi homines, (interim dum scribunt) probabiliter sint disputaturi. Pleraque illorum, de quibus ipsi anxiè contendunt, nos omittimus vt inutilia; alia, vt quæ ad medicum non spectant. nonnulla etiam, ut quæ controuersiam non habent, præter eam, quam isti pro & cōtra disputatores, consultò fecerunt; ne quicquam distinctè, constanter, & citra contentionem nos docerent. Qui omnia disputāt, & antiquatas ēt opiniones reuocant, studiosos in ipso limine mihi videntur retardare: & accessioni, quam ars quotidie facit, eruditissimorum hominum diligentia, inuidere;

quando

quandoquidem, si ex iam multis seculis, nihil iam tandem mundum, purum, & enucleatum collegimus: si ad eas opiniones, quas Galenus expugnauit, rursus deuoluimur: qua ratione potest ars, etiam in æternũ, ulterius promoueri? Ergo illorum beneficio, & artis profectus sistitur, & nos libris oneramur. Multùm ergo iuuabuntur studiosi, & ars proculdubio suscipiet incrementum, si id quod in animo est, Deo dante perfecerimus: vt scilicet, breui in singulis quæstionibus scrupulos præscindentes, huic arti incumbentibus sternamus viam: id quod faciemus, in utiles, vafras, & alienas ab alijs prȩscindentes quæstiones, & in reliquis, firmissimis, & non adeò multis argumentis opinionem, quæ videbitur uerissima, constituentes. Est sua cuique mens, sum cuique ingenium; non possunt omnia componi. Sed qui multa ex alienis prȩsciderit, hoc saltem nomine non habebitur inutilis. Quare ego, de qualitatibus elementorum non ampliùs verba facerem, nisi viderem, eam quæstionem, quæ est inter philosophos de qualitatibus contrariis, Possintne simul esse, an non, ad notitiam temperamentorum, & ad compositionem medicamentorum, & ad multorum affectuum distinctionem esse necessariam. Quare necessariam quæstionem non licet omittere, & physicam, commodius fuerit (quanquam in sequentibus non careret occasione) in principio pertractare: quam vbi sermo destitutis his philosophicis quæstionibus, medicis se immiscuerit.

De qualitatibus contrarijs in eadem substantia. CAP. IIII.

SI, aut oẽs philosophi, aut plerique aut sapientissimi, in unam iam tandem sententiam conuenissent: melius profectò foret, quod in hac quȩstione sentiendum est, ab ipsis petere; & ad reliqua, quȩ ad medicum magis spectant, properare. Sed, cum apud illos tam multȩ sint opiniones: ut neque quȩ illarum probabilior sit, aliquis illorum audeat enuntiare; cogemur nos, nobis ad dicenda opinionem statuere. Philosophorum quamplurimi (taceo autores; quoniam hȩc quȩstio ab antiquis agitata non est: & proinde opiniones sub incertis autoribus circumferuntur) putant calidum cum frigido, aut potiùs calorem cum frigore (prȩstat enim hic qualitatum nominibus vti, quàm substantiarum affectarum) nullis gradibus posse commisceri. Sed, quum primum calor recipitur, omninò frigus exclusum esse; quoniam, scilicet, autore Aristotele primo de motu, & decimo Metaphysicorum, & libello De longitudine & breuitate vitæ, & innumeris alijs in locis, quȩ breuitatis causa prætereo, contraria se mutuò interimunt. non ergo possunt manere in eadẽ sede: quoniam nõ videtur alia esse lex contrariorum. quod enim corpus calorem habet, calidum est; siquidem nihil aliud est, calidũ esse, quàm calorem habere ergo quod calorem

Prima opinio.

Refutantur asserētes, qualitates contrarias nullis comitti gradibus.

rem habet, & frigus; calidum & frigidum est. quod si concedis perit lex contrariorum, quam docet Aristoteles decimo Metaphysicorum capite septimo ita scribens: Manifestum, quòd semper alterum contrariorum secundum priuationem dicitur. Hæc Aristoteles. Constat verò, sublata hac lege nullam maiorem contrarij rationem superesse inter calorem & frigus quam inter quasuis alias qualitates. Hæc opinio probabiles rationes præsefert: sed tamen, quantum ego intelligo, multis philosophiæ theorematis conuincetur contradicere. nam nemo negat receptissima illa Aristotelis principia: Nihil agit sine fine naturæ: omnia enim ex aliquo & alicuius gratia fiunt. Hæ sunt duæ causarum species necessariò distinguendæ: quarum, ut Plato inquit in dialogo De natura, altera necessaria, altera diuina est: diuina est in fine: necessaria in medijs ad finem. Illud quoque non minus uerum est, nihil operari propter malum; sed omnibus naturalibus agentibus bonum esse propositum finem. Nam si omnes uirtutes, & omnes naturales potentiæ, à Deo opt. max. summo bono, deriuatæ sunt: consentaneum est rationi, nullam illarum posse ferri in malum per se: quare nec in alterius corruptionem, uerisimile est quicquam operari, sed conseruationem sui ipsius. Nihil igitur operari potest corrumpendo cō trarium, quod sibi simile non inducat interim: nā aliter cum corrumperet tantum nihil interdum generans; corruptionis gratia laboraret per se: at uerò cōtraria assertio cōuincitur apertè concedere, plerasque naturalium actionū esse corruptiones solas. nā, finge corpus calidū quarto gradu admoueri frigido corpori, ut quartū gradū intensionis amittat, relictis tribus illud corpus frigidum, quod corpori calido detraxit quartū gradū, operatū est corrumpendo; & nullū interim suæ qualitatis gradum generauit. Dices fortasse, satis esse, ne sine bono fine agere conuincatur, ipsum materiam præparare ad sui similis generationem: remissionemque caloris, præparationem esse in frigoris ortum. Effugisti quo quomodo. Sed illud, arbitror, non effugies, corpus illud calidum motum esse, & nullo motu motum esse. Propositionem non negabis: nam omnis qualitatis intēsio uel remissio, motus alterationis est. nam, dum remittitur calor, corpus calidum non quiescit: non enim manet in termino à quo, in quatuor, inquam, gradibus caloris: ergo mouetur: nisi mauis concedere, neque quiescere, neque moueri. Quòd nullo motu moueat̄, monstro. Motus speciē recipit à termino ad quē, ut latio à superiori regione, aut ab inferiori: alteratio à calore, aut à frigore, uel ab alia tali qualitate. oportet uerò hunc terminum non dici per negationem. nam in fine motus corpus motū, est in termino: sed illud corpus, neque comparauit eo motu calorē neq; frigus, neq; aliam qualitatē: ergo nullo motu motū est. Præterea, quo pacto dicet̄ motus ille ex eo ad quod itur? non ex eo à quo, ut docet Arist. 5. Phisi. c. 5. An dices, corpus illud ad tres gradus caloris esse motum? At, hos tres gradus habebat prius; quo pacto tribuetur motus posteriori passioni, qualitati, scilicet, quæ in moto corpore comparatur: si posterior passio nulla

est?

est? Ergo alterationis ratio nunquam est in remissione, sed qualitatis generatione. nondum enim est motus, cum nondum est ea forma permanens quæ per motum generatur. contrarium autem fiebat; nisi quo tempore vnus caloris gradus corrumpitur, alius frigoris generaretur, atque cũ aliis tribus caloris gradib. simul maneret. Præterea monstratum est Aristotelis & nobis in physicis qualitatibus, quæ motu cõparantur, neque posse esse punctũ tẽporis, quo primum sint, neq; vltimum: quia scilicet motus neq; fieri, neque finiri nisi quodam tẽpore potest. tamen si totum frigus corrũperetur antequam calor generari incipiat, necessariò esset punctum tẽporis quo calor primũ esset, aut quo frigus esset ultimò, uelut in commutationibus substantiarũ. nam aliter esset aliquod tẽporis punctũ in quo neq; calor in esset neq; frigus; quod quidem repugnat naturæ corporũ elementarium. Videmur ergo iam nobis hanc opinionem uelut philosophiæ aduersam conuicisse. Reliquum est, qualitates contrarias simul posse manere. Sed sub quibus gradibus possint coniungi, non dum constat. Nonnulli sub gradibus summam latitudinem complentibus, & sub inferioribus etiam posse consistere asseuerant: tamen negant ex ambabus qualitatibus contrariis posse constitui latitudinem summa latitudine alterius illarum maiorem. ut si ponas, quamcunque harum qualitatum habere octo gradus latitudinis, tot ex ambabus qualitatibus gradus coire poterunt, ut latitudinem hanc summam non excedant: qui uerò infrà consistant, etiam inueniri possint. Alii uero eatenus progressi sunt, ut etiam sub gradibus summam latitudinem excedentibus, dicant posse contraria copulari. Sed horum utrique decipiuntur. Primi enim, qui scilicet, sub remissioribus, & non complentibus summam latitudinem coniungi dicunt, non effugiunt incommoda, quæ contra primam opinionem colligebamus. Secundi non possunt respondere ijs, quæ pro prima opinione. Nam, si semel res aliqua, quęcunq; ea sit, potest summo caloris gradu affici, & quantum alterius contrarii corrumpitur, tantũ alterius generatur nunquam latitudo ex ambobus conflata potest infra latitudinem summam consistere: quæ eadem ratio monstrat, neq; ultra summam latitudinem posse produci. Adde, quòd si ultra summam, posse ex ambabus qualitatibus gradum fieri, admittis: admittes, ultra mediam latitudinem utrumque contrariorum posse ascendere: unde utrumque subiecto corpori tribuet appellationem quare non amplius secundum priuationem alterum contrariorum dicitur ut primæ opinionis assertores argumẽtabatur. Quãquã sunt nõnulli, qui huic ultimæ opinioni ita adhærẽt, ut eandem particulam calidam esse & frigidã dicere non uereantur, & simul incalescere & refrigerari motibus contrarijs eandem rem moueri, afferre se non intelligentes & interim Galenum suæ opinionis autorem faciunt in his, quæ de febre epiala docet. Alij opinionem summæ latitudinis, quæ ex utrisq; contrarijs completur, quã ego censeo uerissimam inepte defendentes, in febre epiala dicunt, sentiri simul calorẽ & frigus in eiusdẽ partibus exacte: idque per species qualitatũ:

Refutatio.

ipsas

ipsas verò contrarias qualitates simul non recipi. Verùm in secundo libro monstrabimus, nullas qualitatum quæ tactu percipiuntur, esse species: & in libro quinto, dante Deo, cum de febris epialæ essentia inciderit sermo, docebimus, hoc & philosophiæ, & Galeno ipsi esse aduersum. interim illud satis constat, hanc opinionem omnem contrarii rationem tollere. Igitur illud unum probabile restat; & parum abest, quin demonstratione confirmatum dicam, contraria ita recipi in eadem substantia, ut ex altero, aut ambobus summa latitudo semper impleatur. Si quidem remissio unius est alterius generatio quæ etiam opinio rationem probabilem dat rei, quæ aliequi experimēto cognita, omni physica ratione uideretur destituta: quod scilicet, remissum remittit intensum: quod, artis componendi medicamenta est principium nam, cùm feruentissimæ aquæ calor frangitur, aqua remisse calida cum hac feruentissima commixta, ea caloris remissio, non calori; sed frigori, quod cum remisso calore coit, tribuenda est: si unumquodque conseruatur à simili, & perimitur à contrario. Dicitur tamen, quamuis hæc ita habeant, semper aut utrumque, aut alterum contrariorum, secundum priuationem: quoniam solum id accidens, quod mediam latitudinem superat (id quod non potest ambobus contingere) tribuit appellationem. nā non quod calorem habet, calidum est: sed in quo calidum præualet frigido. & quanto gradu præualet, tanto gradu tale est. ut quod calidum est, uno gradu: tres gradus cum dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris. non ut quidam incaute scribunt quod calidū est, ut unum, habet septem gradus frigoris. Neque uerò ita dicere quid quam est minus quam peccatum in sermonis proprietate aut elegantia, ut in nuperrime in lucē edito libro respondit, sed in re ipsa. Sed quoniam sine curiositate se locutum fatetur; reciperem excusationem, si tamen mihi minus contentiose contradiceret. qui uerò mecum certare tantopere uult, attentione indiget. quod me mouet ut uideam ne à uera rerum cognitione & communi hominum consensu turpiter labar, cum dico, Quod calidum est uno gradu, tres gradus cū dimidio habet frigoris, & quatuor cum dimidio caloris. habeo gratiam. sed uiderit ille quæ ego de hac quæstione libro nono scripsi, & intelligens abstinebit à refutatione. nam ea qua nunc in me utitur, apertę indicat eum nullam de gradibus qualitatum contrariarum in eodem subiecto consistentium, sententiam tenere, sed incerta opinione uagari. nam ita obiicit, Quod habet quatuor portiones cum dimidia caloris, est calidum uno gradu. igitur quod habuerit quinque cum dimidia, erit duobus gradibus calidum. si quidem (inquit) unum tantum gradum nouum superadditum recepit. O pulchram argumentationem. An non oportuit illum antequam refutare inciperet, intelligere, quam regulam sequerer? aut cur dicerem quatuor gradus cum dimidio caloris facere calidum primo gradu; ea certe est, Quodcunque esse tanto gradu tale, quanto plus habet eius qualitatis quā contrarię quod ergo habet quatuor cum dimidio calori, & tres cum dimidio frigoris unum habet caloris plus quam frigoris: ergo quod quinq; cū

Vera sententia.

Diluitur calūnia.

dimidio caloris, cùm uſque ad octo ſuperſint ſolum duo cum dimidio, habuerit tres caloris pluſquam frigoris: quare non erit ſecundo gradu, ut dicebas, ſed tertio. Sed hæc apertè monſtrabimus non huius operis libro, ubi de compoſitione medicamentorum alterantium diſputabimus modò illud unum dicimus; Qualitatem prẹualentem contrariæ tribuere ſubiecto corpori appellationem. quod ſi neutra alteri præualet, neutra tribuit. ut ſi corpus quod æqualiter participat calorem & frigus, neque calidum, neque frigidum ſed tepidum. id quod nouum noſtræ opinioni argumentum præſtat. nam quis non dicit, tepidum medium eſſe calidi & frigidi: fit autem illud medium participatione extremorum, calore & frigore coniunctis, nō amborum defectu: nam ea ſolum corpora, quæ elementaria non ſunt qualia tantum cẹleſtia, & quæ alterationes peregrinas non patiuntur, caloris & frigoris inueniuntur omnino expertia. igitur quod ad qualitates contrarias attinet, ita habet.

De actione reciproca, quæ vulgò reactio dicitur, & de antiperiſtaſi.
CAP. V.

DISPVTARE ſolēt phyſici multis argumētis hinc inde adductis, de modo, quo in actionibus naturalibus, illud ēt, qđ uincitur; eius quod uincit, aliquantiſper contundit uires: neque minùs, de modo quo aliquid ex uicina contrarii fit ſuis qualitatibus intenſius, quod antiperiſtaſin uocant. Quæ ambo medicorum intereſt, in principio ſuarum controuerſiarum decidere. Sunt enim ad multa artis opera, & ad multa eorum quæ circa ægrotantes contingunt, neceſſaria. Primò phyſici nonnulli conantur argumentis tollere actionem impotentioris in id quod potentius eſt quam dicunt reactionem. nam actio (dicunt) eſt à uincente in uictum: quare non magis videtur fieri poſſe, ut quod patitur, eadem qualitate agat in illud ipſum. à quo uincitur: quàm, ut aliquid ſit eadem re potentius, & impotentius. Cæterùm, qui mutuas actiones ſecundum eaſdem qualitates negat, uidetur apertè generationem elementorum mixtione factam tollere. nam, qua alia ratione permixtis elementis, mixtum fiet, quàm elementis mutuò ſe conficientibus; aut qua alia ratione ſe conficient, quam mutua actione; Tollunt etiam medicamentorum compoſitorum generationem, medicis ex multis ſeculis expertisſimam. nam quo pacto fiet citra reciprocam actionem vt medicamentum ſimplex impenſè calidum, admixtione remiſſoris amittat uires? In nutritione quoque corporis apertè experimur non ſolum alimenta a noſtris membris confici, ſed membra ipſa interim ab alimentis aliquantiſper affici: uſque adeò, ut ex longo uſu pituitoſorum alimentorū tota nobis caro alba, mollisque fiat: quod genus mali leucophlegmatiam appellamus. Sed hinc licet tibi experimento mutuam ſecūdum eaſdem qualitates actionem explorare. Si quis ualde calens, alterius rigentis frigore manui manum committit; hic incaleſcit, ille refrigeratur: amboque motus

Reprobātur negātes mutua actiones ſecundum eaſdem qualitates.

perſeuerant,

perseuerant, usque dum ambæ manus eodem omnino gradu caloris fiant. quod ita factum esse, hinc intelliges; quòd ambo manibus uoluptate afficiebantur, usque dum, comparata similitudine, cessauit sensus. Sed uoluptas fit ex sensu commutationis, à dispositione præter naturam uersus dispositionem naturalem. Mouebantur ergo simul, calore conficiente frigus, & frigore calorem. Proinde ab Aristotele quarto De generatione animalium cap. 3. ita scriptum est: Omne agens patitur, etiam à patiente, ut quod secat, hebetatur ab eo, quòd secatur: quod calefacit, refrigeratur à calescenti, denique quodcunque mouet, excepto primo, mutuò mouetur aliquo motu uerbi gratia; quod pellit, pellitur quodammodo; quod premit, premitur interdum etiam. ita fit, ut quod agit, magis patiatur, quàm agat. Eandem hanc doctrinam cum eisdem exemplis accepit ab Aristotele Galenus tertio De causis symptomatum capite secundo, ubi ita scripsit: Cum eius sententiæ maximè contrarium in disputatione de his non modò nos ostendimus: sed etiam ex philosphis ii, qui omnium naturæ affectum, ac passionum grauissimi interpretes fuerunt, apparet enim omnia, tametsi multò ijs, quibus appropinquant, sint ualentiora, aliquid tamen ab ipsis sensibile, manifestumque pati: etsi non primo statim occursu, at certè temporis processu. iam ferrum acutissimum, in mollissima secanda carne, est hebetatum: & durissimus lapis à guttula longo tempore ictus cauitatem contraxit. quid uerò in his, quæ mixta sunt fiat; omnes norunt: siue enim in amphoram aquæ feruentis, frigidæ heminam inijcias: quod mixtum ex ambobus est, non solùm quòd hemina uincatur, sed etiam quòd aliquo modo uicerit, indicabit Hæc Galenus. Quo loco intelligendum est, ubi dicit, Etsi non primo occursu, at certè temporis processu, illum non negare, uicens à uicto, primo occursu aliquid semper pati. Patitur enim semper aliquid, etiam in ipso primo occursu. Sed negat, necesse esse, ut quod primò fit, sub sensum cadat. Hanc esse illius mentem intelliges ex primo De locis patientibus, capite secundo; ubi ita inquit de gutta excauante lapidem: Neque enim uel unus uel duo, uel tres, uel quatuor aquæ ictus saxum ferientes, ac nec centesimus quidem sensibiliter uidetur saxum excauare: neque etiam fieri potest, ut primo nihil efficiente alter aliquid faciat. hæc Galenus. Itaque quicquid agit in aliud, ab ipso patiatur necesse est. Solam excipit Aristoteles primam causam. Qua ergo ratione, quod ab alio patitur, uincit; quod agit, uincitur. An potest aliquid uinci ab eo quod uincitur? Hic nonnulli ita effugiunt: Id quod imbecillius est, non posse aduersus potentius agere: posse tamen, cùm ab eo patitur, repugnare. agere enim esse uincentis, repugnare non uincentis, sed uicti: quod tamen resistens contundit potentioris uires aliquatenus. Itaque ab impotentiori in id, quod potentius est, esse non posse actionem, sed repugnantiam, quam reactionem uocant. Plerique philosophorum responsum hoc damant: quandoquidem, hoc ipsum repugnare, agere est: fitque contrariæ qualitatis corruptione & generatione similis: differtque ab actione sola ratione maioris, aut minoris, quæ non permutat naturam. Ergo,

Aristot. & Galenus apertè testantur, quid qd agit, mutuò pati.

Obiectionis quædam dilutio.

go, cùm omne quod patitur, uincatur: & quod agit, uincat: necesse est, inuenire modum, quo aliquid possit esse uincens, & uictum: id que secundum eandem qualitatem. nam corpus aliquod ab alio desiccari, & illud calfacere, nihil est difficile: sed refrigerari ab eo, quod calfacit, aliquanto est difficilius. Hodierni philosophi acutam sanè huius euentus causam ionnere, dicentes, Non omnes qualitates esse æqualis actionis, & resistentiæ, sed fieri, ut quæ plus ualet agendo, resistat minùs: & quæ minùs ualet, seipsam firmius, resistendo, tueatur: fieriq; passionem, non cùm actiua uis patientis ab agentis ui superatur, sed cùm resistentia patientis ab agentis ui. quare non esse impossibile, duarum rerum resistentias à suis actionibus mutuò superari. His ita constitutis de qualitatibus primis ita statuunt: actiuas qualitates ac inter has calorem maximè, maioris esse actionis, quam resistentiæ: passiuas, harumque maximè siccitatem, maioris esse resistentiæ, quam actionis. Sed hi uidentur illud unum monstrasse, Actionem mutuam inter contraria non esse impossibilem: tamen necessariò fieri inter quæcunque agentia infra primam causam, ut dixit Aristoteles: non demonstrant. Quare satius fuerit huius rei demonstrationem afferre, quàm illorum sententiam sine hac refutare. accipiemus uerò demonstrationem ex Galeni loco citato ex primo De locis patientibus. Habet uerò ea in hunc modum. Quantumuis maximæ resistentiæ res, ab alia debilissimæ actionis concutiatur, tandem diuturnitate euertitur. Est appositissimum exemplum in saxo à tenui guttula excauato; sed quod unico congressu omnino nihil labefactaret, neque infinito tempore quicquam efficeret. nam si primus nihil fecisset: neque secundus quicquam posset, (cum eadem esset proportio actionis ad resistentiam, quæ à principio) neque tertius, neque ab hoc quartus eadem ratione; neque bis mille annis unquam à pulsatione desistens. Ergo necesse est, rem quamcunque, dum ab alia patitur, aliquid etiam in ipsam agere. Tamen ex philosophorum sententia non ita contingerat. nam (ut alia omittam) inter passiuas qualitates, non posset contingere actio mutua. nam si humori uis agendi minor est quàm resistendi, & hæc eadem humoris agendi uis maior est siccitatis ui resistendi, & siccitas habet resistendi maiorem quàm agendi uim: necesse est uim resistendi humoris, maiorem esse ui agendi siccitatis. quare si humor in siccitatem potest agere, non potest ab ea quicquam pati. Ergo si aliqua agentia habent maiores resistendi quàm agendi uires, non possunt seipsa mutuò agere: sed aut omnino manebunt inalterata, aut alterum patietur, omnino nihil repugnans. His argumentis uicti alij insistentes proposito principio, non esse, nempe, æquales actiones resistentijs, addunt dictis: rem quancunque, habere actionem resistentia maiorem, atque ita non tantùm actiuas, sed & passiuas qualitates posse mutuò congredi. fieri uerò meritò, ut rebus omnibus à natura datæ sint resistentiæ minores actionibus, cùm iuxta Peripateticorum placita magis naturalis unicuique rei sit,

Dilutio altera.

Refutatio per demonstrationẽ perpetuę retractionis.

Dilutio alia.

speciei conseruatio, quæ pendet ex actione, quàm conseruatio sui ipsius quæ pendet ex resistẽtia. Sed neque si deuoraremus Aristotelis placitum, satis idoneã reddidissemus propositi problematis causam. nam vt res quæcunq; patitur; aliquid agat in illud à quo patitur: nõ satis est in re quacunque resistentiam ab actione superari; sed necesse est, vt quęcunque resistentia à quacunque actione proportione infinita superetur. nam aliter, si certo quodam excessu vincitur resistentia calidi ab actione frigidi, cum multitudo substantiæ augeat actionem, & resistentiam; & paucitas subtrahat de vtraque: posset quod de resistentiæ gradu deest in calido, multitudine suppleri; aut quod redundat actionis in frigido, paucitate subtrahi: fieretque ita actio sine quapiam repugnantia. Si ergo philosophi rem aliquãto oculatius contemplarentur; viderent proculdubio, se hactenus in reddenda repugnantiæ causa, esse hallucinatos. nullum enim principium minus potest monstrare, necessariò repugnare quod patitur: quàm quod illi statuunt; putà, Actiones esse diuersas à resistentijs. Quin potius ita sentiendum puto, nihil posse resistere, nisi agendo in illud, à quo patitur. Nam quod nihil agit, sed desistit à pugna; ne resistit quidem. Id apertè intelliges exemplo duorum colluctatorum. potentior enim euertit debiliorem; tamen debilior obsistendo alteri repugnat, resistitque. atque hoc ipsum repugnare, resistere est: si quando desistens, non repugnat, non amplius resistit. Hoc ipsum fit in omni pugna, siue ea naturalis sit, siue animalis. quicquid resistit, repugnando resistit. non resistere, est omnino ab actione cessare. si lapidem vis ferro frangere, lapis collidendo mutuò ferrum resistit: itaque vt colliditur, collidit. ita neque calor neque quicquam aliud potest resistere cessans omnino ab actione. Hanc nitidissimam doctrinam vult ille interturbare multis exemplis. Ignis (inquit) in sphæra sua à luna aut astris alteratur ac resistit sine aliqua actione. idem (inquit) contingit ligno cum inflammatur ab speculo concauo reflexis solis æstiui radiis, ac resistit sine actione. Oportet hic sciri resistentiam propriè vocatam non esse nisi in iis quæ sunt mutuò actiua & passiua. huiusmodi autem sunt, quæ habent communem materiam, & in ea contrarij rationem: in ijs autem quæ talia non sunt, tantum esse maiorem aut minorem potentiam in recipiente, tamen sine resistentia, siquidem sine repugnantia. Cum ergo omnia, mutuò actiua & passiua finita aliqua proportione agunt, necesse est ea pati mutuò à patientibus. Hinc fit, vt quò aliquid plus resistit, eò plus repugnet. actiuę verò qualitates, calor, inquam & frigus, ad agendum sunt magis idoneæ; ad repugnandum minus: quia ubi vinci incipiũt, corrumpuntur facilè. passiuæ, humor (inquam) & siccitas, minus sunt ad agendum idoneæ; sed ad repugnandum plus: fitque hinc vt agens cui plus obsistitur, non solum lentius agat; sed etiam magis retundatur. vt qui aduersus durum hostem bella gerens vincit, non solum longiori tempore, sed maiori etiam clade accepta reportat palmam. Neque verò hoc est, Actionem fieri ab impotentiori, neq; talis actio præstantiam aliquam significat,

Refutatio.

Veritas mutuæ passionis statuitur.

Diluitur calũnia.

ficat, cum ex resistentia proficiscatur: resistunt verò omnia quæ vincuntur vincentibus, plus minusve, vt maiori aut minori excessu vincuntur. Quare si nihil à quoquam præterquam à Deo, infinito excessu vincitur: omnis secunda causa, dum agit, à resistente patietur, cum Deo quiuis intelliget causas omnes quæ non sunt in materia. nam quæ non habent materiam communem non possunt esse mutuò actiua. Sed maximum superest argumentum. Videtur fieri ex hac opinione, vt res aliqua moueatur motibus contrarijs. Finge enim ignem & aquam in mutuam pugnam descendere; distare tamen aliquantum; ita tamen, vt in sese mutuò suas vires possint transfundere. Constat aquam non posse ignis calorem retundere, nisi medium aerem prius refrigeret; neque ignem posse aquam calfacere, nisi calfaciat medium aerem. siquidem nihil potest agere in distans, inalterato eo, quod est propinquum. igitur vt illa mutuò agant; necesse est, aerem vtranque passionem simul pati. Sunt qui respondeant, secundum diuersas partes ambo aerem pati: tamen cum statuitur aer æquè præparatus ad alterutram affectionem, ita vt nulla parte, caloris, aut frigoris, plusquam alia, sit capax, à solutione priori destituti, confugiunt ad nescio quas fictitias qualitatum actiuarum species; quas suis qualitatibus imaginantur esse instrumenta ad agendum, hasque dicunt posse simul recipi, etsi contrariarũ qualitatum sint. cum enim non sint, vt ferunt, eiusdem naturæ cum qualitatibus; neque contrariæ ipsæ sunt. Cæterum hæc figmenta mihi nunquã placere poterunt. Neque verò placet dicere, etsi id aliquando placuit, alternantem secũdum diuersas temporis particulas fieri calfactionẽ & frigerationem. nam reuera hoc non est simul agere in id à quo res patiatur, sed nunc agere nunc pati. Sed quod res habet, diutissimè meditatus iam tandem dicam. Causa quæ agit, potest esse prima & proxima ei quod patitur; aut prima & non proxima; aut proxima & non prima. Prima & proxima vt ignis qui calfacit proximum aerem: prima & non proxima; vt idem ignis, cum calfacit me per aerem. proxima & non prima; vt aer qui me tangens calfacit, quia calefit ab igne. Porrò potest, quod agit, pati aut motum contrarium motui; vt aqua calida quæ refrigeratur ab ea quam calfacit: aut non motum, sed patiens tantum. non enim quodcunque agit, mouet; neque quodcunque patitur, mouetur. nam lapis cadens patitur à medio (fit enim ab eo eius motus tardior) tamen non repellitur sursum: ita in motu alterationis potest aliquid pati ab eo à quo non moueatur contrario motu. Ergo agens quod est primum & proximum in iis quæ mouent secundum quale, necessariò mouetur ab eo quod mouet. velut si aqua calida misceatur cum frigida, necesse est frigidam calefieri, & calidam refrigerari: tamen quod non est proximum, nequaquam patitur. etsi agens primum, quia actio mutua inter proxima est, velut si me ignis per aerem calfacit, non est quod ignis à me refrigeretur: sed neque si sit proximũ, si non est primum, necesse est vt moueatur ab eo quod mouet: sed tãtum vt patiatur vtcunque: velut si me aer calfacit, quia calefit ab igne, non

Obiectionis verę dilutio.

Aduersus dicta argumentum.

Quędam solutio.

Solutio vera.

refrigeratur à me, ſed ego facio vt ille caleſcat minùs. Itaque patitur quodcunque proximum agens aliquomodo: mouetur autem illud ſolum quod eſt proximum & primum, & habens communem materiam. id quod fit ob repugnantiam patientis. Quamquam medicamentorum remisſio ex permixtione remisſiorum, non fit tali quapiam repugnantia, vſque dum medicamentum fermentatione conficitur. nam ſtatim ac medicamentum aliquod frigidum & ſimplex, permiſcetur alteri ſimplici eodem gradu calido, admixtione amborum reſultat medicamentum compoſitum, neque frigidum neque calidum, ſed medicore, manentibus interim integris ſingulorum formis & qualitatibus. cùm verò iam diuturnitate ad fermentationem veniunt, corrumpuntur ſingula ſecundum formas, & remittuntur ſecundum qualitates; fitque vnum medicamentum, diuerſum ſubſtantia ab vtriſque. quæ fermentatio mutua illorum actione fit: non aliter ac mixti generatio ex elementis. Sed alia ratione attemperantur ante fermentationem. Cuius gratia reuocandum eſt in emmoriam quod à phyſicis ſæpe audiuimus: Corpus aliquod poſſe eſſe calidum, aut frigidum, aut tale aliud, æquabiliter diſtributa qualitate per totum; aut inæquabiliter, alijs partibus plus, alijs minùs calidis, gratia exempli: aut etiam alijs calidis, aut frigidis; ſed in ea proportione, vt ſi partes exæquarentur, gradum illum à quo denominatur totum, eſſent æquabiliter redditur æ. Mixtum ergo medicamentum, nondum fermentatum, non ideò mediocritatem gradus conſequitur inter ſimplicia; quòd illa mutuò remiſſa ſint: ſed quoniam ex proportione partium reſultat; fermentatum verò ex mutua corruptione ſimplicium. quare hoc eſt omni ex parte tale: illud non ita, ſed diuerſis partium qualitatibus reſultans tale: tamen medicamentum mixtum infermentatum operatur ſecundum ſe totum pro ratione illius gradus à quo appellationem habet, non quidem inæquabiliter has partes calfaciens, illas refrigerans (ſaltem quod percipiat ſenſus) quia propter magnam permixtionem, quæ ſecundum minimas particulas facta eſt, impediunt ſe mutuò particulæ, & nulla quæ ſentiri posſit pars alteratur pro ratione alterutrius, ſed totum pro neutrius ratione. Dixi modum reductionis medicamentorum à contrarijs, ut remisſioribus factum: qui ad dicenda in nono libro eſt per quam neceſſarius: extra quem modum monſtratum antea eſt, omne quod in agit, ab illo pati aliquatenus. Modus, quo membra ab alimentis afficiuntur in leucophlegmatiæ generatione, non tam fit propter repugnantiam (quanquam & hæc quoque affectum illum fouet, quàm propterea quòd quæcunque concoctione generantur, inſequuntur partim naturam eorum, quæ coquuntur, partim naturam commutantis: eòque ex prauo cibo prauus ſuccus fit; ex prauo ſucco praua caro, carni polypi ſimilis. Itaque non tam, q̃ præ erat, vitiatur, q̃q̃ generatur denuò uitioſa caro. Sed de his dicturi latiùs ſumus, cùm de ſymptomatum cauſis diſſeremus: modò ad penſum reuertamur. Quicquid in aliud agit, ab illo patitu: nonni ul. q̃q̃ videri poſſit ali-

Modus quo permixta medicamenta ſe remittunt.

Modus quo membra ab alimentis afficiuntur.

fit aliquid, hoc minus quadrare cum alio philoſophorum placito de antiperiſtaſi. Dicunt enim ſæpe fieri: vt contrarium vnum obiectu alterius contrarij intenſius fiat: confirmantque illud generatione cometarum, quos in frigidiſſimo loco generari, docuit Ariſtoteles, aquas quoque puteales hac ratione dicunt, hyeme calidas & æſtate frigidas fieri: ventres quoque hyeme & vere, quod ab Hippocrate dictum eſt in aphoriſmo, non alia ratione fieri calidiſsimos. Quo ergo pacto hæc ſuperioribus cõſonant? Nam ſi quod contrario obſiſtit, intenſius nonnunquam fit, agit profectò in illud, nihil interim perpeſſum. Nam ſi non agit; neque reſiſtit, iuxta dicta. quòd ſi neque agit, neque reſiſtit: perinde eſt, ac ſi nullum contrarium adeſſet. quare neque intenderetur neque remitteretur. Pugnant ergo duo hæc placita. Sanè quæ neotericorum philoſophorum quàm plurimi de hac actione docent; ſunt inexplicabilia quædã figmenta. contendunt enim (haud ſatis intelligo, quorſum id facientes) fieri poſſe, ut calidum à frigido fiat intenſius calidum; inueniuntq; mille mõſtra, ut defendant rem planè falſam. Nam aut calor ſeipſum augeret, aut frigore augeretur. quorum, neſcio, vtrum ſit improbabilius. Nam ſi qualitas quæpiam poſſet agere in materia propria, omnino omnis qualitas, cùm primùm excederet medium gradum, creſceret ſua ſponte vſque ad intenſionem ſummam; fieretque, quicquid calidum eſſet, calidius perpetuò, vſque dum euaderet ſummè calidum: itaque & frigidum & humidũ & ſiccum. In quocunque corpore qualitate aliqua affecto, denominatoque: eſt intenſior ea qualitas, à qua denominatur; quàm contraria, vt in calido plus eſt caloris, quàm frigoris: in frigido contra: ergo quæ vinceret, contrariam corrumperet, ſi modò corpus poſſet ex ſeipſo moueri? ac non potius, omne quod mouetur, ab alio moueretur. Quòd ſi verò frigori das caloris generandi vim, omnino inſipientem fingis naturam, quæ augendi ſui contrarij cauſam rei alicui dederit, omnino contra naturalé rerum inſtitutum. Sed quid inuenerint neoterici operæ pretium eſt audire. Ex qualitatibus actiuis, dicunt, ſpecies quaſdam produci, quibus vt inſtrumentis operantur, ireque ſpecies has rectas, cum in externã materiam tendunt, reflectique nonnunquã in propriam: has ſpẽs, dñt, obuiantes contrario reflecti, reflexasq; eandẽ qualitatem à qua pductæ ſunt, augere, præter has ſpecies, quæ ſunt efficientes qualitatũ ſimilium ijs, à quibus producuntur: ſtatuunt alias ſubſeruientes ſenſui qualitatũ: quas conſtat oportere eſſe diuerſas à prioribus. Quandoquidem ipſi dicunt; ſentiri nonnunquam calorem ſine caloris generatione, in organo ſenſus: & ita poſſe calorem & frigus ſentiri ſimul. Ex ijs neceſſarium fit ex calore, & frigore, & reliquis qualitatibus, non tãtùm ſpecies produci, ſed eas quidem duplices. Tamen pereant iſti figmentorum autores, q̃d enim improbabilius per ſe eſſe poteſt, quàm corporeas qualitates incorporeis vti inſtrumentis (incorporeas enim ſtatuunt has ſpecies, ne eiuſdem naturæ cum ſuis qualitatibus ſint) ad actionem, & ad ſenſum. Cæ-

De antiperiſtaſi cõtrouerſia.

Vana de antiperiſtaſi neotericorũ ſententia.

Figmẽtũ neotericorum.

Refutatio.

terùm etsi hæc absurda admitterentur:tamen neque ita possent respondere proposito problemati.Nam finge,corpori calido quarto gradu,obiectum esse frigidum aliud:eoque reflecti calidi species.at monstro,non posse illarum reflexu calorem calidi corporis augeri. Si corpus aliud calidum in quarto, loco frigidi obiectum esset, producerentur recta via, species tam multæ in corpus illud calidum,quàm modo veniunt reflexæ:sed rectæ nihil augerent calorem;cum omnino simile,non alteretur à simili; ideoq; neque calidum in quarto,à calido in quarto. ergo multo minùs, calorem illius corporis augebunt reflexæ species. Ridiculum sanè est, videre sæpissimè sophistas miserè se discruciantes,in defendendis falsis assertionibus,iisq; ad quas nulla ratione coguntur. Quæ.n.obsecro, causa, ipsos impulit, defendere caloris intensionem fieri obiectu frigoris; ac tà multa monstra inuenire?nunquid ea,quæ experimento inueniri circa puteales aquas,& crinitarum stellarum generationes,& animalium ventres; etsi quæ alia his cognata sunt,paulò antè diximus?At ista omnia possunt faciliori ratione,sine tot monstris contingere,quod vt monstratum erit, constabit nullam qualitatem obiectu contrariæ fieri intensiorem per se: sed nonnunquã augeri retentione alicuius substantiæ,quæ antiperistasi, idest, reciprocatione , aut compressione retinetur, alioqui effluxura. ita ventres hyeme copiosum calorem habent, prohibito à frigore ambientis calidorum vaporum effluxu : contrà in æstate, humores , & spiritus dissipantur ab ambientis calore . exhalatio ignea dissoluitur in ambiente calido , facta rarior ; contrà conclusa in aquea nube densatione abit in ignem. Aquas puteales eò dixit Galenus tertio. De simplicium medicamentorum facultate capite septimo,frigidas nobis videri in æstate:quòd manibus calidis attrectentur:calidas in hyeme:quòd frigidis.vt ī balneo vrina sentitur frigida; extra balneum calida;quoniam,s.nos sumus in balneo calidiores,& frigidiores extra balneum.Sed ego,quantum experiundo possum iudicare, non solùm putauerim puteales aquas, tales videri, hyeme & æstate, quales diximus: sed esse re vera tales. nam,quacunque arte tactum attemperes,antequam contingas aquam; si id vtraque tempestate feceris; inuenies ita contingere,vt sensus iudicat. Adde,non omnem aquam,videri calidam hyeme,& frigidam verè;sed eam tãtùm,quæ profundos admodum habet fontes, ergo non est in nostro tactu causa: (nam eodem tangimus extimas aquas,& intimas,)sed necesse est, inclusam esse per hyemem in profundis terræ cauernis substantiam aliquam calidam, & vere frigidam:à qua profundæ aquæ ita afficiãtur.neq; enim probabile est,si discrimen hoc statuas,aquam fluminis ab aere refrigerari,in hyeme:putealem, vtpote profundam,non refrigerari. Nam cõstat, quantumuis frigescat aer:aquam esse natura sua frigidiorem: nisi ab aliquo ad calorem alteretur.includitur ergo proculdubio aliquid in cauernis,à quo calescit.est illud quantum intelligo exhalatio calida,quæ hyeme refugit ad interna;æstate diffunditur in aerem.vapor frigidus cõtra,

Eorum quę antiperistasi cõtingũt, vera enar ratio.

æstate refugit ad ima: hyeme exiens coit cum externo frigore. Contingit ergo per hyemem, & æstatem, terræ cauernis quiddam non absimile ei, quod ventribus animalium. Neque est in his quicquam difficile, magis, quàm in curatione tetani ex infusione aquæ frigidæ: qui morbus (quandoquidem frigidus est) non aliter curatur: quàm refugientibus, spiritibus, & sanguine contactum aquæ, subeuntibusque ita profundos neruos, & affectum illorum dissoluentibus, contingunt itaque hæc omnia ex causis inuentu facilibus citra figmentum. Sed quando de elementis, & eorum actionibus satis diximus, de temperamentis, quæ illorum mixtione contingunt, tempestiuum iam est disputare: atque omnium primo de essentia temperamenti, quod barbari appellant complexionē: nam de hoc quoque dubitatum est. *Curatur tetanus infusione aquæ frigidæ.*

Quid sit temperamentum. CAP. VI.

SAPIENTER Plato, in quauis disputatione ab ipsa quæsitæ rei essentia inchoandum, aut aberrandum prorsus esse censuit. eadem de causa Aristoteles, quatuor interrogationum primam, eam esse docuit in quacunque doctrina, qua, quidnam res sit, interrogatur. nos quoque probatissimorum autorum præceptum insecuti, quæstiones quas de rerum essentijs inuenerimus in singulis disputationibus præscribemus: qđ modò facimus, de temperamenti, ad quod sermo se conuertit essentia, in ipso principio disputantes. Qua de re, omnino nulla controuersia esset: sed proportio calidi, frigidi, humidi, & sicci, temperamentum appellaretur, vt nomen ipsum præ se fert (nemo enim audito nomine calidi & humidi temperamenti aliud intelliget, quam calidum præualere frigido, & humidum sicco) nisi Auicēna, qui (vt inquit ille) neque olus, arbitror, citra diffinitionem posset emere, temperamentum ita finiuisset, Fen prima primi, doctrina tertia: Complexio est qualitas, quæ ex actione ad inuicem & passione contrariarum qualitatum in elementis inuentarum, quorum partes ad tantam paruitatem reductæ sunt, vt cuiusque earum plurimum, contingat plurimum alterius, prouenit. cùm.n. ad inuicem agunt patiuntur, accidit in earum summa qualitas in toto earum similis, quæ est complexio. Ecce vt Auicenna non qualitatum proportionem, sed quintam quandam qualitatem ab illis resultantem, complexionem appellat. hic illius asseclæ primum de innata complexione, ea (inquam) quæ in singulis membris sita est, non de ea quæ aliunde prouenit, agi affirmant: deinde, ita suam opinionem nituntur monstrare. Omnes operationes temperamentis obeuntur; vt docet Galenus libello. De differētia morborum, & Aristoteles secūdo. De partibus animalium capite primo. sed etiamsi in brachio, aut crure idē caloris gradus, & humoris fieret, q̃ est in uētriculo, ex natura; nō ageret in illis chili gñatio: ergo virtutes naturales, quæ in temperamento consistunt, vt est proclamatissimum à *Sentētia Auicennæ de essentia tēperamenti.*

Galeno, non in calidi, frigidi, humidi, & sicci proportione, sed in qualitate alia, horum contemperatione facta consistit. Præterea, si quis religaret arterias, venas, & neruos ad extremum brachium euntes, aut omnino præscinderet, & ab ambiente aere talis primarum qualitatum proportio conseruaretur in brachio, qualis à principio fuerat: tamen omnes uirtutes & operationes brachij perirent. Ergo instrumenta illa quę præcisa sunt, dum conseruabant operationes, seruando temperamentum, non proportionē primarum qualitatum, sed aliam aliquam ab his diuersam qualitatem conseruabant. Adde q̧ proportio hæc singulis momentis permutatur, ex sole, ex vento, cibo, & potu: ex otio & exercitatione. tamen ridiculum fuerit concedere, naturalia rerum temperamenta, ex quibus virtutes omnes pēdent, singulis permutari momentis. His rationibus videntur sibi demonstrasse, complexionem, quam vocant, qualitatem esse diuersam à quatuor primis. Sed ego, vt verum fatear, nondum satis intelligo opinionem. nam aut unica est qualitas in toto Socrate, gratia exempli, vt Socratem dicimus vnum habere temperamentum, aut sunt multæ qualitates secundum differentiam temperamentorum. quæ membris contingunt. vnicam qualitatem esse in toto corpore, non est quod dicant: cùm longe magis differat temperies cordis à tēperie cerebri, quàm tēperies Socratis ab ea quæ est in Platone. Si uerò secundum dicis, cùm temperamentis differant mēbra omnia, & membrorum singulæ particulæ, innumeras constituis qualitates diuersas specie (tales enim oportet eas esse, cùm diuersæ temperies sint) sub complexionis nomine in vnico corpore. Præterea ex his quoque arbitror, continuo adduceris ad colligendum vnam aliam toti corpori communem, quo totus homo dicatur huius, aut illius esse temperamenti Præterea, sit ne qualitas hæc actiua, an non minùs definiunt: quod tamen dictu facile non est; cum calorem generet, & frigus. Insuper, aut virtutes naturales habent eandem essentiam cum hac qualitate, aut diuersam. si eandem dicis; quo pacto contrariarum facultatum, tractionis scilicet, & expulsionis nō sunt potentiæ substantia diuersæ? si diuersā naturā esse dicis facultatibus naturalib. frustra illā qualitatē imaginaris. nā satius est, ex ipsis elementis talē habentibus proportionē, virtutes naturales, educere. & quo pacto ex vnica qualitate resultarēt diuersę virtutes? & quāuis resultarēt, quo pacto una læderet, illæsa altera? lædit quilibet læso tēperamēto. q̧ si vna qualitas esset, omnes virtutes simul deturbaret. Verū hęc proxime videntur attingere facultatum naturalium substantiam: de qua, vt scriptum à Galeno est, nulla certa monstratio afferri potest. Sed multò probabilius, & Galeni doctrinæ magis consonum est, non esse hanc qualitatē, quàm Auicenna dicit complexionem. Sed barbarorum hic semper fuit mos: superuacaneas quasdam, & fictitias qualitates & proprietates in singulis rebus immaginari, illustriorem se doctrinam ita reddere putantes: cùm tamen nulla ex re euadat obscurior, quàm ex talium figmentorum multitudine. Igitur uera sententia, quātum opinor, est: Corpora omnia

Refutatio sententia Auicennæ.

Veritas explicatur.

quæ

quæ penes nos gignuntur, ex calido, frigido, humido, & ſicco in uicem attemperatis conſtare, igne, (inquam) aere, aqua & terra. (nam quanquã elementorum formę corrumpuntur, manẽt partes illis proportione reſpondentes; vt ſi quis dicat, pars terrea, aquea, aerea & ignea) atque ex horum attemperatione, quendam ſuqſtantiæ modum per totum generari pro ratione proportionis ſubſtantiarum elementarium: atque hanc proportionem eſſe natiuam temperiem, per quam ſingula mẽbra ſuas operationes participant, & præter hanc proportionem, eſſe ſecundam aliã, quæ ex hac prima proficiſcitur. Eſt verò ea, proportio ipſarum qualitatum elementarium, caloris, (inquam) frigoris, humoris, & ſiccitatis, quæ mutatur leuiſsimis ex cauſis centies in ſingulis horis. Atqui hoc temperamentum qualitatum, eſt diſpoſitio quædam corporum temperatorũ, prius illud temperamentum, quod modum ſubſtantiæ eſſe dicimus, ex ſubſtantiarum elementarium proportione factum, eſt habitus naturalis, & fundamentum omnium facultatum. Neque ſanè intelligo cur hoc quod de duplici rerum temperamento dico, videatur adeò difficile Ludouico Collado, viro alioqui ſatis erudito & acri ingenio, qui tamen in ſua ad faciendam medicinam Iſagoge dicit eſſe hoc placitum incertum, cùm nihil certius ſit quàm res ferè omnes eſſe aliter affectas, ac ſecundum naturam ſint. An non aqua calida eſt quodammodo calida, quodammodo frigida? non ergo ſecundum idem temperamentum eſt vtrũque, ſed eſt haud dubiè duplex, aliud qualitatum, quæ actu ſunt: aliud ſubſtantiarum elementorum, ex quo ſubſtantiæ modus naſcitur, & omnis corporeæ facultatis eſſentia. quo ſenſu dictum eſt à Galeno ſexto. De placitis Hippocratis, & Platonis: Quocirca ſingulis ex ſubſtantiæ proprietate propria quædam functio contingit, vnde qualitates primę, cum ſolæ vitiantur, non vitiant actiones; quòd per ipſas operandi virtutes participentur, ſed quòd facultatum inſtrumenta ſint. nam etſi ventriculus redditus frigidior non mutat cibos, quoniam caret commodo inſtrumento, ſed dum retinet modum ſubſtantiæ, & ipſam elementorum proportionem, eius potentia non perit. His intellectis, nihil eſt difficile in Auicennæ argumentis, nam etſi brachium, aut pars alia quæcunque calorem & humiditatem ventriculi compararent; non compararent eundem ſubſtantię modum. quòd ſi ponis membrum aliquod transferri, non tantùm ad temperamentum qualitatum ventriculi, ſed etiam ad illius ſubſtantię modum: non dubium eſt, membrum illud chyli generandi habere vim. quanquam fortaſſe ne tũc quidem chylum generabit, vel ſaltem non tam copioſe, quàm ventriculus, defectu commodę figurę, & ſitus, & vicinię membrorum calidorum: quæ omnia ventriculum iuuant ad hanc actionem, quòd ſi ambiens aer temperiem brachij, cui præſcinduntur in tua hypotheſi venę, arterię, & nerui, exactè poſsit conſeruare, priuabitur membrum illud actionibus animalibus, & vitalibus: quoniam harum virtutes influebant aliunde: naturalibus verò

Soluuntur argumenta Auicen.

non priuabitur,nisi fortè ex accidenti, defectu alimenti,quod per venas influebat. Quod de mutatione perpetua temperamẽti dicebatur, minùs est difficile: quãdoquidem affatim & repente mutari soli contingere potest temperamento qualitatum paulatim verò immutari perpetuò natiuum temperamentum,nemo neget:nam ita agimur in mortem naturalem.Sed satis hæc sint de quęstione,pręcipuè non adeò vtili.quam omisissem profectò,nisi me ad eius decisionem ipse ordo prouocasset.ad tẽperamentorum numerũ,de quo sunt multæ cõtrouersię,trãsgrediamur.

De numero temperamentorum. CAP. VII.

Nouem temperamentorũ differentiæ.

EX quatuor qualitatibus, quarum quælibet cum aliis duabus iungi potest,cum alia non potest, saltem secundum excessum ; octo sũt lapsuum in temperamentis differentiæ constitui. calidum.n.frigido contrarium est,& humidum sicco: non tamen calidum,aut frigidum,humido:aut sicco.Ergo octo temperamenta inęqualia sunt, quatuor simplicia, quatuor composita.nam aut vnica excedit qualitas, eaque est calor, frigus, humor,aut siccitas:aut excedit duplex, calor.s.cum humore, aut siccitate,aut frigus cum illarum vtralibet coniunctum, frigus.n.cum calore, aut humor cum siccitate non potest esse excellens. Sed quoniam quatuor qualitates,q̃q̃ contrarię inuicem sint,pñt tñ intensione ęquales intra mediocritatem omnes copulari, vt in quarto capite mõstrauimus, nonum etiam constare posse vr̃ temperamentum: quod ex elementorũ æqualibus portionibus factum æquale appellatur, & corpus quod illo affectum est,vocatur temperatum.Hanc tam distinctam Galeni doctrinam,parum abest,quin barbari autores omnino euerterint: appellationes tribuentes tẽperamẽtis,non ex qualitatibus,sed ex humoribus,acceptas ita vt hõ non diceretur apud illos calidus,frigidus,humidus,aut siccus,aut horum aliqua secundum coniugationem perpessus,sed biliosus, sanguineus,pituitosus,& melancholicus.tamen hi perinde faciunt,atque si quis febricitantem hominem,non eum qui febrem habet,sed eum qui sitim,appellaret.nam vt febricitans quasi febre affectus homo dicitur,ex febre aũt magna ex parte sitis fit:ita temperatus,quia temperie affectus. temperies aũt earum rerũ est, quibus corpus temperatur, sed tẽperatur calido,& frigido,humido & sicco,commixtis inuicem,igitur tpamentũ calidum aut frigidum,humidũ aut siccum est,aut secundum coniugationem horum aliqua habens,fit autem meritò, vt in temperamento calido plus sanguinis aut bilis, in frigido pituitæ proueniat:non tñ proinde ab his humoribus debent temperamentorum nomenclaturę accipi, maximè vbi de temperamentorum differentia est disputatio,nam vbi de excrementis,quę congeri solent in corporibus,aut morborum generibus, in quę solent corpora incidere,disseritur, optima rõne appellationes tribui possent p humores,vt Galenus libro scđo.De feb.dif.sępe facit, appellans

Temperamẽtis ab humorib. malè appellationes tribuuntur.

pellans bilioſum, aut pituitoſum hominem, Sed vbi temperamentorũ eſſentia quæritur, ineptæ ſunt illæ appellationes. Decipiuntur itaque hi, qui, quia ſucci, quos contingit in humano corpore redundare, quatuor tãtùm ſunt, quatuor ĉt temperamentorum ſpecies ſtatuunt, ſecundum coniugationes qualitatum, quæ in ſuccis ſunt, calidam & humidam, calidam & ſiccam, frigidam & humidam, frigidam & ſiccam, & interim quinque alias tollunt, tẽperamentum æquale negantes & intemperantias ſimplices. Quare duplex cum ijs nobis oritur controuerſia: Prima, An fieri poſſit corpus exquiſitè temperatum: Secunda, An poſſit eſſe aliquis lapſus temperamẽti ſimplex. Apud Galenum & Auicennam & reliquos omnes, tam philoſophos, q̃ medicos, eſt receptiſſima illa diuiſio temperati corporis, intemperatum ad põdus, & temperatum ad iuſtitiam: quanquam nomina non ſunt eadem perpetuò quibus hæc ſignificentur. Sed Galenus nunc dicit temperatum in ſpecie, nunc ἐνδικαστὺ.ὼν, id eſt, ad iuſtitiam, aut iuſtitia: quod non dicit tota natura temperatũ, nunc temperatum σαθμῷ, id eſt pondere aut ad pondus appellat. Sed de nominum vſurpatione non laboro. Galenus toto primo libro de temperamentis diffusè admodum diſputat de temperato corpore: & illud multis ſignis inueſtigat. quare non vr̃ eſſe de ijs, quæ generari nõ põt. eſſet enim alioqui autor nugaciſsimus. Scio Auicennam dicere Fen prima primi doctrina 3. capite primo, Galenum eo loco de temperato ad iuſtitiam loquutum eſſe: idque dicit his verbis: Debes autem ſcire, ꝙ æquale, de quo medici in ſuis inquiſitionibus tractant, non eſt denominatum ab æqualitate, in qua ęqualitas cũ põdere æqualiter exiſtit; ſed denominatur à iuſtitia indiuiſiuè. Itaque Auicenna expoſitore, q̃cunque apud Galenum de optima hominis temperie dicta ſunt, ea de temperato ad iuſtitiam dicta fuiſſe putandum eſt. Sed qua ratione, obſecro, ad hanc interpretationem ductus eſt Auicenna? ea, vt arbitror, quam paulò antè in eodem capite his verbis ſcripſerat: Quod autem in doctrina medicinæ conſideratur, æquale aut extra æqualitatem, nõ eſt hoc neque illud: ſed medicus phyſico credere debet, quòd æquale ſecundum hanc intentionem, quam diximus, impoſsĩbile eſt aliquo modo inuenire: quantò magis, vt hominis ſit, aut humani membri. Hæc Auicenna. Ex quibus locis, hanc eſſe illius mentem apertè colligitur: temperatum exactè tale, quod ad pondus alij appellant, generari, omnino eſſe naturæ repugnãs: proindeq; humanum corpus, quod à me dicis temperatum dicitur, temperatum eſſe in ſua ſpecie: (id eſt ſuę ſpeciei habere temperiem optimam) tamen exactè temperatum non eſſe. Eidem huic opinioni adhæſit Auerroes conſtantiſsimè, & mille ſophiſticis argumentis, nixus eſt, illam confirmare. Primum illud à mè intelligat velim Auicẽna, Galenum nullum locum reliquiſſe ipſius expoſitioni; (non enim ego, ut multi ſolent, inutiles conciliationes fingam) ſed aut Galenum, aut ſuam doctrinam oportere, ut prodat Auicenna, in primis oſtendam. quin & ipſum ſibi parum conſtitiſſe ex diffinitionibus declarabo. Auicenna ipſe ita diffinit temperatum corpus; (volo enim aduerſus homi-

Agitatur cõtr. an fieri poſſit corpus exquiſitè tẽperatum.

Galeni de temperato ſententia.

Sentẽtia Auice. cui Auerroes etiã adheſit.

Auicenna malè Gale. explicuit.

hominem, ipsius deffinitione vti) Est enim, vt sit complexio æqualis, ita vt quantitates qualitatum contrariarum in complexionato sint æquales, non superantes neque superatæ. Vides vt hæc Auicennæ deffinitio temperato ad iustitiam quadret: quo minùs sibi ipsi iam constat Auicenna. Galenus, cùm sæpe libro. De temperamentis docuisset, esse aliquod corpus temperatum absolutè: de illo rursus in secundi libri primo capite verba faciens, ita inquit: Huius norma indiciumque erat, elementorum portionis æqualitas. Est ergo nobis Galenus sui ipsius interpres: manifestèque prodit, se de temperato absolutè loquutum esse. quanquam & ex primo libro erat luce clarius, Galenum non solùm inuestigare temperiem optimam, vt in specie humana, sed eam etiam, in qua calidum & frigidum essent exactè attemperata. Siquidem illam iussit tactu explorare, & conferebat sensum tactus illius cum aqua, ad amussim attemperata ex feruentissima & frigidissima; præceperatque tyronibus, aquã dicta ratione attemperare, vt tangendi potentiam sensui rei temperatæ assuefacerent: atque ita in temperata natura dignoscenda non deciperentur: vsque adeò Galenus censet temperata hominis natura nihil esse temperatius. Sed missis autorum verbis, age, rationibus exploremus: nunquid temperatus homo, temperatus simpliciter sit, aut ad iustitiam solum. Videndum verò pro intelligenda hac controuersia est, nunquid repugnet rerum naturæ fieri corpus aliquod temperatum, quod ad pondus appellant. Nam si semel probatum fuerit, non repugnare, rem aliquam talem fieri, omnes vno ore concedent, omnium generabilium corporum humanum maxime posse temperationem hanc adipisci, siquidem est omnium generabilium substantiarum perfectissima: cui proinde perfectissimam temperiem denegare, fuerit præter rationem, cùm præcipuè ea temperie humanum corpus omnium maximè indigeat ad tactionis sensum: quem, dicente etiam Aristotele, illi constat oportere perfectissimum adesse natura: quandoquidem hic sensus cum sapientia semper coniunctus reperitur. Quòd verò ad illum sensum nulla temperie magis opus est, quàm media, constat. nam hic sensus est explorator calidi, frigidi, humidi, & sicci. Sensum verò oportet sensibilium maxime esse expertem. nulla tamen ratione melius possit esse expers omnium primarum qualitatum, quàm in illarum medio exactè constitutus. Ergo non dubium est, omnium corporum generabilium, humanum posse esse temperatissimum: quòdque, si quodpiam corpus simpliciter temperatum generari potest, humanum maximè potest fieri tale. Vertenda igitur hæc controuersia est primo illo cardine: An possit secundum naturam corpus aliquod simpliciter temperatũ generari. pensandaque sunt aduersariorum argumenta. Dicunt primò, non posse mixtum aliquod generari, nisi aliquod elementorum vincat. nam nullus ortus fieri potest, vbi non est quod vincit, & quod vincatur. Addit Auerroes, Debet esse aliquid, quod vincat, quod moueat, misceat & generet: sed quodcunque illud

Rationibus exploratur veritas.

Primum aduersariorum argu. expenditur.

illud ſit reliquis eminentius æqualitatem interturbat. Ego, dum hæc apud illos lego, non intelligo, quid ad generationem eam, quæ permixtione aquæ, aeris, ignis & terræ fit, requirant. nam aut requirunt, quod corrumpat formas elementorum: aut agens, cui actionem hanc tribuant, vt efficienti cauſæ in mixti generatione: aut requirunt quod permiſceat, id eſt, in pugnam congredi faciat, comminuat, & comminuta iuxta ponat. Si primum, intelligant velim, formas illas mutuò ſe conficere: ignem ſcilicet humorem depaſci, & aquam ignem extinguere. ſi efficientem ortus cauſam requirũt: meminerint, multos eſſe rerum ortus (vt paulò antea diximus) quos mos eſt philoſophis, factos per accidens appellare, qui ſolis tribuuntur agentibus vniuerſalibus (aſtris inquam & influentiis) citra agentia ſingularia. ita excuti dicunt ignem de ſilice, attenuato eo, qui intercipiebatur aere. Itaque nihil prohibet, ſine ſingulari agente fieri perfectos rerum ortus per accidens. Si tertium requirunt: poteſt illud facere proprius elementorum motus, & ambiens locus, & ars aliqua, & aliquid tale caſu factum, aut inopinatis occaſionibus. & præter hæc mutua actio mutuam etiam habet coniunctam motionem: & vt mutuò ſe conficiunt elementa, mutuò ſe mouent, & miſcent. Eſt illis aliud (vt putant) firmiſsimum argumentum. Si aliquod corpus omnino temperatum fieri poſſet, humanũ poſſet maximè: (nam hanc conſequentiam ab omnibus admitti debere, paulò ante monſtrabamus) ſed illud, quandoquidem viuit, calidum & humidum excellenter neceſſariò eſt ergo nullum corpus poteſt fieri exactè tale. Quòd viuens calidum & humidum ſit, ex principiis vitæ deducunt. viuimus ſcilicet vitali calore: & vitalis calor humido alitur. Sed non video, cur non vereantur dicere muſcas, formicas, & ſcarabeos, & araneos, & ſi quæ alia ſunt viuentium corpora aridiora, habere excellentem humiditatem: piſcium etiam genus omne, & ipſam torpedinem dominantem habere calorem: quin & arborum, & herbarum omne genus, (ſunt enim hæc etiam in viuentium genere) cum tamen illorum multa deguſtata, præfrigore interimant. Quare nobis non ita dicendum eſt: ſed diſtinguenda res eſt, vt oportet. multum refert dicere, viuentia calore viuunt, (humoris eſt eadem ratio) aut viuentia calida ſunt. nam viuit res vnaquæque calore, ſuo ſcilicet, & ſibi naturali: non omnia tamen calore excedenti. eſt viuentium cuique ſuus caloris gradus, quo viuit: etiam ſi inſigniter frigidum ſit. vt ventriculus membrum eſt exangue & frigidum, ſed ſuo calore cibos conficit. viuunt igitur viuentia calore, & calor humore ſuſtentatur: (cum mors naturalis per refrigerationem & deſiccationem accidat) calida tamen & humida non ſunt ſimpliciter, ſed ad demortua: quoniam ſcilicet cum moriuntur, frigidiora & ſicciora fiunt. Eſt quidam Galeni locus ſecundo De ſimplicium medicamentorum facultate capite tertio, qui illorum aſſertioni videtur fauere, vbi inquit. Quin & hoīem non abſolutè calidum vt ignem, ſed exuperãtia calidum dicimus: ſiquidem maiorem in illo calidi portionem eſſe, quàm frigidi. Hæc Galenus. tamen intelligendum eſt, illum illic non diſputare de temperamentis hominis, ſed de modis, quibus aliquid frigidum, aut calidum

Arg. alterum examinatur.

Gal. locus explicatur.

dum

dum dicitur: eoque exemplum abſolutè calidi ignem feciſſe, exuperantia calidi, hominem (intellige) calidum, vt ſenſus ſit; Homo calidus non eſt abſolutè calidus, ſed habet plus caloris, quàm frigoris. Solent etiam hoc in loco Ariſtotelem citare quarto capite quarti Meteororum: quo loco dicunt illum aſſerere, in miſto quocunque aut aquam, aut terram redundare. quod tamen illi procul dubio imponunt. nam hæc ſunt illius verba: Elemẽtorum maximè propriè terra dicitur ſiccitatis eſſe, aqua humoris: ideo circumſcripta corpora omnia (genita & interitui obnoxia intelligo) abſque terra & aqua non ſunt: atque etiam ſingula eius eſſe videntur, vtrius facultatem magis retinuerint. vide quàm ſint hæc extra noſtram controuerſiã, & vt Ariſtoteles nullum elementum redundare neceſſariò aſſeruerit. vt uel hinc conſtet, pleroſque eorum, qui ante nos quæſtiones medicas ſcripſerunt captiose magis decipere, quàm veritatem docere. Ergo, vt hos omittam, iam tandem ennarrare, & confirmare incipio veram Galeni opinionem. Corporis cuiuſque duplex eſſe temperamentum in controuerſia ante hanc ſcripſimus. Aliud, quod habitum naturalem eſſe diximus, ex proportione ſubſtantiarum elementorum reſultans: aliud, quod diſpoſitionẽ ſolum eſſe conſtat, atque adeo leuem ex proportione qualitatum actu exiſtentium, quæ leniſſimis de cauſis infinitis penè modis variantur. Vtroque horum modorum poteſt eſſe corpus aliquod exactè temperatum. atque primo modo tale temperatum, eſt, quod ex æqualibus conſtat elementorum portionibus, vtcunque habeant qualitates. Secundo modo temperatum æquale eſt, quod non tantum ex æqualibus elementorum portionibus, ſed etiam ex eiſdem qualitatum gradibus conſtat. Primo illo modo poſſe generari tota natura temperatum: atque adeo tale fieri corpus humanum, cùm temperiem habet optimam: & ſecundo modo, nullum corpus tale fieri poſſe, iam demonſtro. Intelige mihi corpus eodem gradu calidũ & humidum, ſenſim ad frigus & ſiccitatem permutari. ijs proportionibus apponantur agentia patientibus vt fiant æquè veloces motus ad frigus, & ad ſiccitatem. In hac hypotheſi nihil eſt dictum, quod non poſſit contingere citra miraculum. nam ſi cæteris paribus, humor corrumpitur lentiùs, quàm calor, potes tu tantum augere proportionem ſicci ad humidum ſupra proportionem frigidi ad calidum, quantum habet celeris tranſmutationis plus calor quàm humor hypotheſis ergo non eſt impoſſibilis. conſtat verò ea admiſſa, corpus illud futurum in medio motus exactè temperatũ. quanquam exacta illa temperies momẽto temporis durabit ſolummodò: non in illo tantùm corpore, quod modò ponimus, ſed in quocunque qđ tale factum fuerit, ſiue id ſit humanum, ſiue aliud quodpiam: cum omnia habentia ortum & interitum, ſint perpetuo in motu. id quod à Galeno dictum eſt primo libro De tuenda valetudine, vbi de hoc temperamento diſputans, momento ſolum temporis illud inquit durare. Neque eſt quod aliquis diſputationem refugiat, vtpote de re nullo ſenſibili tempore durante. nam modò de ortu illius diſputare cœpimus, non de duratione. reſpondebunt nobis fortaſſe aduerſarij, quod in hypotheſi dictum eſt, (ſiquidem de mutatio-

Citatur falsò Aristot. in aduersã aßertionem.

Enarratur & cõfirmatur Galen. opinio uera.

Humanũ corpus ex actè tẽperatũ ſubſtantÿs elementaribus fieri poteſt.

mutatione temperiei prioris, ex elementorum proportione ortæ disputamus)non posse humano corpori contingere: eo quòd non posfit eius natiua temperies permutari.(nam hoc etiam dicunt)Sed subit mihi frequenter mirari illorum insipientiam; qui cùm consenescant quotidie,& per desiccationẽ & refrigerationẽ mẽbrorũ,videant, se ad mortem delabi:& cũ in numeros ęgrotantes offendant quotidie, in ea siccitatis specie cõstitutos,q̃ ipsi dicunt insanabilem,vt pote factam,coufirmatam, & conuersam in naturam: tamen non intelligunt,posse corpora calida refrigerari, & humida desiccari radicitus: aut si id non ignorant, non intelligunt, nihil aliud esse temperiem innatam permutari. Plurima alia argumenta solent in veræ huius opinionis confirmationem adduci.Sed mihi, ut antea monui, non tam est multitudinis cura,quàm argumentorum uis. proinde satis mihi iam videor monstrasse,nihil pugnare cum principijs naturæ, corpus aliquod tẽperatum tota natura generari.quare rationi iam fit consonum,humanum corpus tale fieri. est enim homo temperatus, non modò omnium hominum temperatisfimus, sed & omnium animalium: neque horum solùm, sed & rerum omnium: ita ut temperatum fit in specie, & in geuere, & in tota natura. Quoniam uerò monstratum est,non posse exactam hanc temperiem consistere: sed statim ac facta est,effluere, constat hominem temperatum non esse talem tota periodo,sed in medio tempexatisfimæ ætatis posse in eo temperamento fieri,reliquo toto tempore,seruare ætatum proportionem,(de hac ætatum proportione, & illarum temperamentis dicemus in sequenti capite)sed neque tunc quidem, cum in medio temperatissimæ ætatis(ea est adolescentia)constitutum est illud corpus, habet tempe riem illam exquisitisfimam, aut in toto corpore æquabiliter, aut membro aliquo magnitudinis sensibilis;sed inæquabiliter. Cuique nempe parti est suum tẽperamentũ.pars omnium tẽperatisfima est volæ manus cutis;(q̃q̃ huius quoq; uerisimile ẽ,esse partes diuersas)multę partes hac sũt calidiores,multę,frigidiores: multæ aliæ humidiores,ficciores aliæ,q̃ oẽs si ad unã æqualitatem redigantur, vnum constituent corpus temperatum æqualiter. Monstratum ergo est posse corpus temperatum exactè generari, & quo pacto id temperato howini contingat explicitum, idq; de temperie ex elementorum substantijs. De temperie ex qualitatibus superest disputemus. Attemperatum exactè & elementorum substantijs & qualitatibus primis, emnino non potest corpus humanum fieri. nam quod tale esset nullo morbo laboraret;etiam si rem summo rigore examines: sed Galeno teste primo libro De tuenda ualetudine dogma sempiternæ passionis habet euidentem monstrationem. ergo nulla ratione fieri potest humanum corpus, vel momento quidem temporis sine quopiam accidente præter eaturam, siquidem nunquam non laborat morbo. hic morbi nomine nõ intelligimus,ut medici,id vitium quod operationibus iam officit: sed, ut rigidi philosophi,intemperiem quamcunq; præter naturam, quantumuis ea sit præ paruitate insensibilis. Quod ucrò laboremus perpetuo morbo,

Ineptè dicitur natiuam temperiẽ non permutari.

Temperatus non est talis tota periodo,sed in medio ętatis tẽperatissimę, atq; tunc inęquabiliter.

Elementaribus substãtijs simul & qualitatibus tẽperatũ exactè fieri nequit.

non

non eſt cauſa, quod principia ex quibus conſtamus ſint contraria, vt pliceríque intelliguut: nam per elementa non ſtat, vt paulò antè monſtrauimus, quominus corpus aliquando ſit exactè temperatum: & ex mutation nes quæ ex naturali partium quibus con ſtamus repugnantia fieri dicuntur niſi accedat cauſa aliqua præter naturam, non ſunt morbi. Nam ſenium, & ſi ſit temperies quædam ad multa inutilis; tamen non eſt morbus; quia nō eſt præter naturam. non ergo hinc habet demonſtrationem dogma ſempiternæ paſsionis, ſed ex rebus non naturalibus, à quibus perpetuò alteramur nimirum nullo momento non alteramur ab aere & à cibo, & potu, à ſomno aut vigilia, & à recrementis quæ in omnibus partibus colliguntur perpetuò, cum ex omni concoctione neceſſariò proueniat aliquod excrementum. itaque vel in eo momento temporis, quo in medio adoleſcentię hominem illum temperatum exactè eſſe dicebamus, habet morbum: poteſt verò ille morbus eſſe ſola intemperies facti habens nihil, ſed in diſpoſitione: cum quo conſtat poſſe eſſe optimam & exquiſitisſimam temperiem in habitu: nam temperies, quæ eſt habitus, non euertitur à morbo diſpoſitione, præcipuè tam leui, quàm illa eſſe poteſt. Igitur monſtratum iam eſt, poſſe habere humanum corpus exactisſimam temperiem in proportione elemētorū, ſed non in proportioue qualitatū; dictumq́; eſt, quale ſit tēperamentum æquale. Supereſt ſecunda controuerſia de numero temperamentorum inæqualium. Auerroes opinatur, nullam intemperiem poſſe eſſe ſimplicis qualitatis, inductus neſcio quibus argumentis plus ſatis philoſophicis, qualibus ſemper vir ille adducebatur. Vt omne (inquit) ens naturale debet conſtare forma & materia: ita in omni mixto debet pollere vna qualitas actiua, ut efficiens & mouens, & miſcens, cum altera paſsiua, quæ illi ſit ut materia. Fortaſſe hæc dicit, quoniam qualitates actiuæ ſunt generantes paſsiuas: quare non videtur poſſe actiua qualitas ſuperare, quin in paſsiuarum oppoſitione faciat inæqualitatem. Addit his, omnem inæqualitatem temperamenti fieri ſuparante aliquo elementorum. quodcunque autem ſuperet, duplici qualitate (nam hoc quoque ſtatuunt Ariſtotelici) affectum eſt. Hæc ſunt firmisſima illius argumenta. Auicenna ne omnino decederet à Galeno, conceſsit, poſſe fieri mixta ſimplici intemperie affecta. Sed dixit, talia temperamenta neceſſariò permutatum iri. Caliditas enim (inqnit maior, quàm debet, reddit corpus ſiccius, quàm oportet: & frigiditas maior, quàm debet, reddit corpus, quam oportet humidius; & humiditas & ſiccitas reddunt corpus frigidius. Putauerim Auicennam opinatum fuiſſe ſententiam hanc eſſe Galeni. quandoquidem ſexto De tuenda valetudine ita ſcriptnm eſt: Sanè dictum à nobis in libro de temperamentis eſt, fieri nou poſſe, vt intemperies quælibet ſola diu duret quando ipſa ſibi ipſi alteram neceſſariò adſciſcit. tamen falſus eſt Auicenna, quantum ego intelligo, in declaranda Galeni mente. quorſum enim tam ex profeſſo, de nouem temperamentis Galenus diſputaret? & ſingulorum paſsiones ennarraret? & quibus morbis unumquodque iſtorum facilius, aut difficilius

Contr. altera de tēperam. inæqualibus. Auerrois opinio.

Auic. opinatur.

ius prehenditur, declararet? quod ut facit multis alijs in locis, ita distinctis-
simè capite octauo libri octaui De morbis curandis: ubi dicens, quæ natu-
ra sit ad febres paratissima, quę secundo loco, & quæ deinde, octo tempera
menta inæqualia ordine refert. Primum ergo monstrandum est aduersus
Auerroem, posse fieri corpus intemperatum una qualitate: deinde aduer-
sus Auicennam, posse temperiem illam totam uitam ut alias perdurare. Primum intellige mihi corpus calidum & humidum. nunquid potest refrige-
rari, non alteratum in humore aut siccitate? non est quod non possit. nam
si non aliter; saltē possim ponere humorem ab alijs causis conseruari; &
tunc calidū corpus & humidum poterit refrigerari usque ad mediocritatē,
humidum manens. Sed esto, non possit pati simplicem alterationem; intel
lige corpus calidum & humidum, refrigerari & humectari, & ita corpus, quod
duplici intemperie affectum est, per duplicē alterationem trahetur ad sim-
plicem intemperiē: quia quantum altera qualitatum remittitur, tantū alte-
ra intēditur. fiat hæc alteratio secundum habitum, & cōstans: ita ut compa
reant qualitates, quod medici appellant factum esse. atque ita fiet, ut ne-
cessario concedas simplicem intemperiem. Sed iam monstro posse haberè
per mansionem per totam uitæ periodum. Intelligendum est, posse cor-
pus, quod à primæua generatione tali est temperie, per totam uitam illam
seruare, non sublatis mutationibus ętatum, sed seruata in illis etiam quadā
proportione. quod si semel intellexeris, non ampliùs dubium est, si à pri-
mæuà generatione potuit produci talis intemperies ex tali elementorum
mixtione, posse eam durare tota uita, seruata ætatum proportione, ut alia tē
peramenta. Fiat igitur ut reliquorum elemētorum portiones æquales sint,
& ignis & aeris sint reliquis maiores, Fietque inde corpus tantum calidum:
siccitati enim ignis aeris humiditas obiecta est, & solus calor uincit. quòd si
quid huius humiditas, aut illius siccitas maior est: potest illud ab ambien-
te, dum generatio fit, magis hoc quàm illud iuuante emendari. atque hęc
ipsa forma generationis, respondet propositis Auerrois argumentis. quod
à Galeno sexto De tuenda ualetudine dictum est, eatenus est uerum, qua-
tenus permutatione ætatum fit: haud quaquam permutatione natiui tem-
peramenti. atque hoc modo censeo locum illum Galeni debere declarari.
Sed de temperamentorum numero, quæ nouem esse diximus, hæc suffi-
ciant.

Refutantur Auerroes & Auicen.

Respon. argu. Auerrois. aut. Galen.

De temperamentis ætatum. C A P. V I I I.

Ut elegāter à Cornelio dictum est: Ars medica non est quæ annos nu
meret. quare ætates (si quis curiosè æstimet) non possunt certis anno
rum numeris uerè describi. nam fieri potest ut hic puer iam sit, quo anno
ille infantiam nondum excessit. & quotidie conspicimus, alios alijs matu-
rius consenescere. Sunt nimirum ætates totius uitæ partes: & ipsæ uitæ pe
riodi, pro differentia naturarū inæquales sunt. Grāmatici ætates numero

Aetates non possunt certis annorū numeris uerè describi.

annorum finiunt: quemadmodum anni tempora numero menſium.medici non eſt quod menſibus aut annis intenti ſint,ſed aeris aut corporis temperamentis.Quoniam verò fieri non poteſt, vt ſingularum ætatum inueſtigemus temperamenta, quin prius hos eſſe infantes, illos pueros,hos iuuenes, alios ſenes conſtituamus:id quod, niſi præſcriptis annis, fieri non poteſt: deſcribemus ætates terminis quibuſdam:quos tamen non ſimplices,& exactos,ſed cum latitudine quadam diffiniemus, quo erremus minus,non eſſe omnibus æquales ætates intelligentes vt phyſici: & curationes,& victus inſtitutiones, non ab annorum numeris,ſed à temperamentis,quæ illos conſequuntur,ſentientes permutari.Aetatum tot ſunt partitiones,quot ſcriptores: neque mirum: licet enim cuique,prout volet diuidere: dummodo in enarrandis temperamentis non aberret.eſt qui in quatuor ætates omnes diſtribuat. alius qui in quinque, illarum aliquã in duas ſecans.alius in plures, eas omnes ſubdiuidens. quo fit, vt cum variè diuidant,tamẽ in re nihil permutent.Mihi certum eſt,dimiſsis reliquis, vnum Hippocratem autorem hac in parte ſequi, & Galenum enarratorem. De horum ſententia quinque ſunt ætates præcipuæ. Pueritia, quæ decimum quartum ætatis annum attingit, dicente Galeno tertio Aphoriſmorum vigeſimo ſeptimo his verbis: Incipiũt quidem pueri pubeſcere poſt annum quartumdecimum.Illud tamen omnes, qui in hunc locum inciderint, admonitos velim:nunquam vnum exquiſitè terminum ætatis alicuius præfiniri poſſe.Sed cũ ab autore dicitur, Incipit pubertas quartodecimo anno; plurimum intelligi oportere,quaſi illud quod multis contingit, ac ſi cõtingeret cunctis,loco exempli dictum ſit.quare fortaſſe melius diceretur,Pueritia circa quartumdecimum annum finitur: quia tãquam medium quoddam,id tempus eſt,ſupra quod non multum aſcendat, neque infra multũ conſiſtat.quod dilucidè docuit Galenus in eodem loco hæc addens verba: Neque enim eſt omnibus vnus exactus terminus pubertatis, propter calorem & frigus temperamenti. calidi enim citius, frigidi verò tardius pubeſcunt.Secunda ætas eſt pubertas,quæ (vt dixi) quartodecimo incipiens, ad vigeſimumquintum prorogatur.Proinde Hippocrates quinto Aphoriſmorum ſeptimo,ita habet:Quibuſcunque morbi comitiales fiunt ante pubertatem, mutationem accipiunt: quibuſcunque autem vigeſimoquinto, commoriuntur. primum terminum vltra pubertatem vigeſimum quintũ conſtituit. Tertia ætas eſt, quæ iuuentus dicitur,aut ætas florens,quæ à vigeſimoquintò incipiens,ad trigeſimum quintum prorogatur.tertio libro Prognoſtici ita habet Hippocrates:Magis expectari ſanguinis oportet eruptionem in minoribus natu quintum & trigeſimum annum habentibus: in maioribus verò natu ſuppurationem.Rurſus in eodem libro:Quemadmodum (inquit)in minoribus natu, quam trigeſimum agentibus annum abſceſſus conſiſtunt:ita quartanæ potius annum agẽtibus trigeſimũ.In his locis duplicem terminum ſcripſit iuuẽtutis,trigeſimum,& trigeſimũ quintum:quia,vt diximus non omnes eodem tempore pubeſcere, ita non omnes

Quinque præcipuæ ętates ex Hippoc. & Gale. ſentẽtia:

Pueritia

Puber-tas.

Iuuẽtus.

nes eodem tempore cõsistunt. Quod ita enarrat Galenus in cõmentario: Ob id igitur Hippocrates quandoq; trigesimum commemorat, quãdoq; trigesimum quintum, vt paulò antè. nam eo quòd aliæ alijs accidant mutationes, fieri non potest, vt vna communis regula ex omnibus firmiter finiatur. Hæc ille. Nos intelligimus, eadem ratione, eos qui trigesimo cœperint consistere, circa vigesimum cœpisse vigere: quanquã alij hac ætate pubescant: nisi fortè victus vitio factum est nuper, vt maturius ad frigidus per mutetur. Quarta est ætas consistendi: quæ, vt inquit Galenus libro primo Aphorismorum decimotertio, inter iuuentutem & senectutem constituta est: pertingit ferè quinquagesimum annum. Reliqua sunt senectutis. Hæ quinque ætates, ad quatuor aliquando reducuntur: nunc ætate consistendi cum senectute copulata, vt cum Galen. tertio Aphorismorũ trigesimo primo, duplices dixit esse senes; in priori senectute esse consistentes: nunc nomine adolescentium adolescentibus & iuuenibus nuncupatis, vt ab Hippocrate decimo tertio Aphorismo primæ sectionis, qui ita habet: Senes facillimè ferunt ieiunium: secundo loco qui ætatem consistentem habent, minus adolescentes, oĩum minimè pueri. Quare notandus venit Leonhardus Fuchsius, qui iuuenes & vigentes ætate, & consistentes, eandem ætatẽ agere tradit, capite nono sui Compendij: quasi non legisset Galenum, qui in commentario prædictæ sententiæ ita scripsit: καθεστηκότας δὲ λέγει. δηλονότι τοὺς τὴν μέσην ἔχοντας ἡλικίαν, ἀκμῆς τε καὶ γήρως: id est, *Consistentes appellat manifestè, habentes ætatem mediam vigoris & senectutis.* De hac ætate dixit tertio Aphorismorum trigesimo primo. Senes autem in priori ętate constituuntur, quæ media est inter iuuenes & senes. Præterea dictum est ab Hippocrate, Senes facillimè ferunt ieiunium, δεύτερον οἱ καθεστηκότες. Sed iuuenes non secundo loco post senes ferunt ieiunium ergo differunt iuuenes & καθεστηκότες, quod non video, cur aliter, quam *consistentes*, vertendum sit. Sed fortasse ratio compendiaria fecit indistinctam diuisionem. in commentatione certè aphorismi citati multò aliter docuit Fuchsius. Sed est aliius, qui consistere ac vigere, non aliter quàm in morbis, idem esse putans, Non (inquit) consistentes, sed subsistentes vertendum est; quoniam (inquit) iuuenes consistunt, primi senes subsistunt. nã qui in hac ętate sunt, faciunt ad frigidius conuersionem, non consistunt in vigore. non ergo cõsistentes, sed subsistẽtes sunt. Proferunt locum ex Hippocrate, primo Prognostic. quo οἴδημα μὴ καθιστάμενον appellat, *tumorem qui nõ sedatur.* ex quo loco colligunt, dictionẽ hanc καθεστηκὸς non minus significare qđ subsistit, aut quod sedatur, quã quod consistit. quare cum ex ratione non tã videantur esse consistentes, quam subsistentes, colligunt dictione illa καθεστηκότες intelligi debere *subsistentes.* Sed hęc argumentatio petit causam, qua, qui in ætate constituti sunt, consistentes dicantur, q̃uis illorum deferueat calor, quã scripsit Hippocrates primo libro De victus rõne, his verbis, Ἀνὴρ δὲ ὁκόταν στῇ τὸ σῶμα, ξηρὸς καὶ ψυχρός, διότι τοῦ μὲν θερμοῦ ἡ ἔφοδος οὐκέτι ἐπικρατέει, ἀλλ' ἕστηκεν ἀτρεμίζον τὸ σῶμα τῆς αὐξήσιος, καὶ κατέψυκται. Id est: *Vir cum*

Consistendi ætas.

Senectus

Notatur Fuchsius

Alius reprehenditur.

Cōsistere ac uigere in morbis idem, in ętatibus nō item.

steterit corpus, siccus & frigidus quandoquidē impetus caloris non amplius dominatur: sed stat corpus quiescens ab augmento. Vides Hippocratē dicere cōsistentes, eos quorū calor sedatur, quia eorū corpus tūc primum incipit stare, quiescens ab augmento. Sed usurpationis huius nominis καθεστῶς, aut verbi huius καθίστημι, nō est eadē rō in morborū & hominū ætatibus. nam humani corporis vigor, ꝙ ad calorē attinet, iā deferuet, cū cessat illius moles ab augmēto. nā solida mēbra corporis plerisq; vsq; ad trigesimū annū, aut ēt trigesimū quintū fiunt corporatiora. in morbis idē est cōsistere ac uigere. nā à uigore est inclinatio, affectus, remissio: neq; est morbo alia magnitudo, quæ cōsistat. quare rectè Leonicenus Aphor. vigesimo nono secūdæ ἀκμαζουσῶν transfert, cū cōsistunt ac vigēt: quasi in morbis duo hæc idē sint. quare meritò dictio hęc καθιστάμενον de ędemate dicta significat, *quod sedatur*: de ætate significat *quod consistit*. neq; uideo, à quo potius petenda sit nominis huius significatio, q̃ a Galeno, qui quarto De rōne uictus in Acutis cōmentario 52. ὅπερ σημαίνει καθεστηκὸς (inquit) τὸ βέβαιον. Id est, καθεστηκὸς *significat qđ stabile & firmū*. neq; deest Græcis dictio qua *subsistentes* significēt, cū *consistentes* ita volūt appellari. dicūt. n. eos παρακμάζοντας, & ætatē παρακμήν. Hæc queruntur me illis obijcere præ iactantia, malitia, & philautia. tñ interim neq; nouam confirmationem addunt, neq; nostris argumētis respondent, quantumuis laborant. quare ego uerba non curo. Si. n. ego, quæ ille producit, absolui, & quæ ego produxi, ille dissimulat, certè subsistit in cōtentione. quod itaque ego affirmo, est, iuuentutē finiri fere 35. anno, hinc incipere τὴν καθεστηκυῖαν ætatē; & hāc ipsā esse primā senectutē: medici verò eā ætatē agentes, consistere, nō ꝙ consistat calor, qui certè iam deferuet; sed ꝙ corporis moles quæ ab incremēto desistit, & nondum minuitur. hæc uero oīa an Hippocrates dicat, tu uide, relegèque hęc quæ produxi loca. Hæc de differentia ætatum.

Aetatū tēperamēta inuestigantur.

De earum temperamentis dicere iam propero. Iuuentutem esse calidam & senectutem frigidam & siccam, admittūt omnes. nā quanquam ab Hippocrate loco nuper citato, primo in q̃ De rōne victus, dicatur senectus humida, id non ꝑꝑ membrorū humiditatē, quę minima est, sed multitudinem excrementorum humidorum: quę temperamenti frigiditas, & virtutū naturalū impotentia colligi facit, dictū est. Sed de temperamento pueritiæ & adolescētiæ est contentio, in qua illa duo occurrūt disputanda, Vter sit intēsior calor, q̃ in pueris est, an q̃ in iuuenibus: &, An adolescentia tēperata sit, an calida & humida. Tā diuersæ fuerūt hac de re antiquorū sententiæ, ut nonnullis ætas puerilis omniū calidissima uisa sit: non nullis prorsus frigida, nonnullis nondū frigida, sed quàm iuuentus minus calida. Qui eam frigidiorem esse censent, obijcient conuulsiones, & frigidos affectus, & cruditates, quibus pueri sæpissimè laborant: iuuenes contrà ardentissimis febribus, fluxu sanguinis corripiūtur: alimenta tenuia in bilem mutant. pueri somnolenti sunt; iuuenes uigilantissimi. habent hi tenus, flauas, & contēto tenui urinas: illi corpulentas pallidas & copiosiori cōtento. Cōtrà qui calidiores esse dicunt pueros, ex principijs generatio-

Variæ sētentiæ de puericię tēperie.

nis,

nis,quibus proximi ſunt, argumentantur : atq; proinde his plurimum eſſe calidum innatum.obiiciunt etiam intolerantiam inediæ,qua omnes ætates ſuperant,& acceſsionem corporis, quæ in ea ætate maximè fit. Longum ſomnum à multo cibo,atq; eo humido,quo vtuntur,fieri dicunt,hinc etiã conuulſiones, & frigidos alios affectus, & cruditates fieri, non ex frigido temperamento.vrinas etiam tales excerni,cauſa,vt dicũt, edacitas eſt: tum quòd à cibo ludentes, proſilientesque mouentur. Alij rurſus,quanquam ortui proximos eſſe pueros admittant, calorẽ tamen humore ſubmerſum eſſe contendunt,& incrementum mollitiei materiæ tribuunt.quoniã quò humidius eſt corpus,eo facilius etiam à minori calore dilatatur.Inediæ impatientiam,ex alimenti indigentia ad nutriendum & augẽdum corpus naſci dicunt. Sed ſi hi apertè frigidum eſſe puerile corpus velint defendere, omnino loquuntur improbabiliter. nam vt ab Hippoc. libello De victus ratione dictum eſt, Puer calidis & humidis temperatus eſt,quia ex his eſt conſtitutus,& in his incrementum accepit. humidiſsima igitur & calidiſsima ſunt corpora proxima generationi,& augentur quamplurimũ, & quæ his proxima ſunt,eodem modo.Hæc Hippoc.Sed nihil prohibet,cũ maxima humiditate calorem quam multum coniunctum eſſe.accretio non minus,vt etiam tetigit Hipp.hanc ætatem calidam eſſe conuincit.nam quamuis humida dilatantur, facilè tamen crementum à dilatatione multum differt,& quò maior fit accretio, eò fit copioſior nutritio : ergo qui ætatem hanc frigidam ſtatuunt,omnino improbabilia loquuntur. Sed qui de præſtantia caloris pueritiæ & iuuentutis diſſeruerunt, tam affetunt vtrinq; probabilia,vt in eam ſententiam Galenum coegerint, quæ ſcilicet omnium eſt probabiliſsima,neutrum illorum alterum ſuperare, ſed eſſe omnino pares calores.nam vtrorunque rationes ſententiam hanc probant.& experimento confirmat Galenus,obſeruato(vt ipſe dicit)multum temporis eiuſdem hominis calore, eiuſdem (inquam) pueri prius, & iuuenis etiam deinde, poſtquam adoleuerat. Sunt itaque calores intenſione æquales,modo caloris tantum differentes. puerilis enim,mitis, ſuauis, & halituoſus eſt, vt qui in humido naturali recipiatur, & calidi innati ſit : iuuenilis in eadem gradus intenſione, mordax, & acer, ac inſuauis: quoniam calidi adſcititij eſt. cuius tantum eſt ſubſtitutum, quantum innati calidi perierat. Viſum eſt quibuſdam, illud, Aequales in radice,quod apud Galenum eſt, non de æqualitate intenſionis intelligere : quippe quam abſolute maiorem eſſe putant in iuuene : ſed æquales dici, quia quantum calor iuuenis calorem pueri vincit intenſione, tantum ab eo multitudine calidi ſuperatur. Sed ſi quis ſecundum De temperamentis legat, librum non adeò longum,facile intelliget, hanc interpretationem à mente ipſius diſsidere. nono etiam Methodi,pueritiam nulla ætate dicit eſſe frigidiorem.decepti ſunt hi, vt arbitror, Galeni verbis, quæ ſexto De morbis popularibus cõſtitutione tertia cõmentario decimo quinto ſcripſit.quæ ita habent : Vt in commentariis De temperamentis & Aphoriſmis à nobis diſputatum

Omnino improbabile eſt puerile corpus eſſe frigidum.

Parẽ eſſe pueri & iuuenis calorem cẽſet Galen.

Malè quidã Galenũ interpretãtur.

Galeni verba, quibus videtur ſancire pueri calorẽ à iuuenis calore vinci.

est,non absolutè puer vigente calidior est: sed insito calore calidior. calidum autem non ingenitum,eo absolutè calidius esse,monstratum est,quo ætate vigentes plus abundant. Sexto Epidemiorum,constitutione prima, cõmentario,quinto, Iuuenis quidem (inquit) absolutè calidior: puer verò non absolutè, sed eò quòd plus innati calidi possideat.tertio etiam De causis pulsuum capite quarto de pulsu puerorum ita scripsit: Calor autem & si non sit simpliciter maximus, propter incrementum animalis spiritus, par sit in illis distentionis vsus ei, qui consequitur plurimum calorem. quantum enim iuuenibus cedunt redundantibus aduentitio calore, tantum necessitate spiritus re sarcitur. Ecce tria loca, in quibus Galenus videtur sentire,pueros iuuenibus cedere in calore. quæ tamen me nunquam coegerint,sententiam mutare. aut Galenum accusare contradictionis. habent enim commodam interpretationem. calidi scilicet ingeniti plus est in puero, sed adscititij tantò est in vigente plus, quantò ingeniti est minus: sed par portio calidi adscititij,absolutè calidior dicitur, non propter intensionem,quæ par est: sed propter caloris modum, qui,vt explicuimus, est diuersus.& eadem ratione,par calor, sed acrior, suapte natura plus instigat pulsatricem aut magnitudinem distensionis. quare quod deficit vsus propter caloris,alioqui multi,leuitatem,reparandi spiritus animalis indigentia suppletur. Qui ætatem puerilem frigidam & humidam statuunt,adolescentiam dicunt calidam & humidam,& iuuentutem calidam & siccam, & senectutem frigidam & siccam,nimis studiosi, quatuor ætates quatuor elementorum temperamentis componendi. quod & in quatuor anni temporibus faciunt, ver calidum & humidum dicentes, autumnum frigidum & siccum. Galenus verò primum, neque illa elementorum temperamenta, quæ illis tribuit Aristoteles, admittit, ut in secundo & tertio capitibus docuimus: deinde neque istis legibus plus satis philosophicis adstrictus est: melius esse ratus,quoad fieri possit,temperatum aliquid generari, etiam si elementi alcuius tamperamento non respondeat: quàm omnia intemperata fieri,& elementorum temperamentis commodè respondere.Ergo inter ætates adolescentiam; inter anni tempora ver,& autumnum,temperata esse opinatur atque hoc unum interesse, quod uer temperatũ est æqualiter, autumnus temperatus inæqualiter. qua temperie nulla intemperies est insalubrior. Libello De salubri uictus ratione, commentario septimo, ita scriptum est: Vt equidem dico, ætas temperatissima, quæ media est inter pueros & adultos. Sexto De tuenda valetudine, Optimam namque (inquit) temperiem in adolescentia corpus obtinet. Sed etsi hæc Galenus tacuisset, doceret salubritas,quæ in hac ætate,& in vere est. adolescentes siquidem,neque morbis laborant ex multis humiditatibus,vt pueri: neque admodum biliosis,vt iuuenes. Ver ab Hippocrate appellatur saluberrimum. quòd tamen si caliditate & humiditate redundaret,neque aliqua ætas,neque aliqua temporis constitutio esset ad prauas putrefactiones paratior.Neque verò propterea,quòd adolescentes plurimo abundent sanguine,qui

Explicãtur verba Galeni.

Adolescẽtiã calidam & humidam nonnulli statuunt.

Adolescẽtiã tẽperatam esse censeat Galenus ut & ver.

Obiectio dissoluitur.

ne, qui etiam in uere conspicitur, largè profluere, in illorum sententiam veniendum est. Causam enim qua hoc adolescentibus accidit, disertissime docuit Galenus tertio Prognostici trigesimo his verbis, Puerili plurimum sanguinis habent humorem, eumque tantummodo haberent, quantum in ipsum agitur ætatis temperamentum. at quia cibi copiam ingerunt, atque inordinatam, succi aliquid, qui crudus nomine dicitur, subit. Porrò quoties ad ætatem deueniunt adolescentium, quidam iam rectè viuunt, meliorem vitæ nacti tenorem, & ita sanguis in illis redundat solus: quidam uerò adolescentes multò deteriùs, quàm parui puerili: itaq; tales ægrotant subinde, pariter ac vehementer, copiam crudę materiæ colligentes. hæc Galenus. Ex quibus constat, sanguinis redundantiam in adolescentia propter victus permutationem fieri; in vere non eò tantum redundat multus sanguis, quòd multus generetur; sed quòd humores, qui frigore veluti concreuerant, remittente frigore, funduntur. in quo sensu intelligendum est primo De natura humana, ver calidum & humidum (quod etiam refert Galenus octauo De placitis) ab Hippocrate appellari. Illud vnum mihi videtur argumentum non vulgarem habere solutionem: quod proinde proponam solum, & illo longiusculam iam quęstionem concludam. Iuuenis propterea dictus est parem cum puero calorem habere, quòd à pueritia vsque ad florentem ętatem, quantum ingeniti calidi perit, tantum adscititij reparatur. Atque ita quò plus est ingeniti in puero, eò minus adscititij. quod quadam ratione (vt diximus) absolutè calidius appellatur. ergo in adolescentia quoque quippe quæ ætas media est, idem est caloris gradus. nam quò minus adscititijs erit comparatum in adolescentia, quam in iuuẽtute, eò minus ingeniti perierit. Hic argumento ego ita responderim, non perpetuò à pueritia vsque ad iuuentutem, quantum corrumpitur ingeniti, tantum adscititij introduci: sed in iuuentute tantum esse comparatum huius, quantum illius perierit. nam à principio pueritiæ vsque ad mediũ adolescentiæ plus caloris ingeniti absumitur, quàm adscititij succrescit. à medio adolescentiæ vsque ad finem iuuentutis, contra plus efflorescit adscititij, quam ingeniti, consumatur: quoniam adscititium siccitas præcipuè facit efflorescere. corpus autem nondum est siccum, vsque dum medium adolescentiæ lapsum est. ergo hac ratione non fuerit captu difficile, pueritiæ calorem intensissimum usque ad medium adolescentiæ remitti, & ab hac ætate rursus intendi, & in iuuentute priorem intensionem obtinere. Verùm de his satis, si cum de temperamento sexus tantillum dixero, ad particulare temperamentum transgrediar.

Difficile argumentum dissoluitur.

De temperamento sexus. CAP. XI.

QVANQVAM video in disputatione de sexus temperamento à quibusdam esse multum elaboratum, ab iis, scilicet, quibus nihil antiquius est, quam omnia pro & contra (sic enim loquuntur) disputando docere:

ce:e; ergo tamē hæc breuissime percurram. ac fuisset vtilius multò, ut opinor, lectorem ad caput primum libri tertij De causis pulsuum, & ad libros De temperamentis Galeni remittere, quàm in leuissima quæstione morari, cùm præcipuè nihil habeam, quod ijs quæ ab alijs scripta sint, addere possim; neq; illa indigeant multa expositione. Quantum in ipso est sexu mares fœminis calidiores sunt. nam fœmellæ est concipere, lactare, & educare fœtus: maris alimenta his suppeditare, & si petantur insidijs, defendere. In genere rapacium auium fœmellas maribus potentiores, & fortiores esse, & ad quærendum alimenta, & repellendas iniurias promptiores, uenatores omnes, nullo dempto testantur. Leænam quoque leone esse ferociorem, & ursam urso, multi perhibent. Sed horū non improbabiles excogitatæ rationes à quibusdā sunt: rapaces nempe aues igneum habere calorem, & temperamentū generis calidū ualde siccumq;, quod fœminea frigiditate & humiditate attemperatū cōmodius redditur ad operationes. cōtra masculineo auctū igne ad immodicā intemperiē labitur, & desiccatione ad frigidius recidit. quod in alijs generibus, cum consenescunt, uidemus accidere. leæna uerò, ac ursa, ut quidam probè cōijciunt, non tā sunt uehementiores, quàm morosiores. nam, ut perhibent, quanquā uehementiorem faciāt impetū, non eatenus pugnando perseuerant. at uerò in humana specie, cuius naturæ notitia nobis sufficeret, nō dubiū est, quin uir fœmina temperamento sit calidior. nam habet omnium operationū, tam animalium, quàm naturalium, & uitalium maius robur. mouetur enim firmiùs, sentit perfectiùs, nutritur fœlicius, nociua expellit promptiùs, pulsat latiùs, & uehemētius, neque uerò quicquam prohibet ipsam citius peruenire ad incremēti statum, neque sanguine magis redundare, qui singulis mensibus per uterum euacuetur. Nam ut citius ad statum peruenit; ita minus crescit. Illud fit propter humiditatem temperamenti; hoc propter exiguitatem caloris. Proinde minores habent ætates, & breuiores periodos. quòd uerò in his sanguis redundet, non multitudo caloris generantis, sed paucitas caloris discutientis facit sicuti quòd frigoris sint patientiores, faciunt obstructio, & multa pringuedo, prohibentes quò minus membris sentientibus & profundioribus frigidū occurrat. Ita tamen hoc uerum est, ut nihil prohibeat, fœminam aliquam aliquo uiro fieri calidiorem. Sunt quędam uiragines, quę firmissimos habent omnes neruos, neque plus uiris excremētosę sunt. Sanè biliosa mulier pituitoso uiro calidior erit; huic maior pulsus, & fortior q̃ uiro. Sed biliosa bilioso, & pituitosa pituitoso ut cætera quoq; paria sint, frigidior est. Neque huic sententię ratio ortus utriusque sexus aduersatur. nā uir à fœmina non differt natura, sed sola membrorum genitaliū formatione. differunt autem in illis hę partes. si consulis Galenum libello de dissectione uuluę, & quatuordecimo De usupartium, quod quę in formatione masculi, acta calore extrà pullularunt; in fœmellæ formatione interius latitantia, remanserunt. Itaque causa generationis maris calor est, & fœminæ frigus. Sed calor vt paulo infrà, Deo concedente, docebimus,

Mares se posito; neq; illa... Mares secundum ipso est sexu fœminis calidiores quantum in ipso est sexu.

In specie humana proculdubio uir fœmina calidior est.

Non vniuersim intelligitur virū fœmina esse calidiorē.

Obiectio diluitur.

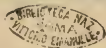
potest aut membra omnia ad proportionem tenere, aut in membrum aliquod incumbere. Nã nihil prohibet virũ esse genitalibus calidiorẽ; corde, cerebro & hepate frigidiorem: contrà fœminam. Sed contrà videtur, quod nec quæ his membris semper uiri inueniuntur calidiores. multæ.n. fœminæ laborant intẽperie calida uteri, & uiri præ testiculorũ frigiditate possunt esse generandi impotẽs. Fateor. Aliquando fit, quãtũ conjcio, ut uir fiat nõ tã caloris ui, q̃ copia materiæ illis partibus respondentis: & fœmina materiæ penuria. Adde, potuisse harũ partiũ tẽperamẽta, aut errato aliquo in uictu, aut morbo antecedente permutari. Sed magna ex parte, ac ferè semper membris genitalibus ex formatione mares sunt calidiores. Proinde habent latiores vias, & in coitu morantur minus, quia plerunque citiùs effundunt; Fœminæ contra, propter uiarum stricturam, lentius emittunt; atque nonnunquam omnino non possunt mittere, quòd in illis vehementem facit, & difficilem irritationem. Quod symptoma multis imponit, putantibus ex calore id fieri, sed fit re vera, ut inquit Auicẽna uigesima prima tertij, magna ex parte, quia cùm uiri citiùs emittant, destituuntur ipsæ re inconfecta. unde constat, Tiresiam immeritò maiorem voluptatem fœminis adiudicasse; nisi fortè de longiori, non de intensiori voluptate contentio erat inter Iouem & Iunonem. Sed de his hactenus satis. Ad particularium temperamẽta transgredior: quæ iam ipsa sermonis series videtur attigisse.

De singularum partium temperamentis. CAP. X.

OBLITI videbimur nostri instituti, si singularum partium temperamenta percurrimus, ac non potiùs ea solùm, quæ in controuersia constituta sunt. Non enim omnes medicinæ partes pertractare animus est; quarum singulas pertractauit Galenus, vt nihil suprà videatur aut doceri, aut excogitari posse: sed medicas quæstiones, quas scriptorum multitudo peperit, dirimere studemus. Ergo quòd cutis, atque ea præcipuè quæ in vola manus est, medium in utraq; oppositione (calidi inquam & frigidi, humidi & sicci) inter humani corporis membra tenet, iam pridem inter omnes autores cõuenit; & de reliquorum etiam membrorum temperamentis conuenit non minus. Sed de pulmonis, & cordis temperie, quam in secunda oppositione habent, non adeò omnibus est una sententia. De neruorum etiam mouentium humore videtur nonnihil dubitatum esse, atque de pinguedinis natura videtur ex Galeni & Aristotelis verbis controuersia oriri. de quibus proinde dicendum à nobis est in præsenti capite. Galenus primo libro De temperamentis docet, membrum quò mollius est, eò esse humidius: & quò durius, eò siccius in humano corpore. in hoc enim non potest dum uiuit, tantus esse calor, ut emolliat sicca liquando; neque tantum frigus, vt induret humida congelãdo. deinde ad calcem libri, ita de singulis edisserens inquit: Humidissima frigidissimaq; pituita est, calidissimus sanguis: nõ tñ perinde humidus vt pituita;

Quid ab omnib. acceptũ de partiũ tẽperamentis, & qd in contr. constitutum.

pslus

pilus autem ſiccißimus & frigidißimus, minus eo & frigidum & ſiccum eſt os:hoc verò minus ſicca eſt cartilago,ſtatim poſt cartilaginem ligamentum:poſt hunc tendo,deinceps membrana,& arteria,& vena, ipſa ſcilicet corpora vaſorum: ſuccedunt deinde nerui duri,molles autem nerui in humiditatis & ſiccitatis mediocritate naturam cutis obtinent. Nam in altera oppoſitione neruus mollis non eſt in medio calidi & frigidi, ſed tantum deficit caloris ei, quantum ſanguinis. ita verò & reliqua omnia prius dictà tanto ſunt cute frigidiora,quanto magis exanguia:etiam tunicæ ipſæ,maximè ſanguineorum vaſorum,arteriarum(dico)& venarum,exangues ſunt, & frigidæ natura:contactu autem ſanguinis calefiunt,atq; ad medium temperamenti ſtatum veniunt.Sanguis verò ipſe à corde accipit calorem:quippe id viſcus natura omnium animantis particularum,tum maximè ſanguineum,tum verò calidißimum eſt. Proximum illi iecur eſt.verum cor paulò quàm cutis minus eſt durum:iecur multo. itaq; etiam humidius quam cutis cor eſt,quanto,ſ.eſt mollius.iam verò caro cute humidior etiã eſt,eadem quoq; calidior.ſpinalis autem medulla humidior quidem,ſed & frigidior.& hac rurſus humidius eſt cerebrum:adhuc autem ipſo magis adeps, cui concretio contingit,propterea quod membranis adiacet.craſſo namq; oleo ſimilis eſt, eoque congelatur, vbi cũ frigidis & exanguibus particulis coniungitur, At neque circa iecur coire poteſt adeps, neque circa arterias venaſve,aut cor.ſed neque circa aliam vllam valde calidam particulã.Quoniam autem cogitur per valde frigidum,calfacta liquatur;non aliter ac alia quæ congelata ſunt: cerebrum autem calore non liquatur,eoq; adipe minus eſt humidum.Porrò minus humida quàm adeps pulmonum caro eſt, vt quæ neq; ipſa calfacta liqueſcat. iam longè etiam adipe minus humida eſt tum lienis, tum renum caro. omnia tamen hæc cute ſunt humidiora.

Surgit ex verbis Galeni contr. de temperamẽto neruorum.

Hæc Galenus. Qua dictione, neruos molles cuti omnino ſimiles,& cor humidum eſſe,ac pulmonem illo humidiorem multò,dicit. At verò idem Galenus libro 2.capite 3. de neruis ita diſſerit: Proxima cuti eſt mollium neruorum natura,durorum autem,qualis ipſa cutis,ſecundum humiditatem & ſiccitatem.Hactenus Galenus.Qui non intelligo,qua ratione in primo libro dixerit, neruorum mollium humiditatẽ æqualẽ eſſe humiditati cutis,& in ſecundo,duros in hac oppoſitione eſſe ſimiles cuti,cũ duri mollibus multò ſint ſicciores.Hæc contradictio (quantum ſuſpicor) coniecit Auicennam in tantam hæſitationem: quanquam alioqui ipſe eſt ſua natura hæſitabundus:Nerui(inquit)ſenſus,frigidiores quidem, ſed non multũ ſunt temperato ſicciores, & fortaſſe ſunt ei propinqui: & neque etiam in frigiditate ſunt ab eo valde remoti.Cæterùm,quanquam hæſitandi anſam illi præſtiterit Galenus;tamen ita errandi, vt molles neruos in claſſe ſiccorum membrorum collocaret,non præſtitit.

Auicẽnę opinio.

Quædam ſolutio.

Nam temperatæ humiditatis, & aſsimilis cuti,primo libro dixit,neq; hoc admodum conſtanter: ſed ſicciores eſſe cute,nullibi dixit. neque id ratio fert:cũ multò molliores conſpiciantur.Eſt qui dicat locũ hunc ſecundi libri eſſe corruptũ, neq; legendum

dum eſſe *duorum*, ſed *mollium*, quò huius loci ſententia eadem ſit & prioris. hinc non eſt damnandus, non enim leui argumento permotus ita cenſet. Sed vt mihi legenti Græcũ codicẽ apparet, ipſa ſermonis ſeries huic cẽſuræ reſiſtit. ita.n. hr̃, ἐγγυτάτω δὲ ἐςὶ δέρματος ὢ καὶ ἡ τῶν μαλακῶν νεύρων φύσις. ἡ δὲ τῶν σκληρῶν, οἷον πέρας τὸ τὸ κέρμα καθ᾽ ὑγρότητα δηλονότι καὶ ξηρότητα. Hæc ſunt Galeni verba. intellige vbi dicitur, ἡ δὲ τῶν σκληρῶν, dici, ἡ δὲ τῶν μαλακῶν & fiet hic ſermonis cõtextus ineptisſimus. Proxima eſt cutis naturæ molliũ neruorum: molles autẽ ſimiles ſunt cuti in oppoſitione humiditatis & ſiccitatis. Quis non ridebit in tam breui dictione inutilem repetitionem, & ineptam? Sed interiectum eſſe locum antecedentia & conſequentia non patiuntur. Quantum aſſequi poſſum, hæc eſt Galeni mens: Cutis ſita eſt in medio mollium & durorum neruorum. molles ſunt molliores cute: duri duriorrs. à ſe inuicem ſatis diſtant, ſed à cute utrique parum. proinde quaſi parum diſtantes, utroſque contulit cuti: illos in primo libro, hos in ſecundo. Illud oportet medicum intelligentia præditum ſubaudire: quanquam ita dictum ſit ſub vniuerſali ratione; tamen non omnes ſenſui ſubſeruientes æquè molles eſſe: neque omnes motus neruos æquè duros. uiſus euim quam auditus molliores ſunt: & qui inambulationi ſubſeruiunt duriores ijs, qui ad mouendum brachia deferuntur. nimirum cerebrum mollius eſt ſpinali medulla, & cerebri pars anterior poſteriori: & quò medulla ſpinalis à cerebro longiùs producitur, eò quoque durior euadit. Orta atteſtantur ſuis principijs. quare quo ex ſuperiori & anteriori principio neruus deducitur, eo mollior eſt: quo ex poſteriori & inferiori, eò durior. Proinde ſenſui deſeruientes deduxit natura ex cerebro, motui verò ex ſpinali medulla. Iis etiam quæ de cordis humiditate dicta ſunt, contradixit Auicenna, ita dicens, inter recenſendum quæ in ſiccorum claſſe collocari oportebat: Poſt os in ſiccitate eſt cartilago, poſtea ligamentum, pòſt chorda, pòſt panniculus, pòſt arteriæ, pòſt nerui motus, pòſt cor, pòſt nerui ſenſus, pòſt cutis. Hac in parte citra controuerſiam damnandus Auicẽna eſt, qui à Galeni ſententia, & experimento, quod ex mollicie deſumitur, ſine ratione receſsit. quoniam (ut arbitror) non capit, qua ratione cum tanto calore natiua humiditas coniuncta ſit. Caliditas ſiquidem (inquit) maior quã debet, reddit corpus ſiccius, quàm oportet. Sed hanc à ſuis aſſeclis uſurpatisſimam propoſitionem paulò ſuperiùs falſam eſſe monſtrauimus. Tertiũ illud de pulmonis temperie non adeò facile eſt: quippe quod non ſine adhibita ratione protulit, ut alia pleraque: Scire (inquit) tamen debes, quòd pulmo in dubio ſubſtãtia & natura, nõ eſt humidus vehemẽti humiditate, oĩs.n. complexio ſui membri naturalis ſimilis eſt eius, quo nutritur; & ſm ſuam accidentalem complexionem, aſsimilatur ei, quod ab ipſo ſuperfluit. pulmo autem nutritur calidisſimo ſanguine, & multæ admixto choleræ, & hoc quidem ipſemet Galenus nos docet: in ipſo verò multa humiditatis ſuperfluitas colligitur, propter illud quod ad ipſum aſcendit de vapore corporis, & propter illud quod ad ipſum deſcendit de catharris. Poſtquam igitur

Verborũ Galeni vera enarratio.

Auicẽna de cordis tẽperie sẽtentia Galen. cõtraria reprobatur.

Auic. de pulmonis tẽperie sẽtẽtia.

igitur sit est res, hepar multò magis humidum pulmone humiditate naturali, & pulmo magis est madefactus: licet humiditatis mora ipsum in sua etiam substantia molliorem fecerit. Hactenus Auicenna facundiùs quàm pro suo more de pulmonis humiditate disputauit, censens, pulmonem nō esse membrum humidum; sed madidum: atque propterea à Galeno appellatum esse humidum, quòd aduentitia humiditate sit præditum, non naturali. Sed reuera hic sensus non quadrat cum Galeni dictis. nam inferiùs scripto capite, carnem pulmonum confert in humiditate cum cerebro, constituens vtrunque inter adipem, & lienem, renesque; hac ratione monstrans minus humidam adipe, quòd calfacta minime liquatur. Sed constat per liquationem, aut illius priuatione, natiuam humiditatem explorari, non aduentitiam. præterea quarto De causis pulsuum capite duodecimo, de pulsu peripneumonicorum, ita inquit de pulmone disserens: Nam quia laxum est & molle, & vndique uacuum, à pituitosiore atque crassiori sanguine inflammatur; cum subtilis biliosusque fluat ferè, neque cum uiscere ulla ratione cohærescere possit. Ex his verbis nemo non intelligit, membrum hoc humidum censeri à Galeno, non siccum & biliosum. quippe cum quo bilem nulla ratione cohærescere posse dicat. Quid, quòd, ut ipse autor argumentatur, nutritur sanguine calidissimo multæ admixto choleræ, & quæ nutriuntur similia sunt ijs, à quibus nutriuntur? Primò bilis liquor est, ac proinde in sua substantia actu humorem habet: (sicca enim potentia tantum est) nutrientia verò sua substātia nutriunt. quare potiùs oportuit nutritum nutrimenti substantiam imitari, in qualitatibus actu existentibus, quàm in ijs, quas habet potentia: iis enim agunt medicamenta, alimenta potiùs substantia. adde falsum esse, pulmonem nutriri bile: nam etiam si siccus non conuinceretur esse, esset tamen calidissimus, atque facillimus inflammatu: quod non expediebat membro cordi propinquo, & in perpetuo motu semper futuro. Multum interest dicere, Nutritur sanguine bilioso, aut sanguine subtili: potest enim sanguis fieri subtilis, aut permixtus hijs, humori scilicet tenuissimo, aut expurgatus multum à fæcibus, quæ illum reddunt crassum. Sanguis ergo, quò commodum pulmoni nutrimentum fiat, non permiscetur cum bile, sed quia ab hepate per venā cauā deportabatur subcrassio, in dextro uetriculo cordis defæcatur, & attenuatur, remittiturq; ad pulmonem, qui multo spiritu permixtus, fit quasi spuma (talem enim spuma habet ortum ex spiritu humore concluso) atque ita simili sibi alimento nutritur pulmo, qui spongijs similis est, & quasi ex concreta spuma habet substantiam, laxam, mollem, & in subrubo colore ad album aliquatenus declinantem. Neque quicquam aliud significauit Galenus quarto De usu partium: Pulmo ex laborato ad ungem flauo, subtili, spirituoso, ac puro sanguine sumit alimentum. Non enim flauus ex permixtione flauæ bilis fit, ut ille fortassis putauit, sed ex spiritus permixtione ad bullarum album splendorem trahente ruborem sanguinis; atque ita talis euadit spuma ex sanguine. id quod clarius

Auicēnę sententia non quadrat cum Galeni dictis.

Diluitur Auicēnę argumen.

Nutritur pulmo subtili sāguine nō non bilioso.

rius intelligitur alijs uerbis in eodem capite paulo superius scriptis, quibus sic inquit: Quò fit,ut & caro splenis,quamuis laxa sit, à pulmonis tamen carne magno interuallo relinquatur: laxissima enim ea est, atque leuissima,& paulò minus alba,quasi ex spuma quadam, coagulata: nutritur enim ex sanguine exactè puro,flauo,subtili,& spirituoso. Vbi illud quoque subaudiendum est, flauum colorem illic, ξανθὸν Græcè, non dici exactè talem: sed vt pallidum etiam & subpallidum comprehendat. alioqui flauus non sit paulò minùs albus,à quo longè distat. id quod etiam monstrat nō ex bile fieri,sed vt explicuimus. Auicenna,quantum intelligo, ductus est in hanc opinionem,quia ut diximus, cùm loquemus de humoribus, bilem spumam sanguinis esse putat. ita enim finit. seductus fortasse illius uerbis Galeni quarto De vsu particularum cap.3.loquentis de modo quo bilis generatur: fluitans verò quod tenue est,ac leue, & veluti spuma quædam in sanguinis superficie vehitur. Sed Galenus illic non confert bilem cum spuma in substantia,sed lenitate,tenuitate & supernatatione. Sed lubet inquirere ab Auicenna, quò huius quæstionis iam tandem finis sit,cur pulmonē siccū esse censuit,quòd nutriretur bile,& nō lienem, quòd melāchólia: præterea apertū est,si ex madefactione pulmo mollis esset, consumpto humore irrigāte,aut ad ignem,aut,expressione,aut alia ratione,tandem durū ipsum euasurum.at vero non euadit, usque dum cobustus carbo fit,carne etiam ipsa depasta. Est ergo pulmo non solùm ex accidenti, sed natura sua humidus: & hepate humidior,ut & mollior. Sed de pinguedinis natura oportet tātisper disserere. Vt docet Galenus 2.de temperamentis; pinguedo generatur,cum id quod pingue.tenue & leue est in sanguine, incidens in partes frigidas concrescit.Quod primo etiam eiusdem operis, capite vltimo,docuerat dicens; Quia concrescit multo frigore, ideò liquatur calfacta vt alia concreta. Ex his locis apertè intelligimus,Galenum censere,pinguedinem frigidam esse:atque adeò quoniam generatim eodem capite affirmat exangues partes frigidas esse.quin etiam libello Artis medicinalis docet,quantò quisque sit calidior,tanto minus habere pinguedinis, quanto frigidior,tanto plus. Auice.quoq; fen.1.primi, frigidis mēbris pinguedinē annumerat.atq; adeò hæc vr̄ esse cōis medicorū oīum sententia,q̄ ita cōfir māt:In mulieribus q̄ in viris,& in frigidis q̄ in calidis natura,& in otiosis q̄ exercitatis, plus pinguedinis esse experimento deprehenditur:frigoris ergo soboles semp est. Deinde celebratissimū est apud oēs philosophos. Platonē pcipuē & Aristotelē & Galenū;Quòd calore liquatur, frigore esse cōcretūq; frigore,calore;sed pinguia oīa ad ignē liquant, ergo frigore cōcreta sunt:atq; ut Aristoteles ēt 4.Meteor,q̄ frigore sunt concreta, ad aquam pertinēt,frigidaq; sunt.Proinde affirmat Galenus loco citato ex 1.de tēperamētis,pinguedinē nūquā cōcrescere circa hepar aut cor,aut uenas;& arterias:aut deniq; circa partē aliā, quæ magno calore abundet,sed prope renes,qui in lūbis frigida satis regione siti sunt. Vnde rursum argumētū capit pinguedinē frigidā esse & cōcretā frigore.Tamen Aristoteles aliter de hac re vi-

Vnde ductus ī suā sententiā Auicen.

Argumētum.

De natura pinguedinis controuersia agitatur.

Quæ pro parte contraria sūt ex Aristotele, sententia.

re videtur sentire. qui cap. 5. secundi de partibus animalium ita scripsit: Pinguedo & adeps differunt mutuò sanguinis differentia. est enim vtrunque eorum sanguis coctus per bonam nutritionem. In eandem sententiā cap. 9. tertii eiusdem operis inquit: Quod enim superest sanguinis, bene coctū, finis concoctionis sanguineæ pinguedo est & adeps. Et paulò infrà eodem capite: Quod enim pingue, calidum: coquit autem calor. Itaque Aristoteles affirmat, quod pingue est, calidum esse, generariq; perfecta sanguinis resudantis ex vasis concoctione. neque hæc sententia uidetur argumentis destituta. Nam cum sint pinguia omnia inflammabilia & suffitui apta, foueantque magis ignem quàm extinguant, uidentur esse calida atq; hac ratione oleum calidum esse videtur. Deinde videmus homines pingues patientes esse frigoris; macilentos, impatientes. quin etiam Galenus 6. De anatomicis administrationibus. & De usu partium, omentum non in aliū vsum dicit esse factum, quàm ut ventriculi concoctionem calfactu iuuet. Sed & id argumentum quod à membrorum frigore circa quæ pinguedo generatur Galenus accepit, videtur posse retorqueri: quandoquidem pinguedo quædam circa cor inuenitur, & omentum super iecore & viscerib. generatur; quo loco, si solo frigore concresceret, haud quaquam generaretur. Neque verò Aristoteles non præuidit argumenta sententiæ contrariæ, sed negat exanguem esse: imo uerò nihil aliud quàm perfectè concoctum sanguinem esse dicit. qua de causa dicit fieri vt animantia sanguine carentia nullam pinguedinem habere possint. Quòd super frigidis membris fiat, non super calidis, necessitatis causa dicit factum: quia frigida indigent fotu pinguedinis, calida non indigent. proinde ventri ut exangui omentum renibus ut in lumbis collocatis, seuum esse tributum, ut calescerent. Iam uerò quòd pingues homines frigidi sint, & citò senescant, (neque enim hoc negat) causam esse dicit, quòd sanguis eis deest, quia in pinguedinem insumitur, itaque non tam videtur docere eos homines quia frigidi sunt, pinguescunt frigidos fieri. Hæc est Aristoteles sententia. Quin etiam Galenus ipse videtur in eam incidisse, cum dicat 11. De simplicium medicamentorum facultate cap. 4. omnem pinguedinem habere uim calfaciendi & humectādi humana corpora. Quod certè, si frigida & concretione facta esset, neutiquam posset. non enim pituita illeta potest calfacere. In hac disputatione duplicem quæstionem esse video: Primam de modo quo pinguedo generatur, an concretione sola & frigore: Secundam, de eius temperie, an frigida sit. Primum omnium sciri oportet duplicem esse pinguedinem; quandam quæ πιμελὴ vocatur, hanc dicunt Latini *pinguedinem* aut *seuum*: aliam quæ vocatur στέαρ. Latini *adipem* dicunt. Vtraque est substantia pinguis & liquabilis. Seuum verò est, vt quod in renibus crassius & liquabilius, & vasis multò magis carens, uenis (dico) & arterijs. Adeps est qualis in omento tenuior & minus liquabilis, & multis uasis plena. Sed neutra pinguedo mihi videtur esse sola concretione facta. Nam si utraque pars quædam animantis est, certè utraque nutritione quadam generatur. nutritionis verò omnis calor

Argumenta alterius partis præuidit Aristot.

Galenus videtur in sententiam Aristotel. incidisse.

Duplex ī hac disputatione quæstio.

Duplex pinguedo

Deciditur quæstio pri-

calor membri est causa & modus substantiæ. capit ergo pinguedo omnis, ut & aliæ omnes partes corporis alimentum, commutatque non concretione sola, (hæc enim non est uegetatiuæ siue alentis animæ actio) sed alteratione ea quam assimilationem vocant. Nisi fortè lubet dicere non esse verè partem animalis, sed aut excrementum aut redundans alimentum, generarique congestione, ut de capillis lib. 2. dicturi sumus. Cæterùm præterquam quòd Galenus, & cum eo alij omnes pinguedinem ueris partib. annumerant: neq; locorũ in quibus generatur temperies concretioni est opportuna. nam renum calor ad liquandum seuum extra corpora concretum satis esset, nedum calor cordis. quare multò magis impedire potest concretionem. itaque verè dicit Aristoteles pinguedinem concoctione fieri: si scilicet nutritio membrorum cum quadam concoctione agitur. Neque Galenus ita fieri concretione dicit, ut eius generatio alentis animæ actio, & nutritio quædam non sit, sed quia cùm liquabilis sit calore, substantiã habet quasi concretam frigore: nimirum ut Plato dicit ossa vstionibus & refrigerationibus alterius facta esse, quia neque frigore, neque calore solui possunt: non tamen profectò in utero cum fœtus formatur, ossa in ignem aut aquam immissa sunt, sed ortu quodam naturali & proprio talem substantiæ modum comparauere, quasi ita essent facta. ita dici debet pinguedo concreta esse frigore. sed hoc in comm. 4. lib. Meteor. Aristot. declaraturi sumus. modo diximus quantum præsens exigit disputatio. Vtraque pinguedo generatur nutritione quadam: etsi alia ratione meritò Galenus dicat concretione fieri. Vtraque etiam est frigida pars in nobis quidem simpliciter, & ad nostram cutem: & in alijs animantibus, ad eorum partes. est enim exanguis, quare & subiecto frigida: &, ut paulò antè dixi, cum liquetur calore, naturam aqueam habere cognoscitur. Neque quidem obstat, quòd ex sanguine concoctione quadam genita sit, nã commune est hoc alijs omnibus partibus, quarum tamen multas constat esse frigidas: sed præterquam quòd in sanguine sunt multiplices partes, aliæ calidæ, frigidæ aliæ, alia quadam ratione fieri potest membrum suo alimento frigidius: nimirum nutritio commutatio quædam est alimenti in partem, quæ substantiæ modo magis quàm calore agitur: quæque, ut alibi loco dicemus, fortasse habet parum concoctionis. Multò minùs obstat, quòd inflammari possit facilè. id enim aerea in illa natura facit: aerem verò non esse calidum, hoc ipso libro iam probauimus: & cum aereis pinguedinis partibus aqueæ & terreæ admistæ sunt, ut possit facilè inflammari & esse frigida. Calidi quidem exiguam habent pinguedinem: quia multam cum habeant discussionem, non congerunt multum sanguinem. frigidi contrà, quia parum discutiunt, habent multum. Nam quòd frigidi fiant quia insumitur sanguis in pinguedinem: non est satis dicere, nisi dicas cur insumatur usque dum fiat exiguus. quod uideo in quàm aliam causam possit reici, quàm quòd per debilitatem caloris, sanguinem, quem alij homines discutiunt extra corpus, ij sub cutem tantum possunt pellere, qui pinguedini

Qua demõ do quo pinguedo generatur.

Quomodo Galen. pinguedinẽ fieri concretione dicat.

Decidi tur quæstio altera, de pinguedinis tẽperie.

Dissoluũtur quæ pinguedinẽ calidã esse videntur probare.

Calidi cur exiguã habeant pinguedinẽ, frigidi cõtra multam.

ni alimentum præstat. ita etiam accidit in membris. calida scilicet discutiunt sanguinem, frigida congerunt pinguedinem. Quòd quædam pinguedo prope cor nascat est duplex causa: altera in sanguine, altera in corde. Sãguis. n. cordis est tenuis: nō quidē biliosus, sed dulcissimus & pinguis: substãtia cordis densa, vt, haud parum sit, sanguinis uapores à ventriculis extra agi, & si quod cordi ipsi hærens pinguedo fiat, magnus cordis calor facere potest ne multa fiat: vt omnino nulla non potest. Iam uerò minus mirum est, pinguedinem calfacere membra quibus incumbit, & pingues fieri frigoris patientes: calfacit enim ut fomenta & ut uestes. incalescit nempe primum ab ipsis membris, deinde illa recalfacit: ut & oleum, quod temperatum esse medici affirmant, calfacit partes obturando poros, prohibendoque quominus frigidæ causæ internis occurrant, & cohibendo effluuium calidum: ita ergo pinguedo. acciditque pinguibus, quod mulieribus quoque: occursum frigidorum melius ferunt, quia sunt cute densiores his accedit quòd pinguedo ut substantia est facilè inflammabilis, ita etsi calida non sit, facilè alienum calorem concipit. Hoc enim aereæ substantiæ esse, supra etiã mõstratum est. Potest igitur pinguedo fomentum calfaciendis membris idoneum esse, etsi frigida sit. Calfacit & discutit pinguedo quæcunque, ut oleũ, & ut nuperrimè dictum est: quædam autem pinguedines maiori efficacia; quæ scilicet calidiorum animantium sunt. nam etsi omnium pinguedo fit in frigidis partibus, tamen non in omnibus pariter; sed quantò animal calidius, tanto quiduis in eo calidius est. sed & quæuis pinguedo fit tanto calidior, quanto uetustior: ut hac ratione possit animantium quorundam pinguedo uetusta præcipuè, manifeste ac satis ualenter discutere: quanquam pinguedo pars frigida fit. Atque huius capitis hic esto finis.

Cur quædam pinguedo prope cor nascatur.

Pinguedo cũ frigida sit quomodo membra quibus incũbit calfaciat, & pingues fiant frigoris patientes.

Quædam pinguedines maiori efficacia calfaciunt & discutiũt.

De temperatissimo corpore, & an habeat omnes operationes perfectissimas, & omnibus causis resistat maximè, sitq; maximè longæuum.

CAP. XI.

TEMPERATVM corpus inæqualiter participat temperiem secundum partium diuersitatem necessariò, ut paulo superius monstratum est. non enim fieri potest, ut non sit cor cute calidius, & cerebrum frigidius humidiusque, & ossa cum frigiditate sicciora. Cæterorum possunt hęc temperamenta his membris secundum naturalem portionem inesse, & ut ex hac inęqualitate, facta calidorum cum frigidis & humidorum cum siccis collatione, æqualitas resultet. Et hoc quidem est optimũ temperamentum, & æquale & quod maximè expeti debet. Est & aliud æqualis temperamēti genus, quod non adeò probo, sed æquale tamen est dici põt inęqualiter ęquale. fit cùm præcipua mẽbra intemperata sunt, tam diuersa intẽperie, ut nullum illorum toti corpori possit appellationẽ tribuere. ut si fingas hominã corde frigido, & hepate tãto interuallo ad calidum quanto cor ad frigi-

frigidum inclinante; liene calido, si placet, & pari interuallo frigido uentriculo; cerebro temperato & reliquis partibus temperatum ita corpus efficiat, sed non ualde salubre. Illud uerò quod æqualiter secundum proportionem est temperatum, quod primo loco descriptum est, saluberrimum est, & ad resistendum paratissimum: adeò, ut multi medici conentur defendere, corpus hoc singulas operationes perfectius reliquis omnibus obire, & singulis alterantium causarum generibus plus posse resistere. Quoniam scilicet Galenus libello Artis medicinalis, corpus quod ab ipso naturæ ortu bonam habet temperationem in simplicibus, & coagmentationem in compositis, salubre ut semper, & saluberrimum appellauit. quare (dicunt) si saluberrimum est, omnibus resistit maximè. In eodem libello capite octauo ex operationum perfectione docet temperiem optimam dijudicare; & insalubria à saluberrimis distinguere eo, quod magis, minusue in operationibus existit; ac quia causis, quæ ægrotationem pariunt, non æquè resistunt. itaque hi iuxta Galeni sententiam (ut sibi uidetur) contendunt temperatum corpus omnes operationes perfectiores edere intemperatis. quibus si obijcias, aquilam, aut lyncem acutius cernentes homine; canem perfectius odorantem (quod tamen contra fieri opotebat, cùm omnium animalium temperatissimum homó sit) multùm interesse dicunt, plus quis uideat, aut perfectius. itaqne aquilam plus homine uidere, & canem plus odorari, non tamen perfectius. qui tamen illud perfectius sit, non omnes eodem modo declarant. Quidam dicunt, aquila procul ad clarã lucem melius cernere, sed non tam facilè ad omnia se conuertere, aut omni differentiæ distantiæ, & illuminationis, sese acommodare. alij perfectionem hanc in quadam ipsarum potentiarum concinnitate constituunt, dicentes, in temperamento homine, ita sibi potentia respondere; ut perfectius cohæreant, & inferiores melius superioribus respondeant. ita de operationibus edisserunt. De resistentia non minor cobcertatio est. nam cùm temperatum corpus minus distet à frigido, quàm calidum, & à calido quàm frigidum: non est quod ad calidum non mutetur facilius, quàm frigidum, & ad frigidum, q̃ calidum. Sed huic argumento ita illi respondent, repugnantiam non tam fieri qualitatibus, quàm uirtute; & uirtutem in temperamento æquali esse fortissimam quæ omni insalubrium causarum generi resistit ualentissimè. Verum tamen ego miror, quid hos homines coegerit discrutiari, has dilutiones, subtiles illas quidem, sed inutiles tamen excogitando pro tuenda opinione Galeni, ut profitentur; cum Galenus ipse illorum assertionibus contrarius sit. non enim requirit à temperatissimo homine, neque à temperatissimo equo, aut leone, aut cane, ut singulas operationes pfectissimas habeat: sed eã tm̃, q̃ speciei est maximè acõmodata. ita. n. inquit primo libro De tẽperamẽtis capite ultimo: At medij quidẽ in vniuersa substãtia tẽperamẽti cões notæ dictæ iã sunt: q̃ verò in aĩaliũ speciebus, actionis pfectione, q̃ cuiq; sit cõueniẽs iudicant. cõuenit aũt homnini, ut sit sapiẽtissimus; cani, vt sit mitissimus, pariter & fortissimus: leoni, vt tm̃ fortissimus: sicuti oui

Quænam opinio de optimè tẽperato corpore.

Obijciuntur argumenta.

Gale. prædictæ assertione cõtrarius est.

vt sit tm̄ mitissima. Igitur à temperatissimo homine requirit Galenus, vt sit prudentissimus; non etiam, vt velocissimus & fortissimus. De resistendi vi in libello De optima corporis constitutione, cum ita scripsisset: Quod.n. eiusmodi corpus rectè ad vnamquamque se habeat actionem, difficiliusq; quàm cætera corpora morbis corripiatur, id facilè à quouis deprehendi potest. tamen paulò infra addidit in huius sententiæ explicationē: (quam melius est ab eodem autore desumere, quàm ab alio quopiam exigere, vt Galenus ipse quodam loco dixit) Excedentium vtrunq; aliqua in re plus potest. nā à causis externis densius, laxius verò ab internis minus læditur. (paucis interpositis) Similiter quod siccius est moderato, ab humectantib. minus læditur; & siccātibus quod humidius: quapropter sicuti à nobis paulò superius explicatum est, quod medium dicitur, haud sanè videtur, plus omnino, quàm cætera corpora morborum offensis aduersari: sed singulis quidem corporibus aliqua in re inferius esse, ante omnia tamē potissimū deligendū. Idem Galenus octauo Methodi capite octauo docet, inter octo temperamenta inęqualia, quatuor incidere promptius in febrem, quàm ęquale; & quatuor multò minus. Nam quod frigidum est cum humiditate, aut cum siccitate, vel quod tantum humidum, aut tantum frigidum; nō tam promptè febre corripitur, quàm æquale. Ergo ad singula habet deterius, quàm aliqua intemperata corpora. Hippocrates libello de aere, locis, & aquis, describens gentem, quæ est inter Asiam & Europam, ita inquit: Certum est hanc regionem proximè accedere ad naturam, ac mediocritatem temporum: verum virilitatem, laboris tolerātiam, atq; audaciā non verisimile est huic naturæ innasci. Vides vt Hippocrates deneget virilitatem & laborum tolerantiā & audaciam temperatæ naturæ hominum in regione temperata genitorum. Non igitur omnes operationes ijs perfectissimę innascuntur: neque omnibus causis maximè resistunt, sed ea tandem vera Hippocratis & Galeni sententia est; Temperatum omnibus causis resistendo omnes homines superare; resistendo singulis, non omnes. nam illud quod dicebatur de virtute in his fortissima, hominum est ignorantium; virtutem de cuius substantia constat nihil, etiam si à qualitatibus sit diuersa, qualitatibus vti, vt instrumentis ad agendū, & resistendū. quare virtus, q̄ multo frigore operatur, minus à calore deijcietur. Illud quod de magnitudine operationum, aut perfectione dicunt, intelligo multò minus. nā quis ignorat, canem odorari perfectius homine? & vt ab Aristotele dictum est, in sensibus omnibus, dempto tactu, hominem ab alijs animalibus superari: cum tamen temperamenti perfectione omnia ab homine superentur. Quis dicat temperatissimum hominem cōtinuò oportere esse firmissimū luctatorem? atque hac in re non à Milone, neque ab Hercule, neq; à Samsone superari? Sensus quātum ego ex philosophis accepi, eò est perfectior, quo plures cognoscit differentias rei sensui subiectę. at verò canis omnino nobis incognitas differentias odorum sentit, homo nunquam sine dolore, aut voluptate olfacit, quoniam non nisi extremas differentias potest percipere,

Refutantur quæ ad argu. aduersarij respondebant.

pere,

pere, propter potentiæ odorandi imperfectionem, vt ſecundo de Anima Ariſtoteles docet. At fortaſſe inter hominem & reliqua animalia id contingit: non tamen ita inter ipſos homines? Nunquid canis proinde melius odorat, quòd canis eſt? aut quòd tale in odorandi inſtrumento habet temperamentum? Ego quidem propter temperamentum arbitror. Quid ergo prohibet, ſi homini, calido ac ſicco cerebro tale eſt in odoratus inſtrumento temperamentum; talem quoque eſſe operationem, qua temperatum hominem ſuperet? certè non omnibus operationibus æqualis temperies eſt accommoda, ſed ſua eſt ſingulis vtilis. Neque illud, quod dicunt de proportione potentiarum, verum eſt, vt illi explicant, ſcilicet, quia inferiores meliùs ſuperioribus miniſtrant. Nam in eo homine intemperato, quem modò deſcribebamus, acuto odoratu; quo pacto non ſubminiſtrabit melius odoratus phantaſię? an non ſuppeditabit ei plurium differentiarum notitias? Vnicus ſupereſt modus, quo uerum eſt quod de proportione potentiarum dicunt. Quòd, ſcilicet, cuius temperatiſsimus homo omnes uincat prudentia, quibus cum habet æqualem rerum, & artium peritiam, & mentis exercitationem, (nam ſi hæc æqualia non ſunt, poteſt homo temperatus homine intemperato etiam imprudentior eſſe) ſed in reliquarum operationum ſingulis, cùm ab aliorum aliquibus uincantur, tamen nullam habet inſigniter imbecillam. nam omnes ſibi concinnè reſpondent. Atq; hæc de hac controuerſia ſufficiant, ſi de uitæ longitudine tantillum addentes, caput hoc vndecimum concluſerimus. Omnes ferè in ea ſunt ſententia: Corpus, de quo locuti ſumus, ut optimè eſt temperatum, ita maximè longæuum eſſe. neque immeritò ita cenſent. nam (vt omittam multa argumenta, quibus plerique iuniorum vtuntur, quæ non adeò mihi arrident, quàm ipſa aſſertio) quò temperamentum aliquod longius abeſt, & minus periculi ſubit à cauſis inducentibus interitum, eò diutius uidetur uicturum: ſed interitus neceſsitatem inde argumentatur Ariſtoteles libello De longitudine & breuitate uitæ: quòd corpus contrarijs conſtet, & quòd perpetuò colligat excrementa. Sed contraria, quò magis ſunt permixta, eo lentius in ſe inuicem agunt. Ab excrementis hoc corpus eſt expurgatiſsimum meritò. nã cui talis temperies contingit, natura eſt prudens, quique non plus, quàm oportet ingeret alimenti, & ſi talis non eſſet, hæc natura omnino tantum appetit, quantum poteſt coquere: Ergo neceſſario huius uita in longius tempus producetur. At verò ſic poteſt ex aduerſo colligere, cui opinio diſplicet. Naturalis mors per refrigerationem & deſiccationem fit: igitur quod corpus tardiùs deſiccatum refrigerabitur, illud tardius conſeneſcet, & diutiùs uiuet. Huiuſmodi autem videtur futurum quod humidum eſt & calidum. Vtraque harum rationum ſtat pro philoſophis, quorum magna pars cenſet temperamentum calidum & humidum optimum eſſe omnium, & temperatum, ut in hac ſpecie: atque ita illi difficultatem euadunt, quod vtrinque illatum eſt concedentes. Nos verò qui non ſic, ſed ut ſuperius diximus, temperatum ab omni exceſſu abeſſe putamus, aliter

Communis ſententia, Corpus optimè tẽperatũ eſſe maximè longæuum.

Argum.

ter respondemus: In morte corpus refrigerari caloris natiui extinctione, & desiccari etiam, quia humidum natiuum à calido non contentum exhalat. Verum extinguendi caloris multæ sunt occasiones, aliquando desiccato corpore ætate marcescit, aliquando frigidis recrementis corrumpitur, aliquando multitudine suffocatur. Atque qua ratione possunt horum singula, cum repentè ingruunt, morbum facere, & cum vehementer, mortem eadem ratione, cùm aut perpetuo aut assiduè efficiunt, possunt remisso calore maturare senectam. Quare nonnulli ex sese citius intereunt, quàm temperatus. Hi sunt frigidus tantum, aut siccus tantùm, aut frigidus & siccus, & calidus tantùm, & adhuc amplius calidus & siccus. hi enim omnes frigiditati & siccitati sunt propinquiores. Nam calidus tantum, cum plus habeat caloris, qui absumat, & humoris non habeat plus; citius desiccabitur. reliqui tres humidus tantum, frigidus & humidus, calidus & humidus ex accidẽti citius moriunẽ. Nã, vt inquit Aristoteles, recrementitia materia, q̃ mõstrauimus in his plus abũdare, aut seuiẽtis morbi aut natura labefacta re solet. Sed proinde dictũ est huiusmodi homines, quos vltimo loco retuli, ex accidenti uenire citiùs ad interitum: quoniam, vt argumentum quod ex aduerso propositum est, monstrabat, ratione suorum temperamentorum diutius oportebat eos viuere, nisi perpetuo alterantia, quibus resistũt minus, & excrementa quibus abundant plus, senectam maturarent. In hanc senteatiam dictum est à Galeno sexto De tuenda valetudine: Quod ad ipsius temperamenti rationem attinet, qui maximè sunt humidi, ij maximè sunt longæui. Sed de his satis. ad mepicamentorum temperamenta iam conuertor.

Diluitur argumentum.

Oẽs aut per se, aut ex accidẽti citius intereunt quàm tẽperatus.

De qualitatibus quibus operantur medicamenta. CAP. XII.

MEDICAMENTA calida, aut frigida, humida, aut sicca dicuntur, non minus quàm ea omnia, quorum hactenus meminimus: veruntamen non eadem ratione. Non enim quòd calida tangentibus sentiantur, aut frigida, talia dicuntur: sed quia humano corpori admota calorem generant, aut frigus. Elementa igitur, & alia de quibus hucusque diximus, à Galeno actu talia uocantur, medicamenta potentia. Opium enim, & piper, si digitis tangas, fortè diuersa temperamenta non percipias: sed si vtrunque uores, neutrius te potentia latebit amplius. Veruntamen, quãquã Galenus plurimum in explicanda hac re laborauit; tamen in hunc vsque diem medicos fugit, quo pacto, cum piper calidum non sit, calfacit eatenus. quoniam quæ Galenus ipse intellectu & diligentia profecerat, aliorum deprauata ingenia corruperunt. Omnes philosophi dicunt, qualitates quasdam actu esse, alias virtute: illas sensu percipi, & remissionem recipere ac intensionem; has contra, neque sensu peecipi per se, neque intensionem recipere, aut remissionem, & esse priorum effectrices. Harũ est duplex natura. Quasdam.n.dicunt, in propria materia qualitates actu existentes

Cõmunis philosophorum de agentibus qualitatibus copinio.

tes(actuales vulgo vocantur)generare, vt qualitatem illam aquæ,qua cum calida eſt,ad priſtinam naturam redit:quaſdam in alijs corporibus, vt piper,quanquam actu calidum non ſit, caliditatem tamen habet virtualem, (ita illi appellant)caloris effectricem. Medici hucuſq; ferè omnes,ab occulta quadam proprietate fieri dicunt,vt hoc medicamentum calorem generet,illud frigus. Ego multò magis horum hominum ſententiam auerſor, vt qui prorſus nihil doceant, quàm philoſophorum: quamquam inutiles omnino,& quæ nuſquam ſunt, qualitates inducunt. Eorum qui nihil docent(tertio De præſagitione ex pulſibus dicente Galeno) duplex eſt inſtitutum: quidam ad proprietatem, quæ exprimi nequeat, confugiunt;alij proferunt quidem nomina,tamen nec quæ ſignificant obſeruant,nec quã illis ſignificationem attribuant interpretantur. Conueniat mihi cum vtriſque primum illud quod Galenus docet ſatis diffusè 3. libr. De temperamentis,quodque medici omnes profitentur, & (quo minus negent)ipſa docet experientia: medicamenta non operari alterando, niſi aliquid ipſa fuerint perpeſſa prius. Nam piper non calfacit quodcunq; corpus,cui admotum ſit: nam neque ligna,neque lapides contactu calfacit:prætereaneque hominem admotum ſolummodo, ſed contritum & affricatum ad calorem permutat. Ergo aliquam recipit,priuſquam poſsit calfacere,affectionem. Ea verò non eſt contritio,neque ſola penetratio. Nam ſi conteratur, & altius immittatur in corpus,quod alioqui calidum non ſit, vt ligna, aut lapides,non calfacit:ſed ſi corpus, cui contritum cõfricatione admouetur, calidum eſt,quodcunq; illud corpus ſit,calidius redditur. Ergo euidenti argumento eſt,eam affectionem,quam ipſum prius patitur,quam agere poſſit,calorem eſſe. Quam enim aliam accipiat à corpore calido?quam ab eodem corpore,frigido tamen,non poſsit accipere? Igitur piper(vt multò antè Galenus demonſtrauit) prius a noſtro calore calidum fit actu, deinde nos recalfacit. Neque aliud quicquam eſt potentia calidum eſſe,quàm tale eſſe natura, vt facile calidum actu fiat. Habet hoc, medicamentum ex ſua ſubſtantia, & ex modo mixtionis elementorum. nam qua alia cauſa paleæ & ariſtæ facilè comburuntur?& ignis potentia ſunt? Neque ſolum hinc naſcitur temperamenti, quod in medicamento eſt,ſpecies,ſed & gradus. Eſt enim piper calidum,quoniam calidum facilè fit, à noſtro calore recipiens commutationis principium:opium frigidum,quoniam facilè refrigeratur: abſinthium primo ordine eſt calidum, quoniã facilè ad tantum caloris gradum conuertitur,& ad maiorem non facilè:fœniculum tertio, qm̃ facilè ad hanc vſque intenſionem incaleſcit. Si igitur hæc ita ſe habent (vt profectò habent) conſtat piper calore quem actu habet nos calfacere, & opium refrigerare,quia frigidum eſt: ſed huius commutationis de potentia ad actũ principium à noſtro calore recipere. Eſtq; illud conſtanter verum, calorem à calore,frigus à frigore generari,neq; aliquã aliam qualitatem, in his elementaribus corporibus,caloris aut frigoris eſſe per ſe efficientẽ. Quare non amplius,arbitror,dicent,piper virtute habere calorẽ; quandoquidem

De eadẽ re opinio communis medicorum.

Sẽtentia Galeni ſtatuitur.

Calida medicamenta à noſtro calore in actum rediguntur.

eo,quem actu habet,operari monstratum est.Quid ergo?an nihil est in pi pere quod calidum medicamentum sit? est sanè, mutabilitas illa ad calorem:quod quid aliud,quęso,est quàm facile calorem posse pati?nihil quod intelligam. Ergo est naturalis potentia ad recipiendum calorem:quod etsi euidenter monstretur, tamen à nullo hactenus explicatum est. Igitur medicamenta non calfaciunt aut refrigerant proprietate,sed calore aut frigore.neque calida sunt,aut frigida,aliquibus virtutibus actiuis: sed calida naturalibus impotentiis ad resistendum calori ,frigida potentijs ad retinendum frigus. Duo hac in quæstione sunt contrarijs assertionibus fortia argumenta. Primò, si corpus nostrum medicamenta calfaceret, non posset præstare calorem maiorem eo,quem habet.alioqui vltra gradum suæ perfectionis ageret : minori, aut æquali non recalfaceret.nam quod calidius non est,non posit calfacere.Ergo aut non calefit medicamentum à nostra substantia,aut illam non potest recalfacere.Secundò, etiam si illud in calidis medicamentis admitteretur, tamen frigida non posint ita ad actum deduci.calor enim quo pacto refrigerabit? Ad primum ita respondet Galenus:Nihil autem miri est,si aliqua exiguum consecuta auxilium, maximā à priori natura mutationem habent. cernuntur enim huiusmodi multa in ijs,quæ extra nos sunt.Confirmat id exemplis dicens, in Mysia aliquando domum in qua columbinum stercus erat, resina super illita, solaribus radiis conflagrasse nullo admoto igne:quoniam,scilicet,solis lumen, quantum natura potuit,caloris genuit; ligna tamen ac tota domus ex materiæ dispositione ad maiorem caliditatem delapsa sunt. Ita medicamentum supra calfacientis naturam incalescit propter eam dispositionem, quam nos in modo mixtionis collocamus; occultam proprietatem, vbi fieri potest, auersantes.Et medicamentum quidem per se incalescit : quia à calore. Sed ad tantam caliditatem venit ex accidenti:quia ex materiæ dispositione.vnde prior gradus, vsq; ad æqualitatem cum nostro calore per se generatur: vlterior non item. Verum hactenus omnia de calidis diximus. de frigidis aliquid oportet addi. Medicamenta omnia frigida, quæ potentia talia dicuntur,actu frigida inueniuntur semper: sed non perinde vt potentia sunt, sed modicè frigida. Quin potius non frigida solū,sed & calida,aliquātisper frigida apparent tangentibus: nisi quid ab ambiente, aut alia simili causa perpessa siut.Hoc ita vt fit,mente concipito.Deinde intellige,quæ ita sunt natura sua comparata,vt diximus,ad facilè concipiendum multum calorem aut frigus, contrariam qualitatem inducentibus multum resistere. Piper, scilicet,ęgerrimè refrigeratur,& difficillimè opium calefit.Tunc ita cogita: Frigida medicamenta non refrigerare corpus,quoniam ab illo refrigerentur prius.Sed, quia insuperata manent, non incalescunt. Quod acutè dixit Auerroes quinto Collectaneorum capite tertio:Et sic dicitur medicina frigida: non quia refrigerat,nisi quia conuertitur in locis digestionis ad diminutum calorem,magis quā calor corporis sit:ita quòd chylus,qui ex ea generatur,est diminutus à calore corporis:& non dicitur veraciter vt refrigeret,

Aduersus dicta, argumenta duo.

Argumentum 1. soluitur.

De frigidis medicamentis differitur. ex quo 2. argumentis patet solutio.

ret, quia calor non habet viam generandi frigiditatem. Conſtat barbara hac dictione ſignificari, frigida non refrigerare, quòd à noſtro calore refrigerentur: ſed quòd non mutentur ad calorem. Quod idem Galenus docuit tertio De temperamentis his verbis: Quæ verò refrigerant, veluti papaueris ſuccus, hæc à noſtro corpore ne vel paululum quidem demutanť. Paulò infra: Si namque in nutrientium ſunt genere, ſi quidem vincantur, calfaciunt: ſi non vincantur, refrigerãt. Quare moroſè ad modum, vt ſolet, Galenum reprehendit Auerroes dicens, Ita quod Galenus dicit, ſicut fugitiuus, quod non fit, niſi per diuiſiones medicinarum in paruas partes. Itaq; cicuta in ventriculum vorata comminuitur à calore. Sed non incaleſcit, q̃a à calore ferè eſt inſuperabilis. Atque ita inſuperata à calore, ad cor defertur, & ſolo eo gradu frigoris, quem habet, vitalem calorẽ incipit extinguere & in ea actione procedit, vſque dum calorem omnino extinguendo hominem interemit. Neque id mirum eſt à paruo frigore fieri. cor enim plus cęteris à frigidorũ occurſu offenditur, vt quod omnium membrorum oporteat eſſe calidiſsimum. vt de hoc medicamẽto dictum eſt: ita de reliquis frigidis oportet intelligere. Sed hactenus de ijs quæ deuorantur, videmur loquuti. An eadem ratio eſt de ijs, quæ apponuntur? Omnino eadem. Nam ſi vt frigida occurſãt, talia perſeuerant: nihil mirum eſt, corpus refrigerare. Quid, quod etſi calida imponantur, refrigerant tamen? & frigida venena quò calidiora ſumuntur, eo citius enecant? An poſſumus hic quoque proprietatem effugere? Primò venena frigida, quo calidiora ſumuntur, eo citius enecare, non omnino admittimus. Nam tam calida, aut cum tam multo, & tam antiquo vino poſſunt bibi, vt ſuperata nutriant, non ſolum non enecent. Sed modicè calida aut tepida, citius interimere, quàm frigida; id facit velocitas diſtributionis: cum ille calor non ſufficiat, quo integrè in ventriculo ſuperetur: aut cordi ſine magna noxa occurſet: ſufficiat tamen diſtributionem celeriorem facere. Secundò notandum eſt, medicamentum quod ægrè calidum fit, facile ſuapte natura, dimiſſum à contrario, ad frigidum relabi. Eſt verò opus ad conſeruandum qualitatem, quæ præter naturam in ſubſtantiam aliquam inducitur, eadem agentis contrarij potentia, qua ad inducendum, vel paulò minori. Nam vt remittitur contrarij potentia, ita huius qualitas remittitur. Sanè ſi ad magnum ignem aqua vſque ad feruorem incaleſcat, atque aliquis de igne ſenſim incipiat detrahere, tantum ad portionem videat feruoris remitti. Ergo gradum quemcunq; caloris, ſolus ille calor poteſt conſeruare, qui potuit inducere, aut omnino paulò minor. Non igitur mirum eſt, ſi medicamentum calidum certo gradu admouetur corpori, quod neque talem caloris gradum, neque paulò inferiorem poterat generare; per ſe ad frigiditatem reduci, & ita deinde corpus refrigerare. Quod tamen proinde aliquando minus nocet; quia primo occurſu non refrigerat. Id quod faceret nihilominus, ſi non frigore refrigeraret, ſed proprietate. Nam quo pacto actu exiſtens calor proprietatem impediat, non poſſunt dicere. Sed habuerint hæc vt dixmus.

Obiectio diluitur.

Obiectio altera diluitur. diximus. Refrigerent hæc medicamenta, quia non calefiunt à nostro calore: gradus in refrigerando quo pacto possint habere? nam frigore quod actu habent, refrigerant: frigus verò id quod actu est, æquale est violis & papaueri: non esset igitur quod inæqualiter refrigerarent, nisi id proprietas efficeret. Vt non omnia sunt ad æqualem frigoris gradum facilè mutabilia (hoc enim de calidis quoque dictum est) ita non æquè resistunt calefactioni: & vt resistunt, ita plus, aut minus vincuntur: & vt medicamẽtum magis manet inuictum, ita plus refrigerat. Itaq; constat, vt hac quoque ratione gradus frigidorum sint. Vnde illud quoque colligentes concedimus, fieri posse, vt à calore nostro medicamentum incalescat, & tamen deinde corpus refrigeret: si, scilicet, minus calidum manet nostro corpore. Non enim solum frigidum remittit calorem: sed & quod minus calidum est. Quod enim medicamentum ad æqualitatem corporis incalescit, temperatum est; quod ad maiorem gradum, calidum. Ergo quod ad minorem, in numero frigidorum est. Hucusque de calidis & frigidis. Sed de humidis & siccis nihil diximus: quę tamen & ipsa non habent adeò cognitu facilem operandi rationem. Sed de his ita dicendum est, Humida omnia, aut sicca, aut alimenta sunt, aut medicamenta. Alimenta ex modo suæ substantiæ habent, vt siccior ex ipsis proueniat substantia, aut humidior, (quanquam & hoc ipsum cum secundum excessum conuenit, medicamentorum est; & hæc alimenta sunt pariter & medicamenta) reliqua, quæ non nutriendo, sed alterando humectant, aut desiccant; humida sunt actu, aut sicca, si per se id efficiant, nonnulla enim desiccant ex accidenti calfaciendo sine humectatione, aut astringendo humorem depascentia, sicut & alia possunt ex contrarijs causis, ex accidenti humectare. Reliqua omnia actu tali qualitate faciunt. Quid quod muria, bilis, & multi alij liquores desiccant, & tamen actu humidi sunt? nam & humores. Respondendum censeo, hos quoque non humidis partibus facere, sed siccis, quales aliquæ cum humidis permixtæ sunt. Id docet aqua marina artificio facta, quæ sicca fit salis permixtione, non aliter lixiuium quoq; cinerum permixtione siccans redditur. Atq; ita patet, ut tota natura medicamentorum constet sine commentitijs qualitatibus, & sine occultis proprietatibus, quibus indocti, & in philosophia minus exercitati, ad effugiendum difficultates, vtuntur. Hæc omnia nos docuit Galenus, quæ nos fortasse proposuimus distinctius. Sed, quæ hactenus in disputationem venere, quæstiones de temperamentis sunt, iam hinc quæstiones de succis siue humoribus, qui temperamenta proximè consequuntur, agitandæ sunt.

Que ratione medicamenta humida & sicca operentur.

De loco vbi generantur pituita, & reliqui succi. CAP. XIII.

Antiquorũ de humorib. ua

QVanquam antiquorum nonnulli quatuor esse humores negarent, & quamuis essent in corpore, secundum naturam esse omnes, non cõcederent, tamen vel ipse vetustissimus Hippocrates, hucusq; progressus

est, vt

est, vt quatuor illos esse: pituitam, sanguinem, bilem flauam, & melancholicum succum, & eos omnes secundum naturam inueniri, libello De natura humana demonstrauerit, hinc sumpto argumento: In omni natura, & ætate, & regione, & tempore inueniuntur simul: tametsi tantum illorum unus, aut duo, secundum naturam essent: solis illis oporteret aliquam naturam, ætatem, aut tempestatem, aut regionem, aut saltem uictum destinari. Demostrauerunt etiam non minus, hic, & illius meritò amantissimus Galenus, humores non in alimentis ipsis contineri, & in humano corpore cõcoctione separari, sed generari concoctione quadam prius in alimentis nullatenus contentos. Nam & illud fuere qui asseuerarent. Verum, hi quãquam alimentum pituitosum, quod plus habet pituitæ; biliosum, quod bilis, dicerent: tamen cur ex melle in iuuenis uentriculo bilis, in uentriculo senis bonus succus proueniat, nihil probabile afferre possunt. Ergo an humores in humano corpore generentur, & an quatuor sint, iam non est in contentione positum. De loco vbi generatur, pituita, quæ nobis prima occurrit, ut quæ prima generetur, inter nostræ tempestatis medicos dubitatur. De quo proinde nonnihil dicam. Nobis enim non est animus quæstiones medicas ab ipsis medicinæ primordijs reuocare: sed quod à Galeno demõstratum est, recipere, atque inde vlterius, res dubias distinguendo progredi. Multæ sunt concoctiones, quas cibi, qui non alimenta, sed futura alimẽta dicuntur ab Hippocrate libello De alimento, subeunt, antequam verè alimenta sint, id est, corporis nostrum iam nutrientia. sunt enim inter cibos, & hæc alimenta, humores quatuor; qui quasi alimenta ab Hippocrate nũcupãtur: à quo trimembrem hanc alimentorum diuisionem accepit Galenus primo de naturalibus facultatibus cap. vndecimo. Hæ concoctiones non ab omnibus eodem numero distinguuntur: sed alij quatuor esse illas, alij quinque contendunt, Galenus tres tantummodo solet nominare. Verum inter hos autores in re ipsa nullum est discrimen: sed in sola diuidendi rõne. Auicenna siquidem, qui alimẽta in ore, dũ manduntur, aliquod recipere principium concoctionis dicit, rectè atq; ex Galeni mente probat. Mutatur enim in illis color pristinus odor perit, quod sola trituratione sine ꝑ mutatione a aliqua substantiæ non fieret. Neq; verò id mirum est, cùm nõ cõmansionem patiantur solùm, sed permisceantur et cum saliua; cuius tã insignes uires sunt, (decimo De simplicibus cap. decimosexto) vt & lichenas curet, & furunculos; resoluat etiam sugillata, & reliqua echymomata; atque, quod mirandum magis est, scorpios enecet: itaque hi rectè dicunt. Sed Galenus hanc alterationem cum concoctione ventriculi coniungens, primam concoctionem appellat. Atqui quanquam parum refert, aut primam, aut secunda nominare, modò res non ignoretur: tamen hoc videtur rationi magis consonum. Est enim interior ventriculi tunica, vsque ad os ipsum protensa, & omnibus quæ sunt in ore superposita, etiam faucibus, palato, & naso. (quarto De vsu partium cap. 7. & libello De instrumento odoratus) Cũ igitur in temperamẽtis instrumentorũ uirtutes sint, in unico

Variæ opiniones ab Hippocrate & Galeno reprobatæ.

De loco generationis pituitæ, controuersia.

Distinguuntur concoctiones ciborum.

nico instrumento virtus vnica sit,& ab ea mutationes prouenient non differentes,rationi est consentaneũ.Hęc igitur est prima concoctio. Secunda ab hac,quæ in hepate & uenis peragitur. Tertia nutritio, quę in singulis membris fit.Nonnulli actionem hepatis ab ea,quę in uenis,distinguentes, plures alterationes faciunt. Sed minus physicè loquuntur.Nam ut potentię distinguuntur per actiones: Ita actiones per opera. Est uerò hic actionis utriusque partis idem opus,scilicet sanguinis forma, ad quã utrobiq; mutatio fit.Sunt igitur tres concoctiones,in ventriculo,in hepate,& membris.Qua illarum pituita generetur,id demũ uocatur in dubium. Galenus libello De atra bile ita reliquit scriptum; A nobis demonstratum est,pituitosos humores ex pituitosis cibis in prima ventriculi cõcoctione fieri:ut biliosum,et melancholicum, in iecinore.His accedit locus alius ex primo De natura humana,com.39.in quo ita scriptum est: τοῦ δὲ φλέγματος ἡ φύσις, εἰς μὲν ἠθοποιΐαν, ἄχρηστος, ἀναγκαίαν δὲ φαίνεται τὴν γένεσιν ἔχειν ἐν τῇ πρώτῃ μεταβολῇ τῶν σιτίων: Id est, *Pituitæ natura ad mores nihil facit, sed necessariũ uidetur habere ortũ in prima mutatione ciborũ.* Quibus verbis adducunt nonnulli,ut putent,pituitam in ventriculo generari. Quibus addunt uentriculi ipsius naturam, quę membranea est,ac proinde frigida, & ad humorem generandum ualde accommodata. Quod & euentus ipsius rei significat:generat enim uentriculus,vt quinto De usu particularũ dr̃, non pauca pituitosa excrementa. Addunt dictis & hoc argumentũ:Si in ventriculo solum generaretur chylus,atque ex eo in hepate pituita et sanguis:non perpetuò sanguis generaretur per mediam pituitã,sed ex chyli uarijs partibus simul pituita,sanguis,et reliqui humores prouenirent.Cuius contrarium docetur à Galeno secundo De ratione uictus in morbis acutis,com. 30.his verbis; Pituitæ autem generatio in pituitosis edulijs sanguinem perpetuò antecedit,atque generatione ipsius media cibi in sanguinem transeunt.Igitur ex his nonnulli ita censent,pituitã in ventriculo generari, non in hepate:& proinde sanguinem perpetuò gigni media pituita. Alii contra putãt, pituitam non minus quàm tres alios humores,generari in hepate: in ventriculo autem solum generari chylum. quem non dicunt in genere alicuius illorum esse: sed dispositionem necessariam, quo humores fiant Huic opinioni videtur fauere innumeræ Galeni sententiæ. Nam nomine sanguinis intelligit,quam vulgari nomine(nã neque hoc pudebit referre, quò rẽ dicam clariùs)massam sanguinariam appellare medici consueuerunt.Atq; docet non simplicem esse substantiam,sed multiplicem, vt lac, quod sensui simplex apparet. Ortum quoque huic esse, vt uino, ex musto de vuis expresso.quia scilicet,ut in uino simul quatuor substantię diuersæ partes prouenient,flos,fex & aquea pars,& vinea:ita ex chylo quatuor humores generantur,quibus sanguis constat.Sed non dubium est, pituitam quæ cum sangune miscetur,aqueæ parti proportione respondere.Adde Galenum secundo De facultatibus naturalibus de humorum genesi ita loqui: Demonstratum est ab his uiris(loquitur verò de antiquis) dum alimentum in ve-

Statuitur opinio eorũ qui cẽsent,pituitam in uentriculo generari,nõ in hepate.

Opinio cõtraria.

nis

his ab innato calore alteratur, ſanguinem quidem à mediocri calore fieri, reliquos ab immodico. Atqui huic ſententiæ omnia conſentiunt, quæ cernuntur, quandoquidem cibi, qui natura calidiori ſunt, magis ſunt biliosi: qui frigidiori, magis pituitoſi. Cōſtat ergo ut in uenis dicat pituitam & bilé generari, hac ſola ratione differre, quòd pituita à remiſsiori calore, ſanguis à moderato, bilis ab immodico generetur. Loco autē quo generantur aut ordine, non dixi differre. Ecce unde diuerſæ opiniones profectę ſint. Sed qua ratione vtrilibet Galenum à contradictione uindicent, operæpretium eſt audire. Pituitam dicunt hi aliquando à Galeno dici chylum: pituitamq́ tamen propriè non eſſe: quoniam ſolum fit propriá pituita maſſæ ſanguineę quarta pars, quæ in hepate generatur. Alii duplicem dicunt pituitam eſſe: & de priore, de ea videlicet quæ eſt ventriculi, verè eſſe dictum, ſanguinem perpetuò media pituita generari; ſecundam cum ſanguine ſimul fieri. Sed, vt uerum fatear, hæc omnia ſapiant barbariem, non ueram doctrinam. Nā vni autoris loco adhærere, ac inde citra diſtinctionem colligere, in ventriculo perpetuò generari, ac perpetuò ante ſanguinem; aut perpetuò in hepate, & ſimul cum ſanguine; ſophiſtam eſt agere, non veritatis amatorē. quo vitio maxime huius temporis medici laborant. An non ſatius fuerit omnes autoris ſenteſitias coniungere, & ita ſingularum ſenſum eruere? & an vtrunque posſit accidere ſine inanibus diſtinctionibus à rebus ipsis inchoātes, inueſtigare? Ego igitur ita opinior, ut & plerique medicorum opinantur, Ex cibis in ventriculo gigni chylum: hunc verò licet cuilibet pituitam appellare, aut non, ſed mediam quandam humoris naturam. Eſt ſanè pituita, ſi, vt uidetur docere Galenus ſecundo de febrium differentia, omnis humor albus eſt pituita: ſed tamen licet non appellare: nam neque lac pituitam appellamus, neque ſemen. Illud vnum mihi videor apertè intelligere: Galenū hunc humorem prædictis in locis non intellexiſſe nomine huius pituitę, quæ in uentriculo generatur, ſed aliam præterea pituitam: alioqui non vtrobique tam in libello De atra bile, quàm ſecundo Acutorum dixiſſet, in pituitoſis eduliis. num chylus non in pituitoſis ſolùm, ſed & in bilioſis generatur in ventriculo. Ventriculus ſanè nihil aliud facit, quàm liquationem quandam, & triturationem alimentorum; quò ad hæpar facilius delata, in illo poſtquam primam concoctionem perpeſſa ſunt, faciliùs in ſanguinem permutentur. Vſque adeo vt ſexto De placitis monſtratum ſit, non eſſe ventriculi actionem ad uitam neceſſariam, ſed poſſe nos ſuccis aſſumptis viuere, ventriculo omnino nihil cibaria conficiente. Sed de his ſumus in octauo libro copioſius dicturi. Chylum ergo cenſeo fieri hac prima actione ex cibo; quare neceſſariò fiet ut non uſquequaque ab ipſius cibi natura recedat, ſed ut eius qualitates imitetur. prima enim eſt huiuſmodi commutatio. quare calidi alimenti calidus chylus erit, frigidi frigidus. Omnes enim alimenti partes adhuc in chylo continentur; in quo partes ſunt in ſanguinem, & bilem, propter ſimilitudinem commutandæ, & ſi qui dem bilioſus cibus erat, quam multæ. Qua ratione ergo chylum pituitam, po-

Prædictę ſententię male Galeni verba conciliant.

Vera ſententia ſtatuitur.

potius quam bilem appellant? ego quidem neutrum dixerim, sed ad humores quatuor dispositionem mediam. Hoc vnum habet insigne pituita propter eam ventriculi naturam, quam referebamus: quòd si pituitosus cibus est, potest bona pars pituitæ diuersæ à chylo in ventriculo generari, quæ cum chylo in hepar delata, amplius cocta in sanguinem transibit. Præter q̃, quid quæso impedit, quò minus ex chyli frigidiori parte pituita in hepate concoctione generetur, si ex reliquis edulijs generatur, ex quibus nulla pituita in ventriculo generata est? An dubitas priuatam posse in hepate generari? Nonne in fœtu, qui in vtero gestatur, sanguis generatur in hepate: neque is (arbitror) purus, nulla materia veniente à ventriculo? quo tempore quando prima concoctio in hepate fit, pituita, quæ cũ sanguine permiscetur, in hepate & venis generabitur. Eergo pituita in ventriculo nonnunquam fit, alij humores non fiũt, saltem naturales. De non naturalibus paulò infra dicemus. In hepate semper pituita, ut & reliqui humores, fit, præter eam quæ nonnunquam ex pituitosis edulijs fit in ventriculo, quemadmodum & in vini concoctione, quatuor substantiæ. Neque uerba illa quæ adduximus ex primo De natura humana monstrant; pituitam nunquam in hepate generari, sed generari etiam in ventriculo: quanquam neque illam sententiam adeo constanter protulit, vt verbum φαίνεται declarat, neque rationem reddidit, nisi leuissimam, cur pituita non faciat ad mores, vt alij succi. Sed quòd simul generentur non est difficile intellectu. Nam quãquam forma pituitæ in medio sit chyli & sanguinis, tamen non est medium necessarium. Vt statim dicemus, lac est in medio pituitæ, & sanguinis: sed pituita non fit lac, antequam in sanguinem permutetur. Generantur itaque humores simul, quãquam & ex se inuicem possint generari. Fit enim sanguis ex pituita sæpe: siquidem pituita est semicoctum alimentum, & proinde illi natura expurgans membrum non dedit, quod in sanguinem conuerti esset apta. Iam verò ex sanguine putrescente aut assato bilis fit, & melancholia: illa ex tenui, hæc ex crassa parte. Sed quid est philosophiæ aduersum, & Ex inæqualiter dispositis partibus chyli, ab eodem membro, & eodẽ calore, omnes humores simul generari? Sed argumentaberis fortasse, Eadem ratione posse omnes humores generari in ventriculo ex diuersa dispositione partium chyli. nam si quid (dices) hoc impediret, esset profectò substantiæ modus, qui est in ventriculo, qui cum pituita uidetur conuenire, & cum alijs humoribus minimè. Tamen si hoc sufficeret, neque hepar posset generare pituitam. non enim magis videtur rubrum hepar cum alba pituita conuenire, quam albus ventriculus cum rubro sanguine. Huic argumento ita responsum uolo: Generari omnes humores in hepate, & omnes per se gratia similitudinis, quam cum illis omnibus habet. Est enim hepar veluti coagulatus sanguis: sanguis, inquam, non simplex, sed quem dicunt sanguineam massam, in quo est singulorum humorum non parua portio. Verum unum illud in hac nostra sententia (quam & Galeni esse cẽsemus, & ferè ipsa rerum euidentia confirmatam) est difficile, quòd admisimus,

Ex pituitosis cibis pituita in ventriculo generatur.

In hepate semper pituita generatur: vt reliqui humores.

Diluitur argumen.

Difficultas dissoluitur.

mus, vt chylum à pituita ſeparemus, chylum quandoque pituita eſſe calidiorem. quod ſi eſſet, nequaquam pituitæ pars aliqua ex illo fieret, alioqui naturalis caloris actio cruditatem moliretur. Fortasſis procedente ſermone diſputabimus, An quod coctum eſt crudum fieri posſit: interim illud vnum non eſt dubium, Caloris naturalis actionem non crudum reddere neque refrigerare. Nihilominus non eſt quod quenquam conturbet argumentum. Nam & lac fit ex ſanguine: quod ut inquit Galenus quinto De ſimplicibus, capite vigeſimo, in pituitę & ſanguinis medio eſt, ſcilicet ex calidioris parte frigidiori aliquid impedit, ſanguinis eſſe partem aliquam lacte crudiorem, & chyli calidi pituita? Sed hæc nunc de loco & ordine quibus generantur humores ſuffecerint. Nam multò plura in ſequentibus affert ipſe ſermo, qui in ſecundo libro neceſſariò cum hoc ſermone erit ualde coniunctus. Nunc de nutrimento quod præſtant diſputemus.

De nutrientibus ſuccis. CAP. XIIII.

MVLTAS earum quæſtionum, (vt antea monuimus) quas, qui ante nos quæſtiones medicas ſcribere aggresſi ſunt, diſputarunt, nos cõſultò omittimus: nonnullas vt minus medicas, nonnullas ut prorſus ſtolidas. Quis enim ferat in dubium uocari, Sit ne ſanguis chylo genitus eiuſdem ſpeciei cum eo qui ex pituita? & multa hinc inde adduci: quaſi uerò neceſſe eſſet, ex diuerſis ſpeciei rebus prouenire diuerſas formas, aut ignis ex ilice, pruno, moro & fago non in unica eſſet ſpecie conſtitutus. Cur nõ etiam chylum ex pane, ab eo, qui ex carnibus, differre dicunt? ac pro inde diuerſarum etiam ſpecierum ſanguinem ab illis prouenire? qua ratione innumeræ fient humorum ſpecies. Nos verò non hanc ſolum quęſtionẽ omittimus, ac alias conſimiles: ſed illam quoque, qua inquiritur. Sitne ſolus ſanguis humano corpori commodum nutrimentum, aut oẽs humores, miſſam faceremus (non quaſi non ſit ſatis ex vſu medicorum: ſed quoniã Hippocrates & Galenus videntur illam ad extremum finem perduxiſſe) niſi nos acutisſimi Ariſtotelis nulla in re contemnenda autoritas reuocaret, q ſolũ ſanguinem nutrire contra ac Hippocrates & Galenus opinatus eſt. Quare modeſtius, arbitror, fuerit, maximi philoſophi, qñ à uera medicorum ſententia diſcrepat, opinionem refutare, quã deſpicere. Sanguinẽ eſſe animalibus ſanguine præditis vltimum alimentum, atque proinde ſolum ſanguinẽ nutrire, confirmat Ariſtoteles ſecundo De partibus animalium, cap. 3. his rationibus; Venę ſunt nutrimenti vltimi conceptacula: at verò ſunt uenę quaſi ſanguinis uaſa: ergo ſolus ſanguis ultimum alimentũ eſt. Pręterea, cùm cibus non ingeritur, corpus ſanguine vacuatur; cum multus cibus aſſumitur, repletur ſanguine corpus; ergo ſanguis eſt ultimum nutrimentum: illum enim ſuccum, qui alimentum eſt corporis propriũ conſtat augeri oportere ex multo cibo. Pręterea, ut eſt cibus q ingeritur; ita ſãguis genera-

Ex humoribus ſolum ſanguinem nutrire cẽſet Ariſtotles.

generatur, ex bono bonus, ex prauo prauus. Tales sunt Aristotelis rationes, quibus licet addere fortiore has: Sanguis omnium humorum est naturè maximè familiaris, & magis à natura retinetur, vt in super purgationibus: in quibus, qualecunque pharmacum sit, vltimus & in extremo cum vita funditur. Eergo proprium habet, nutrire corpus. Nam si hoc haberet cum reliquis commune: non esset cur maximè omnium retineretur. Præter hæc, Omne nutriens, vt ab eodem Aristotele monstratum est libello De sensu & sensibili, est dulce; id quod etiam confirmat Galenus. 1. De alimētorum facultate; sed inter humores solus sanguis est dulcis: pituita enim insipida, bilis amara, melancholia acida est: igitur solus sanguis præstat nutrimentum humano corpori.

Hippocratis & Galeni sētentia Aristo. contraria.

Contrarium sensere Hippocrates & Galenus, quorum hæ sunt rationes; Cum membra, quę nutriuntur ex modo alimenti, comparent modum substantiæ: si unum esset omnibus alimentum sanguis, non esset vnde nasceretur tam mira varietas membrorum, quam est quæ in humano corpore inuenitur. Sunt siquidem multa membra sanguinea, quæ verisimile est, sanguine nutriri: alia exanguia, quorum substantia longè abest à sanguinis natura. Præterea, nonnulla illorum sunt calida, nonnulla frigida, nonnulla humida, alia sicca, aut secundum coniugationē duo horum habentia, aut contra omnino temperata. Qua igitur ratione his omnibus vnum sit ultimum alimentum? Nam primum alimentum vnum esse, non esset incommodum: cum multas variasq; subiturum esset alterationes, antequam fieret alimentum vltimum: sed quod ultimum est, proximum est, ut in membra transeat. Ergo tam diuersorum membrorū, præter rationem est, vnicum statuere alimentum: cum præcipuè quatuor humores in uenis sint, naturis ualde diuersi, pituita, sanguis, bilis, & melancholia: quos omnes constat naturales esse, non præter naturam, aut excrementa, ut capite primo de sententia Hippocratis monstrauimus. Pręterea, ventriculus nutritur chylo: qui tamen sanguis non est: ossa nutriuntur medulla. Quòd si hanc dixeris, quamuis sanguis non sit, ex sanguine fieri: illud tamen de chylo non possis dicere. hic enim ante sanguinem generatur, atq; ex illo & sanguis & humores reliqui.

Ventriculus chylo nutritur.

Quòd ventriculus chylo nutriatur, docet suæ substantiæ modus, & insuper hæ rationes: Si ventriculus non nutriretur chylo; neque conficeret cibos. Quorsum enim chylum generat? num ut mittat ad iecur? iecoris igitur alendi cura est ventriculo. non igitur naturā ducitur, sed intellectu. nam quæ natura operantur, hæc sibi operantur, aliorum nulla tanguntur cura. Præterea, aut ventriculus retinet chyli aliquid, & ad hepar reliquum mittit: aut nihil retinet. Si nihil retineret, statim esuriret: sed & si id quod retinet, alimentum non esset, esuriret statim. Solum siquidem alimentum, videtur posse illum à fame vendicare. Excrementa enim præcipuè quæ frigida sunt, non solent famis sensum tollere.

Soluūtur Aristot. rationes.

Non igitur solus sanguis nutrire membra est aptus. Neque rationes Aristotelis quicquam probant. nam vænæ non sunt conceptacula sanguinis solius, sed quatuor humorum: quin potius, vt Galenus dixit, nunquam est

sanguis

sanguis exquisitè vnum. Cum cibus non ingeritur, sanguis imminuitur. Sed neque hoc est illi proprium. nam omnium humorum penuria fit in venis, quando priuatur corpus alimento. Illud quoque commune est, ex bono cibo bonos succos, ex malo malos prouenire. Alimentum ex dulci suppeditari ab Aristotele dictum est. Sed & idem autor dixit libello citato: Quoniam omnia mixtim siue simpliciter dulci alantur. Quare rectè Galenus explicuit, nihil quod nullatenus sit dulcedinis particeps, nutrire posse, vt quod omnino amarum est. Sed quod à dulcedine non abest longissimè, nutrire potest. Atque ita argumentum, illud vnum conuincit, sanguinem plus nutrire, & commodiùs cæteris; & synceram, impermixtamque bilem (quod nos in secundo libro fusius disputabimus) non nutrire. Cæterum solum sanguinem nutrire, aut bilem permixtam cum sanguine, id non posse, argumento non concluditur. Quæ eadem rationes docent, non solùm sanguinē oportere retineri, sed illum plus cæteris; id quod meritò in omnibus super purgationibus fit. Est ergo medicorum opinio multò probabilior: quamquam prior optimo gaudet autore, alioqui non improbabilis.

De calore sanguinis. CAP. XV.

Sanguis subiecto frigidus & siccus, ex sententia Aristotelis.

NEQVE minus probabile illud videtur, quod de sanguinis qualitatibus ab Aristotele in eodem capite superius paulò dictum est: tamē verum esse, nondum censeo: nempe, sanguinem habere calorem in viuente corpore, & humorem: quia naturali corporis calore, & permixtione spirituum calet, & est liquatus: cæterum subiecto (ita enim transfero uerbū ἀποκείμενον, quod apud Aristotelem est) frigidum esse, ac siccum: atque ita sanguinem quodammodo calidum esse: ut scilicet nomem sanguinis de sanguine, quo viuimus, dicitur, quodammodo tamen frigidum esse, subiecto scilicet. Quod non aliter explicandum est, ac si propriâ substantia frigidum diceret. nam eius exemplum est, ut si nomen aquę de aqua calida dicatur. Itaque vt calida aqua, substantia ac per se est frigida: ita sanguinem frigidum & siccum esse putat Aristoteles. neque illud nomen subiecto frigidum, aliud designat, vt exemplum quod opposuit, declarat manifestè. Videtur hanc opinionem accepisse ex Hippocrate, qui libello de corde (si modò libellus ille Hippocratis est: nusquam enim à Galeno inter genuina Hippocratis opera connumeratus est) ita scriptum reliquit: Sanguis enim non est natura calidus. Vides his verbis apertè contineri sententiam Aristotelis. cuius ratio summa est hæc: Sanguis statim ac extra corpus funditur, congelatur. congelatio fit ex frigore & siccitate. igitur ante fusionem naturali corporis calore calebat, & erat humidus. Suum enim calorem non tam citò amitteret, cùm præcipuè, etiam si in calido aere secetur vena, concrescat sanguis. Præterea, in cadaueribus, iugulatis hominibus, aut mortuis quauis alia ratione, statim sanguis coagulatur. cuius quæ possit esse alia ratio, quàm extinctio caloris naturalis humani corporis? Ergo illo calore

calebat,

Cõmunis medicorũ opinio Aristoteli contraria. calebat, non proprio. Sed quanquam sententia hęc subtilis sit, non est tam firmis argumentis confirmata, vt nos ab omnibus medicis communi opinione debeat deturbare. Illud est enim probabilius multò, sanguinem per se habere copiosum calorem, & calorem naturalem membrorum à calore sanguinis, ut & spirituum foueri: quàm vt sanguis proprio calore carens à corpore humano illum mendicet. Nulla enim commodior ratio perfrigerãdi corpus est effusione sanguinis. at verò si quis intelligat, in lebete ignito calidam aquam contineri; quæ ipsius lebetis calore calefiat (nam ita habere sanguinem iuxta mentem Aristotelis intelligo) nunquam sola aquæ effusione lebetem perfrigeres. quòd verò effusione sanguinis, refrigeretur corpus; fit, quia vt inquit Galenus lib. De sanguinis missione, capite quinto, Non solum nutrimentum animantis partibus ex sanguine est, sed & calor naturalis perseuerantiam ex sanguine obtinet. Vnde manifestum est,

Notatur Celsus. deceptum esse Celsum libro quarto capite tertio, vbi differens de rigore ceruicis inquit: Asclepiades vtique mittendum sanguinem credidit, quod quidam vitandum esse dixerunt, eo quòd maximè tunc corpus calore egeret, isq́: esset in sanguine. Verum hoc idem falsum est. neque enim natura sanguinis est vt vtiq; caleat, sed ex his quæ in homine sunt, is celerrimè vel calescit vel refrigescit. Nam hac ratione nunquam ex sanguinis missione refrigeraretur habitus corporis. Sed & quod assumit, sanguinem scilicet non esse natura calidum, falsum est. Et quamuis esset verum, malè colligeret. nã etsi sanguis recipiat calorem, ab ijs, quæ in corpore: tamen conseruabit illum ut ligna. igitur vt ignis extinguitur detractione lignorum; ita corpus refrigesceret missione sanguinis. Quare, vbi multo calore esset opus; esset tunc quoque missio sanguinis deuitanda. Sed hæc procedente opere monstrabimus. Galenus libro De tumoribus præter naturam, sanguinem ex se non esse frigidum, sed calidum, his verbis dicit: Secunda coniectura est ex ipsa sanguinis substantia. non enim vt pix, & resina, & cera à frigore concre-

Decipiũtur q putant sanguinẽ esse tẽperatum, ex Hippocratis & Galeni sentẽtia. uit: sed semper, & natura calidior est. Libello etiam De fœtus formatione ita scripsit: Nam in sanguine, qui in venis est, absq; cordis calore tepidus quidam calor est insitus. Ex quibus locis palam fit, decipi multos, putantes, iuxtà mentem Hippocratis & Galeni, sanguinem ita attemperatum esse, vt in eo neq; calidum præcellat frigido, neque frigidum calido, vt uer est temperatum: quoniam id uidetur Galenus insinuare primo De natura humana, commentario trigesimo nono. Nam ex eodem loco constat, dictũ intelligi de sanguine permixto reliquis humoribus, non de quarta substantia. Concludit enim dictionem his verbis, Quo fit vt temperatissimus sanguis, pituitæ, & flauæ, atræque bili permixtus fit. Cur sanguis humor calidus, tempus, & in uere temperatissimo redunder, diximus paulò superius, de temperamentis disputantes. Quod etiam primo de temperamentis capite vltimo à Galeno dictum est, Sanguis verò ipse à corde habet calorẽ, intelligi debet manifestè de caloris gradu. Nam sanguis natura sua, non adeo immoderatum hẽt calorem; sed à corde & spiritibus accrescente illi calore

est in humano corpore, dum uiuit, feruentissimus. Hæc posset Aristoteles verè dicere: tamen quòd ex se non modò non sit calidus, sed etiam frigidus, leui ratione persuasus dixit. Nam coagulationis reddidit in eodẽ secundo De partibus animalium capite quod illud tertium proximè consecutum est, causam alium à frigore valde diuersam: quam in fibris collocauit, quas ille crassiores sanguinis partes esse dicit. Quod perinde est ac si diceret, nõ fieri coagulationem frigore, sed crassarum partium admixtione quod est multò probabilius. sanguis enim numquam est unum. sed cũ uenã secamus, humores omnes effundimus. Quorum qui tenuissimus est, & calidissimus, bilis nempe, magna ex parte cum effluxit, ab alijs secernitur: reliqui frigidi, & crassarum partium, duo humores, pituita & melancholia manent confusi. Quare non mirum est, si sanguis ille ex his constans, effusus cõcrescat. Adde tenues partes ipsius sanguinis exhalare. Quare non est recipienda Aristotelis opinio. Sed nos in antiqua medicorũ opinione permanemus. *Ratio Aristotelis diluitur.*

De calore sanguinis & bilis. CAP. XVI.

De gradu etiam caloris sanguinis dubitari solet, non solùm de calore. Nam Galenus (ut paulò superiùs in decimo capite retulimus) primo De temperamentis ad finem, Sanguis (inquit) est calidissimum, quod est in corpore nostro. Nec solum hoc, sed & regulam cognoscendi gradũ caloris, in quouis membro, redũdantiè sãguinis esse dicit. Vnde non uĩ esse dubiũ, sanguinem esse omnium succorum calidissimum. Nam aliter biliosum membrum esset sanguineo calidius. Quare malè ex redundantia sanguinis non doceret Galenus gradus caloris. Sed contra est, quod Galenus ipse capite duodecimo libri decimi de simplicium medicamentorum facultate, dicit, scilicet. Hic succus (est caput de felle) omnium quæ in quocunque sunt animalium calidissimus esse demonstratus est. Libello etiam De inæquali intemperie: Calidissimũ natura est flaua bilis, frigidissimũ pituita. Tota hæc controuersia pendet ex contrariis Galeni locis, quæ nõnulli ita intelligunt, bilem calidiorem esse sanguine; sed sãguinem esse omniũ humidorum calidissimum. Hi sanè hac ratione satis bilem à comparatione secludunt. Sed ad hanc interpretationem non ducuntur autoris uerbis, sed amore fugæ. Nam qua ratione, qui ita protulit, Sanguis est calidissimũ, quod est in corpore nostro: de humidis tãtũ intelligendus est? Alii dicunt, calorem sanguinis esse copiosiorem bilis intensiorem. Sed ego non intelligo, quid sit calorem esse copiosum; nisi id ex multitudine calidæ substantiæ pendet: quam si bili redundãti des, erit iã eius calor, non intensior modo, sed copiosior. Quare ista ratione videtur interesse multum, copiosum habere calorem, & calidissimum esse. Ego censeo bilem simpliciter esse calidiorem: sed Galenum primo De temperamentis locutum fuisse de alimentis: in libello de inæquali intemperie de excrementis:

Surgit ex verbis Gale. cõtrouersia

Quorundam sententiam.

Aliorũ sent.

Decisio vera.

mentis: decimo De ſimplicium medicamentorum facultate, de medicamentis. Et quanquam bilis medicamentum calidisſimum ſit, & excrementum calidisſimum, &, ut ſemel dicam, humor calidisſimus: tamen ratio alimenti illam in primo De temperamentis excludit Dicimus enim alimentum, quod ſolum & per ſe poteſt alere, vt ſanguis alit carnoſa mēbra, chylus ventriculum, ſemen teſtes, medulla oſſa: id quod ſyncerae bili non poſſe contingere paulò ſuperius monſtrauimus, & in ſequentibus ſumus iterum monſtraturi. Neque uerò nos incaute dicimus: quod autoris inſtitutum in ſingulis operibus declarat. Nam de inequali intemperie, de humoribus facientibus tumores præter naturam, & omne genus tumoris ſermo erat. Fiunt autem ab excrementis, aut qualitate de medicamentis agi nemo dubitet. In libro De temperamentis inſtituebat artem cognoſcendi calida membra, quæ temperamenta habēt pro ratione alimenti, quò utuntur; at que ita colligit: Cum alimentorū calidisſimum ſit ſanguis, (bilis enim, niſi cum multo ſanguine permixta non nutrit (quò membrum magis nutritur ſanguine; eo eſt calidius. Igitur non eſt præter autoris mentem hic ſenſus. Bilis nihilominus ſanguine eſt calidior.

De generatione bilis vitellinæ. CAP. XVII.

BILIS ex tenuisſima parte ſanguinis generatur, aut immodico calore: humor renuisſimus, calidus & ſiccus natura, ſapore amarus flauus colore: unde differentiam accepit denominationis ab ea quæ bilis atra nuncupatur. Hanc diximus paulò ſuperiùs capite decimo malè ab Auicenna ſpumam appellari, deceptumque illum eſſe loco quodam tertii capitis quarti libri De uſu particularū. Sed nō ſūt dicēda omnia in omnibus partim illic, partim hic bilis naturalis ſubſtātiā iam explicuimus. De non naturalis bilis ſpeciebus, non eſt tam facilis diſputatio: quoniam in illarum natura & modo quo illæ generantur, barbari autores multùm à Galeni doctrina deuiauerunt. Sed iam faciemus dante Deo, ut ab antiquioribus, quos ſemper ſuſcipimus, veræ ſententiæ depromantur. Bilis uitellinæ ortum ita docet Auicēna: Phlegma namque, cui admiſcetur cholera, quandoque eſt tenue, & generatur inde prima: quādoque eſt groſſum, & generatur inde ſecunda (cholera ſcilicet) quæ ouorum vitellis ſimilis exiſtit. Hactenus Auicenna Quibus verbis apertè docet, uitellinam bilem generari permixtione pituitæ. Quod tā longè abeſt à ſentētia Galeni, ut omnino cōtrariā videat ſtuduiſſe ꝓferre opinionē. Nā Galenus libello De arte bile ita ſcripſit: Quemadmodum autē bilis tenui mixta humiditate, & colore pallidior & conſiſtentia aquoſior redditur: ita cum diſcuſſa ipſa admodum fuerit crudorū ouorū vitellis ſimilis apparet, atq; ob id vitellina appellat. Hæc Galenus. Vt videre licet legēti ſexti Epidimion partis ſecundæ,

De bilis vitellinæ ortu ſententia Auicennæ, Galen. cōtraria.

dæ, cap. 38. In omnibus succis serosus quidam ac tenuis liquor inuenitur. Differũt inter se secundum humorum naturas, quorum sera sunt. hæc appellat Plato in Timæo ichores. Potest ergo humor, aut ab alijs omnibus esse secretus, aut non ab alijs solum, sed & à suo ichore, ac proprio sero. Itaque duplici ratione potest humor syncerus dici, aut si mauis, clarioris doctrinæ gratia, potes primum impermixtum; secundum, syncerum appellare. cõstat intelligenti hæc quo modo diximus, Galenum bilem vitellinam tunc temporis dixisse generari, cùm consumpta sua tenui humiditate fit syncerior: non cum permixta cum crassa pituita, fit crassior. Sed quibus Galeni uerbis deceptus fuerit Auicenna, ego palam faciam. Non enim quod cõsultò vellet à Galeno recedere, illa scripsit: sed quòd libellum De atra bile non legerat, aut omnino obliuioni tradiderat; & quem locum legerat, minus intellexerat. Auicenna uisus est sequi, Galen. cap. 6. secundi Prognosti ci comment 38. vbi ita scriptum reliquit: Itaque flauam bilem intueri licet interdum crassam, ac summè flauam vomitione reiectam, & item deorsum, deiectam: quam sanè nonnulli nominant uitellinam; sæpe uero liquiorẽ ac minus flauam, quæ magis propriè ochra nominatur, permixtum habẽs in se tota pituitosum humorem tenuem, aut aquosum quoddam excrementum. Hęc cum legisset Auicenna collegit, ut hæc secunda, quam ochram appellauit, fit permixta tenui pituita: ita illam, quam crassam dixerat, nempe vitellinam, fieri permixta crassa. Sed non intellexit, primum illud membrũ exemplũ esse syncerę uomitionis non permixtæ quod apertè docent (omitto quæ in libello De atra bile dicuntur) vel ea, quæ paulò infrà scripta sunt in eodẽ cõmentario, quæ ita habent; Quinetiã syncerus humor redditur crassior, pituitosus quidẽ propter frigus, biliosus uerò propter exuperantiã caloris euaporatus, & tanquam assatus. Ergo hic quoq; apertè docet vitellinã bilẽ crassam fieri ab sumpta tenui humiditate, non permixta crassa pituita. Sed & ratione id conuincetur intelligere, modò accidentia bilis uitellinæ nõ neget; sed nomen desumit à Galeno; ita & rei, cuius est nomẽ diffinitionẽ accipiat. Est, ut constat, crassa & summè flaua; ergo non fit permixtione pituitę. Hæc enim crassam posset reddere: sed ut crassam redderet, ita colorem remitteret. Igitur fit consumptione saniei, quę cõsumptio crasitiei, est causa, & colorẽ intendit, quando nõ tantũ crassa est, sed & colore summè flaua. ita enim habetur Gręcè ἄκρως ξανθήν. Sed quoniam huius rationis, quæ in hac quęstione est summum caput, intellectus pendet ex notitia colorum, melius fuerit hoc loco de illorum gradibus nõ nihil dicere; quam ambiguitati in nostra dictione locum relinquentes ulterius progredi. Qui integram colorum notitiam uolet comparare: legat dialogi Platoni de natura eam partem, qua de coloribus differit; quę eadẽ, dante Deo à nobis procedente sermone latius enarrabitur. Nunc enim de his tantum coloribus dicemus; qui omnẽs, dictione sumpta generatim, ὠχρὰ Gręcè, *pallidi* Latinè, Hispane *amarillos* dicuntur: ut qui soli propositę quæstioni sufficiunt. Dicitur ὠχρὸν generatim à Galeno 2. Prognost.

Quib. Galeni verbis deceptus fuerit Auicenna.

Ratio aduersus Auicen. sẽtentiam.

De coloribus nõnulla hic.

E 2 com-

coment. 2. ſupra trigeſi. ubi ira inquit: τὸ κατὰ φύσιν οὖρον μετρίως ἐστὶν ὠχρόν. Habet verò genus hoc colorum tres præcipuas ſpecies ſecundum intentionem diuerſas. horum ſummè intenſus Græcis eſt ξανθὸν. ſummè remiſſus, ὠχρόν: medius, πυῤῥόν. Habent verò horum ſinguli, inferiores gradus, præpoſitione ἀπό ſignificatos, ὕπωχρον, ἀπόπυῤῥον, ἀπόξανθον. Has dictiones Græcas, omnes fere Latini interpretes ita uertunt, ὠχρὸν *pallidum*, πυῤῥὸν *ruffum*, ξανθὸν *flauum*. Quare malè aut Auicenna, aut eius interpres ruffum flauo, & ingneum ruffo dicit intenſiorem Flauus enim omnium horum eſt color maximè intenſus; pallidus maximè remiſſus: ruffus mediocris. Plato loco modò citato hoc ex illorum generatione monſtrat, dicens: Fuluum (eſt hoc Græcè πυῤῥὸν) flaui fuſcique contemperatione producitur. pallorem albi flauique copula generat. Conſtat ex his ut fuſcum flaui remittat ſplendorem, & ut pallidum multo magis verſus album uergat: fit enim ex albo. Hæc recipit à Platone Galenus, eaſdem appellationes perpetuò obſeruans. Nam in opere De têperamentis, & 1. de criſibus cap. 12. & ubiubi alibi, ita loquitur. Primo De virtutibus naturalibus hæc ſcripſit: Quò ex flauo rubrũ fiat, vnica tantummodò eget mutatione. Igitur quandoquidem Galenus bilem vittellinam ἀκρῶς ξανθὴν appellauit; non fit expituitæ permixtione: quæ verſus album colorem traheret, non uerſus rubrum. Vnde etiam intellige, quando quidem ouorum uitelli non unius coloris tantùm ſunt, ſed recentium pallidi, veterum flaui; cum veteribus, non cum recentibus conferri, quò exanalogia uitellina dicatur.

Vbi generentur bilis porracea & æruginoſa, an in uentriculo. C A P. X V I I I.

NEQVE verò ſolùm de generatione harum bilis non naturalis ſpecierum, ſed & de loco generationis quæſtiones ſunt. Nam quidam contendunt, in ventriculo porraceam & æruginoſam ex ſimilitudine cum porro & ærugine ita vocatas ſpecies generari: alii in venis, &c. Ego quid in hac re ſentiendũ ſit, dicam breui, producens in mediũ Galeni ſententiam: quidquid alij dicant. Hæ bilis ſpecies in ventriculo magna ex parte generantur ex cibis corruptis. Ita enim inquit Galenus libello De atra bile: Ipſa ergo bilis ſeu pallida, ſeu flaua, ſeu uitellina viſat, generationem in vaſis obtinet: in ventriculo autem alia quædam porracea gignitur. Sic enim eam à porrorum coloris ſimilitudine denominantes uocant, ſicut æruginoſam quoque, quòd ærugini ſimilis ſit. Non tamen ſemper in uentriculo giguntur, ſed nonnunquam in venis, ut apertè docet Galenus trigeſimo nono commentario ſecundi prognoſtici, ita dicens: At uerò gignitur in corpore quemadmodum pallida bilis per naturam habentibus: ita porracea altera præter naturam. Et uidetur quidem hæc ſæpenumero in uentriculo gigni propter quorundam cruditatem eſculentorum, aut olerum, qualia

Cenſet Gal. porraceam, & æruginoſam bilem in vẽtriculo magna ex parte generari, quandoque tamẽ in venis.

qualia beta, cæpa, & braſſica ſunt. Videtur etiam interdum, talibus nequaquam ingeſtis, ratione ægrotationis in venis gigni, ac decumbere in ventrē ſuperiorem, aut inferiorem; calorem in corpore indicans præter naturā, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum ſuccus eſt. Duodecimo capite libri decimi De ſimplicium medicamentorum facultate inquit, bilem flauam, quę in ciſtis fellis continetur, nō nunquam calore fieri æruginoſam. Igitur plerumque hi humores in ventriculo fiunt, cæterum non ſemper. Ita etiam cenſet Auicenna, qui ita dixit: Et quæ in ſtomacho magis generatur, duas habet ſpecies, praſinam, ſ. & viridem: vt ærugo æris. Vbi non abſolutè in ventriculo eas generari, ſed magis in ventriculo generari dicit, quaſi aliquando alibi generentur. Verū tamen, quanquam locum generationis rectè dixit, in explicanda illorum generatione eſt lapſus. Nam ſupra dictis verbis hęc addidit: Et mihi quidē videtur, quòd praſina (eſt praſina quā porraceam diximus) ex uitellina generatur, cùm aduritur. Sed quo pacto porracea poteſt ex vitellina generari, cùm hęc generetur in venis, illa in ventriculo? Pręterea hoc magis pugnat cum ea vitellinæ bilis generatione, quam Auicenna docet, quàm cum ea q̄ docuerat Galenus. Nam ſi ex vſtione abſumente ichores fit vitellina, non mirum eſt ex illa amplius uſta generari porraceam: ſed ſi permixtione craſſę pituitę fit, quid habet probabilitatis? Quare porracea & æruginoſa cùm in ventriculo generantur (generantur autem ferè ſemper, quanquam neque adeò, ut arbitror, ęruginoſa, quam porracea) fiunt ex edulijs corruptis: cùm uerò in venis, non dubito fieri poſſe, ut ex vitellina magis adhuc uſta fiant. Tamē Auicenna non docet conſequentia.

Auicennæ ſententia.

Sitne aliqua bilis zinaria, qualis definita eſt ab Auicenna.
CAP. XXI.

AVICENNA ſpeciem quandam bilis prę̨ter naturam, quam barbaro nomine Zinariam appellat, tam eſſe à natura alienam inquit, vt ſit in venenis. Ego verò non hoc ſolùm, ſed tā eſſe prę̨ter naturam cenſeo, vt omnino talem humorem generari, natura non ferat: qualem ille definiuit, quidquid nomen Zinaria ſignificet. nam ferunt nomen Zinaria barbaris ſignificare ęruginem. Sed ego non curo nomina, barbara pręcipuè accepta definitione ab ipſo autore diſputo: nam proponat nobis Auicenna humoris naturam, & generationem. Ita inquit: Zinaria verò videtur mihi, ꝙ generetur ex praſina, cum tantum aduritur, donec eius humoroſitas ſiccatur, & ad albedinem redire incipit propter ſui ſiccitatem. Calor namque in humido corpore in primis nigredinem efficit, deinde denudat ipſum nigredine, quando eius omnino finit humiditatem, & q̄ñ ſuperfluit in eo, ipſum albificat. Et hoc quidem in lignis attende, quę prius in carbonem uertuntur,

Auicennæ de bile zinaria ſententia.

 deinde

deinde in cinerem. Bone Deus, quis his auditis non ridet: humorem deſic- *Reprobatur.* catione ad album mutari, vt lignum, quod abit in cineres? An non hic candor extremæ ſiccitatis eſt ſoboles? Qua ergo ratione poſſit ad extremam ſiccitatem uenire & ut ſit humor? qui quanquam ſiccus potentia eſſe poteſt, tamen actu humidus eſt. albus verò color ſiccitate, quæ actu eſt, ſit nō ea quæ eſt potentia. Sed vt uerbis eiuſdem autoris; quomodo in humore poteſt eſſe deſiccata tota humoroſitas? Ergo non arbitror fuerit humor ſine humoroſitate: niſi fortè eſt, ut pituitæ illa ſpecies, quam gypſeam barbari omnes dę ſententia Auicennæ appellant, atque in articulis magna ex parte colligi dicunt. Quod ſi quid eſt, quale illi depingunt (fieri autem poſſe non nego) nō magis humor eſt, quàm ſi calculum renum uelles humorem *Diluitur obiectio.* appellare. Sed hic homo oblitus eſt eius diffinitionis, quam humori aſſignauerat: eſt corpus humidum liquidum. Sed hæc non mererentur amplius ſermonem remorari, niſi ſuperueniſſet acerrimus quidam propugnator Auicennæ, narrans ſe uidiſſe Didacum Vargas Metimnenſem, vomentem talem bilem zinariam, qualem deſcribit Auicenna, viridem ſcilicet & ad albedinem inclinantem præ ſiccitate. Timeo tamen ne quam ille putauit zinariam, fuerit vomitio variegata ex viridibus & candidis permiſta. Nā viridis illa vomitio non fuit facta nigra antequam candicaret: quæ verò pręſiccitate candeſcunt, nigra priùs fieri Auicenna ipſe autor eſt. Si ergo nulla bilis flauæ ſpecies eſt, quæ ex nigra fiat; nulla zinaria eſſe poteſt, qualem definiit Auicenna. neque video cur mihi ſuccenſere deberet quiſpiam qui homo ſine humanitate non eſſet, quòd humorem ſine humoroſitate eſſe negarem.

Melancholia naturalis quæ confluit ad ventriculum, excitet ne naturalem appetentiam, an tantùm iuuet concoctionem.

CAP. XX.

GALENO autore libro quinto de vſu partium, vt ueſica fellis expurgat ſanguinem, qui in hepate gignitur à bilioſi excrementi multitudine; & quam bilem traxerat, ad inteſtina deinde remittit alicuius vtilitatis gratia: ita lien à melancholico excremento purgat; quod deinde in ipſum reijcit ventriculum. Id quod non ſine magna commoditate fuerit à natura ſummè alioqui artificioſa inſtitutum. De huius excrementi in uentriculum quotidie reiecti uſu, diſputationem nunc exordimur: de reliquis in ſecundo ſermone dicemus. Galenus quinto De vſu partium ita ſcripſit. Ventriculum intendit, & contrahit in ſe ipſum: cogitq; cibos ad unguem complecti, & retinere quouſque fuerint percocti. Eſt igitur hic vſus, quē *Fuchſius* Galenus inuenit, concoctionem & retentionem ventriculi iuuare. Auicē- *Auicēna contradicit.* na alium præter hos vſum addidit, hos interim non negans; nempe, excitare appetentiam ventriculi. Damnatur hęc ſentētia à Leonharto Fuchſio, uiro in Galeno uerſatiſsimo, ea potiſsimum ratione, quòd, ut illi uidetur,

Galenus

Galenus hunc vſum non dixerit,neque inuenerit.quaſi verò nihil nouum iam inueniri poſsit,aut inuentis addi. Nemo ſanè Galenum pluris facit q̃ nos: verum hoc eius autoritati nihil detrahit: quòd Auicenna ijs, quos ille retulit, veluti auctuarium alium humoris huius vſum addiderit; cùm præcipuè,vt dicemus,Galenus ipſe inuentionis viam aperuerit. Celebratiſſimum eſt apud Galenum & apud Ariſtotelem, Rarò naturam rem aliquã ad vnum uſum effeciſſe,quin eadem ad multos alios abutatur. Quid igitur prohibet, Naturam hac humoris effuſione in ventriculum vti ad concoctionem, & retentione præcipuè;& ad excitandam etiam appetentiam ea abuti? Sanè nihil. neque quicquam hic video Galeni autoritati eſſe detractum. Controuerſiam igitur non hanc oportet eſſe,ſed,An ratione fiat, ut hoc humore naturalis excitetur appetentia, aut aliquid afferat hæc aſſertio improbabile. hoc in dubium vertendum eſt, & vtrorumque rationes perpendendæ. Auicenna nulla adhibita ratione, ſicuti alia omnia ferè protulit: verum nos,quibus eius ſententia placet, adhibemus. Omnes acidi ſucci,ſtatim ac in ventriculi os incidunt,appetentiam mouent. Id cognoſcimus experimento,& ex Galeno didicimus. cùm oris ventriculi perijt appetentia,acidis fructibus vtentes,quotidie illam reparamus.Succi quoque acidi,cum in ipſo ventriculo gignuntur, aut in eius os aliunde copioſius confluunt,nimiam alimenti appetentiam faciunt. Dixit hoc Galenus primo De cauſis ſymptomatum, hanc famis reddens rationem; Frigidi namque & mali ſucci redundantia, ſimilem ſuctui morſum infert: appetentiam verò irritat naturalis affectus ſimilitudine. De fame ea,quam caninam appellant,(dices)eſt ſermo in illo loco. Eſt,fateor. Sed dicito mihi,ſi cùm immodicus & præter naturam congeſtus ſuccus melancholicus incidit in os ventriculi,facit famem præter naturam: cur non modicus,& qui ſecundum naturam quotidie influit, naturalem famem excitet? Cur ſi multus ſuccus nimiam facit; paucus non faciet paruam,& quæ pro modo naturæ eſt? Non enim dices,arbitror,alios ſuccos acidos & frigidos famem facere, vt Galenus dixit,melancholiam autem id non poſſe. Alij enim acore & frigore faciunt: & hic quoque acidus & frigidus eſt. Quod ſi concedis, intelliges non tantum fieri poſſe,vt melancholici hic humoris influxus famem excitet; ſed eſſe in illis, quæ ex neceſsitate contingunt. Nam neceſſariò in ventriculum incidens,acore ſimilem affectum in ventriculo faciet ei,qui in fame ſentitur. Neque però eſt,cur quiſpiam putet, Famem quæ quotidie à modica copia melancholiæ influente in ventriculum excitatur, non eſſe naturalem. conſequitur enim neceſſariò rem,quæ naturæ ipſius prouidentia, & inſtituto fit, nempe influxum melancholiæ. Sed quæ neceſſariò & perpetuò coſequuntur cauſas naturales, ſecundum naturam ſunt; etiam ſi alioqui incommoda eſſent,& inutilia,vt ſenium. præcipuè cùm hæc famis excitatio quotidiana vtilis ſit animali. Quid,quòd fit ſuctu? Fateor.ſed nihil prihibet naturam unam ad aliquam rem, vna cauſa præcipua uti, & alia abuti. Quid,quòd hoc non dixit Galenus? Fateor. ſed neque neganit &

Ratione ſententia Auicen. probatur.

Quæ pro Fuchſio aduerſus Auicennam ſunt diluuntur.

ductus ratione addidit Auicenna. Cur ergo, si hæc quoque fuisset naturæ hac in parte intentio, meatum meláncholicum succum deferentem in medium ventrem, ac non potius in ipsum ventriculi os implantauit? Huius est duplex ratio. Quoniam, etsi diximus ad excitandam appetentiam eo succo naturā uti: sed ad hoc solum eo uti, non diximus, sed ad iuuandū cōcoctionem, & retentionem præcipuè. propterea, quò vtrique vsui sufficeret, & præcipuo magis, in medium ventrem implantatus est. Præterea, ne tota ipsa melancholia in ventriculi os incidens, immodicè ipsum moueret, & perpetuo homo fame canina laboraret. Commodius ergo fuit ad medium ventrem deportari, unde non potest non aliquid in ipsum os assumi, quod modicè, & ut oportet excitet non nimium, & quod in animalis incōmodum possit cedere. Nam quanquam dictum est hanc famem ita excitatam quotidie, naturalem esse: est, cùm potest præter naturam fieri, quantitate scilicet, si ex præter naturam affectu immodicè congesta, & in ipsum vētrem copiosius delata, caninam exciiet famem. Sed quæ magnitudine non est, specie nō est præter naturam. Quid quod melancholia, quæ alienè reijcitur in ventriculum, non reijcitur cum ventriculus incipit esurire; sed cùm distentus iam cibis est, quo tempore nihil potest esse inutilius fame? Ego non video vnde hæc coniectet Fuchsius. Nam fames naturalis non fit, vt ille fortasse putat) antequam tertia concoctio, quę peragitur in membris ex priori cibo, iam iam finitur: quod in quinto huius operis libro monstratu ri sumus capite De causis famis: quod uellem, lectorem ad pleniorem cōtrouersiæ huius decisionem, perlegere. Interim ita refutamus Fuchsii argumentum. Retentio concoctionem pręcedit, non minus quam appetentia; ergo auxilium retentionis importunè aduenit, cùm multò antè incepit cōcoctio. Sed tu concedis ad hæc duo conferre: concoctionem, & retentionem. Ergo, si, quo tempore dicis, influeret non minus serum esset auxiliū ad complendos tuos vsus, quàm tertium hunc quem dixit Auicenna. Addis (quod tacuisses honestius, mirum, quòd Auicenna non dixit, pituitam acidam esse ad famem excitandam; nam hęc ex libro De plenitudine famelicos facit. Colligitur secundum naturam, ò uir argutissime, melancholiæ illa portio, & secundum naturam eijcitur quotidie in ventriculum. Pituita acida præter naauram fit, & ex morbo. proinde illa famem naturalem facit, hæc præter naturam. illius oportuit dicere usum, huius non oportuit læsio enim hæc est, ille usus naturalis. Quid? nunquid omnes melancholici famelici sunt? At Galenus libro De plen tudine ita scripsit: Ex atra uerò bile insanes fiunt, & tetrici & horrib.les, & sitis expertes; ac saliua referti; cibum auersantes, non omnes, sed quidam illorum; manifestè autem sunt famelici quibus atra bilis aciditatem superantem obtinet; id fieri solet cū ea malignior redditur. Posses hic addere specierum omnium melancholię minimè acidam esse naturalem, qualis est ea quæ alienè uenit in uentriculum. Tamen dicimus, non omnem melancholicum succum famelicos homines facere; sed cum tantum, qui multæ aciditatis est particeps & malignior

Ex Galeni uerbis orta difficultas soluitur.

gnior, niſi in ipſum ventrem in cumbat. Nam ſi in illum incumbit, famem facit etiam ea quæ minimè eſt acida, de qua dictum eſt tertio de locis patientibus, capite quinto; ſed ea quam craſſæ fæci ſimilem eſſe dixi, in terram effuſa, non inducit feruorem, niſi fortè ardente febri ipſam præuri cōtingat. minimè ēt acida qualitate participat. Tamen explicari debet hic locus verbis his, quæ libro De atra bile capite terti ſcripta ſunt. Neque.n. acerbitate, neq; acore manifeſtè hæc participāt. Vt ſignificent huius melancholiæ acorē nōn eſſe manifeſtū, ut eū qui eſt in atra bile. Non enim profectò omnino eſt naturalis melancholia ſine acore: Nam de hac ipſa dictum à Galeno eſt loco citato, ex quinto de uſu partiū, Acerba cum ſit, & acida. Vides, arbitror, ut non ex imaginatione ſola procedat Auicennæ placitum, ſed ex ratione etiam & experimentis. Sed uis dicam quod ſentio Reprehēditur à nobis ſæpe Auicenna, quia falſa docet: ſed non rarò reprehenditur, quia illi non eſt apud nos gratia. Sed de hac quæſtione hæc ſint ſatis.

De atræ bilis ſpeciebus. CAP. XXI.

MELANCHOLIAE naturalis ſpecies unica eſt, ſcilicet ſāguinis fæx. ſubſidet enim in ſanguine craſſior pars, ut in uino ſubſident fæces. Eſt hic humor ſubſtantia craſſus, temperamento cum ſiccitate frigidus, niger colore, ſapore acidus. Hęc melancholia, ſolum ſubſidentibus craſſis ſanguinis partibus fit in his, qui tales ſunt temperamento naturali, aut longo timore, aut mœſtitia tales facti ſunt, aut alioqui alimento terreo, multo ante tempore ſunt uſi. Quanquam & citra hæc naturaliter portio aliqua huius fecci ex quotidiano cibo prouenit. Melancholia altera eſt quæ prętet naturam fit exuſtione (ut Galenus inquit in eo libello qui de hoc humore tantum ſcriptus eſt: cui propterea eſt titulus De atra bile) bilis flauę, aut melancholiæ naturalis. Vnde duæ tantummodo fiunt melancholię præter naturam, quam propriè atram bilem appellant medici, ſpecies. Auicenna & eius aſſeclę duas alias huius bilis ſpecies addiderunt, ex omnibus humoribus uſtionem perpesſis, aliquam melancholiam prouenire, putantes. quare aliam ex ſanguine genitam, aliam etiam ex pituita dicunt. Celebratisſimum eſt apud Galenum, cum ſanguis uritur, eius tenue tranſire in bilem, & craſſum in melancholiam. Quare minus eſt improbabile, quod de generatione melancholię ex ſanguine per uſtionem dicunt. Cęterum Galenus duas tantum ſpecies dixit: quoniam cum ex ſanguine bilis atra generatur, meritò quis dixerit, melancholiam naturalem prius fieri, ex hac deinde atram bilem. Nam cum tenuia inflammatu ſint facilia, craſſa difficilia: non mirum, ſi flaua bilis ex tenui parte ſit genita, & craſſiorem vſtio non prehenderit. Quòd ſi quando non ita fiat, ſed vſtio utraſque partes ſimul inuadat, ne tum quidem generatur bilis atra, ſaltem de genere illius, q̄ terrā fermentat, muſcas abigit; &, ut Galenus cenſet, nunquā non lethaliter excernitur. nā multò mitior eſt; ut quæ ex mitiori materia; quàm aliæ generetur.

Melancholiæ ꝑter naturam differentia.

Explicatur Galenus.

Quare

Quare hanc non tam vult Galenus atram bilem appellari, quàm in atræ bilis confinio poſitam. Ita enim inquit ſecundo libro De differentia febriũ capite nono: Si ſupra modum aſſetur, mutatur quidem ommino, quantũ ſanè ſubtilius ſimul ac pingue eſt, in flauam: quantum autem crasſius, in atram bilem, vt in his tumoribus, qui carunculi appellantur. Nam in his ex ſanguine ſupra modum efferueſcente ad melancholicum ſuccum fit mutatio. Ita autem hoc loco intelligi volo melancholicum ſuccum, vt qui nõ dum exquiſitè in atræbilis naturam tranſierit, ſed in quodam ſit confinio conſtitutus. Carbunculus (vt licet videre in libello De tumoribus præter naturam) eſt ex feruente ſanguine, cum in ipſo feruore ſanguis melancholicus fit. Quare minus eſt malignus cancro: qui ex melancholia, cum aſſatur, aut ex atra exquiſitè bile fit. Galenus ergo ab illius atræ bilis, quæ exquiſitè talis dicitur, ratione excludit eam, quę ex aſſato ſanguine fit, vt qui eam tantummodo bilem atram appellaret, cui accidentia libello De atra bile deſcripta conuenirent. qualia nos quoque paulò antè incepimus enarrare. Nobis verò, quibus latius vti nomine eſt in animo, non eſt negandum, Speciem quandam bilis præter naturam ex ſanguine uſto generari, cæterũ illam eſſe reliquis mitiorem. Quare tres iam ſpecies bilis atræ, etiam iuxta Galeni mentem ſunt: quarum mitisſima eſt, quæ ex ſanguine: pernicioſisſima, quæ ex flaua bile; mediæ naturæ, quę ex melancholia. Ita enim Galenus docet, in eodem bis iam citato libello dicens: Atque exitialis adeò generatio eius eſſe videtur, vt quæ atro humore ſuperaſſato contingat: multo uerò hæc profectò pernicioſior cenſenda eſt, ea bilis atra, quæ à flaua ſuperaſſata gignitur; quantò nimirum, & humor humore efficacior eſt. Sexto etiam Aphoriſmorum commentario quinquageſimo tertio, Ex flaua (inquit) bile omnino moleſtisſima eſt. Errauit ergo Auerroes, qui prima Canticorum commenrario ſeptuageſimo, atram bilem ex melancholiæ naturalis uſtione omnium pernicioſisſimam eſſe voluit. Damnandi etiam Auicẽna, & barbari omnes; quòd atram bilem, aliquando ex pituitæ vſtione fieri poſſe putarunt. hoc enim à ratione eſt omnium alienisſimum. Cęterum quoniam Manardus, vir multæ eruditionis, libro nono epiſtola ſecunda, aduerſus hanc opinionem efficacisſimè eſt argumentatus, minus nobis hac in parte eſt elaborandum. Sed ne hic quicquam ad quæſtionis diſſolutionem deſideretur, breuisſimè quod propoſitum eſt, monſtrare nitar. Celebratisſimum eſt à Galeno, ea quę extremè diſtant, non poſſe in ſeſe inuicem tranſire, niſi per medias commutationes. at verò ptuita à melancholia per vſtionem genita extremè diſtat. Tamen ut in reliquis qualitatibus maximè hoc eſt obſeruatum: ita in coloribus eſt perpetuum, de quibus Galenus primo De facultatibus naturalibus capite decimo. Siquidem, vt rubrum flauum fiat, aut flauum rubrum, vnica ſimplici commutatione eſt opus: vt uerò album nigrum, uel nigrum album, omnibus, quæ in medio ſunt. Igitur pituita, quæ alba eſt, non poteſt fieri atra bilis, quæ eſt nigra: niſi ſanguis fiat prius, deinde bilis, aut melancholia, deinde atra bilis. Neque verò

Tres ſpecies bilis atræ ſunt ex Galẽ. ſentẽtia.

Notatur Auerroes.

Damnatur Auicenna.

De colori bus nonni hil hic.

verò quam hoc quicquam est euidentius. nam quemadmodum licet videre apud Platonem dialogo De natura, & etiam à nobis partim paulò superius dictum est, partim dicetur modò, colores extremi, albus & niger sunt: nam & extremas inferunt passiones sensui, congregationem scilicet, & disgregationem; reliqui horum mixtione constantur, ad hoc aut ad illud extremum accedentes pro ratione maioris portionis huius, aut illius, quam accipiunt: qui hoc ordine sunt, Albus, pallidus, ruffus, flauus, ruber, viridis, aut liuidus, niger. Ita enim ex seipsis inuicem fiunt. Ex flauo aut rubro, quando refrigeratione ad nigredinem delabuntur, liuidus; quando vstione, uiridis. verum hæc fortasse procedente sermone dicemus. Cum igitur hęc ita habeant, & ex pallida, aut ruffa bile vsta non possit bilis atra fieri, nisi alios colores medios prius induat, flauum scilicet syncerum, & viridem; qua ratione succus albus proximè ex albo fiat niger? Præterea neque Auicenna ipse dixerit, calorem cuncta denigrare: sed quædam denigrare, quædam dealbare dicit pro aptitudine ipsius materiæ. Tamen vt denigretur, nihil est ineptius pituita. Quanquam enim humida dicit à calore nigra fieri; non tamen omnia humida, intelligendum est; sed ex quibus fumosa fuligo prodit copiose. quod in pituita non contingit. Verum longus iam admodum hic sermo est. nam nihil est apertius, quàm pituitam non esse substantiam vstioni aptam: quippe & si in ignem conijciatur, non vritur, sed absumitur in halitus dissoluta. nimirum aquea non sunt apta vstioni. Negat siquidem Aristoteles 4. Meteororum cap. 9. καυστά, quasi dicas cremabilia esse, quæ sunt multa humiditate redundantia: sed ea tantum dicit esse vstioni apta, quę meatus habent ignis capaces, & in eis humorem igni inferiorem. Quòd si quid crassiusculum, & desiccatum ex pituitę consumptione relinquitur, neque illud nigredinem patitur: sed crassum, & album, gypso simile manet. vnde ab illis gypsea pituita appellata est. His addit Manardus loco citato, fieri non posse, ut tot bilis atrę species sint, & ut decem tantum sint species omnium humorum, dempto sanguine: id quod Galenus docet in fine secundi libri De facultatibus naturalibus, commendans Praxagoram, qui illos in hunc numerum redegit primus. Nimirum pituitæ sunt quatuor pręcipuę species, quas scripsit secundo De differentia febrium capite sexto, dulcis, acida, salsa, & vitrea; (quanquam quarto De ratione victus acut. Commentario decimotertio, tria tantum genera esse dixit pituitę, comprehendens, ut opinor, uitream sub acida) bilis quatuor, quas bilem naturalem, vitellinam, porraceam & ęruginosam dixit Galenus Melancholiæ duę, melancholius sanguis, & atra bilis, vt habetur quarto Aphorismorum, in commentarijs 21. & 2. Sed de hac quæstione hęc sunto satis.

Pituita de nigrationi & vstioni non est apta.

De

De secundis humiditatibus, quas inuenit Auicenna.
CAP. XXII.

Sententia Auicennæ de secundis humiditatibus à multis damnatur.

AVICENNA, Fen prima primi capite De humoribus, præter quatuor humores, de quibus hactenus locuti sumus, aliorum quatuor meminit: quos humiditates secundas, quò hac ratione à primis illas distinguat, appellat. Multi hoc inuentum damnauerunt: alij vt barbarum, & ineptum: alij, ut omnino falsum. Nulli tamen illorum, quam rem uitio dent, apertè loquuntur: neque quid in inuento commendandum, quid ue damnandum, declarant. Proide vtile duximus, de his aliquantisper disserere, antequam huic primo libro finem imponamus. Non potest nostra disputatio aliunde commodius exordiri, quam ab ipsarum humiditatum notionibus, neque hæ ab alio, quàm à suo autore, petendę sunt. Prima humiditas nomine caret, & oratione dicitur: Est humor in extremitatibus exilium venarum. Secunda humiditas dicitur ros, & sic diffinitur; Ros est humor per omnia transiens membra, qui in nutrimētum conuerti est aptus, & ex similitudine nomen accepit. De tertia, quæ cambium appellatur, ita dicit: Cambium est, quod parum ante congelatum est, & nondum integre ad similitudinem completæ substantię transmutatum. Quarta dicitur gluten: Et gluten (inquit est humor, per quem partium continuitas existit.

Auicen. suam à Gal. sententiam deduxit.

Hoc non videtur inuenisse Auicenna. Principium enim inuentionis à Galeno accepit septimo Methodi, capite sexto, cuius hoc est principium: Est autem prorsus consummata siccitas, vbi solida simplicium partium substātia reddita est siccior. Nam est & altera siccitas, utique, cū ea, quorum substantia ex humore concreto constat, sicut caro, & adeps, sunt liquata; etiam tertia ante has, cùm proprius humor, unde partes nutrientur, omnino est asumptus: continetur is in omnibus animalis partibus, roris more per eas sparsus. Alia siccitas est, quæ in proprijs cuiusque particulę exilibus uenis, & arterijs consistit. prouenit hęc ex sangqinis penuria. Hactenus Galenus Quibus uerbis quatuor distinxit siccitates, aut siccitatis species. Quare, cum siccitas humori contraria sit, & unum uni perpetuò contrarium, pluribus plura; totidem ex aduerso necesse est humoris species respondere. Qua ratione, dixerit aliquis Auicennæ studiosus inuentum rectè processisse. ac argumentabitur secundo, Ex harum humiditatum abundantia, aut penuria, morbos aliquot distingui, non minus, q̄ per redundantiam sanguinis, pituitę, aut melancholię; distingui enim marasmum ab hectica febre. Quare non minus (dicit) est ex usu medici, horum, quàm primorum humorum meminisse. Adde Galenum ipsum, videri horum humorum inuentorem primum. nam prima humiditas eodem modo finitur à Galeno, atque ab Auicenna. nam Auicenna, Est (inquit) humor in extremitatibus exilium venarum. Galenus; Alia est siccitas, quę in exilibus venis, arterijsque cōsistit. Addit (quominus ignoretur in consumptione primę humiditatis Auicennę consistere) prouenit hęc ex sanguinis penuria. Iam uerò roris nomē

Gale-

Galenus primus in hac significatione usurpauit. Esse in solidis partibus siccioru elementorum unionem per humida conseruatam, neque Galenus (arbitror) negauerit. Superest alia, quam cambium dicit interpres Auicennæ: hanc Galenus ita finit, Est quorum substantia in humore concreto constat, ut pinguedo, & adeps. Auicenna: Quod parum antè congelatum est. Igitur hac etiam in parte idem sentiunt, & solius nominis inuentor est Auicenna, nequaquā notionis q̃ apud Galenum priorem inuenit. Quid ergo damnatur, qui in hac parte, ne uno uerbo uidetur à Galeno discrepasse? Certè non est damnandus, q́ de quatuor siccitatis gradibus quatuor humiditates methodo deduxerit, numero in quam contrario; sed q́ illarum inter liquorū differentias meminerit, perinde ac si liquores essent quę tñ longe absunt à liquorum natura, q̃ membrorum: aut si quę illarum humores sunt, à primis non differunt substantia. Nā quid quęso est ea humiditas, quæ in exilibus uenis est, aliud, quàm sanguis, ab alio, loco diuersus? fortè & tenuitate; ut qui per arctas uias deductus sit: nisi fortè licorū diuersitas facit humoris differentiam: quā ratione & sanguis in corde ab eo qui in iecore: & is ab eo, qui in liene, differat specie, ut infinitę penè humorum species fiant. Commenti sunt nonnulli barbarorum, hanc humiditatē, etsi sit humor qui in exilibus, arterijsque continetur, eum tamen à sanguine integro iam esse diuersum. Galenus tamen de prima siccitate dixit, Fit hæc sanguinis penuria. Ergo contraria humiditas, sanguis est. Cambium (si modò Auicenna sensum uerborum Galeni nō corrupit) caro est, & adeps, quæ membra quidem sunt, sola mollitie à solidis differentia. Quid glutē? nōne est is humor, qui in membris seruat partiū continuitatē? At uerò idem Auicenna dixerat capite De elementis, Elementa humida retinere sicca in cōtinuitate. Si ergo elemēta proprias formas retinēt in cōpositis, ut idem autor opinatur; illud nihil aliud est, q̃ elemēta humida. Quorsum ergo prima elementa ad tractationem de secundis (humoribus inquam) transfert? Si uerò nō retinent proprias formas, ut in prima huius libri quęstione probauimus: illud certè, humidę partes subpantię ipsorum membrorum sunt. Ergo quo pacto non est ineptissimum, hęc in capite de humoribus collocare? cū aliud, à uerò sanguine non differat; aliud membrum sit, aliud elemētū, aut substātię mēbri pars? Superest qua oē nobis obtrudant Auicēnę studiosi, solus humor uocatus ros. hic. n. humor uerè est, & à quatuor primis uidetur diuersus. nam humor quidā est albus per membra oīa dispersus, ut luti ros, quo membra nutriuntur. sed ille nec sanguis est, nec pituita, nec bilis, nec melancholia. ergo non sunt solum primi humores. Respondetur, pter quatuor humores, esse alios in corpore, qui ex his fiunt ad nutriendū membra: non. n. oīa ex primis quatuor humoribus nutriuntur unica commutatione, sed ex sanguine fit medulla ad ossium nutritionē: semē ad nutritionē testiculorum, & uasorum seminariorū; ita ros quidā ad nutriendū carnem, ut lac ad mammas tñ quatuor tm̄ esse dicuntur humores: quia in communi corporis officina, tantum illi fiunt, & ab illis omnia membra,

In quo deficiat Auicenna sent.

Obiectio de rore soluitur.

unica

vnica aut pluribus mutationibus nutriuntur. reliqui fiunt ex his in via ad nutrionem. Quare rores quidam fiunt, qui iam in medio naturæ consistunt sanguinis,& membrorum. Tamen tres reliquæ humiditates, humores non sunt,aut si quæ illarum est, à sanguine non differt. Verum hac in parte non omnino damnandus est Auicenna:sed eius inuentum,amplius, & melius explicandum. Nam si inuentionis ratio spectetur, quam proposuimus, non debent dici humores,neque primi, neque secundi (non enim sunt vt ostendimus) sed humiditates,aut vt clariùs loquar (est enim apud Auicennæ interpretem idem humiditas, & humor: mihi verò hoc loco ambobus nominibus vti liceat, vt humor significet succum, & humiditas humidam temperiem. nam facit modò ad distinctiorem doctrinam) humiditatis gradus. Eò enim quòd siccitatis gradus quatuor sunt, ex contrariorum lege colligebamus. Sed siccitati non est contrarius humor, sed humiditas. Humor enim substantiam significat; humiditas & siccitas qualitates sunt. itaque quot siccitatis sunt gradus,totidem oportet ut humiditatis sint quò magis enim illa crescit,eò magis minuitur hæc. ita vt vbi unica est siccitas,tres sint humiditates: vbi duæ,totidem: vbi tres siccitates,humiditas vna relicta sit: ubi quatuor,nulla præterea. Hi humiditatis gradus distinguuntur, absumptione, aut conseruatione quatuor illarum substantiarum; quas placuit Auicennæ dicere humiditates, cum ne humores quidem sint. Sunt ergo humiditatis gradus,non humores secundi. Vnde manifestum fit, commodiùs de illis potuisse disputari, in tractatione de temperamentis. Quod si factum esset, nihil erat in hoc inuento non commendandum. Cæterum hæc quæstio, & totus hic primus liber iam est adeptus iustum finem. Hic iam putamus fore commodum, vt sermo, ne perpetuitate fiat grauis, intercidatur.

Inuentũ Auicennę cõmodè explicatur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Secundus.

PRAEFATIO.

VAE scriptorum superioris seculi erat barbara consuetudo, cui studiosis omnes hactenus assueuerant: non mirum, si quis in nostris libris illud vitio det, quòd non seorsum singularum opinionum, quæ in quauis controuersia sunt argumēta, veluti qui aciem struunt, ordine collocamus; deinde his ex aduerso responsa obijcimus, maiores interim, minores, consequentia, & consequentias, & sequelas resonantes: concedo, nego, distinguo, dubito, transeat, millies interponentes: quodque notabilia non facimus, diuersis eapitibus vt distributa sint: neque corollaria interim deducimus. Ego sanè non mirabor, si tyrones tales effundant querimonias: neque ipsos accusauerim, etiam si sermonibus his non tam veritatem ipsam per se & firmissimam in unaquaque re rationem, quam sophisticas disputationes, & tricarum multitudinem, congestarum barbarè, sectari se, manifestè prodāt. Nam quid faciant miseri? quibus non tam expedit uera dicere, quam barbarè respondere, ut à sapientissimis amicè recipiantur? Nam, si quis examem subiens, in distinguendo uerum à falso paulò expeditior est, neque bis singulos syllogismos repetit, neque ridiculis quibusdam præludijs exorsus, aut beneuolentiam doctoris ineptè captat, aut ex consuetudine, non ex iudicio, nescio quos putidos sermones submurmurat; hic inuidiosus cunctis fit, superbus, superciliosusq; picitur. Si quis uerò, magistros loquatur colendos, venerandos admodum, nunquam pœnitendos, medicorum facilè principes, & monarchas proclamat, & bis, ter u e, consequentias repetit quique, surgendo, & residendo, sedem iam contudit ad rem autem respon dit nihil: hic ingeniosissimus iam hinc euadit, & est mirè modestus. hinc commendant sapientissimi. Huic, si vox contingit acutior, & oculi circum quaque volubiles, & abrasa frons, disertus est, & igeniosus: si tardo ingenio aperte est, neque peritus, neque disertus, sed magistros dicit, ut qui domi fuerat præmeditatus, mira huic homini est iudicandi vis; vsque adeò, dum modo des, quod volunt, potes, quod lubet accipere, aut ingenium acutum, aut maturum indicium. Quid iam, nunquid memoria uis esse firma? Duo aut tria lōgiuscula Galeni loca multò antè discito recitaturus; hæc, cùm res posceт, dicito rapidè; intelligantne alij, an non, nihil curans. Si occasio dede-

dederit felix, hæc eadem repetito sæpius. deinde inter respondendum sæpius Galeni nomen inaudiatur: & Paulos, Alexandros, Aetios, nonnunquam etiam Auicennas effundito. Sed caue, cures verè quenquam autorũ citare. nam hęc cura fortaſſe inter dicendum te reddet cũctantiorem. His artibus, ſi vtatur, videri nullus non eſſe ſapiens nullus poteſt. quanquam ne uideri quidem omnibus, ſed magiſtris, barbaris magis, quàm peritis. Nobis uerò non tam eſt propoſitum inuenire, quã ratione ſapiens apud inſipientes haberi quis poſſit: quam in una quaque controuerſia ueram, aut maximè probabilem opinionem. Qui ergo medicam artem ſibi cupit comparare, à nobis illam fortaſſe diſcet; qui deceptoriam, nõn deſunt multi, a quibus requirat. Quoniam ergo hoc nobis eſt inſtitutum, & hic animus: non ſophyſtarum uerba; ſed rẽs à ſapientiſſimis antiquorum inuentas, obſeruamus. Nam plerique hodie (abſit, ut quenquam notatum uelim, ſed barbaram conſuetudinem, quę iam incipit faceſſe, accuſo) argumentantes, importunam, & duplicem repetitionem, & reſpõſum quod in forma dicũt, iure poſcunt, quaſi in aliqua dictionis figura nerui argumentorum ſint: & tamen figurarum in dictione ſunt ignorantiſſimi: uſque adeò noſtro tempore, non tam ſunt ſophiſtæ, quàm hypocritæ. Non enim ſophiſticis argutijs; ſed compoſito quodam inceſſu, geſtu, veſtitu ad id comparato, & artificioſo ſermone vulgi ſibi aucupantur admirationem. Neque tamen hæc diximus, qui artem diſputandi vituperemus, quam Dialecticam uocant. Fortaſſe enim huic arti plus operæ, quàm alij plurimi impendimus, & impendimus non infeliciter: (quare hæc liberius loquimur) ſed qui rudem formulam argumentandi nihil minus quàm dialecticam, quæ tyrunculis tantummodo eſt utilis; non decere in quæſtionibus grauioribus aliquando perſuadere velimus. Id quod ſolis illis non perſuadebimus (ſatis certò ſcio) qui nihil præter formam ſciunt: & hanc ipſam non tam arte quàm longa conſuetudine conſecuti ſunt. Quantum intelligo, in ijs quæſtionibus, quas in primo libro pertractauimus, neque quod ad materiam, neque quod ad formam ſpectet, adeò multum deſideratur: tamen ab inepta conſuetudine ſatis abſtinuimus. Quem igitur ordinem in primo totius operis libro obſeruauimus, eundem in reliquis (dante Deo) ſumus obſeruaturi. Oratio eò peruenit, ut omnes, aut præcipuas quęſtiones, quæ de elementis, temperamentis, & humoribus ſunt, abſolueremus; ſuperſunt in hoc ſecundo diſputandę quę tractationes de membris, uirtutibus, & operationibus attingunt. Quod faciemus, ſi prius, ut vulgatiſſimam, ita & utiliſſimam membrorum diuiſionem explicuerimus.

Quid actu priori libr. q. agendum hoc.

De appellatione partium ſimplicium, inſtrumentorum & membrorum. C A P. I.

Humani corporis

HVMANI corporis partes quædam ſunt homogeneę, quędam heterogeneę. hę, vt nomen ipſum prę ſe fert, ex diuerſorum generum

partibus

partibus constant: illæ constant ex solis primis elementis, & sunt vndequaque similes, quæ à Græcis nōnunquam appellantur συνεχῆ μέρη, id est, continuæ partes, (vt ego intelligo) quia secundum formam & materiam continuæ sunt. Rursus, partium, quibus corpus constat, quædam dicuntur partes, aut particulæ sine adiectione: quædam dicuntur instrumenta, organave, aut partes instrumentales, aut vt quidam alij loquuntur, partes officiales, quæ nomina usurpatissima sunt inter medicos. quibus autem reb. dentur, opus est, declaremus. Nam pars diffinitur circumscriptione in principio primi. De usu partium; ubi ita dicitur. Quæcunque corpora, neque undequaque circumscriptionem habent propriam, neque undequaque coniuncta sunt alijs: hæc particulæ uocantur, Instrumentum uero diffinitur operatione primo Methodi capite sexto. ubi ita inquit Galenus. Instrumētum uerò appello animalis partem, quæ perfectam edere operationem potest, ueluti oculus uisionem, & lingua loquelam. Ex dictis uidetur manifestum, neque partem eam quæ pars absolutè dicitur, uel membrum uel particula; neque instrumentum posse esse partem homogeneam, sed necessario esse heterogeneam. Nam homogeneæ, neque conformationem habēt, aut figuram, neque perfectas eduut operationes. Galenus libello De differentia morborum simplicibus partibus dicit accidere temperiem, aut intemperiem: multiformibus omnia, quæ ad compositionem spectant. quarè simplices nullam habent propriam circumscriptionem. Iam uero operationes, quanquam ratione homogenearum siue simplicium partium fiunt, dicente Aristotele secundo. De partibus animalium capite primo: tamen instrumentorum sunt, & partium ad operationes habentium figuras accommodatas, ut uisio est oculi. in quo tamen est unica simplex pars, humor cristallinus, uisionis causa, & reliquæ usum aliquem præstant illi. libello. De differentia morborum. Itaque perfectæ operationes ut fiant, his omnibus est opus quare perfectæ operationes, simplicium partium non uidentur esse. Igitur pars simplex non potest esse instrumētum, membrùmve, aut pars corporis. Sed contrà est, quod Galenus in eodem loco primi libri Methodi prædictis, subdit hæc uerba. Ad eundem modum, & uenæ, & arteriæ, & nerui tum instrumenta tum partes animalis sunt. Sed hæ partes simplices sunt. Libello De differentia morborum capite tertio, exempla simplicium partium sunt arteria, uena, neruus, cartilago, & ligamentum. Aristoteles etiam secundo. De partibus animalium capite secundo inquit. Siccæ & solidæ inter homogeneas partes sunt, os, spina, neruus, uena. Itaque uenæ, & arteriæ sunt simplices partes, quas tamen instrumenta esse, & partes dixit Galenus. Et si nullus dicat, ratio confirmat habēt enim circumscriptionem propriam, nempe, figuram rotundam, & oblongam, & operationem perfectam, pulsationem scilicet, & sanguinis delationem. Hæc itaque est in horū nominum usurpatione controuersia, quæ ut dissoluatur, illud opus est animo concipere, partem aliquam, homogeneam dici, aut quoniam reuera simplex sit, aut quoniam sensui talis appareat. Arteria, & uena, &

Partes distinguuntur.

Excitatur controuersia.

Quæ pro parte contraria sunt.

Decidītur cōtrouersia.

neruus sensui simplici videantur: & proinde talia dicuntur, tum ab Aristotele, tum etiam à Galeno in libello. De differentia morborum, vbi ad sensum referebat, quas partes simplices, aut compositas appellauit, vt ipsemet declarauit eo loco his verbis capitis quarti. Hoc verò in loco non adeò ad exactum est consideratio redigenda, id vnum tantum animaduertere oportet, simplex ne ad sensum, an composita sit animalis particula. Tamen reuera simplices non sunt, neque alia quæpiam particula sensui subiecta, vt dicitur decimo Methodi c. vltimo. Siquidem in singulis simplicium, ac primarum, quas vocant, partium, alia portio substantiæ illarum est, veluti fibrosa: alia membranosa, alia carnosa: sicut exempli causa, cùm vena vnam tunicam habeat, & eam tenuem, licet fibras tamen in ea inuenire multas. Hoc clariùs adhuc dixit libello. De inæquali intemperie, vbi negauit, venam & arteriam simplices esse partes, his verbis: Digitorum rursus sunt ossa, & cartilagines & ligamenta, & nerui, & arteriæ, venæ membranæq; & caro, & tendones, cutis, vngues, & adeps. hæc autem diuidere in aliam speciem non est: sed sunt vndequaque similes, ac primæ: exceptis tamen arterijs & venis, hæ namque ex fibris, & membranis sunt conditæ, veluti in tractanda dissectionis rõne est traditum. Quare videtur hic rursus contradictio esse in Galeni verbis, cùm alibi venas, & arterias simplices partes, alibi multiformes dixerit. Sed neque hic, neque illic est. nam neque instrumentum, neq; membrum potest esse reuera simplex pars: tamen sensu potest esse simplex: & vena, & arteria sensu sunt simplices, natura compositæ, ac heterogeneæ partes. Sed contra est, quod Galenus in eodem libello. De differentia morborum inquit, Instrumenta esse dissimiles partes, & tales ad sensum dici. Tamen neq; hoc est dictis aduersum. nam illic monet, duplicia esse instrumenta, quædam prima, qualia sunt, vena & arteria: hæc sunt exactè multiformia: simplicia ad sensum. Alia secũda, qualia sunt, manus, & caput quæ multiformia sunt etiam ad sensum. Itaque, partes exactè simplices, neque partes absolutè, neque membra, neque instrumenta, neq; partes instrumentales, neque officiales (omnia enim hæc nomina video circumferri) dici possunt. Tñ quæ simplices à medicis dicuntur, quia tales ad sensum sunt, esse possunt instrumenta prima. instrumenta secunda, ad sensum etiam sunt heterogenea. Quare de hac quæstione, quæ ferè est de nominibus, hæc sufficiant.

Obiectio diluitur.

Procedant ne operationes à partibus simplicibus, an à compositis. CAP. II.

QVANQVAM hæc quæstio, cum tractatione de virtutibus admodum coniuncta est, vt & pleræque aliæ de membris, & procedente sermone loco opportuno non careret: tamen, quoniam ad præcedentis intellectum est apprimè necessaria: & alioqui non minùs ad membra, quàm ad virtutes spectat; de membrorũ operationibus, hic differemus, Sintne simplicium in illis partium. nam neque hoc antiqui autores admodum distinctè nos docuerunt. Diximus obiter in proxima quæstione, operationes ab instrumentis fieri, ratione simplicium particularũ, quib. componuntur. Id quod Galenus docet lib. 1. De morborum differentia, dicens in vno quoq;

Galeni sẽtentia.

instru-

instrumento vnam aliquam simplicem esse partem, operationis causam: reliquas illi subministrare: & illam particulam, quæ causa est, dici propriū instrumentū. Gratia exempli, In oculo est humor cristallinus, instrumentum propriū visionis: humores reliqui & tunicæ omnes, visioni, quò commodius fiat, subseruiunt. Itaq; operationes perfectæ, vt incedere, videre, audire, & consimiles, ab instrumentis fiunt: vt visio oculo, ingressus cruribus, auris. auditus. Sunt enim in his membris ad has operationes omnia optimè comparata, sed instrumenta ratione simplicium operantur. Non enim in figura, numero, magnitudine, aut situ sunt efficientes virtutes: sed in temperamentis. In hac sententiam lib. 3. De locis patientibus c. 4. ita est scriptum: Iam enim explicuimus (erat sermo de intemperie) eam simplicium partiū, quæ primò operantur, cōem esse affectionem. Cæterùm non oportuit, instrumentum homogeneum esse; quia omnes perfectæ operationes indigēt dissimilibus partibus instrumentorum. Vt motus secundum locum, alijs indiget in cruribus, durioribus partibus, & firmioribus, alijs mollioribus, & mobilioribus. Dicuntur hoc in loco perfectæ operationes illæ, quæ animantis operationes appellantur. Dicimus. n. hominem incedere, & comedere, & audire: trahere autem, aut retinere, aut coquere de singulis partibus dicimus. Actiones perfectas vocat Galenus secundas, reliquas primas. Quibus appellationibus vsus est libello. De sanguinis missione capite quarto dicēs. Cum ergo primas actiones à simplicibus corporibus perfici; ostensum sit; ab instrumentis verò, secundas. Aristoteles non videtur huic sententiæ omnino fauere: qui lib. secundo. De partibus animalium capite primo sensus per membra simplicia participari, motus verò quos ille operationis vocat, (sensus. n. passiones dicit) per multiformia. Neque verò id sine argumentis docet. Sed sensus quiuis (inquit) certi cuiusdam generis est, & à philosophis quiuis sensus vni elementorum tribuitur, igni scilicet, aeri, terræ, aut aquæ. proinde ratione alicuius simplicis particulæ fit: operationes non itē. Itaque Aristoteles docere videtur; quanquam sensus ratione simplicium partium sint in instrumentis, tamen operationes minimè. Atque multi Aristotelici ita sentiunt. Verùm ego non video, quod sit discrimen inter sensus & motus. Quare censeo omnes operationes, ratione simplicium partiū ab instrumentis fieri, siue ad sensum, siue ad motum spectent, & ab opinione Aristotelis apertè recedo. Non enim mihi placet quorundam interpretatio dicentium, Aristotilem asseruisse, operationes esse multiformium, sed non negasse, primam causam esse in simplicibus. Nam si ita intellexisset: qđ erat constituendum discrimen inter sensus, & motus? an non etiam visio, quæ sensus est, ab oculo dicitur facta: eius tamen causam primam humorē esse cristallinum? Sed quæ quæso tam fortia argumēta nos cogunt à tanto autore recedere? hæc quæ firmissima sunt: Omnes operationes fiunt à virtutibus: virtutes consistunt in temperamentis: temperamenta tribuuntúr primò partibus simplicibus; ergo & virtutes, & operationes. Præterea: Omnis actio, quæcunq; ea sit, aut cuiuscunq; sit membri, minuitur, vitiatur, aut

Quæ perfectæ operationes appellentur.

Aristotelis sentētia priori dissona.

Autor sententiā Aristotelis refutat.

tollitur ab intemperie. Nempe omnis immodica intemperies, vt dicitur in commentario vigeſimo ſecundæ particulæ Aphoriſ. deijcit actum propriæ virtutis. Sola refrigeratio poteſt reddere crura immobilia: tñ intemperies nuda nil quicquam detrahit de figura, numero, aut magnitudine, aut re alia ad compoſitionem ſpectante: ergo operationes non compoſitione, ſed tẽperamento exercentur, vt prima cauſa. Figura autem commoda, & reliqua neceſſariò requiruntur. Conſtat tñ, vt temperies in partibus ſimplicibus ſint. Quare omne operationes ab inſtrumentis fiunt ratione ſimpliciũ partium. ſimplices. n. ſunt propter compoſitas. Dictum enim eſt à Galeno libello. De differentia morborũ, quando inflammatio aliqua eſt in inſtrumento quod nullam habet propriam actionem, inflammationem non eſſe morbum, ſed obſtructionis, quæ morbus eſt, cauſam: in habentibus verò actionem propriam, duplicem morbum eſſe, inflammationem, & obſtructionẽ.

Obiectio. Quo loco videtur docere, eſſe partem aliquam omnino ſine actione, quod aduerſum rationi eſt, cùm neceſſe ſit, omnia habere ſaltem naturalis facultatis actiones.

Dilutio. Cæterùm locus eſt ita intelligendus, ſermonem illic eſſe de actionibus inſtrumentorum. Nam quamquã dictũ eſt, actiones omnes inſtrumentorum eſſe: tamen id de actionibus ad totius vſum relatis intelligendum venit: cuiuſmodi ſunt ſanguinis gñatio, aut chyli, & viſio, & inceſſus & diſtributio per venas. Nã ſeipſam nutrire, cuiuſcunque partis eſt per ſe, nõ vt inſtrumenti ſed ſimplicis. Nã generando chylum operatur totus ventriculus, potiſſimum aũt ratione ſuæ propriæ carnis. Tamẽ cùm iam ſeipſum chylo nutrit, non amplius eſt ventriculi actio, ſed ſingularum in eo partiũ. Igitur actiones omnes, quę in totius vſum referuntur, inſtrumentorũ ſunt. Quarum nonnullæ proprię dicuntur alicuius inſtrumenti, vt quæ à nullo alio fiunt, vt inſtrumento; vt viſio eſt oculi: ſed quæ communis cuiuſdam vtilitatis fiunt à pluribus inſtrumentis; vt delatio ſanguinis & ſpirituum à venis, arterijs, & neruis, cõmunes actiones dicuntur, non propriæ. Et hæ ẽt ſunt inſtrumentorum. quæ inſtrumenta appellantur alijs in locis nullã hñtia actionẽ, ſed hñtia vſum aliquem. Sed de breui hac quæſtione hactenus.

De ſingulorum membrorum nutrimento proprio. CAP. III.

Significat Galẽ. membrũ quodcunque nutriri ſucco quem trahit.

GALENVS tertio. De facultatib. naturalibus cap. 6. ſignificat, membrum quodcunque nutriri eo ſucco, cuius trahendi eſt illi naturalis potentia. Nihil enim (inquit) trahit propter ipſum trahere: ſed, vt eo cuius trahendo fit compos, fruatur. (paucis interpoſitis) Porrò ſi retinet & fruitur, gratia eius, quod ita contingit, id facit. contingit autem vt quod qualitate conueniens, familiareque eſt, ſibi faciat ſimile. Sæpe toto illo opere Galenus vtitur hac ratione. Membra non operantur ſine fine: nam neque aliud aliquod naturale agens. Aut ergo propter ſeipſa, quò ſcilicet ipſa nutriantur; aut propter corpus, vniuersàve alia membra. Si ſecundum hoc quis cõcedat; ratione duci membra, non natura, conuincetur cõcedere. nã quo pa-

ĉto, ſi ventriculus conficit, quò hepati reddat alimenta præparata; hepar ſanguinem generet, quò corpori vniuerſo alimentum abundanter ſuppetat; lien, & veſica fellis, & renes trahunt, quò ſanguinem expurgent, primus à fæce, altera à bile, hi à ſero: non ratione videantur duci in operationibus? Ergo proprias eſt unicuique membro trahendi finis; atque gratia ſui quodlibet operatur: qui eſſe nullus alius poteſt, quam fructus quem capiunt. neque frui aliter membra poſſunt, quàm nutritione. hæc ratio, & hęc Galeni loca pleroſque compulere dicere, nullum membrum poſſe trahere ſuccum, ex quo nullum poſsit recipere alimentum. Sed quoniam graue eſt dicere, atque, vt noſtra fert opinio, apertè falſum, vt mox declarabimus, veſicam nutriri felle, aut renes ſero: barbarorum tota claſsis, ineptā quandam nutritionum partitionem inuenere. Duplici enim dicunt eſſe nutritionem, aliam veram, aliam voluptuoſam. Priorem nemo non intelligit; etiam ſi non amplius explicent. fruuntur ſcilicet membra ſuo alimento. ſed voluptuoſam nutritionem non, arbitror, ego intelligam, quantumuis explicent. Nam eſt, vt opinor, quod illi ſentiunt: Voluptuoſum eſſe fructum, ex quo non nutritio, ſed voluptas accedit membro. ſed quę ſit hæc voluptas, non declarant. Sanè ſi voluptas eſt, ſenſus eſt doloris contrarius. talem verò ſenſum, neque nos ſentimus, neque ipſi qui proferunt. Adde, etiam ſi fructus aliquis citra nutritionem eſſe poſsit, ipſos tamen barbarè loqui, qui hanc quoque appellent uoluptuoſam nutritionem; à nutritionis ratione apertè recedentes. Sed habuerit vtcunque diuiſio. Rem deinceps totam ita explicant: hepar nutriri ſanguine, atque vniuerſa deinceps membra trahere ſibi congruum nutrimentum, quod cōficiunt vltima concoctione, quæ nutritio eſt: ventriculum trahere de ore cibos, retinere, ac conficere, quò voluptatem inde capiat: veſicam etiam fellis, bilem flauam, & renes ſerum attrahere, & lienem melancholiam, quò delectentur: alimentum verò his aduenire aliunde. In quorum ſententia illud vitio dandum eſt in primis: quòd voluptatem illam, nutritionem appellauerint. Nam à rerum notionibus recedere, tamen illarum nominibus vti: omnino eſt hominum res vtiles barbara obſcuritate perfundentium. ſatius multò ſit dicere, fructum quendam capi; neque quicquam maius explicare. Damnandi etiam ſunt, quod ventriculum chylo nutriri verè, non admittant: neque lienem melancholico ſanguine: commendandi tamen, quòd non omnia membra nutriri omni ſucco, quem trahunt, intellexerint. Et neque veſicam alteram felle, alteram ſero, aut renes ipſos quibus expurgandi ſanguinem à ſero, vis eſt inſita. Nam primo ventriculum nutriri ex chylo, docet Galenus in principio huius quæſtionis loco citato. Neque verò voluptuoſe nutriri, permiſit cuiquam explicare. rem enim fecit clariſsimam, ijs quæ addidit, dicens: Contingit autem, vt quod in qualitate conueniens, conſentiensque eſt, in ſeipſum mutet, aut ſibi ſimile faciat. (hæc enim ſignificat verbum μεταλαμβάνειν) Itaque quod in cibis optimum eſt id halitus ſpecie, & paulatim ſibi attrahit, atque in tunicis ſuis reponit, ijſ-

Quorundam opinio.

Examinatur qd veri, qdque falſi præcedēs cōtineat aſſertio.

Ventriculū nutriri chylo docet Galen.

demque adiungit. Hæc Galenus. An est aliquid aliud nutriri, quàm trahere, retinere, & apponere, & alterando, simile facere? Sed & ex modo substantiæ, efficacissimum rei huius sumitur argumentum. est enim ventriculus ipsi chylo similis substantia. Quorsum ergo, quem habet substantiæ modo similem, dimittat, & requirat alterum, multis commutationibus ad similitudinem indigentem? Neque quicquam hic est dubium: nisi aliqua cogat necessitas, omnia ex succo, in hepate genito tantummodo nutriri: quam tamen non uideo. Nam ventriculus, & intestina, potiùs ad hepar mittunt, quàm vt ab ipso requirant. hepar verò omnibus membris, quæ vltra se sunt, alimentum præstat. Quin & in ipsius ventriculi tunicas, venulæ aliquot inseruntur, ex quibus famis tempore alimentum accipere, cùm ante ipsum cibos conficiat. Quòd si quispiam obijciat, ex eisdem nos nutriri, ex quibus generamur: atque, ventriculum infantis in matris vtero non ex chylo generari, sed ex sanguine: non enim per os cibos ingerit, sed per vmbilicum sanguinem trahit: quare ex sanguine semper nutrire ventriculum oportere. Respondemus, in ipso matris sanguine esse crudiorem aliquã partem, quę intestinis & ventriculo est pabulum, chylo similem. hepar verò, cor, & pulmonem, ex meliùs confecto sanguine generari: & ita quoque fieri nutritionem. Itaque ventriculus chylo nutritur. Lien quoque nutritur melancholico sanguine. Renes verò non sero, neque vesica nutritur felle. Hæc omnia docet Galenus quinto De vsu partium, capite septimo, vbi ita scripsit: Ne igitur cum vrinis per aliquod foraminum, quæ in renibus habentur, quemadmodum tenue biliosum, ita sanguis elaberetur, densum corpus eorum fuisse, præstitit; splenis verò (ut antè probauimus) contrà laxum manifestè, ac rarum: ad trahendum enim à longinquo succum crassum, aptius hoc fuit. Neque metus erat, ne quid sanguinis sequeretur. neque enim statim antequam conficeretur, concoqueretur & commutaretur erat melancholicum excrementum excreturus, vt renes lotium, sed diutissimè retenturus, alteraturus, & alimentum sibi ipsi facturus. Meritò igitur ipse laxus factus est, & renes densi; quibus tertio iam ad sui ipsorum nutritionem vase non opus fuit, pręter duo magna: quorum alterum oritur ab arteria, quæ spinæ incumbat, alterum à vena caua. Porrò vesica, non ea solùm quę bilem, sed & quæ urinam recepit, purum vtraque, atque ab alijs secretum, cùm atrahant proprium excrementum; nõ sine ratione vasis alijs, alimentum illis suppeditaturis indiguerunt. Hactenus Galenus. Qua dictione omnia complexus est, lienem scilicet melancholico sanguine nutriri, retinere enim illum, conficere, & commutare, & propterea neque alia habuisse deportandi alimenti vasa: renes verò, & vtramque vesicam, quia mera excrementa trahunt, & inconfecta dimittunt, alijs indiguisse uasis ad nutritionem. Rursus capite duodecimo eiusdem libri, dicens, cur intestinis, & ventriculo binæ sunt tunicæ: vesicis autem tantum singulæ, & eæ tenues, inquit: At in excrementorum instrumentis nulla futura est concoctio, eoque gracilia ea iure fuerunt. Vocat excrementorum instrumenta, quę syncera

Obiectio diluitur.

Senten. Galen. de quorundam membrorum nutrimento.

cera trahunt excrementa, vt utraque uesica. Itaque in his nulla fit exere mentorum concoctio: ergo neque illis nutritio fit. non enim nutrire potest quod non coquitur. Igitur hæc omnia ex Galeni sunt opinione: quę etiam habent ad probationem firmissima argumenta. Nam seri substantia omnis est tenuis, & aquea, omni carens pinguedine ergo nullam habet partem, quæ alimentum possit pręstare, magis quã aqua, quę propter modum substantię non potest nutrire: qnare neque vesicam. Bilis syncera est merum excrementum, ergo non potest pręstare alimentum. Præterea, quemadmodum in primo huius operis libro capite decimo quarto diximus, de sententia Aristotelis, & Galeni, Omne alimentum est dulce, Quã sententiam eò esse ueram diximus, quod nil merè amarum, & nullius dulcedinis particeps nutrire possit. constat uerò syncerem bilẽ summè amarum esse succum: non ergo est ad nutriendum accommoda. Obiiciat aliquis nobis, Melancholiam non minùs flaua bile, esse excrementum: quare neque lien nutriatur succo, quem trahit. Huic ita respon sum volo, Lienẽ non trahere melancholiam synceram, sed melancholicum sanguinẽ, à quo facta concoctione meram melancholiam, & ad nutriendum iam inutilem extrahit, ad uentriculumque remittit, illarum vtilitatum gratia, quas uigesimo capite superioris libri declarauimus. Sed dices rursus, Neque renes solum serum, sed serosum trahunt sanguinem. Fateor sed proinde diximus, lienem melancholiam puram à nigro & tẽui sanguine, quo nutritur (declarante id pręter dicta etiam sua substantia) concoctione separare Renes enim non concuctione (neque enim serum perfecta concoctione coctile est) sed transfusione, & sola partium distractione. Illud enim densitati membri, non temperamento dedit Galenus loco citato: qui idem primo De facultatibus naturalibus aduersus Lycum contendit: Vrinam non esse excrementum nutritionis renum. quod tamen esset necessariò, si per concoctionem separaretur, quasi inutile. Nunc autem sola transfusione separatur, & proinde excrementum, renum non est, sed hepatis. est enim excrementum, quod concoctione separatur de alimento. Si quis ex uesicæ fellis colore velit argumentari, illius nutritionem ex felle esse: (refert enim colore bilẽ) huic dixerim, non ex nutritione esse; sed quoniam, Quo semel est imbuta recens, imò uerò, quo semper est imbuta, seruat colorẽ uesica diu. Ex contactu igitur, & aliquibus portiũculis succi, quæ in meatus, qni præ paruitate cerni non possnnt, penetrant: talis color in uesicæ tunica relinquitur. Sed est illud difficile, quod in principio huius capitis dictum est, scilicet, qui sit horum membrorum finis trahendo succos, quibus nutriri non possunt. Quorsum enim uesica bilem trahit? & renes serũ Quò sanguis, neque biliosus, neque serosus: sed expurgatus ad uniuersum corpus deferatur, commodum alimentum hac ratione membris futurus. Prospiciunt igitur renes, & hæc uesica reliquis membris; & illorum præcauent ærumnas. Quod si faciunt, non ampliùs natura, sed intellectu ducũtur: sibi enim prospicere, unicuique inditum est à natura, non animanti modò,

Probatur arg. neque serũ, neq; amaram bilẽ synceram nutrire.

Obiectiones diluũtur.

Difficultas dissoluitur.

dò,ſed etiam rei natura conſiſtenti.ſed aliorum gratia operari,hoc intelligentis & præcauentis eſt munus. Hæc ratio in opinione contraria pleroſque hoc tempore medicorum continet:& barbaros ſuã uoluptuoſam nutritionem inuenire coegit. Cui ego ita reſpondeo: Nonnulla membra, propria operari intentione magis:nonnulla magis intentione naturę uniuerſalis. Et huiuſmodi membra quæ intentione uniuerſalis naturæ operantur,gratia aliorum operantur, non ſui ſolummodo. Nihilominus nõ ratione dicuntur.trahunt enim renes ſerum, vt ſanguis expurgetur: non quòd ipſi aliorum præuideant mala:ſed quoniam artificioſa natura præuidit. Intellexit nimirum ille noſtri conditor futurum, ut ſanguis præ copia bilis, & ſeri impurus, & parum utilis ab hepate ad reliqua membra permearet:niſi priùs ab ijs excrementis expurgaretur. Quod intelligens, affixit hepati veſicam fellis,& penſiles ab illo renes fecit: illisque naturalem trahendi hęc excrementa uim dedit,qualem magneti trahẽdi ferrum, quo tamen non nutritur. Itaque trahit ueſica fellis neceſſitate naturę amarũ ſuccum,gratia alicuius ſimilitudinis, quę ei cum illius ſubſtantia intercedit quò expurgetur ſanguis. hæc tamen intentio,non membri ſingularis naturæ,ſed vniuerſalis eſt. Neque uideo cur ad talem operationem membra hęc indigeant intellectu. Nam & aſſumptum rhabarbarum bilem trahit quo ſanguis expurgetur:non tamen intellectu ducitur, quia ille finis propriè non eſt rhabarbari,ſed medici. Sed dices,Si ita cõtingeret, neque ueſica bilem,neque renes ſerum aliquando expellerent. nã qua qualitate traherent ex neceſſitate naturę,eadem retinerent:cùm neque coquãt, neque commutent,neque inutile aliquid ſecernant. Reſpondetur,quanquã non concoquantur ii ſucci,longa mora poſſe fieri actiores, & ſua copia deinde grauare. Dices ultimò: Ergo hęc membra trahunt propter ipſum trahere,quod Galenus negat,ubi de naturalibus facultatibus ex profeſſo diſputat. Reſpondeo non trahere quidem ea membra dictos nuper ſuccos u trahant:ſed ut dictum antea eſt,utilitatis cuiuſdam maximę, quæ toti animanti accedit, cauſa. Illud autem non in ipſorum membrorum, ſed in noſtri conditoris intentione eſt poſitum:ut nuperrime diximus, pharmacum bilem trahere expurgandi totius corporis gratia; quanquam illud eſt in medicamenti natura,& in medici conſilio. Sitne aliquis peculiaris finis illarum particularum,quo excrementa trahunt, quęſtio eſt phyſica:medicis enim dicta ſufficiunt. Sed non dubium eſt,quin utilitatis alicuius gratia,illa operentur. Omnia enim natura conſtantia operantur propter finem:ſed hic finis non eſt nutritio,magis quam iu ea actione qua trahitur ferrum à magnete, aut pituita ab agarico. Sed aut eſt rei ſimilis propinquitas quam res omnes procurant:aut quodcunq; aliud philoſophis libuerit dicere. medicas enim pręcipuè hoc in opere quæſtiones ſcribimus.

Soluuntur obiectiones.

An ſanguis & ſpiritus ſint noſtri partes & viuant, an non, ſed tantùm alimentum. C A P. IIII.

SANGVINIS natura non exiguam uidetur inferre dubitationem, An noſtris corporis partibus, quarum anima actus eſt, annumerari debeat, an ſolùm ſuccis, qui nihil aliud quàm alimenta præſtant nobis. quædã enim ei in ſunt, quæ in hanc; quædam quæ in illam ſententiã fuerunt. Primum enim, videmus ſanguinem, cum præcipuè qui in arterijs cum ſpiritu vitali permixtus eſt, moueri per ſe hac & illac, ac uerſus omnem differentiam poſitionis, ſecundum ipſius animi motum, & pro ratione imaginationis. Nam cùm imaginamur rem terribilem, colligit ſe ſanguis uerſus cor: cum iucundam, effunditur: cum indignam aut turpem, tendit in faciem; cũ libidinoſam, tendit in genitalia: atque in has aut illas partes, ut hæc aut illa imaginatio ſurripit. Quod quidem ſi nihil aliud eſſet ſanguis quam partium alimentum in uenis & arteriis, uelut penu reconditum, haud quaquã facere poſſet. Non enim quantumis imagineris opus tibi eſſe mictione, aut uolupe fore, decurret ſerum citius in renes, neque in caput pituita, neque melancholia deflectet à liene ut cunque de re cogites; neque mouebitur omnino quippiam eorum quæ alimenta ſolùm ſunt, aliter quam aut ſuo pondere actu, aut attractrice, uel expultrice facultate commota: neque ad hæc, quippe quæ merè naturalia ſunt, quidquam conferet imaginatio. Motus verò illi ſanguinis, neque grauitatis, neque leuitatis ſunt. quare non ſolius naturæ, ſed animę. Neque verò anima eos motus uidetur facere uſu tractricis, aut expultricis: quòd ſcilicet ipſæ corporis partes conſtringẽtes ſe ſe in alias trudant, aut aliæ alijs arripiant. Longè enim difficiliora eſſent problemata, an pudore occupatis partes conſtringantur in faciem, aut facies trahat vehementer, quam an ſanguis occurrat. Præterquam quod quibuſdam animi motibus, non poſſet conſtrictio, aut tractio eſſe ſufficiẽs cauſa. Nam ut in conſideratione contemptus, ſanguis circa cor ferueat, neque tractio, neque cõſtrictio faciet, ſed ipſe ſe ſe mouentis animi impetus. Videtur ergo ſanguis ſe ſe agitare, ac conturbare: quod niſi per proprium facere non poſſit, neque niſi proprius actus anima ſit. animus enim non poteſt mouere per ſe, niſi materiam propriam. Cùm igitur motus animi hi motus ſanguinis & ſpirituum ſint; aut animatum quiddam eſt ſanguis, aut etiam fortaſſe ipſe eſt animus, vt quoſdam antiquiſſimorum cenſuiſſe primo de natura humana Hippocrates dicit: niſi anima eſt ſpiritus vitalis, ut opinatos eſſe Stoicos, teſtatur Galen. 5. De ſimplicibus, cap. 9. Sed & ipſe Galenus (quanquam alibi ſæpe ſe de animæ eſſentia ſcire nihil confeſſus eſt) libello De tremore & rigore in eam ſententiam incidit, vt putaret, animam ipſam eſſe ipſum naturale calidum, ſanguinem ſcilicet arterialem & ſpiritus. Præterea uidetur ſanguini ineſſe uis ſeminalis, & facultas generãdi. Nam Galenus libello 2. De ſemine ita dicit: Semen quidem ad ma-

Sanguinem plus eſſe quam alimentũ probatur multis argumẽtis.

An ſanguis ipſa anima.

An ſpiritus vitalis ſit anima.

teria-

An insit sanguini vis seminalis. teriale quoque principium, uel maximè confere, in priore libro declaratū dst:in menstruo uim, & facultatem inesse in hoc ostenditur. Itaque iuxta Galeni sententiam inest menstruo sanguini uis & facultas generādi. Haud verò dubium est, menstruum eiusdem speciei esse cum reliquo sanguine, neque aliter differre quam quod ob redundantiam singulis mensibus expellatur. Cum igitur præcipua facultas animæ vegetatiuæ sit quæ gignit, non possit hæc inesse ei quod non viuat, & cuius actus anima non sit. viuit igitur sanguis, & est nostri pars; nec uerò uidetur negari posse (& si Galeni autoritati uelit quispiam id tribuere) inesse sanguini uim generandi, nisi & ab ipso viri semine uelit eam uim tollere. Nam, ut Galenus testatur lib. De fœtus formatione, & primo De semine, & innumeris alijs locis, ut partes solidę fiunt ex semine, ita carnosæ ex sanguine. saltem ipsam hepatis carnem ex sanguine concrescente factam esse a principio (nā carnem musculorum, quam rore quodam albo nutriri uideo, non tam facilè concesserit quispiam) unica commutatioue, ipse substantiæ modus, & fœtuum recentissimorum dissectio, luce clariùs indicat. Est igitur sanguis huic parti saltem, quod semen aliis partibus. Inest enim sanguini uis vegetādi, qua, ut Aristoteles affirmat 2. de Anima, definitur quod anima prędituū est. quare uidetur sanguinis esse pars uiuens. Præterea sanguinis & spirituum uidetur similis esse natura. uidetur autem spiritus viuere. igitur & sanguinem viuere est consentaneum. Viuere autem spiritus constat, cùm nutriātur *Spiritus an nutriātur.* sisi modò uere dicit Hippocrates libro De alimento, Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. & paulò ante: Pulmo contrariū trahit corpori alimentum: reliqua omnia idem. & rursum inquit: Quicunque velociore appositione indigent, iis humidum ad reficiendum optimū est quicunque uerò adhuc ucelociori indigent, per olfactum. Itaque dicit per olfactum & aliam animi respirationem, nutritionem quandam fieri eam verò non esse partis cuiuspiam solidioris, sed spiritus, ipsemet eodem libello exposuit, dicens: Est partis cuiuspiam solidioris, sed spiritus, alimētum. Si igitur spiritus nutritur, uiuit, quare si spirituum & sanguinis eadem conditio est, vt uidetur, uiuit utique & sanguis, atque nostri pars est. Præterea uidemus fussione sanguinis repetentè mori hominem. aliquid ergo aliud est sanguinis quàm alimentum. Nam alimenti penuria diuitius potest homo substinere, quod iudicant qui moriuntur ex atrophia. Igitur est aut princeps aliqua pars uiuentis, aut ipsa anima. Nihilominus Aristoteli & Galeno contraria sententia placet. nam Galenus. 2. De elemētis, & primo De natura humana, sanguinem & alios tres succos, pituitam dico & utranque bilem, dicit esse elementa secunda: hoc est. elementa propria & peculiaria animalium sanguine pręditorum quòd scilicet illa materia sit generationi & nutritioni eorum idonea, itaque esse eorum elementa non partes. non enim quæ sunt in aliquo ut elementa, ut partes sunt, neque eadem sunt forma cum rebus quarum sunt elemēta. Non enim in auro, exempli gratia, ignis, aut aqua aurum est, sed auri elemen-

Effuso sanguine hominem mori.

Cōtraria opinio.

elementum: neque igitur ſanguis in uiuente uiuens, ſed elementum & alimentum. Libro etiam De ſanguinis miſsione, narrans ſanguinis utilitates omnes dicit: Non ſolum alimentum animantibus ſanguis pręſtat, ſed naturalis etiam calor perſeuerantiam ex eo obtinet. Itaque duo hęc præſtat, alimentum & calorem, ut ui ſit calidum alimentum, non tamen pars. Ariſtoteles lib. 2. De part'bus animalium, c. 3. ſanguinem alimenti ſolùm gratia datum eſſe animantibus, neque partem eorum eſſe, ex cauſa qua abundat, & deficit, & ex modo quo intra corpora eſt, deiunctus ſcilicet, & minime continuatus, ut oportebat, ſi pars illorum eſſet; his uerbis docet, poſt multa alia quæ licet cuiuis inde petere. Cum autem omnis alimenti omniſque excrementi conceptaculum aliquod habere neceſſe ſit, uenæque quaſi uaſa ſint ſanguinis, patet ſanguinē eſſe animalibus ſanguineis ultimum alimentum: exanguibus uerò id eſſe quod uice ſanguinis habeat proportionale. Quamobrem quoties cibus non ingeritur, ſanguis deficit: quoties ingeritur, augetur. & ſi alimenti bona aſſumuntur, ſanguis integer eſt: ſi praua, uitioſus. Igitur ſanguinem alimenta gratia datum eſſe animalibus ſanguine præditis, apertum ex his cæteriſque eiuſmodi rationibus eſt. Nam ob eam rem ſanguis ne cum tangitur quidem, ſenſum facit, ſicut neque cætera excrementorum genera. neque uerò alimentum ſēſum facit, ut caro; hęc enim cum tãgitur ſenſum facit. Non enim ſanguis continuus carni, neque cognatus eſt, ſed in corde, ac uenis quaſi uaſis continetur. Hæc Ariſtoteles. Quibus apertè inſinuat ſanguinem partem uiuentis corporis non eſſe, ſed alimenti gratia contineri. Nos hanc contēplationē hinc exordiamur. Duplex eſt ſanguis, alter arterialis; alter venalis: ſpecie quidē & forma nō diuerſi ſed tēuitate ac puritate. q;, ſ. q. p arterias deferē quarū radix eſt cor, fit ex eo, quid deferē p uenas quarū radix eſt hepar, expurgato, & extenuato. Motus illi, impetus in has & illas partes, quas ſcd'm motus imaginationis, ſanguis & ſpiritus proprio impetu uidentur capere, arterialis præcipuè ſanguinis, qui eſt tennis & ualde ſpirituoſus: cæterùm ad carnis hepatis generationem conferre, uenali ſanguini pręcipuè conuenit. Is enim craſſus & hepati ſimilis pręcipuè eſt. & ipſa diſſectione fœtuum conſtat, hepar ex ſanguine, quem per umbilicum uena defert primã habere generationem. Itaque eorum quę uidebantur ſanguinem noſtri partem eſſe indicare, alterum uenali, alterum arteriali pręcipuè congruit. Quapropter, utcunque quis de quęſtione ſentiat, de utroque ſanguine cēſeo eodem modo ſtatuendum: quia pręter dicta non uidetur ſpecie differre, ſed puritate & tenuitate: atque ſi quis rectè conſideret, uideat paſſiones omnes eis eſſe communes, pręter id quod plus aut minus dicitur. Nam & ſanguis uenarum habet uitalium ſpirituum mixtionem, & ſi minorem. nam omnibus ſpiritibus aut exhauſtis, aut interceptis concreſcit. Nutrit uerò etiam arterialis, & ſi minùs. nam ſibi & pulmonicor pręparat alimentum & uterqur ſanguis ſeorſum ab aliis partibus eſt, nulli affixus per ſeſe fluens, ſenſu carens. Vt ique igitur in ſunt omnia quę in utranque ſententiam

Incipit deciſio cōtrouerſia

De vtroque ſāguine ſtatuē dum eodē modo.

tiam ferant. quare eodem modo de toto sanguine censendum. Porrò cũ *Decisio.* vtraque argumenta adeò sint efficacia, mihi persuadeo, neutrum esse sanguinem, (idem dico de spiritu) sed mirabilem quandam naturam eius, esseque quod Aristoteles de cerebri medulla dixit, autogenum quiddam seu proprii generis, nulli alteri eorum quæ in nobis sunt, omnino simile. Ná pars nostri propriè non est. non quia sensum non mouet: multæ enim in nobis partes sunt non sentientes: sed quia decissa est, nulli alteri coniuncta ac multò magis, quia est aliarum partium almentum. Non est autem consentaneum neque vllum aliud exemplum produci possit, eiusdem animantis partes alias ex alijs naturaliter alimenta capere, velut si cor comedat hepar, aut pulmo cor. itaque mihi pars esse non uidetur. sed neque omnino nostræ substantiæ expers, & alienum quiddam, uelut excrementa, aut etiã alimenta reliqua, vt pituita & chylus, quib. natura nostra ad nutritionem solum utitur, vt materia idonea. Nam si fingas sanguinem totum, & spiritus exhauriri (si ita lubet ponere) homine adhuc viuo, non solum priuabitur alimento partium, neque solùm materia quæ temperiem seruet, sed etiã instrumento quo animi ipsius motus obeat. Nam quo pacto possit irasci, nisi sit sanguis & spiritus qui ferueat? timere, nisi qui contrahatur gaudere, nisi qui fundatur? itaque non est tantùm alimentum, sed naturale etiam quoddam animæ instrumẽtum, quo utitur ad motus proprios obeundos. Quare sine eo, ne esse quidem possit anima perfectus actus corporis. non solum quia carebit communi alimento, neque solũ quia deerit quod naturalem partium colorem cõseruet: sed quia ipsa anima erit uelut impotens, proprio instrumento destituta. Est itaque sanguis quodammodo nostri pars: quia est naturale animi instrumentum: propriè autem non est, quia non nutritur, sed nutrit. quare eius actus non est. anima. Atque cum intra nos sint, quædam quæ uerè ac propriè sunt nostri partes, quædam quæ nihil sunt nostræ substantiæ, sed vt res porsus diuersæ continentur, velut bilis, pituita, chylus, & excrementa: naturam inter hæc tenet sanguis, neque propriè nostri pars, neque prorsus à nostra substantia alienus, sed cum his conueniens, quòd nutriat vt eorũ pleraque: cũ illis quod sit animæ instrumentum. Neque tamen est tantum alimentum, ut illa, neque instrumentum cõiunctum, & cuius anima ipsa sit actus, vt hæc; sed velut deiunctum & separatum, neque ut manus est instrumentum hominis, sed ut entis. Hanc eandem sententiam de natura sanguinis, Seneca *De spiritibus.* lib. 2. Quæstionum naturalium his verbis complexus est: Rursus quasi pars nostri est sanguis: qui tamen & materia est. parat enim & alia, & nihilominus in numero est eorum, quibus totum corpus efficitur. Spiritus etiam vitales, animales sunt animæ instrumenta huiusinodi, tametsi quodã modo videantur ad ipsam animã proprius accedere quã sanguis, quia non sunt alimentum, vt ille. Nulla enim pars nutritur spiritibus, neque in nutritionem insumuntur spiritus, sed ipsis actionibus obeundis dissipantur. nihilominus ne spiritus quidem viuentis partes esse arbitror, quia non habent

bent cum reliquo corpore continuitatem, sed sunt aliquid animæ proprium instrumentum;& id quidem præstantius quàm sanguis, quia tantùm subseruit animæ, ad nutritionem vero corporis nihil confert, vt velut sanguis est inter reliquos succos, & viuentes partes; ita videatur spiritus esse inter has, & sanguinem. Sed quoniam neque sanguis, neque spiritus viuit, constat neque vim generationis effectricem esse in sanguine, sed potentiam solum & materiam, fierique hepar ex sanguine vi seminis, velut Aristoteles censet fieri partes alias, neque generationem spirituum ex aere inspirato, esse propriè nutritionem, quamuis ita ab Hippocrate appelletur, sed commutationem cum concoctione quadam factam, velut fit ex pane chylus, tametsi hunc viuere nemo vnquam opinatus est. Cur ergo vocauerit hanc commutationem Hippocrates nutritionem? Certè optima ratione, sentitur enim animus refici & recreati refectione proprij instrumenti, ac rursum exhalatione spirituum deficere, vt priuatus proprio instrumento. Meritò ergo effusione sanguinis repentè morimur, quia sanguine seruatur naturalis calor, sine quo vita non potest persistere, & cum sanguine vitales etiam spiritus funduntur, præterquam quod ipse sanguis est necessarium animi instrumentum. Neque ob hæc sanguis viuit, ac multo minùs ipsa anima est, & neque spiritus membra animalis, aut patres. Sanguinis itaque hæc est natura.

Respondetur argumentis contrariæ assertionis.

De pilorum & vnguium nutritione. CAP. V.

DE PILORVM & vnguium nutritione cõtrouersia est non leuis. nam videntur hæc non minùs reliqais nostri corporis mẽbris incrementum recipere: ex minoribus.n. apertè maiora fiunt: accretioni verò subministrat nutritio. Primo libro. De facultatibus naturalibus, & sedo. De tẽperamentis concedit Galenus similem stirpibus habere illos gñationem. tñ libello Artis medicinalis c. 9. referens differentiam membrorum, inquit: Capillorum aũt, atque vnguium, neque gubernatio vlla est, sed generatio tantummodò. Qđ nihil est aliud, q̃ gñari quidem hæc ex recrementis, non nutriri, neque facultate aliqua naturali regi. Quod de capillis non reliquit Galenus sub dubium, sed secundo. De temperamẽtis illorum ortũ sic enarrauit. Sin veluti fuliginosus, crassusque, & terreus vapor fit: subinde contingit, vt in angustis spiramentis impactus, neque facilè rursum intrò redeat, neque vacuari possit. Hunc igitur alius rursum è profundo subiens ferit, prorsumque impellit, tum hunc rursus alter, atque illum alius: ac multos mihi eiusmodi vapores fuliginosos, alium super alium impactos tempore cõplicari, coniungique intellige: ac tale quodammodo efficere corpus: quale est, ea quæ foris cernitur fuligo. Igitur hinc facilè intelliges, capillos ex fuliginoso vapore à recrementis siccis sublato habere ortum: augeri verò ppe tuo nouæ fuliginis accessu sine opera facultatis alicuius alẽtis. De vnguib.

Agitatur controuersia

scripsit secundo. De anatomicis administrationibus capite vltimo, in hunc modum: Verùm in vngues hæc non dispensantur, eò quòd pilorum modo succrescentes, augentur. Ex his locis omnes ferè colligunt, Vngues & capillos excrementa esse, augerique minùs propriè, atque nullo pacto viuere; eoque inter partes corporis nullibi à Galeno, aut ab Aristotele recenseri, aut sicubi recensentur, non eò quòd aliqua participent vita, sed quòd alicuius gratia sunt factæ. nempe vngues ad compræhendendum res minimas, vt dicitur primo. De vsu partium, capilli ad ornatum. Sunt quidam alij Aristotelici dicentes, capillos, & vngues viuere anima alente, nō tamen sentiente. Sed mihi horum sententia videtur multò improbabilior. Nam si his particulis ratio vitæ deneganda est: omnem partem animæ puto denegari oportere. Contemplare enim capillorum substantiam & eam tam siccam, & exsuccam: videbis, vt nutriendæ illius nullam rationem commodam inuenire possis, prçter congestionem fuliginis: vt in fornacium caminis copiosç fuligines colliguntur. Præterea, si non ita nutrirentur pili, sed alimentum in se assumerent, & commutarent, quid obsecro impedimenti esset, quominùs augerentur secundum latitudinem, & altitudinem, ac non potiùs secundum solam longitudinem? Galenus etenim hanc reddit rationem secundo. De temperamentis. Quantum densatum est, tantum etiam per transitus angustiam stipatum, in angustam prorsus redactum est formam. Tu qui vim altricem das capillis, si quid potes, aliam rationem inueni. Nobis itaque hæc opinio displicet. displicet etiam ea, quæ perinde habere vngues, atque capillos statuit. Nam quantum ego intelligo de sententia Galeni, interest multum. Capilli enim generantur, vt diximus ex recrementis, nullius vitæ participes: vngues verò, non minùs quàm reliquæ corporis partes, membra sunt, alimento nutriuntur, viuunt & sentiunt. Docet hoc, ipsum experimentum in regenerandis vnguibus, cum ex vulnere deciderunt. Regenerātur enim, non aliter quàm reliquæ partes, cùm deficiunt; vt callus, inquam, in ossis fractura, aut caro, in cauo vlcere, expurgata carne subiacente, & siccata mediocriter, & in pueris citiùs, vt quibus fortis est facultas altrix, subcrescunt. Quod euidenti est argumento, à naturali facultate ipsos otiri, non aliter ac reliquas particulas mutatione alimenti. Quòd verò sentiant, docet dolor vnguium, qui solet esse molestissimus. Dices, Ex neruis id habent, qui inseruntur in illorum radices. Fateor. Sed ossa vnde habent? Quin & ipsa caro, vnde habet? an non ex neruis? Galenus secundo. De anatomicis administrationibus ad finem sermonem instituens, de vnguibus ita scripsit: Pari modo sanè & vngues ligamento quodam extremo internodij termino coniungit, symphysi verò carni, cutique, intrinsecus vniuersim, extrinsecus toti radici adnasci fecit. Cçterùm in radicem ipsam non modò neruus, sed etiam arteria, venaque porrigitur; vnde sensum, vitam, & alimentum, sicuti aliæ partes, accipiunt. Hæc Galenus. Quod si gignerentur vngues ex recrementis, vt pili; nequaquam acciperent radicibus venam, vt neque illi. Quòd si cui libeat dicere: Fiunt ex redundanti à vena alimento, non concocto illic

Cōmunis opinio.

Opinio altera reprobatur

Autoris sententia

con-

concocto illic denuò, & ab altrice vi confecto, ſed veluti concreſcente: intelligat hic, nulla ad hanc rem fuiſſe opus arteria, cùm neque vita. quare cũ neruum, venam & arteriam accipiat, vita, natura, & ſenſu potiatur neceſſe eſt. Quod ſi quæras, Qua ergo in re conuenit vngui cum capillo? Hac vnica, quod alimentum recipit per radices, non circumquaque æqualiter, vt reliquæ partes. Nam ſunt partes quædam, quas præuidit natura atritum iri ex colliſione, huiuſmodi ſunt dentes & vngues proinde his dedit venas, arterias, & neruos, non circumquaque diſtributos, vt alueolos, ſed immiſſos à radicibus, quo in inferiori parte nutriantur, & viuant, & ſentiant, impellantque perpetuo ad ſuperiorem, quod ſufficiat attritui perpetuo. Nã quæ circumquaque nutriuntur, cum ſecundum omnes differentias conſequuta ſunt iuſtum incrementum, non creſcunt ampliùs, ſed quę à radicibus nutriuntur, impulſu augentur ſemper ſecundum longum. Ex dictis fit, vt extremi vngues multum iam à radice recedentes, neque viuant ampliùs, neque nutriantur proprie, ſed ſolo impulſu; fiuntque quales in carne fieri ſolent calli ſupercreſcentes. In quam ſententiam ſcriptum eſt ab Hypocrate libello. De alimento: In pilos alimentum, & in vngues, & in extremam ſuperficiem intrinſecus peruenit. Vocat Hippocrates extremam ſuperficiem, quam anatomici hodie vocant cutem non veram, quę intrinſecus alitur acceſſu ſubſtantiæ, ſed iam non viuit, vt extremi vngues. Igitur ſunt in modo nutritionis vngues dentibus ſimiles, quos tamen non eſt dubium viuere, quare neque vngues. Sed quod à Galeno libro Artis medicinalis dictum eſt, de extremis vnguibus volo intelligi. nam partes quæ ad radices ſunt ſitæ, facultatem habent naturalem, vt oſſa. Sunt qui argumententur, hæc omnia, capillos ſcilicet, vngues, & dentes, non viuere: quia vel inde mortuis hominibus videntur augeri. Sed neque hoc quicquam habet veritati, quam explicuimus, aduerſum: ſed monſtrot, capillos fieri ex recrementis, creſcũt enim re vera in cadaueribus, vngues verò, & dentes, qui nutritione fiunt, non ita, ſed excelis ſubiacentibus partibus, redduntur prominentiores, nulla ex parte aucti. Sed de capillis, & vnguibus hæc ſufficiant. De dentibus dicturi ſumus, procedente ſermone plura. Quare modò ad aliam quæſtionem conuertor.

Extremi vngues nõ viuũt.

Argumentum ſoluitur.

De ordine generationis membrorum. CAP. VI.

QVAE ſit particula, quæ primò conſiſtit, dum fœtus formatur (ſi modò ſimul non fiunt. nam hoc etiam eſt controuerſia) ipſe nouit euidenter, qui formauit eam creator, quemadmodum Galenus dixit, vbi pauca quædam de hac quæſtione ſcripſit. Sunt tamen hac etiam de re alioqui obſcuriſsima, diuerſæ opiniones, & probabilia argumenta, quorum nonnulla ad demonſtrationem proximè accedunt, alia non adeo euidẽtia ſunt, ſed quæ neque ipſa probabilitate carent: Multi conſiderant omnium membrorum corporis mutuum conſenſum, & vt omnia omnium indigeant opera,

Opinio asserentiũ omnia simul membra generari. opera, & vt vix aliquod tam ignobile inueniri possit, quod reliquis omnibus vtilitatis aliquid non tribuat: hepar nimirum cordi & cerebro alimentum præstat, cor illi vitam, cerebrum exiguum quendam sensum, ne scilicet omnino planta sit, rependit. Ventriculus hepati præparat: accipit à cerebro acutum sensum. lien, vesica parua, & renes hepar expurgant, & ab illo recipiunt nutrimentum. pulmo præparat cordi aerem; cor illi alimentum mittit quàm expurgatissimum, &, vt in summa dicã, omnia omnibus indigent. quare vna omnium conspiratio; omnia sibi consentientia, vt mirus dixit Hippocrates. Instrumentis etiam, quò seipsis mutuò fruantur, annexa sunt sub venis arteriæ deferuntur: venis & arterijs nerui fibris prætenuibus annectuntur. Hæc igitur illi mente cogitantes, omnia membra simul generari coniiciunt: alioqui (vt ipsi opinantur) neque consistere possint, vtpote singulis, omnibus, quò conseruentur indigentibus: & otiosa etiam sint, quæ primò constiterint, vt quæ interim reliquis nihil impertiantur. Est, dicunt, particularum nostri corporis dispensatio, similis politicæ gubernationi: in qua quæuis pars propter alias est, & nulla sine alijs potest consistere. Quare cum natura nil faciat otiosum, & iners, omnia membra simul necessariò generabit. Itaque hi homines censent, Virtutem generandi, ex vtroque semine & sanguine mẽstruo commixtis, omnia membra simul delineare. qui concedere possunt, si quod experimentum pro contraria sententia adducatur ex dissectione parturientis, nonnulla membra ante alia apparere, cerebrum scilicet, hepar, & cor, ante renes, & intestina: sed non citiùs generari incipere. Est certè horum ratio probabilis. Cæterum contrariæ opinioni asserentium membra non simul oriri, sed naturali quodam ordine alia post alia, omnes ferè medici adhærent: & de ordine disceptant. Primùm ergo probandum est, Non omnia simul consistere: deinde secunda controuersia est constituenda. Proportio quædam est naturalibus, ab arte facta. nam & in his, quæ arte fiunt, vt in ænea statua, gratia exempli, est quædam capitis ad collum, huiusque ad humeros, & reliquorum ad singula proportio: quã si aut auctum, aut minutum, excedit aliquod membrum, deformis cõtinuò, monstruosaque imago fit. sed quæ talia fiunt arte, nõ omnia membra simul sed hoc recipiunt ante illud. Præterea omnis generatio est via ab imperfecto ad actum perfectum. non ergo mirum, si in principio generationis, hęc quoque imperfectio sit: quòd scilicet, membrum aliquod, sibi soli viuens, alijs non subseruiens, dum perficitur fœtus, consistat. Si enim tale aliquod faceret natura membrum, vt neque in animali perfecto, alicuius esset vsus, & animali, alijsque nil præstaret: meritò accusaretur inertiæ. sed quòd hoc membrum interim sibi uiuens, alijs postea profuturum, in principio generet, ut qui iacit fundamenta, principium futurum fętus, qui nondum consistit: prudentiæ, & ordinis causa potiùs commendatur. Est igitur in animali perfecto gubernatio membrorum politicæ similis, sed in imperfecto fętu non ita. Adde (nam eorum quæ natura fiunt erit exemplum commodius) plantarum partes, ex iacto in terram semine, non simul generari. primò

Cõtraria cõmunis medicorũ opinio.

mò enim prætenuis quidam cauliculus, & imbecillimæ radices à caule maiori, ac firmiori tacto: deinde ramuli, ab his poſtea frondes, vltimò & poma pendent. Sed quod ad generationem attinet nil videtur inter plantam & hominem intereſſe. Naturalis enim vis, quam altricem animam dicit Ariſtoteles, concupiſcentem Plato, ambobus eſt communis. Virtus vitalis, & animalis à planta animalia diſtinguunt: & à brutis hominem ratio. Sed generatio naturalis potentiæ, eius ſcilicet, quæ & homini ineſt & plantæ, eſt opus, ergo vt in plantis accidit, ita & in hominum generatione probabile eſt accidere. Adde (quod firmiſsimum eſt argumentum) ex diſſectione illud oculis ſe præſtare conſpiciendum, vt procedente ſermone declarabo. quò minùs eſt iam huic primæ controuerſiæ relictus locus. Sed ad ſecundam controuerſiam opportunè iam accedimus. Cùm de ordine generationis membrorum diſſentiant medici: de membro: quod primo loco generatur, præcipuè contendunt. nam reliqua omnia ſine controuerſia tranſigunt. Galenus cum Hippocrate hepar primum omnium conſiſtere opinatur: contrà ac Peripatetici Philoſophi, qui cor ante alia fieri dicunt. quibus vt in alijs plerisque, accedit Auicenna. Primæ opinionis hæ ſunt rationes. Illud membrum, cuius opera primum indiget animal, debet primo loco generari, huiuſmodi autem eſt hepar. eſt enim virtutis naturalis prima ſedes, vt cor uitalis, & cerebrum animalis. Viuit fętus altrice uita primùm, deinde uitali, animali ultimò, cùm ad integrum complementum animal peruenit. Igitur qui ordo uirtutum eſt, idem eſt generationis membrorum. quò fiet vt omnium primum hepar generetur. Nam hoc non genito, nullum aliud poteſt conſiſtere. non enim conſiſtit, niſi nutriatur: ſed neque nutriri poſſe contingit ſine nutrientis virtutis prima ſede. Adde & facilitatem generationis hepatis illud comprobare. Nam ſi non alia ratione, hac ſaltem hepar generaretur primò, quòd ex ſanguine tantùm fuſo, ſine magna commutatione fiat. Si quis enim ſanguinem in aquam fundat, ex coagulato ſanguine ſubſtantiam hepati omnino ſimilem efficiet. cùm ergo omnia ex ſanguine fiant, & nutriantur: uel hoc nomine, quòd facillimè fiat, omnium primum hepar generetur. Præterea, cum in pueris recens natis, firmiſsima ſit uirtus naturalis, animalis imbeciliſsima, uitalis mediocris, conijciendum eſt, alijs firmioribus ſignis non renuentibus, hepar primo loco, cor ſecundo, cerebrum ultimo inter hæc præcipua membra generari. Auicenna contra cenſet, ut qui ueriorem cenſet opinionem philoſophi de cordis principatu, opinione Galeni. Sed de his poſtea dicturi ſumus. Verùm etſi uirtus naturalis in hepate ſit, ut in prima præcipuaque ſede, tamen primo loco generari oportere, non admittit. Nō enim, inquit, hepar poteſt propria uirtute uti, neque aliquod aliud membrum, niſi ſuum temperamentum, & ſuæ uirtutes influxu caloris uitalis, qui à corde fit perpetuo, conſeruentur. ſublata ſiquidem cordis ui, omnia emoriuntur. at uero ēt ſi reliquorum omnium actiones ceſſent: niſi cordis actio tollatur, omnino morietur nūquam. Ergo neceſſe eſt, cor primo loco

Agitatur controuerſia. Quod nam generetur mēbrum primum.

Quæ pro parte contraria sunt ex Auic. ſententia

G gene-

generari. hoc enim ſolum ſine alijs videtur poſſe conſiſtere, & operari. Qd̃ ſi nutriri non poſſe ſine hepate dicas, duo reſpondet Auicenna, & cor interim nutritione non indigere, quia parua aut nulla reſolutio fit, & ſi qua fiat, reſarciri generatione, quæ à virtute in ipſo ſemine, & generante ſpiritu eſt. Sed illud etiam licet addere, uirtutem naturalem non influere more aliarum, ſed ſingulis membris eſſe inſitam, (quod paulò infrà in hoc ſermone monſtrabimus) atque ita cor nullatenus hepate indigere. Ergo ſunt hæc argumenta, & hæc reſponſa probabilia. Quare parum abeſt, quin vera ratio à probabili hac labefactaretur, niſi quod recta ratio inuenit, euidens experimentum declararet, cui in hac controuerſia ſolùm credendum cenſeo. Puella illa pſaltria, quæ iuſſu Hippocratis ſepties inſiluit in terram, ſexto à conceptu die, libello. De natura infantis, genituram in terram emiſit cum ſtrepitu. Erat autem perinde, ac ſi quis crudi oui putamen extraheret, vt per interiorem membranulam, interior humor pelluceret. Talis erat genitura, rubrumque ac rotundum quiddam cõtinebat: in membrana fibræ quædam venularum albæ, ac craſſæ cernebantur, ſanie craſſa ac rubra inuolutæ, extrinſecus circum membranam cruenti liuores, in medio tenue quippiã habat, qui uidebatur eſſe vmbilicus, quo fętus primùm reſpirat. Ergo cum adhuc fętus in principio generationis erat; continebat nihilominus corpus illud rubrum, ac rotundum, quod proculdubio hepar erat, cor autem nondum erat, neque cerebrum. Quòd uerò illud hepar ſit hinc diſces. Dum fętus in vtero continetur, per umbilicum recipit alimentum, per uaſa ſcilicet alimenti, quæ ab vmbilico producuntur. Et hæc uaſa, unica inquã uena, duæ arteriæ (quamquam Galenus duas etiam uenas eſſe affirmet) ante reliqua omnia generantur, ergo per illa deportatur ſanguis ad nutritionem, & ad generationem interiorum mẽbrorum. Sed recta conſpicitur illa uenula tendere ab vmbilico ad hepar, ab illo rurſus ad cor progredi. Ergo primò generatur hepar, cũ præcipuè tam facilem habeat generationem, ut ex effuſo ſanguine circa principium diſtributionis uenarum in radices, & ramna, ſtiuæ modo concreſcat. Scio Auicẽnam hic reſpondere, In illo putamine cordis etiam fuiſſe delineationes, & has etiam ante ipſum hepar, uerùm præ paruitate non tam fuiſſe conſpicuas, & materiam cordis generationi, per duas arterias potiùs, quàm per venam deferri. illæ enim prius cordi, quàm hepati ſe inſerunt. Verùm tamen, quanquam hæc ita dicantur, contra rei euidentiam ſunt: ſi modò antiquis, & probatisſimis autoribus, de re præcipuè quam experti ſunt, credi oportet. Et multis etiam experimentis cognoſcimus, partes corporis non generari, antequam earum ſit neceſſarius vſus. Nam neque dentes generantur, vſque dum eſt opus ſolidiori cibo veſci: neque cornua tauris naſcũtur, vſque dum præ reliquorum membrorum firmitudine poſſunt cornu petentes ſe defendere. At verò dum fętus planta eſt, nullatenus corde eget. Non. n. ad pulſandum. nam hęc actio viuentis eſt: ad calorem hepatis, & reliquorum membrorum multò minùs, cùm vterus eo tempore ſit calidisſimus,

Experimento Hippocratis veritas cõfirmatur.

mus,& ſemen ſpiritus ſit,& caloris uitalis abundans,& maternus calor etiã influat fętui cum alimento. Ergo(vt tandem huius quæſtionis finis hic ſit) membra dum formatur fętus,non fiunt ſimul: ſed hepar primum, deinde cor, ultimò cerebrum. Atque dum præcipua hæc membra generantur, ſimul fiunt, quæ illis ſeruiunt, aut illorum cuſtodiæ dicata ſunt. Cui rei rurſus teſtimonium præſtat, quòd os capitis,craneum dictum,vltimò concreuit. Nam adeò tenue eſt,atque imbecillum circa ſinciput, ut per ipſum in nuper editis,cerebri agitationem non ſolum tactu, ſed etiam uiſu perſpiciamus.Sed de his hactenus. *Epilogus*

Pręſtet ne vtrunque ſemen efficientiam, an muliebre materiam ſolam.
CAP. VII.

VIDEO controuerſiam hanc, non tam eſſe de membris, quàm de uirtutibus. Sed quoniam ab illa multę aliæ de membris pendent, propoſita hoc loco eſt.Sunt hic contrariæ opiniones,Ariſtotelis,& Galeni. Medici uerò omnes,relicto Ariſtotele, ſui Galeni opinionem ueriorem eſſe cenſent:quò minùs nobis hic eſt immorandum.ſed quò breuius fieri poterit, ut res declaretur, danda eſt opera. Ariſtoteles ſemen uirile ſolam efficientiam præſtare, fęmineum ſolam materiam,putat. Nonnulli Ariſtotelicorum ita de ſententia illius rem declarant: Semen occurrere ſanguini menſtruo(quem ſolum uidetur docere Ariſtoteles, mulieres generationi accommodare) & energiam, uim, actionem illi infigere: deinde foras effluere. Alij non ita, ſed Ariſtotelem ſenſiſſe, Fęminam ſolam materiam præſtare: uirum & materiam, & uim generandi.quæ ſententia non adeò facilè conuinci poteſt,conuincentur tamen ipſi,non minùs quàm priores, perperam ſuum autorem intellexiſſe. Nam primi illi uidentur legiſſe tantummodo duo loca primi. De generatione animalium, in quorum primo in primis uerbis ſecundi capitis ita ſcripſit. Nam ut diximus, generationis principia, illa quis poſſit ſtatuere matrem, & fęminam: marem, ut quod motus, & generationis principium contineat: fęminam,ut quòd materiæ. Inferiùs aliquantulum in eodem libro ita dicit.Sed accidit, quemadmodũ conſentaneum eſt, quoniam mas formam,& principium motionis:fęmina corpus,& materiam exhibet,ſicut in lactis coagulatione, corpus eſt lac;ſuccus uerò,uel coagulum,eſt qđ principium concretionis præbet.Ex his opinatur Galenus,illos collegiſſe,ita fieri oportere,ut.ſ.cum coagulationẽ effecerit,ſemen efluat. Cæterùm,neq; hi,neque ſecundi alij,quos diximus, legiſſe uidentur caput tertium ſecundi De gñatione animalium,in cuius capitis principio,Conſequens ſtatim eſt(inquit) ut dubitemus,& dicamus in immittentibus in fęminam genituram, ſi nulla illius pars geniti fętus pars efficitur,quò uertitur corporata illius ſubſtantia, ſiquidem facultate, quæ in ipſa eſt,operatur.Hæc in principio capitis.In fine. Corpus uerò(inquit) genituræ,in quo una ſemen animalis principij prouenit; partim ſeparabile

Ariſtotelis ſententia.

Male quidam Ariſtotelem intelligũt

à corpore, qua in parte diuinũ quid compræhenditur; (huiusmodi est, quæ appellatur mens, siue intellectus) partim inseparabile. hoc genituræ semen, qđ quidem humidæ est naturæ & aquosæ, dissoluitur, ac in spiritum abit. Hactenus Aristoteles. Quibus uerbis apertè docet. Semen in utero receptum, in flatus abire. quare de sententia illius, neque effluit, neq; fętus fit materia. Sed his omisfis, utcumque intelligatur, falsam esse huiusmodi opinionem, iam inde monstro. Si semen solam præstaret efficientiam, & nullatenus materia generationis fieret, necesse esset, illud, statim ac sanguini menstruo principium coagulationis præstitisset, aut hac, aut illa ratione extra uterum mitti. nam non potest diutiùs in utero morari, quin putrescat, quandoquidem non coquitur. (non enim commutatur, sed commutat) quòd uerò immutatum omnino manere non posfit, nec concoctum, nec putrefactum, ex loci, in quem incidit, calore cognosces, & ex eo, quod retentum semen, cum ad generationem non retinetur, solet excitare grauisfimos morbos, & symptomata ueneni symptomatis simili, at uero non mittitur extra uterum semen post conceptum, quin potius eo tempore os uteri clausum est, & uterus compressus meliùs semen appræhendit, effluere nõ permittens. Hippocrates quinta particula Aphoris. 5 1. ita scripsit. Quæcunque utero gerunt, ijs uteri osculum clausum est. Hoc ita fieri, Hippocrates, & Galenus multis argumentis ab experimento desumptis memoriæ prodiderunt. Hippocrates, ut paulò antè diximus, uidit semen contentum prætenui pellicula sexto die à conceptu excidere. puella uero illa, non aliter cognouit, se concepisse, (nam sexto die quæ alia signa forent?) quàm quod ex proximo coitu nihil exciderat. Galenus multa animalia parturiẽtia, quò huius rei compararet sibi certam euidentiam, dissecuit. Neque tamen hoc est scitu difficile, sed cuilibet licet, mulieres hac de re consulere. hæ enim ita sibi sentiunt accidere, nimirum, ut dicitur ab Hippocrate libello De genitura. Si fęmina partus perita sit, & cognouerit, quando genitura non exciderit, sed intus manserit, sciet, qua die intra seipsam cõcepit. Sed superest cum Aristotele rñdere, non effluere semen, sed in halitus abire, atq; proinde mulieres, tum solũ nullum qui sentiri posfit effluxum pati, cùm cõcepere. Sed contrà est, ꝙ ex parua humoris portione, multũ aeris gñatur, quare statim à conceptu uterus sentiretur inflatisfimus, ac maximè elatus. cuius contrarium omnino apparet. Si quis. n. tumor in uteri regione est, eo tpe subsidet utero compresso, & circumquaque materiam conceptus compræhendente. Præterea necesse esset illos flatus, aut tempore partus, aut alio priùs, cum crepitu per pudendum exire, non aliter quàm per sedem erumpunt, qui colliguntur in intestinis. Præterea, si ex semine non fiunt fętus partes, unde fiunt ossa, arteriæ, uenæ, & nerui, & membranæ, & quæcunque mẽbra solida à medicis appellantur? nam carnem, & uiscera, hepar. splenem, & cordis carnem, ex sanguine menstruo fieri, probabile est, sed solida membra multùm à sanguinis distant substantia. Dicunt plerique de sñia Aristotelis, Ex semine fieri, cæterũ muliebri, non uirili. Sed hi nõ uidẽtur assequi illius mentem.

Reprobatur Aris. sententia.

mentem. ſolum enim ſanguinem materiam præſtare docet: fœminam verò, aut nullum ſemen emittere, aut tenuem quandam ſaniem, & infœcundam. Sed huic argumento vltimo reſpondet Ariſtoteles, & neruum & venam fieri ex ſanguine, non minùs quem carnem: tamen hanc fieri vnica commutatione, illa pluribus. non aliter quàm in edito iam infante, nutriuntur ex ſanguine: quia ex illo ſucco fit albus ſuccus, ex quo deinde ſolida membra alimentum recipiunt. Quæro tamen ab illo: Nunquid ſeminis ſubſtantia, non eſt ſubſtantiæ nerui valde ſimilis? ergo ex ſanguine, quò neruus generetur, oportet prius ſuccum fieri, ſemini ſimilem. nam & oſſium medulla, & albi ſucci, quibus in nobis ſolida nutriuntur, ſemini ſunt omnino ſimiles. Quorſum ergo natura, alioqui artificioſa, & quæ nil fruſtra machinatur, expellat ſuccum, quem habet, ijs quæ generanda ſunt, ſubſtantia ſimilem, & alterius confectionem exordiatur? nam quid, quæſo, incommodi eſt, in eodem ſemine virtutem eſſe formantem, & eiuſdem materiam ad fœtus generationem confici? nunquid in plantæ aut herbæ ſemine, non eſt virtus illius generans? & tamen ſemen in terram cadens ipſum conficitur, & in ipſam plantam mutatur, vim ſimul præſtans, & materiam.

Quòd ſi lubet dicere, in ſemine eſſe tenuisſimam quandam partem, ſpiritu plenam, quæ præ tenuitate commoda materia non ſit, in qua virtus generans viget: hic ſermo non carebit probabilitate.

Cæterùm illud apertè intelligitur, vtrumque ſemen eſſe materiam generationis ſolidorum membrorum. Corruit igitur opinio Ariſtotelis: qua, ſententia Hippocratis multò verior eſt, vtrunque parentem ſemen emittere, & vtrunque ſemen præſtare materiam, & vim. nam & illud etiam eſt maximè probabile, muliebre ſemen vim habere generandi. nam ſi ſemel monſtratum eſt, fieri poſſe, vt in ſemine ſit vtraque ratio cauſæ, materiæ inquã, & efficientis: quid prohibet ſemen muliebre energiam habere? An frigiditas muliebris temperamenti? Hoc illud vnum facit, vt virtus efficiens, minùs in hoc vigeat, quàm virili: ſed vt tollatur, non facit. habet enim ſuum calorem, & ſatis copioſum.

Hippocratis & Gale. ſententia aduerſa Ariſt. multò verior.

Sed dicet aliquis: (nam quæ à vulgaribus philoſophis, hinc inde dicuntur contemno.) Si vtrumque ſemen, vtrumque præſtaret; poſſet fœmina ſine concubitu, ex ſeipſa concipere. quo nil videtur abſurdius. *Obiectio.*

Reſpondendum videtur, Muliebre ſemen, etiam ſi res habeat, vt diximus, tamen minoris eſſe virtutis, quàm vt ſolùm ſufficiat ad conceptum: quoniam frigidius eſt virili.

Sed contrà eſt quod Hippocrates libello. De genitura ita inquit. Quandoque quidem fortius, eſt ſemen à muliere emiſſum, aliquando debilius: ſimiliter & quod à viro, & eſt tum in viro fęmineum, tum maſculinum ſemen, atque itidem in muliere. vnde conſtat fęmineæ ſemen aliquando maſculi ſemine fortius eſſe, aliquando debilius. Sed dicet

aliquis, quanquam ita fieri posset: veruntamen ambo semina coniuncta, maiorem vim habere, atque proinde neutrum illorum sufficere ad generationem. Sed neque hæc solutio videtur satisfacere. quandoquidem, vt Hippocrates inquit loco citato, tam à viro quàm à fœmina potest prodire semẽ fœmineum, & masculinum. Dicitur autem eo in loco fœmineum semen, quod debile est: contra masculinum, quod forte. Itaque (inquit) si ab vtroq; parentum prodit fęmineum semen, generatio quidem fieri potest; sed generabitur fœmina. at verò videtur vnicum masculinum semen, duobus fœmineis æquales posse habere vires. Quare fœmina, quæ ex natura sua masculinum habet semen, non est quòd non posit ex se sola concipere: præcipuè, cum quantum de virtute seminis detrahitur, quia solum est: tantum posit fœtus debilitate rependi. ita vt conceptio quidem fiat: sed fœminæ, atque illius, si placet debilisimæ. Quare cùm hactenus nil videatur in fœmina deficere, quo minùs sine concubitu concipiat, quippe quam in seipsa materiã, & efficiens principium habere diximus: alia quærenda ratio videtur, quæ clariùs doceat. Fęminam non posse sine uiro concipere. Est autem hæc vnica ratio, & quæ maximè redargutione caret: Si fœmina non est caloris maximi; neque semen est multæ actionis. Si uerò calidisima est, minimè est excrementis abundans: ac proinde nec satis habet multam materiæ copiã, ad fœtus generationem: quare necessariò in muliere, aut debilius est principium; quàm vt solùm posit coagulationem facere: aut materia deest, quę fętui pabulum præstet. Hanc verò esse firmisimam rationem, non alicuius principij efficientis, aut materiæ defectum; hinc cognosces, quòd fœmina sæpe ex se sola solet utero concipere: fœtus tamen ad perfectionem nunquam perducitur. Ex his tamen imperfectis conceptionibus; quæ dicuntur, molæ matricis generantur, & informia carnis frustra. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

Obiectionis dilutio.

An ex omnibus membris semen decidat, an ex solis vasis seminarijs. CAP. VIII.

ARISTOTELES primo. De generatione animalium capitibus decimo septimo, & decimo octauo, uertit in dubium, An ex omnibus membris proueniat semen: an non ex omnibus, sed ex aliquo illius generationi à natura destinato, & refert contrarias sententias, & utriusque præcipua argumenta. Multi, in quibus est Hippocrates libello. De genitura, & libello. De aere locis & aquis, ex toto corpore semen decidi putant. Atque hi, qui in hanc sententiam conuenerunt, in controuersiam deinde constitutum esse dicunt, Quid sit. atque ita illi inuicem, in diuersas sententias distributi sunt, alijs dicentibus, ex omnibus membris, cum liquantur, prouenire, alijs, esse excrementum: alijs, commodum alimentum, redundans ex tertia concoctione. Hanc secundam controuersiam, nos ne attingemus, quidem, quandoquidem contrariam sententiam, quæ non ex toto corpore

Hippocratis sententia.

pro-

profluere docet, cum Aristotele & Galeno ueriorem esse censemus. Sed prima controuersia agitãda est: ut quod in ea est uerissimum, eluceat. Prioris sententiæ hæc sunt firmissima argumenta. Filij eatenus solent similes parentibus generari: ut & habitudinem & speciem parentum proles referat. & ut inquit Hippocrates libello. De locis & aquis. Scythæ macrocephali dicti, quoniam longis erant capitibus, fascijs quibusdam in longum obductis: tamen deinde sua sponte macrocephalos generabant. id quod omni uidetur carere ratione probabili, nisi semen ex omnibus membris proueniat, & proinde talia magnitudine, figura, & specie generentur, qualia illa à quibus semen decisum fuerat. Addunt, teste Hippocrate in eodem libro, uenas quasdam esse post aures, quibus incisis, steriles homines redduntur. qđ nulla ratione fieri posset, nisi aliquid seminis ex capite defflueret coitus tempore. Præterea non illa solùm cum parentibus similitudo est, quam diximus, natis, sed & si mãci sint parẽtes, filij. mãci fiunt: & si qua cicatrix in facie est, aut in alio quodam membro patris, hanc quoque accipit filius. quoniam, s. cùm deficit parenti membrum aliquod, deest quoque illius in genitura pars efficiens: & quæ pars ex membro, cui est cicatrix, fluxit, talem quoque refert figuram. Ex uoluptate etiam, & extenuatione, quę ex nimio coitu fit, illud potest intelligi, nam tempore coitus omnium membrorum sentitur uoluptas & resolutio. extenuantur etiam membra omnia ex nimio coitu. tamen si ex unico membro decideretur, illud solùm extenuaretur, ex immodico seminis fluxu, non omnia. Præterea ratio uidetur conuincere, ut quemadmodum totius est aliquod semen efficiens, ita cuiusque partis aliquod sit, alioqui membra sine semine generarentur. Tamen nulla est ratio, quòd ex hac seminis parte crus, ex illa brachium fiat, nisi hæc ex crure, illa ex brachio decidatur. Talia cum effundant mille argumenta, cæterùm Aristoteles, & Galenus contrariam tuentur opinionem, quorum præcipuas rationes hic commemorabo. nam eorum uterque per se acutissimè conuincit, hanc sententiam, ille libro primo. De generatione animalium capite octauo, quo loco ita argumentatur. Si semina animalium ex omnibus membris profluerent, stirpium quoque semina ex omnium illarum partibus deciderentur, nam cum animalia ab stirpibus animali uirtute & uitali distinguantur: tamen ijs, quæ ad naturalem potentiam, nutrientem, & efficientem spectant, nil differunt. sed stirpes, etiam si ab illis multæ, atque illæ maximæ partes abscindantur, producunt nihilominus semina. quare neque in animantibus uidentur ex omnibus membris prouenire. Præterea aut decideretur ex omnibus simplicibus partibus, ut carne, neruo, osse, & cartilagine, aut compositis etiam, ut facie, & manu. Ex compositis non uidetur, qua ratione decidi posit, nisi simplicium gratia, quæ priores sunt. nam compositæ, ex simplicibus constant, simplicibus uerò nulla est propria figura. Quare neque hac ratione esset, quòd filij figurà parentes referrent; sed solo temperamento. hoc enim est proprium simplicium partium. Pręterea necesse esset, cùm ab utroque parente semen profluat, aut binos fœtus, al-

Arg. sententia Hippocrat.

Aris. & Gale. sententia Hippoc. contraria.

terum masculum, alterum fœmellam: aut perpetuò hermaphroditum generari. præcipuè cum nos monstrauerimus, Vtrumque semen præstare efficientiam, & materiam. nam cùm vir & fœmina reliquis, partibus similes sint: genitalium partium forma differunt. quare cum ab vtrisque ex omnibus membris semen decidatur, vtranque genitalium membrorum formā in eodem fœtu, aut duplicē fœtum necesse esset generari. Adde quòd cùm partes seminis, quæ ab omnibus membris prouenirent, in matricem immitterentur: non possent in fœtu inferiora à superioribus, neque dextra à sinistris, neque anteriora à posterioribus iusto interuallo distantiæ collocari. quare monstrosum perpetuò prodiret animal. Meliùs ergo multò, quam antiqui philosophi, Aristoteles sensit, semen non esse natura aptum ex omnibus recedere, sed ad omnia accedere. quod idem est ac si diceret, semē non decidi ex omnibus membris: veruntamen vim habere omnium membrorum effectricem. Galenus his rationibus, quæ acutissimæ sanè sunt, aliā addidit ex his, quæ per anatomen conspiciuntur, desumptam: Arteria, & vena, ad vtrumque testem descendere conspiciuntur: non recto itinere, vt reliquæ omnes, sed varijs nodis inuolutæ: in his autem anfractibus, quos faciunt, antequam ad testes perueniāt, albescere paulatim sanguinem videre licet. Tum demum, vbi iam ipsos testes attigerint, seminis substātia in ipsis manifestè conspicitur. vnde constat in ipsis proculdubio esse naturam seminis effectricem. nam ex sanguine in ipsis diutiùs immorante, ipsum procrearunt. Est igitur opinio Aristotelis, & Galeni; Semen non defluere ab omnibus partibus. Sed dissidet Galenus ab Aristotele, quòd Aristoteles, testes semen gignere negauit: sed esse veluti plagas quasdam, quæ ex telis à textoribus appenduntur, quo seminaria vasa in se non concidant, aut distorta sint: sed sint patulæ viæ, & promptæ ad seminis eiaculationem. Sed hanc Aristotelis sententiam, si nil aliud, certè ipsorum testiculorum substātia conuinceret. Illorum substantia est alba, & coagulato semini omnino similis. quod euidenti argumento est, ipsos semine nutriri. habet enim vnumquodque membrum sui alimenti virtutem effectricem. Præterea, si testiculi veluti pondera tantummodo appenderentur: nequaquàm illorum intemperies, modò pondus non deficeret, posset animal impotens reddere. Sed ob testiculorum refrigerationem, redduntur multi generandi impotes. Indiget ergo homo ad generandum, non pondere testiculorum, sed temperie. Temperies autem non videtur aliter ad generationem esse necessaria, quàm generando semen. Adde his, quòd neque præcisis testibus, mas & fœmina similes fierent toto corpore. quod qua ratione fiat, paulò infrà dicemus. Igitur stat Galeni sententia, Semen neque generari in solis illis anfractibus vasorum seminariorum; neque in solis testibus: sed in vtrisque. Neque verò rationes, quæ ex contraria sententia adducebantur, ea inquam quæ habet. Ex omnibus membris semen decidi, quicquam efficiunt. Primùm similitudo, quam filijs esse diximus cum parentibus, nihil probat. nam cum in semine, etiam si ab vnico membro decidatur, sit omniū membrorum

Quo Galenus ab Aristotele differat.

Soluūtur contrariæ sententiæ rationes.

brorum

brorum virtus effectrix: non mirum, si reliqua omnia membra similia generentur membris illius animalis, ex quo decisum est. Nam quanquam nō est decisum ex omnibus: est tamen singulis membris cum reliquis omnibus eiusdem animalis proportio quædam, & similitudo; præcipuè, cùm nō adeò hoc perpetuum sit: sed sæpe filij parentibus suis nulla ex parte similes generentur: neque ex mancis manci, nisi raro, id quod casu fortasse fit, non quòd membri illius semen desideretur. nam ita perpetuò fieret, neque posset quoquam pacto, ex manco sanus generari. Adde dictis, filios in multis solere similes parentibus fieri; ex quibus semen decidi nullus dixerit, vt in vnguibus & pilis. Neque magis illud, quod de voluptate dicebatur, quidquam probat. nam sentitur quædam veluti relaxatio, & resolutio ex motu & calore, in corpore vniuerso. cæterùm voluptas in eisdem partibus fit, in quibus, & pruritus. Addebatur aliud de extenuatione: quod neque ipsum est efficax argumentum, si semel extenuationis causa intelligatur. Extenuantur corpora ex nimio coitu, duplici de causa, cùm propter vehementem exercitationem, & assiduam: tum etiam, quòd euacuato multo albo humore, solida membra priuantur alimento. Nam scire licet succum illum album in testiculis, vim quandam ex maiore elaboratione comparare: cæterùm similem esse ei, quo solida membra nutriuntur; medullis inquam ossium, & arteriarum, venarumque alimento. Propterea enim, & membra, quæ solida sunt, seminalia appellantur, quoniam generantur ex semine, & nutriuntur. omnia enim membra ex similibus nutriuntur, & generantur. Propterea Plato, in dialogo De natura, ex redundantia huius humoris, qui medulla in ossibus appellatur, quem etiam ille semen appellat; libidinosum hominem fieri, censuit, dicens. Cui verò multum semen fluidumque circa medullam generatur: vt si arbor, pluribus quam conueniat fructibus grauida, nimia vbertate luxuriet; is profectò multis passim doloribus, multis item uoluptatibus in libidinibus ipsis, earumque fructibus, affectus plurimum vitæ ob ingentes voluptates ac dolores furens. Ecce igitur, vt Plato, tam ossium medullam, quàm illud quod in seminarijs vasis continetur, semen appellet. Neque verò possunt hi succi natura aut substantia differre: cùm altero illorum generentur membra, altero augeatur. Differt autem accretio à generatione hoc vno, quòd in illa primò formantur membra: in hac non primò, sed illis quæ formata iam sunt, similium omnino partium fit accessio. igitur materia, ex qua fiunt, eadem omninò est. Adde mōstratum à nobis esse ex anatome, in vena, & arteria, ex quibus anfractus illi fiunt, quorum paulò antè meminimus, semen generari. Sunt verò illa vasa reliquis orbus, quæ in vniuersum corpus deducta sunt, substantia simillima. quare non est, quod reliquæ venæ, & arteriæ non possint ēt humorem semini substantia similem generare. Igitur attenuantur vniuersa membra, non colliquefacta, atq; in semen abeuntia, vt qđ ex illis omnib. decidatur: sed quoniam vacuatur illorum alimentum. non quòd medullæ, quæ interius in ossibus reconditæ

sunt,

sunt, coitu ad testes defluant, sed quoniam, cum hic humor ex sanguine generetur, sunt in sanguine partes, quædam illi generãdo accommodatæ: quæ omnes cùm quis immoderatiùs venereis vtitur, insumuntur in testes, & vasa seminaria. Illud quod ab Hippocrate dictum est libello. De aere locis, & aquis, reddi homines impotentes ad generandum scissione arteriarũ, quæ post aures sunt: proinde fieri putauerim, quod cerebrum imbecille redditur, priuatum influxu spirituum vitalium, quare, illi ignaui redduntur & imbecilles, neque potentes laborem coitus sustinere, & satis vehementes edere motus. solet enim eo tempore cerebrum vehementer laborare. aut fortasse cum venis præscindebatur neruulus quidã, quem Andreas Vesalius, vir in dissectione exercitatissimus, dicit se vidisse in multis, à sexta neruorũ cerebri coniugatione descendere in testes, & vasa seminaria. Sed argumentetur aliquis, contra ea quæ paulò antè diximus. Si ea esset seminis natura, quam retulimus, & in omnibus solidis membris generaretur: possent solida membra, cum semel essent excisa, regenerari. Sed contrarium docet Hippocrates multis in locis, præcipuè sexto Aphorismorum decimo nono: & Galenus in commentario. quod experimento etiám cognoscitur. Nam si confractum est os, non potest ossis generatione copulari: sed vniuntur confractæ partes quodam callo, quod substantia quidem multò mollius est ipso osse, dicente Galeno sexto Methodi capite quinto. Neque verò os solùm non potest coalescere, sed neque vera cutis potest regenerari. sed vt pro osse fit callus, ita pro cute cicatrix, tertio Methodi capite quinto. Non igitur semen simile est natura ei humori, quo membra solida nutriuntur: aut huius rei reddi rationem oportet. Nam multi facilè responsum esse putant, membra illa ex semine esse genita: atque proinde, si semel perierint, genito iam integrè animali, regenerari non posse, quòd materia generationis non suppetat. Sed hi delirant, non intelligentes, quod paulò superius, de sententia Hippocratis diximus. Eisdem nos nutriri, ex quibus sumus: atque proinde materiam, quæ generationi est inepta, neque incrementum præstare posse. Alij dicunt, etiam si materia sit, non amplius esse virtutem generandi. operari enim generantem virtutem, vsque ad formationis complementum: quod postquam adeptum fuerit animal, succedere nutrientem generanti cessante priore. Cæterum contra hos est, quod multa membra solida quotidie generantur in adultis hominibus, nam vlcera caua carne implentur noua: quæ non potest non esse multis venis, & arterijs capillarib. intertexta. Quæ quanquam tenues sint, habent nihilominus propriam conformationem, & figuram oblongam, & cauam. Libro primo. De semine Galenus cap. decimotertio, testatur, vidisse se regeneratas, cùm alijs in partibus, tum in capite magnas & multas arterias. Libro sexto Methodi cap. quinto dicit, Mollia ossa, cuius modi in pueruli conspiciuntur, coalescere posse. Igitur neque deest materia, neque virtus generans, quam virtutem, non ego in membris ipsis conseruari, quo illorum necessitatibus posset subuenire, quemadmodum barbarorum multi dicunt: sed eandem esse virtutem cum nu-

Aduersus dicta arg.

Quidam reprobantur.

Reprobãtur alij.

nutriente dixerim. Eadem enim virtus, quantum intelligo, arteriam discissam vnit, & vnitam auget. ambo enim eadem ratione fiunt apposito alimēto, & commutato ad naturam nutriti. Quæ ergo, si hæc ita se habent, ratio esse potest, quòd tam raró regenerentur? Certè nulla alia, quam illa quam Galenus docet lib. I. De semine cap. decimotertio, quòd neque virtus tam vehemens est, quam in ipso vtero, cum fetus generatur; neque tam est materia abundans, quæ necessaria est ad solidorum generationem. Adde membra in adultis facta duriora sed quæ dura sunt, vel sola hac ratione, difficulter coalescunt; quæ contra sunt mollia, sibi ipsis vniuntur facilè. Adde etiam, quòd cùm in parte aliqua deest arteria aut vena: necesse est, etiam carnem esse vulneratam. cùm verò caro multò facilius, & promptiùs generetur, quia mollior est, & sanguis in corpore abundat, antequam arteria generari possit, anticipat caro supercrescens, & arteriæ generationi impedimento est. quòd si quis medicamento carnis generationem cohibeat, eadē operam arteriam prohibebit generari. Hæ igitur sunt rationes, quibus rarissimè membra coalescunt solida: non defectu uirtutis, aut materiæ. Hoc uerissimum esse, inde intelliges, quod tenuissimæ, & mollissimę arterię, & uenę, quales sunt capillares, promptè regenerantur, neque solum hæ, sed & ossa etiam in puerulis coalescunt. quoniam in illis robustior est (6. Methodi, capite 5.) naturalis uirtus, & ossa ipsa cerea, & mollia. Sed quod omniū maximè, apertā membrornm solidorum regenerationē ostendit, sunt dentes. horum enim maior pars decidunt in pueritia, & regenerantur: ultra quam ætatem, qui deciderint, non amplius regenerari possunt. Quorum euentuum causas reddit Aristoteles quinto libro. De generatione animalium, cap. ultimo, dicens. Incisorios dentes, qui priores sunt, lactentibus adhuc puerulis prodire, propter calorem lactis: (hoc ipse euentus declarat. nā quo calidiore lacte utitur infans, eo citiùs erumpunt dentes. ego addiderim, & exercitationem, confricationemque mandibularum) deinde caninos, posteriores molares, usque adeò, ut uigesimo anno multis erumpant, & omnium ultimi nonnullis, uel senescentibus eruperint. tamen qui pręcoces sunt, decidunt, sunt enim angustiori basi, & debilioribus, paucioribusque radicibus, posteriores hęc habent ampliora, proinde decidui non sunt. Regenerantur uerò anteriores, quia tam citò cadunt, ut secundę generationis tempus inueniat adhuc crescentem ipsam partem mandibulę. Priores enim generari non possunt, ubi mandibula cessauit à manifesto incremento: posteriores generantur uigesimo anno, ut diximus, & nonnullis, grandiori ętate, quia ex ampliori basi nascuntur, & alimenti habent maiorem copiam. Ergo generatio dentium, & regeneratio ita habet. Recipiunt dentes alimentum à radicibus, ut capilli & ungues: tamen ut paulò superiùs monstrauimus, Vnguium & dentium nutritio est uera; capillorum nō ita: sed excrementorum congestio. Cum ergo hęc membra sanguinea non sint, & manifestam regenerationem recipiāt, neque solum hoc, sed & generationem primam edito iam homine, nō dubium est, quin horum etiam

gene-

Ratio redditur: cur tā rarò solida regenerētur, & coalescant.

De dētiū regeneratione.

generans facultas aliqua in nobis perseueret. quodque si pauca admodum membra de numero solidorum,atque ea tenuia, ac non nisi in infantia,aut pueritia generari conspiciuntur: duritiei membrorum,paruæ nonnunquã alimenti copiæ,debilitati facultatis ; haud quaquam naturæ illorum imputandum sit. Sed videtur iam hæc quæstio iustum adepta finem. Cæterum, ne quicquã in hac materia desideretur: illud lubet interrogare, antequàm caput concludatur,quam ob causam fœtus matribus, aut patribus fiant similiores:& vtrum illorum frequentius accidat. Multi,de quorum numero Athenæus,fętus tam masculos, quam fœminas, matribus magna ex parte similes esse affirmabant. Atqui cum ratio videretur aduersari, (cum enim efficiens principium,aut à solo mare profluat, aut ab illo magna ex parte, videtur illi euadere fętus similes oportere,præcipuè eos, qui masculi generarentur,ab efficienti principio fieri;cæterum figuram & confirmationem à materia, atque proinde fęminis etiam masculos fętus fieri similes, quoniã ab illis materiæ copia profluit. Sed horum ratio falsa esse videtur. nam falsò assumunt:Ex materia,aut alimento,permutari figuram,nam ardor Persica in Aegyptum translata,bonum alimentum nacta est, & esui idoneum fructum protulit: tamen figuram nunquam permutauit. neque arbitror, Polycletus statuam effingens,aut humanam,aut equinam : simum nasum, cæsios oculos,luto aut ceræ permittet facere. Quare materia non præstat ei,quod generatur,figuram:sed illud ipsum quod generat. Conformationes præterea diuersæ membrorum,& variæ figuræ,quibus contingit, filiũ, aut matri,aut patri similem euadere:ex figura solidorum membrorũ fiunt, non ex carnosis partibus,quæ circa hæc obductæ sunt. Membra verò seminaria non generantur ex menstruo sanguine,sed ex semine.quare præter rationem est,opinari,propter multam materiam, quam fęmina præstat,reddere sibi fœtum similiorem figura. Adde fœtum non perpetuò esse similiorem matri; sed aliquando matri,aliquando patri. Ergo similitudo non fit propter hanc materię multitudinem,quam perpetuò præstat fęmina,& ea sola:sed propter illius materiæ,quæ ab vtroque parente profluit, multitudinem,aut vigorem. Huiusmodi est semen quod ab vtroque promanare diximus. quare vtrum illorum calidius, & vehementius est; illi fętus similior. Et cum,vigente etiam fęmineo semine, marem generari posse, paulò superiùs de sententia Hippocratis mõstrauerimus ; quoniam,scilicet,nonnunquam ex fęmina masculinum,& potens;ex viro fęmineum, & debile semen profluit:meritò fit, vt nonnunquam mares generentur, & matribus sint similiores.maximè quia,si eorum,quæ de causa generationis masculi,aut fęminæ in libro primo diximus nona quæstione, non sumus obliti : ratio nil aduersatur.Sed contrà esse videtur, quòd si,quia fęmineum semen præualet masculino;aut contrà masculinum femineo,similitudo fieret : filius, aut matri, aut patri membris omnibus similis euaderet, cuius contrarium conspicitur:sæpe enim oculis matri,naso patri,gratia exempli,aut in alijs similiter patri,aut matri similes sunt. Sed neque hæc ratio quicquam habet

Quamob causã fœtus matribus, aut patribus fiant similiores.

Obiectio diluitur.

difficile.

difficile,nam quanquam utrunque femen fimplex eft, & homogeneu nomen partibus elle non æquè calidis, nil prohibet. quin potiùs rationi eft confonum id quod prima eiaculatione emittitur,craffius effe & calidus,deinde frigidus & ferofius. Quare fieri poteft, ut in uno membro vigeat uirile femen,in altero fœmineum: cùm utrumque fit fecundum diuerfas partes non æquè calidum. Quare poteft mafculus generari matri, & fœmina patri fimilis; aut contrà: & uterque fœtus his membris patri, illis matri effe fimilis. Neque quicquam habet hæc opinio,in difficillima præcipuè difputatione diffonum. Sed hæc quæftio iuftum eft confecuta finem.

An femen decifum viuat. CAP. IX.

QVIBVSDAM videtur femen,cùm decifum ab humano corpore eft,atque in vterum incidit,nullius vitæ effe particeps: fed humorem quendam,non viuentem,aptum generationi.vt fanguis eft fuccus,nulla vita præditus, fed nutritioni commodus. Quorum rationes hæ funt. Semen(vt proxima quæftione monftrauimus) eft fuccus quidam albus,fimilis medullæ, quo folida nutriuntur, & generantur: vt fanguineæ partes generantur,& nutriuntur fanguine. Cùm ergo femen nullius membri fit pars,fed nutrimentum: non debet viuens dici. Præterea, fi femen operaretur vita ad generationem: videretur operari ad fui interitum: non enim poteft generari fetus, quin ipfum femen corrumpatur. Cæterùm, quanquam hic fermo videatur effe aliquantulum probabilis: tamen verus non eft. Monftrauimus liquidem,in femine effe virtutem gignentem paulò fuperiùs. Sed generans virtus, vt procedenti fermone docebimus, & modò fine demonftratione ex noftra opinione dicimus, à virtute naturali non differt. Sunt alentis animæ operationes, nutritio & generatio. non igitur effe poffet huius virtutis particeps femen, fi nulla vita viueret. fanguis fanè non viuit,fed neque virtutem habet generantem, aut nutrientem, fed materiam præftat folùm. Vnde facilè quiuis intelligat, errare nonnullos, putantes de fententia Galeni, menftruum quoque fanguinem habere aliquam efficientiam: quia, fcilicet infumpto femine in generationem folidorum, reliqua membra ex influente fanguine menftruo generantur. Sed hi non intelligunt, quid afferat fua opinio. coguntur enim ftatim dicere, fanguinem viuere. nam generatio, actio eft alentis animæ. in quo eft actio,& virtus fit oportet: præcipuè naturalis,quæ infita eft viuentibus: non influens, vt hic etiam fermo procedens declarabit. Res igitur ita habet. Semen defert generantem facultatem, atque viuit vita plantæ, qua fruitur fœtus, vfque ad fentiendi tempus. Incidens ergo femen, propria virtute in membra feminalia mutatur: fanguis ab ipfis membris primis. & femini infita vi, in membra fanguinea permutatur. Sed qua ratione viuit femen, fi medullis ofsium eft fimilis fubftantiæ? An viuunt & ipfæ medullæ? Minimè. fed viuifcit femen, maiori illa elabora-

Quibufdam videtur femẽ decisũ nõ viuere.

Probatur femen viuere.

Reprehenduntur quidam malè Galen. intelligentes.

boratione, quam in testibus recipit. Qua ratione se conficit semen? videbitur enim agere ad sui interitum. Huic argumento ferè respondimus in quinta quæstione. Nihil incommodi est, in eadem re, vt puta semine, esse vim actiuam, & passiuam: modò in diuersis substantijs vigeant potentia, & impotentia. Generans vis viget in spirituosa parte seminis, quam multi medici mihi videntur probabiliter & inuenisse, & appellasse spiritum complantatum: qui qualis sit, procedens oratio dicet. esse quidem omnino, hæc ratio videtur demonstrasse. Viuit itaq; semen.

De partu octomestri. CAP. X.

POSSINTNE octomestres vitales edi, an non, non est quod in dubium vertatur. quandoquidem longo experimento comperta res est: &, vt inquit Hippocrates, libello cui titulus est De septimestri partu, Mulieribus de partu fidem derogare non oportet. (& paucis interpositis) Quæ verò iudicio prædita sunt, semper dicunt, ac testantur, nasci septimestres, & octomestres, & nouimestres, & decimestres, & vndecimestres: & ex his, octomestres non superesse. Itaque fiatne, an non, non est in controuersia constitutum: sed illud in disputationem venit, qua ex causa id contingat. Cuius rei multiplices sunt rationes ab Hippocratis libris, qui primus omnium de hac re inuenitur diffusè tractasse, desumptæ. Prima ex ratione cõceptionis, & conformationis desumitur. nam mutationes præcipuè, quæ contingunt fœtibus, certis quibusdam temporibus dũ vtero geruntur, sunt figuratio, & motus, & partus: horum temporum ad se inuicem est proportio hæc. Tempus motus duplum est temporis figurationis: & tempus partus est triplum temporis motus: Igitur pendet tempus partus à tempore figurationis: cuius non est simplex terminus, sed varius. atque proinde tã multi sunt termini partus humani, vt & septimo, & nono, & vndecimo fieri, & duodecimo contingat: quin &, quod multò magis mirandum, quatuordecimo etiam, vt inquit Auicenna lib. 3. Fen. vigesimaprima: nisi fortè detrahenda fides ei est, quia ex relatu loquebatur. ita enim inquit: etiam dixit mihi fidelis quidam, quãdam mulierem peperisse decimoquarto mense: & bene dixit. Terminis figurationis, vt apud Hippocratem videre est libro De alimento, sunt nunc dies triginta, nunc trigintaquinque, nũc quadragintaquinque, nunc quinquaginta. Quo loco eam, quam diximus proportionem, obseruat Hippocrates. nam eos, qui triginta quinque figurantur, septuaginta moueri: & ducentis & decem edi tradidit. Ex his itaque terminis licet colligere, partus naturalis terminum esse septimum mẽsem, qui constat ducentis & decem diebus: & nonum, qui completur ducentis septuaginta diebus: qui terminus fit ex quadraginta quinque bis sumptis, atque constituentibus nonaginta ad motum, atque ex illis rursum ter sumptis ad exitum. Potest verò etiam in principio septimi mensis edi, quando

Prima ratio cur octo mestres non viuant.

scilicet

ſcilicet ſolis triginta diebus figuratur fętus. Mouetur enim ſexaginta diebus, & editur centum & octuaginta, quod eſt anni dimidium & principium ſeptimi atque etiam in vndecimo editur, qui configuratur quinquaginta: mouetur ſiquidem centum, & editur trecentis: atque ita aut citius aut tardius, prout citò, aut tardè figuratur. Tamen nullus octauo menſe editur: nam qui quadrageſimo figuratur, (figurantur autem paucisſimi) hic bis centum & quadraginta editur: qui quatuor iam dies ex nono menſe deſumpſit. conſtant enim ſinguli menſes ex viginti nouem diebus cum dimidio. Verum quoniam hæc ratio, qua ſola barbari medici vtuntur, plurimum claudicat, (nam quod formari posſint quadrageſimo, docet idem Hippocretes loco citato, & iidem ipſi non negant: ſed raro fieri poſſe dicunt: ſi verò figurantur quadrageſimo, oportet vt octo menſibus in lucem edantur: quod ſi tamen aliquam partem ex nono deſumere dixeris, eos qui trigeſimo quinto figurantur, inuenies octauo menſe edi) alias rationes his oportet ſuperaddere. Eſt autem omnium commodisſima ea, qua vſus eſt Hippocrates libello De ſeptimeſtri partu: Partus terminantur, quemadmodum & morbi: nam quemadmodum ad morborum iudicationes ſunt quidam dies, in quibus inſignis eſt vis, alij imbecilles, alij praui in iudicando: ita & ad ipſos partus. Dictum autem eſt à Galeno breues morbos per quaterniones: longiores aliquantulùm per ſeptimanas: longos verò per decimos primum, deinde & per vigeſimos dies iudicari. Itaque quò longior eſt affectus, eò per longiora interualla recipit mutationes. Pregnatio autem eſt pleriſque morbis longior: quare, vt illi per ſeptimanas, ita prægnatio per quadragenarios recipit mutationes. Eſt verò hoc non ratione ſolùm, ſed & experimento inuentum. quanta enim vis ſit quadragenariorum dierum ad fœtus, inde cognoſces: quòd mulieres experimento obſeruauerunt, primis quadraginta diebus plurimas fieri abortiones: & quæ hos euadunt, raro abortire. Recens natus infans, etſi titilletur, ante quadrageſimum diem non ridet: niſi fortè ille, qui ad finem decimi, aut vndecimo menſe editur, rationem mox apponemus. Cum ergo hæc ita ſe habeant, illius quoque oportet meminiſſe, quod Galenus primo De diebus decretorijs docet: nempe ſeptimo maximam eſſe in iudicando vim, quinto etiam ſatis magnam, ſextum autem eſſe infelicisſimum. Ergo ſi quis rectè ſupputet, inueniet quintum quadragenarium reſpondere ſeptimo menſi, ſeptimum nono, & decimi principio, ſextum, totum octauum menſem comprehendere. Quare in hoc nihil poteſt feliciter contingere. moriuntur enim omnes, quia ſeptimo menſe fœtus incipit conuerti in vulua ad exitum. Nonnulli igitur, qui eo tempore firmiores ſunt, non ſolùm conuertuntur, ſed & vno impetu exeunt, qui verò id non poſſunt aſſequi, laborant morbo ex defatigatione, quæ ex conuerſione accidit, qui morbus durat diebus quadraginta. Si igitur illis quadraginta diebus (quibus totus octauus menſis continetur) prodierint, moriuntur, nouo labore partus aduenieníte præſtinæ ægrotationi, ſi verò toto illo quadra-

Ratio ſecunda.

dra-

dragenario quieuerint interiùs, ſanantur, & poſtmodum ſani prodeunt, poſſuntque meliùs exitus laborem ſuſtinere. atque eò meliùs, quò longiùs abſunt ab infelici illo quadragenario. Atque proinde diximus paulò ſuperiùs, eos qui ad finem decimi, aut in vndecimo eduntur, firmiores prodire & minus extra laborare, atque citius ridere. His rationibus addit Hippocrates aliam, quam ex naturali cuiuſcunque rei conformatione, rhythmoque deſumit. quam licet cuique appellare, proportionem efficientis, ad id quod accipit & patitur. Omnibus enim rebus, tam animantibus, quàm arbuſtis, cæteriſque ſatis, conſtitutus eſt quidam ortus terminus à natura: atque hic non perpetuò idem; ſed aliquando breuior pro cœli, terræque benignitate; aliquando tardior, quoniam hæc deſunt. Sunt igitur hominibus ad ortum conſtituti hi termini, vltra neque citra quos non eduntur. Nonus ſcilicet menſis, naturalis ac frequens terminus: ſeptimus ijs, qui quaſi benigniori cœlo & terra generantur. Huic rationi videtur maximè conſonum eſſe, quod Ariſtoteles De hiſtoria animalium in quadam Græciæ parte octomeſtres nonnunquam viuere memoriæ prodidit. Eſt igitur & ex ratione dierum iudicantium, & ex proportione temporis conformationis cum reliquis temporibus, & ex his quæ frequenter eueniunt, de ſententia Hippocratis monſtratum, octomeſtres non viuere. Cæterum neque id eſſe omnino impoſsibile, docuit Ariſtoteles. Fœminæ tardius figurantur, quàm viri: ſed neutris eſt vnicus conſtitutus terminus. Eſt verò diſcrimen non alia in re quam in partium à ſe inuicem diſtinctione. Cum enim humidius ſit muliebre corpus, & excrementi magis redundans, tardiùs actione caloris elaboratur, & recipit diſtinctam figuram, ac nunquam ante quadrageſimum: viri verò trigeſimo, aut trigeſimo quinto. quò clarius eſt non ſeruari illam figurationis ad motum. & motus ad partum proportionem. nam alioqui perpetuò viri ſeptimeſtres, & fœminæ nonomeſtres, aut decimeſtres ederentur. Secunda ergo ratio, & tertia magis placent: quippe quæ Hippocratis ſunt, & minùs difficultate plenæ. Quare re difficili, quàm experimento cognoſcimus, & rationem nouit euidenter ſolus ipſe Deus, hæc dixiſſe ſufficiat.

Tertia ratio.

Dixit Ariſtotel. octomeſtres non nunquam uiuere.

De ſeptimeſtri partu. CAP. XI.

EORVM quos proxima quæſtione ſeptimo menſe in lucem edi poſſe, & ſupereſſe, monſtrauimus (vt Hippocrates & Galenus obſeruauerunt, & alij fortaſſe ante hos, quorum monumento vetuſtate periere) primus partus terminus eſt, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ cum vigeſimaquarta horæ parte. vltimus ducenti & quatuor dies. Ante il[l]um terminum nullus ad maturitatem peruenit, & fatale exeundi tempus. qui hunc vltimum tranſcendunt, non exeunt vitales, niſi quadraginta dies (vt diximus) in vtero quieſcant: atque tum demum prodeant, refectis viribus, nono menſe. Eduntur verò primo aut vltimo termino, aut in-

inter hos alio, prout concepti fuerint, aut in plenilunio, aut interlunio, aut medio tempore. Nimirum experimento inuenimus, lunam multam habere vim in conceptionibus. Quantum igitur præterijt primi mensis in conceptus die, tantum de eo mense detrahi debet, modò non sit maior pars dimidio mense. vltimi etiam mensis necessariò debet fœtus accipere quindecim dies, nam vt semel in septimum mensem inciderit, debet accipere plus dimidio: à primo quidem, minimùm viginti dies, & tres horæ accipiuntur: reliquum est, quod amitti potest propter tempus conceptionis, de vltimo quindecim dies necessariò assumuntur, quinque intermedij integri sunt. Sed est vniuscuiusque terminus viginti nouem dies cùm dimidio: ita vt vnde sexaginta dias duo menses sint, & quinque menses centum & quadraginta septem cum dimidio. quibus si addantur viginti dies, & tres horæ, & rursus, quindecim dies, constituitur exquisitè ferè dimidius annus, centum & octoginta duo dies, & quindecim horæ: ante quem terminum nullum vitalem prodire posse diximus. Sed iam neque vltra ducentos, & quatuor, posse fieri vitales, docendum est. Quinque menses intermedij (vt dictum est) centum & quadraginta septem dies habent cum dimidio. Si igitur conceptus infans est in interlunio, & totum septimum mensem in vtero peragat, maiores primi mensis & vltimi partes accipiet. At verò neque si id ita contingat, potest illos accipere integros. nam neque primo momento mensis concipitur, sed aliquid necessariò detrahi debet, gratia illius, quod insumitur in expurgatione. Si igitur septē essent menses integri, bis centū & sex dies cum dimidio cōtinerēt. nunc verò dicta causa duo cum dimidio detrahnntur minimū: in aliquibus enim prægnantibus plus, sed in nulla minus. Atq; ita cōstat, vt septimestriū breuissimus terminus sit anni dimidiū: longissimus ducēti & quatuor dies.

Ratio ita rii ortus septim strium.

Sitne caput factum propter cerebrum, an propter oculos. CAP. XII.

MVLTIS noībus qō hæc de capitis usu foret in præsentia relinquē da: cū q̄ nihil habet ad artis opera necessariū, tum ēt q̄ diffusè admodum, & distinctè à Galeno ipso est agitata octauo libro eius operis, qđ De usu partiū scripsit: nisi illius opinionē, q̄ illic acutè admodū confirmat, barbarorū nonnulli, partim eorum, qui qōnes medicas ante nos scripsere, partim eorū q artis præcepta suscepere pertractanda, aut aliorū scripta cōmentarijs prosecuti sunt, dānātes, inanibus q̄busdā argumētis lacesissent. Quibus proinde fuerit operæ pretium rn̄dere, opinione, vt oportet, cōstituta. Cur in hoīs formatione post humeros excelsius quoddā membrū natura formauit, ex ipsis humeris collo producto, quo cerebrū & sensus cōtinētur: ac non potius in thoracis ipsius quadā parte cerebrū collocauit, & illic sensus infixit: ut in quibusdam animalibus, de eorum gn̄e, quæ ὀστρακόδερμα, quasi *crustrata*, dicas, appellantur? An qm̄ melius fuit, cerebrū ī editiori esse loco: an qm̄ aliquid eorum, quæ in capite nunc continentur, melius fuit in sublimi collocari? omnino enim pp aliquid eorū, quæ in illo sunt, caput fuerit factum, non propter ea, quę alibi. Quantū licet rōne assequi, illius mem-

Constituitur sententia Galē.

bri gratia factum ſit,cuius operationi plurimum, conducit ſublimis ſitus. Cerebrum,vt procedente ſermone demonſtrabimus, & interim ex receptiſsima opinione petimus, ſedes eſt animalis virtutis. igitur eius vſus eſt Virtutem animalem ad reliqua membra demandare per neruos. Huiuſmodi virtutis influxus,aut ſpiritu fit,aut illuſtratione. nihil igitur illum iuuat excelſus illuſtrantis locus. Si enim graui aliqua ſubſtantia virtus deferretur,iuuaret illius defluxum decliuis via: atque ita multum conferret,virtutis fontem in excelſo collocari: cum vero illuſtratione fiat, quæ verſus quaque fit facilè,nihil videretur intereſſe, cerebrum in capite aut thorace collocari. Speculatores verò,quò in ſublimiori ſunt loco,eò longius deſpectant, nam nos ipſi cum propter longinquitatem deſpectantes,aliquid minùs poſſumus cernere: in ſublimem aliquem locum cōſcendimus. quæ res ſatis declarat, quātum oculorum actionem iuuet ſublimis ſitus. Cùm igitur actionem cerebri,nihil ex proceritate corporis iuuari monſtrauerimus: ſatis videtur probatum propter oculos naturam caput de thorace deduxiſſe, non propter cerebrum. Huic etiam rationi atteſtantur ipſa naturę opera. cum enim,vt paulò ante retulimus,nonnullis animalibus quæ capite carent, cerebrum in thoracis regione conſtitutum ſit; aut illa animalia oculis omnino carent, aut excelſa quędam habent cornua quibus ſoli oculi imminent. quæ naturæ opera declarant,oculos ſublimi loco indigere perpetuo:cerebrum non catenus. Eſt igitur ita Galeni opinio conſtituta. Quā damnat Auerroes ſecundo Collectaneorum, cum quo & alij multi,his rationibus. Membrum quodcunque illius gratia factum eſſe cenſetur, cuius quantitatem & figuram præ ſe fert,cum,ſcilicet,propriam figuram,& propriam magnitudinem ad illius cuſtodiam habet comparatam. ſed craneum ea eſt magnitudine & figura,qua eſſe oportuit,ad cerebri conſeruationem. Et ſi quis ex figura ſingularum partium iudicet: totius capitis partes cerebro tributæ ſunt ad cuſtodiam, aut ad expurgationem. Eſt igitur caput factum propter cerebrum. Præterea,cum cerebrum tantò præſtantius membrum ſit oculis,vt tota videndi vis à cerebro illis influat: non videtur rationi conſonum,naturam gratia membri minus nobilis caput conſtituiſſe, cū in eo aliud tanto præſtantius ſit. Cęterum hæ rationes, quibus illi adducti à Galeni opinione recedunt; potius videntur eorum hominum, qui ea quæ ab autoribus dicuntur,non intelligunt:quam qui ex ſeipſis poſsint vtile aliquid excogitare. Non enim negauerat Galenus craneum ad cuſtodiam cerebri eſſe comparatum ſed caput ex humeris deduci, & in ſublimi editiſsimaque parte collocari,non tam eſſe ex vſu cerebri,quàm ex vſu oculorum. Illud vnum docet. quandoquidem cerebrum poterat animalem virtutem tranſmittere in thorace conſtitutum nihilo deterius. ſed oculi, quò in humiliori loco eſſent conſtituti, eò hominibus minus eſſent ex vſu: quoniam eo ad minorem diſtantiam poſſent cernere. Factum eſt igitur caput ſublime gratia oculorum, à quibus tamen cerebrum ſeparari non potuit. quoniam ad hos erant molles ramuli neruorum, qui eſt

Auerroes Gale. damnat.

Defenditur Gale.

eſt,vt cerebrum collocaretur in capite, quod primo gratia oculorum factū optici, id eſt, viſui deſtinati dicuntur, deducendi. hinc etiam factum eſſe diximus. Cum verò ſemel quis intellexerit, caput propter oculos eſſe factum,cerebrum verò gratia oculorum in capite eſſe conſtitutum: facilè adducetur ad intelligendum,opportuiſſe reliquos ſenſus, ita vt factum eſt, in capite collocari. Nam neque ad hos nerui molles,quales ſenſui deſtinatos eſſe oportet,ſi eſſent diſtantiores,deduci poſſent: omnes enim nerui, recedentes à cerebro duriores fiunt.Talis igitur fuit capitis conſtitutio,cui nec ipſe cerebri principatus obſtat:Poteſt enim(vt res habet)oculis eſſe prę ſtantius: tamen non adeo ſublimiloco indigere:Quare natura propter oculos caput faciens, cerebrum non deſpexit: ſed dedit vnicuique iuxta dignitatem propriam,& neceſsitatem.nam & ipſum cerebrum, quanquam non indigere ſublimi adeo loco monſtrauimus; tamen non eſt in capite deterius,quam in thorace: ſed ad alia etiam multo melius. Nam, vt Plato inquit dialogo De natura, Noſtri formatores caput à pectore,ceruice & collo interiectis ſeparauerunt: religiosè cauentes diuinum mortalium contagione, niſi quantum ſumma neceſsitas cogit,polluere. Quod perinde eſt, ac ſi diceremus,melius eſſe cerebrum longè à thorace ſitum fuiſſe:ne rationalis virtus,quæ in ipſo eſt,ab irrationali,quæ eſt in corde, conturbaretur: atque ita animali nunquam liceret eſſe prudenti,ſed ageretur potius irrationabilibus affectibus,quàm ratione. Inuenit igitur Plato vſum alium capitis generandi, longè diuerſum ab eo, quem Galenus docuit. Quare alterum dicendum eſt: aut vſum quidem eſſe naturam capite ad facilem intuitum: & abuſam eſſe eodem ad ſeparandum potentiam rationalem ab irrationali: aut vtriuſque gratia caput eſſe factum,cerebri,ſcilicet & oculorum id quod probabilius eſſe cenſeo. Nam quanquam Galenus, loco citato alterius tantum vſus meminit: conſonum tamen videtur rationi fore,ſi cerebrum in thorace collocatum eſſet, vt pluſquam oporteret, virtus animalis traheretur ad compaſsionem cordis, & animal duceretur non prudentia, ſed perturbationibus. Quod minus cauit natura his animalculis, quibus imperfecta eſt imaginatio, & nulla iraſcibilis potentia. atque proinde illis, non dubitauit,aut cerebrum in thorace dare,aut caput à pectore nullo collo ſe iungere: Eſt igitur,quantum ego opinor,caput,& propter cerebrum, & propter oculos factum. quanquam neque id probat cerebri principatus neque capitis figura,vt barbari illi autores dicebant: ſed diuina Platonis ratio perſuadet. Et de hac quæſtione hactenus.

Melius eſt cerebrū in capite quā in thorace,vt Plato docuit.

De numero membrorum principalium.

CAP. XIII:

MOS eſt medicis,membrum principale appellare, illud: in quo virtus aliqua; earum, quibus corpus humanum gubernatur: vt in pręcipua ſedet,viget maximè. Cæterum de numero membrorum, quæ principalia dicenda ſunt,parum videntur conuenire. Ariſtoteles ſiquidem tertio De partibus animalium capite 4. vnicum membrum cenſet eſſe princi-

Aristotelis & Galeni contraria sententia. pale, cor: atque in eo, omnes uirtutes præcipuas residere, ab illo in reliqua alia membra demandandas. Auicenna Fen prima primi doctrina sexta, cap. primo, Aristotelis opinionem insecutus est. Galenus diuersam omnino tuetur opinionem, vt multis alijs in locis, ita uel præcipuè sexto. De placitis. Sed Aristotelis, hæc sunt argumenta. Vbicunque fieri potest, *Aristotelis rationes.* principium unum esse quàm plura, melius est. si igitur uirtutes omnes à corde possunt in reliqua membra demandari: præter consuetum naturæ ordinem fit (natura enim semper facit, quod melius est) uirtutes corporis gubernatrices, in multis membris collocari. Præterea si hoc non ita esset, resideret, ut fert contraria opinio, uirtus animalis in cerebro, uitalis in corde, naturalis in iecore. Sed hac ratione, cor minùs nobile esset quàm cerebrum. quod tamen uidetur redarguere prouidentia naturæ, quæ cor in medio corporis constituit, ut in tutissimo, & nobilissimo loco. Adde, in eo membro, coniectandum esse, uirtutem residere, à quo instrumenta illius uirtutis ducunt originem: sed ex corde oriuntur non arteriæ solùm, sed & uenæ, & nerui. Quod de uena probatur primò. In illo membro uidetur esse prima radix uenæ: quod uenæ non penetrant recta uia, sed in quod finiuntur. In hepate nulla est uena, quæ non recta uia ipsum penetret, nequaquam in ipso finem habens: sed uena caua, quæ in cor tendit, intrat per dextrum uentriculum, & in ipsam cordis substantiam insumitur. nam alia quæ ex paulò superiore parte ad pulmonem demandatur, tam diuersa est à priori, ut cùm prior esset uena, secunda non ampliùs uena, sed uena arterialis fit. Est igitur cor origo uenarum. Quod uerò & neruorum, inde disces: quod eius substantia crassa est, & multis neruis intersita, & dura, cerebrum uerò, ex quo Galenus neruos oriri opinatur, est molle, atque proinde minùs commodè uidentur ex ipso nerui posse proficisci, quos duros esse constat: cùm orta atiestentur suis principijs. His rationibus persuasus Aristoteles, & alijs per multis, quas consultò prætereo, censet, cor primam esse sedem omnium uirtutum. Ga- *Galeni rationes.* lenus contrà, cuius rationes ex euidentioribus, desumptæ sunt, Virtutem animalem, qua corpus mouetur, & sentit, in cerebro, naturalem, qua nutritur, & augetur, in hepate, uitalem, qua uiuit animal, in corde cum Platone in dialogo. De natura, collocat. Prima huius sententiæ ratio ex anatome desumpta est, quæ distinctè docet, neruos ex cerebro descendere, aut spinali medulla, quæ ab illo procedit, arterias ex corde, uenas uerò ex hepate. Nam quanquam illi uenis ex corde tribuant originem, ex nescio qua apparenti ratione, cæterùm dissectio fœtuum, qui utero gestantur, luce clariùs docet sanguinem ex hepate mitti ad cor, non ex corde ad hepar. recipiunt enim fœtus alimentum ex materno sanguine per umbilicum, in quem subeunt uasa hæc, una uena, & duæ arteriæ. Vena recta tendit ad hepar ipsum, arteriæ ad regionem uesicæ, atque inde repentes per spinam, inseruntur in cor, priusquam ad hepar ueniant, quemadmodum uena prius inseritur in hepar, quam cor attin-

attingat. declarat, scilicet, hæc constructio, uenas oriri ex hepate, arterias ex corde. Sed hac anatomen latiùs explicuimus paulò superiùs in eodem sermone. sed & illud, quod in editis iam in lucem per anatomen apparet, satis rem declarat. sumuntur enim alimenta, quæ in uentriculo in chylum transeunt. hic descendit ad intestina per pilorum. ad intestina nullæ aliæ uenæ ueniunt, quæ chylum possint ad alia membra transumere, præter mesaraicas: hæ uerò in hepar deducunt rectà, in quibus, & in ipso hepate, ut dissecanti licebit oculis conspicere, ex chylo copiosus sanguis generatur. à quo, non ad cor solùm, sed ad uniuersum corpus alimentum, futurum nutritionis materia, demandatur. Igitur cor recipit sanguinem ab hepate per uenas. quare uenæ deueniunt ab hepate ad cor, non à corde ad hepar. Quòd si concedentes, sanguinem in hepate generari, dixerint, hepar non generare sanguinem, qui sit alendo toti corpori, sed cordi præparare, ut illi præparat uentriculus, conuincuntur ipsa anatome. non enim hepar remittit totum sanguinem cordi, sed partem quandam reliquam in totum corpus dispensat. tamen omnia membra, quæ materiam alijs præparant, totã eam, atque integram, illis, quibus præparant, solent reseruare. neque alius quispiam meatus à pulmone aliorsum tendit, quàm in cor: neque è uentriculo & intestinis, præterquam ad iecur aliud pertineat foramen: neque ex reticulari contextu, (hoc inquit Galenus. ego enim contextũ hunc haud unquam uidi) nisi in cerebrum: neque ex seminariis uasis, nisi in testes. Quare est, ut diximus cor solum arteriarum principium, & cerebrum neruorum, & hepar uenarum. Adde rationes, quibus contraria opinio vtitur, nil probare. Licet enim nobis respondere, Si uirtutes omnes, quibus gubernatur corpus, omnino essent æquales perfectione, ita ut nulla illarum reliquis emineret: aut si membra, in quibus resident, tam essent diuersa, ut tria animalia, non unum animal constituerent, præstaret, unicam esse uirtutem, & unicum membrum. Sed cùm hæ uirtutes, quanquam tres sint, uni tamen rationali, quæ reliquis natura imperitat, natæ sint parere, & membra tam multis uinculis sint annexa, ut quocunque illorum permoto, reliqua facilè trahantur ad compassionem: non est, quòd quisquam hanc multitudinem uirtutum aut principalium membrorum damnet. Decentius præterea uidetur, quemadmodum Plato inquit, sublimem uirtutem in sublimi, & excelso loco, quod caput est, quàm in sede media collocari. Ex affectionibus etiam præter naturam, quæ his membris contingunt, licet illud euidenter argumentari. Cùm enim intemperies aliqua, aut tumor præter naturam, aut obstructio in cerebro fit; uitiatur mens, aut reliqua membra motu priuantur. patitur, s. per id tempus, animalis facultas, atque proinde in eius operationibus symptomata cõtingũt. Nam, ut Galenus argumentatur, ut multis alijs in locis, ita tertio. De locis patientibus, capite quarto, cum uitium aliquod uirtutis aĩalis contingit, ut corrupta phantasia, ratio, aut memoria, medicamenta capiti imponuntur. quæ tamen thoraci oporteret imponere, si uirtus aĩalis in corde resideret.

Soluũtur Aristotelis rationes.

uari animali virtute. repente enim animalis virtus influit illuſtratione. ſed hoc tam contingit aliter: vt viderit Galenus non rarò, animalia in ſacrificies, præciſis cordibus, vociferari aut currere. Eſt igitur de ſententia Platonis, & Galeni, non vnicum membrum principale: vt Ariſtoteli viſum eſt. Sed eſt quòd aliquis nobis obijciat Platonem, qui in dialogo De natura ita ſcripſit de corde: Cor verò venarum originem, fontemque ſanguinis per omne corpus impetu delati, in ſtipata regione, ſuſpendere voluerunt. Cæterum hæc Platonis verba, pulchrè declarat Galenus ſexto De placitis, vltimis verbis, arterias ab antiquis venas appellari: in arterijs autem contineri ſanguinem, non quemcunque, ſed tenuem, & calidum, qui impetu per corpus vniuerſum diffunditur, atque huius ſanguinis cor eſſe fontem. itaque conſtat, vt Plato & Galenus ſuis conſtent dictis. Sed hactenus illud vnum diximus, non eſſe vnicum membrum principale, ſed plura. Quot autem ea ſint, nondum diximus. Galenus ſexto libro De placitis, prope principium libri, tria tantum eſſe docet cum demonſtrationibus ex Platone petitis. quoniam, ſcilicet, tres ſunt virtutes, quibus humanum corpus gubernatur, animalis ſcilicet, vitalis, & naturalis. Singulis harum data ſunt ſingula mēbra à natura animali cerebrum, vitali cor, naturali hepar: quæ proinde membra principalia dicuntur, & ſunt. Sed contrà eſt, quod Galenus libro Artis medicinalis, non tria tantùm, ſed quatuor eſſe dixit: quoniam his addidit teſtes. quos videtur eſſe rationi conſonum, inter principalia membra connumerare: cùm virtutis cuiuſdam generantis ſint origo, ſcilicet, quæ ſpeciei eſt apprimè neceſſaria. Nec verò tantùm ſpeciei, ſed ſingulari homini vñr teſticuli facultatem aliquam impertiri, vtilitatem ſcilicet. quæ nil aliud eſt, dicente Galeno ſecundo libro De ſemine, quàm virtus quædam, qua ſexus diſtinguuntur. hac nempe vir à fœmina, & fœmina à viro differt. Sunt qui his rationibus contendant, quatuor eſſe membra principalia. Alius nō ita videtur, ſed teſticulos à ratione membrorum principalium ſecludi oportere. nam generandi virtus non eſt à naturali virtute diuerſa, ſed generatio, naturalis virtutis actio eſt, non minùs quam nutritio. Virilitatem (vt ita loquar) dicunt hi, non eſſe virtutem ab alijs tribus diuerſam: ſed illis omnibus robur nouum addere: vir ſcilicet nullam actionem habet, dempta generatione, qua eunuchi careant. ſed hoc ſolùm habet, quòd eas actiones, quæ ad animalem, vitalem, & naturalem pertinent, obit ſtrenuiùs. Eſt igitur ita hæc controuerſia conſtituta, in qua vtriuſque ſententiæ videtur eſſe Galenus autor. Mihi nihil videtur intereſſe, ſic aut aliter dicere. quandoquidem de nomine videtur eſſe diſceptatio: modò illud non prætermittatur, ſiue virtus generandi diuerſa à virtute nutriendi. hoc enim vnum intereſt ſcire. atque proinde nos caput huic quæſtioni proprium ſtatim dabimus. interim diximus, Quo pacto poſsit defendere, teſtes membrum eſſe principale, aut non eſſe. Dicendum tamen vbi Galenus tria tantum eſſe dixit hæc membra, ſingularem hominem reſpexiſſe: vbi quatuor, ſpetiem quoque. Cæterùm proferet aliquis locum alium Galeni ex ſexto De vſu par-

Explicantur verba Platonis.

Quot ſint principalia membra.

Variæ ſententiæ.

Deciditur cōtrouerſia.

tium, quo ijs quæ modò dicuntur, videtur contraria protulisse.

Ὅπως δέ μοι τῷ λόγῳ μὴ μόνον νῦν, ἀλλὰ καὶ εἰς αὖθις ἕπῃ, παρακούων μηδὲν, ἐθέλω σοι διελθεῖν. ἐξ ὧν χρὴ διαγινώσκειν ἐν ζώου σώματι μόριον, ἄκυρόν τε καὶ κύριον. ἀπὸ μὲν δὴ τῆς χρείας ἄμφω κρίνειν. ἐπεὶ δ' ἐστὶν αὕτη τρίτη κατὰ γένος, ἢ γὰρ εἰς αὐτὸ τὸ ζῆν, ἢ εἰς τὸ καλῶς ζῆν, ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν διαφέρει. τὰ μὲν εἰς τὸ ζῆν αὐτὸ χρήσιμα μόρια κύρια πάντως ἡγεῖσθαι, τῶν λοιπῶν δ' ἑκατέρων γενῶν ἀκύρων ὑπαρχόντων.

Id est: *Vt autem quod à me dicitur non modò nunc, sed in posterum etiam intelligas, nihil ob audiens: volo tibi percurrere, ex quibus oportet cognoscere in uiuente corpore partem principem & ignobilem. oportet autem ambo diiudicare ab vtilitate. Est autem hæc utilitas genere triplex; uel enim est utilis ad ipsam uitam, uel ad meliorem uitam, uel ad horum ipsorum custodiam. Partes autem ad ipsam vitam utiles, principes omnino oportet existimare; reliqua uerò genera ignobilia cùm sint, &c.* Vides, vt dicat ea tantùm membra quę necessaria sunt ad vitam, esse principalia: quæ ad meliorem vitam, ignobilia. Tamen testes, vt experimur, & Galenus ipso docet 1. lib. de semine, non sunt necessaria ad vitam, sed ad meliorem vitam. quare videtur illos Galenus inter ignobilia membra reposuisse: tantum abest, vt principem partem dixerit. Tamen considerandum hic est, duplicem esse partis principatum: alium, qui ex facultate principe qua pollet, accedit membro: alium qui ex indigentia particulæ, quæ animanti est. De illo modo toto hoc capite locuti sumus. hic vltimus est, qui consideratur in extimanda morbi magnitudine, quæ accedit ex parte, quarto Method. capite sexto. Primo modò referuntur testes inter principes partes: Secundo non inter omnino ignobiles, sed inter minùs nobiles prioribus. vt verba quæ sequuntur post scripta modò declarant, si quis locum consulat. Ex dictis satis constat malè

Notatur Valeriola. enarrasse illum locum Valeriolam, qui verba illa *ἢ εἰς τὴν τούτων φυλακὴν* vertit, *aut ad generis conseruationem*. nam Galenus illic de nulla partis virtute loquebatur, sed de necessitate. neque profectò vis generis conseruans est ratio ignobilitatis. Sed mens Galeni est, partes esse posse secundo quo diximus modo, principes tripliciter: primo & præcipuo principatus modo, cùm sunt necessariæ ad vitam, tales sunt cor, ventriculus & alia omnia ad vitam necessaria. Alijs duobus modis sunt principes partes, necessariæ ad meliorem vitam, vt testes: aut quæ his subseruiunt, vt gula ventri, larynx pulmoni, vena caua cordi. Itaque constat, quibus modis testes sint princeps membrum, & quibus non sint. Hepar quoque videtur nonnullis, citra rationem, membris principibus annumerari: quandoquidem nullius virtutis principium est, magis quàm ventriculus, aut lien. foret enim si alicuius, naturalis maximè. at verò naturales facultates, trahentem, retinentem, alterantem, & expellentem, insitas esse singulis membris in opere De

Obiectio soluitur. virtutibus naturalibus longo sermone monstrauit Galenus. Quòd si ita habet, illud vnum tribuendum est hepati proprium, generare sanguinem, futurum corpori vniuerso nutrimentum. Sed hac ratione, ventriculum oportet multò antè, membrum principale dici. Quæstio hæc, quo minus de nomine futura sit, ab illa controuersia debet incipere: Situe virtus ali-

qua

qua naturalis, quæ ab hepate in reliqua membra influat, aut omnes naturales virtutes singulis naturalibus membris sint. quę in hoc eodem sermone, est proprium caput habitura. Interim dicimus sine demonstratione, vt nostra fert opinio; Nullam virtutem naturalem esse influentem: dici tamen hepar meritò membrum principale: non quòd ab illo virtus naturalis reliquis influat, sed quòd in illo vigeat maximè præ cæteris omnibus, atque proinde nos cautè in principio huius quæstionis membrum principale esse diximus, in quo virtus aliqua earum, quibus corpus humanum gubernatur, maximè viget. Præcipua omnium actionum, quæ ad naturalem virtutem referuntur, est sanguinis generatio, quæ hepatis est actio propria.

Sitne animalis facultas in cerebri membranis, an in ipsa substantia.

CAP. XIIII.

MONSTRATVM hactenus est, Animalem vim in cerebro residere: Sed cùm cerebri nomine id quod intra craneum continetur, medulla, inquàm, cum meningibus intelligi soleat; contineaturne ea in medulla, an in inuolucris, operæpretium erit disputare. id quod inuentu videtur difficillimum. Neque enim ex anatome inueniri posse videtur, quando per omnia membra membranæ illæ simul cum fibris neruorum, qui ex substantia procedunt, deducantur: neque ex loco, cui imponenda sunt medicamenta, cùm ea virtus læsa est. quandoquidem capiti imponenda sunt: vtcumque habeat, quod modò inuestigamus. Ioannes Fernelius inuexit nuper opinionem quandam non parum subtilem, à Galeni de hac re opinione longè diuersam. Facultatem mouentem inquit esse in cerebri medulla, & per neruorum fibras distribui: sentientem in meningibus, & deduci per neruorum tunicas. Id nititur monstrare hoc argumento: Substantia cerebri habet motum assiduum, & caret sensu: membranæ contrà sensum habet acerrimum & per se motu carent. (hæc docent & Galen. ipse & experimentum) ergo neque substantia sensum, neque membrana motum præstare potest: quippe quo caret, sed per neruos deducũtur hæc ambo. venit igitur sensus ex membranis, & motus ex medulla. Licebit huic argumento aliud addere ex phrenitide, quæ læsionem sensus in primis facit, tamen dicente Galeno quarto De causis pulsuum, capite decimoquarto. ex tenui meninge præcipuè gignitur. Hæc est illius sententia his argumentis confirmata. Tamen Galenus libro 7. De placitis longè aliter sentit: Vnicam esse vim mouentem & sentientem, hancq. in cerebri medulla, vt in sede pręcipua contineri: meningas verò esse ad continendam & nutriendam (habent enim venas & arterias) eam substantiam. Confirmat hoc Galeni experimento: siquidem precisis nerui fibris aliquibus membrum in quod illæ tendebant, priuatur sensu & motu: tamen denudetur non à carne solùm, sed etiam ab indumentis, quæ à meningibus accipit, illæsis fibris nulla pars subiecta læditur. Tota igitur vis deportatur per fibras ex cerebri medulla. Certè hæc ratio demonstratio erit: si semel, quod in propositione accipitur, experimento exploratum sit

Opin. Fernelii.

Gal. sententia.

est

est tamen, quantum iudico, exploratu difficillimum. quis enim meningem tenuem à neruo separet fibris nihil læsis? id itaque ego nondum exploraui, neque an verum sit satis scio. Sed illud scio satis certò, argumenta Fernelij non carere commoda dilutione. Nam quòd cerebrum non sentiat, (si modò verum est quod accipit) etsi vim habeat, facere potest ineptitudo instrumenti: est enim valde humidum. Quòd si dixeris sensum humidis instrumentis agi meliùs, fatebor. at non quantumcunque humidis, sed intra mediocritatem quandam. nerui enim valde molles paralysim pati solét. quòd si addideris humiditatem plus lædere motum quàm sensum, quare quod moueri est aptum, non esse ineptum sentire, nisi facultate careat. Respondebo, id de motu qui distentione fibrarum agitur, verè esse dictum, quippe illa firmitudine indiget: at motum compressionis, & dilatationis, cuiusmodi est in cerebro, palpitationi cuidam similis, in humidissima etiam substãtia agi meliùs, quia ea est tantò dilatatu facilior, quantò humidior. Quare qđ à Galeno dicitur primo De symptomatum causis, Nullam partem carere sensu, non carentem motu: de primo illo motu dicam intelligendum: aut excipiendum cerebrum ipsum. Meninx à medulla accipit sensum, vt alia quæuis sentientium particularum: tamen haud quaquam mouetur. id enim nulli parti contingit nisi per musculos, aut carnosam cutem, quæ pro musculis alicubi est. tamen per eius inflammationem contingit continenter delirare gratia viciniæ, ei semper consentiente cerebro. Præterquam quòd rarissimum esse puto, solam meningem sine cerebri substantia inflammari. Itaque cùm apud me saltem nulla assertionum habeat euidentiam, non video cur argumenta Fernelij nos cogant Galenum destituere. Sed quoniam hæ quæstiones, vt & aliæ pleræque de membris ab ijs, quæ de virtutibus sunt dicenda, videntur pendere, ad quæ iam propero: dicendi de membris hic finem faciam.

Soluũtur argumenta Fernelii.

De modo quo virtutes, quæ in principalibus membris resident communicentur reliquis. CAP. XV.

VIRTVTES distinguuntur per actiones, & actiones per opera: quot igitur actionum genera humano corpori ab anima, qua forma est, tribuuntur, tot virtutibus vniuersalib. illud gubernare necesse est. Actionum verò triplex est genus. quoddam earum, quæ in plantis, & seminibus, & viuentibus omnibus, etiam non sentientibus, inueniuntur: huiusmodi sunt, nutritio, & generatio, & ad has particulares (vt ita dicam) actiones, quibus hæc aguntur, tractio scilicet, retentio, concoctio. Sed de harum quas particulares modò dicimus, numero, procedente sermone instituetur propria disputatio: nunc de vniuersalibus agimus. Est aliud actionum genus, perfectioribus tributum, nempe sensus, & motus secundum locum: quæ ambæ actiones omnibus animantibus, quibus est sensus, insunt. quibusdam verò secundum imperfectiorem gradum, vt affixis quibusdam animal-

Quot uniuersales virtutes in humano corpore.

malculis imperfectus,quidam motus eſt.contrahuntur enim ſolùm,& dilatantur in ſuo loco: locum tamen non mutant,quoniam his ſolus etiam tactus eſt, & fortaſſe imperfecta imaginatio. Atque, vt ſemel dicam, in animalium generibus, pro perfectione ſenſus,videtur perfectior,aut imperfectior eſſe motus.nam hæ duæ actiones propter eundem naturæ finē ſunt, (proindéque eiuſdem ſunt vniuerſalis virtutis) nempe, propter perfectiorem vitam animalis.ad quem finem neque ſenſus ſine motu,neque motus, ſine ſenſu,quidquam proficeret. Sentire enim quæ proſunt,aut nocent,nihil eſt vtibus,niſi hæc poſſimus fugere,& illa proſequi. Poſſe vero fugere nocentia,& utilia proſequi,nihil conducet;niſi poſſit animal utraque diſtinguere. Sunt igitur ſenſus,& motus actiones ad eundem finem neceſſariæ, eidem animatorum gradui tributæ: ſecundum gradum perfectiorem ijs, quibus eſt motus progrediendi, alijs ſecūdum imperfectiorem.atque proinde eiuſdem facultatis uniuerſalis, quæ facultas animalis appellatur. Eſt aliud genus actionum inter hæc medium, quod propterea ſine his nunquam inuenitur. ad quod refertur conſeruatio caloris naturalis totius corporis,influxu caloris uitalis, & arteriarum motu, quē pulſum appellamus, facta. Eſt hoc genus actionum uitalium, quod multis rationibus medium tenet inter priora, & perfectione (nam uitales actiones quantum ſuperantur perfectione ab animalibus, tantum naturales ſuperant) & motu. Eſt enim animalis motus liber natura ſua ex uoluntate profectus. Eſt etiam quidam motus naturalis ſecundum locum, in his inſtrumentis, quæ fibris operantur: ſed qui neque ex uoluntate fit, neque pro ratione uſus, ſed ut operationes merè naturales ſolent, pro ratione efficientis, & inſtrumenti ad reſiſtentiam. Vitalis motus medius eſt,qui quanquam non pro uoluntate, tamen pro ratione indigentiæ fit. Tot ergo ſunt virtutes, quas Plato tres animas dixit, rationalem, iraſcibilem, & concupiſcentem: & primam in cerebro reſidere,ſecundam in corde,tertiam in hepate. Ariſtoteles alentem animam,ſentientem,& rationalem diſtinguebat,& has omnes in corde collocabat. Stoici alentem,neque animam quidem nominabant,ſed naturam.Galenus non animas,ſed uirtutes dicit;animalem, uitalem, & naturalem. De locis in quibus reſident, attulimus demonſtrationem ſuperiore capite. de appellationibus Galenus nos monet millies, ne ſoliciti ſimus.nil enim refert, ita aut aliter appellare, modo res non ignoretur. Illud unum ſcire licet, medicos debere ex Platonis opinione numerum membrorum principalium deſumere,tamen animarum multitudinem non debere.nihil enim impedit, Vnicam eſſe animam tribus præditam potētijs,quibus præcipuè in tribus his membris operetur. iſta enim animarum multitudo,quam Plato inuexit,& multi cenſent theorematis medicis congruere, mihi uidetur carere omni probabilitate. quod in quarto huius operis libro, capite de ſympathia & protopathia, monſtraturus ſum. Ex quo loco potes hanc quæſtionem requirere, ſi ſine ea non uis ulteriùs progredi. nam mihi certum eſt, de nulla re bis ſcribere. Interim tamen, ſiue hoc,aut illo modo dicatur,

catur,

catur, illud vnum cōstat. Virtutem animalem esse in cerebro, vitalem in corde, naturalem in hepate præcipuè vigere. Constat etiam animalem & vitalem influere in reliqua membra: quomodo influant, nondum constat. Tota barbarorum schola affirmat: Spiritus transmitti ad membra omnia, & illis virtutes deportari. itaque virtutem quancunque influentem communicari spiritus influxu. Galenus enim hunc vsum pluribus in locis, quam vt referri conueniat, spiritus esse, videtur dicere, atque proinde instrumētum proprium animæ illum esse. Sed contrà est, quòd si spiritus transmissione virtus communicaretur: nequaquam repentè communicari posset, sed manifesto tempore. est enim spiritus corporeus, & vt Galenus monstrat, libello, quo disputat, An sanguis in arterijs secundum naturam contineatur, crassior aere. at verò tam citò mouemus pedem, quam volumus, nil, quoad virtus influxerit, expectantes. Arteriæ quoque, quæ in extrema manu sunt, simul mouentur cum corde: quod euidenti est argumento, repentè communicari virtutem. Huic argumento ita respondent. Naturam nunquam mittere, quod semel tantùm valeat mouere: sed semel mittere, quòd possit mouere pluries. atque proinde, cùm secūdum motum aggredimur, habere nos vim, quæ prius influxerat. Sed rursus ab his sciscitabor. Cùm exhausta fuerit ea vis, quæ influxerat, nonne, si vlteriùs producere motum lubet, oportebit influxus tempus expectare? Respondebunt fortasse, Minimè quandoquidem mittit natura nouas vires ante priorum integram cō sumptionem. Certè multo consilio opus est in singulis virtutibus, & multa præsensione ad hanc spirituum dispensationem. Sed huic saltem vltimo argumento non respondebunt. Si spiritus influerent in singula membra, & non alia ratione virtutes deportarentur, non possent priuari subito sensu & motu ex cerebri obstructione; neque pulsu, ex præcisione cordis, quandoquidem usque dum consumeretur copia spiritus, qui influxerat, seruarētur uirtutes & actiones: etiam si nouus influxus, non fieret. Tamen nō ita fit. non enim citiùs obstruitur integrè cerebrum, quàm priuentur membra sensu & motu. Quòd si dixeris, indigere uirtutem illam, etiam si iam influxerit, aliqua cerebri aut cordis præsentia, quo conseruetur: necesse est cō seruationem illam fieri qualitate aliqua, quæ sit illustratio, aut alia, quæ proportione illi respondeat. quam si concedis, frustra transmissionem spirituū requiris, cum illà eadem qualitate, qua dicis conseruationem fieri, possit fieri uirtutis transmissio. Est itaque Galeni opinio, quam ubi ex professo rem tractauit, scripsit, septimo (inquam) De placitis Hippocratis, & Platonis. Virtutem per omnes neruos motus, & per plerosque sensus influere illustratione quadam, aut (si non ita placet) alteratione quadam spirituali sine materia, quæ proinde repentè influere potest in longinqua, & per solida etiam penetrare. Quod præter cætera anatome quoque declarat; sunt enim illi nerui densi & duri. quare spiritibus, quos mediocris cuiusdam crassitiei esse diximus, non sunt peruii. Nerui enim, quos spiritus ipsos recipere oportuit, non splendorem solum, cuiusmodi sunt optici, vt mōstrabimus,

Quorundam opinio. *Galeni sententia.*

mus,cum de modo quo visio fit dicemus,hi molles sunt & raræ substantiæ. neque tamen quieti sunt animales spiritus in cerebro,sed impetum faciunt. illo tamen impetu non feruntur ad mēbrorum extrema,sed ad breue quod dam cauum, quod est in exortu spinalis medullæ : cætera illustrant splendore. Vitales spiritus impetu delationis feruntur in totas arterias. (sunt enim cauæ) sed virtutem dilatantem,non his, sed illustratione influere per ipsas tunicas arteriarum hinc disces,quòd si in præcisam arteriam calamum secundum illius longitudinem immitas,& constringas arteriam laqueo:etiā si spiritus transitus non est interclusus : (patet enim per calamum via)tamē partes,quæ vltra laqueum sunt,immotæ statim fiunt. Itaque influit vitalis virtus in arterias,non est autē illis insita. quod multis rationibus prȩter mo dò dictas confirmat Galenus 6. De placitis. quanquam contrarium tibi videri posśit docere libro 2. De causis symptomatum cap. 2.vbi in hunc scribit modnm : Neque enim sicut arterijs, quæ semper & secundum naturam pulsant,consentaneum est facultatem quandam esse insitam : ita etiam partibus quæ palpitant. His verbis apertè videtur dicere, Facultatem pulsandi esse insitam arterijs. Tamen animaduertendum est,(quod sȩpe solemus monere) autoris mentem capiendam esse ex eo loco, quo ex professo disputat de re,de qua dubitatur : cætera declaranda esse iuxta institutum sermonem. Galenus igitur nunquam appellat eam facultatem insitam, quæ non influit aliunde : nonnunquam, eam,quæ est naturalis rei. Itaque est facultas dilatans insita arterijs ad pulsum,id est naturalis:minimè enim pulsus fit vt palpitatio,sine rei dilatatæ virtute,& hoc est quod secūdo De causis symptomatum docet,vt ostendit ipsa consequentia sermonis : tamen non est illis (arterijs, inquam) facultas insita, id est, non in fluens, quin potius influens à corde. Sed hæc fortasse, cum peculiaris pulsibus dicabitur sermo, consequentia sermonis cogemur repetere. proinde de modo, quo influentes virtutes communicatunr, hæc sufficiunt. Vtrum naturalis virtus influat, an singulis membris insita sit, fuerit operæpretium disputare. *Obiectio diluitur.*

Sitne aliqua uirtus naturalis influens. C A P. X V I.

HACTENVS monstratum est, Virtutem animalem & vitalem in cerebro & in corde residere,atque illinc in cætera membra influere. monstratum non minùs est, naturalem virtutem in hepate vigere potissimum. Illud modò in controuersiam vocatur, Influant ne naturalis virtus ab hepate in reliqua membra,more aliarum virtutum, aut insita sit singulis mēbris,nulla ex parte proueniēs. Auicēna Fen prima primi capite De vir tutibus inquit, Et huius quidem speciei sedes,& operationum ipsius proces sus est hepar. Barbari omnes qui illius doctrinam sequuntur, virtutem naturalem influere, & naturali spiritu deferri,non minus alijs defendunt. Veruntamen horum opinio omnino est improbabilis. nam quod naturale *Quorundam opinio.*

est,

est,& cuicunque membro ad uitam necessarium,id uidetur meritò unicu que rei insitum esse natura. Nonnulli hanc opinionem per seipsam improbabilem esse censentes:& ab ea,quæ habet,hepar alicuius uirtutis esse originem,nolentes recedere, ita excogitauerunt. Particulares uirtutes,& ad nutritionem propriam necessarias, cuiusmodi sunt trahens, retinens, alterãs, expellens,nequaquam influere,sed insitas esse membris omnibus;uniuersalem autem quandam uirtutem, quæ uniuerso corpori alimentum operatur, quæ est sanguinem generandi; hanc ab hepate in uenas influere. Fieri enim in uenis sanguinem, multis in locis Galenus docuit,sed propria uirtute suarum tunicarum non fieri, docet sexto De placitis, ex propria illarũ substantia, quæ neruea est ac membranea monstrans. Hoc uolunt significasse Galenum primo de locis patientibus,capite vltimo dicentem. Atque hac in re plurimùm differunt naturalia ab animalibus instrumentis, siquidem naturalibus insitam actionis vim esse,animalibus verò instrumentis à principio, veluti lumen à sole, influere, ostensum est. ergo vt magnes lapis, vim habet in seipso qua ferrum trahit:ita naturalium quoque instrumentorum quodcunque. Interpretantur itaque hæc Galeni verba de particularibus illis, quas diximus,virtutibus.aliud tamen esse de sanguinem efficiente virtute, probant ex innumeris Galeni locis, quibus hepar cuiusdam virtutis originem esse dicit.quod tamẽ non esset, si nulla virtus ab eo in reliqua membra demandaretur. Sexto De placitis versus libri principium ita inquit. Talis enim cuiusdam facultatis origo iecur est, qualis plantis inest. rursus octauo libro repetit. Atque idcirco alentis facultatis principium esse conficiebatur. Secundo De ratione victus commen. 47. Facultatem venarum ex hepate oriri.libello De sanguinis missione capite sexto. Tertio facultas, nempe nutriens,quam à iecore oriri demonstrauimus. Ex his itaque locis probant,virtutem sanguinis efficientem influere ab hepate in venas: quanquam aliæ, quàs particulares appellant, insitæ sint. Veruntamen, quantum ego intelligo, Galeni mens longè aberat ab hac sententia, cuius vera opinio est, Nullam virtutem naturalem influentem esse, sed omnes suis membris insitas.nam primo de locis patientibus,loco citato, paulò infrà verba superiùs adducta, inquit,instrumentis animalibus accidere nonnunquam,vt ipsis illæsis eorum actio pereat, tamen naturalibus id nequaquam posse accidere. quod his uerbis docet. Quamobrem solis partibus, quæ sentiendi & mouendi vim habent, accidit,ipsis interdum nequaquam læsis,tamen earum actionem perire. id quod naturalibus instrumentis accidere non solet. Est itaque Galeni doctrina, Naturalia instrumenta non posse pati per consensum, affecta scilicet origine: sed semper propria passione laborare. Quòd verò hæc doctrina excludat influxum, non solum particularium virtutum, sed & sanguinem efficientis. ita monstro. nam aliter, ex sola hepatis affectione priuarentur uenæ ipsæ, alioqui nihil perpessæ, sanguinis generatione: atque ita laborarent instrumenta naturalia, ipsa haud quaquam affecta.id quod apertè citra distinctionem negauit Galenus. Neque

Aliorum sententia.

Autoris sententia.

que

que quidem quod ille nuper respondit, probari potest, Hanc sententiam de alijs partibus præter venas intelligi. Nam si quædam partes naturales sunt quæ laborare possunt per consensum, quædam non possunt, falsò dixerit Galenus instrumenta naturalia non posse. nam assertio negans vim habet vniuersalis. Præterea, si hæc virtus influeret: aut deferretur spiritu, aut illustratione. non enim alius est (arbitror) virtutis influxus modus. si quo tamen istorum fieret, haud quaquam Galenus dubitasset 12. Metho. capite quinto, Sitne aliquis naturales potentias attinet, inter nos & plantas nihil interesse. quod eleganter docuit Galenus primo De causis symptomatum, dicens: ἅπαν γὰρ τοῦτο τὰ ἴργων. οὐ ψυχὸν, ἀλλὰ φυσικὸν ὑπάρχον, ὁμοίως ἐπιτελεῖται, κατά τε τὰ φυτὰ καὶ τὰ ζῶα. Idest: *Totum enim hoc genus actionum, quod animale non est, sed naturale; eodem modo perficitur in stirpibus, atque in animalibus.* Nutriuntur itaque & crescunt, & generant plãtæ, non minùs quàm homines: omniaque munia obeunt ad naturalem virtutem spectantia. Quare, si virtus naturalis in illis alimenta dispensat, & oĩa suę virtutis opera exequit̃ sine influxu; nõ ẽ ꝙ influxus in hoĩb. desideretur. Hic me vehementer increpat. Neq; quidquã (inquit) probat, qui aduersum nostram firmam & stabilem docendi rationem nunquam non momi personam agit, cum dixerit: Talis est facultas naturalis in iecore, qualis altrix in plantarum radicatione. sed hæc non influitur plantæ: non igitur influetur in animalibus. Ego quidem Influitur aut Influetur, nunquam dixi. Sed videamus quid respondeat argumento. Facilè (inquit) solues eam rationem. nam vnde constat non esse similem influxum plantis per fibras, ei qui fit à iecore per venas? Itaque respondet, Influxum etiam esse facultatis naturalis in plantis. Mox aliam dilutionem: Minus confecto alimento egere plantas, ac proinde minus indigere influente. Sed primum (inquit) magis probo. credo equidem, quia est multo deterius. nam quod membrum princeps est in planta? quod hepar ex quo virtus influat; Ex ea parte, dicis, qua committuntur radices cum trunco aut caule. sed ibi nulla pars arboris est substantia diuersa à caule. sed ibi nulla pars arboris est substantia diuersa à caule. aut radicib. aut e xere, indica istud plantarũ iecur. Neq. verò nõ est ẽt futile, ꝙ de magis cõfecto cibo animantiũ q̃ plantarũ dicis. nam non disputamus, an sanguis in venis generetur, sed an generetur veniente facultate hepate, an aliter, si modo generatur: vides vt congeras solutiones inutiles? Sed quando alia omnia non potuerunt, hoc fortasse te à tua sententia abducet. Considera non alia causa habere hepar vim generandi sanguinem, quàm quia modum substantie similem habet sanguini, atque quia, vt tu ipse dicis, agens naturale assimilat sibi materiam. nullum autem eorum quæ vim commutandi habent ob similitudinem, possunt ea vim alteri præstare, nisi præstent etiam similitudinem. nam quo pacto potest recipi forma quępiã, sine necessaria materię dispositione? Vis sanguifica, forma quædam est, necessaria materiæ dispositio, similitudo in modo substan

Diluitur obiectio.

stantiæ: si ergo non potest similitudo ea influere, neque vis illa. Nunquam non efficacior vis commutandi est igni, quàm hepati? nulli tamen potest ignis præstare vim generandi ignem, nisi illud ipsum ignem faciat prius. ergo neque hepar. Neque verò quidquam refert dicere, Vim hepatis esse vim viuentis, & vim caloris non esse. nam non est in ratione facultatis viuentis vt iufluat, alioqui & alteratrix carnis influeret. siquidem viuentis est. si tamen in ratione viuentis non est, superuacaneè ponitur in commutatrice hepatis, quod non est in commutatrice ignis. Nihil autem superuacaneum poni debet pręcipuè à tam exacto philosopho. Est igitur nulla virtus naturalis influens. Dicitur tamen hepar illius virtutis origo meritò, cùm, quoniam ea virtus in hepate uiget potissimum tum etiam, quoniam ut paulò superiùs diximus, uenarum, omnium, quę propria illius uirtutis instrumenta sunt, radix est, & origo. Quod uerò propterea origo uirtutis dicatur, quod uenarum est origo, apertè declarauit Galenus 8. De placitis, ita dicens, Secundam iam habes iecoris demonstrationem, qua esse id uenarum omnium atque idcirco facultatis alentis principium, conficiebatur. Itaque in hoc sensu intelligendus est Galenus, ubicunque dicit talis cuiusdam facultatis originem esse hepar. Verum illud unum superest ex aduersa opinione argumentum, Si uirtus naturalis non influit, non est quod possit sanguis in uenis generari. aut influente virtute, aut insita generetur necesse est. insita generetur necesse est, insitam non habent: est enim illarum substantia sanguinis longè diuersa. qui igitur influentem sustulerit: cogetur, aut negare sanguinis generationem in venis, aut dicere eam generationem à nulla virtute fieri. Huic argumento ita censeo respondendum: Virtutem sanguinis effectricem quodammodo insitam esse venis: (cùm dico, Quodammodo, vide attentè quid dicam: neque cures calumniam amici mei (quoniã scilicet, in ipsis sanguis fit, facultate non aliunde demandata. Qua ratione dictum est à Galeno quarto De vsu partium capite 17. Quemadmodum igitur venis, cum eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis efficientem indidit, ne tempus quo per eas fertur, ipsi alimento frustra periret. Itaque constat, vt Galenus dixerit, naturam indidisse eam facultatem ipsis venis, (quanquam fortè hæc verba possint à contraria opinione declarari non incommode) qudammodo, tamen, neque insita, neque influens est illis sanguinem generandi virtus. non enim in illis sanguis fit propria ipsarum virtute: sed calore membrorum adiacentium, & caloris copia, qui defertur cum ipso sanguine, qui ad ipsas venit meliùs confectus. In hanc sententiam dictum est à Galeno sexto De placitis: Vt igitur, si quis à neruis, aut membranuis, aut ossibus, aut cartilaginibus, aut pinguedine, vel omnino ab aliquo corpore exangui diceret sanguinem generari, reprehenderemus promptè illum: ita, vt opinor, si quis sanguinis generationem in venarum tunicas secundum ipsarum naturam referat. Hæc Galenus illo in loco. Iam verò quod libro quinto De locis patientibus capite septimo dictum est. Cęterum postquam sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus:

Contrariæ assertionis argumentũ dissoluitur.

sit

terùm postquã sanguinis generationem hepatis munus esse intelligimus? si causa aliqua fuerit, quæ hunc generare possit, eam hepatis propriam facultatem esse dicemus. Nihil aliud significat, quàm sanguinis venarum generationem soli hepati esse propriam, id est, secundum substantiæ proprietatem conuenientem. Venæ enim non habent ad generandum sanguinem vim; sed commoditatem quandam. vt cùm vinum in vase quopiam ex musto fit, nullus dicit vini efficiendi vim esse vasi. Addidit verò, Sanguinis venarum: quia sanguis arteriarum in corde generari potest propria illius vi, & proprietate substantiæ, docente eodem autore sexto. De placitis paulò post nuper relata verba. Sed roget nos quispiam, Qua ratione, si res habet vt diximus, sanguis potiùs generatur in venis, quæ prope hepar sunt, quàm in longinquis: si nihil ad sanguinis generationem necessarium accipiunt ab hepate? Respondendum, accipere quidem eas calorem qui in ipso hepate est copiosissimũ: virtutem autem non accipere, vt quę influere non possit. Reijcit ille hanc dilutionem dicens, oportere prope cor etiam generari multum sanguinem. benè monet, & ita est profectò. sed ille est sanguis arterialis tantò calidior, quantò in calidiori loco gignitur. Dicendum præter hæc est, Hepar principale membrum esse, non quòd virtutem alijs præstet, sed materiam nutritionis & generationis omnium membrorum: & quòd venarum, quæ virtutis naturalis sunt instrumenta, radix sit. Sed neque hoc difficile est: nisi eorum quæ paulò superius diximus inter loquendũ de membrorum principalium numero, sumus obliti. Quare huius controuersiæ hic esto finis.

De naturali spiritu, an sit. CAP. XVII.

EST in hac disputatione dubium quoddam non prætereundum: An sit aliquis spiritus naturalis, quemadmodum vitales & animales esse diximus. Quod tamen non tam eget noua tractatione: quàm vt distinctioris doctrinæ gratia, quod consequens est, ex nuper dictis colligatur. Qui dicunt virtutem naturalem influere, non minùs quàm reliquas, continuò spiritum naturalem esse non negant. hi meliùs loquuntur, quamuis falsò dogmati adhæreant quàm quidam alij, qui hodie virtutem sanguinis effectricem influere in venas putantes, tamen spiritu ad influxum opus esse non intelligunt. Galenus 12. Method. cap. 5. visus est illud sub dubio relinquere, ita dicens: Quòd si naturalis quoque aliquis spiritus est, vtique is quoque in hepate & venis continebitur. Sed tamen cùm ex ijs. quæ in proxima quæstione diximus, constet de sententia illius, Naturalem facultatem nulla ex parte esse influentem, sed singulis membris per se insitam: certè neq; aliquo spiritu, neque illustratione habet opus. Quare neque commodè illud videbatur sub dubio potuisse relinquere, qui de Hippocratis & Platonis placitis multò antè scripserat. Reliquit tamen dubium, non qui parum constanter decreuisset, Naturalem facultatem esse in- *Quorundam sententię.*

sitam, vnde nullo naturali spiritu esse opus colligebatur: sed qui alio prope raret, & illic obiter in quæstionem de spiritibus incidisset. Nullo ergo spiritu naturali fit nutritio, aut accretio, quæ operationes sunt naturalis facultatis: neque aliquis spiritus in hepate generatur, quod humorum tantummodo est officina. Non tamen hic oportet dubium hoc concludere: sed illorum meminisse, quæ in quæstione septima huius libri diximus, disputantes, An semen decisum viueret, vbi viuere illud monstrauimus alente vita: quoniam virtutem generandi habet, quæ naturalium facultatum est præstantissima. Quam assertionem illi tantum videntur mihi posse effugere, qui dixerint, Semen patiendi tantum habere potentiam. quod tamen adhuc dixit nullus: saltem de virili genitura. Ducti etiam sumus consequentia sermonis in eam sententiam, quæ spiritum, quem complantatum dicunt, induxit. quo scilicet in spirituosa parte geniture sit effectrix vis per se, & præcipuè in crassiori patiendi potentia. ne idem sit exquisitè agens, & patiens: & ne quid quam videatur agere in suum interitum. Est igitur spiritus in genitura, quē constat naturalem esse. est enim generans. Hoc interest inter hunc, & reliquos spiritus, quod reliqui quidem instrumenta sunt facultatum. ipsi, quātum ratione consequor, non viuentes: (nullam enim in seipsis virtutem edunt vitalem, sed vt facultatum instrumenta membrorum & calorem, & temperamenta fouent, generantur à facultate cordis & cerebri insumuntur perpetuò in actionibus, augentur accessu aliorum spirituum generatione noua) tamen hic implantatus, viuit, generat siquidem. Quoniam vero monstratum est duodecimo capite huius libri, hepar nihil aliud habere præcipuum, quàm generationem alimenti omnium membrorum, & dispensationem per propria delationis instrumenta, quæ ab illo oriuntur, verisimile admodum est, hunc spiritum in testiculis generari, & cum humore albo permisceri, hancque esse præcipuam elaborationem, quam semen in testibus recipit, qua secundum fit huius materiam consentaneum est rationi, esse spiritum vitalem, qui arterijs, quæ in testes inseruntur, deportatur, quemadmodum spiritus animalis fit ex vitali in cerebri ventriculis, præcipuè in medio. Atque hac ratione meritò testes membrum principale dicuntur, vt qui virtutem generandi tribuant semini, & instrumentum illius virtutis generent. Est igitur aliquis spiritus naturalis, qui tamen neque in venis, neque in hepate fit. nam ad illorum actiones nulla ratione est necessarius. Sed quomodo Galenus dixerit verè, Si aliquis spiritus naturalis est, hic in hepate aut venis generatur? Quoniam ille disputabat de naturali vi, quæ conseruat indiuiduum hominem, & propterea de nutriente aut augente spiritu, non de generante.

Autoris sententia.

Spiritus complantatus inest semini, qui ex uitali in testibus generetur.

Explicatur Gal.

Generatio animalium & uitalium spirituum ad quam facultatem pertineat. CAP. XVIII.

DICTVM est animales spiritus generari in cerebri ventriculis, partim ex vitalibus, qui per arterias in illos decurrunt, partim ex inspirato aere, vitales in corde & arterijs, partim ex aere respiratione & pulsu tracto, partim ex sanguinis vapore. Subit autem mox dubitatio, Ad quam facultatem spectet eorum generatio. quanquam id non video autores explicuisse. Videtur vitalis vitales, & animalis animales gignere, argumento ex loco vbi gignuntur. animales enim non nisi cerebro, neque vitales nisi in corde & arterijs, vbi illarum facultatum sedes sunt. Sed & eorum natura. animalis enim spiritus est instrumentum proprium animalis facultatis, vt vitalis etiam uitalis. videtur enim spectare ad facultatem quamcunque, proprium sibi instrumentum parare: uelut & ad quamcumque artem, tracta re de sua materia, & proprijs instrumentis. Praeterea dicimus, Facultatem animalem per somnum quiescere, & vires resumere. quod non uidetur quo alio faciat modo, quàm gignendo spiritus. gignit itaque sibi dormiendo spiritus, quos uigilando diffundit & dissipiat. Praeterea, quia nisi quaeuis facultas proprios sibi gigneret spiritus, sed una aliqua omnes: illic certè gignerentur à naturali, ut sanguinis & reliqui succi. si autem naturalis suppeditaret alijs omnibus spiritus, cum illae sine spiritibus seruari non possent, omnium illarum conseruatio penderet à facultate naturali. at uerò non ita est: sed vitalis est quae alias omnes tuetur, & conseruat. atque proinde quod in animali postremò moritur, est cor; quocunque mortis genere quis intereat, ut Galenus diffusè docet. 5. De locis patienlibus cap. 1. Igitur non videtur omnium spirituum generatio esse facultatis naturalis sed cuiuscũque suorum. Multò minùs possis dicere Facultatẽ uitalem quae in corde est, gignere spiritus sibi & animali: nam gignerentur in corde omnes sed non ita fit, cum spirituum officinas quasdã esse in cerebro, atque adeò artificiosè admodum, constrnctas anatome indicet. Praeterea, quia non reficeretur animalis facultas tam citò spiratione & bonis odoribus, nisi & odoriferis vaporibus, & puto aere statim in ipso cerebro spiritus reficerentur. odores enim non attingunt cor, neque respiratio, nisi per multos anfractus & tardius. Deinde quia essent eiusdem naturae, vt pote ab eodem ex eadem materia facti, animales & uitales spiritus. inopinabile autẽ est tam diuersis facultatib. pro tam diuersis actionibus idem esse instrumentum praecipuum. Auicenna Fen prima primi doctrina sexta dicit: Quemadmodum ex humorum spissitudine secundum aliquam complexionem substantia generatur spissa, quae est membrum, aut pars membri: ita ex humorum vaporibus, & eorum subtilitate secundum aliquam complexionem, substantia generatur subtilis, quae est spiritus. & sicut apud medicos hepar primae generationis est principium ita cor

generationis secundæ principium existit. His verbis videtur innuere, velut succi omnes generantur in hepate, ita spiritus omnes generari in corde. atque cùm id dicere cœperit vt exponeret naturam facultatis vitalis, videtur affirmare, facultatis vitalis esse gignere spiritus. Verùm nō ita est intelligendum, quasi omnes spiritus perficiantur in corde, sed quasi vitales perficiantur & animales inchoentur; quia vt diximus, vitalis materia animalium est. itaque quodammodo omnes fiunt in corde, sed perficiuntur vitales in corde, animales in cerebro: atq; si qui essent naturales pro nutritione, illi perficerentur in hepate, vt proxima quæstione dicebatur, ex Galeni sententia. Neque dubium, de loco vbi generentur, hanc esse communem medicorum omnium opinionem. Nihilominùs ob id nondum constat, à qua, aut à quibus facultatibus generentur; cùm non sint ita locis dissitæ facultates, vt singula membra habeant vnicam; sed potiùs ita commixtæ, vt sint cuiq; principalium omnes insitæ, aut influentes. Cùm itaq; cordi sit facultas vitalis & naturalis, & cerebro animalis & naturalis; potest fieri vt facultas animalis sibi ipsi spiritus gignat, quibus est vsura, aut naturalis ibidem insita subministret illi, atq; in corde eodē modo. quod certè Galenus nullibi explicuit, etsi animales in cerebro, & vitales in corde gigni dixit millies. vnde pleriq; veniunt in eam sententiam, vt putent, Animalium spirituum generationem animalis virtutis esse actionem, vitalium vitalis. Mihi verò non ita videtur, sed omnium spirituum; non aliter atq; humorum generationem spectare ad facultatem naturalem: hac solùm ratione differre, quòd succorum omnium generatio vnam habet communem officinam, hepar: spiritus verò nō ita, sed suo quisq; generatur loco, quo maximè est necessarius, vt certè & succi alij, præter quatuor, generantur quisque suo loco, lac in mammis, saliua in faucibus, medulla in ossibus, in genitalibus semen, omnes tamen à naturali facultate, quæ vbique est insita. Ita igitur censeo, Naturalem facultatem spiritus gignere in cerebro, & in corde, diuersos quidem, iuxta differentiam naturæ earum partium. Et illa quidem natura est, quæ facit membrū esse idoneum spiritum talem gignere, & spirituali uti ad has, aut illas actiones. & est quidem idoneum gignere, qua naturali facultate præditum: uti uero, qua animali aut uitali. Indiget itaq; omnis alia facultas ministerio naturali. ut uel hac ratione constet, nullam uitam esse posse, sine facultate alente: sed hanc esse uelut aliarum omnium animæ partium fundamentum. & quod uiuit, rectè ab Aristotele facultate uegetabili definiri, quia sine hac uiuit nihil: uiuunt autem multa sine alijs. tametsi in animalibus, neque hæc possit seruari sine uitali influxu: sed uitalis & naturalis ita præstent mutuam operam, ut neutra possit seruari sine altera, quia influxus uitalis uim naturalem alioqui conseruat interituram: naturalis, spiritus parit, sine quibus uitalis amor euanescat. Sed hoc nihil habet absurdi, neque nouum est, omnes facultates conspirare simul in actiones, & ministrari sibi mutuò, & id ad vnitatem, & perfectionem animalis spectare, quod procedente sermone sumus magis explicaturi. Nunc autem

dicamus

dicamus quibus adducamur argumentis, vt spirituum omnium generationem naturali facultati tribuamus. Certè quia nullius rei generatio spectat ad vllam aliam, animalis enim solum est sentire & mouere vitalis, pulsare, & subire motus animi: gignere autem ex sanguine spiritus, longè aliud est. Nam vt Galenus libello. Quòd sanguis in arterijs contineatur, docet fiunt spiritus ex aere aut ex vapore sanguinis, concoctione quadam. concoctrix autem omnis, est facultas naturalis. Hippocrates certè spirituum generationem nutritionem vocat, libello De alimento, dicens. Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Quibus apertè indicat, ad nutrientem facultatem pertinere, itaque haud dubiè fiunt omnes spiritus à facultate naturali. Neque ea solum gignit alimenta (spiritus enim alimenta non sunt vt cap. huius libri indicatum est) sed & corporis partes, & animæ instrumenta. Cùm enim in nobis naturaliter sint, partes, humores, & spiritus: quæ Hippocrates 6. epid. uocat, continentia, contenta, & impetum facientia, omnium horum generatio & refectio naturalis facultatis est munus. Neque argumentum quod à locis accipiebatur, valet; quia in illis omnibus est etiam facultas naturalis, neque opus est vt eadem facultas faciat, quæ spiritu vtitur. satis est, vt idem membrum. s. vt medicus: & alius quiuis artifex, idem parat sibi materiam & instrumenta, & vtitur paratis, ita idem cerebrum aut cor gignit spiritus, & genitis vtitur. atqui animalis facultas dormiendo reficitur, quia ipsa quidem cessat ab eorum quos habet dissipatione naturalis verò subministrat illi alios spiritus. Vt autem non possit facultas vlla sine vitali in animalibus viuere, etiam si ei à naturali necessarium instrumentum subministretur, dictum iam est.

De substantia virtutis generantis. CAP. XIX.

TANTVM est demiratus Galenus, vt multis alijs in locis, ita vel precipuè in eo libello quem De fœtuum formatione scripsit, sapiētiā artificis in nostrorum corporum conformatione: vt sitne nostræ conformationis autor Deus aliquis, aut anima, aut facultas aliqua in nobis, aut natura, aut facultas in semine, atque hæc, aut in ipso humore, aut spiritu aliquo, dubitans, neque quicquam probabile se habere non negans, illud verisimum esse censeat: generationem non esse opus alentis, aut concupiscētis, siue naturalis facultatis; (nihil enim refert vtrò horum modo nomines) quoniam hæc facultas rationis sit expers, corpora autem nostra tam sapiēter formata sint. Elucet sanè in nostra conformatione tanta creatoris sapiētia, ut in nullo corporis humani membro, aut substantiæ modus, aut magnitudo, aut figura, aut situs citra læsionem possit commutari. est enim eorum conformatio suis actionibus accommodatissima, quod proculdubio summæ formatoris sapientiæ est argumentum. Sed non possum non mirari Galenum, qui hac in parte videtur ignorasse. Omnes inferiores causas, dirigi à prima; quam ille non ignorauit summè esse *Gal. sen.*

potentem, sapientem, & bonam. hoc enim si semel intelligatur, nihil habet admirationis: Naturam in suis operationibus nihil errare. diriguntur enim naturales actiones à conditore operum naturæ. Proinde ab Hippocrate dictum est libro. De alimento, Naturæ omnium nullo doctore visæ sunt. quandoquidem Natura, nec intellectu, nec arte prædita, nec à quoquam docta, perinde operatur, quasi maxima sapientia esset prædita, sed fit illud, vt diximus, propter infinitam creatoris sapientiam, à qua dirigitur. Est ergo generationis animalium peculiaris causa, generans facultas, quæ in ipsis animantibus est: vniuersalis, vt in alijs omnibus actionibus, Deus. Vtrùm verò hæc generans virtus, dum formatur fœtus, agens, deinde recedat, atque cum cessat generans, nutriens virtus incipiat operari, hoc nondum diximus. Videtur sanè plerisque ita fieri. quando quidem generatur fœtus in vtero, dũ formatur: nutritur & augetur post conformationem. Sed contrà est, quod paulò superiùs quæstione septima monstrauimus. Solida etiam membra, si perijssent, posse sæpe regenerari. nam in capite arteriam satis insignis magnitudinis vidit regeneratam Galenus: & ossa ipsa, saltem in infantibus, quibus mollia sunt, coalescere posse, non negauit. & in omni cauo vlcere implendo constat, venas & arterias, paruas, scilicet, quas capillares vocant, recuperari, nam aliter non essent viæ, quibus noua caro nutriretur. Constat verò, vt horum membrorum restitutio, generandi facultatis sit opus. nam nutrientis tantùm est, genita membra aut conseruare, aut augere: noui membri generationem, & figurationem sola generans assequitur. Hoc argumento compelluntur nõnulli dicere, In ipso sanguine esse facultatem seminis: atque ita illum non minùs semine facultatem habere, & vim generandi. Cæterùm horum stultam opinionem paulò superiùs conuicimus, monstrantes, oportere continuò ipsum uiuentem appellare. Alij de classe barbarorum, dicunt. Spiritum illum implantatum, cuius sæpe meminimus, reseruari in humano corpore toto vitæ tempore, atque in illo generantem virtutem, pro necessitatibus animantis. Sed ego non intelligo qua ratione spiritus ille, si adamantinus non est, multò ante non absumitur.

Quorundam opiniones.

Autoris sentẽtia.

Quare quod in quæstione sexta cępi dicere, illud videtur in præsentia concludendum. Virtus generans, quam semen in vltima elaboratione à testiculis recipit, membrorum solidorum generationem exorditur, semine in generationem illorum insumpto. est enim non tantùm efficiens, sed & materia. Generans virtus in ipsis membris relinquitur, atque ita ipsa reliquorum, quæ desunt, perficiunt generationem. Atqui cùm omnia iam membra formata sunt, eadem facultate conseruantur, & ad incrementum summum deducuntur: & si quod membrum perijt, modo non sit aut admodum grãde, aut admodum durum, ab hac eadem virtute reparatur. Quare, quãtum ego opinor, (quanquam hæc sententia vulgaris non est, nec nisi doctoribus, & ingeniosioribus proponenda) Virtus generans, à nutriente re vera non differt: sed eadem est, quæ cum integram conformationem à principio operatur, generans: cùm verò hæc eadem conseruat, aut auget, nutriens

triens dicitur. Id quod his rationibus probatur. Eisdem particularibus actionibus completur generatio, quibus & nutritio. vtraque enim actio fit conuersione alimenti in substantiam aliti, quemadmodum nutritio fit medulla in ossa; & sanguine in sanguinea membra permutato, nulla in parte consistente differentia: nisi fortè, quòd in generatione fiunt membrorum conformationes, in nutritione verò minimè; sed quæ multò antè fuerant formata conseruantur. Sed videtur hoc posse contingere, vt, scilicet, in nutritione figura non fiat: vel quoniam formatis iam membris, nouis figuris non est opus, vel quoniam nutriens virtus ex sua natura figuræ generationem non assequitur. Quod non video qua alia ratione discerni posset, quàm obseruando, an cùm formata iam, & adulta animalia ex præcisione, aut corrosione, membro aliquo deficiunt, quo tempore non solùm nutritione, sed & particulæ, quæ desunt, generatione indigēt: virtus nutriens, quæ singulis membris insita est, membrorum quæ desunt, tentet delineationem. id quod planè verum esse in ipsis operibus sæpe fit conspicuum. Est igitur rationi consentaneum, Generantem virtutem in singulis membris esse, neque differre à nutriente: sed generationem esse, quasi vlteriorem quendam motum eiusdem facultatis, quæ & nutriens est. Atqui, quantum ego intelligo, hæc opinio est cui rerum euidentia maximè attestatur: prætérquam quòd rationi maximè consentanea adducit, & minùs absurda cogitur admittere. Sed de generante & nutriente vi hæc sufficiant. De augente sunt nonnulla apponenda.

De virtute augente. CAP. XX.

ARISTOTELES tres esse species motus, inuicem differentes, alterationem, accretionem, & lationem, censuit. quandoquidem ad tria tantùm, quantitatem, in quam, qualitatem, & vbi, motum esse per se mōstrauit. atque ita longo sermone primo. De ortu & interitu c. 5. probat accretionem ab alijs motibus differre. Galenus, non solùm à latione & alteratione, sed & à generatione videtur illam facere diuersam primo. De facultatibus naturalibus cap. 7. dicens. Augentem quandam esse facultatem à generante & nutriente diuersam. Nobis verò, non magis videtur diuersa augens facultas à nutriente, quàm generans. Quemadmodum verò paulò antè ostensum est, generantem à nutriente non differre: ita tentandum est ostendere nec augentem ab illa esse diuersam. Galenus capite nuper citato inquit, In fœtu, & in hominibus etiam, postquam in lucem editi sunt, & adultis, virtutes esse, generantem, nutrientem, augentem: tamen in fœtibus, dum vtero geruntur, nutrientem & augentem ministrare generanti: à tempore ortus vsque ad consistentiam, dominari augentem, atque huic nutrientem ministrare. Quem locum ego ita interpretor. Eandem facultatem, alentem. s. hæc omnia facere, sed tamē generare modò, nutrire modò, modo augere pro ratione conditionis, & ætatis rei alendæ. Qđ vt de reliqs

Augens vis à nutriente nō differt.

duabus monstratum est, ita de nutriente & augente modo, & fortasse clarius demonstrabitur. Virtutes diuersæ diuersarum operationum oportet vt sint. sed augentis virtutis nulla est propria actio diuersa à nutritione. Nam cum tantum reparatur ex alimento confecto, quantum quotidiana exsolutione perierat, nutritur corpus: cum plus, augetur. sed plus aut minus reparari, non variat actionis speciem. ergo nec virtus est diuersa. Præterea, plus aut minus, aut tantundem reparari, necessariò fit ex eiusdem virtutis maiori, aut minori, aut æquali robore; aut maiori, aut minori, aut æquali illius, quod commutatur, dispositione. Sed neque robur aut debilitas efficientis causæ, nec dispositio eius quod patitur, potest permutare speciem virtutis, etiam si possit permutare modum actionis. Ergo eadem virtus naturalis est, quæ nutrit corpus, & quæ auget. Nam quemadmodum, cùm hæc imbecillis redditur, corpus minuitur, ita cum hæc vehemens est, illud augeri, est apertum. alioqui oportet etiam aliam imminuentem facultatem inuenire, augenti contrariam, quo nihil est absurdius. sed vt deficiente nutritione, & remisso calore, minui potest corpus, ita nutritione abundante, & calore forti, in substantia humida, & sequaci, accretio fieri potest citra diuersam facultatem. Vnica ergo alens facultas, nutrit, generat, & auget, quas distinctioris doctrinæ gratia separauit Galenus, & sibi mutuò subseruientes appellauit. Nobis tamen vnicam esse, vel illud præter cætera monstrauit, quod eisdem vtuntur particularibus facultatibus, & subseruientibus, trahente, scilicet, retinente, alterante & expellente. De quibus, quando de his præcipuis satis dictum est, dicere aliquantulum iam propero. De ipso accretionis motu, an sit motus ab alijs specie diuersus, an citra motum distinctum sit necessariò consequens alios motus, in fine huius sermonis, vbi de operationibus loquemur, disputabimus.

Vnica facultas nutrit, generat & auget.

De numero facultatum naturalium, quæ ministrantes aut particulares appellari solent.

CAP. XXI.

QVATVOR tantum esse naturales facultates, nutrienti, aut generanti, aut augenti (monstratum enim est paulò antè, eandem facultatem significari his nominibus) ministrantes, à Galeno recipit Auicenna, & ab Auicenna tota medicorum schola. Scripsit Galenus opus celebre De naturalibus facultatibus, in quo diffusè admodum ostendit: Generationem, nutritionem & accretionem quatuor alijs virtutibus: vti, quas vocat ἑλκτικὴν, κατεχτικὴν, ἀλλοιωτικὴν, ἐκκριτικὴν uel ἀποκριτικὴν. id est, *trahentem, retinentem, alterantẽ, & excernentẽ, siue expellẽtẽ.* Constat.n. ortũ, nutritionẽ, & accretionem, fieri mutatione materiæ ex qua fiunt, in substantiam illius quod generatur, nutritur, aut crescit. Sed ad hanc commutationem, si tractio fit eius quod est vtile, & eius quod tractum est, retentio, & retenti mutatio, & partis inutilis, qualis necessariò in quauis concoctione separatur, expulsio, constat, vt nihil amplius desideretur. Quatuor ergo sunt solummodo virtutes

Naturales facultates ministrantes tantũ quatuor.

tes naturales ministrantes. Sed est quod aliquis possit contradicere, obijciens nobis facultatem distribuentem, secernentem, & appetentem: quarum videtur Galenus sæpe mentionem facere. quanquam ab illis, quas retulimus apparent diuersæ. nam tertio De causis symptomatum in finem meminit Galenus distribuentis, quam ἀναδιδομένην appellat: & secernentis, quam dicit ἀποκριτικήν. neque solum meminit nominum: sed docuit etiam symptomata quædam esse his facultatibus, quæ ex vitiatis illarum actionibus proficiscuntur, ut atrophia sit ex defectu distributionis & morbus regius ex defectu secretionis. Secundo etiam Aphorismorum commentario decimo tertio, huius secernendi facultatis meminit, reddens rationem, qua illi, quibus crisis futura est, habent noctem antecedentem difficilem, vbi ita scripsit: γίνεται δὲ τῆς φύσεως ἀποκρινούσης ἀπὸ χρηστῶν τὰ μοχθηρὰ καὶ παρασκευαζούσης πρὸς τὴν ἔκκρισιν. Id est, *Fit autem cum natura separat à bonis mala & præparat ad expulsionem*. Ab his locis talia desumuntur argumenta. His facultatibus, distribuenti (inquam) & separanti, respondent actiones diuersæ ab operationibus illarum quatuor. longè enim videtur aliud esse, deducere alimenta per corpus, & excrementa separare, vt expellantur: quam trahere retinere, coquere, aut expellere. Fit ergo ex illo principio, quod sæpe vsurpauimus. Potentiæ distinguuntur per actiones, vt virtutes hæ ab illis diuersæ sint. Adde illud, quod paulò antè de sententia Galeni de symptomatum, quæ ex illarum læsione fiunt, differentia dicebamus. Alterius etiam facultatis præter has, visus est meminisse primo De symptomatum causis: vbi referens causas naturalis famis, inquit primo venas exinaniri, deinde appetere naturali appetitu, deinde trahere sugendo ex ventriculo: ex cuius suctus sensu excitari animalem appetentiam, quam famem dicit. Est vero hæc appetentia animalis; illa naturalis. Quoniam quæ est in ventriculo, est cum sensu: quæ in venis, sine illo. Habent ergo naturalia instrumenta, cum naturaliter appetant, appetendi facultatem. nam numero actionum debet respondere numerus facultatum. nihil enim sine causa fit. Si igitur appetere aliud est, quam trahere, retinere, coquere, aut expellere: diuersa etiam ad appetendum opus est facultate. Præter hæc, habet etiam huius facultatis læsio sua symptomata. nam sexto De locis patientibus capite tertio, docet Galenus, diabetem nasci ex debilitate retentricis renum: & nimiam sitim, quæ in illa affectione est, ex nimia appetentia naturali renum: cuius gratia multum ad se serum alliciunt, & desiccando ventriculi os, sitim excitant. estque hæc affectio renum, similis partim diarrhœæ, partim fami, quam caninam vocant. Videntur ergo iam tres aliæ facultates prioribus accessisse, distribuendi, separandi, & appetendi: atque ita esse nō quatuor, vt cōis medicorum opinio fert. Præterea quanquam accretio fiat tractione, retentione, alteratione, & expulsione: videtur tamen quinta etiā ab his diuersa facultate ministrante opus habere, dilatante scilicet. Ergo plures sunt quàm quatuor particulares vocatæ, & principalibus subseruientes. Hoc argumētum (modò propositio cōfirmetur) nō mō hoc sed illud ēt

Præter quatuor dictas vi dētur tres esse aliæ, distribuens secernēs & appetēs.

Videtur quoq; di latantis facultate o pus esse augentis ministerio.

sub-

subuertit placitum, quo dicebatur, Eandem facultatem nutrire, & augere, fuerit enim ita inter vtranque non parua differentia constituta. Propositio verò talem habet confirmationem: Quò augeatur corpus proprio incremẽto, non est satis, si nutriatur: sed opus est, vt plus recipiat alimenti eo, quod resoluitur; & vt alimentum apponatur, subiens in minimas quasque particulas per ipsos poros. id quod fieri non potest, nisi ipsum corpus dilatetur: quoporti ampliores fiant, & alij, in eo quod apponitur generentur. Duplex igit cõtingit in incremẽto corporis actio, nutritio & dilatatio. prior põt a quatuor illis fieri; sed tamen dilatatio non potest. Habet ergo augens facultas aliam ministram præter illas quatuor, quam licet modo nobis appellare dilatantem. quæ si illis addatur, quas præcedentia argumenta inuenerunt, cũ quatuor primis erunt numero octo facultates naturales ministrantes, trahẽdi, retinendi, alterandi, expellendi, distribuendi, secernendi, appetendi, & dilatandi. tot enim actiones videmur inuenisse. Sed & præter dictas octo, videtur alia esse subseruiens nutriẽti; id quod ex actionibus inuenies. Nam quò nutriatur corpus, non satis est, si trahatur, quod nutriturum est, & retineatur, affigatur nutriendæ particulæ. neque enim affigendo cibo membris sufficiunt reliquæ facultates. efficeret enim id profectò, si quæ illarum retẽtrix. tamen tractio versus partem, longaque in illa retentio, vnionem tantũ potest facere, affigendi & vniendi actio eadem non est, vt monstrat Galenus primo De facultatibus naturalibus capite vndecimo, argumento quodam, quod ijs quæ à nobis dicuntur modo, addet magnam euidentiam, In hydrope (inquit) ascite fit praua nutritio, quia etiam si appositio ciborum fiat; tamen interuentu aquei humoris non affiguntur. Ex his addemus nos dictis maiorem vim. Accidunt huic propria symptomata, quæ nullius dictarum facultatum sunt: vt exemplo hydropis, quo vsus est Galenus, constat. Ergo affigendi actio propriæ facultatis est, ab alijs diuersæ. Quare collegimus iam facultates naturales, de numero ministrantium, nouem. Cæterum quanquam hęc argumenta non sunt tam leuia, quin indigeant dilutione: sed neque tam fortia, vt veram sententiam subuertant, quæ rectè à principio cõstituta est; Esse, scilicet, tantùm quatuor priores, & has easdem, generanti, nutrienti, & augenti ministrare. nam cum distributionem alimenti in corpus vniuersum fieri, alijs membris expellentibus, ijs, scilicet, quibus redundans est succus, alijs trahentibus propter indigentiam, multò ante docuerit Galenus, non admodum nos perturbabit distributionem nominãs. fuerit enim facile dicere, hanc non esse ab alijs diuersam, sed referri ad expellentem & trahentem, ad quas etiam cum alterante referri secernentem constat. Nam cum concoctio omnis separat exerementa ab alimentis, & membra vim habeant trahẽdi cum delectu vtilia, reliqua expellendi qua amplius facultate secernente est opus, an non hæc necessariò consequitur secretio; Appetitum naturalem singulis naturalibus instrumentis inesse, eius, quod sibi secundum naturam conueniens est, non est dubium. Sed tamẽ cùm propter finem operari, & illum appetere, insitum sit etiam inanimatis, in

Adhuc videtur alia facultas, affigens scilicet nutriẽti necessaria.

Obiecta omnia dissoluũtur.

in quibus facultates naturales non sunt: non magis indigent, membra facultate ad appetendum alimenta, quàm terra ad appetendum descendere, sed natura appetunt. Dilatare etiam caloris est proprium, in materiam mollem agentis. fit id non in corporibus animatis solum, sed in inanimatis, quam plurimis multò clarius. Quare dilatat natura sua calor humidas partes: non aliqua membrorum facultas ad id destinata. Quare rectè a principio dictum est, animatis quatuor solùm esse facultates naturales ministrantes nutritioni. nam quas habent cum omnibus natura constantibus communes, eas neque facultates quisquam meritò appellat. talis etiam est affigendi actio. hanc enim in nobis non facit facultas aliqua uitæ, sed vt in reliquis etiam inanimatis, quæ suo modo substantiæ facilè affiguntur, cùm coniuncta aliquanto tempore morantur, affiguntur sua sponte. vt cera ceræ, pix pici, breui tempore si simul sint, & nihil impediat, vniuntur, maximè in ipsa agente igne, vt in alimenta agit noster calor. Quòd uerò omnia affiguntur in nostro corpore, tali quapiam causa, ex dispositione (inquam) ipsius materiæ, disces ex eo quod a Galeno scriptum est 6. Methodi capite quinto. Quòd igitur coalescere nequeat tam durum os, quam id quod in adolescentibus, iuuenibus, & viris multoque magis in senibus est: id profectò, uel cuiuis patere potest. solum illud potest unionem recipere, quod abundè molle est: cuiusmodi est in puerulis. Vides Galenum, mollitiem causari, quòd affigantur nonnunquam ossa. ut & libello Artis medicinalis nonagesimo nono capite. Molle uerò & puerile (inquit) os, coalescere potest. Itaque neque affigere per se est actio facultatis alicuius altricis. quare quatuor tantùm supersunt facultates. Quòd uero symptomata contingere possint læsis actionibus, quæ nullius dictarum facultatum sint; dicturi rursus sumus in libri huius operis quarto. Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

De numero facultatum animalium, quæ rectrices dicuntur.
CAP. XXII.

QVAESTIONES ad animalium facultatum notitiam attinentes, opportunum est iam attingere. Sunt uero facultates hæ duplices. Quædam in ipso cerebro, quod primam illarum sedem esse diximus, resident, & a medicis rectrices appellantur: quædam peculiares, quæ scilicet peculiarium sunt actionum, & peculiaribus instrumentis operâtur, ut uisus, odoratus, auditus. De rectricum numero est prima quæstio, quæ occurrit. Profitentur enim omnes Aristotelici, cùm quibus & Auicenna, esse quinque. Sensum communem, imaginationem, quæ Græcis phantasia dicitur, rationem, quæ existimatiua uulgo appellatur, memoriam, & reminiscendi uim. Confirmant suam sententiam, tribuentes his omnibus diuersas operationes. nam cùm potentiæ distinguantur per operationes: constat futurum, si actiones differunt, ut differant & potentiæ, sed sensus communis (dicunt) confert res subiectas peculiaribus sensibus, ut quãdo album

Communis Aristotelicorum opinio.

cum

cum dulci componit. Imaginatio, ex ijs quæ sentiuntur incipiens, componendo, ad ea etiã quę impossibilia sunt, procedit: (qua actione, & aureos montes, si lubet, & volantes boues confingimus) tamen à rerum quæ sentiuntur speciebus non recedit. Ratio nõ hoc solum facit: sed ab speciebus sensibilium etiam rerum species elicit, ut amicitiæ, & odij, & aliarum rerũ. quæ in sensum non veniunt. Memoria retinet species, & res absentes recolit. Reminiscendi vis, quid memoria excidit, ab iis quæ retinentur colligẽs, reducit. Videntur verò hæc omnia differre. quare, cum quinque modi ope rõnum sint, videntur ẽt quinque potentiarum species fore. Galenus tres tm̃ esse dixit, Imaginationem, rationem, & memoriam. quas vocauit principẽ, animi partem ἡγεμονικὸν, octauo De vsu partiũ capite sexto. Quod probat libello De differentia symptomatum per species phrenitidis, hoc argumento: Quacunque rectricum facultatum læsa, contingit hominem insanire necessariò; quandoquidem princeps animæ pars est. ergo tot sunt potentiæ, quot læsionum modi, & insaniæ. sed huius tres tantum sunt species (trifariam enim tantùm potest lædi mẽs: vel qnoniam homo errat, in cognitione, vt Theophilus, qui tibicines se uidere in domus angulo dicebat, quos videbat nullos: vel quoniam cùm, in hoc nihil erret, tamẽ prauè ratiocinatur, ut qui cum vasa vitrea cognosceret & propriorum nominum recordaretur, tamen cognita proijciebat: uel quoniam læditur memoria) cùm ergo tres tantum sint læsionum modi, constat tres solum esse potentias. Auicenna huius argumenti solutionem hanc imaginatus, est, Læsionem sensus communis necessariò comitari læsionem phantasiæ: & lęsionem reminiscendi, memoriæ: atque proinde medicorum non interesse plurimum quàm trium potentiarum meminisse. Sed cur ita fiat, vt semper cum sensu imaginatio, & cum memoria lædatur reminiscendi vis, si diuersæ sunt facultates: neque dixit, neque potest dicere. Quare hoc etiam argumento est, non inevidenti Tres tantum esse has facultates: & eas actiones, quæ illis tribuuntur non esse quinque, sed tres tantùm species, & quinque operationum modos. nam actio, sensus, & actio phantasiæ, hóc uno differunt: quòd sensus componit sensibilium species, in præsentia: imaginatio componit has easdem in absentia. Constat verò, vt hæc non sit speciei differentia. Quare non sunt duæ operationum species, sed eiusdem actionis duo modi. quocirca vnius sunt facultatis. Reminisci præterea memoriæ est opus, cùm, se reflectit in seipsam. Non enim est memoriæ opus, vt multi putant, solum species retinere (ita enim non esset potentia cognoscens, sed seruans tantum species) sed memoriæ est recordari rerum absentium, vt res sunt actæ ergo imaginatio est sensus: & reminisci memoriæ vlterior quidam motus, non actio diuersa. Quod non tantùm Galenum sensisse, sed & Aristotelem monstrabo: quid quid dicat Auicenna. Tertio libro De anima cap. 3. cum de imaginationis essentia multa disputasset Aristoteles ad finem capitis addit. Si igitur nihil aliud præter immaginationem habet ea quæ dictà sunt, sitque id ipsum quod diximus, imaginatio motus profectò fuerit, sensus iam operantis.

Gal. opi.

Gal. sententiã Arist. quoque fuisse monstratur.

Quæ verba oscitanter omnes prætereunt. constat tamen illis nihil aliud significari, quam Imaginationem actionem esse eiusdem potentiæ, cuius est sensus actus. Sed hanc eandem potentiam quæ sensus est, cùm rebus præsentibus operatur, sensum esse, cumque vera componit: cum verò falsa, phantasiam. Memoria, dicente eodem Aristotele libello De memoria & reminiscentia, differt à sensu, quòd memoria in absentia rerum operatur cùm sensu temporis: phantasia operatur in absentia rerum, sed sine sensu temporis. cùm enim lectiones fingimus, aut disputationes ad arbitrium, imaginamur: sed cum disputasse nos heri, legisse nudius tertius cognoscimus, recordamur: quia cum cognitione rerum temporis sensum coniungimus. Reminiscimur memoria se in seipsam reflectente. ergo eiusdem potentiæ motus sunt, recordari & reminisci. Quare de sententia etiam Aristotelis, tres tantum supersunt rectrices potentiæ: Imaginatio, ratio, & memoria. Videtur ergo sententia hæc Galeni cum verbis Aristotelis plurimum conuenire. quæ si vt scripsimus intelligatur, nihil videtur habere difficile. saltem ea argumenta, quibus plures esse quàm tres, nonnulli contendunt, mihi nullam inferunt difficultatem. videtur aliquantò difficilius, quod Galenus libello secundo De motu musculorum inquit: Pars enim animæ quæ imaginatur, quæcunque ea sit, hæc eadem recordari uidetur. Quare si eadem pars imaginatur & recordatur: imaginatio & memoria unica est potentia. Cæterùm hoc ita interpretandum est: Videtur imaginandi potentia recordari: quoniam pro ratione imaginationis quæ præcessit, subsequitur firma aut debilis recordatio. quoniam cùm fortis imaginatio fit, insignes impressiones rerum fiunt, quæ memoriam deinde firmiter permuta(n)t. Differunt tamen recordatio & imaginatio, differentia illa, quàm inuenit Aristoteles: quòd scilicet memoria operatur cum sensu temporis. Sed de numero harum facultatum, hæc sunt satis. Nunc de sede illarum est aliquid apponendum.

Explicantur verba Galeni.

Distinguantur ne locis potentiæ animales rectrices. C A P. XXIII.

COMMVNIS omnium ferè medicorũ opinio est, Imaginationis sedem esse anteriorem cerebri partem: rationis medium ventriculũ: memoriæ postremũ. Aetius sermone secundo Tetrabibli secundi capite secũdo ita scripsit: Proinde anteriori cerebri parte læsa, imaginatio solùm læditur: medio verò cerebri uentriculo læso, ratio peruertitur: posteriore autem circa occipitium parte læsa, perit memoria, & cum ipsa omnino etiam reliquæ duæ facultates. Hæc Aetius. Auicenna Fen prima primi doctrina sexta, capite quinto, eandem hanc sententiam apertè scripsit. Itaque his autoribus censent plerique medicorum, tres facultates, quarum nuper meminimus differre locis, eoque nunc apponenda esse remedia syncipiti, nunc occipiti, nunc medio uentriculo in illarum læsionibus. Sed tamen ego non uideo, ex quo Galeni loco collegerint hanc locorum differentiam.

Potẽtias rectrices locis distinguitõ munis opinio est.

rentiam. Eſſe quidẽ has facultates in cerebro,& vitiata quacunque illarum capiti eſſe apponenda medicamenta, monſtrat Galenus multis in locis, quæ nos paulò antè retulimus. Sed hanc partium cerebri differentiam (quod ego legerim) docet nullibi. Quin potius contrarium videtur deduci ex non nullis illius locis. Primùm octauo libro De vſu partium capite ſexto ſub vnico hoc nomine ἡγεμονικὸν comprehẽdit tres potentias animales,& eas in cerebro dicit reſidere, nulla particularum cerebri facta diſtinctione. Cùm tamen, ſi quæ foret, eo loco illam maximè oporteret dicere, vbi de particularum vſu erat ſermo inſtitutus: maximè cum in eodem libro cerebrum in tres partes diſtribuat, duos anteriores ventriculos,& parencephalidem, hoc eſt, poſtremum,& communem meatum, qui ventriculos,& ſingularum doceat uſus ab ijs, quos iſti dicunt, longè diuerſos. Primis enim ventriculis, inquit, fieri odoratum, & elaborari animalem ſpiritum: ſecundum eſſe porum tranſitus ſpirituum: in tertio, ubi cerebellum eſt, vigere maximè, & operari animalem facultatem. Itaque non videtur rationi conſonum, ſi iſtam facultatum differentiam ſecundum loca Galenus ſubolniſſet, fuiſſe eam illo loco prætermiſſam. Libello etiam, cui titulum fecit De inſtrumento odoratus, de quo procedente hoc ſermone nos quoque ſumus diſputaturi, contendit monſtrare, ventriculos anteriores eſſe inſtrumentum odoratus. Sed non eſt rationi conſentaneum, eandem partem eſſe inſtrumentum odoratus, ſenſus nempe ſingularis, & communis ſenſus: quem, dicente Ariſtotele, ueluti centrum aliorum oportet eſſe. Adde nullam talem indicationem ad imponendum auxilia deſumpſiſſe Galenum, qualem illi dicunt, ex facultate quæ læditur in phrenitide. Sed quæcunque phrenitis fit, decimo tertio Methodi capite uigeſimo primo, auxilia infundit in ſuturam coronalem: ſumpta indicatione a ſtructura membri, quaſi ex ipſius membri partibus nulla alia indicatio deſumi poſſit. Præter hæc quæ quæſo tanta diuerſitas eſt in modo ſubſtantiæ partium ipſius cerebri? aut quæ tam diuerſa temperamenta, quę hanc facultatum differentiam perſuadeant? Dicitur etiam à Galeno ſecundo De motu muſculorum loco illo, quem in proxima quæſtione adduximus: Si itaque inſignes impreſſiones rerum in imaginationibus acceperit, conſeruat perpetuo. Quòd ita interpretati ſumus Confirmari memoriam, interim dum fit fortis imaginatio, quod non video quomodo fieret, niſi imaginatio & memoria eodem in loco operarentur. Sed dicent qui contrariæ opinionis ſunt,(ullum enim aliud uideo ab ea opinione forte argumentum) qua ratione in eadem parte poſſint eſſe tres facultates, & vt una lædatur alijs illæſis? illis enim facile eſt huic quæſtioni, qua quæritur, quomodo lædatur, una illarum, illeſis alijs, reſpondere, dicentibus, Cùm læditur ſola pars anterior, læditur ſola imaginatio: cum ſolus ventriculus medius, ſola ratio. tamen nobis qui negamus hanc locorum differentiam, uel ſaltem non aſſerimus, vt pote nulla cogente ratione, neceſſe eſt facultates has diuerſis eiuſdem partis temperamẽtis tribue

Contraria videtur Gal. entem.

Obiectiones diluũtur.

re.vt nihil mirum sit,vnam lædi illæsis alijs: quemadmodum in toto ventriculo sunt trahendi,retinendi,alterandi,expellendi virtutes:non tamen quacunque illarum læsa,læduntur omnes. Nam alteratio fit calore cum humiditate: retentio & tractio quadam siccitate:expulsio etiam,sed minori.quo fit, vt possit per se quæcunque illarum lædi propria læsione. Sed hæc euadent multo clariora ex tractatione de causis symptomatum. Dicent secundo,Oportere ex nostra opinione,vt nulla esset ventriculorum cerebri dignitatis differētia nam cùm omnes virtutes sint in partibus omnibus:ęquè principales videntur fore omnes partes. quod tamen contra Galenum octauo De usu partium, ubi postremum alijs pręfert:& tertio De locis patientibus capite septimo,vbi ita scripsit: Ac primum ipsius instrumentum, tum ad sentiendi actiones omnes,tum ad eas quæ a consilio& voluntate prodeunt,spiritum esse,qui in ipsius ventriculis, maximè que postremo continetur quamuis non contemnendus sit medius:perinde quasi non præstantissimus sit.multæ enim rationes nos adducunt ad hunc, & à duobus anterioribus auertunt. Hoc loco Galenus vltimum reliquis omnibus, & medium duobus anterioribus præfert. Sed neque hoc ex principatu facultatū, quæ in hoc aut illo vetrinculo resident,fieri puto:quemadmodum illi interpretantur.Sed omnes facultates in toto cerebro operari; minimè verò in anterioribus uentriculis,maximè in postremo:in medio, medio modo.quemadmodum est alterandi facultas in toto ventriculo,viget verò maximè in fundo. Sed quando satis diximus de rectricum facultatum sede, ad aliam quæstionem transgrediamur.

An sentiendi & mouendi uis per eosdē neruos eisdem spiritibus aut eadem illustratione deferatur. C A P. X X I I I I:

SVNT quibus videtur difficile, eodem spiritu, uel eadem illustratione, & per eosdem neruos deferri virtutem mouendi & sentiendi. sed contra oportere autumant,ut alij sint nerui motus,alij sensus: & alius sensus spiritus, alius motus nam diuersis facultatibus diuersa(dicunt)instrumenta debent esse tributa. Spiritus autem est facultatis instrumentum admittendā virtutem:nerui sunt instrumenta facultatis animalis ad operandum. Virtus mouens diuersa videtur esse secundum speciem a sentiente:cùm sint actionum diuersarum,multum enim interest inter motionem & sensum, ergo spiritibus diuersis,& per diuersos neruos debent fieri. Præterea, si unico influxu ambæ uirtutes deferrentur: nullus esset neruus motus. qui non esset sensus, neque contra. Tamen res aliter se habet. nam tendones musculorum sunt,qui mouent,& nerui quibus contexta est cutis,qui sentiunt. Quòd si quis dicat,neruos motus non omnino priuatos esse sensu, sed præditos aliquo tactu:verè dicet.tamen de neruis sensus, non idem posset affer- *Quorundam opinio.*

re:

re.multi enim sunt nullum motum faciẽtes:huiusmodi sunt quos modò di xi,texentes cutem,& magna pars eorum, qui de cerebri substantia oriunt, vt optici.hi enim nullum oculis motum præstant:sed videndi vim deferunt Imò verò(vt semel dicam)nullus neruus mouet,præter eos, qui in musculos inseruntur.(nisi fortè mouent frontem, qui distributi sunt in carnosam vocatam cutem,sine musculis:quãquam hæc ipsa cutis, qua parte habet carneas fibras,est reuera musculus)propterea è Galeno dictum est,Conuulsionem,cuius proprium symptoma est deprauatus motus,esse passionem musculorum, primo De causis symptomatum. In opere De motu musculorum,motum adscribit musculis, vt actionem propriam. Cùm ergo multi nerui sint,qui in musculos non inseruntur:videntur alij esse mouentes,alij sentientes:id est alij recipientes influxum facultatis mouentis,alij sentientis. Tamen res non ita se habet:neque ita Galenus sentit. Sed vnica est animalis facultas,hęc scilicet,sub communi appellatione, quæ continet singulares alias virtutes,mouendi scilicet & sentiendi. Atqui sentiens habet alias peculiares,audiendi scilicet,videndi,& reliquas. sunt tamen hæ omnes eiusdẽ animæ vires:quæ pro diuersitate instrumenti,hic hanc, illic illam actionem operatur.quemadmodum vnica alendi potentia hic conficit,illic trahit, alibi expellit. Itaque est vnicus, aut spiritus animalis, aut illustrationis influxus,nempe per hunc omnes vires facultatis animalis natura influunt. Tamen hac illustratione,in oculo visio,in auditu auditio fit.quia oculus est instrumentum comparatum ad videndum,nequaquam ad audiendum:vt aures ad audiendum,& ad videndum minimè. Cùm verò ad duas,aut etiam plures actiones instrumentum vnicum non est ineptum :eas omnes suscipit :vt nerui texentes cutem linguæ,gustum,& tactum : & neruus quicunque mouens,motum,& tactũ: hoc enim nullus neruus priuatur. Ad quã vero actionem est ineptum instrumentum,ea priuatur propterea neque duri admodum nerui,sensui multũ;neque molles, motui deseruiunt:nõ quod utraque uirtus in vtrosque non deferatur vnica illustratione. Hinc cõstat Nullum esse spiritum videndi ab eo quem animalem dicimus,diuersum: neque audiendi,neque olfaciendi:sed animalem spiritum in hæc omnia influere: aut pro illo illustrationẽ, & virtutem animalem deferre. quæ cũ omnes has vires habeat,pro ratione instrumenti operatur. Galenus toties, vt pigeat repetere,animalis spiritus meminit & illustrationis,& animalis influxu in instrumenta.qui tamen nullibi distinxit aut spirituum,aut illustrationum formas: eoque nisi res haberet ut diximus omnino esset autorum omnium in distinguendo rem preclaram negligentissimus. Sed neque mens humana capit,aut ratio,aliter fieri. Nã oporteret,multiplices spiritus in cerebro ipso generari,alios ad oculos,ad aures alios,ad reliquos sensus, alios pręter hos,ad motus instrumenta demandandos. & hos omnes in certa quadam proportione. & esse interim dæmonem quemdam,qui magna deliberatione hos hac,illos illac:& quo oporteret,vtrosque mitteret.quod ut in spiritibus contingeret, quantumuis absurdè: tamen in illustratione fieri nequaquam

Galeni sentẽtia.

quam

quam potest, quippe quæ non hac, aut illac mittitur, neq; per motum distribuitur, sed ex fulgidi corporis luce necessariò in quamuis partem capacem splendoris repentè producitur. Sed diceret aliquis fortasse, Vnicum animalem spiritum in omnes partes deferri: tamen hunc in singulis instrumentis suo modo elaborari: atque ita, visui aptum fieri, aut auditui, aut motui. Sed esset contra hunc, quòd in pleraq; sensus & motus instrumenta sola illustratio peruenit: ex qua nō arbitror fieri possit spiritus. &, si quò peruenit spiritus, nihil præstat aliud, quàm vt sit virtus animalis, quæ sentiat affectionem proprij instrumenti. Quo fit, vt ex modo patiendi propriorū instrumentorum sensuum, diuersi fiant sensus actus: non ex differentia virtutum influentium. sensus quippe fit affecto proprio instrumento & facultate percipiente affectionem. Si igitur instrumentum à coloribus afficitur, fit sensus colorum: si à sono, fit soni sensus. atq; ita de reliquis. Ità facultas animalis, si in membrum incidit firmum, & secundum compositionem benè ad id comparatum, mouet: sin minus, sentit tantummodo. Quod Galenus eadem omnino virtute fieri, clarè significauit primo De causis symptomatum capite quinto, dicens, Nonnūquam lædi motum illæso sensu, quòd minus virtutis influat, quàm vt sufficiat ad mouendum: tantum autem, vt valeat ad sentiendum. Ergo eadem vi fit motus, qua & sensus; maiori tamē. Neq; verò hinc fit, vt quidam contradictionis studio legēs, intellexit, vt nō sit diuersa vis audiendi à vi videndi, vt auditio ipsa à visione, & vt tractrix à retentrice. sed quod dixi, hoc est: Non mitti à cerebro facultatem oculis, tantùm visoriam, & auribus tantùm auditoriam; sed vtrisque sensoriam. Sensoria verò eadem cùm mittatur vtramque in partem, continet visoriam, & auditoriam. erexit verò hanc hic, illam vim illic, ob differentiam organorum. Velut profectò sol non aliud lumen, aut alias vires mittens huc aut illuc, hic hordeum, illic triticum gignit, pro differentia materiæ varias exerens vires. nihilominùs diuersæ actiones diuersarum facultatum sunt. *Diluitur obiectio.* Neque verò quod Galenus octauo De vsu partium dicit, quidquam habet huic sententiæ aduersum. Cùm igitur (inquit) in capite quatuor sint instrumenta sensoria, oculi, aures, nares, lingua, omniaque hæc ex cerebro sensus principium habeant, eaque saltem ratione inter se similia appareant: inest attamen eis secundum speciem dissimilitudo, non modò in ipsis sentiendi facultatibus, verumetiam in corporibus, per quæ facultates ipsæ deferuntur, Quandoquidem facultatum alia saporum, alia odorum, alia sonorum, alia colorum est dijudicatrix. Hæc Galenus optimè dicit. oculi enim, aures, nares, & lingua, diuersa sensuum instrumenta sunt: inest tamē hoc illis simile, recipere vim sentiendi à cerebro. Verùm hæc quanquam conueniunt genere, quia sunt instrumenta sentiendi, tamen inest eis secundum speciem dissimilitudo, quia aliud est instrumentum videndi, aliud audiendi. habent verò hanc speciei dissimilitudinem non tantùm in ipsis sentiendi facultatibus, quarum sunt instrumenta (nimirum oculi sunt instrumentum visoriæ, aures auditoriæ) verùm etiam

corporibus per quæ facultates ipsæ deferuntur. quia scilicet, oculis defertur per neruos primæ coniugationis: auribus, per neruos quintæ. Quid habet hoc aduersum meæ sententiæ? nihil certè. nam facultas sentiendi, quæ eadem venit in ea omnia instrumenta, est virtus multiplex, vt virtus solis, atque eadem hæc est visoria & auditoria. non tamen eadem ratione sunt oculi & aures instrumenta illi, sed oculi vt visoriæ, aures vt auditoriæ. Meritò ergo Galenus dicit, ea differre specie in ipsis sentiendi facultatibus. Sed de facili quæstione hæc sufficiant. De sensibus externis opportunum est iam disputare.

De numero & temperamento sensuum externorum. CAP. XXV.

Tactũnõ vnicũ esse, sed plures, sensit Aristot. QVATVOR sensus externos esse præter tactum, scimus omnes: & nullus philosophorum negat. Sit ne tactus vnicus sensus, an pl ures, Aristoteles secũdo De anima capite nono disputat. qui colligens hinc inde rationes, probabilius censet plures esse, non vnum. species enim sensuum differentia rerum ipsis subiectarum distinguuntur, non instrumentorum. Quamquam ergo tactiones omnes eisdem partibus fiunt: tamen si multarum oppositionum sunt, calidi scilicet & frigidi, humidi & sicci, duri aut mollis, & illarum non sub eodem genere consistentium; constat plures esse sensus. Quòd si non vnius oppositionis esse auditum dices, sed esse sonum grauem & acutum, magnum & paruum, lenem & asperum; nihil efficies: nam pleræque harum analogia dicuntur de sono non propriè, & omnes illæ vnicæ rei tribuuntur, sono inquam. Humidum verò & siccum, calidum & frigidum non continentur sub vna aliqua re. si enim dixeris vt dicunt multi, sub ratione qualitatis tactui subiectæ; hoc nihil maius est, quàm si nihil dicas. nam & hoc ipsum quod tactui subiectum est, multiplex est, si tactus sunt plures. Neque quicquam est quod videatur ostendere, vnum esse. nam gustus & tactus duo sunt: tamen eadem parte fiunt. constatque vt gustus & tactus, etiam si gustus per corpus vniuersum dispersus esset, diuersi forent. Itaque sensus externi plures sunt quàm quinque, ratione rerum illis subiectarum: sed quinque tantùm sunt sensuum instrumenta, & quinque instrumentorum temperies. nam tactus omnes inuicem eiusdem sunt ferè naturæ, aut parum dissident: saltem eidem tribuuntur elemento, nempe terræ. atque inde fit, vt eisdem in partibus fiant tactiones omnes. Sed quando de illorum temperamentis incidit sermo, age, de his tantisper disputemus. quæ tam obscurè docuit Aristoteles, vt autoris obscuritas pepererit multam interpretationum varietatem. Tertio libro de anima ita scripsit; Nam ex hisce duobus simplicibus tantùm instrumenta sunt sensus, ex aere & aqua. etenim pupilla ex aqua, auditus ex aere, odoratus ex horum altero constat. ignis aut nullius est instrumenti, aut communis omnium est; quippe cùm sine calore nihil fit sensui aptum. terra etiam aut nullius est instrumenti, aut in tactu maximè, com mixta.

De externorũ sensuum tẽperamentis quid doceat Aristot.

mixta. Hinc explanatorum nonnulli eficiunt, Visum esse aqueum: tactum, cum quo & gustũ intelligunt, terreum: auditũ, aereum. de odoratu hærent: quia ex horum altero constare dixit, aere, aut aqua. Sunt qui tribuant odoratũ vtriq;, alij igni, & aquæ. Secundo de aĩa, cap. De odore: Odor est sicci, & talis est odoratus potentia. Lib. De sensu & ijs, quæ sentiunt: Odoris facultas suapte natura calida est. eodẽ libello ita inquit: Quare si hæc se habẽt vt diximus, manifestum est oportere hoc modo tribuere, & aptare singulos sensus singulis elementis, vim oculorũ videndi aquæ, sonorũ sensum aeri, odoratũ igni. hæc Aristot. Sed tam sñia Aristotelis, quã illorum interpretationes vñr concedere multa absurda. præterquã ꝙ explanatores in nonnullis non assequunt autoris mentem. Nã primò, si visus aqueus esset: qua ratione esset omniũ sensuum purissimus, & à materiæ cõditionibus remotissimus, cũ aqua crassitie proximè accedat ad terram? Sanè si oẽs sensus, vt vr̃ docere Aristoteles, aere & aqua constarent; purissimus omniũ auditus esset. Quæ obsecro ratio prohibet sensum aliquẽ igni aut terræ tribui; ac non oẽs aeri, aut aquæ? An ꝙ hæc sunt duo media sensuum externa, per quæ sentimus? At hæc ratio inanis est. degimus siquidem in aere & aqua, non in terra & igne. proinde consentaneum est, vt per illa sentiamus: vt verò ex illis constent omnia sensuum instrã, non adeò est probabile. Præterea aut errat Aristoteles, dicens: Odoratus ex horum altero constat, nẽpe aere aut aqua: aut nullus suorum explanatorum assequutus est illius mẽtem: aut vtrumq;. Nam aut significat constare ex aqua, aut ex aere, sed ex quo illorum constet, non explicat, atq; ita obscurè docet: aut nunc constare ex aqua in his scilicet animalibus, nunc ex aere, & ita oportuisset referre ea in quibus aqueus est, & in quibus aereus: aut saltem humanus olfactus cuius esset elementi definire. tamen nihil horum verũ est, neq; illius sñia potest carere reprehensione. Multò meliùs rem hanc docuit Plato in dialogo De natura: cuius sententiam vt verissimam sequutus est Galenus. De illorum sententia quinq; cùm sint externi sensus, vt explicuimus (nihil enim prohibet tactum esse reuera plures, & modò vnicum dici) duo sunt crassissimi, quia crassissima elementa illorũ instrumentis permixta sunt maximè, tactus terreus, & gustatus aqueus: duo tenuissimi & purissimi, tributi purissimis elementis, igneus visus, & aereus auditus. Inde fit vt illis maximè delectetur corpus, his mens. Est quintus medius natura inter ũtrosque, odoratus: qui nulli elemento tribuitur, sed substantiæ cuidam mediæ inter elemẽta, nempe halitui. fit enim halitus cùm aut aer in aquam, aut aqua transit in aerem. Tota hæc sententia vnica hac ratione confirmatur: Tales sunt sensus, quales sunt res ipsis subiectæ: (nam oportet vt hæ sensibus proportione respondeant) sed singulorum sensuum res tales sunt, quales ipsos sensus esse diximus. igitur & sensuum temperamenta sunt talia. Coloris naturam quanquã Aristoteles est aggressus definire libello De sensu, & ijs quæ sentiuntur: tamen inexplicatam reliquit. Est enim (inquit) extremitas perspicui, in corpore terminato. Quæ definitio colorem, non vt qualitas quædam

Reprehẽdit autor Aristotelis sententiam.

Sentẽtia Platonis quã secutus est Galenus cõmẽdatur.

 est,

est, comprehendit, sed ut mutat sensum. constat uerò habere colorem propriam essentiam, ubi non potest uisum afficere. sum enim ego eiusdem coloris in tenebris & in lumine. Præterea habent solida corpora, ut frangenti videre licet, eundem colorem interiùs, quem in extima superficie: quanquam qui in superficie est, solùm elucet. tamen mihi ridiculum videtur colorem à perspicuitate medij generari: sed illud vnum intelligo, sine perspicuo medio non apparere. Non ergo explicat Aristot. coloris essentiam, quam disertè admodum definiuit Plato nuper citato loco, dicens: Appellamus colorem flammam à singulis corporibus emanantem, partes habentem visui ad sentiendum accommodatas. Huiusmodi diffinitione vtitur Plato, qua apertè significat, colorem esse naturæ fulgoris. fulgorem verò igneorum esse corporum apertè conspicimus. Sed si quis dici putat improbabilia, intelligat duplicem esse ignem; quendam elementarem vocatum, cui coniuncta est lux cum calore: quendam cœlestem, qui sine calore fulgorem habet. Hic ignis purus, simplex, sine calore, frigore, humore, aut siccitate, est cœlestium corporum materia. quæ corpora propterea ab antiquis philosophis dicta sunt æternus ignis: quanquam illorum sententiam malignè impugnat Aristoteles, colligens, si ignea sunt, esse participia peregrinarum alterationum. Sed iam monuimus, ignem huiusmodi non esse eiusdem naturæ cum igne elemento. Bona portio huius ignis per hæc inferiora dispersa est. huius permixtione cum elementis colores, qui sunt velut flammæ, fiunt: quemadmodum in iride & nubibus permixtione lucis, & opaci, multos colores videmus generari. Est igitur hac ratione explicata coloris natura ignea. Quare talis etiam naturæ visum oportet esse, quod vel nobis neque colligentibus, nec monentibus, videre licet cuilibet consideranti felium, leonum, & aliorum etiam animalium oculos in tenebris: qui plurimùm conspiciuntur coruscare. Nobis etiam vel claudentibus oculos, aut morantibus in tenebris, multi videntur fulgores ante oculos obseruari. Quod qua ratione fieri possit, nisi interiùs ignis ille cœlestis delitesceret? delitescunt sanè spiritus animales: quorum magna copia ad oculos confluit, qui ignei sunt cœlesti igne. Est igitur visus meritò igni tributus. Quod auditus aereus sit, nemo dubitat. vt neque quod sonus aeris, aut aereorum sit accidens: neque quod tactus terreus sit, cuiquam est dubium. est siquidem crassissimus. Quòd gustus aqueus sit, constat: quoniam rerum sapores non antea sentiuntur, quàm illarum humor cum humore, qui multus in ore & palato generatur, permiscetur. Odoratum neque aeris, neque aquæ esse, sed vaporis, cognosces, si consideres id quod obseruatum est ab omnibus: tum res omnes odorem spirare, cùm aut madefiunt, aut calore attenuantur. fit verò vapor substantia media: cùm aut aer in aquam, aut aqua abit in aerem. Propterea meritò fit, vt odores & sapores proportionem seruent. differunt enim humor, & halitus ferè solutione sola, non natura: ex resoluta nempe aqua fit vapor, & ex concreto vapore aqua. Quare meliùs dixisset

Definitio coloris ex Platone.

Aristo-

Aristoteles, odoratum ex neutro constare, neque aqua videlicet, neque aere, sed substantia media: quàm ex illorum altero. Et fortasse ita intelligendus est Aristoteles, quanquam suorum explanatorum intellexerit nullus: odoratum constare ex altero. quia odores in halitibus recipiuntur: generantur verò halitus ex illorum altero, aut ex aqua soluta, aut ex aere coacto. Quanquam videtur sibi Aristoteles interclusisse hanc viam libro De sensu, & ijs quæ sentiuntur, dicens: odoratus igni, quia odor est fumida spiratio. talis porrò spiratio ex igne est. Quo loco magis errat. tribuit enim appellationem sensui, non ex substantia rei obiectæ, sed ex efficiente illius causa. Quasi verò quod eleuatur ab igne, ignis sit, ac non potiùs vapor. Sed tam variæ de eadem re sententiæ satis ostendunt dogmatis Aristotelici hac in parte inconstantiam. Quare maximè probabilis est, & dilucida sententia, quæ quatuor sensus quatuor tribuit elementis, & quintum medium illorum constituit. Sed de illorum numero & temperamento hæc sunt satis. Nunc de instrumentis odoratus & auditus, quoniam de reliquorum instrumentis nulla controuersia est, agitanda est quæstio. Posteà nonnihil addentes de operationibus, secundum hunc sermonem concludemus.

De instrumento odoratus. CAP. XXVI.

MONSTRATVM est paulò antè, odores in halitibus esse: atq; ita olfactus temperamentum nulli elementorum tribui, sed mediæ substantiæ, vapori scilicet. Nunc de instrumento dicendum est. Quam quæstionem tanti fecit Galenus, vt librum proprium illi dederit, cui titulus est De instrumento odoratus. Ex quo loco licebat studiosis illam petere: & proinde nobis illis ad librum Galeni remissis, eam præterire: sed dicemus fortasse breuiùs: & addemus nonnihil huic quæstioni. Aristoteles instrumentum odoratus nasum esse putat 2. lib. De anima cap. 9. & libello De sensu, & ijs quæ sentiuntur. Eidem sententiæ visus est acquieuisse Plato, qui in dialogo De natura ita scripsit: Circa narium vim species non sunt. Vocat itaque olfactum, narium vim. Galenus multis argumentis inductus non inefficacibus aliter opinatur: Olfactum non fieri in nasi parte aliqua, sed ventriculos anteriores cerebri huic vsui esse destinatos, vt paulò superiùs de sententia illius cœpimus dicere. cuius prima ratio est hæc: Aut odorandi vis esset in osse aliquo narium, aut cartilagine, aut in tunica partes nasi exteriùs vestiente. nulla enim præter has est nasi particula, quæ possit olfacere. Sed neque in osse, (nam ossa neque hoc, neque alioquo piam sensu prædita sunt) neque in tunica: est enim hæc tunica eadem cum vestiente linguam, & palatum, & reliquas oris partes. Quare oporteret illis omnibus partibus sensum hunc inesse communem: aut proprium aliquid huic tunicæ parti accidere, quod non videtur, quod fit. nam neque maiores nerui in hanc tunicæ partem inseruntur, vt in linguam: neque

Galeni et Aristotelis de instrumēto odoratus variæ sententiæ.

K 3 est

est aliud, quod sensum hunc possit facere. Secundò, si olfactus in ipso naso foret, non indigeremus respiratione ad odorandum: quod contra sit, quemadmodum expertus est ipse Aristoteles. lib. De sensu & ijs quæ sentiuntur. dicens: Respiratione abuti naturam ad odorandum. Sed nihil prohibet, nasum halitibus impleri sine respiratione. ergo coniectandū est, non hic fieri odorationem, sed alio in loco in quem nō possunt sine inspiratione penetrare. hunc locum constat esse ipsum cerebrum. Præterea nos ipsi frequenter sentimus inter odorandum, halitus odorum cerebrum ipsum subire, & talibus caput repleri. quidam etiam vt refert Galenus ex attracta nigella inspiratione, sensit mordicationem in intimo capite. Attestantur ergo hæc omnia veritati, quam Galenus gloriatur se inuenisse, fieri, inquam, odorationem in primis cerebri ventriculis. Cæterùm Aristoteles non fuit horum argumentorum nescius, quin potius secundo illo de necessaria inspiratione ad odorandum, cui maximè Galenus videtur fidere, respondet citatis in locis: Animalibus, quæ respirant esse huius sensus opercula quædam, vt oculis sunt palpebræ: reliquis animalibus nullum sensus huius velamen esse, vt & multa animalia habent oculos nudos sine palpebris. huiusmodi ergo opercula inspiratione reserari. Nihilominus non deest qui affirmet Aristotelem etiam posuisse organum odoratus in cerebro: inuito scilicet eodem Aristotele, qui lib. primo. De historia animaliū cap. 11. ita scripsit: Tum etiam spiritum trahi in pectus, & inde reddi necesse est. quod fieri non potest, nisi naribus spiremus: cum reciprocatio spiritus de pectore per gurgulionem, non de capite, parte aliqua agitetur, sed datur viuenti facultas, etiam si desit spiratio, sensus etiam odoris hac eadem parte agitur. Hæc Aristoteles. Quæ ita conatur Galenus subuertere: primò dicens, nullum talium operculorum esse vsum vidêri: satis enim videbatur odoratum naso circūuallare sine alijs velaminibus, quēadmodum aures tegit solis auriculis. Præterea si talia essent opercula, aeris ingressu reserarentur. Sed non ita fit. nam neque si quis nasum exponat, obtendens illum vehementer flanti aquiloni, quidquam odorabitur: neque uidetur ratio aliqua commoda quòd impetu aeris non possint reserari, inspiratione possint: nisi motus claudendi & aperiendi est liber. quòd si esset, etiam sine inspiratione possemus aperire, cum uellemus. Non ergo propter aliqua talia uelamina olfacimus respirantes: sed quia odor sentitur intra ipsum cerebrum: in quem locum non potest halitus penetrare, nisi attractus inspiratione. Quare cùm ea quæ inuenit Aristoteles, non adeò uideantur probabilia, stat Galeni sententia: Odorationem fieri in primis uentriculis cerebri. Cui sententiæ uel ex ijs, quæ proxima quæstione diximus, accedit maior fides. oportet enim quales sunt rēs, quæ odoratu sentiuntur, talia esse odoratus instrumenta odores resultant ex halitibus: halituosum ergo aliquem locum instrumentum illius esse conuenit. talis est cerebri anterior pars abūdans spiritu. est enim pars eadem spirituū animalium officina. Sed quæres, cur impetus uehementer flantis uenti

non

non potest odores in cerebrum anterius protrudere per nares, perq; ossa colatoria vocata, & tunicam eò loci tam pertoratam, vt de cerebro possit defluere et á crassissimos mucus? Aut cur non calidissimi & acutissimi odores, quales sunt sulphuris & bituminis, possint eò loci penetrare? Causa huius prompta est, si semel intelligatur id quod Galenus docet 8. De vsu partium, cap. 10. dicens, Anteriores cerebri ventriculos facere expirationem & inspirationem propriam cerebro. Explicat rem hanc magis libello De instrumento odoratus. Videmus nos in recens natis pueris anterius cerebrũ tam conspicuè palpitare, vt ossa ipsa quæ mollissima eo tempore sunt, moueantur. quem motum non esse in arterijs, quemadmodum multi putãt, quò motum hunc cerebro detrahant, inde disces, quòd non mouetur ad numerum pulsationum in alijs arterijs. Arteriæ verò, vt in proximo sermone sumus monstraturi, simul eleuantur & comprimuntur. Non mirum igitur si cerebrum, cum alia moueat, sibi motum quendam, eumque exiguum præbeat, modò in seipsum, modò ex seipso. Hoc ergo motu trahit cerebrum aerem, & expellit fuligines, vt & alia respiratio. Et quò minùs huius motus mireris, neque impossibile putes, cerebrum seipsum mouere: memineris sternutamentorum & concussionis morbi comitialis. in quibus affectionibus cerebrum seipsum quatit. Ergo cum constringitur cerebri substantia, relinquuntur ampliora spatia, & successione eius quòd euacuatur intrat aer: & cùm cerebri substantia dilatatur, aer exit. quare nisi cerebrum constringatur, nihil potest in illud intrare, neque si violenter impellatur. Itaque respirat cerebri anterior pars & olfacit. Est igitur opinio Galeni constituta. Cui tamen (vt verum fatear liberè) non omnino assentior. Nam quòd cerebrum habeat propriam illam respirationem & ea vtatur ad trahendum aerem, quò ex illo spiritus animales generaret, hactenus concedo. Sed quod odoratus sensus non in naso fiat, nõ probo, quin potiùs arbitror odoratum in naso esse, & nullum singularem sensum esse in ipso cerebro: nisi forte obscurus aliquis tactus illic est. nam & hoc videtur Galenus negare, qui tertio De causis sympromatum cerebrum organum non sentiens appellat. Cuius rei quæ potest esse commoda ratio? nisi quòd cùm cerebrum totius sensus sit origo, singularium sensuum est expers? Quo ergo pacto rationi consonum est, vt si sensus tactus, qui per omnia dispersus est, solo deest in cerebro, singularis alius sensus adsit? Opinor itaque nullum sensum singularem esse in substantia cerebri præter tactum, & eum exiguum & obscurum. nam quanquam Galenus videatur innuere nullum tactum esse in cerebro, vt dicebam: tamen ideo dictum puto, quòd parum sentiat. Quod ex eodem Galeno accepimus libro De plenitudine capite quinto, vbi inquit, Cerebrum verò, & spinalis medulla, inter ea censentur quæ sensum obtinent. si enim in phrenitide, aut alijs capitis morbis nullum in cerebro ægrotãtes sentiunt dolorẽ: id fit, quoniam, vt inquit Hippocrates in Aphorismis, Quibus mens ægrotat, etsi parte aliqua corporis doleant, dolorem non sentiunt. Itaque non puto cerebrum

Obiectio diluitur.

Galeni sẽtẽtia non omnino probatur ab autore.

primum sentiendi instrumentum, omnino esse plantam: neque curo quod Aristoteles secundo De partibus animalium capite decimo de illo differés dixit, Sensuum autem causam nullam obtinet: quod quidem expers omnino sensus non aliter ac excrementum aliud quoduis est. Nam hic autor cerebri naturam apertè ignorauit. Tamen non dubito instrumentum odoratus esse in partibus nasi. nam qua parte fit ex ijs, quæ sensibus obijciuntur, voluptas & dolor: illa fit sensus. voluptas enim & dolor, sensus sunt: illa iucundæ, hic tristis rei. Sed ego mihi sæpe visus sum, & alij etiam ita dictitant, ex admotione rei fragrantis odore in ipsius nasi parte interiori, voluptate affici: vt contrà ex odore iniucũdo, dolere. fit ergo odoratio in ipsius nasi tunica. Præterea consentaneum magis est rationi, cùm ex halitibus subeuntibus in cerebrum, spiritus animales in illius ventriculis anterioribus generentur, naturam ante illos extra caluariam collocasse sensum illorum exploratorem, vt gustum in ore fecit: quàm exploratorem adeò recondere, vt malus vapor discerni antè non posit, quàm cerebrum læserit. Quod cum obseruatum in ventriculo, & gustu sentiamus, cur non perinde obseruari in cerebro & odoratu putemus? Præcipuè cùm argumenta Galeni, quantum ego intelligo, nihil probent. nam quòd non veniant ad hanc tunicam insignes nerui, illud vnum probat, quod nos fatemur, imperfectum esse in nobis hunc sensum. Quid quòd eadem est hæc tunica, & quæ vestit linguã? Respondeto mihi, cur in linguæ tunica sit sensus gustus; & non in naso: & ego tibi dicam, cur odoratus in naso sit, & non in lingua: quanquam sit eadem tunica. Certè id aut diuersitas temperamenti, aut tale aliquid quod non sentimus, aut portiuncula nerui tertiæ coniugationis potest facere. Sed ego hactenus quod sensus odoratus in naso sit, dixi: quod in nullis alijs partibus, non dixi. Plato sanè dialogo De natura, odores totam eam regionem interiùs attingere, quæ à capite est vsque ad vmbilicum, dixit. De qua re multos ego sciscitatus sum, & audiui respondentes, sentire se odores in tota viscera penetrare. hæc verò sentiunt præcipuè grauidæ. Quare ego saltem in tota ea regione, in quam respiratio protenditur, aliquem sensum esse odorum: vigere autem hunc in nasi interna tunica, censeo probabilius cum Platone. Cur non olfacimus nisi inspirantes? Quia halitus trahuntur introrsum inspiratione: odoratus verò non est in externa superficie cutis, sed in partibus profundioribus, ad quas inspiratione, velut suctu, trahuntur halitus. Hinc etiam fit, vt cùm obstructa sunt cola, odoratu priuemur, quanquam is ante illa sit: quòd scilicet impeditur inspiratio cerebri, atque ea impedita minimus capitur impetus intrinsecus ad illam vaporum odoriferorum suctionem. Illud quod de nigella dictum est, mihi videtur Galeno indignum. nam aliud est flatus fumidos nigellæ in cerebrum penetrare & mordere; aliud illorũ qualitatem ad odorandum idoneam illic sentiri. Dixi ergo de instrumento odoratus, quæ videntur probabilia. quanquam Hippocrates quoque libello De carnibus perinde ac Galenus sentiat; si modò liber ille Hippocratis est: sed non

Instrumẽtũ odoratus in partib. nasi esse probatur,

Soluũtur argumenta Gale.

Platonis sententia de instrumẽto odoratus.

est,

est, vt opinor. His ipsis rationibus, quibus Galeni opinio est expugnata, euertitur sententia quã nouissimè inuexit Vesalius dicens, processus quosdam cerebri, qui mammillares appellantur, esse instrumentum. Sed demonstratum est id instrumentum esse extra caluariam: illi processus fortassis sint ad vim odorandi deferendam & transmittendam in tunicam nasi, fortassis ad alium vsum, qui nos fugiat. *Vesalij sententia refutatur*

De instrumento auditus. C A P. XXVII.

NON minor dissensio est, de proprio instrumento auditus. Siquidẽ Aristoteles secundo libro De anima capite octauo, & libello De sensu & ijs, quæ sentiuntur, censet: Instrumentum auditus esse aerem quendam insitum, eumque contineri intra quandam pelliculam, quietum cùm à sonis non agitatur, esseque aerem hunc animatum. sonos itaque sentiri alterato hoc aere, externo deferente sonos, transmittenteque in internum. Huius sententiæ ratio est, quòd proprium instrumentum similis naturæ debet esse cum rebus illi subiectis: & soni sunt ex aeris verberatione, ergo non aliter possunt facultati animali offerri, quàm sono externo in membrum aliquod transmittente. sed soni nullum corpus est capax, quod aereum non sit: ergo est tale quodpiam instrumentum in ipso meatu auditus. Autor libelli De carnibus (quem Hippocratem esse paulò antè negaui) tam longè aliter rem hanc intelligit, vt proprium instrumentum auditus esse dicat neruum quintæ coniugationis ad aurem venientem: esseque illum duriorem solidioremque. quoniam quæ talia sunt, facilè sonum edunt. id constat exemplo fidium citharæ & metallorum. Galenus videtur rem sub dubio reliquisse. nam sæpissimè scripsit, Instrumentum auditus esse aereum: & septimo De placitis commendat sententiam Empedoclis, quam carminibus his tradidit: *Aristotelis sententia.* *Sentẽtia altera.* *Galeni de hac re incerta opinio.*

Sentimus terram tellure, liquore liquorem:
Aere aeream substantiam: ignem quoque cernimus igne.

tamen nullibi, quod ego legerim, apertè loquutus est de aere illo interno. Libro primo De causis symptomatum capite tertio, vbi proprium audiendi instrumentum ex professo inuestigabat, ita scripsit: Quam enim habet in oculo crystallinus humor rationem, hanc habet in auribus ipsa audiendi meatus extremitas, vbi neruo dilatato coniungitur. Hæc sunt Galeni verba obscura prorsus. siquidem neque explicuit, an ipsa tunica dilatata, sit: aut aer aliquis, quem continet. sed illud vnum dicit, Esse in fine meatus proprium instrumentum. Cæterùm perpendenti mihi, & ea ipsa quæ ratio dictat, & quæ à Galeno alijs in locis scripta sunt: sentẽtia Aristotelis hac quoque in parte videtur valde probabilis. nam vt sensus fiat, necesse est affici à rebus quæ sentiuntur proprium instrumentum. Affici verò à sonis aer tantũ potest. nam corpora dura cùm sonos edunt, verberando etiã ipsa aerem, id faciunt: edunt verò alium, aut alium sonũ, pro modo verberationis. *Probatur Aris. sentẽtia.*

Ergo

Ergo neruus aut substantia alia dura, non potest percussione ab externo aere sonum edere, nisi ipsum iterum aerem verberet. Quare verberatione aeris id facit: quem constat esse debere insitum & animatum. nam aliter indigebit rursus alio instrumento, quo hæc uerberatio insensum perueniret eadem ratione qua prior verberatio, ea scilicet q̃ extrinsecus occurrebat, egebat internæ alicuius reiagitatione. Ergo est instrumentum proprium auditus aer insitus. Intellige verò nomine aeris aeream substantiam: ne putes difficile aerẽ animatum esse. nimirum vt intra corneam sunt humores tres qui membra sunt & viuunt, saltem alente vita: ita in nerui ipsius quintę coniugationis poris, in extremo foramine auditus est substantia quædã aerea, viuens quidem illa & membrum animantis. Quæ quanquam ex anatome euidenter non sentiatur, non tamen proinde desperandum est talem aliquam particulam esse. nam fieri id potest: quoniam mortuo animali, & disecta parte, statim effluit præ tenuitate. nam & oculos cõstat spiritu esse plenos ea regione, quæ est inter humorem crystallinum & corneam tunicam: tamen statim ac emoritur animal, corrugatur cornea absumpto spiritu. Certe cùm res euidenter sentiri non potest, non uelle probabilibus rationibus acquiescere, sed hæsitare, Pyrrhonem est agere. Andreas Vesalius anatomicorum peritissimus, vt sua opera testantur, libro primo De humani corporis fabrica, capite octauo, inquit, inuenisse se in foramine ossis lapidei, quod porus auditus est, ossicula duo, quæ latuerant Galenum & alios desse ctores ante hoc sæculum, adnata tunicæ illi, quæ fit ex neruo quintæ coniugationis, & oblinit cauernulam illam: alterum illorum simile dẽti molari affixum duabus radicibus, ab altera parte simile paruę incudi: alterum malleolo non absimile, ab altera parte habens cuspidem, ab altera duplex capitulum, coniectatque ex ipsis ossiculorum figuris esse insttumentum auditus nam esse dicit pro incude & malleolo: vtque malleolus pulsans incudem sonum facit, ita ossiculum quod malleoli formam refert impetu ingredientis aeris agitari cum membranula, atque in incudem decidere, & ita sonos reddere. Hæc neque admodum distinctè, neque adeò proterue docet Vesalius. sed quod ad anatomen demonstrans: quod ad particularum vsus attinet, dubitat. Quod de numero ossiũ dicit: habet certè vt dicit, & est quod pro diligentia habeat omnes huic viro gratiam. Tamen mihi videor aperte conuicturus, non esse hunc illorum vsum, vt sonos dicta ratione repræsentent: neque in illis esse instrumentum proprium auditus. Nam ratio, qua aduersus sententiam autoris libelli De carnibus vsi sumus non minùs reuincit hanc opinionem. nisi vis, iuuare quidem horum ossiculorum motum, tamen præter illa esse iusitum aerem qui vt verberationem externam, ita & eam quàm ipsa excitant, excipiat. Sic enim libenter acquiescam: tamen hæc ossicula esse proprium instrumentum auditus non possunt nam præter alia nunquam possemus uoces syllabis distinctas, audire aer enim recipit uoces distinctas, quales ex ore demittuntur, tamẽ malleolus incudem feriens non potest distinctam uocem edere, ut neque res alia dura alteram

Vesalij opinio.

Ossicula inuenta à Vesal. non sunt auditus propriũ instrumẽtum.

feriens,

feriens, sed solum strepitum. Adde illorum osficulorum positũ repugnare sententiæ Vesalij. Sunt enim ambo, ea parte qua sunt crasliora, affixa, membranæ,& ligamento quodam ligata inter se: malleolus secundum capitulum,& aliud eos ea parte qua incudem refert. quod ligamentum necessario illam percussionem impediet. Particularum vsum inuenire valde est difficile; ac proinde nulla de re maiori cum metu verba facio nisi particula aliqua earum sit quę manifestum vsum habent: quales sunt quamplurimæ. Sed si quæ videntur consentanea audendum est dicere, osficula illa duo, & vnum aliud osficulum stapedæ simile, quod alijs incognitum diligentia Colladi Valentini nobilisſimi medici pridem apparuit, præstat: primum, intra tunicam pori auditus posita, spacium in ea formant, ac conseruant, idoneũ continendo interno aeri; deinde cuspidibus quibusdam, quas deorsum uergentes habent, pendentes, non alligatas, ad aeris maiorem refractionem faciunt. Itaque omnium opinionum maximè probabilis est quę aerem statuit proprium auditus instrumentum.

De locis sensuum. C A P. X X V I I I.

OSTENSVM antea est, Non esse aliam facultatem quæ à cerebro in oculos, aliam quæ in aures, aliam quę in nasum demittatur; sed eã dem facultatem, sentientem, inquam, pro commoditate instrumenti, hic videre, illic audire, alibi olfacere. Videtur tamen in præsentia perpendendum, An hæc verè dixerimus, visionem fieri in oculis, odorationem in naso, auditum in auribus: aut omnis sensus in cerebro ipso agatur, subeant verò colorum species per oculos, sonorum per aures, odorum per nasum, saporum per linguam, tractabilium qualitatum per totam cutem; vt philosophorum nonnulli sensere, & inter medicos Ioannes Manardus, vt non vulgaris eruditionis, libro sexto epistola vltima conatus est deducere ex Galeno. Sunt illius verba hæc: Dicam ex Galeni sententia, inter oculi partes crystallo idem principalius ad uisum concurrere, eique principaliter videndi officium attribui perfectam tamen & completam uisionem, sicuti & aliorum sensuum operationes, in cerebro absolui, vt apertè Galenus libro decimo De vsu particularum. Hic mihi uidetur Manardus, alioqui bonus, dormitare. nam tam longè abest vt Galenus decimo De vsu particularum, visionem fieri in oculo neget; ut etiam aere fieri, prodeuntibus radiis quos ille uisiones appellat, ut & septimo De placitis, & multis aliis in locis affirmet. Quid intersit, inter eam quam uisionem completam & incompletam appellat, non intelligo: & multò minus, qua ratione humor crystallinus sit videndi instrumentum proprium, si modò in ipso non fit visio. Sed de modo quo visio fit, statim sumus dicturi: modo nolo dogmatum meminisse, sed dicat hæc ut volet. Videndum est qua ratione victus in hanc inciderit sententiam. Quoniam aliter, inquit, non posset uisio impediri, nullo in oculis malo apparente, propter neruorum opticorum

Manardi opimo.

que etiam quod de diſtentione pupillæ, quæ obſtructo cerebro nonnunquam apparet, dicebatur, quicquam efficit. nam poſſumus dicere, obſtructo cerebro nullos eſſe illic ſpiritus uiſui idoneos, ſed pro eis flatum aliquẽ qui pupillam diſtendat: vel alter (quod magis placet) ſpiritus qui in oculum iam peruenere, ſi noui influxus via obſtructa ſit, fulgorem amittere, aut totum, aut eum fulgorem quem retinent, citra incrementum ſplendoris, quod nouorum ſpirituum acceſſu inter videndum fit, non ſufficere ad externi aeris illuſtrationem. quam ad videndum neceſſariam eſſe petimus modò, in proxima quæſtione demonſtraturi. itaque argumentum Manardi ita diluitur. Quod verò ex Galeno nos addidimus, nihil aliud ſignificat, quàm illud quod veriſſimum eſt; Eandem, ſcilicet, facultatem, quæ imaginandi habet vim, & cogitandi, & memorandi, quæque hæc in cerebro facit, eandem, inquam, ipſam in oculis videre, in auribus audire, & guſtare in lingua, & reliqua omnia, in ſuò quodque inſtrumento, peragere. Itaq; facultatem ſentientem animæ ipſius eſſe cenſemus: hancque influere à cerebro in ſingula inſtrumenta, atque in illis non nouas virtutes comparare, quibus priùs caruerit, ſed pro commoditate inſtrumenti, hoc aut illo modo operari. Oſtenditur verò, ex his quæ in nobis contingere ſæpe experimur, Eadem facultatem videre, audire, guſtare, & reliqua agere, quæ imaginatur, ratiocinatur, & recordatur: quòd, ſcilicet, hæ ipſæ actiones ſingulares, imaginationis modum conſequuntur. Eadẽ ſiquidem re obiecta contingit particulam modò dolere, modò non dolere, aut modò leuiùs, modò grauiùs dolere, pro ratione aduerſionis animi, aut auerſionis. Quæcunque attentè patimur, grauiùs ferimus, vt à Galeno dictum eſt in commentario ſexto ſecundæ Aphoriſmorũ. quod tamen non videtur poſſe contingere, ſi diuerſa facultatas eſſet ea, quæ doloris cauſam ſentit, ab ea quæ animaduertit. ridiculum enim ſi quis dicat, Petrum videre acutiùs, cum Ioãnes intendit oculos attentiùs. Hunc ſenſum verba illa Galeni commodiſſimè recipere, intelliges manifeſtè loco ipſo ex Græco codice in medium producto. corrupit enim illum non parum Nicolai Regij tranſlatio, quàm vt notarem, libuit paulò antè præſcribere. habet verò locus in hunc modum: ἀλλ᾽ οὐδὲν ἦν πλέον ἀλλοιωθῆναι τὸ μὲν τοῦ μὴ γνῶναι αὐτὴν ἀλλοίωσιν, τὸ φανταστικὸν, καὶ μεμνημένον, καὶ λογιζόμενον, ὅπερ ἦν τὸ ἡγεμονικόν. quod ille vertit: *Niſi alterationem ſentiat imaginatio, & memoria, & ratiocinatio, quod vocant Græci hegemonicon*. Nos ita vertimus: *Sed nihil eſt plus alterari illud quidem, ceterùm alterationem non ſentire mentẽ, eam. ſ. quę potentiã habet imaginandi, ratiocinandi, & recordãdi, quã vocãt hegemonicon.* Hæc verba apertè ſignificant τὸ ἡγεμονικὸν, quod vim habet imaginandi, recordandi, & ratiocinandi, ſentire alterationes inſtrorum ſenſuum ſingularium. tñ ꝙ ſenſus hi in cerebro fiant, non ſignificant. Ex dictis ſatis conſtat, lapſum eſſe Fernelium, qui libro ſexto De naturali parte medicinæ, capite decimo, non alia ratione verum poſſe continere Aphoriſmum illum intellexerit, quàm ſi ſenſus omnes tum demum compleantur, cùm ad cerebrum ipſum ſpecies

rerum

rerum delatæ sint. Sed satis opinionem Galeni confirmauimus, & Hippocratis sententiam interpretati sumus. itaque stat, quicquid Manardus sentiat, sententia quam confirmauimus, Mentem ipsam sentire singularibus sensibus obiecta: tamen sensus singulares in suo quemque instrumento agi.

De accretione, an sit motus per se. C A P. XXIX.

HACTENVS quæstiones illas pertractauimus, quæ ad potentias ipsas, siue virtutes, aut facultates spectant. nunc tantillum de nonullis operationibus, quę in controuersia constitutę sunt addentes huic secundo libro imponemus manum vltimam. Memini verò me paulò antè pollicitum esse de motu accretionis disputationem: vt ea, quæ de facultate augente dicta sunt, euaderent clariora. Polliciti ergo memor illud in præsentia diffiniam, Sit ne ad quantitatem motus aliquis per se, an contra quantitas in numero eorum reponi debeat, quæ non comparantur motu per se sed succedunt ex accidenti. Video Aristotelicorum plerosque quamplurimas de accretione controuersias excitare, disputantes inter cætera, An sit motus vnicus continuusque, an intercisus. illi, scilicet, quod nos modò inuestigamus, citra controuersiam transigunt, constanter affirmantes cum Aristotele: Ad tria hæc, qualitatem, quantitatem, & vbi motum esse per se, ad reliqua omnia ex accidenti. Mihi cui hæc assertio displicet, non opus est disputare, Sitne continuus an intercisus motus accretio: quando quidem eam esse puto, sed mutationem quandam, quæ motibus succedit, cuiusmodi est sanatio. Itaque duo tantum sunt motus per se: ad qualitatem, & ad locum. quod Plato docuit in Euthyphro, uel de sanctitate ita dicens: Quoniam quod mouetur, vel alteratur, hi quippe soli sunt motus. Rursum in Theæteto non longe ab initio: Motus uerò species duæ rursumque eodem dialogo: Ex his necessarium est geminas species motus esse, alterationem scilicet, & lationem. Hæc assertio confirmatur eodem omnino argumento, quo facultatem augentem nullam esse à nutriente diuersam conficiebatur. duæ enim hæ assertiones reciprocam habent consequentiam. illic enim ostendimus: Rem aliquam augeri solo concursu aliarum mutationum citra motum proprium. vnde fit vt ipsa accretio non sit motus per se sed alijs accidens. Nam qua ratione dicit Aristoteles ad nullum habitum vt gratia æxempli, ad sanitatem, aut ad uirtutem esse motum per se: certe non alia, quam quod habitus congenerantur (vt ita dicam) cum aliis rebus id est citra proprium motum succedunt aliis. vt sanitas fit, non quidem sanitate ipsa genita per seipsam: sed genito calore, si modò ægrotatio erat frigus: aut frigore, si calor. Non aliter video fieri corporum molem. nam si corpus crescit proprie, ut quæ alēte facultate sunt prædita, nihil aliud patiũtur, quàm quod partes dilatantur, & alimentum in poros subit, & id mutatur in rem quæ alitur. Finge hæc facta, & nihil aliud: necessario res est fa

De accretione authoris sẽtentia ex Platone Aristot. contraria.

cta maior: ergo ſuccedit illis imutationibus quantitas ſine motu quopiam qui per ſe ad illam fit. Iam verò nullam illarum mutationum eſſe ad quã titatem, patet. nam dilatatio partium corporis, & ingreſſus alimenti, lationes ſunt. non ergo ſunt accretiones, maximè ſi accretio motus per ſe, & ſpecie diuerſus eſt à duob. primis. Commutatio cibi in rem quæ alitur, generatio eſt, non motus. (induit enim cibus nouam naturam) ergo nihil eſt illic quod accretio ſit. tamen ſuccedit noua quantitas; ergo quantitas ſuccedit, vt relationes & habitus: non comparantur motu. Hic mihi quoque, ſi dijs placet, vult occurrere, qui ſolet, & reſpondens dicit, Dicam dilatatio nem fuiſſe motum ad quantitatem. Non miror: quia non tenet rationẽ veræ accretionis, neque meam ſententiam. nam illa partium dilatatio eſt latio, quæ neceſſario cum vera accretione coniungitur: ipſa verò, accretio non eſt. Iam uerò ſi res minus propriè augetur, ſola nempe dilatatione aut acceſſu alterius ſubſtantiæ, quæ per totam illam non ſubeat, & eius naturam induat, multò minus eſt ad quantitatem motus. Nam illa concedẽ tibus omnibus, nihil reuera habet accretionis, ſed lationem quãdam, cum aliqua alteratione, aut ſine ea perficitur. Neque verò ſi dicas, quantitatẽ rem diuerſam eſſe a qualitate & loco, proindeque diuerſo motu eam debere comparari, quidquam efficias. nam perinde poſſis de relatione dicere. ea ſcilicet differt à qualitate & loco. Nam quod tu de habitibus & relatione ais, hoc idem ego de quantitate. Quod quidem ſi motu compare tur, diuerſus is foret à latione & alteratione concedo: tamen motu compa rari quantitatem, magis quam figuram, aut rem aliam talem earum quę ex accidenti ſuccedunt, nego. Sed de his ſatis: ad alias quæſtiones venio.

De modo quo viſio fit. C A P. XXX.

EST verò illa omnium quæſtionum de operationibus celebratiſſima, & dogmatis ambiguitate, & autorum grauitate: An uiſio fiat admiſſione rei alicuius, an emiſſione. (extramiſſione aut intus ſuſceptione vulgò di cunt) Conſtat enim, quòd dum uidemus, duorum alterum contingit: aut corpus quod videtur, ex ſeipſo ad nos aliquid mittit, quo facultati videndi quæ in nobis eſt, ſeſe inſinuat, aut vim aliquam ſentiendi à nobis ad ſe uſque peruenire expectat. Ariſtoteles libello de ſenſu & ijs quæ ſentiuntur affirmat, Viſionem fieri in ipſo oculo, admiſſis in illum rerum ſpeciebus (vt intelligunt plerique Ariſtotelicorũ, & Galenus interpretatur ſeptimo De placitis prope finem) non corporeis, ſed indiuiduis, nulla verò facultate exeunte, aut ipſo aere operante. itaque videmus in aere: quia medium per quod, ſed non quia medium in quo eſt. Quam ſententiam confirmat dicens, minus probabile eſſe ſenſum uiſus cuiuſdam rei egreſſu cernere, & vel uſque ad ſidera protendi. Hoc cenſet Ariſtoteles improbabile: quoniam opinatur oportere, antequam uiſus attingeret aſtra, quippe quæ ſunt remotiſſima, fore ut diſſiparetur, & omnes animales ſpiritus

Ariſt. ſẽtentia de modo quo uiſio fit.

vnico

vnico intuitu consumerentur. Præterea necopinatur splendorem internũ, hunc,inquam,quem spiritibus esse dicimus, posse cum aeris splendore coalescere,vt Platonis sententia fert. Addunt præterea sequi, (quod Auerroes Galeno in sfaniæ dat) vt aer esset sentiens non minùs quam corporis nostri membrum aliquod. sed fortasse procedẽs hic sermo hæc omnia faciet probabilia,enarrans Galeni sententiam quæ multò antè Platonis erat, Visionẽ fieri in aere ipso,vt in medio in quo, & rem videri vbi est. quippe visionem diffusa facultate in ipsum medium fieri. Quæ tamen opinio variè explicari solet: quoniam à nullo ferè intelligitur eorum, qui nostra hac tempestate sub Galenistarum nomine se venditant,nihil minùs intelligentes,quàm ipsius doctrinam. Interpretantur plerique spiritus exire extra oculum ad certam distantiam:ad reliquum spatij deferri virtutem videndi illustratione,& prope res ipsas quæ videntur, coire cum speciebus: & illic fieri visionem, nulla interim colorum specie peruenire ad ipsum oculum. Nonnullos ego audiui ita interpretantes, Visui seruientes spiritus ab oculis ad certam distantiam peruenire, ad medium scilicet spatij, & illic coire cum speciebus venientibus à coloribus: affectosque ibidem quadam colorum forma, ad oculos redire,vt illorum nuntios.itaque ad videndum emissionem spirituũ fieri, tamen visionem agi in ipsis oculis. Priorum sententia vna in re tantùm deficit:quòd nihil coloris in ipsos oculos penetrare, quò visio fiat, dicunt. Secũdi verò omnino loquuntur inepta & barbara.nam quæ obsecro, est vis, quæ spiritus illos ad oculos reuocat?an reuertuntur ipsi, aut ex animæ præcepto, aut sensu indigentiæ? præterea si cùm ad duo stadia videtur imago,eius species ad dimidium spatij producebatur:cur cum ad vnum stadium videtur,non producitur vsque ad ipsum oculum? Itaque cogentur dicere:pro magnitudine spatij, nunc fieri emissione,nunc admissione. Ergo his missis,quæ sit Galeni sententia,iam declaro. Ex coloribus species quasdam produci non negat Galenus.quin potiùs illud confirmat multis experimentis.Nam videre est,si in splendido aere, sub arbore aliqua recubuerit quispiam,arboris colore eum totum perfundi. quin etiam sæpenumero accidit,vt aer clarus,vbi parietis alicuius attigerit colorem, eũ subitò recipiat, atque in alterum corpus etiam transferat. Atqui nisi obliti sumus eorum, quæ in quæstione 23. dicta sunt de colore, constat, illum esse flammulam quandam genitam in corporibus participatione illius cœlestis luminis.quẽadmodum ergo lumen ex luce repentè diffunditur in totum aerem: ita ex colore diffundi in ipsum aerem splendidum,lumen quoddam præditum natura ipsorum colorum, necesse est. Species etiam has, quas esse monstrauimus,in oculum ipsum penetrare,dum visio fit,probo. Primùm, dicente Galeno innumeris in locis, Non potest fieri sensus, quin proprium potentiæ instrumentum alteretur. Est verò proprium uidendi potentiæ instrumenmentum, humor crystallinus. Ergo non potest uisio fieri, quin humor crystallinus afficiatur coloribus. est enim visio, cùm facultas sentit passionẽ instrumenti proprij, quæ e re illi obiecta accedit. præterea neque videtur,

Galenisẽ tentia variè explicatur.

Declarat autor Galeni sententiam.

qua

qua ratione manerent interiùs simulacra colorum in memoria, aut etiam in præsentia rerum ad sensum internum transfunderentur, si nulla colorum simulacra penetrarent per ipsos oculos. Est ergo opinio Galeni, Species quasdam colorum eiusdem naturæ cum ipsis coloribus, effluere ab illis, & subire in humorem crystallinum, quò visio fiat. neque video, qua ratione possit hoc quisquam negare: cùm experimento sentiamus, si quando recto intuitu in cuiuspiam oculos despicimus, nostras ipsorum imagines illic videntes. atque rectè diximus, nostras imagines uidentes. uideri enim possunt colorum species, non minùs quàm lumen & qualitates reliquæ per corpora extensæ. Nam si omnino sine corpore, & diuisionem nullam recipientes essent, vt sensit Aristoteles; qua ratione fierent idoneę ad percipiendum potentiæ corporeæ? certè neque incorporeum corporeo, neque corporeum incorporeo proportione respondet. Mirum quod plerique Aristotelicorum, quin & ipse Aristoteles dicit, has incorporeas species, & visiones interiores corporeas. tamen dicunt hi ijdem, si amplius interrogentur; Ex externis potentijs ad internas transferri species, & ab imperfectioribus ad perfectiores, & semper elaborari magis, & (quod illi dicunt) spoliari à conditionibus materiæ. Qua ergo ratione species sensus externi non sint corporeæ? sed quærent illi; (hoc enim est illis firmissimum argumentum) qua ratione si corporeæ sunt, videntur omnes alicuius corporis partes in quacunque parte medij? Respondent hic plærique facilè effugientes; Quoniam uisio egressu facultatis fit. Sed nobis, quibus iam ostensum est, de sententia etiam Galeni, recipi totius corporis, quod uidetur, speciem in humore crystallino, aliter respondendum est; Posse scilicet, species diuersorum membrorum simul esse in eadem parte; quanquam singulæ illarum extensæ sint. sed diuersarum partium corporis species esse in eadem parte spatij, nihil repugnat, si neque rerum diuersarum. Vt ergo lumen extensum per totum aerem est, & tamen ubique refert lucem: ita singularum particularum fulgores extensi sunt per totum spatium, & simul extensi. proinde, in quamcumque partem habentem rectitudinem cum corpore obiecto, inciderit oculus, uidet totum illud. Sed si tales essent species, (addet alter) species candoris cum specie nigritiei haberet rationem contrarij. quod non habet: sunt enim simul in eadem parte spatij. Huic ita responsum uolo: Species illas esse colores quosdam, sed remissos. & quanquam re uera, & specie contrarij sint: tamen in illa tenuitate posse esse simul in corporibus, & simul induci in corpora perspicua. quia hæc natura sua sunt decolora. Monstratum est alibi à nobis in eisdem commentarijs, Qualitates contrarias, modò remissæ sint, posse esse simul: generari tamen non simul. moueretur enim corpus motibus contrarijs, nisi corpora omninò sint expertia utriusque. tunc enim unico motu potest corpus ad utrunque contrariorum accedere. Sed non sunt ubique dicenda omnia. Expostcunt pleraque horum diligentem lectorem ne, si nunquam aliàs, aut ab alio quoquam scriptorum acceperit; illum

Colorum species in diuiduæ incorporesq; nō sunt.

veritas ſermonis huius effugiat. Galenus, qui multorum inuentor fuit, non potuit omnia extremè dilucidare. ſed inuentores poſteris hæc relinquunt peragenda. quæ tamen tam longè abeſt, vt noſtri temporis ſcriptores agant: vt ſatis ſibi videantur agere, ſi Galeni ſententias repetant, addentes nullam lucem, interim de nominis alicuius elegantiore traductione certantes. quare qui in illos incidunt legendos, abutuntur otio. Nobis non tam eſt animus ſcriptis certare, & autorum verbis confirmare ſententias, vt faciunt illorum plerique: quam ex illorum aſſertionibus reliqua deducere. vt modò collegimus: Ex omnibus quæ videntur, ſpecies venire ad ipſum cryſtallinum humorem neceſſariò, cùm uiſio ſit: & illas quidem non incorporeas, ſed eiuſdem naturæ cum coloribus. Verùm quanquam hæc ita habeant, uiſio fieri non poteſt, quin emiſsione fiat facultatis uidendi. Nam (omitto debilia argumenta) vt color ingreſſu ſpeciei in pupillam uideri poſsit: tamen magnitudo & locus uideri, quin prodeat facultas per aerem ad rem ipſam, non poſſunt. Si enim res non uidetur ubi eſt, qua ratione poteſt uiſus cognoſcere diſtantiam aut magnitudinem? Et, vt hæc duo argumentorum loca, quæ ſola ſubuertunt Ariſtotelis ſententiam, apertè tractentur: primò intellige uidere me duo corpora, quorum alterum album ſit, alterum nigrum. quòd nigrum eſt, ſit duplo diſtantius altero. utrunque horum uiſu iudico, & corpus hoc eſſe album. & propinquum. quod quidem album eſt, ſpecie candoris ſentio: quòd propinquum, ſi nihil de oculis prodijt ad rem uidendam, non aliter poteſt uideri, quàm aut ſpecie alia, aut illius eiuſdem ſpeciei modo alio. Sed horum alterum eſt ridiculum: alterum falſum. Quod enim diſtantiæ aut propinquitatis ſit propria ſpecies, eſt ridiculum: quòd diuerſo modo ſe habens eadem coloris ſpecies repræſentet propinquitatem aut diſtantiam, caret ueritate. nam quid aliud habere poteſt ſpecies ex multa diſtantia ad oculum ueniens, quàm ex parua, præterquam, quòd ex multa diſtantia remiſsior iam oculos attinget, ex parua uero intenſior? Sed intenſior ſpecies intenſum uideri faciet colorem, non propinquum: remiſsior remiſsiorem, non diſtantiorem. Quare fieri poteſt, ut color, qui remotus eſt, uideatur remiſsior, etſi intenſior ſit: qui uicinus contrà, uideatur intenſior, etſi ſit remiſsior. Sed qua diſtantia & propinquitas uideri poſsint, nulla uia reſtat: prætereà, neque qua uideatur magnitudo. Dices fortaſſe: Species ipſa repræſentat cum magnitudine quadam & extenſione. Si ita. Sed intellige mihi duo corpora, quorum alterum ſit omnino paruum, ſed maximè propinquum: alterum magnum, ſed remotum. fiet ut maiorem locum occupet in oculo ſpecies parui corporis, quàm magni. nam ſpecies parui, quia propinquum eſt, implebit pupillam totam: magni, quia eſt remotum, cùm ſpecies ſemper tendat in acutum, fortaſſe alteram pupillæ partem non implebit. tamen uidemus, hoc magnum eſſe, illud paruum. quanquam huius ſpeciem hauriamus oculis cum maiori extenſione, illius cum minori. Igitur nulla commoda uia eſt uidendi diſtantiam & magnitudinem ijs, qui ſunt opinionis primæ: quam proinde

Viſio immiſſis ſpecieb. fit et emiſſione facultatis.

proinde possemus suspectam habere, (vbi nihil aliud esset) quòd à suo autore inter respondendum physicis quæstionibus sæpe prodita est. Quinto De generatione animalium capite primo, ita scripsit Aristoteles: Quæ intus in cauo oculos habent positos, longè aspicere possunt: quoniam motus in vastum non dissipatur, sed recto trãmite meat. Vides, vt Aristoteles prodire facultatem videndi dicat. Tertio Meteororum capite quarto, cuidam homini, cui debilis erat visus acies, sua ipsius imago semper videbatur occurrere. quod idcirco ei contingebat, (inquit) quòd oculorum acies in ipsum reflectebatur, quia ex morbo tam imbecilla & tenuis erat, vt proximum aerem capellere non posset: qui tamen vt remotus & densus in speculum reddebatur. Vides quàm aperte hic quoque Aristoteles dicat: Visionem in speculo fieri non reflexa specie, sed acie visus. Ego sanè, quanquam Galeni opinio est mihi multò gratior: contrariam nunquam repuli, vt omninò improbabilem. Sed hanc tam eximij philosophi sui placiti obliuionem non possum non mirari: neque possum mihi aliter persuadere, considerans illius in reliquis placitis diligentiam & memoriam, quàm, vt Galenus etiam coniectauit, sensisse Aristotelem sui placiti absurditatem aliquam, & proinde dissimulanter præterijsse. Neque enim, puto, propositæ quæstioni possunt Aristotelici respondere, quin prodant sententiam suam, vt fecit ipse autor. Nam necesse est, quò homo ille sibi ipsi semper fieret obuius, vt acies visus reflecteretur, aut species. Sed non est, quod species reflectantur, etsi visus hominis tenuis esset: ergo reflectebatur acies visus. Vnde aperte intelligitur, necesse est, vt videndi potentia prodeat ad videndum. Est itaque Galeni opinio, Multiplicari à coloribus species eiusdem naturæ cum illis vsque ad pupillam oculi: & rursus exire animales spiritus vsque ad externam superficiem pupillæ, & illinc lumen quoddam cœleste, eiusdem generis cum lumine solis, quod solum per se non potest illustrare aerem, cùm externo lumine coire, & veluti cum congenere rectè coniungi. Iuxta quam sententiam recipit aer influxum virtutis videndi illustratione illa, non aliter quàm neruus. & ita est nobis aer pro medio coniuncto, in quo videmus. Visio itaque vnica agitur in aere & oculo. hæc enim duo media vnum fiunt. Vnde constat quodammodo, aerem esse sentientem: quia videmus per aerem. non quemadmodum Stoici dicebant, videmus aere, vt sentimus baculo. nam cùm rem aliquam tangimus baculo, tactio in manu fit, baculo tantùm fit impulsio. in baculum nulla facultas influit, in aerem influit. Visio itaque fit intrantibus speciebus, quò colores sentiantur, & afficiatur proprium uisus instrumentum: & facultate exeunte ad dimetiendum distantiam & magnitudinem. Cæterùm hoc interest, quòd species necesse est ab obiecto colore vsque ad oculum peruenire: (aliter enim in alterato proprio instrumento visio fieret) vim uerò uidendi non necesse est rem uidendam attingere. Neque enim profectò attingit astra: sed multò antea consistens uidet. fallimur tamen proinde in distantia & magnitudine rerum, cùm eas longè contemplamur. Vnde

Aristoteles suam opinionẽ de modo quo visio fit, sæpe prodidit.

Colligitur Galeni sententia.

ſequitur, Lumen requiri: neque propter facultatem ſolam, neque propter colores ſolos, ſed propter utrunque. propter colores, quia ſpecies non poſſunt multiplicari per opacum: propter virtutem, quia ſolus ſplendor ſpirituum animalium non ſufficit illuſtrare aerem.coniunctus cum externo lumine poteſt multiplicari, & efferre uidendi potentiam. Sed eſt contra hanc particulam dogmatis huius forte quoddam argumentum, quod nondum ſoluimus. Videtur ſequi, ſi lumen neceſſarium eſſet propter virtutem,non ſolùm propter colores:ignem non poſſe è longinquo videri ab oculis in obſcuro loco conſtitutis.nam ſplendor oculorum ab ipſis tenebris extingueretur, vt Galenus ipſe dicit. Sed contrà fieri experimento cognoſcimus.uidemus enim ignem ex loco obſcuro. quin potiùs quò per opacam magis noctem ignem è longinquo deſpicimus, cò ille plus micat. Huius argumenti non meminit Galenus.quod tamen non(arbitror) deſpexit.ſolu-

Argumētũ diſſoluitur. tu enim difficile eſt. tamen nos hanc ſolutionem excogitauimus. Cùm aer ad videndum ſit nobis pro membro;aer illuminatus,eſt veluti neruus bene in temperamento & compoſitione conſtitutus.aer omnino nullo ſplendore affectus,eſt vt obſtructus omnino neruus:qui verò aer ſplendore illo interno ſolum,aut cum valde remiſſo externo afficitur, eſt ueluti neruus ſtupidus,aut inſtrumentum ineptum, non omninò tamen. Vt igitur ſtupido neruo nondum reſoluto, ſentitur excellens paſſio; ſed quæ non.eſt valde excellens,omninò ab ſtupido membro non ſentitur:ita flamma ſentitur in aere,ſolo interno ſplendore illuminato:colores, qui flammulæ quædã ſunt, ſed remiſſæ,niſi in aere illuminato utroque lumine non poſſunt uideri.Eſt itaque hæc medicorum opinio,quàm contraria multò probabilior: cui tamen maior accedit probabilitas ab illis,quæ de uiſus ignea natura paulò antè diximus. Sed de hac quæſtione ſufficiant.

An ſenſus omnes agantur ſpecies. CAP. XXXI.

EST multorum Ariſtotelicorum placitum,quod tamen perinde Ariſtotelis eſſe non crediderim, Ex omnibus quæ ſentiuntur produci ſpecies uſque ad ſenſus proprios:& has quidem incorporeas,& à qualitatibus,quarum ſunt,diuerſas natura. *Autoris ſententia.* Ego verò tam longè abſum ab hac opinione, vt tales ſpecies, quæ ſcilicet non ſint eadem natura, qua ipſæ qualitates quæ ſentiuntur, à nullis rebus putem produci: tamen ab ijs, quæ guſtu aut tactu percipiuntur, omnino nullas; ſed ipſas qualitates quæ ſentiuntur, per ſe afficere inſtrumentum proprium ſenſus. Ducuntur in ſuam ſententiam Ariſtotelici ex alio ipſius Ariſtotelis placito: Nihil ſentiri poſſe ſine medio: neque enim res poſita ſupra ſenſum. Verùm pleraque eorum quæ in hac doctrina ab Ariſtotele dicuntur, ipſa rei euidentia conuincit.dicit enim hic autor, tactum & guſtum perpetuò uti medio interno, & reliquos ſenſus perpetuò externo.Quorum utrumque falſum eſt.nam neruus, quantumcunque nudus, & excarnis prædatur, ſentit præciſionem: & ſuffuſi,

& ſuffuſi, quæ ſunt intra pupillã vident, & fœtorem ex ventriculo, aut odorem gratum ſæpe ſentimus. quem ſenſum conſtat per interna fieri. Fingunt hic mille monſtra. Sunt qui dicant, dum præciditur neruus, non ſentiri à particulis ipſis, quæ præciduntur, ſed ab aliquanto remotioribus, quibus aliæ (vt dicunt) pro medio ſunt. Alij dicunt intercipi neceſſariò inter cultellum & neruum, aut aerem, aut humorem: & externum medium eſſe pro interno. Sed non video quæ tanta neceſſitas illos cogat figmenta hæc excogitare. An, quo ſenſus fiat, non ſatis eſt, proprium inſtrumentum alterari, & facultatem ſentire alterationem? At vero, vt hoc fiat, non opus eſt medio, neque ſpeciebus, præcipuè in tactu. Quid enim prohibet neruum per ſe alterari ab ijs, quæ illum contingunt? Nonne poteſt incaleſcere, refrigerarive? Sed demonſtro per nullas ſpecies ſentire tactum. Si per ſpecies ſentiret, non eſt quòd manus mea non poſſet (gratia exempli) ſentire aerem eiuſdem temperamenti, quo ipſe eſt, ac nequecalidiorem, neque frigidiorem. nam quod re vera prohibet, nihil aliud eſt, quam quòd à ſimilis caloris corpore non poteſt alterari, calfacta aut refrigerata. ſed ſimilis caloris ſpecies non video cur non reciperetur. differunt enim natura (vt iſti dicunt) ſpecies & qualitates. Non ergo ita fit; ſed quæ pars calorem ſentit, incaleſcit: quæ frigus, refrigeratur. Quare tactus nullis ſpeciebus indiget. Sed neque guſtus. non enim ſpecies acoris eſt, neque acerbitatis. nam aliter ſolùm per incorporei ſaporis admiſsionem guſtaret lingua, nihil ampliùs perpeſſa. quod tamen non fit: quin potius acrimoniam ſentit inciſione, ſaporem ſalſum abſterſione, acerbitatem corrugatione, vt Plato docet in Timæo, & Galenus quarto De ſimplicium medicamentorum facultate. Guſtus itaque & tactus non fiunt per ſpecies, reliqui ſenſus fiunt. non enim color ipſe qui in corpore terminato eſt, venire poteſt ad ipſum viſum. Hic mihi obſtrepit meus cenſor, dicens eadem ratione debere tolli ſpecies aliorum ſenſuum. quia vt qui tangit non ſentit quæ eodem modo attemperata ſunt: ita qui allia comedit, non ſentit alios comediſſe. Sed tamen hoc argumento non fit ut nullę ſint ſpecies ſenſibiles, ſed vt nullę ſint, quę non ſint eiuſdem naturę cum ipſis ſenſibilibus qualitatibus. id quod nos apertè diximus. Nimirum eiuſdem naturę ſunt, ut nuper in proxima quęſtione dicebamus, ſpecies coloris cum colore, ſoni cum ſono, odoris cum odore. Nam aliter non eſſet cur, qui in tunicis oculorum colores habent inſignes ex natura, deteriùs uideant, quam quibus tunicę decolores ſunt. Nam ſi qualitates quæ recipiuntur, diuerſę naturę ſunt à coloribus; non eſt quòd ab ipſis coloribus excludantur: (nimirum intus manens prohibet extraneum) ſed cùm ſunt ſimilia omnino & quod intus eſt, & quod extrà accedit. Quare non mirum ſi halitus alliorum ita olentes, ſimilem odorem alliorum excludant. Quid ergo intereſt inter tactum (cum quo guſtum etiam intelligo) & alios ſenſus? Certè guſtus & tactus ſubſtantiam ipſam totam ſenſibilem recipit, vt eſt materię conditioni proximus: alij recipiunt qualitates ipſas ſenſibiles modo quodam à ſenſibi-

Probatur p nullas ſpecies ſentire tactũ et guſtũ.

libus corporibus ad sensuum organa effusas; neque tamen omnes illi atque sine materia: sed odoratus cum vapore qui ex re ipsa odorabili secernitur: auditus & visus, vt sunt præstantissimi, nulla substantia ex re sensibili venien te, sed qualitatibus ipsis per medium productis, atque (vt dicunt) multiplicatis. Igitur de speciebus ita sentiendum puto.

Sitne sentire agere, an pati. C A P. X X X I I.

SENTIRE non est quicquam operari, quemadmodum Aristoteles statuit secundo De anima capite quinto; sed affici potiùs, ac pati aliquid. Verùm passio hæc est dicentibus Aristotelicis in numero earú passionum, quæ vulgò dicuntur perfectiuæ. Galenus septimo De placitis ita scripsit: Non igitur alteratio est sensus, vt quidam putant, sed alterationis dignotio. Quæ verba contra Aristotelem scripta videntur, qui loco citato dicit: Sensus autem per motum quendam atque passionem contingit, vt diximus; nam alteratio quædam esse videtur. Quod sanè necesse sit, quò sensus fiat, proprium illius instrumentum à rebus sentiendis alterari, dictum à nobis est iuxta mentem Galeni paulò antè: quòd verò alteratio ipsa non sit sensus ipse, sed illius alterationis perceptio, constat: nam si neruus qui bene habet, incalescit, sentit calorem: hic idem si plurimum à temperie recesserit, aut obstructus sit, nihil sentiet, quanquam alteretur. ergo aliud aliquid præter alterationem est sensus. Hinc colligunt quamplurimi, sensum non esse instrumenti passionem: & euidenter colligunt, sed quod sentire non sit pati, nondum concludunt. Nam si vltra speciem sensui deseruientem est notitia sensus, quæ qualitas quædam ipsius potentiæ sit: & vltra speciem intellectui deseruientem notitia intellectus, quæ sit forma intelligendi; sentire & intelligere pati est, affici scilicet potentiam sensus, non à re quæ sentitur, (hoc enim euidenter conuincit Galeni ratio) sed à notitia. Si uerò vltra species nullis notitijs est opus, sed latione quadam potentiæ in rem ipsam; certè, sentire non est pati, sed moueri potentiam quodam proprio animæ motu. Et sanè in hac vltima quæstione nihil habeo aut euidens, aut insigniter probabile, quod asseram: sed hoc proposui, vt declararem controuersiam. Cæterùm potest vtrunque dici probabiliter. Galenus primo De causis symptomatum ita scripsit: Consistit enim in patiendo magis, quàm agendo tangendi sensus. itaque etiam parua virtute perfici potest. musculorum motus cùm agendo, non patiendo obeatur, (totum namq; corpus ab hoc transfertur) multa eget animali virtute. Videtur ergo Galenus tribuere sensibus nonnihil actionis. Nos illud vnum censemus euidenter verum, illam instrumenti sensus passioné, quæ ab ipsa re quæ sentitur est, siue per qualitates eiusdem naturæ, siue per species, non esse sensum, sed vltra illam aliud. An verò illud aliud pati notitiam sit: aut agendo tendere in passionis instrumenti dignotionem, non profero. Sicut neque quicquam ampliùs in secundo hoc sermone,

Alteratio organi nō est sēsus, sed alterationis perceptio.

Sensib. Galenus nonnihil actionis videtur tribuere.

qui iustam nactus est magnitudinem disputo. dixi enim pleraque circa proposita à principio. nil omittere non est instituti nostri: sed ea, quæ sunt in controuersia constituta dicere. Insignis quædam hic relicta est actio, quam pulsum appellamus: sed quæ non tam indiget tractatione, vt actio, quàm vt signum. quare ad partem medicinæ quæ σημειωτικὴ dicitur, potiùs quàm ad naturalem, refertur. Quapropter huic & vrinæ, quæ omnium signorũ sunt præcipua, librum tertium, qui hunc proximè consequetur, certum est dare. Huius hic esto finis.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Tertius.

PRAEFATIO.

NON importunè possemus in libro qui proximè hunc antecessit, multa de pulsu disputare: vt quæ actio vitalis facultatis est, & proprius motus. Cæterùm, quoniam, vt antea diximus, maior pulsus significationis, quàm actionis medicis cura est, & maior vsus: meliùs uisum est controuersias, quæ de illo sunt, parti de signis dare, quàm naturali. Et, quanquam in partitione medicæ artis σημειωτικὴ de prognostica decisa est, (est enim per signa præsagitio) & proinde in librum ultimum posset reseruari: tamen, quia pulsus & urina, non morbos solùm, sed sanitatem etiam significant, ut ab Hippocrate accepimus; commodius est hanc tractationem sanitatis tutelam, & morborum cautiones, quæ sequentibus libris continebuntur, vt pote ad illa necessariam antecedere. Exigit prætereà disputatio de pulsu & vrina propriũ librum: vtpote non adeò breuis. Me sanè neque in superioribus libris piguit, neque in sequentibus pigebit, si quid possum lucis addere ijs, quæ à Galeno dicta sunt. fiunt enim multi scriptores, etiam cùm inuentis addunt nihil, studiosis hac ratione vtiles: quãquam nos ita solùm, sed nonnulla etiã inuenimus vtilia. Verùm hæc dixerim propter eos, qui aliquid in hac medicinæ parte inueniri iam posse desperarunt, eo quòd à Galeno multa de pulsibus scripta sunt. quasi verò de febribus, aut temperamentis, aut crisibus scripserit pauca, aut de re alia quapiam earum in quæ extant quamplurima non inutilia commentaria. Sanè scripsit de pulsibus Galenus multò

plura, quàm plerique medicorum assequuntur; adeò ut nulla medicinę pars sit quæ magis indigeat breui aliqua interpretatione. quam tamen non est instituti nostri scribere, sed dirimere, vt in reliquis fecimus, controuersias. Mirum si primus artis inuentor illam ad summum perduxerit usq; adeò, ut nihil posteris reliquerit, aut inueniendum aut excolendum. Voco Galenū primum inuentorem, non qui ignorem aliquot ante illum seculis alios quamplurimos hanc artis partem scripto tradidisse; sed qui nullum ante Galenum benè de pulsibus scripsisse, & satis hanc artem elaborasse certò sciam. Scripsere Erasistratus, & Archigenes: sed quantum licet colligere ex illorum uerbis, quę suis commentarijs passim inseruit Galenus, minus eruditè. Hippocrates scripsit de pulsibus: sed ut Galenus dixit, hanc partem non elaborauit. Quare quod à Galeno dictum est cap. 11. tertij De crisibus: Signa ex pulsibus sumpta Hippocrates, uel quia non nouerat, uel quia non magni momenti existimauit, iccirco non est exequutus. Nihil aliud mihi significant, quam non fuisse Hippocratem hęc exequutū. Quod uerò ultrà dixit Galenus: constat dictum fuisse incautiore impetu sermonis. Fassus enim est apertè ipsemet, Hippocratem neque ignorasse, neque omnino omisisse, primo De differentia pulsuum capite secundo dicens, Omnium itaque quos nouimus, primus nomē pulsus Hippocrates literis prodidit: atque artem, quæ in eo est, non uidetur ignorasse, non tamen, aut hanc artis partem ampliùs excoluit, aut omni arteriarum motui hoc nomē dedit. Hæc est Galeni censura, haud quaquam Hippocratem artem de pulsibus ignorasse uel omnino prætermisisse. Sed frustra uidemur aliorū autorum de hac re censuram requirere, cum liceat ipsum Hippocratem, de pulsibus disputātem inducere. Libello de alimento ita scriptum est: Venarū pulsationes & respiratio iuxta ætatem & consonantia & dissonantia sunt, & morbi & sanitatis signa. & sanitatis magis quā morbi: & morbi magis quā sanitatis. hęc Hippoc. Quid ergo possint aduersarij dicere? An libellū illū non esse Hippocratis? At verò Galenus sub Hippocratis nomine multas libelli illius sententias usurpat. nam libello De alimento, triplex esse alimentum de sententia Hippocratis: alimentum, & quasi alimentum, & futurum alimentum. libello De usu respirationis, Quemadmodum mirus Hippocrates dixit, principium alimenti, os, nares, guttur, pulmo, & alia spiratio, pluries quàm ut referri possit. nam ut Hippocrates dixit omnia conspirabilia, omnia confluxilia. Quæ omnes sententiæ, ut aliæ quamplurimæ à Galeno cōmendatissimæ in libello illo conscriptæ sunt. in commentatione etiam illius Aphoristicę sententię, Vbi fames, laborandum non est, inquit Galenus: Quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello de alimento, Virtus una & non una. Quę sententia apertè ex eodem libello desumpta est: tamen, inquit, quemadmodum ipsemet dixit Hippocrates in libello De alimento. Est ubi dicat Galenus, in libello De alimento, siue is fuerit ab Hippocrate scriptus, siue à Polybo, siue ab alio quopiam probato autore. Itaque vbi uideatur dubitare, est: cęterum ubi neget, non est. Cur ergo tu, quod

Arte de pulsibus non ignorauit Hippocr.

quod toties dixit,& semel dubitauit, tunc etiam commendans libellũ apertè negas? An quia tua non refert admittere? Cur istud? Quia dixi semel, Hippocratem de pulsibus non tractasse. At leue id crimen est: refer gradum, disce homo esse, ne te hæc insolentia interrubet & abducat à cultu veritatis. Iecit ergo Hippocrates huius partis, vt & aliarum, fundamẽta: elaborauit illam quàm plurimũ Galenus præ cæteris. Sed est quod nos possimus addere non sine magno studiosorum emolumento: si modò tantillum hinc recedentes, nobis permiserint detractores. Illud in hoc sermone facturi sumus, ne quicquam attingat nostra disputatio quod fuerit à Galeno ad integram perspicuitatem deductum. vt hac saltem ratione discant inuidi, non omnia de pulsibus ab illo scripta esse,& confundaturiam tandem sui ingenij exiguitate,& cessent studiosis profectum inuidere.

Vtrum sit præstantius signum; pulsus, an vrina.

CAP. I.

QVANDOQVIDEM de pulsu & vrina instituitur sermo, operæpretium fuerit in principio disputare: Vtri horum signorum fidendum maximè sit, vbi cætera æqualia sint. Nam, cùm triplex sit signorum genus, concoctionis aut cruditatis, salutis aut mortis,& decretoria: vtrunque horum præstantissimum est signorum sui generis, vrina scilicet concoctionis, pulsus salutis aut mortis. Sed si conferantur inuicem, tam est anceps controuersia, vt ambiguitas præstantes medicos in longè diuersas opiniones impulerit. Sunt quibus visum est, pulsum præferre vrinæ: quia quantò consistit magis vita in facultate vitali, (qua pereunte nec temporis momento potest vita superesse; & qua manẽte manet vita) quàm in naturali; (qua vel minimè operante, vel nihil operante conseruatur homo multum tempus, laborans atrophia) tantò ad prædicendam salutem aut mortem, maioris oportet facere pulsum, qui vitalis facultatis est actio, quam vrinam, quæ à naturali elaboratur. Præterea victurus sit homo, aut moriturus, ex signis salutis aut mortis videtur æquius petere, quam ex signo concoctionis aut cruditatis. nam salus aut mors, propiùs accedunt ad hanc præsagitionem, quàm concoctio aut cruditas. Alij contrà censent, Vrinam, scilicet, certius signum esse pulsu: quandoquidẽ (dicunt) non absolutè modò constantiam facultatis, aut imbecillitatem ostẽdit, vt pulsus; sed respectu morbi declarat, victane sit facultas, aut victrix. constat verò certum præsagium, ex hac collatione prouenire, non aliunde. nam purum refert, si facultatem non concidisse ex pulsu didicero, nisi rationem quam habet cum morbo intellexero. Sit ita, non sit facultas debilis: quid tum postea? an proinde æger non peribit? quid si morbus vehementior est facultate, alioqui non imbecilli? Sanè mors fit facultate victa à morbo: salus morbo superato à facultate. Quare ad prædicendum oportet animum intendere in morbum & naturam, veluti in duo colluctatores, (tertio Prognostici commentario septimo) & insuper

Opinio præferentium pulsum vrinæ.

Opinio præferentiũ vrinã pulsui.

per morbi longitudinem considerare.(tertio De crisibus cap. 5.) Nam sine harum trium rerum cognitione, nihil de salute futura præsagire possis: magis quàm nunquid aliquis, portando oneri suffecturus sit, sciri potest, hominis robore, oneris magnitudine, & viæ longitudine antea non perspectis. nam ægri vires portanti onus, morbus verò oneri, tempus autē, quod vsque ad statum est, longitudini viæ respondet. Vides, vt de sententia Galeni nihil prædici possit, nisi comparata notitia roboris facultatis, magnitudinis morbi, & constitutionis, seu proportionis temporum morbi. Pulsus vnius tantùm præstat notitiam roboris facultatis: vrina & huius, & malitiæ materiæ, & temporis morbi. ergo multò præstantius signum est vrina pulsu.

Aliorū sententia. Alij aliter docent: Pulsum quod ad naturam rei attinet, esse præstantius signum vrina. quia actio est facultatis vitalis, & per se significat robur illius aut contrarium. quare cum vita sit illius facultatis constantia, & eiusdē extinctio mors; videtur nihil sua natura posse euidentiùs significare mortem, aut vitam futuram. Cæterùm quatenus medicæ præsagitioni accommodatur, quæ ex cognitione per sensum proficiscitur; non tam dicunt esse euidēs signum, quàm vrinam; quandoquidem tanto difficiliùs sentitur, quantò visus, quo vrinæ distinguimus substantiam, colorem, & quod continetur, præstantior est tactu, & perspicacior. Differentiæ in vrinis perpendendæ, non adeò sunt difficilis distinctionis: quiuis enim vel non admodum exercitatus crassam vrinæ substantiam à tenui, visu separabit. nullus, nisi omnino sit stupidus, non videat, contineaturne aliquid in vrina diuersum ab ipso sero, aut nihil: & an illud quod continetur, innatet in sublimi vrinæ regione, aut subsideat in ima, aut pendeat in media. Sitne vrina & quod cōtinet, alibi, nigri, pallidi, rubri, aut viridis coloris, quem lateat? sanè nullum. tamen sunt tam multæ, & tam diuersæ pulsuum differentiæ; vt ad cognitionem solam, exercitatissimū hominem requirant. fit sane præsepe vt singulares pulsuum differentias, nulla excepta, sciat medicus diserte admodum diffinire: tamen cùm in ipsas inciderit, vnam tantùm aut alteram vulgatissimarū sensu percipiat. Est præterea, cùm praua sit differētia aliqua pulsus: quæ tamen, sitne debilitas in essentia aut ex aggrauatione, non indicet. Dices, fiunt minimi pulsus ex debilitate æqualiter: ex aggrauatione, non ita, sed inter minimos pulsus maiores alij in certis interuallis sunt interiecti. Bene dicis. ita fit plerumque. Sed quid prohibet aggrauationem paruos omnes ictus satis multo tempore facere? si vel integram ἀσφυξίαν, id est, *pulsus priuationem* contingit fieri, venis multitudine interceptis. videtur itaque his, quanquam consideratis illorum naturis pulsum præferunt vrinæ, posse non citra rationē mædicæ praxi plus conferre vrinam, indicando causæ morbi speciem, naturæ ad morbum rationem, tempora morbi, & auxiliorum occasiones.

Opinio alia. Omnes quos hactenus recensuimus, aut vrinæ, aut pulsui dant principatum in omni indicationum genere. Sunt qui, quodque signum sua in re præstare affirmant: at qui pulsui & vrinæ rem ita distribuunt. Vrinam ad prænunciandum salutem potentiorem esse: pulsum ad mortem. quandoquidē cum

signis concoctionis, quæ in vrina potissimùm spectanda sunt; non putat Galenus, tertio De crisibus capite quinto, mori quenquam posse. Esto igitur in sermone nobis proposita optima vrina, vt in ægrotante, & quæ salutem maximè indicet: mediocris, scilicet, substantiæ, boni coloris, cum sedimēto albo, leui & æquali. Proponatur etiam alia pessima & maximè lethalis: esto hæc nigra. Pone pulsum optimum, cum vehementia, si placet, non inæqualem: & alium rursum pessimum, intermittentem scilicet, in duobus aut pluribus ictibus. deinde confer pulsum vehementem & æqualem cum vrina mediocris coloris & substantiæ & sedimenti optimi: & bis deficiētem cum nigra. constat ex loco paulò antè citato: cum illa vrina, quippe quæ signa perfectæ concoctionis præ se fert, omnino non posse mori ægrotantē. cum tamen æger possit inueniri modò cum pulsu vehementi non æquali, & postmodum ingrauescente malo interire. Iam verò de pulsu intermittente, secundo De præsagitione ex pulsibus capite quarto ita scriptum est: ὥστε οὐκ οἶδα, εἰ ἄρα σωθῆναι δυνατὸν ἐπὶ δυοῖν σφυγμοῖν χρόνον ἡσυχαζούσης τῆς ἀρτηρίας. ἑνὸς δὲ σφυγμοῦ χρόνον, ἢ τι βραχεῖ πλέονι πολλάκις ἐθεασάμεθα, διαλειπούσης τῆς κινήσεως τῶν ἀρτηριῶν, ἀναρρωσθέντα τὸν ἄνθρωπον: καὶ μάλισθ' ὅταν ἄγῃ πρεσβυτικὴν ἡλικίαν. id est, *Quare haud scio possitne quisquam seruari, arteria quiescente duorum pulsuum tempus. vnius autem pulsus tempus vel aliquantò plus deficiente motu arteriarum, sæpe sumus contemplati confirmatum hominem esse, præcipuè cum ageret senilem ætatem.* Itaque deficiente pulsu in duobus motibus vidit Galenus liberatum nullum, & dubitat an possit quisquam liberari: tamen vrinam nigram reddens vsque ad octauum diem Herophon liberatus est, primo Epidemion parte tertia capite vigesimo. Epicratis uxor, capite uigesimo secundo, reddens vrinam subnigram usque ad undecimum, euasit. Metho, capite uigesimoquarto, cum urina subnigra in quam subnigra pendebant, perseuerante totū morbi tempus, seruatus est. Mulier illa morosa in Thaso, tertio epidemion parte tertia capite octogesimo quarto, cum urina nigra & tenui, profluentibus deinde menstruis liberata est. Tales alias quamplurimas inuenias in historis Hippocratis. Igitur (dicunt) quantum licet ex Galeno & Hippocrate colligere, pulsus lethalis perniciosior lethali urina, & salubris urina salubri pulsu tutior. quare pulsus ad prædicendum mortem, urina salutem est efficacior. Neque solùm hoc in pulsu & urina uidetur ita habere: sed in uniuerso genere signorum salutis aut mortis, concoctionis aut cruditatis. nam faciem, Hippocraticam uocatam, fieri, admodum malum est: non fieri, non est per se bonum. concoctionem esse in excrementis optimum: non esse, non statim pessimum. Cæterùm eos, quibus placet, urinam ad utrunque euentum plus ualere, nō hæc conuincunt. nam; ut dixit Galenus, Pulsu bis deficiente, haud scio an aliquis possit liberari; ita de urina nigra, primo De crisibus capite duodecimo, Cum hac urina neminem uidi liberatum. Neque est quòd plus uideatur significare hęc dictio, Haud scio an possit aliquis liberari, quàm hęc, Neminem uidi unquàm liberatum. ęqualem enim habent energiam. non

enim

enim aliter sciret,liberari posse aliquem, quàm si aliquando uidisset liberatum:quod tamen non uidit. Tot igitur sunt de parua hac quęstione sententię: quę omnes me adducunt in hanc opinionem singulis tribuentem aliquid,& à singulis nonnihil deflectentem. Aliter, scilicet, iudicandum esse,si signorum naturas per se spectes:aliter, si commoditatem signi ad pręsagiendum.Commoditas nascitur, ut secunda opinio ferebat, & ex signor ũ natura, & ex facili aut difficili cognitione. Si secundo modo consideres, plus commodi accedit medicæ praxi ex vrina, quàm ex pulsu ad quod uis præsagitionis genus, & ad prædicendam crisim, & euentum prosperum aut improsperum,& tempora,& speciem morbi,& nonnunquam malè affectam sedē.quandoquidem,vt diximus paulò antè, significat proportionē naturæ ad morbum: & habet differentias conspicuas sensui: quorũ utrumque longè aliter habet in pulsu. Tutius itaque est, minusq; continget medicum decipi, si urina ducitur, quàm si pulsu; ubi contigerit hæc duo non eodem modo indicare. Quanquam extremè contrarias indicationes non puto coniungi posse: ut scilicet extremè bona urina cum extremè malo pulsu, aut extremè mala cum extremè bono fit. Sed hæc tantum possint conuenire,extremè mala urina cum pulsu non adeo malo: (quo casu constat fidendum magis esse urinæ) aut extremè bonus pulsus cum urina non bona,quo casu fidendum magis est pręstantiori,pulsui scilicet. Verum propter humanam conditionem fidendum censeo magis urinæ. quia propter faciliorem dignotionem,minùs est difficile iudicium,& minùs anc eps. Sed si quis solam per se naturam spectet, signatq; medicum nunquam errantē in dignotione:non adhuc præponendum semper pulsum puto, sed tantum ad mortem iudicandam, ut proxima afferebat opinio. Nam ualde bonus pulsus indicat uirtutem multum constare: valde bona urina, morbi causam à natura superatam esse:pessima uriua,morbi causam insuperatam manere, & contraxisse prauam putredinem: pessimus pulsus uirtutem uitalem fere esse exsolutam. Nunc ergo ita considera: utrum habeat ad futuram salutem maiorem consequentiæ uim. Virtus multum constat,ergo uiuet ægrotans:aut uirtus superauit causam morbi. ergo viuet ægrotans. An non hoc secundum? certè. nam si morbus non superatur, quantumuis per se constans uirtus sit, nil habet firmitudinis præsagium. Rursus futuram mortem quis meliùs colliget, qui ita argumentatur, Virtus uitalis ferè est exsoluta, ergo morietur: aut qui sic, Morbi causa manet incocta, & inalterata, & præ malitia concoctionē non admittit:ergo morietur.an non prior ille? Cũ mors nihil aliud sit,quã uirtutis uitalis exsolutio:& tñ contingat nõnunquã, Materiam quæ eatenus uinci non potuit,ut coqueret:posse eatenus uinci, ut extra corpus expellatur, uel saltem ad ignobile aliquod membrũ cogatur abscedere.ut Herophon,facto genuũ dolore,liberatus est. Ergo ex rerũ naturis hæc intelliges: tñ qui urinæ magis quàm pulsui animum intenderit perpetuò.propter faciliorem dignotionem,certius efferet pręsagium,& minùs decipietur. Sed de his satis.opportunum iam fuerit depulsibus disputare.

De

De pulsus & respirationis similitudine.
CAP. II.

QVATENVS respiratio pulsui proportione respondeat, & quatenus non respondeat, oportet in præsentia dicere, antequam ad vlteriora progredimus, nam quanquam hæc docuit tam distinctè Galenus, ut nihil in hac quæstione possit desiderari: tamen facit stulta barbaries offusis tenebris, vt hæc eadem tam multis antè seculis demonstrata, rursus in dubium reuocentur. Cùm tres sint causæ continentes utriusque motus, (uoco causas continentes cum Galeno primo De causis pulsuum, & libello aduersus Iulianum, eas quæ non possunt alterari manente effectu in alterato) facultas, instrumentum, & usus: una harum similes sunt omnino, nempe usu; reliquis duabus differunt, facultate scilicet & instrumentis. Nam respiratio, ut Galenus diffusè monstrat libello cui titulus est De utilitate respirationis, est ad conseruandum calorem naturalem, & ad reficiendum spiritum animalem. cuius refectionis meminit Hipp. libello De alimento dicens: Principium alimenti os, nares, guttur, pulmo, & alia respiratio. Huius rei hæc est monstratio. Exhausto spiritu animali, & facto feruore nimio caloris; p mutatur statim respiratio ad maiorem, ueclociorem & crebriorem. ergo ad reparandum spiritum & ad temperandum calorem est. Certè vt docuit Hippocrates libello cuius modò memini: odores, qui non nisi inspiratione sentiuntur, omnium citissimè facultatem recuperari faciunt, refectis spiritibus. Iam uerò si quis priuatur inspiratione, moritur inflammato calore cordis: hic idem recuperatur recepto rursus aere. indigemus ergo ad tuendum calorem uitalem aere. Cæterùm non indigemus substantia aeris. non enim tardiùs homo, imò multò, citius suffocatur, si pleno, thorace guttur comprimatur, quàm si uacuo. ergo indigemus aliqua aeris qualitate, hæc uidetur esse frigus. non enim aliter contingit suffocari hominem conclusum in calido balneo, quàm si illius guttur constringeretur. At uerò non est ea qualitas, qua indigemus, frigus quantuncunque nam frigus aeris ambientis uidemus facere raram respirationem. quoniam scilicet frigus nimium lædit cor, & thoracem ergo est necessarius aer ad uitalis caloris tutelam propter mediocrem uentilationem, & mediocre frigus. Nimirum noster calor non aliter quàm ignea quæuis flammula, in substantia humida, ac ingenita, duplici eget motu, altero uersus exteriora, altero uersus materiam cùm destituitur motu externo, suffocatur: cum interno, dissipatur. Hæc est ratio, qua uidemus flammas, mediocriter frigidi aeris modica uentilatione conseruari; integra quiete, aut nimia uentilationem perire. quoniam scilicet quies facit ignem conuerti ad materiam, & priuari extrinsecus motu: nimia uentilatio contra dissipat. Non absimile ergo est quod nostro calori ex respiratione accidit. Est itaque respirationis usus conseruatio caloris naturalis, & animalis spiritus refectio. Quòd uero hi iidem sint usus pulsus, inde intelliges: quod a similibus causis similiter alterantur, ex inambulationibus.

Pulsus & respirationis tres causæ continentes.

Aer necessarius vitali calori ob mediocre v\~etilatio n\~e & mediocre frigus.

respiratio: Facultate, & instrumentis differunt, de quibus iam dicam. Qui vertunt in dubium, Sitne respiratio motus voluntarius, an secus: omnino mihi videntur sensu indigentes, ac proinde indigni quibuscum disputetur. quare si vel tantillum hic constitero: satis certò scio, doctioribus videbor ridiculus, qui in demonstranda re sensui conspicua, tempus perdam: cum præcipuè illud docuerit Galenus tam distinctè, vt nihil insuper possit lucis addi. Sed quoniam stultorum hominum nondum in hac parte cessauit hæsitatio; dicetur de hac quæstione quatenus ipsa veritas relinquatur euidens citra calumniam. Galenus secundo libro De motu musculorum ita scripsit: Ea enim quæ cùm facta iam sunt, sedare potes si vis, & cùm nondum sunt facta, facere; voluntaria sunt. Si ergo præter hæc citiùs aut tardiùs, crebriùs aut rariùs ea faciendi potestatem habes, nonne omninò manifestum est actionem eam seruire voluntati? Arteriæ certè motum & cordis neque cohibere, neque excitare, neque crebriorem, neque rariorem, neque velociorem voluntas facere potest. Idcirco ne animæ quidem opera huiusmodi esse dicunt, sed naturæ. motum autem crurum, in his omnibus ratio regit. nam & sedare dum fit, & sedatum rursus excitare; & velociorem, & tardiorem, & rariorem, & crebriorē efficere potest. hæc eadem, & circa respirationis motum contingunt: quæ actio quidem est septi transuersi, & musculorum thoracis. Vides vt cum demonstratione doceat Galenus, esse voluntatis actionē? quòd verò in nostra voluntate sit cohibere spiritum, declarauit seruus barbarus, qui compresso spiritu se interfecit. Sed quid quod dormientes respiramus, quo tempore cessant animales actiones? O firmissimum argumentum, quo se barbari medici ipsam veritatem putant subuertisse: quasi verò responderit eodem in loco Galenus: fieri quidem inter dormiendum, & esse nihilominus voluntatis actionē. nam & inambulare contingit dormientibus. sanè inter dormiendum non fit integra actionum quæ liberæ sunt, interceptio. nullus enim est tam profundo somno sopitus, quin tonum aliquem seruet musculorum. non enim iacemus inter dormiendum, omninò incompositè iactatis membris: sed sedentes nonnúquam, aut iacentes proni, aut supini, sed cùm decore aliquo: vel laterum alteri incumbentes. itaque non omninò otiantur musculi, sed operantur, cùm tamen illorum actiones semper ex voluntate sint. Fit nihilominus vt quanquam volentes sedeamus aut inambulemus inter dormiendum: tamen egisse nos hæc non ampliùs experrecti recordemur. quia non fiunt eo tempore, propter mentis impedimentum, fortes visionum aut phantasmatum impressiones, sed leues. Quòd si his inficiaris: negato ebriorum actiones liberas esse, quarum soluta ebrietate non recordantur. Quandoquidem tam euidens est Galeni ratio, vt illi apertè non possint inficiari, excogitauere barbaræ sententiæ propugnatores, Respirationem motum esse partim voluntarium, partim naturalem: hac ratione putantes se aliquid à nobis extorturos. Sed demonstro hunc motum nihil omnino habere naturalis. Animalibus solùm fit instrumentis, opera septo transuerso & reliquis thoracis musculis: ergo omnino voluntarius.

Respirationē voluntariū esse motū monstratur.

Obiectio diluitur.

Respirationē nulla ex parte esse naturalem motū, ostēditur.

rius est motus. Qui enim compositi sunt ex uoluntario & naturali quales sunt quamplurimi, duplicibus utuntur instrumentis. ut uentris exoneratio fit a fibris transuersis intestinorum, quarum motus naturalis est, & a musculis abdominis. mictio etiam fit à fibris & a musculo ceruicis uesicæ: tamen respirationis nulla sunt instrumenta, præter septum, & alios octoginta musculos thoracis: intercostales internos. 36. intercostales externos. 34. extrinsecus in thoracem infixos. 10, utrinque. 5, ex spina. 3, ex spatula unum, alterum ex clauicula, quæ omnia instrumenta, uoluntati subseruiunt (nam pulmo caret proprio motu) Est igitur respiratio iam non modò uoluntarius motus: sed etiam nihil aliud quàm uoluntarius. Quid quòd citra respirationem, ne momento temporis sufficere possumus dicente Galeno in primis uerbis libelli De usu respirationis Primò. quanquam Ianus ita transtulerit: tamen Græca littera habet in hunc modũ; ἐκ τοῦ μηδὲ βραχύτατον ἡμᾶς χρόνον ἀρκεῖν δύνασθαι ἀπολλυμένης αὐτῆς. qđ ita transfero: *Quod neque breuissimo tempore sufficere possimus illa perdita* Illud breuissimum tempus non intelligo de momento. non enim arbitror seruus barbarus momento temporis interijt: sed aliquanto tempore retento spiritu. Præterea a multo diuersa res est. actionem aliquam esse necessariam, ac proinde ea deperdita non posse nos uiuere, aut esse naturalem. morimur retento spiritu fateor. Sed si liberum est nobis uel pereuntibus cohibere, sponte respiramus. quod enim morimur cohibito spiritu, non eò fit, quod necessaria per se est actio: sed quod subseruit actioni naturali & necessariæ simpliciter, puta temperationi caloris cordis. Sunt uerò multæ uoluntariæ actiones naturalibus subseruientes, quæ tamen uoluntariæ sunt tantummodo. Vt igitur nisi manducantes non possumus manere in uita, quanquam mãducare omnino actio uoluntaria est, quia subseruit nutritioni, quæ per se est necessaria ministrando materiam ita respiratio est actio uoluntaria, tamen necessaria ministrat pulsationi illi, qua de re per arteriam uenalẽ uocatam trahit à pulmone aerem, & remittit fuligines: sine qua actione necesse est statim animal interire. Hæc actio quæ est tractio aeris ad ipsos cordis uentriculos, potissimùm sinistrum, naturalis est; tamen hæc nihil habet respirationis, pulsatio enim est. Respiratio siquidem, si quis exactè rem consideret, non trasmittit aerem ad cor, sed ad pulmone; quem illinc recipit cor per uenalem arteriam. Hac ratione subministrat respiratio actioni naturali, ipsa alioqui omninò uoluntario actio. Itaque respiratio fit à uoluntate; à qua quàm diuersa sit facultas quæ pulsat, cuique est per se perspicuum, consideranti ut non sit in nostra uoluntate situm, pulsum cohibere, aut permutare ad uelociorem, maiorem, aut crebriorem, aut aliam quampiam differentiam, ex sola inquam uoluntate, non alteratis causis. Verum quamquam facultas ea, qua cor & arterię aguntur non est libera, non est tamen in genere earum, quæ naturales sunt, (ut in quæstione decima quarta libri proximi cœpimus declarare) sed medium quoddã actionum genus. Nam quæ naturales potentiæ sunt, ut facultas in igne calefaciendi, aut refrigerandi in aqua, aut etiam trahendi, conficiendi, retinendi, & expellendi in humanis corporibus: operantur pro ratione proportionis

Obiectio diluitur.

Facultas vitalis media inter naturalem & animalem.

portionis quam habent actio & resistentia, usque ad ultimum potentię, nul la rationein modo actionis respicientes finem. non enim uentriculus, quatenus animalis interest, mutat cibum, cum nō amplius interest, cessans: sed quātum potest mutat. alioqui nihil noceret, tenue alimentum dare calido uentriculo: sed nocet, quia uentriculi potentiæ, ut pote naturales, non operantur quantum expedit, sed quantum possunt. Tamen facultas pulsandi non ita facit: quin potius, permutato solo usu, impermutatis facultate & arteriarum corporibus, permutatur pulsus, quia opus est maioribus aut minoribus pulsationibus. Est igitur hæc facultas neque uoluntaria neque naturalis, sed medii generis, quæ uitalis meritò appellatur: neque agens pro arbitrio ut prima, neque pro ratione potentiæ agentis ad patientem; sed pro ratione indigentiæ. Vt uoluntariæ actionis, qualem esse respirationem mōstrauimus: instrumenta sunt musculi, ita huius quæ pulsat, cor & arteriæ. neque hoc indiget probatione alia sed satis monstrauimus: Respirationem & pulsum, fieri a diuersis facultatibus, per diuersa instrumenta. Sed est aliud quod contemplemur: Nunquid quietes respirationis, & pulsationis, aut altera illarum aut ambæ actiones sint, aut cessationes: & an uterque motus, dilatatio scilicet, & constrictio, fiat uirtute operante, uel alter operante uirtute, alter redeunte membro ad suum situm, (ita ut fit) uel sit in hoc quoque aliqua diuersitas. Cùm thorax dilatetur ad inspirandū actione neruorum, quibus contentis retinetur in amplitudine; constat eum non indigere actione noua ad subsidendum, sed satis esse, si dilatantium soluatur contentio. Vnde constat uideri alicui posse, expirationem cessationem potius, quam actionem. Sed contra est, quod utriusque illorum motuum sunt a natura destinati sui musculi; quare vterque illorū uidetur esse actio, nō cessatio. Galenus libello De respirationis causis dicit; Cum musculi iuxta costas duplices sint; externi expirationem, interni inspirationem perficiunt; Hæc docet Galenus de musculis, intrinsecus & extrinsecus consistentibus circa costas. Ego uerò non hoc solum, sed etiam omnes musculos intercostales appellatos ad thoracis constrictionem facere puto quandoquidem omnes illi adducūt costes ad seipsas. Verùm hæc nō conuincūt priorē rationem; si quid enim per uim superne continetur, statim ac dimissum est ab eo quo sustentantur, sine nouo labore concidit. Ergo euidenter constat, cum semel inspiratio facta est, etsi nulli musculi operarentur, successuram. tamen expirationem, iis, qui dilatauerant, cessantibus. Cæterùm, quanquam musculi inter costas ad expirandum necessarii non sunt; sunt tamen necessarii ad expirandum cum tanta, aut tanta ui. nam cùm citra necessitatem aliquam vrgentē expiramus; sola ea expiratio, quæ fit feriatis musculis sufficit; sed cum aliqua necessitas urget, maiori aliqua expiratione indigemus qualis est quæ efflatio dicitur, non enim semper cum æquali conatu expiramus; sed maiori efflamus, maiori adhuc loquimur, maiori multo uociferamur. Igit quāuis sine musculorum actione possemus expirare? nō tamen efflare, ac multo minùs loqui, & multò adhuc minus uociferari. igitur non uiolenta, expiratio

An respirationis & pulsus quietes et motus sint à bo à facultate fiant

ceſſatio ab actione eſt: ſed quæ nonnihil habet contentionis, opus facultatis animalis eſt, non minùs quàm inſpiratio. Quietum eadem eſt ratio. conſtat enim externam quietem ſpirationis actionem eſſe. Si enim ceſſantibus muſculis, thorax conſtringitur: non ceſſant, cum in dilatione continetur. nimirum ijdem muſculi, qui cum contenduntur, dilatant thoracem, contenti retinent dilatatum. Interna quies, quies verè eſt & otium muſculorum. niſi fortè nimis vltra mediocritatem conſtrictus thorax eſt, vt ad emittendam vehementem vocem ſolet. tunc enim quia infra naturalem ſitum eſt conſtrictus, quieſcens laborat. Hinc fit, vt cum citra violentiam ſpiramus, longiores ſint perpetuò internæ quietes externis. nihil enim miri habet, ſi muſculi citra irritationem agentes morentur plus in otio, quàm in labore. Hac ipſa in re, inquit Galenus, ſimilem eſſe pulſum reſpirationi primo De difficultate reſpirationis capite quarto, vbi ita ſcripſit: Et in ceſſationibus, eam quæ eſt poſt dilatationem breuiorem eſſe: quæ verò poſt conſtrictionem, longiorem, ambobus exiſtunt communia. Agè igitur huius rimemur rationē à motionibus ipſis exorſi. Videtur nulla ratione fieri poſſe, vt ad vtramque partem, dilatationem, inquam, & conſtrictionem facultate ſit opus: ſed ad alteram facultate, ad alteram natura ipſius membri. corpora enim rotunda, cùm dilatantur à facultate aliqua, dimiſſa poſtmodum, ſuarum partium grauitate conſtringuntur: contrà, quæ conſtricta ab aliqua vi ſunt, cum dimittuntur, dilatantur ſola ſuarum partium firmitudine. Ergo, ſi arteriæ dilatantur à facultate, ſua grauitate conſtringuntur: ſi conſtringuntur à facultate, dilatantur per ſe ipſæ firmitudine & continuitate ſuarum partium. non igitur indigent facultate ad vtrumque, ſed ad alterum. Tamen contrarium videtur rhythmus demonſtrare non enim ex mutatione ſola vſus, aut virtutis tam facilè rhythmus mutaretur; niſi vtrumque motum, dilatationem, inquam, & conſtrictionem, faceret facultas. Rhythmus enim eſt, proportio temporis dilatationis ad tempus conſtrictionis. quam proportionem ſentimus mutari ſæpe: modò aucta dilatatione, aut reddita tardiori, modò conſtrictione hæc eadem perpeſſa, modò illarū altera imminuta, aut concitata. Quod nulla ratione quiſquam intelligat poſſe contingere: ſi alter motuum à membrorum natura citra facultatem fit. Quanquam imaginati quidam ſunt, fieri poſſe, vt mutaretur rhythmus: etſi dilatatio a continuitate partium fiat, mutata ſola duritie arteriarum. nam quò durius eſt corpus, quod comprimitur vltra mediocritatem: eò velociùs, & vehementiùs redit ad figuram. Id licet experiri inflexis duabus virgis, quarum altera lentior ſit, altera ſubdurior: quas ſi æqualiter contorſeris, videas non cum æquali impetu diſtēdi, ſed duriorem celeriùs, & vehementiùs. non aliter, dicunt, rhythmus mutatur, quia indurata arteria celeriorem facit dilatationem. Acutè ſanè ij imaginantur: ſed minùs verè. non enim poteſt arteria tam citò de molli dura, aut de dura mollis reddi: quàm citò notamus ſæpe, mutari pulſus. Igitur his omnibus vndique penſitatis, concludendum tamen eſt, tam dilatationem, quàm conſtrictionem, fieri ſemper à facultate vitali. fit enim

De motibus an ambo à facultate fiant, cōtrouerſia agitatur.

Quorundā ſentētia.

ſemper

semper pulsus ad rhythmum. Veruntamen intelligendum est, habere arterias naturale quoddam & proprium cauum, quod retinent etiam post constrictionem, cùm constrictio naturalis est, & non violenta admodum, qualis contingit in principijs accessionum. Cùm ergo dilatatur arteria vltra cauum naturale, extenditur, ac proinde à sola facultate vitali agitur: cùm constringitur, vsque dum ad naturale id cauum redit, agitur à facultate adiuuante grauitate membri. mouerentur enim tunicæ illo motu, etiam si a facultate dimitterentur: quanquam, vt diximus non mouerentur ad rhythmum. Si verò infra cauum proprium comprimuntur, (quod nunquam fit in pulsu naturali) quod infra illud superest, à sola facultate fit, etiã renitente membri natura. vt contrà ascensus vsque ad hoc cauum, fit à facultate adiuuante firmitudine partium membri: reliquum à sola facultate membro obsistente. Quòd arteriæ non constringantur omninò, sed habeãt quędam caua naturalia etiam post constrictionem, dixit apertè Galenus, libello, Quod sanguis in arterijs secundum naturam contineatur, his verbis: Nã quid vult potiùs, an arterias ad extremũ vsque contrahi? vt venas: aut, quod verum est, ad certum vsque terminum? Ex dictis rursus constat, quod paulò antè dictum est, externam quietem in pulsu non aliter ac in respiratione opus esse facultatis. internam verò otium. Quare ex ratione in hoc quoque proportio pulsus est ad respirationem: vt quies interna in naturali differentia (nam in hac solùm est interna quies otium) longior fit, quàm externa

Autoris opin. quæ deciditur cõtrouersia.

Igitur, (vt colligamus iam tandem) quia pulsus & respiratio propter eosdẽ vsus fiunt, sed à diuersis facultatibus, & per diuersa instrumenta: fit ut respiratio & pulsus à similibus causis, aut eisdem perpetuò alterentur eodem modo: ut qui irascuntur aut exercentur declarant. Verum hoc intelligi debet dempta voluntate, quæ potest, vt lubet, permutare respirationem, pulsum minimè. proinde phrenitici, quanquã habent respirationem magnam & raram, non tamen talem habent pulsum. Præterea excipi debent uitia instrumentorum. nam cùm hæc diuersa sint, possunt respirationem aliter ac pulsum permutare. ut qui ingurgitauerẽ cibos usque ad ventris distentionem; comparant magna ex parte pulsum magnum, & respirationem paruã ex compressione septi transuersi. in reliquis proportione sibi respondentes motus sunt, nondum tamen in numero motuum. non enim tot pulsationibus tot respondent respirationes, sed ad proportionem. Est aliud pulsui cum respiratione commune, quod, scilicet, utriusque instrumẽta à suis principijs recipiunt influentem facultatem: musculi à cerebro, arteriæ à corde. & utraque recipiunt per illustrationem, non per spiritum. repentè enim uis communicatur utrisque. nam tam citò mouemus thoracem, quàm uolumus: & tam citò mouetur arteria in extrema manu, quàm cor ipsum. amant præterea recipere hunc fulgorem interiùs & à radicibus per ipsas tunicas. quo influxu si priuantur, etiam si affluant spiritibus, carent actione. Quod experiri docet Galenus scissa vena, ac immissio in eam calamo, constrictaque per medium calami vena. sic enim immobilis redditur ea

Colligitur sũma proportionis respirationis et pulsus.

venæ pars, quæ est vltra laqueum: quanquam per ipsum calamum satis multa spiritus copia permeat. Sed satis multa iam diximus de ijs, quibus spiratio & pulsus conueniunt & discrepant. quare ad aliam disputationem conuertamur.

An Arteriæ simul attollantur, ac deprimantur cum corde.
CAP. III.

NVLLA re ampliùs barbari medici, vt sæpe conquesti sumus, plus artem uitiauerunt, quàm reuocatis rursus antiquatis opinionibus, quas multò ante Galenus improbauerat: quarum præstaret non meminisse, quàm omnium, quas tam uaria scriptorum ingenia inuenire potuerunt, repetita memoria profectum artis retardare. Faciat Deus, vt studiosi deinceps nostro labori non inuidentes, si quid iam tandem uiderint ex Galeni libris distinctè erutum, & firmis raiionibus confirmatum, non usque adeò conflictentur opinionibus: sed ad artis opera progrediantur expeditiores. Erasistratus, ut ex Galeno accepimus, docebat, Arterias non dilatari cum corde, sed quo tempore cor constringitur: & rursus constringi, cum dilatatur cor. contrà ac Aristoteles, qui libello De spiratione (si modò Aristotelis liber ille est) ita dicit: *Et pulsant venæ omnes, & simul inuicem eò quòd appenduntur ex ipso corde. mouet autem cor perpetuò: quare & illæ semper & simul* (intellige *mouentur*) *quando mouet*, (subaudi *ipsum cor*.) Ita enim verti hæc verba καὶ σφύζουσιν αἱ φλέβες πᾶσαι, καὶ ἅμα ἀλλήλαις, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι ἐκ τῆς καρδίας. κινεῖ δ' ἡ καρδία ἀεί. ὥστε κἀκεῖναι ἀεί, καὶ ἀλλήλαις, ὅτε κινεῖ. Galenus quarto De differentia pulsuum capite sexto, damnat apertè Erasistrati opinionem, & Herophilum insequitur, qui omnes arterias simul cum corde dilatari ac constringi docuit. In libello De vsu pulsus hoc idem docuit. Eodem modo sexto De vsu particularum ex anatome reddēs rationem qua fit, vt etsi cor & vasa omnia quæ ab illo oriuntur, aut in illum inseruntur, dilatentur simul; tamen quædam sint quæ trahant à corde plus, quædam quæ plus remittant in illud. quæ ratio in quibusdam tunicis est, vt mox enarrabo. Tamen Auicenna, qui habet hoc suæ gloriæ præcipuum caput, quòd nihil non corruperit antiquæ doctrinæ, vniuersæ suorum sequacium scholæ ansam præstitit errandi, dicens Fen prima primi cap. 4. doctrinæ 6. Virtus vitalis simul constringit & dilatat. Et rursus secunda primi ca. 6. Arteriæ non secundum modum dilatationis & constrictionis cordis, sed secundum proprium arteriarum corpus mouentur. Sed præstiterit horū rationes referre quàm verba. Cor (dicunt) de sententia Galeni & arteriæ dilatatione trahunt, constrictione expellūt: sed non possunt simul cor & arteriæ trahere, quoniam corde ab arterijs trahente, & arterijs à corde, mutua tractione impedirentur. O miram hominum sapientiam. An hoc vos conuincit argumentum? ergo si docuerimus fieri posse, uti cor & arteriæ simul trahant, & simul etiam expellant, quin sibi ipsis impedimento sint; adducemini

Erasistrati opinio.

Galenus Erasistratū dānat.

Auicēnæ & suorū sequaciū sententia Galenicō traria.

docemini nos quoque ad concedendum, simul pulsare. Qua ratione(id cõ fiet, ut cor accipiat ab arteria uenali,& mittat in aortam, dilatando utraque an potest cor quia sic expedit, ita aeris & spirituum materiam dispensare? non sanè. Sed si huius quoque euenitus causam apposuerimus, non amplius au debitis negare quod experimentum declarat: altera manu, ut Galenus docet, imposita cordi, altera carpo manus, maxime cum intelligi haud possit cor dilatari, & ex eius penetralibus trahentes ortum arterias, non simul dilatari, διὰ τὸ ἠρτῆσθαι, id est quoniam à corde suspenduntur, ut dicebat Aristoteles. Ergo rem paucis accipite. Cor duos habet ventriculos, alium dextrum, alium sinistrum. Dexter habet sanguinis plus quam spiritus: sinister plus spiritus quam sanguinis. duo uasa inseruntur in cor: aliud in dextrum sinum, (ramus scilicet uenæ cauæ) aliud in sinistrum, arteria scilicet uenalis: quæ proinde uenalis dicitur, quod simplici tunica constat, ut uena. Alia duo uasa oriuntur a corde aliud a sinistro sinu(arteria scilicet quę dicitur aorta) aliud a dextro, uena nempè arterialis, quæ sic appellatur quia cõstat duplici tunica. Horum quatuor duo sunt ad trahendum a corde, artéria scilicet aorta trahit a corde spiritus & sanguinem uersus membra; uena arterialis deducit sanguinem ad nutritionem pulmonis: duo sunt ad trahendum ad cor, uena caua, sanguinem; arteria venalis inspiratum aerem, Horum osculis adnascuntur membranulæ quædam prætenues, quæ uocari solent adnatæ tunicæ. sunt tribus uasis (omnibus scilicet, dempta arteria uenali) ternæ: arteriæ uenali duæ tantum. Vasa accipientia a corde substantiam aliquam (hæc sint aorta & uene arterialis) habent illas tendentes extrorsum, quod est habentes radices in corde, & spectantes extra; quæ uerò sunt mittentia in cor, caua, inquam, uena & arteria uenalis, contra habent introrsum uergentes. Ergo quando cor & arteriæ dilatantur, tunicæ illæ in aortæ & uenæ arterialis radicibus, dilatatæ interim secundum radices, coeunt secundum cuspides: (uoco Cuspides partes radicibus oppositas, quamquam latiusculæ quædam partes sunt, sed quia ita inualuit usus atque ita ita fit, ut quoniam quo tempore omnia simul incipiunt dilatari osculum reclusum est, arteriæ trahere possint a acorde: quando uerò iam constringi incipiunt, inueniunt arteriæ tunicas illas extrorsum clausas, quare non possunt ad cor remittere: cor uerò potest fuligines ad arterias mittere, quia hæc tunc recluduntur, & suus positus facit, ut ab impetu, interius extrorsum facto, subuertantur facile: ab impetu facto exterius introrsum, potius concludantur. propterea uasa quæ acceptura erant, tunicas habuerunt extrorsum cuspidibus uergentes: & quæ tribuunt cordi, introrsum. sic enim cum cor dilatatur dilatans simul cuspides alligatas illi, recludit osculum: & ita fugit sanguinem a uena caua aerem ab arteria uocata uenali. Quando constringitur contra; hæ cuspides præueniunt coniungi, & orificia obstrui, atque cor ita remittit nihil. Sed quoniam plus oportuit obstrui orificium, quod it ad cauam venam, ad quam nihil oportuit remitti, quam quod ad arteriam uenalem, ad quam nonnihil calfacti aeris

Veritas declaratur.

M 3 & fuli-

& fuliginum remitti erat ex usu:hoc duas tantùm tunicas habuit, easq; intrò uergentes, illud tres. Hæc ergo ita se habent. Quòd uerò cor & arteriæ neq; trahendo mutuò neq; expellendo se impediant, restat nunc demonstrare. Omnia in humano corpore, ut mirus docet Hippocrates, atq; de illius sententia sæpe repetit Galenus, habent communem confluxum. omnia ex omnibus possunt accipere, atque in omnia demandare. itaque nõ est opus, quò cor expellat, arterias amplificari ad recipiendum, neque contrà; sed simul expellere possunt, in se scilicet, & in alia omnia membra, & extra corpus. Adde rursus arterias non omninò obstrui, cum constringuntur, sed sua etiam caua retinere. quare possunt simul ab altera parte recipere, & in alteram motu uno, & perpetuo remittere, ut in uasis prælongis, undequaque pariter compressis, fieri conspicimus. Hac ergo ratione commodiùs fit, quàm ut illi fingunt. quorum sententia non intelligo qua ratione possit non esse absurda. Si enim quod compressum cor expulit, tumefactæ arteriæ continerent; cor cùm dilataretur, cùm undequaque trahat, resumeret ab arterijs; & ita aer, aut fuligo, à corde ad arterias, & ab his ad cor reciprocè impelleretur. Igitur si quid bonis autoribus & firmis rationibus fidei tribuendum est, cor & arteriæ simul dilatantur & constringuntur.

Cor et arteriæ nõ se impediũt trahendo & expellendo.

De differentia pulsuum, & quot sint illorum species.

CAP. IIII.

QVAE Galenus demonstrauit, vt in principio huius sermonis dixi, certum est, præterire, vel ad dicenda breuiter recolere: si quid ab illo est omissum, prosequi. quare cùm in principio operis de differentia pulsuum ille cum demonstratione docuerit, quot sint: ego de hac re longum sermonem non habebo: sed veluti aliud agens, docebo octo tantùm esse species pulsuum, quarũ oporteat medicum meminisse. Si quę enim aliæ, præter has, dictæ sunt à medicis, aut non sunt pulsus species, magis quàm rei alterius: aut si re vera pulsus species sunt, non tamen sub sensum medici possunt cadere. quod, hac ratione inuenit Galenus. Omnem pulsus differentiam, necesse est desumi ex motibus, aut ex quietibus, aut ex corpore arteriæ, aut ex virtute, aut ex tempore motuum. Motui potest accidere, aut magnitudo secũdum magnitudinem arteriæ quæ mouetur: atque ita fit primum genus (nihil enim interest, aut genus, aut differentiam, aut speciẽ appellare) magni, aut parui: aut velocitas, & fit genus alterum velocis, aut tardi. Quietibus potest accidere longitudo, aut breuitas: & fit genus tertium, crebri, aut rari. Facultati accidit robur aut debilitas, vnde fit aliud, vehemẽtis aut imbecillis. Corpori arteriæ potest accidere mollities, aut durities: vnde quintum est genus, duri aut mollis. Temporibus dilatationis & constrictionis potest accidere proportio aut improportio, quæ rhythmus est pulsus. His omnibus potest accidere æqualitas aut inæqualitas: & inæqualitas potest fieri cum ordine aut sine ordine: vnde duo alia genera proficiscuntur,

Octo pulsuum species.

ſcuntur, quæ cum prioribus ſunt octo: magnus aut paruus, velox aut tardus, creber aut rarus, vehemens aut debilis, durus aut mollis, enrhytmus aut arhythmus, æqualis aut inæqualis, ordinatus aut non ordinatus. Sunt qui ex corpore arteriæ deſumant differentiam aliam, quam dicunt, calidi aut frigidi. ſed hæc differentia, febrium eſt, non pulſus, magis quam ſi quis pulſum dicat album aut nigrum; quia huius coloris eſt arteria. Ex cauo arteriæ deſumunt alij aliam, pleni aut vacui pulſus. ſed hæc differentia aut nihil ſignificat, aut eſt prorſum incognita ſenſu. Nam arteria verè vacua, id eſt, nulla ſubſtantia plena, non poteſt eſſe: ergo plena dicetur, aut quæ plena eſt humore, reſpectu alterius quæ plena ſit ſpiritu: aut quæ plena eſt craſſo humore, reſpectu alterius quæ plena ſit tenui: aut quæ multam continet ſubſtantiam, reſpectu alterius quæ paucam; aut quæ vehementem habet ſpiritum, aut valde calidum, reſpectu alterius quæ nec adeò vigentem, neque adeò calidum habeat. Nullus poſſit inuenire aliam rationem plenitudinis. Sed nullam harum oportet, in proprio pulſus genere conſtituere. nam duo hi vltimi modi, alter non eſt differẽtia pulſus, calidus ſcilicet, aut frigidus ſpiritus, ſed vt paulò antè diximus febrium: alter, ſcilicet vigens ſpiritus, aut non vigens, pertinet ad aliud genus, vehementis, inquam, aut languidi pulſus. habere arteriam interiùs multam, aut paucam ſubſtantiam, non aliter cognoſcas, quàm ſi arteria multùm aut parum diſtẽta eſt: & hoc habet ſenſum magni, aut parui pulſus. Quòd ſi tactus ipſe ſentit humorem in ipſis tunicis arteriarum: hoc non aliter fiat, quàm emollitis tunicis, aut diſtentis: quod habet ſenſum mollis aut duri pulſus. Duorum ergo alterum ſupereſt, aut, vt tactu ſentiamus, ſitne humor in arteria aut ſpiritus: vel, ſitne humor, qui contineatur, craſſus aut tenuis. Sed neutrum horum tactu diſcerni poteſt. nam neque in vaſe magno, vt vtre aut veſica, tactu dijudices quid interius contineatur, niſi fortè ex fluctuatione, aut pulſatione, aut modo aliquo tali, quali nullatenus in arterijs uti potes. ſi enim aliter, aut ex ſola tactione cognoſceremus; non opus eſſet multo negotio ad diſtinguendam hydropem aſcytem à tympanite: quin potiùs tactu ſolo eam diſtingueremus. Scimus tamen non aliter nos ſentire, aquam eſſe intra peritonæum, quàm ex fluctuatione, conuerſo homine de latere in latus, aut excauatione relicta in regione uentris poſt compreſſionem, ſimili ei, quæ in œdematis. nec aliter ſentimus aerem eſſe, quàm ex ſonitu tympani, pulſato ventre. Sed ridiculum ſi quiſquam dicat, arterias, anguſta adeò & parua vaſa, pulſari poſſe, aut humórem in eis fluctuare. iam verò neque fouea relinqui poteſt in arteria plena humore, etſi comprimatur: cùm, propter paruitatem arteriæ, tum etiam, propter proprium motum ſuarum tunicarum. non enim, vt vter, eleuatur ab humore, ſed à vitali vi quam habet à corde influentem. Iam etiam ridiculum eſt dicere: tam craſſos ſuccos contineri in arterijs, vt reſiſtant tactui, & ita ſuæ craſsitiei præſtent ſenſum, niſi aut lutum, aut arenam, aut lapides, intelligas eſſe in arterijs congeſtos. Nullum ergo eſt genus, pleni aut vacui pulſus: vel ſenſu cognoſci id non poteſt. Quare tantùm ſunt octo ſpecies pulſuum:

De vacuo et pleno pulſu.

nec excogitari potest, unde differentia alia, quæ vere esset pulsus desumeretur. Sed fortasse quispiam roget nos, cur ut in proportione temporis dilatationis ad tempus constrictionis, consideratur quidam rhythmus, non ita in proportione quietum ad se inuicem cōsideratur alter? Hic intelligat (quod fortasse hic sermo in processu demonstrabit) quietis internæ tempus non posse exactè sentiri: quippe quæ nonnihil assumit ex prima dilatationis parte, & ultima constrictionis. proindeque non posse talem proportionem obseruari: Itaque nullam calumniam hæc diuisio uidetur posse pati.

An ordo aut contrarium semper accidat inæqualitati.

CAP. V.

Gale. loca contraria contro. patiunt.

GAELNVS, primo De differentia pulsuum capite nono, ita scripsit: ὁ δὲ τεταγμένος καὶ ἄτακτος, τμηθέντος τοῦ ἀνωμάλου εἴς τε τὸ κατὰ περιόδους ἴσον, καὶ εἰς τὸ παντάπασιν ἄνισον καθ' ἑκατέραν τῶν τμημάτων τὴν γένεσιν ἔχουσι. κατὰ μὲν τὸ τῶν περιόδων ἴσον ὁ τεταγμένος, κατὰ δὲ τὸ παντάπασιν ἄνισον ὁ ἄτακτος. id est, *Fiunt autem ordinatus & inordinatus pulsus, diuisa inæqualitate in æqualitatem periodorū, & omnimodam inæqualitatem periodorum ordinatus, iuxta integram inæqualitatem inordinatus.* Itaque de sententia illius solus inæqualis dici potest ordinatus aut inordinatus: inæquali verò non spectatur ordo, aut contrarium. Huic loco videtur esse contrarius alter ex isagoge, capite De pulsu lethargicorum, ubi ita est scriptum: εἰδέναι χρὴ τοῦτο καθόλου, ταῖς ἀνωμαλίαις ὡς τὸ πολὺ τὴν ἀταξίαν ἑπομένην, σπανίως δὲ ἐστὶ εὑρεῖν ἀνώμαλον σφυγμὸν τεταγμένον. i. *Scire hoc oportet vniuerse inæqualitatibus, vt plurimùm adesse ordinis perturbationem: rarò autem contingit inuenire inæqualem pulsum ordinatum.* Vide quàm sit hic locus priori contrarius. dicit enim hic aperte rarò ordinatum non esse æqualem quare non fiet ordinatus aut inordinatus ex distributione inæqualis, sed tam æqualis poterit habere ordinem. Quantum ego intelligo, ordo, si quis considerat exactè, & ut prouectum iam mirum in arte decet, nulli potest accidere differentiæ, quæ non possit recipere ordinis perturbationem, mutato solū ordine. hæc enim est contrariorum lex. Sed æqualis pulsus non potest fieri inordinatus, nisi amittat æqualitatem: quare differentia quam habet, æqualitas propriè est, non ordo. Atque hoc docet Galenus primo De differentia pulsuum: Sed si quis consideret minus exactè, ut licet tyroni, licet ei dicere pulsum omnem, qui inordinatus non est, esse quodammodo ordinatum tales sunt omnes æquales. Hoc modo locutus est Galenus ad tyrones: quo in libro constat, ut hoc ita multa alia scripta esse minùs curiosè, quæ ipsemet Galenus in commentariis De pulsibus excoluit.

Deciditur controuers.

Vtrum pulsus possit venire ad tantam crebritatem, ut alterutram quietum omnino amittat. C A P. V I.

QVAESTIO, quam modò suscipimus disputandam, neq ab Hippocrate, neque à Galeno, neque ab aliquo illorum, qui quæstiones medicas scripserunt, nec ab aliquo medicinæ professore ante nos disputata est: quippe quam primi nos inuenimus nulli enim hactenus erat dubium inter contrarios motus quietem intercedere aliquā necessariò, saltem nostræ tempestatis medicorum. Nam Galenus, ut procedens sermo declarabit, contrarium uidetur sensisse: quāquam neque illud quidem admodum distincte. Illud unum apertè professus est, ut multis alijs in locis, ita primo De differentia pulsuum cap. 15. in dicroto pulsu lapsum arteriæ ab ultimo distensionis termino nulla quæ sentiri possit, quietem dirimere. An verò & sine quiete quæ sentiri non possit, possit arteria recurrere, illud non omnino explicuit. fortasse nimis curiosum, & minùs necessarium censuit esse medicis dummodò primum illud non ignoraretur. medicus enim sensu ducitur, non ratione & intellectu. Mihi uero illud etiam semper uisum est uerissimum, posse pulsum alterutra quietum, au etiam utraque omnino priuari. Nec verò est, quod quisquam me ut nimis curiosè philosophantem, in re medica præcipue, incuset: tota enim De differentia pulsuum doctrina, multa plena est contemplatione apud Galenum. Præterea, qui semel illud recipiunt ex Galeno, in dicroti pulsus recessu nullam quæ sentiri possit quietem esse; quanam facultate indicant aliquam prorsus quietem intercedere? Non arbitror sensu: sensu enim percipi non potest ergo philosophica ratione. Eadem mihi uideor monstrare, contrarium posse contingere. Primum hæc nostra quæstio uersetur primo illo cardine, qui in philosophia totus consistit. An possint fieri duo contrarii motus sine quiete media. quod in principio disputationis monstro. ita.n. (arbitror) oportet paradoxam opinionem. Intellige mihi proiectum esse lapillū sursum, & interim dum lapillus ascendit, corruere ingentem aliquam turrim: atque in descensu obuiā fieri ascendenti lapillo, atque illum secum motum adhuc deorsum rapere. Vides necesse esse, aut lapillum ascendentem descendere, prius quam quiescat: aut magnam turris molem à paruo lapillo pensilem in aere retardari: quod qui concedet, sensu conuicetur indigere. Dices fortasse: Detinetur turris tempore, quod percipi non possit præ breuitate. Lubet tunc interrogare, cur quiescit moles illa ingens & motus eius interrumpitur breui illo tempore? Aut turris ipsi quiescit, quo uacet lapillo quiescere, ne tu mendax sis: aut sistitur turris, quia uidelicet lapillus restitit descensui. Primum illud forte non faciet turris: nisi tuæ sententiæ sit, & ab aliquo priùs eius quod expedit, fuerit admonita. Secundum hoc nec tu ipse dices, cùm tam parua resistentia in lapillo sit præ turris pondere. Sed addet aliquis: Quoniam parua resistētia est, paruū tēpus præ sistit turrim. Ita ne? Cur igitur solus ipse aer nō

Pulsus alterutra quietum aut utraque omni no priuari potest.

Contrarij motus sine quiete media fieri possunt.

sistebat:

sistebat: sed continuus erat adhuc motus? resistebat enim & medium nonnihil. Ergo, si quantulacunque resistentia valet sistere quantamcunque molem, & magnitudo resistentiæ magnitudine temporis, quo sistit pensatur; necesse erat, singulas interiecti aeris partes, singulas quietes efficere. & partes medij (quippe quod continuum est) sunt infinitæ. quare in infinitis cessationibus, necesse erat infinitum tempus quiescere: & ita tandem in perpetuum non poterat eius motui opportunum aliquod cōcedi tempus, in quo non à cessationibus interpellaretur. Est igitur euidenter verum, & monstratione confirmatum, Esse motus contrarios sine quiete media. Qua ergo ratione dixerit Aristoteles 8. de motu (Physica vocant vulgò) cap. 7. vbi de motu alterationis & accretionis disceptat: Manifestum autem quòd id quod mouetur, quiescet in contrario. & rursus sequenti capite de latione hoc idem monstrat, & in linea recta recursum sine quiete fieri posse negat. Galenus quoque primo De differentia pulsuum cap. 3. ita scripsit: Nam prius contrarium motum arteria, quàm primum sedauerit, non exordiatur.

Quæ pro parte contraria sūt ex Aristotele et Galeno.

Cōtrouersiæ decisio.

In hac quæstione ita videtur sentiendum. Quando duo motus fiunt à natura agente naturaliter, aut alter à causa præter naturam, & alter à naturali, sed naturalis motus superuenit non naturali: tunc tēporis necesse est quietem aliquam dirimere contrarios motus. vt in pulsu naturali, aut cum lapis sursum proiectus deinde suo pondere descendit. Si verò aut à virtute irritata vehementer præter naturam, aut à causa externa, & uiolenta secundus motus fit, nihil prohibet sine quiete recurrere. ut in lapide illo, qui non descendebat sua grauitate, sed à corruente turri repellebatur: aut in pulsu discretò ex uibratione. in quo, cum partes quædam sursum, quædam deorsum simul agantur, fit, ut quæ ascendebant in medio à sensu à descendentibus uiolentiùs, motu nondū finito, sine quiete retrahebantur: ut cum cor est inæqualiter intemperatum, ita ut aliæ eius partes ardeant calore, aliæ sint fumido uapore plenæ. Fit hoc quatuor modis, ut inquit Galenus secundo De præsagitione ex pulsibus cap. 8. his uerbis: Itaque siue distendatur arteria, opera eorum quæ distendunt, excipiet contractio interim distentionem & citra externam quietem: siue contrahatur, agentibus his quæ contrahunt. Vtrumque autem horum pluribus modis fiet: aut enim omnino uincet secundus motus priorem, aut aliquantulum retrahet: uincens autē prior, modum institutum complebit. ut tres fiant omnes differentiæ pulsuum, & in distentione & in contractione. Prima cum distentionem prius quàm mensuram impleuit, contractio excipiat: altera cum prorsus completam excipiat externa quiete perdita; tertia cum distentionem cum adhuc fit, motus contrarius retrahat, qui debilior redditus, reliquum sinat compleri. haud aliter etiam distentio contractionem nunc iam absolutam excipit, non permittēs consistere; nunc eam, priùs quàm confecta sit, impediens & uincens excipit. Hæc Galenus. Nos quatuor modis diximus fieri, vt arteria priuetur quiete, quia, quod ad nostram attinet disputationem, tertius idem est cum primo. Ex his ergo facilè quiuis (arbitror) quantumuis rudis intelliget, Galenum,

lenum quoque ita sensisse, & antiquissimum esse hoc dogma. Quare huius quæstionis iam faciam finem, si priùs Aristotelis argumentis respõderim. nunquam enim contemnendus vir hic est. Si (inquit) aliquid mouetur de a, ad b, & in b non quiescit; mouetur, & nunquam est in fine, & in extremo motus simul adest & abest à b. Respondetur, aliud est esse in aliquo loco, & aliud quiescere in illo. potest enim esse in loco etiã quod mouetur: vt ignis, in proprio dicitur esse loco, quiescens nullibi. Præterea, necesse esse in fine actu quiescere, (quia illud est verè esse in loco) cũ à virtute propria rei quæ mouetur, agente naturaliter fit secundus motus, intelligo & concedo: sed cùm fit aliunde adueniente hoste, qui istas quiescendi inducias non dat, neque concedit potiri fine, vt virtus facit, cur tum quoque quiescat? Igitur ipsæ quoque Aristotelis rationes, cum nostra interpretatione videntur habere vim. nam aliud, quod affert, de accessu & recessu in eodem temporis puncto, quo pacto Aristotelem conturbat? Requiro enim ab illo, An, cum res quæ mouetur, it de a, ad b, per c, motu continuo & perpetuo, illius pars d, gratia exempli, accedat simul atque in eodem temporis puncto, & recedat à c. Si concedit, concedam. neque est quod ille miretur, aut accuset. si negat, rationem requiram, qua illi ipsi respondebo. Videtur itaque nostra sententia Aristotelis esse opinio. nam cùm à virtute agente naturaliter fit secundus motus, quæ colligit absurda & grauia sunt alioqui nulla. Sed non tam constat Aristotelem ita sensisse, quàm veram esse sententiam, de qua dicẽdi iam finem facio, quò ad aliam quæstionem transgrediar.

Argum. Aristot. soluũtur

Quatenus possit cognosci constrictio. C A P. V I I.

IN hunc vsque diem durat apud plerosque medicos antiquata illa Archigenis sententia, Constrictionem sentiri non posse, quam tamen conuicit Galenus, docens dignoscendæ illius apertam rationem. Omnes enim (inquit) pulsuum differentiæ sentiuntur non per se, sed per affectum quem tactui inferunt. sed infert constrictio tactui nostro affectionem, quæ non minùs sentiri potest, quàm dilatatio. nam dilatatio arteriæ facit comprimi pulpam nostri digiti, & constrictio facit dilatari: & tactus potest sentire tã propriam dilatationem, quàm constrictionem. ergo potest sentire tam pulsus constrictionem, quàm dilatationem. Sed videtur hæc eadem ratio conficere, non solùm sentiri posse constrictionem, sed etiam necessariò sentiri, atque adeò necessariò sentiri tantum constrictionis, quantum dilatationis. nam quemadmodum ipse Galenus inquit, Necesse est tantum carnis exquisitè recurrere in descensu, quantum ascenderit compressum arteriæ dilatatione. Igitur affectiones tactuum, per quas sentiuntur dilatatio & constrictio, æquales sunt. quare & ipsi sensus. Sed res non ita habet. nam, si tantum constrictionis sentiretur necessariò, quantum dilatationis; neminem posset latere constrictio, qui sentiret dilatationem. tamen dilatatio latet neminem: & ad constrictionis sensum Galenus ipse indiguit longa exercitatione. Vnde:

Cur constrictio cognitu difficilior quàm dilatatio. de illud apertè deducitur, notitiam constrictionis & dilatationis fieri per æquales tactus affectus. atque proindè tantum constrictionis cognosci posse, quantum dilatationis. Cæterùm, quia constrictionis notitia obscura est, & difficilior notitia dilatationis; fit vt possit aliquis dilatationem sentire sine sensu constrictionis, & vt rarò quisquam tantum sentiat constrictionis, quantum dilatationis. Est verò notitia constrictionis difficilior quàm dilatationis. non, vt dicunt quam multi, quia constrictio internus fit sub cute, & carne. nam nec dilatatio fit extra hęc. in eisdem enim sedibus dilatatur arteria, in quibus constringitur. Sed constat, violentas affectiones faciliùs sentiri inuiolentis: & eas quæ extrinsecus inferuntur, quàm quæ à nostra ipsorum natura fiunt. Nam, si quis ab externo aliquo corpore refrigeratur, acriorem habet passionis sensum: quàm cùm postmodum amoto infrigerante sua sponte incalescit: quamuis tantum recuperet caloris, quantum à refrigerante violenter fuerat corruptum. Ita cum arteria dilatatur ab ipsis tunicis dilatatis, comprimitur caro nostra per vim: cum constringitur arteria, dilatatur caro sua sponte remissa violentia. Quare constat. passionem propriam tactus, qua sentit constrictionem, tardioris esse sensus; & proindè constrictionis notitiam obscuriorem. Igitur sentiri potest tantum constrictionis, quantum dilatationis per longam exercitationem, & optimam naturam: tamen rarò non sentitur plus dilatationis. Sed nec dilatatio nec constrictio potest sentiri tota: quin potiùs cum quiete interna in sede profundiori latet necessariò vltima constrictionis pars, & prima dilatationis tanta, quantam membra incumbentia arteriæ, & pondus quod accedit ex ipso tactu, possunt detrahere de constrictionis dignotione. Id quod euidenter licet cuius intelligere, consideranti: pulsus omnes, cum sensim imminuuntur homine tendēte ad mortem priùs sensum fugere præ paruitate, quàm omnino sustollantur. videas enim duos, aut plures medicos, ægrotum visentes, hunc quidem obscurè parum, illum omnino sentire nihil, prout quisque præditus est bona natura, & magna exercitatione. Cùm ergo nullus tam acri sit sensu, & tanta exercitatione, in quo nihil desideretur; euidenti argumento est, semper aliquid relinqui ante extinctionem, quod sentiri nō possit. Ergo tanta pars dilatationis & constrictionis in maiori pulsu fugiebat sensum: quanta relicta est in hoc, qui est in hypothesi, præ paruitate sensum fugiens. fugit itaque sensum semper pars quædam dilatationis, & alia constrictionis. Cum verò dilatatio & constrictio æquales reuera sint, (nisi forte, cum contingit rhythmum alterari) & constrictionis pars quæ sentitur, non possit esse maior parte dilatationis quæ sentitur, sed ferè semper sit minor, vt explicuimus: constat partem constrictionis, quæ fugit sensum, magna ex parte esse maiorem parte dilatationis: minorem verò nunquam posse esse, sed ad summum æqualem. Atqui iam diximus quatenus possit sentiri constrictio.

Nec dilatatio nec cōstrictio potestsentiri tota.

De

De dignoscenda velocitate pulsus. CAP. VIII.

TERTIO libro De dignoscẽdis pulsibus cap. 1. docet Galenus ad cognoscendam motus uelocitatem non oportere tempus motus conferre cum spatio: sed satis esse impetum considerare, & an facile locis cedat res mota. manere enim, inquit, in locis rem, quæ mouetur aliquatenus. Qui locus alioqui obscurissimus, a nullo quem ego norim, hactenus enarratus est. Quare cum nonnulla dicenda sint propter eruditionem, nonnulla, propter lectionem, Galeni præcipuè, cuius mentem nõ assequi, cũ in eo semper uersemur, turpe sit. Quanquam quæstio de motu omnino physica est: tamen nonnihil de illa dici a nobis hoc in loco oportere in animum induxi, quod de ea nullus dixerit, & tamen non parum cum pulsuum dignotione coniuncta sit. Si enim arteria dum mouetur, aliquo modo in locis spatii manet; satis est rationem mansiuncularum, & impetus modum considerare; sin minus, opus est tempus cum spatio conferre ad uelocitatis dignotionem. Galeni uerba hæc sunt: Vbi enim in locis morantur, tardum esse motum diximus: ubi facilè discedunt, celerem. Hic scio futurum, ut quæstio se physica offerat; An corpus dum mouetur, etiam maneat aliquo modo. at qui in cõmentariis De motu, illud ita, ut quod maximè probatur uerum esse: at in præsentia cauebimus, ne implicemus nos tantis quæstionibus. Illud tantùm quo sensus informatur ad cognoscendos celeres & tardos pulsus, satis est, si dicamus, nimirum quendam motum cedere uideri facilè locis in quibus semper fit, quendam diutiùs in illis morari: itaque hunc tardum, illum celerem uocari, ex locorum transitu sensu dignotionis facto, non ex totius motus tempore, neque separatim & solo, neque quatenus cum quantitate comparatur. itaque celeritatis & tarditatis facilè notitiam consequimur: non perinde consecuturi, si quantitate temporis & interuallorum obseruata, eorum sustineremus proportiones obseruare. Enimuero non sustinemus. nam ut in primam mutationem aciem intendimus, momento temporis, moram corporis de quo disceptatur, deprehendimus; ex qua coniicimus transitum. quæcunque igitur eminus cernimus: hæc nobis interim diutiùs uidentur consistere, licet agitantur uelocissime. Vnde liquet ratione nos motum nõ sensu deprehẽdere: si quidẽ cũ prima quæque pars quæ sentiri potest, corporis quod mouetur in primo loco qui sentiri potest, tempore primo quod sentiri põt, manet: quod cernimus, uidetur esse immotum. at verò ubi prima pars quæ sẽtiri potest, in primo est loco, & tempore manet breuiori, primo quod sentiri potest, tunc uidetur moueri. quodcunque enim dictorum dissecari, quod ad naturam attinet, in infinitum potest: sensu uerò, primas certas habent, & indiuiduas partes, quod planum facit, ratione omnem motum, non sensu dignosci quia verò sensui ratio coniuncta est, & mentis est transcursus uelocissimus: sæpenumero nõ ratione, sed sensu deprehẽdi uidetur. Nã quorũ in primo ad

Verba Gale. quibus eius cõtinetur de latione sententia.

ad ſenſum loco manet, horum tantum nos motus apertè fatemur, non ſenſibus ſed ratione colligere. ut gnomonis umbræ, & lunæ, & ſolis, & omniū ſiderum, & ſi quæ alia à nobis longiſsimè diſtant: quorum autem, ut dixi, breuius eſt tempus, eo quod primum ad ſenſum eſt, ſine tempore horum manſio & tranſgreſſio locorum uidetur. omne enim quod minori, primo ad ſenſum, tempore fit, omnino tempore uidetur carere. Hæc ſuffecerit, ex Galeno deſumpſiſſe. Omnes hucuſque difficilem hunc locum tranſiliere; nihil in illo enarrando, quaſi omnino medicis ſit inutilis, laborantes: qui tamen ut diximus, non adeo eſt inutilis. ſed, ut eſſet inutilis, mihi ſemper graue fuit non intelligenti autoris locum aliquem ad ulteriora tranſire.

Sententia de latione prædictis contenta uerbis declaratur.

Hic locus cōtinet opinionem Galeni de latione, quæ Zenonis fuit, & Stoicorum multò antè. Hanc ego modò pro loci intelligentia declarabo; oſtendamq; eam non minùs contraria probabilem. Expoſitio integra, ut ex præſcriptis uerbis patet, commentarios Galeni de motu poſcebat: qui tamen, ut multa alia eiuſdem autoris opera, deſiderantur. Sed quæ illius opinio ſit de motu ſecundum locum, quantum ex hac dictione licet colligere, iam declaro. Cùm corpus aliquod mouetur, facit & manſiunculas quaſdā, quæ quietes ſunt, in locis ſpatij per quod mouetur: & de loco ad locum, tranſgreſſionem. Tranſgreſſio motus eſt continuus, ſed qui ſentiri non poſſit præ breuitate temporis quod inſumit: & in omni motu ſemper æqualis. Māſiunculæ nunc ſunt minores, nunc maiores, pro ratione uelocitatis motus. quod enim corpus velociùs mouetur, minùs manet in locis: quod tardiùs, plus. Vnde liquet, motum non ſentiri. quod enim eſt tranſgreſſio, illud præ breuitate percipi non poteſt: manſiunculæ autem, quietes ſunt. Sed videmur nobis videre motum: quoniam videmus corpus quod mouetur in alio & alio loco eſſe. vnde moueri intelligimus, non quieſcere. Atqui cum eſſe in alio & alio loco ſenſus percipiat: & rationis tranſcurſus ſit velociſsimus: fit vt nobis ipſis videre motum videamur, non intelligere. Tranſgreſſiones, quanquam æquales ſunt, ſemper ſecundum tempus, ſiue diuerſa ſint corpora quæ mouentur, ſiue idem, modò velociùs, modò tardiùs agitatum: tamen poſſunt eſſe inæquales, ſecundum partes eiuſdem corporis quod mouetur nimirum vt motus ipſe. Cùm enim cœlum mouetur pars, quæ eſt in ſuperficie conuexa, maiores facit tranſgreſſiones ſecundum ſpatium, quam quæ eſt in concaua. ſed hoc non tam eſt inæquales eſſe tranſgreſſiones, quàm vnam inæqualem. totum enim cœlum ſe ipſo, etiam ſi modò moueretur celeriùs, modò tardiùs, neque maiores, neque minores, neque celeriores, neque tardiores tranſgreſſiones faceret. Sed neque inferius cœlum ſuperiori, quantumuis hoc celeriùs, illud tardiùs moueatur, minores aut tardiores tranſgreſſiones facit: neque, vt in ſumma dicam, corpus quodpiam altero, vtcumque moueantur æquè, aut non æquè velociter. tota enim hæc differentia eſt in manſiunculis, non in tranſgreſſionibus. Hæc eſt Galeni de motu ſecundum locum opinio. Quæ tam eſt probabilis; vt parum abſit quin eam contraria atque adeò communi fere omnium ſententia dicam multò

proba-

probabiliorem. Nam primò, ſi omnis motus ſecundum locum continuus eſt, & nullis quietibus interceptus; corpus quod mouetur in locis medijs nunquam eſt, ſed ſemper mouetur, & quilibet punctus corporis quod mouetur, in ſingula puncta ſpatij ſine tempore delabitur. Quod ſi fit, nullus motus poteſt eſſe altero velocior, aut tardior. Nã qua ratione velociùs mouetur hoc corpus quàm illud? An non, quia minus temporis conſumit in minori aut æquali ſpatio? aut æquale tempus in ſpatio maiori? An eſt aliud conſumere minus temporis, quàm minùs morari? Sed ſi neutrum aliquantiſper moraretur; neque plus aut minùs moraretur. moratur igitur vtrunq:. quod nihil aliud eſt, quàm moras facere. Et vt maiores aut minores facit motus; ita plus, aut minùs moratur, & velociùs, aut tardiùs mouetur. Quare morulæ, cum impetus eſt maior, minores fiunt: cùm minor, maiores. Tranſgreſsiones enim conſtat eſſe æquales. &, quandoquidem continuæ ſunt, nõ poſſunt magis, aut minùs dici celeres. ſunt igitur tranſgreſsiones & magnitudine & celeritate pares. Quare ſupereſt in ſola morularum breuitate, aut productione, rationẽ velocitatis maioris, aut minoris vnius motus qui ſentiatur, ad alium conſiſtere. Præterea, ſi motus eſſet accidens quod ſentiri poſſet, cur ſolis motum non videremus? Nam quanquam diſtantia eſt maxima: tamen eſt accidens intenſiſſimum. velociſſimè enim mouetur. Vt ergo videtur cum luce, magnitudine, & reliquis accidentibus: poſſet videri cum motu. atque, vt motus tardius appareret, fortè hoc ratione faceret diſtantię: ſed, vt omnino ſuſtolleretur ſenſus, non eſt quòd faceret. Cur etiam gnomonis motus non videretur? an quoniam tardiſsimus? Sed vt tardiſsimus, ita diſtantia poteſt eſſe minima. Quòd ſi motus ſentiretur; cur non perpetuò ſentiretur? Atque ita in aſtris, & gnomone, quorum motus nos ratione cum ſenſu coniuncta cognoſcere, apertè fatemur. Sed rogent nos, qui contrariæ ſunt opinionis: Si ratione cognoſcitur motus; cur non in omnibus id percipimus, vt in motu gnomonis & aſtrorum, quorum motus ratione cognoſci non ignoramus? Si huius diſcriminis rationem reddiderimus, nihil videbitur deſiderari ad noſtræ opinionis probabilitatem, quæ longè diuerſa eſt in gnomone, & in aſtris. In gnomone enim tam eſt tardus motus, vt manſiunculæ ſentiri poſsint. quare cùm tranſgreſsiones ſentiri non poſsint: gnomon perpetuò videtur quieſcere. In aſtris, quietes aut manſiunculæ breuiſsimæ ſunt, nec ſenſu percipi poſſunt: ſed ſpatij interualla, quæ inter manſiunculas intercedunt, cum hæc in omni motu, ſiue veloci, ſiue tardo æqualia ſint, ex tanta diſtantia non ſentiuntur. vnde fit, vt neque eſſe in alio loco, niſi per notatu digna interualla, ſentiamus. Quare hic rationis trãſcurſus, qui cum ſenſu coniungitur, non eſt tam velox: & apertè cognoſcimus, intellectus eſſe opus motus cognitionem. vt vel ex his pateat faciliùs problematis omnibus reſponderi ex hac ſententia, quàm ex contraria. Neque eſt quòd ſapientium quenquam huius dogmatis raritas conturbet: nam vulgarium hominum eſt, non vulgares opiniones demirari: ſapientium, paradoxa diſputare, & ſi quid in ipſis probabile ſit, id quoque recipere. nam aliter

Prædicta probatur ſentẽtia.

Obiectio diluitur.

aliter quid intersit inter peritos & ignaros? inter ingeniosos & rudes homines? illud enim arbitror, plerosque deterrebit, motum non sentiri, cum se sentire plerique hominum iurarent. Mihi uerò nihil intellectu facilius: quàm saepe non sensibus deceptum iri, nisi ratio cum illis coniungeretur. Dum homo mouetur, sensus nihil omnino indicat esse quietum. Nam quae, dum mouemur, intuemur attentè: similem nostris oculis ingenerant uisionem, atque si nobis quietis, illa mouerentur. Saepe ludentes pueri ardentes candelas circunferunt, & flammeos in aere circulos, quantum capit sensus, faciunt. Illud unum superest argumentum solutione egens. Dictum est in sexta quaestione, ac cum demonstratione prolatum, duos motus contrarios posse succedere sibi inuicem nulla quiete intercedente. quod tamen huic opinioni non videtur cohaerere: & ut legenti erit apertum, tota vis demonstrationis corruit. quia necessariò res ita mota faciet mansiunculam in puncto quo reflectitur. Respondetur, apud Aristotelem, qui lationem motum continuum statuit, & qui sensu percipi possit, euidenter probari; contrarios motus esse non interposita quiete. Sed apud Galenum, qui, vt diximus, nullum motum qui sentiri possit, continuum esse opinatur, neque duo motus, & illi contrarij, continui fuerint. Sed illud satis est ad demonstrationem: rem ea quae retorquetur, nullam longiorem moram tracturam eo quòd reflectatur, quàm si simplici motu ageretur: unde constat eam quietem non ex contraria latione, sed ex natura ipsa motus, & magnitudine impetus fieri. itaque reditus ad contrariam lationem non tollit eam quietem, quae motu ipsi naturalis est: uerùm ultra illam nullam addit aliam. Atq; ita patet, vt haec sibi constent placita. nam mansiunculę, de quibus disseruimus, neque causa resistentiae, neque recursus, sed motus ipsius natura fiunt, cum quocumque impetu in quocunque spatio semper aequalis. Haec opinio illud unum habet prae caeteris, quòd tribuit apertam uelocitatis & tarditatis motuum, qui percipiuntur, rationem. Nam contraria opinio, quae motum continuum lationem statuit, alioqui non improbabilis, hanc habet difficilē. Sed quidquid de motus natura sit, locus Galeni ita est declarandus. Intelligentibus haec sufficiant. imperitis, & quibus à semel imbibitis opinionibus recedere religio est: & alijs, qui, ut sunt rudes, probabile aliquid inueniri iam posse desperarunt, neque multò plura sufficient. Quare ad aliam quaestionem iam uenio.

Multa à sensu deceptiones nisi ratio adsit.

Obiectio diluitur.

An sit differentia aliqua, quae non pendeat ex permutatione causae continentis. CAP. IX.

RECEPTISSIMVM est apud omnes medicos, causas antecedentes aut procatarcticas non posse pulsum ad aliquam differentiam permutare, quin causas continentes priùs attingat mutatio. Sunt enim docente Galeno primo capite primi De causis pulsuum, tres causae continentes pulsuum: virtus, scilicet, vitalis, cuius pulsus est operatio, instrumentum, & vsus.

Pulsuum tres causae continentes.

& uſus. Inſtrumenta ſunt arteriæ: uſus, attemperatio caloris uitalis, & regeneratio ſpiritus animalis. Appellantur hæ cauſæ Continētes: quoniā nulla illarum mutari poſſit, vt cōſtans maneat ipſe pulſus: neq; pulſus prius poſſunt mutari. quam continentes cauſa attingat, alteratio. Itaque multitudo lentor, & craſsities humorū, quæ cauſæ antecedentes ſunt, cibus & potus, ſomnus, & vigilia, &, vt ſemel dicam, res omnes non naturales, quæ ſunt procatarcticæ cauſæ, non uidentur qua ratione poſſint pulſus permutare, niſi per continentium alterationes. Nam, ſiue homo dormiat, ſiue uigilet; ſiue moueatur, ſiue quieſcat, ſiue aliud quiduis agat, aut non agat: ſi uirtus uitalis manet nulla ex parte mutata, calor neque creſcit, neque decreſcit, neque uſus ſpiritus regenerandi mutatur, & arteriæ duritie, aut molitie, cōpresſione, aut tenſione, aut aliquo alio affectu, qui ipſas agiliores, aut difficiliores motu poſſit reddere, non afficiuntur; quomodò pulſus talis non ſit, qualis à principio erat? ſi ſcilicet & efficiens, & inſtrumenta, & finis, ſunt adhuc ut antea fuerant? Eſt itaque his rationibus confirmatum, & receptisſimum hoc dogma. Sed in modo, quo animi affectus, aut perturbationes, ira ſcilicet, timor, gaudium, & triſtitia, & ſi qui ſunt reliqui motus, pulſus mutant, uidetur hoc medicorum placitum deficere. permutant enim pulſus animi pertubationes perſe, non mutatione cauſarum continentium. Quod non uidetur ratione carere: nam, cū hi ſint animi affectus magis quā corporis: quid prohibet, ipſos per ſe animum ad mouendum excitare? De pulſu iræ dictum eſt, motum queudam eſſe vehementem: quoniam ſcilicet animus mouetur amore uindictæ ad repellendam iniuriam, eoque uehementer mouet. non aliter quam uirtus animalis, cùm motus neceſſitate urgente apponit maiores conatus, & motum facit uehementiorem. Sed dices: Ira calfacit cor, proinde uſnm permutat. Fateor. Verum non propter ſolum caloris in crementum pulſum talem facere intelliges, conſiderans ardentum febrium, in quibus non minùs quā in ira calet cor, pulſus magnos eſſe, ſed nondum altos ut in ira. fiunt uerò alti pulſus immodica diſtentione: quam non capit id ſpatium, in quo arteria pulſans continetur. Eſt ergo, ut diximus ea mutatio, non ex caloris augmento, ſed ex mō, quo animus ipſe perturbatur. Eſt hactenus conſtituta difficilis controuerſia: de qua breui dicam quod ſentio, & quod mihi uideor euidenter confirmaturus. Nulla cauſa poteſt pulſum ad aliquam differentiam alterare, quin illud ex permutatione, quam in aliqua, aut aliquibus continentium cauſarum facit, proueniat: præter animi affectus hi enim cum illius affectus ſint, poſſunt per ſe animum perturbare, atque ad hunc aut illum motum impellere, ut monſtratum eſt. Cæterum neque animi affectus poſſunt, ut arbitror, pulſus permutare: quin permutent cauſam aliquam continentem. motis enim ſpiritibus introrſum timore, aut mœſtitia, uel extrorſum gaudio, aut efferueſcentibus ira: non poteſt non augeri calor, aut ſuffocari, uirtus augeri, aut debilitari, & conatus apponi, aut ſubtrahi (docebimus autem nos, nomine uirtutis, conatū quoque debere intelligi) itaque alteratur neceſſariò,

Animi affectus videntur pulsū mutare per se.

Controuersia deciditur.

N aliqua,

aliqua, fortasse, causa continens, ita affecto animo, & causæ continentis alteratio necessariò pulsus alterat. Cæterùm differentiæ pulsus, quæ per animi affectus fiunt; non ex sola causarum continentium mutatione sunt, neque tam ex hac, quàm ex ipso animi motu per se. Nam præterquam quòd illud quod de ira paulò antè diximus, apertè hoc declarat. qua ratione in repentino timore fit vibratus pulsus? An non ex animi perturbatione? non enim ex mutatione causæ continentis. Nam, dicente Galeno secundo De causis pulsuum, Vibratus pulsus constante virtute, & aucto vsu in obsequentibus instrumentis fit: timor, verò, vtrunque remittit, virtutem, scilicet, & calorem. Ergo facit vibrationem pulsus ex animi conturbatione. Sed & rationi est per se admodum consentaneū, cùm pulsus sit vitalis potentiæ motus, quæ eadem est irascibilis vocata anima, vt in illis differentijs motus animorum repræsententur. Facit nempe ira pulsum altum: prodit enim animus, furens ad prosequutionem vindictæ, & talem in suis instrumentis motum facit, qualem solent ipsa animalia in hostes irruentia. Timor facit paruum, fugiente ad intima cordis calore, more trepidantium animalium, & quæritantium latibula præ timore. Neque his repugnat quòd Galenus dictas paulò antè tres causas continentes appellauerit. sunt enim re vera continentes: etiam si hæc ita habeant, vt modò dicimus. nam ad causæ continentis essentiam (vt in sequenti libro monstraturi sumus) illud vnum sufficit, non posse, causa omnino sublata, perseuerare effectum. Sed de his hactenus.

De ordine quo comparantur & amittuntur magnitudo celeritas & crebritas pulsus. C A P. X.

DIFFERENTIAE pulsus causæ alicui propriæ dicuntur illæ, quæ ab ea causa semper fiunt, & sine ea nunquam: familiares, quæ ab ea causa fiunt, nisi quæ aliæ causæ prohibeant. vt instrumēto duro propria est pulsus durities: calori aucto familiares magnitudo, celeritas & crebritas: imminuto exiguitas, tarditas & raritas. ergo calore crescente pulsus fit magnus, celer & creber, decrescente fit paruus, tardus & rarus. Sed de ordine quo comparantur hæ differentiæ est controuersia. Galenus censet 1. De præsagitione ex pulsibus cap. 2. cum calor crescit supra mediocritatem si nulla alia causarum continentium mutationem accipiat, fieri pulsum primum magnum, deinde celerem, vltimò crebrum. quandoquidem vt qui bibunt, si siti vrgentur plurimum, bibunt primum magno haustu, deinde celeriter quoque hauriunt, vltimò faciunt id etiam crebrò: ita quibus corde & arterijs ardor crescit, aerem pulsu trahunt, multum primò, celeriter secundò, tandem & crebrò. Confirmat itaque magnitudinem magis familiarem esse naturæ celeritate, & celeritatem crebritate. proinde naturam, crescente vsu, magnitudinem citius quàm celeritatem, & celeritatem quàm crebritatem comparare, & tardiùs amittere, vtpote quam magis amet: ergo crescēte

Gale. sententia.

vsu

vsu magnitudinem primò comparari, crebritatem vltimò: decrescente, amitti crebritatem primò, magnitudinem ultimò. Hanc Galeni sententiam multi barbarorum refutant. Quorum alij statuunt omnino contrarium, primùm comparari crebritatem, deinde celeritatem, ultimò magnitudinē. Alij statuunt nullum esse perpetuum ordinem harum differentiarum: sed comparari, ut cuiusque natura fert, ita in hoc homine, in illo aliter. Sed priorum ratio uidetur satis firma. proponunt primò, Naturam rerum semper exordiri à facilioribus, atque ab his difficiliora procedere. quis enim tam inertem fingat naturam, ut aggrediatur difficillimum opus, pro quo facilius aliud possit esse satis? Accipiunt deinde, facilius esse pulsare crebrò, quàm celeriter aut multùm. nam crebritas familiaris est debili facultati: magnitudo & celeritas, robustæ. ergo colligunt: Natura priùs apponet crebritatem, utpote faciliorem: cùm hæc non erit satis, apponet etiā celeritatem & magnitudinem, etsi sint difficiles. Alij iactant suum experimentum, hęc erat sententia Leonis præceptoris mei) utrunque motus uitalis & animalis comparatione. Vt, dicunt, homines quidam ægriùs ferunt longum iter agere, etsi lentè: quàm breue etsi celeriter: alij contrà celerem motum ferre non possunt, etsi breuem; tardum uerò ferunt etsi longum. atque ut quidam magis patientes sunt breuium intermissionum, quàm longi itineris, alij contrà: ita oportet circa uitalem motum alij sint. qui magnas motiones meliùs ferant, quàm celeres; alij contrà: rursum alij, qui crebras ferant ægriùs, quàm magnas aut celeres. Quo fiet ut aliorum natura crescente usu exordiatur ab augenda magnitudine, aliorum à celeritate, à crebritate aliorum. Itaque hi neque magnitudinem usui aucto, neque crebritatem debili facultati semper esse familiarem concedunt, sed uariè, ut uaria est hominum natura. Præter dicta est aliud firmissimum argumentum, quod Galeni sententię obijciamus. Aut cùm usus suprà mediocritatem crescere cœpit, arteria erat in motu, aut in quiete. utrum uis dicas; necesse est statim, ac mutatur usus, mutationem aliquam pulsum accipere. nam aliter dabis mutatam esse continentem causam, pulsu nihil mutato. At uerò dum arteria est in quiete, solam crebritatem mutare potest. nam celeritas & magnitudo insunt motui. dum est in motu arteria, necessariò apponet celeritatem ante magnitudinem. Nam cùm calor cœpit crescere, non peruenerat ad iustum dilatationis finem, cùm moueretur adhuc: progredi ultra iustum dilatationis terminum (nam hoc est magnum pulsum fieri) non potest, usque dum peruenerit. ergo interim dum peruenit, faciet motum celerem. Nulla ergo ratio superest, qua possit hic ordo à magnitudine incipere. quandoquidem si arteria est in motu, incipiet à celeritate: si in quiete, à crebritate. Hæc est cōtrouersia. Galeni sentētia uidetur mihi alijs omnibus hac in parte probabilior. hanc ergo explicabo primùm, ac fortasse confirmabo aliquantò plus, ut sit deinde argumentorum dilutio facillima. Si pulsus mediocritatem retinet in omnibus, & calor incipit crescere; si nulla alia causa mutationem

Cōtraria aliorum opinio.

Firmum præter dicta argu. aduersus Galen.

Decidit cōtrouers. & probatur sententia Galen.

 accipit,

accipit, pulsus comparat primum magnitudinem: si hæc non est satis, adhibet celeritatem: si neque hæc, crebritatem etiam. Nam magnitudo melius complet vsum quàm celeritas, & celeritas quàm crebritas. siquidem magnitudo facit multum aerem trahi, celeritas celeriter: crebritas crebro. Constat uero, ut calidæ intemperiei melius succurratur, multa substantia, quæ refrigeret, siue ea sit spiritus, siue succus, siue cibus, siue medicamen: quam exigua, sed celeriter elabentes; aut crebro repetite, sed exigua & elabente segniter, ut deponat uires incalescens. Itaque melius refrigeratur thorax & arteriæ omnes tracto celeriter, ne incalescat plus satis in uia ultimo & repetito aere crebro. Neque uero (ut fortasse aliquis putet) adhibetur ultimo crebritas, quasi hæc potētissimū auxiliū afferat ad refrigerandum, sed quasi prioribus superueniens, aliquid ēt iuuat. atque colligimus, Ad attēperandum crescentē calorē, meliorē esse magnitudinē celeritate & celeritatem crebritate. Cùm ergo natura omnis eorum quæ potest semper agat optimum, constat valentem naturam semper appone magnitudinem ante celeritatem, & hãc ante crebritate. valentem verò esse ponimus, dicentes pulsum esse mediocrem, & vsum augeri nulla causa mutationem accipiente. Nam si pulsus mediocris est facultas, non est debilis, neque debilitatur si nulla alia causa mutationem accipit. rectè ergo propositum est, cùm solus vsus crescit, fieri pulsum primum magnum, deinde celerem, vltimò crebrum. Nam si fingar calore crescente facultatem languescere, & durescere arteriam: certè pulsus fiet primum creber, deinde celer, ultimò etiam magnus. quib. unica causa accedit, cui familiaris est magnus, putà calor, & tres, quibus creber. nam hic familiaris est usui aucto, facultati debili & arteriæ duræ. Hoc quoque redit ad eam causa quam dixi. nimirum magnitudo est ad attemperandum optima, crebritas facillima, celeritas in utroque mediocris cùm eis est opus, robusta facultas facit optimum, debilis facillimũ nam natura si potest, optimum semper agit: si non potest quod vult, facit quod potest. Retorquebis fortasse argumentum dicens, Si ad attemperandum optima est magnitudo, hac deterior crebritas; profectò plus attemperabit magnitudo quàm crebritas. incipiet ergo attemperatio a crebritate. nam vt ardor maior semper incipit a minori, ita debet incipere attemperatio. quare videtur hac quoque ratione fieri, vt crebritas antecedat magnitudinem. Verum animaduertendum est, me non dixisse solum magnitudinem attemperare plus, quàm crebritatem: (nam hac ratione rectè profectò colligebatur, crebritatem ante magnitudinem fieri) sed etiam meliùs. consistit verò ratio melioris attemperationis non solum in maiori refrigeratione, sed in meliori expurgatione, magna uentilatio minus permittit fuliginem colligi, aut flammam suffocari, quàm celeritas & crebritas. Quod ergo proponebatur, A minori attemperatione incipiendum est verum est atque fit certe ita: non tamen incipiendum est à deteriori. proinde nō incipipitur à crebitate sed a minori magnitudine, fitque progressus ad maiorē. Si

Soluitur argum.

pulsui

sui dictis differentiis infra mediocritatem constituto calor crescit, eodem or dine comparantur tres differentiæ vsque ad mediocritatem naturalem, magnitudo scilicet primũ crescit vsque ad mediocritatẽ deinde celeritas, vltimò crebritas. Contraria ratione amittuntur differentiæ, cũ minuuntur: nimirũ ea dem ratione qua differentia aliqua citius alia cõparatur, diuitius etiam reti netur. ergo pulsus si auctior naturali ad naturalẽ ueuit, siue naturalis minui tur usu decrescente, primùm deponit crebritatem, deinde celeritatem, vltimo magnitudinem. Verùm neque crescendo neque decrescendo differentia aliqua excedit mediocritatem, antequam reliquæ mediocritatem attigerint nimirum natura amat quam maximè differentias naturales: non ergo commutabit differentiam aliquam naturalem, vt alias retineat quæ non sint naturales. Hinc fit vt quod dictum est de ordine comparandi & amittendi dictas differentias, tunc quidem uerum sit, cum omnes differentię sunt naturales, aut omnes præter naturam. Nam si statuatur pulsus magnitudine mediocris, tardior & rarior mediocri, & nũc incipiat calor crescere; mutatio pulsus incipiet à celeritate, deinde à crebritate, ultimò à magnitudine. nam fiet naturalis celeritatis & crebritatis, antequam commutetur magnitudo. Si pulsus statuatur magnitudine & celeritate naturalis, rarior tamen naturali, & calor incipiat crescere; commutatio pulsus incipiet à crebritate. Ita contingit cum emittuntur differentiæ. ut sit statuatur pulsus mediocriter creber, celerior tamen, & maior mediocri; & usus incipiat decrescere; remissio pulsus incipiet à celeritate. si statuatur celeritate etiam mediocris, incipiet remissio à magnitudine. Hæ differentiæ non possunt ab una pulsatione ad proximam causam vsus ita mutari, ut mutatio sentiri possit. nam calor non potest tàm repentè ingruere aut extingui, ut inæqualitas multorum ictuum in magnitudine, celeritate aut crebritate causa usus sentiatur. Neque enim si medicus accedat ad ægrotum, ac febris sit in incremento, possit statim id sentire, sentiens sequentis ictus & proximi differentiam, nisi horam unã, aut 1.ò multò minùs interponat temporis, & manum rursum admoueat. Itaque neque magnitudo, neq; celeritas, neq; crebritas crescere potest in uno aut duobus ictibus, ut sentiri possit. Constat uerò Galeno fuisse sermonem, atque adeò nobis ẽt esse modò de magnitudine, celeritate & crebritate quæ sentiũtur, vt argumentum ultimũ quod uidebatur neruosum, hac ratione dilutum sit. Nam si arteria agente mediam dilatationem calor incipiat crescere; certè cùm calor sensim crescat, non accedet reliquæ dilatationi celeritas quæ sentiri potest. nam si usus non potest inter duos pulsus differentiam, quæ sentiri possit celeritatis facere multò minùs inter parte eiusdem dilatationis faciet. Quòd si quæ tamen celeritas ei parti accedet, (accedet enim aliqua, etsi non sentiatur) ea statim ac arteria instum dilatationis terminum compleuerit, commutabitur cùm magnitudine, quæ sola superrit, dum sola sufficiet. Iam uerò illud argumentum, quo præceptorem meum uti solitum dixi, ab experimento, & motus animalis ac uitalis comparatione ductum, nostram sentẽtiam non euertit. nã interest quã

Cõtraria ratione amittũtur pulsuum differẽtiæ cũ minnũtur, qua cõparantur cum crescunt.

Quæ dicta sunt, quomodo intelligẽda.

Arg. vltimum obiectum Galen. solui tur.

Leonis argu. soluitur.

maximè inter motum animalem & vitalem. Vitalis ſcilicet, naturalis eſt; animalis, eſt voluntarius. quare fit ut motui animali posſit quis aſſueſcere vt volet, pulſandi verò non eſt conſuetudo ſed natura. Quare cum omnium natura vna ſit, conſuetudines etiam contrariæ; fit vt pulſandi ſit omnibus idē modus & eadem ratio: mouendi ſecundum voluntatem multiplex.. Quòd verò proprium experimentum quis iactet, minùs moueor. ſcio enim concurſum cauſarum facere inſolitam rationem captandi experimenti difficilem & fallacem. Sed de hac quæſtione hactenus.

An aliqua pulſus vehementia ſit nimia, & præter naturam.

CAP. XI.

QVANDOQVIDEM Galenus primo libro De cauſis pulſuū in dubium vertit, An, ſicut in magnitudine & reliquis differentijs: ita & in vehementia ſit mediocritas aliqua ſecundum naturam, vltra quam qui pulſus conſtiterit, iam præter naturam ſit, & tamen ſententiam propriam vis declarauit: nos quod in hac quæſtione ſentiendum eſt, modò dicemus.

Quorundā opin. Fuere, qui nullum vehementiæ gradum poſſe eſſe pręter naturam dicerent, ducti his rationibus: Quod eſt ſecūdum naturam, illud eſt melius, & quod magis expeti debet: ſed quò vehementior eſt pulſus, eò eſt melior. ſiquidē vehementia pulſus ex ſola virtutis vehementia fit: quæ quò magis conſtiterit, eò eſt melior. Vocant Galenum teſtem, qui vehementiam pulſus propriam differentiam eſſe vehementiæ facultatis dicit, vt & duritiem pulſus, duritiei arteriæ, non ſolùm familiarem. Eſt tamen propriæ differentiæ ratio (quod paulò antè diximus) vt à cauſa, cui eſt propria, ſemper fiat, & à nulla alia posſit.

Aliorū ſentētia. Alij contrà ſentiunt, aliquam pulſus vehementiam eſſe nimiam, illud hac ratione probantes: Pulſus naturalis requirendus eſt in homine optimæ conſtitutionis, in optima ætate, tempeſtate, regione, & reliquis, quæ ſolent alterare, conſtituto, ab omnibus animi affectibus immuni: ſed ſi hic idem ſubitò iraſcatur, aut corripiatur diaria febre, aut vinum bibat, robuſtiorem pulſum habebit. Igitur qui gradus vehementiæ additus eſt, non eſt naturalis. nam ſi eſſet, in homine habente ſecundum naturam inueniretur potiùs, quàm in febricitante. Qui contrariæ opinionis ſunt, his ita reſpondent. In irato, & qui vinum bibit, aut diaria laborat febre, pulſus vehementiores videri; non eſſe tamen, ſed æquè vehementes, maiores, & celeriores: magnitudinem autem cum celeritate, ſpeciem exhibere maioris vehementiæ. Galenus huic quæſtioni reſpondet, nil aliud, quàm in potu uini re vera fieri pulſus vehementiores, ex refectione ſcilicet, ſanguinis, & ſpirituum: ſed in ira videri magis. Quæſtioni reſpondet nihil.

Autoris ſentētia et cōtro. deciſio. Nos verò ex alijs Galeni locis, quicquid hic dicat, apertè intelligimus, & ratione inuenimus, in ira non videri modò, ſed fieri etiam poſſe re uera vehementiores; & in diaria etiam febre, & potu uini, (ſed in uini potu duplici ratione, ut iam dicam: in reliquis, ſimplici) ac continuò aliquem gradum uehementiæ in pulſu fieri

su fieri posse præter naturam. Quod euidenter intelliget, qui illud non ignorabit: aliud esse, robustam esse actionem, aliud robustam esse facultatem. nam facultates, quæ non agunt semper pro uiribus & quantum possunt, ut ignis; possunt, etiam si robustæ sint, imbecillas actiones edere, aut non tam uehementes, quàm possent cum extremo conatu. quid enim prohibet, uehementiorem luctatorem subuerti à debiliori, si minores altero apponit conatus? Igitur quando pulsandi uirtus mouet pro ratione usus, non pro uiribus: potest uehementiorem edere actionem, non aucta re uera, sed apponens maiores conatus. nam aliud est maiores habere uires, aliud maiores uires, accommodare actioni, sed pulsantem uirtutem, etiam si libera non sit, non tamen agere usque ad extremum potentiæ disces: quoniam neque uariata uirtute, neque mutato instrumento, ex sola usus mutatione, mutatur pulsus magnitudo. Nimirum animalis uirtus pro arbitrio mouet: naturalis, pro ratione patientis, ad id quod agit: uitalis medio modo, non pro arbitrio, sed pro ratione usus. At uerò fortasse dices, Vehementiam actionis, solùm ex uirtutis uehementia proficisci: conatum uerò, magnitudinem, & celeritatem posse facere, quæ, ut illi dicebant, uehementiæ exhibent speciem. Quando ita dicis, quæro: Quid est, aliquam motionem esse uehementem, aut debilem? Non enim satis est, si dicas, ex uehementi uirtute, aut debili fieri. nam præterquam quòd in nostra disputatione principium uidearis petere: per efficientem causam non debes effectus essentiam definire. Oportet ergo aliquid ipsi motioni inesse, quòd uehemẽs sit. illud autem, dicente Galeno, est nil aliud, quàm facilè subuertere, quæ contingit, aut subuerti. Velociter moueri, non in facili, aut difficili subuersione est; sed in longitudine aut breuitate morularum, quas in locis spatij corpus facit. (si quid eorum quæ de motu secundum locum diximus, non sumus obliti) sed conatus maior, non solùm facit moras, in locis breues; sed & addit robur actioni, quò minùs quod mouetur subuerti possit. nam tremulus senex, cùm nulla re urgẽte, liber ambulat, tardiùs & imbecilliùs mouetur: si uerò hic idem, aut impetentem taurum, aut inuadentes latrones fugiat, nõ modò celeriùs, sed & uehementiùs mouebitur. non enim solùm minùs morabitur in locis, sed ab ijs quæ offendet, subuertetur minùs. Igitur stat nostra opinio, Non omnem uahementiam motus ex uehementia uirtutis fieri, sed conatum efficere posse, ut uehementior aut minùs uehemens actio sit. Quod præterquam quòd à nobis modò monstratum est, à Galeno multò antè est dictum. is scilicet, quarto De causis pulsuum capite primo ita scripsit: Videtur enim clarè pulsus in his uicissim fieri languidus, & uehemẽs: non quòd tam repentè facultas in imbecillitatem uariet, & robur: sed quòd cum causis quæ illam molestant, decertet. Tertio De causis capite octauo dormientium pulsus constrictionem uehementiorem esse dilatatione: quia natura fumidum excrementum, quod copiosum colligitur, expellere uehementiùs auet. Tamen constat uirtutem in se, non posse esse uehementiorem contrahendo, quàm distendendo; sed uehementiùs conari. Si igitur mon-

Prædicta autoris snĩa Gal. opinio est.

strauimus, modum vehementiæ pulsus non semper sequi modum vehementiæ uirtutis; sed uehementiæ & conatus: vehementia autem, quò maior est, cò fit melior; conatus autem à re præter naturam augente vsum possit excitari: constat cùm, aut propter diariam febrem, aut iram, aut aliā quamlibet occasionem, pulsus vehementior fit; illum gradum, qui ex vehementia fit, naturalem esse: qui verò ex conatu, posse esse præter naturā. Quid ergo? Nunquid vehemens pulsus proprius est vehementiæ virtutis: aut accusandus est Galenus qui ita censuit? nam uidetur cùm inuenta sit alia causa ex qua potest proficisci, familiaris esse, non proprius. Mihi indifferens est, dixeritne Galenus, necne, modò ratio constet. nulli enim mortalium addictus

Gal. uerba declarantur. sum, neque in cuiusquam verba iuraui, sed veritati studeo. Verùm illud videtur dicendum pro Galeno, & ne nostra opinio, quæ & Galeni etiam est, alia eiusdem autoris placita subuertat; nomine virtutis intelligi debere & conatum: non enim rationabile est, motum gignere aut immutare vires eas, quæ in corde sunt, sed quæ accommodantur ad actionem. Cæterùm hæc quęstio iam uidetur finem consequuta.

De causis inęqualitatis pulsus. C A P. XII.

NIHIL est expetendum magis in tradendis discipulis, aut addiscendis, compendiaria quadam & breui methodo. proinde nos omnia, quę de causis inęqualitatum in pulsibus scribuntur à Galeno, quæ quàm multæ sunt, considerantes, cum alijs neotericis, qui non aliter ac nos intellexere, breuem hanc doctrinam colligimus, ac nobis habemus: Omnem inęqualitatem nasci ex vitio instrumentorum. id quod citra quæstionem non potest transigi. est enim quod obijciant, qui calumnijs magis student, quàm doctrinę. Secundo De pręsagitione ex pulsibus capite quarto, hęc scripsit Galenus: Igitur de inęqualibus omnibus pulsibus, hoc vniuersim sciendum est, quod in secundo libro De causis pulsuum ostendimus, ex oppilationibus eos, aut ex compressionibus instrumentorum, aut humorum multitudine, ad facultatem collata, aut ex cordis inęquali intemperie constare. Constat uerò, hæc omnia, uitia esse instrumentorum: sunt siquidem instrumenta pulsus, cor & arterię. Si igitur in his oppilatio uel compressio est, uel inęqualis intemperies, uel humorum multitudo facultatem grauans, constat ut instrumenta malè habeant. itaque sunt quatuor instrumentorum uitia, à quibus inęqualis pulsus fit: cęterum sine vitio instrumentorum nunquam fit inęqualis. Sunt qui argumententur, inęqualē intemperiem malè referri ad instrumentorum uitium: cum potiùs in uisu uitiū sit. si enim, dicunt, pars alia arterię calida est, alia frigida. in usu est inæqualitas. Sed hi mihi uidentur putare, nullam intemperiem inęqualē posse inęqualem pulsum facere, pręter eam, quę in calido & frigido est: cū tamen si pars alia arterię humida est, alias sicca, inęqualis soleat fieri pulsus. quia quę humidior est, est statim mollior, & proinde facilior motu: quę siccior, durior,

Oēs inæqualitas ex vitio instrumētorum nascitur.

Obiectio soluitur.

durior, ac propterea tardioris motus: quod vitium inæqualis intemperies est, & nihil habet cum vsu commune, sed instrumentorum est tantum. quare si hæc intemperies inæqualis, est instrumentorum vitium, constat quamcunque aliam fore. nam hoc vnum, quòd scilicet inæqualiter temperata sunt, facit ut sit instrumentorum vitium: quòd ad calidum, aut frigidum, facit vt vitium sit, non instrumentorum tantum, sed commune cum vsu, qui etiam inæqualis est secundum diuersas partes instrumentorum. Nam cùm incaluit altera arteriæ pars, & altera perfrigerata est, duplici de causa est pulsus diuersus: & quia vsus in alia parte est auctus, in alia imminutus, & quia calida pars arteriæ est agilior, non aliter ac quæ humida ponebetur, frigida verò est motu difficilis. Ex quibus nullus non (arbitror) intelliget, quantùuis rudis, & imperitus: non fieri hanc inæqualitatem pulsus sine vitio, quod ad instrumenta referatur meritò. Sed dices: Ergo febris, & quæcunq; intemperies fiens, est vitium instrumenti. Nego. Nam inæqualitas in quacunq; qualitate potest esse tanta, vt sentiri possit: vt cùm pars alia magnitudinis quæ percipiatur sensu, calida est, alia frigida, vel alia quidem valde calida, alia non ita, neque iuxta proportionem. & hæc est, vt diximus, vitium commune vsui & instrumento. Alia est intemperies, cuius inęqualitas non est per partes sensui subiectas: qualis contingit in omni intemperie non facta. atque hæc, vitium est vsus, quia est intensionis quę sentitur, non instrumenti. quia est inęqualitatis quæ non sentitur: &, quantum sensus assequitur, instrumenta habent eodem modo. Quod ad inęqualem intemperiem attinet, ita habet. Est verò etiam difficile, quod de multitudine humorum ad virtutem collata dicebatur: videtur enim hoc facultatis vitium, non instrumenti: tum quia hęc imbecillitas facultatis grauatę dicitur passim à Galeno, tum etiam quia quantumuis expedita vasa sint, si virtus imbecillior est, quàm pro modo humoris, fiet inęqualitas in pulsu. Sed siquis rectè consideret, intelliget non esse hoc vitium facultatis, magis quàm instrumentorum: sed quemadmodum intemperiem inæqualem diximus, commune vitium vsus, & instrumentorum: ita hoc dicimus commune instrumentorum & facultatis. Nam quantumcunque cōstet facultas, si uasa pleniora sint, quam pro facultate, alioqui non imbecilli; fiet inæqualitas in pulsu. Quòd si, vt dicis, debilis facultas mouet inæqualiter instrumenta satis expedita: non id fit, quia debilis est virtus, sed quia instrumenta non sunt illi proportione respondentia. ut si paruulus puer ensem uibrat, alioqui leuissimum, trepidàter uibrabit. Quòd si quis te interroget, quid hunc puerum faciat trepidare? pondus ensis, arbitror, respondebis: quoniam mouet rem grauem, illi scilicet. Vis intelligere, uitium hoc rectè tribui instrumento, attende. Si uirtus illa quam tu fingis, imbecilla, & da mihi instrumenta tam expedita esse & leuia, ut imbecillam etiam facultatem non graucnt: mouebit, arbitror, hæc uirtus arterias æqualiter. tunc adde plusculum humoris in arteria: incipiet mouere inęqualiter, & tamen in uirtute nihil est immutatum, sed in instrumento. quia cum instrumenta sunt proportione respondentia uirtuti,

Diluitur obiectio altera.

tuti,

tuti, etiam si uirtus debilis sit, monet æqualiter:cùm uerò ea carent proportione,inæqualiter, etiam si sit fortissima. Igitur causa huius inæqualitatis,non in fortitudine, aut languore facultatis, sed in commoditate instrumentorum,aut incommoditate,est. Ergo hæc inæqualitas (ut neque aliqua alia)non fit citra uitium instrumentorum, absolutum aut ad aliquid. Stat itaque hæc assertio quam proposui, Omnem inæqualitatem esse ex uitio instrumentorum.fit enim ex oppilationibus, compressionibus, aut humorum abundantia ad facultatem, aut inæquali cordis arteriarùmve intemperie. oppilatio & compressio sunt instrumentorum tantùm. multitudo ad facultatem, est uitium instrumentorum commune cum facultate. Inæqualis intemperies, est uitium instrumentorum (dixi quæ inæqualis intemperies hæc sit, non enim est omnis) commune cum usu. Tamen hoc, quod modò diximus, intelligendum est de pulsus inæqualitatibus, quæ sequuntur mutationem causarum continentium. nam monstratum est in nono capite huius libri, multam specierum pulsuum differentiam fieri (inter quas diximus uibrationem, & alias inæquales) non ex mutatione causæ alicuius earum,quæ continentes dicuntur: quare illæ neque ex uitio instrumentorum fient. Sed de hac quæstione hæc sufficiunt.

An inordinatus pulsus sit deterior ordinato. C A P. XIII.

Agitur cōtrouersia. ORDO pulsus (quemadmodum secundo De causis pulsuum capite decimo quarto dicitur) causam inæqualitatis firmam, & fixam esse: ordinis perturbatio, non fixam designat. Quare pulsus ordinatus, neque naturam morbo,neque morbum naturæ,ostendit præualere:neque ex bona potiùs quàm ex mala causa fit:sed ex causæ facientis inæqualitatem)mōstratum enim antea est, ordinem & contrarium in solis inæqualibus considerari)fixione,aut contrario. Proinde,docente eodem Galeno secundo De præsagitione ex pulsibus capite ultimo, ordo neque bonum, neque malū significat: sed bonus pulsus,meliores facit,malos deteriores:quoniam,scilicet,ex fixione causæ fit:& bonus pulsus ex bona, malus ex mala causa nascitur.constat autem,ut bonam causam,fixam esse, sit melius, prauam verò, *Quæ pro parte cōtraria sunt.* deterius. Hæc uidetur Galeni esse doctrina. Sed contrà est, quod in eisdem capitibus docet:nempe ordinem naturæ esse familiarem, ordinis perturbationem aduersam. quare ordo melior uidetur esse ordinis perturbatione. Quod etiam docuit Galenus tertio De crisibus capite nono,dicens. Vehementior igitur fit semper pulsus,& æqualior atque ordinatior in optimis inclinationibus:debilior autem atque inordinatior,& inæqualis in mortalibus inclinationibus. Igitur ordo expetitur ut bonum signum:quare non sola fixione causæ fit. Libello de pulsibus ad tyrones inquit: Minores igitur *Cōtrouersia deciditur.* læsiones,inæquales & ordinatos:maiores,inæquales pulsus atque inordinatos efficiunt. Consistit itaque hæc controuersia in ipsius Galeni uerbis: quam ita censeo dirimendam. Causa aliqua naturalis dicitur,aut quia huma

no cor-

no corpori est naturalis, aut quia talis est absolutè. Sunt nobis naturales causæ: virtutes animalis, & naturalis, & vitalis, & singulæ suarum operationum, & spiritus & calor, qui has conseruant, & causæ etiam quæ non naturales appellantur, fiunt quasi naturales, cùm contingit ipsas utiles esse. Præter naturam nos afficiunt, & propterea causæ præter naturam sunt mutationis pulsus, humor putris, & morbus, & alia symptomata. Tamen morbus & putris humor absolutè naturales causæ suorum effectuum sunt: vt ignis est naturalis causa vstionis. non enim minùs secundum naturam humor putris calfacit, & trahit ad putredinem: quàm ignis vrit. Operari cum certo ordine, nō tantùm naturæ nostræ, sed omni etiam naturali agenti est proprium. omnes enim naturales operationes sunt ordinatæ. Quare nō tantùm boni pulsus, qui à naturali nobis causa sunt, cum ordine fiunt: sed & pessimi, qui à causa præter naturam superante, cum iam hæc contrarias causas plurimum vicerit, & confirmata sit. Galenus loco citato, capite, inquam, quatuordecimo secundi De causis pulsuum, de causa naturali nobis loquebatur, vt docet ipsa verborum series. Cæterùm familiarem esse dixit naturæ ordinem, quod nos concedimus: non tamen proprium. nam & praua causa, quando naturam plurimùm uicit, cum ordine permutat. Cur ergo in mortalibus inclinationibus non fit ordinatus, sed inordinatior, vt dicitur tertio de crisibus? Quoniam ordo potest permutari cū contrario; facta mutatione in melius, aut in deterius gratia exempli. pulsus, qui post quinque æquales ictus vno intermittitur, atque ita deinceps per senos motus facit circuitus, potest hunc ordinem permutare in secundo circuitu, vel paucioribus motibus interpositis, vel pluribus. si primum, deterior fit: si secundum, melior. tamen vtcumque fiat, permutat ordinem. sed ex longioribus interuallis deficere, minùs malum est, quàm ex breuioribus. Ergo ordinatus lethalis ex ratione fit, vt cùm prope mortem est homo, inordinatior fiat, facta permutatione in deterius. quocunque enim ordinato est alius inordinatus deterior, qui ex illo fit, facta in peius commutatione. Ad tyrones rudiori minerua consultò loquebatur Galenus. sed ita possunt illius verba declarari: maiores noxæ faciunt inæquales inordinatos, quando inuertitur ordo, facta in deterius mutatione.

Vtrùm sit aliquis pulsus amatorius. CAP. XIIII.

OMNES animi affectus permutant modum pulsus: &, vt paulò antè diximus iuxta mentem Galeni, sunt singulis suæ differentiæ, quibus cognoscuntur. ira scilicet altum & vehementem facit, gaudium magnū & non vehementem, timor & mœstitia, paruum & debilem. Amor igitur, cùm sit animæ affectus, proprias quoque habebit pulsus differentias, quibus amatorius pulsus constituatur. Præterea referente Galeno libello De prænotione capite sexto, Erasistratus deprehendit adolescentis cuiusdam *Cōtrouersia agitatur.*

amorem

amorem, illius arterias attrectando quod, vt multi philosophi, quibuscum eo loci disputatio erat Galeno, dicebant, non aliter fecit, quàm animaduertens arterias amatorio modo pulsare. Galenus etiam ipse ex pulsus permutationibus cognouit cuiusdam Iusti nomine vxorem amare. Quod qua ratione fieri possit, nisi pulsus sit differentia aliqua amorem significans? Sed contrà est, quòd neque Galenus, neque alius quisquam eorum, qui diffusè de pulsibus scripserunt, de tali pulsus specie est locutus, quam non prætermisisset, qui de aliorum affectuum non adeò insignium pulsibus disputauerat. Adde Galenum ipsum caput sextum libri De prænotione his verbis concludere: Nugæ igitur magnæ sunt pulsus amatorio modo moueri, eorum qui nesciunt, nullum pulsum amore indicare. Cōtrouersia igitur ita est constituta. cuius decisio ex natura ipsius amoris pendet. hæc enim per se ipsa ostendit, qua ratione pulsus ab amore permutentur. Si omnia quæ de amore à Platone, & alijs probatissimis philosophis scripta sunt, forent modò recensenda, iustus liber in sola hac tractatione insumerentur. Sed, cum modò non vnicam philosophiæ partem susceperimus pertractandam, sed in multiplicibus & varijs quæstionibus, stylum exerceamus: illud tantum de amore dicere erit tempestiuum, quod ad quæstionis modò propositæ dissolutionem videbitur esse omnino necessarium. Est verò necessarium, quantum intelligo, scire cuius potentiæ sit affectus, amor, & in quam rem feratur, & qui per amorem contingat membrorum principalium consensus. Methodum inuestigandi amoris substantiam præstat Galenus quarto De placitis Hippocratis & Platonis, ita dicens: Passio enim, qualis est amor, aut iudicium quoddam est, aut iudicijs succedens, aut motus quidam concupiscentis facultatis. ita etiam ira, aut iudicium, aut quædam succedens irrationalis passio. Hæc Galenus. Ex quibus uerbis constat: Amorem esse, aut iudicium quod fertur de re amata, aut appetitum, qui iudicium cōsequitur. Sed cuiuis constat, Amorem ad appetitum magis referri, quàm ad iudicium: esseque appetitum quendam rei, quæ amatur. Est igitur amor potentiæ appetentis motus, aut affectus. affectum enim aut motum nomines, nihil refert. Cùm verò duplex sit appetitus; alter rationalis, alter irrationalis: fiet hinc duplex amoris species. vterque uerò amor a contemplatione incipit. omnis enim appetentia ex cognitione rei, quæ expetitur sub ratione aliqua, quæ potentiam appetentem allicit, proficiscitur. Est verò ea species, sub qua anima amantis irritetur, species pulchri. Nam, vt permutata imaginatione ab specie contēptus immeritò accepti, excitatur cor ira ad vindictæ prosequutionem, & apprehendente imaginatione aliquid sub ratione terribilis, mouetur timore: ita apprehendente sub ratione pulchri, mouetur appetendi potentia ad fructum. Amor igitur generatur in appetitu nonnunquam rationali, qui in cerebro residet: nonnunquam irrationali, qui in hepate: Fertur in pulchrum, ut in rem soli ipsi obiectam. Species pulchri hauritur externo sensu, oculis videlicet, aut auribus: aut concipitur mente. De pulchro disputauit amplissimè Plato in eo dialogo, cui Hippias, aut de pulchro titulus

Quæ pro parte cōtraria sunt.

De amore quod ad cōtrouersiæ decisionem attinet.

Quid pulchrum ex Platone.

lus eſt,& in Phædro.ubi, poſtquam mille ſophiſtarũ errores refutauit, quo ueram rationem pulchritudinis inueniret, tandem ad finem capitis ex confutationibus colligit: Eſſe gratiam quandam, quæ rebus ineſt, viſum, auditum, mentemque delectans. Eſt igitur pulchritudo quoddam accidens, quod per puriſsimos ſenſus, mentem maximè delectat. Sunt uerò uiſus & auditus perfectiſsimi ſenſus à materiæ conditionibus aliquantò remotiores, & minimè omnium terrei. proinde, ut Galenus docet primo De cauſis ſymptomatum, minimè omnium uoluptate, aut dolere afficiuntur. Itaque quod guſtum, olfactum, tactumve delectat, ut ſapores, odores, & laſciuiæ; uoluptuoſa quædam accidentia ſunt, ſed non pulchra. In picturis, aut ueris formis aſpectabilibus, & in muſica, & in bonis, quæ mente concipiuntur, eſt pulchritudo. eſt enim in his omnibus concentus quidam, & proportio diuinam magis ſapiens harmoniam. Cùm igitur hoc amori ſit obiectum, contingunt duo: alterum, ut amor ſolùm auribus, & oculis hauriatur,& ut præter formæ pulchritudinem, nihil magis quàm muſica, animos conciliet. Hæc de te amori obiecta. Colligitur ea potentia, quam exiſtimatiuam uocant, Latinis Ratio dicta, aliquid pulchrum eſſe, unde naſcitur ſtatim appetentia. Appetit uerò is qui hac pulchri forma irretitus eſt amans, fieri totus, id quod amat: & quale eſt pulchrum, talis potentia ad amatorem excitatur. expetitur enim nunc animæ pulchrum: amatur ſcilicet homo propter ſapientiam, uirtutem, aut aliam mentis pulchritudinem, amatur ardentiſsimè. cæterùm hic amor rationalis appetitus eſt motus. Expetitur corporis proceritas, aut faciei formoſus aſpectus, ſenſus ſtatim excitat appetitus, qui in hepate eſt: hic.n. carneis his bonis frui poteſt. Sed quid expetit? illud quod amori proprium eſt, n rem quæ amatur transformari. Quod declarauit Artemiſia Mauſcoli iuxor: quæ mariti, quem deperibat, de mortui, corpus in cineres redegit, & cineres potu hauſit. Hoc expetit omnis amans, fieri, ſcilicet, id quod amat. quod quia, ut uult, cõſequi non poteſt, appetit conſequi, ut poteſt. conſequuntur illud rationalis appetitus & irrationalis, non eodẽ modo. Rationalis ſcilicet, animam animæ magis: irrationalis, corpus corpori idem fieri expetit. qm̃ uerò neq; anima in aĩam perfectè migrare poteſt, neq; in corpus aliud corpus: rationalis appetitus præcipuas aĩæ potentias, inter quas uoluntatẽ maximè amantis & amati cõponit. amans, ſcilicet, quoniam ipſe ardet magis, ſe amati uoluntati libentiùs ſubdit. unde idem uelle, & idem nolle, de eiſdem cogitare: ipſorum animas quodammodo unicam eſſe facit. Irrationalis, commiſtis ſeminibus, corpora ambo ſeipſis mutuò facit commiſceri commiſcentur nempe quodammodo concurſu ſeminum ambo corpora, uel in ipſis ſeminibus: quoniam, ut nonnulli dicunt, deciſa ſint de toto corpore. uel in prole: quoniam ex his prodit filius, quem uelut commiſsis ſimul corporibus paterno & materno factum eſſe, ſimilitudo quæ cum utroque eſt, apertè declarat. Ipſa ergo genitura eſt quæ per hunc ſordidum amorem turget, quæ ſpumoſa eſt, & alba ſubſtantia. unde poetæ Venerem ex maris ſpuma procrea-

Amans in id qđ amat, trãſformari appetit.

procreatam eſſe cecinerunt:proinde Cupidinem genuiſſe. quoniam,ut inquit Plato in Timæo, quibus redundans eſt per oſſa medulla, hi ſunt maximè libidinoſi,& vulgari hoc amore ſæpiùs capiuntur. Monſtratum uerò à nobis eſt in ſecundo huius operis libro, genituram eſſe ſubſtantia omnino medullæ ſimilem. Cùm igitur iam furit Venus,ueluti ab impetu maiori, trahitur obcæcata mens: & quæ belluina potentia iubet, hæc cupit ipſe intellectus. Sed cor interim quid patitur?(nam huc hæc omnia tendebát) Cum obcæcata mens iam quæ laſciua ſunt cupit, hæc cupido à Venere orta mille uarios affectus ad cor eiaculatur, quare illud miris modis facit perturbari. Neceſſe eſt, amantem nunc iraſci, nunc contrà ſupplicem fieri, nunc gaudere, nunc mœrere, & eadem non rarò de cauſa: eſt perpetuò inter ſpem & timorem conſtitutus. Nam ut reliqua omittam, ſtatim ex amore naſcitur zelotypia, atque cum ea,ſpes, deſperatio, furor,timor: tam eſt inſtabilis eius mens. Ex his quæ retulimus, orta eſt fabula, quam Ariſtophanes in conuiuio Platonis narrat: Homines,ſcilicet,à principio factos fuiſſe à dijs immortalibus duplices. deinde,quoniam quatuor brachijs, & quatuor pedib. innixi, uelociſsimi & fortiſsimi deos irritauerant, propter ſuperbiam ſciſsi ſunt, & ex uno, duo facti. qui uerò ſciſsi fuerant, amore deinde ſeipſos quæritabant, quò unirentur.uniunturque proinde, quoniã cum ſciſsi ſint, integri fieri expetunt: tamen non, ut antequam ſcinderentur,copulantur,ſed contrario modo.quoniam capita ita illis contorta ſunt, quò facies uulneratam partẽ nõ ſpectaret:genitalia etiam ex natibus ad partem anteriorem tranſlata ſunt. Qua fabula nihil aliud ſignificari intelligo, quàm hominem à principio ex intellectu & appetitu conſtare, & hæc ſibi unita eſſe & conſona: deinde per ſuperbiam, & ut per quoduis aliud peccatum, rationem ab appetitu,& appetitum à ratione ſeparari. uerùm amore coniungi iterum: ſed contrario modo,ac primo fuerant.nam unita erant primùm: quoniam appetitus parebat rationi. in amore autem, quoniam appetitus rationi imperat; & obcæcata mens, potentiæ concupiſcibili, quæ ſibi à natura fuerat in ſeruitutem mancipata,obtemperat. Eſt igitur amor, appetentis potentiæ affectus, nunc rationalis,nunc irrationalis. Obiectum amoris, eſt pulchrum.perturbatur mille modis cor,ex compaſsione animalis potentiæ, quæ in uulgari amore,appetenti ſeruit. Hinc facile eſt cuiuis intelligere, quod Galenus primo Prognoſtici commentario quinto dicit, Amantes humanam pati, non diuinam.affectionem.niſi (inquit) quis credens ijs, qui fabulantur, putet dæmonem quendam puſillum,recens natũ, gerentem ardentes faces,homines quoſdam in hanc agere affectionem.Cæterum omnia quæ a poetis dicuntur fabuloſè,etiam nobis tacentibus, ex his, quæ hactenus phyſicè dicta ſunt,quiuis intelliget. Sed ex his,quæ diximus, duo fiunt. Primò, non ſine ratione amorem à medicis, ut melancholiæ quandam ſpeciem, curari.maximum enim malum quod in hoc affectu contingit,& quo ſoluto ſtatim noxius ſoluetur amor; eſt illa mentis obcæcatio quam retulimus. Fit etiam iam manifeſtum, nullum eſſe pulſum amatorium.

Quid patiatur cor in his qui amore ardent.

Amatorius pulſus nullus eſt.

rium. (huc enim omnia tendebant, quanquam plurimi digreſſi ſumus, quoniam de amore, aut omnino eſt tacendum, aut dicenda multa) nam amor non eſt cordis affectus, ſed cerebri, ſi rationalis eſt: iecoris, ſi turpis. cor tantùm patiens per conſenſum mille affectibus diuersè trahitur: verùm propriam non habet differentiam. Qua ergo ratione cognouit Galenus, amare Iuſti vxorem? Quoniam audito nomine Pyladis, ad omnem inæqualitatem pulſus trahebantur ex animi perturbatione: non aliter quàm in eodem libro De prænotione capite ſeptimo inquit; ſe ex pulſu vaticinatum fuiſſe Cyrillum puerum, cibum occultaſſe, quem digrediente matre ingereret, ſcilicet ex conturbatione pueri. hac etiam ratione putandum eſt Eraſiſtratum adoleſcentem amare comperiſſe. Vnde iam etiam luce clarius fit, quod nona quæſtione monſtrare nitebamur; Animi affectus per ſe mutare pulſus, non ſolùm per cauſas continentes. nam vxori Iuſti, audito nomine Pyladis, neque permutatus eſt vſus, neque inſtrumenta, neque virtus: ſed perturbata eſt anima, ac proinde pulſus diuersè motus, vt anima ipſa amore Pyladis diuersè trahebatur. Eſt igitur nullus pulſus amatorius, quanquam amor ex pulſu deprehendatur.

De pulſu Autumni. CAP. XV.

ANNI tempus eſt in numero rerum non naturalium, quæ pulſus permutant. Galenus propterea libello ad tyrones ſcripto capite decimo docet; quæ tempora quales pulſuum differentiæ conſequantur. quod caput explicatur ab eodem autore, capite quinto tertij De cauſis pulſuum. quæ loca in reliquis omnibus ſatis citra controuerſiam recipiuntur ab alijs autoribus. Cæterùm quod illic de pulſu autumni dicitur, non caret multa contradictione. inquit enim Galenus, In medio autumni tales eſſe pulſus, quales in medio vere: vehementiſsimos, ſcilicet & maximos, vt in anni têporibus, in celeritate & crebritate moderatos. Cuius hæc eſt ratio. In media hyeme & media æſtate, extremæ ſunt ratione aeris ambientis intemperies: quare in vtroque horum temporum extremè fit pulſus imbecillis: ab vno horum temporum ad alterum, quæ maximè inuicem diſtant, inclinante altero ad frigus, altero ad calorem, per medias alterationes commutatio fit. ergo quæ ab vtriſque horum æqualiter diſtant, ſimiles in pulſu faciunt mutationes. Quare pulſus autumni medij ſimilis omninò ſit oportet pulſui medij ueris. fit enim hyems ex æſtate per autumnum: vt per ver hyems tranſit in æſtatem. Huic opinioni contrarij ſunt Auicenna, & Auerroes: qui pulſum autumni diuerſum eſſe, ad debilitatem inclinantem putant. Dicitur ab illis pulſus diuerſus (ne quis in nominibus hæreat) inæqualis in magnitudine, velocitate, & frequentia, ſecundum diuerſas partes temporis. illorum ratio hæc eſt: Tempus hoc non eſt perpetuò ſui ſimile: ſed modò calidum, modò frigidum. id quod ex eodem Galeno licet colligere primo libro De temperamentis, & ex Hippocrate tertia particula Aphoriſmorum apho-

De pulſu autumni Galeni ſententia.

Auicenna et Auerroes Galeno cõtrarij.

aphoriſmo quarto, vbi inquit: Si eadem die modò calor, modò frigus fit. Præterea, in hac tẽpeſtate virtutes omnes imbecillæ ſunt, cùm propter multiformem temperiem & inconſtantiam temporis: tum etiam quia tales ex præcedente æſtate relictæ ſunt. propterea periculoſi morbi fiunt, inconſtan ſtantes, difficilis iudicij, mali moris. ergo ſi uirtus eſt imbecillis, & uſus qui in calido & frigido conſiſtit, diuerſus, quantum in ipſo tempore agitur: debiles erunt pulſus; non ſemper eiuſdem magnitudinis, uelocitatis, & frequẽtiæ, ſed in his diuerſi. Præterea Hippocrates prima particula Aphoriſmorum, hyemem confert cum uere hac in re, quòd homines melius in his temporibus cibos ferunt: autumnum cum æſtate, quoniam in his deteriùs. Qua ergo ratione tempora, quæ extremè contrarijs conferuntur, in permutandis pulſibus inueniuntur adeò ſimilia modò? Nonnulli argumentis his conuicti, contendunt locum illum ad tyrones, ſuppoſititium eſſe, non Galeni. Ego uerò non crediderim, ſententiam, quæ adhibita ratione profertur, & rurſus repetitur ab eodem autore tertio De cauſis cum longa commẽtatione, ſuppoſititiam eſſe: ſed Galenum lapſum fuiſſe, atque Auicennam, & Auerroem hac in parte meliùs ſenſiſſe. eſt enim Galeni me nullus magis ſtudioſus: cæterùm ueritati neminem præfero, intelligens nulla de re maiori cum libertate agi debere, quàm de his controuerſijs, quæ in diſciplinis inueniuntur. quod nos ita facimus, nihil credentes, niſi quod aut euidenti, aut probabili admodum ratione fuerit confirmatum. dat nobis hanc facultatem philoſophia.

Probatur Auicennæ sẽtentia.

De pulſu inflammationum. C A P. XVI.

DICTVM eſt à Galeno libello ſcripto ad tyrones, & rurſus quarto De cauſis pulſuum capite ſexto: Omnem inflammationem habere pulſum ueluti ſerratum, & prionde durum. Tamen hic idem paulò infra cap. De peripneumonia, quæ pulmonis eſt inflammatio: Peripneumonicorum, inquit, magnus eſt pulſus, & fluctuoſum quid habens, & languidus, molliſque. Lethargus etiam, cùm eſt firmatus in cerebro, eſt tumor præter naturam, in quo ut in peripneumonia molles fiunt pulſus. Sunt qui no dum hunc ita ſoluunt: Habere inflammationem quamcunque, in quocunque membro ſit, pulſum durum. quandoquidem, ut Galenus inquit, neceſſe eſt, quamcunque inflammationem comitari duo hæc, calorem & tenſionem: quæ neceſſariò duritiem efficient, alterum deſiccando, alterum tendendo. dictum tamen eſſe pulſum peripneumonicorum & lethargicorum mollem: non quòd mollis reuera ſit, ſed quòd minùs durus pulſibus inflammationum conſiſtentium in alijs membris. nam, dicunt, propterea lethargus & peripneumonia habent pulſus molles, quòd laxa membra ſunt, & mollia, quæ proinde tenſionem non poſſunt facere. ſed quanquam inflammatio in molli membro non adeò tendat arterias, quàm in duro: tamen quòd emolliat, non eſt. Non enim eſt dubium, quin ipſa pulmonis caro,

Quorundã opin.

cùm

cum inflammatione laborat, minùs laxa fit, quàm cùm nullo laborat mor-bo. igitur pulsus ab illius inflammatione, quanquam non adeò induceretur, quam ab inflammationibus alijs, tamen non emollitur. Addunt intelligi posse ex dictis eiusdem autoris, pulsus hos peripneumoniorum & lethargicorum non esse molles simpliciter. quoniam addit: Est cùm hic pulsus dicrotus fiat. Id quod dicunt non contingere, si molles essent harum inflammationum pulsus; cum dicrotum oporteat esse insigniter durum. Sed uidentur mihi qui ita interpretantur, iniurij in Galenum, diligentissimo enarratori imponentes comparationem abusiuam. quasi foret admodum graue dictu, aut difficile: peripneumoniæ pulsus, ut lethargicorum, non tam duri sunt, quàm inflammationem in alijs membris, ac non potiùs languidi & molles. Monuerat enim sæpe Galenus multò antè: nomina hæc, cùm ita dicerentur, referri ad mediocrem. à qua lege si semel tam apertè recessisset, totam artem quam de pulsibus scripserat, una dictiuncula reddidisset obscuram, & ineptam. Quare ego non ita interpretor: sed inflammationibus omnibus communem esse pulsum durum, ratione essentiæ inflammationis, caloris inquam & tensionis. cæterùm non esse proprium: quin potiùs fieri posse, ex alia causa, quæ cum inflammatione coniungatur, ut pulsus ad contrarium transferantur, & sint molles. quod uel ipsa litera declarat, quo minùs est in quo hæreat quisquam: φλεγμονῆς σφυγμὸς ὁ κοινὸς ἁπάσης, οἷον ἐμπρίονώδης. id est: *flegmonis autem pulsus, qui omnis est communis, est vt serratus*. Dictum est, qui communis est omnis, inflammationis scilicet, quasi alius sit cuiusque proprius. Est uerò hic communis, quia inflammationem, quà est inflammatio, consequitur, nisi maior aliqua vis sit, quæ ad contrarium transferat. vt in peripneumonia esset propter calorem & tensionem durus pulsus, sed quia hæc cùm in laxum incidunt membrum, paruam possunt in arterijs tensionem facere, & coniungitur ferè semper cum peripneumonia causa alia maior emolliendi, puta fluxio pituitosa, cui etiam fauet membri natura: ut sit pulsus mollis simpliciter fiat, non solum minùs durus. Quod apertissimè docuit ipsemet Galenus quinto De locis patientibus cap. 2. tractans hunc eundem locum; ubi ita scripsit: Pulsus autem tibi potissimùm indicabit, nunquid cingens membrana, an contingentes ipsam musculi patiantur. nam musculi minùs, cingens uerò membrana magis, & tendit & duram exhibet arteriam, ut in peripneumonia nulla penitus apparet huiusmodi durities. Ecce ut simpliciter sit mollis: nō durus simpliciter ad alios mollis, ut illi interpretantur. Diximus, itaque, causam, quod durus pulsus non fiat, in laxitate esse membri. sed quòd fiat mollis, nō in hac, sed influxione pituitosa. Sed quoniam hæc, quanquam ferè semper in hoc affectu, fieri tamen potest ut aliquando non sit, sed biliosa; fit ut nonnunquam pulsus peripneumonicorum non sit mollis, sed aliquando dicrotus. non aliter ac lethargi pulsus aliquando dicrotus est, & pulsus pleuriticorum nonnunquam fluctuosum quiddam habens & molle. Sed doctrina est de eis quæ ferè semper ex ratione apparent: rara hæc non eam subuertunt. *Autoris sententia.*

Sed quoniam plæraque alia deduxit Galenus ad ſummam perſpicuitatem, & nos ea tantum, quæ ſunt in controuerſia conſtituta, ſuſcepimus pertractanda, de pulſibus non dicemus plura, ſed de vrinis aliquot controuerſias reliqua huius ſermonis pars continebit, ſi tantillum de febrium pulſibus addiderimus.

De febrium pulſibus. CAP. XVII.

EST ſub Galeni nomine libellus quidam qui De typis inſcribitur, in quo ita ſcriptum eſt: Pulſus autem tertiana laborantibus exiguus, & frequens ſuperuenit. atque hoc capite tertio. Rurſus capite quinto: Pulſus autem tertiana laborantibus non adeò exiguus magnitudine ſuperuenit, quantum quartana occupatis: neque vſque adeò in tumorem attollitur, quantum quotidianæ febri accidit. itaque tertianæ pulſum, minorem pulſu quotidianæ, maiorem quartanæ pulſu affirmat. Tamen primo ad Glauconem capite ſeptimo, maximum in putridis febribus, eſſe pulſum tertianæ, minimum quotidianæ, mediocrem quartanæ, his verbis dixit: Sed & his multò minores ſunt pulſus pulſibus quartanarum, quàm illi pulſibus tertianarum. Quidam hanc controuerſiam non dirimunt: ſed effugiunt, negantes Galeni eſſe libellum illum. Ego vero, quandoquidem librum ſub Galeni nomine, negante adhuc nullo, uideo deferri, & video Galenum libro De differentia febrium pluries aſſerentem, ſcripſiſſe De typis; aliter excogitaui, quòd ipſa Galeni uerba antecedentia & ſubſequentia, in utriuſque locis, & ratio uera uidetur ſuggeſſiſſe. *Contr. deciditur.* Illud quod in libello De typis à Galeno ſcriptum eſt, in acceſſionum principijs, rigore ſcilicet, aut horrore, eſſe uerum; quod primo ad Glauconem, in ipſis febribus. nam grauiſſima inuaſio eſt tertianæ, & proinde maximè refugit virtus ad profunda; minimè grauis, quotidianæ; media quartanæ. In febribus, qui maximè riguerunt, maximè ardent; minimè, qui minùs. ac proinde, qui minimus pulſus fuit in inuaſione, maximus eſſet in febre; minimus, qui maximus. Itaque cùm tertianæ inuadunt, omnium minimus fieret pulſus, vt per febrem eſt maximus. niſi durities arteriæ cum frigido affectu faceret ut minor etiam ſit in principio quartanæ. Eſt itaque in inuaſione tertianarum minor, quàm in quotidianarum. quanquam in illis magnitudo citiùs recuperatur, quàm in alijs. quod Galenus docuit ſecundo De differentia febrium, capite quarto, ita ſcribens; Inæquales uerò ac magis debiles (loquitur de quotidiana) paruoſque efficit pulſus, quum primùm febres inuadunt, & in primis incrementis. fiunt utique & in bilioſa febre in acceſſionum principijs ſingula iam dicta circa pulſum ſymptomata; ſed in illa ſtatim ſedantur, tum alia, tum etiam inæqualitas.

Cõtrouerſia altera de ꝓpria febrium inæqualitate. Eſt etiam in febrium pulſibus illud ualde difficile, quòd Galenus inæqualitatis cuiuſdam meminit multis in locis, quam febrium omnium dicit propriam. Primo de arte curandi ad Glauconem capite De ſignis

tertianæ,

tertianæ, ita inquit: Quòd si inter hæc à febre quieuerit homo, hæc, inquam, quæ in motu est, & omnibus nota: propria verò febrium inæqualitas in arteriarum motu relinquatur. Dicit itaque inæqualitatem quandam febrium propriam. tamen si qua esset propria febrium, necesse esset in omni febre esse inæqualitatem. nam quod proprium febrium est, necessariò febribus omnibus inest, cùm omnes conueniant in febris ratione. quod manifestiùs intelliges ex his eiusdem capitis verbis: Tertianis sunt pulsus omnis inæqualitatis, præter quam febrilis expertes. Huic itaque etiam febri inesse dicit illam inæqualitatem, quam dicit febrilem. Sed hac ratione diarijs quoque febribus oporteret inæqualitatem pulsus adesse, (febrilia enim accidentia omnibus febribus adsint necesse est) quas tamen constat, non alia ratione separari à putridis, quàm quòd nullum habeant putredinis signum, sed solius accensi caloris. quòd ad solum auctum usum pertinet: quem solum permutare pulsus ad maiores, uelociores, ac frequentiores patet, non item ad inæquales: cùm nullum uitium habeat usus cum instrumentis commune. Hanc inæqualitatem febrilem dictam, multi ex ipso Galeno interpretantur esse inæqualitatem in eodem ictu secundum eandem partem arteriæ, sed secundum diuersas partes eiusdem dilatationis. moueri enim in febribus arteriam uelociùs, quam extra febres. atqui hoc non æqualiter, sed dilatationis principium habere uelociùs, in medio dilatationis uelocitatem amittere, ad finem rursus illam recuperare. atqui hoc dicunt inesse omni febrium generi. quod innuit Galenus primo De arte curandi ad Glauconem capite 6. dicens: Et ipsius inæqualitas unius motus in quartana febre, eius formam ostendit: nam communem omnium febrium in uno pulsu arteriæ inæqualitatem, in hac manifestam admodum inuenias. multò enim uelociùs principium finemque motus inuenies, quàm medium. Quarto etiam de causis pulsuum capite 14. Etenim febrium proprium in celeritate symptoma hic obtinet admodum manifestè in utroque termino distentionis, præcipuè externo. Hanc igitur dicunt inæqualitatem omnibus febribus communem. Quorum sententiam ego probo: quòd scilicet hæc sit, quam Galenus dicit inæqualitatem febrilem. Tamen cum Galenus hanc dicit inæqualitatem febribus omnibus communem: de febribus omnibus putridis dictum intelligo. nam ephemerarum pulsus non necesse est habere hanc inæqualitatem. quod Galenus apertè dixit capite secundo primi ad Glauconem, disserens de dignoscendis ephemeris febribus, his uerbis: Cùm pulsus nullum inflammationis signum habuerit, neque omninò inæqualitas in una arteriæ compulsione apparuerit: aut si hoc affuerit, omninò sit imbecille. Quòd enim additum est, Si hoc affuerit, omninò sit imbecille: propter nonnullas diariarum dictum puto, in quibus ex causa fit, ut aliquo modo arterias permutent ut putridæ: quales sunt quæ ex bubonibus, & quæ ex nimia obstructione cutis. Nam quæ ex ira, aut exercitatione, aut consimilibus causis ortum habet, omnino habent nullam talem inæqualitatem.

Quorundã opin.

Autoris sentẽtia.

uam vt uidere licet apud Galenum ſecundo De cauſis pulſuum capite quin to, oriuntur perpetuò his pulſus ex obſtructionibus quibuſdam, & conſtrictionibus. Cùm igitur in talibus febribus, nulla compreſsionis neque obſtructionis occaſio ſit; conſtat inæqualitatem illam commune febribus omnibus putridis ſignum haberi debere. Cætera quæ de febrium pulſibus dicuntur à Galeno, non ſunt in cõtrouerſia conſtituta. Quare de urinis iam dicemus: atque omnium primò, quid ſit, & quo pacto ſubeat in ueſicam.

Quid ſit vrina. C A P. X V I I I.

Quorunda opin. QVIBVSDAM videtur ex ſolo potu cum modica bilis permixtione lotium fieri, neque aliam habere ſubſtantiam, neque aliam generationem, ſuaſis nonnullis Galeni locis, quæ id uidentur apertè continere. Decimo De ſimplicium medicamentorum facultate capite decimotertio inquit. Sudor, unus hic etiam eſt humorum in animantis corpore prouenientium, eandem habens materiam, & eundem generationis modum, quem vrinæ: ſiquidem utrique ex bibito humore conſtat generatio, excalfacto ſimul in corpore, & bilioſæ nonnihil ſubſtantiæ adepto. Libello De atrabile capite ſecundo: Sanè enim rationi conſentaneum eſt, uel ex potu fieri quicquam cum ſanguine in iecore genito, quod poſtea non per urinas modò excernatur, uerùm per ſudores quoque. Ecce ut in his duobus locis dicat Galenus: Potum eſſe ſudoris & urinæ materiam. Quarto De uſu partium capite quarto ita ſcripſit: Neque enim ex uentriculo in uenas commodè aſſumi poterat ſuccus iam ex cibis factus, neque facilè tranſgredi uenas, quæ ſunt in hepate, & multæ, & anguſtæ: niſi tenuis quidam & aqueus humor, tanquam uehiculum fuiſſet ei admiſtus. Hunc itaq; uſum præſtat animalibus aqua: ſiquidem ex ea nutriri nulla particula poteſt. diſtribui uerò ex uentre, quod nutriturum eſt, non poterat, niſi deductum fuiſſet à quopiam ita liquido. His igitur tenues humores, poſtquam ſuum opus expleuere, non oportet ampliùs manere in corpore, onus alienum uenis futuros: & huius utilitatis gratia, renes facti ſunt inſtrumenta caua, oſculis alijs attrahentia, alijs autem emittentia tenue hoc & aqueum excrementum. adiacent autem utrinque ipſi uenæ cauæ, parum ſub hepate. Hęc illo in loco, quibus apertè docet, potus uſum eſſe traducere chylum per hepar: & renuem trahere ad ſe potum, cum ultra hepar iam eſſet perfunctus ſuo munere, ne ſanguis dilutus ſit, & ſero plenus. Primo etiam De facultatibus naturalibus capite ultimo, adhibita ratione dicit Galenus, ex potu fieri urinam. inquit enim: At, quod totum id, quod bibimus, vrina fiat, niſi quid cum alio exit, aut in ſudorem, aut per occultam expirationem abijt; oſtendit planè eius quod quotidie meijmus copia. Itaq; ex quantitate mictus, quæ reſpondet potus quantitati, colligit ex epoto humore urinam habere generationem. unde inferunt alij, urinæ non eſſe generationẽ propriam, ſed alterato potu fieri. Huius alterationis locum, alij hepar, alij renes,

renes, uesicam alij uolunt. Sed alijs videri possit difficile, Vrinam potus quotidiani alteratione fieri: & tempus morbi, & ea quæ in uenis aguntur, posse significare. Nam, si, quod hodie epotum est, mingitur, secretum à renibus, postquam hepar perfecit concoctionem secundam, & sanguis incipit distribui: cur ipsa futura tenuior aut crassior sit, siue mingatur in principio, siue in statu? Si etiam ab ipsis uenis non effluit, qua ratione significet, eam concoctionem, quæ in uenis agitur, morbum facientis humoris? Adde, non solùm esse hos humores, qui ex potu fiunt, sero similes: sed præter hos, naturale esse quoddam serum singulis humoribus. non aliter, quàm lac habet in se aqueam quandam substantiam, quam serum dicimus, etsi cum nulla aqua permisceatur. talem etiam quandam partem in uino esse, docet Galenus. Horum liquorum similium sero meminit Galenus millies: ac multò antè illum Plato in dialogo De natura. cuius uerba retulit Galenus sexto Epidemion parte secunda, commentario trigesimo octauo, ubi latè disserit de his humoribus. Cùm igitur ij sint; necesse est ab his quoque cùm redundant, utiles humores expurgari. Ergo non solùm euacuari probabile est aqueam substantiam epotam, sed etiam quæ interiùs generantur, partem scilicet ipsorum humorum. Euacuatur sanè: nam Galenus secundo Prognostici uigesimo septimo, eò censet fieri subrubram urinam, quòd multum seri sanguinis sit. quòdque id, quod meitur, non sit quod epotum est, sed excrementi quod in uenis arterijsque generatur quoddam genus, uidetur docere Galenus primo De sanitate tuenda dicens: Venarum autem & arteriarum excrementũ tale est, quale in lacte concreto serum: hoc renes à sanguine secernentes ad uesicam transmittunt. Est igitur ita constituta controuersia, in qua constat, negari non posse: Vrinam liquores aqueos esse, & sero similes, à quibus oportuit expurgari sanguinem, ne in corpous permearet sero plenus. Neque negari potest, maximam vrinæ partem ex potu fieri. quoniam quantitas mictus, quæ potus quantitati respondet, id facit palam. prætereà potus ipsius substantia magis substantiæ lotij similis est, quam eduliorum. sed & venas deponere suum serum per vias vrinæ docet Galenus, & res ipsa declarat in multis morborum iudicijs, quæ contingunt per vrinas in quibus. constat, venas, & arterias compressione expellere serum ad illius receptaculum. Quod etiam intelliges ex eo, quòd ineunte hyeme solet hominibus accidere; qui cùm in æstate potent largiùs, & uenæ humorem auidiùs trahant, meiunt multò minùs epoto. at uerò ineunte hyeme, excutientibus uenis serum, quo iam non indigent, meiunt epoto plus. Itaq; remeat, & ex uenis & arterijs in renes serũ: sed id non opinor frequenter à longinquioribus uenis fieri. sed cùm, aut natura molitur crisim: aut aliquo humore, atque adeò insigniter sero pleno redundat, vt multis in morbis: aut cùm sæpe sunt plenæ, quales ex æstate relictæ sunt. Tamen cũ in hepate quatuor humores generentur, ut in primo huius operis libello diximus, & illorum cuique sit suum serum; euidenter est uerum, aliquam seri sanguinis portionem

Quæ pro parte contraria sunt

Deciditur cōtrouersia.

nem elabi ad renes simul cum potu, hancq; cum aquea sit, coire cum potu in vnam vrinæ substantiam. quæ quanquam ex duplici fit, sensui videtur substantia simplex. non enim, arbitror, cum permixta exeant hæc hepar in cauam venam, vnde viæ ad renes pendent, & aquea vtraque sint, & excrementa, futurum, vt renes hoc dimittant, illud trahant. habent enim vim excernendi serum à parte pingui, sed non serum à sero. Sed simul hæc cùm exeāt, vt portio aliqua potus transsumitur ad venas propter distributionem: ita portio aliqua seri sanguinis descēdit ad renes propter expurgationem. Constat igitur vrina ex duplici materia. Hinc vt arbitror nullus non intelliget; totam vrinam, formam comparare in hepate, (illic enim trahitur serum, quod vrina est) & potum qui non nutrit, qualis aqua est, per alterationem solam fieri vrinæ partem: (non enim perfectè coctilis est, sed recipit concoctionem elixationi similem, & permixtionem cum bile & reliquo sero) tamen serum sanguinis, quod propriè tale est, generari secundum formam & naturam eo loci, quo & ipse sanguis. Talis itaque est substantia vrinæ. Quæ quo pacto subeat vesicam, non adeò constitit inter antiquos: alijs dicentibus (cuius sententiæ autor est Asclepiades) aquam solutam in halitus subire vesicam per tunicarum poros, ibique rursum concrescentem vrinam fieri. argumento, quod nullum vesica præterquam in ceruice videtur osculum habere, & si flatu distendatur, nullum tamen illi dat egressus locum. Sed tamen hanc multis argumentis conuicit Galenus. E quibus nos illud vnum repetemus, quòd lapis qui in renibus gignitur, descendit ad vesicam, atq; illinc expellitur. neque minùs conuicit mille alias monstrosas sententias negantium, vrinę secretionem & expulsionem à naturalibus facultatibus fieri; qui scilicet omnino has facultates sustollebant. Sed satis manifestè hæc ille conuicit. nos modò rem, vt habet, enarremus. A caua vena statim ut egressa est hepar, uenit urina in renes tracta ab illorum trahendi potentia, qui ipsam à sanguine separantes expellunt per uias, ureteras Græcis dictas, ad uesicam, quemadmodum uentriculus mittit chylum & fæces ad intestina. quāquam intestinis nullam tractionem concedit Galenus: sed si quos habent oblongos uillos, habent autem raros) hos usum ligamētorum habere dicit, ad firmitudinem scilicet reliquorum: sexto De anatomicis administrationibus, & quarto De usu partium ad finem. Vesicę uerò concedit quinto De usu partium capite undecimo tractionem per uillos oblongos, ita scribens: Intestinorum autem tunicæ, transuersos utrosque, in circulum planè circumactos: sed uesicarum tunicæ rectos, & rotundos & obliquos habent uillos. una enim utriusque uesicæ tunica cùm sit, ad omnem motus speciem accōmodatam adepta est constructionem: siquidem & eum motum quem attrahendi causa, uilli recti, & eum quem excernendi, transuersi, atque etiam eum, quem, ut retineant quæ undique constricta sunt, obliqui conficiunt, ipsa habere æquum fuerat. Hæc Galenus. Igitur non est usquequaque similis deductio chyli in intestina, & urinæ in uesicam: sed parum omninò discrepant. Nam parum admodum puto conferre huic congestioni urinæ

Contro. altera de modo quo urina uesicā subeat.

Veritas explicatur.

tra-

tractionem ueſicæ: ſed totam ferè fieri expulſione renum. datam tamen eſſe hanc facultatem ueſicæ, ueluti auctuarium; ne ſi quando ea eſſet opus, ſibi ipſi ueſica deeſſet. nam millies cùm de hac ſeparatione loquatur Galenus, nunquam ferè alicuius tractionis meminit, ſed expulſionis ſolius. Primo De tuenda ualetudine uidetur hanc noſtram ſententiam inſinuare dicens: Hoc ſerum renes à ſanguine ſecernentes ad veſicam tranſmittunt. ea porrò id colligit, ſeruatque ad eundem ferè modum, quem de ſicco excremento ſuprà retulimus. Itaque ueſica recipit ſerum à renibus, non ad eundem omninò modum; ſed ad eundem ferè modum, quo inteſtina ſiccum excrementum a ventriculo. Adde urinam, quò intret in ueſicam, indigere motu introrſum, non extorſum excitato. Nam quemadmodum Galenus docet diſtinctiſsimè quinto De uſu partium capite decimo tertio: (id quod Aſclepiadis nodum ſoluit) Viæ ureteres ſubeunt obliquè per ipſam ueſicæ tunicam in amplam illius cauitatem: ad extremum autem à parte interiori eſt ueluti ſucciſa particula membranæ, quæ operculum oſculi venæ vrinam deferentis eſt. Hoc operculum conſtat ſubuerſum iri ab humore impulſo à parte externa: tamen ab impetu interno compreſſum iri magis, obſtructurumq; firmiùs. quò fit, ut ad ingreſſum, vel humori habeat peruia foramina: quæ tamen egreſſum neque flatui dent. Neque uerò ſcio cur miremur adeò naturæ ſolertiam, quam humana ars eſt iam imitata. nam non aliter pilæ luſoriæ inflantur per conſpicua foramina: per quæ tamen non, deinde dimiſſæ, detumeſcunt; neque ſi comprimantur, niſi dirumpantur compreſſæ. æquum ſanè eſt naturæ ſapientiam commendando demirari: at uerò fidem ſuſtollere, eſt ſtultum. Hæc eſt itaque vrinæ ſubſtantia; & hic ſecretionis modus.

Vtrum comparetur priùs in coquendis vrinis, ſubſtantia, an color.

CAP. XIX.

DVO ueniunt conſideranda in urinis, ſubſtantia & color. Habet verò vrina partes duas, tenuem ſcilicet liquorem, & quod continetur. In harum utraque conſiderantur duo illa accidentia. nam & in liquore poteſt apparere bonus calor aut malus, & tenuitas, aut craſsities, aut mediocritas: quæ modi ſubſtantiæ ſunt ſpecies. In eo quod continetur tot colorum ſpecies fieri ſolent, quot in liquore: & ſimiles etiam ſubſtantiæ modi, craſsities, inquam, tenuitas, aut mediocritas: & præter hos læuitas, aut aſperitas. Ergo vniuersè colligenti duobus ſignis uidebuntur omnia, quæ in urinis ſunt cõſideranda contineri, ſubſtantia & colore. de quibus Auicenna, qui omnium ferè controuerſiarum eſt parens, ita ſcripſit Fen. 2. 1. doctri. a tertia cap. ter tio: Propria digeſtionis operatio (vel, ut alij legunt, prima) eſt ſubſtantiam efficere: deinde ipſam tingere. Quibus uerbis in magnam controuerſiam coniecit ſuos interpretes diſputantes, An poſſit comparari in urina color ante ſubſtantiam, aut ſecus. Nam eſt à parte eorum qui negant, quod Ariſtoteles

Ex verbis Auicen. cõtorta cõtrouerſia agitatur.

ſtoteles ſexto & ſeptimo Metaphyſicorum monſtrat, Subſtantiam antecedere neceſſario omnia accidentia, & ratione, & cognitione, & temporè, & natura. Nam, cum accidentia omnia ſubſtantiæ inſit, & illorum eſſe, ineſſe ſubſtantiis ſit: videtur ex philoſophia habere euidentiam Auicennę ſententia: primam, ſcilicet, generationem ſubſtantiæ eſſe, ſecundam accidentium. Præterea illud, quo præcipuã intendit natura, videtur conſequutura citius: at tendit uerò maxime in ſubſtantiam. Addunt, modum ſubſtantiæ comparari per qualitates patientes, potiùs quàm per agentes nam durities, mollities crasſities, tenuitas, lentor aut friabilitas, ac reliqua accidentia quę in modo ſubſtantiæ conſiſtunt, ex humore aut ſiccitate præcipuè fiunt: color uerò potius fit ex calore aut frigore. ſed qualitates patientes ad agentes habent rationem materiæ, & potentiæ. omnia verò quæ generantur ſecundum naturam, prius ſunt in potentia quam in actu. Non uidetur itaque quadrare cum philoſophica ratione. Generari colorem ante ſubſtantiam: ſed aut generari perpetuò ſubſtantiam priùs, & tempore, & natura, uel ſaltem natura prius, & ſimul tempore. Accidens enim cum ſubſtantiam conſequatur, non uidetur indigere propria generatione, ſed conſecutione quadam cum ſubſtantia. Sed contra eſt, quòd poteſt vrinæ adhuc crudæ & ſubſtantia & colore, ut verbi gratia, tenui & albæ admiſceri flauæ bilis portio, qua tingatur & non craſſeſcat: quo poſito, conſtat futurum, vt tenuis vrina fiat, ſed boni coloris. Reſpondebunt arbitror, qui ex aduerſo ſunt, Fieri poſſe permiſtitione alterius ſubſtantiæ vt comparetur bonus côlor cum malo ſubſtantiæ modo in vrina. cæterùm iullud non fieri per concoctionem, de qua quæſtio propoſita eſt. Eſt itaque poſitum in controuerſia, An cùm vrina cruda, quæ ſimul eſt malæ ſubſtantiæ & praui coloris, ſuperante natura morbum, elaboratu, posſit comparare bonum colorem ante bonam ſubſtantiam an ſecus. Si quis hoc in loco amat de coloris natura aliquid audire, legat uigeſimum quintum caput ſecundi libri huius operis: ſi de ſpeciebus colorum, decimum ſeptimũ. nobis enim non eſt mos eadem ſæpius repetere: ſed quæ eò loci in hunc ſunt dimiſſa, addentur modò. Apud Galenum, & Aetium, & Paulum, & Autorem libelli De vrinis, & alios omnes Græcos autores, dempto Actuario, tantùm inuenias ſex has colorum in urinis ſpecies, album, pallidum, rubrum, viride, liuidum & nigrum. Dixi pallidum, vt nomen pro genere uſurpetur: quamadmodum ὠχρὸν vſurpari apud Galenum dicebamus. Album dicimus remiſſum colorem, & cruditatis indicium: prout aliquis mediocrium ab hoc recedit magis, & uerſus nigrum inclinat, dicitur intenſior. generantur verò, quemadmodum Plato docet in dialogo De natura, ex extremis his commiſtis in hac, aut illa proportione. Pallidi tres ſunt ſpecies: pallidum ruffum, & flauum. hos proxime conſequitur ruber: à quo ad nigrum eſt tranſitus per liuidum, aut per viride. Omnes colores, quorum ſub aliis nominibus meminere Auicenna & Auerrores & Barbari omnes, ac inter Græcos ſolus Actuarius, facile eſt ad hæc ſex ſpecies referri

Quæ pro parte contraria ſunt.

Quæ hic de colori bus dicũtur.

referri, quas solas scripsit Galenus. Color optimus, & maxime naturalis in urinis est subruffus & subflauus. 1. De crisibus cap. 12. Nomine horum me dium etiam colorem intelligito. nam Aristotele. 1. sect. Problem. 53. Signum (inquit) concoctionis urina exhibet ruffa. Galenus etiam μετρίως ὠχρὸν colorem naturalem. Quare ridendi sunt quicunque a coloris natura hac ratione excludunt ruffum. Qui his sunt remissiores, cruditatem significant: qui intensiores, partim vstionem, partim prauorum humorū permistionem, partim alias causas. Proponatur ergo nobis modo ad disputationē vrina alba & tenuis. vbi semel hæc mediocris in substantia facta fuerit, subruffa aut subflaua, continens album læue & æquale, perfectæ concoctionis erit signum. Sed nonne ante hanc perfectionem morbo in concoctionem tendēte, his gradibus potest procedere: ut tenuis primò fiat, & boni coloris; deinde boni coloris & mediocris substantiæ, tamen nihil continens vltimò tandem hæc consequantur omnia? Certè dicunt quamplurimi. Nam, cum tria hæc gæneranda sint, color, substantia, & quod continetur: quod facilius est, uidetur primo debere generari, deinde quod difficilius. quare, cum facilius sit colorem generare, quàm substantiam, & hāc quam id quod continetur: vt substantia priùs generatur, quàm quod cōtinetur: ita uidetur consentaneum, colorem prius genitum iri, quam substantiam. Vides ergo quam multa undique argumenta in hac quæstione sint. in qua ego ita sentio: Duplici uia generare posse colorem in vrina, vel concoctione ipsius vrinæ, vel alicuius humoris infusione. Primo modo non potest color ante substantiam generari: sed, ut recedit vrina ab albo, ita à tenui. concoctio enim perficit substantiam perpetuò. color verò substantiæ consequitur modū. Sed infusione alterius humoris fieri potest ruffa vrina & tenuis de qua in Prognost. 30. secundi scripsit Hippocrates. Habet verò generationem, ut paulò antè diximus, ex infusione bilis valentis tingere, & non crassam reddere. Hoc docet apertè Galenus primo De crisibus capite. 12. dicens: Si enim in aquam inieceris uel fului coloris parum, uel pallidi multum simile tibi videbitur. hæc verò, quantum ad calorem attinet iam coquitur. Oportet autem tantum ipsam discedere sua crassitie ab aquosa, quantum colore: si quidem benè concoqui debeat. Sed qua ratione dictum est a Galeno: Hæc verò, quantum ad colorem attinet, iam coquitur? Quoniam vrina ruffa & tenuis, etsi per concoctionem non intingatur, cùm substantia non comparatur ad proportionem; tamen non est adeò extremæ cruditatis signum, quam alba tenuis. nam hęc significat crudum extreme morbum, & insuper tantam caloris naturalis extinctionem, ut neque consuetam per valetudinem portionem bilis possit generare ruffa tenuis crudam adhuc ægrotationem, nam usque dum crassities incipit apparere, nondum constat materiam morbi coqui, sed robustiorem magis esse natiuum calorem, quā cū alba erat & tenuis, Itaque potest comparari, vt dixi color bonus sine substantia, & est bonæ mutationis indiciū: cōcoctionis materiæ morbi nondum. Talem vrinā habuit Abderę, virgo, quæ

Quis in vrinis optimus color.

Quorūdam de hac cont. opinio.

Contr. decisio.

in vesti-

in uestibulo templi ægrotabat, tertio Epidemion parte tertia: de qua dixit Hippocrates: οὖρα λεπτὰ μὲν εὔχροα δέ. vrinæ tenues, sed boni coloris. Vnde apertè colligitur, posse urinam comparare bonum colorem, sine bono modo substantiæ. Neque est quod quenquam perturbent argumenta illa ex Metaphysicis Aristotelis desumpta. nam substantia hæc urinæ, de qua disputamus, (quam multò melius est substantiæ modum, quàm substantiam appellare) accidens est non minùs quàm color. non enim hic nomine substantiæ ipsam formam & naturam, aut ex illa & prima materia constantem, substantiam dicimus, sed modũ illum circa substantiã, qui in accidentibus circa modum partium consistit. sunt hæc, quæ paulò antè diximus, crassities aut tenuitas, læuitas aut asperitas, lentor aut friabilitas, & similia his. Hæc ergo cõparantur per concoctionem, & accidentia sunt non minùs quàm color. Videntur sanè hæc accidentia, ut argumentum aliud proponebat, cõsequi magis materiam, color formam & agentes qualitates: tamen eiusdem substantiæ sunt accidentia, puta urinæ. Quare non est quòd modus substãtiæ priùs generetur, quàm color: sed ut generetur color simul cum substantia, quãdo per concoctionem materiæ propriæ fit. Vnde, quanquam color potest generari sine substantia, tamen substantia non potest generari sine colore. nã generandi boni coloris ex duplex uia, concoctio, & infusio bilis: generandæ bonę substantiæ, unica putà concoctio, quæ utrunq; facit necessariò. Fieri siquidem potest, ut iecur possit generare consuetam bilis portionem, & ut materiam morbi non possit ad concoctionem deducere: tamen non potest fieri, ut morbi materia coquatur, & consueta bilis portio ex cibis non possit generari, quæ urinam tingat. est enim hoc multò leuius. Quæ igitur uia superest generandæ urinæ mediocriter crassę & decoloris? An uis, ut tenuẽ & boni coloris permistione humoris tenuis, sed flaui faciebamus: ita mediocriter crassam, sed decolorem permistione humoris crassi & albi cum tenui sero facere? At istḥęc crassities per permistionem, perturbatio est. erit igitur turbida urina, non crassa ut oportet: hæc enim mistione perfecta constat, qualem concoctio facit. Itaque aut urina illa turbida mingetur, & manebit talis: aut residebit citò crassum aliquid quale in pituitosis morbis subsidere in principio obseruauit Galenus quarta Aphorismorum sexagesimonono. Igitur generari potest color ante substantiam, qui morbum in melius proficere significat, tamen materiam propriam morbi coqui nondum. substantia uerò bona sine bono colore non potest consistere. Sed de hac quęstione satis multa diximus.

Quæ ex Arist. adducebantur.

Bonus in vrina color põt generari sine bono substãtiæ modo nõ controu.

An color possit mutari in vrina sine nouæ substantiæ accessione, aut decessione. C A P. XX.

Qui colores calori qui frigori tribuãtur.

VBI Galenus, & alij autores de causis colorum disputant, hos dant causæ calidę. flauum, rubrum, uiridem, & nigrum, cùm per uiridem ad illum transitus fit: hos causę frigidę, album & liuidum, & nigrum cum fit

ex li-

ex liuore. Videntur ergo hi colores in urina fieri alij ex alijs ſola intenſione frigoris aut caloris. potiſſimùm cum Galenus 12. cap. 1. De criſibus de liuido dicat: Liuidus autem color ſolius frigoris eſt ſoboles. Quare uidetur de ſententia Galeni ex ſola refrigeratione fieri, ſine noui alicuius humoris permixtione. Neque quidquã videtur hoc habere philoſophiæ aduerſum: cùm ſecundæ qualitates ex primarum proportione fiant. Adde ex ſola fame, aut exercitatione, aut quacunque alia cauſa calorem augente, fieri vrinã è pallida ruffam, aut è ruffa flauam. Sed contrà eſt, quod medici ex colorũ in vrinis diuerſitate, non ſimplices dignoſcunt qualitates, ſed humores redundantes, & materiam morbi. quomodo Hippocrat. 6. Epidemion comment. 5. cap. 14. Lingua (inquit) lotium ſignificat. Linguæ pallidæ (dicuntur enim eò loci, colore, pallidæ, declarante Galeno in commentario, vtcunq; in alijs locis uertenda dictio (ſit) bilioſæ. bilioſum uerò à pingui: rubræ uerò à ſanguine: nigræ ab atra bile: albidæ uerò à pituita. Ecce, ut urinarum colores ex humorum redundantia fieri, non ex ſimplicibus alterationibus, doceat Hippocrates. id quod, quantum ego ſentio, & res ipſa indicat, uerum eſt: Vrinam ſcilicet huius aut illius coloris fieri, non per ſimplicem alterationem ad calidum aut frigidum: ſed per permixtionem noui humoris. nã lotium eſt per ſe potus alteratus cum ſero humorum: ſera ipſa imitantur qualitates humorum, quorum ſunt. Nam ita notatum eſt à Galeno 6. Epidemion parte 2. comment. 38. de ſententia Platonis: quare & colore aliquatenus referre humores, à quibus ſunt, probabile eſt. ſed quoniam ſunt aquea & ſero ſimilia, remiſſos omnino ueriſimile eſt habere colores. Igitur urinæ color non poteſt fieri, niſi ex magna redundantia ſeri alicuius: ut ſi quis dicat, ſanguinei, bilioſi, aut melancholici, uel ex infuſione humoris. neque poteſt mutari niſi aucta, aut imminuta quantitate humoris infuſi: aut accedente æquali portione, ſed magis uſta priori, aut crudiori. Nam primæ qualitates non in vrina tantum, ſed in quacunque alia ſubſtantia ſolas ſibi ſimiles qualitates poſſunt generare, non permutata ſubſtantia: cùm uerò ſecundas generant, ex permutatione ſubſtantiæ ipſas faciunt effluere. ut ſi quis incaleſcit, aut refrigeratur citra ſubſtantiæ alicuius permutationem, neque albidior fit, neque nigrior: ſed quam primùm frigus fugat ſanguinem, dealbatur: quam primùm calor urit cutem, & deſiccat, denigratur, tamen per ſe, & per alterationem ſimplicem, ſui ſimiles tantùm poſſunt generare agentes qualitates. Quòd ſi Galenus liuidum colorem, ſolius frigoris dixit eſſe ſobolem: & hos colores à calore, illos à frigore fieri medici dicunt, rectè quidem: quia calor igneus bilem generat flauam, quæ tingat: & refrigeratio concretionem facit, & corruptionem liuorem inducentem in ſanguine; qui liuidus, vrinam conſimili afficit colore, liuido ſcilicet. in quam corruptionem calor non poteſt conijcere ſanguinem, aut humores reliquos, neque aliqua alia intemperies præter frigus: calor enim uiridem potiùs reddat & nigrum humorem. Quòd ſi fames, exercitatio, & ira urinæ permutant colorem ad intenſiùs flauum, neque id à ſolo caloris augmento

Quæ pro parte contraria cõtro. ſunt.

Contr. deciſio.

Soluũtur quæ pro parte contraria adducebantur.

mento fieri conuicit: ſunt enim hæ cauſæ externæ; quæ calore augentes aut vrentes bilem, cauſæ ſunt mutationis coloris in vrina. Hoc modo intelligendus eſt Actuarius, qui caput ſcripſit in ſecundo de De cauſis urinarum: De cauſis urinarum, quæ à ſimplici intemperie profluunt. Pro leui quæſtione hæc ſunt ſatis. Inquirere ſolent nonnulli, cum in hunc locum incidere: uter urinæ color naſcatur ex cauſa calidiori, ruber an flauus. Sed nobis, qui monſtrauimus colores hos fieri ex infuſione humorum, aut ſui ſeri, eadem eſt hæc queſtio cum decima ſexta libri primi, qua diſputauimus, An ſanguis ſit calidior bile, aut minùs. Quare ſi quid in hac parte habes ſcrupuli, illam legito: ego ad aliam propero.

An color viridis ſit ſemper caloris ſoboles.
C A P. X X I.

Quō intelligendus qōnis titulus.

MONSTRANTE Galeno diffusè libro ſecundo De ſimplicium medicamentorũ facultate, omnino ex nulla qualitate coniectare quiſquam poſsit, ſitne res quæ in examen uenit, calida, aut frigida: ſed huius fides ſoli experimento ab operatione deſumpto tribui debet. Neque enim ex odore, aut ſapore, aut accidenti alio quopiam intelliges: cùm nullus color ſit, nullus odor, aut ſapor, qui multis calidis, & frigidis medicamentis, communis non ſit. Quare, ſi quis diſputet, Sitne corpora, quæ natura ſua uiridia ſunt, calida, an frigida; ſtulta quæſtio ſit, quandoquidem neque hoc, neque illud ſunt definitè: ſed in utraque parte ſunt multa exēpla. Cæterùm ad ſola excrementa humana, deiectionem, inquam, ſputum, & urinam, & alia omnia exeuntia conuerſo ſermone, non immeritò uertitur in dubium: An ex magno incendio generentur perpetuò, an nonnunquam etiam ex perfrigeratione. ſed addendum etiam quæſtioni cenſeo, cùm tales colorum generationes non conſequuntur modum materiæ, ex qua factum eſt id excrementi. Eſt enim: cum euomuntur uirida, aut deijciuntur per ſedem: quoniam multa olerum viridum copia erat ingeſta. quod neque inſignis caloris, neque frigoris eſt argumentum, utpote ex cauſa manifeſta procedens. Verùm cùm extra hanc talis color in excrementis prouenit: internam habet cauſam in humano corpore, aut frigus corrumpens, aut urentem calorem. Auicenna, cuius opinioni adhæſit Auerroes, cùm quinque recenſuiſſet uiroris ſpecies, fiſticalem, colorem ireos, indicum, ærugineum, & porraceum: omnes, præter æruginem & porraceum, ex frigida cauſa naſci cenſuit. Ego uerò, aut ſolum æruginęum, & porraceum uirides eſſe: reliquos uerò perperam in hanc colorum ſpeciem referri puto: (cum liuidi potiùs, aut quales Actuarios Venetos uocat, ſint) aut quæ de cauſa generationis dicunt, falſa eſſe, & omninò aduerſa Galeni ſententiæ. nullibi enim uideas Galenum uiridis coloris generationem frigidæ cauſæ tribuentem: ſed calidę perpetuò. Verum legamus cap. 12. primi De criſibus, ubi ita ſcripſit: τὸ δ' αὖ χλωμὸν χρῶμα λαλὰ τὴν ὅπὶ τὸ μέλαν ὁδὸν γίνεται.

Auicēna & Auerrois ſententia.

Gal. ſententia de cauſa viridis coloris.

καὶ ἔστιν ὥσπερ οἷον προοίμιον τοῦ μέλανος· εἰ γὰρ κακόηθες εἴη τὸ νόσημα, καὶ τοῖς ἐμέτοις, καὶ τοῖς διαχωρήμασι, καὶ τοῖς οὔροις τοῖς χλωροῖς, ἐφεξῆς ὅτι φαίνεται τὰ μέλανα. πελιδνὸν δὲ χρῶμα μόνης ψύξεως ἔκγονον. id eſt. *Color viridis in ipſa via ad nigrũ fit, & eſt veluti principium quoddam nigri. ſi enim malignus ſit morbus, & vomitibus, & deiectionibus, & vrinis viridibus, ſtatim ſuccedunt nigra liuidus verò color ſolius frigoris eſt ſoboles.* Conſtat hac ratione, Galenum apertè omnem colorem viridem tribuere calori. nam quod additum eſt ad finem dictionis, *Liuidus verò color ſemper frigoris eſt ſoboles:* dictum eſt ad differentiam cauſæ viridum, quos ex morbi malitia fieri dixerat. conſtat enim Galeno eſſe conſuetudinem hanc benè veterem: malignum morbum dicere vrentem, ut colliquantem, & eum qui uehementia interimit. Ita hic inquit: Viridis, cùm moribus eſt cacoethes, liuidus ex ſolo frigore prouenit. Hunc locum hoc modo intellexere autor de urinis, & Aetius docentes: Nigrum colorem ex calore fieri poſſe, aut frigore, uerùm diſtingui ex antecedente colore: ſi enim chlorus color anteceſſit, ex caloris uehementia fit: liuidus, ex frigore. Hæc nullus non intelligit ex præſenti Galeni loco eſſe deſumpta. Sed hoc unum inuenias diſcrimen: ubi nos vertimus *viridis*, interpres Aetii & autoris libelli De urinis uertunt *flauus*. tamen apud ipſos Græcos autores nihil eſt diuerſum. Nam eandem dictionem uſurpauit Galenus, quam & alii duo nẽpe χλωρὸν. Videndum ergo modò eſt; utra harum uerſionum videatur accedere propiùs ad Galeni mentem. Si enim nos melius tranſtulimus uertentes *virides*: conſtat, uirides colores de ſententia Galeni citra dubium ex cauſa calida perpetuò generari. Conſidera dictionem hanc χλωρὸν duo ſignificare, *pallidum viride*, interprete eodem Galeno, qui in comment. 47. 2. Prognoſtici inquit: Sæpenumero dictum iam eſt, ut chloron de pallido dicere ſolitum ſit: & item de eo, quod à quodam uocatur æruginoſum. Illud *æruginoſum* dictum eſt, non quòd *chloron* ſolùm æruginoſum ſignificet, ac non etiam *porraceum*, & *rutaceum*, & ſi quæ ſunt aliæ uiroris ſpecies; ſed quò quaſi per deſcriptionem, ſignificaret colorem viridem. eſt enim nullum nomen Græcis uniuocum, quod dictioni huic *viride* reſpondeat. proinde hos colores comparatione declarant: & de porraceo, aut æruginoſo dicunt multa, quæ de uiridi in genere dicerentur. Notauit hoc Galenus ipſe comm. 39. eiuſdem libri dicens: Porracei verò nunc primùm habuit mentionem, cùm non habeat proprium nomen, ſed vtatur porri appellatione. Pro viridi apertè uſurpatur. 10. De ſimpl. facul. capite 5. cui titulus eſt περὶ χλωρῶν βατράχων, id eſt, *de ranis viridibus*. nouimus enim tales eſſe ranas, de quibus illic eſt ſermo. Itaque ſignificat dictio duo hæc, *pallidum* & *viride*. Tamen quæ in illa dictione à Galeno de chloris dicebantur, nullo modo poſſunt pallido colori quadrare. Ergo de uiridi erat illic ſermo. Quid enim inquit? Chlorus color eſt, ueluti principium nigri. Vide hoc quantum conueniat cum uiridi, & quantum diſcrepet à pallido. Plato in dialogo De natura (ex quo loco Galenũ deſum-

desumpsisse uideo omnes colorum naturas, & appellationes) ita scripsit: Splendidum rubro alboque permistum flauum procreat: ruffum flaui fuscique attemperatione producitur, fuscum albi & nigri, pallidum albo flauo permixto, ruffi nigrique temperie producitur color porraceus. Est uerò hic porraceus dictus color uiridis. de pallidi, ruffi & flaui generatione priùs fuerat locutus, constituens hos gradus citra rubeum: tantum abest, ut nigri coloris sint principium. Viridis uerò, quem porraceum appellat Plato, ut sua ostendit generatio ex ruffo & nigro, principium nigri est. Itaque rectè uertimus de sententia Galeni; uiridem colorem esse uelut nigri principium, & fieri ex incendio semper. contrà ac liuidus, qui extinctione caloris fit. Decimo etiam De simplicium medicamentorum facultate capite 12. apertè significat: Omnes species uiridium colorum ex flauis fieri per ustionem in transitu ad nigrum, edisserens de bile. Quin & in animalibus (inquit) apparet, flaua quidem ijs, quæ magis sunt calida: quæ uerò minùs, pallida: & ubi calida animalia fame aut siti torquentur, ad atrum colorem uergit, interim illum habens æruginosum, interim cæruleum (cæruleum nō est uiride colore, sed uia etiam est à flauo ad nigrum: nam, ut flauum fit ex albo & splendido cum rubro, ita cæruleum ex albo & splēdido cum nigro) interim isatidis, qui quidem magis est colore brassicæ fuscus. Harum tantummodo specierum uiroris meminit libello De atra bile: neque, quod ego legerim, alicuius meminit alterius. Nam, si sexto Epidemiωn comment. 3. capite 21. herbacei meminit: non significauit illa dictione speciem aliquā uiridis, sed per descriptionem ipsum uirorem. quod declarauit transferens etiam appellationem per metaphoram ad omne uigens, & boni habitus. constat uerò per hanc metaphoram dici solere, uirentem iuuentutem, non herbaceam. Sunt ergo dictæ uiroris species, quas semper dat Galenus calidæ causæ. Secundo Prognostici commentario 39. ita scriptum reperias: At uerò gignitur in corpore, quemadmodum crocea bilis per naturam habentibus, ita porracea altera præter naturam. constatque, vt hæc in uentriculo sæpenumero gignatur propter quorundam cruditatem esculentorum aut olerum, qualia beta, cæpa & brassica sunt: atque ut etiam interdum talibus nequaquam ingestis, ratione ægrotationis in uenis gignatur, ac decūbat, aut in uentrem superiorem, aut in inferiorem, calorem in corpore indicans præter naturam, atque excrementi proprietatem, talis temperamento, qualis prædictorum olerum succus est. Hæc de porracea. Rursus capite 47. Flauus, ubi serosus ipse humor assatur, quo permisto rursus apparet: æruginosus uerò, ubi is uehementer assatur. Cùm itaque adeò hæc sibi consentiant: mihi persuadeo, reliquos colores, quos ex frigidis causis fieri obseruauerunt Auicenna & Auerroes, malè referri in uiridis: sed hos omnes nasci ex ustione. Neque uerò si quis coloris ipsius naturam contempletur, aliter iudicet. nam qui ex frigore fiunt, sunt intermortui quidam colores, ut albus, & liuidus: qui uerò participant igneo quodam splendore, cuiusmodi sunt ruffus & flauus; hos ex inflammante igne uerisimilis est nasci:

Viridis color ustione fit, liuidus extinctione caloris fit.

sci: nam & ipse niger color, non aliter cognoscas, fiatne ex calore aut frigore, quàm si intermortuus est, aut splendore quodam ostendit ignis vestigiū, tertio De causis symptomatum. Quòd verò omnis color viridis splendoris sit particeps, ipse docet intuitus, & prætereà generatio. fit enim, vt diximus, immissione ruffi (qui quia igneas flammas imitatur, appellatur Græcis πυῤῥὸς) in colorem nigrum. Atque ita natura ipsius coloris docet, vt ad nigrum splendidum via sit, cùm fiat nigritie & splendido colore confusis. Tamen cōtrarium videbitur fortasse alicui docere Galenus, qui 1. Prognost. comment. 7. ita scripsit: Interdum, vt plerique, brasficas, & lactucas chloras nominant: qui quidem color nigrior est, quam tuber. Est enim tanquam initium quoddam nigri, liuidique, quem frigus, perinde quasi nigrum, efficit. Posset respondere aliquis, vltimam dictionis partem liuidum referre, vt sensus sit: Quem liuidum frigus fecit, perinde ac nigrum. Sed qua ratione viridis color, si modò semper ex calore fit, potest esse initium liuidi, qui semper est frigoris soboles? Præterea Hippocrates illo in loco recensuit eos colores, qui in morbis acutis extinctione caloris natiui fiunt, atque inter eos viroris meminit: igitur color hic ex frigore fieri potest non minùs quàm liuidus & niger. Sed pro huius intelligentia oportet meminisse, nos non de viridis coloris causa absolutè differere, sed de viridi excremētorum colore: Hippocratem verò illic de eo colore qui in facie ægrotantis apparet, quem contingit viridem apparere ex solo frigore, sanguine scilicet nigriori reddito, atque cum bile ruffa, qua ægrotantis facies tingebatur, permisto: itaque colorem viridem faciem imitante. non enim aliter pictores viridem generant, quàm nigro immisso in ruffum. tamen constat hac ratione humorem nullum refrigeratione virescere, sed cutim faciei: sanguinem verò denigrari. Sed hæc arbitror satis fuerint, ne cui ampliùs, qui rationis sit particeps, dubium videatur, viridem colorem in humanis excrementis caloris multi esse sobolem. Quare res ipsa poscit, vt ad aliam quæstionem stylum conuertamus.

Gal. verba declarantur.

Vter color vrinæ magis lethalis sit, liuidus an niger.
CAP. XXII.

VIDERI alicui posfit non immeritò niger color vrinæ magis lethalis esse liuido perpetuò; quandoquidem ex liuido, morbo properante ad perniciem, fit niger. quare vrinam extremè malam perpetuò iudicet: vt & Galenus ipse visus est indicare duodecimo capite primi De crisibus ita scribens: Pessima igitur est omnis vrina nigra, adeò, vt neminem vnquā seruatum viderim ex ijs, qui talem vrinam minxerunt. Cæterùm alij aliter statuunt, deteriorem, inquam, esse liuidam nigra. quandoquidem liuida frigoris (dicunt) est perpetuò soboles, dicente Galeno in prædicto nuper capite: nigra verò nonnunquam huius, nonnunquam vehementiæ caloris, quod non putant adeò graue malum. Est prætereà, cùm posfit nigra vrina min-

Agitatur cōtr.

Aliorū sñia pro cōtraria parte.

na mingi in morbi iudicio. Addunt communem esse rationem urinæ & reliquorum signorum, quod ad colores attinet. Tamen de coloribus artuum ægrotantis, ita scripsit Hippocrat. 2. Prognostici Aphor. nono: Si digiti, ac pedes omninò nigrescunt, minùs pestiferi sunt, quàm si liueant. Ita igitur statuit utraque sententia. Galenus, quantum ego ex lectione consequor, nullibi est aggressus hanc comparationem colorum in urinis: sed consonum est illius sententijs, nigram urinam, cùm ipsam contigerit lethalem esse, perniciosiorem esse liuida: (quoniam intensior est illi perniciosus color, & ex intensione liuidi niger fit) cæterùm rariùs contingere, liuidam urinam salubriter excerni, quàm nigram: in quo sensu intelligendus est etiam Hippocrates loco illo: Si digiti ac pedes omnino nigrescunt, declarante Galeno in commentario. Huius uerò prompta est causa. nam necesse est urinam talem mingi redundante prauo succo: atque eo per symptoma euacuato, aut per iudicium. cùm per symptoma decidunt; utraq; vrina lethalis est, atque adeò nigra est lethalior. Vrinam nigram in morbi iudicio uacuari, facile est multo atro humore ad urinæ uias deriuato: liuidam ratissimum, aut omnino de ijs, quæ fieri non possunt. fit siquidem niger color (dicente Galeno uigesimo secundo commentario secundi Prognostici) ex atra bile syncera: liuidus uerò, cùm influit modica, & permiscetur modicè. Sed cùm parum euacuatur; suspecta euacuatio est, & debilitatem significat uirtutis. de qua dictum est ab Hippocrate secundo Epidemi.n parte prima: Decretoria, quæ non decernunt, aut lethalia sunt, aut difficulter iudicant. & rursus primo Prædictionum, Stillæ in undecimo die constitutis difficiles tum aliàs, tum si instillauerint. Itaque rarissimum est, aut quod omnino nunquam fieri potest: liuidam urinam non excerni lethaliter. quanquam nigra exitiosior est, quàm liuida, cùm utraque est exitiosa. Sed contrà est quod Hippocrates 4. Aphorismorum, aphorismo 47. ita scripsit: Excretiones in febribus non intermittentibus, liuidæ, cruentæ, fœtidæ, & biliosæ, omnes malæ; at si bene exeunt, siue per alui excretionem, siue per urinas, bonæ. si uerò non aliquid eorum quæ iuuant, per hæc loca excernitur, malum. Qua sententia constat Hippocratem dixisse; liuidas urinas aliquando bene exire, aliquando malè. contrà ac nos uisi sumus probare. Sed nos urinam liuidam meritò haberi magis suspectam nigra, & rariùs bene exire, ac per iudicium diximus; nunquam contrariũ fieri posse, ut. s. bene exeat, non diximus. Quanquam putauerim, si quis rectè cõsideret commentarium, Galenum habuisse suspecta exempla, sniam alioqui maximè probantem maluisset enim ita ab Hippocrate scriptum: Euacuationes omnes, si bene exeunt, bonæ; si malè, contra. atq; prætermissa fuisse hæc exempla. Sed etsi prætermissa non sint; quod loco exempli dicitur in uniuersali regula, non tanti faciendum est, quàm si per se diceretur. Adde omnino nullum esse tam perniciosum signum, quod non aliquando præter expectationem bene cedat; quod pro Hippocrate est satis, etsi urina liuida suspecta meritò magis sit, quàm nigra. Sed de hac quæstione hæc sufficiant.

Cõtrouersiæ decisio ex Galeno.

Obiectio ex Hippoc. diluitur.

De

De crassa ac perturbata. CAP. XXIII.

QVANDOQVIDEM de coloribus aliquantisper disputauimus: non erit incommodum, vt si quæ sunt de substantia controuersiæ, hæ quoque dirimantur. Auicenna genus substantiæ à genere claritatis & turbulentiæ diuersum facit. Quare substantiam diuidit in duo genera: genus scilicet tenuitatis, aut crasitiei, & genus aliud turbulentiæ & contrarij. ita vt possit esse vrina crassa non perturbata, & tenuis perturbata. Id quod probat exemplo aliarum rerum. nam inquit: Plerunque est substantia grossa & clara, sicut albumen oui, & gluten piscium liquatum, & uitrum liquatum, & oleum: & plerunque est res subtilis substantiæ turbida, sicut aqua turbida, quę est magis tenuis quàm albumen oui. Neque verò, inquit, citra rationem fit, ut res tenuis substantiæ sit nonnunquam turbida: sed turbulentiæ (addit) causa est permistio partium colores habentium extraneos fuscos, aut alijs coloribus infectos: qui ab aspiciente sensu non sunt percepti, & prohibent peruietatem, & non per se percipiuntur. Hæc sunt interpretis eius uerba. Quibus clarè significatur, crasitiem urinæ differre à turbulentia; & tenuitatem à perspicuitate. Cuius contrarium intelligas ex Hippocrate & Galeno, ubi de hac differentia loquuntur. Primo De crisibus capite duodecimo, Vrinam crassam in tres secuit differentias: conturbatæ, quæ talis perseuerat, & perturbatæ, quæ clarescit: & claræ quæ perturbatur. vides ut hæ eædem sint turbidæ vrinæ species. Dices fortasse, Sunt istæ differentiæ urinæ crassæ per conturbationem: sed nihil prohibet esse aliam sine perturbatione. Primò, Galenus nullibi istius crasitiei meminit, quæ citra conturbationem fit: quin potiùs ubicunque Hippocrates urinam crassam appellat non loquens de conturbata, Galenus dictionem de mediocri in substantia interpretatur. ut licet uidere in commeut. 76. & 77. quartæ Aporismorum, vbi inquit: Cùm uerò non tenuis extiterit, sed mediocris: (in quo significato crassam intelligere oportet hoc loco, &c. Neque uerò id gratis putes dictum à Galeno. nam in Epidemijs in enarrandis historijs, sæpiùs quàm ut referri possit, dicit, quò vrinam crudam significet, Erat urina tenuis, aut perturbata; quò significet coctam, Erat crassa. Ex qua phrasi nullus non intelligit: crassam nimis, ac præter naturam, conturbatam esse, neque aliquam esse crassam à mediocritate naturæ recedentem, non eandem turbidam. Primo Epidemiorum parte tertia in historia Philini, Vrinæ (inquit) tenues, & decolores in principio, deinde (paucis interpositis) describens undecimum diem: Vrinam uerò reddebat unà cum conuulsionibus affatim multam, rarò admonentibus, crassam albam, qualis est quę in matellis diu stetit, cùm agitatur, non subsidebat. color & crasitudo similis iumentorum urinis. Vides quàm apertè dicat; crassam, quæ cruditatem significat, esse conturbatam. In historia uxoris Epicratis, quæ ægrotabat apud Archigetem, describens urinam

Auicen. sententia.

Hippocratis & Galeni sententia Auicen. contraria.

P dici

dici quindecimi, quæ coćta iam erat, inquit: Vrinæ craſſæ cum candido ſedimento. Sunt innumera alia loca: ſed non oportet referri plura. nam cuiuis licet eas hiſtorias percurrere, attentè intendendo animum ſermonibus. Quarta particula Aphoriſmorum 72. Quibus urinæ albæ & perſpicuæ. Dictione hac *albæ* & tenues ſignificantur. quia dictio hæc, *perſpicuum*, cùm de extrema perſpicuitate dicitur, perinde ſignificat ac tenue: ut craſſum extremè eſt perturbatum. Quod non potuit ſignificari clariùs, quàm his uerbis, quæ habentur duodecimo capite primi De criſibus, deſcribente Galeno eo loci urinam naturalem: εὐκὺς δὲ τοῦτο καὶ τάχους ἔχει συμμέτρως. τὸ δ' ἤτοι λεπτότερον, ἢ παχύτερον αὐτοῦ, πέψιν ἐνδεῆ σημαίνει. τὸ γὰρ, οὔπω κεχύμωται, τὸ δ' ἔτι διετάρακται id eſt: *Statim autem hæc eſt & mediocris craſſitiei: quæ autem tenuior eſt illa, aut craſſior, concoctionem deficientem ſignificat: illa enim nondum humorum habet fuſionem: hæc verò adhuc conturbatur.* Hac dictione nulla poteſt clariùs neque latiùs ſignificare, omnẽ craſſam urinam eſſe conturbatam. inquit enim: Quæ mediocri craſſior eſt, cruditatem ſignificat, quia conturbatur. Igitur omnis craſſior mediocri, conturbatur. nam aſſertiones, quibus rei redditur cauſa, uniuerſalium habent uim: niſi quid nos fallũt dialectica dogmata, & communis omnium mortalium ſermo. Quid ergo reſpondebimus Auicẽnæ? Certè nihil aliud quàm deceptum fuiſſe illum, aliarum rerum differentias in ſubſtantia & perſpicuitate ad differentias urinarum transferentem. nam eſt, fateor, cryſtallum magis pellucens commotis aquæ fluctibus, & ex perturbatione infectis arenæ colore, quibus etiam eſt craſſius: tamen in urinis non aliam inuenias generandæ extremæ craſſitiei uiam, quàm conturbationem. Itaque ſi rerum naturas per ſe contemplare: differt quam plurimùm, craſſum quis dicat, aut conturbatum: perſpicuum aut tenue. tamen ſi hæc in urinis requiras, eſt unicum accidens. natura enim potuit à prima generatione effingere ſubſtantiam craſſam, ſed pellucentem, quale cryſtallum fecit & uitrum. Sed urina quæ ſubſtantia ſua eſt tenuis, aquea, ſero ſimilis; non aliter craſſeſcere poteſt, quàm per craſſorum admiſtionem. Craſſa uerò aut perfectè permiſcentur, aut confunduntur. Si perfectè permiſcentur, elaborantur concoctione: quod concoctione fit, eſt naturale & mediocre. Si confunduntur, ut craſſam reddunt, ita conturbant. Sed uidetur Auicenna inueniſſe modum generationis extremè craſſæ per concoctionem: quæ (ſi ita fit) conturbata non erit. inquit ſiquidem: Vrina autem multùm ſpiſſa ſecundum plurimum ſignificat maturationis priuationem: & ſecundum minus, humorum groſſæ ſubſtantiæ maturationem: erit ergo in ſtatu humoroſarum febrium. Ecce ut Auicenna inuenerit ualde craſſam ex concoctione. Si quid Auicenna non eſt hic lapſus, ut alibi ſæpe: urina illa craſſa non eſt ſine conturbatione, etſi ex concoctione fit. Sed quo conturbata eſt ex concoctione? Quia humor coctus expurgatur per urinam. Atque ita uidere eſt in ſtatus parte extrema aut inclinatione prodire craſſas & perturbatas urinas: non agitatione & cruditate, ſed excretione iudiciali craſſi humoris & cocti.

Argumẽtũ Auicennæ ſoluitur.

Obiectio ex Auicen. diluitur.

quod

quod distingues per antecedentia: si scilicet signa concoctionis antecessere, aut secus. Nulla alia forma est generandi valde crassam vrinam ex concoctione crassorum. nam, nisi ipsius humoris portio cum vrina descendit; serum, etiam crassorum humorum & coctorum, non transcendit mediocritatem crassitiei. si quid humoris descendit, sed modicum, subsidet: atque ita neque crassam extremè facit vrinam, neque conturbat. si verò profusè humor funditur per vrinam, vt cùm per hanc viam iudicatur morbus: copia humoris facit crassam & conturbat. Satis ergo ostendimus, crassam vrinam, cùm extremè est talis, eandem esse conturbatam: & perspicuam etiam, cum extremè talis est, qualem quarto Aphorismorum Hippocrates describebat, non esse diuersam à tenui. De cuius causa, dimissa iam tandem hac, occurrit hoc in loco contentio.

Vtrùm vrina tenuis fieri poßit obstructione, an tantùm cruditate.
CAP. XXIIII.

VERTITVR enim in dubium, An ex sola humorum cruditate vrina tenuis fiat, an etiam aliquando ex viarum obstructione. *Agitatur cōtr.* Auicenna siquidem inquit: Valde tenuis in omnibus dispositionibus maturationis significat priuationem, aut in venis oppilationes. Actuarius, in obstructionibus, inquit, apparere tenues: in obstructionum solutionibus, crassas. In quam sententiam Aetius: Vrinæ circa obstructionis principium, paucæ & aquosæ minguntur. Quinetiam & ipse Galenus lib. 1. De locis patientibus cap. 1. repentinam suppressionem vrinæ cum alijs signis, & ijs quæ antecesserunt, lapidem in vesica significare dicit, & inter antecedentia, vrinam aquæ similem commemorat. sic enim, arbitror, rectiùs dicetur, quàm Vrinam aquæ similem, signum esse lapidis vesicæ, cùm non distinguat vesicæ lapidem ab eo, qui in renibus progignitur. Igitur hæc omnia autorum testimonia videntur confirmare, ex obstructione fieri tenuitatem. Præcipuè, quòd etsi nulli dicerent, nos tamen ipsi sæpe vidimus, ex obstructionibus aqueam vrinam transfundi, quæ subitò reserata via crassa profluit: cùm non possit subitò è cruditate vindicari. At verò contrà est Galenus, qui 4. De tuenda valetudine, crudis succis hanc vrinam dixit accidere, obstructionis nulla facta mentione. 1. De crisibus cap. 12. vrinam extremè tenuem, aqueam scilicet, ex cruditate dixit fieri. *Quę pro parte contraria sunt.* Dices, Non est proprium signum: sed cùm obstructio non adest, semper ex cruditate fit. itaque non dixit, ex cruditate sola. Mihi videtur hac in parte, vt meminit debilitatis facultatis retinentis quæ in renibus est; ita quoque obstructionis mentionem facturus, si ab hac quoque eam urinam fieri posse existimasset. 4. etiam Aphor. commen. 69. non absq; ratione crassæ urinæ, sunt multitudine paucæ, vt quæ vix renes pertranseant. ergo quæ eatenus crassæ sunt, ut uix renes pertranseant, paucæ fieri possunt, sed nondum tenues. Præterea, falsò dicas; in quacunque substantia, quantumcunque fortem habente

permistionem, posse colatura crassum à tenui separari. An etiam in ea permixtione, quę per concoctionem comparatur? In his quę coquuntur, dicente Aristot. 4. Meteor. cap. 2. crassa permiscentur cum tenuibus, quę ab imbecilli calore non continebantur: hęc contrà putrefactio separat, cōcoctioni contraria. Sed, ut hęc generationi dicitur contraria ab Aristot. quia naturalis rerum interitus semper per putrefactionem fit, ita concoctio perfecta, generatio est: & quæcunque concoctio, est propriæ substantiæ perfectio. Quare, si philosophus es, iam intelligis, Vnionem per veram mixtionem factam, non posse dissolui sine permutatione substantiæ; tantum abest, vt soli colatura. Vinum (dices) & aqua, & alij liquores, attenuantur percolati. Fateor: sed sunt his omnibus quædā extra proprias substantias permixta. eam verò crassitiem, quæ suæ naturæ est propria, qua ratione amittent? Vis, vt exacte loquar: redduntur hæc puriora, non tenuiora. Itaq; urina quę exactè tenuis est, duplici via potest fieri crassior: aut cocta, & propria substātia coacta; aut permixtione alicuius crassi humoris conturbata. Prior illa crassities, vt quæ mixtione perfecta comparata est, non potest colatura amitti: alioqui nihil prohibebit ex aqua aerem colatura facere. neque minùs, hac sola ratione censebis, elementa, quæ proprias formas in mixtis retinere credis, posse inuicem separari: atque ita sola colatura, liquores omnes posse corrumpi. An non quæ eandem substantiam constituunt, ab eodem calore naturali immixtione contenta, vnionem conantur tueri? Ego quidem arbitror. nam dissoluta corrumpuntur: & nulli rei est quidquam carius sua conseruatione. Quæ percolantur, nonne magna ex parte suo pondere permeāt meatus tenuiores? Quæ ergo tanta vis est, cùm præcipuè extrinseca accedat nulla, aut ea non adeò vehemens; quæ substantiæ eiusdem partes concoctione vnitas, eodem naturali calore contentas, separari faciat? Sola superest vna illa tenuitas, quæ etiam ab obstructione fieri potest: priuatio scilicet eius crassitiei, quæ per conturbationem participabatur. possunt siquidem humores crassi, qui hactenus reseratis vijs, cum liquore permeabant: nunc, obstructis, quanuis non adeò angustis vijs, hęrere seu lentore. Atque ita reliquum permeabit, non sua substantia tenuius, (hoc enim naturæ rei repugnat: cùm semel cocta non possint cruda reddi, ut alibi monstrauimus) sed minùs perturbatum, minùs crassis confusum. quæ expurgatio sensui præstat speciem attenuationis. Quare non parum acutè dictum est ab Auicenna, claritatem & conturbationem differre à tenuitate & crassitie. quanquam Galenus crassitiem & conturbationem eandem differentiam semper esse censuit. non qui, si rerum naturę exactiùs spectentur, non intelligeret primam illam differentiam in modo proprię substantię; secundam hanc in confusione cum alia diuersa consistere: sed qui hæc excessuum nomina, extremis accidētibus uolebat tribui, & veram crassitiem, quæ concoctione fit, nunquam ultra mediocritatem consistere, intelligebat. proinde crassitiem in extremo, & conturbationem, constat eandem esse differentiam, quod ad medicam cōsiderationem spectat; etsi rerū naturas rectè nos docuerit

Soluitur argum.

Cōtrouersia deciditur.

Cur Gal. crassitiē, & conturbationē vrinarū idem censuerit.

docuerit Auicenna. Hinc quoque luce clarius iam euadit: Vrinam extremè tenuem, in pueris propterea esse periculosiorem, quod natura sua habent fortissimam alterandi uim. sed non propterea pueros solere mingere in extremo crassum: sed propter uoracitatem, & inordinatos motus. Sed quando hæc sufficient, & lectoribus in hac quæstione satisfecimus: opportunum fuerit ad aliam transire.

Qui colores cum quibus substantia modis coniungantur.

CAP. XXV.

AVTOR ille libelli De urinis, quicunque sit, singulorum colorum enarratis naturis, & modi substantiæ speciebus, conferens substantiam cum coloribus, tenuitati ruborem & nigredinem denegat, denegaturus etiam quantum intelligo liuorem, si de hoc colore non omnino tacuisset, crassitiei denegauit pallidum, ruffum, & flauum: atque denegasset (ut arbitror) uiridem colorem, si illius meminisset. Verùm quæ ille tacuit, nos non inducemus ad reprehendendum: sed quod dixit perpendemus, quàm uerum sit. Itaque si qua urina est pallida, ruffa, aut flaua, statim est tenuis: si nigra, aut rubra, statim crassa. solum reliquit candorem, cum quo alteruter substantiæ modus copuletur. Est huius sententiæ unica ratio: quòd pallidus, ruffus, & flauus color influxu tenuis humoris fit, nempe bilis amaræ: ruber & niger influxu crassi, sanguinis, inquam, aut melancholiæ: albus, nunc influxu humoris crassi, qualis pituita, nunc nullo humore permixto, nunc uerò defectu concoctionis. Huic sententiæ uisus est attestari Aetius, saltem in his quæ de urina nigra Autor libelli De urinis scripsit, non sine multis argumentationibus, quibus non hi autores modò, sed multi alij medici seducti sunt, in suis commentarijs, aut lectionibus, aut disputationibus, censentes nullam tenuem urinam posse esse nigram. qua in parte maxima agitur huius quæstionis controuersia. quanquam non committemus, ut aliorum colorum quenquam omittamus. Monstrabimus, non in hoc colore solùm, sed & in reliquis, præ nimia diligentia autorem illum esse lapsum. sed quoniam niger pendet, non ex crasso tantùm humore, sed ex omnium maximè crasso: agè, de hoc primo disputemus. Aut (dicunt) urina nigra fit ustione, aut perfrigeratione, aut permixtione melancholici succi. Vstio resolutione tenuium partium facit crassescere, perfrigeratio cogit ac densat; humor melancholicus, cùm sit substantia crassus, necessariò facit urinam crassam: igitur nullatenus generari potest nigra urina, & tenuis. Illi ita colligunt. tamen hac in parte laudanda magis est Auicennæ sententia, qui non semel, sed sæpius Fen secunda 4. meminit urinæ tenuis & nigræ. Tales urinas inuenit toties Hippocrates in ægrotantibus, ut in historijs Epidemiωn licet uidere: ut mirer cur illi autores tam multa Hippocratis loca dissimulanter prætererint, neque respondentes, neque negantes, neq; declarantes. Nam Herophonti fuere οὖρα μέλανα λεπτά, *vrinæ nigræ, tenues:*

Opinio autoris libelli de vrinis.

An nigra vrina tenuis esse possit.

Epicratis uxori οὖρα λεπτὰ ὑπομέλανα: Heropyto Abderis οὖρα λεπτὰ μέλανα: Apollonio Abderæ, & alijs quinquaginta fuere tales urinæ. igitur possunt fieri urinæ tenues & nigræ haud dubiè, si modò fidelis est Hippocrates in narrandis historijs. Sed qua id ratione? An frigore denigrata est hæc urina? aut usta calore? aut tincta atra bile? ita enim argumētabantur. Sed pro argumenti dilutione, & firmiori probatione nostræ sententiæ, hæc oportet intelligas, quæ ostendit quotidie in ipsa re experimentum, & probant pictores: colorem, quò magis accedit ad extremos, præcipuè uerò ad nigrū, eò cum æquali quantitate materiæ, uel nonnunquam etiam cū minori plus tingere. igitur qui niger est color, minima cum quantitate tingit: usq; adeò, ut si in magnum aliquod aquæ uas, tantillum atramenti immittas, aut ètiā atri uini, totam aquam atro colore uideas infectam. Sufficit igitur ex ratione multò minor nigri humoris copia tingere, quàm crassum reddere. Nam quæ atra sunt, hac ratione qua atra, tingunt priùs reliquis: sed crassitiem non faciunt priùs reliquis, nisi ipsa simul contigerit esse crassiora reliquis. fieri ergo poterit, ut portio atri humoris incidat in urinæ liquorem, quæ ualeat illum tingere, & quæ non ualeat crassum facere. quo posito constat futurum, ut urina nigra fiat, & tenuis. Quòd si nigram, quæ ex maximè crasso humore pendet, ostendimus posse esse tenuem: nulli iam uidebitur difficile rubram etiam tenuem fieri posse, influente, scilicet in eam sanguinis ea portione qua ualeat tingi, & non fieri crassa. Quanquam de rubra non dubito: quin si admodum rubra est, sit etiam crassa. Quare subrubram & tenuem fieri posse puto à sanguinis sero, aut à sanguinis modica portione: sed rubram, aut per rubram neq; à sanguinis tam parua portione, ut non etiam crassitiem inferat. Verùm quæris iam, satis certò scio, quid est in causa, quòd ater humor possit atram urinam facere, non etiam crassam: & ruber non faciat rubram, quin faciat etiam crassam: cùm sanguis non sit tam crassus, quàm melancholia? Dictum è nobis nuper est: colorem quò est intensior, eò magis tingere, etiam cùm minori quantitate. atque hoc colorem nigrum facere omnium maximè id, quantum intelligo, fit, quia remissus color faciliùs diluitur permistione alterius, quàm qui est intensior. Igitur meritò fit: ut sanguis faciliùs diluatur infusus in serū, quàm melancholia. igitur portione multò maiori sanguinis opus est, quò rubra fiat urina: quàm atri humoris, ut nigra. nam minor, uel etiam æqualis, diluitur à sero usque adeò, ut subrubra illinc urina proueniat, non rubra. Igitur fieri etiam potest rubra tenuis, sed parum rubra, quàm subrubram dicimus: non rubra, aut impensè rubra, quam per rubram appellauimus. Verum hæc de tenui urina dicta sint. crassam quid impedit pallere? (uā & hoc negat Autor De urinis) si enim color pallidus remissior est ruffo & flauo, ut monstrauimus, & quemadmodum nos Plato docuit, (quem ex Timæo in quæstionem uigesimam primam induximus disputantem) ex albo & flauo permistis habet generationem: fac in urinam crassam & albam portionē flauæ bilis descendere, & ecce prodibit crassa, & pallida. adde plus bilis, nihil

Soluitur argum.

Vrina tenuis nigra esse pōt, et subrubra.

Vrina crassa pallida, & subruffa esse pōt.

detra-

detrahens de crassis succis: & ex pallida subruffa fiet. quod fieri posse uisus est Galenus dicere 30 comment. 2 Prognost. his uerbis: Oportet enim, ut in colore diximus, modicè ruffam esse debere naturalem urinam, ita etiam modicè se habere in corporatura, aut crassitudine: neque ita tenuem esse ut aquam, nec ita crassam ut assimiletur urinæ iumentorum. Hæc dicit Galenus describens naturalem urinam, & uituperans eam quæ cum illa conuenit colore, sed ab ea deficit in substantia. quod duplici uia fieri posse significat: facta urina tenui, aut crassiori, qualis est iumētorum. igitur insinuat subruffam, aut subflauam urinam crassam. Sed quid quæso rationis est, in aduersa opinione? Quoniam (dicunt) hi colores ex defectu materiæ fiunt. O falsam propositionem ex re quadam singulari regulam confingentiū. Quoniam scilicet per famem, aut sitim uident tales in urina colores fieri, ex defectu solùm materiæ fieri colligunt: cum tamen Galenus ex pallida ruffam, & ex hac flauam fieri dicat, loco nuperrimè citato, aut aucta bilis portione, aut ea quæ præerat facta synceriori. Igitur fieri urinam crassam & pallidam, ac ruffam, non admodum est difficilè. ruffam exquisitè, aut flauam, & eandem crassam, rarissimum esse censeo: neque fieri aliquando posse. ausim affirmare. Nam crassitiem ea urina necesse est aliunde comparet, quàm ex flauo succo is: enim tenuior est, quàm ut tingat, & faciat crassum. igitur necesse est urinam eam refertam esse crassis succis: in quos portio bilis infusa, necessariò diluitur, ut paulò antè de sanguine dicebamus. Atque ita pallida fiet, aut subruffa urina, intensior colore nondum. Quòd si tantam bilem uis ad urinæ uias deriuari, aut intensè tingat urinam etiam refertam crassis succis: uix intelligo qualis affectus futurus sit, qui tam multam bilis copiam generet, cum tam multa crassorum humorum. Igitur potest fieri urina nigra, ac subrubra tenuis, neque minùs crassa & pallida, aut etiam subruffa: rubra uerò exquisitè nod erit tenuis, neq; ruffa exquisitè, aut flaua crassa erit. quantum ego iudicio assequor, atque obseruatione in operibus non adeò longa, sed neque indiligenti uidi. Quare de his hactenus.

Ex qua substantia generetur vrinæ sedimentum. CAP. XXVI.

NEQVE de substantia eius quod in urina continetur, omnibus est eadem opinio. alijs enim ex eo quod in hepate effugit sanguinis formam, eò quòd nec in uentriculo fuerit commodè præparatum, habere generationem censent. Alij non ita, sed excrementis tertiæ concoctionis, quæ peragitur in membris. Itaque priores dicunt, in alimentis omnibus esse partes alias alijs commodiores ad concoctionem, alias omnino incommodas; proinde fieri, ut in uentriculo particulæ aliæ fiant cruditioris chyli, aliæ confecti. cumque chylus eam rationem habeat in hepate, quam cibi in uentriculo: ex perfecto chylo utilem sanguinem fieri, ex infecto, crudum illud, quod in urinis continetur, quod proinde contentum appellamus. Sed *Quorundā opin.*

Quæ obij ciũtur ad uersus primam opinionem. sunt, quæ his objiciantur incommoda. Fieret enim, si ex crudo contentum generaretur, tum vt in morborum principio maior illius portio appareret, quàm per salutem, cùm eo tempore debilior facultas sit, & debiliorem potentiam necesse sit plura alimenta effugere: tum etiam, vt cùm nihil in vrina contineretur, subesset maior concoctio. Si enim est, quod incoctum manet, qua ratione quo tempore maior concoctio fieret, non produceretur multò minus? Igitur, quia in morborum principijs omnino nihil in vrina continetur, & cùm primùm incipit contineri, concoctionem uegetiorem fieri significat: alij aliter sentiunt fieri, scilicet ex sanguinis portione, quæ tertiam elaborationem refugit, quàmque oportuisset in membrorum substantiam commutari, & aut propter deficientem præparationem in prioribus officinis, aut putredinem quam contraxit, aut prauam aliam quacunque qualitatem, omnino ut oportuit, non potuit confici, commutatum ad eam formam quam in eo quod continetur, contemplamur, protruditur ad vrinæ uias. Sed contrà est: quòd ea, quæ tertia concoctione elaborantur, non amplius continentur in magnis uenis, sed in angustos poros impingunt, & per vasa parua ad minimas quasque partes deducuntur. Vnde non est uerisimile ad uenas recurrere excrementum per urinæ uiam euacuandum. Nam quanquam est uniuersum corpus transpirabile; tamen nunquam ab his partibus uersus uiscera reuersus fit, nisi cùm magna vrget necessitas. quemadmodum per famem fieri docuit Galenus 2. De facultatibus naturalibus. At uerò quod continetur in urina, quotidianam oportet habere generationem. Præterea excrementa tertiæ concoctionis habẽt proprium euacuationem ab hac longè diuersam, per sudorem, inquam, aut per sordes, aut effumationem sensum fugientem, quæ per cutim fit. Voco effumationem, excrementorum euacuationem occultam: quoniam hoc nomine mihi uideor posse eam separare ab expiratione ea, quam primo De tuenda ualetudine nutritioni dixit aduersam, & effluxus est nostræ substantiæ, quæ in halitus digeritur. In eodem libro apertè docuit Galenus huiusmodi esse talis excrementi euacuationem his uerbis: Reliquum autem excrementorum genus in singulis generatur animalis particulis, ex eo quo aluntur succo, aliud quidem, ceu semicoctæ quæpiam reliquiæ, quæ adsimilari nutriendæ parti nequiuerint. (paucis interpositis) Huic excremento nullus à natura destinatus meatus est. expellitur autem & actum per mollia corpora, quæ eius uiolentiæ cedunt; potissimùm, cùm ab spiritu cum maiori impetu irruente impellitur: & etiam per omnes exiguos poros, quorum plenum est corpus uniuersum, & etiam tota cutis. Ecce

Quæ obij ciũtur ad uersus secundã opinionẽ.

Aduersus vtranque sententiã argumentum. igitur qualem habent tertiæ concoctionis excrementa euacuationem, à misctu quam diuersam. Adde id, quod utrorumque sententiam euertit: Fieri non posse, ut per ea quæ in urinis continentur, tempora morborum distinguerentur secundum elaborationem materiæ morbi, nisi ipsius humoris putris pars essent. Quid enim haberet commune, modicum aut multum effugere concoctionem primam quæ in uentriculo, aut secundum

quæ

quæ in hepate, & uenis agitur, aut tertiam quæ in membris ipsis, cum morbi constitutione? Inuenit cuiusdam monachi argutiæs nodi huius dissolutionem: Quod continetur in urinis, esse alimenti portionem, quæ in sanguinem non commutata manet. sed non recta & unico impetu à uentriculo ad uesicam deriuari, atque inde cum lotio ad matulam: sed uolutari cum humoribus in hepate & uenis, afficique interim nescio qua qualitate referente modum, quem humores habent in uenis. Hæc ille. Sed neque ego intelligo, neque ut puto quisquam alius, qua ratione affici possit tanta similitudine cum humore, ut constitutionem morbi conspicuè declaret, quæ ex elaboratione materiæ pendet, nisi idipsum quod ille contentum urinarum appellat, in uenis alteratum trahitur ad humoris similitudinem, aut humoris ipsius portionem insignem secum deducit. Si illud fit, non sola fuga concoctionis fit, sed concoctione. Si hoc: est pars humoris putris, aut ex duplici materia. Hoc multos traxit in aliam sententiam ab utraque diuersam, quæ statuit: duplex esse quod in urinis continetur, aliud in urinis sanorum, aliud in ægrotantibus. quod per ualetudinem apparet, esse illud quod refugit sanguinis generationem: quod in ægritudine, partem ipsius humoris ex quo pendet morbus. nam & per ualetudinem ex multitudine eius quod continetur, persentimus deuorata esse multa aut crassa; cùm hęc in uoracibus aut ebriis & pueris eadem ratione inueniantur maximè: & per morbos eo quod continetur, cognoscimus concoctionem materiæ ex qua pendent, & illius defectu, cruditatem. Priorum utrique censent, ex eadem materia fieri, siue in sanorum, siue in ægrotantium urinis proueniat, & eandem rem significare. nam eò meliorem iudicamus urinam, & salubrioris affectionis signum: quò similior est sanorum urinis. Præterea si febricitans multa ingerit, copiosius habet sedimentum: sin minus, exiguum. quod euidenti argumento est, ex inconfecto cibo illud in morbo non minùs, quàm in bona ualetudine prouenire. Tot itaque sunt in hac controuersia opiniones. inter quas certum est nostram sententiam statuere, & quod uidetur probabilissimum, quoad fieri poterit, firmissimis rationibus, & Galeni uerbis confirmare. Id quod continetur, & quod morborum distinguit tempora, proculdubiò de sententia Galeni, ipsius materiæ morbum facientis pars est. est enim celebratissimum à Galeno: Naturam conari humores inutiles, non minùs quàm utiles ad similitudinem substantiæ cum membris mutare, & emendare integrè putredinem. quòd cùm cõsequi non potest; emendat, quatenus potest, mutans ad mediam quandam formam similem formæ puris: hanc cùm consequuta est natura, neque potest ulteriùs humoris, ut pote putris, concoctio, promoueri, desistit à concoctione, & conuertitur ad expulsionem. Hæc generatio eius quod continetur, non aliter ac generatio puris, actio quædam est: quam haud scias concoctionem appelles, an putrefactionem. est.n.re uera motus medius, utriusq; particeps. Sed de hac dante Deo in quinto huius operis libro sumus disputaturi. Docet hoc (quod de eo, quod continetur in ægrotantium urinis

Solutio quædam.

Aliorũ sententia.

Cõtrouersię decisio.

vrinis modo diximus)Galenus primo De differentia febrium capite ſexto, vbi diſſerens de concoctione & putredine,inquit: At duorum generum, alterum quidem fit ſuperante natura,alterum ſuperata.& ſuperante quidē, (ſicut in inflammationibus,& omnibus tuberculorum tumoribus)pus: in humoribus autem,quin in venis,atque arterijs continetur quiddam, quod puri proportione reſpondet,ſubſidens in vrinis. At talis quidem putredo non ſimpliciter putredo eſt,ſed aliquid etiam habet concoctionis. Hæc Galenus.In quam ſententiam tertio De præſagitione ex pulſibus capite ſexto: Quod verò eſt veluti τεφρῶδες, quaſi nos diceremus *cinerum*, vel, vt ſolent dicere, *cineritium*, non perinde(quia craſſum eſt)poteſt excernere; ſed per inſignes quoſdam meatus educit.hoc in partibus inflammatis eſt pus; in ipſis vaſis,quod in vrinis ſubſidet. Vides vt clariùs etiam,quàm nos ipſi,docuerit Galenus,ſedimentum vrinæ ægrotantium eſſe humoris putridis portionem. Sed rogent nos, qui contrariæ ſententiæ ſunt: (ita enim rogant) Qua ratione in intermittentibus febribus,vt tertiana,aut quartana,fieri poteſt, vt quod continetur in vrina ex morbum faciente cauſa fiat. non enim (dicunt)ex antecedente vocata cauſa,generabitur: eſt enim hæc, humor in venis, qui nondum putres, ſed paratus eſt putrere: ſed neque ex proxima cauſa,quam multi dicunt continentem, nos proximam.hæc enim extra venas putreſcit. Huic quæſtioni vides vt reſponderit Galenus dicens; Naturam cineritium(tale autem eſt de ſententia eiuſdem autoris, quod in intermittentibus febribus ex vſtione putridum humorum relinquitur(expurgare per manifeſtos meatus,per venas, inquam. Igitur quanquam putreſcat humor extra vaſa, aut in paruis vaſis, expellit cineritium natura per conſpicuos meatus,quod cineritium, quanquam in principijs paroxyſmi generetur:non ſubſidet tamen eo tempore in vrinis,quia natura in principijs omnia retinet,vt mox audies. Mirum ſi adhuc quiſquam dubitet, quod continetur in vrina in morbis,eſſe humoris putreſcentis portionem: cùm nullus neſciat,communem omnium medicorum eſſe ſententiam, in morbis pituitoſis opus eſſe ad concoctionem perfectam ſedimento; in biloſis verò appendiculo,& nonnunquam etiam ſolam nubeculam,atque etiam prætenuem ſufficere, huiuſque cauſam eſſe tenuitatem bilioſi humoris,quia minori flatu in ſublimiori regione continetur. Quæ dogmata vides quàm forent ridicula; ſi quod continetur in vrina, nulla humoris,aut bilioſi, aut pituitoſi pars eſſet. Eſt itaque, quod per morbos in vrina ſubſidet, portio morbum facientis humoris actione caloris naturalis corrigentis,quoad poteſt,putredinem,talem formam recipientis. Illud per ſanitatem apparet, proculdubio humor crudus eſt,& generationem habet ex eo,quòd ſanguinis refugit confectionem.Euidenti argumento eſt,quod & paulò antè tetigimus,plurimum contineri in vrinis voracium hominum, & ebriorum, & puerorum,quoniam voraces cum ſint, inordinatè mouentur, vt nuper in vigeſima quarta quæſtione diximus:&,vt ſemel dicam, omnium qui multis veſcuntur aut craſſis. Adde monſtratum eſſe: quod continetur in vrinis ægro-

Difficultas diſſoluitur.

Ex qua materia ſanis generetur ſedimentũ.

ægrotantium, esse ex morbi materie. quare cùm nulla talis bene valentibus sit, superest his ex alia occasione fieri: sed nullam inuenias probabiliorem hac. Iam verò, vt de sententia Galeni loquamur, primo Prognostici commentario vltimo, in vltimis verbis ita scripsit: Quidquid enim alimenti in sanguinis generatione refugit naturæ confectionem, subsidet in vrina: neque vt sanguis ab ea commutatum, neque vt pus, causæ præter naturam in generatione particeps. Primo de crisibus capite duodecimo: Cùm adhuc coquitur sanguis, quod mingitur læue, album, & æquale sedimẽtum ac multum facit: perfecta iam concoctione color illi intenditur, minùs autem subsidet. Primo De alimentorum facultatibus capite secundo: Crudus antẽ succus propriè nuncupatus, est, quale id apparet, quod in vrinis subsidet. Libello De multitudine capite decimoseptimo, loquens de succo crudo inquit: Humor autem is, alia pituita crassior est, ac minùs flatulentus, qualis in vrinis subsidet, ijs præcipuè qui ex cruditate sedimentum multum simile fabaceæ farinæ obtinent. Igitur est de sententia Galeni id quod continetur in vrinis bene valentium, succus crudus: qui dum sanguis generatur refugit hanc confectionem. Argumento est quod ipse Galenus monuit, postquam iam confectus est sanguis, minùs eius quod continetur apparere. Sed tamen quanquam hæc ita se habeant, quamprimùm homo in putridæ febris incidit principium, cessat quod continetur apparere, etsi non cessat crudus succus generari: vel etiam si generetur, multò copiosior. qui enim in putridæ febris principio constitutus est, etsi cœnet lautissimè, minget tenue lotium, in quo nihil separetur. Sed vt paulò antè cœpimus dicere, Natura in principijs cessat ab alijs naturalibus actionibus, ad retinendũ, coquendumque conuersa. atque cum cæca sit, non modò morbum facientem materiem, sed & cum illa omnia excrementa retinet. Ita uideas eo tẽpore plerunque aluum supprimi, vrinas retineri, neque sudorem effluere: sed omnia interiùs manent. quod eadem de causa contingit succo illi crudo, qui in officina sanguinis generatur: tamen non redditur cum vrina, sed transsumitur in venas. ex quo illic atque ex humore morbũ faciente actione membrorum, venarum, inquam, & partium adiacentium, vna forma generatur eius quod continetur: quod descendere incipit tendente morbo ad concoctionem. Igitur, quemadmodum paulò superiùs censuimus, liquorem vrinæ ex duplici substantia habere generationem ex potu, & sero sanguinis: ita censemus modò, quod continetur, quodq; apparet, per morbos esse conflatum ex succo crudo, qui principij tempore genitus est in hepate & venis, retentusque, & ex morbi materia. Neque aliter video, qua ratione possint hæc duo cohærere: vt quod continetur sit morbum facientis materiæ pars, & vt fiat ex eo quod refugit sanguinis confectionem. quodque non sit, vt primo Prognostici dicebatur confectum, vt sanguis, neque vt pus causæ præter naturam particeps. nam qua parte ex morbi materia sit, est putredinis particeps vt pus: atque hinc etiam constat, vt idem sit contentum in ægrotantibus, & sanis. præterquam quòd in illis recipit materiæ morbi accessum.

Cur in prĩcipijs putridarũ febriũ non appareat contentum.

Ex qua sit materia quod cõtinetur in vrinis ægrotantium.

accessum. Itaque est rationi admodum consonum, vt eò meliùs censeatur quod continetur in vrina ægrotantis, quo similius fuerit ei, quod in sano homine est. Neque video qua ratione, qui hæc ita fieri non intellexerit, possit quam multa incommoda in hac controuersia deuitare, vtcunque aliter senserit. Sed ad intelligenda hæc non arbitror plura desiderari. Quare de his hactenus.

De prauis vrinę contentis. C A P. XXVII.

Varietas eorũ quæ in vrina continentur.

PRAETER id quod in vrinis contineri, & ex humore putri generari diximus, & bonæ ac maturæ solutionis morbi signum esse, cũ suis qualitatibus, concoctionem materiæ ex qua is pendet, repræsentat, vt cùm album est læue, & æquale, aut contrarij, cùm putredinem vincentem, vt cùm nigrum est, aut viride, aut fœtentes valde; sunt alia multa, quæ in vrinis solent subsidere. Huiusmodi sunt humor crudus, quem in pituitosorũ morborum principijs apparere solitum esse nuper in quæstione vigesima quarta notauimus: aut quidam ueluti capilli ex succis pituitosis in renibus geniti, aut sanguis, pusve, quæ ex renum, aut uesicæ exulceratione; illæ rupta uenula, hoc ex rupto abscessu, solent descendere, aut arenulæ quæ in calculosa affectione solent in vrinis subsidere, aut pingue (Græcè dicitur γραῦς) quòd solet in renum calida affectione, aut febre quæ liquefacit, innatare, aut carunculis similia quædam, aut latinis, furfuribusve, & aliud quoddã genus, quod farinaceum dicitur. Habent hæc omnia, propria distinctionis signa; cùm ex totius corporis affectu, aut instrumentorum urinæ proprio fiunt: quæ tamen ab ijs, qui totam de urinis doctrinam suscepere pertractandam, petenda sunt. nos enim solùm controuersias dirimimus, quales in plerisq; horum sunt. Nam de pingui, quod liquefactæ substantiæ alicuius est signum, uix dum constat, innatet perpetuò in liquore ab eo diuersum, aut possit cũ urina ita permisceri, ut urina aliqua tota pinguis sit. Nam autor libri De urinis pinguium triplex inuenit genus: pingues dicens nunc coloris olei, nunc oleo similes, nunc oleaceas. Oleo similis, inquit, perfectam olei cum vrina mixtionem habet: oleacea tota & colore, & substantia, ut oleum est. Aetij hæc eadem est sententia sermone primo Tetrabili secundæ, capite trigesimo septimo. in quo hæc habentur: In principio igitur colliquationis, ita oleosi coloris facit urinas, ut ambiguum sit aquosæne sint, an oleosæ: in augmento uerò oleosæ fiunt, ita ut notabiliorem olei misturam habeant. In uigore autem colliquationis, totæ urinæ per totum, tum in colore, tum in substantiæ compage, uelut oleum sunt. Actuarius etiam harum trium specierum meminit. Auicenna uidetur hanc sententiam innuere, quanquam non adeò explicat. Hypostasis uerò, inquit, adipina, adipis & pinguedinis, & etiam carnis significat liquefactionem: & earum peior est, quæ auri aquæ similatur, duo autem ipsius principia cognoscuntur ex paucitate & multitudine, & commixtione, & separatione: quoniam cùm est multa & separata,

De pingui in vrina cõtento controuersia.

parata, existimatur, quòd sit ex parte renis propter liquefactionem suæ adipis; & si est minus, & maioris commixtionis, est ex loco magis remoto. Itaque innuit Auicenna, posse adipem permisceri cum liquore: quod & reliqui omnes apertè dixerant. Sed miror qua ratione potuerint in animum inducere tot viri præclari, neque philosophiæ ignari, neque in medicina indiligentes; pinguedinem, quam in modo substantiæ, oleo esse similem dicunt, posse permisceri cum vrina, quam serum esse, & alteratam aquam apertè profitentur. Quid interest, pinguedinem liquatam cum sero, aut oleum cum aqua miscere? Certè nihil, aut si quidquam interest, est multò facilius, aquam permisceri oleo. nam pinguedo præterquam quòd in modo substátiæ est oleo similis, liquata est: quò fiet, vt statim ac cum liquore prodierit, concrescat, & densior multò ipso sero superuehatur. Nunquam putassem rem tam aduersam sensui cuiquam sano homini posse persuaderi; neque si Hippocrates & Galenus dixissent millies; potissimùm cùm millies negauerint. Vbi de pingui vrina loquitur Hippocrates, pinguem partem vocat insidentem: quasi pingue non possit permisceri; sed necessariò insideat. secundo Prognostici, trigesimo quinto: Si pingue desuper natans araneorum speciem referat, damnandum est: indicat enim consumptionem. septimo Aphorismorum trigesimo quinto: Quibus insidens pingue, ac aceruatum, his reuum vitium acutum significatur. Hippocrates igitur epithetum hoc *insidens*, pingui tribuens apertè innuit id, quod vel illo tacente res ipsa declarat: pingue nunquam subsidere, nec pendere in medio, nec permisceri liquoribus, sed innatare. Quod clariùs, quam vt indigeat interpretatione, docuit Galenus tertio Epidemiorum parte tertia in historia Parij, longa commentatione declarans hanc suam sententiam, Pingue perpetuò innatare: sed oleaceam urinam, cuius in ea historia autor meminerat, dici eam quæ similis toto liquore sit oleo in crassitudine & colore, nequaquam in pinguedine. fierique talem urinam non ex colliquatione, sed ex vehementia febris. quare non adeò graue malum est, quin potiùs nihil miri fuit, Parium cum ea vrina usque ad centesimum vigesimum diem morbum protraxisse. Itaque vrina oleosa coloris differentia est, & substantiæ, non eius quod cotineatur interius. Sed si quis dicat, vrinam pinguem, & quæ ex colliquatione est: differentiam dicit ex eo quod continetur, non ex substantia. innatat enim necessariò pingue. Quòd si interrogas, qualis est iste oleacearum color? Galenus respondet eodem loco, non perpetuò eundem. nam neque oleum eiusdem coloris perpetuò est: sed quæcunque vrina crassiuscula cùm sit vt oleum, illud colore imitatur, oleacea statim est. imitatur autem nunc inter flauum & viridem constituta, nunc ad album inclinans paulò plus. Hæc est igitur de vrina pingui Galeni sententia. Quatuor alia genera eorum, quę continere solet vrina, hi ijdem autores hoc locant ordine: orobinum, furfuraceum, lamineum, & farinaceum. Auerroes qui farinacei huius non meminit, horum pessimum lamineum esse dixit. cùm enim hæc quatuor consumptionem significent, maiorem etiam quàm pingue

Autoris sņia ex Hippoc. & Gale.

Quid oleacea vrina apud Gal.

Cõtrouersia de aliis vrinæ contẽtis.

pingue insidens, quippe quod solius pinguedinis indicat consumptionem : orobinum, dicunt, solius carnis consumptionem præ sefert : furfuraceum in frustula secari ipsa solida, quæ tabes iam depascitur ; lamineum in maiora frusta diuidi : farinaceum quod album est & farinæ crassiusculæ simile, ipsa solida ueluti molita esse. Cæterùm omnium horum sententia multum discrepat ab Hippocrate & Galeno : qui nullius farinaceæ meminere, quæ significet consumptionem,& ab orobina diuersa sit. nam quarto Aphorismorum commentario septuagesimo sexto disserit de orobino, dicens habere illud generationem ex ustione sanguinis crassioris : nequaquam fieri posse censens, ut ipsa carnis renum frustula cum urina descendant. hanc eandem in commentario uigesimi octaui Prognostici, farinaceam inquit ab Hippocrate appellatam. quòd uerò de eadem sit sermo, declarant ipsa Galeni uerba: Quod enim, inquit, in polenta non effringitur in partes admodum tenues, species crassioris polentæ redditur. in urinis uerò, non quidem ciborum pars simul diducta, adhuc dura permanet : sed assato sanguine crassiori, uel consumptis inæqualiter carnibus hæc fiunt. primo De crisibus capite duodecimo: Nam farinæ crassioris similes, duarum sunt affectionum indicia, grandis scilicet consumptionis : & caloris æstuosi, qui sanguinem urit. Vides ut Galenus idem dicat orobinum,& simile farinę crassiori. quod subolentes Aetius, & Autor de urinis, dicunt polentaceam esse duplicem : aliam rubram, quam innuunt orobinam esse ; aliam albam, quam dicunt propriè farinaceam appellari, & omnium maximè significare consumptionem. Cæterùm Galenus nullibi meminit albi sedimenti referentis farinam crassiorem : nisi fortè illud est, quod tertio loco est dictum in Prognostico, quod ita habet : Sedimenta in urinis speciem referentia polentæ crassioris, mala. his autem sunt deteriora, quæ squamulas referunt. tenuia autem & candida admodū uitiosa sunt : furfuracea uerò deteriora his sunt. Hæc Hippocrates. Sed illud tenuia & candida, quod tertium dictionis locum habet, dicente Galeno, generationem habet ex spiritu flatuoso permisto tenaciùs cum semicocto humorum excremento. Igitur tria tantummodò supersunt, quę consumptionem significent: orobinum, aut polentaceum, utcunque lubet,& lamineum,& furfureum. Adde non esse uerisimile, humanum corpus manente uita pati posse tantam tabem, ut solida membra ueluti in farinæ pollinem redigantur : cùm Galenus ipse decimo Methodi dixerit, Neq; contingit eiusmodi singularum partium fibras à malignis febribus liquari, sicut carnes, quādo animal ipsum, priùs quàm hæ prorsus sint siccatæ, intermerint. Sed hęc ita habeant. est illorum autorum polentaceum figmentum. An reliqua bene collocant? minimam, dicunt, consumptionem significat orobinum. hactenus benè : deinde furfuraceum, omnium pessimum dicente Auerroe est lamineum. Quid ita? quia significat maiora frusta decidi de solidis. Præterea Galenus in enarratione particulæ illius Prognostici præscripti, Furfureum uerò deterius est (inquit) furfureum sedimentum, quod (inquam) deterius est quàm tertium. Cùm igitur Galenus explicuerit

Hippocrates & Gal. sententiæ.

An lamineum cōtentū sit furfuraceo deterius an contrà.

rit

rit illud deterius quàm tertium; constat non esse deterius lamineo: nam ita deterrimum omnium foret, & esset inanis interpretatio. igitur colligunt: Est lamineum deterius furfuraceo. En vt Galenus videatur insinuare illorum sententiam: & nonnihil ratio videatur adstipulari. Sed tamen res non ita habet: quin potiùs, quantum ego intelligo, eò caries maior est, quò in minora frustula deducit id quod depascitur. non enim, vt arbitror, illi alia ratione (si modò tale aliquando aliquod contentum ex consumptione fieret) rectè intellexissent, suum polentaceum deterius esse lamineo, & furfureo. cur ergo non stet pro nobis eadem ratio in conferendo furfureum cum lamineo? Adde ex eorundem autorum, qui Auerrois ordinem videntur insequuti, descriptione, furfurea angustiora esse foliaceis, verùm crassiora. at verò maior consumptio est, quæ penitiores partes exedit, quàm quæ extimas abradit. Igitur furfureum deterius est foliaceo. Quid ergo dicemus sibi voluisse Galeni illam interpretationem? non sanè furfureum non esse prioribus deterius, sed cum tertio contulit: quò quantum interesset inter tertium illud & reliqua, quod ad causas & significationē attinet, declararet. Voluisset enim, vt arbitror, Galenus tertium illinc expunctum, & in alium commodiorem locum relatum. quod palam faciunt eiusdem autoris verba. inquit enim de furfuraceo: Quod quidem non quantum, sed tertium scriptum esse oportebat. hoc non alia de causa Galenus dixit, quàm quòd Hippocrates, in recensendis his sedimentis, ordinem malitiæ signorum cœpisset sequi, à leuioribus versus deteriora. Sed quæ circa hæc hæc quæ in vrinis contineri solent, in controuersia constituta sunt, iam explicuimus. Sunt quibus satis videtur in hac disputatione dicere: sedimentum furfureum idem ferè significare cum lamineo, & eandem vtriusque efficientem causam esse: atque ita rem tractare non admodum distinctè. nos verò rem, vt habet, exquisitè explicuimus: quare de hac quæstione hæc sunt satis. Decidi- tur cōtro uer.

De vrina parturientium. CAP. XXVIII.

CVM medicorum aucupio non videretur ipsa ars Apollinea esse satis, cœperem desciscere ab Hippocratis præceptis, & leuissimi vulgi deceptioni incumbere. quodque ad curationem attinet, dum Hippocrates euacuationes vtiles ex certis interuallis facit, maturationi studet, præscribit victum, metitur constantiam facultatis, morbi violentiam, & constitutionem, auxiliorum præcipites occasiones attentè obseruat, conquiescens interim: illi hac atque illac venas secant, dant catapotia, propinant serapia, purgatorias potiones, zulapia, liquores stillatitios, & decocta permiscent, totos ægrotantes inungunt, præscribunt quotidie nouum victum, nullum non mouent lapidem, nihil relinquunt intentatum, hac ratione seplasiarijs vtiles, & vulgo admirandi. Iam verò quod ad præsagitionem, leue his est Hippocratis signis animum intendere, ex illisque artificiosè conijcctare: por-

terita quærunt, diuinatores fiunt. cognouit quidam ex pulsu, ægrotantem uuas passas nuper ingessisse: alius ex colore, doluisse extremos dextri pedis digitos, alius cōspecta urina prægnationem diuinatus est. At sunt isthæc infrequentia. Imò uerò est hoc de prægnatione dignoscenda tam vulgare, vt si ab eo, qui ad te domum forte fortuna lotium deportauit, conspecta vrina, neque tamen sexus ægrotantis adhuc certior, nedum coloris, habitus corporis, appetitus, aut nauseæ, retentionis menstruorum, aut alicuius alterius signi, aliquid aliud fueris sciscitatus, ac non potiùs audacius, quàm Tiresias edixeris, Gerit hæc utero, illa secus; ridendus mordendusque sis. Huius stupiditatis medicorum, qui si quid inueniantur ignorare, actum esse de sua artisque existimatione putant, primi autores fuere (quantum iudicio assequi possum) auaritia & ambitio: tertius ab his Auicenna. qui Fen 2. 1. doct. 3. cap. 3. ita scripsit; Vrina turbulenta, quæ malo uino similatur, aut aquæ ciceris, est urina prægnantium. Ego sanè nunquam putauerim, si hunc affectum differentia aliqua urinæ significaret, Hippocratem tantum signum, conspiciendumque oculis prætermissurum, potissimùm cùm non in pulsu, aut aliquo alio signorum genere, quod ille despexerit: sed in urina, de qua omnium maximè pertractauit, consistat, & ille dignoscendi huius affectus fuerit studiosissimus. ut uidere licet legenti quintam particulam Aphorismorum: quo loco diffusiùs, quàm pro suo more, docet dignoscere, an mulier utero gerat ex suppressione menstruorum, ex fastidio & nausea, præterea ex torminibus, quæ epota mulsa cruda, cum statim dormitura est, mulier habet, atque (cui omnium fidit Galenus maximè) ex compressione oris uteri. comprimitur enim usque adeò, dicente Galeno tertio De facultatibus naturalibus capite 3. ut neque specillum os admittat. Addit aliud firmissimum signum libello De genitura: si in concubitu nihil effluxit seminis. tamen inter hæc omnia urinæ nunquam meminit. Dices fortasse. Quid prohibet hæc Hippocratem ignorasse, & inuenisse Auicennam? Nihil. Sed uide, quàm inconstans sit noui autoris doctrina. Cùm loco prædicto prægnantium urinam malo uino, albo (ut ego intelligo) & decocto cicerum contulisset: rursus Fen 21. 3. libri, cap. undecimo, ita scripsit: Et urina quidem prægnantis in principio prægnationis est citrina, ad subalbedinem decliuis, quasi sit cōtum in eius medio sparsum: & significat prægnationem urina puræ substantiæ, super quam est, quod est simile nubibus, & propriè quando in ea sunt, sicut grana ascendentia, & descendentia. in fine autem impprægnationis quandoque apparet in urinalibus earum rubedo, in loco in quo apparuit in principio imprægnationis subalbedo. Hæc ille. Non uideo qua in re conueniat hæc descriptio cum priori. nam neque hæc docet constanter, sed quandoque, inquit, apparet in urinalibus rubedo: neque eorum quæ dixit, quantumuis inconstanter, rationem reddit; neque aliquam probabilem ego possum consequi. Nam, quemadmodum nos docuit Galenus primo De crisibus, & ipsa rei natura monstrat: Vrina tantùm est signum eorum quæ fiunt in hepate, & venis, & uijs urinæ. quare affectiones

Autoris sntā Auicen. cōtraria.

vteri, potissimùm quæ sine febre sunt, non est quod possit significare. Præterea conceptus non ipsa conceptione per se permutabit vrinas, sed retentione menstruorum. igitur si cui ex alia occasione retenta fuerint menstrua, tales apparebunt, quales in grauidis. Adde ipsi Auicennæ dictum esse: Ex uteri inflammatione similes prodire, atque ex conceptu. Quo iam fit manifestum, etsi concederetur illis, conceptui per se esse differentiam aliquam vrinæ familiarem: tamen illam non esse tam propriam, ut accessu alterius affectus non possit commutari. Igitur quærenda mulier esset ad hanc exercitationem, quæ omnino extra alios omnes affectus vtero gereret: in alijs enim indicium erit infirmum. Possint siquidem alij affectus tales urinas facere etiam in non grauidis, & alij possint permutare etiam in grauidis. tamen constat rarissimè hac de re nos consuli, nisi cùm a fœtu alio mulier laborat: febricitat scilicet, aut dolore aliquo graui est affecta. quo tempore nullus ferè medicorum est, qui non præcipitanter, aut gerere utero, aut non gerere affirmet. Quo factum est, vt quàm multi non sine magno illorum. & artis opprobrio per insidias sciscitantibus fuerint ridiculi. Facessat igitur iam tandem hæc stulta consuetudo: quæ si diutiùs duret, non potest non uel admiranda alioqui præcepta suspecta facere. qua consuetudine exclusa, huic libro vltimam manum imponimus. nam, si quæ sunt aliæ de pulsu, aut urina controuersiæ: uel minùs difficiles sunt, uel minùs utiles. Nonnullę etiam aliæ, quæ partim ad hanc tractationem, partim ad crises referuntur, requirantur in decimo huius operis libro. quales sunt illæ; An in urina sit signum aliquod inclinationis, An cocta urina possit æger mori, An urina in omnibus morbis considerandа sit.

Huius itaque hic est finis.

Q CON-

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Quartus.

PRAEFATIO.

Tractatione de rerũ essẽtijs sẽper fugit Galen.

VM omnium ferè rerum, præcipuè earum quæ ad medicum spectant, proprietates, & accidentia, & omnium generum causas Galenus cum demonstratione docere fuerit conatus, ac penè effecerit: tamen tractationem de rerum substantijs, aut essentijs (has Græci dicunt οὐσίας) semper effugisse videtur, vt qui de illis substantijs nullam afferri posse demonstrationem intelligeret. Ita essentiam animæ se ignorare ingenuè professus est; de substantia facultatum docuit nihil. satis sibi videbatur facere, si facultates operationibus definiret: atque quo tempore homo morbo teneretur, ex symptomatis doceret. quin de illius substantia disputaret curiosiùs. Sed nostri temporis quorundam hominum eatenus processit sapientia, vt de singulorum morborum naturis disputent, & de morbi ratione multa pronuntiẽt. nimirum superiori illo Galeni seculo vix ab homine veritatis amantissimo quatuor inuenti sunt, qui esse potiùs sapientes, quàm videri mallent. tunc enim homines ambitiosè gloriam quæritabant. Sed nostro hoc seculo, eatenus gloriæ cupido processit à uirtute seiuncta, ut non solùm ambitiosè gloriam aucupemur, fucatis verbis tyronibus imponentes; sed & insolenter superbos & nouos titulos nobis vendicemus quotidie, & tandem (quod vix sine pudore refero) petulanter in nostras laudes prorumpamus. vsque adeò hominum ægrotantia nullum iam reliquit modestiæ locum. Audias quotidie homines, qui vix dum utile aliquid ex antiquis autoribus potuerint eruere, singulorum se prædicantes autores, & suæ singulari eruditioni deberi omnia abrasa fronte predamantes. Cæterùm ita facientes nostræ ignorantiæ præstamus euidens argumentum: nam qui adeò eruditione sua gaudet, nescit quid ignoret. Intelligo futurum, ut dum multorum insolentiam reprehendo, aliquis respondeat; tam difficile ac longum opus in hac ætate, non sine superbia fuisse susceptum, atque in me carmen illud tam quadrare quàm in Phaethontem: *Magna petis, & quæ non viribus istis, nec tam puerilibus annis Munera conueniunt*. Certè hic parum in me iustè inuehitur: non enim solùm ut alijs prodessem, scribere incepi, sed vt interim vtilitati meæ studerem. nam dum multis, vt spero, profuturas quæstiones conscribo, nullam potui commodiorem studẽdi rationem mihi excogitare.

Tuetur se autor ab obiectione.

Qui

Qui verò mediocri ingenio se esse non ignorat, non ille accusandus est: sed qui pro ingenio, quod à natura recepit. non tam rependit doctrinam, quã inanem iactationem. Continuerunt tres priores libri eas quæstiones, quę ad res, quæ secundum naturam sunt, spectant, elementa scilicet, temperamẽta, humores, spiritus, membra, virtutes & operationes, duo primi: tertius quæstiones ad pulsum, & vrinam, omnium signorum præcipua spectantes. quartus & quintus, à principio dicati sunt rerum præter naturam cognitioni: vt qui hos consequetur numero sextus, rerum quæ non naturales nuncupantur, quibus victus constat: septimus, octauus, & nonus, morborũ sublationi: decimus, totius operis vltimus, prædictioni. Res quæ præter naturam sunt, in tres species sunt distributæ, morbus, & quæ hos antecedunt causas, & quæ consequuntur symptomata. Cùm verò causæ & symptomata non propter se considerentur, sed propter morbum, cuius sublatio sanatio est, causæ, vt quæ morbum faciant, symptomata, vt quæ indicent: æquum fuerit ante omnia, quando sophisticæ disputationes ad agendum de essentia nos compulerunt, inquirere, quid sit morbus: atque premissa cõmuni ratione morborum, symptomatum, & causarum in hoc quarto libro in q̃nto ad singularia ꝓcedere. Hæc ergo nobis ꝓposita primo loco q̃stio.

Quid cõtinuerint priores libri quidque contineat hic & qui sequuntur.

Quid sit morbus. C A P. I.

AD inueniendnm rei cuiusque essentiam non aliunde rectiùs incipitur, quàm ex axiomate aliquo, aut ex omnium sensu deprompta assertione. nam ex his accedit rebus quæ illinc vi consequentiæ deducuntur, multas fides. Hoc idem nobis in præsentia faciendum est morbi naturam inuestigantibus: quod & ipse Galenus fecit, vbi de hac re ex professo disputauit. Est verò omnibus hominibus notum per se, eo tempore homines bene valere, quo omnes operationes rectè exercent, & citra noxam aliquã quæ sentiri posiit: cùm contrarium contingit, vt scilicet aliquam earũ operationum, quas consuetas habere solent, malè obeant, ab omnibus hominibus dicuntur ægrotare. Igitur cùm ægrotare ægrotans, & ægritudo, secũdum coniugationem dicantur; constat, ægritudinem esse aliquid, quod ægrotanti inest. Inest verò ægrotanti, vt prauè exerceat operationes: cùmq; nihil citra causã fiat, inerit ei & huius læsionis causa. Ergo morbus, aut actio læsa est, aut læsionis illius causa. Quodcunque horum sit, in contrario oportet ut sanitatis essentia collocetur: aut in operationibus quæ rectè fiunt, aut in dispositione ea corporis, à qua actiones incolumes procedunt. Nullus enim (inquit Galenus) tam stupidus fuit, vt morbum in vno genere, & sanitatem in altero collocaret. Cæterũ essentiam morbi non consistere in lęsa operatione, hinc disces: quòd dum aliquis laborat, etiam si cesset ab operando per somnum, quo tempore neque bene, neque malè operatur, tenetur tamen morbo. non igitur morbus in læsa operatione est: sed in ea dispositione, per quam læditur. læditur verò necessario per contrariã ei, à qua bene agi-

Inuestigatur morbi essẽtia.

ne agitur. conſtat tamen peragi bene operationes omnes, cùm corpus habet maximè ſecundum naturam. habebit verò ſecundum naturam maximè: cùm ea ex quibus corpus componitur, fuerint moderatisſima. Igitur quidquid de corporis conſtitutione ſentiamus cum philoſophorum optimis, conſtare corpus noſtrum calido, frigido, humido, & ſicco, ex quibus temperamentum accidit, & ex membris, ex quorum concinnitate accidit ſtructura: ſiue cum Epicuro, & Aſclepiade, ex inſecabilibus corpuſculis & non patibilibus per ſe tota: horum ipſorum ex quibus conſtat, quæcunque ea ſint, ſymmetriam, aut moderationem, dicendum eſt eſſe ſanitatem: ametriam verò aut immoderationem, morbum. Colligimus igitur: morbum eſſe in immoderationem, ſanitatem verò in moderatione. Cæterùm, Galenus libro De differentia morborum in principio, vbi hæc ita collegerat, ſtatim ſubdit: Manifeſtum autem, quòd ſi διάθεσιν, id eſt *affectum*, appelles, nomine eris uſus antiquo, & eandem rem manifeſte dices. Quibus verbis videtur innuere: immoderationem illam, quam dixerat, idem eſſe cum affectu aliquo conſiſtente cum immoderatione. Ex quibus orta eſt controuerſia, medicis in hunc vſque diem de morbi eſſentia non conuenientibus. Nam Galenus innumeris in locis morbum ita finit: Eſt affectus præter naturam, à quo aperte læduntur operationes. Sed, ſi quis Ariſtotelem conſulat in Categoriis capite De qualitate, nomen affectus de ſola qualitate dicitur eſt enim διάθεσις, diſpoſitio permanſionem aliquam habens in ipſo corpore. tamen libro De differentia morborum, non omnes morbos tribuit qualitati: ſed alios dicit in qualitate conſiſtere, alios quantitate, alios quoque videtur in ſubſtantia collocare. nam & calculum in renibus, & pterygium ſpecies morborum appellat: quas tamen conſtat eſſe ſubſtantias. Hæc quæ difficilia quidem videntur corticetenus conſiderantibus, atque malè ſibi cohærentia, impulere Leonhartum Fuchſium, uirum diligentem magis in legendo, quàm acutum in enarrando, in hanc ſententiam; Morbum eſſe quicquid in corpore præter naturam conſiſtit, euertens, temperiem, aut ſtructuram, atque ita ledens operationes, ſiue illud ſit qualitas, ſiue ſubſtantia, ſiue quidquam aliud. Atqui ad enarrationem Galeni inuenit: diathesin aliter uſurpari ab Ariſtotele, atque à Galeno. Ariſtotelem enim diſpoſitionem ſolam, & qualitatem, qua corpus afficitur, diathesin dicere: Galenum verò non ita, ſed quicquid corpus noſtrum vt cunque afficit præter naturam, ſiue illud affici propriè dicatur, ſiue minus. atque ita affectum appellari non morbum tantum: ſed & ſymptomata & cauſas morbi, quas tamẽ conſtat ſæpisſime eſſe ſubſtantias. Affert ad confirmationem locum ex ſecundo Methodi capite tertio, quo ita dicitur; Tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt: cauſarum, morborum & ſymptomatum. Hæc Fuchſius. Qui tamẽ mihi videtur non egere refutatione: tam eſt ipſa aſſertio ex ſe abſurda. nam pluribus fortaſſe quam oportuiſſet, diſputauit, Galenus primo & ſecũdo libri Methodi, potisſimum

Controuerſia de morbi eſſentia.

Opinio Fuchſii

Refutatur Fuchſius.

potisſimùm verò ad finem ſecundi: participatione unius generis morbos omnes eſſe unum, vt participatione ſpeciei plures homines ſunt unus homo. Itaque morbus vnum genus eſt. non igitur habere poteſt ſpecies in diuerſis Gregorijs: nam ita aut nomen ambiguum eſſet, non generis: aut illud eſſet primis generibus, quæ decem ſunt, ſuperius. Non igitur poſſunt non contineri omnes morbi in unica Categoria, quæcunq; illa ſit. nam genus quodcunque, quod in ſpecies diſtribuitur, neceſſe eſt ab omnibus illis ſpeciebus ſecundum eandem rationem ac formam participari, ſed ſecundum eandem rationem in diuerſis Categorijs conſtitui: conſtat eſſe in his, quæ fieri non poſſunt. igitur ille inconſultè admodum dixit: Morbum aliquem eſſe qualitatem, & aliquem ſubſtantiam. Adde ridiculum eſſe, quod de dictione *diathesis* affert. erat enim Galeno antiquisſimus mos; antiquis vti dictionibus, atqui ut illis fuerant maiores uſi, ſignificatione non permutata. quod ut in alijs fecit, ita in hac dictione ſe facere apertè profeſſus eſt, dicens: Si quis diatheſin dicat, antiquo utetur nomine. Vtebatur igitur illo, ut antiqui, Hippocrates, ſcilicet, Plato, & Ariſtoteles. Neque alicubi inuenias eum aliter nomen hoc uſurpaſſe. cùm tamen ubique uſurpet propriè; in eo loco, quem Fuchſius ſecundo Methodi affert, mihi videtur propriisſime uſurpare. inquit enim: Tres eſſe in corpore affectus præter naturam, oſtenſum iam eſt: cauſarum, morborum, ſymptomatum. cauſarum, vt redundantiæ, vel corruptelæ: morborum, vt phlegmones, aut vlceris: ſymptomatum, vt coloris vitioſi & gracilitatis. diuerſa ab his ſunt, quæ immodicè à corpore excernuntur, atque præter naturam retinentur, & functionum vitia: omnia ſcilicet communi nomine ſymptomata dicta, cæterùm non vnum genus habentia. quippe affectus quidam corporis, eſt vitioſus color: quod excernitur, aut retinetur, eſt quiddam quod conſequitur, affectus tamen non eſt, ſed affectum ſequitur: ſimiliter actio, vel læſa, vel integra, affectus ſanè non eſt: particulæ autem affectum neceſſariò conſequitur. Hac dictione conſtat nihil aliud dici, quàm eſſe quaſdã morborum cauſas, quæ affectiones ſint, & quaſdam, quæ ſecùs: & quædã ſymptomata, quæ affectiones ſint, quædam quæ minùs. quoniam ſcilicet non omnia ſymptomata ſunt diſpoſitiones corporis, habentes in eo permanſionem aliquam: ſed ſunt nonnulla, cuiuſmodi inter cauſas redundantia, & cacochymia; & inter ſymptomata color, & gracilitas. Sed ſunt hæc tam aperta, vt nulla indigeant interpretatione. Quare mihi perſuadeo, Fuchſium locum hunc integrum legiſſe nunquam, ſed in primis conſtitiſſe verbis. protulit itaque falſam aſſertionem falſo innixus fundamento. Argumentis quæ ex locis quibuſdam Galeni deſumebat, reſpondebimus, ſtatuentes verã opinionem, ſi priùs aliorum ſententiam recitauerimus. Quæ quanquam abſurdior hac eſt multò: tamen non ſunt, quibus propter nouitatis gratiam videatur placere. quanquam eſt in ea inuentionis nihil: eſt enim à barbaris omnibus interpretibus inter diſputandum dicta ſæpe. Sed eſt noua temeritas in aſſertoribus. ſunt enim qui verba illa Galeni ex principio libri De *Aliorũ ſententiæ.*

morborum differentia: Sanitas symmetria quædam est, & morbus ametria: tam sinistrè interpretantur, vt morbi essentiam in nulla qualitate earum quæ à naturæ mediocritate recedunt, constituendam esse censeant, sed in ametria ipsa, aut immoderatione quæ ex illo excessu proficiscitur. eamque nihil aliud esse, quàm quod uulgò relationem realem dicunt(non enim possum qui cum illis passim ductu sermonis cogar disputare, à barbarorum uocabulis abstinere: neque si possem, omninò uellem doctrinę claritatem cũ sermonis elegantia commutare)& secundum esse: atque proinde in Categoria ad aliquid dicta collocandam. Itaque morbos omnes ad aliquid esse, & ipsam morbi rationem genus quoddam esse in ea Categoria, diuidique in multas alias species, quę tamen omnes in genere earum rerum, quas illi appellant relationes, sint. atque his dictis morborum partitionem ita prosequuntur: Morbus est ametria eorum, ex quibus corpus constat. hic est ametria in calido, frigido, humido, aut sicco, aut in structura: rursus ametria in temperamento, aut est ametria quę fit superante calore, aut quę fit superante frigore, aut superante humore aut siccitate, aut harum qualitatũ duabus. Atque eodem modo distinguunt morbos in compositione, per suas relationes semper distinguentes. ametria compositionis, siue structurę, aut fit redundante, aut deficiente re quapiam, ita ut naturalem partium numerum corrũpat, uel parte quapiam aucta, aut imminuta, uel permutata illius figura, situue. Hi (ut illis uidetur) confirmant sententiam suam ex Galeno primùm, deinde & ex Aristotele. Nam Galenus, dicũt, quo loco morbi essentiam ex professo inuestigat: in ametria illam collocat, non in calore, aut frigore, aut humore, aut siccitate: constat uerò, dicunt, nomina hęc Ametria & Symmetria respectuum esse, non qualitatum. Addunt, dictum esse ab Aristotele 7. De motu capite tertio; Morbum & sanitatem ad aliquid esse. Igitur si Aristoteli in Categorijs distinguendis danda est fides; est morbus ad aliquid. eodem loco, & quinto etiam eiusdem operis capite secundo dicit Aristoteles: ad sanitatem & morbum nihil posse per se moueri. tamen si febris, gratia exempli, calor ipse esset maior naturali ac nõ potius relatio aliqua quę huic inesset; moueretur ad febrem corpus per se, cùm incalesceret. nam ad calorem mouetur per se, cùm calor sit in genere qualitatum, quę possunt comparari per motum. Dictum etiam est ab eodem Aristotele capite De oppositis: inter sanum & ægrotum non esse medium, ut neque inter par & impar. si tamen calor febris esset, falsò hoc esset dictum: quandoquidem inter calorem & contrarium medium est, ut inter candorem & nigritiem. Videtur ergo Aristoteles eorum sententiam confirmare. Sed & rationibus ipsam confirmari dicunt. Nam sanitas contraria est morbo: igitur in eodem genere oportet vt collocentur morbus & sanitas. sed sanitas, neque est calor, neque est frigus, neque humor, neque siccitas: sed moderatio, dicente etiam hoc Aristotele loco citato ex septimo De motu, his verbis: Quemadmodum sanitas temperatio quædam est calidorũ ac humidorum, aut internorum, aut continens. Igitur morbus non est qualitas

Cõfirmatur ex Galen. & Aristot.

Cõfirmatur rationibus.

litas aliqua immoderata: sed ipsa harum qualitatum immoderatio.nam aliter, si calor morbus est: aut frigus est sanitas, aut calor est duabus qualitatibus contrarius. nam calor frigori contrarius est: si verò est morbus, & sanitati est contrarius. sed sanitatem non esse frigus patet. nam cùm omnes quatuor qualitates oporteat, quò corpus benè valeat, mediocritatem retinere: non est, quod in hac potius quàm in illa collocetur sanitas. quare in nulla illarum debet collocari, sed in moderatione omnium: atque eadem ratione morbus in nulla illarum, sed in immoderatione. Præterea, cum febris dicatur esse calor excedens, quia, in eo qui febricitat calor maior est quàm pro natura, si singamus homini alicui vsque adeò linguam intumescere, vt præ illius magnitudine vix possit loqui; linguam tumidam oportebit ei esse morbum. Nam quemadmodum ille ægrotat, quia calor in eo est maior, quàm oportet: ita hic ægrotat, quia lingua est illi maior, quã pro natura. Quare qua ratione illius ægrotatio est calor: eadem ratione in hoc ægrotatio est membrum tumens. ergo cùm lingua substantia sit, recidemus in opinionem Fuchsij, quam paulò antè damnauimus, si morbum esse reuera ad aliquid negauerimus. Hæ sunt rationes: quæ quoniam leuiter consideranti probabilitatem videntur præ se ferre, non mirum si quempiã deceperint. Sed si quis consideret paulò diligentiùs, & in philosophia nonnihil calleat: inueniet huius placiti absurditatem. Quare ego illum, qui in hanc opinionem aliquando impegerit, non damno: sed eum, qui posthac in eã vt in limo hæserit, atque, quod alij inueniunt, consultò recipere recusauerit, hunc vel sapientium commercio indignum iudicabo. est enim hæc sententia aduersa Aristoteli, Platoni, & Galeno. Præterea subuertit euidenter omnia medicinæ theoremata, & in philosophia ipsa mille continet absurda. Nam primò Aristoteles in Categorijs capite De quali & qualitate, morbum & sanitatem in Categoria qualitatis apertè reponit, ita dicens: Nam his ipsis homo (loquebatur de dispositione & habitu) aliquo modo disponitur, & facilè quoque mutatur, ex calido frigidum subiens, & ex sanitate morbum, & in cæteris etiam simili modo. nisi & harum ipsarum aliqua ob diuturnitatem versa iam in naturam sit, dimouerique nequeat, aut summa cum difficultate dimoueri possit: quam quidem hac ratione quispiam habitum iam nuncupauerit. Constat igitur Aristotelem apertè morbum omnem, aut habitum dicere, aut dispositionem. Id quod Galenus docet millies, dicens: Morborum quosdam esse in habitu, cuiusmodi sunt hecticæ febres; quosdam verò in dispositione, vt putriparum febrium totum genus. Respondent (respondere enim iam tentarunt) Aristotelem illam ipsam relationem, quæ est morbus, voluisse habitum esse alia ratione. Sed profectò illa relatio qua corpus illa malè disponitur, fuerit dispositio. sed malè disponitur quà ægrotat, ergo quà ægrotatio est dispositio: & ex tua solutione redit mea assertio. Addit aliam solutionem dicens: Aut intelligit per calidos morbos calorem; per frigidos, frigus. Sed aut intelligit per calidos morbos calorem, qua calor est, aut qua malè dispo

Reprobatur prædicta opinio.

Aristot. morbũ et sanitatẽ in categoria qualitatis reponit.

Gal. hac in parte idẽ docet quod Aristot.

 nens.

nens.non qua calor, quia ita patibilis qualitas eſt, non diſpoſitio. ſi qua malè diſponens, ergo morbus calidus eſt calor, qua mala diſpoſitio: ita autem & magnitudo aucta, eſt morbus; non qua magnitudo, ſed qua malè afficiens. Atqui ita non ad categoriam quanti, ſed qualis pertinet, quia ex forma capitur ratio categoriæ. Neque video quid referat locum alium ad confirmationem quærere, cùm Ariſtoteles in ipſo cap. quo qualitatis conſtituit categoriam, quo loco oportuit maximè de formalibus vocatis rationibus differere, pro exempli morbum & ſanitatem conſtituat. Sed Galenus etiam lib. De morborum different. capite 4. ita ſcripſit: Age igitur, ſint prima elementa numero quatuor, calidum, frigidum, humidum, & ſiccum: quibus inuicem moderatè confuſis, ſanum ſit animal; immoderatè verò, ægrotum. erunt continuò & primæ ægritudines quatuor: prima, calor, qui naturalem excesſerit modum: ſecunda frigus: tertia humor, & quarta ſiccitas. Conſtat igitur de ſententia Galeni, Qualitates has, cum excedunt, eſſe morbos. 2. etiam Meth. cap. vltimo ita finit febrem: Calor tantus, quantus iam posſit lædere operationes. Audio huius ſententiæ aſſertores dicere, Galenum non per eſſentiam illis in locis, ſed per cauſas morbos diſtinxiſſe: eò quòd illud videretur facilius, & nimia curioſitas non ſemper eſt opportuna. Sed demonſtro, Galenum non ſenſiſſe calorem immodicum eſſe cauſam febris, ſed febrem. primo Meth. cap. 8. dicit: Quam enim rationem habet affectus ad actionem, hac alterum quidpiam ad ipſam affectum omninò habeat oportet: illo duntaxat euarians quòd affectus cum actione vna conſiſtit, neque poteſt vnquam, aut proba actio eſſe ſine corporis naturali affectu, aut vitioſa, niſi cùm corpus ſit vitio affectum: eius autem affectus, qui actionem impedit, cauſæ, poſſunt quidem non etiam eſſe, poſſunt autem & adhuc nunc manere. Ergo diuerſæ ab affectibus cauſæ ſunt. Vides Galenum his verbis ita argumentari: Cauſæ morbi poſſunt manere cum morbo, & non manere. ergo cauſæ differunt à morbo. Ex qua argumentatione ego ita colligo: Qualitas excedens non eſt cauſa morbi, qui ſit ametria: nam qualitas excedens non poteſt non manere cum ametria. igitur citatis in locis morbi eſſentiam Galenus requirens, illam in qualitatibus ipſis, cùm præter naturam fiunt, collocauit. Præterea nemo negat, Morbum eſſe id, quod lædit per ſe operationes: nam operationes quidem læduntur, non tantùm à morbo, ſed à morbi cauſa, & à nonnullis etiam ſymptomatis. Cæterùm hoc intereſt inter morbum & cætera: quòd reliqua lædunt operationes per alia, aut per accidens: morbus ſolùm lædit operationes per ſe. Hoc non poteſt aliquo modo relationi contingere. nam relatio nullius eſt actionis, non igitur poteſt per ſe lædere: nam nec quicquam poteſt per ſe operari. eſt enim ridiculum planè, quod illos video dicere, lædere, ſcilicet, relationem operationes, etiam ſi nullam agendi vim habeat. nam neque quantitas eſt efficiens aliquid: tamen multa aquæ quantitas meliùs ſuſtinet magnum lignum, quàm pauca. Primò ſuſtinere trabem nihil eſt agere, ſed potiùs retinere continuitatem ſuarum partium. deinde

Ratio in dictæ opinionir refutatione.

deinde neque hoc ipsum ex quantitate procedat, sed ex substantia. fit autem, ut substantia, quæ sub multa quantitate est, potentiùs agat, & plus resistat, quàm sub pauca: tamen actio & resistentia substantiæ sunt, aut agentium qualitatum. quantitas dici potest solùm, aut causa ex accidenti, aut causa sine qua non. quoniam si eum commoda quantitate non esset, substantia, non posset operari. Hoc idem contingit relationibus, quæ fiunt nonnunquam causæ ex accidenti: tamen per se neque possunt agere, neque resistere. vt dicimus medicamentum simile trahere similem humorem: tamen constat actionem à substantia simili esse, aut à modo substantiæ simili, non ab ipsa similitudine, quæ est relatio. Si quando uerò similitudinem dicimus esse trahendi causam; intelligi debet non efficientem, sed ex accidenti. quoniam si similitudo non adesset, tractio non fieret. At proinde nemo dicit, similitudinem trahere, sed simile trahere. quoniam similitudinem habet, quæ causa est, ut diximus ex accidenti, ita habet in reliquis omnibus relationibus, quòd scilicet nunquam per se possunt quicquam operari.

Igitur, quanquam dici posit, immoderationem ipsam operationes lædere: tamen per se lædere nequaquam dici potest. quod tamen secundum Galeni placita morbo inest. Verùm declaretur hoc exemplo huic doctrinæ magis accommodato. Proponatur ad disputationem ventriculus præter naturam valde calidus, constat hunc tenuia alimenta, quæ illi offeruntur, prauè conficere, vstioneque alimentorum concoctionem deprauari. An vstio ex relatione aliqua procedit? An ex calore? Mihi ridiculum est, à relatione aliquid comburi: cùm præcipuè adsit calor, cuius hæc est secundum naturam actio propria. Igitur demonstratum est, Qualitatem ipsam actiones vitiare, atque proinde morbum esse, non immoderationem. Longè autem deterius est quod nuper responderunt, arripientes placitum Argenterij, cui antiquum iam est omnia Galeni dogmata interturbare: Morbum non lædere actiones, sed esse causam vt lædantur. non enim, dicunt, morbus ipse malè coquit, sed facultas. quandoquidem ergo facultas est quæ actiones edit, siue bonas, siue malas, morbus tamen tantùm est causa ut facultas malas edat, morbus non lædet per se. Quasi uerò idem sit edere actiones læsas, & lædere actiones. quod sanè est longè diuersum. si cui sunt iniectæ in crura compedes, deambulationem crura vitiosè ambulant, uitiant tamen compedes: ita facultas quidem malè operatur, uitiat tamen operationem per se morbus, aut facultatem debilitans, aut uitians instrumenta. quorum nullum facere potest relatio. Sed iam negat, per se morbum lædere actiones propriè, quod Galen. tantopere celebrat: iam etiam negat, cōtractionem conuulsi brachij esse actionem læsam. Neque uerò solum tenetur negare (ut illi fortasse putat) contractionem, quæ iam facta est, actionem læsam esse, sed ipsum etiā contrahi, nisi vult nobis concedere aliquas actiones læsas esse, quæ non agantur à facultate. nam cùm fides lyræ contrahitur ob humorem, (cui motui cōuulsio simili-

ſimillima eſt)ab ipſo humore cietur motus,non à facultate aliqua fidis. Adde falsò etiam dictum eſſe à Galeno, celebratisſimam illam febrium differentiam in putridam,hecticam,& diariam,latam eſſe per ſubiectas ſubſtantias,ſi calor febris non eſt.nam membra, humores,& ſpiritus, non ſunt ſubiecta ametriæ,ſed calori. Reſpondet,materialiter accipi illic morbum. ſed hoc ipſum eſt imponere Galeno multam ſermonis improprietatem. Præterea neque aliquo modo medicus poſſet vti vera curatione: ſed vltima etiam in curationibus operatio præcautio eſſet.nam curatio propria eſt,quæ fit, morbo ipſi obiectis contrarijs: ſed relationi nullum poteſt obiici contrarium.(nec enim habet)igitur & ipſa oblatio frigidæ aquæ in febribus, eſſet præcautio. quoniã eſt oblatio contrarij cauſæ febris,ſcilicet calori. Nam omnis indicatio à cauſa dicente Galeno quarto Methodi capite tertio, ad præuidentiã pertinet,quã προφυλακτικὴν. Græci vocant:perinde ac ſi nos *præcautoriam* diceremus. igitur & hoc quoque concedi debet,ſi exactè loquimur:& vt ſemel dicam,nullum medicinæ theorema acutisſima hæc ſententia non ſubuertit. Neque quidem hoc retorqueri in nos poteſt,vt ille putat.nam calor præter naturam,et ſi quà diſpoſitio eſt, non habeat contrarium quo curari posſit: (non enim poteſt admoueri ſanitas)tamen hic idem quà diſpoſitio habet frigus quo curetur.itaque datur contrarium qualitati, quà eſt morbus, etſi non habeat id contrarium quàm morbus. Nam ſi contrarium morbi quà morbus curaret, ſanatio eſſet motus per ſe:tamen vt curatio ſit,& non præcautio,ſatis ſit admoueri contrarium qualitati ipſi, quæ eſt morbus. quod tu perinde dicere non potes: quia relatio nulla ratione eſt patibilis qualitas, neque res aliqua contrarium habens quod admoueri posſit. Verùm miſſa faciamus loca autorum,& iam tãdem rationibus phyſicis certemus. Aut immoderatio illa,quã dicis eſſe diuerſam à qualitate quæ redundat, eſt naturalis proportionis priuatio,aut proportio aliqua præter naturam:ita vt qui febricitat, febricitet, quia proportionem aliquam habet quæ præter naturam eſt, non quia non habet eam quæ eſt ſecundum naturam. Si proportionis naturalis defectum eſſe dicas:ſtatuis continuò morbi eſſentiam in priuatione. quod ſi eſſet verum: neque morbus eſſet genus aliquod, neque ſpecies eius diſtinguerentur, niſi per contrarios actus, ut reliquæ priuationes diſtinguuntur, non per ſe. atqui neque relatio eſſe poſſet: nam priuatio non eſt relatio reuera,ſed cogitatione. Si dixeris ſecundum,putà morbum eſſe aliquam proportionem præter naturam: fit vt nullus posſit laborare uno die vnico morbo ſecundum ſpeciem,ſed ut morbus permutet ſpeciem per ſingula momenta. Nam proportiones differunt ſpecie per ſeſe;non per ſubiecta illis, aut per aliqd aliud. vt gratia exempli,proportio ſeſqui altera ligni ad lignum,eiuſdem ſpeciei eſt cum proportione ſeſquialtera lapidis ad lapidem; quanquam res, quarum ſunt,ſpecies differunt.proportio ſeſquialtera ligni ad lignum differt ſpecie, à proportione ſeſquitertia ligni ad lignum; quanquam ſubiecta ſunt eiuſdem ſpeciei.Igitur relationes ita differunt ſpecie per ſuas proprias rationes,vt dupla à tripla,tripla à quadrupla, atque ita aliæ omnes. Cùm ergo in febribus

quæ

quę fiunt,calor quem tu dicis propriè esse subiectum relationi, perpetuo sit in augmento,aut decremento;necesse est proportionem perpetuò mutare speciem,crescente aut decrescente subiecto calore.fiet enim de dupla tripla, deprisa quadrupla,aut aliarum aliqua;tamen vnica & eadem nunquam manebit. Monstratum igitur est euidenter,sequi hoc tuam assertionem; quod tamen constat,quàm sit falsum.Nam qui laborat febre tertiana,toto eo tempore laborat unica morbi specie:& qui causone,& qui quotidiana,confirmante id omnium hominum consensu: pręterquam quòd Galenus apertè illud docet 1.De locis patientibus capite tertio,ubiinquit.Cùm quędam sint quę multiformia sunt,aut in figura aliqua habent suum esse, cuiusmodi domus: quæ quidem non sunt interim dum fiunt, sed cùm iam sunt, non fiunt. fit enim primò constructio ex fundamentis & ex superioribus parietibus,& summo tecto:quæ dum fiunt,non est domus,sed ex his plenè confectis domus forma resultat.morbus tamen,inquit, non ex hoc genere est,sed per intensionem generatur.Atqui calor ipse statim ut naturalem mediocritatem excessit,morbus est,ab eo qui cùm iam est intensissimus, non specie,sed sola magnitudine diuersus.Vides,quàm longè hæc absint à relationum natura: quæ nec secundum magis & minus dici possunt, neque differre magnitudine,quin differant specie: nec generantur per se, sed consequuntur aliorum generationem,ut forma domus.Respondet Aristotelem affirmare in Categorijs,dici secundum magis & minus ea,quæ ad aliquid sunt, ut simile & dissimile,æque & inæquale.Ita est,sed non omnia: immo uerò mox excipit relationes,quæ in proportione habent essentiam, cuiusmodi hæc tua relatio est.Nam dicit:Non uniuersa tamen hanc subeunt legem.duplum enim non magis minus ve dicitur duplum,neque quidquam talium vllum. Respondet hanc relationem esse irrationalem, & proinde posse fieri maiorem aut minorem,& esse eandem. Ego certè hac ipsa causa eam relationem ferre non possum,quia irrationalis est.Sed quid refert irrationalem esse, ut possit fieri maior manens eadem?Certè diametri & costæ quadrati proportio irrationalis est,tamen non potest fieri maior,eadem manens,sed aut diametro aut costæ addas intelligi non potest,quin alia proportio sit, siue rationalis siue irrationalis.Contradictionem continet extrema mutationem subire, & proportionem manere eandem.Prætereà nulla immoderatio reuera relatio est, sed est praua quædam dispositio, aut prauus habitus: quæ relationes includunt,non quæ reuera sint,sed quæ ita dicuntur. Nam si immoderatio, quæ est morbus,est relatio;necesse est ipsam ut alias omnes, de re aliqua dici, & in aliam ferri: (illa vocari solet fundamentum, hæc terminus) sed morbi qui consistit in defectu digiti, quod quæso est fundamentum? Nunquid defectus?At defectus ipse est ipsa immoderatio relatio, quæ est febris, si fundamentum habet in calore,dicito,ad quid referatur?Nam ergo cùm millies pensitauerim,nunquam huius relationis potui terminum inuenire.neque enim terminari potest ad eundem calorem,in quo habet fundamentum, cùm relationis,quam realem vocant,necesse sit differre fundamentum & terminū,

neque

neque ad aliquam quatuor qualitatum. non enim video, cur ad frigus, aut ad citatem, aut ad humorem terminetur. neq: dicere potes, fundamentum esse in eo calore, qui modò est, & terminum, in eo qui præfuit. non enim relatio realis potest consistere: quin adsint fundamentum & terminus. nulla igitur est ratio commoda intelligendi hanc sententiam. nam quæ nunc denuò respondet, multò minus intelligi possunt. nam dicit, morbi in calore fundamẽtum esse calorem, terminum frigus: morbi in manu aucta fundamentum manum, terminum brachium: linguæ auctæ fundamentum in lingua, terminum in ore, & in facultate. Sed relatio non potest habere fundamentũ vnicum & terminos duos, nisi alius sit in alio secundum rationem finiendi. non ergo potest morbus linguæ auctæ finiri in facultatem & in os, sed in alterũ. Deinde eandem rationem relationes oportet esse in omnibus morbis: siquidem communicant eadem ratione generis quare in omnibus debet esse eadem ratio finiendi, ad facultatem aut ad alias corporis partes, aut elementa: non in his hoc, in illis illud, ut uideantur omnia quæsita, ut dicantur solùm. Præterea habuerit Petrus caloris & frigoris utrius gradus duos, nunc incipiat febricitare, quòd facti sint caloris tres & frigoris vnus: si proportio caloris ad frigus est febris, non est proportio irrationalis, nam est tripla. deinde omni relationi in fundamento respondet alia in termino. ergo improportioni in calore respondet alia in frigore. quæ est in calore est febris, ergo quæ in frigore est alius morbus. quare nullas poterit laborare febre, quin laboret alio aliquo morbo innominato. Præterea fundamentum accipit appellationem relationis. velut calor ille, in quo est ad frigus proportio tripla, est triplus frigore. si ergo proportio illa tripla est formaliter ipsa relatio, ut est triplus frigore, ita est febricitans, calor ergo est febricitans. Vsque adeò multa falsa ex vno nasci solent. Cæterùm quandoquidem fateris hoc non esse ad curationes morborum necessarium: sit tibi illud tuum verè placitum singulare, & mihi Aristotelis & Galeni sententia, & ne ampliùs de re minimè necessaria certemus. Sed iam tandem (arbitror) à nobis exigunt studiosi, ac iure exigunt, vt quæ sit essẽtia morbi, declaremus. Ego quidem, missis sophisticis & falsis assertionibus, morbum esse puto ex sua diffinitione quærendum: atque ita responderim, Morbum esse affectum præter naturam, qui lædit operationes per se, & primò, ita ut noxa sentiri possit. Qua in diffinitione constat, nomen affectus vicem generis habere. quod nomen satis per se declarat, (si modò eorum, quæ paulò superius diximus de huius nominis διάθεσις interpretatione, non sumus obliti) morbum omnem qualitatem esse. Dicitur verò *præter naturam*. nam tales oportet esse morbos. Additum est, *lædens actiones, ita vt noxa sentiri possit*: quoniam affectus præter naturam, qui noxam non infert, quæ sentiatur, meritò morbus à philosophis diceretur; à medicis tamen minimè: utpote considerantibus tantùm quæ sensu pręcipiuntur. Additum verò est, *per se primò*, ad secludendas causas morborum, quæ & ipsæ lædunt operationes, sed per morbum, non per se. neque enim exclusæ erant omnes nomine affectus, cùm dictum à nobis paulò prius sit,

Autoris sententia qua deciditur contro.

multas

multas causas esse etiam affectus. Est igitur morbus, habitus aut dispositio præter naturam. Atqui omnes eius species qualitates sunt, ut Aristoteles asserebat. Sed quid, quòd (nam ipsa argumentorum, quæ in contrarium adducebantur, solutio, erit huius sententiæ confirmatio) à Galeno morbus immoderatio dicitur? Fateor hoc ego quoque. Atqui morbum immoderationem esse dico: sed relationem esse nego. Nam, quemadmodum deformitas improportio quædam est partium, aut praua illarum ad seipsas coaptatio, tamen pulchritudo & deformitas qualitates sunt, & pulchrum & deforme qualia: ita morbus improportio est calidorum, frigidorum, humidorum, aut siccorum, aut partium. tamen hæc nulla relatio est, sed dispositio quædam, qua prauè disponitur ipsum corpus. Atqui hoc non ex meo sensu depromptum est: sed ipsemet Aristoteles eo loco ex quo à te huc allegabatur, tertio nempe cap. 7. De motu, ita scripsit: *Perfectiones enim habitus sunt: quare non sunt alterationes. virtutes autem omnes quodammodo ad aliquid esse dicimus: quemadmodum & eas quæ corporis sunt, vt sanitatem & bonam habitudinem, intemperie & commoderatione calidorum ac frigidorum collocamus.* Hæc ipsa verba apertè declarant duo hæc, morbum & sanitatem ad aliquid esse ut uirtutem, & uitium. Quæ tamen constat esse de his quæ dicuntur esse ad aliquid, non tamen sunt. qualitates enim sunt reuera. significant etiam apertè morbū non comparari motu per se, quoniam habitus est, & in habitibus non est alteratio, non alia ex causa. Sed est argumentum: Qua ratione dictum est à Galeno, primas species morborum esse calorem, frigus, humorem, siccitatem? nam hæc non sunt immoderationes, sed quædam passiones, atque patibiles qualitates. Id tamen, modò explicetur, dictum est uerissimè. nam calor, si per se consideretur, tantùm ut calor, passio est seu patibilis qualitas; sed cum huic accidit esse præter naturam, quia illo corpus præter naturam disponitur, dispositio præter naturam est, & morbus. Neque uerò hoc mirum, eandem qualitatem sub diuersis rationibus ad diuersas species referri: nam hoc quoque dictum est ab Aristotele, calorem de dispositione transire ad habitum, cùm ægrè separabilis sit. continetur id in uerbis superiùs citatis ex cap. De qualitate. Cùm igitur hoc ita sit, meritò morbus, ut morbus est, non potest per se motu comparari: quanquam calor, ut calor est, motu comparatur. est enim calor morbus, non quia calor, sed quia præter naturam. mouetur uerò corpus ad calorem. atqui cùm ex motu contingit excedere mediocritatem naturæ, ipsum calorem consequitur morbi ratio. Eadem ratione, quanquam inter calorem & frigus est medium, ut putà, tepidum: tamen inter morbum & sanitatem non est. nihil enim medij est inter calorem esse secundum naturam, aut non esse secundum naturam, magis quàm inter par & impar. sunt enim eorum definitiones contradicentes. Vides igitur, vt hæc cohæreant omnia cū nostra sententia: quæ morbos omnes qualitates dicit, & excedentem qualitatem dicit esse morbum. Sed supersunt soluenda duo illa argumenta fortissima.

Obiectorū dilutio

Morbus

Morbus est sanitati contrarius: tamen sanitas nulla qualitas est, sed proportio. ergo nec morbus. Concedendum est: Morbum sanitati esse contrarium. Verùm diximus, sanitatem ipsam qualitatem esse. nam, quanquam est commoderatio calidorum & humidorum: tamen diximus, symmetriæ nomine dispositionem quandam, qua corpus bene disponitur, significari. ut pulchritudo commoderatio est: tamen est dispositio. Verùm dices: Si calor morbus est, oportet ipsum sanitati esse contrarium. atqui cùm frigori etiam contrarius sit; videbitur duo habere contraria. Atqui eadem ratione videntur posse probare, neque secundum nostram assertionem, aliquando adhiberi contraria morbis. nam morbo nihil uidetur esse contrariũ, præter sanitatem: sed nunquam curamus apponentes sanitatem, sed calida, aut frigida, aut humida, aut sicca, pro ratione morbi. igitur nunquam curamus contrarijs. Animaduertendum est, Morbum consistere in immoderatione, sanitatem in moderatione: quemadmodum uirtus & uitium, quæ sanitas & ægritudo animæ sunt. Deinde, quemadmodum uirtus secundum genus contraria est uitio: tamen nulla uirtutis species contraria est uitio alicui, sed, uitium, uitio, quoniam uitia consistunt in extremis: (ut gratia exempli, liberalitas non est contraria prodigalitati, neque auaritiæ, sed auaritia prodigalitati) ita morbus sanitati secundum genus contrarius est: tamen species quæcunque morbi non est mediocritati contraria, sed cõtrario ipsi. atque ita excedẽti calori adhibemus excedens frigus, quod solum suum contrarium est. sanitas enim non est huic morbo contraria, sed morbo. Atque ita patet, qua ratione morbi curentur suis contrarijs: & ut morbo non sint contraria duo, sed unicum. Sed cur, si eum exuperante calore morbus sit, eundem calorem superantem morbum esse dicimus: cùm redundante digito non ipsum digitum, qui redundat, morbum appellemus? quoniam qualitati potest superuenire qualitatis alterius speciei ratio, ut paulò suprà de sententia Aristotelis monstratum est. tamen substantiæ non potest inesse ratio dispositionis, aut habitus, sed ipsa omnia accidentia substantiæ insunt. Illud superest dissoluamus, quod Fuchsij sententiam uidetur adiuuare: Galenum nempe, lapidem renum morbum in compositione dicere. Dicit, Sed intellige, quòd ex redundante lapide est. Adde Galenum dicere capite octauo libri De diffe. morborum: Atqui ex ambobus generibus, eo, inquam, quod in numero, & eo quod in magnitudine consistit, posse constitui superiorem aliam Categoriam quanti, omnibus manifestum est. Vbi animaduertendum est, non esse dictum, morbum qui est in magnitudine, esse quãtitatem, sed in quantitate. quod perinde est, (loquebatur etenim de Differentia morborum) ac si diceret: Vt diximus alium morbum esse in magnitudine, alium in numero: ita possumus dicere, morbũ consistere in quantitate: ut ita comprehenderentur utriq; superiori quodã genere. nam quantitatis species sunt, quantitas continuata, & deiuncta. Atqui hæc arbitror, satis sunt ad rem intelligendam. Quare huius controuersiæ hic esto finis.

De differentia morbum. C A P. II.

GALENVS libro cui titulus est De differentia morborum, uolens omnia morborum genera unica diuisione comprehendere, ipsos distribuit primò in morbos partium simplicium, & morbos partium compositarum & communem. Simplicium partium morbi ex immoderatione temperamenti proueniunt. Quare, cùm corpus ex calido, frigido, humido, & sicco constet; quot erunt in his qualitatibus excessum modi, tot esse poterunt morborum species. Sunt uerò modi intemperationum in quatuor qualitatibus octo: simplices quatuor, & quatuor compositi, nam aut una illarum redundat, aut illarum duæ: nam tres non possunt redundare, quin inter ipsas duæ sint contrariæ, quæ simul non redundauerint. Cùm ergo duo qualitatum contrariarum coniugia sint: sunt morbi omnes in temperamento, aut calor, aut frigus, aut humor, aut siccitas præter naturam, aut harum qualitatum duæ. Partium compositarum tot sunt morbi, quot modis contingit uitiosam fieri compositionem. Oportet uerò rei compositæ adesse, commodam magnitudinem, & figuram, & commodum partium numerum, & situm. igitur omnes simplices morbi compositionis, sunt in numero, qui aut auctus est, aut diminutus: aut in quantitate, quæ aut maior est, aut minor quàm oportet: aut in figura uitiata: aut malo positu. Possunt etiam hi omnes cum morbis in temperamento copulari: unde morbi fient compositi, partim in temperamento, partim in compositione. Est morbus utrisque partibus communis, continuitatis solutio. nam continuitas partiũ, secundũ naturam est utrisq;. Ecce igitur diuisionem, qua Galenus professus est se inuenisse proprias omnes morborũ species, loco huc allegato ex primo Methodi. In qua dictione illud primò uidetur esse suspectum: quòd morbus nullus uidetur posse habere proprias species, si neque sanitas illas habet. nam si morbus & sanitas contraria sunt, ut paulò antè diximus: non uidetur fieri posse, ut contrariorum alterum species infima sit, alterum genus. Videtur uerò sanitas nulla ratione posse differentias recipere: quandoquidem, aut ea ratione qua maius, aut minus aliquid est, distribuitur, aut secundum subiecta corpora, aut secundum operationes, aut per propriam rationem & formam. Videtur uerò nulla harum rationum posse differentiam recipere. nam magis, minusue tale dici; nõ permutat speciem. sed quòd secundùm membra non possit distribui, patet: quoniam quò sanitas sit, necesse est, membra omnia, tam simplicia, quàm composita, secundum naturam habere. Nam quodcunque illorum patiatur usque ad læsionem operationum quæ sentiri possit, ægrotat homo: qui ægrotat, nullam habet sanitatem. nam sanitas, cùm bonum quoddam sit & perfectum, constat ex integra causa. Igitur quando sanitas est, omnia membra sunt citra insignem noxam. nulla itaque differentia sanitatis est, quæ ex membris corporis desumatur. Eadem ratione constat, neque per operationes diuidi posse sanitatẽ.

Generali diuisio morborũ

Circa dictam diuisionem surgit cõtrouer.

nam

nam in bene valenti nulla actio eſt læſa inſigniter.nam quæcunque actio ita læſa,etiam ſi aliæ omnes rectè agantur,ſignificat corpori eſſe morbum,cum quo non poteſt ſanitas conſiſtere. Non igitur poteſt diuidi per operationes. Quòd verò neque per ſuam rationem & formam; oſtendit ipſa ſanitatis natura, quæ commoderatio eſt.quòd verò eſt moderatum, aut medium,aut mediocre,vnum eſt:immoderata plura. Igitur nulla ratione poteſt ſanitas ſpecies recipere, ſed eſt infima ſpecies. Plerique hanc controuerſiam ita concludunt: Sanitatem reuera eſſe infimam ſpeciem:neque verò inde fieri,vt morbus quoque talis ſit.quandoquidem cùm duo ita ſe habent,vt proinde contraria ſint,quòd alterum in extremo habeat eſſentiam; ſit ex ratione, vt ſpecies quæ in mediocritate eſt, ſit indiuidua in alias inferiores,quanquam ſpecies contraria diuidi poſſit. quia, vt paulò anteà dicebamus,quod medium eſt,eſt vnum. Sed quantum ego intelligo, ſi horum ſententia vera foret, oporteret eadem ratione virtutem ſpeciem eſſe infimam:quoniam eius eſſentia in mediocritate eſt,& vitia conſiſtunt in extremis. Tamen res non ita habet:ſed habet virtus, non minùs quàm uitium, ſuas inferiores ſpecies,prudentiam,iuſtitiam,fortitudinem,& temperantiã.

Solutio quedã cõtrouerſiæ

Aliter itaque ego ſentio:diuidi ſcilicet poſſe ſanitatem in ſpecies, atque proinde non eſſe infimam.nam quanquam per membra non diuidatur, vt ratio monſtrabat euidenter;diuidi tamen poteſt per propriã rationem & formam:quam,cùm in inferiores ſpecies deſcendit,conſequitur etiam diuerſarum operationum uaria perfectio. Nam ſanitatis eſſentia conſiſtit in commoderatione calidi,& frigidi,humidi, & ſicci.conſtat uerò non eandẽ commoderationem eſſe hominibus omnibus ſecundum naturam:ſed quod vni ſecundum naturam eſt,alteri eſt morbus. Igitur ſanitas natura ſua non eſt vnica: ſed ſecundum temperamentorum diuerſas ſpecies multiplex.eſt ſcilicet bilioſo homini ſua moderatio naturalis: eſt pituitoſo etiam ſua: uſque adeo diuerſa,vt ſi pituitoſi temperies,quæ ex qualitatibus ſpectatur,transferretur ad bilioſum;quæ in illo erat ſanitas, in hoc ſit futura morbus:atque alteri erit ad operandum commoda, alteri incommoda. Eſt igitur his in ratione proportionis diuerſa moderatio. quod Galenus innumeris in locis inſinuat,potiſſimùm in ipſa Arte medicinali,vbi inquit,Eſſe vnicuique homini ſanitatem ſibi propriam.ſignificans ſcilicet, eſſe bilioſo homini ſanitatem ita illi propriam,ut alijs naturis ſit futura inutilis, vtpote ab illarum ſanitate diuerſa. Hanc etiam diuerſitatem conſequitur in operationibus diuerſa perfectio.nam hæc ſanitas ad has operationes eſt commodior,ad illas incommodior: alia contrà.vt, gratia exempli,temperatus homo ad omnes operationes habet ſanitatem omnium optimam:in ſingulis,dempta ea quæ ſpeciei eſt propria,(quod in primo huius libri opere monſtrauimus)eſt alia natura à qua ſuperetur.calidior,ſcilicet, plus cibi conficit, frigidior plus appetit, atque ita in alijs omnibus. Ecce igitur quibus rationibus recipere poſſit ſanitas ſpecies.

Autoris deciſio.

Diluitur obiectio.

Verùm dicas. Si moderatio eſt, qua ratione non eſt medium? Si eſt medium,qua ratione non eſt unum? Scire licet ſanitatem

quancunque

quancunque à nobis, non dici exquisitè medium vnum, sed cum latitudine. quod docuit Galenus disertissimè primo De sanitate tuenda. Est tamen omnis sanitas medium: sed est vnicuique naturæ suum medium ab alterius naturæ medio diuersum: quemadmodum virtus omnis medium est. cæterùm differt medium in actionibus fortitudinis, ab eo medio quod est in actionibus liberalitatis: igitur hæc similitudo, quæ intercedit inter animi & corporis morbos, & sanitatem, rem totam declarat. Verùm est illius, quod paulò antè dictum est, reddenda ratio commoda: quia fieri potest, vt qui gradus caloris alteri est bonæ operationis causa, in altero actiones lædat. Nam, si tantus calor gratia exempli commodus est ad conficiendum cibos, vtrique videtur fore commodus: si incommodus, vtrique incommodus. Cæterùm res ita habet. Duplex in corporibus considerari potest temperies: altera, quę in proportione ipsorum elementorum est. quæ, quanquam à nobis in primo huius operis libro monstratum est non retinere proprias formas in compositis: tamen generant in hac proportione hunc modum substantiæ, in illa illum: alia est quæ in ipsis qualitatibus consistit, quæ mutari potest priori non mutata. non enim si temperatus aliquis incalescit, ab optima temperie iam defecit, nisi secundum habitum calorem comparet. illæ enim intemperies, quæ secundum habitum sunt factæ, vtramque temperiem peruertunt. (peruerti enim potest prior, vel longo victu permutata natura, vel morbo secundum habitum contracto) hic igitur spectatur natiua temperies, haud quanquam leuis illa dispositio. Igitur cùm hæc ita habeant, meritò fit, vt illæ qualitates quæ proportione respondent naturali temperiei, ad benè operandum sint accommodæ: quæ illi non sunt proportione respondētes, incommodæ. consistit enim facultatum omnium natura in natiua temperie. operatur verò vnaquæque facultas tunc optimè, cùm proportione respondentia instrumenta habet. Non ergo ampliùs mirum est, hunc gradum caloris huic homini esse ad operandum commodum, alteri incommodum, nam potest esse huic naturæ proportione respondens, & naturæ illi non respondens. Sed cur, si sanitas ex sua natura potest tot recipere differentias, non sunt à Galeno libro prædicto cum morborum differentijs enarratæ? An quoniam ille non erat sanitati dicatus liber, sed morbis? & sanitatis differentiæ sunt cum ipsis temperamentorum differentijs enarratæ? Hoc igitur ita dissoluimus. Verùm est in proposita diuisione alius scrupulus. Hic est exorsus Galenus eandem diuisionem, quam primo libro Methodi: quo loco professus est rationalem se diuisionē aggredi morbi: in suas omnes species. Atqui Thessalum tanquam logicæ rationis ignarum in diuidendo reprehendit. Est verò rationalis diuisionis ea lex, quam Porphyrius scripsit cap. De specie, non quiescere vsque ad infimas species. cui legi ipse se adstringit Galenus capite 3. primi Methodi his verbis, Iidem quicunque dicere de morborum numero instituit, quot omnes sint; non debet in prima differentia consistere: sed diuidendo ea procedere, donec ad aliquam infimarum specierum, & quæ ampliùs

Dubij in prius dictis ratio redditur.

Cōtr. altera excitatur circa dictā Galē. morborum diuisionem.

in aliam diuidi non poſsit, perueniat. Conſtat verò hoc idem eſſe illi propoſitum in prædicto opere. nam in ipſa libelli propoſitione inquit: Secundo loco dicam quot ſint vniuerſi primi & ſimplices morbi, qui veluti quædam aliorum ſunt elementa: deinceps verò tertio quot ſint ij, qui ex ipſorum compoſitione proueniunt. Cùm ita propoſuiſſet, tamen nō videtur in proceſſu vſque ad infima proceſsiſſe: ſed conſtitiſſe in primis differētijs. nam in temperamento (inquit) ſunt quatuor ſimplices, calor, frigus, humor & ſiccitas: tamen calor non videtur ſpeciei infimæ differentiæ. nam hæc poteſt eſſe, aut calor ī toto corpore, vel præcipuis eius partibus, (quæ febris eſt) aut in parte aliqua, quas conſtat eſſe ſpecies diuerſas. nam ſi laboret aliquis febre, alius intemperie iecoris ſine febre, nemo hos dicet laborare eodem morbo, nam febricitat alter, alter non febricitat. Præterea, Quicunque calor præter naturam poteſt fieri cum affluente humore, aut ſine affluente humore: quæ & ipſa differentia poteſt diuerſos morbos parere. fiunt enim ex intemperie, affluentibus humoribus, omnes tumorum præter naturam ſpecies. Et febrem in hecticam, putridam, & diariam Galenus primo De differentijs febrium diuiſit. Atqui hæ eædem differentiæ ab eſſentia ſunt deſumptæ. reprehenduntur enim antiquiores medici loco illo à Galeno, quòd omiſsis eſſentiæ differentijs, ab accidentibus deſumptas dixerint. Commendatur Hippocrates ſolus, tanquam qui ab eſſentia deſumptas tantùm dixerit: à quo inuentæ ſunt hæ differentiæ, quæ declarantur à Galeno. Adde, habere etiam huiuſmodi febrium differentias ſingulas propria ſibi ſigna, quibus dignoſcuntur, ut legenti librum De febrium differentia, & primum ad Glauconem, & ſecundum De criſibus conſtabit facilè. tamen dicente Galeno tertio De criſibus capite quarto, ſpecies morbi dignoſcuntur per propria ſymptomata. Igitur monſtratum eſt, non eſſe illam partitionem, vſque ad ſpecies infimas deductam. Eſt tamen pro huius ſcrupuli dilutione animaduertendum, Morborum eſſe differentias duplices, atque vtriſque vti medicos: quaſdam ex rei natura profectas, atque proinde genera & ſpecies conſtituentes: quaſdam verò non eſſe ex eſſentia, cæterùm eſſe ſpecies quas medici ſuis vſibus accommodant. quod euidentiùs euadet exemplis. Diuiſionem morbi in morbum partium ſimplicium, & compoſitarum, & communem, ac rurſus eius qui in temperie, in calorem, frigus, & humorem, aut ſiccitatem redundantem, per differentias ſpecierum eſſe iudico, quia procedit hæc diuiſio per ipſam morbi rationem. Nam ratio morbi, eſt affectus præter naturam: intemperies, eſt quidam affectus præter naturam: exceſſus caloris, eſt quædam intemperies: ita praua compoſitio eſt quidam affectus præter naturam: magnitudo inſignis, aut paruitas membri, eſt mala quædam compoſitio. Tamen quæ vlteriùs procedunt diuiſiones, non ampliùs ab eſſentia, ſed ab aliquo quod extra eſſentiam eſt, deſumuntur. Nam differentiæ omnes quas diximus caloris, aut ex ſubiecto corpore deſumuntur: vt ſi quis dicat, calor in toto, aut in parte, vel calor in humore, ſpiritu,

Deciditur controuerſ.

ſpiritu, aut cordis ſubſtantia. (quanquam reuera febris ſolus ille calor eſt, qui in cordis ſubſtantia recipitur. Quare illa diuiſio non eſt lata per ſubiecta corpora, ſed partim per hæc, partim per cauſas internas. Cæterùm hoc procedente ſermone, cùm de febrium eſſentia dicemus ampliùs, declarabitur, quo loco explicabimus dictionem Galeni) aut deſumuntur ex cauſis, vt cùm diuiditur in calorem qui eſt cum affluente humore: & cùm febris putrida diuiditur in bilioſam, pituitoſam, aut melancholicam: quòd ſi in continuam diuidas, aut intermittentem, vel in tertianam, quotidianam, aut quartanam; eandem diuiſionem facias, nempe accidentium quæ conſequuntur cauſam. nam quòd continua ſit, aut intermittens, locus in quo cauſa putreſcit, facit: differentia eſt ſpeciem conſtituens. Nam cauſa, aut ſubiectum corpus non intermutant ſpeciem. niſi manis dicere, calorem ferri diuerſum eſſe ſpecie, à calore lapidis: & calorem à ſole gentium, ab eo qui genitus eſt ab igne. Sed multò etiam minùs ſpecierum differentias enumeres, ſi calorum alium dicas intenſum, alium remiſſum, cùm intenſio & remiſſio, nihil tollant eius quod eſt in eſſentia. In morbis alijs, eodem modo fit. diuiſio nempe tumoris præter naturam, qui morbus compoſitus eſt, partim in temperamento, partim in compoſitione conſtituens, in phlegmonem, œdema & ſchirrum, & eryſipelas, ſecundum ueras ſpecies eſt lata. quandoquidem diuerſis ſecundum ſpeciem alterationibus afficiuntur partes in his tumoribus. Tamen diuiſiones illæ, quæ ſecundum partes affectas ſunt, vt phlegmones, in phrenitidem, & pleuritidem, & pulmoniam; conſtat eſſe tantùm per medicas differentias. vnde fit apertum huiuſmodi morbos ſecundum ſpeciem eſſe eundem, putà, phlegmonem. Cæterùm ſunt differentiæ medicæ illę, quas in conſtitutione artis inuenerunt medici curationi eſſe accommodatisſimas: vt, gratia exempli: quanquam diaria febris & putrida ſint eiuſdem ſpeciei: tamen intereſt multum ad curationem ſecundum cauſas, illas ſeparari. Quoniam cùm in curatione legitima, indicatio prima à cauſa ſit: ipſa illa diſtinctio veluti manu ad curationem ducit. Idem in inflammationibus intelligendum eſt. phrenitis enim & pleuritis, & inflammatio ventriculi, ratione illius indicationis, quæ deſumitur à morbo, eandem exigunt curationem. Diuerſa verò curatio fit, propter indicationem, quæ deſumitur à loco affecto morbo. Quod conſiderantes medici, ipſas ſpecies curationis accommodantes, ſermone in multas ſpecies diſtribuerunt. Tandem, vt ſemel dicam, veras morborum differentias in ſolo illo opere quod illis inueniendis dicatum eſt, proſequutus eſt Galenus in reliquis operibus, cuiuſmodi ſunt liber De differentia febrium, & De criſibus, & De locis patientibus, & Aphoriſmis, differentias medicas magis proſequutus eſt, phyſicam argutiem non adeò curans. Iuxta eaſdem medicas differentias ſecundo Methodi capite ſecundo, diſtribuit morbos omnes per cauſarum nomencla-

Obiectio diluitur. turas. Itaque constat, vt in libello De differentia morborum vsque ad infimas, ipsas perduxerit. Sed quid, quòd differentias illas febris in hecticam, putridam & diariam, ex essentia desumptas, vocauit Galenus? Animaduertendum est, posse esse differentias aliquas ex ijs, quæ essentiæ rei accidunt desumptas, quæ tamen ex essentia non sint: hoc contingit in diuisione febris per intensionem, vel remissionem, aut per subiecta corpora. nam calori, in quo febris est essentia, contingit esse intenso, aut remisso per se: contingit etiam illi esse in subiecto. tamen album, aut nigrum non accidit calori, neque calido, nisi ex accidenti: nihilominus intensum, aut remissum esse in hoc, aut illo corpore speciem non permutat. Igitur qui diuidit febrem per subiecta corpora, (quod se facere professus est Galenus eo loci) non diuidit per differentias ex essentia: tamen diuidit per ea quæ diuisæ rei essentiæ accidunt per se. atque hoc est quod ille nomine differentiarum desumptarum ex essentia, intellexit. Cæterùm,

Obiectio altera diluitur. quanquam hæc ita dicantur, videtur Galenus nondum in libello De differentia morborum exactam diuisionem instituisse. nam, quanquam in reliquis habeat, vt diximus: tamen hectica febris non potest non esse diuersa specie ab alijs in ratione morbi. nam illa est habitus, hæ sunt dispositiones. habitus & dispositio in Categoria qualitatis sunt diuersæ species. Igitur in ratione qualitatis præter naturam, differunt secundum speciem propositæ febres. Tamen, nisi quis oscitanter librum illum prætericrit, nihil deficere inueniet in diuisione. Nam quòd ad habitus & dispositionis attinet differentiam, philosophi ipsi in diuersas sententias distributi sunt: alijs dicentibus, non differre specie, sed secundum modum quendam se habendi eiusdem qualitatis. est enim (dicunt) eadem qualitas, cùm facilè separabilis est, dispositio; cum ægrè, habitus. Esse verò separabilem aut secus, videtur esse qualitatis modus quidam existimandi in re subiecta, non differentia. Si horum sententia vera est; constat, in diuisione esse omissum nihil: sed calorem, etiam si nihil addatur, esse speciem infimam. Si verò cõtraria sententia, quæ affert habitum à dispositione specie differre, verior est: ne tunc quidem est à Galeno quidquam omissum. Considera enim illum paulò antea, sanitatem distribuisse in optimam simpliciter & semper, & bonam plurimùm, & bonam nunc: & morbos in contrarios gradus. Qua in diuisione constat contineri eam, quæ est in habitum, & dispositionem. nam sanus plurimùm, atq; adeò magis qui semper est, habet sanitatem in habitu: qui nunc, in actu: morbum eodem modo. Habet verò sanitatem in habitu, qui illam habet coniunctam cum salubritate, quæ est

Probatur quæ dicta sũt fuisse ex mẽte Galen. naturalis potentia ad resistendum morborum causis. morbum eadem ratione habet in habitu, qui habet illum coniunctum cum insalubritate, quæ est naturalis impotentia ad benè valendum. Constat igitur, cùm hæc paulò antè dixisset, illum inter diuidendum omisisse nihil: atq; omnia, quæ de differentijs morborũ proposuimus, habere rectè. Quòd hæc sit in omibus differentijs mens Galeni, intelliges ex eo, quòd postquam differentias omnes in

partibus

partib.ſimplicib. & compoſitis dixerat:eas, inquam, quas nos in principio huius capitis propoſuimus: hæc addit: γένος δ' οὐδὲν ἐστι νοσήματος οὔτε ἐν τοῖς ἁπλοῖς σώμασιν, οὔτε ἐν τοῖς συνθέτοις ἴδιον ἑκατέρων· ἡ γὰρ τῆς διαιρέσεως μέθοδος ἐνδείκνυται τὸ ἀδύνατον. Qui locus emendatur à nonnullis, ut corrupus, dicẽtibus, nõ ἑκατέρων, ſed pro illo ἑκατέρω legendum eſſe. Significat enim ἑκατέρω *longiùs, vltra.* atque ita vertunt locũ: *Nullum autem genus eſt morbi, neque in ſimplicibus corporibus, neq; in compoſitis præterea proprium. nam ipſa methodus diuiſionis oſtendit hoc eſſe impoſſibile* Hæc Galenus. Qúa dictione cõſtat ſignificari ex ipſa forma diuidendi, qua fuerat vſus, petere, non poſſe aliud genus morbi inueniri, proprium aut ſimplicibus aut compoſitis, præter dicta: & ita apertè dici reliqua omnia genera præter illic comprehenſa, eſſe impropria, & non tam ex eſſentia deducta, quàm ad vſum medicorum inuenta. Cęterùm Leonhartus Fuchſius reprehendit hos interpretes tanquam corrumpentes Græcam lectionem, (nam reuera in omnibus codicibus inuenitur ἑκατέρων) interpretaturque Galeni verba. vt alii omnes hoc modo: *Genus autem nullus eſt morbi, neque in ſimplicibus corporibus, neque in compoſitis vtriſque proprium. nam ipſa diuidendi methodus oſtendit hoc eſſe impoſſibile.* Atque hæc verba longè in alium ſenſum transfert, dicens legem diuiſionis eſſe, vt per contraria fiat, vt fit hæc: Morborum quidam ſunt partium ſimplicium: quidam multiformium. atque proinde nihil poteſt (inquit) illorum vtriſque eſſe proprium: quanquam poſſit eſſe commune. nam proprium eſt, quod ſoli ineſt. Hæc ille. Sed quantum ego intelligo, longè a Galeni mente aberrat. nam non eſt in ratione contrariorum, vt non poſſit adeſſe pluribus, quod vni eſt proprium: ſed hoc idem fit in rebus omnibus diuerſis. Nunquid quod proprium eſt candoris, poteſt eſſe proprium palloris, magis quàm nigredinis? non arbitror. Non igitur iſtud ex ratione contrariorum naſcitur, ſed ex ratione proprij: quod ſcilicet ineſt ſoli. Innoluit igitur hæc declaratio multa præter rem. Præterea, ridiculum, ſi Galenus moneat, nullum morbum, qui ſimplicib. ſolis ineſſe poſſit, aut ſolis compoſitis poſſe ineſſe vtriſque. Eſt itaque hæc interpretatio ridicula. Sed animaduertendũ eſt dictione illa ἑκατέρων ſignificari poſſe *vtraſque partes*, vel, *alterutras*. atque ita vertendum eſſe locum: *Nullum genus eſt morbi* (intellige præter dicta) *neque in ſimplicibus, neque in compoſitis partibus, alterutris proprium. nam ipſa ratio diuiſionis oſtendit, hoc eſſe non poſſe.* quod perinde eſt ac ſi diceret. Conſtat ex ipſa ratione diuiſionis: fieri non poſſe, vt aliqua ſpecies morbi prætermiſſa ſit alterutris propria; neque ſimplicibus, neque compoſitis. Qua verſione præterquam quod nihil ex Græca littera permutamus, ſenſum reddimus facilem. Atque ſignificatur his Galeni verbis apertè, enumeratas ſolùm differentias eſſe proprias: (nam ſiue genera dicas, ſiue ſpecies, ſiue differentias nihil refert) reliquas omnes medicas, vt diximus. Eſt aliud quod poſſit aliqnem torquere. Videtur in cõpoſitione nullus morbus poſſe cõſiſtere. nam mõſtratũ à nobis eſt in ſecũdo huius operis libro: Actiones omnes

Fuchſius repreheñdit Gale. locum interpretantes

Refutatur expoſitio Fuchſii.

Explicat autor Gal. verba.

Controuerſia alia circa eãdẽ Gal morborũ diuiſionem.

esse in instrumentis ratione simplicium partium. nam figura, quantitas, aut positus, non sunt in genere efficientium. Igitur qua ratione monstrauimus, relationem non posse esse morbum, quia, cùm nihil possit agere per se, non videtur posse per se lædere per operationes: eadem conuincemur concedere, neque vitiosam figuram, neque magnitudinē, numerumve maiorem, aut minorem quàm oportet, incommodumve positum morbos dici debere. Qui relationis autorem se facit, ita statuit: Lædere actiones non esse agere quidquam. nam non quod edit vitiosam operationem, illam lædit per se: actiones siquidem omnes, tam quæ benè, quàm quæ malè fiunt, à facultate fiunt, non à sanitate aut morbo. Itaque, cùm actionem læsam edat facultas, & morbus actionem lædat: constat (inquit) actiones lædere, non esse quidquam agere. quare illud relationi contingere, nihil mirum. Hoc idem nos possemus dicere de magnitudine, figura, numero, & positu.

Decisio quædā.

Examinat autor priorem sn̄iam.

Cæterùm examinandum ampliùs est; neque tam leuiter prætereundum: nam quod dicunt, Actiones omnes à facultate fieri; falsum esse monstrat motus, qui per conuulsionem accidit, & qui per palpitationem. nam quemadmodum Galenus dicit 2. De causis symptomatum in ipso principio, hoc interest inter conuulsionem & palpitationem, & inter tremorem, & rigorem, & singultum, tussim, ructum, & sternutamentum: quòd duo illa solius causæ præter naturam sunt opera: reliqua fiunt, vbi ad opus simul coeunt morbus & natura. Ex quo loco constat, Nonnullas actiones fieri à solo morbo, nihil præstante facultate. Præterea, falsò dicunt: siquidem vniuersim intelligunt, morbum lædendo operationes nihil agere. nam calor nimius ventriculi non aliter lædit concoctionem (quæ in illo agitur) quàm vtendo: quod agere est. Igitur nihil horum est perpetuum. nam neque contrarium est perpetuum, scilicet, quod lædit operationes, aliquid agere. nam unguis in oculo lædens visionem nihil agit: sed supercrescens pupillæ, impedimento est subeuntibus speciebus, & exeunti facultati. Quare ratio ipsa iam videtur inuenisse: posse vtrunque horum contingere, & neutrum illorum esse perpetuum. Est præterea aliud, actionem læsam edi, aut actionem lædi. nam actio lædi potest, aut quia vitiatur, aut quia minuitur, aut quia tollitur. minuta, aut vitiata edi potest: sed sublata non editur. quin potiùs hoc ipsum lædi, est nullam lædi, est nullam edi. minutam edi, aut deprauatam, fortasse est facultatis: tolli actionem, aut omnino corrumpi, constat morbi esse opus. Igitur non edi actiones, morbus facit semper, nunquam facultas: atque hoc facit morbus vel corrumpendo ipsam facultatem, agendoque, cùm in genere efficientium est, vt frigus nimium vētris, refrigerando, facit cruditatem: vel facit impediendo, vt nimia moles fecit, quominus Nicomachus Smyrnæus se posset mouere loco. Sed earum actionum, quæ eduntur læsæ, nonnullæ eduntur à morbo solo, vt motus palpitationis & conuulsionis: nonnullæ à facultate sola, vt deprauata visio in suffusis: (nam ad uidendum nihil potest præter videndi facultatem concurrere) nonnullæ à facultate & morbo, vt confectio praua ciborum in calido

lido

lido ventre. nam chylus generatur ab hoc calore cum hac substantia: alterutra causarum læditur, edit læsam actionem. tamen etsi actio læsa edi possit à facultate: quod actionem lædit, morbus est perpetuò. nam facultas edit actionem læsam, quam morbus læditatque ipsum lædere est nonnunquam agere, nonnunquam secus. Quare nihil est intellectu difficile, posse vitiosam figuram, aut quantitatem, aut positum, actiones lædere, etsi in genere efficientium non sint. Quanquam neque hoc ipsum licet dicere asserentibus, morbum esse relationem realem, ut loquuntur. nam relatio per se neque potest agere quidquam, neque impedimento esse: sed hæc omnia contingunt earum fundamentis. Adhuc videtur restare alter scrupulus in diuisione morborum. Color quicunque præter naturā fit in humore aqueo, qui replet locum inter humorem crystallinū & tunicam corneam, est morbus oculi: tamen in nullo genere trimembris diuisionis est. Quòd quidem morbus oculi sit is color, licet apud Galenum legere: qui primo De causis symptomatum inter eos morbos talem colorem refert. licet etiam tibi haud dubiè intelligere argumentanti ex diffinitione. Est enim affectus (est enim *διάθεσις*) præter naturam; (loquor enim non de eo colore, qui fit ex natura, sed quem fecit error) & facit nouā quæ sentiri possit in visione, (facit enim videri omnia eodem colore infecta) idque per se. neque enim quia in ea parte alius quispiam morbus est, quem sequatur color; sed quia talis est color, læsio accidit. Itaque morbus est, & nullus prædictorum generum. quare diuisio uidetur uitiosa. Sunt qui concedentes reliqua, quæ dicuntur in argumento; morbum eum dicunt, etsi nullius dictorum generum sit, reduci tamen ad illorum aliquod: tuncque aut ad morbos temperiei reducunt, quia omnis color consequitur temperiem: aut ad numerum, quia adest res, quā non oportebat adesse, puta ille color: aut ad figuram, quia modum permutationis figuræ dicunt esse illam coloris mutationem. Tamen mihi hæc omnia displicent: neque video, cur ad aliquod tale genus reducatur. nam in Categorijs ea tantùm collocantur, de quibus dicitur genus, ut homo & equus sub animali: animal & corpus sub substantia. reductione quadam collocantur illorū differentiæ, quas uocant specificas: vt rationale & mortale in substantia. tamen color nihil tale habet cum temperie. Iam uerò si cuiusuis rei redundantia etiam accidentis morbum facit in numero, omnis morbus generat alium in numero. nam si nihil aliud, saltem redundabit ea qualitas, quæ est morbus. Sed non omnis morbus est in numero: quia redundantia substantiæ est morbus in numero, non accidentis. A figura etiam longissimè abest color uitiosus. nam neque est symptoma uentris, neque superficiei. nam neque obstructio, neque laxitas, neque læuitas, neque præterea est, quod strictè dicitur figura. Proinde ego verius censeo, illum nullo dictorum generum contineri, sed dici debere per se extra diuisionem. Idque ideo fieri, quòd non est morbus, qui partibus omnibus possit accidere, ut alij, sed soli oculo. huic enim soli potest color esse morbus; quem solū opus est à coloribus alterari, ut operetur. Sed dices, Eadem ratione sapor potest

Alia cōtrouers. circa eandem diuisionem.

Quorundam solutio.

Reprehēditur.

Autoris sntia qua soluitur difficultas.

eſſe morbus linguæ. & ita non vnum, ſed duos morbos oportebit à diuiſio ne excipi. Nego. nam ſapor linguæ non eſt læſionis guſtus cauſa: ſed ſapor ſaliuæ, qui non eſt affectus præter naturam partis, ſed eſt ſymptoma eius intemperiei, à qua genitus eſt ille humor præter naturam ſaporis. Quare de morborum differentia ſatis diximus.

De cauſis morborum. CAP. III.

Genus cauſarũ quadruplex.

GENVS omne cauſæ non morborum modò, ſed etiam rerum aliarum, vt nos docet Ariſtoteles, aut eſt in rei forma, aut in materia, aut in fine, aut eſt efficiens. (cauſam formalem, materialem, finalem, & effectiuam vulgò) cauſa quæ in forma eſt, propria cuiuſuis rei eſt eſſentia. Cùm igitur de ſingulorum morborum naturis, atque morbo ſecundum genus vſque ad nauſeam diſputauerimus, fruſtra hic de his morborum cauſis iterum diſputaremus. In materia nulla cauſa morbi eſt. Nam cùm morbus nihil ſit arte factum vt ſtatua, non eſt ex materia ſecunda, vt illa ex ære: cùm etiam non ſit ſubſtantia, ſed accidens quoddam, non eſt ex materia prima. Verùm habent accidentia cùm de re aliqua dicuntur, vt album, & nigrum dicuntur de corpore, ſubiectam rem pro materia & huius generis cauſa; hac ratione ægrotantis, aut febricitantis, dictum à nobis antea eſt, materialem cauſam eſſe corpus viuens: atqui hoc aut ſecundum partes ſimplices, aut ſecundum multiformes. Cæterùm hæc in differentijs enarrandis comprehenſa ſunt. Cauſa morbi nulla eſt in fine. nam quę habent eſſentiam ſuam in aliqua perfectione, hæc fiunt propter finem: atque ſua perfectio eſt finis & cauſa, quæ in pleriſque (vt dicit Ariſtoteles) eſt eadem cum forma. ſed quod habet eſſentiam in imperfectione, cuiuſmodi morbus eſt; non fit propter finem, ſed ex defectu contrariæ perfectionis pullulat. Sanitatem certè facit natura, vt homo melius viuat: ſed morbi cauſa morbum facit, non vt homo deterius viuat, (nihil enim gratia mali operatur) ſed contingit hic ex defectu ſanitatis. Neque profectò dixerim morbi cauſam operari, cùm morbum generat ſine fine. Sed humor putris calfaciens cor generat calorem, aut propter generationem ſimilis, aut aliud aliquid, quod permitto Phyſicis dicere. Statim ac calor naturalem mediocritatem excedit, comparat rationem morbi: quæ conſequitur hanc generationem paſsionis, & congeneratur ex accidenti, non proprij finis gratia. Nam non alia ratione priùs monſtrauimus, Ad morbum nihil moueri per ſe: vt neque ad aliquem alium habitum, aut diſpoſitionem. Igitur morbus nunquam videtur fieri cauſa finis. Sed contra eſt, quòd præcipiente Galeno 3. Methodi, cùm punctus neruus eſt, & conuulſio imminet, totum prædicimus neruum. eodem modo facimus, cùm ex arteria ſanguis fluit, qui non aliter compeſcitur. ſæpe chirurgi iſchiadis dolorem vſtione curant, probante id Galeno ſexto Epidem. ſecunda parte. Conuulſionem ex repletione, eademque ratione, aut

Materialis cauſa morbi nulla.

Finalis cã morbi nulla.

Obiectio diluitur.

aut etiam maiori paralysim, excitata febre audent multi curare, cùm alia videntur impotentia, desumpta ratione ex Hippocrate, qui ita scripsit: Melius est febrem conuulsioni superuenire, quàm conuulsionem febri. Celsus circumspecti medici dicit esse, lentam febrem excitata acuta curare. Multa sunt talia, in quibus medici, data operà, propter consequutionem alicuius finis, morbos student medicamentis generare. Quod, cùm fit, non dubium, quin sit morborum, qui ad aliorum sublationem generantur, finis, & in eo causa: vt præcisionis nerui causa & finis est deuitatio conuulsionis, febris, conuulsionis curatio, excitationis febris acutæ ex lenta: vt si id quod adest curationem non recipit, recipiat id, quod futurum est. tamen hic morbi auxiliorum habent rationem, non morborum. nam utitur medicus tunc temporis vno morbo ad demoliendum alium. hi igitur fines auxiliorum sunt, non morborum. Quando verò morbi recipiant rationem auxiliorum, aut quando secus; docebit pars huius operis ad curationem spectans. Hæc igitur, quæ παθολογικὴ est, de efficientibus morborum causis disputet. Efficientium causarum quædam est externa, quædam est interna. vtuntur medici nominibus his, Causa externa, aut causa procatarctica, aut causa prægressa; vsurpantes hæc nomina pro eadem re: & nomine causæ antecedentis, aut internæ, eandem rem significant. Libro De causis morborum cap. secundo, causas externas ita finit Galenus: quæ extrinsecus adueniunt, & alterant corpus, atque transmutat naturam vehementer. Cæterùm multis alijs in locis sub nomine causarum pregressarum comprehendit nonnullas, quæ non extrinsecus accedunt, sed intrinsecus in ipso corpore generantur: cuiusmodi sunt bubones, à quibus diariæ febres solent gigni; etiam si proprium harum est, vt à procatarcticis causis generentur. Proinde Celsus, quò hanc ambiguitatem, si quæ ea est, in nominibus deuitaret; causas procatarcticas omnes nomine causarum manifestarum comprehendit, antecedentes appellat abditas. Quæcunque igitur causæ, siue in corpore gignantur, siue extrinsecus contingant; manifestæ sunt, & sensu cognoscuntur, non coniectura, procatarcticæ dicentur: vt quæ interius latent, internæ. nam quæ causæ, etiam si in corpore fiant, tamen manifestæ sunt, meritò cum externis connumerantur: alterant enim corpus, non aliter atque illæ, continuarum partium alteratione. Licet igitur iterum resumpto sermone ita diuidere. Causarum, quæ morbos faciunt, quædã in corpore gignuntur, quædã extrinsecus accedũt. atqui earũ quæ in corpore gignũtur, quædam abditæ sunt, & antecedentes appellant, aut internæ: quædã manifestæ sunt, & hæ etiam sunt procatarcticæ, vt genus earum, quæ extrinsecus occursant. Animaduertendũ hoc loco est, in causis externis nonnullas esse, quæ per se sint causæ: vt pôtio calida, multa alimentorũ ingestio, aut nimia exercitatio per se quidem fiunt febriũ causæ sunt enim hęc oĩa natura sua calorem efficientia, & calere inducunt febrem: tñ Joannes, aut Petrus, gratia exempli, qui potionẽ vini huic propinauit; externa febris causa est factus: verùm id per accidens.

Efficientiũ causarũ morbi diuisio.

De causis externis animaduersio.

dens. non enim hic ut Petrus, neq; vt propinator, habet ex natura sua promptitudinem ad febrem generandam: sed ita contigit, forte fortuna. Harum causarum nulla consideratio pertinet ad medicum: quæ doquidem neque curationis præbent aliquam indicationem, neque ad faciliorem febris dignotionem utiles sunt. aliæ enim causæ, quę extrinsecus occursant, quanquã ubi semel pręterierint, nihil indicant in curatione: tamen conducunt ad cognitionem affectuum. quod docet Galenus quarto Methodi, capite tertio. & febres diarię docent aperte: quarum notitia maxima, ex causa prægressa proficiscitur. Hæ igitur ad medicam attinent considerationem propter dignotionem affectus, etiam si per se nõ exigunt aliquam curationem: quam tamen exigunt internę, etiam si in genere manifestarum sint. Cùm igitur tres iam inuenerimus causarum manifestarum species, primam earum, quę in corpore sunt, euiusmodi sunt borbones: aliam externarũ, quę causę sunt per se, aliam causarum ex accidenti: primę & ad cognitionem conferunt, & in curatione habent propriam indicationem, secundę conferunt ad cognitionem solùm, tertię ad neutrum, & proinde extra medicam considerationem constituendę sunt. De causis externis, quę per se sunt causę, orta sunt ante Galenum duo sophismata: quæ ille libello, cui titulus est De causis procatarcticis, refutauit. Fuere qui contenderent, illas omnino non esse causas morborum: aut si quo modo causæ dicerentur, id esse ex accidenti. ut propinatorem uini dicebamus factum esse febris diariæ causam. nam si per se sol, aut exercitatio, aut uinum, causæ febrium forent, in quemcunque hominem inciderent, febrem generarent. Non enim potest separari à re, quod inest illi per se. sed si bis mille homines sint in theatro confertissimi, æstiuo tempore, sub meridie: (si ita foras ferat) unum aut alterum continget febricitare ex æstu, manentibus alijs omnibus à febre liberis. Atque uidetur horum ratio confirmari, interrogando, Cur uini propinatorem causarum ex accidenti febris dicimus? An non quoniam febricitandi causa in ipso nõ est, sed in calore potus? At neq; in æstu febricitandi causa, sed in ipso homine, qui febricitat: alioqui omnes qui æstu laborauere, fuissent correpti febre. quod cùm factum nõ fuerit, constat aliquid adfuisse huic homini, quod fuerit eius febris causa. Dirimit tamen sophisticam hanc rationem primo De febrium differentia capite quarto dicens: Oportet enim toto hoc sermone memoria repetere, quòd nulla causarum sine patiẽtis aptitudine agere potest; alioquin omnes, qui sub æstiuo sole commorarentur, febricitarẽt. Possunt itaque hęc ex natura sua febrem facere: modò adsit in his qui perpessuri sunt, præparatio. atque hoc ipsum indicat, illas operari per se. Alij, quanquam hoc admitterent, tamen nullam harum causarum dicebant febrem posse facere, quin permoueat internarum aliquam: sed proprium esse externarum causarum, permotione antecedentium morbos generare. Cæterùm conuincitur stulta hæc opinio mille euidentibus exemplis. nam si ecu bi præcisus ex ictu digitus est: factus est morbus, in deficiente naturalium partium numero, omnibus internis causis inalteratis. nõ enim uideo, quam aliam

De causis externis per se duo sophismata quæ Galenus refutauit.

Rationẽ sophisticam dirimit Gal.

Aliorũ opinio cõuincitur.

aliam causam præcisione ensis mouerit, aut quid aliud effecerit: præterquam quòd digitum præcidit, qui est ipse morbus. Qui ex itinere semianimes præ frigore in hospitium deferuntur, refrigerationem patiuntur nudam: atqui eam ex occursu frigidioris ambientis. Multi repentè ex sola perfrigeratione occipitis, occursu frigidioris cuiusdam auræ facta, priuantur memoria. At fortasse id uolunt de febrium generatione intelligi. Sed neque in his uerum est, quod afferunt, nisi continuò velint defendere: nullam hecticam febrem posse fieri à principio, alio febris genere non prægresso. Sed huius sententiæ absurditatem sumus in sequenti libro detecturi. Interim illud dicimus cum Galeno primo De febr. differen. cap. 8. Febres hecticas duplicem habere generationis modum. aut enim alijs febribus succedunt, aut à causis procatarcticis, more diariarum ab initio nulla prægressa generantur. Quod cùm sit, constet fieri febrem à causa externa citra alicuius internæ alterationem. Siquidem quò febris hectica fiat, neque spiritus, neque quidquam aliud intra corpus in causa est. Cæterùm de vltimo hoc exemplo dicturi paulò infrà diffusiùs sumus. Quod propositum aduersus sophistas est, monstrauimus euidenter: esse scilicet causas externas per se morborum causas, atque illos citra alicuius internæ mutationem posse generare. Quare ad antecedentes opportunum fuerit conuertere sermonē: quarum nonnullæ sunt, quæ antecedentes tantùm dicuntur: nonnullæ, quæ continentes. quanquam de continenti est in controuersia, an possit morbis contingere. Sed considerandum ante alia est, à medicis quamplurimis de eadem re dici nomen causæ continentes, & coniunctæ: atque proinde damnari Auicennam cum asseclis suis, quòd febribus putridis dicant esse quasdam causas antecedentes, & quasdam coniunctas: atque coniunctas esse, dicant, eas, inter quas & morbos nullæ aliæ causæ intercedunt. Sed ego non video, cur reprehendi debeant. necesse enim est, cuiuscunque rei esse proximam causam quandam, alioqui causarum sit infinitus numerus. quam tamen causam, non arbitror, poterant aptiori nomine, quàm coniunctæ, significare: siue ea sit continens, siue non. hoc enim nomine causæ proximæ, aut coniunctæ (quod idem est) vsus est Aristoteles octauo Metaph ἐγγύτατα αἴτια. Igitur coniuncta causa non est, cur cum continenti cōfundantur. nam coniunctam necesse est adesse cuiuis morbo pendenti ex causa, continentem non est necesse. atque facta hac distinctione clarior euadet doctrina. Quoniam verò autor diffinitionum indistinctè vsurpat hæc nomina: non est quòd permoueamur. negant enim omnes vno consensu librum esse Galeni. Nos itaque coniunctæ & continentis diuersas rationes esse dicimus: coniunctam esse, inter quam & morbum non est causa media: continentem eam, quæ in generatione habet essentiam. quod mox sumus declaraturi. Scio Galenum primo De causis symptomatarum cap. quinto, ita scribere: τὸ μὲ̀ συνεχὲς αἴτιον, ἢ συνεκτικὸν, ἢ προσεχὲς, ἢ ὅπως ἄν τις ὀνομάζειν ἐθέλῃ. quod plerique ita vertunt: *Causa igitur continua, siue coniuncta, siue continens, siue vtcunque aliquis nominare velit.* Quæ phrasis videtur significare,

De antecedentib. morborū causis.

Cōiuncta causa nō debet cū continēti cōfundi.

Galeni locus declaratur.

care, nihil intereſſe inter coniunctam & continentem cauſam. Tamen conſidera dictionem hanc *συνεκτικὸν*, non tam ſignificare *coniunctam*, quàm *continentem*; vt illa tria nomina *συνέχον, συνεκτικὸν* et *προσεχὲς* eandem rem ſignificent. Sed quanquam ita legeretur, vt legunt illi; non poſſemus intelligere coniunctæ & continentis cauſæ eſſe eandem rationem. nam Galenus illic loquitur de cauſa ſymptomatis cuiuſdam, putà torporis: qui proculdubio habet cauſam continentem. Cauſa verò, quæ eſt continens, eadem eſt & continua, & coniuncta: quanquam non quæcunque coniuncta, eſt eſt & continens. Ergo loco illo nihil intererat dicere cauſam cõiunctam, continentem, aut continuam: cùm ſermo eſſet de paſſione habente cauſam continentem, cui proinde neceſſe erat adeſſe reliqua omnia. Tamen reuera horum nominum *continens, & coniuncta*, diuerſæ ſunt notiones. Præter hæc animaduertendum eſt: apud antiquos, quantum conſequi poſſum ex autorum lectione, nomen cauſæ continentis latiùs, quàm hodie apud neotericos, vſurpari eſſe ſolitum. intelliges id ex Celſo, quem omnium maximè in Latinarum vocum vſurpatione, & reſponſu cum Græcis, oportet conſulere. Qui in procœmio primi libri cauſas abditas & continentes vocat, his vſus verbis: Igitur ij, qui rationalem medicinam profitentur, hæc neceſſaria eſſe proponunt, abditarum & morbos continentium cauſarum notitiam: deinde euidentium: Vides, vt Celſus morborum ſecundum antiquos Rationales interpretetur cauſam eſſe continentem: & nomen continentis nullo rigore de quacunque abdita dicat. Tamen neotericis placuit eo vti, vt rigidiſſimi vtebantur Stoici: quia vt Galenus refert libello aduerſus Iulianum ſcripto, ab Stoicis inuentum nomen hoc eſt, ſed neque in illa rigida ſignificatione mihi videntur medici omnes cauſam continentem rectè finire. dicunt enim cum autore diffinitionum: Cauſa continens eſt, qua poſita ponitur, & qua ablata aufertur. Tamen ex ipſius Galeni verbis, & ex diffinitione, quam ille ab Stoicis accepit, facilè intelliges, non eſſe hæc duo in eſſentia cauſæ continentis, vt poſita ponatur, & ablata auferatur effectus: ſed alterum tantummodò, vt ſcilicet ablata cauſa, auferatur effectus; ita vt neq; momento temporis poſſit cauſa ablata effectus perſeuerare. Nam primo De cauſis pulſuum tres cauſas continentes eſſe dicit Galenus, inſtrumenta, facultatem, & vſum: tamen nulla illarum hoc habet, vt ipſa poſita ponatur pulſus. habet enim emortuum corpus arterias, tamen non habet pulſum. quoniam, vt pulſus fiat, neceſſe eſt tres illas cauſas conuenire: quo tollatur pulſus, ſatis eſt quamcunque illarũ tolli. atque hoc vnum facit tres eſſe cauſas continentes. Præterea Galenus, libro aduerſus Iulianum capite vndecimo de ſententia Stoicorum ita diffinit: Cauſa continens eſt, quæ in generatione ipſa habet eſſentiam. quod nihil aliud eſt, vt ego intelligo: quàm quę eſt, quò generetur, & ſit effectus, neceſſariò requiſita. Qua ratione cõſtat, materiam & formam cuiuſcunque compoſiti phyſici, eſſe illius cauſas continentes: quia ſublatione cuiuſcunque illarum tollitur compoſitum, etiam ſi ad illius generationem ambobus ſit opus. Igitur cauſa cõtinens, vt ab Stoicis

Nomen cauſæ cõtinẽtis latiùs apud antiquos, quã nũc.

Neoteri ci nomine cauſæ cõtinentis quõ vtantur.

cis antiquitus, & à medicis hac ætate accipitur, est, qua ablata perit statim effectus: vt neque momento temporis sublata causa duret. Est apud Galenum lib. aduersus Iulianum scripto. capite vltimo diffinitio quædam continentis causæ, quam plerisque medicorum sinistre interpretantur. Est verò eo loco ita scriptum: Cùm tamen nullam aliam continentis causę referre rationem possit, quàm quòd ab ea aliquid fiat & cum ea pariter cesset. Illud enim pariter de cessatione tantùm dictum est: prima verò pars est finitio causæ in genere, nimirum, Causa est, à qua aliquid fit. Est ergo ac si dixisset, Causa cõtinens est causa, cum qua pariter tollitur effectus vt pars prima posita sit loco generis, secũda loco differẽtiæ. Vis enim luce clarius intellgere diffinitionem hanc longè differre à sua istorum: considera de multis verè hanc dici, de quibus sua dici non potest. De facultate vitali dixeris verè, illam facere pulsum, & cum ea simul pulsum tolli: tamen falsum est, posita facultate poni necessariò pulsum nam si deest vsus, etsi reliqua adsint, nunquã ille fiet. Quod etiam à Galeno dictum est. 1. De locis patientibus: Illud quo nos tangente generatur passio, & quo decedente quiescit, causam esse omnes homines credunt. Franciscus Valeriola intelligit de continente, causa dictum: tamen falsò. non enim notionem continentis causæ, sed causæ in appellatione communi voluit illic Gallenus scribere, quod citra dubium mox scripta exempla (quæ oportuit Valeriolam considerare) declarant. Si igitur (inquit Galenus post priora verba) & ignem vstionis, & gladium sectionis causam esse credimus. Nunquid ignis est vstionis continens causa? aut gladius sectionis? aut si sunt; nunquid vt vstio fiat, satis est adesse ignem: & vt scissio, gladium? Est ergo causa continens causa, qua ablata aufertur statim effectus. Qua finitione præmissa ipsa occasio exigit vt agitetur à nobis illa quæstio non tam vtilis, quàm celebrata, de causa continenti, an in morbis sit. Primò illud satis constat; omnem causam quam formalem vocant, esse causam continentem rei. nam est propria ipsius rei forma, cuius sublatione constat tolli rem. Sed vt diximus, modò de causis efficientibus disputamus. nam forma morbi est ipsa illius ratio, magis quàm illius causa, à qua fiat. Leonhartus Fuchsius proteruè contendit, nullum morbum posse habere causam continentem. atque addit hanc rationem: Nihil, quod habet esse permanens, habere potest causam continentẽ. Sed omnis morbus est res permanens: nullus ergo habere potest causam continentem. Librum de Diffinitionibus, & Introductorium negat esse Galeni: quoniàm manifestè in illis asseritur continens morborum causa. Sed & libello Aduersus Iulianum ita est scriptum: Ponatur tamen, causam morborum continentem interdum esse plenitudinem: necesse statim est, vt eius sublatione tollatur morbus. Quanquam possit hic fortasse dicere, ex suppositione meminisse Galenum causæ continentis. Sed Celsum saltem habet contra se loco citato: nisi dicat, aliter illic à Celso esse vsurpatum nomen, atque ab illo vsurpatur. calculum in renibus, & sextum digitum morbos ipsos esse dicit, non morborum continentes causas. Habet hæc

Plerisque medici malè declarãt causæ cõtinentis quãdam definitionem Gal.

Valeriola reprehenditur.

Agitatur controu. de causa cõtinẽti an inmorbis sit.

Fuchsii opinio.

ille: tamen errat apertè multis modis. nam calculus suppressionem vrinæ non facit per se, sed per obstructionem. Præterea, cogitur eodem modo concedere humorem, qui obstruit, esse morbum: quod libenter concedit, non considerans contradicere se apertè Galeno, qui cap. septimo libri De differen. morb. dixit: Ipsa siquidem obstructio est ægritudo: humores verò, ægritudinis causa. Igitur Leonhartus dum Galeni dicit se sententiam interpretari, ab illo manifestè recedit. Præterea propositio argumentationis eius est apertè falsa. dicit enim, Nullam rem permanentem causam continentem habere posse. tamen lumen procedit à luce, vt à continenti causa: specierum suarum qualitates sunt causa continentes. Atque vt semel dicam, nulla res est, quæ careat causa continenti. nam partes suæ essentiæ, siue physicæ compositionis, siue metaphysicæ, sunt cuique rei continentis causæ. Malè igitur dicit, nullam rem permanentem illam habere. Alij sunt, qui morbos omnes (vt superiùs diximus) appellant relationes. atque de causa continente in morbis ita censent: Duplices esse morbos, quosdam additione factos, vt sextum digitum, aut calculum: (huius etiam generis dicūt esse febrem, quia ex incremento caloris fit) quosdam detractione, vt detractionem digiti. Morbos igitur ex additione, dicunt causas continentes habere, illa scilicet quæ addita sunt, siue sint accidens, siue substantia: tamen morbos ex detractione non habere talem causam. Hi (salua pace dixerim) imperfectam constituunt doctrinam, & ex falsa opinione progressi minùs loquuntur consentanea. Nam respondent, Morbi ex additione habent causam continentem: morbi ex diminutione non habent. Quid de his, qui neque ex additione sunt, neque ex detractione? An nullos tales esse putas? Subuersio pupillæ est additio, an detractio? Ego putauerim neutrum: sed partium, quæ præerant, prauum positum. Luxatio ossis est additio an detractio? (Mihi nihil videtur additum, neque detractum quidquam: sed quæ priùs erant, malè sibi cohærentia. Hi igitur morbi habent causam continentem? an non? Oblitus est. Ferendum id est, si quæ dixit, dixit verè. At ego audiueram, Omnes relationes prouenire necessariò ex fundamento & termino, atque corruptione cuiuscunque illorum, corrumpi necessariò. habere etiam relationem quancunque fundamentum & terminum propinquum & remotum. Quare non video, qua ratione pugnet minùs cum rei natura: relationem carere causa continente, quàm hominem esse irrationabilem. Igitur, si morbi omnes relationes sunt: omnes habent illam, tam qui ex detractione, quàm qui ex additione. Nam dicito mihi, quod est defectus digiti fundamentum: atque illud monstrabo relationem continere. Est, dicit, fundamentum illius defectus, id quod de manu superest: quod tamen si auferatur, non aufertur morbus, sed crescit. Si crescit, ergo non est relatio. aut deuota, relationem crescere: vt deuorasti illam non corrumpi corrupto fundamento. Præterea, necesse est, cùm præcisa ampliùs manus est, relationem priorem perijsse: alioquin eadem relatio habuit duo fundamēta, id videlicet quod modò superest, & quod priùs supererat.

Reprobatur Fuchsius.

Aliorū opinio.

erat. quod satis certò scio, non concedes. Igitur qui laboranti vnius digiti defectu manum præscindit, curat morbum: nam tollit fundamentum,qua re & relationem. Sed relatio est morbus: ergo tollit morbum. Hæc continet tua assertio: sed nollem mihi tales contingere chirurgos, qui digiti vnius defectum alterius curarent præcisione. Non ergo loquuntur hi consentanea. Sed, si ex tam absurda opinione quidquam potest esse consentaneum,dicendum foret, morbum omnem habere causam continentem:& cùm defectus digiti vnius est,& quod superest manus præscinditur,tolli relationem, quæ erat morbus,sublatione fundamenti,tamen substitui pro illa aliam deteriorem: proindeque hominem non curari, sed permutari ad grauiorem morbum.est enim curatio,non quæcúque morbi sublatio,sed morbi commutatio cum salute. Qui ita diceret,obseruaret sermone cõsequentiam:procederet tamen ex absurda opinione,quod paulò superiùs monstratum est, sed satius fuerit hos iam missos facere, & transgredi ad aliorum assertiones. Eorum qui morbum in qualitate statuunt, quidam sunt, dicentes, morborum quosdam habere continens causas:quosdam minùs. Nonnulli rem ita distinguunt: Morborum quosdam fieri, quosdam factos esse: quosdam partim fieri, partim factos esse.atque horum omnium eos, qui adhuc fiunt, dicunt habere posse continentes causas.vocant fientes eos, qui curari possunt sola causæ sublatione, citra temperationem arte factam.confirmant hanc sententiam ex Galeno primo De locis patientibus cap. 2. vbi ita scripsit: Quippe nonnunquam à causa quapiam oritur passio, sed ita vt separata causa haud quaquam permanẽtem habeat affectionem: interdum autem, partim iam facta est,partim etiam tum fit: sæpenumero quanquam fieri desinit,ablata causa, perseuerans tamen manet affectio. Hæc Gal. Hi, vt à principio diximus,usurpantes nomen ut ab antiquis medicis usurpabatur,rem ipsam docent,ut habet: cæterùm propositæ quæstioni non respõdent. Diximus enim in hac quæstione magno rigore usurpari nomẽ hoc, usque adeò ut ad naturam causæ continentis necesse sit, ablata causa effectum auferri momento temporis, quod nullis febribus potest contingere,ut proponens ueram sententiam iam demonstro. Nullus morbus temperiei habere potest causam continẽtem: reliquorum illi, qui additione rei alicuius consistunt, causas continentes habent: reliqui non habent. quod primò est propositum, hanc habet demonstrationem. Nulla qualitas quæ per motum generatur ex remissione contrarij,& habet factum aliquid,potest ex causa continenti pendere. Sed omnis morbus temperiei est qualitas talis, & habet aliquid factum: igitur nullus talis morbus potest pendere ex causa continenti. Quòd necessariò omnis alteratio quantumuis adhuc fiat,habeat aliquid factum, hinc disce:quòd ab Aristotele demõstratum est 3.De motu,omnem motum esse actum rei quæ mouetur. vnde philosophi colligunt. motum tribui posteriori passioni. Est posterior passio qualitas ea,quam res quæ alteratur, comparat alteratione.tribuitur uerò illi motus: quoniam nũquam ille est usque dum genita est posterior passio in eo quod alteratur.

Opinio alia.

Auctoris sñia, qua diluit controuersiã

alteratur. Nam res quæ nihil omnino accepit, nondum alteratur: ſi non alteratur, quieſcit: quod quieſcit, non mouetur. ergo quando motus alterandi eſt, neceſſe eſt aliquid eſſe in re quæ alteratur factum. nulla igitur febris poteſt ita fieri, vt nihil habeat factum. quod ſi quid habet factum, illud, quantumuis ſit minimum, non poteſt habere cauſam continentem: debet enim corrumpi motu. Atqui cùm motus tempore fiat; non poteſt, quod per motum corrumpi debet, alterius rei corruptionem repentè, aut puncto temporis conſequi. Finge enim febrem fieri. tollat Deus puncto temporis cauſas omnes: durabit nihilominus febris, quantum durabit corruptionis motus. demonſtratum igitur eſt, nullum morbum, qui ſit intemperies, continentem cauſam habere poſſe. quod reliquorum morborum, ij qui in additione conſiſtunt, habeant, ſatis liquet. quandoquidem ſubtractio eius quod redundat, eſt ipſius morbi ſublatio, ſine alia morbi corruptione. Nam ſi cui ſunt ſex digiti, ſola ſexti digiti præciſione curatur, nulla præterea curatione indigens. reliqui morbi nullam cauſam habent à qua ita pendeat. Diximus itaque modum quo cauſa ſe habet ad morbum & quando continens ſit, & quando continens ſit, & quando ſecus. Iam de ſingulorum morborum cauſis dicere fuerit opportunum: atque omnium primò caloris, qui omnium morborum ſimplicium primus erat in diuiſione. Caloris excitādi ſunt quinque cauſæ, motus, putredo, & vicinia rei calidæ, conſtrictio, & cibus potusve calidior. omnes cauſæ, ſi quæ præter has videntur alicubi ab autoribus dictæ, his quinque continentur. nam qui febricitant ex exercitatione aut ira, metu, mœrore, aut alio quopiam animi motu, ex motu incaleſcunt. Qui febribus putridis corripiuntur, ex putredine incaleſcunt: qui ex mora in balneo, aut in ſole, aut ex bubone, aut medicamine calido, ex vicinia rei calidæ: qui ex refrigeratione, aut balneo aluminato, aut medicamine aſtringente, ex aſtrictione febricitat: qui ex ebrietate, aut ſatietate, aut eſu acrium ciborum, cuiuſmodi ſunt cepæ, aut allia, aut porri, ex quinta cauſa.

De cauſis ſingulorū morborū, ac primò caloris.

Qui ex fame febricitat, vt octauo Methodi cap. 2. à Galeno dicitur contingere calidis & ſiccis naturis, videri poſſit alicui nulla dictarum cauſarum febricitare. Sed animaduertendum eſt: Famem rarò efficere febrem diariam, ſed ex bile. Nam febricitant ex fame ij, quos Hippocrates picrocholos appellat calore naturali, in defectu alimentorum, conuerſo ad recrementa biliosa: (illis enim ea natura abundat) quæ aut putrefacta, aut vſta, febrē faciunt pendentem ex putredine. intelligo enim hic nomine putredinis putredinem & vſtionem, quandoquidem monſtrabimus ſtatim, ſcribentes ſeorſum de modo quo humores & ſpiritus fiunt febrium cauſæ, Galenum nomen putredinis ita accepiſſe, cum omnes febres ex bile, putridas appellat. Admitto fieri nonnunquam diariam ex fame, in homine ſcilicet valde calido & ſicco: tamen, modò non redundante recrementis, tunc calor ad ſpiritus ſe conuertit, vt in alio dicebamus, ad recrementa. atqui erit hæc generatio caloris ex vicinia rei calidæ. Vigilia, quæ & ipſa febrem facit, nomine motus intelligi debet: eſt enim labor animalis potentiæ, vt ſomnus, quies.

Obiectio diluitur.

Sed de cauſa, qua motus calorem facit, diſputant philoſophi omnes, & nonnulli etiam medici. Quòd motus cauſa caloris ſit, dictum reperio abs Ariſtot. 1.Meteor.capite tertio, & quinta ſectione Problem. quæſtione decima tertia. Cuius rei cauſam nonnulli eſſe dicunt: quòd cùm motus ſecundum locum ſit omnium primus, conſentaneum eſt primam omnium qualitatum elementorum generare. Sed hi reuera non reſpondent quæſtioni, ſed confugiunt ad proprietatem, quod faciunt qui cauſarum ſunt ignari. Alij dicunt: mota re aliqua, motione extrahi verſus extremitatem partes in ea re latitantis ignis, itaque elucere amplius calorem. Sed ego non intelligo tam leuem eſſe primorum elementorum permixtionem, vt ſola ſecundum locum motione, hæc huc, illa illuc recedant. Nam cùm elementorum partes ſeparantur, incipit mixtum reſolui. maximè cùm monſtratum à nobis in primo huius operis libro ſit: Elementorum nullas partes manere in mixto ſecundum formas proprias. Eſt qui dicat, cùm confricantur duæ ſubſtantiæ duræ, aerem vehementius impulſum confricatione, ſubire in res ipſas quæ mouentur per poros, & ventilare igneas in illis partes. Sed hæc ſententia mihi minùs arridet. Nam cur per ferrum denſiſſimam ſubſtantiam, cogatur aer penetrare, cùm liceat illi effugere per latera? Neque verò dico, vt ille tentans mihi vtcunque reſpondere, calumniatur; totum aerem effugere, ita vt nullus maneat qui inflammetur. nam neque ille, arbitror, dicit totum penetrare in corpora dura, ita vt nullus inter ipſas extremitates durorum corporum maneat. quem ergo ille dicit intrò in corpora trudi, hunc ego effugere per latera, inflammari verò eum qui ſupereſt. Noluit præterea reſpondere, qui fiat, vt tam facilè elementorum partes ſeparentur, & vt ſit tam leuis miſtio. Sed non, arbitror, grauabitur concedere, quid de hac miſtione differens primo lib. de Art.med. dicit, Præterea, quamuis elementorum minimæ partes verè mixtæ non ſunt, ſed iuxta poſitæ. Hæc qui concedit, quiduis poteſt dicere de miſtorum partibus, ſed & de re alia quacunque. Adde, ad ventilationem non ſatis eſſe, ſi intret aer: niſi facili quodam motu intret, ad ventilandum motitandúmque circumquaque. quod, ni fallor, ferri denſitas non fert. Præterea fieret, quod libenter concedunt, vt res non incaleſceret motu, niſi confricaretur vehementer. ſed obſeruatum eſt ab Ariſtot. miſſa in ſublime ſagitta vehementer, contingere plumbum in ea præ calore liquari: quam tamen conſtat moueri ſolum non confricatam cũ re alia dura. Hoc ille negat fieri. Ego vt verum fatear, nũquam feci periculum: legi verò id apud Ariſtotelẽ, qui id affirmat non ſemel. Adde motum non ſemper calfacere, quin potiùs refrigerare nonnunquam. nam aquam calidam, quò refrigeremus citiùs, ſolemus trãsferre de vaſe in vas. ſ. motione frigeſcit. ita refrigeramus calida iura, quorum tñ rationem nullam poſſunt iuxta ſuum placitum reddere. Sed eſt aduerſum hanc doctrinam firmiſſimũ argumentum hoc. Quæ ventilatione inflãmantur, inflammantur plus, minuſve pro ratione ignis, quẽ in ſe habent: non pro rõne ventilationis. nam nunquã ſemiextinctam lucernã ven-

De cauſa qua motus calorẽ facit controu.

S tilatione

tilatione facias tantum ardere, quantum magnum ignem. quin potiùs, ſi pari ventilatione vtaris; maiorem auxeris, minorem extinxeris. quia ventilatio debet eſſe mediocris ad conſeruandum ignem. vtroque exceſſu perit flamma: cuius cauſa dicta à nobis eſt in 3. lib. vbi de vſu reſpirationis, & pulſus diſputauimus. Igitur ſi motus ventilatione augeret calorem; oporteret calorem, qui comparatur, habere proportionem cum eo, qui præerat: ita vt ex confricatione plus incaleſceret, quod natura eſſet calidus: quod natura valde frigidum eſſet, nihil ferè. Tamen videmus in terebelli ferro tantum calorem concipi, quantum in re alia quacunque calida: tamen ferrum, cùm frigidum vſque adeò ſit, parum poſſet ventilatione iuuari. Hic ille reſpondet, quod taceret honeſtiùs: Ferrum non parum ignis habere, & lignum habere plurimum. ſcimus tamen ferrum pertinere ad terram & aquam, lignum ad aquam. ſed noluit perpendere ſatis argumentum. Igitur miſſis tandem his aſſertionibus, quæſtioni ex noſtra opinione reſpondeamus, atque, vt dicam veriùs, ex Ariſtotelis opinione. nam ex illius verbis certum eſt reſponſum petere. Ille ita ſcripſit 1. Meteor. cap. 3. Calorem autem cum ipſo ſole maximè generari, rationi eſt conſentaneum: cùm ſimile quiddam deprehendamus ex ijs, quæ apud nos contingunt. etenim in ijs, & violentia eorum quæ feruntur, propinquus aer præcipuè caleſcit. idque optima ratione. illum enim præcipuè motus rei ſolidæ ſecernit. Ex quibus verbis palam fit, de ſententia Ariſtot. cauſam generandi calorem, cùm res aliquæ duræ confricantur, eſſe intercepti aeris calefactionem: quoniam hic diſtractione rareſcit. Eſt itaque rei ratio, quòd, cùm aer compreſſione & diſtractione rareſcat pluſquàm pro ſua natura; ad ignis naturam diſponitur, eoque incaleſcit. Obijcit Ariſtoteli hic meus cenſor, (niſi fortè nondum intelligit Ariſtotelis eſſe ſententiam) ignem potiùs extingui rarefactione, quàm gigni; ſiquidem flamma, quæ eſt fumus ardẽs, diſſipata extenuataque extinguitur. Hic ſciri oportet, ignem ipſum haud dubiè eſſe tenuiorem aere, ac proinde aerem, cùm ignis fit, abire in ſubſtantiam tenuiorem; tamen multas res ignitas diſſipatione deponere ignitionẽ, quia ſcilicet ignis non ſunt, ſed continentes ignem, qui diſtracta materia euolat, & rebus alijs ſe immiſcet, aut à circumpoſitis corrumpitur. ignis tamen ipſe tenuior haud dubiè eſt. cæterùm de hac re ſcripta mihi iam ſunt multò plura, & magis elaborata in libris naturalibus. Neque verò argumentum, quo nõnulli aduerſus aſſertionem hanc vtuntur, eſt, quod nos debeat permouere, cùm dicunt calorem generare raritatem, cæterùm raritatem non generare calorem: alioqui raritas ſit qualitas agens. nam ex qualitate, quæ non eſt agens, non poteſt per ſe quicquam generari, ſed ex accidenti poteſt. Sunt actiones ex accidenti, quæ non conſequuntur naturam cauſæ peculiariter efficientis, ſed diſpoſitionem materiæ. in quibus actionibus (vt à philoſophis accepimus) vniuerſalia agentia habent vicem agentis peculiaris. Quod Ariſtotelis ait, ſagittam violentiùs ſurſum iactam incaleſcere vſque adeo, vt ſi quid in ea plumbi eſt, liquefiat; eodem modo contingit,

Autoris ſnĩa qua diluit cõtrouer.

Obiectio diſſoluitur.

Euentus in Ariſt. experimẽto cauſa.

git, aere scilicet, quem contingit, motu rariori facto, permutatoque ad ignis naturam, atque ita liquefaciente plumbum, quod cõtingit. Fieri enim potest vt eadem aeris portiuncula, hærens à principio cursus ipsi plumbo, per totum spatium plumbum contingens deferatur, maiori impetu sagittæ non permittente illi effluere. Id quod in rebus quamplurimis solemus experiri. Problemati quod de liquidis rebus quas motione contingit refrigerari, propositum est, aliter censeo respondendum res nempe liquidas non incalescere motione, eò quòd neque tam violenter feriant, vt ad tantam raritatem aerem transferant, neque etsi ferirent, ille ad igneam naturam verteretur. quoniam adest rerum ferientium humiditas, quæ corrigit. Quo verò refrigerentur citiùs, mota, quàm quieta: causa est, quòd citius exhalat in motis liquoribus empyreuma, (quod, vt Aristoteles inquit, in rebus omnibus ab igne perpessis necesse est esse) quàm in quietis. Disputat Galenus de empyreumate in prooemio noni libri De simplicium med. facultate. significat, quod Latinè ignitionem diceremus, vim inquam igneam quam in rebus omnibus ustis experimur: quamque probabile est inesse ex admixtione aliquarum exhalationum ignearum, quæ facilius dissipantur in ambiens, exhalantque, humore motione distracto, quàm reseruato toto simul & quieto. Accedit, humores calidiores in ambiente frigidiori faciliùs alterari ab ambiente, distractos, quàm unitos: quia & pluribus partibus continguntur, & resistunt minùs. Quod igitur ad causam, qua motus calorem facit in quacunque materia, attinet, ita habet. Cur in humano corpore ex exercitatione calor generetur, multò minori negotio mihi videtur posse inueniri. Nam, cùm in humano corpore sint & spiritus, & humores intensum habentes calorem; nulla alia ratio fuerit calfaciendi totum corpus, quàm horum ipsorum distributio. atqui inflamandorum spirituum causa fuerit vẽtilatio ea motu. Quod in defessis ex vehementi exercitatione maior calor circa articulos multo tempore perseueret: ipsa articulorum confricatio, & maior tractio calidorum halitum, quæ ad uehementius mota pariter facta est, fuit in causa. Primam igitur excitandi caloris causam iam explicuimus. Hanc excipit putredo: per quam constat perpetuò calorem præter naturam in re quæ putrescit, generari. quia, cùm per illam non extinguatur calor natiuus à frigore, sed ab altero calore, ab externo scilicet: necesse est calorem præter naturam induci. aliter enim non posset naturalis debilitari. Eadem ratione manifestum fit, calorem præter naturam, qui inducitur, proportionem habere cum naturali, qui extinguitur: ita vt, quò substantia calidior est, quæ putrescit, eò putris caloris plus concipiat. Nam quæ uehementiora sunt calore naturali, plus resistunt calori ambientis: quod in uinis licet qnotidie experiri. Quæ enim sunt illorum generosissima, etiam si ad solem exponantur, non acescunt: quæ verò debiliora sunt, acescunt statim, nisi in frigidioribus locis recõdantur. Igitur quò res caloris natura est potentioris, eò à maiori causa est putredinem perpessa. quare eo prẹter naturam calore magis afficitur. Dictum hoc obi-

Problemati respõdetur.

Cur in humano corpore ex motu calor.

De putredine quo modo sit caloris causa.

ter à Galeno eſt ſine demonſtratione lib. De ſanguinis miſſione cap. 5. Hinc fit, quèmadmodum lib. De cauſis morborum notatum eſt: vt ſtercora & ſemina, cum putreſcunt, præ alijs omnibus ſubſtantijs intenſiùs incaleſcant. Humana corpora, quoties febribus putridis afficiuntur, ex ſecunda hac cauſa dicuntur à Galeno incaleſcere. Vnde manifeſtum fit, lib. De morb. cauſ. putredinis nomen non de ſola putredine dici, ſed de putredine & vſtione: ſi modò (quod paulò infra ſumus monſtraturi) febris aliqua generis earum quæ communi appellatione putridæ dicuntur, poteſt ſine putredine aliqua ex bilis aſſatione generari. Verùm hoc ex cap. 19. lib. 5. habebit fidem. Quare de cauſis caloris dicta ſufficiant. Frigus ab eiſdem cauſis inducitur, à quibus calor extinguitur. Eſt verò extinguendi caloris quadruplex genus cauſarum proximarum; ſuffocatio ſcilicet, diſſipatio, tabes, & alteratio. Nam non aliter flamma hæc vitalis, quæ in nobis eſt (vt neque alia quæquam) corrumpi poteſt: quàm aut ſuffocata; quomodo calorem extinguunt multa ciborum copia, & obturatio nimia, & otium, & metus, & mœſtitia: aut diſſipata; quomodo exercitatio nimia, & nimia vigilia, & gaudium calorem extinguunt: aut tabe; quomodo ex ſubtractione alimenti marceſcit: aut alteratione, vt cum actione frigidorum extinguitur calor. Hinc palam fit, omnes cauſas calorem generantes nimio exceſſu fieri cauſas frigoris. nam quinque cauſarum, quas recenſuimus, duæ ſunt genere præter naturam, puta, putredo, & obſtructio: tres in cauſis non naturalibus, quæ perpetuò nos alterant, putà motus, cibus & potus, vicinia calidorum. Quare tres illarum poſſunt habere tres has differentias, vt mediocres ſint: (& tunc non alterant, ſed conſeruant, habentque hac ratione intenſionem aliam reſpectu temperati, aliam reſpectu intemperamentorum) aut modici exceſſus, & tunc calfaciunt, (motus, qua ratione diximus; cibus & potus calidior, & vicinia calidorum alterando) aut immodici exceſſus, & tunc refrigerant (nimius motus & vicinia calidorũ diſſipando: multus cibus, aut potus, etſi calidus, ſuffocãdo.) Reliqua duo, quia præter naturam ſunt genere, carent mediocritate. ſed in moderato exceſſu quæ putreſcunt calent: procedente verò multùm putredine, recidunt ad frigidus: fiũtq; cineri ſimilia diſſipatione caloris. obſtructio mediocris calfacit, retentione calidi effluuij: immodica, refrigerat ſuffocatione. Igitur, omnes cauſæ calidæ fiunt exceſſu frigidæ. tamen frigidæ non fiunt exceſſu calidæ. Nam cùm à Galeno libro De cauſis morborum ſex ſint relatæ, quę omnes, & quæcunque aliæ, poſſunt inueniri aliquo quatuor modorum, quos diximus, calorem extinguunt: frigidorum propinquitas, cibus, aut potus, in quibus conſiderari debet qualitas, aut quantitas; cui ſunt duo exceſſus, defectus, aut redundantia. tertia cauſa eſt adſtrictio nimia, alia raritas, alia otiũ, alia motus nimius. Vicinia frigidorum, & frigus alimentorum corrũpunt calorem alteratione: cibi aut potus multitudo, nimia adſtrictio, & otiũ, ſuffocatione: defectus alimentorum, tabe: raritas & nimius motus, diſſipatione. Hæ, inquam, cauſę frigidæ nunquam per exceſſum poſſunt generare calorẽ.

De cauſis frigoris.

Oẽs cauſæ caloris nimio exceſſu fiũt cauſæ frigoris.

Frigidæ cauſæ nõ fiunt exceſſu calidæ.

illarum

illarum tres per se iam sunt extremi excessus, puta, nimia quantitas alimentorum, & nimia adstrictio, & motus nimius. Sed neque reliquæ aliquando ad calfacientes propter excessum commutantur, vbi semel sunt refrigerantes. Nam, cum mors adueniat animantibus per refrigerationem, & ex immodicis valdè excessibus mors fiat: necesse est crementū caloris, quò mortem inducat, ad frigus recidere: frigus verò auctum, quò magis increuerit, & minùs permutatum fuerit, eò citius mortem inducere. Nam, quāquam dictum sit à Galeno. 1. de. temper. aduersus antiquiores philosophos, omnem intemperiem, cùm mediocriteri increscit, esse morbum: cùm nimiùm: mortem, etiam si naturalis mors refrigeratione & desiccatione fiat: (ex quo loco colligi videtur, posse intemperiem quancunque, cum plurimùm increscit, non permutatam, mortem præter naturam inducere solam verò frigidam & siccam intemperiem, posse inducere naturalem) tamen res ita non habet. nam siue ex morbo, siue ex senio quis moriatur: necessariò extinctione caloris moritur. Sed cùm moritur naturaliter aliquis, & terminus, & motus est refrigeratio: cùm præter naturam, potest moueri ad extinctionem per calefactionem, sed refrigeratur ad extremum. Hæc cùm ita se habeant, facilè est intellectu, eandem causam posse esse refrigerantem, & calfacientem: sed necessario alterum conuenit per se, alterum ex accidenti. atque quod ex accidenti fit, aut propter immodicum excessum, vt nimia exercitatio refrigerat; aut propter dispositionem patientis, vt infusio aquæ frigidæ in iuuene boni habitus sanat conuulsionem. Quæ igitur ratio dignoscendi est si omnia ferè quæ calfaciunt, possunt refrigerare: & quæ refrigerare, calfacere, quantitate certa aut quibusdam occasionibus? dignoscendi inquam, causas, quæ calorem generantes absolutè & per se dici debent, & eas quæ refrigerantes? Cur, inquā exercitatio, balneum calidum, & medicamenta calida, & gaudium calfacientes causæ dicuntur, & infusio frigidæ, & metus, & mœstitia refrigerantes, cum hæc frequenter calfaciant, & illa refrigerent? Hæc est dignotionis ratio. Qua causa per calefactionem refrigerat, est calida, quæ refrigeratione calfacit, est frigida. nam quod est ex accidēti, fit aliqua re, quæ ex eo, quod est per se, proficiscitur: vt aqua frigida refrigeratione facit humores & spiritus fugere ad interiora, atque hæc fuga facit calorē; exercitatio calefactione dissipat, hæc dissipatio refrigerat. Ecce igitur inuenimus methodum cognoscendi, quæcunque causa ex quo genere sit, calidarum scilicet, an frigidarum: & si possit vtrunque præstare, quia denominari debet ab eo, quod per se est. Sed videtur nulla earum causarum, quæ potest propter nimium vsum refrigerare, esse calfaciēs per se. Nam Galenus. 2. De simpl. medi. facul. cap. 3. non aliter docet distinguere actionem per se, ab ea quæ ex accidenti, quàm quòd quæ ex accidenti est, citò deficit: quæ per se, durat semper. vt medicamentum frigidum, cùm actu calidum imponitur, calfacit; sed hæc actio, vt pote ex accidenti facta, cessat: refrigeratio, quæ per se est, durat. Igitur actio, quæ est causæ per se, non potest cum con-

Cum eadem causa est frigoris & caloris alterum est per se alterum ex accidēti.

Obiectio diluitur.

traria commutari. Tamen animaduertendum eſt Galenum illic loqui de exploratione medicamentorum, atque verè dixiſſe, actionem per ſe non perire. Tamen hoc non tollit, poſſe ex actione per ſe contrarium fieri. Nam ſi aqua calida infunditur, modico tempore calfacit, deinde deſinit calfacere, ac refrigerat. Sed exercitatio calfacit, ac per ſe perpetuò calfacit: ſed cùm nimium increuit, calfaciendo diſſipat: atque ita ſuccedit ex accidenti frigus. Tamen cùm adhibetur, ſemper calfacit primo occurſu; qui, quòd per ſe fit, arguit. nam aquæ frigidæ occurſus primus refrigerat: hinc refrigerationem deinde conſequitur calefactio quomodo diximus. Atqui hæc obſeruari oportet non in calidis tantum, frigidiſque cauſis: ſed & in humidis & ſiccis. Fit quoque hac ratione, vt earum cauſarum, quæ calorem, & frigus poſſunt generare: aliquæ ſint calidæ per ſe, vt exercitatio, & ira & vicinia calidorũ. aliquæ frigidæ per ſe, vt vicinia frigidorum; aliquæ quæ neque calidæ ſunt, neque frigidæ, ſed vtrunque ex accidenti, vt conſtipatio. Hæc enim neutrũ facit medio altero, ſed pro ratione diſpoſitionis corporis alterutrum. nam aut is, qui conſtipationem patitur, bono eſt ſanguine, aut vitioſo: qui bono ſanguine eſt, ſed multo, cum obſtructione, aut otioſè viuit, & ita fit plethoricus: aut exercetur, & ita febricitat. Si vitioſis ſuccis abundat, aut cum abundantia non adeò magna habet conſtipationem mediocrem, & ita febricitat: aut cum mediocri conſtipatione habet maximam praui ſucci copiam, aut cum mediocri redundantia maximam conſtipationem: & vtraque ratione patitur refrigerationem ex ſuffocatione; atque multo magis, ſi maximæ redundantiæ accedat conſtipatio. Tales etiam ſunt aliæ omnes cauſæ, quæ ſuffocatione refrigerant. Sed de cauſis caloris & frigoris ſatis multa diximus. Siccitas & humor fiunt duplici ratione: ſiccitas alteratione, aut reſolutione: humor alteratione, aut retentione expirationis. Alteratione alimenta, aut medicamenta, ſiue interiùs aſſumpta, ſiue exteriùs applicata, ſicca deſiccant, humida humectant. Reſolutione deſiccant, quæcunque faciunt corpus plus reſolui, quàm nutriatur. quod nonnulla faciunt vehementer augentia reſolutionem, etiam ſi nutritionem non impediant, vt exercitatio, nimia mora in ſole, & longa vigilia; nonnulla impediendo nutritionẽ, & ſi vehementer non reſoluant, vt cura & mœſtitia, & inedia, & vſus alimẽtorum parum nutrientium, & vſus medicamentorum adſtringentium. quæ proinde deuitari præcipit Galenus 8. Meth. cap. 7. in curanda ſiccitate: quoniam conſtringentia membra impediunt humoris in ipſa deductionem. Contrà humectantur corpora alteratione ex vicinia humidorum, ab humidis affecta, vt ab humidioribus alimentis, largo potu, balneo aquæ dulcis, & tepidæ, & ſtatu cœli humidiori. nam Hippoc. 3. Apho. his ſententijs explicuit diſertiſſimè, ſiccos morbos ex ſiccis conſtitutionibus, humidos ex humidis fieri: Auſtri auditum hebetantes, caliginoſi, caput grauantes, pigri, diſſoluentes: quando huiuſmodi tempeſtas præualuerit, talia in morbis patiuntur: at ſi Aquilonia fuerit, tuſſis, fauces, alui duræ, difficultates vrinæ, horrores, coſtarum dolores, pectoris: quando hæc tempeſtas præualuerit, talia

De cauſis ſiccitatis & humoris.

talia in morbis expectare oportet. Hæc Hippocrat. nimirum (vt Galenus in comm.) Auster est calidus & humidus; Aquilo frigidus & siccus. Paulò infra Hippocr. Morbi in pluiarum multitudine magna ex parte sunt febres longæ, alui profluia, putredines, morbi comitiales, apoplexiæ, anginæ: in siccitatibus autem, tabes, lippitudines, articulorum dolores, stillicidia vrinæ, difficultates intestinorum. Constitutio etiam in Canone, primo Epid. ostendit: vt humectentur corpora humore ambientis. Sed humectant etiam, etsi humida non sint, quæcunque nutritionem esse maiorem resolutione quauis ratione faciunt. Quod nonnulla faciunt nutritionem augentia, vt vsus alimentorum multùm nutrientium. & mediocris exercitatio solet humectare eos, quos contraria ratione nimium otium extenuat, quod detentis in carcere sæpe contingit: & balneum statim à sumpto cibo, quia facit multam distributionem: nam & hoc vtitur Galenus ad reficiendum extenuatos 14. Meth. cap. 17. quod & lib. De marcore, cap. vlt. ad hanc rem conferre dixit; cùm nullus subest timor obstructionis hepatis, aut calculi in renibus, aut morbi alicuius talis. nonnulla hoc idem faciunt prohibentia dissolutionem, etiam si non nutriant: vt obstructio pororum ex medicamento obturante. quamquam hæc humectant ex accidenti, vel, vt dicam veriùs, non humectant, sed prohibent siccari. Simplicium intemperierum tales sunt causæ: compositæ compositis causis fiunt. quanquam est animaduertendum, qualitates has quæ passiuæ dicũtur, siccitatem, inquam, & humorem ab alijs duabus fieri, cùm excedunt. Quo fit, vt plerunque simplex causa compositam faciat ægrotationem. nam calor excedens cùm sine humore est, semper facit siccitatem, quia resoluit; frigus excedens cùm est sine siccitate, humorem conseruat prohibendo resolutionem. Quare omnis causa calida tantùm, est calfaciens & desiccans; & frigida tantùm, refrigerans & humectans. neque solùm hoc, sed & causa calida & humida solet ex accidenti desiccare, vt vinum, quod, vt Galenus comm. 5. parte 5. Aphor. docet, calidum & humidum est, quod etiam nos sumus procedente opere monstraturi; sed facili resolutione desiccat. Habes causa omnium intemperierum sine materia. Intemperies cum materia fiunt ab ipsa materia, gratia exempli, sanguine, bile, aut pituita alterante particulam, quam diluit. Quare repetendum in præsentia foret ex primo lib. quatuor esse omnes humores in corpore genitos, hosque in sua quemque specie naturales esse, aut præter naturam. & vt, etiam si illi omnes succi sint, ac proinde humidæ substantiæ; tamen illorum duo potestate sicci sunt, bilis flaua & atra: (flaua cum calore, atra cum frigore) duo humidi, sanguis cum calore, pituita cum frigore. Verùm hæc honestius est lectorem ex prædicto loco accipere; atque si quid illic desideratur, ex Galeno, & alijs autoribus, qui sine controuersijs docent, quàm nos hic repetere. sed petitis, quæ illic dicuntur, addẽdum hic est, quod ipsa consequentiæ vis addit, Redundantiam sanguinis in toto corpore, aut parte quapiam, intemperiem facere calidam & humidam: pituitæ, frigidam, & humidam: bilis flauæ, calidam & siccam: melancholiæ, frigidam & siccã.

De causis cõpositarum intẽperierũ

De causis intẽperierum cum materia.

Vnde fiat quod humor aliquis ĩ parte redundat.

Verum hæc fiunt cum hi humores, neque putrescunt, neque vruntur. Nam hæ alterationes, iuxta ea quæ paulò antè diximus, calfaciunt primò ipsos humores, qui membra deinceps calfaciunt, ita ex putri pituita fit febris, & ex vsta melancholia. Quòd humor aliquis in parte redundet, fit; vel quia in ipsa parte est genitus, vel quia aliunde transmissus. Generatur in particula quapiam ex alimentis, quæ quotidie in illam mittuntur, vel ex debilitate facultatis alterandi, quæ corrumpit alimenta, vel ex debilitate expultricis, retentis illic, quæ necessariò generantur ex quotidiana nutritione. Quæ aliunde veniunt, vel à parte à qua veniunt, mittuntur, vel à parte in quam veniunt trahuntur, vel succedunt ratione vacui. (quanquam hac causa tertia nunquam, aut raro putauerim tumores præter naturam fieri) Generatur fluxio primo modo, ex robore partis mittentis, & debilitate partis recipientis. Vt fit in inguinibus inflammatio, aut tota cute scabies: hepate mittente sua excrementa ad inguina. aut cutem. nam ita natura comparatum est, vt fortiora membra mittant ad debiliora, & debiliora cogantur recipere. Secundo modo fit; vt cùm ex impositione medicamenti vehementer calefacientis, aut duriori frictione inflammatur particula. Qui de omni modo tractionis enucleatiùs aliquid cupit audire, legat cap. 3. lib. 7. in quo disputabimus de modo quo fluit sanguis in venæ sectione. nam mihi certum est, hanc tractationem in illum locum reseruare, & de nulla re pluries scribere. Non enim, vt rudiores magnitudinem voluminis demirentur, cœpi scribere: sed vt ingeniosiores varietate doctrinæ fruantur. foret enim mihi facile, de causa qua membra debilia recipiunt excrementa potentiorum, diffusiùs dicere, & in tractatione de facultatibus naturalibus, & inter disputandum de febrium intermittentium periodis, & in præsenti loco, & millies alibi, atque adeò longissima Galeni loca Græcè scribere, deinde hæc eadem Latina reddere, vt res vnica, atque adeò facillima satis esset multis chartis maculandis, quod nostra hac tempestate faciunt multi apud exteras nationes: sed nos, quibus aliud institutum est, lectores ab alijs in alia loca remittentes, de magnitudine libri (nihil detrahentes perspicuitati doctrinæ) sussorabimur. contrà ac illi, qui vt librorum addant inanimoli, ex Galeno & alijs autoribus, quin potiùs, quod mihi mouit sæpe risum, & ex suis ipsorum libris, neque apicem permutantes, suffurantur. sed scribant illi multa, apud quos multa papyrus fit, & tam multi sunt typographi: nos nunc ad pensum reuertamur. Mouent hic quidam leuē quæstionē, à qua tamen non se possunt explicare. An robur virtutis membri possit esse illi, aut alij membro, morbi causa: fateri enim, videtur durius: siquidem sanitas consistit in facultatum robore, & quod bonum est & secundum naturam, non videtur probabile morbos parere: tamen videtur ex modò dictis deduci. Nam robur membri mittentis est causa morbi in recipiente; neque hoc solùm, sed & sibi ipsi videtur posse esse morbi causa. Nam vehementior tractio fit à vehementiori virtute, & ex vehementiori tractione nihil phlegmonem excitari. Qui sibi videntur priorum solutionibus

Mouetur cōtrouer.

nibus pensitatis, acutiùs respondere, dicunt: posse esse robur vnius membri causam morbi alteri membro: (nunquam enim inguina bubone laborassent, nisi sua excrementa deponere posset hepar. neque hoc esse mirandum putant, siquidem singula membra sibi prospiciunt) sed robur facultatis membri non posse esse morbi causam sibi ipsi. Nam (dicunt) cum vnicuique facultatum naturalium dederit natura suum instrumentum: trahenti, calorem cum modica siccitate: alteranti, calorem cum humore: expultrici, siccitatem mediocrem transuersorum villorum, & reliquorum humiditatem ad cedendum: retinenti, siccit. tem obliquorum, (require hoc apud Galenum commentario.20.secund. part. Aphorismo.) tunc robustissima est facultas, & optimè operatur: cùm proprium instrumentum optimè est temperatum non cum intensissimum. vt gratia exempli, alterandi facultas calore alterat; non tamen intensissimo, optimè, sed moderato. quæ igitur facultas robusta est, & moderato instrumento vtitur; operatur, non nimium, quodque possit obesse, sed quando oportet, & vt oportet, ita pars quæ trahit moderato calore, non potest in seipsa morbum facere. quæ nimio calore non est fortis, sed debilis, quia intemperata. Quòd si multum operatur, non operatur optimè; idque facit adiuta à causa præter naturam, putà à nimio calore. Sed est quòd illis obijciamus hominem exinanitum venis ex copiosa euacuatione: quem prohibet Galenus 4. De tuenda valetudine, statim cibis refici, quia venæ sentientes inanitionem nimiam, trahunt succos crudos, non expectantes donec coquantur. quibus tractis, constat genitum iri in ipsis venis trahentibus, multas obstructiones, & in toto habitu tubercula cruda, in quo ægroto manifestum est tractione facta à facultate robusta, neque vtente instrumento immoderato, factum esse morbum in ipsa trahente parte. Præterea falsò dicunt, facultatem operari moderatè, cum robusta est, & vtitur moderato instrumento. Nam ex debilitate facultatis retinendi, mouetur expultrix immodicè: ipsa alioqui & in seipsa, & suo instrumento bene habens: quo casu non dubium, quin cum membro debilis est retinendi facultas, quò fortior est expultrix, eò res agatur deteriùs, & eò maiorem patiatur ipsum membrum inanitionem. Igitur nos qui res oculatiùs considerauimus, ita respondemus: Ex actione robustæ facultatis operantis ordinatim & moderatè, non posse morbum fieri ipsi membro, cuius est, quanquam alij possit, vt illi concesserant erudité: tamen cum hæc eadem non ordinatim, aut moderatè mouetur, potest non alijs membris solùm, sed suo etiam membro morbum parere. Fit, vt facultas moueatur sine ordine, vel propter excessum sui instrumenti: vt cùm pars aliqua nimium trahit, quia præter naturam est calida: vel quia nimiũ irritatur, quod facit expultrix in morbis, cùm euacuationes fiunt per symptoma, & trahens facultas in dicta hypothesi, & per caninam famem: vel quia contraria facultas est debilis. Sunt contrariæ facultates, quarum actiones mutuò se impediunt, vt retinendi, expellendi. Quemadmodum igitur (licet

Quorundã opin.

Obiectio aduersus priorẽ solutionem

Autoris sñia qua deciditur controu.

(licet enim animalibus motibus naturales conferre) contingit, musculum aliquem habentem maximè secundum naturam, tamen contrahi plus satis, quia qui è regione est positus languet, id quod in paralysi fit: ita retinēs operatur nimium, quia languet expultrix, & hæc quia languet illa. Sed iam diximus, quantum pro parua hac controuersia dici oportuit: neque in causis morborum temperiei quidquam prætermissum est. Morbi in compositione, & communes præter quam quòd manifestas habent causas, & generationis modum, nullas habent controuersias, quas solum nostri instituti est dirimere. Quare caput hoc iam est consequutum finem.

De differentijs symptomatum. C A P. IIII.

Symptomatū generalis diuisio ex Gal.

Symptomata, quod & ἐπιγέννημα Græci vocant, tres habent species: aut enim est actio læsa, aut mutata qualitas, aut est in his quæ expelluntur, aut retinentur præter naturam. Actiones quæ lædi possunt, aut sunt animæ, aut naturæ. Animæ sunt, aut motiones, aut sensus, hique potentiarum rectricum singularium. Motus caret speciebus. Sensus singulares sunt quinque: sensus, auditus, odoratus, gustatus, & tactus. Rectrices tres, imaginatio, ratio & memoria. Actiones naturæ, aut sunt vitales, vt pulsus: aut naturales, quæ in singulis membris sunt quatuor, tractio, retentio, alteratio, & expulsio. Singulæ actiones lædi possunt tripliciter: aut imminutæ, aut ablatæ, aut deprauatæ. Quò fit, vt quodcunque naturale instrumentum, quatenus tale, pati possit 12. symptomata. nam, cum quatuor actiones sint, & singulis illarum ternæ læsiones; duodecim læsiones numero fient. Animale verò instrumentum, quodcunque pati poterit, quindecim. est enim quodcunque animale etiam naturale. nam natura priuatum est membrum nullum. habebit verò vt animale saltem tres læsiones sensus, quem habet: quare tribus additis duodecim, fiunt quindecim. Eodem modo si instrumentum illud duobus sensibus est præditum, vt oculus visu, & tactu. 18. symptomata pati poterit, non minùs, quàm si idem sit naturale, vitale, & animale instrumentum. vt arteria quæ nutritur & pulsat, & sentit, sensu tactus, obscuro illo quidem, cæterùm aliquo. Secundum symptomatum genus, quod in qualitate mutata est, quatuor habet species. est enim quæ visu, aut odoratu, aut gustatu, aut tactu percipitur. nam quæ auditu percipiūtur, & in humano corpore contingunt, ad tertium genus referuntur, quod est excrementorum. Sunt enim crepitus, qui necessariò à flatibus fiunt. Circa exeuntia considerari debet quantitas, & occasio, & modus exeundi, (si, scilicet, cum crepitu, aut sine illo emittuntur.) & substantiæ modus, & color, & nonnunquam odor. His symptomatum speciebus continentur omnia, quæ humano corpori possunt contingere. Vsus est Galenus hac diuisione libro de differentijs symptomatum qua non arbitror possis commodiorem aliam inuenire. Quanquam instet aliquis argumentis dicens, eundem Galenum prima Methodi, capite octauo symptomata omnia sub bibembri diuisione

Obiectio aduersus dictam diuisionē.

diuisione comprehendisse, dicentem; Ea esse aut actiones læsas, aut qualitates, quæ in humano corpore consistentes actioni neque commodant, neque incommodant. ita vt sub hoc secundo membro secundum & tertium prioris diuisionis contineantur. Dicat igitur aliquis, cùm hic bimembri, illic trimembri diuisione vsus fuerit; necesse esse, aut hanc diuisionem esse redundantem, aut illam mancam. Præterea quorsum hic duplices tantùm actiones esse dicit, & animæ, & naturæ: cum millies dixerit, triplices eas esse; naturales, vitales, & animales. Certè hic nihil est erratum. neque quicquã est in Galeni doctrina inconstans. nihil enim refert per hæc, aut illa membra diuidere; modò in rebus ipsis nihil sit prætermissum. Nam si bimembris diuisionis alterum membrum duo continet trimembris, vt priùs dictũ est, & operationes naturæ continent vitales, & naturales: quid interest sic, aut aliter diuidere? sed hæc eò adduxi, quo intelligant omnes; nihil stultius esse, quàm diuisionis modo permutato noui, aliquid se putasse adducere, quod multi faciunt. Quis enim non possit symptomata mille modis diuidere, vt perpetuò eandem rem dicat? Certè licet sibi dicere symptomata omnia, aut habere essentiam permanentem, aut in motu, aut esse in priuatione, aut in affectu: aut vtcunque aliter, vt omnia symptomata præscriptis membris comprehendantur. Nihil præterea ineptius est, quàm à receptis autorum diuisionibus citra euidentem causam recedere. nam etiam si in doctrina nihil permutaretur: teritur inutiliter tempus, idque lectioni autorũ multum incommodat. loquuntur enim autores omnia, obseruãtes sua principia: quæ proinde obseruanda sunt, quoad fieri potest. Multò verò grauiùs peccant quidam, qui præterquam quòd nonnulla membra inutiliter addunt, nonnulla etiam falsò dicunt. In horum numero primus est Argenterius quidam, deinde nonnulli alij; qui hæc ab illo suffurati sibi arrogant, ac suo etiam inuentori denegant. Nituntur hi ostendere, minùs perfectam fuisse dictam Galeni diuisionem: quòd nõnulla sint, quæ nullo illius membro contineantur. Hæc dicunt esse soporem, & peruigilium, & dolorem, & motus omnes maiores, quam pro natura. Argumentatur Argenterius dolorem non esse læsam actionem; si quidem neque actio omnino est, vt ille sentit. Non enim, inquit, tristis sensus est dolor, sed tristitia, quæ sẽsum commitatur. nam Galenus ipse millies id videtur asserere. Atque lib. De differen. sympt voluptati illum dicit esse contrarium: sed voluptati contraria est molestia, quæ sensui aduenit non ipse sensus. Peruigilium præterea & sopor in quo genere (inquit) sint, nisi in tempore quoniam scilicet primùm sensus instrumentum plus temporis, quàm oportet dormit, aut vigilat? Auctæ actiones hac ratione non sunt deprauatæ. sed auctæ, neque diminutę sunt, neque ablatę. Omissa igitur plura membra in diuisione Galeni sunt. Sed qua ratione ille diuidat, operę pretium est. Symptomata (inquit Galenus) aut sunt actiones, aut opera. sunt autem ablatę, diminutę, aut auctę, aut deprauatę, aut tristes actiones. opera, aut sunt qualitatibus secundis, aut humoribus, aut excrementis. Constat primò his tribus

Solutio.

Quæ obiiciat Argenterius & alii.

Dissolutio obiectorum. vltimis membris, in qualitatibus nempe secundis, & humoribus, & excrementis nihil contineri; quod non contineatur duobus membris vltimis diuisionis Galeni, qualitate, inquam mutata, aut exeuntibus. Frustra igitur permutat Galeni verba; scilicet cui commodius est, vt discipulos assuescere, quam dissuescere faciamus. Iam verò actionem inquit lædi: quia tollitur, aut minuitur, aut agetur, aut deprauatur, aut contristatur. Quid, num hi omnes sunt deprauationis modi? Non, inquit. nam perperam à Galeno dictum est, dolorem esse actionem deprauatam, temereq; defenditur cùm redarguitur. Qui tamen videtur mihi ignorare, quid dolor sit: est enim sensus ipse tristis. ipse, inquam, actus sensus: qui quoniam à re obiecta corrumpitur, natura cùm tristitia fit, ipsa etiam voluptas, sensus cum delectatione est: non aliquid à sensu diuersum. Quæ ambo clariùs quàm vt alia declaratione opus sit, dicta sunt à Galeno. De locis patientibus cap. 2. his verbis: Quippe vt dolor sensus tristis est, ita voluptas est blandus. Quòd sicubi Galenus dolorem tristitiam sensus dicit: id factum est, quòd cum semel intelligat Galenus, dolorem fieri, cùm sentitur aliquid, assatim repenteque corrumpens naturam; sensum ipsum tristem, dolorem dicens, inutilem omninò putat diligentiam, inuestigare; an tristitia sensus differat ab ipso sensu tristi; & si differunt, in quo illorum doloris natura sit. proinde tricas has præteriens dicit, Ipsum sensum tristem esse dolorem; sensum blandum, voluptatem. eoque dolorem esse deprauatum motum: nam deprauationis actionis sunt multi modi. Nam deprauata est actio, quæ fertur in res à se alienas: vt carbonum, aut talium rerum appetentia, quam κίτταν Græci vocant. Deprauatus etiam est sensus, quo sentiendi potentia contristatur, & immodicus omnis facultatis motus, vt retentio; aut expulsio nimia, deprauata actio est. Sed dices, Licuisset etiam ista ratione, qua auctam facultatem sub deprauata comprehendis, & diminutam comprehendere, forentque ita læsæ actionis duo membra, ablata & deprauata, & deprauationum alius modus præter dictos, cùm diminutè actio, quæ fit. Minimè est ratio par. nã hæc diuisio Galeni respicit ipsam facultatẽ: & actio, quæ fit à facultate omninò impotente, sublata est: quæ à debiliori, minuta: quæ à deprauatione ipsius facultatis, vel contrariæ, si contrariam habet, vel ratione praua, deprauata dicitur. ita oporteret auctam dicere eam, quæ ab aucto robore facultatis fieret. Sed, vt paulò superiùs diximus, quod à robore facultatis fit, nunquam est nimium. sed quod ex irritatione nimia, aut corruptione contrariæ virtutis fiat. Sed hoc declaratum est in proximo capite. Meritò ergo nomine deprauatæ actionis, intelliguntur tristis & deprauata, quæ scilicet fertur in res alienas à se, & aucta. Hæc oportuisset Argenterium cogitasse apud se priùs, quàm Galeni receptissimam diuisionem reprehenderet. licuisset sanè illi, quod nos facimus, retenta Galeni diuisione, subdiuisionibus vti, & deprauationis modos explicare, referreque ad ipsam facultatẽ. Cæterùm hic peccauit, quòd auctam actionem noluit in deprauata contineri: quodque dolorem actionem læsam esse negauerit, ridiculis quibusdam

Dolor sensus ipse tristis est.

Obiectio diluitur.

dam

dam tricis inuolutus, Neque minùs peccauit, quod ſoporem, & peruigilium actiones læſas eſſe negauerit: & ſymptomata in tempore eſſe dixerit: quia plus temporis, quàm pro natura vigilant, aut dormiunt ægrotantes. Nam dicente Galeno: Sopor, aut ſomnus præter naturam, nihil eſt aliud, quàm communis totius corporis torpor. Vt ergo cùm torpet membrum aliquod debilem habet motum, & ſenſum; ita torpore comuni primùm ſenſus inſtrumentum in toto corpore valde diminutas habet actiones: per vigiliam plures, quàm oportet. Ergo vigilia eſt de prauatus motus, & ſomnus diminutus, primo ſentiendi inſtrumento. Notandus ergo eſt Argenterius nimiæ diligentiæ. ſed ridendi fures, qui pecuniam ab Argenterio ſuffrati, alioqui vilem, conantur celare, & contrectantes manibus, vertunt in carbones: dicuntque dolorem non contineri in diuiſione Galeni, ſed eſſe ſymptoma in tempore. quoniam, dicunt, de ſententia Platonis, eſt pasſio affatim, repentèque facta: cùm tamen ille dixerit, τὸ μὲ παρὰ φύσιν ἢ βίαιον γιγνόμενον ἀθρόον παρ' ἡμῖν πάθος ἀλγεινόν, id eſt: *Paſſio quæ præter naturam violenter & affatim ac repente* (hæc enim omnia ſignificat dictio ἀθρόον) *in nobis fit, dolorem facit.* Vnde conſtat illud *affatim ac repentè*, de cauſa dictū eſſe, non de ſymptomate. Sed roget nos aliquis, cur, ſi ſopor & peruigiliū, & dolor continentur in Galeni diuiſione; poſtquā de reliquis iuxta propoſitam diuiſionem diſſeruit de dolore in hunc modū dixit: Porro tactus actio egregium inter cæteros ſenſus ſymptoma posſidet, dolorem? Et de aliis duobus: & adhuc etiam duo egregia, peruigilium, & ſopor, circa primum ſenſum, qui & omnium ſenſum eſt communis, conſiſtunt. Videtur enim Galenus ſubuoluiſſe, hæc non contineri in diuiſione: quandoquidem illa per ſe dixit. Tamen res non ita habet: ſed Galenus, ut probati alii autores ſolet cùm inſigne aliquod diuiſionis membrum eſt, propter claritatem doctrinæ per ſe illud dicere. Itaque dicuntur præter cętera ab illo hæc: nō quòd extra diuiſionem ſint, ſed quòd inſignia. id quod & ipſe Galenus monuit in eodem cap. ita ſcribens, εἰ δὲ τι ἴδιον ἐξαίρετον τὸ ὄνομα κέκτηται. id eſt *Si quod autem proprium & præcipuum habet nomen* (Dixi hęc Gręcè: qa in codicibus nonnullis perperam legitur, *non habet.*) Non proinde oportet decipi, putantès aliquod ſymptoma à nobis eſſe pręter miſſum. Hæc Galenus Vides vt ipſe reſpondet iſtis ſophiſticis cauillis, quod vnum, niſi peruerſo eſſent ingenio, & ex contradictione gloriam aucuparentur, neque autorum lectionem, neque ipſam per ſe veritatem quicquam curantes illis pro culdubio ſuffeciſſet ad rem intelligendam. Sed agnat aliud, quid mea? celebre reddant illi ſuum nomen, quantum lubet, iniecto in Dianę templum igne, aut verberata Homeri ſtatua: nos interim nobis caueamus, ne ſuis arguiis irretiti in illorum trahimur ignorantiā. Recedant igitur iam hinc ſophiſtę, permitantque nobis Galeni diuiſionem reſumptam interpretari. Quinque ſenſibus exterioribus, & tribus interioribu, & quatuor facultatibus naturalibus, & mouenti ſecundum locum ex electione, accidere poſſunt ternę læſiones, ſublatio, imminutio, aut deprauatio. Corpori

poſſunt

Quomodo circa ſopor. m & perui gilium peccauerit, Argenterius.

Refutātur quæ alij de dolore dicunt.

Soluitur dubium.

poſſunt contingere prauę qualitates quadruplices: & ſymptomata poſſunt excrementis in ſubſtantiæ modo, & colore, & reliquis, & exeundi opportunitate fieri. Nam, quanquam monſtratum à nobis ſit in ſecundo Controuerſiarum libro, Tactus eſſe plures reuera ſenſus, eoque plures eſſe quàm quinque exteriores: cæterùm, vt ad nihil aliud, ita ad diſtinctionem ſymptomatum minimè refert plurium tactuum meminiſſe. nam multæ facultates in eadem corporis particula ſitæ non alia ratione læduntur ſingulæ per ſe illæſis alijs, quàm quòd, etſi ſint eiuſdem partis, non ſunt eiuſdem temperamenti. (Quod etiam libro 2. dictum eſt: ſed modò declarabitur, quia partis huius eſt proprium.) Vt trahendi facultas, & expultrix in eadem inteſtini fibra ſunt: tamen ſi ſe aliquantò humidior ſit fibra, tractio fit malè: quippe quæ à calore cum moderata ſiccitate fit; expulſio nihilo fit deteriùs: quippe quæ humiditate indiget. ſed tactus omnes ſunt, aut eiuſdem temperamenti, aut vſque adeo ſimilis, vt non poſſit vnus illorum ſymptomata pati illæſis alijs. Nam quemadmodum Ariſtot. inquit ſecundo De partibus animalium cap 1. philoſophi omnes ſingulos ſenſus ſingulis elementis tribuerunt. de quo diſputatum à nobis ſatis diffuſè eſt, cùm de numero & temperamento ſenſuum exteriorum agitaremus quæſtionem. Cumque de reliquorum ſenſuum temperamento diuerſæ philoſophorum ſint ſententiæ: (viſum ſcilicet alij tribuunt aquæ, igni cæleſti alij. odoratum alij aquæ, alij aeri, alij igni, alij vapori) tamen tactum omnes tribuunt terræ. nimirum omnes tactus ſunt terrei: eoque propter ſimilitudinem temperamenti, communia patiuntur ſemper ſymptomata: quique tactu caret in membro aliquo, neque calidum, aut frigidum, neque humidum, aut ſiccum, neque durum, aut molle ſentit eo membro: quique debiliter ſentit tactu, deprauateve, hæc omnia debiliter, aut deprauatè ſentit. Sed dices, Si pars qua recipiuntur, eſt eadem, & temperamentum cui tribuuntur vnicum; vnicus etiam fuerit tactus. non enim ſit quidquam quo differant. nam per actiones, & per res obiectas, diſtinguuntur vt à poſteriori: ſed vt à priori oportet illis ineſſe aliquid quo differant. Animaduertendum eſt, Tactus omnes eſſe eiuſdem elementi, putà terræ: tamen non vnici temperamenti exactè, ſed per quam minimè differentium temperamentorum. Sunt itaque omnes tactus terrei, & ideò tributi terræ: ſed poſſunt huius plus, minuſve eſſe participes. igitur quanquam plures ſint tactus; ſed quod ad ſymptomatum differentiam attinet, cenſendum perinde eſt ac ſi vnicus ſit, ſintque tantum quinq; ſenſus externi. Internos ſenſus eſſe tres tantùm, & triplices tantùm, noxas ſecundum ſpeciem pati poſſe vim ipſam cerebri, quam ἡγεμονικὸν Græci vocant, ægrotis ſcilicet nihil, aut diminutè, aut prauè imaginantibus, ratiocinantibus, præteritorum recordatis, monſtratum à nobis eſt. 2. libro. Reperies multa horum ſymptomatũ exempla apud Gal. lib. De differ. ſympt. cap. 3. & 3. De locis patientibus cap. 7. Motus ſecundum locum vnicum habet inſtrumentum, putà muſculum. Eſt enim verè inſtrumentum motus muſculus: quod dictum eſt à Galeno lib. de diff. ſympt. & in principio primi

Obiectio diluitur.

Motus ſecundũ locũ vnum habet inſtrumẽtũ muſculũ.

De

De motu muſculorum, & 1. De cauſis ſympt. cap. 5. & 1. De locis patientibus, cap. 6. & multis alijs in locis. quia nullus neruus qui in muſculum non inſeritur, habet motum. nam neque optici, neque guſtui ſeruientes, neque alij tales, neque antequam in muſculum ſubeant, illi ipſi qui ſunt ſubituri, motum præſtant alicui particulæ. Itaque nerui ſunt ſenſuum inſtrumenta propria; hic enim à ſolis illis fit: motionis verò ſunt inſtrumenta ratione delationis facultatis, non tamen proſequutionis. vt oculus eſt inſtrumentum quo videmus, tamen neruus eſt qui defert facultatem. Qui hæc omnia exactè volet intelligere, legat quæ de facultatibus ſcripſimus in 2. lib. Quanquã facultas ſentiendi & mouendi eodem ſpiritu, aut illuſtratione, per eoſdem neruos deducitur, vt monſtratum illic eſt; tamen poſſunt ſymptomata accidere vni, quæ alteri non accidant. nimirum poteſt brachium fieri ſine motu, non carens ſenſu; quia maiori facultate opus eſt ad mouendum, quàm ad ſentiendum; poteſt igitur influere quantum ſufficit ad ſentiendum, vt non influat quantum ſatis eſt ad mouendum. poteſt etiam carere ſenſu nõ carens motu; idque duplici via, vel obſtructis neruis, qui veniunt ad texendam cutim, non obſtructis ijs qui peruadunt muſculos, aut ſtupefacta cute, ſtuporeque profundiores muſculos non attingere. vnde manifeſtum fit, poſſe in membro aliquo vt brachio, aut crure lædi ſenſum ſine motu, & motum ſine ſenſu; ſed in eadem nerui particula poſſe tolli motum ſine ſenſu, contrà verò minime. nam quæ virtus transferendo corpori eſt ſatis, multò magis ſenſu ſufficiet. Sed hæc, quoniam in ſequenti lib. propriam habebũt controuerſiam, prætereo breuiter. Propoſita explicitaque ſymptomatum diuiſione, qua omnia ſymptomata continentur, operæpretium fuerit, vt de inſignibus inſigniter diſputemus. Dicendum ergo omnium primò de dolore, quem diximus de ſententia Galeni eſſe actionem læſam, itaque ſenſum triſtem: vel vt argutulo Argenterio placet, triſtitiam ſenſus. quanquàm eſt vulgarium Ariſtotelicorum, & medicorum barbarorum opinio dolorem eſſe ſubiectam ſenſui, non ſenſum. itaque dolorem ſentiri, vt ſentitur candor. Videtur pro his eſſe Hippocratis ſententia 6. ſecundi Aphor. Quicunque parte aliqua corporis dolentes magna ex parte dolorem non ſentiunt, igitur quibus mens non ægrotat, dolorem ſentiunt. Tamen Galenus ipſe in comment. diſſoluit hunc nodum, dicens: Et nunc igitur eodem modo appellauit dolores, affectiones eas quæcunque cum dolore natura ſua generantur. Itaque dolor, ſenſus actus eſt cum triſtitia, non quod ſentitur, accidens. Quæcunque harum opinionum: tam quæ dicit dolorem ſentiri quàm, dolorem eſſe ſenſum triſtem, quàm eſſe triſtitiam ſenſus; in duas opiniones diſtributa eſt: ſiquidem eſt omnibus his communis controuerſia, An dolor contingat, ſoli tactui, an ſenſibus omnibus. nonnullis dicentibus eſſe accidens tactui ſubiectum, aut tactionem triſtem, aut triſtitiam tactus: alijs dicentibus eſſe, quod vocant, ſenſibile commune, aut triſtem ſenſum, aut triſtitiam ſenſus cuiuſcunque. Qui priorem ſententiam tuentur dicũt: dolores grauiſſimos ſoli tactui accidere, tamen dolores omnibus ſenſibus: omnes

Poteſt in eodem membro lædi ſenſus ſine motu, & contr.

De dolore.

Controuer. an dolor contingat ſoli tactui, con ſenſibus omnibus.

omnes enim corrumpi ab excellentibus qualitatibus: interesse etiam inter illos hoc nomine, quod tactus dolore afficitur ab externis & internis causis, reliqui sensus ab externis tantùm. Quod verò à Galeno dictum est: Oculis etiam accidunt dolores vehementes, tactu in ipsis contristato: dicūt, in instrumentis quatuor sensum, putà visus, auditus, odoratus, & gustatus, posse fieri duplices dolores; quosdam affecto in illis proprio sensu, quosdā affecto tactu. Cum enim tactus per omnes dispersus sit; necesse est, in illis esse duplices sensus, contristarique nonnunquam hunc, nonnunquam illū. vt si quis ex acuta voce dolet, auditu dolet, vt auditus est. si verò auris inflammatione molestatur, dolor fit in instrumento auditus, affecto tamen in illo tactu. non aliter ex fulgore dolet visus; sed ex ictu dolet tactus in oculo. Dolores reliquorum sensuum à tactu, qui ratione tactus fiunt, grauiores esse dicunt ijs, qui illos sua ipsorum ratione efficiunt: de hisque interpretantur Galeni dictum. Præstat huic sententiæ occasionem Galeni sermo, cuius propterea bonam partem habet hic inserere. is habet in hunc modū: Proprium autem & egregium præter cæteros sensus tactus actio symptoma possidet, dolorem; qui etiam in reliquis sensibus generatur à familiaribus sensibus, quæ extra occurrunt: huic verò non solùm ab externis, sed etiam multò magis ab affectibus, qui intra corpus consistunt. isque subinde tam vehemens, vt nonnulli cruciatu victi sibi ipsis mortem consciscant. gignitur ergo & in oculis ex lucis splendore doloris quædam passio, & in auribus, ex magno quopiam & aspero strepitu. sic in gustatu quoque, & odoratu aliæ tales incidunt passiones tristes, à proprio scilicet sensili vnoquoque sensu dolore affecto: maximi verò dolores tactus sensui contingunt, quippe quæcunque ex aurium phlegmone aliove in illis affectu, vehementi nos dolore afficiunt: non quidem auditus, sed tactus sunt propria. est enim is sensus omnium sentiendi instrumentorum communis: reliqui quatuor sui quisqua solius. eodem modo dolores in oculis, vehementes sæpe generantur, tangendi scilicet in illis sensu contristato. Hæc Galenus. Qua dictione illud videtur significare, quod anteà diximus: esse in instrumentis quatuor sensuum duplices dolores, quosdam proprij sensus, quosdam tactus: Sed aliorum sententia mihi verior esse videtur: dolorem solius tactus esse symptoma. sed in reliquis sensibus fieri dolores duplices, quosdam ab obiectis tactui, vt in auribus à phlegmone, in oculis ab ictu: alios ab obiectis proprijs sensibus, sed ab ijs ipsis, vt afficiunt coniunctum tactuum. Atque ita verba Galeni interpretor. Nam Galenus ita proposuit: Dolor est egregium tactus symptoma. quod tamen alij interpretantur dictum non de quocunque dolore, sed de vehementi. proinde, quoniam, vt diximus, Galeni verba vtrique opinioni occasionem dant; rationibus nostra sententia confirmetur. Ea quæ obiecta sunt reliquis sensibus, non aliter inferunt dolorem, quàm inferendo passiones, quæ tactus sunt propriæ, putà diuisiones, aut constipationes. igitur dolores etiam illi sunt tactus proprij. Quod verò ita fiat, intelliget apertè is, qui singularum rerum

Sentētia alia, quæ vt verior ab autore probatur

natu-

naturas, causamque, qua molestæ fiunt, considerauerit. Album sanè, & splendidum, non aliter quàm dispergendo, atrum constipando, acutus sonus incidendo, grauis contundendo molestiam inferunt. Iam verò de saporibus omnibus, quibus odores respondent proportione, diffusiùs, quàm vt à nobis possint recenseri, loquutus est Galenus 4. de simplic. medic. facult. de sententia Platonis, quo in loco omnes saporum sensus, tactus alterationibus tribuit. Acida nimirum incidunt, salsa abstergunt, amara corrodunt, acerba constringunt. Omnes itaque quæ sentiuntur qualitates, cùm dolorem generant, propria aliqua tactus passione id faciunt. proindeque putauerim, necessarium fuisse tactus sensum per instrumenta reliquorum esse dispersum: quò in illis, ex violēter obiectis, molestia perciperetur, quæ alioqui percipi posset nulla. Sed est aliud rei huius non minùs euidens argumentū. Si vnusquisq; sensus sua ratione, ac per se dolorem pati posset; quò perfectior esset sensus, eò grauiores dolores pateretur: Nam quò perfectior est sensus, eò perspicaciùs, acriusq; sentit: quoque acriùs pars aliqua sentit, eò dolet grauiùs. (non enim alia ratione particulæ, quæ acri sensu præditæ sunt, cuiusmodi os ventriculi, grauiores dolores patiuntur reliquis partibus) itaque pateretur visus acerrimos dolores, huic proximè auditus, deinde odoratus, minores gustus, tactus minimos. Tamen res contrà omninò fit. tactus scilicet acerbissimos patitur dolores, reliquorum sensus vnusquisque tantò leuiores patitur, quantò plus à tactus natura recedit. Igitur dolores omnes tactus sunt proprij; & reliquis sensibus ex accidenti accidunt, ratione tactus, qui cum illis omnibus confusus est. nam si dicas, in visu, eò esse leuiores dolores, quòd obiectæ res sint tenuiores, eoq; minus paratæ molestare: saltem fieret, vt dolores æquales essent in sensibus omnibus quò enim obiectum sensui alicui, est minùs terreum: eò etiam ipse sensus est perfectior, eoq; acriùs sentiens, quare pares saltem dolores relinquerentur: quod tamen non fit. ergo dolor solius est tactus. Neque verò rei huius est inuentu difficilis causa, si modo verè antea dictum est; illud tantùm dolorem facere, quod naturam corrumpit. cum enim nostri corporis, & singularum partium natura in temperie & continuitate consistat; nulla qualitas corrumpet naturam per se, præter calorem, frigus, humorem, & siccitatem, & continui solutionem. Est itaque dolor egregium symptoma solius tactus. De somno & vigilia dicendum nonnihil est. sunt enim hæc alia duo egregia symptomata. Per somnum fit motus caloris spiritusque & humorum, ab externis ad interna: per vigiliam contrarius. ita per vigiliā operatur vis cerebri in toto corpore externas actiones potissimùm: tamen facultates actionibus quibusdam internis per somnum plus student. In cerebro fit magna spirituum animalium generatio, pro his, qui vigilia exhausti fuerant. Copiosiores etiam fiunt eo tempore concoctiones in visceribus, eoq; vitalis facultas plus laborat expurgādis fuliginibus, & attemperando calori. Fit somnus requiescente facultate animali propter defatigationem, obstructoque leuiter cerebro vaporibus suauibus ex alimēto.

Causa ob quam dolor solius tactus contingit.

De sōno et vigilia

Hæc contingunt per somnum, quæ vt dixerim, nihil curo, sit ne somnus actio aut vis cerebri, & hoc ipsum dormire agere sit, vel priuatio actionũ, vel motus ille ab externis ad interna, aut obstructio illa cerebri. in quocunque horum lubet, somni essentiam collocato, modò non ignores, hæc omnia contingere dormientibus. ego enim hoc indignum puto longa controuersia. Aristoteles lib. de somno & vigilia, somnum vigiliæ priuationem esse dicit: atque hæc sententia videtur valde probabilis. quandoquidem non aliter solemus dormientem à vigilante distinguere, quàm priuatione actionum; quod scilicet non sentit, neque mouetur. verùm hæc de somno naturali videntur dicta. Quod nostri instituti est attingamus. Somnus præter naturam, quem soporem licet appellare, proculdubio est priuatio, non enim tam est somnus, quàm vigilandi impotentia. Nam fit non ut naturalis, humectato mediocriter cerebro, leuiterque obstructo à vaporibus suauibus; sed aut nimium obstructo cerebro à frigidis & crassis succis, eoque facultate non potente diffundi, vel cerebro vehementiùs refrigerato, stupefactoque: non aliter quàm membrum aliud quodcunque solet ex nimio frigore stupescere, reddique proinde immobile, & sine sensu. Peruigilium fit laborante facultate propter impotentiam requiescendi, ex siccitate cerebri, aut mordaci fuliginum qualitate. Ex his iam (arbitror) liquet, quod paulò antè tetigimus, breuius, Peruigilium esse deprauatum mentis motum, soporem actionis priuationem. Quanquam animaduertendum hoc loco est, id quod Galenus secundo De motu musculorum dicit: per somnum corpora non omnino esse priuata motu & sensu; sed recipere tunc quoque influentem facultatem à cerebro, parciùs tamen multò, quàm per uigiliam, atque adeò sentire etiam dormientia membra, hebetiùs tamen uigilantia. Quod euidenter monstrat excitatio. si enim somnus priuatio integra esset motus, & sensus in sopitis membris, non possent quisquam plagis excitari. hæ enim non aliter excitant, quàm dolorem inferentes; sed membra quæ sine sensu essent, omnino non possent dolere. igitur neque possent dolore excitari. Sed res aliter habet. dum dormimus, non sentimus res leues, sed aliquantò grauiores sentimus: non aliter quàm qui non est omnino cæcus, sed hebetioris visus, minora non videt; maiora tamen, aut excellentia videt. Igitur est somnus symptoma in diminuto motu facultatis animalis. quod etiam respiratio, quæ semper fit, & alii motus voluntarij, qui nonnunquam inter dormiendum fiunt, apertè declarant. non enim fieri possent, si toto influxu a cerebro reliqua membra priuarentur. Quòd verò horum motuum etsi a facultate animali cum libertate fiant, non recordamur experrecti: leuis imaginatio ipsarum motionum est in causa. quanquam enim habent dormientes fortem imaginationem, quæ mouet ad actiones; tamen ipsarum actionum externarum, dum fiunt, aut nullam, aut leuissimam habent imaginationem, sed prætereunt, ut qui studentes aut agentes aliud manus mouent, aut crura. Sed hæc de symptomatis facultatis animalis sunt satis. Facultatibus naturalibus cõtingunt,

Somnum vigiliæ priuationem dicit Aristoteles. Sopor quid sit & vnde proueniat.

Peruigilium quid sit & quo modo fiat

In somno non est omnino priuatio sensus & motus.

De symptomatis facultatũ naturalium.

gunt, vt Galenus collegit, symptomata 12. Siquidem monstratum à nobis est in 2. huius operis libro, capite De numero facultatum naturalium quæ ministrant; illas esse tantummodò quatuor, siquidem distributio & secretio actionibus aliarum fiunt. Quare deficiens, aut deprauata distributio, aut secretio, aliarum facultatum sunt symptomata. vt si membrorum fit atrophia, est concoctio deficiens: si verò hæc non deficiat, est defectus distributionis. Atqui aut distributio non fit, quia membra non possunt trahere alimentum, quo indigent, & est trahentis facultatis symptoma: aut quia hepar non potest redundantiam sanguinis protrudere in venas, & est defectus expultricis hepatis; aut quia venter expellit, antequam fieri possit distributio commoda, & est inordinatus motus expultricis ventris. Secretionis etiam vitium, alicuius aliarum est symptoma: vt cùm morbus regius fit vitio secretionis, actio quæ est symptoma, est diminuta tractio vesicæ fellis. Sed sunt quædam alia præter hæc symptomata: quæ, cùm actiones læsæ sint, instrumentorum naturalium sunt propria, quorum Galenus videtur oblitus, & nos addemus. Appetitui naturali, quem negauimus citato capite esse in numero facultatum alentis animæ, possunt contingere symptomata, de quibus eò loco diximus, & modò disputamus. talis enim est appetitus humoris, qui est in renibus, per diabetem, vnde perspicuum fit, posse esse actionem symptoma, quod nullius sit earum potentiarum, quæ animæ sunt. Affixio etiam alimenti, actio est nullius potentiæ animantis propria, vt citato loco exemplo ceræ & picis monstratum est; tamen contingit, vt Galenus docet 1. de facultatibus natur. in hydrope ascite infelix nutritio deficiente affixione. ergo deficiens affixio symptoma est, & actio læsa; tamen nullius facultatis enumeratarum à Galeno. Vnde euidenter verum est, Galenum multa symptomata omisisse, cùm symptomata omnia membrorum naturalium in octo, aut duodecim redegit. non enim appetitus immodicus renum, qui fit in diabete, neq; ablata affixio, quæ fit in hydrope, illo numero continentur. Quare hic nihil mirum, si nos aliter enumeremus, vt nullum prætermittatur. Melius itaque fuerit per actiones, quàm per facultates distinguere. dicentibus nobis loco non quidem quatuor esse facultates naturales, singulisque contingere terna symptomata, vt in principio huius capitis: sed nutritionem compleri his actionibus, appetentia naturali, tractione, retentione, affixione, commutatione, & expulsione: accretionem compleri his eisdem, & dilatatione. harum actionum singulis contingere posse ternas læsiones. esse itaq; 21. Exemplũ læsi appetitus, est in diabete; læsæ affixionis, in atrophia ex hydrope ascite: læsæ dilatationis, cùm puer intempestiuè cessat ab incremento, quia corpus ex morbo quopiam factum est præter naturam siccius, nihil refrigeratum. constat siquidem illum non alia ratione cessare ab incremento; quàm quòd membra præ comparata duritie, non possunt quantum oportet, actione caloris dilatari. Cessat ergo incrementum, imminuta dilatatione. sed hæc non possunt plenè intelligi ab eo, qui non anteà intellexerit, quæ in 2. libro

Symptomata instrumẽtorum naturalium aliter enumerat auctor ac Galenus.

de naturalibus facultatibus ſcripſimus, nobis non ſunt dicenda ſæpius eadem. Neque verò eſt cur quiſquam nos accuſet, quòd cum paulò antè eos vituperaûerimus qui in diuiſione ſymptomatum à Galeno deſciſcunt, modò enumerationem eorum, quæ in læſa actione quapiam membri naturalis ſunt, qua ille eſt vſus, vt imperfectam deferamus. nobis enim nihil videtur ineptius, quàm ab autorum diuiſionibus temerè recedere. minimam enim gloriam in contradicendo ſitam eſſe putamus. tamen neque in cuiuſquam verba volumus iurare; ſed veritatem in quauis re cuiuſuis autoritati præferri. Præter hæc, quæ diximus, poſſis addere ſymptomata alia, ipſarum nempe facultatum, quibus miniſtrant illæ quatuor: vt deficientem, imminutam, aut vitioſam nutritionem, accretionem, aut generationem: tamen hæc perpetuò pendent ex alijs læſionibus prioribus. proinde nihil refert illorum meminiſſe per ſe: ſed ſatius eſt, de illis ita cogitare, ac ſi in dictis ſymptomatis contineantur. Nam ſi quod corpus infeliciùs nutritur, augetur, aut gignitur; neceſſe eſt illud fieri, aut quia minùs materiei vtilis trahitur, aut non ſatis retinetur, quo fit vt intempeſtiuè expellatur, aut non ſatis alteratur, aut quia excrementa, quæ non expelluntur impedimento ſunt, vitiando concoctionem; aut impediendo affixionem, aut eſt difficilis partium dilatatio. Ergo naturalium actionum, quæ propriè dicuntur tales, læſiones omnes diximus. Vitalis actionis (nam hanc quoque ſub naturali contineri fecimus) tot ſunt læſionum ſpecies, quot pulſuum præter naturam modos in tertio huius operis libro diximus. De tertio ſymptomatũ genere, proprijs capitibus dicemus in ſequenti libro. Quare longiuſculum iam caput concludamus.

Præter dicta poſſũt addi alia ſympto.

De cauſis ſymptomatum. CAP. V.

SYmptomatum omnium communis quædam cauſa eſt morbus, & ſingulorum ſua cuique propria. Age igitur de communi diſputemus primùm, de peculiarium nonnullis deinde: de ijs inquam, circa quas reperimus medicas controuerſias. Libello De differentia ſymptomatum longo ſermone nititur Galenus monſtrare: ſymptomata omnia cuiuſuis ea generis ſint, ex morbis naſci. atque in huius aſſertionis confirmationem, vtitur inductione per ſingula membra. Actiones læſas (inquit) conſtat à morbis fieri. ſiquidem dictum anteà eſt, morbum eſſe affectum præter naturam, lædentem operationes. Iam verò qualitates mutatas, quarum quatuor diximus eſſe ſpecies, quæ viſu, odoratu, guſtatu, aut tactu percipiũtur; nemo dubitet ex morbis naſci, qui ſciat, qualitates primas quibus temperamentum conſtat, cùm præter natura ſunt, eſſe morbos. Nam cùm ſint qualitates ſecundæ, ex primis naſcuntur proculdubio, hoc eſt ex temperamento, ex naturali quidem naturales, ex non naturali nõ naturales, quales ſunt, quæ ſunt ſymptomata. Quòd aliquid præter naturam retineatur, aut excernatur, (quod ad tertium ſymptomatum genus refertur) neceſſe eſt ex vitio reti-

Symptomata omnia à morbis naſci ait Galenus.

retinentis, aut expellentis, aut ambarum fieri: nisi ex qualitate eius, quod excernitur, fiet vt euacuatio symptoma sit. vt cū bile aut sero plena, vel alia mala qualitate affecta vacuantur: quæ tamen, vt talia sint, alterātis facultatis, aut excernentis vitio fit. Igitur vtcunque euacuatio sit symptoma, non fit sine facultatis cuiuspiam læsione: sed nulla facultas vitiatur illæso temperamento cum illarum substantia in commodo temperamento cōsistat. igitur est hoc quoque symptomatum genus, morborum soboles, non minùs, quàm alia omnia. Hæc docet Galenus; tamen non desunt qui repugnent, dicentes, multa symptomata esse, quæ ex nullo morbo proficiscuntur: sed fieri quædam à causa externa, quędam ab interna, quædam ab obiecta re, quædam ab alijs causis. Nam (vt primi generis primùm meminerimus) si quis optimè adhuc valens carnes crudas ingerit in ventriculum, habebit cruditatem sine quopiam morbo. Si hic idem, quem optimè valere posui, digitis immissis in os irritatus, aut immissa in profundum nasum re quapiam, vomit, id symptoma ex nullo morbo fit. Multi corripiuntur rigore, quem nulla consequitur febris, atque omnino nullo alio morbo affecto homine: rigor verò symptoma est expultricis vis omnium membrorum. Amātes homines patiuntur multa symptomata: perturbationes pulsuū, suspiria erebra insomnia varia, & vigilias immodicas, quantumuis qui amat omni morbo vacet. Sed de qualitatibus mutatis præter naturam in corpore, videtur posse de sumere argumenta non imbecilliora. Laboranti febre putrida, profluat sudor fœtidus: constat sudorem partem esse putrescentis in corpore materiæ, & fœtorem fieri ex putredine. eùm ergo putrescens materia non sit morbus, (hic enim febris est) sed causa: aud dubiè videtur fœtor à causa morbi fieri, non à morbo. Colorem prætereà pallidum in morbo regio bilis facit, quæ talis est colore, hæc est morbi causa. igitur qualitates mutatę à causa morbi plerunque fiunt: nam & saporem acidū, aut salsum linguę, facit pituitę non febris species. Hęc quidam aduersus Galen. effutiunt: quorum sapientiam non dubium est Galenum ipsum alioqui rudem prę illis suboluisse, cùm libello De different. symptom. cap. vltim. ita scripserit: Verùm hic intendere exactè oportet mentem; & perfectè distinguere ab operibus animantis ipsa symptomata. sępe enim ita similia inter se sunt: vt & symptoma putetur opus, & opus symptoma. ac nisi quis in hoc sano sit iudicio; ex ijs in quibus ipse fallitur, disputationem calumniabitur. Certè, quos dissolutionis argumentorum hęc verba non admonent, mihi uidentur apertè dormitare. Nam ut solùm distinguantur opera à symptomatis; argumente omnia, quę de lęsis actionibus pro posuimus, & quęcunque alia similia his proponi possint corruent statim. Quod vt explicem, simulque istorum ostendam insipientiam, illud vnum peto, quod ipsi etiam aduersarij vltrò dabunt; Causas morborum, morbos & symptomata, esse res prętet naturam. Quo dato, constat non quemcūque affectum lædentem operationes, ita ut sentiri possit noxa, esse morbū; nisi id pręter naturam fiat. nam neque temperamenta, quę à mediocritate

Quæ ad uersi Galeni dictam doctrinam quidam obijciāt.

Ex Galeni verbis obiecta dissoluuntur.

recedunt manifestè, morbi sunt, neque senium est morbus; quanquis per hos affectus multæ actiones admodum perspicuè lædantur. Pituitosa natura somnolentos reddit homines, & ad animales motiones pigros, appetentes plura quàm pro indigentia, & excremento plenos: biliosa contrario modo lædit: senium facit homines vigiles, tremulos, ad omnia vitæ munia imbecilles. tamen has actiones cùm lædant hi affectus, morbi nō sunt, quia non sunt præter naturam. Igitur, si ita habet, neque somnus profundior, neque pigrities ad motum, neque appetentia immoderata in pituitoso, neque vigilia, aut fastidium in bilioso, neque hæc eadem in sene, neque tremor membrorum symptomata sunt; (non enim fiunt præter naturam, quanquam læsæ actiones sunt) sed sunt impotentiæ quædam, quæ hominibus secundum naturam accidunt. Si quis cùm est Compluti, Madritum non videt; patitur quopiam visus symptoma? Nullum arbitror. Sed si hic idem, quæ per stadium distant, non videt; symptoma patitur, si commodæ magnitudinis obiecta sunt corpora. Nam tam potest esse corpus exiguum, vt etiam per transuersum digitum distans ab oculo citra vllum symptoma non videatur. nimirum differt multùm, symptoma dicas, aut impotentiā naturalem. si quidem verum est quod petij omne symptoma esse præter naturam. Monstratum verò est multis exemplis, læsas nonnunquam edi actiones secundum naturam. sed patiuntur non minùs reliquæ omnes potentiæ, quàm visus, modò symptomata, modò impotentias naturales. Sit exemplum virtus portandi. Nunquid, si quis suppositus oneri bis centum librarum mercatoriarum tremit, tremor symptoma est? Ergo & si corpus longinquissimum obscurè cernis, imbecilliterque, visus imbecillis est symptoma. Malè ergo negabamus, Madritum hinc non videri, esse symptoma. Sed certè nullum horum symptoma est. nam hæc omnia secundum naturam contingunt. Iam verò, si cui pondus quod apprehensum brachijs portabat, præ magnitudine excidit, secundum naturam id fit: si verò quidquam excidit, quod alioqui non excideret, quia præcisi digiti sunt; symptoma est, quia præter naturam. Si quis manum concutit imposita pruna, citra symptoma id facit: sed si concutitur manus instigata à mordaci humore, quem præter naturam collegerat; concussio ex præter naturam, & proinde symptoma. nam irritationes quæ fiunt à rebus præter naturam, sunt præter naturam; quæ fiunt à causis, quæ non sunt præter naturam, non sunt præter naturam. Causæ externæ omnes sunt in genere non naturalium; quæ neque secundum naturam sunt, neque præter naturam. Igitur quæcunque actiones fiunt irritante causa externa, si nondum interiùs morbum aliquem fecit; non sunt symptomata, sed opera naturæ. quòd si cum læsione quapiam fiunt, sunt impotentiæ naturales. cùm verò iam causa externa morbum fecit; non amplius actiones sunt naturales, sed præter naturā. fiunt si quidem iam irritante causa quapiam præter naturam. Constat etiam ex his, nullam actionem esse symptoma ratione rei obiectæ, aut eorum, quę ad eam spectant; sed ratione facultatis, aut instrumenti, aut eorum, quæ ad

Lesę actiones nō pręter naturā, symptomata nō sunt sed ĩpotẽtię.

Nulla actio ẽ symptoma ratione rei obiectę, aut eorū quę ad eā spectant.

hæc spectant. Ad res obiectas spectat spatium, propinquitas, inquam, & distantia: ad facultatem & instrumentum materia, & spiritus in his, quæ illis operantur. Est autem manifestum id quod dicimus. nam aut res obiectæ & quæ ad illam spectant, proportione respondent facultati, aut non: si non respondent, & sola hac causa actio fit incommodè non est symptoma, sed impotentia naturalis. (nam secundum naturam fit, vt neq; lapides conficiamus, neque turres humeris portemus) si proportione respondent; constat actionem alia ratione vitiari, non causa rei obiectæ; eoque dictum est à Galeno loco citato ex lib. De different. symptom. si quis ad distinguendas euacuationes quæ sunt symptomata, ab his quæ tales non sunt, quantitatem tantùm consideret, aut qualitatem, non etiam intentus modo euacuationis, an scilicet symptoma sit, aut opus, subinde deceptum iri. nam si tempore iudicij vacuatur congius materiei nigræ, si ita lubet, modò post signa concoctionis euacuatio fiat, & reliqua habeant, vt oportet ad iudicium; non est hæc euacuatio symptoma: si verò ante id tempus multò minor copia benignioris succi vacuetur; possit esse symptoma. Quid ita? quia hæc euacuatio est præter naturam, illa naturalis. Quid istud: quia quæ ante iudicium fit fit ab irritatione præter naturam: quæ in iudicio fit, non tam fit ab irritatione, quàm ab ipso ordine, quem in suis actionibus seruat natura. Nimirum vt recludens pylorum, & comprimens ventriculum, deorsum expellit excrementa, postquam confecit alimenta: ita postquam retinuit, & ad concoctionem deduxit, vt licuit per materiæ ipsius naturam, morbi materiem, expellit illam ordine consueto sibi ac familiari. His intellectis haud multa opera opus est ad argumentorum dilutionem. Nam carnes crudas non satis coqui, non est symptoma, sed impotentia naturalis, quia est in re obiecta: sed hæ ipsæ carnes prauè coctæ, aut corruptæ, fiunt in ventriculo causa morbi, similis ei, per quam corpus laborat cacochymia. à quo deinde nascuntur alia symptomata, ructus scilicet praui, & aliorum ciborum, & succorum infectio. Si quis vomit sine morbo, immissis in os digitis: perinde facit ac si immissa per sedem glande exoneret aluum. quæ symptomata non sunt, sed opera; quia fiunt ab irritatione externa, nisi ipsa irritatio fiat morbi causa, quod fit sæpe: & tunc quidem reliqua vacuatio symptoma iam est. vt si contingat à glande, aut acriori clysteri exulcerari intestina, aut vehementiori motu rumpi aliquid in ventriculo, aut conuelli. Rigor qui sine febre fit, ex cacochymia ab humoribus crudis pendente nascitur. Amor qui iam indiget curatione, species est melancholiæ; ideoque talem illi curationem medici adhibent. atque est reuera morbus animi magis, sed cũ corpore communis. quare qui amat, iam hinc sciat se furere. Sed de amore multa diximus in tertio libro huius operis, cùm de pulsibus amatorijs disputaremus. Ei argumento, quod de fœtore ex putredine, propositum est, respondet Galenus 9. capite lib. 11. Meth his verbis: Ab his enim obstructio est orta, quæ morbus compositionis est eorum quæ obstructa sunt corporum. hanc symptoma secutum est, ipsa transpirationis retentio, hanc rursus

Argumẽta diluuntur.

putredo humorum. Hæc ſunt Galeni verba. Itaque pater, putredinem eſſe alterius morbi ſymptoma, putà obſtructionis; alterius cauſam, putà febris. Ex putredine naſcitur fœtor, accidens ortũ ex obſtructione, medio alio ſymptomate. nã fieri hoc ſæpiſsime, vt medijs alijs ſymptomatis quædã ex morbo naſcantur ſerie quadam, diximus in ſuperiori capite. Iam verò color pallidus cutis, non poteſt morbum effugere. nam aut fit abſtractione, quę morbus in compoſitione eſt, aut ab imbecillitate trahentis facultatis veſicæ fellis aut alterantis hepatis, vel membrorum: omnis verò talis imbecillitas fit ex intemperie, quæ eſt morbus. Quare nullum eſt ſymptoma, quod non ſit morbi ſoboles. Illud unum notandum eſt, antequam caput concludatur, morbos ex ſympathia, qui nihil habent propriæ paſsionis factum, ſymptomata eſſe eorum, qui ſunt proprij aliquarum particularum affectus. Quare ſymptomata, quæ per conſenſum fiunt, illi morbo referenda ſunt accepta, à quo morbus per ſympathiam naſcitur. Vt ſi dolor capitis fit per uentris ſympathiam; dicimus dolorem capitis à morbo ventris eſſe productum. ità ſi propter ſternutamentum, aut tuſsim, uentriculus nihil per ſe læſus, cogitur euomere; ex morbo capitis, aut thoracis vomitus ducit originem; ſed dicendi de his iam finem facio. Symptomata omnia ex morbis naſcuntur, aut proximè, aut intercedentibus alijs. Quare in quæſtione de ſymptomatum cauſis, non ampliùs diſputandum eſt, Sitne ſymptoma, quod propoſitum in quæſtione fuerit, ex morbo, an ex cauſa, an ex obiecta re, an ex re alia quapiam; ſed vbi ſemel conſtiterit ſymptoma eſſe; ex quo morbo fiat quęrendum eſt. Fit enim omnino ex aliquo. Siquidem ſymptoma primi generis eſt, putà læſa actio: ipſum per ſe facilè ducit in cauſæ cognitionem. nam cùm neceſſe ſit, vt actio aliqua lædatur, proprium actionis inſtrumentum pati; (quod nos paulò antè tetigimus, & Galenus toto. 1. libro De locis patientibus diſputans contra Eraſiſtratum docet) conſtat actiones læſas, ſignificare malè affectam partem, & ſpeciem affectus à modo læſionis debere peti quod docet. 3. De locis patientibus, cap. 9. vt ſi chyli cõfectio vitiatur, uentriculus patitur: ſi uerò iam nõ tantùm conſtat uitiari, ſed aceſcere; affectus frigidus uentriculi ſignificatur. Sed obiiciet nobis quiſpiam gladiatorem, in quo (ut refert Galenus. 4. De uſu partium cap. 9.) malè cibi coquebantur, quia præciſa illi erat omenti bona pars: quem dicit uitiatam habuiſſe actionem uentriculi, ſine illius morbo. Hoc unum illud monet argumentum: ut proprias paſsiones à ſympathijs diſtinguamus. patiebatur enim uenter, non per ſe, ſed per conſenſum. ſed idiopathię & ſympathię certum eſt dare proprium caput. interim illud unum dico, non aliam eſſe inueniendę huius rei commodiorem uiam, quam per cognitionem proprij cuiuſque actionis inſtrumenti, & pręterea partium illi ad actionem miniſtrantium, & quę cuique ſit miniſterij ratio. hoc uerò non aliunde habeas, quam ex tractatione De uſu partium, quàm ſcripſere Galenus & Ariſtoteles, ambo diligentiſsimè: ſed Galenus clariùs. de proprio in-

Quæ de morbis ex ſympathia dicantur nota.

Actio læſa facilè ducit in cauſæ cognitionẽ.

Obiectio diluitur.

ſtrumento dictum à nobis nonnihil eſt in 2. huius operis libro, vbi diſputauimus, Procedantne operationes à partibus ſimplicibus, an compoſitis. Conſtabit verò ex horum cognitione, quæ affectio ſit propria, & quæ per ſympathiam. quia affectus, qui permanentiam quampiam habet in parte aliqua; propria illius affectio eſt: ſi verò nullum in ſe affectum habens, vitio alicuius alterius, quæ ſcilicet illi miniſtrat, aut in illam aliquid tranſmittit, patitur, ſympathia eſt. Sed Galenus in omnibus ſymptomatis ſtudioſos exercet, nos quæ ſunt in controuerſia declaramus.

De ſympathia, & idiopathia, protopathia, & antipathia, & conſenſu.
CAP. VI.

CElebratiſſimæ ſunt apud antiquos philoſophos hæ paſſionum ſpecies, vt in rebus omnibus natura conſtantibus frequenter inueniuntur: apud medicos verò, vt humani corporis partes attingunt. Quanquam illorum magis videtur intereſſe de ſympathia & antipathia diſputare; horum de ſympathia & idiopathia. Scripſit etiam præter alios de his quidam neotericus Fracaſtorius nomine, non parum eruditè & acutè; tamen quæ ab alijs demonſtrata ſunt recipientes, reliqua nobis & amicis addere decreuimus, hinc ſumpto exordio. Non parum intereſt, vt videre eſt apud Galenum libro De differ. ſymptomatum, affici dicas rem quampiam, aut pati. (hoc quoniam paulò ſuperiùs explicuimus, modò breui præteribimus) affectus enim (διάθεσις Græcè) eſt qualitas permanentiam quampiam habens propriam in re quæ afficitur. (habet propriam permanentiam, cuius corruptio diuerſa eſt à ſublatione cauſæ) paſſio verò (Græcè πάθος aut πάθημα) fit citra propriam permanentiam; tamen nihil prohibet, quæ afficiuntur, pati ſimul. vt ſi ſimul affectum quidpiam eſt, & patitur: velut quod incaleſcit, patitur, & neceſſariò etiam habet iam gradum aliquem caloris quo afficitur. hic eſt proprius horum nominum vſus: quanquam alios quoque vſus eſſe Ariſtoteles docet 4. Metaphyſic. Sed loci huius non eſt omnes paſſionis & affectus ſignificationes percurrere, ſed maximè proprias attingere. hæc itaque conſtituta ſint. Quæ patiuntur, aut ex ſeipſis patiuntur, à ſuaque natura, vt ignis aſcendit, & terra deſcendit, ſuntque hæ propriæ illorum paſſiones, (nam apud philoſophos, tã quæ ſecundum naturam ſunt, quàm quæ præter naturam, paſſiones dicuntur) quas proindè idiopathias poſſis propriè appellare: aut patiuntur ab alijs, idque vel ratione ſimilitudinis, quæ cum alijs eis intercedit, vel quòd contraria ſint. tamen contrarij ratio quantò cum maiori ſimilitudine coit; tantò facit faciliorem paſſionem. nimirum, quæ ſunt omnino ſimilia, nullatenus ſeſe immutant: neque enim ferrum trahit ferrum, neque magnetẽ magnes. Quæ contrariæ admodum ſunt, ægrè congrediuntur, tamen cùm ſemel ſunt congreſſa, plus mouentur, quia longiùs diſtant. Ea verò quæ contraria ſunt, quantum ad agendum eſt ſatis, & tamen ſunt ſimilia; faciliùs

Affectus & paſſio differũt.

Idiopathia.

com-

compatiuntur. Ignis citiùs mouet aerem, sed plus mouet aquam. Facilem commutationem, quæ fit gratia similitudinis, potes sympathiam: magnam verò, quæ fit gratia contrarij, antipathiam appellare. quanquam est verior altera sympathiæ species, quam in membris humanis medici considerãt: cùm scilicet aliquid patitur ab alio, quia simile illi est, & quia illud à quo patitur, patitur ab alia causa prius. Nam natura fit, vt cùm res aliqua patitur, eas omnes, quæ illi sunt valde similes, & vicinæ satis, trahat ad contagionem. atque hæc contagio verè est in rebus sympathia. vt aqua calida citiùs calfacit aerem, quàm terram; citiùs vinum, quàm succum cicutæ; & ita inter alia omnia, quæcunque similiora sunt patienti, citiùs tanguntur illius passione. Quanquam tota causa facilioris sympathiæ non est in sola similitudine; sed iuuat nonnunquam densitas, aut raritas, tenuitas, aut crassitudo. Nã quæcunque accidentia res faciunt ad patiendum promptiores, coniuncta similitudini, addunt facilitatem sympathiæ. huiusmodi sunt raritas, tenuitas, vicinia, & quæcunque talia. Nimirum, aer calfactus tenuiorem aquam faciliùs calfacit, quàm crassiorem; & propinquiorem, quàm remotiorem: etsi qualitatibus primis non discrepent. Non aliter in nostris etiam corporibus inuenimus sæpe has passiones, non sine multa admiratione. Est inter membra nostra, cùm secundum naturam habent, antipathia quædam, quã natura in bonum animantis procurauit. calida nimirum demulcent frigida, calidorum feruorem sedant, humida emolliunt ficciora, sicca confirmant humidiora. ita à seipsis mutuò patientia, & sibi ipsis mutuò obsistentia, continent seipsa in mediocritate animalibus vtili. Sed hæc antipathia naturalis est: præter naturam ingruentes passiones modò requirimus. Membrum quodcunque aut patitur per se, aut alteri condolet: vt alter dolet caput ex intemperie cerebri, alter ex intemperie ventriculi. sed animaduertendũ sympathiam omnem dependere ex aliqua idiopathia; ita vt sublata idiopathia, nullum amplius malum in sympathia laborante parte perseueret. quare si passio, quæ in membro quopiam ex alterius membri affectione incepit, diuturnitate talis est facta, vt etiam si prior tollatur passio, tamen posterior duret; non ampliùs sympathia est, sed idiopathia. quia (ita vt fit frequenter) sympathia intentione, aut diuturnitate migrauit in idiopathiam. quare vera sympathia nihil habet factum, aut quod non dependeat; sed pathos tantùm est, aut pathema. Quæ aliquid habet, quod non dependet, tantum quoque habet permixtum idiopathiæ, tantumque deficit à sympathia vera. vt si quis ex obstructione nerui optici non videt; quod in humore crystallino est, verè est sympathia: (nullum enim affectum habet) sed hoc pathema, putà non videre, quod sublata obstructione momento temporis tollitur. Si cui verò calfactum caput est à fuliginibus ascendentibus ex ventriculo, eoque dolet, interim dum tam paruus est capitis affectus, vt si semel curatus ventriculus sit, nulla præterea indigeat curatione, sympathia patitur: tamen necessariò esset aliquid idiopathiæ. ille enim gradus caloris qui in capite est, factus affectus est: sympathia verò est, quod aliunde dependet. Ergo

Sympathia antipathia.

Sympathia quã in mẽbris humanis medici cõsiderant.

Antipathia ĩter membra nostra cũ secũdum naturam habent.

Sympathia & idiopathia ĩ humanum corpus pter naturam ingruentes.

quod

quod non dependet, eſt idiopathia. quod intelligendum eſt (nam hoc etiam ſit pulchrum diffiniri) ab alterius membri affectu: non, vt quidam interpretantur, etiam à cauſa, qui proinde in hanc ſententiam incidunt, Solis intemperies factas, aut morbos alios factos eſſe idiopathias, quæ ſententia falſa eſt manifeſtè. Nam ſympathia omnis ex idiopathia aliqua fit: tamen ſunt multi morbi eorum qui fientes à medicis appellari ſolent, quos nullus alius morbus antecedit. quin potiùs morbi omnes quicunque propriè morbi appellantur, ſunt idiopathiæ: ſympathiæ non dicuntur morbi ſimpliciter ſed morbi ex conſenſu. nam omnis morbus eſt affectus: ſympathia autem, paſſio. quanquam, ſi placet affectum ſolum factum vocare idiopathiam: cũ verò qui fit adhuc, & non eſt ſympathia, protopathiam; (ita vt non omnis protopathia, ſit idiopathia) nihil moror. ſed fuerit controuerſia de nomine. Jjs, quæ diximus, ſemel intellectis, non ampliùs videtur eſſe de re quapiam illa controuerſia, quæ inter Galenum & Eraſiſtratum intercedit, primo De locis patientibus: An poſſit lædi actio aliqua, proprio illius inſtrumento nihil patiente. Nam Eraſiſtratus veriſſimè dixit; Sympathiam, quã ſolam neceſſe eſt adeſſe proprio actionis, quæ læditur, inſtrumento, non eſſe in illo affectum aliquem, ſed vmbram morbi. nam ſympathia vera ſymptoma eſt idiopathiæ, non morbus abſolutè. Hæc Galenus quoque concedit: tamen loquutus eſt impropriè Eraſiſtratus, qui negat pati partem in qua non eſt affectus. nam etſi ea pars non ſit affecta, patitur, per ſympathiam ſcilicet. Sed cauſas quibus aliquid laborat per ſympathiam, oportet vt explicemus. Galenus capite 3. tertij De locis patientibus inquit: Membrum aliquod trahi in alterius ſympathiam duobus modis, aut tranſmiſſo in illum quod non tranſmitti oportebat, aut impedito influxu quo indigebat. is eſt facultatis aut materiæ. vt oculi ſuffunduntur per ſympathiam ventriculi, aſcendentibus in eos vaporibus craſſiuſculis: & vox intercipi poteſt obſtructo exortu neruorum vocalium, quæ obſtructio priuat influente facultate, aut læſis muſculis inter coſtas, quæ læſio priuat guttur ſummum vocis materia, putà efflatione. Hæc docet Galenus. Sed ſunt multæ ſympathiæ, quæ non videntur fieri tranſmiſſione rei alicuius, aut priuatione; ſed potiùs occulta quapiam cauſa, aut proprietate, ſiue vtcunque aliter lubet appellare. Nam inflammato ſepto tranſuerſo, cerebrum ſtatim delirat: laborante ore ventriculi, deficit cor. Dices, (ſcio) Aſcendunt fuligines ab inflammatione ſepti tranſuerſi ad cerebrum, quæ illud perturbant; & à vẽtriculo in cor, quæ illud angunt. Dicis rectè. Sed conſidera, quantò vicinius ſit cerebro os ventris, quàm diaphragma: quantò rectior & latior via ſit ab illo ad cerebrum, quàm ab hoc, & quanto craſſioribus neruis ab illo pendeat, & vt oris ventriculi nerui ſint ſextæ coniugationis eorum, qui ex cerebro ipſo procedunt: nerui verò ſepti prodeant ex collo, inter tertiam, & quartam vertebram. Ergo, ſi rationem perpendas, maior fuliginum copia aſcendet ex oris ventriculi inflammatione, quàm ex ſepti tranſuerſi: tamen illa non facit delirare, hæc facit. Quòd ſi fortè dicis, eleuari ex ſepto inflammato maio-

Idiopathia non dependet ab alterius membri affectu: pōt tamen à cauſa pędere.

De cauſis quib. aliquid laborat per ſympathiam.

Quæ aduerſu dictã Galeni doctrinam obijciuntur.

rem

rem fuliginum copiam, quàm ex ventriculo, motu, & ventilatione assidua septi; (vt ex moto sterquilinio maior fœtor consurgit, quàm ex quieto) fiet hac ratione vt ex inflammato pulmone magis deliremus, quia habet reliqua omnia vicinia, inquam, rectitudinem & amplitudinem viæ, & insuper mouetur semper, plus etiam quàm diphragma. Præterea hac ratione cor etiam citiùs afficeret septum transuersum, quàm os ventris. nam viciniã cùm corde non habet minorem, & insuper habet motum: sed videmus ex affectionibus oris ventriculi promptissimè fieri syncopas; ex affectione septi, deliria. ergo non trahunt hæc membra alia in sympathiam his rationibus communibus, in quibus superantur ab alijs, quæ non faciunt perinde: sed intercedit propria aliqua natura qua hæc fiunt, inter septum & cerebrum: os ventriculi & cor, quam nos ignoramus. Ex his argumentis illa mihi est, quantum arbitror, certa opinio, quam etiam Galenus & alij omnes videntur asseruisse: (ego enim enarro, nihil dico, modò saltem, noui) nullum membrum trahi posse in alterius sympathiam, nisi re aliqua priuetur, aut aliquid præter naturam ad se venire patiatur. Nam quod non potest operari, vt antea; aut re aliqua caret, qua priùs abundabat, aut instrumento, aut materia, aut vi, aut via, aut denique re quapiam necessaria ad actionem, aut aliunde malè afficitur à membro laborante idiopathia. sed nulla re immissa non potest affici, cùm ex Aristotele acceperimus verissimum illud axioma: Omne agens agit quodam tactu. Ergo præter captum intellectus est, aliter trahi membrum ad sympathiam. Sed id quod influit, sitne substantia quæpiam semper, an aliquando etiam sola qualitas, Galenus disputat 3. De locis patientibus cap. 7. cum suo præceptore Pelope censens, alterutrũ probabile, fierique posse, vt nonnunquam immisso humore, aut vapore crasso, sympathia fiat, vt dolet caput ex ventriculo: nonnunquam immissa vel aura solùm, vel per nudam alterationem sola vi. vt puer qui ex crure laborabat epilepsia, sentiebat haud obscurè auram quãdam illinc exortam per femur, & lumbos repere ad cerebrum vsque. Iam verò ex ictu phalangij quis intelligat, deferatur ad cor substantia quæpiam venenata, an sola veneni vis? Cui non sit probabile ex pisciculo remora in totam nauim, quam tactu aut detinet, aut saltem tardat, solam qualitatem quampiam incorpoream (hanc appellamus vim) transfundi? nam omnino nulla re à pisce in nauim immissa non fiet: alioqui aget pisciculus sine tactu. transfundi substantiam non est probabile: etsi totus pisciculus in eam substantiam dissolueretur: calefactione, aut refrigeratione, aut alteratione aliqua simili non fit. quoniam neque tale quidquam sentitur, neq; poterat harum qualitatum aliqua tam insigne opus fieri. sed ut cerebrum crus modò mouet modo sistit, modò eleuat, modò deprimit, immissa ui sine substantia, sola alteratione incorporea: ita censendum est, uires quasdam occultas rebus quibusdam inesse, & qualitates quasdam incorporeas per corpora permeare. quas cùm ignoremus; in dissoluendis problematis allucinamur, & quælibet unusquisque declarat. Itaq; immissione rei alicuius, aut priuatione trahitur ad sympathiam membrum

Sentẽtiã Galeni probatautor.

Quod influit sympathiã faciens, modò substãtia est, modò qualitas.

membrum quodpiam. Priuatione lędi, nihil est intellectu difficile. Nam si semel intellexeris, esse cuiusuis actionis instrumentum quoddam proprium, eique multa membra subseruire; hæc præstantia vim, illa materiam, alia materiam, aliud alia: certum est fore, vt quocunque horum sublato, proprium instrumentum actione careat, vt pote priuatum re quapiam ad actionem necessaria. Sed ad eam sympathiam, quæ immissione fit, rursus reuertamur. Nam cur membrum aliquod affectum reliqua afficiat, videmur iam dixisse: prodeunte scilicet ab eo noxio quodam effluuio, quo alia tangantur: sed cur potiùs hæc, quàm illa afficiat; nondum diximus. cùm non possit illud efflùuium quasi ex præcepto reliquis prętеritis in certum quoddam membrum impingere. tamen tanguntur sympathia nonnunquã, quæ remotius sunt, illæsis quæ sunt propriùs: vt paulò superùs dictum est. Certè qualis est inter ipsos homines, cùm morbis tenentur, contagio: talis est & inter ipsa membra eiusdem corporis. Cæterum ex consuetudine cum ægrotantibus hæc obseruamus fieri. Est cùm decem aut plures homines æqualem habent consuetudinem cum ægrotante, & illorum vnus tangitur morbo, nouem alijs illæsis. cuius euentus nihil solemus admirari: sed duorum alterum esse dicimus, aut illum plus aliis habuisse morbosum corpus; aut esse homini huic quandam cum ægrotante temperamentorum similitudinem, aut secundum totum corpus, aut secundum ea membra, quæ insigniter affecta sunt. eoque prauos halitus hunc hominem læsisse, alios non potuisse lædere. Est aliud, quod in contagionibus fieri obseruamus. Nonnunquam aliquis, quoniam cùm ægrotante homine versatur, corripitur morbo, non tamen eodem, quo alter ægrotabat, sed alio. quoniam scilicet ad alium morbum erat paratus, ad illum non erat: & halitus qui ab ægrotante exhalant, non possunt non esse noxii. Eodem penitus modo afficiuntur mutuò membra. & similibus ex causis; nonnunquam, membro consuetudine tracto ad eundem morbum cum primo læso, ut lienis frigus refrigerat hepar; nonunquam ad diuersum, ut cerebrum delirat sine inflammatione, quia septum transuersum est inflammatum: sympathia membri omninò fit immissa re quapiam: (nam de sympathiis ex priuatione, anteà diximus) causa verò qua illud effluuiũ afficit potius hanc partem, quàm illam, est in maiori præparatione eius membri quod simul afficitur: hec verò præparatio est, aut modò facta, quia scilicet factum erat illud membrum morbosum: aut est quædam similitudo naturalis, quæ inter membra intercedit, gratia cuius facilè sese trahunt ad sympathiam. hęc aliquando est manifesta, cum scilicet consistit in accidentibus manifestis; aliquando tam occulta, vt omnino nullam peculiarem possimus ostendere, tamen ex ratione intelligimus aliquam esse. hanc vocant nonnulli analogiam: non ineptè significannes occultam hanc similitudinem quam solùm experimentis sentimus. An verò sympathia facta sit prę dispositione, quam modò habet membrum: an prę analogia illa, ita cognosces, si membrum modo quidem trahitur ad sympathiam, nõ tamẽ perpetuo

Cur quod influit sympathiam faciẽs hæc potiꝰ afficiat quã illa.

Quomodo dignoscatur qua ex causa sympathia contingat.

solet

ſolet,neque plurimum,neque niſi poſt primi affectus diuturnitatem; diſpoſitionem manifeſtam conſequitur ſympathia. ut ſi ex frigore lienis refrigeratus eſt in Petro uenter non hepar; in Paulo hepar non uenter: conſtat id factum eſſe, quia alter erat frigidiori uentre, alter hepate. hic non eſt opus occulta ſimilitudine, aut analogia. Cùm hac manifeſta diſpoſitione coniunguntur propinquitas, uia, & rectitudo, & talia quæcunque faciunt ad faciliorem ſympathiã.ut in cerebro, quod non eò afficitur affecto diaphragmate, quod modò magis procliue eſſet ad morbum, quàm pulmo & cor: (ſemper enim hoc fit haud quaquam, raro & poſt longam moram) ſed quòd analogiam illam habet cum diaphragmate. quam analogiam in ſimilitudine quapiam naturali conſiſtere probabile eſt; quæ ſimilitudo ea ſit, neſcio, ſed occultam dico. Talem etiam analogiam habet cor cum ore uentriculi. Tali quapiam cauſa fieri has ſympathias, hinc rurſus diſces, ut antea dicere cœpimus, quòd non inſequuntur modum diſtantiæ, neque rectitudinis, quæ omnia inſequuntur quæcunque fiunt ex cauſis manifeſtis, & communibus. Ergo omnis ſympathiæ dicta eſt cauſa. Sed eſt quod dictis obijciamus, ſympathiæ ſpecies nonnullas quæ nulla penitus re immiſſa, aut intercepta, videntur fieri. Contingit nonnunquam hominem conſiderato tantùm molarum dolore in alio homine, molarum dolore corripi: & conſpecto alio, qui acerba deguſtet, cum ſenſu quodam iniocundo ſpuere: & oſcitatione alterius ad oſcitandum excitari. Ergo vt inter diuerſos homines ſunt hæ ſympathiæ, nulla re immiſſa: ita quoque & inter diuerſa corporis membra fieri veriſimile eſt, vt pars vna aliam moueat mota, aut dolens dolere faciat, nulla re in illam immiſſa, aut intercepta. Scire oportet hæc omnia non alia ratione fieri, quàm imaginatione. nam hic ipſe cui molæ cœperunt dolere, conſiderato alterius dolore, aut qui cœpit ſpuere, conſiderato acerbæ ſubſtantiæ cõmanducatu, aut oſcitare ex oſcitatione: nihil tale paſſus eſſet, ſi modò dolentem molis, aut deguſtantem acerba, aut oſcitantem à tergo habuiſſet, quantumuis propinquum, ac nihil tale præſenſiſſet. atq; huic ipſi cui molæ dolent, alium locum dolentem contemplato, ſola doloris recordatione doluiſſent. Vidi ego puerum, qui quàm primùm mictus recordabatur, nõ ſe poterat continere quin mingeret. quin nos ipſi ſentimus, cùm antea ſine multa moleſtia vrinam feramus, quàm primùm meiere decreuimus, vrinam acriùs inſtare. Hæc omnia imaginatio facit: ſed qua ratione faciat videndum eſt; & an ſola imaginatio poſſit efficere quampiam ſympathiam. Auicenna in eam dicitur incidiſſe opinionem, vt imaginationem humanam nõn tantùm humana corpora mouere putaret; vt beſtiarũ corpora ducuntur ſua imaginatione, ſed etiam inſigne hoc habere, externam materiam mouere ſine actione quapiam per medium, & tota elementa alterare ſine inſtrumento corporeo. vſque adeò, vt non dubitaret, poſſe hominis cuiuſpiam imaginationem fortem pluuiam congelare. Hinc quoque neque difficile erat cauſam reddere faſcinationis vocatæ: per quam cenſet vulgus infici quoſdam, ſolùm alterius hominis, maleuoli præcipuè, aut inuidi

Aduerſus dicta obiectio.

Imaginatio quid faciat.

Auicennæ ſententia de humana imaginatione.

inuidi intuitu & imaginatione. Itaque censuit hic autor, imaginationem esse admodum efficacem per se. Neque verò si quis fidem diuinam à disputatione excludat, omnino videatur sententia hæc improbabilis. influit enim (dicunt) nobis anima humana forinsecus, & est naturæ intelligentiarum cœlestium. quare vt illæ intelligendo (non enim dicunt aliter) mouent orbes, & multiplices vires infundunt in elementa: ita nostram animā cùm vehementius rapitur imaginatione quapiam forte extra materiam; nihil est improbabile, vt illas operari in externam materiam. Hinc etiam dicunt fieri insomnia, quæ appellantur diuina: anima scilicet ipsa inter dormiendum deposita rerum humanarum cura, operante; vt supernæ illæ intelligentiæ, intelligenteque, ac diuinante, quæ ex sensibus non acceperat. Hæc omnia non omnibus hominibus dicunt contingere æqualiter, sed insigniùs quibusdam, quibus contingit intelligentia hac vi præcipuè prædita: aut fortasse quæ minùs materia est obruta, quare fortiùs imaginatur. Hinc nonnulli homines fiunt diuinatores, nonnulli salutiferi sola tactione, & alia quæ vulgò circumferuntur ignorata causa. Videntur hæc omnia esse consentanea: tamen, quantum iudicio assequor, falsa sunt. nam nobis non inest nostra anima aliter ac brutis sua forma; quanquam aliunde aduenit. certè illorum forma ex materia est, & tantùm forma. anima nostra non est tantùm forma, sed habet præterea propriam substantiam, quam spoliata à materia retinet, tamen interim dum viuimus: sola illa, & materia constamus, illa eadem nutrimur, participamus pulsu, sentimus, & mouemur, illa inquam eadem, vsu diuersis facultatibus. Quare non arbitror aduenire forinsecus nobis mentem, formatis forma quapiam priori: sed omnia nos ex rationali anima habere, vt equi habent ex sua anima, & ignis ex sua forma, idque nō ex fide tantùm dico, sed physica ratione spero statim me monstraturum, vt alia apposuero. Ergo si anima, etsi aliunde nobis aduenit ac suæ bestijs, tamen eodem modo nobis inest, ac suæ illis. nempe vt forma verisimile est eā, interim dum in materia est, vt in materia tātùm operari: neque posse quidquam diuinare, quod non ex sensibus acceperit, neque remotam materiam alterare non alterata media, neque quicquam aliud facere extra proprium corpus, quod substantijs ex elementis concretis denegetur. Quare nonulla eorum, quæ diximus pro contraria sententia, Dei dono fiunt, nonnulla dæmonis opera: nōnulla natura animæ. Atqui fortasse illorum pleraq; non tam sunt vera experimenta, quàm falsæ vuulgi imaginationes: ad quas ducuntur, res conspectas ex ignorantia causarum & admiratione sinistrè interpretantes. vt considerantes hominem quempiam læsum esse recto & inconniuente, & longo alterius intuitu, ignorantesque id fieri ex sympathia vnius hominis cum alio, immissis vaporibus qui deferunt semina contagij: interpretantur factum esse ex inuido intuitu, ac maleuolo. Intelligerent verò hanc sympathiam non fieri sine immissione substantiæ alicuius, aut venenatæ qualitatis, si considerarent nunquam hominem purum, sanumque ita inficere; sed aut contagioso morbo infectum hominem, aut menstrualem mulie-

Reprobatur Auicennæ placitum.

Quo deci piatur vulgus in fasciatione vocata.

mulierem: nunquamque fascinatione infici robustum virum, sed tenellum infantem. Quoniam verò semel in falsam illam causam fascinationem conjecit vulgus, morbos omnes repentè increscentes, qui non sunt ex causa manifesta, ad quosque nullam senserant propensionem, ex fascinatione factos peierant; cùm tamen medici causam non ignorent, qua qui pleniores sunt, quàm solent, & robustiores, & nitidiores, repentè grauissimis malis corripiantur. nimirum (vt Hippocrates scripsit in Aphorism.) habitus summè boni athletarum, si in extremo fuerint, periculosi. Sed si hæc non potest; quid possit imaginatio videndum est. Monstratum est à nobis in secundo huius operis lib. Facultatem animalem esse influentem: neque tamen aliam esse in cerebro facultatem, quæ in oculos influat ad videndum, aliam ab hac diuersam, quæ in linguam ad gustandum; sed eandem facultatem, putà sentientem, (quàm Græci dicunt ἡγεμονικὸν. quæ eadem est imaginatio, ratio & memoria) eadem illustratione delatam, gratia diuersitatis instrumentorum, in oculis videre, in auribus audire, in naso odorari, gustare in lingua, tangere in manibus. De quo disputatum abundè est in quæstione 26. secundi lib. quo loco aduersus Manardum monstrauimus, quæ modò ex loco illo assumimus; Mentem ipsam quæ in cerebro residet, in singulis sensuũ instrumentis operari. His itaque in memoriam reuocatis, animaduertendum modò est ipsum ἡγεμονικὸν, τὸ φαντασιούμενον, quod influens in singula instrumenta in singulis operatur; vt potest in cerebro operari cum animaduersione, aut sine illa: ita & in singulis membris posse. cumque aduertit animum minimas quasque res sentire, & ex quibus vis causis, quæ præter naturam incidunt, dolere; cùm verò non aduertit, multas res illud latere, & quanquam doloris efficientes sint, dolorem non facere. In quam sententiam dictum est in Aphor. ab Hippoc. Qui parte quapiam corporis laborantes, plurimum doloris non sentiunt, iis mens ægrotat. Hoc ergo solum est quod potest per se facere imaginatio, vt inconsiderantia facit sæpe indolentiam: ita imaginatio facit dolorem, non quidem dolorem inducendo sine alia quapiam causa, neque causam dolorem facientem generando, sed reuocata anima ad cognitionem. Itaque cui molæ doluerunt conspecto altero, doloris causam habebat anteà; sed exiguam illam quidem, quæ ex inconsiderantia dolorem non faciebat. Itaque non sine causa præcipiunt medici ægrotantibus, ne de suo malo cogitabundi sint, sed res alias agant, intelligentes nimirum se hac ratione symptomati aduersari, putà dolori: qui incipiens quidem ab imaginatione, potest sibi ipsi esse incrementi causa, conuocata fluxione, quæ ipsum augeat, ita vt fluxio & dolor sese mutuò augeant. cæterum hæc ex accidenti ab imaginatione fiunt; qua ratione neque externam materiam ab imaginatione alterari est difficile. Ex his iam arbitror, intelligis, imaginationem nullam sympathiam facere sine rei alicuius immissione. nam imaginatio sensum passionis facit, passionem verò nõ facit. Quod de oscitatione & mictu diximus; alia ratione fit, non tam sympathia, quam consensu partium, & conspiratione ad actiones. Motus noster

Quid per se facere possit imaginatio.

Ex dictis primum obiectum dissoluitur.

Quod de oscitatione & mictu obijciebatur, dissoluitur.

noster voluntarius fit nonnunquam deliberatione, nonnunquam imaginatione. Imaginatio semper anteuertit deliberationem. cùm ergo musculi temporum, & buccarum flatum aliquem continent, imaginatione, cùm alius oscitat, mouentur illo motu, & flatum ipsum permouent. Mictio eadem ratione fit, & euidentiori: cùm primùm scilicet imaginamur mictioné, aut multò magis si meiere deliberamus, laxatur musculus constringens vesicæ collum, potissimùm si parum firmus sit, & inconstans, vt in pueris: & eo laxato vrina acriùs instat. Tamen hæ non sunt sympathiæ, sed consensus quidam admirandi, qui in humano corpore, non tantùm inter diuersa instrumenta eiusdem facultatis, sed inter diuersas facultates inueniuntur. Nimirum tam citò extremi pedis musculi mouentur, quàm facultas, quæ in cerebro residet, iusserit: facultas naturalis ventris expellit, quia facultas animalis sentiens in eis irritatur: facultas vitalis cordis irascitur, quia animalis vis cerebri imaginata est rationem contemptus. Iam verò cùm iudicium instat, pulsus fit altus, vitali vi insurgente aduersus morbum; quanquam altitudine pulsus nihil expellitur, & huic expulsioni naturalis facultas incumbit. Sed est hæc facultatum conspiratio. cùm primùm illarum vna vehementiùs mouetur, illius motum aliæ consequuntur; non quidem tractæ ad sympathiam immissa re quapiam aut intercepta: (neque enim sympathiæ sunt; nam neque passiones, sed opera) verùm conspirantes ad quamuis actionem paulò vehementiorem. in quem vsum, inquit Galenus naturam alligasse venas, & arterias & neruos mutuò. Sed tamen mihi hæc alligatio ad tantam conspirationem non videtur sufficere: sed maius aliquid ex conspiratione hac significari, quod paulò ante dicere distuli. Nam alligatio venarum cum neruis, qui ratione facere potest vt irritatis neruis, in vena partes reliquæ incitentur ad motum? Isthæc alligatio facit vt vena ambabus facultatibus sit prædita, sed secundum partes diuersas, animales alias, alias naturales: quæ cùm omni sensu careant, non video qua ratione ad eas sensus irritationis transmeet. Igitur hæc mihi significant, vnicam esse animam, qua hæc omnia fiunt, nutritio, pulsus & sensus. eam verò vti diuersis potentijs: vt ego ipse meas manus moueo, & crura, atque ad alia manus moueo, ad alia crura.

Admirādi consensus inter diuersas facultates et eiusdē diuersa instrumenta.

Vt ergo ego cum mediocri vehementia solas manus moueo; cum verò maiori vehementia, iam non solas, sed cum eis crura quoque, & nonnunquam membra omnia, quanquam res solis manibus agenda sit: ita anima omnes potentias mouet, quasi ad conatus apponendos, cum illarum aliqua mouetur vehementissimè. Hæc, si diuersæ animæ forent, non tantùm diuersæ facultates; non videntur posse fieri, vel saltem non tam concinnè. Nam cùm vnitas membri non sufficiat ad illum consensum; maiori aliqua vnitate est opus: ea non videtur quæ alia sit, quàm animæ. nam facultatis non est. Diuersarum enim actionum diuersas oportet esse facultates. Ad sympathias quasdam, quæ ipsis instrumentis contingunt ratione alligationis, sufficit alligatio: sed ad dictos mo-

Ex conspiratione facultatū vnitatem animæ colligit autor.

V dò con-

dò consensus non videtur sufficere, si modò à diuersis animis hæc agerentur. Sunt sympathiæ illæ quædam vt ad alia non inutiles, ita ad significationem affectuum corporis vtiles: vt arteriæ pulsum faciunt conuulsionis, conuulsione neruorum per continuitatem transmissa in ipsas arterias. fit enim hæc quoque sympathia conuulsione neruorum, per communia illa ligamenta communicata cum arterijs. Sed de his omnibus satis diximus. Illud vnũ modò velim exoratos detractores, vt nisi priùs horum omnium, quorum nos causas diximus, commodiores alias inuenerint; has non contemnant: hac lege, vt cùm primùm probabiliores dixerint, nos quoque eas nostris destitutis amplectamur. Date ergo detractores hoc, quãdo quod æquum est do, & nihil iniquum peto: alioqui præ inuidia maledicere conuincemini. Sed liber hic quartus iustam est nactus magnitudinem: & de morbo, causis, & symptomatis, quantum exigebat vniuersalis tractatio, disputauimus. age, quandoquidem ita fert occasio, ad quintum transgrediamur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM, AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Quintus.

PRAEFATIO.

DVO sunt, quæ noster hic liber reformidat, si fortè de manibus casurus est, & dandus communi vsui studiosorum; inuidia & ruditas. Scio enim cùm ex ijs, quæ in aliorum laborib. expertus sum, tum vel maximè ex ijs quæ mihi ipsi frequenter accidere: homines rudiores vituperare solere proternè, quæ desperant se posse consequi: ingeniosiores verò inuidia tentari, & proinde rudiorum opinioni malignè fauere. Conspirant itaque contra studiosos conatus inuidia, & ruditas: id quod expertus ego sum multò antea non sine magnis laboribus, abstinuissemque proinde ab his inceptis; nisi mihi ipsi sentirem multam doctrinæ accessionem ex hoc labore fieri: & iniquom putarem culpa inuidorum ac rudium ingeniosos ac candidos, si quid iuuare possum, destituere. Ingeniosis itaque ac candidis, quorum gratia laboro, opus hoc commendo, vt rudiores homines, si quos in illud contumeliosè agere viderint, suæ ruditatis candidè admoneant, & à maledictis abstinere suadeant; malevolos verò, nisi omninò rudes sint, ingeniosè reuincant. Nunquam verò hæc præstare possint, satis certò scio; nisi studio veritatis totis conatibus incumbant. est enim perpetuò veritas vnaquæque in re inuentu difficillima, & sub mille probabilibus mendacijs delitescens. quod ipsa opinionum non absurdarum multitudo, quam in quauis controuersia etiam leuissima inuenire possis, apertè declarat. vt vel hinc intelligas, quàm laboriosum opus ego modò scribens subeam, qui in quauis disputatione veram opinionem inuenire & confirmare instituam: quantusque tibi labor supersit, quicunque ingeniosus simul cùm sis, & candidus, nostras controuersias intellecturus primùm, deinde à rudium hominum ac maleuolorum iniurijs vindicaturus es. neque enim hæc apponent tibi ingenium solùm sine multo labore, (mihi crede) vt neque aliud quidquam pulchrum. Quò magis iam mihi videor pertimescere, ne cum, cui neque ingenium deest, neque candor animi, à nostris operibus labor arceat. Tamen cui veritas est cordi, nihil est ad ipsam comparandam graue; quanquam alioqui ea non sine multo labore inueniri possit: cui cordi ea non est, illum neque hos libros habere velim. nulla enim ratione veriùs labores

Ingeniosis ac candidis suũ opus commẽdat autor.

nostros putauerim perisse, quam si in bibliothecis ornatus gratia (vt Flandriæ imagines solent) reponantur. Itaque hoc à nobis intelligat velim, quicunque est veritatis studiosus, se sine multo labore quamminimùm posse proficere in hac doctrina, atque vt meliùs dicam, & in alia quacunque. tamen cùm nullus in hunc vsque diem, aut tam distinctè quidquam, aut tam eruditè docuerit, vt in carpendo ex libris fructu multus labor studiosos non maneat; noster hic liber fortasse non in postremis sublenabit studiosorum labores, eritque ex eo labor (ni fallor ego) pro fructus amplitudine non improbus. Tantò enim lectoribus ad addiscendam in quauis controuersia verissimam opinionem (hic enim nobis propositus finis in hoc opere est) minor labor restat, quanto nos exercemur modò maiori. laboramus enim non nobis solùm, sed & illis, quibus licebit soli huic libro incumbere: cùm nos ex alijs omnibus, saltem ex probatissimis, quidquid ad veritatis inuentionem, aut confirmationem videtur conducere, colligamus. Controuersias verò tractamus (ne quidquam desideretur) non vniuersales tantùm, quibus tota veritas doctrinæ continetur: sed peculiares quoque omnes, quas ad studiosorum exercitationem intelligo esse necessarias, quod in alijs tractationibus antè feci: & in sequentibus facturus sum, atque in pathologica, quam modo tracto, facere incipio. Cùm enim proximus liber, qui totius operis fuit quartus, sex capitibus essentiam, & differentias, & causas morborum, & symptomatum continuerit, in hoc de distinguendis quibusdam symptomatis, & causis, & morbis agemus. nec tamen est, quòd speres fore, vt singulis symptomatis & morbis capita propria dem: (neque enim de omnibus sunt controuersiæ, & foret ita immensum opus & inutile) habebunt tamen propria capita, quæcunque in controuersia maximè fiunt. de aliorum nonnullis quædam dicentur obiter in his ipsis capitibus: ita vt nihil, si fieri potest, quod vtile sit, & nostri instituti, prætermittatur. Quandoquidem verò duo symptomatum genera, actionem læsam, & qualitatem mutatam aliquantò magis distinximus, & multò minùs tertium genus, quod in euacuationibus continetur, declarauimus: consentaneum fuerit ab euacuationibus librum hunc exordiri, & & in illis symptomaticas vocatas, à naturalibus distinguere, deque sudore, & vomitu omnium primò.

Cōtinuat librū hūc cū sequē-ti, quidq; contineat declarat.

De uomitu, an sit euacuatio naturalis. CAP. I.

GALENVS libro 5. Meth. cap. 11. docere videtur, euacuationem esse præter naturam, quandoquidem ita scripsit: Hinc etiam fit, quòd venter vtrinque expurgari possit, sursum per uomitum, deorsum secundum naturam. quasi euacuatio, quę per vomitum fit, non sit secundum naturam. Litera Græca habet ἄνω μὲ ἐξ ἀτῶν ἐμέτων, κάτω δὲ, ὡς ἡ φύσις. Rursus capite nono lib. 11. inquit: Quòd si in os ventriculi aliquando sua sponte impetum faciant, et per uomitiones: aliter verò non expedit ea præter naturam irritare.

Agitatur cōtrouersia pro parte altera.

In

In his duobus locis Galenus apertè videtur dicere, Vomitum esse euacuationem pręter naturam. Quibus multi hanc addunt rationem. Multi homines citra vomitum transigunt vitam: id quod neutiquam possent, saltem citra insignem noxam, si euacuatio naturalis esset. igitur est præter naturã. Prætereà Galenus vlt. cap. libri De differentia sympt. ita inquit: Aliqua enim quanuis toto genere præter naturam sint, veluti sanguinis per nares profusio, vel vomitus, vel sanguinis deiectio. (& paucis interpositis:) Sanguinis namque profusiones, & vomitiones toto genere præter naturam esse dixerit quispiam. Hæc videtur hanc opinionem probare. lib. 3. De causis sympt. cap. 4. ita scriptum est: Ac venter quidem, cùm pro naturæ lege se habet, trahit quidem ad se supernè per stomachum, deorsum verò excernit. Ex quibus verbis videtur cõfici, vomitum esse euacuationem præter naturam. Nihilominus contraria opinio est etiam valde probabilis: cuius hęc sunt argumenta. Euacuatio naturalis est, quæ per conuenientẽ regionem fit: sed inter conuenientes regiones Galenus in com. 21. primæ sect. commemorat intestina, ventrem, & vesicam: intestina scilicet ad deiectiones, ventrem ad vomitum. Præterea dicente Galeno 1. cap. 6. lib. De placitis: Ille motus secundum naturam est, qui quasi finis à natura est institutus, & cui ab eadem instrumenta sunt præparata. Et 4. De vsu part. Ventriculo dedit natura duas tunicas, & duplices villos: internam ex longis constantem ad trahendum, externam ad expellendum ex transuersis. ergo expulsio, quæ ex ventriculo fit per œsophagum, naturalis est: quippe cui præparata sunt instrumenta à natura, scilicet villi illi transuersi. duplicem enim hunc vsum esse œsophagi, vorare & vomere, docet Galenus clariùs 5. De locis patientibus cap. 4. Argumentis contrariæ opinionis ita videtur respondendum: Galenum 5. lib. & 11. Meth. ita appellationibus esse vsum: vt quod consuetum est, & semper fere fit, secundum naturam fieri diceret: non consuetum, præter naturam, quasi præter naturalem consuetudinem diceret. neque tamen concedendum est, omnem naturalem euacuationem esse ad uitam necessariam: (nam & sine menstruis purgationibus multæ mulieres sanæ degunt) sed satis esse quò naturalis esse posit, ut plerisque sæpe cum multo commodo eueniat. Loca ultimi cap. De differ. symptom. ita explico. Vomitum sanguinis esse toto genere pręter naturam, non uomitum absolutè. id quod dictum est à Galeno 3. De cauſ. symptom. his uerbis: Alię sunt quæ ex corporis affectibus oriuntur, cùm scilicet alicui per nares sanguis sponte profluit, aut cùm aliquis sanguinem aut uomit, aut extussit, aut excreat, aut deorsum deijcit, aut mingit. atque hæc quidem toto genere præter naturam sunt. Hic locus priorem declarat. quod adductum est ex 3. capitu. 3. De caus. symptom. nihil probat. non enim, si deiectio per inferiora est naturalis, statim quæ per superiora fit, est præter naturam. qui asserunt, Vomitum esse naturalem, ita respondent argumentis. Habent etiam qui contrariæ opinionis sunt, quod respondeant ijs, quæ pro hac sententia adducebantur. nam negabunt, omnem euacuatienem, quæ per

Opinio cõtraria et probabilis.

Quid responderi posit alterius partis argumentis.

Dicentes uomitum esse pręter naturam, quid respõdeant obiectis argumentis.

conuenientem regionem fit, naturalem esse. nam fluxus sanguinis narium ex eodem commen. 1. sect. Aph. per conuenientem regionem fit: tamen dicitur euacuatio præter naturam. 3. De causis sympt. Villos transuersos œsophagi ad expellendum dicent præparatos: sed ad expellendum deorsum ventriculum versus, si quid in ipsa gula hæret, non ad vomendum. Quare neque qui dicunt naturalem esse euacuationem, neque qui negant, mihi videntur euidenti aliqua ratione posse conuinci. Tamen Galenum sensisse naturalem esse, constat libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap. 18. Sudoris autem vrinæ quidquid per aluum, aut per vomitum ruit, genus quidē, non præter naturam est, multitudo tamen nonnunquam.

Galenus uomitum euacuationē naturalē esse censet.

De sudore: An sit euacuatio naturalis. CAP. II.

Dioclis opinio de sudore.

REFERT Galen. 1. Aphor. commen. 15. & libro De differentia symptom. cap. vlt. Dioclem sensisse, sudorem euacuationem esse toto genere præter naturam, persuasum hac ratione. Sudor fit ex naturalis caloris debilitate. siquidem cùm calor fortis est, per occultam expirationem erumpit sudoris materies. ergo præter naturam est toto genere. Adde tunc temporis minimè sudorem fieri, cùm naturales facultates optimè habent, vt in hyeme: tunc fieri, cùm quod ad tempora attinet, calor est valde languidus, putà in æstate. quare videtur ex malo fieri semper, esseque symptoma. De hac sententia ita censuit Galenus loco citato ex libro De sympt. differentia. Videtur dura esse opinio, & præter rerum euidentiam: tametsi eam maximè probabiliter confirmet. Quam tamen etsi falsam censuit Galenus non refutauit argumentis. id quod nostra videtur interesse modò addere, quod iam facimus. Materia sudoris secundum naturam colligitur, nec non in animali, etiam quam maximè secundum naturam constituto: & via, per quam sudor fit, à natura, quasi præuidente euacuationis indigentiam, est illi destinata. igitur naturalis est hæc euacuatio. Monstratum à nobis est in 3. huius operis libro; sudoris & vrinæ eandem omnino esse materiam, hancque esse serum, & epotum humorem. Serum verò ex primo De tuend. valet. in numero eorum excrementorum est, quæ secundum naturam colliguntur, etiam in homine optimè sano. Iam verò quòd quidem poros cutis ad expurgationem corporis natura conformauerit, ambigit nullus: quòdque id natura procurauerit, vt sudor per hos fieret, intelliges, nisi oscitanter prætereas, quæ à Galen. scripta sunt 2. De temper. cap. 5. vbi docens causam generationis pororum, obiter docet vsum, dicens: Quippe per omnem cutem difflatur semper aliquid à calido, quod secum etiam interim humoris non parum aufert. Igitur vt natura in duas partes distribuit potionem, maiorem copiam in renes, qua vsa est ad deductionem chyli in hepar; aliam ab hepate in reliquas venas ad deductionem in totum corpus: ita duplicem expurgationis modum sero præparauit, mictū, & sudorem. Sed accedit alia ratio nō inferior: fieri posse

Refutatur Dioclis opin.

sudorem

ſudorem omnino ſine morbo aliquo totius corporis, aut partis cuiuſpiam nam omnino ſine corporis aut ruptura, corroſione, aut anaſtomoſi vena rum, ex mediocri exercitatione fit ſudor: igitur non eſt ſymptoma. Monſtrauimus enim aduerſus ſophiſtas, in ſuperiori libro, ſymptomata omnia naſci ex morbis. Itaque ſudor eſt euacuatio naturalis genere. Neque enim ſi quando ex imbecillitate caloris fit, non potentis diſcutere per halitum, qui non ſentiantur, præ imbecillitate facultatis retinentis, corpore diſſo lu- tio: id efficit eſſe ſymptomaticam genere. nam & fluxus ventris, & mictio ſunt nonunquam ſymptomata, quæ tamen euacuationes ſecundum naturã ſunt genere. Quòd ſi in hyeme minùs ſudamus; non id fit ex caloris copia ſed ex ambientis frigore, quod effluxus, qui per cutem fiunt, cohibet: eo q̃ne augetur per hyeme vrinæ copia, ceſſante euacuatione altera earũ, quæ ſero euacuando deſtinatæ ſunt. Quòd ſi neque perpetuò animalibus accidit neque excertis interuallis: ne id quidem neceſſarium eſt, vt euacuatio aliqua ſecundum naturam ſit genere. nam neque vomitus ita fit, quem proxima quæſtione diximus naturalem eſſe. Nimirum ſunt quædam euacuationes naturales, quæ non ſemper fiunt, ſed tunc tandem, cùm earum neceſſitas incidit, cuiuſmodi ſunt mucorum euacuatio per naſum, & ceræ per aures, & excreatio de pulmone. quæ euacuationes naturales ſunt; tamen con tingit earum, aliquo tempore, animanti nullum eſſe uſum. Prouida ſanè natura non ea tantùm animantibus dedit, quibus nunquam carere poſſent: ſed ea etiam, quorum aliquando poſſent indigere, vt ſuæ vires illis, & ſua inſtrumenta ſatis forent ad tuendam valetudinem. Eſt qui multo tempore naſum non emungat: tamen, vt Galenus libello De inſtrumeto odoratus inquit, niſi homini eſſent naſi emunctoria, apoplecticis morbis corripi ſæpe periclitaretur. ita eſt qui multo tempore non ſudet, cui ſcilicet mictus eſt ſatis vacuando ſero. ſed niſi per cutis poros poſſet exſudare ichor, fieret ſæpe ſanguis ichore abundans. neque enim totum ſerum, quantumuis calorem vigere fingas, commodum eſt ad exhalandum.

Obiecta diſſoluuntur.

Non omnis euacuatio genere ſecundum naturam perpetuò & ex certis interuallis animalibus accidit.

Sunt apud Galenum libro 1. De tuenda ualet. capitulo 17. quędam vèrba, quę ſignificare videntur, ſudorem eſſe euacuationem non naturalem loquens enim de euacuatione quæ non ſentitur, & ſudore ita ſcripſit: Ergo tenuiſſimum hoc excrementum facilè ſanè eijcitur, partim in ſpeciem halitus ab inſito calore ſolutum: partim violento motu confertim erumpens. Appellant uerò quod ita excernitur, ſudorem. tamen non eo dictum intelligas, ſudorem fieri motu uiolento, quod non fiat naturali. ſed quod a motu uehementiori. hoc enim ſignificat τὸ βίαιον: qua dictione illic eſt vſus nam quod pręter naturam eſt, dicunt παρὰ φύσιν. Galenum ſenſiſſe hunc motum, puta ſudorem naturalem eſſe, intelliges; cũ ex loco citato, quo durã appellauit Dioclis ſentẽtiã; tũ ẽt apertiſſimè ex loco, quo in proxima q̃ſtione mõſtrauimus, vomitutũ quoque eſſe naturalẽ erat vero is ex 18. c. libelli de ſectis ad eos, qui introducuntur: quo ita erat ſcriptum: ἱδρῶτα δὲ ἢ οὖρον, ἢ ὅσα κατὰ γαστέρα, ἢ δι᾽ ἐμέτων ἐκκρίματα τὸ μὲν γένος οὐ παρὰ φύσιν. quare de his hactenus.

Galeni uerba declarãtur.

De euacuationibus ſymptomaticis appellatis, An poſſint aliquando vtiles eſſe. C A P. III.

QVI ante nos medicas controuerſias aggreſſi ſunt dirimere, in dubium vertunt: Poſsintne euacuationes, quas ſymptomaticas dicunt, vtiles eſſe ægrotanti, an perpetuò noxiæ ſint. Tamen neque in hac quæſtione, vt neque in alia quapiam, quidquam eſt docent diſtinctè. finiunt enim ſymptomaticas euacuationes ſolo tempore morbi, quo fiunt: per ſymptoma euacuari dicentes, quæ in principio morbi exeunt. Quæ videtur Galenum multis in locis apertè, vt noxia, vituperaſſe. nam totius operis De criſibus ars in cognoſcenda morbi conſtitutione eſt, eſt, & prænoſcendo ſtatu. quoniam criticæ ſiue iudiciales euacuationes ante ſtatum non fiunt: ſed ſymptomata ſunt, quæque morbum non ſoluunt. de quibus ab Hippocr. dictum eſt libello. 2. De morbis pop. Decretoria, quæ non decernunt; aut iudicanr lethaliter, aut difficilia ſunt. 4. partic. Aphor. comm. 22. Gal. differens de his, quæ morbis incipientibus euacuantur, inquit: Quo enim in tempore à cauſis morbum facientibus natura grauatur, adeſt autem cruditas humorum: tunc aliquid bene euacuari non poteſt. Paulò infrà: Si verò aliter excernatur ſine ſignis concoctionis, exitiale eſt ſymptoma. Vides vt Galenus nulla ratione videatur ſentire, euacuationem talem vtilem eſſe poſſe. Tamen contrà eſt: quòd nihil videtur prohibere, pituitam in principio pituitoſi morbi, aut bilem, in principio bilioſi euomi, aut deiici per ſedem, vel aliter vtcunque euacuari. quo caſu conſtat futurum vt ſubleuetur natura: ſi quidem propriæ cauſæ morbi euacuata portio eſt. Adde eſſe cùm autores præcipiant crudo adhuc morbo expurgationem aggredi. Igitur, ſi quo tempore ex arte medicus aluum debet irritare, illa emittit ſponte; neceſſariò proderit euacuatio. Vt ſi quis fingat turgentem eſſe materiam in principio, atque hanc, cùm medicus iamiam pararet potionem, ſubitò in inteſtina decubuiſſe; apertè eſt verùm, vtilem fore hanc euacuationem, ſin minùs, rem noxiam medicus moliebatur. hæc omnia prætereunt indiſtinctè, atque pro ſingulis argumentis addunt ſingulas particulas finitionibus: tam ſunt amethodi & in diffiniendo, & in diuidendo. Iſtæ euacuationes, dicunt, etſi fierent in principio, fierent tamen per conuenientes regiones. Quaſi verò non poſſit fieri euacuatio ſymptomatica per conuenientem regionem, ac quaſi non eſſent ipſi de ſymptomatica ratione temporis exorſi ſermonem. Sed his iuſsis faceſſere, ne nos ſecum cogant delirare, rem diſtinguamus. Euacuationem ſymptomaticam dicere poſſimus, vel vt contraria eſt naturali, (vt ſi quis roget: Sitne fluxûs ſanguinis de naribus naturalis, an ſymptomaticus?) vel aliter, vt contraria eſt criticæ. vt Gal. eam quæ concoctioni ſuccedit locis citatis criticam dicit; quæ verò ante concoctionem fit; ſymptomaticam. Verùm ſunt hi duo modi euacuationis non naturalis. non enim euacuatio præter, naturam

Agitatur controuerſia.

Quæ pro parte contraria ſunt.

Deciditur controuer.

Quibus modis ſit euacuatio præter naturā.

turam est vnico modo, sed pluribus: quos iam distinguam. Libello De sectis ad eos qui introducuntur, cap.18. duorum modorum meminit euacuationis præter naturam: aliam dicens esse toto genere præter naturam, fluxum sanguinis de naribus: aliam non toto genere, sed multitudinem, vt si quis aut per vomitum, aut infrà deiiciat immodice. Sed Galenus, quia ad loci illius institutum parum pertinet omnes referre, alios modos euacuationis præter naturam, omisit: quos ego ex aliis locis addam. Sunt verò hi modi: in qualitate eorum quæ euacuantur, & in tempore euacuationis. de hoc secundo iam sumus loquuti. Priorem docuit Hippoc. sententia illa.1. Aphor. Si qualia oportet expurgari, expurgentur, utile est & leuiter ferunt; contraria uerò difficulter. Ambos modos complexus est, eum, inquam, qui in quãtitate, & eum qui in qualitate est sententiam.23. quæ lia habet: Deiectiones non multitudine sunt æstimandæ, sed si talia deiiciantur, qualia deiici debent. Vis rem apertè intelligere, finge quatuor ægrotantes. sint duo in biliosi morbi inclinatione, deiiciat hic per sedem bilem immodicè, usque ad immodicam inquam virium exolutionem: alter deiiciat pituitam synceram, sed non in maiori quantitate, quàm consuetum hominibus quotidie est feces reddere. Sit alius in melancholici morbi principio, hic reddat per aluum in quantitate hominibus consueta synceram & atram bilem: alter in synochi inclinatione reiiciat sanguinem per nares. hi omnes præter naturam siue symptomaticè, ut alii loquuntur, euacuantur; tamen diuersa ratione, quantitate primus, qualitate secundus, tertius tempore, quartus regione, per quam euacuatio fit. nam ut undequaque naturalis euacuatio sit, hís omnibus est opus; ut talia deiiciantur, qualia debent modicè, per præuisam naturæ regionem, & post concoctionis signa. quodcunque horum desit, euariat aliquid euacuatio à naturali. sed neque naturalem quis dicat, aut criticam nihil prohibet, modò in cæteris naturalis sit, esse genere præter naturam. multos enim iudicat fluxus sanguinis de naribus. Igitur omittamus modo euacuationem præter naturam genere; quandoquidem critica potest esse, aut symptomatica, & proinde prodesse aliquando, & aliquando obesse. de reliquis differamus. Constant euacuationem symptomaticam qualitate, aut quantitate perpetuò novere; talemque euacuationem debere cohiberi perpetuò. nam non euacuari talia qualia oportet, sed hæc interius relinqui, & quæ oportet, retineri, euacuari: præterea euacuari nimium; (plus, inquam, quàm pro indigentia) constat, hæc, uel ex ipsis definitionibus, esse noxia. Solà superest euacuatio symptomatica ratione temporis, in qua scilicet nihil præter naaturam est, præterquam quòd ante concoctionis tempus fit; quæ non uideo, cur non possit esse utilis. nam per hanc euacuationem minuitur materiei morbi copia. At, dicunt, quanquam minuitur morbi causa, tamen nihil proficit ægrotans I quia multò plus languescit facultas euacuatione, quæ non ex uehementia facultatis expellentis, sed ex languore non potentis retinere, fit. Videntur hi probabilia dicere, sed nondum rem

Symptomatica euacuatio tantum ratione temporis vtilis esse potest.

attingunt.

attingunt. Nam non nego, fieri poſſe: vt maior virtutis exſolutio fiat, quàm pro modo euacuationis. id quod contingit, quando præter humoris copiam, eſt etiam facultas valdè languida; quo caſu conſtat euacuationē hanc nocere. atqui eos, qui in hac conditione ſunt conſtituti, non puto poſſe malum effugere. Cæterùm, quanquam hoc accidere poſſit: non tamen proinde perpetuum eſt, ſed poteſt contrarium accidere: quin potiùs magna ex parte contingit, vt ex talibus euacuationibus, cùm ipſas morbum facientis humoris eſſe contigerit, ad reliquum detur nonnihil melioris ſpei. quo tempore putauerim non tam ex debilitate virtutis, quàm humoris copia natas fuiſſe ſymptomaticas euacuationes. Eſt proprium diſtinctionis ſignum earum euacuationum, quæ proſunt, & earum quæ nocent; illarum patientia, aut contrarium. itaque quæcunque exire video ſua qualitate atteſtantia naturæ humoris ex quo malum eſt, cùm bona tolerantia, quam in pulſu potiſſimùm contemplor, hæc prodire patior, contraria cohibeo. Sed ſi ita habet, cur Hippoc. & Galen. toties euacuationes ante concoctionem nulla excepta vituperauerunt? An quoniam, etſi aliquæ proſint, omnes tamen ſunt prauæ affectionis ſigna, tantæ ſcilicet humoris copiæ, vt illam non poſſit natura ad iudicialem expulſionem reſeruare, ſed à ſuo ordine interturberur? Itaque omnes, aut vtroque modo malæ ſunt euacuationes, vt cauſæ & vt ſigna aut ſaltem vt ſigna. nihil poteſt exactiùs dici. eſt enim hæc diuiſio boni, aut mali in ſigna & cauſas vſurpatisſima à Galeno: quam tamen nonnulli barbarorum non intelligentes, conantur euertere. argumentanturque, fieri non poſſe: vt quæ bona cauſa eſt, ſit malum ſignum. quoniam, dicunt, omnia ita ſignificant, qualia ſunt: igitur bona bene, mala malè. Antiquus eſt mos antiquorum verba cortice tenus intelligentibus, ea vſurpare: & ad multa præter rem vti. res intelligi vt ſunt, dixit Philo. addunt illi: vt intelliguntur, ſignificant. vnde vt ſunt, ſignificant. Sed concedamus hæc omnia, modò intelligant, rebus ineſſe per ſe intelligi quales ſunt, & ſignificare vt ſunt, contrarium tamen ex accidenti accidere: nimirum euacuatio, qua in morbi principio minuitur humor noxius citra inſignem facultatis exolutionem, per ſe ſignificat, iam hinc futurum, vt reliquum poſſit meliùs natura ſuperare: tamen ex accidenti ſignificat, morbum ſoluendum non facilè, vtpote ex multa copia pendentem. quia ſi non penderet ex multa, non attentaſſet natura intempeſtiuam euacuationm. Fruſtra profectò notaret Galenus in comm. 46. 4. Aphoriſ. rigorem incidentem debili iam ægro, & febre non deficiente malum eſſe vtroque modo, & vt cauſam, & vt ſignum: ſi nihil poſſet eſſe malum alterutro modo ſolùm. Sed Galen. 1. Aphor. commen. 22. dicit euacuationes omnes, quæ ante concoctionem fiunt, eſſe ſymptomata præter naturam, non vi naturæ excerni. & libro De differ. ſympt. cap. vlt. ita ſcripſit loquens de euacuationibus, Nullum eorum quæ vtilitatis gratia fiunt, huius generis ſymptomatum eſt. Ergo euacuationes ſymptomaticæ non fiunt ad commodum animalis. Tamen reſpondendum cenſeo, euacuationes eas non fieri ἐπ' ὠφελείᾳ, id eſt *cauſa vtilitatis.* non

Reſpōdetur ad ea quæ ex Hipp. & Gal. obÿciebātur.

Verba alia Gale. obiiciuntur et declarātur.

non enim natura expellit, vt expellat noxium humorem, vt cùm coctus iam est: sed quia non potest retinere, tamen recidere in animantis commodum nonnunquam, etsi non intendat in illud natura. hac de causa non dicuntur tales euacuationes factæ vtilitatis gratia, etsi aliquando vtiles sint. Sed argumentaberis fortasse rursus hac ratione. Euacuationes hæ sunt præter naturam, siquidem sunt symptomata: ergo indicant se debere remoueri, debentque proinde, quoad fieri potest, à medico cohiberi. Sunt ergo noxiæ: nam si prodessent, non cohiberi deberent. Quare videtur fieri nō posse, vt quidquam præter naturam sit, & vt prosit. Tamen hæc argumentatio nihil efficit. non enim si quid præter naturam est, tollendum est statim. Nam quanquam per se, vt præter naturam, indicet remotionem: non tamen pro quacunque indicatione quæ occurrit, est operandum. nimirum potest esse alia præstantior, quæ contrarium suadeat, sumpta ex commodo aliquo, quo præstat res illa alioqui præter naturam. Sed fortasse res indiget exemplis. Si quis conuulsione, quæ ex repletione fit, laborans, aut paralysi, febre corriperetur: non dubium, quin seruanda febris, fouendaque medico foret cum quam minimo fieri posset periculo, ad humoris consumptionem. Sed quoniam satis iam videmur antiquorum mentem attigisse; de his hactenus. *Obiectio diluitur.*

Vtrùm puris generatio sit putrefactio, an concoctio.
CAP. IIII.

OCcurrunt frequenter in humano corpore duæ hæ alterationes: concoctio, & putrefactio. Quarum illa opus naturæ propriè est: hæc symptoma potiùs, aut obstructionis, aut caloris præter naturam. accidit illud alimentis, hoc recrementis. Est verò actio quædam: quæ, non satis constat, sitne concoctio, an putrefactio, an neutrum: quam nos consequentia ipsa sermonis cogit modò distinguere. quandoquidem symptomata ab operibus cœpit hæc tractatio separare. Nam de generatione puris, quod fit inflammatis particulis, & eius quod in vrina continetur, (quod in morbis ad distinctionem temporum à nobis spectatur, cuius generatio morbum facientis materiæ concoctio est) diuersæ inter medicinæ scriptores sententiæ obortæ sunt: alijs dicentibus actiones has putrefactiones esse, alijs concoctiones: & vtrisque satis multa Galeni loca atque Hippocr. & argumenta probabilia ad suæ opinionis confirmationem adducentibus. quæ vtraque coniungentes alij inter barbaros autores non contemnendi, sanguinem cùm in pus transit, & morbi materiam, cum ea actione elaboratur, qua morbus ad statum perducitur: vtrunque pati (& concoctionem scilicet, & putrefactionem) dicunt. neque quicquam esse incommodi hos motus simul fieri: neque enim eos contrarios verè esse, sed quodammodo opposi tos. Itaque non negant materiam morbi, etiam si magis cocta sit in statu, non quàm in principio, esse tamen simul magis putrem. Qui putrefactionem *De generatione puris & côtenti in urina, uarię sentētię.* *Quę putrefactio esse probent.*

esse

esse contendunt, testem citant Galenum, qui 4.lib.Meth.cap. 5. refert hæc Hippoc.verba ex lib. De vlcer. Sin caro aliqua telorum contusa, tum cæsa sit; huic ita medendum est, vt quā celerrimè suppuret: nam & minus phlegmone tentabitur, & necesse est carnes, quæ contusæ, cæsæque sunt, putrefactas & in pus versas liquari: postea nouam carnem nasci. Galenus ita ait: Indicat enim hoc sermone (subaudi Hippoc.) manifestè eos vlceratum partium affectus non esse siccandos, in quibus gigni quam celerrimè pus cupimus: vtique quòd cum aliqua putredine pus fiat, obiter docens. Quibus verbis Galenus apponit hanc rationem. Omnia quæ putrefiunt, ex calido & humido sic afficiuntur. suppurantia proinde talia sunt, nempe calida & humida. exemplo est cataplasma ex hordei farina. Eandem doctrinam scripsit libro 5. De simp.cap. de pus mouentibus. Ergo omnis suppuratio est putrefactio. Eadem ratio est de materiæ morbi concoctione. Nam Galenus 1. De differ.feb.cap.6. eandem vtriusq; censens esse rationem, inquit: Superans quidem (mitto priora) sicut in inflammationibus & tuberculorum tumoribus omnibus pus: in humoribus autem, qui in venis & arterijs continentur, quoddam quod puri proportione respondet, subsidens in vrinis. Præterea & ab accidentibus, quæ pus consequuntur, cognoscitur, eius generationem putrefactionem esse. Nam dicente Hippoc. pus optimum est album, læue, & æquale, & quam minimè fœtidum. 1. Prognost. capite vltimo. fœtet tamen nihilominus aliquantulum etiam optimum pus. fœtor verò proprium est putrefactionis symptoma. Sed à causa efficienti illud videmur posse argumentari. Nam ex Galen.in commen. eiusdē sententiæ calor naturalis est qui coquit, calor præter naturam putrefacit. Sed non potest calor secundum naturam esse in particula, vt ipsa inflammata sit, & ad suppurationem permutetur: neque in febre, cuius concoctionem expectamus ex eo quod in vrina continetur. Videntur ergo ex his omnibus huiusmodi actiones putrefactiones quædam esse. Sed contrà est, quod Galenus 2. De ratione vict.in acut.comm.44. Biliosorum, inquit, excrementorum Hippoc. concoctionem appellat. (paucis interpositis:) Coquitur pus in phlegmone, etiam si nulla illius pars præstare possit alimentum. Præterea vbique Galen. eandem esse putat rationem generationis puris & sedimenti. Nam ita vlt.com. 1. Prognost. & 3. De præsag. ex pulsibus cap.6. Quod in partibus inflammatis pus est, in ipsis vasis est sedimentum vrinæ. Quod verò sedimentum, concoctionem quæ agitur in venis, referat; tam est apud omnes autores celebratum, vt non opus sit loca notare. Quare videtur suppuratio concoctio esse. Præterea comm.29. Aphor. secundæ sect. dictum est: morbum in his qui seruari debent, in principio esse multò deteriorem. id quod interpretātur omnes, ratione materiæ, humoris inquam ex quo pendet. quoniam scilicet hic malignior est in principio: procedente tempore, si morbus est saluber, corrigitur. vnde sequitur, & coqui. nam si putresceret, deterior fieret: tantum abest vt emendaretur. His rationibus contrariæ opiniones constitutæ sunt. Qui concoctionem, eam actionem

Quæ pro cōtraria opinione sunt.

esse

esse dicunt; quò his quæ à contraria opinione adducuntur, satisfaciant, duplex esse dicunt concoctionis genus, perfectæ, & imperfectæ: & hanc concoctionem imperfectam esse, secundo De ratione victus loco citato. Neque verò hic Galeni locus, quo puris generatio imperfectæ concoctionis generi annumeratur, repugnat alijs innumeris, quibus dicit; sedimētum album, læue, & æquale concoctionem perfectam significare. nam intelligi debet concoctionem perfectam morbi, id est optimam, quam morbi putridi causa recipere potest: ea verò collata cum aliarum rerum concoctionibus non est perfecta, neque perfecta simpliciter. quare hanc ob causam non errat, qui dicit, talium humorum concoctionem imperfectam esse, vt quidam decreuit. Nos verò ex his omnibus veram & genuinam Galeni sententiam colligentes, non quidem esse duos motus censemus. neque alterius illorum synceram habere naturam: sed medium quendam esse motum, vnicum quidem illum, sed vtriusque extremorum participem. Hoc docet Galenus expresse in commentario illius Prognost. iam sæpe citati, dicens: Cùm igitur natiuus calor propria temperie plurimum excesserit, vt in corpore inanimi, putrescit sanguis: si verò vim seruet quandam, pexmixta quædam commutatio ab ipso ex causa per naturam, & ea quæ est præter naturam, efficitur. Eandem sententiam scripsit secunda sect. Aphor. 47. apponens rationem ex accidentibus desumptam, & ex causis ex quibus fiunt, sic dicens: Pus ex sanguine ortum habet, qui semimalam, vt quispiam dixeris, accipit commutationem. Nam mala simpliciter, cum putrefactione fit olida, sicuti simpliciter bona est ipsa nutritio particularum animalis: at quæ pus generat, medium inter has obtinet locum, neque à solo calore extra naturam, neque à solo secundum naturam facta: mixtus enim quodammodo est calor inflammationis ex vtrisque. Quo loco apertè dicit, motum esse medium, argumento accidentium puris, quæ mediam naturam habent. nam neque plurimùm fœtet, vt putrida, neque omnino bene ôlet, vt quæ cocta sunt. Alterum etiam argumentum est ab efficienti causa, calore, scilicet, inflammationis. non enim quod plerique barbarorum putarunt: in eadem particula duplex est calor, alter naturalis, alter præter naturam, qui contrarij sint: (nam cùm qualitates sint eiusdem denominationis, neque diuersæ specie videntur esse posse, nedum contrariæ. quare neque in eadem substantia coire possunt, quin eandem constituant qualitatem) sed est calor mixtus ex vtroque: Nam calor, cùm mediocritatem seruat, naturalis est: cum à mediocritate recedit, si nondum omnino temperamentum subuertitur, hic idem est & naturalis partim, & præter naturam partim. Quare non duas actiones facit, sed vnam vtriusque participem. Nam præter hæc quis intelligat, contrarijs motibus simul eandem rem moueri: aut qua ratione concoctio putrefactionem cohibet, quòd à Galeno dictum est in Arte medicinali? Superest igitur sola ea probabilis ratio, & omnibus Galeni, Hippocratisque sententijs de hac re consona: quæ vnicum motum esse, eumque medium asserit. quæ proinde

Autoris sentētia.

Contrarijs motibus simul eadem res moueri nō potest.

nunc

nunc concoctio, nunc putrefactio ab autoribus appellatur. Quare ego, quāquam concesserim materiam morbi à principio vsque ad statum coqui aliquo modo, atque etiam putrescere: uerum id non duobus motibus, sed unico medio. Sed est quòd aliquis argumentetur: materiam morbi in fine maiorem concoctionem habere, quàm in principio, & maiorem etiam putredinem. nam nisi interim putresceret, dum coquitur, non posset calorem præter naturam excitare: quare neque febrem. illud uerò uidetur nequaquam unico motu fieri posse. nam quod motu medio mouetur, non accedit ad utrumque extremorum: sed quantum ad alterum accedit, tantum recedit ab altero. aqua nimirum, quæ tepida fit, à frigore, aut à calore: sicut corpus, quod pallescit, à nigritie, aut à candore recedit. Huic argumento ita uidetur respondendum. Verùm esse quod in propositione accipiebatur, de ijs qualitatibus, quarum alterutra necessariò inest rei mobili: huiusmodi sunt calor, aut frigus: candor aut nigrities. Cæterùm concoctio, & putredo, non ita: sed potest aliquid esse neque coctum neque putre, sed crudum. cuiusmodi est humor in morbi principio, à qua dispositione, quæ priuatio est utriusque termini, non mirum si unico motu utrique contrariorum uicinior res fiat. nam si aer, qui coloris est expers, densatione pallidus fiat: in fine actionis propinquior est albo, & nigro, quàm in principio. nam dispositio media à neutro extremorum abest tam longè, quàm priuatio. Quare de hac quæstione hæc sufficiant.

Arg. soluitur.

De causis doloris. CAP. V.

EX dictis nullus est, arbitrator, quantumuis sit ingenio hebes, qui non possit controuersiam quancumque, quæ de distinguendis symptomatis sit, diluere. quare opportunè modò de nonnullorum causis dicimus. Iure verò sibi vendicat in disputatione primum locum dolor: cùm quòd egregium symptoma est, tum etiam, quòd de illius causis est controuersia omnium maxima. Galenus siquidem aliquando de sententia Hippocr. videtur contendere, dolorem ex sola solutione continui fieri, aliquando verò plurium causarum mentionem facit. quæ res efficit, vt in diuersas opiniones medici distributi sint: alijs dicentibus ex sola solutione fieri, alijs ex solutione, aut intemperie, alijs tertium genus causæ addentibus, distensionem. Omnes in suam opinionem Galenum etiam inuitum trahunt: & multa hinc inde dicuntur obscura adeò, vt omnino inutilis disputatio sit, & tenebras offendentium potiùs quàm docentium aliqua. Galenus libello De inæquali intemper. post multa alia ita inquit: Ex his ergo fortasse neque illud dici duriùs videatur, quod Hipp. alicubi ait: Omnem morbum vlcus esse. quippe vlcus vnitatis est diuisio; immodicus verò calor ac frigus proximè accedunt, vt unitatem soluant. plurimus quidem calor cùm segregat, & diuidit substantiæ continuitatem: summum uerò frigus tum constringendo, tum introrsus pariter trudendo, quædam exprimit, quædam quassat.

Agitatur cōtro. de causis doloris.

quassat. atqui hunc quispiam immodici caloris, ac frigoris terminum statuens fortasse non incommodè sentiat. Hactenus libello De inæquali intemp. vbi monstrat omnem morbum esse vlcus: (est sermo de morbis in temperamento & morbo communi) quia intemperies non priùs est morbus, quàm possit dissoluere continuum. antea enim præ paruitate non potest facere dolorem. quare etiam si natura sit morbus, magnitudine non est. Medicus vero morbum notatu dignæ magnitudinis morbum dicit: aliter enim in dogma sempiternæ passionis euidenter incideremus, vt. 1. De tuenda valetudine monstrat Galenus. Quare apertum est, de illius opinione, nunquam fieri dolorem, quin fiat solutio continui. Quarto etiam De simpl. medic. facult. cap. 2. fusiùs docet, calida & frigida tristem sensum afficere; frigida constringendo, calida dissoluendo. quare vtraque continuum soluendo. Sed contrà est, quod Galen. libello de inæqua. intemp. dicit, Quapropter mirus dixit Hippocrat. iis quibus alteratur, atque corrumpitur natura, dolores fiunt. alteratur autem, atque corrumpitur cuiusquiam natura, cùm vel calefit, vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eius vnitas dissoluitur: in inæqualibus quidem intemperiebus calescendo, vel refrigescendo potissimum efficacissimæ enim qualitates hæ sunt. Iam verò & humescendo, & arescendo, esuriendo verò, uel sitiendo, & tendendo & premendo, & conuellendo: unitate ipsa soluenda. Tota hac dictione constat, Galenum non simplicis, sed multiplicis causę meminisse. 12. etiam Meth. cap. 7. ita dixit: Porro naturalis notitia nos docet, uitium id corporis ex quo sit doliturum aut continuitatis solutionem oportere esse, aut alterationem aliquam. Ecce ut diuersas opiniones ipse Gal. uideatur excitasse. Qui tamē Galeni sunt nimis studiosi; ex sola solutione continui fieri contendunt (id enim constanter & cum demonstratione multis in locis uidetur dixisse) & alterantia dolorē facere, quoniam continuum dissoluunt. Quare ita hi censent: proximam causam doloris esse solutionem continui. hanc uerò aliquando per se aduenire, ut cum scissio fit: aliquando ex magna & uiolenta alteratione, quæ causa doloris est, sed remota. Atque ita explicant Galeni uerba, sicubi inuenitur dicens: Dolor aut ex solutione fit, aut ex alteratione. quasi diceret, aut ex solutione sola & per se facta; aut ex solutione facta alteratione. Hæc est receptissima opinio apud eos qui se Galeni hac tempestate iactant esse discipulos. Auerroes contrà omnino censet; qui lib. 3. ca. 21. contendit; dolorem in tactu ex in temperie fieri perpetuò. neque enim solutionem cōtinui cùm non sit tactus proprium sensibile, (ita loquuntur) quodque per se sentiri possit, posse tactum contristare; sed accedere sensui cuique dolorem ex proprij sensibilis immoderatione; ut, dolent oculi aspectu magni splendoris & aures acuto sonitu. Verùm ad hæc argumenta paulò infrà, ubi nostram sententiam aperuerimus, respondebimus. Auicenna & eius asseclæ utramque causam censent posse esse proximam; & dolorem nonnunquam fieri à solutione, nonnunquam ab intemperie, quę non minùs, quàm solutio potest esse doloris proxima causa. Qui probabilia uidentur proferre. Nam in ratione

Quæ pro parte contraria sūt ex Gal.

Quorundam Gal. studiosorum de doloris causis sententia.

Auerrois sentētia.

Auic. sent.

tône doloris nihil aliud eſt, q̃ ut ſit ſenſus triſtis; (ſenſus, inquã actu, non sẽſus potentia) cuius contrarium voluptas eſt, nempe ſenſus iocundus. Facit autem ſenſum triſtem, quod ſubito & affatim incidit corrumpens naturam; vt contrà iocundum, quod ſubitò & affatim incidit reſtituens ſentiẽtem partem ſuæ naturæ. & vt mirus dixit Hippocrates, dum alteraſcit, atque corrũpitur natura, dolores fiunt. Sed non minùs corrumpitur natura alteratione vehementi, quàm ſolutione. conſtat enim natura non minùs temperamẽto quàm vnione. igitur ſi alteratio vehemens ſubitò incidat, excitabit dolorem etſi non ſoluat. Alij fieri non poſſe, vt ita incidat, & non reſoluat contendũt atque proinde dolorem facere. alij non has cauſas modò, ſed & diſtenſionẽ addunt; non putantes neceſſe eſſe diſtenſionem, quæ dolorem facit continuum diſſoluere: quoniam, vt arbitror, ſæpe dolorem ex diſtenſione ſentiunt, & ſolutionem non vident. Sed Galenus loco paulò antè citato; quæ tẽdendo, erodendo, aut premendo, aut conuellendo dolorem excitant, continuum ſoluendo, dixit facere. Neque intelligo, quid ipſos ab hac ſentẽtia Galeni deuiare cogat. nam cur ſit intellectu difficile, atque propterea fide careat quæ diſtenduntur, ſolutionem cõtinuitatis pati? Mihi tantùm abeſt, vt ſit difficile: vt videatur ſolutio neceſſariò conſequens diſtentionem. Sed omnes qui quæſtionem hanc diſputant, in eo verſantùr tãtummodo: an fiat aliquãdo dolor ſine ſolutione continui, an non poſſit. nam ſi non poſſit ſine ſolutione fieri, ſtatim putant ex continui ſolutione factum. Quanquam mihi multum videtur intereſſe: cum ſolutione ſemper fieri, aut ex ſolutione. Itaque nunquam fieri dolorem ſine ſolutione, Galenus monſtrauit. nã & que alterant ſubitò & vehementer, neceſſariò ſtatim ſoluunt; atque hunc cenſet præenarrato loco de inæquali intemperie, eſſe primum terminum morbi, & doloris excitandi. non enim priùs intemperies tanta eſt, vt dolorem inferat quàm tanta ſit vt continuum ſoluat. Atque hac ratione verè a Hippocr. eſt dictum: Omnis morbus vlcus eſt quia intemperies antequam vlcus faciat, neque morbus eſt. Iam verò intemperies æqualis, & quæ in habitu iam eſt, & neque dolorem neque vlcus facit, ſi quis exactè loquatur, neque morbus debet appellari, ſed incommoda natura. non enim eſt morbus, qui pugnet cum natura; ſed in eam diſpoſitionem natura cum morbo conſpirauit. Itaque nunquam dolorem fieri ſine ſolutione continui dixit Galenus. Sed nõ ſemper fieri ex ſolutione continui, vt efficienti cauſa: immo nunc ab illa, nũc ab intemperie fieri conuincit ratio, & illud argumentum quod à tertia opinione eſt. Itaque noſtra opinio eſt, quam etiam fuiſſe Galeni docebo ſtatim dolorem, vt ab efficienti cauſa aliquando fieri à ſolutione aliquando ab intemperie. cæterùm ſemper ſolutionem eſſe cum dolore, quoniam intemperies omnis quæ dolorem facit, continuum ſoluit neceſſariò: ſed non proinde ſolutio per ſe eſt doloris cauſa efficiens. Sed ad hunc vſque terminum nullus eorum qui ſcripſere medicas queſtiones, hanc produxit. quanquam Galenus haud dubiè illum attigerat. Quare tantum abeſt, vt hi ſcriptores, qui infiniti penè iam ſunt, artem medicam quam à Galeno acceperant, vlterius

Diſtenſionem cauſas doloris addũt.

Deciſio cõtrouerſię ex autoris mente.

tiùs produxerint : vt quæ ab illo dicta sunt non assequentes, illam retrocedere coegerint. Duodecimo libro Meth. cap. 7. ita scriptum est; An verò & ipsum vehementer calfieri, aut refrigerari, diuisionem aliquam continuitatis efficiat, longiori fortasse disputatione eget: & demonstratum hoc quidem à nobis est in commentarijs De simpl. medic. facul. Verùm, quid agens quod vel vehementer calfacit, vel refrigerant vehementer, dolorem inferat, quærere, ad modò proposita minimè est necesse. siue enim vt substantiæ eorum, quæ in sensum cadunt, continuitatem diuidens, siue enim vt eam confertim alterans, id ad eorum inuentionem, quæ dolorem leuabunt, indifferens. Ex hac dictione tria hæc constant de sententia Galeni Quæ dolorem faciunt calfaciendo, aut refrigerando, continuum, soluere: (quippe quod dicit in commentar. De simpl. medicam. facult. fuisse demonstratum sed an soluendo continuum, an temperiem commutando faciant, illum non definiuisse. Quare constat tertiò, multum interesse, dolorem semper fieri cùm solutione, aut semper ex solutione. vt si quis dicat, tapsiam si dolorem facit, continuum soluere, aut solutione dolorem facere. Nos verò recipientes à Galeno, quæ docuit, & addentes quæ ille omisit, rationem ducti illud addimus: alterantia non facere dolorem solutione, sed intemperie. Primò Galenus vt hic nihil definiuit, ita neque alibi inuenitur contrarius huic sententię, quę probatur hac ratione; Si quę res refrigeraret multum & subitò tamen cõtinuum non, solueret dolorem faceret. Ergo cùm refrigerat, & dissoluit, non facit dolorem solutione, vt causa efficienti: sed ut necessariò coniuncta. fieri possit, an non, quod proponimus, nihil refert; modò illud non ignoretur; si fieret, futurum, & vt dolor esset. quod iam demonstro. Subitò, & affatim corrumperet naturam: ergo dolorem faceret. Aut dicito mihi, cur quæ corrumpunt naturam soluendo continuum, dolorem inferant, & quæ corrumpunt temperiem mutando, non inferant. certè de rationem probabilem nullam. Prętereà dolor est sensus tristis; sensus efficiens causa est res illi obiecta obiectũ est sensui, quod sentimus; ergo quod sentimus, facit dolorem, non quod sentiri non potest. Nam etiam si multa verbera homini apoplexia laboranti infligantur, dolorem non facient. Sed constat, dum homo ex calore dolet, calorem sentiri, solutionem non sentiri. si enim sentiretur, non esset dubitatum à viris sapientibus, fieret necessariò solutio aliqua, an non. Sanè Auicenna & omnes eius asseclę, fieri posse dolorem intemperie, quin fiat solutio, profitentur; quod tamen non dicerent, si solutio sentiri posset nam ut de illorum doctrina dicam nihil, certè sensus non erant expertes; sed neque nos ipsi, qui semper continui solutione fieri dicimus in parte dolente, solutionem cognoscimus sensu, sed ratione. Igitur continui solutio non est semper efficiens causa doloris: tamen est semper necessariò coniuncta cũ dolore. Illud etiam nos admitimus, fieri posse nonnũquã, vt alterantia tam vehementer incidant, vt solutionem continui quę sentiatur, faciant quę tunc tempori, per se dolorem excitabit; aut vt in tam tenellam vel cute

Verba Gal. autoris decisioni quadrant.

Ratione probatur intemperiem per se facere dolorem.

Explicatur autoris sententia.

nudatam incidant particulam, vt dolorem, diuidendo continuum, faciant. ita frigida vlceribus mordacia sint, sed tunc nemo non habet (etiam si sit sensus hebetissimi) sensum constrictionis cuiusdam, & compressionis. ex quo sensu huic passioni mordicationis nomen homines dederunt. Veruntamen negamus, perpetuò dolorem solutione fieri : quoniam neque semper solutio sentitur, cùm dolor fit. Itaque hæc esto regula. Quando solutio sentitur, dolor fit à solutione: quando non sentitur, fit ab intemperie, tamen cum solutione. Sed neque illud ex dictis carebit euidentia, cùm intemperies per se est satis magna & ingruens subitò, & prætereà solutio etiam sentiri potest; duos in eadem particula dolores excitari: quia duo sensus tristes sint, cùm sint duo quæ contristent. Si verò intemperies magna sit & subitò ingruens, & solutio non sentiatur : aut solutio sentiatur, sed intemperies non magna sit; vnum tantummodò. si hoc fit, ex solutione: si illud, ex intemperie. Neque quidquam prohibet, alterationem non tam vehementem, vt per se notatu dignam inferret sensui tristitiam, solutionem quæ sentiatur posse facere. id enim ex patientis dispositione nonnunquam faciunt medicamenta in vlceribus mordendo, & ventus in oculis lachrymas exprimendo. Auerrois argumenta (nondum enim illorum obliti sumus) physicæ cuiusdam controuersiæ videntur exigere decisionem: positne quod sensibile commune à philosophis appellatur, sentiri per se, an nunquam sine proprio. quam philosophis modo permitto, nihil curans alterútrum dicatur. nam si solùm sentitur, nihil est difficile per se contristare sensum. sed neque etiam si cum aliquo proprio: difficile est vtrumque accidens sentiri, & alterum tantùm contristare: si scilicet, illud solùm corrumpit naturam. Quare ego non dixerim tristem sensum fieri à proprio sensibili, cùm est excellens: sed à sensibili quod corrumpit, siue proprium sit, siue commune. Nam quã rationem reddit Auerroes doloris, qui re soluẽte fit, est ridicula. Fit, inquit, solutio cum motu. motum necessariò consequitur intẽperies aliqua. Quasi verò tantam oporteat lationem, quò solutio fiat, intercedere; vt tantum calorem faciat. Sed illud quod de dolore aliorum sensuum à tactu adducebatur ab Auerroe, solutione eget. Quam tamen Galenus ipse scripsit primo. De causis symptomatum, ea à quibus singuli sensus immutantur, percurrens, ac dicens, quæ visum & quæ odoratum immutant, gustatúmve, aut auditum, cùm excellentia sunt, dolorem facere solutione continui. nam amara rodunt, adstringentia comprimunt, splendida & candida disgregant, nigerrima congregant. sonus etiam acutus dirumpit auditus organum, odores saporibus similiter soluunt. Sed requiret à nobis aliquis : num hic solutio continui causa est doloris efficiens, non solùm necessariò accedens, ac sine qua non? Est sanè. Cur igitur non est talis, & in his, quæ alterando dolorem faciunt? Quoniam colores, odores, soni, & sapores, non aliter quàm soluendo corrumpunt naturam : sed alteratio ipsa per se est naturæ corruptio; non minùs, quàm solutio continui. Propterea ipsa sola per se contristat sensum: illa verò non per se, sed solutione. Verùm hæc ex ijs quæ paulò su-

Soluũtur quæ Auerroes obijciebat.

Dubitatio diluitur.

lò superiùs diximus, fiunt manifesta. Sed quoniam de causis doloris tam multa diximus; operæpretium fuerit nonnihil etiam de uoluptate dicere, nequid in hac lucubratione desideretur. Plato in dialogo De natura, de causis doloris, & voluptatis, sic scripsit. Passio violenter, præterque naturam abunde simulque nobis illata molesta fit: rursus quæ in naturam abunde simulque reuertitur, dulcis: quæ contra fit, contrà. vbi non minùs requirit, vt mutatio fiat simul & affatim in voluptate, quàm in dolore. Quem Platonis locum transtulit Galenus cap. 5. primi lib. De causis sympom. eadem Platonis verba repetens. Ex quibus locis aperte colligitur. Quò celerior ac magis repentina commutatio fit, eò uoluptatem esse maiorem, dummodò ad naturam mutatio fiat. fiet autem hæc mutatio, (si modò quæ de dolore diximus non exciderunt) aut recuperato temperamento naturali, aut vnione partium. Sed huic sententiæ contrarium videtur quod 12. Meth. cap. 6. scripsit Galenus, ita dicens: Nunc autem principium hoc quod apud omnes est in confesso, accipiētes; necessariò affectum doloris esse, vel diuisionem, vel alterationem, memoria repetamus statim: ne alterationem quidem eam quæ sensim irrepit, dolorem inferre animali posse. sed eam mutationē, quæ dolore animal sit affectura, tum confertim factam, tum violentam esse necessariò. videntur enim corpora non solùm cùm extra naturam confertim aguntur, tristem mutationem sentire: sed etiam ipso ad naturam reditu, nisi eum paulatim accipiant, dolere. Valeriola ad conciliandum hac in parte Galenum sibi ipsi, ad antiperistasim confugit: eoque multa non admodum ex re ipsa refert, & respondet obscurè. Diximus nos in primo huius operis libro cap. 5. quàm sint absurda, quæ de antiperistasi à philosophis dicuntur, quibus eo loci subscribit Valeriola. Sed propositæ modò controuersiæ facilior est & verior dissolutio. Nam quanquam hic videtur Galenus contraria protulisse, non fecit: sed ita est intelligendus, repentinam mutationem, quæ quia repentina est, inæqualem conspicuè facit intemperiem, dolorem facere, etiam si versus naturalem habitum alteratio fiat: sin minùs, quo velocior est, eò maiorem voluptatem conciliare. Quòd verò hic sit verborum Galeni sensus, ex eo exemplo, quo vtitur, intelliges. Vngues, inquit, perfrigerati si admoueantur igni repentè, dolent: quanquam quod frigidum est versus dispositionem naturalem mouetur incalescens. sed vngues eo tempore propterea dolent, quòd inæqualiter admodum alterantur, & propterea quod flatus, qui intra perfrigeratos vngues est, distenditur, & agitatur. Additum verò est, admodum inæqualiter. quia omnes intemperies, quæ non sunt factæ, sunt inæquales: inferentes verò dolorem, illæ tantum, quæ magnam habent inæqualitatem. Itaque colligimus, ex contrarijs omnino causis affatim ingruentibus, dolorem & voluptatem fieri. De quorum vtrisque quantum nostrum institutum ferre potest, diximus non enim partes artis medicæ, vt alij scriptores, suscepimus pertractandas: sed dirimendas quæstiones medicas.

De voluptate.

Difficultas ex Gale. verbis

Quid Valeriola.

Decidit autor cōtrouers.

An omnis intemperies possit facere dolorem, an tantùm calida & frigida. CAP. VI.

SED quando monstratum est, intemperiem posse per se facere dolorem, vt causam proximam; age deinceps, quæ intemperies sit ea, quæ potest, disputemus. An quatuor omnes primæ qualitates cùm immodicæ fiunt, an nonnullæ illarum possint, nonnullæ illarum minùs. Nam Galenus ipse huic controuersiæ ansam præstat: qui videtur modò ita dicere, modò aliter. Lib De inæqual. intemp. vt superiori cap. retulimus, ita scripsit. Quapropter mirus dixit Hippoc. ijs quibus alteratur, corrumpiturque natura, dolores fiunt. alteratur autem & corrumpitur cuiusque natura, cùm vel calefit vel frigefit, vel siccescit, vel humescit, vel eius vnitas soluitur. libello Artis medicin. cap. 80. inquit. Dolor autem, quemcunque obsederit locum aut continuitatis solutionem, aut subitam alterationem ostendit. soluitur autem continuitas incisione, exesione, fractione, tentione: alteratur verò substantia à calore, frigore, humore, & siccitate. Tamen libro 1. De sympt. caus. cap. 6. ita scripsit: Ab alterantibus, inquit, naturam, & corrumpentibus, dolores fiunt. quippe illud *corrumpentibus*, celeritatem simul, ac magnitudinem mutationis indicat. Sanè tactui accedunt magnæ mutationes naturæ à frigidi, calidique incursione: præterea ab his, quæ quassandi, secandi, vel distendendi, vel exedendi vim habent. quippe humidum & siccum, sine calefactu vel refrigeratione, citra violentiam corpus contingũt. 12. Meth. cap. 7. cùm disputaret ex professo de doloris causis, inter alterationes meminit solum caloris & frigoris: humoris, & siccitatis nulla facta mentione. Videtur itaque Galenus in duobus locis prioribus ex libro. De inæquali intemp. & Arte medicinali asserere, dolorem ab omni intemperie posse excitari: & duobus his vltimis ex lib. De caus. sympt. & 12. Meth. ex solis duabus posse fieri, puta calore, & frigore asserere. Sed & 2. De compos. medicamentorum secundum locos capitulo 1. videtur diuersam ab his duabus inducere opinionem, quo loco ita scripsit. Vehementissimi igitur capitis dolores (erat illic sermo de dolore capitis) fiunt iuxta calorem & frigus, maximè cum hæc inæqualia contingant: moderati verò iuxta siccitatem. humidas verò intemperies nullus consequitur dolor. Vides, vt tres intemperies dicat dolorem facere, putà, calorem, frigus, & siccitatem: vnicam non posse, putà humorem. Paulus libro 3. capitulo 4. ita scripsit. Vehementissimi igitur capitis dolores à qualitatibus agentibus fiunt, maximè verò calida. qui verò ariditatem sequuntur, non tantam habent vehementiam: humida verò qualitas omni, quantum in se est, dolore vacat, nisi cum calore, aut frigore, aut humorem plenitudine coniuncta sit. Quæ sententia, quantum ego intelligo, desumpta est ex duobus Galeni locis eorum, quæ adduximus, quasi in vnam sententiam copulatis: ex primo De causis sympt. & 2. De compos. pharmac. In hac controuersia distinguen-

Agitatur controuer.

Quæ pro parte contraria sint.

Diuersã à dictis duabus videtur Gal. inducere opinionem.

In contr. hac quid distinguē dum.

guendum ante omnia eſt, quod proximo capite ſatis explicuimus; qualitatem aliquam poſſe dolorem generare per ſe, quatenus temperiem mutantem; aut ex accidenti, quatenus diſtendentem, conuellentem, aut vtcunque aliter diuidentem. Prętereà animaduertendum, intemperiem poſſe eſſe aut ſolam aut cum ſucco aliquo. Ita conſtituta controuerſia, & his notatis, ſcire licet, quoſdam citra diſtinctiones has dicere; omnes intemperies poſſe dolorem facere, (idque apertè ſcriptum eſſe & in Art. medicinali. & lib. De inęqual. intemp.) tamen humorem aut ſiccitatem obſcurè; atque harum obſcuriſsimè humorem; calorem tantùm & frigus dolores poſſe facere manifeſtè. Huic ſententię uidentur aſtipulari hęc Galeni uerba ex 12. Meth. φαίνεται δὲ ἐναργῶς ταῦτα μόνα τῶν πλησιαζόντων ἡμῖν ὀδυνηρά. Cōſtat verò illud ἐναργῶς idem eſſe, ac *manifeſtè*. ex qua dictione occaſione ſumpta dixerint; hęc dolorem facere manifeſtè illa non manifeſtè: Sed tamen quanquam reliqua non adeò diſcrepent: tamen Galenus humorem, dolorem aliquem excitare negauit; & negauit humorem, & ſiccitatem poſſe affatim ingruere· quo ſemel negato, non ampliùs dubium eſt, vacare dolore.

Quorundam ſententia reprobatur.

Quare mihi videtur in hac quæſtione probabiliſſimè loqui Leonhartus Fuchſius in comment. librorum De ſymptom. cauſ. dicens: calorem, & frigus poſſe facere dolorem, etiam ſine materia, & per ſe; quia ſunt qualitates, quæ per ſe poſſunt repentè corrumpere naturam: ſiccitatem poſſe facere dolorem nudam quidem illam, (nuda uocatur intemperies, quæ eſt ſine quopiam ſucco) ſed non per ſe, neque acerbum dolorem. vt ſiccitas cùm ad conuulſionem trahit partem, nuda quidem dolorem facit: id tamen non per ſe, ſed per tenſionem. humorem nudum neque per ſe, neque ex accidenti dolorem inferre. Sed unicum tantùm modum dolorem generandi humori ſupereſſe, quo nulla qualitas carere poteſt: putà cùm coniungitur cum ſucco humido tantùm, aut humido cum calore, aut frigore. quem modum conſtat omnino eſſe ex accidenti. nulla enim actio ita attribuitur qualitati, ſed humoris copiæ. In hanc ſententiam videntur conuenire omnia autorum loca. Nam vbi Galenus dicit, omnes has qualitates alterare, aut corrumpere: nihil huic ſententiæ eſt aduerſum; alterant enim humidum, & ſiccum, corpus; ſed quia paulatim id faciunt, dolores non inferunt per ſe. ſicubi omnes has qualitates dolores facere dicit; de intemperie, cum affluente ſucco interpretatur. Vbi tres qualitates dolorem facere aſſerit, de nudis dicit diſputare, ſiue dolorem faciant per ſe, ſiue ex accidenti. Vbi duas dolorem per ſe poſſe facere negat; nudas & per ſe intelligit. Illud enim quod ad humidum & ſiccum alteratur, ſola hac ratione non videtur dolere, niſi ſimul incaleſcat, aut refrigeretur. Nam ſi duas ſimul intemperies patitur corpus quodpiam; dolere poteſt, ratione ſcilicet qualitatis efficacis. neque quidquam aliud ſignificare dicet Galenum. 1. De cauſis ſymptom. cap. 6. dicentem; Quippe humidum & ſiccum, ſi abſint calefactio & refrigeratio, citra violentiam corpus attingunt. ac ſi diceret; cauſa humida & ſicca non poteſt dolorem facere, niſi eadem ſit calorem, aut frigus inducens, neque aliud

Laudatur ſententia Fuchſii.

quidquam ſignificauerit Paulus loco citato. quanquam verba illa Pauli magis expoſita ſunt calumnijs, quia de qualitate loquutus eſt: quaſi ipſe humor ſocietate caloris, generandi calorem vim comparet. Sed quanquam dictio non ſit valdè artificioſa, admittere poteſt interpretationem quam diximus, ac modò nihilominùs non grauabimur repetere. Humor niſi cum calore, aut frigore coniunctus ſit, nullum dolorem facit. id eſt, membrum quod humeſcit, non dolet, niſi idem incaleſcat, aut refrigeretur. Sed quorſum Galenus monuit, humidum & ſiccum non repentè ingruere, niſi cum calore aut frigore ſit? & Paulus humorem nullum dolorem facere, niſi ſit cum calore aut frigore: ſi nihilominus, etſi cum calore aut frigore talis qualitas ſit, per ſe neque dolorem facit, neque auget? ſaltem humor non auxerit dolorem ex calore prouenientem, ſed potiùs illum demulcebit. An, vt illud tantum ſignificarent: Etſi membrum ex humore, aut ſiccitate non dolet, poſſe tamen membrum humeſcens, aut areſcens dolere? Videtur itaque hæc enarratio Galeni & Pauli ſermonibus valde conſentanea. Deeſt tamen adhuc, quanquam reliqua omnia dicuntur eruditè, aliquid quod Fuchſius non videtur aſſequutus. quod cùm dixerimus, nihil hac in parte deſiderabitur. Præter dicta habet ſiccitas aliud quiddam, quo humor caret. quòd ſcilicet eſt cùm ſiccitas nuda poteſt eſſe cauſa doloris per ſe: quia eſt cùm posſit repentè ingruere, vt cùm ſiccitas ab vrente calore generatur, fitque tunc ſenſus vſtionis: quem ſymptoma compoſitum eſſe dico ex ſenſu caloris & ſiccitatis. Sed hoc accidere non poteſt ſiccitati, cùm à ſiccitate generatur. nam ſiccitas lentæ eſt actionis. ex inuſtione verò dicto citiùs videmus membrum quodpiam areſcere: non tamen perinde in humore fieri inuenias. hic enim neque cùm ab humore fit per ſe, neque cùm à qualitate alia ex accidenti, fieri poteſt repentè: non ſiquidem, ut calor urens repentè deſiccat, ita frigus ingens repentè humectat. Collegimus ergo iam modum alium, quo ſiccitas nuda & per ſe dolorem facit. Conſtat tamen id non poſſe facere ſolam, ſed cum calore urente coniunctam: atque hoc rurſus modo diſcrepat ab humore ſiccitas in generatione doloris. neque uerò eſt, quòd putes eum dolorem non fieri à ſiccitate per ſe, quanquam ea à calore ex accidenti fiat. nam innumeræ actiones per ſe prodeunt à rebus ex accidenti genitis. immò uerò indifferens eſt modus quo res quæpiam genita ſit, ut ſuæ actiones ſint per ſe, aut ex accidenti. nam calor, qui motu genitus eſt ex accidenti, per ſe calfacit. ita ſiccitas quæ ex accidenti eſt facta à calore, per ſe eſt doloris cauſa. Ergo rurſus hunc ſermonem reſumentes, ita ſtatuimus: Calorem & frigus poſſe doloris eſſe cauſas nudas, & per ſe, & ſolas: ſiccitatem nudam & ſolam, (ſine alia, inquam, intemperie) ſed non per ſe: (id quod fit in conuulſione. eſt uerò hic dolor moderatior) aut nudam & per ſe, ſed non ſolam, ut fit in uſtione: humorem nulla alia ratione facere, quàm cum influente ſucco. Sed de hac controuerſia hęc ſunt ſatis. nam ſi quiſquam volet aliquid calumniari; hic ſatis certò ſcio nihil quidquam poterit accuſare, præter-

Dubitatio diluitur.

Additau tor quod deerat Fuchſii ſententiæ.

In ſummam totus ſermo colligitur

præterquàm phrasis alicuius aut dictionis proprietatem. quam tamen neq; ipsam inueniet (si modò quæ diximus assequitur) adeò duram, aut difficilem. quòd si foret, tamen melius est antiquorum sententias interpretari blandiùs, quàm illos tractare acerbiùs. nisi tibi vis hac ratione comparere gloriam, quod video hodie facere quosdam nebulones.

De causis famis & sitis. CAP. VII.

FAMES & sitis propria indigent capite, etsi dolores quidam sint. sunt enim duo insigna symptomata. videndum ergo primò est, nomen famis cui rei detur. video enim nomen hoc multipliciter vsurpari apud Hippocrat. & Galenum. nam vbi Hippocrates dixit, Vbi fames, laborandum non est, Galenus nomen famis de penuria, aut defectu alimenti dici vult: non de ea, quam plerunque famem appellamus. libello De inæquali intemperie, famem & sitim inter dolorum species refert. lib. De vsu part. 5. capit. 8. In ore, inquit, ventris sensus est defectus eorum quibus nutritur animal, quem appellant famem. Itaque in his duobus locis famem dicit esse sensum tristem defectus. tamen libro 1. De caus. sympt. referens causas famis, inquit: Famem esse appetentiam, quæ sensum illum defectus consequitur. Quanquam neque hoc videtur docere Gal. eo libro admodum constanter. nam paulò superiùs dixerat: Ipse sensus suctus est fames. Sed mea sñia (ne inanem qõnem vlteriùs promoueam) nihil refert, modò res intelligatur: siue sensui defectus detur nomen famis, siue appetentiæ, quæ ex illo sensu fit. Sed certum est dicere, famem consistere in ambobus: *In quo cõsistat fames.* putà in sensu suctus, aut defectus, & appetentia repletionis, quæ necessariò sensui illi adiuncta est. Iam verò illud, quod quidam disputant, An appetentia, quæ per famem fit, sit ad fugiendum dolorem, an ad potiendum alimento; superat omnem diligentiam. Nam perinde mihi videtur ac si quæras: Appetatne aqua, quæ præter naturam calet, reductionem, vt fit frigida, an ne calida sit. quam quæstionem illis do, quibus ea est digna, ijs scilicet, qui eam disputant, & nihil maioris momenti vnquam docent. Nobis interim animaduertendum est, famem omnem, & sitim esse dolorem, *Fames omnis & sitis, dolores sunt, non tamẽ sẽp symptomata.* tamen non semper esse symptomata: sed cùm naturæ modum non excedunt, esse secundum naturam. fiunt enim hæc duo tunc maximè ex certis periodis, cùm animal benè valet: & cedunt ambo in maximam vtilitatem animantis. & præterea fiunt ambo citra omnem morbum, quod symptomatis non posse contingere, paulò superiùs aduersus sophistas demonstrauimus. Adde horum defectum esse symptoma. in quo genere sunt duplicia: integer defectus famis, & sitis, & diminutio alterutrius. quò manifestiùs constat, ipsa non esse symptomata; siquidem ipsorum defectus ex malo est. Itaque iam hinc colligimus, non omnem dolorem esse symptoma. *De causis naturalis famis.* Sed quoniam notitia causarum famis & sitis, quæ sunt symptomata, ex naturalibus causis pendet, age de his tantillum dicamus, ac primo loco de cau-

ſis naturalis famis Hanc dicit Galenus 1. de cauſ. ſymptom. fieri inanitione venarum, quæ ex eà reſolutione, quæ hominib. perpetuò accidit, fit, appetentiam naturalem faciente: qua venæ ex ventriculo ſurgunt, hunccque ſuctum ſentiente ventriculo, & proinde appetente cibos. Itaque quinque hæc inquit ſymptomata ordine ſeſe conſequi; defectum in venis, appetentiam naturalem, ſuctum, ſenſum ſuctus, & appetentiam animalem. Sed his videtur aduerſum quod lib. 3. De facult. natural. cap. 13. docetur à Galen. Ventriculum, poſtquam compleuit concoctionem primam, conuerti ad appoſitionem: atque interim dum hæc agitur, hepar ſanguinem generare. completa appoſitione conuerti ad aſſimilationem, quæ dum agitur in hepate, reliqua membra apponere. cùm verò membra iam nutriuntur, ventriculum omnia confeciſſe. atque hoc tempore, niſi cibi aſſumantur, reſumere illum ex hepate & venis: aut, ſi id denegetur, trahere aliorum membrorum recrementa. Hæc non videntur conſtare cum prioribus. nam ſi ventriculus eſt, qui primò exinanitur, & membra externa omnium tardiſſimè: quomodo membra appetunt, priùs quàm venter eſuriat, potiſſimùm ſi ſecundum naturam habet? nam illud tempus eſt, quo eſurimus naturaliter, quo primùm venter vacuus eſt cibo, & perfecit refectionem priorem: ſed id fit antequam venæ exhauriantur: ergo ante illarum inanitionem fit fames. Sed ne hæc nos diſcrucient; conſiderandum eſt, Ventriculum duas habere refectiones: aliam ex chylo, quem apponit ſuis tunicis, aliam ex ſanguine, quem deportant venæ, quæ per illius tunicas diſtributæ ſunt. Prior illa refectio completur, antequam prius palubulum in membris conſumptum eſt: tamen hanc, vt completa eſt, excipit ſecunda alia, quæ eodem tempore fit, quo reliqua membra nutriuntur ſanguine, & eodem tempore perficitur. proinde venter non antea eſurit, quàm membra omnia nutrita ſunt: non enim antea deficiunt interno pabulo. Adde his, ventriculum non tam paruam chyli portionem ſibi reſeruare, vt ſtatim ac nutritus eſt, deſiccetur, ſed madidus eſt ſatis multo ſucco, vſque dum ſuctu deſiccatur, eoque ante tertiam concoctionem fames non venit, vt vel hinc conſtet, falsò Leonhartum Fuchſium dicere, (quod tetigimus, in primo libro, & modò res ipſa fert vt declaremus) Ventriculum priùs eſurire naturaliter, quàm portio melancholiæ à liene in illum reijciatur, eoque illius vſum eſſe non poſſe excitationem famis naturalis. quod in hoc loco diſputandum foret, niſi in illo copioſiùs dixiſſemus, quàm vt modò repeti debeat; à nobis præcipuè, quibus inſtitutum eſt, de nulla re pluries dicere. Redi itaque rurſus hinc, quicunque controuerſias has legis, in quæſtionem 20. primi libri. illo enim loco monſtratum eſt, quod modò ad dicenda aſſumimus: non tantùm eſſe famis naturalis cauſam, quam modò diximus, ſed præter eam aliam, influxionem ſcilicet quotidianam melancholiæ. His itaque ſtatutis cauſas præcipuas famis recenſere, nihil eſt difficile. Nam ſymptomata in læſione huius appetentiæ, quæ ſenſui defectus coniuncta eſt, ſunt aut in defectu, aut in deprauatione. in defectu duo: quia aut integer defectus

In fame quæ ſymptomata, et quæ eorum cauſæ.

eſt,

eft, aut non integer. in deprauatione totidem: quia aut plus fatis appetimus, aut alienas qualitates. Illud appellatur canina fames: hoc, pica. Ex canina fame, cùm eatenus procedit, vt iam ex intemperie ventriculi fenfus corrumpatur, & cum eo appetentia, aucta tamen indigentia vehementer: fit ille affectus, quem Galenus appellat βουλιμίαν. habes diffinitionem huius morbi 2. Aphor. comm. 12. Ergo defectus, aut diminutio huius appetentiæ fient ablatis, aut diminutis caufis appetentiæ. hæ funt fuctus, & fenfus oris ventriculi, & influxus ille melancholiæ. Tollitur, aut minuitur fenfus in ore ventriculi, ex quauis intemperie, quæ plurimùm crefcit quanquã inter omnes intemperies, quæ omnium citisfimè tollit famem, eft calida. quia hæc præterquam quòd, vt aliæ, obeft fenfui, laxat, omnium tardisfimè frigida. Hæc enim interim dum fenfum non tollit, famem auget ceflat fuctus, cùm aliqua de caufa non fit corporis refolutio. Prohibetur influxus melancholiæ; cùm obftruitur via, quæ eft aliene in ventriculum. Iam verò canina fames, cùm fit fames fupra naturalem menfuram aucta, fiet auctis caufis famis naturalis. has diximus effe duas, refolutionem, quæ fuctũ facit, & fuccum acidum. Ergo habebit hæc fames caufas duas: venarum fuctum nimium, & nimiam redundantiam acidi fucci & frigidi in ore ventriculi. Per famem hanc, cùm fit ex prima caufa, venæ rapiunt alimentum è ventriculo anteqnam coquatur, & diftrahunt importunè, nihil in ventriculo confiftere permittentes: atque ita perpetuò efuriunt. Sed hic fortaffe rurfus, non oblitus eorum quæ paulò antea diximus, argumenteris: hęc eadem euentura per famem naturalem, fi ea fit quo tempore diximus, cùm fcilicet venæ iam refectæ funt, & propter refolutionem furgunt, conuerfæ in ventriculum nam fi antequam cibus affumptus eft, venæ fugunt: ergo & nuperrimè affumptum ad fe allicient, nam aliter, quid facient interim dum coquitur in ventre cibus? nũquid expectabunt, ceffantes interim? at id non licet membris naturalibus. Animaduertendum eft, hoc differre eum fuctũ, qui famem naturalem facit, ab eo, qui maiorem. quòd ille incipit fieri, cùm nondum eft facta multa refolutio, fed cùm adhuc fupereft alimenti aliquid ad quod interim conuertantur: hic, cùm vehemens eft circa omnes venas inanitio, & circa omnia membra refolutio. Nam membra laxa non retinent, & à debilibus membris, & non retinentibus, fed dimittentibus potius ea quæ habent, reliqua membra rapiunt: etiam fi nondum indigeant extremè. Ita dum concoctio in membris fit, cùm nondum eft integrè facta, neque ea refoluta funt; incipiunt trahere ex ventriculo, quia ille laxus eft, & dimittit. tamen cùm deinde per famem corrugatur, retinet, quin & repofcit à venis, quod dimiferat: illæ verò tunc conuertuntur ad reliquum quod habent alimenti, & eo fruuntur, vfque dum accipiunt nouum. Adde, conficere interim membra recrementa, fique habent cotilia, reliqua attenuare, & vacuare. Hoc enim commodius erat animanti, quàm vt perpetua repetitione continenter alimentum ingereretur, ita multorum morborum occafio futurum. Ex alia occafione cùm fit fames; fieri

De caufis caninæ famis.

Obiectio diluitur.

poteft

poteest ex pituita acida,& ex melancholico ſucco redundante in ore ventriculi. Qui & ex quocunq; humore frigido,etſi acidus nō ſit,ſi facit diarrhœā. (ita vocant eam affectionem,per quam nihil retinetur in ventre;ſed talia eua cuātur qualia ingeſta ſunt) tunc enim laborat ventriculus intemperie frigida,& aſſiduo defectu.Symptoma aliud,quod vocant picam,fit ex red undantia prauorum humorum,ſimilia appetente ventriculo his , quæ interiùs habet. Sed argumententur hoc loco aliquis non ſine multa probabilitate ſermonis:hac ipſa ratione oportere ventriculum illa ipſa auerſari,quæ appetit, quòd talia interiùs hàberet. Nam dicente Galen. libr. Artis medicin. capit. 63.intemperies naturales ventriculi appetūt ſimilia ſibi : quæ verò ſunt præter naturam,appetunt contraria. ſunt hæc illius verba. Intemperies quidē ventriculi,quæ morbi ratione fiunt,hoc differunt ab ijs , quæ naturales exiſtunt:quòd contraria,non autem ſimilia appetunt quemadmodum naturales. Hæc Galenus. Sed ipſa ratio,miſſa illius autoritate, uidetur hanc ſententiam confirmare. Nam ſi non ſumus obliti eorum , quæ paulò antè diximus de cauſis doloris & voluptatis;illa appetet ventriculus, quibus delectabitur, & illa auerſabitur,quibus dolebit:delectabitur his, quibus trahetur,ad ſuam naturam:dolebit ijs, quibus auertetur à ſua natura. ſed temperies naturalis contrarijs trahetur extra ſuam naturam , non naturalis contrarijs trahetur ad naturam. ergo temperies naturalis contrarijs dolebit:non naturalis , contrarijs delectabitur. nimirum quod naturale eſt, expoſcit conſeruationem: quod præter naturam,medelam. Si igitur hæc ita habent, cùm humores praui in ventriculo præter naturam redundent ; ad contrariorum appetentiam prouocabunt,non ad ſimilium. Sunt qui reſpondeant , intemperiem illam, per quam alienæ qualitates apetuntur,factam iam eſſe;& propterea allicere vt naturalem in ſimilium appetentiam. Itaque hic,quod ad quæſtionē , quā obiter modò diſputamus,attinet,dicunt ; naturalem intemperiem appetere ſimilia;eam quæ eſt præter naturam,ſi facta eſt,appetere vt naturalem; ſi verò ſit adhuc,appetere contraria. quod verò attinet ad argumentum,reſpondent vt diximus:eam intemperiem quæ in picam deducit , eſſe iam factam. Cæterùm ſolutio hæc mihi non placet; quandoquidem aſſumit rē planè falſam appetunt enim magna ex parte grauidæ abſurda edulia à principio conceptionis vſque ad tertium menſem,cætera tranſigunt ſine corrupto appetitu;quorum neutrum fieret , ſi modò facta eſſet ex intemperie. neque enim tam citò fieret poſt conceptum ; neque tam citò tolleretur poſtquam eſſet facta. Ergo his miſſis videtur dicendum;diſpoſitionem omnem naturalem corporis,ſimilia appetere:(nam & conſeruationem appetit) præter naturā, diſſimilia; quia hæc curationem indicat. cæterùm hæc intelligi de intemperiebus,quæ ſine ſucci redundantia ſunt. nam quę ſunt cum ſucci redundantia,cùm ſucci admodum imbibiti ſunt in tunicas ventriculi;potiùs appetunt ſuccis ipſis,quibus medent ſimilia, etiam ſi illi præter naturam congeſti ſint. Huius rei hęc eſt cauſa. Humor qui totas tunicas iam penetrat,quantumuis noxius ſit,moleſtiam non infert,non enim id, quod alterauit & quietum eſt iam,

De pica cōtrouerſia.

Quorundam deciſio.

Autoris ſētentia.

iam, infert molestiam: sed id quod alterat denuo. succus ergo qui aduenit similis ei, qui totam antea tunicam imbuebat, perinde afficit, ac si non adueniret denuo: sed in ipsa tunica multò antè esset, eoque molestiam nõ infert. qui verò illi dissimilis aduenit, mouet contrarij gratia linguam variè, agitatque quietum priùs succum: ac proptereà dolorem facit, quam sua sponte refugit natura. nam scire licet, cùm eadem tunica sit linguæ & palati, & omnium partium oris, quæ est & ventriculi interna tunica; eodem modo plerunque affectam esse linguam, quo & os ventriculi. igitur hæc hac ratione contingunt. Neque verò cuiquam uideri debet dubium: (ut interim huic quoque argumento respondeamus) intemperies naturales ad similium appetentiam allicere: eò quòd biliosi magna ex parte uideantur oleribus, & frigidis alijs edulijs delectari, quæ pituitosi frequenter reformidant. hęc enim eò fiunt, quòd, ut Galenus dixit, cap. 63. Artis medicinalis, calidus calidorum longo usu, & frigidus frigidorum magis offenditur: quamquam primum occursum frigidorum frigidus, & calidorum calidus iocundiùs excepit. eoque cùm biliosi à calidorum longiori usu se lædi multò antè experti sint, contrarijs eligunt uti: pituitosi eadem ratione. Adde his, intemperies has extremi lapsus, potissimùm quæ qualitatum efficacium, cuiusmodi calor & frigus sunt rarò intra gradum naturalem consistere: sed leuissimis ex causis calidos incalescere, frigidos refrigerari præter naturam. cùmque tale quidquam sunt perpessi, appetere eos medicamenta, & non alimenta. Verùm de fame naturali, & præter naturam, & eius causis hæc sint dicta. quibus & quæ de siti dici possunt, proportione respondent. Sitis est appetentia potus, ut fames est appetentia cibi. sed de eius causis uidetur esse controuersia. Libello De inæquali intemperie differens de causis dolorum, qui per famem & sitim contingunt, inquit Galenus: Sitiendo uerò, & esuriendo, deficiente illic humida, hic sicca substantia. quo loco reprehenditur à quodam neoterico Ieremia nomine, quòd sitim ex defectu humidæ substantiæ fieri dixerit: ac non potiùs ex intemperie calida, aut sicca, aut calida & sicca, ut 1. De caus. sympt. cap. 7. scripsit dicens: At salsa & biliosa cacochymia uentrem mordente, potio magis, quàm cibus appetitur. præterquã enim quòd calefiat, siccetúrque uentriculus: quæ utique sitis causa est. Primo etiam De simpl. medic. facultate, cap. 32 Quippe cùm & sitis duplici ratione proueniat, partim humoris inopia, partim caloris copia. Censet itaque Ieremias Galenum loco citato ex libr. De inæqual. intemp. sequutum esse opinionem antiquorum, in alijs verò locis propriam, argumentaturq́; : Si sitis ex defectu substantiæ humidæ fieret, & fames ex defectu siccę; necesse esse, ut sitis famem perpetuò antecederet. siquidem substantia humida citiùs consumitur, quàm sicca. contrarium uerò fieri semper uidemus in his, quorum corpora benè habent: fames scilicet ante sitim urget. Hoc argumentum illum uincit, quod tamen Aponensem non uicerat, qui differ. 118. illud sibi obijciens responderat, Faciliùs dissolui humidam substantiam, q̃ siccam. tamen esse illius multò plus: usque adeò ut possit priùs deficere, quæ

Dubium soluitur.

De sitis causis cõtrouersia

Ieremiæ sententia.

oris quæ solutu difficilior est, tamen pauca, quàm quæ facilior, sed multa. Mihi
atētia. neuter uidetur mentem Galeni assequutus. Nam potus ad nullius substantiæ corporeę reparationem est, nisi id ex accidenti contingat, eò quòd eadē substantia sit cibus & potus, cuiusmodi est uinum. Alimentum, ut tale est, nutrit: potus (ut dictum est à Galeno 4. De usu partium, de sententia Hippocrat. libello De alimento) est uehiculum alimenti. itaque, ut cibus est ad nutritionem necessarius, ita potus ad distributionem. si quid est & cibus, & potus; utrunque præstat. pręter hæc pręstat usum alium eximium potus, uentriculo: bonam, & facilem concoctionem. nam cùm multæ sint concoctionum species, quæ alibi dicentur opportuniùs, quàm in hoc loco: ea quæ agitur in uentriculo, est similis elixationi. proinde non rectè, & ut oportet, fit; nisi in uentriculo sit humor, neque is exiguus. uruntur enim sine hoc potiùs cibi, quàm ut coquantur. hoc præstat potius uentriculo. Ex his ergo, haud est intellectu difficile, quando excitetur naturalis sitis. Nam succus hic, qui potu hauritur, it (quod ex Galeno in 3. huius operis libro monstrauimus) partim in renes, partim in uenas totius corporis. illa pars mingitur, hęc exsudatur. Venæ indigent succi sero similis, illa portione quam habēt, tum ad penetrationem sanguinis è maioribus in minores uenas, tum etiam ad earundem uenarum attemperationem. afficiuntur enim intemperie uehementi, cùm continent succos synceriores. Dicti humoris defectu fit sitis, non resolutione partium in corpore humidarum. nam omnis resolutio partium corporis, famem facit. omnis enim cibo reparatur. ergo cùm multus humor est exsudatus, aut occulta expiratione resolutus; uenę trahunt ex uentriculo sero similem humorem, ille aridior hac tractione factus & calidior, (quia ab ijs humectabatur, & attemperabatur in calore) appetit potum. Hanc tractionem uehementem potus ex uentriculo, licet tibi uidere euidenter, consideranti; quàm celeriter aqua, cùm uehementi siti ab exercitato homine in æstate potissimùm bibita, exsudetur. Fit pręterea non sine causa sitis naturalis (quamuis anteà nulla esset) ex assumptione cibi, eius potissimùm, qui solidior substantia sit. hic enim imbibit humorem; & hac ratione desiccat uentriculū, ac calfacit. Pręterea uentriculus incipiens agere in cibū, sine humoris portione necessaria, facit affectū similem ustioni, qui sitim urgentem excitat. experieris hęc manifestè: si aliquanto tempore, ingesta cibi consueta quantitate, à potu abstinueris: uides ergo, ut deficiente humida substantia sitis fiat, & ex calore ac siccitate, quæ defectus humidæ substantiæ facit. estque hęc species sitis naturalis, nisi quantitate fiat pręter naturam.

Quando excitetur naturalis sitis.

Nam ut diximus defectum alimenti, & suctum siccioris substantię, cibi scilicet, famem naturalem facere, nimium tamen defectum, famem eam quam caninam dicimus: ita scire licet, defectum substantiæ humidę, putà potus, & illius suctum, sitim facere naturalem; nimium tamen facere sitim aliam, proportione caninæ fami respondentem. Hanc licet uidere in diabete. sed ut fames nimia ex causa frigida fit, aut ex redundantia humoris acidi: ita nimia sitis fit ex intemperie calida & sicca, aut ex redundantia humoris salsi.

In diabete sitis pter naturam caninæ fami respōdens.

illud euenit per febres ardentes, hoc per hydropem aſcitem. Ex his manifeſtum fit, merito homines eſurire, priuſquam ſitiant: fame ſcilicet, & ſiti naturali. Priùs enim fit indigentia cibi, quàm vehiculi. tamen nonnunquam ſitiunt homines præter naturam, antequam eſuriant. quod fit in iis hominibus, quibus os ventriculi nimis eſt calidum: hi enim quanquam indigeat cibo, prohibente id calore, non eſuriunt: & quanquam cibum non ingeſſerint, ex intemperie deſiccante ſitiunt: qui ſtatim vt biberunt, attemperato ore uentriculi incipiunt eſurire. Sed de famis, & ſitis cauſis ſatis fuerit hæc dixiſſe: ſi modò rantillum addiderimus, vt conſequentiæ eorum quæ dicuntur, ſtudioſos ſemper admoneamus. quandoquidem dictum paulò antè eſt, famem & ſitim dolores quoſdam eſſe: & paulò ſuperiùs monſtratum eſt, dolores omnes fieri ex ſolutioone continui, aut intemperie, & neque eos, qui ex intemperie fiunt, fieri poſſe ſine ſolutione. oportet ergo & famem & ſitim fieri ex ſolutione, vel ſaltem cum ſolutione. Sed ex qua quæſo ſolutione fiunt? ſunt enim ambæ paſſiones penuriæ ſenſus, altera cibi, altera potus: tamen penuria neque ſolutio continui eſt, neque accidens, quod tactu percipiatur. Reſpondendum, famem eſſe ſenſum ſuctus, & compreſſionis, aut contractionis, aut vtcumque aliter lubet appellare, per ſe: defectus, per accidens. nam cum defectus priuatio ſit quædam; non videtur poſſe per ſe inſtrumentum ſenſus alterare. compreſſionem tamen, aut contractionem diximus in ijs eſſe, quæ ſoluendo inferunt dolorem. Iam verò calorem & ſiccitatem, ex quibus ſitim oriri diximus, nihil eſt difficile dolorem per ſe facere. (id enim etiam antea monſtratum eſt) neque interim continuum in ventriculo ſoluere quod in alijs omnibus membris ſolent facere, miri quidquam habet quare tempeſtiuum iam eſt capiti huic dare finem.

De ira, & an poſſit aliquem interimere. CAP. VIII.

IRA, eſt feruor ſanguinis in corde, motus timori contrarius: dicentibus Ariſtotele ſeptima ſectione problem. 17. & Galen. lib. De cauſis morborum primo. Nam quanquam ab Ariſtotele Rhetoricorum ſecundi capit. ſecundo dictum ſit: Ira eſt appetentia vltionis cum dolore propter apparentem immeritò contemptum: tamen declarante Galeno ſecundo De ſanitate tuenda, accidens quoddam iræ eſt, non eius eſſentia, vltionis appetentia. quod patet verum eſſe, cùm & in odio etiam hæc appetentia ſit. alij omnes animi motus, quemadmodum cùm vehementes ſunt, corpus extra naturam alterant: ita cùm eorum vehementia plurimum creuerit, poſſunt repentè hominem interimere. Sola ira videtur ab Hippocrate & Galeno excepta, vt ex qua homini non poſſit mors accidere. quanquam neque id eſt tam perſpicuum, ut citra controuerſiam tranſigendum ſit. Libro ſecundo De cauſis ſymptomatum ita ſcripſit Galenus, Ab ira nemo interijt: vt pote neque calore perfrigerato, neque robore ſoluto. Si igitur ab ira robur virtutis non ſoluitur, non poteſt quantumuis increſcat, eſſe lethalis. Quarto

Quid ſit ira.

De ira cõtrouerſia agitatur.

De

De causis pulsuum capite primo, iræ pulsum vehementem esse dicit: quæ pulsus differentia non potest comparari, nisi robore aut aucta contentione, & robore non soluto. Præterea ira contrahit viscera in seipsa, & in cor & caput trahit sanguinem & spiritum: vt docet Hippocr. 6. Epidem. commen. quinto, his verbis: Excandescentia attrahit & cor & pulmonem in seipsa: & in caput calidum & humidum. Galenus in commentarijs asserit caloris vitalis debilitati iram remedio esse. Hippocr. rursus 2. Epidem. Danda (inquit) est opera, vt ira excitetur, & caloris, & succi recuperandi gratia. igitur potiùs auget robur, quàm debilitat. Sed ex natura rei est magnum argumentum. nam ira neque est motus spirituum ad interna, neque ad externa; sed feruor circa cor. non est ergo quòd debilitet. Sed contrà videtur

Quæ pro parte cõtraria sũt esse quod Galenus 12. Methodi capit. 5. ita habet: Tristitiæ verò, & anxietates, & iræ, eo modo lædunt, quo multæ vigiliæ, quòd vires resoluunt. Et rursus paucis interpositis inquit: In omnibus eiusmodi symptomatis manifestè videntur ægrotantes tum animo linqui, tum viribus resolutis esse. Ergo hoc in loco iram, non minùs quàm tristitiam & vigilias fortes, vires resoluere dicit. quare non minùs quàm illa, videtur posse interimere. nam si natura sua vires soluit; quò maior erit, eò soluet plus, quare aliquando poterit

Quæ nonnulli respõdeãt. vsque adeò increscere, vt mortem afferat repentinam. Nonnulli huic Galeni loco, qui nuper citatis apertè contrarius esse videtur, ita respondent: iram, cuius hic fit mentio, non esse eam, quæ propriè ira nuncupatur, sed tedium, aut affectum aliquem iræ similem. Cæterùm hi videntur respondere nulla probabili ratione permoti. nam eodem nomine usus est 12. Meth.

Vera decisio. & 2. De causis sympt. illic enim est οἱ θυμοὶ δ' οὕτως, hic θυμωθείς. Quare aliter ego responderim: Iram quidem, si sola consisteret, suo motu potiùs virtutem excitaturam, quàm extincturam: calore tamen posse nocere, etiam si sola consisteret, siccando vigiliarum more. calfacit enim vehementer, ac proinde 6. Epid. citato loco, in calidis naturis & affectibus, præcipit iram deuitare. quoniam verò rarissimè, aut nunquam sola consistit ira, sed cum aliquo metu permiscetur: contrarijs motibus calore & spiritu agitatis lædere potest, & animi deliquium facere, quemadmodum dicebatur 11. Methodi. verumtamen quoniam contrarij motus sibi quodammodo resistunt; fit vt læsio non eatenus procedat, vt mortem faciat, vt gaudium, & timor; quemadmodum dicebatur 2. De causis symptom. quo loco non est vertendum, vt vertit Linacer, *neque robore soluto*: sed *neque tono soluto*. habetur enim Græcè, μήτε τοῦ τόνου λυομένου. nam ira neque impetus ad interna, nequa ad externa est, sed veluti tonus. quare iram interficere posse repentè ac per se, nullo alio priùs affectu præter naturam genito, non putauerim. cæterùm robur posse soluere & syncopen facere: quanquam neque hoc per se, sed ratione aliorum, quæ cum ipsa coniunguntur, aut ipsam consequuntur. atqui vtrunque horum uidetur à Galeno dictum citatis locis. Sed nitetur

Obiectio diluitur. aliquis fortassis ostendere, de sententia Galeni, iram non augere calorem: quando quidem secundo libro De sanitate tuenda, ante verba paulò antè citata,

tata, ita scripsit: Quanquam ira haudquaquam accretio, sed veluti feruor est caloris in corde. (paucis interpositis:) Verecundantibus autem augetur insitus calor. His Galeni verbis apertè videtur significari: iratis non augeri insitum calorem, augeri tamen suffusis pudore. Tamen intelligendum est, Galenum loco illo non negare, iram augere innatum calorem, non minùs quàm pudorem: sed declarare modum, quo in vtroque illorum motuum augetur. Nimirum iratis augetur calor feruore, verecundantibus augetur motu sanguinis & spirituum. Est verò hic sensus multò clarior in dictione Græca, quàm in vulgari hac translatione. illa enim ita habent; αὐξάνεται δὲ καὶ τοῖς αἰδεσθεῖσιν ἡ ἔμφυτος θερμότης. id est, *augetur autem & verecundantibus calor naturalis*. Quæ verba apertè innuunt, calorem iratis etiam augeri. tamen si exclusa particula copulandi sola particula aduersatiua relinquatur: significabunt iratis non augeri naturalem calorem: & fiet nobis occasio controuersiæ, quæ in autoris verbis est nulla. Sed hanc controuersiam iam diremimus.

De risu & fletu. CAP. IX.

RISVS tam est hominibus naturalis, vt proprij exemplum Porphyrio fuerit: quasi nihil inuenerit hominibus proprius, exceptis ijs quę ipsius essentiæ partes sunt. tamen fit aliquando prǽter naturam vsque adeò, vt nonnullos constet risu Sardonico (quod est in prouerbio) interire. quanquam de hoc symptomate videas à Galen. alioqui diligentissimo, & ab alijs qui illum ætate consequuti sunt, scriptum esse nihil: neque de ipsius risus caussis, aut substantia quicquam esse apud illos. Inter eos qui nostro hoc seculo habentur sapientissimi, Hieronymus Fracastoreus, & Franciscus Valeriola, viri ambo ingeniosissimi, nō parum emunctas prodidere sententias. tamen in re adeò difficili, quæque apud alios scripta non sit, nihil mirum primos scriptores sententijs dissidere. quare non fuerit inutile, neque à nostro instituto alienum: quod inter illos controuersum est, disputare, & interim quod de hoc symptomate ab alijs omissum est, prosequi. Non dubium est risum esse vibrationem quandam septi transuersi, & musculorum thoracis & oris: atque hanc vibrationem significare aliquem animi motum: sed quem animi motum significet, & qua ratione motus cordis moueat musculos, est controuersum. Fracastoreus lib. De sympathia, cap. 20. censet risum duarum passionum esse signum, gaudij & admirationis. Valeriola sustulit admirationem: & solius gaudij, quod profusum est, dicit risum esse sobolē. tamen interim non respondet, quantum iudicio consequor, omnibus ijs quæ à Fracastoreo in suæ sententiæ confirmationem dicuntur. Argumentatur hic: ex duabus passionibus homines ridere, ex difficultate risus. nam hac ratione risus nimius grauis est. Quanquam hoc alia ratione posse prouenire docet ipsemet dicens: ideo accidere, quod cor in perpetua illa expansione (ut ita dicam) non difflatur. Tamen videtur firmioribus rationibus

Fracastorei sñia, risum ex gaudio et admiratione prouenire.

Valeriolæ ex solo profuso gaudio.

Fracaſto rei ſententiam confirmat autor. illius ſententia poſſe confirmari. Experimento ſentimus, homines ridere, quum occurrit res iocunda, & noua: atque quàm primùm ceſſat aut iocunditas, aut nouitas, ceſſare riſum. ſed noua faciunt admirationem, iocunda gaudium: igitur riſus ambas has paſsiones ſequitur, gaudium & admirationem. Fortaſſe reſpondeat Val. res iocundas propterea riſum non facere, niſi nouæ ſint: quòd quæ conſueta ſunt, paſsionem non faciunt. Sed falsò hęc reſpondebit. nam riſus ceſſat multò antè quàm gaudium: quando ſcilicet admiratio ceſſat antè quàm gaudium. atque cùm duo hæc riſum faciant; cùm illorum alterum ceſſat, riſus extinguitur, vtpote amborum proles. Sed rogem rurſus: ſi poteſt à riſu abeſſe omnis admiratio, cur ſolus homo ridet? non enim ſolus gaudet. An non quia ſolus admiratur? nam obiectu rerum nouarum, alia animantia terrentur: homo, utpote rationabilis, admiratur. terror uerò tam longè abeſt ut moueat, ut etiam cohibeat riſum. Cur fatui rident plus hominibus intelligentia prędiitis, & pueri plus uiris? an non quia hi leuioribus de cauſis plus mirantur? nam quòd ſanguinei plus aliјs rideât: cauſa eſt, quòd ſunt hilariores. His contrà obijcit Valeriola: omnem admirationem efficere quaſi ſuſpenſionem quandam animi, ob rei nouitatem & ignorantiam. quare riſum potiùs prohibere quàm prouocare. Addit prętereà, admirationem eſſe rerum nouarum & mirabilium, riſum ludicrarum. Profert inſuper multa exempla rerum ridicularum, quibus nihil ſubeſſe putat admirationis. Sed vt uerum fatear liberè, magis mihi placet ſententia Fracaſtorei hac in parte; quippe quæ omnibus problematis reſpondet probabiliùs. nam quanquam admirationem cum gaudio riſum facere dicimus: tamen non proinde quò maior admiratio eſt, eò maiorem riſum facere, niſi ſimul gaudium creſcat ad portionem. cùmque admiratio valdè magna eſt, & rei difficilis: non permittit profuſo gaudio moueri, ſine quo riſus non conſiſtat. tamen admiratio facilis, gratæ rei, ea facit riſum. Itaque magna admiratio facit ecſtaſim: facilis facit riſum. Rogat Valer. quis rideat vbi ſerenitate ſumma magnos decidere imbres, aut æſtate media ingentia oriri frigora viderit? immo verò quis vnquam tam tetricus fuit, mi Valeriola, qui hæc conſpicere (niſi timorem incutiebat nouitas) citra riſum ſuſtineret? Quæ enim quæſo admiratio, rurſus inquis, cadit; cùm ſcitos & paruulos noſtros liberos complectentes, ob ipſorum geſticulationes, ob inarticulatum ſed lepidum ſermonem, ob varios inſultandi modos, ob ridicula & puerilia facta, in riſum effundimur? ſapientiſsimus es Valeriola, qui primas uoces, lepidum ſermonem, uarios inſultandi modos in infantulis ne leuiter quidẽ miraris. Sed miror (quanquam non rideo) ſeuerum hominem etiam illa, cuius nulla admiratio eſt, ridere. habentur enim leuis mentis, qui ea, quorum minima admiratio eſt, rident, nedum quorum nulla. dicis optimè, riſus eſt rerum ludicrarum: ſed quæ res ridiculæ ſint, id demum eſt in controuerſia. Ridemus, arbitror, conſpecta re quapiam deformi admodum, & monſtroſa vel magnitudine, vel figura. Solent enim talia in aulis magnatum riſus cauſa verſari. tamen illa, ſi riſus ſolius gaudij eſſet, nequaquam eſſent ridicula. nam

Quæ obijcit Valeriola.

Quomodo admiratio riſus ſit cauſa.

la, nam gaudium est rei iocundæ: admiratio mirabilis. ratio iocunditatis est in bono, admirationis in nouo, tamen in re monstrosa nulla boni ratio con spicitur magis quàm in re, vt oportet, comparata: sed nouitas. igitur gratia ad mirationis fiunt res ridiculæ. nam quæ citra admirationem vehementē, qua stupor fit, aut citra terrorem, admirationem aliquam, aut insolentiam contin gunt, ridicula sunt. itaque quanquam sæpe ridemus, admirationē, quæ sub est, non persentientes, aut propter facilitatem illius, aut propter consortium cum alio affectu: tamen subest tunc quoque admiratio quæpiam, aut in con spectare, aut in eo, quod interim nobis in mentem latenter subit. Est cùm excitatur in nobis risus, citra alias causas ex titillatum, quem non tam esse ri sum, quam risui similem motum docet Fracast. cum Nicolao Florentino. quos hac in parte meritò damnat Valeriola dicens, verum risum esse. Sed huius decisio ex causa, qua hic risus fit, pendet. nam si eiusdem prorsus cau sæ est cuius alter risus, cæteris etiam illi similis: non video cur non sit risus verus. Arist. 3. De par. anim. cap. 10. calfactu septi transuersi dicit fieri, calo re motu titillatus excitato, & in semptum transfuso. hæc Arist. quanquam ego non video, qui tantus calor possit attrectatis plantis pednm, in præcor dijs excitari. nam si, ut ipsemet Arist. inquit sect. 35. probl. 7. vicinia sentiētis partis facit vt labra titilentur: facere profectò longinquitas, vt plantæ pedū non titillarentur. non itaque est, quantum intelligo, hæc causa, sed partes quædam acerrimi sensus, ad quas musculorum sunt capita, ex tactu sentiunt voluptatem, veluti delinitis carneis partibus. hæc voluptas, cum repen tè & latenter accedit, transfundit ad cor gaudium, cum quadam specie noui tatis. atque ita non aliter ac ex alijs causis risus fit. hac causa contingit, vt nullus seipsum possit titillare: quia nullius tactus potest sibi ipsi occultè oc currere: vt vel hinc rursus sumpto argumento, constare possit, risum non sine admiratione fieri, nam si solo gaudio, aut si solo calore fieret: (si placet ita dicere cum Arist.) hic qui fit titillatis, nihil faceret ad risum fraudulen tus & clandestinus tactus: tamen scriptum ab Arist. ipso est quodam probl. dictæ sect. Risus alienatio quædam & fraus est: qua, qui in sede præcordio rum verberantur, rident. Sed illud superest vt contemplemur: qua ratione per gaudium mouentur septum transuersum, & musculi ex cordis passio ne, cùm sint instrumenta facultatis animalis. Primùm omnium satis con stat, cor non posse mouere musculos per se. illud enim arterias solùm mo uet. gaudium passio cordis est. sed risum non diximus solo gaudio fieri, sed illo, & admiratione, quę passio rationabilis partis est. itaque hoc ratione ni hil mirum, instrumenta facultatis animalis moueri, ad prodendam admira tionem gaudio coniunctam. neque verò mirum, gaudium quoque motu aliquo animali prodi, non quidem corde mouente musculos, sed animali fa cultate vitali consentiente. fit hinc rursus manifestum: Risum naturalem liberum motum esse, quia motus animalis est: tamen difficile cohiberi ali quando: quia etsi est animalis, est in numero eorum qui subseruiunt natu ralibus, quod de respiratione dixit Gal. 2. De motu musculorum. Hęc itaque

De risu ex titilatu.

Aristot. sentētia.

Qua ratione ex cordis passione in risu moueantur septū & musculi.

est essentia, & hæ causæ risus naturalis. modò si de fletu naturali tantillum addidero; de eisdem, cùm præter naturam sunt, dicam; quod præsens exigit disputatio. Fletus est motus risui contrarius, animi etiam motum aliquem repræsentans. vt per illum dilatatur cor, & cum eo thorax, & faciei musculi: ita per hunc constringuntur. Sed in facie per risum, quæ ad os attinent, magis: per fletum maximè quæ ad oculos. hæc compressio lachrymam exprimit, quæ ex eadem materia est, ex qua vrina & sudor, putà ex sanguinis sero: sed vt vrina ex hepate, & sudor ex venis: ita lachryma ex humidis oculi partibus. Docet hoc sine controuersia Arist. 5. sect. prob. 35 vbi ita scripsit: Lachryma sudor quidam est. monstrat illud Arist. quibusdam argumentis. primùm ex modo substantiæ: est siquidem non aliter quàm vrina, & sudor tenuis, & aquea substantia & salsa sapore. Ex modo etiam generationis: nimirum generantur ex eisdem causis. Ambo exprimi sentimus calfactu, & motu vehementiori. Ii nimirum qui rem quampiam vehementiùs calfacientem faciei admouent, illachrymant: & qui vehementiùs mouentur, aut equis insident currentibus vehementer, maximè si humidioribus oculis sint & cerebro. Hinc etiam fit, vt cùm vehementiùs rident homines, effundant lachrymas, vt sudant scilicet motu & calore, humore effuso. Sed cùm causa quapiam tali lachrymæ non fiunt: animi motum declarant. vt risus gaudium cũ admiratione, ita fletus tristitiam, aut timorem. sunt enim duo hi motus animi admodum similes, per quos cor constringitur, atque in eo calidum innatum. hinc fit, vt risu & fletu homines vtantur, illo ad gratulandum & salutandum, lætum animum ita volentes ostentare, hoc ad commiserationem. fit ex dictis vt pueri & mulierculæ facilè illachryment, quia affectibus animi faciliùs tanguntur, & humidiores sunt temperamentis. Cæterùm de causis, quibus hi duo motus symptomata fiunt, res exigit ut disputemus. Risus & fletus præter naturam fiunt, ex morbo animi, aut instrumentorum. Morbi animi, ex quibus hęc fiunt, sunt desipientiæ. Videntur nonnulli melancholici perpetuò lugere, nonnulli etiam ridere. de qua desipiẽtia locutus est Hip. 6. aph. 53. dicens: Desipientiæ quæ cum risu fiunt, securiores. hac melancholiæ specie suspicati sunt Abderitæ laborare suum Democritum, quem tamen non censuit Hipp. helleboro expurgandum: vtpote sapientissimum, & minimè desipientem. Quanquam ego non putauerim fieri posse, vt tam profunda mentis cogitatio nullam melancholiæ speciem peperisset. ea enim est humanæ mentis imbecillitas, ut sapientissimi quique in desipientiam relabantur. quare risum Democriti & fletum Heracliti, quanquam ex sapienti contemplatione processerint, tandem non abfuisse à symptomatis melanlancholię, soleo suspicari. Ex vitiis etiam ad corpus relatis, fiunt hęc duo symptomata: risus ex percussione septi transuersi, agitato simul interiùs calido innato, vt non possit facultas septum continere. Est enim quasi motus quidam conuulsionis. qualem risum cuidam accidisse lancea confosso latere refert Arist. 3. de part. animalium: atque ex vehementi ictu scio ego cuidam superioribus annis accidisse. Nonnunquam ex calfactu quodam earum partium:

De fletu naturali.

Quibus ex causis risus & fletus fiant symptomata.

partium : quomodo crocum potu riſum præter naturam facere, ſuſpicandum eſt. Eſt cùm ex conuulſione fit in partibus faciei riſus ſpecies, quæ tamen nihil minùs, quàm riſus eſt. Fletus ſymptoma ex nimia ſero ſimilis humoris redundantia fit. quæ aut in ipſis oculorum partibus generatur, vt in iis qui intemperie humida cum ſubſtantia, laborant: aut ab aliis partibus influit, vt quorum oculi fluxione laborant. horum enim vtrique ſolent illachrymari. ſimili quadam ex cauſa effundunt lachrymas, quibus inſtat iudicium per fluxum ſanguinis de naribus, vt ab Hippocrate dictum eſt 1. De morb. popul. parte. 2. Fit etiam nonnunquam fletus inuoluntarius ob debilitatem facultatis contentricis in partibus oculorum, vt docet Galenus in cõmen. Prognoſtic. 10. Sed de duobus his ſymptomatis, quantum res exigebat, dictum eſt. Quòd ſi nonnihil vltra controuerſias proceſsimus; factum eſt, quia quæ nos diximus, apud alios autores deſiderantur.

An poſſit perire in particula quapiam ſenſus, ſeruato motu. C A P. X.

MONSTRATVM eſt in ſecundo huius operis libro : Membra recipere ſenſum & motum ab ea facultate, quæ in cerebro reſidet, vnica influxione, quam illuſtratione quadam fieri diximus: addidimus in eo libro, propterea actiones has poſſe amitti citra proprium aliquod partis malum affecta origine, aut intercluſa via contrà ac naturalem facultatem. quæ quia inſita eſt membris, nulla ex parte influens, non habet ſymptomata ex ſola ſympathia. An verò vt duæ hæ actiones, putà ſenſus & motus, ſimul recipiuntur in membris, ſimul quoque amittantur: an poſsit illarum quælibet ſine alia amitti: an non quælibet, ſed altera, diſputat Galenus primo De locis patientibus capite ſexto, vbi docet, membrum aliquod ut manum, crus, aut etiam digitum, poſſe amittere ſenſum ſeruato motu, & motum ſeruato ſenſu. redditque vtriuſque euentus cauſam: diſtinctiùs tamen lib. primo De cauſis ſymptomatum cap. 5. vbi addit: Quanquam hæc in eodem membro contingere poſſint ambo, tameſi in eodem neruo, non ambo; ſed ſenſum ſeruari poſſe ſine motu, motum verò ſine ſenſu minimè. nimirum fit, ut idem neruus (non ſolùm idem membrum) amittat motum, ſeruato ſenſu: quia cùm ſentiendi & mouendi vis ſit eadem, maiori tamen opus eſt ad mouendum, quàm ad ſentiendum. quandoquidem motus conſiſtit magis in agendo: ſenſus quodammodo in patiendo, vt in ſecundo libro nos explicuimus. vis igitur quæ valet mouere, multò magis valebit ſentire: non tamen quæ ad ſentiendum eſt ſatis, ſtatim ad mouendum erit. cæterùm in eodem membro nihil eſt intellectu difficile, neruos quibus texitur cutis, obſtructos eſſe, iis qui in muſculos ingrediuntur, expeditis. Cùm hæc ſit Galeni opinio, ab aliis etiam autoribus receptiſsima, & tam euidentibus rationibus confirmata; non deſunt qui contendant, poſſe in eodem etiam neruo perire ſenſum ſeruato motu; ij ſcilicet quibus antiquos refellere leue eſt: neque ſolum leue, ſed & glorioſum. Videndum tamen eſt, qua ratione *Galeni ſententia.*

Quorum-dam opinio Gal. cõtraria. victi ita sentiant. Consistit (dicunt) omnis facultas in temperamento partis. & quanquam hæc facultas non est insita membris, sed influens: participat tamen illam ratione temperamenti pars quæ recipit influxionem. & quamquam animalis facultas vnica sit: non tamen vnico vtitur instrumenti temperamento, sed diuersis ad mouendum, & ad sentiendum: vt enim lingua gustamus, & attingimus, & diuerso temperamento verisimile est in ea hæc agi: vt etiam idem ventriculus trahit retinet, commutat, & expellit, tamen ex diuersis temperamenti qualitatibus hæc proficiscantur. ita neruus idem mouet & sentit, tamen diuersis temperamentis hæc eum facere est verisimile. Nam ad sensus acrimoniam facit humor: ad motus firmitudinem, siccitas. ergo arescente neruo priùs peribit sensus, quàm motus: quia priùs peribit humoris mediocritas, quàm siccitatis. (hoc enim etsi non dicitur, intelligi modo debet: conuenire hæc temperamenta his actionibus cum quadam mediocritate. nam constat, omnem immodicam intemperiem deijcere actum cuiusque virtutis) Igitur (colligunt) potest accepturum contingere. Aduersum Galen. sanè est hoc dogma haud obscurè. nam 1. De causis symptomatum ita scripsit: Contra verò haud quaquam inuenias factum, moueri quidem, sine sensu tamen esse nudum musculum. O rem miserandam; quanto foret satius, argumentorum, si quæ occurrerent, (occurrunt enim non raro, etiam aduersus euidentes assertiones) diligenter solutiones quærere, & inuentas docere nostros discipulos; quàm statim vt ex nostra ignorantia hæremus, miseros transferre in falsas sententias? abutimur autoritate, mihi crede, dum ita facimus. Foret multò vtilius, vt discipuli intelligerent, quantò minus habent isti antigaleni in recessu, quàm in fronte, vt omnes (quod ego facio) respicientes, irriderent hominum insolentiam. Quid ergo respondendum argumento est? quid aliud, quàm sensum fieri melius cum quodam humore, & motum cum quadam siccitate. tamen sensum, quia minimè est actionis, non adeo exactam exigere dispositionem in instrumento, aut temperiem: sed cum quacunque fieri posse, quæ non sit ineptissima: (id intelliges, considerans nullum corporis neruum carere tactu, etsi illorum nonnulli sunt satis sicci) tamen motum, vt pote qui in actione magis consistit, nisi satis commodum nactus sit instrumenti temperamentum, non fieri. His receptis, quæ Galenus ipse innuerat, constat: vtcunque actio animalis ex neruo quopiam tollatur, tolli motum ante sensum. nam si interceptione facultatis tollitur, priùs deest facultas valens mouere, quàm sentire: si intemperie nerui, sit hæc ariditas (nam hæc illorum argumento maximè quadrat) tuncque intellige, quanquam cum siccitate deterius fiet sensus; non tamen prius fieri cessare, quàm & ad mouendum ineptus sit neruus. Quare ego non dubito, posse, neruo durescente, minui sensum, antequam minuatur motus. neque solum hoc: sed minui sensum, crescente motu. vt si cui homini qui sit acriori sensu, & debiliori motu, eo quòd sit mollioribus neruis, incipiant illi durari: interim dum durities non est ad mouendum nimia, decrescet sensus, crescente motu.

Arg. prę dictæ sententię dissoluitur.

Hoc

Hoc contingit pueris omnibus, tendentibus ad firmiores ætates. tamen quanquam incipere possit minui sensus, antè quàm motus, non potest priùs deficere, quàm ille. quia cum minori instrumenti aptitudine potest conseruari. his quæ dicuntur admodum probabiliter, attestatur experimentum quotidianum. cui non possis contrarium obijcere, satis certò scio. quare ego in Galeni sententia maneo.

An frigus sit per se causa alicuius actionis. C A P. X I.

A QVA intemperie minuatur, tollatur, aut vitietur actio quæpiam per se, & à qua ex accidenti; non possis distinguere, nisi priùs inueneris, à quibus qualitatibus per se ea agatur, & à quibus non per se. Est verò in hac disputatione controuersia non leuis, de modo quo frigus est in animantibus actionum causa. Quidam dicunt, frigus nulli facultati subseruire per, sed omnibus facultatibus esse aduersum: alii contrarium asserunt. Qui priorem tuentur sententiam, vocant testes Galenum & Auicennam, & insuper addunt argumenta. Galenus 3. De causis symptomatum cap. 3. Quo verò (inquit) ad paucos respiciat quis scopos, in summis rem totam distinguam. Caloris incrementa potentiùs commutant. interim tamen dum ad tantum venerint vehementiæ, vt nondum colliquent: tunc namque primùm omnino sunt inutilia. frigus verò nulli functioni est ex vsu. Auicenna Fen prima primi doct. 6. cap. 3. multis rationibus concludit: Frigus in actionibus virtutum non ingredi essentialiter, (vt or illius verbis) id est, non per se, sed ex accidenti. sunt Auicennæ hæc argumenta. Frigus omnibus facultatibus est per se aduersum: quandoquidem nullam operationem non impedit, cùm crescit. ergo nulli est ex vsu per se. quòd verò omnes operationes lædat per se, monstrat: Quandoquidem (inquit) frigus est stupefactiuum, & paralyticum faciens, id est, tollit sensum & motum. De naturalibus verò facultatibus, quod hæ quoque impediantur à frigore, constat haud dubiè. nam cùm facultates illæ sint quatuor; ciborum confectio, quæ vnius illarum actio est, citra controuersiam fit à calore. aliæ tres aguntur per motum. quare cùm motus omnes lædat frigus, lædet quoque per se illarum actiones. nulla igitur actio videtur superesse, quam iuuet frigus. Nihilominus Aponensis, qui ante nos medicas controuersias dirimere aggressus est, contrarium censuit: nempe esse actiones aliquot, quæ per se iuuentur à frigore, & per se lædantur à calore. qui primùm omnium damnat Auicennam & Gal. Neque enim videtur posse, quantumuis conatur alioqui conciliator, conciliare verba illa Galeni cap. 3. De causis symptom. cum aliis eiusdem Galeni locis, quæ pro se afſert, & aliis Aristotelis. Galenus (inquit) facultates omnes in temperamento collocat. temperamentum verò est in calido, frigido, humido & sicco. non ergo solus calor, sed hæ omnes qualitates ad animantium actiones vim habent. Aristoteles secundo De generatione aīalium capite quarto ita inquit: Ortus partium simplicium à frigore

Opinio asserētiū frigus nulli facultati per se subseruire.

Aponensis opinio priori cōtraria.

aut calore est. conformantur enim & coagmentantur alia à frigido, alia à calido. Addit Aristot.carnis generationem docens,eam ex sanguine quem venæ exsudant, & frigore consistere. Hæc eadem est doctrina Galeni secundo De temperamentis, vbi inquit: Partium quarundam generationem esse per frigus, & eas calore solui: aliarum generationem esse per calorem, & eas solui frigore. sed omnes partes generantur & augentur concoctione. ergo concoctio non solùm calore agitur, sed etiam frigore. Addit, Appetentiam iuuari per se à frigore: hincque frigidos ventriculis plus appetere. quare cùm appetentia actio quædam animantis sit, non omnes fieri per se à calore. Præterea addit, Animalia quædam esse natura sua frigidissima, quæ tamen nutriuntur, & reliqua omnia agunt,ut cætera animantia. quare cùm in illis frigoris sit multò plus quàm caloris, non videntur actiones illæ per se à calore agi. His omnibus addit, Auicennæ argumentum esse debilissimum. neque enim minùs actiones omnes corrumpi à calore immodico,quàm à frigore. quare ista ratione non minùs calorem esse aduersum facultatibus, quàm frigus. nam si calore moderato opus est ad conseruationem facultatum: opus etiam est frigore moderato. Vnde rursus desumit ansam argumentandi: Si (inquit) ad facultatum conseruationem concurrit frigus per se, concurret quoque per se ad illarum actiones.

Deciditur controuer. Hæc sunt illius argumenta. Tamen mihi contraria sententia videtur esse Galeni, & Auicennæ, & Aristotelis, & insuper verissima: Frigus nempe ad actiones omnes viuentium corporum ex accidenti concurrere. non, inquam, quòd tantum frigus sit: sed quòd calorem oporteat esse ita temperatum, quod citra tantum frigus fieri non potest. atqui eodem modo concurrit frigus ad animalium generationem, & ad facultatum conseruationem, & ad actiones: ad omnia nempe ex accidenti. nam ad hæc omnia necessarium est frigus, propter caloris temperationem: ita ut si citra frigus omne posset calor esse, hoc aut illo gradu remissus, nullum frigus esset futurum vtile. Neque verò est quòd nos conturbent naturales actiones quorundam animalium, quæ frigidissima sunt. neque enim est philosophiæ aduersum, corporis frigidi esse actionem quandam, quæ à calore per se fiat. Nam aqua frigida vno gradu, infusa in aquam tertio grado frigidam, frangit illius frigus. constat verò, frigidam illam aquam calore id facere: neque enim, arbitror, frigore frigus corrumpat. Quare minùs debuit, illorum animalium exemplo (vt hoc quoque obiter dicamus) vinci Fernelius, vt calorem quendam cœlestem, haud quaquam similem calori elementorum, in viuentibus esse contenderet. Verùm ille diuinus est totus, non philosophus. Sed reuertor ad institutum. Si dictum ab Aristotele est loco citato, quædam coqui à frigore: intelligendum est, id agi à modico calore. Quòd enim id uelit Aristoteles ipse, intelliget quicunque non oscitanter prætererit id caput, aut constiterit in primis verbis. nam in eodem capite paulò infrà ita scripsit, differens de omnium membrorum generatione: Inest hic calor in excremento seminali tantus, talemque habens

motum

motum & actionem, quantus modicus sit ad quamuis corporis partem. quantum autem deficiat, vel redundet; deterius efficit, aut mancum, id quod gignitur. similiter vt in iis quæ foris elixatione comparantur ad vescendum, aut ad alium usum. sed in his mediocritatem caloris ad motum præparauimus nos; illic natura gignentis accommodat. in iis autem quæ sponte oriuntur, causæ sunt motus temporis, & calor. frigus priuatio caloris est. His verbis Aristotelis aperte significatur, Actiones omnium membrorum agi calore, frigus esse ad caloris temperationem, & remissionem. non enim aliud significans dixerit Aristoteles: Frigus priuatio caloris est. cùm constet, illud esse qualitatem, & in numero agentium. Dicendum etiam est, frigidam causam non iuuare appetentiam per se, refrigeratione inquam sola: (nam hac ratione cùm stupefaciat, & tollat sensum, potiùs extinguet famem) sed corrugatione & adstrictione: qua ratione sentimus acerba omnia famem inferre. Verùm rogabis, cùm non minùs necessarium sit quoddam frigus ad actiones, quàm quidam calor; & auctus calor non minùs corrumpat actiones, quàm auctum frigus: quæ est ratio, quæ monstret, calorem hæc agere per se, & frigus ex accidenti? hæc, quæ (quantum intelligo) monstratio est: Frigus per se lædit omnes operationes, & calor lædit ex accidenti. ergo calor iuuat illas per se, & frigus ex accidenti. quòd verò frigus per se lædat, intelliges considerans: quã primùm in parte quapiam incipit crescere frigus, incipere minui actiones: & crescente frigore, ad portionem actiones minui, vsque dum integrè corrumpuntur: ex calore, non ita. immo verò nulla actio statim ex quocunque caloris cremento minuitur (quanquam incipiat deteriùs fieri) vsque dum procedente calore in magnum incrementum, corruptione facultatis actio minuitur. Ventriculus quantò frigidior fit, tantò minùs commutat cibos: sed non perinde quantò calidior. Crura quantò frigidiora fiunt, tantò pigrùs ingrediuntur: tamen ventriculus satis magnam sustinet caloris accessionem, & crura quoque; antequam ille minùs commutet, aut hæc lentiùs ingrediantur. Hæc itaque est ratio explorandi, quæ per se concurrunt ad actiones, & quæ ex accidenti. Illa qualitas quæ statim ac incipit excedere mediocritatem, incipit remittere actiones; per se est actionibus aduersa, & ex accidenti concurret ad actiones. eoque à Galeno dictum est, Frigus nulli facultati esse ex usu, quia nulli subseruit per se. Nam omnes actiones, statim ac incipit frigus crescere supra mediocritatem, incipiunt languescere: tam quæ animales sunt, quàm quæ uitales & naturales. Sensus omnes frigore torpent. motus quoque omnes, siue animales sint, siue naturales, siue uitales, compescuntur frigore. concoctio quoque omnis frigore agitur tardiùs, & imperfectiùs. Quare ad nullam actionem frigus est utile per se. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

Rõ qua monstratur calorem non frigus esse per se causam actionũ viuentis.

De lethargo & phrenitide, an sint inflammationes.
C A P. XII.

TEMPESTIVVM iam est, vt morborum quorundam essentias attingat nostra disputatio, primòque lethargi, & phrenitidis: quandoquidem hi morbi plures homines tollunt. refert ergo illorum essentias non ignorari. Lethargus, dicente Galeno decimotertio Methodi capite vigesimo, est passio phrenitidi secundum speciem contraria. Locus malè affectus in vtroque morbo est idem, nempe cerebrum: tertio De locis patientibus capite quinto. sed causa est contraria, vt habetur locis citatis, & secundo de causis sympt. cap. vltimo, & quarto De causis pulsuum capite decimoquarto, & primo Prorrhetici, comment. secundo, & sæpe alibi, lethargi nempe pituita, phrenitidis bilis: symptomata etiam contraria sunt (ex eisdem locis) lethargi segnities in motu, torpor in sensu: phrenitidis mobilitas, & delirium, quod motus est vitiatus internorum sensuum. hoc vno conueniunt, quòd cum vtroque coniungitur continua febris, 3. De locis patientibus, & 2. De causis symptom. capitibus citatis. & hoc modo distinguuntur ab alijs, quibus cum conueniunt in causis, & symptomatis: phrenitis à mania, & lethargus à caro & apoplexia. Ita ergo differunt phrenitis & lethargus. Quanquam 3. Epidemion ab Hippocrate omnes delirantes, vtcunque delirent, dicuntur phrenitici: & nonnunquam à Galeno phrenitici dicuntur, qui ex inflammatione septi transuersi delirant. Sed hæc species paraphrenitidis est, vt & delirium ex ardore ingenti febris. Dictarum paraphrenitidis specierum, hæc quæ ex febris ardore fit, non est cum perpetuo delirio, sed interciso: illa quæ ex septo est, differt à propria phrenitide dyspnϾ specie. Phrenitici habent magnam & raram respirationem: paraphrenitici nunc hanc, nunc paruam & crebram, nunc inæqualem omni in æqualitate. Talis est in his morbis affecta sedes, & hæc ratio causarum, & symptomatum. In distinguenda horum affectuum essentia est dubium, An possint phrenitis & lethargus fieri sine inflammatione cerebri, ex sola intemperie cum putri succo: atque si inflammatio sit, an in cerebri medulla, an in inuolucris. Galenus secundo De causis symptom. ita scripsit: Quippe phrenitis non tantùm à calidis ortum habet succis, sed supra id etiam phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Est igitur phrenitis inflammatio. Quod verò & lethargus inflammatio sit, ostendo. Decimotertio Meth. capite citato, lethargus contrarius phrenitidi secundum speciem est. Si igitur sunt morbi contrarij secundum speciem, conueniunt genere. sed inflammatio ab intemperie sine tumore differt genere: cum œdemate conuenit genere tumoris præter naturam, & specie est illi contraria, ratione contrarium causarum excitantium fluxiones. igitur est lethargus tumor præter naturam in cerebro, vt & phrenitis. Præterea, si solùm essent fluxiones, ac non potiùs inflammationes: non haberent lethargus & phrenitis

Agitatur cōtrouer. an lethargus & phrenitis sint inflāmationes.

nitis adiunctam perpetuam febrem. nam neque grauedo, neque fluxiones aliæ, quibus cerebrum laborat, illam habent. Sed contrà eſt quòd Galenus primo Prorrhetici commentario primo, ad eſſentiam horum affectuum non requirit inflammationes, ſed ita dicit: Phrenitis exquiſita, & nulli alteri morbo permixta eſt, cùm flaua bilis locum, in quo reſidet animæ princeps pars, prehenderit: lethargus verò cùm locum eundem diluerit, humectaueritque pituita. nam quæ partibus in alijs ex bile & pituita noxæ, cerebrum ipſum ad conſenſum trahere poſſunt, continuæ hæ non ſunt. Itaque Galenus videtur innuere: ſatis eſſe ad horum generationem, dilui cerebrum pituita aut bile. ſed quò diluatur, non neceſſe eſt vt inflammetur. Præterea, ſolo loco diſtinguit phrenitidem à paraphrenitide: quòd ſcilicet bilis aut in cerebro ſit, aut in alijs locis. Cæterùm ratione argumentor, poſſe eſſe phrenitidem, vt inflammatio non ſit. Quò ſit phrenitis; ſatis eſt eſſe perpetuum delirium, cum febre perpetua: (addimus reſpirationem magnam, & raram, quò illam ab inflammatione ſepti tranſuerſi ſeparemus) & quò lethargus ſit, eſſe ſomnum profundum cum perpetua febre. (ſunt enim horum morborum hæc ſigna propria) tamen poſſunt hæc adeſſe ſine inflammatione. Nam finge imbutum eſſe cerebrum pituita, atque illam putreſcere. quid enim prohibet hæc ita fieri? an non poteſt putreſcere niſi in inflammatione? qua ergo ratione putreſcit in vaſis, per febrem? poteſt itaque putreſcere: quod tamen non fiet in tam præcipuo membro, quin febris excitetur. Ex ea ergo putredine phrenitis continget, aut lethargus, atque adeò ſine inflammatione. Mihi tam videtur hæc ratio vrgere; vt opiner in morbis his non ſemper à primo die eſſe inflammationes, ſed ſæpe ſolam humorum redundantiam, putreſcentium in cerebro. atque ita ſæpe cohiberi poſſe phrenitidem, & lethargum, antequam in tumores euadant, auxilijs medicis: cum ſcilicet incipiunt adhuc. quod tamen niſi fiat, procedente fluxione putauerim excitari inflammationem neceſſariò? atque his addiderim, propter nominum vſurpationem, nunquam eſſe, aut dici debere phrenitidem firmatam, (intellige perinde dictum de lethargo) vſque dum inflammatio eſt. cæterùm priùs poſſe incipere delirium perpetuum, & febrem; quæ phrenitidis eſſentiam finiunt. Quòd ſi quando videatur Galenus hos affectus intemperies cerebri dicere; nihil repugnat. eſt enim cum inflammatione quacunque, intemperies cum redundante ſucco. Poteſt igitur, qui hanc ſententiam ſemel intellexerit, quam fortia argumenta confirmant, dicere, eſſentiam phrenitidis non conſiſtere in inflammatione, ſed in calida intẽperie cerebri. hæc enim ſemper adeſt phrenitidi, inflammatio non ſemper: ſed cùm talis fuerit, qualem firmatam appellauimus. Poteſt itaque aut inflammatio incipere ante febrem, aut febris ante inflammationem: & ego quidem hoc fieri frequentiùs arbitror. nam rarò admodum incipiet cerebrum inflammari, quin in illo ſit ingens calor excitans fluxionem. & tantus calor rarò erit ſine ſucco, aut calefacto aut putri: quo affectu conſiſtente

Quæ pro parte contraria ſint.

Contr. deciditur.

in cerebro, membro adeò principe, verisimile est, febrem generari. Veruntamen siue sit frequens, siue infrequens; fieri posse aliquando, satis sit nobis demonstrasse. Sed licet adhuc cuiuis dicere: inflammationem eam, quę per phrenitidem aut lethargum oritur, fieri in inuolucris, aut in sola substantia cerebri. Qua in quæstione dicendum non minùs est, quid Galenus sentiat. Sunt qui contendant, substantiam cerebri non posse contrahere inflammationem, quod argumentantur ex modo substantiæ quem habet. videtur enim nullis venis aut arterijs esse prædita, est enim membrum quoddam album & exangue. quare si nullum sanguinem habet, non videtur posse à sanguine inflammari: Inflammatio siquidem fit, sanguine influente in venas & arterias: magnas primùm, ab illis in paruas; ab ijs rursus in poros & exigua caua. vbi igitur venæ & arteriæ desunt, nulla potest inflammatio generari.

Contro. altera, an sint inflãmationes in cerebri substantia, an in inuolucris.

Verùm, quanquam hæc ratio probabilia afferat, longè mihi videtur aberrare à sententia Galeni: iuxta cuius opinionem putauerim: posse cerebrum pati omne genus tumoris præter naturam, dempto scirrho, membranas verò huuc quoque posse pati. Itaque & œdema potest esse in cerebro & in membranis, atque ita lethargus. inflammatio quoque in membranis, & in ipso cerebro. Quod apertè declarauit Galenus 2. De causis sympt. dicens: Phrenitis phlegmonem in cerebro, & eius inuolucris excitat. Quòd si non possent & phrenitis, & lethargus in vtraque parte consistere; ineptè Galenus dixisset quarto De causis pulsuum capite decimoquarto, lethargũ ex ipso potiùs cerebro, phrenitim præcipuè ex tenui membrana, & septo transuerso. Sed tam est verum, Galenum ita sentire; vt quarto De præsagitione ex pulsibus capite octauo, nullum talem affectum pati posse aut cerebrum sine membrana, aut membranam sine cerebro, dicat. Verùm siue intemperies sine fluxione, siue etiam fluxio ingruat in alterutrum ipsorum: statim necessarium esse arbitror, communicare passionem reliquo. Atquę toto illo capite tumores in membranis à tumoribus in medulla distinguit, & paulò infrà addit: Cerebrum & pulmo fortassis ne admittunt quidem scirrhum. Qui ergo solum scirrhum denegat cerebro, haud dubiè reliquos tumores illi concedit. neque quidquam repugnat quod ex aduerso adducebatur. Nam quanquam venas magnas & arterias cerebri substantia non habet: est tamen laxa & rara, atque proinde fluxionem facilè potest recipere. Adde, quòd quibus viis nutrimentum recipit, iisdem potest recipere excremẽtum, quo generetur tumor præter naturam. Sed satis hactenus videmur mentem Galeni aperuisse.

Autoris sententię quæ deciditur.

Obiectũ argu. dissoluitur.

An necesse sit læsa imaginandi vi, alicuius singularis sensus instrumentum pati. C A P. XIII.

SVNT qui disputent, non aliter posse imaginandi vim lædi, quàm cum aliquo sensuum externorum communicato malo: quorum sententiæ videtur fauere Galenus; qui quarto libro De locis patientibus ita scripsit:

Quorundam sententia.

At

At similia suffusorum accidentibus affecto cerebro sæpe generantur in quibusdam phrenitidis siue differentijs siue speciebus velis dicere. nam simplices quidem sunt illius duæ: ex quibus tertia est composita. Nam phrenitici quidam, nullatenus in notitiis sensuum, circa ea quæ videntur, errantes, non habent secundum naturam in iudiciis mentis. rursus quidam mente fal luntur minimè, sensibus tamen delirè mouentur. Hæc sunt Galeni verba, quæ apertè videntur significare: cùm quispiam delirat circa res, quæ sensu percipiuntur, malum suffusioni simile eum pati: id est videri sibi videre, quæ non videt, obuersantibus intra oculum ante humorem crystallinum fumo aut vaporibus: non aliter ac solet accidere suffusionem patientibus, vitio ventriculi. Atque reuera institutum Galeni eo loco est docere: suffusionem contingere per consensum oculorum cum capite, & eius passionis exemplum fecit phrenitidem, per quam læditur imaginandi vis: quanquam de morbis oculorum erat ille locus. ergo manifestè docet: pati oculos simul cum imaginandi vi, cùm ea circa rem visu perceptam errat. Verùm hoc paulò inferiùs in eodem capite scripta verba videntur clariùs adhuc indicare. Cum enim (inquit) in cerebro quispiam biliosus succus abundat, simul cum febre ardenti; simile quiddam patitur iis, quæ assantur ab igne. qua de causa fuliginem quandam oriri contingit, veluti in lucernis ab oleo: quæ fuligo simul per vasa quæ ad oculum tendunt, delapsa, vilorum in ipsis causa fit. His Galeni verbis suasi (quantum intelligo) censent, cùm imaginandi vis errat in aspectabilibus, oculos: cùm in sonis, aures: cùm in saporibus, odoribùsve, aut qualitatibus quæ tactu percipiuntur, aliquem aliorum sensuum pati. Verùm hæc assertio prorsus est falsa, & ipsi rei euidentiæ aduersa: vsq; adeò vt fieri non possit, ut qui pauca respicientes, illam protulere, à nobis admoniti non recantent palinodiam. non enim erit tam turpis recantata opinio quàm proteruia. Nam inter dormiendum, quo tempore cernendi vis omnino feriatur, contingunt quamplurimis delira insomnia, obuersantibus per phantasiam mille rerum aspectabilium imaginibus. vt si fingas, gratia exempli, Theophilum medicum nulla phrenitide laborantem, somniasse, videre se in angulo domus tibicines: an non errasset imaginandi vis? arbitror. nam nullos videbat. tamen multi vapores venientes in oculos, erant in causa illius erroris. habebat enim oculos conclusos, & nihil omnino poterat cernere, neque intrinsecus neque extrinsecus. Indignum verò est viris doctis autorum verba citare, & in alienos sensus transferre. Hoc dico propter eum qui à parte contraria respondet: qui vt indicet, inter dormiendum etiam affici sensus externos, citat Aristotelem, qui lib. De insomniis dicit: Phantasia est motus factus à sensu actu. hinc colligit, Sensus igitur exteriores consentire in somno actu necesse esse. Quòd me momum appellat, æquo animo fero: sed quòd mihi imponi posse in re tam facili sperat, si fortè intelligit se falsò & præter rem Aristotelem citare, non possum non ægerrimè ferre. Fortasse non mihi, sed rudibus tyronibus imponi vult. at ego horum gratia respondebo. Quod Aristoteles dicit, nihil aliud est, q̃ quod

Autoris sententia, qua præcedens opinio refutatur.

2.De

2. De animo dixerat,& ego 2.huius operis lib.cap.20 explicui: Imaginatio nem eſſe motum vlteriorem ſenſus actu, ſenſus ſcilicet interni non externo rum . nam totus erat Ariſt. in eo lib. in hac quæſtione , An inſomnia pertineant ad rationalem partem,an ad ſenſitiuam. hanc vt decidat,dicit: Phantaſiam,quæ inſomnium eſt,eſſe motum ſenſus actu,interni ſcilicet . Sed obijcit ſibi ipſi , Ariſtotelem eodem libello dixiſſe : Conſtitutum eſt in ſomno neque videri quidquam, neque audiri, neque omnino ſentiri. Reſpondet, Licet non videant , aut audiant vt in vigilia : nonnihil tamen perpetiuntur . Sed ſi non uident, quo pacto poteſt viſus laborare ? ſi enim non vident,nō uident malè: neque ob uitiatam uiſionem phantaſia errat. An ſomniat modo quodam uidere oculis eos, qui concluſis oculis dormiunt? at Ariſtoteles eodem libro dicit : Neque fieri poteſt,ut genus aliquod animalium conniuendo & dormiendo aſpiciat . quod idem in reliquis etiam ſenſibus probatur . idcirco perſpicuum eſt, neque in ſomnis ſenſu nos affici poſſe . Hæc Ariſtot.qui hic intelligit ſenſus externi affectione non fieri inſomnia. Ergo neque in delirantibus,ſenſus qui feriatur, præſtat errandi cauſam phantaſię, ac multò minùs ſenſui,quo quis orbatus ſit . Multos tamen videmus quotidie phrenitide laborantes , qui concluſis oculis delirè loquuntur de uiſionibus : qui, ſi errandi cauſa ſemper præſtaretur à fuliginibus, nullatenus tunc temporis id paterentur . nam qui per ſuffuſionem muſcas vident ante oculos obuerſantes; concluſis oculis liberantur ab accidente . Sed pręter hęc, multos vidimus eorum quos ſuſtulit phrenitis; conturbatis iam oculis,cernendique potentia omnino iam orbatis , uidere ſe quamplurima affirmantes . quod nulla ratione poſſet accidere: niſi uis imaginandi poſſet per ſe ipſam errare circa aſpectabilia,nullum errandi principium ab oculis accipiens. non enim,arbitror,uiſus in cœco iam homine poſſit rerum formas interno ſenſui præſentare. Nam quod fingunt , inter dormiendum , atque adeò in delirantibus ſpecies quæ reconditę iam erant,aut remitti, aut ſimul cum uaporibus recurrere ad inſtrumenta ſenſuum externorum, & ibi denuò ſenſationes facere,& deinde rurſum in phantaſiam recipi ; ut in aliis omnibus eſt falſum,ita in eo,cui eruti oculi ſint,aut ſit omnino ſurdus, impoſſibile. nā ſi ſpecies, quæ reconditæ in memoria ſunt,redeuntes ad externa organa poſſent ſenſus ciere ; poſſet profectò & ſpecies frigoris , quod ſuperiori anno perpeſſus ſum , ſomnianti mihi manus & crura refrigerare , (non enim poteſt cieri ſenſus frigoris ſine refrigeratione) ſed ſi refrigerare poſſet , & ipſum cerebrum refrigeraretur, frigoris & niuis ſpeciebus . Sed & ad viſum uenire ſpecies uiſorias concluſis oculis , & in obſcuriſſimo loco conſtituto homine,ut uiſiones fiant rerum multarum & conſpicuarum,quales per inſomnia apparent , nihil refert . nam niſi externus fulgor cum interno coeat, uiſionem non fieri,Galenus eſt autor . Quòd pueros concluſis oculis uidere dicis ; nihil aliud eſt , quàm fulgor obuerſantium ſpirituum . tamen uiſiones claræ & conſpicuę montium,fluminum,metallorum,ſolis,ac lunæ,& rerum cùm pulcherrimum , tum nitidiſſimarum , quales per ſomnia apparent ;

rent;

rent: quo pacto fient ſine externo lumine? non ergo fiunt illæ viſiones in externo ſenſu. Quòd ſi non fiunt ibi; fieri in humore chryſtallino imagines quæ oculo non ſentiantur, ſed imaginationem nihil facit. nam ipſæ paſſiones organorum externorum non ſunt obiecta proxima & (vt dicunt) immediata imaginatiuæ vis,ſed per medios ſenſus externos. Sed vt hæc omnia in quibuſdam fieri & ſoleant, & poſſint: tamen,ſi cui toti oculi eruti ſint,in quos oculos remittentur huic ſpecies viſionum, vt ſomniet aut deliret circa aſpectabilia? poſſe autem id accidere manifeſtum eſt. Vides ergo, arbitror, poſſe imaginandi vim per ſeſe errare,etiam ſi ſenſus ſingularis, non trahatur ad conſenſum. Nam ſi omnino feriante,aut ſublato viſu,poteſt id pati circa colores: poterit profectò viſu optimè habente,& humore chryſtallino à rebus viſui ſubiectis non affecto vt pote concluſis oculis: aut eo quidem affecto,ſed affectionem non ſentiente anima,propter alienationē. Cùm enim ſoleant in mentis a uerbone graues etiam dolores illam latere: affectionem eam inſtrumenti quæ ſine violentia fit,latere,non eſt mirum. Quod ſi intelligas,intelliges ſtatim,eum hominem,cui oculi puriſſimi etiam ſint, & in humore cryſtallino tales reddantur rerum imagines, quales res ipſæ ſunt; affectionem tamen non ſentiente anima,perindere habere, ac ſi eſſet eo tempore cæcus. poterit ergo mens ab ijs quæ oculum hominis ingrediuntur omnino aliena,res alias fingere: ut faciunt dormientes,& cæci, qui delirant. Poteſt ergo errare imaginandi vis circa aſpectabilia, etiam ſi proprium cernendi inſtrumentum non patiatur. Nam libenter & falsò dicunt, ut huic argumento reſpondeant, imaginationem non diſtrahi, dum homo delirat: ſed ad ſenſus externos & eorum immutationes conuertere. nam ſi ita eſt,cur nō ſentit dolorem? aut ſi poteſt diſtrahi à tactu, cur non etiam à viſu? aut ſi poteſt dolorem dorſi qui adeſt non ſentire, imaginari autem alium ex verberibus: cur non poſsit, & paſſionem quæ eſt in oculo non ſentire, imaginari autem aliam quæ non eſt? Verùm roges, quo pacto hoc dicis? an nō ſi quis putat cernere ſe quę non cernit, vitium eſt in cernēdi actione? ergo cernēdi inſtrumentum aliquo modo laborat. nam celebratiſſimum eſt illud apud Galenum: Non poſſe actionem aliquam vitiari,illæſo proprio illius inſtrumento. Rectè hæc dicis. Verùm illic non eſt vitiatus intuitus, ſed imaginatio vitiata. non enim vitiosè videt, ſed imaginatur ſe videre quæ non videt. Nam cùm imaginatio ſit internus ſenſus, quique circa res aliorum ſenſuum & circa illorum actiones verſatur: poteſt alijs ſenſibus circa res ſuas non peccantibus, ipſa circa illorum actiones,quæ ſubiectæ illi ſunt, peccare. Quòd ſi verò dicas; In excæcato iam homine pati cernendi vim propria Paſſione; in illo quem in hypoteſi ponebamus nihil cernere, propter alienationem mentis, pati conſenſu quodam per ſubtractionem facultatis. Intellige illas oculorum læſiones,non eſſe cauſas vitiatæ imaginationis non enim quia cæcus eſt, aut quia non cernit quæ adſunt, videt tibicines qui non ad ſunt. quare illa læſio ſingularis ſenſus indifferens eſt. nam etſi ea non adeſſet,imaginādi vis erraret. quare poteſt homo aliquis quæ ad ſunt omnia cernere,ac præterea

terea vitio solius phantasiæ aliquid quod non adest putare se cernere. Quid ergo est, quod quarto De locis patientibus Galen. dicit? certè dixit, nonnullas suffusiones oculorum fieri consensu oculorum cum cerebro, ut solent cum ventriculo, idque præstare solere principium errandi phantasiæ. quod quidem ego concedo. Plerique enim, cùm iam instat phrenitis, videntur sibi videre muscas, ac festucas. atque quam multis talia ob oculos obuersantia principia deliramentorum sunt: non tamen negauit Galenus, posse aliquando citra hæc instrumenti singularis vitia, errorem imaginationis fieri. Itaque sæpe principium delirandi à vitio instrumenti visus esse, concedo: necessarium id esse, nego. Rogabis iterum: Quid interest inter suffusos à ventriculo, & à cerebro? aut cur illi non sunt delirantes, cùm sæpe etiam videantur sibi videre muscas volitantes, & alia quædam non minùs quàm hi? certè non alia de causa, quàm quòd in illis, quia cerebrum bene valet, ratio corrigit sensum: referuntque, non quidem se uidere muscas, sed videri sibi se eas videre. itaque præsentiunt vitium. hi verò putant se reuera uidere: atque ita affirmant. nimirum læsa mens non potest sensum errantem corrigere. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

Obiectũ ex Gale. dissolui-tur.

De causa, qua metus & mæstitia à melancholia fiunt.
C A P. XIIII.

DICENTE Hippocrate 6. Aphor. 23. metus & mœstitia longo tempore perseuerantes, significant melancholiam. Hæc duo dicuntur eius affectionis, quæ melancholia vocatur, signa propria passim à Galeno: tamen de modo, quo succus melancholicus hæc duo facit, non adeò conuenit inter omnes. Galenus libro 3. De locis patientibus cap. 8. ita scripsit, reddens huius rei causam: Sanè quemadmodum externæ tenebræ omnibus ferè hominibus pauorem inducunt, nisi audaces admodùm uel docti sint: sic atræ bilis color mentis sedem tenebræ more obumbrans, timorem efficit. Libro secundo de causis sympt. capite vltimo, in eandem sententiam hæc scripsit: Cæterùm quòd ex atra bile, cùm principium rationalis animæ occupauit, timor, mœrorque, ac mortis expectatio accidant; nihil mirum. siquidem etiam eorum quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ. ergo cùm uelut tenebræ rationali animæ parti sunt circumfusæ; necesse est, hominem semper timere: vt qui semper vnà cum corpore suo timoris causam circumferat. quod enim nobis extrinsecus fit, quo tempore altissimę tenebrę circundatum nobis aerem occupant; id melancholicis ab interno, & ipso corpore contingit. Itaque generationem metus & mœstitiæ, non tam tribuit Galenus alterantibus qualitatibus, quàm colori.

Sentẽtia Galen. de causa, qua me-tus et mę stitia à melãcho lia fiunt.

Hanc sententiam irridet Auerroes libro 3. Collectaneorum cap. 40. dicens: Et qui dicunt, quòd anima terretur propter humorem melancholicum nigrum, sicut terretur homo in obscuro, dicunt verba cantionum. Addit argumenta, quorum hoc est firmissimum, quodque plerosque solet ab hac opi-

Sentẽtiã Gal. irri-det Auerroes.

nione

nione deturbare. Color nihil potest facere nisi sentiatur. nam neque est efficiens qualitas, neque rem quampiam generans: sed solùm potest instrumentum sui sensus alterare, alterandoque, dolorem aut voluptatem inferre. Ergo nulla ratione potest nigrities humoris timorem incutere, aut mœstitiam, nisi sentiatur. nam præter dicta, neque lumen extremum exhilarat, (quo exemplo Galenus utebatur) neque tenebra contristat, nisi uideatur. cœcus sanè non magis gaudet lumine, quàm tenebris. itaque nigrities humoris melancholici, non facit illa symptomata, si non sentitur: quod tamen illi non uidetur posse contingere. nam aut sentiretur à uisu, aut ab ipsa mente, quam ἡγεμονικὸν dicimus, per se. neutrum fert ratio. nam si quod interiùs latitat irrigans cerebrum, uideretur; non intelligo cur non & ipsum cerebrum, & totam capitis structuram è parte interna uideremus. Sed non uidemus quidquam eorum, quæ interiùs sunt: immò quæcunque uidentur, stant ante humorem crystallinum. nam uel in ipsis suffusus est humor, qui uidetur, inter tunicam corneam, & humorem crystallinum. iam verò aliquid sentiri ab aliquo sensuum internorum, sine opera sensuum externorum, minùs fert ratio philosophica. Igitur non fiunt illa symptomata (inquit) à colore, sed ab intemperie cerebri. Adde: melancholiam esse morbum temperamenti in cerebro; (nam ita interpretatur Galenus capite octauo 3. De locis patientibus uerba illa Hippocratis: Humor in melancholia uertitur ad animam, id est, ad temperamentum) sed omnia symptomata nascuntur à morbo. ergo hæc quoque sympto mata ab intemperie procedunt. His argumentis uicti multi, adhærent Auerrois opinioni, dicuntque: intemperiem cerebri mala illa facere, non colorem humoris. Tamen hęc me nunquam cogent recedere ab opinione Galeni. quin potiùs apertè mihi uideor intelligere: melancholiæ accidentia non fieri per intemperiem, sed per aliam quampiam humoris qualitatem. Nam aliter fierent senes omnes sine morbo quopiam melancholici. tamen est plerumque senex sanus; quique ab illis accidentibus est liber, cerebro frigidior & siccior iuuene melancholico. Aliqua igitur alia qualitas, quæ in humore est, illa mala facit, quæ non alia esse potest, quàm color. Sed qua ratione color hęc possit facere, audi. Non quidem facit per sensum: non enim uidetur. Sed dictum à nobis in secundo libro est: (cuius modò oportet meminisse) Spiritus animales esse instrumentum proprium, quo anima operatur, eosque egere lumine, quod habent naturale. humoris ergo nigrities obscurat spirituum splendorem: quo facto, mouetur mens deprauatè, uitiato sibi proprio instrumento. Ad hanc generationem symptomatum nullo opus est sensu. Hoc verò ita agi, Galenus ipse uidetur innuere, si quis paulò attentiùs legat. Non enim, inquit, humor suo colore terret, sed atrę bilis color mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit. Auicenna etiam hoc uidetur [illegible] cere, qui Fen prima tertii cap. De melancholia inquit: Et melancho[illegible] quidem causa est in ipso cerebro, aut extra cerebrum. & illa quæ est in ipso cerebro; aut ex malitia complexionis frigidæ & siccæ, sine materia permutante substantiam cerebri & com-

Defenditur ab autore Gal. & còtro uersia deciditur.

Auicen- Gal. sniã uidetur confirmare.

plexionem

plexionem spiritus luminosi ad tenebras fit, aut cum materia. Vides Auicennam dicere, fieri melancholiam permutato spiritu splendido ad tenebras. Qui tamen obiter damnandus est, quòd dicat fieri melancholiam ex pura intemperie. Nam melancholia morbus, non fit sine melancholiæ succo, genito aut in ipso cerebro, si est affectus proprius: aut alibi, si est per consensum. Iam verò quod vltimo argumentabamur ab opinione Auerrois, minus valet. nam fit omne symptoma à morbo per se, aut per aliud. ita intemperies facit succum nigrum, nigrities obscurat spiritum, obscuratio spiritus facit metum & mœstitiam. Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

De caro, an fiat cum febre, & an lædat respirationem. CAP. XV.

SVNT, quibus videtur caros cum febre consistere semper, non minus quàm lethargus: suasis verbis Aetij & Pauli. Aetius enim secundo sermone secundi quaternionis capite 5. ita scripsit: Cum frigidi & humidi succi cerebrum occupant, caros appellata Græcis affectio succedit, hoc est, capitis perculsio cum debili febre. Paulus lib. 3. cap. 9. ita habet: Cæterū caros ex eadem lethargi materia proueniens, ab eo differt: quòd carum præcedit febris, & ea quidem vehementior, lethargum verò sequitur. Ex his intelligunt nonnulli, carum semper esse cum febre. nam si illum febris vehemens præcedit, non videtur esse sine ea. Hippocrates quoque 3. Epid. parte 3. Febribus ardentibus dicit solitos aduenire sopores in ea tempestate, quam describit. Vbi animaduertendum est, coma, seu soporem idem esse quod cataphoram: declarante Galeno 1. Porrhetici, commentar. 1. esseque magnam in somnum delationem, in quocunque morbo, & vtcunque ea fiat. itaque coma nullum morbum significat; sed idem symptoma, quod cataphora: tamen in illo Hippocratis loco de caro dicitur, enarrāte Galeno 4. De locis patientibus cap. 2. Tamen quanquam hæc omnia ita habeant, caros non perpetuo adiungitur febri; sed potest sine ea contingere. fit enim nonnunquam ex compresione anteriorum ventriculorum cerebri: nonnunquam ex sola intemperie frigida eorundem ventriculorum: aliquando etiam ex vehementia doloris ex soluente animalem facultatem. (licet causas has legere, & multa alia ad distinctionem huius affectus, & aliorum quibus est similis, puta lethargi & apoplexiæ, cap. 2. libri 4. De locis patientibus: in quem locum malo lectorem remittere, quàm omnia, quæ illic distinctè dicuntur, huc transferre) Itaque fit caros ex multis occasionibus sine febre. Quod ab Aetio dicitur, non ex mente propria, sed Posidonij dictum est. Paulus non eo scripsit quæ adduximus, quòd semper febris antecedat carum: sed quòd aliquando caros superueniat febrium vigoribus, illarūque vehementium. Itaque caros quando est cum febre, est illi accidens superueniens; lethargus verò non ita, quin potius febris est lethargi accidens. proindeque febrem fieri post lethargum dixit, quòd lethargus causa febris est; non

Controu. agitatur, an caros fiat cum febre.

Deciditur controu.

Ad obiecta respondetur.

eſt: non quòd aliquo tempore lethargus ſit ſine febre. hæc ergo ita habent. Sed etiam eſt controuerſum in hoc morbo, An lædat reſpirationem. videtur enim quamplurimis fieri non poſſe, vt caro corripiatur aliquis, ſalua reſpiratione. Nam ſi nihil aliud, certè eſt profundus ſomnus, quem reſpirationē læſam facere conſtat: cū ex lethargo, ſi profundus admodum fit, ſtertant ægrotantes. neque ſolùm hoc, ſed etiā ex naturali ſomno multi ſtertunt. Adde hunc morbum generationem habere apoplexiæ ſimilem, ex obſtructione nempe cerebri à craſsis humoribus: quò minùs uidetur probabile, reſpirationem ſaluam poſſe manere. Paulus capite. 10. tertii libri, catochon (eſt uerò catochos idem, quod catoche & catalepſis Græcis, & comprehenſio aut congelatio Latinis) duplicem eſſe dicit. Primus apud illum (ut uidentur accidentia ſignificare) idem eſt quod caros: in (inquit) non uidentur reſpirare. Secundum dicit, quod apud Galenum eſt catalepſis. Tamen quidquid alii dicant, Galenus certè loco citato ex 4. De locis patientibus ita ſcripſit: Cùm autem oſſe quopiam terebra proforator, medius uentriculus fuerit attritus: caros hominem occupat. ſed neque conuulſione, neque difficili facta ſpiratione quarum hæc apoplexiæ, illa morbo comitiali propria eſt. haud ſecus quàm catalepſi, & caro, ſeruata ſecundum naturam reſpiratio. Itaque haud dubiè ſententia eſt Galeni: in caro, & catalepſi non tolli reſpirationem, neque permutari uehementer Cuius rei cauſam eſſe putauerim, quod Galenus docuit: quòd ſcilicet hæ affectiones non tam ſunt obſtructiones ſubſtantiæ cerebri, quàm caui. neque eius quidem ſecundum totum cerebrum: ſed catalepſis ſecundum poſteriora, caros ſecundum anteriora. Adde his ad nullum motum animalem obeundum, apponere animam tantum conatum, quantum ad reſpirationē: quia nullo vſque adeò indiget animal. quo fit, ut cum per ſomnum reliqui omnes motus ceſſent, ſolus hic ſeruetur: quantum ſomnus impedit, tantum ſupplente conatu: uſque dum ingraueſcit uſque adeò ſomnus, vt conatus non ſufficiat. Qua rationem etiam caros diu durans, debilitationem facultatis & intemperie firmata, reſpirationem faciet difficilem, aut etiam tollet. nam & mortem etiam inducit diu durans, nedum dyſpnœam. Tamen hoc vitium reſpirationis, non eſt ſignum quod committetur malum, ſed quod ſupernenit: apoplexia verò a principio aſſidet, ingraueſcēte morbo creſcit. Itaque hæc eſt ratio, qua neque caros, neque catalepſis coniunctam habent dyſpnœam: vt ſignum inquam, proprium, & quod adſit ſemper aut per ſe. Nā cauſa alterius morbi coniuncti, nihil obſtat, dyſpnœæ ſpeciem aliquam cum caro eſſe a primo inſultu. ut cum caros fit in rigoribus, aut vigoribus febriū: conſtat reſpirationem non poſſe eſſe, ſecundum naturam. nam ratione febris, aut rigoris permutabitur. Tamen hæc non tollunt veritatem Galeneæ aſſertionis; carum, inquam, & catalepſin non eſſe cum vitio reſpirationis. Catalepſi dicit Aetius, affectionem eſſe mediam inter phrenitidem & lethargum. Tamen conſtat hanc aliam eſſe affectionem ab ea, qua. 4. De cauſis pulſuū nomine carere dixit Galenus: & loco citato ſuperius ex. 1. Porrhe-

Deciditur cōtrouer. ex mente Gale.

Quæ dicat Aetius de catalepſi.

tici, typhomaniam appellat. Dixerit tamen fortasse Aetius hac ex quadā similitudine. quia cataleptici immobilitate similes sunt dormientibus: oculorum apertione vigilātibus. Sed de his affectionibus hæc solum video esse in cōtrouersia, quæ nos iam explicuimus: reliqua ab aliis, præcipuè ab ipso Galeno petātur.

An omnis conuulsio fiat ex repletione, aut inanitione. C A P. XVI.

Agitatur controuer. *Sētentia Auicen. cōtraria et quæ ꝑ eo sunt.*

HIPPOCRATES sexta paritula Aphoris. 39. ita scripsit: Conuulsio ex inanitione, aut ex repletione fit: ita & singultus. Galenus in comm. hoc quidem confirmat exemplo fidium: quæ non aliter quàm humectatæ, aut desiccatæ conuelluntur. eandem sententiā scribit in comm. primi Aphor. sectione. 5. sub. eisdem ferè verbis, & libro de tremore, rigore, cap. ult. & 2. De causis symptomatum capit. 2. & octauo De comp. pharm. secundum loc. cap. 3. ita scripsit: Ego verò in conuulsione tertiam aliquam causam supra euacuationem & repletionem nondum reperi. Nihilominus contrariā sententiam inuexit Auicenna, qui libro. 3. Fen. 2. cap. 5. meminit spasmi nō proportionati ad materiam. quod perinde est ac si diceret, conuulsionem aliquam esse quæ nec ex materiæ defectu, nec redundantia fiat. Quam sententiam multi medicorum sunt insequuti, ducti his rationibus. Singultus vt innuit Hippoc. citato loco, est conuulsio: saltem fit eisdem causis quibus conuulsio, sed fit sine inaninatione aut repletione. ex sensu enim solo rei acris, vt grani piperis, gratia exempli, fit singultus, & quacunque qualitate ori ventriculi molestiam inferente. Præterea epilepsia est vniuersalis conuulsio, & fit, dicente Galeno. 3. De locis patientibus capit. 7. & 2. De causis symptomatū. cerebro concutiente se ad expellendum humorem illi molestiam inferentē: nō aliter quā singultus fit cōcutiente se ventriculo ad epellendum ꝗ illum lædit. ergo nō fit epilepsia materia distendente, nec inanitio. Tertiò, sola neruorum refrigeratione potest fieri conuulsio. ita enim caloris extinctione aut refrigeratione instrumentorum accidit spiritus offendens: qui ex conuulsione fit, dicente Hippoc. 4. Aphor. 68. Spiritus offendens, malum cō uulsionem enim significat. His itaque rationibus persuasi quā multi cotēdūt conuulsionē aliqñ sine repletione, aut inanitione fieri & Hippocratis sentētiam de his conuulsionibus tantummodò, quæ per propriam passionem fiūt intelligi: secus esse de his, quæ per consensum. id quod animaduertisse videtur Galenus in commentar. primi aphorismi sectionis. 5. Veruntamen nos non ita sentimus, sed omnē motū qui conuulsio verè fit, repletione, aut inanitione fieri: motus verò alia ocasione factos, conuulsionibus posse esse similes, sed conuulsiones nondum esse. Nam dicente Galeno capite primo libr. 2 De causis sympto. inter conuulsionem, palpitationem, tremorem, & rigorem singultum, & tussim, & ructus, sternutamentumque hoc interest, quòd nō nulla illorum à virtute fiunt sola, irritata tamen à causa præter naturam. huiusmodi sunt sternutamentum, tussis, oscitatio; nonnulla partim

Deciditur controuer.

causa

cauſa præter naturam (naturæ nomen hac in parte de omni facultate, quæ animal ſiue citra hunc regit, intelligitur vt torpentium motus, & cæteri quos edunt ij, quorum nerui adhuc reſoluuntur. ſed palpitatio, & conuulſio, ſolius morbi opera ſunt, quare docente Galeno, motus qui eſt à uirtute irritata,& conante expellere illud a quo grauatur,aut pungitur; conuulſio non eſt,ſed conuulſiuus motus,ideſt,conuulſioni ſimilis. Quod de ſingultu dicit Gal.7.aphoriſm. 39. in comm. etiam quinquageſimoquarto, aphoriſm. ſexto, part. docet luctuoſa ſuſpiria, cùm conuulſioni ſimilem, qui tamen conuulſio non eſt. Idem deconuulſione epilepticorum dici poteſt. eſt enim apilepſia cerebri motus,ſimilis motui ventriculi in ſingultu. Sed obiiciet nobis aliquis Galenum, qui vt dictum eſt.2. De cauſis ſympt. Epilepſia, inquit, totius corporis eſt conuulſio. quo loco non motum ſimilem conuulſioni,ſed conuulſionem dicit. Ego ſanè in omni epilepſia quantumcunque leui,duo hæc eſſe dixerim: conuulſionem(quanquam hanc non adeò magnam)quæ contractione neruorum cognoſcitur, & motum conuulſium, qui concuſſio eſt. Videntur enim apertè membra eo tempore & contrahi verſus radicem, & concuti. illud ergo veriſſimile eſt naſci ex humoris aliqua portione, neruorum radicem conuellente,& veram cõuulſionem eſſe: hoc autem virtute concutiente cerebrum ad expellendum, quæ concuſſio motus conuulſiuus eſt. Nã etſi Celſus lib.3.cap.23. De comitialibus ita ſcripſit: Modò cum diſtenſione membrorum, aut neruorum, prolabitur aliquis, modò ſine illa. tamen intelligendum puto; aliquando eos labi ſine inſigni conuulſione: ſed omnino ſine conuulſione nunquam. Verùm interim animaduerte, Celſum concuſſionem non appellare cõuulſionem. nam concuſſio ſemper comitatur comitiales: quos dicit aliquando ſine conuulſione cadere. Accidunt ergo duo epilepſiæ: quorum alterum Galenus explicauit, alterum liceat nobis addere, præcipuè eiuſdem autoris principiis vtentibus. Sed ſunt inter aduerſarios ingenioſiores quidam, qui ex conuulſionis diffinitione monſtrare conantur concuſſionem in epilepſia veram conuulſionem eſſe, non motum conuulſiuum. Conuulſio enim, inquit Galenus, paſſio eſt non uoluntaria; ad ſimilem venientibus neruoſis partibus affectionem, ei quam etiam in motibus factis ſecundum appetitum aſſumebant. talem dicunt eſſe eam concuſſionem nam qui epilepſia vexantur; mouent quidem neruos, cæterùm non liberè. non enim videntur mouere, quoniam volunt: ſed uelint nolint, quare ex diffinitione conuulſionis videtur eſſe is motus. His ita reſpondemus. à ratione conuulſionis verè non modo excludi motus ex voluntate profectos, ſed eos etiam, qui a potentia fiunt libera natura ſua. omnis enim ea actio natura ſua voluntaria eſt; etiam ſi modò contingat ex virtutis impedimento ſine libertate fieri. Ea igitur concuſſio,quanquam non fiat tanta cũ libertate, vt in eo ſemper ab ipſo qui mouet, poſſit impediri; tñ liberæ potentiæ opus eſt, & virtutis animalis actio. quare conuulſio nõ eſt. Intelliguntur enim in diffinitione ea(modò ea diffinitio eſt)nomine actionũ ex volũtate que fiũt,omnes

Obiectio diluitur.

Obiectio alia diſſoluitur.

q ex libera potētia pficiscūtur. Quòd si quis minus pprie à Galeno hoc esse dictū contēdat, iā ad quęstionē de nomine totam controuersiā deuoluet: quare illū minùs curamus. Sed q Galenus. 12. Meth.ferè in ultimis verbis quatuor causas cōuulsionis esse dicit, inanitionem, repletionem & humorē mordentē & frigus: de conuulsione latiùs dicta, vt inquā significat ēt motū conuulsionis simile, dictum intelligo. Verū huius quæstionis hunc fin facimus.

Gal.uerba declarantur.

De rigore, tremore, & palpitatione C A P. X V I I.

De genere de prauatorum motuum disputauit diffusè admodum Galen. 2.lib. De symptomatum causis; & illorum præcipuis librum propriū seorsum dedit, de tremore, rigore & palpitatione. nos vnicum caput his dabimus: ut quæ illis in locis dicta sunt diffusiùs, colligamus: quæ obscuriùs, declaremus, & siquid controuersum est, disputemus. In hoc genere hæc sunt symptomata: conuulsio & paralysis, tremor, palpitatio, horror, rigor, singultus, tussis, ructus, sternutamentum, pandiculatio & oscitatio. Horum motbum quidam fiunt à causa morbi solùm, sine concursu facultatis cuiuspiā; quidam, etsi sunt symptomata, à facultate aliqua earum quibus corpus gubernatur, proficiscuntur. A morbi solùm causa fiunt conuulsio, & paralysis, & palpitatio: (de conluusionis causis proprio capite diximus) reliqui omnes motus, quos retulimus, facultatis alicuius sunt conantis expellere, quod animanti est noxium: præter tremorem, qui cū animalis motù sit, non est ad expellendum. Expulsiones non semper fiunt à facultate naturali: sed nonnunquam à vitali. Naturalis facultas membrorum, compressione partium expellit inutili: animalis vis voluntario motu, expellit, quam video tribus modis id solere facere; nonnunquam concussis membris vt excutiat noxium, quod videmus fieri in epilepsia. ille.n.motus natura sua liber est: sed quia ligata est deliberandi facultas, non videtur secundum voluntatem posse cohiberi. & nos ipsi si quid vrens, aut refrigerans, aut vtcunque aliter mordens manu comprehendimus, solemus brachium, volentes concutere, ad expellendum. vt autem nos cùm rem aliquam molestam manu accepimus, nunc excutimus, nunc laxamus tantùm digitos, vt excidat: quod non tam est expellere, quàm permittere vt effluat; ita nostri musculi faciunt nonnunquam, atque hic est secundus modus voluntariæ expulsionis. Tertium præter hoc genus expulsionis videmus in thorace fieri, compressionis scilicet, ad expulsionem fuliginum & calfacti aeris. Nimirum musculi thoracis, vt hunc expellant, neque concutiuntur, neque dilatantur, sed comprimuntur. Vitalis facultas vnicum habet motum expulsionis maximè proprium, compresfionis cordis & arteriarum ad expellendas fuligines, & duos alios imitatur arterijs. vt per iram facit pulsum altum dilatans arterias, quasi insurgat aduersus causam noxiam: & cùm grauantur arteriæ cū robusta facultate, pulsum vibratū, excutiente arteria grauautem

De deprauatis motibus multa.

Animalis uis tribus modis expellit.

Vitalis facultas quomodo expellat.

uantem humorem. tamen calido etiam innato, ſpiritibus inquam & ſanguine, hos motus imitatur; nunc colligens ſuas uires in corde, nunc erumpens ad externa membra. quibus motibus manifeſti fiunt proprij animi affectus. Ergo dictorum ſymptomatum tria, ſunt morbi ſolius: conuulſio, & paralyſis, & palpitatio, aliorum unicum eſt a facultate tentante uoluntarios motus, puta tremor: reliqui omnes motus facultatis alicuius ſunt ad expellendum. Conuulſionem & paralyſim, quidam dicunt eſſe eiuſdem generis, puta obſtructionis. atque inde colligunt, apoplexiam & epilepſiam ſola differre ratione maioris, & minoris, quam certum eſt ſpeciem non permutare. Id uidetur colligi ex Galeno. qui cum in principio ſecundi. De cauſis ſymptomatum omnes deprauatos motus proponeret, paralyſim præterijt, de qua diſputauit paulò infra, conuulſionis & reſolutionis ſimul mentione facta. Quarto De locis patientibus cap. 2. ita ſcriptum eſt: In medio quidem amborum, & ſoporis, & apoplexiæ, epilepſia conuulſiones afferens uniuerſo corpori: ſed quæ in paralyſim non finitur. horum trium morborum frigidus, & craſſus, aut omnino uiſcidus humor cauſa eſt. uerùm & in ſopore & morbo comitiali uentres magis cerebri, corpus minùs: in apoplexia uerò corpus magis affici ſolet. atque in ſopore anterior pars magis in apoplexia, & morbo comitiali utraque. Ex his uerbis colligunt, tres morbos dictos, putà ſoporem, epilepſiam, & apoplexiam, differre ſolùm intentione. nam differentia earum, quas Galenus inter eos ſtatuit, nulla uidetur ſpeciem permutare. Siquidem ſunt omnes hi morbi obſtructiones: cauſa morbi eadem, putà humor frigidus, & craſſus, aut omnino uiſcidus: locus malè affectus idem, puta cerebrum. Quòd ſi hic aliquod eſt diſcrimen, eſt (dicunt) inter ſoporem, & duos alios morbos. Sopor enim eſt magis in parte anteriori cerebri: epilepſia, & apoplexia in utraque. nam & epilepſia obſtruit uentriculos magis, apoplexia ſubſtantiam etiam cerebri. id (dicunt) morbi intentio facit. quia enim epilepſia minor obſtructio eſt, & ex minori humoris copia pendet; tantùm apprehendit uentriculos: apoplexia ex contrarijs cauſis, etiam ſubſtantiam cerebri. His itaque argumentis perſuaſi nonnulli, nihil putant quod ad eſſentiam affectionis attinet, inter paralyſim & conuulſionem, & ita neque inter epilepſiam & apoplexiam, intereſſe. Tamen, quantum ego intelligo, falluntur hi, neque Galenus tale quidquã ſignificauit. Primò quia morborum ſpecies diſtinguuntur per ſymptomata propria. ergo morbi quorum ſymptomata differũt genere, diuerſi ſunt. quorum verò ſymptomata ratione maioris, & minoris differunt, morbi quoque perinde differrent. Sed ſymptoma proprium conuulſionis (perinde ſit ſiue cõuulſionem & paralyſim nominem, ſiue apoplexiam & epilepſiam) differt genere à ſymptomate reſolutionis: nã actio diminuta, ab actione ablata differt rõne maioris & minoris: tamen deprauata non ita, ſed gñe. Eſt verò ſymptoma apoplexiæ priuatio, epilepſiæ deprauatio motus. non ergo hæc eſt rõ maioris, & minoris. nam motus epilepticorum non eſt remiſſus, quin potiùs tã vehementer concutiuntur plerunq;, vt à multis ẽt hominibus nõ poſſint ap-

Quorundã opinio de conuulſione & paralyſi.

Refutatur prędicta opinio.

prehensi contineri. Ostendimus ergo per symptomata, differre hos affectus specie. Sed ipsa morborum substantia, si quid possumus, oportet vt discrimen constituamus. Conuulsio nunc fit repletione, nunc auditate: paralysis aliquando fit ab humore irrigante, aliquando a frigore solo, per intensionem stuporis. Quantum intersit inter paralysim quancunque, & conuulsionem ex siccitate, in affectuum essentia, nulli obscurum. Nam conuulsio est intemperies arida: paralysis est intemperies frigida, aut obstructio neruorum. Neque dubium est, quantum differat inter paralysim, quæ est intemperies frigida, & aliam paralysim, & omnes species conuulsionis. Tamen inter conuulsionem ex repletione, & paralysim ex humore videtur ea solùm ratione differre: quod in conuulsione non est ea obstructio, quæ omnino impediat motum, vt in paralysi; sed quæ sufficiat deprauare. tamen alia ratione differt. Cogita primùm, humorem influentem in partem quampiam, posse facere morbum temperamenti, aut morbum compositionis, aut ambo: sed magis hunc quàm illum aut illum quàm hunc. Humor calfaciens, refrigerans, humectans; aut desiccans partem, morbũ facit temperamenti: obstruens verò, aut comprimens, exasperans, aut leniẽs aut tale aliud faciens; morbi compositionis est causa. Cogita deinde, qua ratione fieri possit, vt humor incidens in duos neruos, aliũ contrahat, alium laxet. Dices fortasse, laxatur qui obstruitur integrè, quia priuatur omni vi. qui non priuatur omni, non laxatur. Hęc ratio duplici de causa est deficiens: cùm quia vbi non est priuata integra vis, modò nihil aliud contingat, non fit contractio nerui, sed diminutio sensus, & motus, quod ostendit stupor: tum etiam quia in obstructione non contrahitur neruus à facultate quæ super est, sed solùm à causa morbi, vt paulò antè diximus. Non ergo ista causa fit, quod proposui. neque verò ego possum rationem aliã propositi problematis excogitare, quàm modum quo humor neruum afficit. si scilicet caua inter fibras replet, facit ampliorem neruum & ita contrahit; si verò non tam distendit caua, quàm emollit, ipsas fibras laxat: Ergo ex his apertum est, quò fiat conuulsio, non tam esse opus vt humectentur nerui, quã vt distendãtur: ad paralysim verò magis esse opus emollitione neruorũ Propterea Galenus. 1. De causis symptomatum cap. 2. loquens, de tentione tunicæ ragoidis, quam propriè tunicę conuulsionem appelles: Patitur autem id tunica vel siccata, inquit, vt corpus simplex: vel humecta, ut instrumentum. Quibus verbis apertè docet, conuulsionem ex repletione fieri, humore generante morbum compositionis magis, quàm temperamenti. Humor verò qui est paralysis causa, maiorem, vt ita dicam, humectationem facit partium simplicium, quas emollit. Itaque conuulsio & paralysis differunt & symptomatis, & essentijs. Constat etiam ex dictis, ipsas conuulsiones inter se, eam nempe quę fit ab humore, ab ea quę à siccitate, (quanquam propter similitudinẽ symptomatis, puta cõtractionis, à medicis sub vno nomine dicãtur) differre genere, esseque cõuulsionẽ ex inanitione, morbum in temperamento: (considero essentiam quę in desiccatione est, omitto

Quo differant cõuulsio ex repletione & paralysis ex humore.

Conuulsio ex humore genere differt ab ea que fit a siccitate.

omitto contractionem quæ est symptoma) conuulsionē verò ex repletione, morbum in compositione. nam huic, quod est in temperamento læsum, non est in essentia, sed accedens: illi, quod est in compositione est accedens, intemperies est essentiæ pars. est nimirum morbi essentia illud, ex quo fit proprium symptoma sed si fingas humorem distendere neruum, minimè corrumpentem temperiem, constat illum contracturum membrum nihilominus: sique neruus desiccatus fuerit, subsequuturam contractionē etsi desiccationi nihil accederet. Itaque conuulsiones ipsæ ita differunt. Conuulsio quoque ex repletione, à paralysi humida specie differt: quare & apoplexia ab epilesia. Quòd si Galenus epilepsiam inter soporem, & apoplexiam esse dixit; non contulit in eadem specie diuersas intentiones; sed in grauitate morborum, & difficultate respirationis, quam faciunt, ea ita habere dixit. nimirum apoplexia tollit ferè respirationem, caros non vitiat, epilepsia vitiat, sed non admodum grauiter. Hæc de conuulsione & paralysi. Palpitatio à flatu crassiori, quærente exitum fit: quæ non tā transfert membrum, quàm in ipso membro facit sequaces partes, quibus caua sunt, dilatari & subsidere alternatè. Quanquam fit vt aliquando tanta flatus copia interiùs sit cohibita; vt facto maiori impetu totum membrum secum eleuet palpitans particula. Sed tunc quoque sunt in palpitatione quædam, quibus ab alijs motibus discrepat. nimirum à conuulsione differt, quia est sine contractione: à tremore, quia per maiora spatia fiunt eleuatio & depressio, atque vt Galenus dicit.4. cap. libelli De tremore, rigore, & palp. palpitationis motus certis terminis finiuntur, motus tremoris non ita: sed compressio eleuationem & eleuatio compressionem excipit inceptam. Sed interroges, qua ratione cognoscam; perfectum fuisse motū, aut imperfectum? ex impetu. si scilicet, maiorem motum visa fuerit particula aggredi, quam compleuerit; haud dubia erit coniectura, interceptum esse in media via. His ego addo indicium, quo ab aliis omnibus separatur palpitatio: putà motum proprium cutis, præter totius membri translationem. A pulsu differt palpitatio rhythmo. Tremor voluntarius est motus, siue irriratio à causa quapiam morbi, sed facultate præ debilitate mouente membra cum tremore. quod inde cognoscens: quòd qui reposito corpore in quiete, est laxatis membris, non tremit. Intellige nomine quietis otium neruorum. non enim omnis quies otium est: sed multæ quietes sunt duplices, motus est duplicium musculorum labor. quod Galenus diffusè admodum docuit in tractatione De motu musculorum, & 3. capit. De tremore, rig. & pal. & capit. 2. lib. 2. De caussis symptom. Quare minùs mirari debuit Valeriola in suis enarrationibus Galenum dixisse: corpora nostra moueri aliquando non mutato loco; id est, mouendi secundum uoluntatis vim, aliquando laborare in retinendis corporibus, plus etiam quam in mouendis. Tremor itaque a uoluntatem fit: reliqui omnes deprauati motus, sunt à facultate irritata ad expellendum. Ructus & singultus sunt expulsiones à naturali facultate: tussis, sternutamentum, oscitatio & pandi-

Palpitatio.

Tremor.

Qui de prauati motus à facultate irritata ad expellendi.

& pandiculatio ab animali: rigor partim à naturali, partim à uitali, ſiquis animalis motus coniunctus cum rigore eſt, non eſt illi in eſſentia, ſed accedens. Eorum qui à facultate animali ſunt, tuſſis & ſternutamentum fiunt à facultate expellente: oſcitatio,& pandiculatio non tam à facultate expellente, quam deponente onus. Nimirum tuſſis fit muſculis thoracis vehementiùs conſtrictis aduerſum id, quod impedit viam ſpiritus, aut in ea irritat. Sternutamentum fit, cerebro concutiente ſe ipſum, ſimulque conſtringente thoracis muſculos. Pandiculatio fit muſculis quaſi ex deliberatione dilatatis, vt flatus crudus prodeat: oſcitatio hoc idem facientibus muſculis faciei. Neque eſt quod perturbere, videns rem quæ ex deliberatione, & prudentia videtur proficiſci, in infantibus etiam fieri, & in nobis non conſiderantibus. Natura namque, ut inquit Hippocr. eſt docta ſine doctore. fiunt hæc inſtinctu quodam: intelligimus tamen uoluntate fieri, quòd ſi libet, cohiberi poſſunt. Ructus, & ſingultus fiunt naturali vi ventriculi inſurgente aduerſus rem noxiam: quanquam ructus iuuatur motu muſculorum thoracis: non aliter quàm ſtridor ventris inferioris, muſculis ventris. tamen expulſio à ventriculo, aut inteſtinis, naturalis eſt. Rigor eſt paſſio calidi innati. quod a Galeno dicitur locis citatis, tamen a pleriſque ignoratur. Putant plerique, rigorem non alia de cauſa dictum eſſe paſſionem calidi innati, quam quòd membra externa per illum refrigerentur. Sed hac ratione non differret ab eo affectu quem frigus tantùm appellamus, per quem illud vnum fit, quòd membra externa refrigerantur. tamen hoc maius aliquid ſignificat, quod iam declaro. Calidi innati nomine hoc loco intellige ſubſtantiam illam ſemper mobilem, quam uides imaginari omnes motus animi, eam inquam, quæ per metum & mœſtitiam refugit ad interna, per gaudium diffunditur, per iram feruet, & prodit ſeruato tono, per pudorem partim refugit, partim erumpit. Hanc ſubſtantiam conſtat eſſe ſpiritus, & ſanguinem, quam Stoici his motibus quos experimur perſuaſi, animæ ipſius ſubſtantiam eſſe dicebant, conſtareque ex igne & aere. ex igne, vt eſſet ſemper mobilis: ex aere, ut à frigore (cenſebant enim aerem eſſe frigidum,ut in primo libro diximus) coerceretur,ne euaneſceret diſſipata. Horum opinioni haud dubiè adhæſit Galenus libro De tremore, rigore, & palpitatione: quanquam aliàs vbique de animi ſubſtantia dubitauerit. Nobis certum eſt ſubſtantiam hanc non eſſe ipſam animam, quippe quam ſcimus non eſſe naturæ (vt alibi monſtrauimus) elementorum: tamen conſtat, hoc innatum calidum proprium eſſe animi inſtrumentum. Experimur etiam illud ex imaginatione rei noxiæ, aut contriſtantis refugere, rurſus dictante anima prodire. nam per uerecundiam conſcientia turpitudinis, aut aſpectus, hominis præſtantioris, refugit: dictante verò deinde anima, nihil illic eſſe pertimeſcendum, redit profuſe. Rigor eodem modo fit. cùm ex mordicatione ſentientium partium fit dolor, refugit ad uiſcera calidum innatum, deſtituunturque externa membra à calore. rurſum cùm interiùs coercitum calidum ſuffocari incipit, prodit uehemen-

Rigor.

Quomodo fiat rigor.

hementer. quo prodeunte, membra ueluti refectis uiribus mouent rurſus humorem mordacem, conantia expellere: & rurſus dolor facit calidum reſugere. atque hæc alternatè fiunt: donec uincente calore incaleſcunt mēbra externa, & uincitur intemperies illa frigida & inæqualis, ſuccedit que plerunque febris; aut uincente humore ſuffocatur calor, peritque homo. Ergo per rigorem duo hæc contingunt; motus facultatis expultricis, quæ eſt in omnibus membris, & motus ille reciprocus calidi innati, gratia cuius dicitur paſsio calidi innati. His plerunque accedit concuſsio aliqua uoluntaria muſculorum. nam rarò tam uehemens eſt rigor, ut ægrotans, nolens, non poſsit concuſsionem aliquantulum cohibere. Poteſt nempe demere, quod accedit uoluntarij: hoc tamen non eſt in eſſentia rigoris, ſed accedens. Quod per rigorem ipſum mouetur, omnino mouetur præter uoluntatem. Ex dictis non dubium eſt, quò humor celeriùs mouebitur, per membra ſentientia delatus, eò fore motum concuſsionis uehementiorem. Conſtat quoque, uehementiam motus ex duabus cauſis augeri: ex mobilitate humoris, (pendet mobilitas extenuitate, & calore) & uehementia facultatis expultricis in membris. Nam conſtat: quò uirtus, eſt uehementior, eò maiori cum impetu expellere. impetus uerò facit celeritatem. Vnde Auicenna Fen prima quarti (atque cum eo plerique medicorum) colligit, non minimam cauſarum augentium rigorem, eſſe robur facultatis. Itaque fieri poteſt, (dicunt) ut cùm æquali humoris copia, & eadem qualitate, & æquali ſenſus acrimonia, hic rigeat uehementiùs, quàm ille: non alia de cauſa, quàm quòd maiorem habeat facultatem. Quod tamen quibuſdam difficile uiſum eſt, qui contrà docent; cæteris paribus ex uehementia uirtutis non augeri rigorem, ſed minui. Videtur hæc illorum ſententia colligi ex Galeno, ſecundo De cauſis ſymptomatum capite quinto, vbi differens de rigoris intenſione, ita ſcripſit: Differunt verò inter ſeſe, & excrementorum multitudine, & motu; & quòd excrementorum alia magis ſint mordentia, alia minùs, & quòd corpus laborantis, uel difficile vel facile affectu, aut debile, vel acuti, hebetiſve ſenſus, natura ſit. Nam quod acuti ſenſus eſt, & imbecillum; etiam ex leuiſsima cauſa dolet: contrà, quod firmum, neque facilis ſenſus eſt; magnam cauſam ad talis ſymptomatis generationem requirit. His uerbis apertè videtur Galenus docere; robur eſſe cauſam cohibentem rigorem. ſed etſi Galenus nullus dicat: non videtur affectus præter naturam cauſa ſolius uirtutis, reliquis eodem modo habentibus, augeri poſſe. nam virtus pugnat aduerſus omnia, quæ corpori præter naturam incidunt. Celebratiſsimum etiam eſt illud Galeni dictum: Vires fortes omnia contemnunt. ergo virtus fortis, non adeò irritabitur ab æquali humoris portione, quàm imbecilla. His rationibus, conantur euertere, quod plerique medicorum aſſerunt. qui tamen interim non videntur mihi poſſe reſpondere propoſito à contraria opinione argumento. Nam conueniat primùm nobis cum illis; facultates non operari pro arbitrio, ſed pro magnitudine virium.

Quid ex dictis colligatur.

Quorundam opinio Auic. cōtraria.

Refutatur.

rium. Ex his euidenter colligitur, quantum intelligo; maiores vires cùm irritatione æquali vehementiùs expellere. iam verò vehementiorem expulsionem à singulis membris, celeriorem delationem sequi, non negabunt. Quòd tantò maior rigor fiat, quantò humor celeriùs decurrit; nihil habet ambiguum. Est igitur proposita assertio vera rigorem eò maiorem fieri, quo rigentis robur maius est, cæteris paribus. Neque verò quidquam habet absurdum, augeri symptoma quodpiam aucto robore. Nam cùm symptoma ex facultatis actione proficiscitur; meritò crescit symptoma, actione aucta. illud itaque symptoma, quod ex solo morbo fit, facultate nihil præstante (eiusmodi diximus esse paralysim, conuulsionem, & palpitationem) dissonum est rationi, posse crescere ex incremento virtutis. illud verò quod agente facultate excitatur, ita augeri, quid non habet consonum? Sed pro intelligendis Galeni verbis, & diluendis alijs argumentis considera fieri posse, vt aliquis cum æquali humoris quantitate, & eadem acrimonia, cum qua imbecillior homo riget, ipse propter virtutis robur non rigeat. quia tam fortis esse potest in omnibus membris expultrix, vt non deferat humorem per membra sentientia; sed vno impetu expellat, aut vomitu, aut deiectione, aut vtcunque aliter. tam forte etiam potest esse calidum innatum, vt dolorem illum mordicationis non fugiat: quin potiùs humorem sudore digerat, interimque lassitudinem vlcerosam patiatur, pro rigore. vsque adeò virtus fortis omnia contemnit. Tamen quanquã hæc ita habent, si quis semel riget; quò fortior vis est, saltem naturalis, eò fortiùs riget: quia si membra non vno impetu expellunt, sed deferunt, quò robustiora sunt, eò celeriùs deferent. si calidum innatum semel refugit; quo vehementius est, eò vehementiùs redit aduersus humorem mordentem. quanquam non statim hinc possum colligere, quò robustius est innatum calidum, eò plus rigere. nã quod robustius est, vt vehementiùs redit aduersus humorem mordentem; ita ab æquali causa minùs refugit, etiam si aliquantulum cœperit refugere. itaque duplex hic robur expectari potest, calidi innati, & facultatis expultricis. illud non facit ad magnitudinem rigoris, sed potiùs ad paruitatem: hoc verò facit manifestè, quia & ad celeriorem excrementorum delationem. verùm hoc intellige, si semel rigor fit. nam ostensum est, posse illum causa roboris naturalis omnino non fieri. *Obiectio diluitur.* Quòd si ij, qui prope mortem sunt, quos verisimile est habere debilitatem, solent magnis rigoribus capi: nihil est nostræ sententiæ aduersum. non enim tam moriuntur illi propter facultatis debilitatem, quàm vi morbi. itaque non habent facultatem debilem in essentia, & insuper apponunt extremos conatus, vt verò à nobis aliàs etiam dictũ est, quod ad actiones attinet, conatus pro robore facultatis est. Neque verò propter hæc possis dicere; robustum non robusto esse deterioris conditionis. nam quod magnitudinis symptomatis habet plus, breuitate compensatur. Dices: quò robur est maius, eò ab æquali causa irritabitur minus. Intellige, plus aut minùs irritari, non fieri ex robore maiori, aut minori: sed ex acrimonia sensus, maiori aut minori. *Soluuntur obiecta.* Quod Galenus, loco huc allegato, ex 2.

De

De causis symptomatum dixit, non quidem de causis maioris aut minoris rigoris dictum est; sed de causis, quibus, aut lassitudo vlcerosa, aut pandiculatio, aut horror, aut rigor fit. itaque ex fortitudine dicit fieri; vt ex humore eodem non fiat rigor, sed alius affectus. quod nos quoque diximus: igitur in hac controuersia hæc dicta sint. De his rigoribus videtur ab antiquioribus Galeno dubitatum: Possitne fieri sine febris superuentu. Hippocr. libello primo De morbis, ita scripsit. Mala porrò supra mala fieri necesse est. si rigor corripuerit, ardor igneus superuenit. Ex hoc loco colligit Galenus, libello De inæquali intemperie, & 2. De different. febr. & 2. De causis symptomatum. & multis alijs in locis; Hippocratem ignorasse, rigorem fieri aliquando sine febre. fit tamen, vt Galenus dictis in locis docet, rigor sine febre sæpe. fitque ille ex cruditatibus, & ex vitrea pituita, cùm mouetur: quo fit, vt sola quiete hic rigor sedetur, & exacerbetur motu. Tamen dicat aliquis aduersus Galenum: Hipprocratem non ignorasse rigorem sine febre, quandoquidem rigorum non recalescentium meminit 2. Prorrhetici, textu 31. sed recalescentes, declarante Galeno in comment. 32. eiusdem libri, sunt quibus febris superuenit: quare non recalescentes, quibus febris non superuenit, sint. Hic possis dicere, Eos rigores, qui per debilitatem virtutis non recalescunt, quales per extremos languores incidunt, non ignorasse Hippocratem: tamē ignorasse eos, qui etiam sine extremis languoribus, ex crudi succi motu facti, non recalescunt. Quid quòd 1. Epidemion parte tertia, in historia vxoris Epicratis, refert illam rigore correptam esse, & non incaluisse? Quod ex crudis succis dixit Galenus in comment. accidisse. ita refert. Sed neque illud vidit Hippocrates: sed audiuit factum, & habuit suspectum. quod sua verba apertè declarant. Epicratis vxorē, inquit, quę decumbebat apud Archegetem prope partum iam existentem rigor vehemens corripuit: non incaluit, vt ferebant. Ego non dubito, posse morbum aliquem denuo fieri, nunquam antea conspectum. vt de morbo Gallico, qui nostro hoc tempore primùm è tartaro prodijt, plerique medicorum dicunt. Quanquam repugnent alij quidam, mirè se exercentes, vt morbum hunc ab antiquis conspectum esse ostendāt, eique ex consuetis antiquis medicis nomenclaturam inueniant. Quasi verò aut nulli medicorum, ita fieri posse, fuerint multò autē suspicati: aut quidquā habeat philosophiæ aduersum, morbum nouum generari. Celsus libro primo in ipso procœmio, nulla causa magis dicit rationales medicos empiricis præstare, quàm quòd nouis morborum generibus possunt etiam opem ferre. ita enim, inquit, sæpe etiam noua incidere morborum genera, in quibus nil adhuc vsus ostenderit. hæc Celsus. Quòd tamen non sit philosophiæ aduersum; quiuis intelliget, qui philosophiæ aliquid degustauerit. nam etsi species, quæ perfectionem quampiam continent, perpetuæ sint secundum speciem, carentes principio & fine: tamen quæ in sola imperfectione sunt, nihil mirum denuo fieri. vt non est mirum patrari nouum facinus, nunquam patratum antea, neque monstrum generari, cuius forma priùs cō specta nō sit: ita neque nouam salutis corruptionem. nimirum hæc fiunt ex erroribus, nō

Controuers. altera de rigore, an possit fieri nō superueniente febre.

Autoris sententia denuo posse fieri morbum aliquem nō antea visum.

ex

Rigorem sine febre ex crudo succo nō defuisse tē pore Hippoc. censet autor

ex perfectione. Ergo nouo modo deprauato victu, nouos morbos fieri, ratio fert. non enim, arbitror, ratio quæpiam coegerit maiores homines prauo vti victu, quo hodierni uolentes utuntur. Proinde Galenus suspicatus est; rigorem sine febre non accidisse Hippocratis tempore, quòd homines essent frugaliores. Ego sanè non censeo impossibile, morbum aliquem nouum fieri: tamen rigorem sine febre, ex crudo succo, abfuisse à tempore Hippocratis non suspicor, cùm propter loca citata, & historiam vxoris Epicratis: tum etiam, quia accidebant eo tempore morbi alij, ex simillimis causis, aut etiam ex maiori cruditate. Accidebat enim epiala febris, quæ ex uitreo humore fit. Finge igitur hominem paratum ad hanc febrem: (quales eo tempore fuere quamplurimi) balneum intrasse. non uideo cur non horruisset, neque cur, si se citò collegisset quiescens, non potuisset sine febre manere. Qđ tamen ab Hippocrate libro primo. De morbis dictum est; de exquisito rigore & vehementi interpretor, qualis nunquam nisi ex humoribus biliosis fit. Et miror sanè Galenum, alioqui antiquorum blandum interpretem, & Hippocratis amantissimum, hanc interpretationem non inuenisse. Sed pro præsenti capite satis multa diximus.

De febris essentia. CAP. XVIII.

Agitatur controuer. an febris essētia in solo calore consistat, an cum siccitate cō iuncto.

QVOD quidem homines febricitent, cùm secundum uniuersum corpus habent calorem maiorem quàm oportet; communis omnium consensus est. Cæterum tria potissimùm in dubium uertuntur in inuestiganda febris essentia: primùm an in calore solo consistat, an cum siccitate coniuncto: deinde an totum corpus necessariò teneat, vel possit solum cor obsidere: atque an ipsa cordis substantia necessariò sit, an calor in humoribus spiritibúsve cordis febris dici debeat. Nam in prima controuersia, videtur ab utraque parte esse Galenus: & Hippocrates uidetur sentire prima Aphoris. 16. febris essentiam in calore cum siccitate consistere, atque in siccitate magis, cùm iniungens febricitantibus commodum uictum; humidum dicat, calidi nulla facta mentione. Atqui Gal. in commentario addidit. Febri enim, quoniam calida & sicca passio est (est enim cōuersio caloris natiui in igneū) uictum humidum consulit. & paulò infrà obijciens, sibi hominem hydrope simul & febre laborantem, in quo tamen ab humidis cauendum quam maximè est, & iniungenda sitis; respondit, Hippocratem illic non meminisse febrium cum alijs affectionibus coniunctarum, sed solam eam indicationem quæ desumitur ab ipsa febre fuisse prosequutum. unde, cùm indicatio quæ morbi est propria, (diuersa ab ea quę est causæ, aut symptomatis, aut affectus alterius) ab ipsa morbi essentia procedat; uidetur apertè febrem in siccitate collocare. Cæterùm contrarium planè docet libro. De differentia morborum; in simplici intemperie, quæ uniuersum corpus obsidet, febris essentiā collocans. secundo etiam Methodi cap. ultimo inquit, homines inuenisse nomen febris; quoniam non erat illis semper facile dicere, calor tantus, quantus

Quę pro parte cōtraria sint.

tus iam ualet officere operationibus. Itaque dicit hæc duo idem ſignificare, febris,& calor tantus,quantus iam ualet officere operationibus. eſt igitur in ratione febris ſolus calor: ſiccitas eſt eſſentiam conſequens, quanquam neque hoc neceſſariò. Nam ſubijciatur homo aliquis, laborans ſolo calore per corpus vniuerſum. hunc conſtat ab omnibus hominibus febricitantem appellari.habebit enim talem pulſum,qualis febricitantem ſolet conſequi:talem etiam præſtabit tactui ſenſum, & reliqua eodem modo.febricitabit igitur hic citra ſiccitatem. Verum hoc, ut arbitror, non admittes,ſed negabis fieri poſſe,ut totum corpus calorem præter naturam habeat,quin ſit ſiccum itaque in hoc agetnr tota controuerſia. An poſsit calor præter naturam con ſiſtere in corpore nullatenus ſicco.Egô ſanè uidi ſæpe Galenum diſputãtem de intemperie calida & humida: quæ ſi nequaquam in membro aiiquo poteſt conſiſtere,uana ille loquitur. Sed intellige hominem aliquem laborare in toto corpore uel in corde ſolo, intemperie humida ſolum, Si hoc quoque negas; finge uſum fuiſſe illum multò antè, cibis, & potionibus,& reliquis ad uictum ſpectantibus humidis, in altera oppoſitione temperatis. atque ita inuenies hunc factum humidiorem quam pro natura: quem, obiectione cauſæ calfacientis, facito febricitate. conſtat calorem hunc febris conſiſtere cum humiditate præter naturam, tantum abeſt ut ſit cum ſiccitate. Dices fortaſſe calorem illum deſiccaturum hominem. Sit ut dicis. ſed interim dum humor pręter naturam corrumpitur,homo febricitabit,& erit nullatenus ſiccus.igitur ſiccitas non eſt eſſentiæ febris pars. Nam quod tale eſt, nec momento temporis poteſt à re ſeparari. Qua ergo ratione dixerit Galenus indicationem deſumptam a febre, ſuadere exhibitionem humidorum: ac rurſus febrem, qua febris eſt, expoſcere frigida & humida? atque adeò, febrem calidam & ſiccam eſſe paſsionem? An quoniam calor præter naturam, quantum in ipſo agitur, deſiccat perpetuo ſubſtantiam, atque ea indicatio eſt ab effectu; quæ aut ab eſſentia affectus eſt, aut ab aliquo quod eius naturam conſequitur? Quoniam igitur calor deſiccans eſt, calida & ſicca affectio dicitur. & eadem ratione, quoniam quà febris eſt, eſt calor deſiccans, qua febris eſt, expoſtit frigida et humida, cùm ſola conſiſtit: frigida, quò extinguant calorem:humida, quò cohibeant deſiccationem, quæ a cauſa præter naturam incorpore fit. Igitur quod ad primam attinet controuerſiam ita habet. Quod ad ſecundam attinet, Gal. libro De differentia morborum, in toto corpore uidetur febrem requirere, dicens: Tunc enim facilè iam ab omnibus deprehenditur, quæ in toto animalis corpore febris nuncupatur. in principio etiam tractationis. De febrium differentia, et libro De inæquali intemperie, docens febris generationem,hoc idem uidetur accipere: negat enim eſſe febrem, in quocunque membro calor ſit: niſi illinc tranſmiſerit in cor. quoniam ſcilicet antè quam cor caleſcit, non poteſt calor in uniuerſum corpus diffundi: ſtatim verò ac caluit, in totum corpus diſtribuitur. quoniam ſcilicet cor eſt totius caloris in noſtro corpore ſons. Tamen contra eſt, quod in lipyria vocata

Obiecta diluũtur.

Agitatur cõtrouer. altera, an febris calor in toto corpore ſit.

febre,

Quæ pro parte cõtraria sunt. febre 2. De differentia febrium,& ſecundo Prognoſtici comment. 4. extrema (quo nomine caput,manus, ac pedes intelliguntur) tam longè abeſt, vt calorem præter naturam habeant, vt etiam perfrigerata ſint. & tamen hanc eſſe febris ſpeciem citatis locis teſtatur Galenus, & multò etiam clariùs ſeptimo Aphoriſmorum commentario 42. quo loco illam à febre accidente ſeparat. 7. etiam Methodi cap. 8. ita ſcripſit poſt alia: Cognoſcentes huiuſmodi affectum ad portionem eſſe febrem. quippe quòd illa in toto animali, uel in corde eſt: id propoſitus nunc affectus eſt in ventriculo, hæc ille. loquebatur, verò de intemperie calida ventriculi. 6. Epidem. parte prima comment. 29. inquit, Eſſentia verò earum eſt non ſecundum Hippocratem modò, atq; optimos medicos; ſed etiam ſecundum omnium hominum conſenſum, præter naturam calor: maximè quidem in totum animal effuſus, ſin minùs, at in plurimis partibus, vel in nobiliſſimis conſiſtens. Conſtat igitur ex his verbis luce clariùs iuxta mentem Galeni; non eſſe in eſſentia febris, vt calor in corpus vniuerſum diſtributus ſit, ſed ſi ſit in corde: hunc ſtatim eſſe febrem, dummodò habeat perſeuerantiam. (hac dictione excludo à ratione febris illa caloris incrementa, quæ aut ab exercitatione corporis, aut animi affectibus orta, ſtatim cum ipſis affectibus conquieſcunt) quod etiam vel ipſe ſenſus quotidie docet in pleriſque febribus, quæ cum rigore inuadunt. nam per incrementi illarum bonam partem, frigus pedum perſeuerat. Igitur quãtum ègo intelligo, febris caloris non eſt; vt totum corpus afficiat neceſſariò: ſed vt in eo membro receptus ſit, ex quo niſi quid ſit quod impediat, (huiuſmodi eſt in lipyria febre interna inflammatio trahens more cucurbitulæ vndique, & calidos humores, & ſpirituum copiam: & in principio incrementi febrium cum rigore inuadentium, humor inæqualiter incipiens putreſcere) in vniuerſum corpus diffundatur. Quomodo dictum intelligo, vbi Galenus dixerit, febrem eſſe totius corporis præter naturam calorem. Eſt verò membrum illud, quod natura ſua transfundit in corpus vniuerſum quam citiſſimè, cor, propter calidorum ſpirituum fluxionem per arterias. Eſt tamen febris, non quicunque calor intra cor conſiſtit, (ſi modò febris morbus eſt) ſed calor tantùm, qui in illius eſt propria ſubſtantia. Sunt enim ſanitas, & morbus eiuſdem. vtraque autem harum affectionum eſt in viuente. nam quod uita caret, vt ſpiritus & ſucci, neque ſanum eſt, neque ægrum. Spiritus vita carere monſtratum eſt in ſecundo huius operis libro, nam nec operationes habent vitales: quarum perfectione ſanitas, & læſione morbus dignoſcitur. Igitur febris quæcunque recipitur in ſubſtantia cordis: nec aliqua ſpecies eſt, quæ præter hanc in aliqua alia materia recipiatur. Sed quã ratione, ſi res ita habet vt diximus, verè dictum fuerit à Galeno, primo. De febrium differentia; celebratiſſimam illam febrium diuiſionem, in hecticam, putridam, & diariam, latam eſſe per ſubiectam materiam? nam ſi ſuccus nullius febris materia eſt, ſed calorem qui eſt in cordis ſubſtantia, quique verè eſt febris, facit, & ſpiritus in ſe febrem non continent, vt pote non uiuentes, ſed faciunt, perinde vt humores; diuiſio illa non eſt per ſubiecta corpora lata:

Ex uerbis Gal cõtr. deciditur

Febris nõ eſt quicũque calor intra cor, ſed qui in illius eſt propria ſubſtãtia Ubi ciuntur uerba Galeni.

(nam

(nam humor, & spiritus febri subiecta non sunt) sed per causas internas potius, atque, vt exactius loquar, partim per causas internas, partim per materiam. nam spiritus, & succus sunt internæ causæ febrium, quas succendunt: cordis substantia est corpus subiectum hecticæ quæ in illa est facta. certè, si res ad exactam ducatur considerationem, est vt proposuimus: tamen putauerim, Galenum loco illo febris nomen, omissa tam exacta consideratione, de toto eo calore dixisse, qui in ægrotante sentitur tangentis sensui occurrens. Atqui hunc constat per hecticas febres in ipsa substantia solidorum recipi, atque propterea salsuginosum quid & aridum sensui repræsentare: in putrida verò in succis, & propterea modum quendam ipsius humoris tactu sentiri. nam sentitur humidius quiddam. & suauius tactui, in redundantia sanguinis: acrius quiddam & mordacius in bile: & veluti per cribrum prodiens calor, in pituita: quoniam scilicet hic succus nunquam tam æqualiter recipit calorem. Ex quibus signis (quæ ipsa cum multis alijs similibus referuntur à Galeno nuper citato loco, & primo ad Glauconem, & 2. De crisibus, & 6. De morbis popularibus parte 1. textu 29. ab Hippocrate, & Galeno in commentario) constat, in illa diuisione, calorem occurrentem tactui, in quacunque recipiatur materia, febrem esse dictum: etiam si consideratione deducta ad exactius, febris sit calor, vel in sola substantia cordis factus, vel qui fit. qui quantum in ipso agitur, subiectum corpus desiccat: quanquam non perpetuò cum siccitate est. Sed de febris essentia hæc sint satis.

Declarantur.

Essentia febris ex uictisbreui colligitur.

De modo quo succi & spiritus fiunt febrium causa.
CAP. XIX.

SVCCI & spiritus, cùm secundum naturam habent, multitudine, & qualitate, & facultati corporis proportione respondent; nulla ratione fiunt inutiles, atque ita neque febrium causæ fieri possunt: sed cum febrium causæ fiunt, quia cor calfaciunt, aut vniuersum corpus, tales fiunt. calfacere verò non possunt, nisi ipsi fiant calidiores, possunt fieri calidiores, aut simplicem alterationem perpessi, aut secundum totam substantiam alterati. est alterationis secundum totam substantiam duplex modus, vstio, & putrefactio. Igitur necesse est, succos & spiritus, cùm febrium causæ fiunt, incalescere multùm, aut putrescere, aut vri. Cùm verò succi quatuor sint, solus sanguis (concedentibus id medicis omnibus citra controuersiam) potest incalescere alteratione simplici vsque ad febris generationem: idque habet, cùm copia redundat. nam alij, si tantùm incalescant, anticipant vstionem aut putredinem. cuius rei causam, quidam naturæ curam circa conseruationem sanguinis esse putant. Ego vero censeo, sanguinem omnium succorum esse naturali calore calidissimum, proindeque ab externo tardiùs putrescere. Nã commune est hoc non succis solùm, sed omnibus rebus: vt quo per se fuerint calore secundum naturam fortiori, eo à calore præter naturam tardiùs corrũpantur. exemplo sunt generosa uina. Reliquos omnes à sanguine, non aliter acpu-

Sanguis solus incalescens simplici alteratione, potest febrẽ generare.

ac putres, excitare posse febres, videtur Galenus docere millies, & alij medici ita intelligunt; & per putredinem posse omnes, febrium fieri causas, nonnulli sanguinem excipiunt; atque suam sententiam tribuunt Galeno autori. Spiritus nonnulli sola inflammatione dicunt fieri morborum causas: alij etiã addunt putredinem. Has vt controuersias deciderimus, nihil erit in proposita disputatione difficile. sed hæc indigent diligenti discussione. Nam quod primò propositum est, tam omnium consensu comprobatum, vt in hunc vsque diem à nullo in controuersiam vocatum sit, nempe, alios humores à sanguine non nisi putrescentes posse fieri febrium causas, veritati censeo esse ad uersum. bilis enim syncera procul dubio potest generare tertianam exquisitam, vsta, citra putredinem. Nam cùm hi sint duo motus, aut duo corruptionum modi, à calore externo: tamen quædam ad hanc, quædam ad illam corruptionem sunt paratiora. Nempe ex 3. De temp. & primo De medic. simp. facultate, quæ calidissima sunt natura, adiuncta potissimùm siccitate, & partium tenuitate; sunt ad vstionem paratissima: quæ verò humore abundat, aut non sunt multo calore, hæc putrescunt citiùs. Igitur constat bilem esse natura sua paratam vri. at verò constat facturam febrem, si semel fuerit vsta, etiam si citra putredinem id fuerit perpessa. (hęc autem de flauabile dicta intellige. nam atra, quanquam vri potest, non putrefacta, vt per ferinam vocatam atrã bilem contingit: tamen, vt hæc eadem affectio monstrat, non facit vstione febrem, quia cùm terrea alioqui sit, citò euadit per vstionem frigida, & terræ omnino similis) Tali febre apertè febricitabat iuuenis ille, quẽ 10. Method. depingit Galen. vigesimumquintum ætatis suæ annum natum, calidum & siccum temperamento, musculosum vt canem, longo itinere defatigatum, cogitabundum alioqui, cura ac solicito mœrore confectum, qui in tertianam febrem inciderat: in quo primum ægrotante propter calorem ac ariditatem, ausum inquit se esse, mirificam diatriton contemnere. De quo ita inquit. Quippe æger is, quem antè descripsimus, exemplo omnibus est: qui propter siccitatem, a principio cibo indigent, etiam si febricitare iam incipiant. nam cum accenditur in his febris propter mordentem acrimoniam excalfacti attenuatique ex sole, & inedia, & laboribus succi, maximum eius remedium est humidum nutrimentum. sicut è diuerso vbi ob copiam, vel obstructionem, vel phlegmonem, vel, vt semel dicam, humoris alicuius, putredinem, febris est orta; maximo malo est cibus. Hæc ille. Ex quibus constãt; febrem illã ortam fuisse ex calfacto attenuatoque succo, atque omnino citra putrediné. alioqui maximo malo foret cibus. In his qui talibus febribus laborant, accedit maxima coniectura, ad intelligendum, eos sine putredine febricitare, ex bile, & alijs exeuntibus. accidunt enim crebrò his vomitus tenues, fluidi, minimè fœtentes. tamen vt millies dicit Galenus, fętor est proprium putredinis indicium. Sed quid quod Galenus omnem à succo febrem, dempto synocho sine putredine, putridam appellat? Quod non videtur aliud significare, quàm ex putredine ortam. Præterea non semel aut bis, sed centies dicit; tertianam nasci ex putribile, atque illam posse esse, aut exquisitam, aut minus.

Bilis syncera usta citra putredinem potest febrem generare.

Explicantur Galeni verba.

minùs. Animaduertendum, quanquam habeat vt diximus: tamen rarò ſynceram redundare bilem, vt ſine putredine febrem faciat. proinde omnes febres ex ſuccorum putredine, aut vſtione, ſub putridarum nomine Galenus præterijt. & quoniam quæ putreſcunt, & quæ vruntur, quodammodo in ſymptomatis patiuntur & ſimiles affectiones. At noua eſt iſthæc phraſis.im mò verò ab ipſo Galeno attentè notata. Nam quinto De ſimplicium medicam. facultat. capite 15. differens de vrentibus, inquit. Et uocantur putrefacientia, non quidem propria nominis appellatione: (nam quæ ſunt putrefacientia, humectantia cum calfactione ſunt) tamen eadem modò vocamus propter ſymptomatis ſimilitudinem. Eodem modo loquendi vſus eſt in febrium à ſucco reddenda cauſa: quoniam nihil referebat, hæc tam exactè diſtinguere. nam neque ad artem excolendam, neque ad curationem, noua febrium differentia erat opus: ſed ad hæc omnia, meliùs febris ex bile uſta, ſub putridarum genere compræhendebatur. Putridæ uerò à Galeno, & ab alijs omnibus autoribus, ab hecticis, & ephemeris ſeparantur: quaſi ſolùm illæ quæ ſunt à ſuccis, posſint fieri cum putredine. quo factum eſt, ut opinentur multi, ſpiritus non poſſe putreſcere. Nam aliter, dicunt, foret ephemerarum non ſimplex genus, ſed duplex: alijs ex ſpiritibus inflammatis, alijs ex putridis ortum habentibus. atqui quòd putreſcere non posſint ſpiritus, illorum naturam in cauſa eſſe dicunt: quoniam, ſcilicet ſunt tenuisſimi partibus, & ignei natura. Cæterùm hi leui de cauſa mihi uidentur negare, quod firmisſimis rationibus confirmari poteſt. nam ab Ariſtotele dictum eſt 4. Meteoron. capitulo primo omnia quæ non interimuntur vi, per putredinem venire ad interitum. atque in eodem capite paulò infrà: Omnia, inquit, poſſunt putrere, præter ignem. Spiritus, non arbitror, dices ignem. ſed dices fortaſſe, eſſe naturæ igneæ, atque propterea illud ſibi ineſſe quod igni. Sed animum aduerte ijs quæ ſubdit: terram, aquam, aerem poſſe putrere, quoniam ſubſtrata ſunt vt materia igni. igitur in ijs quæ ex illis generãtur & ſubſtrata ſunt igni, poteſt putredo fieri. Adde ſpiritum ex inſpirato aere fieri, (libellis De vtilitate reſpirationis, & De vſu pulſus) atque eſſe aere etiam craſſiorem, vt monſtrat Galenus libello Quòd ſanguinis in arteriis ſecundum naturam contineatur, quia ex aere generantur per concoctionem. igitur cum putrem aerem ſæpius inſpiremus; non mirum ſi ſpiritus in cordis cauernulis cum putridis humoribus volutati putreſcant. Quod intelligentes nonnulli, duplicem dicunt eſſe modum putredinis, alium quo humor proprius rei extrahitur ab externo calore, & fluidus fit: (hoc dicunt poſſe putrere ſolum ſuccum) alium, quo calor proprius extinguitur à calore alieno, & hunc dicunt poſſe accipere etiam ſpiritus. Nobis procedens hic idem ſermo dabit occaſionem declarandi naturam putredinis, quam Ariſtoteles prædicto in loco tradidit disertè. Diuiſionem qua hi utũtur, non intelligo. nam in rebus quę putreſcunt, idem externus calor extinguit naturalem, & extrahit partes humidas, facitque vt minùs à naturali rei calore contineantur. Vt humor extractus fluidus fiat, non eſt in putredinis

Controuerſia altera.

Carpuntur dicentes, ſpiritus non poſſe putreſcere.

Quidam duplicẽ putredinis modũ dicũt, alteroq; ſpiritus putreſcere.

Autoris sententia, qua deciditur controuersia essentia. valeat ergo hæc diuisio. Illud vnum constanter affirmo; posse spiritus putrescere: atque febrem diariam facere, vel putrescentes, vel sine putredine. sed quoniam spiritus, qui putrescunt, aut citò effluunt, aut putredinem in humores transfundunt, aut emendantur facilè: fit vt diariæ putridæ, intra aliarum diariarum terminum concludantur, & vt curationem maiorem alijs non exigant, nisi in aliud genus permutentur. proindeque medicorum nihil intererat, plures diariarum species facere, ex alterationibus causæ, sunt enim omnes hæ febrium differentiæ, vt à principio statim libri quarti diximus, non ex rerum natura profectæ, sed medicis usibus accommodatæ. has igitur melius fuit diarias dicere, & putridas omnes à succis esse. De quarum numero secundum species ex materia desumptas, certant omnes medici. Quandoquidem Galenus secundo De crisibus capite duodecimo, triplex tantùm esse dicit simplicium genus: aut enim biliosas esse, aut pituitosas, aut melancholicas: atque harum quaslibet, aut intermittentes, aut continuas: sanguineas enim esse quodammodo biliosas. Qua in re illum mordet *Cõt. alia de num. ro febriũ que expu tredine humorũ oriuntur.* Auicenna: quòd febrem aliquam ex putrescente sanguine fieri posse negauerit, instatque argumentis. Eorum qui post hos autores commentaria scripsere, quidam Galenum reuera negasse hanc speciem febris dicunt, atque adeò Auicennam assecutum fuisse Galeni mentem, sed stetisse à contraria opinione, atque deinceps controuersiam agitant; alii huic, alij illi fauentes, alij tandem fuisse Galeni & Auicennæ mentem putant: sed Auicennam aut Galeni uerba minùs assecutum, aut amore proteruæ contentionis finxisse sibi hostem quem feriret. quodque triplex tantùm febrium genus esse, Galenus dixerit, cùm febrem ex putri sanguine non negauerit: dicunt plerique factum, quoniam sanguineam ad biliosam reduci insinuauerit, dicens: Nam quæ ex sanguine fit, quodammodo biliosa est. Alij propterea censent dictum; quòd sanguinea necessariò composita sit ex sanguinea biliosa. Sed cùm quæstionem hanc nullus non disputauerit: nullus mihi uidetur rem ex ratione fecisse palam. nam Auicennæ asseclæ uidentur rem ipsam inuestigasse, sed nondum inuenisse. Qui se sub Galenistarum nomine, si dijs placet, hodie uendicant; tanto sunt elegantiores, ut in singulis controuersijs more grammaticorum articulis aut dictiunculis contendant, vel more iuris peritorum ex scripto argumententur. Galenus secundo De differentia febrium capite duodecimo quæstionem hanc disputat, neque breuiter neque obscurè. quare non erit difficile, dante Deo, autoris mentem ex illius sermonibus eruere; si priùs, quod in reliquis fecimus, ipsam per se *Explicatur veritas & sententia Gale. de febre ex sãguinis putredine.* rem, philosophica ratione deduxerimus. Primò illud negari nulla ratione potest, sanguinem posse putrescere. Est enim, ut paulò antè dictum est, communis rerum omnium interitus, putredo, omnium inquam, quæ ex elementis mixta sunt. monstrant id bubones, ac reliquæ inflammationes. in quibus sanguis, nisi anticipet digestionem, putrescit omnino, atque ita generantur ex inflammationibus carbunculi, & alij similes tumores: aut in pus vertitur, quod putredinis non adeò perniciosæ est species, ut pro-

procedente sermone monstrabimus. Illud quoque arbitror satis constat: si sanguis qui synochum sine putredine facit, putrescere inceperit, nulla alia in corpore facta mutatione, febrem proinde non cessaturam. ridiculum enim si quis dicat, cessasse febrem citra corporis attemperationem, aut humoris euacuationem, hac una de causa, quòd putrescere sanguis cœperit. Igitur si sanguis potest febrem facere sola multitudine, quod ex communi medicorum consensu accepimus: constat posse putrescentem sanguinem febrem generare. Quid igitur est, quod in re ipsa possit in dubium verti, ut disputatio non sit de nomine? nunquid reuera habet sanguis in generãdo febrem aliquid proprium, quod aliorum succorum habeat nullus? habet, dices, febrem generare sola copia, uel alteratione simplici; sine ustione aut putredine. at hoc dictum iam anteà est. Sed nunquid generando febrem cùm putrescit, habet aliquid proprium? habet, dicunt, ut cùm necessario portio illius tenuis & pinguis, per putredinem in bilem mutetur, & crassa in melancholiam: perpetuò ex putrescente sanguine composita febris fiat, non simplex. Sit ita, sed nunquid aliud habet sanguis proprium? non explicant. Sed nos iam explicamus hinc sumpto initio. Longè aliud est, rem aliquam putrescere, aut putrem esse. nam quod per putredinem corruptum est, putre est: quod ad corruptionem hoc modo disponitur, dicitur putrescens. Putredo, & vstio, & similes motus, sunt alterationes secundum totam substantiam. non enim quod ita afficitur, incalescit, aut refrigeratur, aut tale aliquid patitur solùm, quod secundum qualitates est alterari, sed tota substantia permouetur. nam in utrisque & iis scilicet quæ uruntur, & ijs quæ putrescunt, extinguitur calor natiuus ab externo: in illis, consumptis humidis partibus, in his, extractis. Sed quod putrescit, antequam tota substantia iam permoueatur, qualitatibus ad putredinem concipiendam dispo nitur prauè, ut calfactum aut humectatum, terminus huius dispositionis est, cùm iam incipiunt humidæ partes substantiæ à siccis separari propter debilitatem caloris natiui, ab externo factam. Vtraque communi appellatione dicuntur putrescere, & quæ ad concipiendam putredinem praue disponuntur, & quę iam permouentur tota substantia. Ita enim uina solemus dicere incipere putrescere, quoniam incalescunt & apparent facta debiliora, etiam si nondum sint insigniter acida; quæ tamen deinde si in locum alium transportantur, motu & uentilatione, & mutatione vasis, & soli, manēt incorrupta. quod non fieret, si secundum substantiam forent permutata. Nam tales mutationes, quæ secundum substantiam sunt, ut vstio, putredo, aut concoctio; ubi se mel sunt factæ, infectæ esse non possunt non enim, vt quod calfactum est, potest refrigerari: ita quod coctum, reddi crudum, aut qđ putre, emendari. Si enim vina, quæ apertè acida fuerant facta, emendata sunt nonnunquã: id, vt Galenus docet 2. Aph. com. 17. resectione partium quæ putruerunt fit, non alteratione cõtraria. Hæc omnia sanguini possunt accidere: ut putrescat, scilicet, dum prauè disponitur calfactus, aut humidior redditus, uel vt putrescat alteratus tota substantia. Sed nunquid vt ex bile naturali, cùm putrescit, gene-

Aliud est rē putrescere ac putrem esse.

Quo differt ustio à putredine.

Cum res secũdum substãtiã mutata est, ad priorem statum redire non potest.

generatur alia bilis præter naturam species, quæ diuersa quidem est ratione à priori tamen in ratione bilis flauæ conuenit; ita sanguis putrescens in alterius speciei sanguinem transit, qui sanguis præter naturam sit? an in alterius generis succum degenerat, ut vinum in acetum? Ego quidem puto in genus diuersum degenerare: neque posse sanguinem putrescere, non permutata sanguinis natura. Nam Galenus, secundo De elementis, & libello De atra bile, & De natura humana, & vbiubi de succorum speciebus differit; sanguinem præter naturam fidei duplici tantum ratione dicit, aut alteratione simplici, aut permistione alterius succi. itaque fieri posse deficientem à naturali; factum aut calidiorem, aut frigidiorem, aut humidiorem, aut ficciorem, vel pituitosiorem (vt ita dicam) vel biliosiorem. Tamen reliquos succos dicit fieri præter naturam his duobus modis, & præterea putredine: qui modus non est in sanguine. quippe qui cùm putruit, alterius generis, succus statim est aut bilis flaua aut melancholia, aut pus. Inuenimus igitur iam aliud, quo sanguis differt ab alijs succis: vnde manifestum fit, sanguinem prima ratione tantùm posse putrescere; vt sanguis adhuc sit, dum disponitur scilicet prauis qualitatibus ad concipiendam putredinem, ut dum incalescit. quod, si quis exactè loquatur, nondum est proprie putrescere. Quòd tota substantia iam permouetur; species præter naturam est bilis, aut melancholiæ, aut est pus. non igitur fieri potest febris à sanguine putrescente propriè. nam quod ita putrescit, tota substantia iam permouetur: quare alterius generis succus iam est. Cum igitur hæc ita se habeant, qua alia ratione putandum est, Galenum dixisse, triplex esse tantùm putridarum febrium genus; quàm quòd sanguinis pars, quæ febrem facit, nondum putret, quæ iam putret, sanguis non est, sed bilis? Quòd uerò hæc sit Galeni mens intelliges, eò quòd febrem hanc ex sanguine a biliosa, non alia ratione dicit differre loco prædicto, quàm sola lenitate aut initia. quoniam, scilicet, bilis, quæ ex putredine sanguinis generatur, mitior est bile putri, ex alia bile genita. quantò sanguis naturalis naturali bile mitior est, ut dictum à Galeno est libello De atra bile, & à nobis iuxta illius mentem in primo huius operis libro: atram bilem ex bilis flauæ vstione molestiorem multò esse ea, quæ ex siccato sanguine consistit. nam omnia insequuntur quodammodo naturam eorum, ex quibus sunt genita. itaque febris putrida ex sanguine biliosa est: miror tamen ea, quæ est exquisita. quod sumus paulò post aduersum Valeriolam rursum monstraturi. Non eo inficias febrem hanc compositam esse: non tamen ex duabus putridis, sed ex febre quæ fit à sanguine non putri, sed qui prauè disponitur; & ex altera à bilioso humore. quæ febris minùs solet exacerbari, quam biliosæ aliæ, quia bilis ipsa, dicta ratione est mitior, & contingit sanguinis esse tantò plus quam bilis, ut incrementa quæ per tertios dies contingunt, insensum latentia prætereantur. Sed cur sanguini non sunt tot modi conuer-

Sanguis putrescēs in alterius generis succū degenerat.

Explicātur uerba Gal.

Quomodo febris ex sanguinis putredine sit composita.

uersionis ad dispositionem præter naturam, quot alijs succis? Sua natura facit, quæ cum in aliorum succorum mediocritate constituta sit; non potest esse multiplex, ut quæ consistunt in extremis. Est enim sanguis (ut De facultatibus naturalibus) succus moderato calore genitus, reliqui ab immoderato. moderatum in rebus omnibus est unum, immoderata plura. atqui succus, qui putredine progignitur, non fit à moderato calore: quare sanguis nō est. quam rationem simul cum assertione scripsit Galenus secundo De crisibus capitulo 12. quid enim aliud continent hæc uerba? Liquet tamen, quòd cùm hic putrescere cœperit; non ampliùs bonus remanet, sed iam ad amaræ bilis naturam transit. atque in hoc illud seruatur, triplex esse genus uniuersum simplicium febrium. quæ enim ex sanguine putri fit, iam quodammodo biliosa est. siquidem in naturalibus sermonibus rectè ostensum est; sanguinem ex moderato calore generari, flauam autem bilem ex maiori, atram uerò ex satis immodico. Hæc Galen. quibus apertè innuit, quia sanguinis natura in succorum mediocritate est, non posse non permutare naturam per putredinem. Sed horum exacta notitia ex ijs, quæ de sanguinis natura in primo huius operis libro scripsimus, pendet. Modò de proposita quæstione satis diximus.

Sanguis cur per putredinem in alium succum transeat, qui sanguis non sit.

De modo quo febres inuadunt humana corpora. CAP. XX.

INVADVNT febres humana corpora, vel sana adhuc, vel conflictata alijs morbis, ut febris febri superuenit. atque febris quæ superuenit: aut delet priorem, aut cum ipsa una manet. idque aut copulatis duabus, aut pluribus fit. Vt contingit hominem adhuc bene ualentem, diaria febre aut putrida corripi: & febres aliorum generum solent sæpe in febres hecticas terminari, atque is, qui febre laborabat hactenus diaria aut putrida; iam non ea solùm, sed hectica etiam teneri. & tertiana febris solet simul cum quotidiana commorari, quod in hemitrito perpetuò fit. Ecce igitur vt hæc omnia contingant in febrium inuasionibus, tamen in modo, quo febrium quædam species nos inuadunt, controuersias medici agitant, quas propositum est modò dirimere. Negant enim plerique, posse febrem hecticam a principio hominem inuadere, nulla alia prægressa, idque hac ratione. Dictum est libello De inæquali intemperie cap. 5. re quæ ipsa constat, etiam dicente nullo; quæ tenuia sunt faciliùs alterari quam quæ crassa, quæque natura tenuia & calida, faciliùs concipere calorem contrarijs. atque ad confirmandam hanc rem additum est exemplum appositissimum. Maxime quidem promptus ad alterandum spiritus est, utpote tenuissimis constans partibus. atque id non aliorsum dicit Galenus, quam ut monstret: cùm inflammatur membrum aliquod, necessario spiritum inflammari ante succos, & solidam substantiam. Igitur, dicunt, hæc ipsa ratio monstrat: non posse membra solida accipere factum calorem, quin spiritus illum multò ante acceperint aut humores. quare colligunt; febrem hecticam necessariò alias febres subsequi.

Cōtr. agitatur, an hectica inuadere possit à principio

quodque Galenus primo De differentia febrium capite octauo & tertio De præſagitione ex pulſibus capite tertio hecticas febires à principio inuadere dixerit, ita interpretantur à principio, id eſt primis ſtatim diebus, vt tertio aut quarto. conantur eruere hunc ſenſum ex ipſo Galeno: qui decimo Method. cap. quinto ita ſcripſit: Quippe vel in febres ardentes ex ea incidunt, à quibus niſi priùs mors occupet, in hecticas recidunt, atque ſtatim ab ijs, in maraſmum: vel protinus ab initio ipſa hectica febris ſimul incidit præteriens ardentem: maximè tamen, vt dictum ſæpe, ſiccos calidoſque affectus ſtatim à principio hectica corripit. ſicuti mulieri, accidit, quæ atu mno ex triſtia & vigilijs, febricitare cœpit, perſeuerauit autem ad plurimum hyemis. hanc quarto die, vt ſcis, vidimus, deprehendimuſque ſtatim hecticam eſſe febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur coniunctam. Hæc Galenus. Ex quo loco conātur colligere, verba illa, *ſtatim à principio*, idem ſignificare quod, in primis diebus. nam mulierem illam proinde dixit à principio correptam hectica febre: quoniā quarto die illam hectica laborare deprehendit. Qui tamen decipiuntur multis modis. nam primò tenentur concedere; aut ſuam rationem eſſe inefficacem, aut neceſſariò putridam febrem fieri poſt aliquam diariam, atque adeo, hunc perpetuò ordinem ſeruari, vt diaria ante putridam, & putridam ante hecticam fiat. Quantò enim ſpiritus ſunt humoribus tenuiores, tantò humores membris. Atqui Galenus, libro De inæquali intemperie loco ex aduerſa parte adducto, ſpiritus cum homoribus confert, atque eòs dicit promptiùs inſlammari. Tamen neque ipſi, neque alius quiſquam aliquando negauit, fieri poſſe febrem putridam a principio, id eſt a primo momento ægrotationis. ipſa igitur ratio qua vtuntur, ſe ipſam reuincit. Præterea quod ex Galeno interpretantur, ipſa autoris verba non permittunt; nam ſi incipere à principio, eſt incipere primis diebus; qua ratióne dictum verè fit à Galeno loco citato ex primo De differ. feb. & tertio De præ ſag. ex pulſ. Febres hecticas nunquam fieri à principio, niſi cum fiunt ex cauſis protarcticis? nā in primis diebus, id eſt tertio aut quarto, facile eſt febrem hecticam ex ardente fieri ſine cauſa procatarctica. quod enim diaria febris poteſt facere, aut vna aliqua cauſarum procatarcticarum, non eſt quòd ab vrente febre non poſſit fieri multò promptiùs. Igitur ſi à principio nunquam fieri poſſunt, niſi ex cauſa procatarctica: illud *à principio*, principium totius ægrotationis ſignificat, non primos dies. Nam quod ex Galeno adducebantur, declarat nihil. Vnde enim colligis: quoniam ille quarto die vidit febricitate mulierem febre hectica, illam non febricitaſſe tali febre à principio; maximè cùm de re longè diuerſa diſſerat illic, atque in De diff. feb. Illic enim de permutatione ardentium in hecticas: hic de modo, quo inuadunt ſingulæ, ex profeſſo diſputat. Valeat itaque hæc interpretatio: atque nos veriorem Galeni ſenſum enarremus. Febris non ideò diaria dicitur, aut putrida quòd in ſpiritu aut humore magnus calor ſit, ſed quòd quatuſcunque is eſt, eſſe habet factū id eſt, ſecundum habitum. intereſt verò tam multum, calorem eſſe magnum aut

Reprehēdit autor priorem ſententiam.

Deciditur contro.

aut esse factum; vt ferè semper fit, is qui fit, eo qui est factus intensior multò. Quòd calor intensus fit, ex proprio ipsius qualitatis incremento nascitur: sed quòd fit in habitu, ipsius substantiæ in qua recipitur facit dispositio. tenuitas igitur spiritus, qua humoribus præstat & membris, illud vnum facit, vt spiritus in calescant citiùs, & intentiùs: non tamen vt citiùs calorem in habitu concipiant. Facile ergo est intelligere, calorem, etiam si tres substantias simul affecerit: tamen citiùs cōtraxisse factum esse in membris, propter maiorem dispositionem, quam in ipsis reperit. Quòd si rationem non assequeris, euidenti experimento te deducam. Finge hominem hectica febre laborare. vides huic adesse secundum totum corpus remissum calorem, Prouocetur vehementer ad iram: increuit huic homini calor manifeste, qui tamen feruor non toto ægrotationis tempore perdurat, sed intra terminū diariarum febrium ad priorem gradum rursus calor redit, quia superuenit febri hecticæ manifestè diaria. igitur in flammati sunt spiritus, vnde constat ipsos inflamatos antea non esse: sed quod cordis calor non fecerat, iram fecisse modò. erat ergo priùs quàm irasceretur, calor factus in solidis mēbris, non tamen in spiritibus: aut si fortasse gradus aliquis caloris præter naturam erat in spiritibus hectica febre laborantis, is nos erat tantus, vt possit calori facto in corde, nouum gradum caloris fientis addere, quod ad febriss diariæ naturam erat necessarium. Igitur fieri potest, vt febris hectica inuadat hominem nulla diaria prægressa calore in membris facto; & nullo facto in spiritibus: aut non tanto, vt possit cordis substantiam recalfacere. Secundo libr. De crisib. cap. vltimo ita scriptum est a Galeno: De hecticis autem non est præsentis temporis sermo. nulla enim earum in primis diebus, sed in progressu temporis talis efficietur. Quæ verba aperte videntur confirmare sententiam, quam refutamus. tamen hæc ita interpretor, febres hecticas nunquam fieri à principio, nisi cùm ex causis procatarcticis fiunt. Hę ipsæ rationes euidenter monstrant, posse febrem hecticam consistere cum diaria, neque accessione hecticæ febris diariam, si que præerat, statim extingui quod nonnulli negant, & omnes in controuersiam vocant. Nam si febri hecticæ, accessu causæ procatarcticæ, potest diaria superuenire, quod paulò antè exemplo monstrabamus: eadem ratione & diaria cum antecedit, poterit cum superueniente hectica consistere. quæ enim obsecro causa est conuincens, cùm diaria febris in hecticam transit; diariam repentè extingui, manente ea solum quæ superuenit? quod (dicunt) spiritus, cùm inflamati iam sint humores aut multò etiam magis cùm membra tenuantur vsque adeò, dissipanturque, vt non amplius possunt cordis substantiam calfacere. Vocant testem suæ sententiæ Galen. qui primo De diff. feb. cap. 7. febrem ephemeram cessare statim ac putrida est, his verbis dixit: Calfacta enim plurimùm in ephemeris febribus excrementa, & principium putredinis inde accipientia alterum genus succendunt febrium, post priorem sedatam. Cæterùm vt ratio ipsa per se primùm perpendatur, ea nihil monstrat. quandoquidem assumit, spiritus per attenuationem minùs calfacere. cum tamen

Explicatur uerba gal.

Hectica cū diariā consister potest

Cōtrariæ sententiæ ratio ex penditur,

quæ in flammantur, quò tenuantur magis, eò fiant ardentiora, & magis penetrent, proindeque penitius vrant. Adde oportere hac ipsa ratione, neque febrem diariam posse hecticæ superuenire: itaque neque hac, neque illa ratione, posse hoc duplex febrium genus copulari, quod tamen monstratum experimento est. Intelligendum igitur ex Galeno puto; genus, quodcunque febrium posse per se prima aggressione inuadere; & cum quocunque alio copulari. nam aliter, qua ratione putas, superueniente febre putrida, cessare diariam, teneris dicere: & superueniente hectica cessare putridam. cuius contrarium à Galeno paulò antè audiuisti, cùm de muliere illa dissereret, dicente. Hæc quarto die vidimus, depræhendimusque statim hecticam esse febrem, cum alia earum quæ ex humoribus excitantur, coniunctam. Quod ex Galeno afferebatur, ita interpretor: alteram speciem febris succendit, priore desinente, intra terminum diariarum. quod nihil aliud est dictu, quàm perseuerare secundam, finita priori. Atqui de hac quæstione hæc sunt satis.

Galeni uerba de claratur.

An febris pestilens sit in genere putridarum. CAP. XXI.

Quorundam sententia.

PESTILENS febris, vt docet Galenus 1. De differentia feb. ex aere putri qui inspiratur, fit. Hæc vt nonnulli barbarorum censent, potest esse non tantùm febris putrida, sed etiam generis diariarum. quandoquidem dicunt, si inspiratur aer putris, spiritum ante humorem infectum iri: (huic opinioni videbimur fortasse nos quoque adstricti, qui paulò superiùs, fieri posse febres spiritibus putrescentibus, censuimus) alij illorum opinantur, omnes pestilentes esse putridas. quandoquidē à Gal. lib. 1. De diff. feb. ita est scriptū: ἐπεὶ δὲ τῶν λοιμώδων ἐμνημόνευσα πυρετῶν ὑπὸ σηπεδόνος ἁπάντων γινομένων, idest, *postquam autem mentionem fecimus febrium pestilentium, quæ omnes ex putredine fiunt.* Cæterùm non dubium est ambas has opiniones aberrare & ab opinione Galeni, & ab eo quod res habet. Nam Galenus 3. De præsagitione ex pulsibus, cap. 3. longo sermone docet, multas pestilentium febrium esse hecticas, statim à principio. diaria uerò non possit esse pestilens, nam ut accepimus à Galeno in principio primi De morbis popularibus: ratio morbi pestilentis non est alia; (neque enim pestilens, est species quæpiam morbi) quam quòd perniciosus sit, & multos eorum quos affligit, tollat. tamen si putredo aeris qui inspiratur in solis spiritibus concepta sit, alteri substantiæ non communicata; neque perniciosa sit febris, neque multos tollet, sed 24. horis salubriter terminabitur. Itaque uerissima sententia est, Febres pestilentes posse esse tantùm hecticas, aut putridas. Sed rogas, si hecticæ etiam esse possunt, non tantùm putridæ: quorsum dictum est à Galeno: Omnes pestilentes ex putredine fiunt? Respondent, quidam qui huius sententiæ sunt. Omnes fieri ex putredine aeris: quanquam quæ hecticæ sint, non ex re aliqua interiùs putrescente, sed corde calorem habente factum. tamen hoc responsum, quanquam alicui possit arridere prima fronte, non est ex autoris

Reprobatur & decidítur controuersia.

Quae ad uerba Gale. quidã dicant.

autoris mente. Nam illic Galenus uolebat disputare, An vera esset sententia Athenæi, dicentis; febres omnes fieri ex putredine. capitéque hoc principium. Sed quando de pestilentibus dicere cœpimus, quæ omnes ex putredine fiunt, consentaneum ad sequentia, hic quidem disputare de antiquo dogmate, omnem febrem ex humorum putredine dicente oriri. fieri ferè enim ita docet tota ab Athenæo schola. Ergo eodem modo intelligendum est Galenum dicere febres omnes ex putredine fieri, quo Athenæus dicebat illas ex putredine fieri. aliter loqueretur παρέργως. tamen Athenæus, de causa interna loquebatur. ergo haud obscurè significat Galenus, omnes pestilentes febres pendere ab interna putredine. Sed qua ratione id uerum fit, iam dico. Vt per febres pestilentes, & uocatas humorales, putrescunt succi: ita per hecticas pestilentes putrescit ipsa substantia cordis, uel saltem succi illi, qui proprium eius alimentum sunt, qui more roris per illud sunt sparsi. nam ut per alias hecticas hi consumuntur, ita per has corrumpuntur putredine mala. Nam alter, qua ratione intelligis, differre hecticam pestilentem ab alijs hecticis, num quia hæc ab aere putri fit? aer putris est causa externa, hæc non permutat speciem morbi. Si in ipsa affectione, aut ijs, quæ interiùs in ipso corpore contingunt, discrimen non est externa causa neque faciet morbum pestilentem. neque periculosum esse. si igitur oportet pestilentem hecticam ab alijs hecticis differre, necesse est cordis substantiam passionem aliam à calfactione facta subire, (quandoquidem aliæ etiam hecticæ fiunt corde habente calorem factum) quæ non videtur alia esse quàm putredo. Adde symptomata quæ febrem hanc sequuntur, apertè prodere, rem ita habere, ut diximus. Nam docente Gal. capite nuper citato ex 3. De præsagitione ex pulsib. adsunt necessario huic febri fœtor anhelitus, & calor in thorace, & calor erisypelatis in partibus oris. Sed fœtor est symptoma proprium putredinis. ergo non est per hanc febrem solum calor factus in substantia cordis, sed putredo aliqua. hanc non necesse est esse in humoribus, aut spiritibus. nam Galenus loco dicto docet, pestilentem febrem fieri à principio hecticam, cum humores in eo sunt inepti ad patiendum propter frigus, & ideo ab acre putri manent inalterati: cordis vero substantia paratior est, & ab illo patitur. patitur ergo substãtia cordis, aut internus ille cordis humor, qui à quatuor succis est diuersus, putredinem. Itaque constat, ut Galenus verè dixerit, omnes febres pestilentes fieri à putredine, etiam si hecticæ sint. Verum dices, Non ergo omnis febris, quæ fit à putredine, est putrida. Inualuit vsus vt quæ pendent ex humurum putredine, solum putridæ appellentur: quæ uerò aut ab spirituum putredine, aut interni humoris membrorum, non ita, sed illæ diariæ, hæ hecticæ. nihil moror. intellige rem vt habet, & si lubet voca blityri.

Autoris sententia.

Obiectio diluitur.

De

De ſynocho, & de ardente febre. C A P. XXII.

Cōtinuarum febrium diuiſio. FEBRIVM continuarum & quæ ad infebricitationem (vt ita dixerim) non perueniunt, quædam ne remiſsiones quidem habent, ſed aut à principio ad finem vno perpetuo incremento vires aſſumunt, aut ab ipſo ſtatim principio quamminimo tempore totam nactæ magnitudinem vnica remiſſione conquieſcunt, aut eundem caloris modum toto morbi tempore retinent: quædam intenſiones habent alternatiè ac remiſsiones, aut ſingulis diebus, aut tertio quoque, quartòve die. Fiunt verò febres hac aut illa figura; propter genus cauſæ à qua pendent. nimirum quæ continentes ſunt (quarū eſt triplex illud genus, increſcentium, decreſcentium, & æqualium) à ſanguine fiunt aut putreſcente, aut feruente, ac ſupra naturalem menſuram aucto, vt 19. huius libri capite dictum eſt. Quæ etſi continuæ ſint, per vices incrementa habent, ab eiſdem prorſum humoribus fiunt, à quibus intermittētes, quæ eiſdem diebus repetunt, quibus illæ ingraueſcunt: quæ ſingulis diebus, à pituita: quæ quartis, à melancholia: quæ tertijs diebus, à flaua bile. De qua *De tertiana continua agitāde controu. due.* febre agitabuntur modò controuerſiæ duæ: prima, an hæc ſit nomine cauſi perpetuò intelligenda, an aliquid aliud cauus ſit, quàm tertiana continua. ſecunda, an hac ſit mitior, an acerbior, febris ſanguinis putreſcentis. Videas *Quid Auicenna de cauſo.* Auicennam, nec non reliquos omnes autores Arabes, caput proprium cauſo dare, diuerſum à capite tertianæ continuæ: quanquam illum inter bilioſas febres collocant. (cum inquam qui eſt exquiſitus: alium enim ex ſalſa pituita eſſe concedunt) itaque dicunt tertianam febrem eſſe nunquam intermittentem, ſed remittentem ingraueſcētemque alternis diebus: cauſum exquiſitum eſſe bilioſam febrem, ardentem, & quæ neque accretiones habeat, neque re- *Quid Galenus.* miſsiones, ſed grauiter affligat perpetuò. Tamen apud Galenum neque in opere quod ex profeſſo febrium differentijs deſtinatum eſt, neque in opere De criſibus, quod ad febres attinentia multa continet, neque alicubi alibi, talem febris differentiam inuenias. namque inter putridas nulla eſt febris, quæ repetitionibus, aut accretionibus careat, præter febrem ſanguinis. proinde alij febrem tertianam continuam dicunt eſſe cauſum, iuxta Galeni doctrinā, qui ſecundi De criſibus capite 6. ita inquit: Nam quæ ex ſola flaua bile febris accenditur, ſine aliquo viſceris malo: ſi quidem manente adhuc intra vaſa bile accenditur, cauſus exquiſitus eſt. quarto etiam De ratione victus in morbis acutis Hippocrates meminit duplicis cauſi, quorum alterum commentatur Galenus eſſe exquiſitum & ex bile, alterum nothum ex ſalſa pituita. Alijs uidetur ſub cauſi nomine etiam febris ex ſanguine contineri. nam illud genus febrium videtur dictum à Galeno ardentisſimum: & prima parte Aphoriſmorum commentario uigeſimotertio, in ardentiſſimis febrib. nullum inquit maius inueniſſe ſe remedium, quam ſanguinem mittere uſque ad animi deliquium: cùm tamen eo genere euacuationis in ſynochis ex ſanguine uideatur vtendum eſſe maximè. in eodem etiam cap. ſecundi De criſibus,

bus:quod paulò antè citauimus,inquit,eas febres eſſe in genere deurētium. Ego quidem nomen cauſi non putauerim ſimplex eſſe, ſed de multis varijſque ſpeciebus dici:dque non pari ratione de omnibus,ſed ſecundum analogiam,ut Galenus docet diffuſè comment. 13.4. De ratione uictus in acutis: ſignificareque non tam morbi ſpeciem, quàm grauitatem. nimirum febris, quàm vrens calor, ſitis ingens, ariditas, & nigrities linguæ comitantur,cauſus eſt;quam non hæc omnia, ſed horum plurima, cauſus etiam dicitur per analogiam. eſt tamen exquiſitus cauſus, cui adſunt omnia:quem ex bile eſſe rectè coniectat Galenus.fuerunt tamen etiam aliæ febres cauſi,ut quæ ex pituita ſalſa eſt, aut quæ eſt ſynochus. has enim febres quanquam non omnia accidentia,pleraque comitantur.Sed roges,Cur ergo duplicis cauſi meminit Galenus in dictis commentariis,ac non potius triplicis;bilioſi ſcilicet,ſanguinei,& ſalſi?an quoniam ſanguinea febris quodammodo bilioſa eſt, ut paulò antè confirmauimus? Ex dictis haud dubium eſt, acutiorem & acerbiorem eſſe febrem continuam & bilioſam ſynocho cum putredine. nam febrem ex bile intra uaſa putreſcente dixit Galenus cauſum eſſe exquiſitum, febrem ex putreſcente ſanguine in genere eſſe deurentium:haud dubiè ſignificans, eſſe febrem vrentem,ſed non exquiſitam.Quanquam uideo Franciſcum Valeriolam in confirmanda contraria aſſertione longiſſimam enarrationem ſcripſiſſe,dicentem ex opinione Galeni febrem ex ſanguine acerbiorem eſſe tertiana continua, & acutiorem; atque hac in parte ſcriptores Arabes à Græcis disſidere. Ego verò putauerim ipſum Valeriolam diſſidere ab vtriſque. illos enim video in eadem ſententia conuenire: nimirum febrem ex ſanguine mitiorem eſſe, & magis ſalubrem, quod ille etiam negat.Sed certum eſt illum, ijſdem prorſum argumentis,quæ ille ſibi obiicit,reuincere:ne ampliùs hac in parte in componendis Arabibus cum Græcis laboret. Galenus ſecundo lib. De criſibus capite ſexto ita ſcripſit: Cùm verò neque declinatio aliqua quæ ſentiri poſſit, fiat ſemper verò a primo principio ad criſim ſimilis perſeueret generis quidem eſt & hæc febrium deurētium, ab ijſdem uerò acutie differt. Hæc ipſa uerba uſurpat Paulus libro ſecundo capite decimoſeptimo. quibus uerbis apertè ſignificatur;ſynochum eſſe in genere deurentium, ſed illis minùs acutum. Immo uerò (reſpondet Valeriola) hæc ipſa uerba docent:ſynochum eſſe acutiorem ardente febre. nam cùm aliquid dicitur ab alio re quapiam differre; ratio differendi dicitur eſſe in ea re, quæ cum alia confertur, non in ea cum qua collatio fit. Ego quidem uellem Valeriolam, cùm hæc dixit,produxiſſe præceptum aliquod grammaticum, quo confirmaret. ego enim ſi dixero,differt Valeriola doctrina a Galeno:nunquam me putabo dixiſſe Valeriolam eſſe Galeno doctiorem, neque qui audiet, tale quidquam intelliget. ſed (niſi illi communis,& conſtans alioqui de utroque opinio amphibologicam aſſertionem diſtinctam fecerit:)reſpondebit.Quid ita?cur ego dixerim: aut quia Valeriola doctior eſt Galeno, aut quia Galenus doctior eſt Valeriola.Itaque eſt illa Galeni aſſertio amphibologica, ex qua proinde neutrum poſſis colligere, ſed requirendus ſenſus uerborum eſt ex aliis eiuſdem

Autoris ſententia de cauſo.

Acutior & acerbior febris eſt continua bilioſaſy nocho cū putredine.

Refutatur Valeriola.

dem autoris locis. nunquam enim, mihi crede, tam breui hæc preteriiſſet, Galenus, aut reliquiſſet ſub dubio, niſi alibi explicuiſſet ſatis. quanquam neque in illo ipſo capite, mihi videtur obſcurè dixiſſe; ſynochum eſſe febrem minùs acutam biloſa; niſi hæc duo aut tria verbula ab aliis omnibus præſcindas, nihil conſiderans antecedentia. dixerat enim, (quod paulò ante retuli) bilioſam eſſe exquiſitũ cauſum. mox ſubdit: ſanguinea eſt in genere vrentiũ. ſi ſanguinea hæc eſſet acutior, ac magis periculoſa ardente; diceretur profecto non generis deurentium, ſed cauſus exquiſitior. Verùm explicat nobis locum hunc euidentiſſime alius ex ſecundo De differt. febrium capite nono, quo ita eſt ſcriptum: Conſentaneum ergo eſt, ſanguinem ipſum non nunquam ijs quæ inflammationem patiuntur particulis, ſubire putredinem, & ex ipſo ſimpliciores quidem quam ex alijs humoribus febres fieri: ſimilitudinem autem paroſyſmorum tertiani circuitus maximè accipere. Dicis, Galenus illic non dixerit de febribus quæ fiunt ex ſanguinem putreſcente in venis, ſed in particula inflammata: à quò mitiores febres excitantur, mitioribus vaporibus euntibus in cor. Primò intellige Galenum ſtatim tranſtuliſſe ſermonem ad febres omnes ex putredine, vbi putredo ſit. addidit enim paucis interpoſitis; Et ſanè febres ſecundum ſpecies ſuccorum, in quos ſanguis mutatur, conſiſtunt ſola malignitate aut contrario differentes. ſi quidem quæ ſanguinis commutationem conſequuntur; ſimpliciores ſunt, & in alijs & in liuitate caloris. Sed etſi Gal. non diceret, an non eadem ratio eſt, ſiue putredo in parte inflammata, ſiue in venis fiat? Si vapores mitiores in cor tendunt ex putri ſanguine, quàm ex putri bile: putris ſanguis benignior ſuccus eſt putri bile. nam vapor refert naturam ſucci ex quo eleuatur, eamque quam habet, cùm vapor eleuatur, non quam habuit priùs. itaque non eleuabitur, vapor mitior quod ſanguis mitior eſſet antequàm putreret; ſed qđ mitior eſt etiam modò cùm putret. certè dictum eſt à Galeno nò ſemel, ſed millies: humorem ex alio factum eò mitiorem eſſe, quò is ex quo eſt factus natura eſt mitior: & eò deteriorem, quò ex deteriore. non alia ratione probat, (vt nos in primo huius operis libro diximus) atram bilem vſtione flauæ deteriorem eſſe ea quæ ex naturali melancholia fit. Sunt verba Galeni hæc quæ in capite. 21. illius libri retuli, & modò diſtinctionis doctrinæ gratia repetam Atque adeò exitialis generatio eius eſſe videtur, vt quæ atro humore ſuperaſſato (liceat ita interpretari) contingat; multò verò hac profectò magis exitialem cenſendum eſt, eam bilem atram, quæ à flaua bile ſuperaſſata gignitur. quantò nimirum humor humore efficacior eſt flaua, inquam, bilis ea quæ eſt velut ſedimentum ſaguinis. Vides Galenum cenſere, vt propoſuimus, genita ſequi naturam eorum ex quibus generantur: & ex mitioribus mitiora, ex malignioribus maligniora fieri. Quanquam tu contrà cenſes, quò benignior eſt humor, eò maius malum eſſe, ipſum eſſe putrem. profectò iſta ratione nunquàm ſedimentum ſubrubrum ſignificaret ſecuritatem cum morbi longitudine; quod dictum eſt ab Hippocrat: ſecundo Prognoſt. Galenus in comment. inquit, id genus ſedimenti ſignificare longitudinem,

Ex mitioribus mitiora ex malignioribus maligniora fiunt ex Galeno.

quia crudum sanguinem significat: securitatem, quia mitissimum humorem. tu uerò contrà colligeres, quia mitissimum humorem significat, factum esse causam morbi, maius & citius periculum significare. nā quod dicis per eam febrem putrere omnes humores, (quo te putas rationem diluisse) reuera non est ad rem. nam Hippocrates non dixit, si solus sanguis simplexque redundat, morbus est longus, & securus: sed sedimentum subrubrum securitatem significat constat verò subrubrum sedimentum apparere, per has febres plerunque. quare quidquid contingat circa humores, fatendum tibi est, hanc febrem esse securam & longiusculam, aut Hippocratem malè censuisse. Quanquam quod dicis, de putredine omnium humorum in hac febre; nollem te ita intelligere, ut neges putredine illa sanguinem præcipuè corripi. quod si concedis, concedes arbitror; hoc quoque alijs omnibus febribus, quæ continuæ sunt, contingere; vt scilicet putredo in humore proprio præcipue consistat: in alijs omnibus etiam aliquatenus. Non enim consentaneum est, posse humorem aliquem, intra venas cum alijs omnibus permistum, tanta corripi putredine, quin alios aliquatenus contagio afficiat. itaque hoc contingit in omnibus; tamen periculum & acuties, consequuntur præcipuè affectum. Tibi sane Francisce Valeriola, quem perspicaci esse ingenio ex tuis scriptis intelligo, hæc sunt satis. quæ verò ad te reuinciendum sufficiunt argumenta, non arbitror alius quisquam dissoluet. Quare satis iam puto me monstrasse; febrem continentem tertiana continua mitiorem esse.

In omnibus febribus continuis cū proprio humore precipuè putrescēte aliquatenus putredine afficiantur.

De febribus accidentibus. C A P. XXIII.

ANTIQVIORES medici, ut Galenus refert 7. Aphor. comment. 42. febres eas quæ per se sunt febres, simpliciter appellabant, & febres morbos: eas verò quæ ex aliqua inflammatione pendent, cuiusmodi sunt pleuriticorum & phreniticorum, febres accidentia vocabant. non quod tales febres reuera morbi non sint: (omnes enim febres, sunt affectiones præter naturam, lædentes operationes per se, & ad sensum) sed quod alios morbos consequantur, vt accidentia morbum. dictum enim ab ipso Galeno est libro De differentiis morborum; fieri sæpe, vt morbus morbum consequatur, & morbus vnus, ad alium rationem accidentis habeat. Cæterùm videtur in definienda febre accidenti, oriri ex Galeni verbis non parua controuersia. nam in huc allegato comment. ex 7. Aphorism. ita scripsit, In quibus, sine partis inflammatione putrescentes in uenis humores febrem accendunt, in illis solis dicebant hominem à febre vexari, & ipsum à febre teneri. Tamen paulò infrà in exemplis earum febrium, quæ febres morbi sunt, lipyriam nominauit: quam tamen 4. Aphorismo 48. ex inflammatione in parte corporis profundiori ortum habere dixi. Hæc igitur sunt quæ minùs videntur consentientia. quæ tamen nonnulli ita interpretantur, Galenum ubi febrem lipyriam ex inflammatione

Cōtrouer. de lipyrie febre.

Quorum interpretatio dam interpretatio ei. Quorum interna ortũ hīc dixit, loquutũ esse ex propria sñia: vbi illã dixit esse febrem morbum, retulisse sñiam antiquorum. Quòd sanè antiquorum sententiam referat, ipse verborum contextus declarat. cæterùm interrogandum hos est, quorum ex antiquioribus sententiam interpretetur: nunquid Asclepiadis, aut Erasistrati, aut alicuius aliorum quos solet parui pendere, an Hippocratis à quo nunquam videtur ausus latum vnguem recedere? nunquid non Hippocratis? refert igitur antiquiorum sententiam, quam probat tamen. Igitur nihil interest ex se loquatur, aut ex aliorum mente: si modò comprobat sermonem. Dicunt hoc vno differre, inter modum quo Hippocrates loquebatur, & quo vsus est Galenus. quòd Hippocrates & antiquiores omnes febrem quãcunque, cui cum frigore extremorum adesset interiùs vstio, febrem lipyriam appellabant: Galenus verò non quamcunque talem, sed eam solummodò, quæ propter internam inflammationem hoc habet Sed non video quid referat controuersiam hanc de nomine inter Hippocratem & Galenum constituere; Galeno præcipue nulhbi id dicente. maximè cum ne, si id intelligas, ab antiquioribus dictum esse, possis ipsos à contradictione vindicare: si indistinctè (vt illo capite habetur) febrem lipyriam, dicant esse febrem morbum; tamen omnes febres consistentes cum partis alicuius inflammatione, esse febres accidentes dicerent enim ipsi ista ratione posse lipyriam febrem esse sine inflammatione interna; etsi magna ex parte (etiam iuxta illorum interpretationem) cum illa consisteret. Indigent igitur hæc loca altiori interpretatione, quam iam proferre aggredior, ex ipsis autoris verbis, & rerum de quibus disputamus naturis eductam. Animaduertendum primum est, non omnem febrem consistentem cum inflammatione esse febrem accidens, sed eam tantummodo quæ ex inflamatione est. Nam finge hominem aliquem laborare terriana, aut quartana, atque huic dum febre laborat, ex alia occasione subortam inflammationem esse. an dices illum febre accidente laborare; non arbitror. nam febris illa non pendet ex inflammatione: etiam si casu quodam factum est, vt cum inflammatione consistat. Finge iterum cœpisse aliquem ex pleuritide febricitare: tamē huic tam morbosum in corpore affuisse apparatum; vt in venis pituita aut bilis cœperit putrescere, quarum putredine febris iam foueatur. constat febrem morbum. nam etiam si huic homini inflammatio resoluatur; non soluetur febris vsque dum putris materia vacuetur. non igitur illa erat febris; pendens ex inflammatione, quandoquidem resoluta inflammatione, perseuerat. Monstratum ergo est, non omnem febrem quæ est cum inflammatione, esse accidens: sed illam tantummodò quæ ex inflammatione pendet, & cum inflammatione tollitur. quam constat rursus, non posse habere calorem factum in humoribus, aut membris. nam quæ hunc habent; necessariò indigent curatione propria, præter inflammationis sublationem. Si igitur vt dictum à Galeno est. 1. De febr. different. nunquam potest homo laborare febre, quin calor sit factus in spiritibus, humoribus, aut membris, atque omnes febres necesse est aut diarias, aut putridas, aut hecticas esse: constat,

Autoris sententia

Febris accidentia in genere diariarũ.

ſtat, febres omnes quæ ſunt accidentia, eſſe in genere febrium diariarum: ſi quidem neque putridæ ſunt, neque hecticæ. Quanquam video Auicennā effugiſſe hanc difficultatem, dicentem: diuiſionem illam in hecticas, diarias & putridas tantummodo eſſe earum febrium, quæ febres morbi ſunt. quaſi velit, reliquas nullius eſſe generis. Cæterùm non video cur bubo & inflammatio externa, cum ſuccendit febrem, caloris facti in ſpiritibus cauſa ſit: non tamen ea quæ eſt interna, cùm & potentior & vicinior cauſa ſit. neque prætereа putauerim fieri poſſe, vt calor cordis in totum corpus diſtribuatur, nulla trium ſubſtantiarum calfacta vehementer. maximam enim vim in deducēdo calorem in corpus vniuerſum, habet ſpirituum per arterias ductus. Videmur igitur iam monſtraſse, febres quæ verè accidentia ſunt, in genere diariarum eſse. nam quanquam febris etiam diaria habeat per ſe propriam per manſionem, tamen præ breuitate tam citò tollitur ſublata inflammatione, vt, quod ad medici ſenſum attinet, ſimul cum inflammatione tollatur. Quòd ſi Galenus febres has quæ internas inflammationes conſequuntur, acutas vocat; propter acutiem morborum quos conſequuntur, intelligendum eſt, ipſas eſſe acutas, non propter propriam eſſentiā qnquidem vt commendans Archigenem. 1. De diebus decretorijs dixit, Diaria febris non eſt acuta. Videntur etiam repugnare quod ſecundo De criſ. capit. 13. dixit ex inflammationibus internis non poſſe naſci febres diarias. Sed animaduertendum eſt, Galenum in tractatione De criſibus, de morborum conſtitutionibus diſſerere. Iuxta quod inſtitutū negauit; ex inflammationibus internis oriri poſſe febres diarias ideſt, diariarum habentes conſtitutionem, quod perinde eſt ac ſi dicamus: febres illas eſſe natura diarias, ſed non eſſe diarias conſtitutione. Eodem modo intelligendum eſt. 12 capit. eiuſdem ſecundi De criſibus febrem ex inflammata particula vnam earum eſſe, quæ ex putredine fiunt, conſtitutione ſcilicet, non natura: conſtitutionem verò facit talem eſſe ipſa inflammatio. ea autem febris non habet propriam conſtitutionem, quoniam cenſetur eſſe accidens. His igitur ita monſtratis, redeundum ad illud eſt, quod in principio capitis de lipyria propoſuimus: atque dicendum, lipyriā febrem eſſe neceſſariò cum inflammatione interna ſed habere eam quæ exacte lipyria eſt, multam atque adeò prauam humorum putredinem cum inflammatione coniunctam, proindeque non eſſe febrem accidens. non enim eſt ex ſola inflammatione; ſed fouetur humorum putredine. Quare non ampliùs eſt intellectu difficile: febrem lipyriam eſſe cum interna inflammatione & eſſe nihilominus febrem morbum. Sed eſt aliud in quo opus eſt, vt autorem a contradictione vindicemus. nam cùm dixiſſet lipyriam eſſe neceſſariò cum inflammatione, tamen ſeptimo Aphoriſmorū ita dixit: In quibus ſine partis inflammatione putreſcentes in venis humores, febres accendunt. & ſtatim in exemplis nominauit epialon, lipyriam, helodem & typhodem. Dixit ergo apertè; lipyriam, eſſe ſine partis inflammatione. quod ego ita interpretor: quoſdam morborum eſſe qui neceſſariò conſiſtunt cum inflammatione, cæterùm non neceſſariò cum inflammatione huius aut illius mem-

Solutio eorū quæ contra eſſe videntur.

Lypria ſe bris morbus.

Galen. à contradictione uindicatur.

membri, huiusmodi esse lipyriam; quospiam verò necessariò esse cum quorundam membrorum inflammationibus, vt pleuritidem cum inflammatione pleuræ, phrenitidem cum inflammatione cerebri, aut membranarũ. His igitur febres, quæ quorundam membrorum inflammationem consequuntur, cum partis inflammationem necessariò consequitur, sine partis inflammationem esse dicit. Hoc itaque est, quod in hac quæstionem censeo esse probabile.

De febre epiala, & inęquali intemperie.
CAP. XXIIII.

INTEMPERIES potest esse inęqualis: vel secundum partes subiecti corporis, vel varietate commutationum, vel vtroque modo. Nam inæqualiter temperatus est, qui inæqualiter calet præter naturam: ita scilicet vt altera parte plus, altera parte minus. vt qui ex igne calet: non enim possunt omnes illius partes æqualiter ab igne affici. cum perpetuum in omnibus affectionibus sit, vicina plus affici remotis, tenuia citius crassis, melius disposita plus citiusque deterius dispositis. Inæqualiter etiam afficitur; qui aliis partibus incalescit, aliis frigescit quod in lipyria fit afficitur utroque modo inæqualiter corpus; quod & secundum partes inæqualiter afficitur, & totis, eisdemque partib. simul incalescit, & refrigeratur quod in epialia febre sentitur atque hanc intemperiem inæqualem, quæ non consideratur secundum partes diuersas, potes inæqualem appellare, inæqualiter ipsius intẽperiei. quomodo multi interpretantur, fientes febres esse inæquales: quia calor ipse in singulis partibus inæqualis est, agente calore præter naturam. contrà æquales esse hecticas febres: non secundum subiectum corpus, sed quia ipse calor in seipso totus exæquatus est, quia est factus pręter naturam.

Agitatur cõtrouer. de febre epiala. Cęterùm neutrum horum potest transigi citra controuersiam. nam quantumquam à Galeno videtur dictum libello De inęquali intemperie, & secundo De febr. diff. &. 5. De simplic. medic. facul. corpus idem incalescere simul & refrigerari non esse præter rationem: tamen si quis exactè perpendat, inueniat esse philosophiæ principiis aduersum, & præter hominum captum; corpus aliquod simul contrarias qualitates compati. Cui argumento non

Quæ non nulli respondeant. nulli neotericorum (in quibus Leonhartus Fuchsius est) ita respõdent: comparari frigus & calorem simul eadem in parte, cæterùm non secundum gradus excedentes ambo: sed gradibus mediocritatem non excedentibus facillimum esse contrarias qualitates in eodem corpore copulari. Qui tamẽ quod in argumento est difficile, non effugiunt. nam non tam est impossibile, qualitates contrarias simul esse, quàm simul generari. quod tamen Leonhartus vt sua argumenta declarant, non est assecutus. nam quemadmodum in primo libro diximus, sunt qui opinentur, qualitates contrarias esse simul in eadem substantia, atque hanc sententiam diximus esse valde probabilem, & qua theoremata medica optimè deducuntur: si illud vnum addas, compleri

simul

fimul ex alerutra aut ambabus qualitatibus fummum gradum. Quanquam opinati etiam funt alij, (& fi minus probabiliter) infra fumam latitudinem (ita vocant gradus omnes, quos poteft qualitas comparare) poffe fimul effe qualitates contrarias, ita vt, fi fumma latitudo octo graduum eft, nihil repugnet tres effe caloris, & totidem frigoris: vt ex vtrifque fiant fex, & de fumma latitudine defint duo. Tamen fimul qualitates has contrarias induci, nullus hucufque eft opinatus. fi quidem eft philofophiæ principium; Nihil poffe moueri motibus contrariis. quod vel ipfi fenfui per fe eft notum: cùm contrarius motus obfiftat motui contrario quo fiet vt, fi impetus deferentes ad contrarium. æquales fuerint, mobile quiefcat in medio: fin inæquales, vehementior rapiat debiliorem. non igitur poteft fimul eadem pars in calefcere & refrigerari. Quod intelligentes alij, in eam fentētiam, quam loco citato ex primo libro tetigimus, ducti funt: produci fcilicet à icalorem & à frigore fpecies vfque ad ipfum tangendi facultatis inftrumentum, fierique fimul fenfum vtriufque; etiam fi verus calor cum vero frigore non recipiatur. quemadmodum videmus & nigritiem & candorem, amborum qualitatum fpeciebus in humorem cryftallinum fimul admiffis, nullo candore aut nigredine in oculo genitis. Qui fanè in cæteris probabiliter procederent, nifi falfum illud affumerent, quodque a nobis in 2. lib. capit. 22. conuictum eft fieri fcilicet tactionem per fpecies, id quod vel experimento ipfo falfum effe deprehendimus. poffemus enim fi id verum effet, fentire calorem manibus, quin incalefceremus, quemadmodum intuemur candorem attentè, nullo in oculis colore permutato. Cæterùm quoniā principium hoc, ex quo folutionis huius deducitur improbabilitas. loco prædicto monftratum eft: melius fuerit lectorem illò remittere, quam quę femel funt fatis. explicita, huc transferre. Nobis ergo petendum modò eft quidquid calorem fentit, incalefcere, & quidquid fentit frigus, refrigerari. quare fi eadem particula calorem fentiret, & frigus: moueretur motibus contrariis. ergo negamus eandam omnino particulam calorem fentire & frigus. Sed quoniam in febre epiala fecundum tam paruas particulas incalefcit & refrigeratur corpus: nulla quæ fentiri poffit pars eft, quæ non fecundum fe totam videatur incalefcere & refrigerari. nam cùm quæcunque particula earum quæ incalefcunt, & earum quæ refrigerantur prę paruitate non fentiatur: fenfus non poteft eas quæ calfiunt, ab iis quæ refrigerantur diftinguere: atque propterea totum iudicat refrigerari, & totum incalefcere. Quod tam difertè dixit ipfe Galenus lib De inæquali intemper. cap. 11. vt mirer quæ caufa hos viros in hanc ignorantiam adegerit. ita enim fcripfit: In febribus verò apialis, tum ab internis, tum exiguis portionibus (ita enim verto καὶ κατὰ μικρὸν) eoq; vniuerfum corpus ambo fentire videtur. cum enim δι ἐλαχίστων id eft, *per minima*, afperfum per corpus tum calidum fit tum frigidum: nullam que fentiri poffit particulam poffis accipere, in qua alterum non fit. Ecce generatio febris epialæ. De æqualitate hectiçarum inftat dicendi opportunitas. Quidā dicunt, quorum ego fententiam probo;

Aliorum fententia

Autoris fententia qua deciditur controuerfia.

De ęqualitate hectice controuerf.

probo; hecticum calorem maiori æquabilitate esse in subiecto corpore, quã eum qui adhuc fit. Alij verò hoc fieri non posse censent, quia constat febre hectica laborantes non esse secundum partes æquè calidos. sunt enim illis necessariò partes aliæ alijs calidiores: non minùs, quàm laborantibus febre putrida, vel etiam ipsis bene valentibus. nam & his ipsis est cor calidius hepate, & hepar cute. quin potiùs si velis totum corpus æqualiter afficere, priùs hominem interfeceris, quàm cutem ad cordis calorem traxeris. Qua ergo ratione potest esse hecticus calor æqualis? aut quam inæqualitatem insignẽ habet febris putrida, qua hectica careat? certè dicunt nullam aliam; quàm eam, quæ in toto corpore est, & in singulis partibus, caloris secundum naturam cum febrili. Nam plerique barbarorum imaginantur, in febricitante esse duplicem calorem: alium naturalem, alium præter naturam. disputantque deinde: num sint qualitates contrariæ; plerisque illorum concedentibus, quia dicunt: Ea quorum operationes contrariæ sunt, sunt contraria. sed calor naturalis ad concoctionem deducit: calor præter naturam putrefacit: igitur duo hi calores sunt qualitates contrariæ. Argumentantur etiam ex diffinitione. Sunt sub eodem genere, insunt eidem subiecto, vicissim, & mutuò se expellant. nam putredo fit calore præter naturam expellente calorem naturalem, & loco illius succedente quibus ita constitutis, dicunt: in febribus quæ fiunt, esse mutuam actionem caloris naturalis, & alterius qui est præter naturam. & hanc dicunt inæqualitatem similem illi, quam alij dicebant in epiala fieri, calore & frigore inductis simul. Cæterùm hi, quantum ego intelligo, de calore pessimè philosophantur. nam non possunt duæ qualitates eiusdem speciei esse in eadem substantia, quin vnicam conflent. iam verò calor calori non potest non esse similis specie: nam calor est species infima. & qui probabiliter loquuntur inter philosophos; omnes qualitates eiusdem appellationis vltimæ, dicunt esse eiusdem speciei infimæ: vt omnes calores, omnia frigora, & similes alias. Igitur res aliqua potest calere secundum naturam, aut præter naturam: cæterùm duobus caloribus calere non potest. si quid partim secundum naturam, partim præter naturam calet: idem calor est partim secundum naturam, partim præter naturam. Nam hoc ipsum esse secundum naturam, aut præter naturam; est ratio accidens calori: non quidem permutans illius speciem, sed modum. Calor scilicet cum intra mediocritatem est, est naturalis, & ad concoctionem deducit; hic idem cum intensione fit supra mediocritatem naturæ, est & præter naturam, & hac ratione putrefacit. at hoc ipsum esse supra mediocritatem, potest magis & minus fieri. itaque calor vt plus mediocritate excedit, ita est magis præter naturam, & minus secundum naturam. hoc docet Galen. primo Progn. cap. vltimo his uerbis: Si igitur natiuus calor propria excedit temperie, vt in corpore inanimi putrescit sanguis. si verò vim seruet quandam, permista quædam commutatio illius ex causa per naturam, & præter naturam perficitur. Quibus verbis constat, calorem præter naturam ita definiri. Est calor, propria excedens moderatione. itaque in re calore

Multorũ opinio est duplicem esse in febriente calorem.

Reprobatur prædicta assertio.

præ-

præter naturam affecta, idem calor præter naturam, est illi suus, & naturalis. Qui cum sit, & est in dispositione; est facile separabilis. quia (vt diximus paulò antè, disputantes de morborum differentijs) temperies ingenita rei, nondum est euersa: euertitur interim paulatim. non quod calor vnus cum alio atque adeo diuerso pugnet: sed quòd substantia paulatim disponitur, ad retinendum calorem. Qua igitur ratione calor fiens appellatus, qui per diarias, & putridas febres fit, inæqualior est hectico? certe nulla alia superest; quàm quia inæqualiter afficit partes corporis. nam etsi calor hecticus non sit reuera secundum omnes partes totius corporis æqualis, ut argumentum à contraria opinione probat: tamen habet æqualitatem illam, quam calor habebat per salutem. Diffunditur scilicet inæquabiliter: tamen secundum proportionem, quam membra retinent in bene valentibus. cæterum in laborante febre putrida, permutatur illa proportio. non enim prout natura est calidius membrum aliquod, aut membri particula, ita modo habet plus caloris, & prout frigidius, ita minùs, sed prout maiorem putrescentis humoris copiam imbibit, vel prout deterior in ipso manentis humoris putredo ut, vel prout uicinior est membro in quo morbi est radix. in hectica verò, quia calor ex nulla iam tali causa pendet, sed factus est, & in naturam corporis abijt, ipsius naturæ seruat proportionem, & est sine dolore. vsque adeo vt possit quilibet dicere, hecticam consummatam non esse morbum, quoniam facta est corpori secundum naturam. Sed de æqualitate febrium & inæqualitate hæc sufficiant. *Deciditur controuersia*

De causis reditus febrium per circuitus. *C A P. X X V.*

DE causis reditus febrium per circuitus, disputant omnes, qui de febribus hactenus scripsere. in qua quæstione nihil habemus noui, quodque ab alijs multò antè non sit scriptum. abstinuissemusque proinde libenter à controuersia. sed ne quidquam desit huic operi, quod possint studiosi requirere; referemus aliorum sententias, & interim fortasse addemus non nihil lucis. Argumentati sunt medici omnes de classe barbarorum, qui Auicennæ sententiam insecuti; causam tam ordinati reditus, quæ in febribus inuenitur, in singulorum humorum proprietate consistere. (illa dicũtur proprietate fieri, quæcunque rei ipsius natura citra manifestam aliquam causam fiunt) nam dicunt, aut reditus ille tam ordinatus, quãtitati, aut qualitati alicui ipsius humoris tribuendus est: aut præter hæc, occultæ proprietati. sed quod quantitate fieret, aut manifesta quapiam qualitate, non posset esse perpetuum. neque enim perpetuo pituita est hac quantitate, & illa bilis, sed per uicissitudines. hæc etiam ex leui quocunque errore interturbarentur. Igitur ipse ordo qui ꝑpetuus est, pituitæ singulis diebus, bili flauæ tertio quoq; die, atræ quarto apertè significat; naturà ipsa aut occulta proprietate, q̃ essentiæ inest ipsius humoris, fieri. Nam qui contrarium opinantur, ita cẽset; fieri *Quorundam opinio.*

Aliorũ sententia quantitate ipsius humoris, & qualitate. quæ faciunt, vt citiùs aut tardiùs membra in quibus humores congerunt, immittant ad membra recipientia: Quod vt euadat clarius, notandum; febres nonnunquam fieri, in membro aliquo insigni, causa intemperiei, congesto humore, illincque ex certis periodis effusso per corpus vniuersum, vt febres pituitosæ solent in ventriculo habere sedem aut radicem, biliosæ in hepate, melancholicæ in liene, primo De ratione curandi ad Glauc. capite quinto. nonnunquam verò fiunt, nullo membro præcipuo insigniter læso: sed totis venis intemperatis colligentibusque multam excrementorum copiam: in quibus motus fit, humoribus ab ipsis venis emissis delatisque per partes sentientes. Hanc motionem ex hoc aut illo interuallo, qui proprietatem negant, dicunt fieri quantitate & qualitate humoris. pituita scilicet, quoniam reliquos humores copia superat multùm, ex breuissimis interuallis mouetur: melancholia, quoniam quantitate minima est, & tardissima ad motum, longissimis bilis, quia quantitate tenet medium, & multò plus superatur a pituita quantitate, quam tenuitate & mobilitate illam superat, mediocri interuallo mouetur. Atqui cùm hæc sit ratio, inuentum experimento esse dicunt: pituitæ quantitatem, quæ sufficit ad motum, vno die congeri, bilis duobus, & melancholiæ tribus: quanquam contingant ex certis interuallis ordinatus reditus. Cæterùm requirendum ab his est, (hæc enim mihi videntur pro barbarorum sententia firmissima ratio) nunquid fieri potest, vt duo homines laborent tertiana simul, atque alteri sit accessio duplo longior, & interim dum durat acerbior? non arbitror negabunt. igitur illorum alter duplo plus colligit bilis duobus diebus, quàm alter ergo si utuntur simili victu, atque illum non permutant: tantum bilis colligit alter vno die, quantum alter toto biduo. si igitur hic tertio die accessionem habet, quia satis multa quantitas congesta est, cur non aliter secundo die habuit? His rationibus inducti, ad effugiendum hæc incommoda, vt in plerisque aliis, ad occultam proprietatem confugiunt. Tamen vt à principio huius operis diximus; deuitanda in omnibus nobis est, quoad fieri poterit, hæc fuga. nam causam proprietati tribuere perinde est; atque ignorantiam confiteri proinde Galeno contraria sententia magis placet: quæ causam huius reditus ex quantitate & qualitate humoris deducit, quàm. 2. De diff. febr. cap. vlt. multis exemplis nititur suadere. Fiunt, inquit, menstrue purgationes ordinatim mulieribus singulis mensibus. tamen id non accidit eorum quæ vacuantur proprietate: (ea enim nonnunquam sunt sanguinea, nonnunquam biliosa, nonnunquam saniosa) sed tunc temporis effunduntur, cùm corpus incipit multitudine grauari. neque solùm hoc, sed & aluum expurgare multi homines solent ordinatim, singulis diebus semel aut bis, statis horis. quod nõ arbitror dices esse ex fæcum proprietate, sed ex onere, quod horis illis incipiunt expellentia membra grauius sentire. Quod tanto tempore tantum congeratur, quantũ iam valeat grauare, ex proportione facultatis mẽbrorũ ad ipsa excrementa fit, ut quæcũque alia physica actio ex proportione agentis, ad id quod accipit quod verò

Firma ratio contra secũdam sententiã pro priori.

Quæ sit Gal. sententia.

verò hoc tempus in hoc humore congerendo, illud in illo, insumitur. obseruatum est experimento. neque verò est quòd illi adeò demirentur ordinis constātiam & perpetuitatem, cum leui quocunque errore, etiam duodecim horis, nonnunquam pluribus interturbetur. quòd si in humoribus talis esset proprietas, fieri non posset. Nam quòd ægrotans plus consueto alimenti sumat aut minus; quantitati humoris, qui congeritur, potest quicquā addi, aut detrahi, proprietati non potest: sed prandio vni immoderatiori, fit quotidie, vt ægrotans multis horis anticipet accessionem. ergo quantitas, & qualitas facit motum ex his aut illis interuallis non, proprietas. Adde necesse esse, vt numerus circuituum febrium numero humorum responderet, si proprietate contingerent. sed non respondent. sunt enim tres tantum humores, qui per circuitus moueantur: circuitus autem multò plures, non enim tantum quotidianus, & tertianus, & quartanus, sed & quintanus, & septimanus, & nonanus, ut ab Hippoc. dictum est, primo Epidem. parte tertia, text. secundo, & septimo, & nono. quanquam hoc etiam est in contentione apud medicos: quandoquidem uidentur a Galeno negari hi circuitus in commentatione loci prædicti. quo loco negat se aliquam talem febrem uidisse distinctè, & uidetur rationes Dioclis aduersus Hippocratem commendare. tamen reuera Galenus sub dubio rem reliquit, & libello De typis talium circuituum mentionem fecit. Quanquam uideo in eo loco Galenum non loqui de illis ex propria sententia, sed differere de typis, aut formis (nihil enim interest) recepta de hac re aliorum opinione, quia ad eam tractationem admitti poterant aliorum placita, doctrina nihil læsa. Sed Auicenna Fen prima quarti tract. secundo, capit. 71. proprio experimento confirmat; tales circuitus solere esse febribus. Cuius sententiæ ego hac in parte assentior firmiter quippe qui multò ante quam medicinæ studere cœpi, febrem octomanam in quodam sene, quæ multis annis durauit, sum conspicatus, præterquam quòd est hæc sententia Hippoc. qui nihil scripto mandauit temerè. itaque febrium circuitus, non respondent humorum numero: sed fieri potest, ut humor aliquis propter multitudinem aut paucitatem aberret à propria periodo. Nam Auicenna causam quintanæ & septimanæ febris, eandem esse dicit cum causa quartanæ: cæterùm propter humoris paucitatem fieri, ut febris, quinto & septimo die repetat. Igitur periodus febrium, etiam dicente Auicenna, ex quantitate & qualitate humoris fit. neque solùm hoc humori melancholico accidere loco citato dicit, sed bili & pituitæ contingere posse: vt propter paucitatem materiæ ultra consuetos terminos protrahantur, quod non minùs censeo esse uerum. Cæterum hoc non tollit, quod de quotidianis, tertianis, & quartanis consensu omnium autorum docetur: fieri scilicet, quotidianam ex pituita, tertianam ex bile, & quartanam ex melancholia. non enim vt ex melancholia, cum quantitas tanta colligitur, fit quartana, cum minor, quintana: ita ex pituita cum quantitas consueta minor colligitur, fit pro quotidiana tertiana, & ex bile, pro tertiana, quartana, saltem perseueranter, & cum ordine.

Octomanā febrē in sene multis annis durātē uidit autor.

Cur melācholia sola tantā habere possit circuituum uarietate ut quartanas, quintanas, septimanas et nonas faciat.

Sed dno hi humores variata quantitate, aut qualitate, poſſunt efficere febres intra vnum diem anticipantes, aut cunctantes. tamen diem ſuæ periodi ſatis multo ad conſtitutionem morbi tempore non poſſunt ordinatim tranſgredi. melancholia verò poteſt per longisſima interualla recurrere. Cauſa eſt, quòd hic humor, cùm ſit terreus, omnium difficillimè diſcutitur: & præterea, quod neque putredine, neque vſtione poteſt in aliud humoris genus permutari, vt alij. pituita enim putredine poteſt in flauæ bilis ſpeciem aliquã migrare, flaua bilis in atram: atra verò nunquam extra ſuum genus agitur, ſed deterioris qualitatis, atra tamen bilis fit. itaque cùm tam parua copia pituitæ congeritur in patiente membro, ut non ualeat ſingulis diebus, aut bilis, vt non valeat tertio quoque die irritare; humor diſcutitur, aut totus vacuatur per iudicium, ita vt nulla febris repetat, aut calore membrorum in aliam ſpeciem humoris mutatur. (minor enim copia ab igneo calore plus alteratur quàm magna) itaque aut fit morbi permutatio, aut febris, quæ erratica vocatur. Melancholiæ verò non accidunt hæc: quia neque tam apta eſt ad diſcusſionem, neque ad euacuationes iudiciales, neque ad permutationem in aliud genus. proindeque poteſt alterius periodi longioris, quam conſueuit, febrem facere perſeueranter, ac ſatis multo tempore quintanas efficere, ſeptimanas, aut nonanas. Sed uidendum eſt, (hoc enim diluet firmiſſimam illam rationem à contraria ſententia) nunquid vt poteſt febris vltra conſuetum terminum propter humoris paucitatem prorogari; ita propter redundantiam poteſt anteuertere? minimè. non enim ſolùm euacuatur humor, cùm quantitate iam grauat, ſed cùm qualitate mordet. mordacitatem vero comparat humor per moram in membro aliquo, in quo ſine facili ventilatione detinetur congeſtus. quanquam igitur tam multus humor collectus iam ſit, quantus iam poteſt grauare; niſi ex tanta mora tam mordax redditus ſit, vt vehementer iam inſtimulet, non mouebitur immiſſus ad membra ſentientia. Quòd ſi inſtes dicens, humores non omnes contrahere qualitatem illam mordacem æquali tempore, ſed prout natura ſunt acriores, aut mitiores: poſuerisque illum hominem, qui uno die tantum bilis colligebat, quantùm alter duobus; iam non modò tam multum: ſed duplo plus, quodque in dimidio tempore æqualem contrahat acrimoniam colligere. Reſpondeo, eum qui duplum bilis colligit duplo deterioris, tam intemperatum iam eſſe totis venis, tamque cacochymum: vt neceſſariò habeat febrem bilioſam & continuam. His itaque ſemel intellectis, citra occultam proprietatem, poteſt probabilis reddi ratio omnium eorum, quæ ab autoribus ſunt ſcripta, & experimento inuenta. Quare accedentes in propoſita controuerſia Galeno, ab iſtorum proprietate recedimus.

Diluitur cõtraria ſentẽtia firma illa ratione.

De

De obstructione & putredine. CAP. XXVI.

GALENVS vndecimo Meth. cap. 4. differens de causa putredinis, qua febris fit: longo sermone nititur monstrare, illam esse prohibitam ventilationem & eius causam obstructionem, & colligit: Itaque si quid in eo putredinem manifestè contracturum est, dictos perspiratus impediatos esse oportet. eandem hanc sententententiam usurpat, primo De different. feb. cap. 3. Significat igitur Galenus; febres putridas nunquam citra obstructionem generari, idque confirmat exemplo aliarum rerum. omnes enim tunc temporis videntur putrescere, cùm prohibita illis ventilatio est. Cæterùm non potest hoc transigi citra controuersiam: quandoquidem, etsi multis exemplis apertum sit, obstructionem esse promptissimam causam putredinis, & facilem ventilationem omnium maximè à putredine liberare: tamen videntur alii modi esse putredinis generandæ. nam contactu rei putridæ potest res aliqua putrescere, etiam si obstructa non sit. præterea ex ea multitudine quæ ad vires dicitur, nascuntur facillimè febres putridæ, vt docet Galen. capit. 3. primi De differ. febrium. non quidem gratia obstructionis, (nam vt talis multitudo fiat, non opus est obstructionem adesse, sed maiorem esse humorum copiam, quàm pro magnitudine virtutis) sed quia humores non bene continentur, neque conficiuntur, cùm ea à qua conficiuntur, vis inualida existat. Præterea si homo spiret facillimè, corpusque habeat minimè excrementosum: tamen medicamentum aliquod ingesserit, eorum quæ putrefacientia dicuntur, atque illud quidem hauserit, malignum natura sua, qualia sunt venena calida, sed in parua quantitate, quò multitudine non obstruat; contrahet (arbitror) prauam in humoribus putredinem, atque id sine obstructione. Finge præterea hominem rarissimi habitus, neque redundantem excrementis, & optimo vtentem victu, præterquam quòd multo tempore nō mutato solo aerem spiret putrem constat futurum, vt hic modo putredinem contrahat pestilentem, quem tamen finxi habentem facillimam ventilationem. quod verò illius hominis humores putrescent (hoc enim fortasse negabis) ita monstro. Ventilatio non alia ratione præseruat à putredine, quàm quòd conseruat naturalem calorem ventilatione faciatque quò minùs ab extraneo corrumpatur. sed occursus aeris putridi quantumuis sit facillima ventillatio & maxima, non pōt calorem conseruare naturalem: quin potius ipsemet occursans aer naturalem calorem corrumpit. igitur non dubium, quin illius hominis humores sint putredinem contracturi. nam putris aer est calidus & humidus, calor verò non conseruatur quocunque aere, sed modicè frigido. quemadmodum libello De usu respirationis Galeno monstratum est exemplo hominis, qui multo tempore in aere balnei detinetur, quem constat solo aeris calore suffocari. atque hoc etiam aliarum rerum exemplo cōfirmari potest non enim solùm vina; & res aliæ consimiles putrescunt, cùm non perflātur

Agitatu cōtro. an putredo sēper ex obstructione nascatur.

ſed & cùm perflantur ab auſtro: quoniam ventus hic calidus, & humidus natura eſt. Nunquam res præſeruatur à putredine copioſo perflatu tantùm, ſed copioſo, & commodi aeris. quo fit ut deficiente aeris commoda qualitate, etiam cùm copioſa ventilatione poſsit res putreſcere. Dices fortaſsis, res non putreſcere ſolùm prohibita ventilatione, neque id dictum eſſe à Galeno, ſed prohibita commoda ventilatione. atque nomine commodæ ventilationis, intelligi non tantum quantitate, ſed aeris qualitate commodam: eum qui rariſsimis poris ſiue meatibus cùm ſit, & ab obſtructionibus liber, in aere tamen balnei detentus, aut aerem peſtilentem ſpirans, priuari non quidem reſpiratione, ſed commoda reſpiratione. Viſus es reſpondere probabiliter: atque quantum ego intelligo, res ita habet. Tamen Gal. dictis in locis diſputat de reſpiratione libera: & nomine liberæ reſpirationis, conſtat nihil aliud intellegi, quàm facilem. quæ fit, cùm per patulas vias, minimeque obſtructas aeri eſt liber ingreſſus. quod conſtat minimè referri ad qualitatem. nam ſi cui in animum ſubit dicere, cum ſpiratur aer calidus, & putris, non ingredi tam facilè penitiſsimas partes, quippe qui non tam auide trahatur ab inflammato corde: conſideret æſtuantem ventriculum in defectu frigidæ aquæ & dulcis, calidam & ſalſam putremve ſolere haurire multò auidiùs, quàm cùm mediocritatem naturæ habet, ſolet haurire aquã frigidam. vnde palam fit, æſtuans cor auidiùs tracturum aerem impurum, quàm cùm habet ſecundum naturam mediocriter frigidum. Tamen cùm corpus totum & cor ſecundum naturam habent, fit perſpiratus naturalis: cum quo conferri debet, qui copioſus eſt aut à mediocri deficiens. Neque verò poſsis reſpondere, eum qui ſpirat aerem putrem, ſed libere, non infici: quia aer non conſiſtit interiùs, ſed præterfluit. quæ verò mouentur, minùs inficiunt res quas contingunt. nam quanquam huic reſponſioni videtur ipſe Ariſtot. 4. Meteoron capite primo anſam præſtitiſſe: tamen ille non negat, rem motam ab aere affici poſſe, aut aerem motum poſſe rem quietam inficere, ſed res motas minus affici quietis. Adde, ut ſanguis interius putreſcat, non opus eſſe vt aer illum putrefaciat: ſatis enim eſt, ſi non conſeruet, cum ſint interius excrementa neceſſariò à quibus corrumpatur. ergo ſine obſtructione poteſt multis alijs modis fieri putredo. Præterea etſi res vtantur perpetuo perſpiratu libero, & aeris qualitate commoda; ſunt nihilo minus interituræ, quia habent interitus interna principia. ſed omnia quæ naturaliter intereunt, putreſcunt: cum ſit putredo (quarto Meteoron capite primo) communis rerum omnium interitus. Igitur etſi res aliqua perpetuò cõſeruaretur libera ab obſtructionibus, & in aere mediocriter frigido: tamen putreſceret tandem calore naturali ab internis principijs vſque adeò debilitato, vt ab hoc ipſo ambiente, à quo res quæ mediocri calore ſunt, conſeruarentur, ipſa attrahatur ad putredinem. Videtur ergo adhuc Galeni aſſertio falſa. Quem ut tueantur nonnulli, dicunt, neceſſe eſſe vt; cum res aliqua putreſcit, obſtructio ſit, aut in re ipſa quæ putreſcit, aut in vaſe, quo continetur. atque hanc eſſe Galeni ſententiã. Itaque fieri poſſe, vt homo corripiatur pu-

Quid nõ nulli di- cant, ut ſa- Galenum tu antur.

trida febre, quin laboret obstructione aliqua toto corpore: pati tamen tunc temporis humorem in se ipso obstructionem, placuit nobis aliquando hæc solutio: tamen non amplius placet. monstratum enim iam est; Rem quamcunque ex causis internis seipsam deducere ad eum statum, quo externis omnibus ita habentibus, vt requiruntur ad conseruationem temperati (hanc enim puto esse mediocritatis regulam medicis) putrescet: actiorum scilicet illius aeris qui temperatum conseruaret. quare iam tam imbecillum calorem nulla poterit ventilatio conseruare. Præterea nescio vnde intelligat quisquam, humorem putrescentem habere suis poris obstructionem; cùm multos humores putrescentes videre liceat rariores, & fluxiores integris. Alii aliter dicunt: posse rem putrescere, cum libero perspiratu tamen non tanto, quanto res indiget: itaque perspiratum illum esse rei putrescentis impedimētum, etsi rebus aliis liber foret Sed hi multò minus intelligunt argumenta. nam cùm quis, qualis in superioribus descriptus est, incipit febricitare, ex longa mora in aere putrescente, non patitur putredinem, quia paruum habet perspiratum, (finge enim habere maximum, & considera, ut argumentum confirmabat, illum quoque putredinem contracturum) sed quia prauum. nam aliquantus perspiratus boni aeris, potuisse opitulari nec corriperetur peste. finge tantum habuisse praui aeris: & videbis apertè non desiderari copiam, sed qualitatem. Qui itaque hoc modo de perflatu, aut obstructione loquuntur nihil dicunt: maximè cū Galeni verba illam vnum contineant respectum, qui ad mediocrem perspiratum est, non ad rem putrescentem. His tandem omnibus perpensis, vera sententia aperienda est. Prohibitus perspiratus res omnes trahit ad putredinem: tamen non omnia ex prohibito perspiratu putrescunt: sed sunt aliæ causæ putrefactionis. Vinum sanè putrescit detentum in loco non perflabili: tamen si in uinum, quod ventilatione mediocri fruatur, emortuum canem fœtentem iniicias, putrescet nulla ventilatione priuatum: nimirum vt ventilatio calorem conseruat, ita obstructio putrefacit. Sed plures modi sunt conseruandi calorem, quàm perspiratus. (nam medicamentum mediocriter calidum, aut tegumentum impositum ventris concoctionem iuuat) igitur & putrefaciendi erunt alij modi à prohibito perspiratu. Sed Galenus locis citatis, & quam multis alijs, quibus de eadem re disserit, iuxta institutum de putredine humorum in humano corpore disputat. neque verò de quacunque, sed ea tantùm, quæ sine externas, causa sit. nam externas, vt per se conspicuas, curabat minus. Itaque fieri non potest, vt sine externa causa humores putrescant quin prohibitus perspiratus in toto corpore, aut in parte sit. Sunt in causa facultates quibus gubernatur corpus, & viæ, quas natura illi gubernando præparauit: quæ cùm bene habent, conseruando animali in sanitate sufficiunt, libello De causis morborum, & primo De tuenda ualetudine. tamen ex manifesta causa, cuiusmodi sunt aer putris, & putrefacientia medicamēta; etiā si viæ sint amplissimæ, possunt cōtagio humores affici. Afficiūtur multò minùs (fateor) hoc cōtagio, q̄ sine externis

Aliorū sententia

Deciditur contr.

fiunt,

sunt, & sine obstructionibus,& tardiùs afficiuntur, & restituuntur faciliùs sanitati. afficiuntur tamen. Quod luce clariùs dixit Gal. (vt intelligas hanc esse illius sententiam) primo De differ. febr. cap. quarto, his uerbis. Et ponatur in prioribus quidem in multis corporis partibus obstructio foraminum & vocata plethora, & uita otiosa in multis comessationibus,& ebrietatibus, ac rei venereæ vsu immodico, atque his quæ necessariò omnia, quæ diximus, consequuntur cruditatibus: reliquis verò totis corporib. puris, excrementis omnino carentibus, adsint præter hæc bona, libera inspiratio omnib. meatib. obstructionibus atque adstrictionibus carentibus, exercitia autem moderata, victus temperatus. ac deinceps his positis cogita, quomodo utraque corpora affici sit consentaneum ab eo quem inspirant, aere pestilenti. an non verisimile est; illa quidem statim à prima inspiratione principium putredinis sumere, ac plurimum in malo procedere? quæcunque autem munda sunt, ac excrementis carentia, nonnulla quidem nihil, nonnulla verò minimum mali subire, ut facilem ad naturalem statum habeant regressum. Hæc Galenus: quib. innuit, sine obstructionib. infici posse hominem, sed minùs infici, quàm qui obstructiones patiuntur. Intelliges etiam hanc esse sententiam Galeni, eò ꝙ libello De causis morborum, causas caloris esse dixit quinq;, motum, putredinem, viciniam calidorum, constrictionem, & alimentum ad calfaciendum accommodatum. tamen si omnis putredo ex obstructione fieret, stultè meminisset, seorsum obstructionis, & seorsum putredinis sed quatuor iam tantum causæ forent. Procedente etiam sermone cap. 8. inquit, Putrescunt autem nonnulla à medicamentis, quæ uim habent putrefaciendi, aut ab ijs quæ in ipsis animalibus oriuntur excrementis: nonnulla uerò ob id ꝙ minimè perflantur. Vides, ut non omnia ob id ꝙ minimè perflantur. lib. de inæquali intemp. cap. 7. Neque enim ea solùm quæ inculcata sunt, & perspiratu prohibita putrescunt: verum ea celerrimè maximèque. putrescunt autē & alia multa, quæ ad putredinem sunt idonea. itaque interpretamur, humores sine externa causa nunquam putrescere, quin sit in corpore affecto ventilatio difficilis, atque huic interpretationi occasionem præbet Galeni ipsius doctrina, qui primo De tuenda valetudine, & libello De optima nostri corporis constitutione inquit; densiora corpora à causis internis pati promptè, rariora uerò faciliùs à causis externis. Igitur cùm putredo ab internis est, afficit patientes obstructiones: sed cùm ab externis causis, etiam eos qui obstructione nulla sunt. At dices, ista ratione qui raris poris sunt, non solùm affici possent ab aere putri, sed faciliùs etiam afficerentur, quàm qui non essent obstructi. Nego. nam quanquam putrem aerem faciliùs imbibant, tamē constrictione potentiùs expurgantur. cæterùm non vt prohibitus perspiratus necessarius est ad putredinem, cum abest causa manifesta: ita obstructio. nam ut diximus sine prohibita ventilatione posse fieri putredinem: ita modò dicimus sine obstructione posse fieri prohibitam uentilationem. nā quæ non liberè fit, est prohibita uentilatio. potest non liberè perspirari nostrum corpus, non eò tantùm quòd obstructæ sint viæ; sed etiam quòd grauata sit facul-

Sine causa manifesta pōt aliquid etiā sine obstructione putrere, licet nō sine prohibita ventilatione

facultas, aut etiam quod arteriæ, per quas corpus uentilatur. ſint ineptæ ad dilatandum, & duræ. in multitudine ergo ad vires putredo fit: nonnunquam certè ſine obſtructione, at non ſine prohibita uentilatione. Quare malè plerique putant, perinde eſſe quærere, an ſine prohibita ventilatione fieri posſit putredo, atque an ſine obſtructione. putant. ſ. ventilationem non poſſe ſine obſtructione eſſe prohibitam; ſed, vt monſtraui, falluntur. poteſt. n. ventilatio eſſe prohibita ſine obſtructione; & putredo fieri ſine prohibita ventilatione. quanquam hoc ſine manifeſta aut procatarctica cauſa non posſit contingere. Sed quando diffinitum eſt ex ſententia Gal. non omnes febres putridas ex prohibito perſpiratu generari, neque omnes perſpiratus prohibitos ex obſtructione, quorſum Galenus in curandi methodo quaſi per neceſſarias cauſas reſoluit febrem putridã putredine: & putredine in impeditam uentilationem, hanc in obſtructionem. obſtructionem in multitudinem, craſſitudinem, & lentorem humorum? non certe (quantum ego intelligo) quòd Galenus putauerit non poſſe fieri putredinem ſine prohibita ventilatione; (nam hoc illum ſciuiſſe alia loca teſtantur) ſed quia, quod ad curationem attinet, perinde cenſendum eſt, ac ſi fieri non poſſet. nam cùm laborat homo febre putrida, ſtudendum eſt ſemper aperire, etiam ſi ventilatio maior ſit quàm in homine temperato. nam quo maior ea eſt, eo plùs confert, & nunquam obeſt magnitudine. Sed hæc quæſtio, & quintus liber hunc habebit finem. De aliis affectionibus, quæ præter naturam reuera ſunt, tamen quia nondum laborantium vires deijciunt vehementer, neutræ uocantur, dicemus in ſexto libro.

Gal. uerba declarantur.

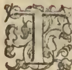
CON-

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM:

Liber Sextus.

PRAEFATIO.

Quęre-quirat Galenus ab optimo medico.

AM multa ſunt quæ Galenus ab optimo medico, & uero Hippocratis imitatore requirit, ut quantumuis ſpretis diuitijs, (quas ſpernunt per pauci) atque contempta inani gloria, quam tamen video hodie cōtemnere nullum) ſoli ſtudio veritatis vacemus. deſperandum videatur, poſſe nos aliquando tales euadere. exigit enim coſmographiam, & aſtronomiam: vt doceant ex locis & temporibus indicationes ad omnia medica opera valde neceſſaria. Exigit philoſophiæ illius, quam naturalem dicunt, peritiam. hæc enim docet corporis naturam, & morborum differentias, & generationem. Exigit præterea anatomes ſcientiam, vtpote ſolam loca malè affecta valentem indicare. Exigit etiam alteram philoſophiam quam ethicam uocant: hæc enim animi perturbationes ſedat; quas ſcimus corrumpendæ valetudinis ſolere eſſe cauſas infeſtiſſimas. neque hæc ſolum, ſed & rhetoricam exigit, quæ mœſtos ægrotantes ſolari, timentes animare, iratos placare, furentes coercere poſſis: ſapientiam inſuper exigit & bonos mores. His accedit, quod noſtra hac ætate deſideratur maximè, linguarum notitia. non enim habemus materna lingua ſcripta inſignium mediocrum monumenta, ſed Græcè pleraque, Arabicè alia, Latine etiam nonnulla, Hiſpane adhuc nulla. Accedit his omnibus ſimplicium medicamentorum cognitio: hæc enim materiam artifici ſuggerit ad operandum, & præterea his omnibus præciſis, reliqua medicina eſt per ſe longisſima & difficillima. Sed mirum eſt quo pacto hæc omnia hodie medici præſtent. Coſmographiam & aſtronomiam derident, vt ad medicinam nihil vtiles: non alıorſum, quàm vt hac ratione propriæ ignorantiæ pudorem effugiant. Philoſophiam naturalem ignorant, non minùs, quàm aſtronomiam, ſed quoniam intelligunt, non poſſe derideri vt illam, iactant ſuam philoſophiam glorioſiſſime, fidentes ruditati eorum quibus cum verſantur, & intelligentes, tanti quemque fieri, quanti fieri vult. Anatomen & herbarum notitiam iniqua partitione à medicina ſeparant, illam ſolis chirurgis, hanc ſolis ſeplaſiariis dicentes eſſe neceſſariam. Linguarum peritiam ſimulant, verborum quæ didicere memoriter, aut ex Latino, aut ex Græco autore, rapida prolatione. Pro rhetorica rependunt mordacitatem impuden-

Quo pacto medici ea præſtent hodie.

dentem magis, quàm elegantem. Iam verò ethicam philosophiam si non præceptis, saltem operibus retinent: vt si quo pacto componendus est animus, sermone non dixerint, saltem morum exemplo commonstrent. Dispe ream, si quisquam est qui audito medici nomine, inuidentissimi & gloriabundi hominis nomen non inter se audire. vsque adeò nonnullorum culpa ad omnes medicos in omnium opinione translata est: vt probum quemque virum & peritum medicum, uideam expetere, aut vnum quemque ex seipso iudicari, aut sese ex medicorum numero deleri. precor illis, qui hanc infamiam in artem transfundunt, bonam mentem, & probos mores: vt deposito odio, & sublata inuidia, & contempta inani gloria, mittant alijs maledicere, & veritati soli auidè incumbant: ut nihil dissimulant quod sciant, ita nihil simulantes neque vituperantes, quod ignorent. Non dubium est artes omnes, vt Cicero etiam dixit, habere quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam inter se contineri. quare dicendum non est artem quampiam ad aliam omnino esse inutilem: tamen neque negandum quasdam quibusdam subseruire insigniter præ cæteris. nam vt omnibus cognatis (ne discedamus ab exemplo Ciceronis) idem cognationis vinculum non est, sed quibusdam arctius, alijs minus arctum: ita neque omnibus artibus cum alijs quibusuis par societas, sed hæ huic, illi aliæ hærent magis. Describit Gal. medicum optimum: uirum bonum, & qui omnium artium absolue rit ἐγκυκλοπαιδείαν. talem etiam fingit Cicero suum oratorem. Sunt verò hęc proposita exempla ad imitandum. consequi enim non speres, arbitror, quæ neque in oratoria arte consecutus est Demosthenes, neque in medica Hip pocrates. Sed cùm ostenderimus, ad medicinam non omnes alias artes æqua liter desiderari: tantùm ex vnaquaque desumi debere censeo, quantum vide bitur esse necessarium; reliquum non despici. quin potius, qui in illis artibus sint peritiores, ingenuè commendari, et ad medicinam etiam probari magis. Geometria & astronomia vtiles sunt ad quammulta: tamen summam illarũ tium peritiam & exercitationem non censeo esse usq; adeò necessariam, sed quatenus ea, quæ in eis artibus sunt facilia, non ignorentur. cætera non damno. Arithmetica quoque est aliquando vtilis. vtitur enim sæpe medicus proportionibus, quod ipsa dicendorum occasio declarabit. sermone Latino non possis carere sine magna turpitudine: Græco, non sine turpitudine solum, sed neque sine magno artis dispendio. nam huius sermonis ignorantiam uideas peperisse omnia barbarorum sophismata. In logica & philosophia quam naturalem dicimus, uellem medicum multùm profecisse, aut si cui id non contigit, solis artis operibus contentum esse, à docendo abstinere. prodet enim, dante Deo, nostrum hoc opus; in quàm graues errores multi eorum qui medicinam profitentur, ex harum artium simulata peritia, quæ aperta ignorantia est multò deterior, delapsi sint. Iam verò anatomen oculis conspicari, simplicium medicaminum nomina & notas tenere, & in illarum cognitione exerceri, digna Apollinea arte diligentia est. Sunt verò non in postremis vtiles altera philosophia (hãc dñt ethicam) & rhetorica,

Artes omnes communi vinculo habent inter se.

Quantũ ex aliis artibus debeat ad medicinã desumi.

ad

Perturbationes animi qd faciant. ad sedandas animi perturbationes: quas constat humores & spiritus conturbare, corpus alterare, et vires deijcere. sunt siquidem hæ perturbationes morborum animi propria symptomata, & hæc ipsa symptomata suos morbos augent. anima & corpus suos morbos in se mutuò facillimè transfundunt. Itaque sunt hac ratione dictæ artes vtilissimæ. Sed quoniam non omnibus his *Naturalis prudētia medico maximè necessaria.* addiscendis sufficimus, & pleraque ignoramus; exoptandum est, quoad fieri potest, ut hæc ipsa aliter præstemus, præstat sanè in multis non sine magna laude quod in philosophis sua philosophia, in illis morum probitas: quod cum philosophia rhetorica in oratoribus, in illis cum probitate coniuncta naturalis, prudentia, qua medico nihil est magis expetendum. Videntur *De arte tuēde valetudinis est hic 6. lib.* etiam quæ dicta sunt, non omnia ad omnes medicinæ partes pari necessitate desiderari. sed ad alias alia. philosophia naturalis, & logica, ad ea quę quinque superiores libri continuerunt: prudentia magis ad curandi methodos, quas continebunt tres alij, qui hunc consequentur, & ad salubria præcepta, quæ habebit hic sextus liber. Cuius artis primum præceptum esse arbitror; ut qui corporis salubritate frui uolet, animum primum componat, deinde corpus animamque, ut Plato consulit, moueat simul. quod præceptum vt alijs omnibus non est parum utile, ita iis qui studio literarum incumbūt, & perfectis religionis Christianæ cultoribus, qui profundis contemplationibus sæpe tota mente detinentur, est scitu valde necessarium. hi enim nulla alia ratione in perpetuas, & graues incidunt ægritudines: quàm quòd aut studijs, aut contemplationibus inambulationes, cursus, luctam, si ita res exigat, aut denique alium corporeæ exercitationis modum non interponunt. Verùm nos non suscepimus tractanda præcepta, sed dirimendas controuersias: quas iam aggredimur. atque omnium primò dicemus, quantum possit hæc ars tuendæ ualetudinis humanis corporibus præstare.

An per tuendam valetudinis artem possit mors deuitari in eternum.

CAP. I.

Agitatur controuer. VIDERI posit alicui, artem tuendæ valetudinis non modò salubritatem corporis; & uitæ longitudinem præstare posse, sed & æternitatem quoque, si quis illa omnino vteretur sine errore. nam Galenus libello De marasmo capite secundo scribens sententiam cuiusdam Aegyptii philosophi, qui asserebat; homines bonæ temperiei semper perire ex ignorantia faciendorum, inquit. Neque igitur hoc admirandum, quantum ad rationem attinet. nam hoc dictum. Quidquid genitum est, omnino corrumpetur, neque ἐπιστημονικὴν (quasi nos *scientificam* diceremus) neque necessariam habet consequentiam, sed vsque ad verisimilitudinem progredientem. velut in opere De demonstratione demonstratum est. & paucis interpositis. Sola igitur (inquit) experientia senectus necessaria est, & secundum naturam, quemadmodum etiam mors. Itaque dicente Galeno, nulla est euidens ratio demonstrans mortem euenturam, sed experimentum. Adde, monstratum à nobis

esse

eſſe de ſententia Galeni in primo huius operis libro temperamenta innata poſſe commutari,& poſſe hominem, qui à prima generatione factus ſit humidus temperamento longo victu,& cœli mutatione,& ſimilib. cauſis ſiccũ euadere, & contrà ſiccum, humidum. quod ſi verè dictum eſt, videtur euidens,poſſe mortem in æternum deuitari,nam ſi qua ratione mors fieret neceſſariò,et ſecundum naturam,maximè deſiccationem membrorum ſolidorum.ſed deſiccatio poteſt deuitari, ergo et mors naturalis.Quod verò poſſit ita fieri,patet.nam ſi quæ ſicca ſunt membra,poſſunt transferri ad humidius temperamentum:multò faciliùs poſſint in humore conſeruari,victu prohibente ſiccitatem . multò enim facilius eſt,corpus à deſiccatione præſeruari, quàm cùm deſiccatum iam eſt,rurſus humectari. Contra eſt quòd Ariſtoteles contendit; omne quod habet interitum,aliquando interiturum neceſſariò,et omnia habentia ortum,habere interitum.his addit:nullam potentiam finitam poſſe infinito tempore operari,quare cum omnis humana vis ſit potentia finita, peribit aliquando . his addit Auicenna Fen prima primi capite De temperamentis,externa,et materiam,et diſſolutionem materiæ. In hac controuerſia illud ſatis conſtat;homines non poſſe mortem effugere. nam quod perpetuò fit,et ſtato quodam tempore,ordinatim,per certas quaſdam ætatum mutationes:ſecũdum naturam fit et neceſſario.ſed hæc mors, quam dicimus,tam aduenit ex naturæ lege,non ex errato,vt dubitatum de ea à medicis ſit;an fiat omnino citra morbum aliquem.aſſerentibus alijs, (cum quibus Plato eſt,qui in Timæo mortem hanc cum voluptate fieri dicit)aliis negantibus fieri poſſe,vt ante integram extinctionem , ex debilitate caloris naturalis non incipiat fieri putredo . quandoquidem putredo eſt communis omnium rerum interitus,de ſententia Ariſtotelis quarto Meteoron.In qua quæſtione uidentur ſatis probabiliter coniectare, morbum aliquem neceſſariò extinctionem integram anteceſſurum : tamen eum fieri inſignis magnitudinis,nunquam monſtrabunt. ſed quidquid de hac controuerſia ſit ,illud ſatis conſtat;mortem neceſſariò aduenire hominibus.quare conſtat,ſi huius aſſertionis, ut Galen. dixit, nullam habemus rationem euidentem , ſed per experimentum notitiam,id ex noſtri intellectus defectu eſſe,non ex rei contingentia.nam quod perpetuò fit,et ex naturæ lege,neceſſariò fit.eius quod neceſſariò fit, neceſſaria eſt cauſa,et perpetua. Quare hæc aſſertio præter experimentum rationem habet,quam modò rimabimur. ſi tamen non inuenerimus,noſtræ ruditati impuтandum eſt, non rei naturæ. Auicenna conatur reddere huius aſſertionis cauſam,idque facit his verbis.Præterea ſciendum eſt, quod caliditas poſt tempus conſiſtendi minui incipit: propterea quod aer circuūdans materiam eius,quæ eſt humiditas, exſiccat: calor quoque innatus,qui eſt intus ,ad hoc adiuuat, et labor proueniens ex motionibus corporeis,et animalibus, quæ neceſſariæ ſunt in uita, et defectus naturæ ad reſiſtendum illi toti ſemper.omnes enim uirtutes corporeæ ſunt finitæ. (hoc autem iam ratiocinatum eſt in ſcientia naturali) eius ergo operatio non ſemper exiſtit in materiis.Ampliùs ſi hæc uirtus infinita foret, et ſemper

Quæ pro parte contraria ſunt.

Contr. deciſio, homines nõ poſſemortem effugere.

Cauſa neceſſitatis mortis, quemredais Auicenna.

per in corpore permutationem faceret, eius quod dissoluitur æqualiter, & vno modo: dissolutio tamen vno modo non esset. immo semper quotidie augeretur, & corpus dissolutionem tolerare non posset, & dissolutio humiditatem finiret, quantò magis cùm duæ res se iuuent ad minorationem faciendum, & retrocedendum. & postquam sic est, oportet necessariò vt materia destruatur, & calor extinguatur, & præcipuè cùm ad eius extinctionem adiunet præter naturæ defectum alia causa. & illud est humor extraneus, qui accidit assiduè propterea, quòd cibus priuatur digestione. & adiuuat ad extinguendum ipsum duobus modis: vno suffocando & tegendo, alio qualitati obuiando. hic enim humor est pleginaticus, frigidus. & hæc est mors naturalis. Auicenna obscura hac dictione omnes causas mihi uidetur collegisse; quas philosophi omnes & medici possint excogitare. Fortasse, quia nullam sensit esse monstrationem, collegit multitudinem. nam ea quæ ex ambiente accidunt, & ex victu, & vt semel dicam, ex rebus omnibus non naturalibus, videntur posse deuitari, & nulla necessitate contingere. res enim nō naturales non magis sunt corrumpentes, quàm conseruantes: sed modò cōseruant, modò corrumpunt, pro ratione occasionis. potest enim (nam non videtur hoc cum re aliqua necessaria pugnare (constitui victus conseruans, & possunt ex hypothesi præscindi omnes fortuitæ occasiones illius permutandi. Quod de excrementis dicit, quę congeruntur necessariò; non magis videtur demonstrare, quàm alia: nam noxa ex recrementis, non immutat necessariò quidquam innati temperamenti: sed dispositiones quasdam induicit, & facilè reparabiles iacturas. possit itaque læsio ab excremento mutuis vicissitudinibus, modò fieri, modò tolli: quare neque ipsa futurum interitū euidenter indicat. Iam verò quod de nostro calore, & consumptione humidi Auicenna affert, id habet Galenus loco citato ex libro De marcore magis suspectum. Censuit Auicenna; (quod & Hippocratem puto sensisse, & Aristotelem, & Platonem, & alios omnes præter vnum Galenum) calorem nostrum consumentem humorem proprium, principium esse efficiens naturalis interitus animantis: non aliter quàm quicunque ignis propriam materiam depopulatur, atque ita seipsum conficit, quam mortis causam Galenus cùm dixisset capite tertio dicti libelli, hæc addidit: Hic sermo apud omnes ferme recentiores tum medicos tum philosophos in pretio habetur: quanquam verus non sit, me sanè iudice, ut qui ignis flammam animalis caloris comparet, & neque hoc intelligat, quòd flammis quidem generatio ex materiæ corruptione est, vnde accenduntur: animalia verò non sic à suo opifice naturalem calorem acceperunt, sed ueluti ab ipso augenda ac gubernanda, neq; est tempus aliquod, in quo non per totam eam extentus sit innatus nobis calor, facultates habens non solùm eas quibus format, sed multas alias, nam & alimentum trahit ad sese, & materiam dispensat, & apponit & affigit, & assimilat, & in summa omnia contraria flammis efficit circa materiam sibi ipsi natura alligatam. Ecce Galeni uerba, quibus uideo contineri hoc argumentum: Calor naturalis est principium conseruans & augens sibi subiectum

Quæ dixit Aui. examinantur

Quod dicitur de nostro calore cōsumente humidum suspectum Galen.

etum corpus. ergo non est, ut ignis, principium corruptionis. Hoc argumento victus Galenus sententiam hanc Hippocratis, Calor nos occidit, qui corpora produxit; partim vituperat, negans Hippocratis esse, partim explicat, dicens; calorem non esse causam corrumpentem nos per se, sed ex accidenti quodammodo esse. quamquam libro 1. De tuenda ualetudine non longe ab initio, reddens mortis causam, aliorum placito usus est. Libellum De marcore affirmat Ludouicus Colladus me legisse subsultim. nescio tamen vnde coniectet, cum me uideat magnam partem illius huic capiti inseruisse & enarrasse. Calorem nostrum non omnino esse similem igni, est verissimum. (quandoquidem est noster calor instrumentum proprium facultatum naturalium, ignis uero nullas tales habet facultates) tamen calorem ipsum naturalem qui nos generat, nutrit, & auget; ex accidenti fieri interitus naturalis causam, nihil est intellectu difficile. nam necesse est consumi perpetuo substantiæ nostræ humidum. id contingere actione nostri naturalis caloris absumentis, & soluentis in uapores propriam materiam, dicunt fere omnes, vtentes exemplo ignis. Hoc tamen Galenus meritò censet esse omnino falsum. non enim calor noster posset esse conseruans, & augens proprium corpus, simulque corrumpens, & absumens. sunt enim hæc sibi ualde pugnantia, & calori naturali, qui omnia contraria facit igni. nam si dicas: calor noster cum habet alimenta, quæ conficiat, auget nostram substantiam; cum vero ea desunt, conuertitur in materiam propriam: (nam ita audio plerosque dicere) omnino loqueris improbabilia. quia naturalis viuentium calor nõ urit, neque absumit; sed deducit ad coctionem, & auget. quare si ex inedia, ratione alia quapiam igneus non fit, non consumet membra: sed cum consumit, mutatus est iam ad igneam naturam, ut cum fit febris. idque quod illi calori nostro imputant, caloris febrilis proprium est: desiccare scilicet sibi subiectum corpus. naturalis enim non desiccat. Hæc est Galeni ratio, quæ mihi uidetur continere hoc verissimum. Calorem naturalem, nisi in non naturalem migret, non consumere subiectum corpus. quare si quis rigide intelligat, falsa est aperte ea sententia. Calor nos occidit, qui corpora produxit. Falsa etiam est hac in parte communis physicorum & medicorum opinio; Calorem naturalem esse principium corruptionis uiuenti corpori. Tamen ex accidenti quodammodo est causa mortis naturalis, in calore naturali. non quod hic corpus absumat, sed quod substantiam restituat semper minus humidam loco dissolutæ. atque ita illud unum mihi uidetur dicto in loco Galenus minus bene collegisse, calor naturalis non est corrumpens sibi subiectum corpus. ergo mortis naturalis nulla est ratio euidens, præter solum experimentum. Est enim, etsi naturalis calor non consumat, ratio monstrans futurum interitum. nã consumitur ꝑpetuo nostra substantia a calore ꝑter naturã: qui sæpe fit ex cibo aut potu, aut medicamento, aut exercitatione, & ex rebus omnibus quę perpetuò nos alterant. vel quia, vt dicit Plato in dialogo de natura: Quæ nobis extrinsecus circumfusa sunt, resoluunt nos assiduè, ac singulas nostri portiones

Calorem natiuum ex accidẽti nos corrũpere dicit Gale.

Quomodo cõmuniter dicatur, calorem natiuum ex accidenti nos corrumpere.

Explicatur quõ ex accidẽti quodã modo natiuus calor mortis sit cã.

Mortis euidens est rõ ex quo arg. 1. soluitur.

ros in iuuentute ficciores, quàm modò: atque adeo puerum humidum futurum in iuuentute ficciorem membris, quàm alter est modò in pueritia: tamen non vsque adeò, quàm puer ille siccus, erit in iuuentute, si obseruata proportione decurrit, per ætates. sed si aliter decurrit, gratia victus, qui humidior sit; fieri posset, vt puer siccus in iuuentute, non sit ficcior altero, et si sit ficcior quàm modò. atque ita dicemus ambos factos eiusdem temperamenti, humidi scilicet, quanquam semper sunt exsiccati. Ex dictis satis patet, quantum possit præstare hominibus ratio tuendæ valetudinis, quæ retardare potest mortem: tamen in perpetuum deuitare minimè potest. Sed quando demonstratum est, Homines necessariò mori, tamen posse vitam produci: (cùm seruato temperamento, si illud à principio bonum est, tum etiam commutato cum meliori, si illud non est tale) videbitur alicui fortasse, omnes homines æqualem vitam agere posse per artem tuendæ valetudinis. (quòd tamen est satis aduersum experimento) nam omnes aut temperati sunt optimè; & ita maximè lõgæui: aut tẽperati possunt fieri, & ita viuent non minùs prioribus. tamen qui ea, quæ de proportione ætatum & commutatione temperamentorum diximus, intellexit, intelliget; necessariò ex reducendis intemperatis, diuersas ætatum periodos prouenire. nam qui conseruantur, toto tempore decurrunt per ætates æquabiliter: qui reducũtur, multiformiter, vsque dũ sunt integrè reducti. cætera transigunt ut, alij, benè, & obseruata porportione. hæc dissimilitudo ætatum non potest nõ esse diuersa ex diuersis temperamentis: eoque neque numerus annorum potest non esse diuersus. Sed quid possit præstare conseruatio diximus. de modo quo fit, iam dicamus.

Ars tuendæ ualetudinis retardare põt mortem, non tamen in eternum uitare.

Obiectio dissoluitur.

An conseruentur corpora vsu similium rerum qualitate & gradu. C A P. I I.

CORPORA quę temperata sunt, temperato victu, dum sanitate fruũtur vti debere, atque ita similibus specie & gradu debere conseruari: medici omnes uno ore concedunt, sed de conseruatione intemperatorum corporum tantum abest vt vnica omnium sententia sit, vt sint potiùs quot capita tot sententiæ. Galenus libello De inæquali intemperie ita inquit. Itaq; sanitatis tutela per similia perficitur. libello Artis medicinalis capit. 86. eandem sententiam scripsit, dicens: conseruationem per similia fieri, reductionem per contraria. 8. Meth. cap. 9. eodem modo scripsit, & 5. & 6. De tuenda ualetudine, & innumeris alijs in locis, 3. Methodi. ficciora ficcioribus, & humidiora humidioribus indigent auxilijs. Neque verò hoc solum apud Galenum videtur inueniri, sed ea similia, quibus corpus lapsum conseruatur, æqualia illi debere esse in gradu. ita ut tam longe absint à mediocritate, quam longe abest ipsum corpus. nam libello Artis medicinalis capite huc al

De intemperatis corporibus quomodo conseruentur agitatur, controuersia.

legato ita scripsit. Quod igitur temperie differt, partium autem quæ instrumenta sunt, moderatione non differt, duplicem habet salubrium causarum formam, alteram quidem earum quæ ipsius conseruant temperiem, alteram uero earum, quæ ad optimam transferunt. quæ quidem ipsius temperiem conseruant, tantum a causis temperatissimæ naturæ different, quantum & totius corporis temperies ab illa differt. Sed tamen quod Galenus his locis docet, rationi uidetur aduersum. nam qua ratione, si homo biliosus est, & multo utatur melle, & exercitatione non mediocri, & multum uigilet, (hæc enim omnia oportet ponere, quo similibus utatur, cum victus sex rebus non naturalibus constet.) talis conseruabitur qualis à principio fuit? conspiciuntur enim quotidie biliosi homines quacunque harum causa in febres labi: & pituitosi, si frigidis vtuntur, frigidis quoque laborare morbis. Non ergo similibus conseruantur qui intemperati sunt, sed læduntur. cùm enim homines (ex Hippoc. parte secunda Aphoris. trigesimo quarto, & ex Galen. in comm.) facillimè incidant in morbos similes suæ temperiei, vt calidus in calidos, frigidus in frigidos: si similibus vterentur, facile adducerentur ad similes morbos. Nam dicente eodem Galeno libro De optima corporis constitutione; calidi faciliùs patiuntur à calidis, & frigidi à frigidis. quare calidi faciliùs patiuntur à calidis, quàm à frigidis. sed à quibus faciliùs patiuntur, faciliùs læduntur. ergo faciliùs læduntur similibus, quàm contrarijs. contrarijs enim, qui intemperati sunt, melius habent Galeno tertio Aphorism. comm. 3. vbi ita scripsit: Et vt simpliciter dixerim, contrariæ quidem ad contrarias bene, similes autem ad similes malè. præterquam si ætas temperata, & victui, & regioni & tempori temperato conferatur. hoc enim modo solùm similes à similibus bene afficiuntur. Sunt igitur hæc Galeni loca, quantum prima facie licet indicare, sibi ipsis valde contraria: & ratio quæ ab experimento desumitur, plurimum dissidere videtur ab his, qui similibus volunt intemperata conseruari. Quibus adducti nonnulli barbarorum ita excogitauerunt, conseruari corpora intemperata contrarijs reuera: cæterum illa contraria, ratione quadam esse similia, dicunt enim similia quædam esse formaliter talia, (ita loquuntur) & hæc quidem esse appellatione similia, vt calidum calido, frigidum frigido, humidum humido simile est: quædam verò etiam si appellatione contraria sint corpori, tamen virtualiter esse similia. quia assumpta interius, illud non alterant à propria temperie. vt si quis intelligat dari calido homini frigidum alimentum, sed tam modicè frigidam, vt illius calorem non frangat? contrarium erit illud formaliter & denominatione, cæterum simile virtualiter & potentia. Hæc cum ita distinguant, admittunt, conseruari corpora intemperata similibus virtualiter & formaliter contrarijs: atque ita respondent ijs argumentis quæ obijciebantur, quibus oībus de similibus specie rebus disserebatur. Cæterum hi præter quam ꝙ falsò dicunt, aliqua contraria

Quæ pro parte contraria sunt.

Quorundam opinio controuersiã deciden-tium.

Reprobatio.

esse quæ sua contraria aliquantisper non remittunt, cum remissum semper remittat intensum mutua actione: perperam & inique uolunt Galenum cogere, ut calida frigida, & frigida calida appellet. nam si nihil aliud dixissent præterquam similia similibus conseruari, fortasse non essent excludendi isti enarratores, sed cum non hoc solum, sed calidiora calidioris, frigidiora frigidioris indigere victus ratione dicat, qua ratione non sunt illi irridendi, qui ita interpretantur? Sed sit ita. dicantur calidiora uirtute. qua ratione verum sit, tantum à causis optimè temperatæ naturæ distare, quantum & ipsa corporis temperies? Nam uersus idem genus oportet vt inclinatio sit, & corporis, & uictus: sed causæ optimè temperatæ naturæ sunt formaliter temperatæ. ergo tantum oportet causas intemperatas uersus calidum formaliter inclinare. Sed iam hos missos faciamus, qui barbarè interpretantur. Alij aliter respondent, dicunt nonnulli, lapsus vehementes, (ut cum aliquis ad calidum vehementer est lapsus, aut ad frigidum) contrariis conseruari, aut saltem si non contrarijs, similibus remissioribus gradu! (ut si tertio gradu calidi sint, victu moderato, aut calido primo gradu) sed lapsus non vehementes conseruari similibus forma & gradu. Hanc sententiam uidetur Galenus innuere, qui libello. Artis medicinalis ante ea verba quæ paulo ante retulimus, ita dixit. Atqui si quod ab optima constitutione defecerit corpus, non autem quam multum, & quæ ipsius sanitatem causæ conseruant, ad proportionem mutabuntur. itaque illud uidetur sentire tantum de his quæ non vehementer lapsa sunt corpora. Cæterum neque horum sententiam ego probo. quoniam in omnibus locis, quæ in principio huius capitis retulimus, uniuersè Galenus protulisse videtur illud. Similia similibus conseruantur, & conseruatio similibus perficitur. Præterea, neque ita respondent argumentis. nam paulo infra dictum est in eodem cap. corpora intemperata aut reduci posse, aut conseruari: & hæc cum conseruantur, similibus æqualibus conseruari. corpora igitur quæ indigent reductione, hæc eadem conseruantur similibus gradu & forma. Sed quæ tam lapsa sunt, ut reductione indigeant, non possunt non melius habere contrarijs, & usu similium periclitari. ergo illud quod de maiori aut minori lapsu dicebatur, speciem conseruationis non permutat. Est & alius modus interpretationis. dicunt nonnulli conseruationem temperamentum, quæ in lapsu qualitatum, quæ vulgo dicuntur passiuæ, consistunt, humidi scilicet, aut sicci, similibus conseruari, lapsus vero qualitatum efficientium, contrariis. Hoc uidetur docere Galenus sexto De tuenda ualetudine capite tertio, ita dicens. Fiunt autem & qualitate conuenientiæ, si seruare temperamenta velis, humidis naturis humectantibus cibis quadrantis, siccis uero siccantibus, sin autem commutare, contrarijs. in ea autem quæ est in calido frigidove ad intemperiem, conuersione, contrariorum exhibitio congruit. efficacissimæ enim sunt hæ, & ut quispiam dixerit, potentiores ijs quæ in siccitate & humore sunt, intemperiebus. facilè ergo similibus nutrimentis in morbidam intemperiem ueniunt. Ecce igitur vt apposita ratione Galenus videatur horũ senté-

Alia decisio.

Reprobatio.

Aliorũ opinio.

Reprobatur.

tiam confirmare. Sed neque hi videntur satis idoneè ad argumenta respondere: cum Galenus tertio aphorismorum non tantùm calida calidis, & frigida frigidis; sed & sicca siccis, & humida humidis, deteriùs habere dicat. quare omnium videtur esse vnica ratio. Verùm neque illud quod docent verum est. nam oportet senes calidis & siccis alimentis vti; frigori vtpote efficaci qualitati dato contrario, siccitati contraria ratione dato simili. Sed res non ita habet. nam Galenus in eodem sexto De tuenda valetudine, calidis & humidis præcipit senes cibari. quo minùs videtur neque efficientibus, neque patientibus similia dari oportere: sed perpetuò, interim dum sanitate fruitur animal, contraria. Ita enim docet Galenus 8. Meth. cap. 9. dicens: Ergo similibus indigent tum in alijs de quibus mox dicetur, tum verò in ulceribus omnibus: (monstratum enim id sæpe iam in superioribus est) contrarijs verò in eo victu qui per sanitatem adhibetur, veluti in opere De sanitate tuenda docuimus. Quando igitur tam dubia hæc quæstio est, & ab aliorum omnium interpretationibus recessimus; alia nobis commodior, & si fieri potest, interpretatio quærenda est. nos hæc omnia ita interpretamur.

Autoris sentẽtia. Conseruationem siue efficacium siue inefficacium qualitatum, siue eæ intẽsæ, siue remissæ sint, fieri similibus specie & gradu. cæterùm rarò licere conseruatione vti, imò verò in intemperatis naturis nunquam: nisi cùm per negotia illis non vacat studere sanitati, aut interim dum morbo tenentur. quòd si tamen quis aliter velit hominem intemperatum conseruare, si intemperies sit inefficacibus qualitatibus, multò minùs nocebit: si in efficacibus, multò plus. Quòd verò ita sentiat Galenus, intelliges ex ijs, quæ mox subdit, dicens: Nam sicca corpora etsi aliquantum desicces, minùs nocebis. Non igitur eodem autore, & interprete, præcipitur sicca & humida conseruari, dum vacat reducere: sed docetur minùs, si quis similia det, lædi hos, quàm calidos & frigidos. quare pro argumentis ego concesserim, hominem intemperatum, quantumcunque calidus sit aut frigidus, similibus conseruari, dum conseruatur: cæterum per sanitatem contraria debere adhiberi, vt Galenus dicebat. nam præter artem est, & proinde inutile, & noxium; intemperatum hominem conseruare, cùm licet reducere. nam veluti eum qui ægrotat curari expedit, & qui perfecta sanitate fruitur, conseruari: ita eum qui insaluber est, & intemperatus, reduci. nisi id impediant aut negocia, aut morbi.

Dubitatio diluitur. Sed dicet aliquis: qua ratione qui intemperatus est, & negotijs implicitus debet conseruari? An homo biliosus iter agens, aut alioqui magna cum solicitudine negotia tractans ciuilia, debet interim calido & sicco vti alimento? non sanè sed hactenus verum est, in negotijs tractandis, similibus vtendum esse; si similia multo tempore ante negotia consueta sint. nam per id tempus, etiam si alioqui similia essent nociua; non licet recedere à consuetudine. Hanc esse sententiam Galeni apertè intelliges ex his, quæ quinto De tuenda valetudine scripsit, dicens: Ergo nec assuetudines ipsæ tametsi prauæ sint, displicentibus adhuc sibi corporibus mutandæ sunt, quin neque per summam sanitatem semper tentandum:

sed

sed tunc cum is, cui immutandæ sunt, à ciuilibus negotijs maxime vacat. Pauld superius in eodem 5. De sanitate tuenda: Nam si in negotijs sint, similibus vteris: potissimum cùm ita fuerint corpora assueta. Quare qui negotijs est implicitus, talibus vti debet, qualibus assueuerat: quæ si similia erant, non sunt eo tempore permutanda, sed conseruandum corpus est illis, alioqui similibus gradu & forma. Hæc de assuetudinibus. tamen quatenus sit seruanda consuetudo, dicemus latissimè in octauo huius operis libro. Sed quæret aliquis, qua ratione in morbis debet temperamentum conseruari? nunquid si homo calidus & siccus incidit in febrem ardentem, vtēdum est calidis? Minimè: sed tantò minùs frigidis, quantò ipse natura est calidior. atque ita vnica medicamentorum mensura fit curatio & conseruatio. scilicet tantum euarient medicamenta à temperamento proprio hominis laborantis, quantum ipse morbus facit illum ad contrarium inclinare. Vt si, gratia exempli, homo calidus primo gradu, duos comparauerit gradus caloris præter naturam, ita vt tertio gradu iam calidus sit; frigidis primo gradu vti debet. nam frigidum vno gradu, duobus distat à calido in primo, & totidem distat calidnm in tertio versus alterum genus. atque ita vnica hac mensura fit curatio contrarijs, & conseruatio similibus; vtraque gradu paribus. Sed hæc, dante Deo, cum loquemur de curandi ratione, magis explicabimus. Illud oportet modo dicere: qua ratione Galenus in libello Artis medicinalis dixerit; lapsus non vehementes similibus debere conseruari, si & vehementes etiam eodem modo conseruari debent? Non sanè, quòd aliter hi atque illi conseruentur: sed quòd, quò vehementior est lapsus, eò rariùs licet ipsum conseruare. si tamen semel conseruandus est, similibus conseruari debet. Propterea infantibus humidum destinatum est à natura alimentum, quoniam expedit id temperamentum, quod ab ætate habent, conseruari. senibus tamen contraria dantur per sanitatem: quoniam melius est in vltima ætate, quæ adeò morti proxima est, præcautione vti, quàm lapsum fouere. Hæc de modo conseruationis intemperatorum dixisse est satis. De modo conseruationis temperatorum si nonnihil addiderimus, opportunè iam longum hoc caput concludemus. Hominem temperatum in ætate temperata, qualem esse adolescentium in primo huius operis libro capite octauo docuimus, nulli est dnbium simili uictu, & omnino temperato conseruari debere. cæterùm cùm hic est in intemperatis ætatibus, qua ratione? non enim ampliùs æqualis est temperamento, sed in infantia calidus & humidus, in iuuentute calidus & siccus, frigidus & siccus in senectute. Si eorum quæ diximus, non sumus obliti, facile est, ex dictis methodum conseruandi temperamentum æquale per omnes ætates elicere, hanc scilicet. Duo hic occurrunt consideranda, temperamentum innatum illi corpori, & aduentitium ex ætate. Cùm dico temperamentum ex ætate esse aduentitium; non intelligo esse præter naturā, vt Ludouicus Colladus intellexit, sed naturale: non tamen nobiscum natū, sed superueniens. quanquam enim quis sit natura sua, atque à primo ortu

Dubitatio altera dissoluitur.

Explicātur Gal. quædam verba.

De modo conseruationis tēperatorū.

calidus & humidus: cum iam senuit, frigidus est & siccus, frigore quidem & siccitate naturali, sed quæ cum ætate superuenerunt primo temperamento contraria. Si dubitas qui fieri possit, vt cùm varia temperamenta variis ætatibus superueniant, unum temperamentum à primo ortu per totā vitam perseueret: explicatum id mihi iam satis est lib. 1. indicatumque id fieri iis temperamentis, quæ ætatibus sunt propria succedentibus, eo verò quod innatum est, modum quendam ponente singulis ætatum temperamentis, & proportionem omnibus. Itaque duo sunt temperamenta, ambo naturalia. alterum quod à primo ortu est, quoniam est optimum, sempec conseruationem exposcit: alterum quod ab ætate, non semper, sed cùm ipsum oportet tale perdurare. Infantile temperamentum conseruari conuenit, dicta nuper ratione: tale enim est accommodatissimum ad mutationem, & corporis incrementum. adolescentiæ etiam temperamentum, quoniam ratione etiam ætatis optimum est seruari debet. iuuenile & senile debet corrigi, vt lapsum & inutile. igitur infantes vti debent humido alimento: &, quò infans innata temperie humidior est, eò interim dum bene valet minùs humido. quoniam tunc, quod ex ætate est, debet conseruari humido: quod ex proprio temperamento, reduci. quod fit, non dato alimētō sicco, sed detracto de gradu humidi, quantum ipse est natura lapsus. Quòd infans est siccior propria temperie, eò humidiori seruatur victu, dum valet quò hac ratione & temperamētum ætatis conseruetur & natiuum reducatur. temperatus temperatè humidis: quoniam vtriusque temperamenti eget conseruatione. In adolescentia temperatus, omnino similibus: frigidus calidis, non adeò quàm in senectute, & calidioribus quàm in iuuentute. quia illic vnum est quod reduci, & alterum quod conseruari, in his ætatibus vtrunque reduci debet. In ætate iuuenili temperatus vtatur frigidis: & humidis; sed remissioribus quam biliosus, & intensioribus quam pituitosus. quia ille alterum habet mediocre, ambo immoderata hi, atque ita in senectute. Hæc est conseruandi temperamenti innati cum commutationibus ætatum methodus: si vtrunque conseruandum est, & exposcunt similia, vires illorum intendere: si contraria, de præcipuo tantùm detrahere, quantum alterum superat. Eodem modo faciendum est, si vtrunque reducendum est: quæ eadem aut contraria dare expedit, alterum conseruari, alterum reduci debet. alteri contraria dare expedit, alteri similia. quæ si eadem esse contigerit, (vt humida infantis biliosi ętati similia sunt, & contraria temperamento) vires oportet intendere: si non eadem fuerint, sed contraria, de indicatione maiori minorem detrahendo, medium victum oportet institue re. Quare cùm nihil doceant, qui ante nos medicas quæstiones scripserunt, neque quidquam eorum, quæ ad tuendam valetuvinem sunt vtilia: tamen ee conseruatione non cessant multa blaterare, & longissimas quæstiones nihil frugis cōtinentes scribere. Et quod magis dolendū est, si quis distinctiùs aliquid & enulceatiùs ex antiquis autoribus suo laborare eruit, qp artē possit ulteriùs promouere; inuidia studiosorum animos auertit: suasu quorundā, qui

Conseruandi temperamenti innati cū commutatiōnibus ętatū methodus.

qui suæ opinioni timentes, si alius in docendo inueniatur ingeniosior, illorum profectui insidiantur, & alieno malo suam tyrannidem tueri non desistunt. Sed qui sapit sibi caueat, neque curet alienam insolentiam. mea nihil refert. mihi studeo, mihi hanc quæstionem, ut alias etiem ante hanc, scripsi: quas aliis etiam spero profuturas, si forte de manibus exciderint. nam nondum certum est illas typo dare.

An defectus prioris concoctionis sequenti possit emendari.
CAP. III.

SVPERVACANEVM hic fuerit concoctionum species, & numerum, & ordinem referre. hæc enim ex primo & secundo harum controuersiarum libris petenda sunt, iisque petitis differendum modò: num si quid minùs bene in uentriculo coctum defertur in hepar, possit eatenus concoctione hac secunda emendari, ut nihilo deteriùs sanguinis generationi pro cedat, quàm si in uentriculi actione nullum uitium præcessisset. Galenus lib. 4. De tuenda ualetudine cap. ultimo, nititur demonstrare; quæ in uentre malè sunt confecta non posse ea concoctione quæ per agitur in uenis recte coqui: ut neque quæ secunda sunt confecta malè, posse in tertia quę agitur in carne & membris, perfectè coqui. quod confirmat hoc argumento. Vt habet ea prę paratio quæ extrà agitur, elixatio scilicet, aut assatio ad concoctionem uentriculi: ita hęc ad concoctionem hepatis. sed experimur uentriculum non rectè posse commutare ea quæ cruda ingeruntur, aut minùs elixa, assà ue quam oportet: igitur neque hepar possit benè conficere, quæ minùs benè pręparata sunt in uentriculo. Hęc multis docet Galen. prędicto loco. Ceterùm non potest sine controuersia pręteriri: sunt enim multa argumenta quibus uidetur contrarium concludi. Primo Galenus docet 6. De placitis, licet ventriculus cibus conterere non valeat, modò succos aliquos àssumamus, ut in multis nationibus lac solet, uiuere nos posse: sed si sanguinis generatio tollatur, uitam quoque tolli necessariò. Ex quo loco patet; actionem uentriculi nō esse omnino necessariam propter concoctionē (nulla enim tali concoctione pręcedente, fieri potest sanguinis munus) sed tum tantummodo esse necessariam ad eliquandum, cùm alimenta assumuntur solidiora. unde argumentum hoc accipi potest: Si tota prima concoctio potest secunda suppleri, multò magis poterit, cùm est debilis, à secūda emē dari. fieri pręterea potest, ut sit homo tantò fortior facultate hepatis, quantò facultate uentriculi impotentior. quo casu constat tantum posse perfectionis addi alimento in secunda concoctione, quantum deficiat in prima: Respondent plerique: (nam ipsa solutio dabit occasionem ultrà argumentandi) quantumuis robusta sit hepatis facultas, non tamen posse minùs bene commutatum in uentriculo alimentum rectè elaborare, quia non est bene præparatum pręparationem in eo quod accipit, etiam efficacissimę facultates requirunt. nullus enim uentriculus, quantumuis calidus & fortis

Quæ pro altera parte controuersię dicat Galen.

Quę pro parte contraria sūt

Quę plerique respondeāt

aut

aut crudas omnino carnes,aut incoctum panem bene commutabit: multò minùs ligna,lapides aut ſimilia. quoniam ſcilicet hæc non ſunt idonea ad patiendum à ventriculo. Sed eſt quod ultrà argumentemur. Alimentum non propterea meliùs conficitur, quod melius ſit, aut tenuius,faciliusque coctu: ſed quod proportione reſpondet virtuti commutantis.nam nonnulli ex carne bubula meliorem generant chylum,quàm ex melle.quibus ſcilicet tenuia alimenta corrumpuntur, craſſiora ſunt ad concoctionem magis accommodata. Ergo eodem modo in hepate poteſt contingere, ut ſcilicet ille,qui præ calore ex bene confecto chylo,biliosum ſanguinem generat:ex chylo ſemicocto,vt ex alimento coctu difficiliori,atque magis reſiſtente, nō eatenus procedat,ſed ſanguinem generet mediocrem.quo caſu fiet vt non tantùm emēdetur defectus prioris concoctionis;ſed ut etiam perfectior proueniat ſecunda, ex imperfecta prima, quàm ex perfecta. Videtur reſpondendum, (ſi modò priori ſolutioni inſiſtendum eſt) aliud eſſe alimentum proportione reſpondens,aut non reſpondens;aliud præparatum,aut non præparatum.vt ventriculo frigido proportione reſpondens alimentum eſt mel,non reſpondens bubula, aut ſuilla ; ventriculo temperato reſpondens alimento eſt caro arietina,non reſpondens,mel & bubula:ventriculo calido reſpondens eſt bubula non reſpondens mel.ſed carnes crudæ, in cocta maſſa,omnibus ventriculis malè præparatæ ſunt: vt panis probè elixæ,aſſæ ve,omnibus ſunt benè præparata alimenta. quanquam & in ipſis præparationibus, aliæ aliis ſunt conuenientiores,non omnibus naturis eædem,ut in humidiorem ventriculum,melius eſt aſſa ingeri,in ſicciorem elixa.Sed ex dictis facile eſt intellectu; quantum interſit dicere alimentum idoneum, (quod proportione reſpondens appellamus)aut alimentum præparatum . itaque dicendum eſt, maius robur in membro commutante, aut maiorem calorem , poſſe commutare craſſius alimentum meliùs tenuiori:non tamen præparatione carens meliùs præparato.præparationem enim omnia æqualiter requirere in alimentis:tenuitatem non omnia, ſed quæ debiliora ſunt, aut frigidiora . Videntur hęc probabiliter dici:ſed ſi quis attentiùs ea quæ in operibus contingunt, conſideret;intelliget,dictum eſſe hoc vltimum minùs uerè. Nam ſi in ventriculo aliquo alimentum minùs bene coquitur,aut minùs bene illum implet,ſatiatque,propter defectum craſſitiei;poteſt illud quod de craſsitie deeſt imperfecta præparatione ſuppleri ita, ut, quod minus idoneum illi uentriculo erat, deficiente præparatione idoneum fiat. Multos profectò uidimus tam robuſto uentriculo,& tam multo calore,ut illis arietinæ carnes præ tenuitate non eſſent ſatis,qui vtentes eis non ſatis aſsis meliùs habebant . mille talia occurrunt quotidie exempla.igitur poteſt imperfecta præparatio efficere alimentum idoneum . Cumque dicente eodem Galeno, eandem habeat rationem hepar ad uentriculum, quam ventriculus ad externam præparationem ; fiet hoc idem in hepate, frueturque nonnunquam infecto chylo meliùs , quam integrè confecto.quare ego nolo (quod plerique faciunt)in hac controuerſia proteruè defendere;non poſſe priorem concoctionem à ſequenti emendari.

Aduerſus dicta arg.

Quid pro opinione priori reſpondēdū videatur.

Reprobatur prędictareſponſio.

dari.ſed rem ita diſtinguo.In concoctione ſecunda duplex noxa poteſt accidere:altera vt non fiat bonum alimentum, quod in ea generatur: altera vt colligatur plus excrementi,quàm ſolet.in priori concoctione poſſunt accidere tres noxæ, vt concoctio fuerit ablata, diminuta,aut deprauata.Priori concoctione ablata,neceſſariò ſequens habet ambas noxas,ut & deterius alimentum fiat, & plus colligatur excrementi. nullum enim hepar poteſt ex cibo nullatenus in chylum mutato,bonum ſanguinem efficere,aut parum excremento plenum;ut neque aliquis ventriculus ex omnino crudis carnibus bonum chylum nam membra omnia quò ſuum munus rectè peragant,præparatione aliqua indigent. Quod enim à Galeno dictum eſt De placitis, illud vnum eſt;poſſe nos etiam ventriculo non commutante,ſi ſuccis vtimur, viuere;tamen non rectè viuere, & bono frui ſanguine. Si concoctio præceſſit diminuta,ſequens neceſſariò habet unam noxam,vt colligat ſcilicet plus excrementi, quod in priori concoctione minùs ſecretum eſt: tamen quod ad qualitatem alimenti, quod generatur, attinet,poteſt defectus prioris omnino emendari. Si prior concoctio deprauata ſit;ſecunda poteſt nonnihil emẽdari,ſed neceſſariò patitur utranque noxam. fit ſcilicet deterius alimentum, & excrementi plus,quàm ſi prior concoctio alimenta non corrupiſſet. Sed quoniam rem totam diximus diſtinctè,hæc ſufficiant.

Autoris ſententia

Explicatur dictũ Gal. 6 de placitis.

De ordine aſſumendi alimenta. CAP. IIII.

IN propoſita quæſtione, prima illa occurrit controuerſia, à medicis ſatis diſputata:debeantne craſſa alimenta ingeri ante tenuia, an contrà.in qua ſunt duæ contrariæ ſententiæ. Dicunt quidam craſſa oportere præire, his rationibus perſuaſi. Si quid tenue primo loco aſſumeretur,ingeſtis deinde craſsioribus;accideret, vt cùm cibus primo loco aſſumptus, antequam reliqua eſſent concocta,ad exitum properaret,illa ſecum traheret,ac faceret deſcendere inconfecta.Adde,quod primo loco ingeritur,in ima ventriculi parte collocari.quod ſecundo, in ipſo ore,aut prope os hærere. Sed uentriculi pars profunda eſt carnoſior ac perinde calidior:ſublimis verò eſt neruoſior, frigidiorque.igitur cõueniens eſt calidiori parti craſsius alimentum, tenuius minùs calidæ;quò quanto pars profunda ſupremam ſuperat calore,tantò alimentum primo loco ingeſtum facilitate ad concoctionem à ſecundo ſuperetur. atque ita eodem tempore concoctio totius chyli compleatur, trudanturque in inteſtina ſimul omnia. nam aliter tenuiora in calidiori parte ſita, multò citiùs concoquerentur,quàm craſſiora in parte frigidiori: cùmque cocta forent, aut retenta illic & plus ſatis alterata corrumperentur, aut laxato ventriculo quò deſcenderent, reliquorum concoctionem in media actione interpellarent,cogerentque nihilominus deſcendere.nam ventriculus, non quidem hanc partem ciborum expedit modò, retentis alijs, deinde aliam:cũ dicat Galen.3.De facult. natural.cap.4 Tunc uentriculus aperit inferius os, cum cibos ad perfectionem concoxit. Itaque retinet omnia,uſque dum omnia

Quorundam opinio,craſſa oporte re tenuia præcedere.

nia concocta ſunt, ubi ſemel incipit expellere, omnia expellit. Hæc ſunt firmiſsima ſententiæ huius argumenta. Quidam addunt inſulſa alia, quod ſcilicet ut rectè ſtructa ædificia ſubter in ima ſede habent craſsiſsimam materiã deſuper ex tenuiſſima habentia conſtructionem, & vt in orbis compoſitione, elementum quò eſt craſſius, eò eſt humilius: ita in uentriculo ſub tenuioribus alimentis craſsiora eſſe oportet. Cæterum hæc omitto vt ridicula. Alij contrariam opinionem tuentur, oportere, quò tenuius eſt alimentum, eò citius ingeri; quò ut citiùs coquitur, ita citiùs deſcendat, reliquorumque deſcenſui ſternat viam. hoc enim eſſe vtiliſſimum. nam ſi contrarium fieret: tenue quod ultimo loco aſſumeretur, ubi ſemel eſſet perfectè concoctum, interclusa via deſcenſus à craſsiori, per nimiam moram corrumperetur, corruptumque reliquum corrumperet, & totam vitiaret concoctionem. Animaduertendum in hac controuerſia eſt, alimenta aliqua facilis eſſe deſcenſus per ſe, & quoniam medicamenti aliquam habent qualitatem, qua lubricas vias reddunt, uel pungendo irritant ad expulſionem; nonnulla per accidens, quia ſunt facilioris concoctionis, ſunt etiam deſcenſus facilioris. vtraque horum, ſi ingerenda ſunt, ante craſſa & tardè deſcendentia ingeri debere Hippocr. docet 3. De ratione victus acutorum, vigeſimo ſecundo exemplo mulſæ & ptiſanæ, ita dicens. Mulſa tamen poſt ptiſanæ ſorbitionem epota ualde replens, inflans, & hypochondriorum viſceribus inutilis. Galenus in comment. Semper enim oportet priùs ingerere, quæ & faciliùs corrumpuntur, & quæ ſubducuntur magis: ſecundo loco contraria. ptiſana autem quàm mulſa difficilior eſt corruptu, & deſcendit tardius, ſi ergo mulſa primò ſumpta fuerit, ex ea quædam ad ptiſanæ deiectionem fit prouocatio. verum ſi ptiſana primum ſumpta fuerit, ſubduci mulſa prohibetur. Vides itaque vt Galenus ſententiam hanc ultimam tueatur, & confirmet prædictis argumentis. Eandem ſententiam ſcripſit ſecundo De alimentorum facultate cap. 11. ita dicens, inter multa alia: quibus hanc ſententiam confirmat. Satius enim fuerit ſcire ex cibis, qui parantur ad deiectionem, poſteriores quidem ſumẽdos, eos qui tardè permeant: omnium autem primos, qui celeriter quidem peruadunt, corrumpuntur tamen ſi in uentre morentur diutius. Cuius ſententiæ fuerit Auicenna, uix poſsis intelligere, quandoquidem Fen ſecunda primi, doctrina 2. cap. 7. ita ſcripſit. Nutrientia præterea ordinem in ſui receptione habent, in quo ſanitatis conſeruator ſolicitus eſſe debet: ne illud quod ſubtile eſt, & cito digeritur, poſt forte nutriens, quod ſi: eo durius, in cibo ſumat, quia prius digeritur quàm ipſum, & ſuper illud natabit nõ habens viam qua penetret. putrefiet ergo, & corrumpetur, & corrumpet illud quod ei admiſcetur. Cum hæc dixiſſet, quibus Galeni ſententiam uidebatur confirmare, addit. Iſte etiam non primo comedere debet cibum labilem, ita ut poſt ipſum cibum fortem & durum in cibo ſumat: quoniam cum ipſo labetur, cum ad inteſtina penetrauit; eo non tam integrè digeſto, quantum debebat. Fortaſſe Auicenna vtriuſque ordinis incommoda recitauit, quo nos doceret, utrumque exceſſum quoad fieri poſſet, eſſe deuitandum,

Aliorũ opinio cõtraria.

Hippocratis, & Gal. ſententia.

Auicen. ſententia de eadem re obſcurior.

Declaratur.

cauen-

cauendumque, ne aut valde tenuia primùm, & valde crassa deinde, aut contrà; sed valde diuersa, assumerentur sed vt omnia aut similia essent, aut saltem non valde diuersa. Fortasse nomine lubilium alimentorum, ea intellexit, quæ medicamentorum habent qualitatem, non quæ tenuia sunt tantùm. Sed sentiat ille vt volet. illud certum est Hippocratem & Galenum censuisse, si diuersa alimenta assumenda sunt; (hoc enim neque Galenus neque quisquam alius probat) primo loco assumenda esse, quæ facilioris sunt descensus; siue id habeant ex medicamentosa qualitate, siue ex substantiæ modo. nam in ingestione crassorum ante tenuia, est apertum incommodum. Nam quanquam ventriculi inferior pars calidior sit superiori; rarò autem, aut fortasse nunquam fiet, vt alimentum crassius sit tenuiori, iuxta proportionem, quà ventriculi pars parte calidior est. neque tam erunt locis distincta, quanquam isto ordine assumantur, vt hæc pars in hoc loco, illa in illo sita sit, vt reliqua succedant, vt in argumento dicebatur. quocunque verò immutato promptum est periculum corruptionis. Ex contrario ordine omnino nullum potest fieri incommodum, uel saltem haud quaquam, quod non facilè emendetur. nam si crassius alimentum in frigidiori parte est, fiet paulò longior concoctio, sed non corruptio: si tenuia coquuntur prius, licebit illis priùs, descendere, reliquis manentibus in ventriculo, cùm prope pylorum ipsa sint. Nam quod à Galeno in opere De facultatibus naturalibus dictum est, tunc tantummodo debet intelligi, cùm ventriculus, aut unico alimento, aut pluribus, sed perquam similibus plenus est, neque à dissimilibus alimenti partibus dissimiliter irritatur. instituto enim illius operis hoc vnum sufficit: commutare ventriculum alimenta, atque deinde hæc eadem, vbi plenè concocta fuerint, expellere. Quare manifestum est, posse quod coctum est labi, reliquo manente in ipso ventriculo. neque, si quando propter vehementem irritationem, a qualitate quapiam medicamentosa factam, contingeret descensu tenuiorum, crassiora quoque ad intestina deijci importunè; tam graue aliquod malum fieret, quàm si propter contrarium ordinem ingestionis tenuiora fuissent in ventriculo corrupta. nam cùm monstratum à Galeno sit, vt multis alijs in locis, ita 4. De vsu partium, intestina esse instrumenta non deiectionis solùm, sed & concoctionis, vt non aliter quàm ventriculus, chylum possint elaborare: fiet vt id quod semicoctum importunè descendit, in ipsis intestinis concoctionis recipiat complementum, aut vt anticipet deiectionem citra maiorem noxam. Igitur non dubium, quin rectè omnibus vtrinque tentatis, commodius sit tenuia ingeri ante crassa, & cùm vtrumque noceat, minùs emendari posse noxas ex contrario ordine, quàm ex eo quem modò præcipimus.

Obiecta soluitur

De cibo, & potu. CAP. V.

QVONIAM, vt in deciſione proximæ controuerſiæ monſtratum eſt, in aſſumptione alimentorum tenuia debent præmitti, ſunt qui argumententur, potum etiam debere ante cibum ire. ſunt enim quæ potantur ſolidis eſcis tenuiora. Nam ſi nihil aliud interſit, quam quòd potui ſit aut eſui aptum quod ingeritur: eſt illud coctu facilius. eoque ab Hippocrate dictum eſt in Aphoriſmo; Faciliùs eſt impleri potu, quàm cibis. & in hanc ipſam ſententiam libello de alimento: Quicunque cita appoſitione indigent: humidum medicamen ad reficiendas vires optimum eſt. Poſſis his addere, cum corpus reſoluitur alimenti defectu, priùs diſſipari ſubſtantiam humidam, deinde ſiccam: reparari uerò ſiccam eſu, humidam potu. itaque priùs potandum eſſe, quoniam priùs fit potus indigentia. nam his de cauſis eſum & potum fieri dixit Galenus libello De inæquali intemperie, ita ſcribens. Ex eſuriendo uerò ac ſitiendo, deficiente hic humida, illic ſicca ſubſtantia. Quibus uerbis manifeſtè innuit: fieri ſitim defectu ſubſtantiæ humidæ, & famem defectu ſiccæ. conſtat tamen, potu extingui ſitim, cibis famem. Adde rurſus, potum neceſſarium eſſe ad concoctionem cibi: eo quod concoctio quæ peragitur in ventriculo, dicente Ariſtotel. 4. Meteor. capit. 3. eſt elixationi ſimilis, ideoque in humore debet fieri. ut igitur in ollam prius infunditur humor, deinde carnes: ita in uentriculum debere ingeri eſt conſentaneum: Sunt alij qui omnino diuerſam ab hac habentes ſententiã, tam multo aliter faciendum ſentiant; vt toto cibo ingeſto, ſemel potare præcipiant, dicentes cum Galeno 4. De vſu partium. cap. 5. & Hippocrate libello De alimento, Potum eſſe alimenti uehiculum. Cum igitur uſus potionis ſit cibi diſtributio, commodius dicunt eſſe poſt cibum potare, quo aſſumpti cibi potu deſcendant ad fundum uentriculi, factaque illic concoctione deducantur per anguſtiores uias: quàm ut potus aſſumptus ante cibum, illum faciat in ventriculi ore fluitare, aut deſcendens importunè in inteſtina alimentum deducat incoctum, faciatque intempeſtiuam deiectionem. Vocant teſtem Galenum, qui ſeptimo Methodi capite ſexto ita ſcripſit. Sed enim & quod illi faciunt, nihil mali ſit, ſi qui conualeſcentium victu utuntur, etiam faciant: & ſtatim à cęna non bibant, uidelicet ante quàm cibus fuerit concoctus, ſiquidem innatant cibi bibentibus, ut eos uentriculi corpus interpoſito humore non contingat. uerùm ſi ſitibundi fuerint, arcere eos omnino graue eſt ſimul & inutile; ſed dandum modicum, quod & triſtitiam ſoletur, & ſitim leuet: poſtea uerò quàm nutrimentum concoxerint, abundè bibere. quippe celerrimè, ſi ita faciant, diſtributio fit. Hæc Galenus. Quibus verbis non tantùm uidetur prohibere potum ante cibũ; ſed præcipere à potu abſtinere, uſque ad tempus diſtributionis, quo peracta iam prima concoctio eſt. Poteſt etiam his addi ratio hæc: Illud uidetur ſecundum artem debere anteire, cuius ſecundum naturam habentibus priùs con-

Quorundã opinio aſſerẽtiũ potum ante cibum ingeri debere.

Aliorũ ſententia priori omnino contraria.

contingit necessitas. sed homines bene ualentes priùs solent esurire quàm sitire: ergo comedendum primò est, bibendum deinde. Sunt alij, qui non ita censent: sed, ut à plerisque fit, alternatim comedendo ac bibendo, ita potum cum escis permiscere; atque possunt hi aut à cibo, aut potu exordiri, & cibo aut potu finire refectionem. Est horum opinio; non aliter meliùs effici omnia, quæ à potu expectamus, quàm eo paruis portionibus cum cibis permixto. esse siquidem potum propter duo necessarium: propter elixationem scilicet cibi, & distributionem. hæcque duo hac unica forma rectè peragi: quandoquidem neque potus impellet cibum intempestiue, neque cibus potui innatabit. Vides quo modo constituta sit controuersia, & quæ sint probabiles rationes à quacunque sententia, cum sint multæ atque admodum diuersæ. Quæ omnes, quantum iudicio assequor, indistinctè admodum propositam quæstionem dirimunt. nam siue comedendum prius esse, siue potandum omnibus dixeris, siue semel alterutrum esse faciendum, siue partitè, falsò pronuntiabis: si uerò quibusdam sic, alijs aliter faciendum dixeris, distinxerisque hos ab illis; ita tandem rem ipsam attigeris. id quod ego in præsentia faciam, hinc sumpto exordio. Toto hoc processu inuenimus, si quis recte consideret, sex refectionis modos. nam aut totus cibus potusque ingeri debet, tuncque duo fiunt modi, aut præcedente potu cibum, aut cibo potum: aut paruis portionibus alterne permiscentur, fiuntque ita quatuor modi, incipiente refectione à cibo, eodemque finita, aut finita potu, vel incipiente à potu, & potu finita, aut finita cibo, quæ inceperat à potu. Præter hos sex refectionis modos, quibus est comedendum & bibendum, est quidem alter modus, quo edendum quidem est tantum, abstinendumque omnino a potu, vsque dum peracta ingesti cibi concoctio sit. solius potus non oportet meminisse. quoniam solus potus non est refectio, cuius hic modos septem esse ostendimus. Modum refectionis hunc aut illum à duabus præcipue rebus oportet indicari, a natura uentriculi, & cibi. estque in alterutro horum humor aut siccitas, quod indicet. atque perinde indicabunt siue natiua in uentriculo sint, siue aduentitia, siue ex morbo. considerandum enim est, sitne modo ventriculus humidus, an siccus, an mediocris: cibus quoque non aliter indicet siue ex sua natura humidus sit, siue ex præparatione. vt quæ, cùm alioqui sicca essent: in humorem aliquem infusa, potui idonea fiunt, quæ contingit potestate sicca esse. Tamen curandum hic magis est de humore, qui est actu: nunquid cibus humidus sit, an siccus, an mediocris. Constat uerò ex tribus his qualitatibus cibi, cum tribus uentriculi, nouem coniugationes fieri, ut sunt in hac tabella.

Alia opinio.

Auctor suam sententiam explicat.

Refectionis modus à natura uentriculi & cibi præcipuè indicatur.

abstinendum à potu, vsque dum peracta sit ventriculi concoctio. cùm excessus humoris est, sed non adeò magnus; comedendum copiosè priùs, deinde bibendum semel. nisi hic quoque melius videatur, paruulam portionẽ cibi, qua concludatur refectio, reseruare. Cùm excessus in siccitate est immodicus: incipiendum à potu est, & deinde cibo alternatim potuque ingesto, rursus refectionem potu concludendum. (nam toto potu priùs, deinde toto cibo vtendum nulli censeo. estque iam ex sex illis modis refectionis hic inutilis) si verò excessus in siccitate mediocris est, satis fuerit refectionem potu concludere, etiam si incipiatur à cibo, modò largiusculo potu vtatur. Hæc itaque est forma vtendi cibo & potu, quam ipsa ratio videt inuenisse. Quod à Galeno dictum est septimò Methodi, fortasse non prohibet inter cœnandum potare, sed à cęna, vsque ad completam concoctionem. Quòd si totum potum interdicit; tunc temporis intelligendum est, illum denegare, cùm ægrotans vtitur potui idoneis cibis, aut nimis humidis. nam aliter non intelligo, qua ratione nõ sit inutile, in refectione extenuati hominis (de hac enim in illo loco disputat) cęnam totam omnino sine potu transigere: aut qua ratione non fiet concoctio praua, similis cocturæ carnium, quæ defectu interflui humoris, testæ ipsi adhærescunt, & vruntur. Pro reliquis argumentis satis est, in ventriculo & cibo temperatis à cibo incipere, & potione finire, etsi alternatim fiant. quare hæc controuersia satis perspicuam est consecuta decisionem.

Explicãtur uerba Galẽi 7. Meth.

De aqua, an sit cibus, an tantùm potus. CAP. VI.

DE aquæ potentia, & an ex ea bibita aliquod alimentum accedat corpori; videtur esse non leuis controuersia. quandoquidem Hippocrates 3. De ratione victus in morbis acutis 19. inquit: Sed mulsa quàm aqua multò potentior est, sola epota. Galenus in comm. Indicare (inquit) videtur hac voce, *potentior*, aquam quoque aliquam nutriendi vim habere. Aristoteles 1. sect. problematum 13. Cor (inquit) mutationem aquarum graué, aeris verò non grauem esse affirment? An quòd aqua corporibus alimentum est, aer autem nullum exhibet alimentum: Galenus capit. 14. De pullibus ad tyrones: Aqua omnium, quæ offeruntur, minimum alimentum præbet. Est igitur de sententia horum aqua tenuissimi, sed tamen alicuius alimenti. Sed contra est communis omnium medicorum opinio, atque adeò uera. Nam Galen. 4. De vsu particularum cap. 5. de aqua ita scripsit: Etenim in hac adhuc vena multo humore tenui & aqueo plenus est sanguis. Vocat autem ipsum ὄχημα τροφῆς, hoc est, *uehiculum nutrimenti*; simul cum appellatione vsum quoque eius ostendens. neque enim ex ventriculo in venas commodè transumi poterat chymus, iam ex cibis factus, neque facilè transire venas, quæ sunt in hepate & multæ & angustæ, nisi tenuis quidam & aqueus humor fuisset ei admistus, vt vehiculum. In hunc itaque vsum subseruit animalibus aqua. siquidem ex ea nutriri nulla particula potest. 3. etiam De ratione victus acutorum comm. 17. Galenus inquit: At quæ

Agitatur controuer.

Decisio cõtroner. aquã nõ nutrire.

nullo modo nutriunt sicuti aqua, neque virtutem imbecillitate, neq; roborare verè possis dicere. Monstratum etiam à nobis est in primo harum controuersiarũ libro, capite 2. hoc significasse Galenum 4. parte Aphorism. 13. cùm dixit: Aqua verò neque epota, neque extrinsecus occurrẽs, apta est solidas animalis partes humectare. Aristotel. libr. De sensu & ijs quæ sentiuntur, monstrat aduersus Pythagoreos; aquam non nutrire, quia neque simplex aliquod elementum potest corpus mixtum nutrire. Sed præter hæc omnia, & modus ipse substantię, qui in aqua conspicitur, id indicat est enim tota sero similis, fluxa, nullius particeps pinguitudinis, quæ affigi possit, & affixa nutrire. neque quidquam aduersum monstret, si quis nobis obijciat iuxta Galeni sententiam; aerem, & halitus odoros nutrire, quæ tamen tenuioris sunt substantiæ, quàm aqua. Nam ex illis nullum firmum membrũ nutritur: sed spiritus animalis generatur, qui parum abest ab ipso aere, & si quid aliud in humano corpore est aereum, & ab ipso aere quam minimum differens. Aqua autem crassior est, quàm vt spiritus per se augeat, & fluxior, quàm vt membra nutriat. quare proculdubio fert vera sententia; Aquam nullum præstare alimentum. Pro Hippocrate respondemus, illum insinuasse, aquam esse potentiæ alicuius. non quòd nutriat: sed quòd tardiùs exsoluantur homines viuentes sola aqua, quàm hac etiam priuati. quia aqua humectans ventriculos, prohibet resolutionem Galenus ad tyrones non dixit, *minimum alimentum prębet*, sed *minimam permutationem*. nam in nostro codice Basiliensi est, βραχυτάτην τροπὴν, in alijs fortè τροφήν. Aristot. in problematis, loquebatur de aquis medicatis, quales sunt aqua mellis, fęniculi, & anisi. Nam ipse addit; aquarum esse multas species, simplicis verò aquæ vnica est species. quare de illis loquebatur, quæ ratione permistionis possunt nutrire. Sed de re facillima hæc satis superque sunt.

Dissoluitur obiectio.

Quæ pro parte cõtraria erant, soluuntur.

De cæna, & prandio. CAP. VII.

VETVS controuersia est, nondum satis perspicuè decisa; An expediat plus cibi in prandio assumere quàm in cęna, quod in vulgari praxi iam est; an contrà in cęna plus, argumentantibus medicis vtrunque. Ex magis copiosa cęna fieri dicunt fluxiones, & morbos capitis, si qui sunt, augeri: neque minùs hypochondria intumescere. siquidem somnus, qui cęnam sequi solet, vt motus prandium, caput replet, & gratia adiunctæ quietis facit retentionem excrementorum, & minùs felicem alimentorum distributionem. Quare si multum cibi in cęna assumptum esset, confectæ concoctioni non succederet distributio; cùm plerũq; plus temporis duret somnus, quàm insumitur in prima concoctione ventriculi. à quo non deductis cibi sin hepar & venas, vt oportet; necesse est etiam secundam & tertiam cõctiones deteriùs agi. Contrà est, ꝙ vt motus distributionem iuuat plus quàm somnus: ita somnus iuuat concoctionem plus quàm motus. & ut motus

Agitatur cõtrouer.

Quę pro parte contraria sunt.

tus nimius conco‑ctionem prohibet, anticipians diſtributionem: ita ſomnus quiete diſtributionem impedit. Sed in aſſumenda maiori ciborum copia, maximè ſpectandum eſt, vt coqui poſsint. eo igitur tempore conueniens eſt aſſumi plus, quo ex conſuetudine & natura ſomnus ſuccedit, quàm quo motus. Neque verò poſt prandium ſolus motus eſt, qui iuuat diſtributionem plus, & minùs concoctionem, (poſſet enim homo etiam interdiu quieſcere) ſed ipſa vigilia calorem & ſpiritus ad externa vocat. neque ſi quis interdiu dormiat, (eſt enim etiam hoc quammultis in conſuetudine) tantum cõfert concoctioni diurnus ſomnus, quem calor ipſe aeris ambientis, & ſolis ſplendor, contrario motu agentes ſpiritus & humores, grauem faciunt: quãtum nocturnus, quem temporis opportunitas, tenebræ, & communis quies iuuat. Hæc videntur docere Hippocrates & Galenus. ille primo De ratione vict. acut. 25. dicens, mane potione vtendum, veſperi ad cibos confugere; hic 7. Meth. cap. 6. vbi docens extenuatis eſſe cęnandum lautiùs, quàm prãdendum, communem videtur protuliſſe ſententiam, his verbis: Studendum enim ſemper obſeruare, quod in ſuperioribus ſuaſimus: cùm veſperi cenſuimus valentius alimentum tribuendum, non modica commoda percepturis, qui ita cibabuntur. atqui addidit has rationes, quæ, quamuis loco illo refectioni extenuatorum accommodantur, tamen communes omnibus ſunt, qui iuxta communem hominum conſuetudinem victitant. tantum enim inquit eſſe debere primum cibum, quantus integrè coctus eſſe poſsit, antequam ſecundus aſſumatur. Ergo tantò maiorem eſſe oportet veſpertinum cibum meridiano, quantò opportunius ad concoctionem tempus illum excipit, & quantò plus temporis eſt à cœna ad prandium, quàm à prandio ad cęnam. Conſtat has rationes non eſſe proprias ægrotantium, ſed communes illis cum benè valentibus. quare apertè redarguuntur, qui in hac controuerſia cenſent, Aegrotantibus eſſe cęnandum plus, & bene valentibus prandendum. Dicunt enim, ægrotantes non tam eſſe reficiendos, quàm conſeruandos, idque debilitatos mediocriter, eſſeque illis facultatem debilẽ; proinde conſulendum maximè eſſe concoctioni, dandumque illis craſsiorem cibum ante ſomnum, quàm ante motum: tamen ſanos homines roborari debere, & quia firma facultate ſunt, licere illis etiam nõ expectato ſomni tempore, craſsius aſſumere, plus, cùm plus reſoluuntur, interdiu ſcilicet, quàm cùm coquerent plus, ſed reſoluerentur minùs. Verùm ſententiam hanc ipſa Galeni verba redarguunt, qui nuper citato loco poſt verba quæ adduximus, addidit confirmationem nouam exemplo athletarum, dicens: Itaq; & athletæ omnes ſic faciunt; ea re non ratione tantùm inuenta, ſed etiam multi temporis experimento atteſtante. Hæc Galenus. Itaque non ægrotantibus ſolùm cenſet expedire, plus cibi aſſumere in cęna, quàm in prandio, ſed & athletis, quos Hipp. dixerat in Aphoriſmo ſummum bonitatis attigiſſe. Sed neque illorum ratio, quanquam hæc aduerſus illos non inueniretur, quidquam ſuadet. nam eſui commodius tempus eſt, cùm reſolutio præceſsit, quàm cùm fit, niſi interim dum fit, in præceps periculum hominem

Quæ Hippocra. & Gal. docere videntur.

Quorundam opinio refellitur.

deducat. Nam diſſolutio quæ fit, facit celerem crudorum diſtributionem, prohibetque concoctionem duobus modis: primò, euocando calorem ad externa à viſceribus, ſecundò illa ipſa, quam diximus, crudorum diſtributione. Igitur commodius eſt reſolutionis ipſius finem expectare, reuocationémque caloris ad viſcera, & tunc tandem nutrire. nihilominus ſi reſolutio vehemens fit, & non dat tam conſpicua indicia expectandi; rapitur instituentis victum mens ab eo quod magis vrget, cibatque & præproperè, & multum. Tamen quando mediocris reſolutio fit, melius eſt interim dum motus, aut altera cauſa reſolutionis præterit, tantùm dare quod ſufficiat nimiam reſolutionem cohibere, integram verò refectionem in tempus quietis reſeruare. Ergo opportuniùs datur bene valentib. & tractantibus negocia ciuilia, exercentibuſque vehementiores motus, cibus multus & craſſus in cœna, quam anteceſſit multa reſolutio; quàm in prandio, quod ſuccedit nocturnæ refectioni. Alij ſunt qui controuerſiam hanc dirimunt per corũ qui cibantur temperamenta, dicentes; pituitoſos indigere ampliori prandio, ne multitudine cœnæ & pituitæ ſuffocetur calor per ſomnum, bilioſos contrà. Tamen hi falluntur. nam in instituenda ratione victus conſiderari debet facultas, & ſi quis eſt effectus in corpore ſiue naturalis, ſiue præter naturam, qui expoſcat, aut prohibeat per ſe, aut ſaltem, ſi nõ per ſe, perpetuò. Præter hæc non oportet quicquam conſiderari. tamen temperamenta neq; per ſe, neq; perpetuò poſſunt indicare hac in parte. non enim ſi frigidus & humidus natura homo eſt, proinde pituita redundet modò. Alij confugiũt ad conſuetudinem, dicentes; faciendum cuique eſſe, prout conſueuit. qui omnium minimè fallũtur. Nam quemadmodum Galenus inquit 5. De tuẽda valetudine, magna ex parte homines aſſueſcunt ijs, quæ ſibi conueniunt ex natura. (recedunt enim à contrarijs frequenter læſi) Falluntur tamen nihilominus & hi. nam quanquam conſuetudo, ne noxia quidem, permutãda repẽte nõ fit, quod diffuſiùs q̃ pro ſua conſuetudine docet Hipp. 2. De rat. vict. acut. tñ permutanda ſenſim eſt, ſi alioqui non eſt expediens. Alij dicũt, cœnandũ eſſe plus, q̃ prandendum omnibus: demptis ijs qui ægritudinis quibuſdam affecti ſunt, vt qui catarrho, grauedine, aut diſtillatione laborãt. Tñ ne hi quidem verè rñdent. non. n. omnibus benè valentibus ita cœnandum eſt: ſed ſunt quibus pp naturalia vitia contrarium expedit. Quid itaque iam tandem rñdendum ſit, audi. Inter cœnam & prãdium ſola diei hora intereſt: q. ſ. prandium prope meridiem, cœna circa vltimam diei horam fit. Ex qua differentia, cum hominum conſuetudine, quam opportunitas ipſa temporis effecit, natum eſt; vt meliùs coquantur quæ in cœna aſſumuntur, quàm quæ in prandio: quoniam ſcilicet illam excipit ſomnus, hoc motus. Cùm igitur in aſſumenda maiori aut minori ciborum copia, illud in primis ſpectandum ſit, vt non plus aſſumatur quàm coqui poſſit: conſtat indicatione ab hora cœnæ & prandij, præciſis reliquis omnibus, plus aſſumi debere perpetuò in cœna. Sunt tamen aliæ indicationes aut ex morbis, aut ex ijs quæ conſiderantur circa peculiares naturas, quæ contrarium fieri ſuadent. vt in morbis

Alij redarguuntur.

Aliorũ quoq; opinio reprehenditur.

Alia ẽt opinio reprobatur.

Deciditur cõtrouer. ex autoris ſententia.

Quid morbi capitis indicent.

morbis omnibus nuper dictis abstinendum à copiosa cœna est: atque, vt se mel dicam, in omnibus morbis capitis, nisi sit sicca intemperies sine succo: quoniam somnus caput replet: potissimum si magna copia crudi succi in ventriculo est. hac ratione de refectione epileptici ita scripsit Auicenna: Et ille cuius consuetudo non tolerat, vt semel reficiatur, diuidat cibum suũ, qui est minor refectione sua in tres partes: & sumat duas tertias in prandio, & tertiam in cœna, post exercitium subtile. Hæc Auicenn. Contrarium scribit Galen. lib. De puero epileptico. tamen aut locus est corruptus, aut deceptus Galen. nisi mauis dicere Galenum eo loco attentum concoctioni, indicationem à morbo, de quo disputabat, incautè prætermisisse. Intelligendum tamen est, illud præceptum sumpta indicatione à consuetudine, & morbo, de quo disputabat, nam ex indicatione cœnæ & prandij contrariũ fieret. Considerari etiam debet circa naturas eorum quibus victus institui-tur; qui sint ad concoctionem meliùs comparati, quàm ad distributionem, & qui contrà. Fit verò vt aliquis facilè multumq; commutet, propter naturalis caloris vehementiam cum bono temperamento, vt difficilè aut parũ, propter contrarium. distributio facilis fit propter amplitudinem viarum: difficilis propter angustiam. Ergo perpendendum est quanta sit amplitudo viarum, cum quanta commutandi facultatis fortitudine: quibusque fortior erit concoctio, quàm distributio facilis, plus prandendum est, quàm cœnandum. hi enim magis debent studere distributioni: quippe qua indigent magis, quàm concoctioni. Quibus verò facilior est distributio, quàm concoctio facilis; cœnandum plus est, quia debent studere magis concoctioni. Quibus ambo sunt æqualiter facilia; cœnandum etiam lautiùs est. quia cùm reliqua sint æqualia, sola relinquitur horæ indicatio. Quod vt apertius fiat; considera ex virtute commutante, & viarum amplitudine, nouem tantùm fieri posse coniugationes, eo ordine, quo in hac tabella continentur.

Quid intelligent eo rum natura quib. victus instituitur.

Facultas	fortis	Vasa	ampla
	fortis		mediocria
	fortis		angusta
	mediocris		ampla
	mediocris		mediocria
	mediocris		angusta
	debilis		ampla
	debilis		mediocria
	debilis		angusta.

Tres horum debent plus prandere, quàm cœnare: quibus scilicet sunt cũ facultate forti vasa mediocria, aut angusta: aut cum facultate mediocri, vasa angusta. Reliqui omnes debent cœnare plus, quàm prandere: tres, quia propter æqualitatem insequuntur indicationem horæ: quibus scilicet

est facultas fortis & vasa ampla, aut illa debilis, & hæc stricta, aut hæc mediocria, illa mediocris reliqui tres non propter hoc solùm, sed etiam quia debent studere concoctioni plus, quàm distributioni, causa suæ peculiaris naturæ. Sed de hac quæstione satis diximus.

De cruditatum speciebus & causis. CAP. VIII.

QVOD in ciborum vsu maximè expeti debet, est concoctio perfecta, quam, vt aliam quancunque actionem (dictum hoc est in quarto libro diffuse) contingit tripliciter vitiari: vel imminutam, vel sublatam, vel in malam quampiam qualitatem conuerso cibo. vocantur communi quodam nomine hæc vitia cruditates: nomine peculiari duo illa priora cruditates, tertium corruptela. Fiunt hæc, cùm in officina cõcoctionis morbus est aliquis aut temperamenti, aut compositionis: vel cùm citra morbum partis, alimentum ipsum non est commodum potest esse incommodum quantitate, aut qualitate, aut ordine assumptionis. nomine qualitatis intellige, quod qualitate aliqua malum est, aut inconsuetum; alioqui non malum. (dicemus paulò infra in hoc ipso libro causam, qua quod inconsuetum est, non recipitur amicè, etiam si malum non sit) adde ordini assumptionis modum etiã, si scilicet semel, aut bis, aut pluries assumitur. Est enim peccatum in modo assumptionis, si quis quod oportuit semel ingeri, in plures refectiones partitus est: aut contrà, quod debuit diuidi, semel ingessit. potest etiam ad hæc fieri, ut in alimenti quantitate, aut qualitate, aut ordine, aut modo assumptionis nihil peccatum sit, & interim nullus in corpore subsit morbus: tamen vt non rectè coquatur cibus, culpa aliarum rerum non naturalium. Nimirum res non naturales, quibus victus constat, (has in sex capita digessit Galenus in Arte medicinali; in ambiens, motum & quietem, somnum & vigiliam, quæ retinentur aut excernuntur, quæ ingeruntur, & in animi motus seu perturbationes) quandam proportionem necesse est vt inuicem retineant. s. somnus debet esse longior, aut breuior, pro quantitate & qualitate cibi: & cibi quantitas pro modo exercitationis, quæ antecessit: & exercitationis modus prout maiores aut minores euacuationes antea sunt factæ. quodcunque illorum ab hac proportione deficit; non modò lædit per se, sed etiam aliorum vsum in deterius permutat. vt si quis commodè cœnauerat, & ex occasione fortuita postea minùs dormit; non tantùm nõ quiescit vis animalis, quantum expedit (qui vsus somni est per se) sed & alimento accident cruditates aut corruptiones. de quarum speciebus & causis agitanda modò controuersia est. Duplicem namque esse corruptelæ quæ cibis accidit speciem; aliam quæ in acidam vertit, aliam quæ in nidorosi milem qualitatem, celebratissimum est apud Galenum. neque minùs celebratum est; acidam illorum qualitatem ex frigore fieri, aliam ex calore. docemur hæc à Galeno 3. De causis symptom. ex professo præter multa alia loca. Contrarium tamen censet Trallianus lib. 7. cap. 14. vbi de ructu acido

Quibus ex causis concoctio vitietur.

Duplex est ciborũ in ventriculo corruptela.

Tralliani sententia Gal. contraria.

do hæc ſcripſit: Nouimus autem pleroſque medicos putare, omnem acorem à ſolo frigore prouenire: quia de cauſa ſemper his calefacientia adhibent. video rurſus multos etiam à refrigerantibus cidisadiutos eſſe, qui antea à calefacientibus plurimùm offendebantur. Hæc Trallianus. cui ſententiæ fortaſſe videbitur alicui fauere Auicenna, qui Fen. 13. libri 3. tract. 1. c. 17. ita inquit: Acetoſus ſapor ſignificat frigiditatem ſtomachi, ſed minùs frigore: cum quo non digeritur cibus omnino. & quandoq; ſignificat calorem debilem cum humiditate facientem ebullire. Arripies etiam anſam argumētandi pro Tralliani opinione ex Hippocr. 6. part. Aphor. 1. ubi ita ſcripſit: Ructus acidus, qui non antea apparebat in longis lęuitatibus inteſtinorum, bonum quia ſcilicet, interprete Galeno, ſignificat calorem iam aggredi concoctionem. igitur actione caloris videtur hic acor conſiſtere. Addit Trallianus argumentum à iuuantibus & nocentibus nam cum dixerat, multi à calefacientibus lædebantur, & à refrigerantibus iuuabantur: nam uinum magis ipſis aceſcebat, quam calidiores potiones factitiæ, quæ ex pipere, aut aniſo, aut alio quopiam huiuſmodi parantur medicamento. Vt hæc controuerſiola decidatur; animaduertendum eſt, acidam cruditatem frigidæ cauſæ eſſe ſemper: non tamen frigidum ventriculum ſemper indicare, ſed non tam calidum, quàm pro commutatione alimenti eſſet opus. itaq; eſt id frigidum, quod indicat cruditas acida, ad aliquid. quare poteſt eſſe acoris cauſa in intemperie ventriculi, aut in reſiſtentia alimenti. Nam alimenta quæ coctu difficilia ſunt, & corruptu facilia, niſi ventriculus valde calidus ſit, etiam ſi non ſit frigidus, aceſcunt. conſtat tñ, vt tunc quoq; acoris cauſa non ſit calor, ſed caloris defectus. Eodem modo ſi ciborum corruptio à prauis humoribus in vētriculo fit: à calidis quidem nidori ſimilis, à frigidis ſit acida qualitas. Ex his cauſis fit acor, qui tamen ab extremo frigore nunquam fit. nam hoc integrā apepſiam facit. Ex dictis non dubium eſt, quanquam acida cruditas ſemper fiat, quia calor naturalis ventriculi minor eſt, quàm pro alimento perfectè commutando, aut quia ſucci frigidi redundant in ventriculo; tamen fieri poſſe vt res valde calida in ventriculo non frigido aceſcat. ſi ſcilicet eadem, vt eſt valde calida, ita ſit coctu difficilis. quem acorem conſtat vſu ſimilium rerum, aut etiam calidiorum, modo ſint ēt coctu difficiliores, auctum iri tamē vſu frigidiorum, & perinde faciliorum concoctu curatum iri. Exemplo eſt vinum, quod in non ſatis calidis ventriculis, non coquitur, ſed aceſcit. quem acorem ſi quis velit curare generoſo alio vino, augebit: ſi verò vinum cum decocto cinnanomi commutet, ſanabit. hoc Trallianum decepit, coegitque à Galeno recedere. Conſtat non minùs ex dictis, fieri poſſe vt in ventriculo aliquo, dum habet vehemens frigus, cibus non aceſcat; ſed procedente tempore aucto nonnihil calore, aceſcat, ſi. ſ. cùm frigidior erat ventriculus, omnino cibum non alterabat. Hoc enim eſt maximum frigus, cùm calor non tantùm non commutat, ſed neq; commutationem aggreditur, ut docet Galenus nuper citato loco ex 3. De cauſis ſymptom. nihilominus tunc quoq; cùm propter calefactionem ventriculi incipiunt cibi aceſcere, fit ex frigore

Controuer. deciditur.

Diſſoluitur Tralliani error.

Quod obyciebatur ex Hipp. & Auic. declaratur.

acor. non enim fit, quia est tantus calor vt ad acorem conuertat, sed quia nõ est tantus vt possit commutare perfectè. Hæc dixit optimè Auicenna, appositissimo vsus exemplo, loco quem paulò antè diximus. Et aliquando quidẽ (inquit) significat calorem debilem cum humiditate, facientem ebullire humiditatem parum, qui postea separatur ab ea, deficiens in digerendo. quare accidit acetositas, sicut fit in musto. Acescit enim quando infrigidatur, & acescit quando feruet à caliditate debili. Sed de leui hac controuersia hæc sufficiunt.

De hora veneri idonea. CAP. IX.

INTER antiquos controuersia agitata est de venereorum vsu; Epicureis negantibus, cum vsum conferre aliquando posse ad valetudinem, & Hippocrate asserente. Tamen conuenerunt iam medici omnes in eam sententiam, quæ venerem causam salubrem esse affirmat, cum opportunè occurrit corporibus. Sed quæ hora sit illi opportuna, non adeò est communis consensus. Galenus siquidem lib. 2. De tuenda valetudine enarrans sententiam Hippocratis, referensque ex illo hæc verba: Labor, cibus, somnus, venus, omnia mediocria: ipsorum verborum ordine, ordinem rerum dicit contineri. Itaque somnum à cibo, & venerem à somno, & ante laborem agi debere. nimirum eo tempore est corpus maximè in omnium rerum mediocritate constitutum. non enim eo tempore a cibis grauatur, quia hos confecit iam somnus: neque corpus quidquam est exsolutum: nondum enim post refectionem laborauit. eo tempore minimè incurreet corpus eas noxas, quas venus solet parere. Sunt hæ quas Aetius vno capite tertij libri collegit, virium exolutio, cruditates, sensuum hebetudo, obliuio, tremor, articulorum dolor, renum & vesicæ morbi, oris grauecolentia, dentium dolor, gurgulionis inflammatio, sanguinis sputum. Præter hæc solent in pudendis fieri exulcerationes. quanquam neque hæc solùm, sed febres etiam, & vt semel dicam, omne mali genus, ad quod alioqui paratus homo est, potest ex coitu incipere. nimirum ex virium exolutione, aut ex eneruatione, aut ex labore aut desiccatione, aut fluxione, aut partis cuiuspiam ruptione, aut refrigeratione. Ad hæc omnia uidetur dicto in tempore corpus minimè paratũ: quoniam eo tempore uirtutes omnes tam naturales, quam uitales & animales, ex cibo & somno refectæ sunt naturalis alimẽto, animalis somno, uitalis vtrisque, & reuocatione caloris ad interna, quæ per somnum fit. nerui recèns refecti minimè laxantur; quæ recèns humecta sunt membra, minimè rumpuntur; quæ nondum laborauere, minimè fluxiones patiuntur: peractis concoctionibus minus periculi est a cruditatibus. Igitur hora concubitus haud dubiè est quam Hippocrates & Galen. diffiniuere; a somno ante laborem. Quanquam aliter uidentur sentire multi probati autores. Paulus lib. 1. capitu. 33. ita scripsit: Veneris itaque opportunior occasio a cibo (ceu mox mihi dictum est) & ante somnum. Aetius lib. 3. Tetrab.

Galen. et Hipp. sẽ. concubitu horam esse à sõno ante laborẽ.

Veneris noxæ.

Paulus & Aetij sẽtiam.

trab. 1. cap. 8. ita inquit: Commodissimum coeundi tempus est à cibo non nimirum ingesto. Vides itaque vt hi autores videantur commendare coitum ab assumpto cibo. Neque verò horum opinio uidetur rationibus destituta. nam id tempus videtur commodissimum ad venerem, quod statim consequuntur somnus est, incommodissimum, quod labor. nam cùm uenus omnis aliquatenus exsoluat vires, etiam quæ est moderatissima: constat, qua ratione post famem à labore abstinemus, eadem aut prorsus maiori post venerem esse abstinendum, indulgendum verò somno, qui veneri omnia facit aduersa. humectat nempe & reficit. Igitur aut ante somnum vtendum venere est, aut abstinendum omnino ab exercitatione, quò tamen nihil est valetudi aduersum magis. Addunt: cibum ante venerem præseruare à noxis. nam minimè refrigerabitur tunc temporis corpus. Cùm enim cibus omnis, vt cibus est, sit calidus, docente Galeno; De temperamentis; videtur tunc esse corpus calidissimum, cùm mediocri cibo est refectum (copiosissimus enim etiam refrigerat) & tunc refrigeratum iri minimè, cùm est calidissimum. Addunt etiam bonum aliud prolis (quod etiam medicos considerare par est, cum is sit naturæ finis) quod scilicet id tēps ad liberos procreandum est accomodatissimum, cùm alijs nominibus, tum etiam, quod mulier somnum incipiens, semen genitiuum meliùs continet: contrà si statim a concubitu mulier uigilat & laborat; excidit semen. Huic secundę opinionī videtur etiam adhæsisse Celsus, qui libro 1. capite. 1. ita inquit: Concubitus interdiu peior est, noctu tutior. ita tamen si neque illum cibus, neq; hunc cū vigilia labor sequitur. Vides vt Celsus à concubitu interdicat cibum & motum: quare somnum videtur concedere, vt sequatur cibum & antecedat somnum. Franciscus Valeriola in quadam enarratione ita statuit, de re agi debere, vt prima fert opinio: tamen autores ita componit. Hippocr. & Galenum rectum concumbendi ordinem tradidisse, alios autores contulisse inuicem errores. quasi dicerent haud quaquam optimum esse concumbere pleno ventre; sed minus malum, quàm vacuo. Ego quidem hac in parte quanquam quod ad rem attinet vere & doctè eum statuere arbitror, & acutè autorum sententias interpretari: tamen frustra illum in hac conciliatione laborasse, quandoquidem ipsa autorum verba videntur hanc interpretationem redarguere. Nam cùm Aetius dicat, Commodissimum coeundi tempus est, nullum putat esse commodius. Paulus quoque nulla eorum in tempore facta mentione ita scripsit: χωρὶς δὲ ἐπιτήδειος ὁ καιρὸς τῆς μετὰ τροφήν, ὡς ἔφην, πρὸ τοῦ ὕπνου id est, *expediens* aut *utilis aut conueniens* (hęc enim significat dictio ἐπιτήδειος) *occasio coitus est, ut dixi, post cibum, & ante somnum.* Quare alius fortasse aliter dixerit, coitu posse homines vti aut ad tuendā valetudinē, aut ad liberos procreandos. (duo enim hęc præstare potest) atque ita posse dici commodissimam coitus horam, in qua ille maximè conferat valetudini, aut in qua liberi maximę procreentur. Galenus loco dicto seruandæ valetudinis præcepta docebat: Aetius, & Paulus, nec non Celsus, ambo uidētur

Delsus asserere, ut Paulu & Aetius uidetur.

Quid de hac cotr. Valeriola.

Quia a'iter dici possit.

reſpexiſſe,eoque iniunxiſſe poſt concubitum ſomnum, haudquaquam mo tum. Cæterùm horum oportet vt rationem perpendamus. Ad tuendam va letudinem non dubium eſt commodius eſſe primùm toto ſomno vti, dein de venere; quàm aut ſtatim à cibo vti venere, dein ſomno, aut ſomnum in terrumpere intericcta venere. Nam ea quæ ex aduerſa aſſertione adducebamus, forent quidem formidanda poſt coitum nimium: ſed poſt moderatū non ſunt. Nam finiente Celſo, moderatus concubitus eſt, quem neque languor corporis, neque dolor ſequitur. hic corpus excitat. Igitur ſi talis eſt, nihil habet formidinis, ſtatim à moderato concubitu, moderatè etiam exerceri. Si quidem immoderatiùs eſſet indulgendum veneri, aut poſt venerem ad immoderatos motus cogeremur; ſatius eſſet ſomni bonam partem ad reficiendas vires in coitu collapſas reſeruare. modò verò artem optimam tuendæ valetudinis requirimus, per quam omnia aguntur moderatiùs. Multò minus habet probabilitatis, quod de præcauenda refrigeratione dicebatur. nam magis copioſum calorem contraxere membra poſt ſomnum, quàm ſtatim ab aſſumpto cibo. ſunt enim eo tempore meliùs refecta: cibi verò non aliter calidi ſunt, quàm reficiendo primo enim occurſu potiùs refrigerant. quare quantum ego intelligo, cibus non ingeſtus ad ſatietatem multò minùs impedit futuram uenerem, quam ſatietas: tamen tam utilis non eſt, quàm completa cibi concoctione, ſaltem ſecunda, nullo denuo ſumpto cibo. Quare quod ad hanc partem attinet (ad tuendam dico valetudinem) decepti proculdubio ſunt illi autores. At fortaſſe conceptui rectè proſpexerūt. Sed neque hoc mihi videntur exactè feciſſe. nam peractis illis concoctionibus, non dubium, quin plus, concoctiùsque ſemen ſit effluxurum. Quod verò de quiete ad retinendum dicunt, nihil moror. id enim mulierem ſolùm expedit facere. niſi mauis virum in lecto continere, ut concipiat mulier. Iam verò mulierem ipſam vt concipiat, & coctum beneque elaboratum ſemen præſtet, melius eſt quieſcendi ad conceptionem tempus tempori exercitationis detrahere, quàm concoctionis. Iube igitur, ſi omnia meliùs agi vis, & circa parentum valetudinem, & liberorum procreationem, dormire ambos parentes ab aſſumpto cibo quantum ſatis eſt, indulgere deinde veneri moderatè, poſtmodumque virum ad conſuetos labores remitte, fœminam in lecto aliquanto plus iacere fac. Nulla itaque ratione mihi videntur illi autores poſſe ab errore uindicari. Niſi fortè dicas, illos non conſuluiſſe, quæ optima eſſe præſenſiſſent, ſed quæ hominum intemperantiam ferre poſſe non deſperabant. Cùm enim à cibo & potu recens ingeſtis adeò homines inſtigentur ad venerem, ad quam ſua ſponte ſunt procliues: fortaſſe non ſperabant fore, vt aut completum ſomnum exſpectarent, aut ſaltem completæ concoctionis tempus. eoque conſuluere, quod minus erat factū graue, à prandio deambulare, & à cœna tantillum dormire. Sed quidquid illi dixerint; ſi quis ſibi bene vult, interdiu abſtineat. facit enim venus eo tempore laſsitudines. Noctu tantum ſomni expectet, quantum ad ciborum cōfectionem ſentiat ſuffeciſſe: poſtmodum verò ſi tantillum ſomni ueluti

Autoris ſnīa, qua deciditur cōtrouer.

auctuarium,

auctuarium, recreandarum virium gratia, velit addere id etiam probo modo prolixus hic somnus non sit, neque commodę exercitationis obliuionē faciat.

De loco generationis excrementorum. C A P. X.

NECESSE est ex quacunque concoctione prouenire excrementum aliquod, vt Galenus docet libro primo operis De tuenda valetudine. nimirum calor coquens separat id, quod est ineptum ad concoctionem, à parte vtili. hac ratione tot sunt excrementorum, quot concoctionum differentiæ. Est scilicet excrementum ventriculi, quod egeritur per intestina: excrementum hepatis, aliud biliosum, quo trahitur à vesica fellis, & egeritur ad intestina; aliud crassum, quod trahitur à liene, & regeritur in uentriculum: aliud sero simile, quod trahitur à renibus, & reiicitur in uesicā. In uenis & singulis membris fiunt etiam sua excrementa; tenuiora alia, quę euacuantur per sudorem, aut exspirationem occultam: alia crassiora, quæ sunt cutis sordes. Hac ipsa ratione uidetur fieri, ut excrementa in eisdem omnino locis generentur, in quibus alimenta: & ut eadem actione caloris generentur alimenta, & secernantur ab eis recrementa. Nam cū in alimenta fiant, (uoco hac in parte alimentum, in unaquaque concoctione partem utilem, quæ concoctione separatur ab excremento) natura appetente illorum generationem per se, & propter bonum, ad nutritionem scilicet; excrementa verò non ita (neque enim natura appetit excrementorum generationem) sed propter ineptitudinem materiæ, quæ non est apta coqui, in talem formam recidant: constat non posse habere excrementa loca diuersa generationis, à locis in quibus alimenta fiūt: sed in eisdem prorsus locis, interim dum hæc generantur per se à facultate, illa fieri ex accidenti vitio materiæ. Hinc colligunt plerique, fæces eas, quæ per aluum emittuntur, in ventriculo generari quandoquidem concoctionis, quæ agitur in ventriculo, excrementa sunt. Hanc sententiam vr̄ sequutus Auicenna Fen. 16. lib. 3. tract. 1. cap. 1. vbi inquit, eorum quæ sunt in uentriculo fieri facilem descensum in intestinum primum ab ipsis fæcibus. idque his verbis: Penetrans autem in intestino primo patitur à duabus virtutibus: quarum vna est expulsiua, q̄ est in stomacho, & altera attractiua, quæ est in intestino. & adiuuat eam fæx quæ prouenit propter summa cibi, & fit fac lis pp illud expulsio eius per viam temperatæ amplitudinis. Hæc sunt Auicennæ verba quibus aperte videtur innuere dictam sniam de fæcum gnatione. Nisi forte nomine fæcis intelligit illic Auicenna crassam cibi partem in ventriculo separatam, ex qua sunt in tenui intestino fæces generandæ. Sed cōtra dictam sententiam videtur esse, quòd fæces in ventriculo nunquam continentur; & quoties uomitu reiiciuntur, (id verò fit per eam intestinorum affectionem, quam uoluulum appellant) fieri illis ascendentibus, per magnā vim ex intestinis coniectat Galen. tertio De causis symptomatum, & 3. Epidem.

Est quacunque cō coctione prouenit aliquod excrementum.

Excremēta in eisdē locis generantur in quibus alimenta & eadem actione.

Cōmunis opinio de loco generationis fecum q tam uidetur secutus Auicen.

Obiectio.

Dilutio. dem. parte. 2. commentar. 6. atque cum illo medici omnes nemine adhuc dempto. Quanquam qui primam sententiam sequuntur, vt his respondeant, ita statuunt: Fæces induere formam & naturam in ventriculo, hancq; habere per gñationem: in intestinis verò formam quæ est in accidentibus comparare. eamque per secretionem à chylo. coque in intestinis esse fæces quæ tales conspiciantur, qui à chylo sunt excretæ: in uentriculo tamē nullas esse (etsi re vera sint) quæ sub chyli forma non delitescant. Hæc assertio plerisque arridet: & mihi non videtur adeo improbabilis, vt possit argumētis conuinci. Tamen satis certo scio, Galenum non ita opinari; sed fæces induere formam & naturam in intestinis gracilibus, non accidentium modò, sed etiam substantiæ. nam. 3. libro De fac. natu. cap. 7. Disputans de cōctionum ordine, & quo pacto priores alterationes ad sequētes sint necessariæ, inquit: Iam quomodo statim in tenuibus intestinis confertim creabitur stercus? quid enim in his efficacius est ad alterationem, iis quæ sunt circa uentrem? Vides vt in hoc argumento Galenus assumat stercus fieri in tenuibus intestinis. Tuam interpretationem (fieri inquam quod ad accidentia attinet per separationem) non ferunt sequentia verba. inquit enim Quid enim in his efficacius ad alterationem dicas? ergo generantur per alterationem. alioqui assumet Galenus falsa in argumento. Iam verò satis constat, nomen alterationis non accipi apud Aristotel. pro commutatione qualitatis, sed etiam pro commutattione formæ per concoctionem. id constat, præter multa alia loca, ex toto illo capite. appellat enim concoctiones omnes alterationum species. Neque illic solùm, sed toto illo opere, & in tractatione De causis symptomatum, & ubi obiter naturalium facultatum meminit; facultatem commutantem appellat ἀλλοιωτικὴν, & ipsam cōmutationem τὴν ἀλλοίωσιν. 3. De causis symptom. ita scripsit: ἡ μὲν γὰρ πέψις τε καὶ θρέψις ἀλλοιώσεις εἰσίν id est, *Concoctio enim & nutritio altera. iones, sunt.* Iam verò præter hæc institutum Galeni loco illo satis declarat, censere illū, fæces generari in intestinis per comutationem, non per solam separationem. nititur enim monstrare; alterationes extremas per medias alias fieri. atque inquit: Quomodo statim ex pane fiat sanguis? quomodo ex betà, aut faba, aut re alia quapiam, nisi aliam mutationem priùs sint adepta; & quo pacto statim ac repentè fiat stercus in intestinis tenuibns? Igitur apertum est Galeni uerba significare; generutionem fæcum quæ agitur in intestiuis, non esse solam separationem sed alterationem aliquam, succedentē illi alterationi, quæ in ventriculo agitur. Itaque non est mihi dubium, Galenum sentire: generationem stercoris non esse in uentriculo. sed in intestinis. vtrum sit verius non tam constanter affirmo. Ab hac opinione ferūda, quam Galeni esse dixi, respondendum est: generari in ventriculo ex inutili parte crementum, interim dum ex vtili fit chylus. atque id esse primæ concoctionis recrementum: (hoc enim non potest negari) tamen stercus nondum esse, usque dum descendens ad tenuia intestina, patitur alterationem per quam non accidens modo, sed naturam etiam & formam recipit.

Gal. sententia prędictę opinioni contraria.

Soluitur quod uidebatur impugnare Galeni sententiā

cipi. Alteratio illa eſt quædam concoctio imperfecta, cui permixtum eſt aliquid putredinis: qualem ſuperiori libro eſſe oſtendimus ſuppurationem, & generationem eius, quod continetur in vrinis. nam fęces, quantumuis fiant in inteſtinis optimè ſani hominis, ſunt nonnihil fœtentes. Fiunt tamen pro ratione alterantis facultatis, quæ in homine eſt, modo putidiores modo minus putidæ. Sed ſemiputidæ etiam in homine optimè ſano fiunt in tenuibus inteſtinis: quandoquidem illa neque tantùm habent innati calidi quantum uentriculus, neque tam ſunt illius expertia, quàm craſſa inteſtina itaque habēt calorem (vt ita dixerim) qui ſemicoquat ac ſemi putrefaciat. Ad perfectā concoctionē nō deducūt, niſi forte exiguū aliquid aptisſimæ materiæ. (mōſtratū enim eſt antea generari ēt in inteſtinis chylū, ſed nō quantū in vētriculo: vt & ſanguinē generari in venis, ſed nō quantū in hepate) cōſtat verò ex dictis alibi; cōcoctionē, partim putredinē, & ꝓinde modò hoc, modò illud appellari. Huius ſententiæ fuit ꝓculdubio Ariſtoteles. q. 4. Meteor. capite tertio ita ſcripſit: Cōcoctio in ventriculo nauatur, in aluo putreſcit ꝗ excernitur. Itaq; cōcoctio nauatur in vētriculo, & cōcoctionis illius excremēta ꝑ putredinē in aluo fiūt fæces. Sed rogabis: ſintne fæces excrementa vētriculi, an alterius cōcoctionis. Nā ſi ſunt illius, in eodē loco oportet ipſas generari, in quo agitur cōcoctio: ſin alterius; habebūt inteſtina ꝓpriā aliquā cōcoctionē, diuersa à concoctione vētriculi, eamque inſtrumētū cōmune: (ridiculū enim, ſi dicas, fæces eſſe excremēta nutritionis inteſtinorū) ꝗ contra Galeni ſententiā eſt, qui inteſtina inſtrumenta delationis excremētorū appellat, cōcoctionis verò cōmunia, ſolū vētriculū & hepar, ac ſingula mēbra ſibi ſolis. Sed neq; hoc euertit ſententiā Galeni & Ariſtotelis. Posſis enim dicere; fæces ipſas quodāmodo nullius cōcoctionis eſſe excremēta. Nā ſi exactè loquaris, excremēta primæ cōcoctionis ſunt quædā, quæ in vētriculo generātur. quę interim dū in vētriculo ſunt, nō ſunt fæces, ſed delapſa poſtea ad inteſtina gracilia, fæces fiūt. illic quidē non vt excremēta cōcoctionis alicuius; (neque enim oportet) ſed comparantia concoctionem quandam imperfectā vt pus. quod neque ipsum (quanquam eſt ſubſtantia quædam ſemiputris) alicuius concoctionis eſt excrementum. Sed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

Sententia Gal. eadē fuit etiā Ariſt.

Obiectio.

Solutio.

De laſſitudinibus. CAP. XI.

MODO de quibuſdam affectionibus neutris hac enim ad partem ſalubrem referri antea monuimus) differentes, ſextum hunc librum cōcludemus. Diximus paulò ante de cruditatibus: nunc de lasſitudinibus dicemus, & iis cacochymiis, quæ cum ſanitate nondum integrè corrupta poſſunt conſiſtere. Igitur primò controuerſiam circa lasſitudinum ſpecies declarabimus: deinde reliqua proſequemur. Lasſitudinum quædam ex manifeſta cauſa fiunt, quas tertio De tuenda valetudine curat Galenus quædam ſponte fiunt, quas curat quarto. De his ultimis dictum eſt ab Hippocrate

Species laſſitudinum diſtinguuntur, earū que cauſæ.

pocrate.2. Aphoriſm.5. Laſsitudines ſponte factæ morbos prænunciant. Vtrarumque eſt triplex ſpecies: vlceroſa, in qua fit per totum corpus ſenſus mordacitatis, ſimilis ei, qui in ulceribus: laſsitudo cum tentione, in qua tentionis quidam ſenſus fit, quaſi intentæ ſint fibræ: phlegmonodes, in qua perinde habet totum corpus, ac ſi inflammati eſſent omnes muſculi. Cùm ex manifeſta cauſa fiunt. vlceroſa calfacto ſanguine, bilioſoque reddito: laſsitudo cum tentione fit, ueruis retinentibus eam tenſionem, quàm per uiolentam motionem patiebantur. Cùm ſponte fiunt: vlceroſa fit ex crudis aut bilioſis excrementis: ſecunda, ex multitudinem ad vaſa: phlegmonodem Galenus in comment.citati Aphoriſimi ex duabus prioribus dicit eſſe miſtam. quarto etiam De tuenda valetudine prope principium in eandem ſententiam, cùm dixiſſet tentionis ſenſum fieri explethora, vlceris ex cacochymia, de phlegmonode ita inquit: Tertium laſsitudinis genus, quod eſt phlegmonodes, ex plethora ſimul & dicta cacochymia fit. Tamen tertio De tuenda valetudine cap.6. monſtrat differre hanc tertiam ab ambabus alijs, & eſſe ſimplicem: quoniam proprium ei quiddam adeſt, quod nulli aliarum, putà tumor muſculorum. Hæc phlegmonodes ex exercitatione fit, non aliter quàm cùm ſponte, exudantibus excrementis a uenis ad muſculos. Quare quæ ſponte fit, ſignificat duplicem affectionem plenitudinem in uaſis, & recrementa in ſanguine. Quò fit vt cacochymiæ quædam ſpecies (has declarabimus ſtatim) ſignificetur laſsitudine vlceroſa laſsitudine cum tentione, multitudo ad vaſa phlegmonode, plethora coniuncta cum corruptela. Sed qua ratione Galenus dixerit; modo eſſe tres ſimplices laſsitudines, modò tertiam nihil aliud eſſe, quàm priores duas coeuntes? In deciſione huius controuerſiæ conſidera; nomina laſsitudinum dici poſſe de ipſis corporis affectionibus, quæ ſunt neutræ, aut de doloribus, qui has conſequuntur. Si laſsitudines ſenſus ipſos triſtes appellas vides phlegmonis ſenſum compoſitum eſſe ex ſenſu tenſionis & morſus. nam ipſe tumor per ſe nullum ab his diuerſum ſenſum facit. Conuenit igitur hæc in re laſsitudo phlegmonodes cum reliquis duabus ſola compoſitione diuerſa. Sed neque in ſolis doloribus, ſed & in cauſa ac materia, ex qua laſsitudines ſponte fiunt, ita ſe habent. nimirũ cum tẽtione fit ex multo ſucco, vlceroſa ex prauo, phlegmonodes ex multo & prauo. vnde fit, ut Galenus docet quarto De tuenda ualetudine, & libro De ſangu.miſſ. capite.6. ut multò maius periculum ſit, in hac ſanguinem non mittere, quam in aliarum aliqua. In cauſis itaque & doloribus ſola compoſitione differt phlegmonodes à duabus prioribus. Sed ipſos affectus conſideres, quibus defeſſum corpus afficitur: diuerſus ab illis, ac tertius affectus eſt. eſt enim in illius eſſentia tumor muſculorum. Vt ergo phlegmone à multitudine sãguinea differt, & phlegmone eryſipelatodes à multitudine, & a cacochymia ita phlegmonodes laſsitudo, ſi affectum ipſum ita appellas, differt ab aliis laſsitudinibus ſpecie, eſtque laſsitudinis ſimplicis ſpecies. Id quod inter cætera facit manifeſtum in primis trium laſsitudinum ſimplicium cõpoſitio. fiunt

Conſurgit ex uerbis Gal. cõtrouer. de phleg. laſsitudine.

Contr. deciditur.

unt enim ex tribus simplicibus quatuor cõpositæ; q̃ omnes facilè ꝓpriis notis distinguuntur. fiuntque ita septem lassitudinem species: tres simplices, quatuor compositæ, vt continentur hoc schemate.

Lassitudo est aut
- Simplex: hæc aut
  - Vlcerosa,
  - Cum tentione,
  - Phlegmonodes,
- Composita: hæc aut
  - Vlcerosa cum tentione,
  - Vlcerosa phlegmonodes,
  - Phlegmonodes cum tentione,
  - Vlcerosa & phlegmonodes cum tentione.

Sed oritur hic denuò alia controuersia de hoc lassitudinum numero. nõ enim videntur posse tot affectus signis distingui, quot diuidendo diximus. Nam etsi trium simplicium sint propriæ notæ dictæ, & compositorum affectuum signa soleat esse facile colligere ex simplicibus: tamen in his non est adeò facile, causa compositionis illius, quam phlegmonodem diximus habere. quare phlegmonodem opus est vt priùs cognoscamus exactè, ne reliquas ignoremus. *Controuersia alia.*

Illius signa sunt: sensus tensionis, & vlceris, & tumor musculorum. Aliud quoddam symptoma tribuitur huic lassitudini secundo De caus. sympt. capite quinto, quod dicitur ὀστοκόπος, id est, *ossium dolor*, aut lassitudo. est hoc symptoma quod appellat Auicenna fractionem. nos ab ipsis laborantibus solemus audire; sentire se, perinde ac si doleant ossa vniuersa. Cæterùm hoc symptoma quanquam coniungatur magna ex parte cum dicto affectu; non tamen necessariò & perpetuò. nam neque perpetuò lassitudo talis, sensus causa fit. Galenus tertio De tuenda valetudine capite quarto inquit: Tertia verò lassitudinis differentia, qua nimirum ceu contusas, aut phlegmone affectas partes sentimus, tunc maximè solet incidere, cùm musculi nimium calefacti attraxerunt aliquid excrementorum, quibus sunt circumfusi. Si autem & in tendonibus & neruis eandem affectionem fieri contingit, ὀστοκόπον appellant hanc passionem, ex profundo sensu in partibus in alto loco sitis appellationem ferentes. His Galeni verbis haud obscurè significatur; ostocopum tunc accidere phlegmonodi lassitudini, cùm humor occupat & tendones & neruos, non etiam cùm tantùm tenet partes carnosas musculorum. *Phlegmonodis lassitudinis signa.*

sensus tamen tensionis, & caloris mordentis inseparabilia sunt ab hoc affectu. Quæ ambo constat inuenire etiam simul, quando lassitudo cum tentione & vlcerosa coeunt. sed differunt à phlegmonode, quod illa nullum habent musculorum tumorem, hæc habet. Hæc ita distinguntur: tamen phlegmonodem solam ab eadem cum aliarum aliqua coniuncta distinguere, videtur difficile. nam nullum symptoma videtur posse accedere phlegmonodi ex coniugio alicuius aliarum. Sed & hoc potest distingui, si attentiùs contemplere: quanquàm hæc composi- *Quomodo coeuntes lassitudines dignoscãtur.*

tarum

tarum signa non est Galenus prosequutus. Animaduerte phlegmonodem habere vtrumque sensum, tensionis inquam, & vlceris: sed ambo cum quadam proportione. itaque accessu alicuius aliarum non fieri nouum symptoma; sed augeri illud, quod proprium accidentis est. vt si fit vlcerosa cum phlegmonode, sensus vlceris eminet sensui tensionis: si altera, sensus tentionis. Verùm dices: in triplici lassitudine, cùm scilicet duæ aliæ coniunguntur cum phlegmonode, qua ratione dignosceretur ille affectus? crescent enim tunc temporis ambo symptomata ad portionem. Crescent tunc quidem ambo dolores, & ambo multò plus, quàm pro mole musculorum. Itaque quando ambo sensus, tensionis dico & vlceris, maiores sunt, quàm solent per lassitudinem plegmonodem solam; considerandum est, num tumor quoque musculorum maior sit, quàm solet, aut alia duo maiora sint tumor verò non maior. Nam tria symptomata vehementer aucta, ac iuxta proportionem, significant phlegmonodem lassitudinem vehementer esse auctam: sed duo alia symptomata maiora cum tumore non maiori, significant phlegmonodem cum alijs duabus lassitudinibus coniunctam. Sed de lassitudinibus hæc.

De cachochymiæ speciebus & causis. CAP. XXII.

SED quando de ijs dispositionibus, quas in hominibus, qui cum bene valentibus versantur, etsi ipsi non valeant, solemus inuenire dicere cœpimus: age, de causis, quibus sanguis impurus toto corpore redundat, disputemus. Est hic affectus cacochymia, qui cùm morbum aliquem prauum facit, accipit illius appellationem, diciturq́; febris, aut elephas, aut leucophlegmatia, aut vitiligo, aut morbus regius, aut Gallicus. vbi verò nullum talem fecit, cacochymia dicitur: estque dispositio neutra, & morbosus apparatus magis, quàm morbus. De cuius causis instituitur à nobis modò sermo. erit disputatio admodum coniuncta cum tractatione de humoribus. proinde qui volet, hæc cum primo libro coniungat. nobis certum est singula suis locis, & nulla bis dicere. Cãs redundantiæ impuri sanguinis docuit Gal. 3. De causis sympt. cap. 2. dicens, Sanguinem impurum in totum corpus distribui; vel quia multum illius excrementi, quo inquinatur, gignitur; vel quia minimũ euacuatur. Euacuatur minimum vitio membri, quod illius expurgationi est a natura destinatum. vt gratia exempli, melancholicus manebit sanguis vitio lienis; biliosus, uitio vesicæ fellis; sero plenus, vitio renum: aut hæc ipsa fient vitio viarum quæ ad hæc membra sunt. gignitur multum ex praua qualitate alimentorum, vel intemperie iecoris aut venarum. Quæ intemperies bilem flauam, & quæ pituitam, & serum faciat, citra controuersiam scitur: calida nempè facit multam bilem, frigida pituitam, & serum. Tamen ex qua intemperie melancholia supra mediocritatem proueniat, est in cõtrouersia. Nam Galenus loco citato ex 3. De causis symptom. inquit, melancholiæ redundantiam ex calore esse, idque dicit his verbis: Et sanè alterantis facultatis intempe-

Impuri sãguinis causæ.

Contr. de intemperie, unde melãcholie redundãtia prouenit.

temperies, ad calidus quidem versa; aliquando biliosum est, cum & melancholicum efficit excrementum. Auicenna tamen videtur esse huic assertioni valde aduersus, Fen prima primi cap. de qualitate generationis humorum, ita dicens, Melancholiæ quidem hypostasinæ causa efficiens est calor temperatus. Itaq; Auicenna docet; melancholiam naturalem, non aliter ac sanguinem, à calore moderato generari. Quod rursus uidetur contrarium alteri loco ex secundo. De facultatibus naturalibus: ubi Galenus nullum humorem præter sanguinem, generationem habere ex calore moderato, docet his uerbis: Monstratum.n.est, humorum omnium solum sanguinem, gñationem habere ex calore moderato; reliquos ab immoderato. Videtur tamen ratio his omnib. aduersa; debereq́; fieri melancholiam ex frigore potiùs, cùm frigidus succus natura sua sit, quam ex calore excedente, aut moderato. In huius controuersiæ decisione animaduertendum est; quanquam dictum est in primo huius operis libro, omnes humores simul in eodem loco, & ab eodem calore generari: tamen quosdam illorum dici caloris sobolem, quosdam frigoris: biliosi scilicet, caloris; pituitosi, frigoris. quia quando hi humores incipiunt redundare, non tam pp dispositionem materiæ, q̃ propter agentis uim: hi fiunt à frigore, illi à calore. Itaq; sunt pituitosi & sero similes, soboles frigoris, quia fiunt à calore minori moderato: (nullam.n. concoctionem agi à frigore per se, monstratum est libro 5.) biliosi, caloris, quia crescente calore augetur bilis. Ita melancholiam oportet ei causæ tribui, à qua corpus melancholicum fit, etiam sine usu ciborum melancholicorum. Quidam Conciliator dictus, qui ante nos controuersias medicas scripsit, ita inquit; melancholiam fieri, à calore aliquanto maiori eo, à quo sanguis fit. tamen quia non est tam intensus, quàm calor bilis, neque tam remissus, quàm calor pituitæ; dici moderatum. esseq́ue duos hos calores, eum nẽpe à quo sanguis, & eum à quo melancholia fit, moderatos, quia sunt inter extremè immoderatos. Sed hæc controuersiæ decisio minus mihi arridet, cùm quia usurpat appellationem moderati caloris impropriè: tum etiam, quia non reddit rationem, qua humor melancholicus à calore fiat, cùm sit frigidus. Quare fortasse uidebitur alicui dicendum; melancholiam à calore non fieri, sed atram bilem. Verùm Galenus succum melancholicũ à calore fieri dixit, & hoc nomine ille distinguere solet naturalem melancholiam ab atra bile. Ergo nos aliter statuimus, reuocantes in memoriam, (dictum hoc est in primo libro cap. 21.) quandam esse melancholiam omnino naturalem, eamq́ue esse sanguinis fæcem, & acoris minimum habere: aliam esse præter naturam, atram bilem appellatam, acidissimam prorsus, & abigentem muscas, & fermentantem terram; hancq́ue fieri exustione melancholiæ naturalis, aut flauæ bilis: esse insuper aliam, quæ mediam naturam tenet, neque tam mitem quàm naturalem melancholiam, neque tam acrem, quàm atram bilem: hancq́ue proinde neque atram bilem propriè à Galeno dici, sed in confinio positam atræ bilis. hanc diximus vstione sanguinis generari. His ex illo loco petitis, dicendum censeo; melancholicam oĩno natura-

Auicenna Galeno videtur cõtrarium.

Ratio & Galeno et Auic. uidetur aduersari.

Conciliatoris opinio.

Refutatio.

Controuer. uera decisio.

lem neque fieri frigore, neq; calore excedente, sed eodem prorsus calore, quo fit sanguis; fieri tamen ex dispositione materiæ: itaque non tam generari propter intemperiem hepatis, & venarum, quàm congenerari cum ipso sanguine, propter dispositionem partium, ex quibus fit. Quare hoc verè dixit Auicenna citra impropriam nominis vsurpationem. Atram bilem constat fieri calore, atque hoc citra controuersiam. melancholia etiam illa quæ est posita in confinio atræ bilis, fit calore; sed non tam immoderato, quàm atra bilis. Atque cum hanc Galenus modo atram bilem, modò melancholiam nominet, dixit loco citato ex opere De causis symptomatum; calorem excedentem, melancholicum excrementum generare. Ex dictis fit manifestum, redundantiam melancholiæ naturalis nunquam fieri intemperie quapiam, sed aut ex prauo victu, aut vitio lienis, aut obstructione viarum. atque etiam, si quis ab ortu melancholicus est, aut processu temporis citra prauum uictum, aut obstructionem talis est factus, constat, & melancholiam non esse exactè naturalem, & eum esse temperamento calidum. nam frigida intemperies facit sero pleni sanguinis, aut pituitosi redundantiam. etiam si cum siccitate coniuncta sit. quæ calida est, vrit sanguinem. atque ita facit melancholiam, non exquisitam, sed eam, quæ est in cõfinio atræ bilis. Quod Galen. lib. Artis medic. cap. 59. ita dixit: Si verò frigidum vnà cum sicco æqualiter creuerint, natura durum ac tenue habent corpus, & debile, tangentibus autem, frigidum. verùm pinguedo etiam illis super carnem est, etsi sint graciles. capilli autem & color modo frigoris proportione respondent. mutata autem temperie calida & sicca, inclinante iam ætate in siccam & frigidam, habitus talium gracilis & durus, & melancholicus, ac proinde niger & hirsutus. His verbis apertè significat Galenus quo modo diximus frigidam intemperiem, etsi sicca sit, pituitosum facere hominem, nisi cùm à calida intemperie incipit. tunc enim melancholicum facere. nam glabrities, candor & pinguedo, corporis pituitosi signa sunt negrities & hirsuties, melancholici. Sed de hac controuersia satis diximus: & de sexto hoc libro, qui omnium minimè habet difficiles controuersias.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Septimus.

PRAEFATIO.

ORVM qui aut publicè profitentur, aut ſcribunt, aut vtcunque aliter docent, omnes ferè ſtudent ſuæ gloriæ; perpauci admodum ueritati. Tamen eorum nonnulli minùs uituperandi ſunt qui quanquam gloriam aucupãtur, (quod doctos viros ſatis dedecet) tamen illam ex multarum rerum notitia, ex antiquorum lectione, & eruendis de monumentis autorum præceptis, & in unaquaque diſputatione ſententiam quam uerisſimam procurant. atque ita cùm faciant, repoſcunt gloriam pro præmio: uili illo quidem, cũ ipſa per ſe ueritas multò præſtantius præmium ſit. cæterùm illi ferendi non ſunt, qui ad inueſtigandam gloriam omnino recedunt à tramite ueritatis, huic nouitatem in unaquaque re ultrò præferentes. Nam hi, quò nouitate dogmatis ſtultorũ animos in admirationem rapiant; malunt per ſe in ſingulis placitis nugari, quàm cum antiquis uera dicere. quos tamen inuentores in nulla re uideas, ſed aſſertores eorum, quorum cùm omnes hucuſque præuiderint ipſi ſoli abſurditatem non conſequuntur. Tam longè mea abeſt ab horum opinione; ut nihil habeam potius, quàm ueram ſententiam in ſingulis diſputationibus confirmando, ab antiquorum inuentis non recedere, obſeruando etiã (ſi id quoque ueritas fert) communes opiniones. Quod in ſuperioribus libris non ſatis ſcio an fuerim aſſequutus, ſaltem curaui quam maximè. Nam ſi quid dixi, quod in ſcholis non ſoleat circum ferri; id quoad fieri potuit, ex Galeni primùm, deinde & aliorum autorum, quicunq; in pretio habentur, uerbis deduxi, neque permutans, neque contorquens, ſed illud palam conatus facere: eſſe illa omnia ab antiquis dicta priùs, & interpretum in curia cõcidiſſe. Tam longè abeſt, ut autor uideri uelim multorum, quorum fortaſſe ſum: contrà ac alij qui, quorum apertè non ſunt, impudenter ſe iactant eſſe autores. Sed, quod eſt ridiculum, ſunt qui malint noua dicere, quàm uera. pereat tamen horum procax ſtudium, nulli utile; rudioribus qui ſtultis ſermonibus irretiuntur, pernicioſum. nam horum gloria cum loquacitate caſura eſt. Nos quoniam phyſiologicam, & ſalubrem, & pathologicam partem abſoluimus; age curatiuam aggrediamur. Sed quia, quemadmodum ſignorum duo ſunt præſtantiſsima, pulſus & urina; ita auxiliorum duo effi-

Scientia dignum premium tertias.

Sanguinis misſioni & expurgationi datur 7. hic liber.

Bestiæ etiam sibi sanguinis missionē & purgationē moliuntur,

cacissima ac maxime, qq; magnis morbis uel sola solēt mederi, sanguinis missio & expurgatio: vt illis solis librū dedimus totius operis tertium, ita his demus hunc septimum. in quibus cùm controuersias deciderimus: haud magno cum labore, reliqua partis quæ curationem continet, membra prosequamur, si quidem sunt hæc vere maxima. Quæ quam sint mortalibus necessaria vel hinc cognosces, quòd neque bestias illis carere natura tulerit Hippopotamus certè, vt Plinius refert, à fluminibus quotannis primo vere emergens, venam sibi in crure acutarum arundinum ictu secat: atque cum satis sanguis effluxit, vlcus obtura luto. Iamuero expurgationem mille modis sibi moliuntur bestiæ. cornix rostro sibi in fundit clysterem ex aqua marina. canes etiam parant sibi vomitum. Cùm enim morborum plerique ex succi aut multi aut praui redundantia fiant: meritò iis, quæ euacuant, auxiliis tribuendæ sunt primæ. At verò ad ea quæ eucuant, redundantiæ notitia videtur esse necessaria; cui proinde primum huius libri caput certum est dare.

De multitudine. CAP. I.

Plenitudo duplex ad uires & uasa.

Multitudo ad uires quid sit dubiū.

QVOD multis antè seculis Galenus dixit, hoc idem licet nobis dicere de multitudine: nempe eius nomine nihil esse medicis tam visitatum, neque tam ignotum. Nam duplicē esse plenitudinē, alterā ad facultatē alterā ad uasa omnes dicunt. horum quoque symptomata esse lassitudines. Nam cū triplex lassitudo sit, ut mox explicuimus, alia ulcerosa alia phlemonodes, alia cū tentione: ulcerosa nullius plenitudinis, aut multitudinis (nihil.n. interest) est symptoma, sed corruptelæ: ea uerò quæ cum tentione, est signum proprium multitudinis ad uasa. si addas, modò non fiat tensio ex exercitatione multitudo ad uires significatur sensu incumbentis oneris. Hæc itaque omnes dicunt: sed neque hæc ipsas explicant, ac multo minus multitudine ad uires. Nos igitur quandoquidem in superiori libro lassitudinum species, & causas diffusè diximus: age, quam multitudinem ad uires dicamus, interpretemur. Nam aut tantam molem subesse dicimus, vt eā non possit facultas retinere: aut vt non possit illa frui, apponendo & commutando. Rursum illud continere, quod dicimus, aut est facultatis retinentis naturalis, aut alterius continentis siue, contentricis, (ita vocāt) qualem Stoici inducebant. Sed hanc Stoicorum vim Galen. multis argumentis conuicit libello De multitudine, & à nobis ipsis muto antè mōstratū est; corpus humanum triplici facultate gubernari, animali, vitali, & naturali; tamen contentrix illa nulla harum foret. Si ad retinentem, aut aliquam aliam facultatum naturalium referri multitudinem dicis: vide, ad hanc multitudinem non esse opus sensu grauitatis. nam sensus ille, deprauata actio est facultatis animalis. Quòd si verò ad facultatem animalem dixeris multitudinem, quippe cui multi succi oneri sunt, videtur fieri non posse, vt inæqualita

te

te pulſus multitudo hæc cognoſceretur. eſt enim pulſus actio vitalis, haud quaquam animalis. Præterea videtur, ad ſingulas facultates poſſe eſſe propriam multitudinem. Nam cùm poſſit facultas animalis conſtare, naturali facta debiliori; videtur poſſe eſſe tanta humoris copia, vt naturalis vis ea nõ fruatur, quin vis animalis patiatur ſenſum grauitatis, atque facultatem animalem grauari ſuccorum naturalibus potentijs moderatisſima copia. Tot igitur ſunt in hac contemplatione ſcrupuli: quorum diſſolutio pendet ex ea doctrina, quam Galenus docuit, vt multis alijs in locis ita vel apertisſimè 16. lib. De vſu partium cap. 12. committi ſcilicet arterias venis, & venas arterijs, & vtriſque neruos. itaque in venam inſeruntur fibræ quædam arteriarum & neruorum. Vſus huius alligaturæ eſt illa conſpiratio omnium, vſque adeò ab Hippocrate & Galeno celebrata. de qua nos diffuſè ſatis diximus in quarto huius operis libro, cap. vltimo: huic membrorum alligaturæ nouam etiam rationem addentes ex animæ ſubſtantia. Oportuit, vt illic etiam diximus, omnes facultates ſibi conſentire & in communem pasſionem trahi: ne noſtrum vnuſquiſque duo aut plura animalia foret, vt dicitur 2. De cauſis pulſuum cap. 12. Ergo cùm hæc ita ſe habeant, & ſingulis noſtri corporis membris facultates naturales quatuor inſitæ ſint; fit vt quemadmodum ventriculus ſatietatem ſæpe habet ex ciborum redundantia, cùm ſcilicet non indiget tantis: ita membrorum nutritionis vnumquodque, cùm plura habet, quàm poteſt conficere, ſatietatem patitur. Conſtat verò fieri hanc ex redundantia humorum ad facultates naturales. nam ita ſignificatum eſt à Galeno, vt multis alijs in locis, ita primo De different. feb. capite tertio his verbis: Quemadmodum ergo per alteram multitudinem, quæ eſt ad facultatem, citò ad corruptionem veniunt ſucci: quia neque vincuntur, neque coquuntur benè, vtpote facultate quæ ipſos elaborat debiliori. Hæc Galeni verba haud obſcurè ſignificant; multitudinem illam dici ad vim, quæ commutat. Sed quod plus eſt, quàm pro potentia nutrienti, ſtatim fit alienum pondus. trahunturque aliæ duæ potentiæ ad conſenſum. Animalis ſentit pôdus cum triſtitia. quod in ventriculo apertè ſentimus, cùm paulò plus eſt ingeſtum, & in venis perinde fieri intelligimus. facultas etiam vitalis, quæ eſt in arterijs, veluti conſpirans cũ naturali, motus quoſdam edit vehementiores, alios debiliores, veluti pôdus quoddã alienũ contendẽs excutere. Hinc fit, vt quanquam incipere poſſit ea multitudo, quæ ad vires refertur, citra corruptelam aliquam; tamen vt non poſſit ſine ea perſeuerare, quod dicit Galenus ſecundo Aphoriſm. 17. Quoniam ſcilicet, cùm iam partes ſentientes incipiunt grauari; naturalis ipſa facultas non poteſt tantam humorum copiam incorruptè diſpenſare. Diximus itaque ad quam facultatem dicatur multitudo. modò de materia ex qua multitudo fit, oportet diſputemus. Multitudo grauans facultatem, non ſolùm ex humoribus fit; ſed eſt etiam quædam multitudo carnis, & pinguedinis, proportione illi reſpondens. multi enim tam ſunt obeſi, vt partibus ſentientibus partes carneæ & pingues oneri ſint. verùm modò de humorum multitudine

Explicatur quid ſit multitudo ad vires.

disputamus. Leonhartus Fuchsius vir in Galeno multùm versatus censet: nullam plenitudinem, quæ propriè plenitudo vocanda sit, fieri, nisi ex omnibus humoribus æquè redundantibus, aut iuxtà proportionem: quotiescunque autem vnus redundet, cacochymiam esse in corpore. Veruntamen deceptus est aperte, siue velis Galeni uerba perpendere, siue ratione agere. Nam secundo De compositione pharmacorum, secundum locos, capite tertio, ita scripsit, disserens de plenitudine γίνεται δὲ αὕτη τεττάρων χυμῶν ἀνὰ λόγον αὐξηθέντων, ἢ τοῦ αἵματος μόνου. ὁπόταν γὰρ τις τῶν ἄλλων αὐξηθείη χυμῶν, οἵπερ εἰσὶ φλέγμα, καὶ ξανθὴ χολὴ καὶ μέλαινα. τὴν τοιαύτην αὔξησιν, οὔτε πλῆθος, οὔτε πληθώραν, οὔτε ἁπλῶς πλῆθος, ἀλλὰ μετὰ προσθήκης ὀνομάζουσι πλῆθος φλέγματος, ἢ χολῆς ξανθῆς, ἢ μελαίνης ὑπάρχειν ἐν τῷ σώματι φάσκοντες. id est, *Fit autem plethora, quatuor humoribus iuxta proportionem redundantibus, uel solo sanguine: ut quando aliquis aliorum humorum (sunt u. tò ÿ, pituita, flaua bilis, aut atra) redundat. Hanc redundantiam, neque multitudinem, neque plethoram simpliciter nominant; sed cum addito, multitudinem pituitæ, aut bilis flauę, aut atræ in corpore esse dicentes*. Præterea 13. Meth. capite quarto. inueniens scriptum; Deinde considerandum, utrū corpus totum aut sanguine, aut humoribus omnibus æqualiter abundet: πληθώραν vocant: Secundum hunc locum adduxisse ne quemquam deciperet eorum, qui Græcum codicem non consulunt. est enim non ex Galeno, sed ex nimia Linacri diligentia; qui sentit vt nos, & suam sententiam inseruit versioni. Est enim scriptum Græcè pro tota illa dictione: σύμπαν τὸ σῶμα πληθωρικῶς διάκειται. Cęterum prior locus continet Galeni mētem apertissime. ridiculum enim quod Leonhartus respondet, dictum esse illic, vel solius sanguinis; nomine *sanguinis* pro omnibus humoribus vsurpato. Monuit enim (inquit) hos Galenus huius acceptionis, libello De multitudine capite. 14. his verbis. His præfinitis, poterit tandem tumor venarum signum esse sanguineæ multitudinis nunc appellatæ, propter eminentiam. non enim potest tam exquisitus aliquando sanguis in venis contineri, vt nihil in eo neque bilis, neque pituitæ, neque sero similis feratur ichoris. proinde ego supra siue humores dixissem, sanguinem redundare; censebam perinde audiendum. Ex hoc loco ducit Leonhartus suam sententiam, & responsum, subtile. Addit insuper alium locum ex 13. Methodi capite sexto, ubi ita scriptum est: Vbi enim æqualiter inter se succi sunt aucti, id & πλῆθος & πληθώραν vocant: vbi verò uel flaua bili, vel nigra, uel pituita, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit; eam affectionem cacochymiam, non plethoram nominant. Hęc Galeni verba apprehendens, ita redundantiam humorum distribuit; Aut redundant (inquit) humores omnes simul, aut illorum aliquis. si primum, multitudo est, atque hæc aut ad vires; aut ad vasa: si secundum, est cacochymia, non multitudo. Primò audiat ex nobis quam ineptè Galeni verba fuerit interpretatus: deinde nos iis, quæ ille obiicit, respondebimus. Si in illo loco secundi De composit. pharmac. secundum loca, sanguis de omnibus humoribus diceretur, an non in nugatione deprehēderetur Galenus? esset sanè perinde ac si diceret: Fit plethora

Fuchsius de plenitudine sē tentiare probatur.

Quę pro se adducat Fuchsius.

Ineptè uerba Galeni Fuchsius interpretatur.

thora in redundantia quatuor humorum, aut in redundantia quatuor humorum. Quòd si ex vbertate orationis vsus fuisset repetitione, quorsum addidisset, *solius?* nam illa dictio, *uel sanguinis solius*, apertè indicat, dici sanguinem non de omnibus, sed de vnico humore. Præterea ex verbis quæ prioribus his verbis ex aduerso respondent, citra dubium colligitur; sanguinis solius redundantiam in multitudine contineri. inquit enim Galenus: Vt quando aliquis aliorum humorum redundat, (sunt autem ij pituita, flaua bilis, aut atra) non redundantiam simpliciter, sed cum addito nominant. Igitur redundantiam sanguinis solius sub nomine multitudinis intelligit. quare & tua diuidendi ratio est imperfecta ac manca. Rogo enim: quando humorum proportio variatur, redundante solo sanguine, quis hic sit affectus. Nã teneris dicere; esse cacochymiam, aut nequaquam fieri posse, vt solus sanguis redundet. Dicis hoc secundum, sed nullam rationem profers. tenebaris dicere; cur solus sanguis non posit redundare, cùm posit pituita sola & bilis flaua, & atra. nam ego tam longè abesse hoc à Galeni mente video, vt dicat ille 17. cap. lib. De plenitudine, solum sanguinem recipere posse maximam eminentiam in plethoricis affectionibus, nullum aliorum humorum posse. At inquis, priùs dixerat ipsemet Galenus, nullum in venis sanguinem posse esse solum, & impermixtum. Concedo, ita dixerat. Sed vt hæc minùs te conturbent, considera, quantum, intersit, sanguinem esse solum in venis, aut sanguinem redundare solum. Quod si non intelligis; finge esse in vase quopiam, si lubet, libram aquæ, atque huic libram aliam vini immixtam. Nõ potest fieri, quantum intelligo, vt in dicto vase vinum insit solũ. erit enim, quantumuis addas supra priorem mensuram, plus minùsve dilutum. tamẽ fieri potest, vt solum redundet, si vini mensuræ addas mulò plus, & aquæ nihil. Igitur neque in venis opus est solum esse sanguinem, vt solus redundet. nam neque aliorum humorum quisquam solus esse potest in venis. quos tamen solos redundare tu ipse concedis, vocasque redundantiam, cacochymiam. Quomodo ergo Galenus decimotertio Meth. (nondum enim satis respondimus) finiens plethoram & cacochymiam, dixit redundãtiam ęqualem omnium humorum, redundantiæ solius sanguinis non factà mẽtione? an quoniam hanc plethoram esse, etsi non diceretur, ex additis intelligebatur manifestè? addit enim: Vbi verò vel pituita, vel bili flaua, vel atra, vel serosis humoribus refertum corpus iam fuerit; cacochymiam eum habitum, non plethoram vocant. cùm enim cacochymia trium humorum redundantia constaret, quarti redundantiam apertum erat plenitudine contineri. Sed quid ego tam multa refero, cùm Galenus ipse libello. De plenitudine ruborem, non plenitudinis simpliciter signum esse dicat: sed sanguineæ plenitudinis? quæ quæso est hæc sanguinea plenitudo, à plenitudine simpliciter diuersa? nisi ex redũdantia sanguinis solius. Sed videtur difficultas quòd Galenus illo in loco non solùm sanguineæ multitudinis meminit. sed & pituitosæ, & biliosæ, & melancholicæ. quare neque redundantia solius pituitæ, aut bilis flauæ, aut melancholiæ cacochymia videtur esse; sed multitudo nedum sanguinis.

Ratio diuidendi Fuchsii imperfecta.

Quæ Fucsius adducit soluuntur.

Oritur ex Galeno difficultas.

guinis. Sed hæc ipſa argumentatio à nobis integram harum affectionum interpretationem requirit ex Galeni ſententia; Leonharto iam tandem iuſſo faceſſere. quoniam in ea diuiſione, qua diſpoſitiones plethoricas aggreſſus eſt diſtinguere, omiſit plura, quàm dixit. Aut enim, inquit, redundát omnes humores iuxta proportionem, qui affectus plethora eſt: aut illorũ aliquis, qui affectus eſt cacochymia. quaſi verò non ſint multæ plethoræ: in quibus perijt hæc humorum æquabilitas. Quotieſcunque eſt ſenſus grauitatis, aut tenſionis, eſt multitudo. nam hæc ſigna diximus eſſe propria. Poteſt uerò fieri hic ſenſus auctis omnibus humoribus ſimul, atque hæc eſt plethora abſolutè ac citra additum: aut redundante ſolo ſanguine, quæ & ipſa ſyncera plethora eſt, & dicitur plethora ſanguinea. tamen eſt ſyncera: quia nihil habet vitij, ſed ſanguinis ſolam multitudinem. Nullus aliorum humorum redundare poteſt in venis ſolus, vſque ad ſenſum grauitatis aut diſtenſionis: affectus enim in quibus ſoli redundát, cacochymiæ ſunt; ut morbus regius, leucophlegmatia, & ſimiles, in quibus nullus grauitatis ſenſus eſt, neq; tentionis. Tamen poteſt redundare quicunque illorum plus alijs ſupra proportionem, vſq; ad grauitatem, aut tentionem. Atque ita fiunt multitudines, quæ non ſunt exquiſitæ; ſed dicuntur cum addito, plethora pituitoſa, biliosa, aut melancholica. ſuntque affectus compoſiti, quia habent permiſtũ non nihil cacochymiæ. Vt ſi quis intelligat redundare omnes humores in venis uſque ad grauitatem aut tentionem; tamen pituitam plus cæteris, ita ut ipſa ſola corrumpat proportionem, plenitudo hæc eſt: (adſunt enim grauitas & tenſio) ſed pituitoſa, quia pituitoſus redundat ſanguis. Sed quoniam multitudinis ſpecies nunquam erunt conſpicuæ, niſi ſpecies cacochymiæ intelligantur, rurſus hinc exordiamur diuiſionem. Sanguini (vt nomen hoc de humoribus dicitur) poteſt accidere multitudo, aut uitium. quod alij dicunt; poteſt redundare quantitate, aut qualitate. Multitudinem hic dicimus, non quantumcunq; incrementum, ſed quod grauitatem facit, aut tenſionem. ad quos uſque terminos poteſt ſanguis creſcere, aut omnibus humoribus creſcentibus aut uno. atque rurſus omnibus creſcentibus; aut iuxta proportionem, aut aliquo illorum plus reliquis creſcente, ac ſupra proportionem. prima eſt plethora: ſecunda eſt plethora ſanguinea, aut pituitoſa, aut biliosa, aut melancholica, prout hic aut ille humor ſuperat proportionem. Intellige, (neque enim hoc quidquam impedit fieri) ſi duo humores proportionem exceſſerint, ab ambobus reccipere appellationem, vt ſi dicas, plethoram biliosam, & pituitoſam. Solus nullus humor poteſt redundare uſque ad grauitatem, præter ſanguinem: qui cùm redundat, eſt multitudo ſanguinea. unde iam collegimus ſanguineæ multitudinis duos modos: cùm ſolus ſanguis redundat, uel ſolus ſuperat proportionem. His igitur modis accidit humoribus multitudo. Vitiari etiam poteſt multis modis ſanguis; aut comparata aliqua mala qualitate, aut intemperatus, aut putris. Atqui intemperie affici poteſt tot modis, quod intemperierum ſunt ſpecies. fieri enim poteſt calidior, frigidior, humidior, aut ſiccior, uel horum duo ſimul accipienda. Permiſtionum

Redũdantiæ veritas plenè enarratur.

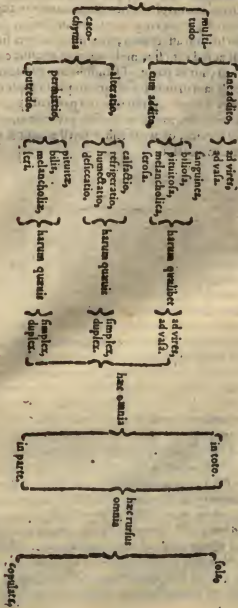
Quibus modis cõtingat multitudo.

Cacochymia quibus modis fiat.

mistionum etiam tot erunt modi; quot humores, quorum permistione uitiari potest. potest enim fieri pituitosus, biliosus, melancholicus, aut sero plenus. Hæ sunt species cacochymiæ, quæ tunc temporis exquisitæ sunt, cum aliquis uitiosorum humorum redundat solus. quo tempore nullus grauitatis aut tentionis est sensus: ut in ictero, elephante, leucophlegmatia. Nihil tamē prohibet cacochymias cum plethoricis dispositionibus copulari. ut si quis ictero laboret, simulque per corpus uniuersum sensum patiatur grauitatis. Singuli etiam horum affectuum, siue multitudines sunt, siue uitia, (quod perinde est ac si dicas: siue multitudines sunt, siue cacochymiæ) possunt esse aut in toto, aut in parte. Plenitudinum ac cacochymiarum totius corporis exempla iam diximus: sed earum, quæ in parte sunt, exempla, sunt tumores præter naturam, & intemperies particulares, quibus fieri solet ut in uno aliquo membro multum alicuius excrementi colligatur. Tot sunt redundantiæ species, quas ut facilius intelligantur & retineantur memoria, hoc schema continebit.

Multitudo & cacochymia, aut in toto sunt aut in parte.

Redun-

Redundantia:
multitudo
sine addito,
ad vires,
ad vasa.
cum addito,
sanguinea,
biliosa,
pituitosa,
melancholica,
serosa.
harum qualibet
ad vires,
ad vasa.
cacochymia
alteratio,
calfactio,
refrigeratio,
humectatio,
desiccatio.
harum quaeuis
simplex,
duplex.
permixtio,
pituitae,
bilis,
melancholiae,
seri.
harum quaeuis
simplex,
duplex.
putredo.
hae omnia
in toto.
in parte.
haec rursus omnia
sola.
copulata.

Qui-

† Quibus diffinitis non fuerit inutile, antequam hoc caput concludamus, illud etiam diffinire: sintne hæ redundantiæ species morbi, an affectiones secundum naturam. Nam morbos esse, videtur Galenus significare haud obscurè 4. De tuenda valetudine, ita scribens in ipso libri principio: Quæ igitur ex immodica exercitatione lassitudo fit, salubre est symptoma: quæ verò sine hac, morbosum. Igitur si lassitudines sponte factæ symptomata sunt morbosa; (sunt verò symptomata multitudinum) multitudines ipsæ procul dubio morbi sunt. Non enim aliud eo loco significat salubre symptoma, quàm quod cum sanitate consistit; & morbosum, quod est ex morbo. Adde curari ab eodem Galeno, vt paulò antè tetigimus, lassitudinem phlegmonodem maioribus auxilijs, sanguinis, inquam, missione vsque ad deliquium animi, & pluries repetita: nec solùm hanc, sed omnes etiam lassitudinum species sanguinis missione curari, dempta vlcerosa. quod tamen non fieret, si possent per sanitatem consistere. Sed contrà est. quòd si ita esset, nequaquam Hipocrates in Aphorismis dixisset: Lassitudines spõte factæ morbos præn untiant, sed morborum symptomata sunt. neque Galenus earum curationem in libris De tuenda valetudine scripsisset. spectaret enim profectò ad curandi methodum. Tamen res, quantum ex autore licet colligere, & euidentia ipsa declarat, habet in hunc modum. Redundantiæ per se dispositiones neutræ sunt; neque enim omnino sunt dispositiones secundum naturam, neque morbi. lædunt enim operationes aliquatenus, aut pũgentes, aut grauantes, aut tendentes: tamen non vsque adeò, vt auocent à rebus agendis & consueta impediant munia. sunt verò causæ promptissimæ morbum generantes, nisi præscindantur; manentque cum ipso morbo, atque ita patiuntur lassitudines ægrotantes multi. tamen lassitudines per se, symptomata sunt dispositionum neutrarum, quæ nonnunquam morbi fiunt. id quod intelliges ex Galeno, qui capite quarto De sanguinis missione de vtraque plenitudine, ea, inquam, quæ est ad vires, & ea quæ ad vasa, differens inquit: Siue in ægrotante homine, siue in bene valente fit. nam vt (inquit) qui onus gestat graue, non statim concidit vt grauatur, & defatigatur: ita qui multitudine laborat, hac ratione solam grauitatem aut tensionem patitur. deinde durãs multitudo maioris mali fit causa. Iam verò vlcerosam lassitudinem, quarto De tuenda valetudine monstratur posse accidere homini vel optimè sano ex leui errore, antequam omnino consueta munia impediantur. Quòd si à Galeno morbosa symptomata, dictæ sunt lassitudines; proinde puto dictum, quòd sint morborum nuntiæ, non quòd ipsæ ex morbo fiant, ac non potiùs ex neutris dispositionibus. Explicui quantum potui exactè, quæ de multitudine ac lassitudinibus à medicis non satis explicita circumferuntur. Quare de his hactenus.

Contr. decisio.

De scopis mittendi sanguinem. CAP. II.

Quando mittēdus sanguis.

MISSIS his quæ de sanguinis missionis, auxilij eorum quibus medici vtuntur, verè maximi, specie quærenda forent, illud vnum in hac quæstione proponendum duxi: quando mittendus sit sanguis, & quando secus hæc enim fuerit vtilissima quæstio. quoniam auxiliorum vis utendi occasione præcipuè inest. Plerisque videtur responsum facile. Quando adest aut aderit magnus morbus; ætas florens, & constans virtus, vtendum est sanguinis missione. nam Hippocrates quarto De ratione victus in morbis acutis, decimonono, In acutis passionibus, inquit, sanguinem mittes, si vehemens videatur morbus, florueritque ægrotantibus ætas, & illis adfuerit robur. Quæ sententia, vt habet Galen. in commentario, vere digna est Hippocrate autore: quippe quæ omnes mittendi sanguinis scopos breuissima dictione comprehendat. Alii respondent cum Galeno libello De sanguinis missione; mittendum esse sanguinem cùm virium adest robur, & morbus magnus, præter pueritiam quoniam pueri ex sese habent vnde euacuentur. & eorum substantia, quippe quæ humida est & calida, citissimè exoluitur. Itaque hac dictione duo tantum iam supersunt scopi mittendi sanguinem: robur virtutis & magnus morbus. Hactenus respondent omnes. Meminisse hoc in loco oportet eorum, quę primo huius operis libro monstrata sunt de ætatibus: eas scilicet non debere à medicis annorū numero diffiniri, sed temperamentis & naturis. vnde sit conspicuum, non illum arcendum esse ab hoc auxilio, qui quartum decimum annum nondū attigit: sed eum qui se sese tantam habet exspirationem, ut missione sanguinis non indigeat, neque illum qui sexagesimo anno iam sit, sed eum qui tāta iam sit imbecillitate, ut sanguinis missionem citra periculum non sustineat; quocunque ætatis anno alterutrum fiat. Nam quemadmodum mōstrauimus, non possunt ætates certis annorum numeris finiri. sed etsi perpetuò continerentur eisdem annis ætates, (quod tamen periodorum varietas non ferti) erraret tamen, qui aut quartum decimum annum perpetuò expectaret, aut ad quadragesimum quintum, quinquagesimum ve semper desisteret à mittendo sanguinem. Nam qui ita docet: pueritia, quæ quartodecimo anno finitur, prohibet mitti sanguinem: haudquaqum perpetuum & inuiolabile effert præceptum. sed vnicam indicationem declarat, non leuem illam quidem sed tamen cui possim contrarias obiicere potētiores. dicimus enim non minùs expectandum esse mediocrem aeris temperiem tamē non proinde in æstate perpetuò abstinemus. Est sanè maximum illud præceptum in curandi ratione, cùm contrariæ concurrunt indicationes, operatur pro ratione potentioris, impotentiori etiam aliquid tribuendo interest inter virtutis robur, & magnitudinem morbi, & ætatem florentem: quod virtutis robur, & morbus, sunt scopi necessarii. (nam nisi sit morbus qui exposcat, stultū fuerit mittere sanguinem: nisi sit virtus quæ ferat fuerit perniciosum

Qualis debeat esse medici ætatum considera tio.

Ætas florens in missione sanguinis non est scopus simpliciter necessarius.

Robur virtutis & morbi magnitudo necessarii scopi.

petuæ non ſunt, (ita appello eas quibus poſsis obijcere contrarias) potentiſsima, nondum tamen perpetua ac neceſſaria. Quod ad ætatem pertinet, ita habet. Robur virtutis in tribus facultatibus quibus corpus gubernatur, animali ſcilicet, vitali, ac naturali conſiſtit. harum conſtantiam ex firmitudine ſuarum actionum cognoſcimus. Meritò tamen robur vitalis, quod pulſus indicat, maioris facimus. Cæterùm animaduertendum eſt, non poſſe ad miſsionem ſanguinis, certum quoddam robur præfiniri, ſed experimento & prudentia debere medicum illud cognoſcere. Experimento, dum tyrones ſuorum præceptorum praxim obſeruant; multorum arterias attrectando, & euacuationum quantitatem in memoria reponendo. nam proprium experimentum expectare citra præceptores, non vacat periculo: maxime niſi medicus valde prudens natura ſit ac doctus. Prudentia, conferendo euacuationem cum uirtute ac præterea præuidendo quæ ab euacuatione contingent ægrotanti. oportet enim adeſſe robur, non quod euacuationem hanc ſolum quam paramus modò, poſsit ſuſtinere; ſed quod quæ poſtea probabile eſt ægrotanti ſuperuentura. nã fieri poteſt vt adſint duo ægrotantes, cum virtutis æquali robore, & ambo, morbis miſsionem ſanguis expoſcentibus, affecti: tamen vt alteri merito mittatur, & alterius robur non ſuſtineat, æquale tamen. ſi ſcilicet ſperas, illum ſtatim ac miſſus ſanguis fuerit, reficiendum hunc vero longo deinde laboraturum morbo, aut uigilia etiam, aut dolore, aut fore ut non poſſit expurgationem deuitare: cui tamen ſuſtinendæ ſi miſſus modo ſanguis, non ſufficiet. hæc niſi medicus acutè præuiderit, & diligenter conſiderauerit; non mirum ſi ægrotantium propoſitorum in hypoteſi, alterum ſciſsione venæ ſanet, alterum, in mortem præcipitem det. Igitur adeſſe oportet robur; quod ferat, non ſanguinis miſſionem modo, ſed quæ poſtea videntur conſequutura. Nam ſi in inſtitutione victus hæc conſiderantur omnia, cur negligantur in vſu auxiliorum? morbum magnum non oportet adeſſe: ſed & qui timetur, poteſt permouere medicum ad mittendum ſanguinem. quãdoquidem eſt auxiliũ, non curationis tantùm, ſed & præcautionis. Magnus uerò morbus eſt, aut qui propria eſſentia eſt magnus, aut cacoethia, ſiue malignitate aut partis principatu. non enim curo quorundam de nominibus perpetuò contendẽtium ineptas argutias, qui malè Galenum dixiſſe aſſerunt, triplici rõne morbum fieri magnum. nam neque morem, neque partis principatum rationes eſſe magnitudinis: cùm mos à magnitudine differat, & poſſit princeps pars laborare morbo aut magno aut paruo. Sed hi garriunt minùs intelligentes autoris mentem: qui morbum eſſe magnum dicit, primo modo in eſſentia propria. quaſi alij duo modi non ſint magnitudinis in eſſentia, ſed ex loco & more. quæ tamen proinde magnitudinis ſpecies dicuntur, quòd par morbus & in præſtantiori parte, aut deterioris moris maiorem exigit medentis curam. quod in præſenti diſputatione fit luce clarius. nam conſtat duci medicum ſæpe ad mittendum ſanguinem, aut expurgandum prauo morbi

Robur virtutis quomodo debeat cõſiderari.

Quomodo conſiderari debeat morbus magnus.

morbi more:quod,si bonum morem conspiceret,ne cogitaret quidẽ. Consistente inflammatione in principe parte, sanguinem statim mittimus. tamẽ in aliarum partium inflammationibus, nisi per se sint magnæ, aut totum corpus sit plenum; sine misione sanguinis transigimur. Præcipit Hippocrates ulcerato capite expurgare statim; sed tamen non id statim alijs partibus ulceratis. Meritò ergo tres hos modos magnitudinis Galen. dicit, si magnus morbus mittendi sanguinis scopus est: alioqui non ignarus magnitudinem & morem differre. qui 3. De crisibus cap. 4. dixerat, esse hæc quatuor inuicem distincta, magnitudinem, morem, & motum, & speciem. Est scilicet ea magnitudo quam. 3. De crisibus separat à more, quam. 3. Methodi dicit in propria substantia. Sed nihil mirum si quæ non intelligunt damnent, atque hæc ipsa alios putantes ignorare, suas sentẽtias ueluti noua dogmata celebrent. Sed quoniam mõstratum est duos esse necessarios scopos, morbi magnitudinem & robur uirtutis; lubet mihi in præsentia interrogare, Nunquid eodem modo sint scopi magnus morbus & robur uirtutis? nã scopus, quantum intelligo, illud est, à quo sumitur curationis indicatio. indicatio uerò 2. lib. Method. cap. 7. est ipsa sequentis, seu eorum quæ agenda sunt insinuatio. at illud quod est secundum naturam, cuiusmodi maximè est robur uirtutis, seruari postulat. ergo robur uirtutis non exposcit sanguinis missionem: quæ si quod aliud auxilium, uirtutem subuertit. Dices; robur uirtutis non exposcere, sed permittere. ergo magnitudo morbi est exposcẽs scopus. & hac ratione differunt duo hi, quòd robur tantùm permittit: magnitudo morbi, non hoc solùm, sed exposcit etiam. Sed contrà est, quod, dicente Galeno 9. Meth. cap. 14. & 15. Omnis indicatio curationis sumitur aut à morbo, aut à uirtute, aut à rebus non naturalibus. Hæ tres indicationes. Primùm ad duas tantùm rediguntur, morbi scilicet & uirtutis. quia res non naturales nunc se habent ex parte morbi, nunc ex parte uirtutis. hæ duæ rursus ad unicam: nempe, contrarij rationem. quoniam curatio perficitur ex morbo qui est, ad sanitatem, quæ fuit. medicus enim curat ægrotantem de morbo præsenti ad sanitatem pristinam transferre: id quod per contraria morbo fit. omnes itaque indicationes uno capite collliguntur contrarii: & robur tantùm præfinit, contrarij quod adhibetur magnitudinem. Summa itaque in curatione indicatio est contrarij: & scopo exposcenti cum auxilio quod expetitur, debet esse ratio contrarij. sed magno morbo non est contraria sanguinis misio, magis quàm expurgatio. nam sanguinis misio est auxilij species, magnitudo morbi est quantitas, aut intensio quantitati aut intensioni, quantitas opponitur aut remisio, non species. ergo magnus morbus per se non exposcit sanguinis misionẽ; sed tñ magnũ auxiliũ, nõ hoc aut illud. Dices fortasse: Sanguinis misio est magnũ auxiliũ. Fateor, & expurgatio est magnũ auxiliũ. ergo hac rõne nõ est quod expurgatio indicet ab affectu, aut affectib. corporis, (id quod inter oẽs medicos cõuenit, & docet Galen. ad id parato libello, cui titulus est, Quos & quando, & quibus medicamentis purgare oportet, affectus distinguens non contentus magnitudine) & sanguinis

Virtutis robur & morbi magnitudo nõ eodem modo sunt scopi mittendi sanguinis.

Obiectio.

sanguinis missio à magnitudine enim sola illa capitur indicatio, quam Hippocrates ijs verbis docuit: Extremis morbis extrema remedia, ita magnis magna. ergo sanguinis missio per se indicatur à qualitate, aut ab specie affectus: ex accidenti, à magnitudine. quia magnum auxilium est. Hoc etiam licet colligere ex Galen. libro De sanguin. miss. capite 6. vbi ita habet: De secanda vena consilium inito. præ oculis habens primos hosce scopos: nempe plenitudinis tum quantitatem, tum qualitatem, & virium robur. Itaque scopus per se, & qui per se indicat, affectus est; nempe plenitudo, aut plenitudinis qualitas, non magnitudo. Rursus 9. libr. Meth. cap. 5. ita inquit: Hi quidem sunt scopi, prohibentes sanguinis missionem: exposcentes simul cũ affectu, qui ea primum indiget, habitus durus & densus. Ex his verbis facilè intelligat quiuis, si affectus gratia primùm sanguinis missio requirebatur; affectum esse scopum, non magnitudinem. Igitur est nostra sententia, non proinde sanguinis missionem necessariam esse, quòd magnitudo morbi cũ virtutis robore iuncta sit; sed quòd corpus laborat aliquo eorum affectuũ, qui per se indicant sanguinis missionem. quales autem affectus hi sint, procedens sermo declarabit. Sed roget interim nos aliquis: Quid ergo? nũquid damnandus est Galen. qui citatis locis magnitudinem morbi & robur virtutis scopos esse dicit? Minimè. quin potiùs ex eodem autore est interpretandum; non indicari sanguinis missionem à magnitudine morbi per se, sed ex accidenti. quia nunquam cum robore virtutis magnitudo morbi coniungitur, quin adsit affectus aliquis per se exposcens sanguinis missionem. nam idem Galenus libello De sanguinis missione cap. 8. Neque enim, inquit, vbi multitudo succorum crudorum congesta est tanta, vt mitti sanguinem iuberet, ratio redarguitur. nam istis virium robur non adest. His verbis constat hoc argumentum contineri: (respõdit enim tacitæ obiectioni) vbi adest magnus morbus cum multa succorum crudorum copia, non est sanguis mittẽdus; etiam si multitudo satis magna sit ad euacuationem, & robur virtutis adsit, & ætas florens. ergo non sunt hi scopi. Respondet, ratio non redarguitur: quia non potest cum crudi succi copia adesse robur virium. Tunc ergo producens ego vlterius argumentum, ex impossibili hypothesi argumẽtor. Num si adesset morbus magnus ex cruditatibus cum virtutis robore, sanguis mitteretur? constat, quòd nequaquam. ergo ex accidenti fit, vt cum magnitudine morbi, & robore virium semper mittatur. nam id quod est per se, non perit, propter rei alterius consortionem Igitur ex verbis ipsius Galeni, magnitudo ex accidenti indicat missionem sanguinis. quæres: quid ergo est à quo per se indicatur? affectus is, cui missio sanguinis contraria est. ut cùm propter plenitudinem mittitur, ipsa plenitudo. Dices: cur ergo missis indicationibus per se, Hippocrates & Galen. ad indicationes ex accidenti confugerunt? quia quanquam magnitudo morbi, cum robore virtutis, ex accidenti indicat; tamen indicat perpetuò. nunquam enim mittimus sanguinem, quin hæc adsint: nec aliquando adsunt, quin debeat mitti. Et quod ad artem medicam attinet; quod perpetuò indicat, perinde est ac si per se indicaret.

Species affectus per se indicat sanguinis missionem.

Magnitudo morbi magnum auxilium

Sãguinis missio à magnitudine morbi non indicatur per se sed ex accidẽti.

Magnitudo morbi cum robore virtutis perpetuo indicant sanguinis missionem.

caret. quid enim aliud exoptet medicus, quàm scire breuicula methodo, quando mittendus sit sanguis & quando secus? hos quidem propriùs dixeris scopos, quàm indicationes. est enim scopus, quò debent oculi intendi, ne quid peccetur: qui tamē potest ex accidēti indicare. ipsos verò affectus, qui per se hoc auxilium exposcunt, non erat tam facile comprehendere. quia simplex affectus nō est: sed à multis specie diuersis expetitur sanguinis missio. nam & qui pleni sunt, euacuantur hoc auxilio, & qui icti, & qui vulnerati, & qui inflammatione laborant, aut fluxione alia, & (vt multi probati medici opinantur, à quorum opinione ego non recedo) qui ardentissimis febribus etiam biliosis sunt affecti. Sed argumentetur aliquis contra nos. Tu differis de indicationibus per se: indicat per se quod est contrarium: sanguinis missio vnicum est & simplex auxilium, & specie vnum; & uni vnum est contrarium, non plura. ergo non potest sanguinis missio à multis specie diuersis affectibus indicari. Respondeo: sanguinis missionem non expeti vt unum auxilium, sed vt plura. nunc enim expetitur vt euacuans: (& tunc semper ea vtimur propter plenitudinem, quæ aut adest, aut timetur) nunc expetitur, vt quod reuellat, vt in ictibus, vulneribus, & inflammationibus, quæ sunt citra omnem corporis plenitudinem. neque solùm in his: sed in illis, quibus multus sanguis de naribus fluit, sanguis mittitur è brachio. quod auxilium constat non expeti, vt euacuans. alioqui malè euacuationem euacuatione curemus, contràque ac Hippocrates, qui sic scriptum reliquit: Morbos omnes qui ex repletione fiunt, curat euacuatio, & euacuationem repletio. Galen. 9. Meth. capit. 11. ita habet; Fit autem sanguis naturæ inutilis bifariam; vel cùm propriam qualitatem ad vnguem nō seruat, neque ampliùs nutrire, ceu priùs cū n vtilis esset, potest: vel ita multitudine creuit, vt aut vires premat, aut tum venas, tum arterias vel distēdat, vel findat, vel obstruat. in his quidem missio sanguinis vtilis est, ceu euacuantium auxiliorum vnū: in aliјs, ceu quod humorum vehementiorem impetum ad contrariam partem retrahat, vel ad latera deriuet. Hoc ergo in loco Galen. in omni redundantia, quæ est in quantitate, ad vasa vel ad vires, uacuans auxilium esse dixit: in reliquis affectibus, reuellens. Quid de biliosa febre & ardentissima? si in illa mittendus est sanguis, à quo affectu indicatur sanguinis missio? certè à febre ipsa. quia prodest non vt vacuans, neque vt reuellens, sed vt refrigerans auxilium. non enim aliud maius commodum ex ea euacuatione expectatur, quàm quòd refrigeratur habitus corporis. Ita enim inquit Galen. in comment. 23. Aphor. 1. sect. Nam in ardentissimis febribus, si vsq; ad animi deliquium sanguis mittatur, statim totus habitus refrigeratur, & febris extinguitur. in eandem sententiam libello De sanguinis miss. capi. 11. Sic itaque affectos ægrotos expedit usque ad animi deliquium agere. noui enim quosdam ipsorum ex animi deliquio necessariò perfrigeratos. Monstraui igitur: sanguinis missionem, ut & species alias auxiliorum, ab affectus qui in corpore est specie indicari per se, ex accidenti tamen à magnitudine. fieriq; citra sanguinis redundantiam ob alios affectus: quos omnes antiqui, ut breuiter

Sanguinis missio multiplex auxilium.

uiter artis traderent præcepta, nomine magni morbi præsentis & futuri cōprehenderunt. Hæc docet Galen. libr. De sanguinis missione ex professo: alijs in locis non tam attente, sed veluti qui aliud ageret. quod proinde libuit monere, ꝙ Gale. 13. Meth. capit. 10. differens de missione sanguinis in lethargo, ita scripsit: Itaque incidenda in talibus affectibus uena est statim ab initio. si modo tam valens uirtus sit, ut sine noxa missionem sanguinis toleret, ac nihil prohibeat eorum quę in opere de secunda uena retulimus: sicuti uel crudi humoris copia, uel puerilis ætas. Hæc Gal. quem constat inutiliter adiecisse, *sicuti vel crudi humoris copia*. quandoquidem libro De sang. miss. scripserat, Vbi tanta crudorum succorum copia colligitur, ut mitti sanguinem iuberet, virium robur non adest. Sed sæpe monuimus; autoris cuiusque mentem accipi debere ex eo loco, quo de proposita re agit ex instituto. nam in alijs nihil mirum si quædam addantur minus attente. proinde nos ex lib. De sang. miss. accepimus quæ modo diximus. quæ omnia uidetur habere sanguinis missio communia cum expurgatione. Nam vt illa citra plenitudinem vtimur, ita hac citra cachochymiam: vt illa propter ictum lapsum aut inflammationem. ita hac propter ulcus magnum, aut in præstanti parte acceptum. docet hæc Galen. 4. Meth. cap. 6. his verbis: Missio uero sanguinis ne ab ipsis quidem empiricis, his qui ita se habent, necessario adhibetur. ad eundum modum neque expurgatio in sola multitudine prauorum succorum conuenienter suscipitur. sed sicut missio sanguinis & propter multitudinem sanguinis, & propter morbum vehementem: ita purgatio & propter multitudinem alterius cuiuspiam succi, & propter vim morbi. (paucis interpositis) Indigent enim ægroti hac, non modò ut quod molestiam infert excrementum expurget; sed etiam vt in diuersum trahat, & euacuet. atque ob eá Hippocrat. tum in reliquis omnibus operibus, tum in eo quòd est de vlceribus, & morbi vehementiam ad purgationis indicationem considerat. His verbis satis patet, vt cum sanguinis missione expurgationem cōferat: quod tam ad illam, quàm ad hanc, expectetur morbi magnitudo. Robur virtutis nemo neget ad expurgationem etiam esse necessarium: quippe quod omnium auxiliorum magnitudinem præfinit. Viderentur ergo esse ijdem omnino scopi expurgationis & mittendi sanguinis: si non affectus, qui hanc aut illam exposcunt, spectarentur, sed sola magnitudo. Neque tamen (etiam si perpetuo indicare scopos hos diximus) quoties est expurgandum, mittendus sanguis est. nam ad expurgationem ostendemus paulò infra non opus esse tanta vi, quanta admittendum sanguinem. Et est etiam, cum alia ratione possit expurgationis occurrere necessitas, vt sanguinem mittere non liceat. vt infingas, esse homini magnum morbum, & robur: quod modò sanguinis missionem ferre posset, cęterùm non quod postea possit ad sequentes alias euacuationes, quas præuidet medicus, super esse. oportet enim robur hoc ita metiri; quod in præsens & in posterum possit esse satis. nam non alia causa in utero gerentibus, cessat missio sanguinis, quanquā ad pręsentia robur eis sit; quā qđ timemus ne supersit minus, quā

Confertur sanguinis missio cum expurgatione.

Ff pro

pro ſuſtinenda matre cum fœtu. Neque quoties mittitur ſanguis, eſt expurgandum. cùm ſcilicet miſsione ſanguinis fieri poteſt ſatis. nam in neceſsitate æquali anteferri debet miſsio ſanguinis. quare tantum robur vt miſſionem ſanguinis ſuſtinere poſsit cum morbi magnitudine miſsionem ſanguinis perpetuò indicant.

De modo quo fluit ſanguis in venæ ſciſsione.
CAP. III.

Opinio dicētium fuſionem sāguinis in venę ſectione tractione fieri.

QVOD ex illato venæ vlcere tam multa ſanguinis copia fluat; aut tractio, aut expulſio, aut ſucceſsio eius quod uacuatur facit. Sunt quam multi, qui tractione fieri, his argumentis contendunt. Niſi (dicunt) ſanguis traheretur verſus ſciſſuræ locum; nihil intereſſet hanc aut illam uenam ſecare, in hoc aut illo affectu, neque quidquam præter propinquitatem reſpiciēdum. ſi enim ſucceſsione eius quod uacuatur exiret, cùm ex propinquis vaſis propinqua ſuccedant citius; propinquitas ſola conſideranda foret. quare cùm vena interna cubiti, ſiniſtri lateris & dextri, in communem truncum terminetur, antequam ex caua uena ramuli mittantur, alij ad dextras, alij ad ſiniſtras coſtas deportantes alimentum: quid intereſſet in pleuritide, quodcunque latus uexaret, ſecare hanc aut illam; niſi aliquas haberent communes fibras, dextera cum dextris, & ſiniſtra cum ſiniſtris? hæ uerò fibræ non aliter poſſunt prodeſſe, quàm trahendo: nam ad hoc uilli oblongi à natura comparati ſunt. igitur aut nihil intereſt ſecundum rectitudinem uacuare, aut ſanguinis miſsio tractione fit. Adde, niſi aliqua tractio eſſet in parte ſecta, non poſſe ex tam longinquis partibus ſanguinis motum excitari. nam ſi uenæ forent ferreæ aut lapideæ, ut concidere non poſſent. earū tunicæ; proculdubio ſi tantillum ſanguinis effunderetur, neceſſe eſſet reliquum ſuccedere, ad ſeruandum continuitatem, aut deuitandum uacuum. ita enim fiſtulis æneis quotidie ſolemus perpetuos fontes imitari. ſed cùm molles ſint uenæ, promptius illis eſt effuſo ſanguine, qui prope vlcuſculum erat, ſubſidere. Hoc uiſus eſt docere Celſus, qui. 2. lib. capit. 10. ita ſcripſit. Proximum locum primo exhaurit: ex ulterioribus autem eatenus ſanguis ſequitur, quatenus emittitur. vbi is ſuppreſſus eſt, quia non trahitur, ne venit quidem. itaque uidetur Celſus tractioni dare miſsionem ſanguinis, cùm dicat: Quia non trahitur, ne uenit quidem. Præterea neque ad mittendum ſanguinem uteremur frictione particulæ, neque ligaminibus fortioribus, neque aqua calida; niſi his tractionem moliremur. Igitur uel ipſa mittendi ſanguinis forma, qua utimur, tractione ſanguinem fundi declarat. His argumentis multi perſuaſi, ita cenſent. Cæterum vt, quod res habet, nos poſsimus monſtrare, occaſio ipſa poſcit ut de modis quibus ſuccus, aut excrementum, aut res alia quæuis, poteſt in partē aliquā ſuccedere, diſſeramus. id quod ut ueniamus ad rem, perſtringemus breuibus. Poteſt ſuccus aliquis incumbere in partem quampiam; aut ab alijs in eam

Quibus modis res in locum aliū poſſit ſuccedere.

eam compulsus, aut ab ea tractus. Porrò vt aliæ particulæ expellant; faciat aut succi redundantia, aut malitia, aut dolor partis ad quam transmisio fit, excitans aliarum vim expellendi. vt hæc recipiat, facit propria illius imbecillitas. Tractio fit calore, aut proprietate, aut substantia, aut substantiæ similitudine, vel successione eius quod euacuatur. Docet hæc Galenus cum demonstrationibus in opere De facultatibus naturalibus, secundo etiam De differen. feb. capite vltimo. & alijs innumeris in locis repetitum est; fortiora membra, immittere ad debiliora, debiliora verò cogi admittere excrementa aliorum. ita fiunt febrium accesiones, ita fiunt fluxiones, ita omne genus eorum qui decubitus, & qui absceßus à medicis appellantur. dolor quoque quanquam trahere à Galeno sæpe dicitur, (vt libello De sanguinis misione cap. 7. vbi ita dicit: Quippe cùm dolor sanguinem ad se trahat) tamē, quemadmodum ipsemet declarat decimotertio Method. cap. 3. vbi rem attigit exactius, instigat membra quæ circumiacent ad immittendum, ipse nequaquam trahens. non enim, arbitror, in dolore (qui, vt supra à nobis quoque dictum est, nihil est præter quendam sensum, tristem scilicet) proprietatem aliquam aut similitudinem constitues. sed cùm membrorum omniū vis suapte natura ad expellendum id, quod ea irritat, insurgat; fit vt particulæ proximæ versus dolentem sese comprimant, succumque in illam ita emittant. Notanda hic est illorum ruditas, qui cùm prædictum Galeni locum legerint malè intelligentes, ita scribunt: Non trahere dolorem ad partem dolentem, sed animalem facultatem commouere: quæ suis instrumentis vsa, ea ad dolentem partem, vt ei auxilietur, mittit. nam admittendum non irritatur facultas animalis, sed naturalis. Nam vt illius est sentire & mouere; ita huius trahere & expellere. illa igitur facultas irritabitur ad expellendum, quæ est expulsura. nam ridiculum fuerit irritare Ioannem, quò moueatur Petrus. addunt enim; facultatem animalem vsam suis instrumentis, mittere ad dolentem partem. Instrumenta expulsionis, facultatis naturalis sunt, non animalis. nam non, arbitror, dices, ex punctione digiti fieri inflammationem in axillis, actione musculorum, liberè atque ex arbitrio ipsius ægrotantis. Fortasse dices, dolore non posse irritari facultatem naturalem, cùm ipse dolor sensus sit, & actio deprauata facultatis animalis. An ignoras posse facultatem vnam per alteram irritari? Disce igitur, tantam esse trium facultatum corpus nostrum gubernantium conspirationem, ut illata animali facultati molestia, irritetur naturalis ad expellendum. nam aliter non possent mordentia, & pungentia irritare vim expultricem excremētorum. nam illa animali tantùm ui sunt molesta. Sed quandoquam sensus tristis qui per famem fit, animalis est potentiæ symptoma: tractio uerò ad ad quam uentriculus eo sensu irritabatur, naturalis uis est actio. nimirum idem membrum, vt uentriculus, intestina, & brachium, animali facultate sentit irritationem, & naturali expellit. vtitur uerò instrumentis expulsionis facultas naturalis, non animalis: quanquam hæc illi subseruit, ad sentiendum noxia. Ita partes quæ circa dolentem sunt, cæco impetu aduersus dolorem

Dolor nō trahit sed instigat circūstantia membra ad expellendū.

Obiectio soluitur.

insurgunt, comprimunturque versus illum, & compressione spiritus & sanguinem mittunt, ad expellendum dolorem, non ad ferendum suppetias.

Obiectio Quanquam videri hoc fortasse alicui possit durius. uidentur enim hac ratione illæ solummodo partes immissuræ ad dolentem, quas dolor tangit. nulla siquidem naturalis vis expellit non irritata. At verò dolor, puncto acu digito, non videtur posse ipsum digitum excedere; nedum manum, aut brachium totum. tamen fluxio fit puncto digito, vel à thoracis partibus, cum in axillis glandularum tumore fiant, humoribus qui mittebantur uelut media via interceptis.

Dilutio. Oportet eum qui hæc sit assequuturus, perlegere priùs ea, quæ de facultatibus secundo huius operis libro scripsimus: atque tunc tandem considerare; fieri posse, vt in membro aliquo expultrix uis torpeat per se, tamen à tractione quæ aliunde fit, excitetur. & ut permota alicunde, vtcunque id fiat, praua succi portione; reliqui succi vel à longiquissimis partibus moueantur, successione eius quod euacuatur. vt si quis intelligat, in venis esse copiam maiorem sanguinis, quam pro virtute: tamen venas illum non posse expellere, neque ad eo sese comprimere. non mirum si incepta alicunde enacuatione, aut data uia exitus, reliqua simul peragat expultrix facultas. Illud quoque multo est curandum minus, si compressis proximis dolori partibus & inanitis, reliqua vacuentur successione, atque ita vel à longinquissimis partibus uersus dolentem concitetur sanguinis impetus. vt in hortis per multos aquæ ductus humore distributo; ab extremo quodam riuulo, cui constipato luto fuerat meatus interclusus, aquam fundentes, fluxum à totis riuis permouemus. Hæc igitur contingunt. Sed illud quoque oportet iam hinc meminisse: facultatem siue per se sola operatur, siue conspirat cum trahentibus, siue iuuat successionem eius quod euacuatur. semper contendere quoad potest noxium expellere. itaque immissio hoc modo fit. Tractionis modus prior, siue fiat à calore, siue à proprietate, siue similitudine, modò nihil curo: vt pote quod ad modo dicenda confert nihil.

Reprehē-ditur qui tractionē à calido, ad eā quæ fit à vacuo, redigunt. Illud unum certum est, errare toto cœlò eos, qui tractionem à calido, ad eam quæ à vacuo fit, redigunt. Nam Galen. 5. De simplic. medic. facultate cap. 16. inquit: Quædam calore trahere, vt stercora putrida, & alia quæcunque pollent calore vehementi: quædam similitudine substantiæ. huiusmodi esse expurgantia medicamenta, & nonnulla alexiteriorum. atque addit: Calida autem esse oportet talia omnia. nam inter ea quæ substantijs similia sunt, quod calidius est, id potentius est ad trahendum, vt pote quod similitudini auxiliarium acceperit calorem. Itaque docet Galenus proinde medicamento humorem trahi, non tamen ab humore medicamētum; quod medicamentum calidius sit, & tractio à calore iuuet eam, quæ à substantiæ similitudine fit. quod contrà omnino contingeret, si calor traheret ratione uacui. fieret enim, vt arbitror, resoluto à calore uicino succo, atq; in illius locū succedēte reliquo. sed ea lex est successionis loco eius qđ euacuatur, vt propinquius succedat lōginquo priùs. & fluidū priùs solido, & tenue crasso. Speciei aut formę nullū est discrimē. tñ in tractione à similitudine, illud qđ simile est,

le est, solum trahitur. itaque cum tam sit agaricus pituitæ similis, quàm il li hæc, & caloris actio acutior sit; tractio à uacuo anteuerteret tractionem à similitudine. atque ita necesse esset, euacuari prius magis propinqua, & fluxiora, & tenuiora: deinde proprium humorem: vt, gratia exempli dato pharmaco extractorio pituitæ, serum priùs, bilem deinde, tertiò pituitam. Quod contra fit omnino. priùs enim extrahitur proprius humor. deinde si superpurgatio vocata fit, reliqua succedunt dicto ordine. quoniam scilicet calor & similitudo conspirant in vnicam tractionem. Præterea qua ratione calor in phlegmone traheret uersus inflammatam particulam ratione vacui, cum quæ inflammata est, necessario patiatur multitudinem ad uasorum capacitatem? & vsque dum phlegmone incipit resolui; nihil remittat tensionis, etiam si aliunde nihil fluat? quin potius calor attenuans conclusum humorem, distendat amplius? Tamen tunc temporis solet maximè trahere, quo nihil resoluitur, in principio scilicet: cum iam pars vacuatur à calore per resolutionem, tunc temporis solet fluxio cessare. Igitur caloris est proprium, trahere per se, non ex accidenti, aut vacui ratione. Tamen Galen. 3. De facultatibus naturalibus duarum tantùm tractionum meminit, nulla caloris mentione facta. quia ad trahendum solet cùm substantia conspirare, atque ad ea quæ eo loci dicebantur, nihil interest illa distinguere. Argumento etiam est frigus, quod repercussum facit materiæ: non quòd impleat locum, ex quo repellitur materia illa, sed quòd natura sua frigori hoc insit. quare eius contrario, calori, contraria vis inerit trahendi: atqui hæc per se, non uacui ratione. Adde; medicamentum calidum impositum cuti, non esse quòd ratione euacuationis trahat, nam vt dissipat tenuem substantiam, ita succos dissoluit in halitus. quare uicinas uenas potius distendet, præ plenitudine, quàm euacuet. quod si quid euacuaret, cum id sensum fugiat, non affatim & repente; potius conciderent uenæ, quàm successione replerentur. sed sumus de his dicturi procedente sermone, ubi de expurgantium medicamentorum facultate dicemus. De causa, qua non solum succi, sed & omnia natura constantia prosequuntur proximæ rei euacuationem; cœpimus dicere primo huius operis libro quæstione 2. indignabundi præ cuiusdam nostri arrogantia, qui philosophos omnes medicosque simul damnat, quòd ad deuitandum uacuũ moueri, hæc dicunt: seque omnibus dicit sapientiorem, qui inuenerit, non succedere aquam, gratia exempli, cùm sursum suctu trahitur, ne uacuum detur. neque enim (inquit) id curat aqua, neque id intelligit: sed qui sugit, facultatem quandam immittit aut impulsionem, denique horum modorum aliquo illi violẽtiã infert. Sed intelligat hic, quod prædicto loco monuimus; facultates omnes, quantumuis naturales, ac sine sensu sint operari propter finem, atque has ipsas multo minus à suo fine aberrare, quàm intelligẽtes. preterea ea quæ omnibus rebus prosunt, singulas procurare: quoniã natura cõmunis per omnia dispersa est. ita non est præter rationem, aquam ascẽdere, ne ab aliarum rerum commercio diuellatur. Quòd, siue dicatur ita, cõsequitur,

Calor per se trahit, vt frigus per se repellit.

Cuiusdã opinio dicentis, res nõ moueri propter vacuum. Refutatur.

tur,ne amittat rerum continuitatem:ſiue,ne detur vacuum: ſiue,ad replendum vacuum,perinde ſit.nam ſi de his rurſus inſtitueretur quæſtio; de nomine eſſet.illud tamen tentandum eſt monſtrare,illum qui euacuat,nullam vim inferre ſuccedentibus corporibus:atque ita neque violentum eſſe hunc motum,etiam ſi aqua,vt erat in exemplo,aſcendat. Conſiderandum eſt id quod Galen. obſeruauit ac docuit 3.De facultatibus naturalibus capite vltimo.ſucceſsione ad vacuum etiam longinqua trahi poſſe, ſed ſimilitudine nõ niſi propinqua.magnes enim ſi longe à ferro ſitus ſit, illud non trahet: ſed per oblongam fiſtulam, aere aut aqua plenam,priorem ſubſtantiam hauriẽs, vel longinquisſimam posſis permouere. Quod euidentisſimo argumento eſt,eum qui euacuat, non operari quidquam in id quod ſuccedit, cum inſtat periculum vacui; ſed ex accidenti hæc ſuccedere, quoniam proximus locus euacuabatur. Nam ſi operaretur, facultate aliqua operaretur. facultatem verò, vt dicitur libello De multitudine, oportet eſſe δραστικὴν vel ποιητικὴν, id eſt, *efficacem* aut *effectricem*. atqui ſi vis aliqua eſſet effectrix; neque ex quacunque diſtantia,neque ex admodum magna poſſet operari: ſed ex certa quadam, eaque medioc
ri, vt aliæ facultates. Sed ſi intelligas fiſtulam aliquam æneam à puerili bucca produci, vel vſque ad cœlum ipſum, puerumque inſpirando haurire; neceſſe ſit aut aerem rareſcere, aut fiſtulam æneam frangi, aut materiam vel ab ipſo cœlo permoueri. Hæc vero facultate aliqua pueri efficaci fieri, non eſt probabile: neque omnino fieri, niſi per accidens ſuccederent. Quanquam eſt ab opinione contraria hoc argumentum non contemnendum. Experimento conſpicimus; quò ſubſtantia ea quæ in locum qui vacuatur, ſucceſſura eſt, eſt denſior; eò factum debere fieri à maiori vi. Nam ſi in aere velis folles aliquos dilatare, id facillimè efficies. cæterùm ſi in denſiorem aliquam materiam facias foramen follium impingere; non amplius posſis ipſos dilatare,etiam ſi apponas conatus extremos. Igitur reſiſtit res, quæ ratione vacui trahitur, tractioni. quod ſi fit; conſtat eſſe violentum motum. nam qui naturalis eſt, ſine interna reſiſtentia fit, re ipſa, quæ patitur conferente vim. Pro huius argumenti dilutione, recipiendum primò eſt id, quod negabit nullus. Cùm locus aliquis diſtenditur ad replendum vacuum, citiùs ſuccedere propinqua quàm diſtantia, rara quàm denſa, mollia quàm dura. Præterea animaduertendum eſt; res eadem natura quieſcere ne vacuum fiat, qua mouentur ad replendum. nam ſi ex motione inſtat periculum vacui, eodem appetitu nitentur quieſcere, quo contendunt moueri ad replendum vacuum. Cùm igitur aliquis nititur tendere thoracem; ſi nulla ſubſtantia adeſt quæ posſit ſuccedere, difficilis dilatatio fit, non reſiſtente re quam conamur trahere; ſed vaſe ipſo quod dilatamus, conante quieſcere, ne detur vacuum, quod proinde obſiſtit facultati dilatanti. Vides igitur qua ratione fieri posſit; vt res duriores difficilius trahantur, quàm molliores, ipſis tamen nequaquam reſiſtentibus. ſed cùm quod debet ſuccedere mollius eſt,ſuccedit facile: cùm verò durius,ineptiuſque

Cõtraria opinionis argumẽ.

Dilutio argum.

que

que ad motum; ipſę partes vaſis quæ ſunt ſequaces ſubueniunt vacuo, quieſcendo renitendoque dilatationi. Nã eodem impetu, quo ſi ſemel forent dilatatæ, ſubſiderent, ne fieret vacuum, eodem, inquam, reſiſtunt dilatentur. Igitur quæ mouentur ſucceſſione eius quod euacuatur, ſuccedunt, ne vacuum fiat. vis effectris huius motus (diximus enim hactenus finem) propria cuiuſque rei eſt forma. Hæc etſi non ſemel, ſed bis iam hoc ipſo opere ſcripſimus, & euidentius argumentis confirmauimus; non tamen potuimus illum à ſuo errore reuocare. quin potiùs nunc denuo edito libro ſuam aſſertionem contentioſe tuetur, non quidem nouis argumentis, ſed noua maiorique proteruia: quandoquidem diluta iam à me argumenta repetit, dilutionibus non refutatis, efficaciſſimas meas obiectiones præterit. Sed ſunt qui putent ſatis eſſe ſi proteruiant, inuicti vt ſint: ego verò tunc eos magis puto cauſa cecidiſſe, atque inuitos proteruire. Verùm de tractionibus ſatis multa diximus. perpendendum modò eſt, qua ratione ſciſſione venæ ſanguis effundatur. Tractionem aliquam eſſe à parte vulnerata conſtat: quandoquidem frictio, ligamen, aut calida, quibus vtimur, neceſſario tractionem faciunt. Sed conſtat hanc inefficacem eſſe ad tantum ſanguinem extrahendum, quantus vna uenæ ſciſſione mitti ſolet. Videtur itaque effundi (atque hæc noſtra ſententia eſt) à propinquis partibus extractus, à longinquis ſuccedens, loco eius quod euacuatur. atque cùm venæ adeò plenæ ſunt, vt corpus, aut pars aliqua grauetur; expultrice vi, quæ eſt in ipſis vaſis, fluxui ſanguinis adminiculante. quod impetus, qui magnus ſolet eſſe in fluente ſanguine, diuque durans, declarat. non enim loco eius quod euacuatur, in vaſis potentibus concidere, cum tanto impetu flueret. neq; verò propterea quòd poſſit venę cõcidere, tollitur omnino ſucceſſio pro eo quod euacuatur. ſuccedunt enim ſucci, vt dixi, & ad deuitandũ uacuum, & ad ſeruandã continuitatem propriam. ut aqua in plano ab una parte effuſa, ubi nullũ uacui periculũ eſt fluit tñ gratia ſeruãdæ ſuæ continuitatis. Caſus tunicarum tollit periculum uacui, ſed non diſcontinuationis. Si ẽt venæ grauante plenitudine laborãtes ſint; non dubiũ quin fuſionẽ iuuẽt, ut natura expurgationi, quæ à pharmaco fit, cùm fit opportune, adminiculatur. Vt igitur expurgatio illa fit, hinc trahente pharmaco, illinc expellentibus uaſis: ita illa miſſio ſanguinis fit, hinc trahentibus frictione, ligamine & calida; illinc cõcitato motu ſucceſſionis, illumq; iuuãte facultate expultrice. Sed ut cum ante cõcoctionẽ citra magnã indigentiam expurgatio fit, trahẽte fit pharmaco, & nequaquã adminiculãte natura: ita cum ſanguinis mittitur citra redundãtiã, aut acrẽ ſanguinis qualitatẽ: (nã hæc quoq; põt inſtigare expultricẽ: quod in fluxib. ſpõtaneis, qualis eſſe ſolet fluxus ſanguinis de narib. ſæpe fit) nulla expulſione fit ſanguinis miſſio: ſed ſucceſſione eius quod euacuatur, & tractione, quam arte facimus. Atq; tales ſunt miſſiones ſanguinis, quæ ſua ſpõte ſæpe cohibentur: in quib. ſanguis nõ uenit ex admodum longinquis partibus. In miſſionib. ſanguinis quæ citra multitudinem fiunt aliquam, tñ ſunt nonnunquam neceſſariæ: accubatio ægrotãtis declinis, uerſus ipſam

æger ... debet ... verſus ... ſciſſ... venę

Colligitur primæ opinionis reprobatio.

ipsam scissiuam procurari debet, ut grauitas quoq; sanguinis fluxum iuuet. Ex eo verò quòd diximus, tractionem artis fieri, naturæ nullam, constat; rectitudinem fibrarum, quam nõnulli vanè induxere, nihil conferre. nam hæ sunt facultatis trahentis instrumenta: quæ nunquam trahit, nisi cùm sentitur inanitio. interim verò dum missio sanguinis fit, nihil minus potest scissa pars sentire, quam exinanitionẽ. quia cum versus illam humores confluant, aliæ inaniuntur, ipsa sola distenditur repletione. Quoniam verò dictum est facultatem expultricem simul operari; constat interesse multùm, eam rectitudinem in vacuando seruare, quam seruat natura cum sua sponte vacuat: quoniam ei quæ in rectum fit, euacuationi facilius natura adminiculatur: vt per scissuram in recto factam deponit noxia, quibus læditur. Sed de his sumus iterum dicturi statim, modò consequentia sermonis diximus.

De rectitudine quam seruari oportet in venę scissione.

C A P. IIII.

QVANDOQVIDEM vno hoc capite rectitudinis, multæ controuersiæ continentur, & multæ opiniones: necesse est imprimis dicere ea, quæ dogmatis omnibus communia sunt, quò deinde quæ sunt constituta in controuersia, distinguantur. Quæ ad venarum anatomen spectant, non debent argumentis disputari; sed aut oculis conspici, aut si cui hoc non contingit, interim ex probatissimis autoritatibus, iisque qui dissectorum diligentissimi fuerint, recipere, & quæ inter omnes maximè conueniunt, ea probare. Interim ego modò tibi, quò minus labores, quæ ad ea quæ dicenda sunt necessaria videbuntur de venarum dissectione, aperte ac fideliter enarrabo. Monstratum est in primo huius operis libro, venas ex hepate oriri: à quo proinde sermo exordiendus est. Ab hepate nascuntur duæ venę. Prima est à parte caua: hæc dicitur portæ, quia per ipsam subit in hæpar alimentum. atque eadem ratione ex quæ è portis proficiscuntur venæ radicibus conferuntur; reliquæ ramis. quanquam nonnullæ partes (quæ scilicet neq; admodum tenuis, neque admodum confecti sanguinis habent opus) per uenas, quæ ex portis oriuntur, nutrimentum accipiãt. Hæ sunt ventriculi fundus, & lien, à quo rursus vena redit in uentriculi magnam partem, & omentum, peritonæum, & pancreas. Reliquæ uenæ quæ hinc prodeũt, aliæ misenterium recti intestini generant, usque ad podicem productum aliæ misenterium coli, aliæ hæc ambo colligant, aliæ inseruntur in pylorum, in dodecadactylum siue echylin, per quas ut radices, humorem trahit hepar ex uentriculo & intestinis, quæ illi idem præstant, quod terra plantis. Altera uena quæ ex gibba deducitur, caua appellatur: quæ in ipso exortu dissecatur in duas, quarum altera ascendit ad nutriendum superiora, altera ad inferiora repit per spinam. Quæ superiora nutrit; ascẽdit per septum trasuersum, inseriturq; in cordis dexterum sinum. Antequam hæc penetret cor, fiunt ex ea

Enarratur venarum dissectio, quantum ad institutum attinet.

Processus venę cauę describitur.

uenæ

uenæ prætenues, quæ nutriunt septum transuersum, & pericardium: & cùm iam cor transcendit, altera uena ex ea fit quæ dicitur & est sine cõiuge, (quã-quam hanc quoque citra cor produci putauit Galen.) abitque usq; ad quartam thoracis uertebram, quam ubi attigit, detorquetur deorsum, inclinans ad partem dexteram, (nam illic gula incipit inclinare ad sinistram) & ad singulas octo costarum inferiorum binas remittit uenas, utrinque unam, ad nutritionem. Sed ex corde exit ad pulmonem uena, quæ arterialis dicitur; quia duplici tunica est constãs, ut arteriæ. Et caua cor iam prętergressa, tendit recta uersus iugulum, remittens in quatuor costas superiores uenas, quibus eæ nutriuntur. Deinde ab illa prodeũt primum duæ magnæ uenæ, ab utroque latere una: quæ per axillas in brachium tendunt, sunt hæ internæ dictæ. tamen quæ recta ascendit, non insumitur in has; sed procedit tantillum, disse caturque deinde in uocatas iugulares, quæ per iugulum, à quo nomen illis tributum est, in caput ascendunt: diuisæque multifariam in totum illud dispserguntur. Postquam iugulares separatæ sunt; ab illarum quaque una altera prodit, quæ tendit in brachium: est hęc dicta humeraria: quia antequam brachium subit, mittit nutrimentum colli partibus internis, clauiculis, dorso. Ab interna, & hac quam dicimus appellari humerariam, quamque alij externam appellant, iuxta cubitum proficiscuntur ramuli; qui coeuntes paulò post, uenam constituunt, quæ communis dicitur. Hincque tres insignis magnitudinis ad manum tendunt, ubi mille modis coeunt, & distribuuntur. Ita se habent uenæ superiores. A ramo cauæ qui deorsum repit, prodeunt primò duæ uenæ emulgentes uocatę in duos renes. à sinistra illarum tẽdit alia in sinistrum testem, cui altera respondet tendens in dextrum, non quidem ab emulgente ipsa, sed infra illam ex caua orta. deinde mittuntur etiã ex magno illo ramo uenæ ad lumbos & ad uterum, aliæ ad fundum, aliæ prope illius os, quæ etiam ad fundum usque pertingunt, productis quibusdàm ramulis. Ex lumborum utrique uenis, quædam ascendunt rursus per rectos uentris musculos, & coeunt cum alijs, quæ ex mammis descendunt. Tãdem illa, quæ in hæc omnia distribuenda descendebat, in duas tendentes in inguina distribuitur: quæ descendentes illinc per femora, prope genu in ramos tres diuiduntur. abit alter per internam partem ad poplitem, alter per externam tibiæ ad pedem, alter per medium ad malleolum. hæ tres uenæ dispensantur in pedes, ut tres alias in manus diximus. Est quòd omnes medicorum sectæ recipiant rudem hanc anatomen. Illud quoque cum omnibus conuenit nobis, euacuationis esse tres modos, reuulsionem, euacuationem & deriuationem. reuulsionem fieri ex contraria: euacuationem ex laborante particula: deriuationem neque ex contraria, neque ex eadem parte, sed uelut à lateribus. Hippoc. libello De humoribus disseruit de reuulsione & deriuatione, ita scribens: Medela, euocatio, deriuatio in caput, in latera, qua maxime repit; aut reuulsio in supernis deorsum, & infernis sursum. Sexto etiam Epidemion parte secunda, contextu uigesimonono, Reuellere, inquit, si quò nõ oportet repit: sin aũt quò oportet,

Vena sine coniuge.

Vena arterialis.

Internę venę.

Iugulares venę.

Vena humeraria seu externa dicta

Venæ cõmunes.

Venæ emulgentes.

Processus venarum quę per crura ad pedes tendunt.

Euacuationis tres modi, reuulsio euacuatio deriuatio.

his aperire, vt repunt vnaquæque. Itaque harum euacuationis ſpecierum, fuit, vt omnium etiam bonorum, nc bis autor Hippoc. quas omnes ab ipſo recipiunt. Neque minùs illud recipiunt omnes ex Hippocrate: Euacuationes has omnes, fieri debere per communes venas, & ſecundum rectitudinem malè affectæ partis. Nam & euacuationes quæ ſponte naturæ fiunt ſi ſecundum rectum fiunt, ſubleuant periculum: ſin minùs, non ſubleuāt. Nimirum eſt familiarisſima naturæ hæc rectitudinis obſeruatio in euacuationibus, quæ & in abſceſsibus etiam conſpicitur. deponit enim membrū quodcunque ſua excrementa in partes, quæ ſibi lateris conſortes ſunt, potiùs quàm in aduerſas. ex hepatis plenitudine, in dextro inguine fient bubones magis: ex liene in ſiniſtro. Hæc omnia innuit breui Hippocrate ſexto Epidemion, ſecunda parte, contextu duodecimo dicens: Secundum rectum & coſtarum dolor, & hypochondriorum contentiones, & lienis elationes, & ex naribus fluxiones, & aures ſecundum rectum. Atque in eandem ſententiam paulò pòſt: Conſideranda hæc, quò, & vnde. Galenus toto opere De criſibus eas expetit euacuationes, quæ ſecundum rectum fiūt ad boni, iudicij fidem. tertio De criſibus, capite tertio ita ſcripſit: Oportet autem ſanguinem recto curſu fluere, ex dextra quidem nare propter hepar, & ea quæ ſub dextro hypochondrio ſunt: ex ſiniſtra autem propter lienem & vicinas partes. Si igitur natura ſecundum rectitudinem euacuat: conſtat medicum non debere, euacuare ſine rectitudine. Hæc ſunt, quæ recipiunt omnes. Quanquam de modo quo obſeruari debet rectitudo, nō omnes eodem modo ſentiunt. Sed Auicenna & eius aſſeclæ dicunt; in humano corpore, vt & in quocunque alio, eſſe tres diametros; longitudinis ſcilicet, latitudinis, & altitudinis iuxta quos conſtat tria eſſe contraria; ſurſum & deorſum in longitudine, dextrum & ſiniſtrum in latitudine, antè & retrò in altitudine. His fundamentis iactis, dicunt; reuulſionem ex maximè contrarijs debere fieri. atque hanc perpetuò fieri debere ante deriuationem, & euacuationem interim dum fluxio fit. Hæc cùm præcipiant, hanc vnam obſeruant rectitudinis legem: non tranſgredi duos diametros. Verùm ſecundum vnicum, quo ex remotiori à malè affecta parte loco, fiat ſanguinis misſio, eò potentiùs eam dicunt reuellere. hinc fit, vt ad dolorē capitis venas in malleolis primo ſecent, quia ſecundum vnicum diametrum longitudinis ſcilicet, ſunt remotisſimæ: deinde paulatim accedant propiùs ſecundum diametrum eundem. ſecant ſcilicet ſecundò communem in brachio venam, vltimo externam: atqui hanc non ſine timore, vt qui ad malè affectam partem vreantur trahere. Qui illorum maximè audaces ſunt, dimittunt malleolos: tamen ſcisſionem venæ communis ante externam, nulli illorum negligunt. In bubonibus inguinum, venam ſecant in brachio: ita & in renum affectionibus, vteri & teſticulorum. Auicenna libro tertio Fen decima, tractatu quinto, capite primo; in pleuritide & alijs internis inflammationibus, primò iubet ſecare venam in malleolo eiuſdem lateris, ſecundò communem in brachio contrarii lateris, ultimò internam

Omnes euacuationes ſecundum rectitudinem debēt fieri.

De modo quo debet ſeruari rectitudo cōtra. Auicen. ſenten. et aſſeclarū eius.

eiuſdem

eiuſdem lateris. qui duas tantum omiſit, quibus ſcis, poſſet ampliùs ab af fecta parte recedere: venam in malleolo contrarii lateris, quia hæc diſtat per duos diametros, & externam in brachio contrario, quia hæc diſtat quã plurimùm. Sed alij quia ab ægrotantis bono non eatenus cauent; in his affectionibus à contrarij lateris vena interna miſſionem ſanguinis auſpican tur. Hæc eſt itaque barbarorum praxis in mittendo ſanguinem. qui tamẽ verbis Hippocratis & Galeni, atque adhibitis rationibus ita conantur ſuam ſententiam confirmare. Hippocrates libello De natura humana, commẽ tario ſecundo, contextu nono ita ſcripſit: Curare oportet, in ſectionibus longiſſimè ſecare à locis in quibus dolores fieri conſueuere, & ſanguis col ligi. ita enim minimè magna mutatio inopinatò fiet; & conſuetudinem præcideris, ne ampliùs eodem loco colligatur. Quibus verbis conſtat cõ tineri Hippocratis ſententiam, à quamlongiſſimis ſcilicet vacuandum eſſe neque ſine argumentatione. Quò enim, inquit fluentem humorem retra xeris, ad remotam magis partem; eò citiùs facies deſueſcere, quò ſolebat ire. igitur ex remotiſſimis ſemper vacuandum eſt. Hoc idem docet Galenus millies, dicens; ex contrarijs fieri debere reuulſionem. Quòd verò reuulſio ex tam contrarijs locis fieri debeat, vt etiam latus tranſeundum ſit & ex ſuperioribus veniendum ad inferiora: de ſententia etiam Galeni con ſtat ex decimotertio Methodi, capite tertio, vbi ita habet: Altero crurũ malè habente, ſcarificabis reliquum: altero brachiorum, crura. itaque à brachio ad crura, & à dextro ad ſiniſtrum Celſus quoque decimo capite ſe cundi libri, humero affecto, ſecare iubet venam in brachio contrarij lateris Paulus capite quadrageſimo libri ſexti ita ſcripſit: Igitur in recens inflamma tis particulis ex contrapoſitis oportet efficere euacuationem: in diuturnis verò inflammationibus, ex vicinis. Aetius ſermone quarto Tetrabibli ſecũ dæ, capite ſexageſimo octauo: In his verò qui acuto morbo, vt diximus, infeſtantur, ſiquidem circa mammas ac clauiculam hæreat dolor; venam incidere oportet, vt dictum eſt, in brachio, non eo quod recta ab inflamma to latere procedit, ſed oppoſito. Ecce igitur ut plerique Græcorum, (dicunt) quin & Galenus ipſe videtur eodem modo mittere ſanguinem, quo Arabes. quòd enim reuulſio ad maxime contraria fieri debeat, videtur hactenus probaſſe quòd verò incipiente inflammatio ad vtendum reuulſione ſit perpetuò, ante euacuationes alias; colligitur ex eodem Galeno, qui ſecundo De ratione curãdi ad Glauconem capite ſecundo ita ſcripſit: Influẽ tium igitur adhuc humorum retractio, eorum qui iam partem obſedere, deriuatio medela eſt. Hinc factum eſt, ut cum hæc de ſententia Galeni ſibi videantur barbari dicere, Auerrores libro ſeptimo, capite vigeſimo nono irrideat Galenũ, quod aliud docuerit in ſermonibus vniuerſalibus, (ita loquitur) aliud opere exſequatur. Huius ſententiæ ratio in ipſis autorum ſermonibus continetur, quòd ſcilicet ex proxima parte vacuare pleno corpore, aut impetu fluxionis non dum ſedato; non videtur poſſe periculo carere: quoniam humorum impetus excitatur verſus partem, qua emittun

tur.

Quæ ſententiam. Auicenna confirment.

tur. Igitur ab affecta fluxione parte euacuare, nihil aliud eſt, quam iuuare impetum verſus partem, in quam ſponte ſucci fluebant: potisſimùm ſi reduudantes humoribus ſint partes, quæ immittunt. Videtur itaque conſultus à contrarijs maximè partibus euacuare; quò impetus in cõtraria trahatur, & partes immittentes per præcautionem inaniantur. Hæc eſt opinio barbarorum: qui, iactis ſuis fundamentis, videntur conſentanea collegiſſe. Sed quoniam Galeni opinio, omniumque, qui Hippocratis artem multum promouere, longè diſtat ab horum ſententia; tetandum eſt videre, quid in conſtitututione huius dogmatis deliquerint. Errant enim quã maximè in primis fundamentis: quo factum eſt, ut in ipſam praxin multi errores proceſſerint. Nam quòd primò accipiunt: triplicia eſſe ſecundũ locum contraria, quoniam tres diametri ſunt: malè colligunt. nam aliam quandam reliquere contrarii rationem, quam partes, quæ in imo ſunt, habent cum omnibus partibus extremitatis. hæc eſt intrò, & extrà. Quare multò meliùs Galenus dixit libello De reuulſione; quatuor eſſe contraria: à ſuperioribus ad inferiora, à poſterioribus ad anteriora, à dextris ad ſiniſtra, ab internis ad externa. Quòd enim hanc contrarii rationem omiſerint, ſatis conſtat. nam aliter ſi fingas partem quæ in medio corporis eſt, malè affici; nulla ex parte reuulſio poſſet fieri, quoniam nulli parti eſſet loco contraria. eſt enim hæc pars: quæ ſuperiora ab inferioribus, anteriora à poſterioribus, & dextra a ſiniſtris ſeparat. Habet igitur aliã cõtrarii rationẽ quam illi omiſerint. nam ſi dixeris (quod ſolum dici poſſe videntur) partem illam mediam toti extremitati & omnibus in ea partibus eſſe contrariam, ſecundum rectitudinem alicuius diametri; quoniam ſuperioribus eſt inferior & inferioribus ſuperior, ad dextras partes eſt ſiniſtra, ad ſiniſtras dextra. tunc quoque malè illi cenſeant, venæ internæ cubiti dextri lateris, cum inflammatione dextræ partis pleuræ, nullam contrarij rationem intercedere quando, ſi conferas cum brachio, ſiniſtra ſit ea pars: non igitur ita dici debet, dextrum ad ſiniſtrum, aut ſuperius ad inferius. Sed corpus vniuersũ in partes ſuperiores & & inferiores cogitatione ſecandum eſt. atque harũ, quælibet rurſus ſecari debet in dextras & ſiniſtras: rurſumque ſingulæ in anteriores & poſteriores. Superiores partes ſunt hepar, lien, & quecunque ſupra hæc membra ſunt conſtituta: quæ verò infra ſunt, inferiora. Eſt verò terminus partitionis hic: quandoquidem, vt paulò ſuperiùs dictum eſt, diuerſo cauæ venæ ramo, (cùm vena caua ſtatim ac ex hepate prodit, bifida ſit) nutriuntur omnia hepate inferiora, atque ea quæ ſuprà conſtituta ſunt. His fundamentis ita iactis, ſcire licet; apud Galenum hanc eſſe rectitudinis legem: vt ſocietas membrorum ſeruetur, dextrorum ſcilicet cum dextris, & ſiniſtrorum cum ſiniſtris, ſuperiorum cum ſuperioribus, inferiorum cum inferioribus, non, vt illi opinabantur, diametrorum aliquam rectitudinem. Igitur, cùm ſuperior pars laborat, quæcunque ea ſit, in brachijs ſecanda vena eſt cum inferior, in cruribus: cùm dextra, in brachio aut crure dextro: cùm ſiniſtra, in ſiniſtro. Quod vt exemplis declaretur, propter

Conſtituitur Galeni opinio vnde error proditur ſentẽtie prioris.

Gal. contrarietates quatuor ſtatuit.

Quomodo contrarietates partium in corpore debeãt diſcerni.

Lex rectitudinis apud Gal

propter inflammationem hepatis, ex dextro cubito: propter inflammatio nem ſiniſtri renis, ex ſiniſtro crure ſecari debet venam. Cæterùm non hæc modò conſideranda ſunt. nam & ipſarum, quæ ſuperiores ſunt partium, aliæ hanc, aliæ illam venam ſecari iubent. nimirum hypochondria, & thoracis tota regio, internam: partes circa collum & caput, externam, quam humeralem dicunt: cùm vtręque laborant, aut nulla, ſed citra indicationem partis ſanguis mittitur: communis ſecanda eſt. Eſt huius nulla alia ratio, quàm (quod in anatome comperimus) quod ſcilicet extena vena collum & caput nutrit, thoracem & hypochondria interna: non quidē cùm iam ſciſſa eſt, ſed ductu quodam non adeò longo. Hæc itaque eſt mittendi ſanguinis Galeno methodus. quæ quantò ſit rationi magis conſona, ea qua barbari medici vtebantur, hinc diſces: quod cùm hac via videamur propriùs ad ipſam partem laborantem accedere, tamen recedimus etiam ab ipſa quamlongisſimè. Nam aut Hippocrates & Galenus, cùm ex maximè contraria parte reuellere præcipiunt: (præcipiunt enim perſæpe) omni modo contrariam partem intelligunt, aut certo quodam. primum neque ipſi intelligunt, non enim vererentur tranſire duos diametros. ſi ſecundum: conſtat internam venam cubiti dextri à thoracis dextra parte diſtare admodum longè, ea contrarii rationem quæ internorum cum externis eſt. Præterea conſtat; vbi duplex indicatio curationis eſt ab affectu, amethodum eſſe operari pro ratione vnius, neglecta altera: ſed eligendum tunc temporis auxilium eſſe, quo vtrique indicationi aliquid præſtetur. Sed neceſſe eſt cū propter fluxionē aliquam ſanguis mittitur, aliquid fluere, ſi modò fluxionis principiū eſt, & aliquid fluxiſſe. neque enim fluxionē antea sētimus: quā id quod fluxit, dolorem exciret. quod fluit reuulſionem exigit: quod fluxit partim euacuationem, partim deriuationem. quod in anguſtos impegit meatus euacuationem: quod circa partem ipſam eſt, deriuationem. Igitur in omni tali affectione ea misſione ſanguis vtendum eſt; qua ſimul & reuulſio & deriuatio, & euacuatio fiant hæc fiunt misſio ſanguine eo modo quo diximus. nam quoniā contraria loco eſt vena quæ ſecatur, reuellit; quoniam lateris habet ſocietatem, deriuat & euacuat. Si verò ad mittendum ſanguinē latus excederemus, aut de ſuperioribus deſcenderemus ad inferiora, aut aſcēderemus contrà; ſolùm reuelleremus perinde ac ſi in partem laborantem incidiſſet nihil. Neque verò interna vena cubiti dextri vicinior eſt dextro lateri, quàm contraria: niſi obliti ſimus: internas venas in unum quendam communem ſtipitem coire in thorace, antequam vena occurrat, quæ defert alimentum quatuor coſtis primis. quanquam hoc quoque nonnunquam aliter habere conſpeximus: ut ſcilicet ex ipſa interna vena alimentum capiant illæ coſtæ. tanta eſt ſtructurę uarietas. Verum utcunque fiat, ſiue alantur ex caua nondum diuiſa, (quod eſt frequentisſimum) ſiue ex ipſa interna, ſiue partim ex hac, partim ex illa; non eſt inter cubitum & latus tanta uicinia, ut debeat eſſe ſuſpecta, ne in ipſo mali principio. His ipſis rationibus, quibus hanc ſententiam confirmauimus, apertū fit: propte

Rationibus confirmatur ſentent. Gal.

rea ſecandam eſſe venam lateris eiuſdem, etiam ſi primo inflammationis die accerſamur, quòd etiam primo die inflammationis neceſſe eſt aliquid fluxiſſe. Si verò citra malum aliquod, vel ſaltem citra tumorem præter naturam, qui per ſe curationem poſtularet, ſola præcautione ſanguinis mittere tur; nihil prohiberet & latera excedere, & quamcunque aliam membrorũ ſocietatem negligere. quoniam ſcilicet eo tempore nulla indicatio eſt eius quod fluxit, neque eius quod fluit: (fluit enim adhuc nihil) ſed eius tantũ quod timetur, ne fluat. debetur verò, vt humori qui iam in parte eſt, euacuatio, & fluenti, partim reuulſio, partim deriuatio; ita ei qui fluxurus eſt, reuulſio ſola. Ita interpretatur Gal. ſententiam Hippo. quã ex libello De natura humana comment. 2. contextu. 9. pro contraria ſententia adducebamus. Hoc etiam licet facere in ijs, qui ob vulnus aut ictum ex caſu euacuãtur, cùm nondum inſignis inflammatio excitata eſt. Nam tunc nullum latus plenum inſigniter eſſe ſentitur. & fortaſſe non ſit inutilius contrariò è latere ſanguinem mittere, cùm Hippocr. in vulneribus capitis, contrarij lateris conulſionem reformidet. Poteſt verò non tantùm in his qui morbo laborant, ſed & in bene valentibus eſſe partis indicatio: non eius quæ morbo affecta eſt, cùm ſit nulla, ſed eius quæ affici ſolet. in quibus licet vti reuulſione ſola, uim habẽte euacuationis aut deriuationis. In his verò qui iam ægrotant, non licet, niſi forte cùm maxime plenitudinis ſubeſſent in initio fluxionis notæ, atque ea pars quæ laborat eſſet ignobilis. vt ſi forte cum magna totius corporis plenitudine inciperet fluxio in genu incumbere: liceret auſpicari miſsionem ſanguinis à cubito eiuſdem lateris, deſtituta quadamtenus rectitudine laborantis particulæ. tamen in pleuritide, aut in morbo aliquo tali nunquam non eſt operandum, vt diximus: quia quod factum eſt morbi, ratione partis vrget. habetur hoc. 2. ad Galucone cap. 2. Licet etiam à patiente parte recedere, cum pars, quæ in illam mittit, perſpecta eſt, aut ſuppreſsio alicuius naturalis, vel conſuetæ euacuationis pręſentis mali occaſio eſt. tunc enim cum membro mittente potiùs, quam cũ recipiente rectitudo eſſe debet: aut eſt illa euacuatio procuranda, velut mulieri pleuritide laboranti, cui ſuppreſſæ ſint menſtruæ euacuationes: aut homini, cui ſint cæcatæ hæmorrhoides, nonnunquam de talo ſanguis mittitur his enim mera reuulſio fit, vt & ijs quib. ſanguinem mittimus ad ſiſtendam aliam fluxionem. Igitur vt iterum ſermonem reſumentes dicamus, ſi propter præſentem aliquem morbum ſanguis mittitur, ſeruanda partis affectæ rectitudo eſt: ſi citra morbum, non eſt hæc rectitudo neceſſaria. Sed neque adhuc hoc præceptum videtur eſſe perpetuum. eſt enim ad eam euacuationem, quæ in morbi principio fit, neceſſaria aliqua loci oppoſitio. igitur vbi deeſt ea, quam nos addimus externorum, inquam, & internorum; neceſſum eſt aliam requirere. quo fit, vt in inflammationibus externis hæc non adſit, cùm ſanguis mittatur, erit enim ab externis ad externa: aut tranſgrediendum ad aliud latus ſit, aut aſcendendum deſcendendũ ve. Sunt externæ inflammationes in membris illis, quæ extrema dicuntur, bra-

Quomodo ſola precautione ſanguis mitatur.

Interpretatur Galen. verba Hipp. pro contraria ſẽtentia adducta.

chijs

chii ſcilicet & cruribus conſiſtentes. nam quæ in uentre aut ſuperiore, aut inferiore conſiſtunt, quamuis attingant ſuperficiem, habentur pro internis proinde Galenus.3. Method.vt paulò antea dicebatur, laborante crure, reliquum; laborante manu, crura ſcarificare iuſsit. Quanquam videri poſ ſet alicui hic quoque difficile, cur ſi laborante altero crurum, ſecatur vena in reliquo: laborante manu, non alterius venam ſecamus, ſed deſcẽdimus ad crura? Huius rei (quantum ego iudicio aſſequor) hæc eſt cauſa. cùm laborante manu dextra, gratia exempli, vnius tantum oppoſitionis tranſgresſio eſſet; ſiue ex oppoſito brachio, ſiue ex crure eiuſdem lateris mitteretur ſanguis. accedit, quæ miſsionem ſanguinis ex crure ſuadeat, indicatio ſitus, quæ quanquam per ſe videri poſset fortaſſe non adeò magni momenti, tamen cùm reliquorum eſt ratio par; quæuis indicatio facit conſilium in hanc, aut illam partem inclinare, præcipuè cùm neque hæc indicatio per ſe ſit adeò contemnenda. ducuntur enim proculdubio deorſum multo faciliùs ſucci, vt potegrauitatis alicuius participes, quàm ad ſuperiora retrahantur. Eadem hac ratione, qua externa mala à pręſcripta lege excipiuntur, cenſuit Celſus, laborante humero venam ſecare in brachio; non eo quod è regione eſt humeri affecti, ſed cõ cõtrario. nimirum vena humeraria ſubit in brachium per humerum ipſum. Quod ex Aerio adductum eſt aduerſus hanc ſententiam, aut intelligo dictũ de ſententia Archigenis, aut contemno. Quod ex Paulo adducebamus, recipio. Nam ita fieri poſſe ſecundum hanc ſententiam, ut in principio inflammationum ex remotisſima parte ſanguis mittatur, inueterata inflammatione ex proxima, intelliget facilè, qui attentè vt multa alia Galeni loca, ita vel imprimis decimum cap.13. Meth. legerit: quo loco docet, non ei miſsioni, quam in principio fecerimus, inſiſtere: ſed procedente malo ad affectam partem propiùs accedere. In angina, inquit, primùm eas quę in manibus, ſecundo eas quæ ſub lingua ſunt. At his qui in occipite laborant primùm eam quę in cubito, deinde eã quę & ipſa ſectio reuulſio eſt, à poſterioribus ſcilicet ad interiora, aut contrà quam docuit Hippoc.5. Aph.68 dicens: Cui dolent partes capitis poſteriores, in fronte recta vena inciſa, prodeſt. Vides igitur vt ſentẽtia Pauli noſtræ conſonet. Reſtat aliud quod interpretatione indiget. Dictum à nobis eſt, in membrorum partitione paulò antè, ſuperiores partes ab inferioribus in regione hepatis ſeparari: ita vt cùm membra iecur malè affecta ſunt, ſciſsione venę in cruribus opus ſit. Id quod ratione ex anatome deſumpta monſtrauimus, & à Galeno dictum eſt apertè.6. Epid.parte prima comment.6. his verbis: Didiciſti autem membra ſupra iecur venæ cubiti ſciſsione indigere, infrà verò crurum in poplitibus nobis venam cedentibus, aut omnino ſaltem iuxta malleolos. Tamen libello De ſanguin. miſſ. videtur contra hanc ſententiam protuliſſe: renes vtriuſque generis eſſe. quaſi nihil interſit, illos aut ſuperioribus, aut inferioribus membris annumerare, ſed euacuationi ſuperiori & inferiori obediant. Verùm iam dicam quod res habet. Membra ſuperiora ab infeririobus

Difficultas in verbis Galeni pro cõtraria ſententia adductis explicatur.

Verborũ Celſi eadem eſt ratio que Gal.

Quid Aetio dicatur & Paulo.

Diſſolutur.

ferioribus distinguntur quo loco diximus, ita vt hepar superioribus annumeretur. Quare quę prima occurrunt membra in inferioribus, renes sũt, proinde fit, vt cùm hepat sit membrum vltimum superiorum, renes primũ inferiorum; nunc hepar, nunc renes, terminum huius diuisionis Galenus dicat. Fit etiam, cùm renes, etsi ad inferiora inclinant, à superioribus à superioribus tamen non longè absint, quanquam vtiliùs vacuantur per inferiora: vt non tamen omnino inutiliter aliquando per superiora vacuentur, potissimùm si magna in corpore redundantia sit. quo tempore licet ali quando magis ab affecta parte recedere. Hanc esse sententiã Hipp. & Galeni intelliges ex loco citato. 6. Epid. vbi curans Hipp. renum dolorem grauem, inquit. Et helleboro vti, & poplitem secare. Gal. quoque. 13. Meth. capit. 10. inquit: Propter renes verò & vesicam, & pudendum, & vterum quæ in cruribus sunt. Quin & in ipso libello De sanguinis missione, satis apertè hæc docuit dicens: A renes ancipites sunt: siquidem sunt infrà ea quę primò diximus, & supra ea quę secundò vnde ita colligit: qua de causa venę sectionibus in cubito interdum obediunt, vbi videlicet recens fuerit phlegmone, cùm sanguinis multitudine: quibus verò affectio in est, quam propriè nephritin nominant, eam quę in poplite est, secare expedit, aut certè eas quę in malleolis sunt. Sensit igitur Galenus hac in parte haud dubiè, vt nos sumus interpretati. Inuoluit verò prædictis locis aliam, ad venarum differentiam spectantem, controuersiam. Commendat omnibus his locis venæ scisionem in poplite, plusquam in malleolis. nam hanc requirit, vbi illa deest. nihil enim aliud significant illa verba, Eam quę in poplite est, seccare expedit, aut certè eam quæ in malleolis. Quod dixit clariùs prędicto capite. 13. Meth. eas quę in cruribus sunt, ac potissimùm quę circa poplitem. Libello De sanguinis missione cap. 18. loquens de ischiadicis, inquit: Quare secta in poplite vena commodior ita affectis est, quàm ad talos. In commentario etiam. 6. Epid. hoc idem dixit his verbis. In poplitibus venas nobis ęcdentibus, aut omnino saltem iuxta malleolis. Itaque his omnibus locis apertè dicit: meliorem esse missionem sanguinis ex malleolo. Tamen libello De venarum dissectione ita scripsit describens has venas crurum: Tertia verò quæ est interior ad anteriorem tibiæ partẽ procedit, ac inde ad malleolos, peruenit ad ipsum tibię extremum. hæc est ad sanguinem mittendum commodissima. Hoc falsò videtur tribuisse Galenus venæ malleoli, si vena poplitis illa est commodior. Neque verò recipiẽdus est, qui dixerit; esse illam venam ad sanguinem mittendum commodissimam, cæterum non omnium commodissimam. nam cum paulò antè de vena poplitis fuisset loquutus; tamen illam ad mittendum sanguinem non commodauit. Igitur quantum ego intelligo, hęc ita componenda sunt. Vtilius secari venam in poplite, quoniam cùm propinquior sit euacuat citiùs. nisi fortè cum reuulsionis esset necessitas multò maior. tunc enim vtiliùs etiam secaretur in malleolo. quę vena si facilitatem consideres, commodior est ad sectionem, quam quę in poplite: quoniã minùs est in carne submersa.

Difficultas alia.

Diluitur.

merſa. atque hinc factum eſt, ut hodie in poplite nunquam ſecetur vena præ inſipiæntia aut incuria chirurgorum, qui quæ difficiliora ſunt fugiunt perpetuò. facilitatem igitur reſpexit Gal. libello De venarum diſſectione vtilitatem in reliquis. Sed his ita explicatis ad penſum reuertamur. Illud vnum ſupereſt, quod eſt omnium difficillimum, quodq; neotericorum in errorem grauem coniecit, quem ſtatim vt hæc dixerimus conuincemus: Cur ſcilicet (cùm à nobis ipſis paulò ante dictum ſit, à latere dextro, gratia exempli, ad uenam internam cubiti ſiniſtri non eſſe diſtantiam maiorem neque minorem uenarum amplitudinem quam ad eã quæ in dextro eſt) potiùs iuuat ſectio dextræ quàm ſiniſtræ? Cui quæſtioni videmur nos in ſuperiori ſatis reſpondiſſe. ſi modò non ſumus obliti, non alia ex cauſa dixiſſe nos, ſeruari debere dictam membrorum ſocietatem: quàm quòd eam ſeruare naturam perpetuò in bonis criſibus animaduertimus. quod, ut mea fert opinio, naſcitur ab æqualitate illa membrorum, quam, quæ nos formauit natura, in lateribus procurauit: numeri, & magnitudinis, non inſtrumentorum modò, ſed & membrorum principalium. nam venas, arterias & neruos ex ſuis principijs deducit: ſecundum coniugationem ramum alterum in dextram partẽ mittẽs, obiiciensque illi alterum ex ſiniſtra. Mẽbris omnibus quæ nõ in medio ſita ſunt, vt cor & pulmo, ex aduerſis lateribus alia veluti ad põderis æqualitatẽ oppoſuit: vt hepati liene, dextro reni & teſticulo ſiniſtrũ atque in alijs eodẽ modo. tanta fuit naturæ cura in hac laterum æqualitate. Vnde factum eſt, vt latus quodque per ſe, propriam quoddammodo videatur habere diſpenſationem, atque ita remittat facilius ſi quid redundans habet, aut paruum pars quæcunque in aliã eiuſdẽ lateris. Videmur igitur inueniſſe propoſiti problematis probabilẽ rationẽ. Quod tamẽ neotericorũ quã plurimi aliter ſolunt, nouũ quoddam inducẽtes dogma, à quo, quãtum ego opinor, Galeni ſententia multum abhorret. dicunt enim ſeruari debere, nõ eam rectitudinẽ quam in mẽbrorum ſocietate collocauimus, ſed illorum: eò quòd cùm venæ ex villis oblõgis & trãſuerſis conſtitutæ ſint, cõſtat ramũ aliquem, fibrarum oblõgarũ perpetuitate poſſe habere cũ altero rectitudinẽ quæ igitur uena, cũ illis quibus pars affecta nutritur, hanc habet fibrarum rectitudinẽ, ſecanda eſt de illorum ſententia. Atq; hinc, dicunt, factũ eſt, ut Galenus alijque probati autores ad mittendum ſanguinem, neq, latus excedere neq: è ſuperioribus ad inferiora aut contra tendere vereantur: vt ex 13. Meth. monſtratum eſt, & ex Celſi doctrina: qui in affectione humeri contrarij cubiti venam ſecat. quoniam ſcilicet, dicunt, in his omnibus obſeruatur rectitudo fibrarum, quæ ſola requirenda eſt. hinc colligũt, pleuritide affligẽte coſtas inferiores; mitti debere ſanguinem perpetuò ex dextro, in quocunque laterum inflammatio cõſiſtat. quoniã nutriũtur omnes coſtæ inferiores tam ſiniſtræ quam dextræ a uena ſine coniuge, quam ex dextra parte cõſtat trahere ortum, atque cum venis dextræ partis habere rectitudinem. Cæterum horum placitum pugnat cum medicis rationibus, & rei euidentia. Nam cùm monſtratum à nobis paulo ſuperius ſit, in ſanguinis miſſione

Cauſa explicatur, ob quam prædicta rectitudinis lex debeat obſeruari.

Aliæ opinio recti tudinem in fibris collocans

Reprobatur.

nullam tractionem fieri à natura; docuerit autem Gal. uillorum oblongorum nullum alium vſum eſſe quàm tractionem, inſtrumentaque eſſe hæc facultatis trahendi: conſtat ad miſsionem ſanguinis nihil poſſe confere fibrarum rectitudinem. Præterea ſi, quod de mittendo ſanguine in pleuritide inferiori afferunt, verum eſſet; eadem ratione in affectionibus omnium earum partium, ad quas ex portis hepatis materia nutritionis mittitur (eſt eius modi lien, & membra alia circa ipſum conſiſtentia) mitti deberet ſanguis ex dextra parte. mittitur enim illis alimentum ex dextra parte. Sed quod omnium apertiſsimè illorum ſententiam conuincit, ipſa anatome eſt: cui illi uidentur maxime fidere. falsò enim dictum: rectitudinem fibrarum obſeruari in mittendo ſanguinem ab autoribus. Nam, ut vena dextri cubiti cum dextris & ſiniſtris uenis inferiorum coſtarum habeat rectitudinem: tamen humeraria dextri lateris cum humeraria ſiniſtri apertè habet nullam fibrarum rectitudinem. nam cùm non decidantur ex radice vna, ſed ex iugularium ramis; conſtat illarum villos ad inferiora reſpicientes, deſcẽdere per venæ rectitudinem ad tanam: reſpicientes autem ſuperiora, reflecti uerſus caput per iugularem. Atqui ſi quis conſideret oculatiùs: intelligat, in affectionibus hepatis nullam ſeruari poſſe fibrarum rectitudinem, maiorem hoc, quàm illo latere. nam cùm ipſa uenarum radix ſit, cum utroque latere habebit partem rectitudinem. Amatus quidam Luſitanus, qui nouiſsime poſt alios omnes ſcripſit, inuexit nouum quoddam figmentum, uolens nobis imponere in re euidenti. dicit ſi quidem, eſſe venæ ſinæ coniunge à radice, qua parte oritur à vena caua, oſtiola quædam, quæ, ut ille inquit, ad hiandum ſanguinem aperiuntur: poſtea uerò ita clauduntur, ut illum receptum, non amplius remittere ſinant. & ita, inquit, huic uenæ ſine pari euenit: quemadmodum veſicæ urinariæ, aut cordis uaſorum orificiis. iurat hæc ſe uidiſſe Ferrariæ in duodecim corporibus hominum, & brutorum. Primo ille debuiſſet, quandoquidem admirandi cuiuſdam naturæ artificii nos admonet, dicere qualia ſint illa oſtiola: an qualia in orificiis cordis, an qualia in ueſica nõ enim eadem omnino informia ſunt in duobus his locis. Qualia ſint in cordis orificiis diximus nos tertii libri capite tertio. qualis ſit vrinæ ingreſſus in ueſicam, cap. 17. eiuſdem lib. Nullum tale eſſe naturę opus in uena ſine coniuge, modò dicimus, quidquid Amatus dicat. adfuimus nos quoque diſſectionibus, & hac in re illius teſtimonium nobis diligentiam peperit. tamen eſt tam expeditus ſanguini egreſſus ab hac vena, quàm in illam ingreſſus. ſatius multò fuiſſet Amatum, & reliquos omnes qui in hac parte ſunt hallucinati: quoddam aliud, quod in diſſectione apparet, conſiderare, & quod nuſquam apparet, omittere. Cũ vena caua cor clapſa ad iugulum tendit, duos ramos non ineuidentes deorſum mittit per internã thoracis partem deſcendentes. aliũ dextrum alium ſiniſtrũ prope os pectoris. Dexter mittit ramulos: prope coſtas dextras, ſimiliter prope ſiniſtras, per ſingulas ſingulos qui coeunt cum aliis qui è uena ſine cõiuge producti, ueniunt. dicti duo rami nonnunquam unicam radicem habent

Amati Luſitani figmentũ

Refutatur.

Speculatio anatomica vn de Amati placitũ vanum

bent in vena caua, nonnunquam duos, nõnunquam prodeunt antequam caua in ramos venientes ad manus scissa est, nonnunquam ex ipsis ramis ad manus venientibus. Hi rami cum ex uenis tendentibus iam in manus descẽdunt, apertissimè indicant societatem dextrorum cum dexteris, & sinistrõrum cum sinistris, in partibus ijs quas vena sine coniuge nutrit. cùm ex caua, illud saltem indicant; non opus esse vt sanguis è vena sine coniuge prodeat eadem via, qua in illam ingressus est, cùm per dictos modò ramos duci posśit. Res ergo ita habet: estque Amati placitum falsum, neque alia quæquam est rectitudinis ratio, quæ nõ sit absurda; præter modò dictam mem brorum societatem, in dextra & sinistra, superiori & inferiori regione. Peragenda itaque sunt reliqua, vt diximus, & in omni pleuritide, siue ad clauiculam spectet, siue ad inferiora, mittendus sanguis est ab affecto latere. mittendus, inquam, profectò sanguis perpetuò est, quod ad ipsam attinet affectionem: non (ut Hippocrates visus est sentire 2. De ratione victus in acutis contextu vndecimo) si dolor inferiores costas tenet, est expurgandũ. Quod etiam visus est recipere Paulus lib. 3. cap. 33. dicens: Si igitur ad iugulum vsque dolor pertingit, vena incidenda iis est; si verò ad hypochondrium, purgandum est per inferna. Hæc Paulus. qui tamen Galeni sententiam non reticuit, sed addidit: Recentiores autem omnibus venam secant, timentes, arbitror, expurgandum est per inferna. Hęc Paulus. qui tamen Galeni sententiam non reticuit, sed addidit: Recentiores autem omnibus venam secant, timentes, arbitror, ex purgatione turbationem. itaque Galenus in comment. loci prædicti, secundi De ratione victus, multò tutius esse censet, in quacunque pleuritide sanguinem mittere; propter graues noxas, quę expurgationem promptisśimè consequuntur, potisśimum in acutis morbis. quæ sententia proculdubio est multò tutior, atque ex essentia morbi ipsius, quæ inflammatio est educta. Quod tamen non putauerim, antiquum medicinæ doctorem ignorasse: sed tunc temporis solùm expurgationem præcepisse, cùm hypochondria affligit dolor, & illa submurmurant. quod euidentisśimum signum est uergentis sua sponte ad intestina humoris. atque hoc cũ nullus aut minimus, pleuritidis sensus est. sunt enim hæc Hippocratis verba; Si verò sub septo transuerso fuerit dolor, nullumque ad clauiculam signum fecerit; uentrem uel nigro veratro, vel peplio mollire oportet. Hæc Hippocrates. constat verò, vt neque costæ inferiores sub septo transuerso contineantur. Hanc sententiam manifestè continent uerba illa contextus 64. quarto De ratione uictus acut. Hos si ab initio purgare volueris, id ante diem quintum facito, si uenter murmurauerit; si non, à medicamentis abstineto. Quare fortasse & ipse Hippocrates, non aliter ac Galenus, in omni pleuritide, quæ verè pleuritis esset, à sanguinis misśione auspicabatur; quanquã aliter est illius uerba interpretatus Galenus. Diximus tandem quæ in pleuritide & in quacunque alia affectione rectitudo seruanda sit. quare in hac quæstione nihil iam uidetur desiderari.

deprehenditur, vtraque; ratio rectitudinis confirmatur.

In omni pleuritide mittendus sanguis est ab effecto latere.

Veraa Hipp. explicatur.

An utilius sit in morbis hepatis & lienis secare uenam inter minimum digitum & anullarem, quam internam in cubito.

C A P. V.

MOS est medicis ferè omnibus, in affectionibus hepatis & lienis, cum euacuationes alias tentauerint, ad sectionem uenæ illius quæ in extrema manu est, inter digitum auricularem & anularem tanquam ad sacrã anchoram confugere. quæ tamen euacuatio multis in locis uidetur à Gal. nunc in alios autores relata, nunc damnata. Libello De sanguinis missione cap. 13. in calce capitis ita scripsit: Vt ex ijs quæ ad magnos oculorum angulos, aut sub lingua sunt, nihil solet effluere mentione dignum. ut neque si quis in pedibus, aut summis manibus venam secet; quemmadmodum qui lienẽ curari putant, ad secundum minorem digitorum secta vena 3. De anatomicis administrationibus prope medium libri, ita scripsi: Altera parte mediam digiti medii & anularis regionem ingreditur, quam venam nõnulli in sinistra manu secantes, sinentesque sanguinem ex ea fluere, quousque ultro sistatur, lienem ex tali euacuatione iuuari asserunt. Ex quibus locis illud primò animaduertendum est: antiquiores medicos non esse solitos secare in his affectionibus eam quam hodie medici inter minimum & anularem secant, sed eam quæ est ad regionem mediam inter anularem & medium. quæ, ut licet cui libet oculis conspicere, aliquanto amplior est, ab eadem radice profecta. Perpendendum præterea: Galenum sectionem hanc damnantem præterire, probareque in his affectionibus multò magis internam, uenam in cubito secari. neque hoc sine ratione: Sed quoniam, inquit, ex hac uena vtpote parua & in extremitate consistẽti, nihil notatu dignum potest effluere. Tamen videtur huic sententiæ contrarius locus alter ex. 14. capit. libri De sanguinis missione, quo ita scriptum est; Sic affecto liene æquè adiuuerit circa proximum medio digitũ sinistræ manus incisa vena, atque si internam cubiti secueris. multum enim iuuat afflictum lienem sanguinis ex sinistra manu detractio. Paulus etiã. 40. cap. 6. lib. ita reliquit scriptum: In lienosis eam præcipuè quæ inter minimũ digitum & proximum medio sita est, in iecinorariis in dextra. Quo loco constat; euacuationem in extrema manu probari, atque adeò eius uenæ quæ hodie secatur; non eius, quam de sentẽtia antiquorum apud Galenũ seccari debere inuenimus. Idem Paulus cap. 49. lib. 3. ita dicit: Phlegmone verò infestante (erat sermo de phlegmone lienis) è vena sinistra cubiti sanguinem detrahe, siue in extrema manu. Hæc Paulus. quasi potior sit missio sanguinis ex extrema manu quàm ex cubito: id enim continent uerba quæ mox addidit, & à me tunc enarrabuntur. Est igitur ita constituta controuersia, quantum ego arbitror, propter eam repugnantiam, quæ in verbis Galeni uidetur esse. ubi neoterici omnes legunt. 14. cap. De sanguinis missione, *Sic affecto liene, æquè iuuerit circa proximum medio digitum, in sinistra manu scissa vena*. antiqua uersione legebatur, *Non æquè adiuuerit*, dictione illa negationis male interposita. Melius itaque legunt iuniores quanquam

Agitatur controuers.

Quæ ex uerbis Gal. colligantur.

Verba alia pro cõtraria parte.

Controuers. decisio.

quanquam neque illud *aquè* habetur in plerisque codicibus, sed, *Sic malè affecto liene inciderit circa proximum medio digitum sinistræ manus incisa vena, vt si in cubito secueris internam*. Itaque constat ex locis quæ producta sunt, videri Galenum, etsi id non apertè, inclinare in sectionem venæ cubiti, qua si ea potior, sit quàm eius quæ in extrema manu. atque profectò meritò videtur ita sentire. Nam vena interna cubiti ad effundendum sanguinem commodior est, quoniam est amplior. paratior etiam est ad vacuãdum, quoniam est affectæ parti uicinior. In rectitudine videntur plerisque nihil differre, sed omnino esse secundum eundem diametrum, & secundum idem latus. veruntamen reuera vena hæc extremæ manus accepit iam aliquid communis & externæ; quare videtur ad exinaniendum hypochondria incommodior facta. nulla ergo re vena hæc extremæ manus venæ internæ cubiti præstare videtur. Atque ego olim ita censui, his argumentis adductus. & quia nulla causa succurrebat, qua ea euacuatio posset esse acommodatior, quàm quæ ex cubito; video nihilominus omnes, qui medicinam factitant, hac misssione sanguinis vti, vt experimento comprobatissima, & ego ipse eam familiarem mihi ad hypocondriorum affectus, longo vsu iam feci, neque possum negare uideri eam sæpe etiam vtiliorem ea, quæ ex cubito. proinde causam longa meditatione inuestigaui, atque meritò fuit inuentu difficilis, vtpote quam nullus explicuerat, etsi quidam antiquorum & neotericorum etiam tentauerant. Paulus ob maiorem distantiam dicit vtroque loco eorum quos citauimus, esse ad reuellendum priorem. Sed si distantia in causa est, nunquam esset vtilius hanc venam secare, quàm internã cubiti, nisi cùm maior reuulsionis necessitas occurrit, in principio scilicet, & ante alias euacuationes. tamen non est hoc quod vsu probatur; sed factis alijs scissionibus, ad hanc veniri, vt ad magis familiarem. Neque quidem esse potest quod hãc sectionem commendat, quod multi illorum qui hanc venam secant dicunt, aut necessitas extrahendi tenuem sanguinem, aut metus effundendi multos spiritus. Quoniam, scilicet, per latioris venæ scissionem plus exhaurietur spiritus; & per sectionem tenuioris, meliùs percolabitur tenuis sanguis. Cæterùm hæc ratio facilè redarguitur. nam ad extrahendum tenuem aut crassum sanguinem, ad eductionẽ multorum, paucorùmve spirituũ; amplitudo aut tenuitas venę non tantum scissuræ ipsius tenuitas, aut amplitudo. Igitur faciliùs est ex vena interna cubiti educere tenuem sanguinem, & spiritus interius continere, facta scissione breui; q̃ venarũ istã permutationẽ facere. Sed quæ causa rei huius idonea sit, superest dicamus. Certè extremæ partes internarum sunt emunctoria naturalia; non tamen quæcunq; quarumcunq;, sed earum cum quibus habent rectitudinem; uelut extremæ manus hypochondriorum, dextra hepatis, sinistra lienis, atque membri cuiusq; excrementa naturaliter vergunt in illius emunctorium, & quò natura vergunt per loca conferentia, eò oportet duci. Ergo maximè expedit laborãte hepate, venam secare in manu dextra, quia facilè trahetur, quo ꝯm naturam consueuit pelli. idq; non in prin-

cipio,cùm copia eſt maxima, ſed poſt alias euacuationes: quia tunc melius poterit membri facultas excrementa ſua pellere,cùm depoſita erit multitudo,& ex toto corpore confluere ceſſauerit. Quod Galen.dicit,videri,vt propter ſtricturam venæ non poſſit notatu dignum effundi;ita eſſet profectò, niſi maiori artificio ad huius ſectionem vteremur quàm aliarum. tamen proinde vtimur ad hãc balneo,& maiori tum frictione,tum ligatura. Quòd multi bonorum auctorum in curatione inflammationis hepatis,facta mentione ſectionis venæ cubiti,venæ manus extremæ ſectionem prætereũt; nõ miror.nam ſolui etiam ſine hac poteſt,etſi hæc ſit vtiliſsima.Galenus vtilẽ eſſe nullibi negaſſe videtur,fuiſſe nonnihil dubius. Sed neque hoc mirum: ſemper oportet addi aliquid rectè inuentis. Ego veritatem ſemper ſuſpicio, vbicumque occurrere contigit.

An liceat refrigeratis ſecare venam. C A P. VI.

Cõtrouerſia agitatur. PROHIBET Galenus in refrigerationem patientibus mittere ſanguinem multis in locis.libello De ſanguinis miſſi.cap. 6.ita ſcripſit:Si verò horum nihil ſit, cæterùm hyems regiove ſit natura frigida, vel natura quoque hominis frigidior;refrigerantur grauiter toto córpore quibus ſanguis mittitur, & accidunt nonnulla quæ fortem ſequuntur refrigerationem ſymptomata. Præterea regionis frigus aut temporis, prohibent miſsionem ſanguinis:ergo multò magis intemperies frigida laborantis. cum enim ſanguis non modò nutrimentum præſtet corporis partibus, ſed calor quoque naturalis perſeuerantiam ex eo obtineat,dicente Galeno eodem libello; cõſtat miſsionem ſanguinis eſſe auxilium refrigerans. quare refrigerationem potiùs augebit,quàm vt ſanet. *Quæ propariè contraria sũt* Tamen contra videtur eſſe,quod Galenus 8. Method.cap.4.ſanguinem mittere feſtinanter præcepit in laborantibus diaria febre ex cutis obſtructione: at verò promptiſsima obſtructionis in cute cauſa eſt occurrens frigus.Sed & ipſa ratio conuincit;non modò mitti debere ſanguinem,vbi adeſt refrigeratio,ſed & præproperè faciendum. quia obſtructio prohibet occultum humorum effluuium.Hoc cohibito neceſſe eſt corpus redundare ſuccorum multitudine. quæ vt in omnibus diſpoſitionibus eſt periculoſa;ita vel maximè in obſtructione: quippe quæ omnium maximè,prohibens ventilationem,facit putredinem. *Controuer. deciſio.* Itaque vbi obſtructa ex frigore cutis eſt,oportet ſanguinem mittere: & quòd in ea diſpoſitione ſtatim redundant humores,& quòd redundantes facillimè putreſcunt. Quare perperam imperiti medici vulgò perſuaſere;cùm aliquis frigus tota cute ſenſit,ac deinde ex obſtructione in febrem lapſus eſt, à miſsione ſanguinis eſſe cauendum:non diſtinguentes,ſitne affectio qua laborat, calida, an frigida: ſed ſolam febricitandi occaſionem reſpicientes. Sed rem ita oportet diſtinguere. Si affectio quam curamus,frigida eſt, vt ſiquis, gratia exempli, intemperie frigida laborat;ſolùm calidis eſt agendum,& cauẽdum à miſsione ſanguinis,quippe quæ refrigerans eſt auxilium. Cæterùm ſi affectio calida

eſt,

est, & refrigeratio causæ antecedentis tantùm habet vicē; nihil nocebimus, missione sanguinis extinguentes febrem, & præcauentes redundantiam, & permutationem ad putridam febrem. si modò adhuc diaria est. nam procatarcticæ causæ, vt dicitur 4. Method. cap. 3. curationis indicatio nulla est, sed omnis eius indicatio ipsius affectus est. Igitur cùm refrigeratio solam attingit cutim; mittendus sanguis est. sentitur eo tempore statim febris, aut saltem mordax per totum corpus sensus, propter retentionem excrementorũ fumidorum, quæ per cutim expirabant. Tamen cùm refrigeratio lædit etiā viscera, ac penitiores partes; omnium maximè fugienda est missio sanguinis. Consequitur hos ægrotantes tum per totum corpus sensus frigoris, tum etiam respiratio frigida, rara & parua: pulsus quoque imminuti vsus.

Vtrum sit magis periculosum in grauidis sanguinem mittere, an expurgare. C A P. V I I.

MVLTIS videtur maiori cùm periculo mitti sanguis in vtero gerentibus, quàm si purgentur, de sententia Hippoc. quandoquidem ille permittit expurgari in medijs prægnationis mensibus, primo Aphorismo quartæ sectionis: tamen sanguinis missionem toto tempore prohibet. Nullo enim tempore excepto, inquit, mulier vtero gerens sanguine misso ex vena, abortit; & magis, si fœtus sit maior, 32. Aphoris. quintæ. Tamen opinio hæc longè abest à sententia Auerrois, qui 7. Collectaneorum cap. 4. ita scripsit: Dicit Hippocrates, Vtero gerens non debet vacuari, nisi quando embryonis virtus fuerit fortis. (ita enim lego, quanquam aliter inuenio scriptũ: sed apertus est in codicibus error) hoc est a quarto mēnse vsque ad septimum: nisi humores fuerint furiosi, & pharmaciam concedit tunc. ego autem dico, quòd phlebotomia, quando adest repletio, qua embryo non indiget, non est mala: sed pharmaciam non credo ad bonum peruenire finem. immò necessariò lædit embryonem: eò quòd in se substantiam habet venenosam, & fortasse faciet malos humores fluere ad embryonem, vt ipsum lædant. Præterea medicinæ purgantes, sunt medicinæ prouocantes vrinam: & quod vrinam prouocat, est de genere prouocantium menstrua: & quod menstrua prouocat, abortum facit. Hæc Auerroes. quibus apertè declarat suam sententiam, neque sine argumentis: esse nempe semper missionem sanguinis minùs periculosam expurgatione, in grauidis. Quam sententiam ego probo. verùm lubet rem magis distinguere. Constat enim locis, quæ ex Hippocr. attulimus; expurgationis tutissimum vsum esse in medijs mensibus, magis periculosum in primis, vltimisque: sanguinis missionis tutissimum in primis, magis periculosum in vltimis, in medijs medio modo. Itaque quò maior est fœtus; eò habere periculi plus. quādoquidem sanguinis missio nocet subtractione alimēti: expurgatio agitatione. quò fœtus est maior, eò pluri eget alimento, ac proinde eò magis læditur illius subtractione.

Opinio quædam.

Auerrois sñia priori cō traria

Contr. decidītur.

conturbatio facit abortum; diruptis acetabulis, qui pendet ex utero fœtus. dirumpuntur autem hæc facillimè & primis & ultimis mensibus; in his præ siccitate, in illis præ humore & mollitie. Igitur differentia temporum talis est. Ex qua sunt qui colligant: ut expurgatio periculi plus habet primis mensibus, quàm sanguinis missio; ita sanguinis missio medijs & ultimis. quia in medijs expurgatio est tutissima; in ultimis sanguinis missio ualde periculosa. Atque inde rursus colligunt; plus periculi esse in sanguinis missione, quàm in expurgatione. quia paucioribus mensibus commodè suscipitur, quàm expurgatio. Sed si quis rectè perpendat, hi falluntur in ipsa consequētia. Nam cur, si sanguinis missio in ultimis mensibus fit maximo cum periculo, proinde & cum maiori quàm expurgatio? multum enim interest missionem sanguinis, quæ fit mensibus ultimis, conferre cum ea quæ alijs, aut cum expurgatione. Igitur nobis aliter dicendum est. Quocunque tempore utraque euacuatio fiat; aut utriusque par est necessitas, quod ad affectum attinet, aut impar. si hoc, cuius minor est necessitas, ea euacuatio maiori cū periculo suscipitur: si par est necessitas utriusque; ego potiùs consulerem, sanguinem mittere. quoniam, ut Galenus inquit 11. comment. 2. De ratione uictus acutorum, sanguinis missio, uel cùm minus auxilium est, probari debet: quia est multò tutius, nedum cùm par est utriusque necessitas. Atqui quoniam horum fides ex his quæ de utriusque auxilij natura dicta sunt, pendet, eursum prætereo.

Ex dictis quid non nulli colligant.

Refutantur.

Vera rei conclusio

De sanguinis missione usque ad animi deliquium.
C A P. V I I I

GALENVS multis in locis suadet, sanguinē mittere usque ad animi deliquiū: libello De sanguinis missione cap. undecimo, primo Aphorism. comment. 23. 9 Method. capit. 4. & alias sæpe. quod tamen auxilium, multis alijs autoribus uidetur suspectum, propter periculum. Celsus lib. 2. cap. 10. differens de missione sanguinis, inquit: Semper finis faciendus est antè quàm anima deficiat. Atqui paulò antè in eodem capit. dixerat: Satius est enim primùm leuare ægrotantem, deinde perpurgare: quàm simul omni ui effusa, fortasse præcipitare. Hoc quoque uidetur Auicenna formidare: qui magis amat multiplicationem numeri, quàm quantitatis, ut cum illo loquar. Atque proinde hoc aliquis prudenter putet dictum: partitam missionem sanguinis, quanquam sit aliquanto impotentius auxilium, quàm copiosa ad uacuandum (nam ad reuellendum efficacior etiam est) tamen esse tutius. Sed addit Celsus argumentum aliud, dicens: Quòd si in cura quoque aquæ, quæ inter cutem est, ita respōdet; quantò magis necesse est in sanguine respōdeat? 6. Aphor. 27. Quicunq. suppurati aut hydropici vrūtur; pure aut aqua uniuersim fluēte, omnino intereunt. quanto igitur, inquit Celsus, uerisimilius est posse hoc cōtingere, effuso aceruatim humore naturæ familiaris-

Suspecta uidetur sāguinis missio usque ad animi deliquium, quā suadet Gal.

liarisſimo? Prærerea dicere quiſquam posſit; in nulla affectione habere locum hanc tam profuſam euacuationem. nam neque in ardentisſimis febribus, neque in vehementisſimis doloribus: in quibus tamen fieri deberet, ſi modò dixiſſet Galenus vera, qui in commentario primæ ſectionis Aphoriſm. 23. in ardentisſimus febribus, & vehementisſimis doloribus nihil adeò commendauit; quàm ſanguinem mittere vſque ad animi deliquium. Sed ardentisſimæ febres illæ videntur dici, quibus nullæ ardẽtiores: continuæ ſcilicet bilioſæ. in his verò conſtat, ut plerique dehortentur mittere ſanguinem: vt quod conferat nihil, quin potiùs effrenatam reddat bilem. Licet hoc legere in curatione huius febris apud Auicennam cuius opinionem inſequuti ſunt, plerique, ducti hac eadem ratione. Alii etiam, quod à Galeno dictum ſit quarto De tuenda valetudine: Recedentibus humoribus plurimum à natura ſanguinis, cauendum à uenæ ſciſſione eſſe. quòdque libro decimo Meth. eos qui ualde calidi & ſicci ſunt, atque ita affecti, non poſſe habere robur virtutis dixit. Quare in illo febriũ genere nunquam conſtare vires contendunt. atque ita excluſas uideri ardentisſimas febres, non ſolùm à ſanguinis misſione uſque ad animi deliquium ſed omnino à ſanguinis misſione. Iam uerò de doloribus primo De curãdi ratione ad Glauconem capit. 13. ita ſcriptum eſt: Ita etiam, ſi uehementisſimæ uigiliæ, aut dolor intenſus ægrotũ infeſtant: cauendæ ſunt copioſæ ac multæ euacuationes. Igitur in uehementisſimis doloribus non habet locum euacuatio uſque ad animi deliquium. Hæc præcipuè uiſa ſunt difficilia in hac ſententia. quæ tamen non ſubuertunt Galeni ſententiam. Nam ut ipſemet diſtinguit. 12. Meth. capit. 5. duplex eſt deliquium animi, quoddam quod Græcis λειποψυχία dicitur; quoddam quod ſyncope, hoc eſt præceps uirium lapſus magnusque: illud eſt deliquium, quo qui correpti ſunt, facilè recuperant uires, quodque propriè animi deliquium appellatur leuiusque multò eſt ſyncope. Sunt quia ita diſtinguant hæc deliquia ut lipothymia aut lipopſychia ſit caſus animalis uirtutis, & ſyncope uitalis. Quorum ſententia mihi placet quandoquidem uitalis facultas animali fortior eſt, obſiſtitque iniuriis plus. proinde antequam uitalis inſigne aliquid perperiatur, incipit animalis deficere; patiente nihilominus vitali, ſed leue deliquium. ad quod uſque cenſeo ægrotantes deducendos: non enim ad ſyncopen, Quanquam, ut mox dicemus, expetitur in hoc auxilio refrigeratio totius corporis habitus. quam refrigerationem conſtat eſſe paſſionem facultatis uitalis. eſt enim calidi innati. quare uideri posſit alicui, hic pasſionem facultatis uitalis expeti, haudquaquam animalis. Tamen hic nihil eſt ſcrupuli. Non enim nego expeti per ſe pasſinem facultatis uitalis, puta refrigerationem, ſed deliquium. nimirum ſanguinis misſio per ſe lædit facultatem uitalem ita enim par eſt, cum euacuet ſanguinem & uitalium ſpirituum copiam. Tamen hæc læſio, antequam deliquium uitalis faciat, refugere facit calorem ad cor cerebri uero facultas, ſtatim ac deſtituitur à celido innato, deficere incipit; cum quoniam cerebrum per ſe eſt frigidum

Videtur in nulla affectione habere locum tam profuſa euacuatio.

Explicatur & defenditur Gal. ſenten.

dum

dum & exangue, atque ideo summopere indiget cordis suppetijs, tum propter sensus acrimoniam. Itaque passio incipit à facultate vitali: tamen deliquium facultatis animalis anteuertit defectionē vitalis in quo affectu haud dubiè intelliges, consensum esse grauiorem propria passione. nam propria facultatis vitalis passio est refrigeratio; animalis consensus, est defectus. Itaque quod ad modum, quo hęc fiunt attinet, ita habet. Quoniam verò fieri potest, vt in aliquo tam sit insigniter fortis animalis potentia, vt antequam ipsa deficiat, vitalis insignem noxam perpetiatur; non est expectanda incautè sensus conturbatio, sed attrectādæ arteriæ sunt, aduertendusq; animus est pulsuum mutationibus. Cæterùm neque quodcunque deliquium animi terminus euacuationis sit. Nam si ex metu aut cōturbatione ventriculi statim ægrotans animo linquitur, iacens in lecto continendus ægrotans est, & mittēdus sanguis. Igitur euacuationis, de qua loquimur, terminus est deliquiū animi leue, cæterùm ex euacuatione factum. quod quoniam leue est, tollit periculū, quod Celsus pertimescit. Quòd si tamen cui videtur consultius, ēt si id deliquium non sit graue, tamen cōsistere infrà, rursusq; euacuationis necessitatem repetitione complere; insequor illud præceptum; Melius est infrà consistere, quàm exquisitissimè euacuare. Intelligat hic Galenum non vti hac misione sanguinis propter effusionem solùm, sed ipsum per se deliquium procurare, quò frigore recreet facultatem intemperie calida pene confectā. atque ita deinde aut aluum fluere faciat, aut vomitum, sudorem ve excitet copiosum, quò febris extinguatur. quæ omnia deessent, quantum uis euacuaretur multùm ac citò, nisi ægrotans animi deliquium incurrerit.

Obiecta diluūtur.

Neque verò mirum est hydrope laborantem, ut pote cui facultas, cùm in eum statum venit, est debilissima, ex confertim facta aquæ, quæ totam ventris regionem obsidet, profusione mori: febricitantem verò cum robore magno (nam talem expetimus ad hoc auxilium) ex sanguinis missione semel facta animo linqui, non etiam perire. Quòd verò à Galeno hoc auxilium in ardentissimis febribus præ omnibus est commendatum; interpretantur plerique de synochis febribus, quæ continentes appellantur. accipiuntque ansam interpretationis ex 9. Meth. vbi ita scripsit; Maximum hoc, vbi valentes vires sunt, continentium febrium remedium. quo loco in solis continentibus, quales biliosæ nunquam sunt, videtur hanc euacuationem probare. Has itaque dicunt ardentissimas. est enim aliarum nullis, quàm his copiosior calor: etiam si mordacitate à biliosis superentur. Adducuntur etiam in hāc sententiam, argumentis quæ paulò superiùs proposuimus. Verùm ego aliter interpretor; opus esse scilicet sanguinis missione vsque ad animi deliquium, in ardentissimis febribus. atqui quò ardentiores sunt, eò magis; modò adsit facultas quæ ferat, sit quantumuis febris biliosa. quid enim aliud nomine ardentissimarum febrium intelligam? Præterea si rationes perpendis; tunc quoque quæ dico clariùs intelliges. Noui enim (inquit) eorum quosdam necessariò perfrigeratos ex lipothymia: at toto corpore exudantibus liquoribus rupta celerrim

Quod de hydropicis obiiciebatur, soluitur.

Dictum Gal. de ardentissimis febribus, quo modo a plerisque interpretetur.

Autoris interpretatio.

morbo liberatos. Vſurpatur ergo ut refrigerans auxilium, quod ſuperius monſtrauimus. At uerò refrigeratione non dubium eſt quin magis opus ſit in cauſo bilioſo, quam continente febre. Sed dicit iterum: In quibus tibi ſanguinis feruęſcentis copia apparet: quamocisſimè eos vacuare conator, priuſquam in principem aliquam partem ingruat. Cùm ergo humor propter feruorem paratus eſt ingruere in partem; uacuandum eſt ad lipothymiam uſque. Sed conſtat; quantò maius periculum talis impetus impendeat ex bile, quàm ex ſanguine, cùm mobilior tenuiorque ſuccus ſit. Neque uerò pertimeſcendum eſt, ne bilis effrenis fiat educto ſanguine. non enim, per Deum immortalem, in continuis febribus, quæ putræſcentem in uaſis bilem habent, ſanguis ſine bile prodit: neque ſyncerior poſt euationem bilis eſt. nam neque ſi ex congio, diluto uino pleno, dimidiam liquoris partem ſubtrahas; meracius uinum fit, aut dilutius. Quare agitandæ bilis propter misſionem ſanguinis nulla ratio eſt. Eſt tamen cùm poſſit natura moueri, ita ut fit: qua euacuatione reddita eſt potentior ſupra reſiduū, atque ita, ſi fortuna tulerit, ut aliquod princeps membrum inſigniter debilitatū ſit; ex accidenti fiet, ut impetū bilis excipiat. quare talibus neque in ardente febre, neque alias aliquando tam copioſam conſulo euacuationem ſed ijs, quibus nulla debilitas in principibus membris eſt. in his enim mouetur bilis aut ad inteſtina, aut ad ventriculum, aut ad cutem: deijciturque aut euomitur, aut exudatur. Sed dices: quid, quòd febricitantibus ex bile non poteſt conſtare facultas? Non video cur non. ſi quidem homo, cui in ſolidorum temperie conſtet facultas, poteſt ex erratis circa victū ex multo eſu, gratia exempli, bilioſorum, magnam bilis copiam congerere. In exquiſita ſanè febre ex bile & continua, rarò aut nunquam putauerim fieri poſſe ut tantum facultas conſtet. ſi quidem cùm plurimùm recedit humor à natura ſanguinis, misſionem ſanguinis denegat. Sed febres continuas ex bile, non exquiſitas illas quidem, cæterum quæ bilioſæ ſint: ſæpe putauerim cum robore coniungi. Negauit Galenus robur ineſſe iis, qui valde calidi ſicci que ſunt, & ita affecti. Ego de illis tantum loquor, qui ita affecti ſunt, etſi tales non ſint natura. vnde patet mitti poſſe ſanguinem vſque ad deliquiū animi in ardentisſimis febribus, ſiue ex ſanguine ſiue ex bile conſiſtant, modò conſtet robur. Tales quoque febres ſunt, & quæ cum carbunculis conſiſtūt quare illis ēt hoc auxilium confert. 14 Meth. capite. 11. Dolentibus quoque parte aliqua vehemēter, mittēdus tam copioſè ſanguinis eſt: ſed nō omnib. fieri enim poteſt vt mittatur ſanguis propter dolorem, aut ꝑꝑ affectionem aliā quam dolor comitatur. Vt cū febricitat aliquis, habetque ut ſuperueniēs ſymptoma, intenſum dolorem; ſanguis quidem propter febrem mittitur, non ꝑꝑ dolorem. qui eo caſu potiùs ſubtrahit de quantitate euacuationis, quam vt tantam copiam expoſcat, quia ſcilicet dolor per ſe eſt in ualde proſternentibus vires. Atqui hoc præcipitur primo ad Glauc. Eſt tamen cùm mittitur ſanguis propter dolorem. atqui tunc quoque cauſa doloris conſideranda eſt. Si enim ex fluxu fit iam concitato, conſtantibus uiribus,

Quod de bilis effrenatione obiicieba tur ſolui tur.

Quod de virīū debilitate obiiciba tur ſolui tur.

Quomodo dictū Galē. de vehementisſimis doloribus intelligatur vnde obiectio ſoluitur.

mittendus

mittendus sanguis est vsque ad animi deliquium. speramus enim fore vt ita dolor sustollatur. Si verò ex pura intemperie, frigida præcipuè, nihil minùs amat quàm missionem sanguinis vsque ad hanc metam. Nã curationis gratia nihil alienius est his doloribus sanguinis effusione: quæ tamen confert, etsi ex nudo frigore dolor fiat præcautionis gratia. Tamẽ euacuatio quæ ita fit, non debet vsque ad animi deliquiũ deduci. Reuulsio enim est sola, reuulsione verò partita euacuatio potentiùs operatur. Sed de sanguinis missione usque ad deliquium animi satis multa diximus.

Quando vtendum est utraque euacuatione: vtram sit conuenientius antecedere. C A P. I X.

Cõtrouer agitatur. VIDERI possit alicui Hippocratem Galenumque, cùm sanguinis missionis & expurgationis occurrit necessitas par; nunc à missione sanguinis auspicari, nunc ab expurgatione. quandoquidem sexto De morbis popularibus comment. 1. Aphorism. 6. Iuuenes (inquit) veratro uti, & poplitem incidere. quarto etiam De ratione victus in acutis. Aphoris. 21. de gritudinibus, quæ vtroque auxilio egent, differat Hipp. Gal. primis commẽtarij verbis ita inquit: Catalogus est morborum qui primùm sanguinis egẽt missione, deinde ab ea purgari. Vnde aliquis colligat, si morborum, in quibus præmitti debet sanguinis missio, catalogum facit, non in omnibs præmitti debet. Cæterùm hæc leuia sunt, quæque nullam habent euidentiam.

Deciditur. Multò clariùs illud in contrariam sententiam dictum est ab Hippocrate eodem loco: Sed venę sectio in his præferenda est. Quod dictum, ut neque illud Galeni, non ita intelligo, quod in his præferri debeat, in alijs secus: sed quod illi ferè morbi sint in quibus vtriusque euacuationis occurrit simul necessitas. Atque perinde dictum est, acsi diceret; catalogum facit eorum morborum, in quibus non solùm expurgandum est, sed mittendus etiam sanguis. quod ut diceret: In quibus, inquit, sanguinis missio antecedere debet expurgationem. Quasi notissimum per se sit, si vtroque auxilio est utendũ. missionem sanguinis conuenientiùs pærire, quàm subsequi. Tale enim esse putabat Galenus hoc, quam notissimum inquam. nam in comment. prædicti loci, sexti Epid. ita inquit: Quòd si utroque auxilio ipse homo indigeat, à uenę sectione incipiendum esse manifestum est. Quare si quid quod contrarium uideatur significare, autoris uerba continent: uides ut sapientissimus commentator fuerit interpretatus. Verùm quando res tam est nota, ut de illa Galenus ne disputauerit quidem; satis nobis pro leui hac quæstione sit, rationem unicam illius dictis addere. Expurgatio utiliùs suscipitur post sanguinis missionem, quàm anteà; sed sanguinis missio post expurgationem minùs necessaria est, quàm antequam sit expurgatum. igitur multò cõmodiùs suscipitur sanguinis missio ante expurgationem, quam expurgatio ante missionem sanguinis. Postquam enim sanguis missus est, euacuata copia,

Ratio ob quã prę cedere debeat sanguinis missio expurgationem, ubi vtraq; est opus.

ac deonerata natura, vijs redditis laxioribus; non dubium, quin meliùs expurgatio fiat, vt pote quæ & ipſa per ſe citra pharmacum, ſolet miſsionem ſanguinis conſequi? multis enim aluus humectatur, aut prouocatur uomitus, aut ſudores fluũt. Igitur expurgatio meliùs fit miſſo ſanguine, q̃ eo nõ miſſo. Sanguis verò tantò incommodiùs euacuatur, cùm expurgatũ eſt quàm anteà: quantò minùs commodum eſt, purum ſanguinem euacuari, quàm impurum. Itaque quando vtriuſque euacuationis ſimul occurrit par neceſsitas; non parum peccauerit, qui miſsionem ſanguinis vſque ad facta expurgationem diſtulerit. Nam præter cætera, ſanguinis miſsio fit citiùs, & cum minori apparatu quàm expurgatio. Sed de tam leui controuerſia non dicam plus.

An ad expurgandum opus ſit tanta facultate, quanta ad mittendum ſanguinem. C A P. X.

CELEBRATISSIMVM eſt apud Galenum, & à nobis antea dictũ; affectus præter naturã expoſcere auxilia medicinalia, virtutẽ non expoſcere, ſed permittere. itaque expoſcit morbus ſpeciẽ auxilij: ſanguinis, inquã miſsionẽ, aut expurgationem, aut aliquod aliud. Virtus diffinit quantitatem: quoniã pro modo virtutis, plus aut minùs utendũ eſt his remedijs. itaque requirere pharmaci expurgantis exhibitionem, virtutis robur & illud non exiguum, conſtat; cùm in magnis auxilijs ſit. An verò tantum requirat, quantum ſanguinis miſsio, eſt in controuerſia. Nam ab altera parte eſt quòd Galenus, vt ſuperiùs à nobis dictum eſt, ſcopum mittendi ſanguinis robur uirtutis dicit: atque vbicunque de mittendo ſanguine loquitur, nihil præter virtutis defectum pertimeſcit. Præterea ſanguinis miſsio, eſt ſanguinis euacuatio; humoris naturæ familiariſsimi, atque admodum neceſſarij: expurgatio eſt extractio noxij humoris. Conſtat verò ut plus oporteat debilitari facultatem, effuſo humore tã neceſſario & bono, quàm humore neque naturæ tam familiari, neque adhuc integro, ſed putri. Sanè ſanguinis cum tanto virtutis periculo funditur; ut ſi quod pharmacum extractorium ſanguinis eſt, idem ſtatim fit uenenum; libello De expurgantium medicamentorum facultate. Et in mittendo ſanguine præceptum eſt à Galeno ægrotantis pulſum manu tenere, & in illius mutationes animum intendere. quoniam ſcilicet facillimè per incuriam fieri poteſt præceps uirium lapſus, immodica ſanguinis quantitate effuſa. Ergo maiori uirtute eſt opus ad ferendum miſsionem ſanguinis, quàm expurgationem. Contrà uidetur alijs: opus eſſe maiori ui ad expurgandũ. quia quãquam per ſanguinis miſsionẽ ſanguis euacuetur: non euacuatur ſyncerus, ſed permixtus etiã cum noxij humoris non parua portione. Et quanquam natura humoris, qui effunditur, nonnihil faciat ad uirtutis exolutionẽ: multò plus putãt facere moleſtiam & grauitatem ſymptomatum, quæ ex medicamen-

Agitatur cõtrouer.

Quæ pro cõtraria parte ſũt

camentorum vsu semper fiunt. Addunt sanguinis missionem vnico modo nocere, nempe vacuando; expurgationem duobus, vacuando & alterando. sunt enim medicamenta omnia expurgãtia calidæ & siccæ naturæ: quæ per se (vt Galenus inquit libello Quos & quando) semper nocent ægrotãtibus. Quæ etiam, vt dicitur 6. Epidem. commentar. 5. eò tantummodo non dicũtur venena, quòd temporibus quibusdam proficua fiant. Est ergo hic vsus maximè pertimescendus. de quo à Cornelio ita scriptum est: Omne eiusmodi medicamentum quod potui datur, non semper ægris prodest, sanis semper nocet. 2. lib. capit. 13. Plato ad finem dialogi De natura inquit: Tertia motionis species aliquando ijs, quos vehemens cogit necessitas, utilis: aliter verò nullo modo ei qui mentem habeat suscipienda medicorum illa purgatio est, quæ pharmacis fit. morbi enim, nisi qui magna habent pericula, pharmacis irritandi non sunt. Hippocrates libello De medicamentis expurgantibus, vsque adeo illorum vsum reformidat, ut in acutis febribus, illis nunquam utendum esse, usque dum febres remiserint, decernat. Cùm ergo ex assumptione pharmaci magis uideatur corpus permutari & perturbari; uidetur etiam necesse esse maiori uirtute ad illius usum, quàm ad missionem sanguinis. Adde; ex errore qui contigerit in expurgatione, minùs emendari posse noxas, quàm ex errore in sanguinis missione. Nam etiam si sanguis mitti incipiat, uel citra uirtutem. non admodum graue periculum est. potest enim sisti, cùm uidebitur aut uirtus labascere, aut permutari color. At uerò quod semel deuoratum est pharmacum, non possumus rursus educere. quod si ad uomitum cogimus; neque id sine periculo fit, quin nimia humorum copia uomitum medicamenti consequatur. Ergo his omnibus rationibus uidetur effici, maiori uirtute opus esse ad expurgandum Sed controuersia ita constituta est. Quid alij dicant de hac quæstione, non curo: quid ego sentiam breui dicam. Priora argumenta mihi uidebantur probare; ad mittendum sanguinem opus esse maiori uirtute. Nam quanquam medicamenta per se deijcerent uirtutem alterando: tamen ex accidenti iuuant magis, euacuando noxios humores. Reliqua omnia argumenta illud monstrant, debere nobis, cùm expurgationem aggredimur, constare: magis esse uirtutem necessariam ad sustinendum, quam in missione sanguinis. quia si semel erratum sit, non est tam promptum emendare. Sed multum interest ita dicere: aut, maiori uirtute esse opus. Itaque uirtus debet magis constare ad mittendum sanguinem. sed debet magis constare: esse uim quæ toleret, cùm accingimur ad expurgandum. Neque uerò admodum est intellectu difficile, si quis animũ ijs quæ modò diximus, aduertat. Nam cùm ad unum quodque auxilium certus quidam uirtutis gradus necessarius sit, atque is ipse qui à medico requiritur, coniectura quadam inuestigetur: fieri potest, ut ad expurgandum minori facultatis gradu contenti simus, tamen ut in hoc ipso cognoscendo maiorem coniecturæ euidentiam desideremus. quoniam scilicet, si coniectura nos fallit, minus emendari potest malum; quàm si ea uirtus, quam ad mittendum sanguinem necessariam esse censemus, tã integra

Contr. decisio.

non

non adsit, quàm adesse putamus, quum primùm sanguinis missionem iniungimus. Itaque ad expurgationem non adeò magnum uirtutis robur requirimus: tamen coniecturam necessariæ virtutis eò clariorem esse optamus, quò difficilius est, ubi uoratum est pharmacum, factum infectum reddere. Hic meus censor non tantum repugnat, sed stomachatur etiam, nō potens iam ferre meas nugas. qui scilicet dico, certiorem coniecturam pro curandam esse ad expurgationem: ut pote quæ minùs sisti possit, si audaciùs sit tentata, quàm ad missionem sanguinis, quæ sisti potest.. Quasi (inquit) non semper oporteat summam diligentiam adhiberi, ut constet quantum uirium in ægroto sit. Ego verò non ita dico. sed quasi non semper nobis possint, etiam adhibita summa diligentia, omnia euidenter constare, ac proinde non omnia agantur summa cum certitudine; sed quædam cū quadam cautione, quædam etiam tentandi gratia, quædam etiam cum periculo, quædam etiam in re desperata cum quadam temeritate, in quibus ratio non iuuat. Nimirum est hæc ars coniecturalis. proinde dico, in re ob virium infirmitudinem dubia posse te magis audere secare uenam, quam pharmacum tribuere. Tu non aliter potes repugnare, quam dicens tibi nullam unquam re esse dubiam. Sed si tu te nunquam hæsitare an satis sit uirium, & nihil unquam tentare antequam quantum exquisitè virium sit, euidenter agnoueris, & nihil vnquam de futura tolerantia timere, denique nihil in ijs quorum curationē persequeris, habere dubium affirmas, ego verò me æpe his solicitari timoribus dico vter magis, nugabitur? ego certè non nugabor; quia conscius mihi sum mè multa dubitare; sed neque tu: quia nihil non scis certissimè. credo equidem. Sed neque proinde debes stomachari mihi, qui iuxta meam infirmitatem, quin etiam aliorum omnium mortalium, te uno excepto, disputo Ante te nondum venerant secula ad istam irrefragabilem sapientiam. audieram ego Galenum fatentem hāc nostram artem esse coniecturalem, maxime cùm praxise accomodat: (quia scilicet singularium non est scientia) atque omnium maximè coniecturalē eam facere quantitatem auxiliorum. quia scilicet non potest euidenter constare quantum exquisitè sit, neque quod morbus petat, neqe quod uirtus ferre possit. Docuerat me Galenus, etsi cui videtur non posse ferri auxilium aliquid cum periculo facere. Celsus etiā dixerat, vt præfato periculo, etsi vis non satis videatur constare, aliquid cum periculo tentemus. Hippocrates etiam mihi persuaserat millies tentari multa cum quadam incertitudine. proinde ego dixi, Si audendum aliqui sine magna constantiæ virium certitudine, tentari tutius missionem sanguinis quam expurgationem. Tibi qui es omniscius, non opus erit hæc mea monitio; tamen permitte rudioribus ea vti, & ne puta nugas. Sed si Socrates, quia nihil se putabat scire, omnium mortalium meritò sapientissimus fuit iudicatus: qui nihil, se ignorare putat, meritò iudicetur omnium mortalium qualis? Sed redeo ad rem Eisdem de causis inconsultum esse puto: expurgationem vsque ad animi deliquium aliquando tentare. Nam quanquam dictū est ab Hippocrate pri-

Obiectio dissoluitur.

Expurgationē vsque ad deliquium animi tentare, inconsultum.

ſit tractis ſuccis vi medicamentorum:ſed reliquis paribus, eò faciliùs extrahuntur,quò ſunt tenuiores.nam eò etiam ſunt fluxiores: vt mox oſtrabimus paulòpoſt,loquentes de vocata ſuperpurgatione. Huc enim refertur tota cauſa:quò bilis prodeat ante pituitam,& hæc ante atram bilem. ergo extenuatione debet medicus vti ſemper,in præparandis humoribus;ſiue illi craſſi natura ſint,ſiue tenues. craſſitudo enim perpetuò officiet, tenuitas nunquam poteſt nocere, etſi ſit ſuccus euacuandus tenuiſsimus. Proculdubio ita ſenſit:qui in acutis morbis nonnunquam in ipſo principio,turgente,ſcilicet,materia,etiam ſine præparatione expurgandum ſuaſit, ac multò magis Galenus, qui, Niſi quis,inquit,nactus fuerit occaſionem a quam mulſam exhibendi,in qua hyſſopum,origanum ve, aut tragoriganum incoctum fuerit,vel pulegium. Conſtat hos morbos ex tenuibus ſuccis pendere: in quibus tamen attenuantia dari iubet.quoniam ſcilicet, vt Galenus inquit eodem commentar.24 primæ Aphoriſm.Hæc igitur abeſſe oportet:humores autem,quammaximè fieri poteſt,eſſe fluxui paratos,hoc eſt tenues,& nullum lentorem participantes. Aliter ſenſit Auicenna,qui Fen prima quarti c. De curatione vniuerſali febrium putridarum,ita ſcripſit: Et digeſtio quidē in groſſa, eſt æquatio eius cum ſubtiliatione: in ſubtili eſt æquatio eius cum ingroſſatione. Itaq; huius autoris ſententia eſt; humores tunc optimè ad expulſionem præparari,cùm reducuntur ad mediocritatem ſubſtantiæ. ad quā reductionem conſtat craſſa attenuari,& tenuia craſſeſcere. Hanc ſentētiam inſequentes, qui in ſchola barbarorū nutriti ſunt, vtuntur hodie ſerapijs nunc tenuantibus,nunc craſsitudinem inducentibus, illis in morbis pituitoſis & melancholicis, his in bilioſis. Vtuntur exempli gratia in illis oxymelite,in his ſerapio acido ſimplici,putantes quidem illorum multi hoc craſſitudinem inducere. Sed falluntur.nam acidum ſimplex refrigerat ſine craſſitudine,cùm aceto ſit incidendi uis. quare non ſunt audiendi,qui quò Galeni nimis videantur ſtudioſi, acidum omnino ſecludi uolunt, oxymelli illi perpetuò præferentes. cum tamen non dubium ſit, quin in ardentiſſimis febribus maior illius vſus ſit, quàm huius. Sed modò non loquimur de materia medicinali, ſed illorum ſententiam enarramus, qui ad mediocritatem ſubſtantiæ reduci debere putant ſuccos expurgandos. Cuius ſententiæ hæc ſunt, vt vulgatisſima, ita firmiſsima argumenta. Facilius expelluntur quæ mediocris ſubſtantiæ ſunt, quàm quæ tenuia: ergo melius eſt ſuccos mediocres fieri, quàm tenues. Quòd verò melius expellantur mediocria, probant exemplo illorum, quæ proijciuntur: quæ contingit difficile proijci, vel quia grauia admodum ſunt, uel quia nimis leuia, vſque adeo ut impetum non recipiant. Præterea argumentantur; minimè attenuandum eſſe, quoniam oportet nos perpetuò naturam imitari, illa verò quæ coquunt perpetuò facit craſſeſcere. Addunt, tam tenues eſſe poſſe ſuccos, vt imbibantur in poros tunicarum, & propterea minùs commodè expellantur. Argumenta hæc quanquam firmiſſima ſunt eorum, quæ illi proponunt, tamen nequaquam ſunt ſolutu diffici-

Auicennę opinio alia.

Argumēta quibus opinio Auicen. confirmatur.

Contr. decisio, vnde ſolutio arg. conſtat.

Hh lia,

lia, si semel opinio intelligatur. Quo ergo intelligamus prosintne tenuitas semper ad expulsionem facilem, an nonnunquam obsit: considerandū est, quadrifariam rem aliquam expelli alicunde posse. vel enim impulsu proijcitur, vel est succus qui fluit, aut suo pondere, aut successione eius quod euacuatur, autcunque aliter: uel exprimitur de uase aliquo compresione ipsius uasis: aut à re aliqua, uirtute trahendi prædita, extrahitur. Quod impulsu proijcitur, constat duplici de causa posse male proijci: aut quia nimis reniti tur, ut lignum graue, & crassissimus succus: aut quia facillimè cedit, ut leuis festuca. quæ, quia non resistit, impetum non incipit, & tenuissimus succus, qui diruptus facilè non truditur ui impellentis. Succis qui fluunt his quoque aut crassitudo obstat, aut tenuitas. nam crassi succi hærentes non fluunt: tenuium, quoniam in arctos poros imbibuntur, bona pars manet. propterea utrem, plenum pice aut oleo, nunquam possis integrè purgare. quæ uero compresione expelluntur; hæc, quò minus resistunt, eò exprimuntur faciliùs. ut & illa, quæ extrahuntur; uirtute aliqua extractoria. Igitur succi qui euacuantur, aut uenarum compresionibus aut virtute trahente; tenuitate egent; quæ impulsu, mediocritate substantiæ. Propterea quæ de uenis expelluntur, attenuari perpetuò à medicis debent, quippe quæ expelluntur, partim à uirute naturali explutrice, cuius motus compresio est: partim extrahuntur medicamenti trahentis ui, ut nono lib. monstraturi sumus. quæ uerò de thorace excreando reijciuntur; tunc expelluntur commodissimè, cùm mediocris sunt cōsistentiæ. proinde fit, ut cùm inter præparandum humores ad expulsionem, attenuationibus utamur semper: tamen eclegmata sputum promouentia, nunc sint attenuantia, nunc crassitudinem inducentia, pro modo materiæ morbi.

Quis v-sus potio tionum crassitu-dinem in-ducentiū

Sed roget nos aliquis, nunquid potionum, quæ crassitudinem inducunt, nullus vlus est, præterquam in thorace? Est sanè aliquis. cogimur enim sæpe succos uenarum crassos reddere: ut in his qui propter nimiam illorum tenuitatem exoluuntur facilè: & cùm cohibemus immodicas euacuationes, aut fluxiones. Sed modò hoc vnum diximus, ad præparandum succos, quò rectè cedat euacuatio, nunquam crassitudinem inducentibus utendum esse, præterquam in thoracis affectionibus. Illud quod de con coctione dictum est, propria indiget disputatione: propterea seorsum hoc

Quod de cōcoctio-ne obijcie batur, sol uitur.

docebitur sequenti capite. Interim citra demonstrationem dicimus; omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus reddi crassiora, atq. ita naturam crassitudinem efficere, cùm coquit. tamen medicum non debere perinde facere. nō enim medicus & natura operātur propter eosdē fines, sed lōgè diuersos. præparat enim medicus, quò euacuet; natura, quò retineat, & sibi simile red dere. quod cùm non potest propter ineptitudinem materiæ, quam commu tat, consequi, & humor ipse consequutus est optimam concoctionem, quā poterit: tunc demum ipsa natura ueluti desistens à commutatione, ad expulsionem conuertitur. proinde ante humoris concoctionem nunquam natura adminiculatur euacuantibus. quoniam scilicet eo tempore alio inten dit

dit. Explicat Gal. comment. 22. sectione prima Aphor. Constat ergo, cùm medicus & natura propter contrarios illus operentur; non mirum esse, si procedant contrario modo natura scilicet crassitudinem inducente; medico attenuante. Sed hæc quæstio quò clarior euadat proxima eget, ad quam proinde iam venio.

An concoctio semper crassitudinem pariat.
C A P. XII.

VT autor est Aristoteles. 4. lib. Meteoron cap. 2. in vniuersū omnia quæ coquuntur, ex tenuioribus crassiora redduntur. Itaque concoctio quemmadmodum Galenus etiam docet, omnia cogit, ac crassescere facit. nque hæc sententia euidentia caret; si quis naturam concoctionis, & modum quo fit, consideret. Dicent Aristotele (à nullo enim commodius, quæ ad philosophiam spectant, pati posse puto) concoctio est pesfectio à calido innato ex oppositis patibilibus. fit autem concoctio hoc modo. Cum omnia quæ coqui possunt, constent calido frigido, humido & sicco; calor cuiuscunque rei est, qui continet humida & sicca in perfecta, mistione. cùm ergo contingit natiuum calorem imbecillum esse; contingit statim male siccas & humidas partes in mistione contineri. non enim continentur rectè ab imbecillo calore: & propter humor redundat in contenti, in rebus crudis & putribus. in vtrisque enim debilis est naturalis calor, & ideò vtraque harum corruptionum emendatur concoctione, cruditas (inquā) & putredo. quoniam per concoctionem perficitur augeturque calor, & humidum ad perfectam mixtionem cum sicco reducitur. Constat perfectionem, quam comparat res quæ coquitur, esse in incremento caloris naturalis, & ex oppositis patibilibus; & toto tempore quo res coquitur, calorem in opposita patibilia operari interim absumitur totus humor inutilis, & malè contentus: reliquum humoris miscetur cum terreis partibus. Igitur resolutis tenuissimis partibus, & reliquis permistis cum partibus terreis; constat rei, quæ coquitur, fieri crassitudinem. Sed neque in hac sententia Aristotelis & Galeni uoluit Auicenna acquiescere, quin potiùs Fen. prima. 4. cap. De curatione vniuersali febrium putridarum, aliter commentus est: fieri nempe concoctionem nunc crassitudine, nunc tenuitate aucta, prout res quæ coquitur, crassa est aut tenuis, ut capite proximo de illius opinione diximus, referentes illius verba. Putant enim omnes illius assecla; in concoctionibus naturam modò crassitudinem, modò tenuitatem augere; atque ita medicum nunc debere hoc, nunc illud facere prorsum intelligentes non oportere, vt natura & ars in hac parte eodem modo procedant: quin potiùs rationi magis esse consentaneum, vt contrario modo cum propter cōtrarios fines operentur, ut ultimis verbis proximę quęstionis diximus. Sed melius fuerit autoris verbis omisis, cōtrariæ sentētiæ argumenta propoue

Quid concoctio ex Arist. et quo modo omnia crasset.

Sdnten. Auicen Galen. et Arist. cōtraria.

Hh 2 re, si

Quibus arg. sententia Auicenna roboretur. re, si quæ sunt nō contemnenda. Multa, dicunt, per concoctionem genita, tenuiora sunt illis ex quibus generantur. nam chylus ex pane fit, & sanguis ex chylo, & ex sanguine spiritus. tamen spiritus sanguine, & hic chylo, & chylus pana tenuior est substantia. igitur non perpetuò concoctio crassitudinem auget. Præterea vrina cruda est, cùm aut nimis est crassa. aut nimis tenuis, cocta, cum substantia mediocris. & vt urina nimis tenuis, dum coquitur crassa fit: ita nimis crassa, dum coquitur attenuatur. Adde videri alicui posse, ea quæ coquuntur neque crassa, neq; tenuia fieri, sed talia perseuerare qualia à principio fuerint. Nam neque ratione eorum quæ separantur de re quæ coquitur, neq; ratione eorū quę retinentur, videtur in crassitudine permutari. vtraque enim videntur æqualiter crassitudinem ab altera parte, atque ab altera tenuitatem facere. videtur res cocta, quia resoluitur humor malè contentus, crassescere: sed tenuari, quia secernuntur fæces crassæ. Non aliter propter ea quæ retinentur, vt crassescent tenuia cumm crassis, ita attenuabuntur crassa cum tenuibus permista. Videntur ergo quę coquuntur hac ratione aut omnino non permutari, aut mediocritatem consequi. Hæc argumenta, & illius verba, interpretes Auicennæ in mille barbaras commentationes coniecerunt. Est qui dicat, alimētorum, quæ in humano corpore coquuntur, quædam conuerti in membra dura, aut partes crassas, cuiusmodi sunt ossa: quædam in substantias tenues, cuiusmodi sunt spiritus: alia in mediocres, cuiusmodi sunt caro & pinguedo. Quæ ergo in crassa conuertunt, omnia concoctione crassescere: atque de his loquutos fuisse Aristotelem & Galenum: reliqua attenuari, atque ita, concoctione non crassescere, verè dictum esse. O pulchrum conciliatorū: profectò est hæc interpretatio ineptissima. Nam quæ vniuersè protulere autores, qua ratione cogantur de his aut illis tantùm intellexisse? an dici potuit clariùs quàm necesse est cocta crassiora & calidiora esse? Adde Aristotelem demonstrasse, quæ coquuntur crassescere, ab efficiente concoctionis causa sumpto argumento, (quoniam, inquit, calores oēs reddit calidiores, & ficciores & magis crassas) non ex his q̄ p concoctionem generantur. Est alter qui acriùs videtur commentatus, sed falsò nihilominus, dicens; rem propriè subiectam concoctioni non esse eam, quàm communi sermone coctam dicimus, vt panem, carnes, aut pomum, aut quodcunque tale: sed partes illius humidas. quare cùm humidæ partes perpetuò permisceantur cum crassis, fit (inquit) vt quod propriè concoctionem accipit, perpetuò crassescat: tamen res quæ coquuntur, modo crassescant, ut cùm ex medulla os fit, modò attenuentur, vt cùm ex sanguine spiritus. Sed hic non videtur legisse Aristotelem citato nuper loco, quo ita scripsit: Concoctio est perfectio à naturali & proprio calore ex oppositis patibilibus: hæc autē sunt, propria vnicuique materia. Hactenus Arist. quibus uerbis apertè docet: propriam materiam esse opposita patibilia, hoc est, humidum & siccum, non humidum tantum. Quod intelligentes, alii dicunt, subiecta concoctioni esse humidum & siccum, & alterum illorum

Decisio quędam contr.

Refutatur.

Decisio altera.

Reprobatur.

Aliorū sentētia.

lorum ſemper attenuari, atque de eo ſententiam Ariſtotelis & Galeni ueram eſſe alterum craſſeſcere: & rem ipſam totam quæ coquitur, modo craſſeſcere, modo attenuari. Sed hi (ut neque priores) non loquuntur ad mentem autorum. apertè enim Ariſtoteli & Galeno, cum dicunt res per concoctionem craſſeſcere, ſermo eſt de rebus ipſis quæ coquuntur, non humidis aut ſiccis, in illis, partibus illud enim dicitur actione aliqua craſſeſcere, quod poſt eam actionem craſſum dicitur. Sed à Galen. ita dicitur. 2. Prognoſt. 33. Concoctiones autem craſſas reddunt non urinas ſolum, ſed & deiectiones ijs qui bene coquunt in uentre, & ſputa peripneumonicis & pleuriticis, & pituitam in catarrhis & grauedinibus, & lippitudinem in oculis, & pus in vlceribus. itaque ipſum ſputum, non humida in illo pars craſſeſcit: ſi quidem quod coquitur, illud idem craſſeſcit. Nos ergo nullam harum commentationum inſequimur, ſed ipſam per ſe autorum ſententiã amplectimur dicentes: res omnes concoctione craſſeſcere. Nam quanquam ex pane fiat chylus qui pane eſt tenuior, tamen noſtra ſententia non redarguitur excernútur enim ex pane multæ fæces quod ſuperat ſecretis fæcibus concoctione craſsitudinem comparauit. At que illud tantum eſt coctum reliquum ſecretum, vt inutile, eodem modò de vrinis craſsis, quæ dum coquútur, tenuiores uidentur fieri, ſentiendum eſt. craſſeſcit enim reuera propria liquoris ſubſtantia: ſed tota vrina tenuior fit, ſecretione craſſorum humorum, qui cum liquore erant confuſi. Hæc verò quæ ſecernuntur, non ſunt rei, prorìe ſubiectæ concoctioni, pars: ſed propriè illi paſsioni ſubiectum dici debet reliquum quod ſecretis ex crementis idoneũ eſt ad concoctionem. A quo facta etiam omni excrementorum ſecretione, conſtat; alibuid neceſſariò, toto tempore concoctionis, vi caloris actum affluere: atque ita rem ipſam, quæ coquitur, craſſeſcere, non cauſa eorum quæ excernuntur vt recrementa, (nam hæc nihil detrahũt propriæ ſubſtãtię craſſitiei aut tenuitati) neque ratione eorũ quæ manent permiſta ſed ratione earum partium, quæ quanquam vtiles ſint & concoctioni idoneæ actione caloris abſumuntur. Hic oportet meminiſſe illius quod in tertio huius operis libro diximus, diſputantes de craſsis vrinis: poſſe ſuccũ aliquem habere craſſitudinem propriam ſubſtantiæ, quod eſt eſſe craſſarum partium aut permiſtione rei alterius craſſæ, quæ non eſt propriæ ſubſtantiæ craſsitudo. Cuius diſtinctionis ſi non ſumus obliti, nihil amplius deſiderat præſens diſputatio. amittit enim vrina (vt res alia quæcunque poteſt) concoctione craſsitiem. quam habet ex permiſtione ſubſtantiæ alterius: ſed propriam non poteſt. quin potius rei, quæ coquitur, ſubſtantia ſemper redditur craſſa.

Refellitur.

Autoris ſententia qua deciditur controuerſia

Sitne concoctio ad expurgationem neceſſaria, ſi ſucci non turgent. C A P. X I I I.

SCRIPTVM eſt ab Hippocrate. 1. Aphoriſm. 22. cocta medicari & mouere, non cruda; neque in principijs, niſi turgeãt. plurima verò nõ turgẽt.

Qua sententia apertè vt in alijs innumeris locis Hippocrates docet; non esse vtendum expurganti medicamento ante concoctionem succorum. sed quatenus sit necessaria concoctio ad expurgationem, vocatur in dubium. An eatenus, vt nunquam sit aggrediendum expurgare ante concoctionē; nisi succi turgētes sint: an aliquando liceat, sed rarò; an aliquo modo liceat, aliquo modo secus. Nonnulli sunt qui contendant; omnino nunquam licere expurgans medicamentum propinare, ante concoctionem, extra turgentiam. quoniam dicunt vniuersalis assertionis vim habere sententiam Hippoc. qua dixit; non mouendum cruda: & si quæ alia foret expurgandi occasio; vt turgentiam excipit, illam videtur excepturus. Præterea tam multis in locis, tam diuersis, tam constanter; hoc idem ab Hippocrate & Galeno scriptum est, nullius alterius expurgandi temporis facta mentione; vt hinc haud dubiè videatur constare; hanc fuisse illorum sententiam. vigesimo quarto Aphor. primæ particulæ, In acutis passionibus rarò, & in principijs, pharmacis vti. Galen. in comment. In longis morbis semper oportet concoctionem expectare; in acutis verò cùm turgent, & in ipso principio possumus medicamentis purgantibus vti. quarto Aphorism. decimo; Medicari in valde acutis, si materia turget, eadem die. cunctari enim in talibus malum est. quarto De ratione victus comment. quadragesimo tertio Galen. ita scripsit: Quod corpora expurgare cauendum est, omnino apparente cruditate in succis docet. libello etiam Quos & quando, hoc idem docet. sūt præterea innumera alia loca, in qbus partim licere purgare cùm adest turgentia, partim non licere nisi adsit, dicunt grauissimi autores: tamen qui purgationem sine concoctione aut turgentia permittat, est nullus locus. Addunt his rationes ab eisdem autoribus petitas. Renitente natura euacuationi, non potest ea bene succedere. sed cùm humores non sunt cocti, retinentur à natura. ergo natura; vsque dum concoctio est facta, retinens renititur trahentib. medicamentis. quare necesse est (dicunt) vt similia consequantur symptomata illis, quæ fiunt dato pharmaco sano hōi: vt scilicet pharmaco nō valēte extrahere propriū humorē, illic quia nō est, hic qa retinetur à natura, carnes sanè colliquētur. unde tormina, mordicationes, vertigines, & qđ est multò deterius, cōuulsiones. Aut ergo hæc accidēt; aut saltē extrahetur plus boni succi, quoniā hic coctus est quá mali, q. crudus est, & nō cedit. Cùm verò succus est coctus, aut si incoctus sit, nō retinetur, qđ ex turgētia cognoscimus: (fit enim turgentia mēbris hinc inde expellentibus, quā à se excutiāt) natura adminiculatur expulsioni; cùm succus morbi coctus est; quia nō potest amplius emendari; desistens à concoctione naturæ conuertitur ad expulsionē. Turgētem materiam, quia nō potest ferre illius acrimoniam aut multitudinem, expellit. quare in his rectè cedit expurgatio, alioqui nullatenus. Præterea humorum concoctio in uenis similis est concoctioni inflāmationis, conferente Galeno tertio De præsagitionis ex pulsibus capite 6. & primo De differentia febrium. Sed ea quæ inflammata fuit, ante concoctionem, nec medicamento, nec aliter

Quorundam opinio, nunquā licere purgare ante cōcoctionē extra turgētiā.

aliter ſoluuntur:nec,ſi ſeces per mediū inflammatā particulā, quidquā materiæ fluxionis poſsis detrahere. ergo ſimile quiddam cōtingit in morborum initijs. De inflammationibus quidem dictum eſt hoc ab Hippocrate 4. De ratione victus in acutis cōtextu 22. his verbis: Quicunq; ea quæ inflā mantur, morborū inter initia parāt medicamēto ſoluere; eius quod intentū inflamatumq; eſt, nihil auferūt. Gal. in comment. ſententiam transfert ad omnes morbos, pendentes ex materia, quæ debeat coqui. Præterea ſi quis medicamento vtitur materia cruda in morbo ſoluendo per concoctionem, non poteſt non prorogari morbus. Nam quemadmodum dicitur contextu 44. quarti De ratione victus acutorum. ſi quid moueris circa ventrem, vrina non coquetur, ſed febris citra tum ſudorem tum iudicationem, in longum protrahetur tempus. Galenus in commentar. monſtrat; purgationes cōcoctionibus aduerſari. quia concoctioni confert quies, & modicus calor: purgantia ſunt immodicè calida, & vehementer mouent. Ergo rectè hi uidentur colligere; Si morbus coquendus eſt, nunquam aggrediendū eſſe expurgare. ſed coquendus eſt quicunque eſt crudus, & non turget. ergo nullus admittit expurgationem, præterquam qui coctus eſt, aut turgens. Aliter interperetatur Auicenna ſententiam hanc Fen. 4. primi capite 3. dicens, Galenum ſenſiſſe; in morbis longis perpetuò expectari debere concoctionem, in acutis non perpetuò; ſed nonnunquam licere uacuare inter initia, præcipuè uerò cùm turget materia. Permotus eſt ad hanc interpretationem, quantum ego intelligo, illis uerbis, quæ retulimus ex 24. primæ ſectionis. quæ eadem dicit libello Quos & quando, capite 5. ita ſcribens: In his autem qui iam ægrotant, in longis ſemper oportet concoctionem expectare: in acutis autem cùm turgent, inter initia poteſt fieri purgatio. Tamen Auicennæ ſententia eſt, citato loco; in quocunque morbo non turgente melius eſſe concoctionem expectare, ſi modò liceat per facultatem & morbi magnitudinem. Sed ſi (inquit) non fuerimus ſecuri, quòd virtus uſque ad maturitatis horam perduret, euacuabimus eam. Hanc expurgationem, quæ ante concoctionem fit, uocant Auicenniſtæ cum ſuo autore minoratiuam alteram eradicatiuam. De hac dicunt ſententiam illam, Cocta medicari, eſſe uniuerſalem, non de minoratiua. uocāt in ſuam ſententiam Galen. commentar. 29. ſecundi Aphoriſm. vbi inquit; Melius eſt in principio vacuare, quò minorem iam factam materiam, facilius poſsit natura coquere. Conſtat enim ex his verbis, ut nonnunquam ex purgauerit Galenus non ſolùm ad extirpandum morbum, ſed etiam ad detrahendū aliquid quantitati materiæ. Neq; uero hic uidetur locum habere ſolutio ea, qua paſsim vtuntur contrariæ ſententiæ aſſertores, dictum ſcilicet id eſſe, cùm materia turget. nam cùm turget materia, non eſt ſpectanda illius cōcoctio. Quòd uerò hic loquatur de morbo, in quo expectari oportet concoctionem materiæ, palam faciunt ſequentia uerba: Quò minorem iam factam materiam faciliùs poſsit natura coquere: & ipſius Galeni enarratio. Habet enim ſententia: Cùm inchoant morbi, ſi quid uidetur mouendum,

Auicennæ ſententia priori cōtraria.

dum monet illud, Si quid videtur mouẽdum, ita enarrauit Galenus; Non si materia turget, moue, sed si qua est salutis spes, moue. Sed confirmant hi suam sententiam his argumentis: Si quis laboret febre, & crudus adhuc succus sit, sed sit illius tãta copia vt non sit spes, fore, vt natura possit illam vincere, nisi aliquantum deoneretur, neque alia quæquam se exhibeat deonerandæ naturæ via, præter expurgationem; quid faciendum? an non expurgandum est, vt dicebat Galenus, quò reliquum possit natura coquere? non dicũt; sed qui in hoc malo cõstitutus est, ut insanabilis est prognosticis relinquẽdus: scientibus nobis ut habet Galenus cõmẽtar. 29. 2. Aphoris. moriturus nõ esse adhibendas manus, ne, ut dicit nono capite vndecimi Meth. remedia quæ multis fuere auxilio, apud vulgus infamemus. Sed alij, quanquam difficilem putent hanc constitutionẽ, non tamen adeò grauẽ, ut destitui oporteat ægrotantem: quin potiùs & prudens & pium putant consilium Thucydidis, quod Galenus ipse commendat decimo Methodi capite decimo: Agentes aliquid vel periclitari. Quibus enim (inquit) alia non est salutis uia, & ea quæ est unica, dubia est; necessum, arbitror, his est aduersos periculis ire. & paulò infrà: Quantò itaque satius est aliquid bona cum spe facientes, uel periclitari; quàm sine spe certò perire; tantò satius est, potentibus præsidijs pugnare, quàm nihil agere. Idem est consilium Celsi quod & Thucydidis, decimo capite secundi, ubi scripsit, de simili quodam agens discrimine; Satius est anceps auxilium experiri, quàm nullum. Quid quod ab Hippocrate uniuersè dictum est, πέπονα φαρμακεύειν, καὶ κινέειν μὴ ὠμά id est, *cocta medicari, & mouere non cruda*. Est qui respondet artificiosè, non, ut illi, distinguens minoratiuam ab eradicatiua: (hoc enim plurimũ sapit barbariem) dictũ esse ab ipso Galeno in innumeris commentarijs; nullam sententiam Hippocratis: quamuis vniuersè prolata sit, uim habere vniuersalis, sed doctrinalis vocatæ. atq. omnia curationis præcepta cedere præcepto subueniendi ei, quod magis vrget. hoc enim est præceptum summũ tertio Methodi: potissimùm cùm uirtus labascit. cũ decimo tertio Methodi capite nono, prima oĩum indicatio sit à uirtute. Quid, nõne illa sententia uniuersalis est? ὑγραὶ πᾶσαι δίαιται τοῖσι πυρεταίνουσι συμφέρουσιν, q̃ ita transferunt: (& trãslatio consonat magis cum enarratione Galeni, q̃ cum autoris uerbis) *Victus humidus febricantibus omnibus confert.* tñ Galenus statim excipit propter contrarias indicationes hydropicos, qui febricitant. itaque nullum tale præceptum inuiolatum est. Hæc omnia tam sunt Galeni doctrinæ & rationi medicæ consona; vt nullus contrariæ sententiæ assertoribus supersit proteruiẽdi locus. nisi dixerint, rectè quidem hæc dici, si in homine illo quẽ descripsimus, aliqua esset dubitãdi occasio: sed nullam esse talẽ. quin potiùs euidẽter intelligi: nihil euacuari posse, quin hõ iuguletur. Hic ergo constituta tota controuersia est, an intelligi possit ex ratione, aliquando, cùm neque concoctio sit, neque turgentia, tamen posse expurgationem aliquo pacto hominem iuuare. quod si semel monstratum fuerit, erit mihi hæc sententia probabilior. Primùm omnium illud satis constat;

Aliorum opinio.

Quid ad Hippoc. respondetur.

Autoris sententia qua deciditur controuersia

conſtat; licere vti in morborum principiis ante quam materia coquatur, expurgatione, cùm ea vt reuellens auxilium ſuſcipitur, præcautionis gratia. Nam ab Hippocrate quarto De ratione vict. acut. ſexageſimo quarto ita ſcriptum eſt: Hos ſi ab initio purgare volueris, id ante diem quintũ facito, ubi venter murmurauerit: ſi non à medicamentis abſtineto uerũ ſi murmurauerint, fuerintque excrementa bilioſa, ſcammonia mediocriter purgãtur. quantum verò ad aliam pertinet curationem; quàmaximè exhibere tũ potus, tum ſorbitiones, vt melius æger habeat, niſi remisſione facta; decimam quartam fuerit egreſſus. Galenus in comment. inquit: Oratione morbum ante decimum quartum diem coqui non poſſe ſignificat. Purgat igitur Hippocrates in morbo coquendo non ante decimumqartum diem, aut quintum. quin etiam paulò infrà Galenus commentario ſeptuageſimo ſexto inquit: Prima interdum die, & ſecunda, & quarta, & interdum quinta medicamenta dedimus, & non in quarta, ſolum, quomodo is dixit. tamen in his locis fit expurgatio, vt diximus, reuellens; quam proinde expedit in principio fieri. Sed & cùm euacuationis gratia expurgamus, ego nõ video, cur tam ſit inopinabile, hominem illum, quem ante concoctionem metu multitudinis expurgari dicebamus, pharmaco iuuari. An quoniam, vt illi dicebant, plus extrahitur boni ſucci, quam inutilis? dubium id quoque. ſed vt ita fiat cùm conſtat virtus in eſſentia, tamen periculum ſubit, quia aggrauatur: iuuant tales euacuationes quammaxime. ſæpe hoc accidit phlebotomijs admodum proficuis, ut plus boni extrahant, quam mali An quia dictum eſt ab Hippocrate, Non cedit cruda pasſio; ſcis, illud de inflammationibus dictum eſſe. translata eſt ſententia ad febres, fateor ſed quanquam ratio eſt ſimilis, non eſt par. nam vides quantum interſit ad facilim eductionem, ſuccos eſſe in parui s venis, aut in magnis. At, dicis euacuationes impediunt concoctiones concedo. ergo non eſt vtendum ea ante concoctionem. nego. nam iſtud eſt legitimè curare: ſed quod magis vrget, ſubuertit nonnunquam legitimam curationem. Impedit potus frigidę concoctionem tamen tam ardens poteſt eſſe febris vt ad illam propinãdam cogamur ſanè iſta ratione omnem etiam alimentorum exhibitionem ſuſtuleris. omnia enim impediunt concoctionem. Conſtat, arbitror, iam non tã eſſe euidens hominem illum moriturum; quin potiùs dubiam, ſed aliquam tamen eſſe ſalutis illius ſpem. Sed ne omnia reſpondendo peragantur, demonſtro; ſuccedere nonnunquem poſſe expurgationem citra concoctionem aut turgentiam. Eſt, cum natura adminiculetur euacuationibus humorum, neque coctorum neque turgentium. igitur aſſertio eſt vera. Propoſitio monſtratur. nam fieri poteſt; ut natura humorem incoctum propter non malitiam velit expelſere, & tamen propter multitudinem mouere non posſit. quo tẽpore conſtat futurũ, vt non turgeat ſuccus, cũ is non posſit à natura moueri: & vt natura ad minicubtur euacuationi, cùm illa nõ retineat, quia vult retinere, ſed quia non poteſt expellere. Quod ſi nõ admittis hypotheſim; conſidera ſæpe fieri euacuationes ſymptomaticas uocatas: iu qui-

Purgatio reuellent in principio debet fieri.

Vtilis esse potest nunquã euacuatoria purgatio citra concoctionem & turgẽtiam

in quibus natura expellit, quæ propter maliriã aut multitudinem non poteſt retinere. tamen quæ ita expelluntur non ſemper turgent, cum imminẽt illæ excretiones. Conſtat igitur nonnunquam naturam velle expellere ante concoctionem, & tamen ſuccum non turgere. quo tempore adminiculabitur natura euacuationi, & ita rectè poterit ſuccedere expurgatio. & fortaſſe minimum euacuabitur vtilis ſucci, & noxij plurimum. Quidam, nimius concoctionis aſſertor, huic argumento tacite reſpondens dicit. Cum autem ſæpe videamus ægros per malas criſes mortuos, per eas ſanè quæ crudis morbis fiunt, quamuis aliquando iuuerint, non expedit medicum eaſdem imitari, niſi omnimodo naturam imitaretur cùm prodeſt, non cum nocet prodeſſe autem videmus, cum euacuat humores coctos. hæc ille. Nõ video quid poſsint hæc verba ſignificare. ſi quis ſingula conſideret, uideat, ſignificare nihil. Sed ille dicere uoluit, quantum ſuſpicor, non oportere imitari naturam in ijs quæ plerunque nocent, etſi aliquando iuuent, ſed ſolum in ijs quæ prodeſſe ſolent. Tamen intelligat in legitima curatione ſolum, & cùm dantur induciæ, verum eſſe illud; non tamen ita in vrgentibus nimirum cùm legitima ratio curationis ſe exhibet, non debemus, imitari quæ tantùm proſunt, niſi etiam ſoleant prodeſſe. Tamen in manifeſto periculo quis ægrotantium non uelit fieri ſibi quidquam, quod prodeſſe poteſt, etſi non admodum ſoleat; alioqui quid eſt illud cum periculo aliquid tentare? Ergo conſtat, non eſſe tam euidens periculum expurgare ante concoctionem, ut ſi illam nullo modo datur expectare, (nam ſi expectare licet, hoc perpetuò conſulerem facere) non liceat expurgatione uti. Sed hæc quæſtio nacta iam eſt iuſtum finem.

An expectanda ſit ad expurgationem perfecta concoctio, an ſufficiat manifeſta. C A P. XIIII.

Agitatur controuerſ.

QVOD quidem expectanda concoctio eſt ad expurgationem, eliciũt ex Hippoc. & Galeno omnes. quanta uerò concoctio expectanda ſit, dicit nullus; eſtque quod nos addamus. poſsit videri alicui, ſatis eſſe ad expurgandum, ſi ſemel apparuerint concoctionis ſigna neque opus eſſe ad vt perfectæ concoctionis ſigna ſe exhibeant, eò quod Hippocr. 4. De ratione uictus in morbis acutis context. 43. ita ſcripſit: οἷσιν δ' ἐν ἀρχῇ τὰ οὖρα νεφελοειδέα, τοὺς τοιούσδε ὑποκαθαίρειν, ἢν καὶ τἆλλα συμφέρῃ. id eſt, *quibus in principio vrinæ nebuloſæ & craſſæ ſunt, hos, ſi reliqua annuant, purgare oportet.* Iubet itaque purgare cùm apparet in urina craſsities, aut nebula. Sed vt videre licet primo De criſibus capite decimo ſeptimo, ubi diſtinguit Galenus ſigna concoctionis manifeſtæ, & obſcuræ, & perfectæ: craſſa urina obſcuræ concoctionis eſt ſignum, nebula manifeſtæ, ſed nondum perfectæ. Igitur cum ſignis concoctionis imperfectæ præcepit Hippocrates purgare. hoc idem videntur ſignificare Galeni uerba quædam in commentar. quadrageſimo quarto eiuſdem libri, ubi ita ſcripſit: Quod uerò

iò iubet non purgare eos, quibus adeſt cruditas omnimoda, aut, vt alij transferunt extrema: ipſe reddidit cauſam epilogiſticam magis quam ana logiſticam. Hæc ſunt Galeni uerba; quibus conſtat ex ſenſu Galen. Hippo cratem non præcepiſſe expurgare cum perfecta concoctione tantùm: ſed interdixiſſe expurgationem, dum omnimoda cruditas adeſt, non alioqui. quare manifeſta concoctio ſatis erit ad expurgãdum. Neq; uerò quidquã aut additum eſt, aut non fideliter ſcriptum in translatione. nam & Græca litera habet κελεύει μὴ φαρμακεύειν, ὅταν ἐῇ ἀπεψία παντελής. ſed & rationibus eſt quod certemus. Materia tota non coquitur ſecundum omnes partes ſimul: ſed propter inæqualitatem quæ in ipſius partibus ne ceſſariò eſt, alia coquitur ante aliam. uſque adeò, vt, dicente Galeno libello De temporibus morborum, uel ad ipſam inclinationem relinquatur aliquid coquendum. Ergo fieri poteſt, ut dum maxima humoris pars coqui tur, aliqua portio cocta ſit. quare cùm quod coctum eſt, non ampliùs expe diat detinere; utilius uidetur in ipſo incremento partitè, ſiue minoratiuè (ut illi dicebant) expurgare. Adde, quòd ſi in incremento non licet, quia nõ adeſt perfecta concoctio, uti expurgatione: nullo tempore morbi uidetur expediens futura, aut omnino habitura locum. non enim in principio, quia eo tempore extrema cruditas eſt: non incremento, quia nondum eſt integra concoctio: neque in ſtatu, quia eſt tempus iudicij, & quæ iudicantur mouere non licet; neque in inclinatione, quia neque quæ iudicata ſunt. & propterea ubi ſemel morbus in inclinatione eſt; non ampliùs expurgatione indiget. non enim poteſt æger mori, tertio De criſibus. Ergo nullo tem pore uidetur expurgatio locum habitura, ſi ab incrementi tempore ſecludatur. hæ itaque rationes uidentur probare: ſufficere concoctionem manifeſtam ad expurgandum. Sed contrà eſt, quòd Hippocrates cocta medicari iubet. cocta uero ſunt, non quæ coquuntur, ſed quæ iam ſunt conſequuta concoctionem. Galenus apertiùs libello, Quos & quando: Ii uerò qui aliqua in parte corporis hæſerunt, neque ullo alio auxilio, neque medicamento mouendi ſunt, priuſquam concocti fuerint. hæc Galenus. ſed qui coquuntur, nondum ſunt concocti. Sed & eædem rationes, quæ docuere expectandam eſſe concoctionem: uidentur docere expectandam eſſe perfectam. nam ut natura non adminiculatur in principio, quia non coxit; ita neque in incremento quia adhuc coquit, & dum coquit, retinet. uſq; quò enim conuertitur ad expulſionem, non deſiſtit à retentione. ſed uſque dũ deſiſtit à concoctione, non conuertitur ad expulſionem. ergo uſque dum perfecta eſt concoctio, non adminiculatur natura expulſioni. Quod uerò ſecundò argumentabamur; Expurgationes contrarias eſſe concoctioni, & propterea in morbo cuius concoctionem exſpectamus, expurgandum nõ eſſe: non uidetur minùs incommodum, concoctionem expurgatione inter turbare, cùm fit, quàm antequàm inceperit. immò uerò ſi quis conſideret exactè, multò grauius. Poteſt enim natura dato pharmaco in principio, materiæ quam præ multitudine non fuerat aggreſſa, minoris iam factæ re

Quæ pro- parte cõ- traria ſunt.

liquas

li quas deducere ad concoctionem: sed cùm iam aggressa est, nihil iuuata à pharmaco, deturbat à cōcoctione. Præterea expurgare oportet medicū, vt videt naturam ipsam expurgare. propterea .n. diximus, medicū expectare debere concoctionem, cùm legitimè operatur, quoniam natura expectat, cùm non cogitur aut multitudine, aut vitio humoris ante tempus commodum euacuationes, symptomata facere. Sed natura non expectat solùm cō coctionem, sed ēt perfectam concoctionem, cùm non prouocatur priùs ad expellendum. itaque cùm ante perfectam concoctionem expellit, non seruat familiarem sibi ordinem, sed propter irritamētum operatur. ita scriptum est à Galeno 3. De crisibus cap. 6. Et hæc quidem optima crisis est; fit enim morbo iam cocto. Si verò vel propter magnitudinem, vel motus celeritatem, vel propter aliquod aliud irritamentum, ante statum iudicari morbus cogatur; tantò hęc optima crisi deterior erit, quātum vigorem anticipauerit. Ergo medicus quoque, cùm licet ei legitimè operari, debet expectare perfectam concoctionem. Est igitur ita constituta controuersia. in qua ita censeo. In morbis acutis nisi turgeant aut vrgeant succi, vt proxima quæstione exposuimus, oportet expectari perfectam concoctionem. quoniam & ipsa natura in his morbis post perfectas concoctiones, solet crises perfectas facere: quæ præcedentibus expurgationibus impedirentur. In longis verò morbis, etiam legitimè operanti licet expurgare cum concoctione manifesta. quoniam in hoc morbo neque ipsa natura reseruat ad vnicam iudicialem euacuationem succos: & his morbis rarò una expurgatio est satis, sed commodum est paulatim expurgari, vt coquitur. Nihilominus & ipsi acuti morbi, cùm vrgent, possunt nos ad expurgationem cogere in incremento. si enim & omnino sine cōcoctione cogit: & cum mediocri coget. Quare cùm aliquib. difficile videatur dicere, quo morbi tempore expurgatio fieri posit; nobis inuentæ iam sunt occasiones, quibus in omnibus temporibus ea vti licet. Nam in principio & incremēto, si turget aut vrget: in fine status, si natura segniùs mouet, aut omnino non mouet; & in inclinatione, eodem modo. Nam quanquam non posit æger mori vi morbi inclinantis tamen potest mori permutatione morbi facta ex prioris reliquijs. nec solùm hoc; sed & soluta iam febre expurgādum est, si quid intus manet causæ. quod docet cognoscere Hippocrat. 6. Epidē. parte 2. his uerbis: At si quid eorum quæ fluunt intus relinquitur, promptum. sitis intus relicta, & oris exiccatio, & insuauitas, & inappetentia eodem modo. quia scilicet (vt alibi dicitur) quæ relinquentur in morbis, recidiuas faciunt. Sed videtur esse contra nostram sententiā illud, quod adduximus ex Hippocr. 4. De ratione victus. nā illic Hippocrat. apertè loquebatur de morbis acutis. nam in longis non apparet vrina nebulosa in principijs. Sed ego sententiam illam ita interpretor; Cùm trifariam dicatur principium, primo De cris. cap. 19. (ita illic intellige, in principio, id est, paucis quibusdam diebus. nam in prima aggressione febris putridæ, aut in principio totius morbi, non potest apparere nubecula. Crassam vrinam intellige illic dici medio

Conte. decidit ur.

Hippocratis & Galeni uerba declarātur.

crem,

crem, vt à Galeno 4. Aphoriſ. 77. nebulam generatim, vt ſignificat etiam id quod pendet, vt 2. Progn. 29. Itaque craſſam & nebuloſam habere ſigna perfectæ concoctionis. dici uerò in principio: quia quanquam ſtatus iam ſit, in paucis admodum diebus apparet, cùm morbus ſit acutiſsimus. Non itaque docet illic autor ille, quiſquis eſt: (nam & hoc eſt dubium) purgare ante concoctionem perfectam. Quod à Galeno comment. 44. dictum eſt; docet nō expurgare, cùm omnimoda adeſt cruditas: propterea ita dictum puto, quod hoc vnum perpetuum eſt & inuiolatum, cū qui legitimè operatur, non expurgare quando omnimoda adeſt cruditas. Quòd verò niſi cum perfecta concoctione expurgandum non ſit, etiam in curatione legitima non eſt perpetuum: ſed diſtinctionem habet, ut explicuimus. quam Galenus non diſtinguens, vniuerſim explicuit dicens: Conſulit non expurgare, quando ſumma adeſt cruditas. De concoctione ad expurgandum neceſſaria, ſatis dictum eſt.

An omnes ſucci ſint concoctioni apti. C A P. X V.

SVNT quibus videtur non omnes humores coqui poſſe, ſed illos tantummodo qui crudi propriè dicūtur, eos ſcilicet qui ſunt infrà ſanguinem, quales ſunt tātum pituitoſi. Ducuntur in hanc ſententia, quoniā crudis videtur ſolùm deberi concoctio. ſunt enim cruditas & concoctio contrariæ diſpoſitiones. Sed Hippocrates & Galenus ſuccos hos crudos tantū appellant. nam quarto De tuenda ualetudine ita ſcripſit: Generatim igitur eiuſmodi ſucci omnes, albi crudique ſunt. nomenclaturam uerò alius aliā ſortitur, neque attinet ad præſentem diſputationem ea omnia diſtinguere. quippe ad quam illud tantum commune omnium accidens pertinet; quòd hi ſucci à natura non ſunt, ſed crudi adhuc manēt. ſiquidem ſanguis in medio eſt bilioſorum, atque horum, quorum utique genus vno vocabulo appellare licet, uel crudum ſuccum uel pituitam. Hæc Galen. quibus cōſtat: ſuccos infra ſanguinem ſolùm coqui poſſe. reliqui enim excrementa appellantur à Galeno innumeris in locis. Quinto lib. De vſu particularum, utranque ueſicam inſtrumenta recrementorum dicit; eam ſcilicet quæ trahit ſerum, & eam quæ bilem. lienem dicit etiam factum ad expurgandum melancholicum excrementum. Itaque quæ ſunt citra ſanguinem, dicit cruda: quæ ultra, dicit excrementa. Sed quæ ſunt excrementa unius concoctionis, non uidentur poſſe alia concoctione coqui. excremēta enim expelluntur, quia inutilia ad recipiendam concoctionē. ergo quæ expulſa ſunt, ut excrementa, inutilia ſunt ad recipiendā concoctionē. Argumentatur etiam exemplo morborum ex talibus humoribus pendentium. In morbo regio (dicunt) aut elephantiaſi, qualis expectāda cōcoctio eſt? itaque nihil, dicunt, coquitur, ꝙ non poſsit nutrire. quod enim nihil habet vtile ad nutriendum: hoc purum excrementū eſt, & neq. ad coquendum quidquam habet utile. Sed quorſum expectatur in tertianis exquiſitis & talibus alijs morbis, maturitas ad expurgandū? reſpōdent; aut expectari

Quorundam opinio, pituitoſos humores tā tū coqui poſſe.

præ-

præparationem solam, aut expectari concoctionem, non propriæ morbi materiæ, sed aliarum, quæ ex debilitatione naturalis caloris crudæ manent: quæ sunt materiæ communes appellatæ. Sed qua ratione dicit Hippocr. 2. De ratione uictus in acutis 44. Interdum autem & crudatum à capite, tum à thoracis loco attrahuntur biliosa? Galen. (respondens) in comment. declarat, dicens; duplicem esse concoctionem, propriam & impropriam. biliosa verò coqui non propriè, sed impropriè; non quia coquuntur, sed quia à natura superantur. Hæc est quorundam neotericorum sententia, quam si quis oscitanter prætereat, ut illi bonorum autorum scripta legunt, puta nonnihil habere probabilitatis: sed si paulò attentiùs, spectet, omnino nihil. Nam dictum est à Galen. comment. illo 44. secundi De ratione victus: Quare & excrementorum concoctionem appellat, etiam si mutata nutrire non possit. hac ēt de cā (inquit) pus in inflammationibus quæ coquūtur, fieri dicit, nulla parte ex illo capiente nutritionem. Coquuntur ergo excremēta biliosa, non aliter q̄ pus. constat autem puris generationem concoctionē quandam esse, & commutationem secundum substantiam. Præterea scimus ex alijs quamplurimis Galeni locis (nam tertio huius voluminis libro satis de hoc disputatum est) est in morbis pituitosis opus esse, quo perfectæ cōcoctionis signa sint, sedimento albo, læui, & æquali: in biliosis uerò solū nubecula. capite uigesimo sexto libri tertij huius quoq; rei reddita est hæc rō; q̄a cùm multò tenuior succus bilis sit, à pauciori flatu eleuatur plus. ergo flatus qui ualet materiam pituitosam leuare ad regionem hypostasis, valde biliosam eleuat ad regionem sublimem. Igitur ex his colliget quisque; contenta in vrinis, etiam in biliosis morbis, ex ipsa morbi materia generari. Sed contenta per concoctionem generantur, similem suppurationi: primo De differentia febrium, & tertio De præsagitione ex pulsibus. Adde falsò illos accipere; bilem synceram, & melancholiam esse excrementa mera. nam si excrementa essent propriè; neque sola neque alijs permixta nutrire possent, & ita recideremus in sententiam Aristot. quam conuicimus primi libri capite decimotertio. Dicuntur verò à Galeno locis citatis excrementa, non q̄ reuera talia sint; sed quòd, nisi modica admodum quantitate cum sanguine permisceantur, illum reddunt impurum. Præterea concoctio contraria est putrefactioni: atque propterea, ut Galenus dicit 89. Artis medicinalis, putredinem cohibet. Ratione etiam apertè colligitur, cōtrarias alterationes esse. putredo.n. est corruptio naturalis caloris ab extraneo, quæ fit, separatis partibus humidis à siccis: vsque adeò, ut sint qui rationem & formam putrefactionis, in separatione humidi a sicco collocēt. Concoctio contrā est perfectio calidi innati in oppositis patibilibus; permistione, inquam, humidi cū sicco, ut paulò antè in hoc sermone diximus. Sunt itaque putredo & concoctio contrariæ passiones. Tamen hæc est contrariorum lex, ut quod potest vnum, possit alterum accipere. sed excrementa biliosa possunt putrescere. ergo & coqui. Quòd possit putrescere, ostendunt putridæ febres, & biliosæ, & exquisitæ. Quid quòd hæc non possunt syncera nutrire? sit ita.

Præcedēs snīa refutatur ab autore, et contr. deciditur.

ac

ac proinde non coquuntur perfectè, sed imperfectè. duplex enim concoctio est, vt dicebat Galenus, altera imperfecta: non vt illi intelligebant, altera propria, altera impropria. est enim impropriè concoctionem appellare, quasi quis dicat abusiuè: quasi concoctio non fit verè, sed concoctio appelletur, victoria quędam naturæ. Tamen res non ita habet: tam est propriè concoctio, quæ puri & sedimento vrinæ accidit, quam quæ sanguini, cum nutrit. Tam enim fit à calore innato, & est perfectio in oppositis patibilibus, & commutatio secundum substantiam. verùm quanquam tam propriè concoctio est, sed non tam perfectè. Omnis itaque concoctio propria est & physica, non tamen omnis perfecta: sed perfecta est altera, altera imperfecta. Hoc accipit ex forma ad quam venit per concoctionem. alia enim coquuntur vsque ad perfectionem, quia vsque ad commutationẽ in substantiam nutriti: alia non vsque ad perfectionem, propter ineptitudinẽ substantiæ, sed vsque ad mediocrem quendam modum substantiæ, similem puri. Quid quòd succi citra sanguinem dicuntur à Galeno crudi? est ita à Galeno dictum, atque meritò. quia hi succi, quoniam ex deficienti cõfectione constant, coqui possunt perfectè: reliqui cùm synceri sunt, non nisi imperfecte. Illi etiam coquuntur, quia sunt crudi; reliqui non nisi putruerint. sed putres coqui possunt, quia concoctio putredinem cohibet. possunt, itaque omnes succi coqui: ac propterea in quocunque morbo pendente ex succo putri, quicunque is sit, expectanda est concoctio. in regio etiam morbo si cum febre est: sin minùs, secus quia succus hic, cùm non putrescit, non coquitur. Verùm est contra nostrã sententiam difficilis locus libelli, cui titulus est Quos & quando, cap. 5. vbi ita scripsit Galen. Succos tenues & aqueos in principio euacuabis: crassos verò quales sunt pituita, & nigra bilis, non antequam sint concocti. Qui locus contra nos videtur esse quia tenues iubet in principio euacuare: & contra illos etiam quibus cõtraria sententia placet, quia iubet expectare concoctionem atræ bilis, succi vltra sanguinem constituti. Illi haud scio quid possint respondere, cũ sua sententia tàm sit innumeris alijs medicæ artis theorematis aduersa. Pro nobis respondent quidam, dictum illud intelligi, cùm turgent tenues succi: ita dictum esse, quia tales sæpe turgent. Sed solutio mihi videtur triuialis, & sine causa inuenta: cùm illic autor nullius rei minus meminerit, quam turgentis succi. Sed ego ita locum illum lego: In principio euacuabis humores tenues & aqueos, quales sunt materia hydropis ascytis, & alia quæcunque aquea materia. hæc enim coqui non possunt magis quàm aqua. De his ergo dictum intelligo, Tenues & aqueos euacuabis, non de tenuibus, etsi aquei non sint. Verùm de hac quæstione sufficiunt dicta.

Cōcoctio duplex perfecta & imperfecta.

Cur succi citra sanguinem crudi à Galeno appellentur.

Obijcitur verba Galen.

Quid nõnulli dicant.

Declaratur ab autore Gal. locus.

An

An expediat ab assumpto pharmaco dormire.
CAP. XVI.

Vulgaris praxis. VVLGATISSIMA iam praxis est usque adeo, ut & lippis & tõsorib. sit nota; ab assumptis catapotijs (uocãt pilulas vulgari nomine) dormiendũ esse, usque dũ vi catapotiorũ ægrotans excitetur: deinde vigilandum, vsque dum corpus sit integrè purgatum: sed ab assumptis potionibus, omnino uigilandum esse. Ortam puto hanc consuetudinem ex sententia Auicennæ Fen quarta primi capite quinto, ubi ita scripsit: Cùmque aliquis medicinam uentris solutiuam biberit: melius erit ei, si medicina fuerit fortis, ut super eam dormiat, antequam operetur, quoniam operabitur meliùs. & si debilis fuerit; meliùs erit ei, ne super eam dormiat, q̃m natura digeret medicinam. cùm autem medicina operari cœperit, melius erit ei, ne super eam dormiat, quocunque modo fuerit. Sed Auicenna multò cautiùs consulit, quàm medici hodie factitant. *Anicen. cõsilium cautius vulgari praxi.* Non enim, si medicamentum in forma catapotiorum detur, dormiendum: si potionis, uigilandum dicit: sed si forte sit pharmacum, aut debile. consistit si quidem huius rei ratio in eo agendi principio, quod medicamenta à nostro calore accipiunt, (actuationem vulgò uocant) quoque succis sunt potentia similia, actu similia fiunt: ut docuit Galen. 3. De simplicium medicamentorum facultate cap. 25. fit enim hæc medicamento à calore cõminuto, sed non integrè commutato. Somnus iuuat confectiones eorum quæ in visceribus cõquuntur: sed impedimẽto est euacuationibus, illis potissimũ, quæ fiunt animali uirtute subseruiente naturali, cuiusmodi sunt deiectio, & uomitus, & excreatio. cùm quoniam tollit actiones animales, motum inquam & sensum: tum etiam, quia sublato sensu tollit irritationem instrumentorum naturalium. proinde Hippocrates cùm sistere vult, somnum iubet facere, 15. Aphorism. quartæ. Ergo cùm medicamenta fortia sunt, idest, alteratu difficilia: opus est somno, qui cõfectionem adiuuet. Iuuabit autem confectionem, quin impediat expurgationem: si tantùm producatur vsque dum euacuatio ipsa incipiat, incipiente uerò euacuatione, cum vigilia commutetur. Si uerò debile est pharmacum, id est, alteratu facile: nullo somno ad uocatam actuationẽ est opus & posset somnus pharmacũ non alterare modò, sed & commutare & ad concoctionem deducere, atque ita expurgationem impedire. *Deciditur cõtrouer.* Cùm itaque rationi sit consonum, medicamenta solida, qualia sunt catapotia, magis reniti quàm liquida: rectè omnes uidentur colligere: ab assumptis catapotijs dormiẽdum esse, ab assumpta potione uigilandum. Sed tamen ego non ita puto dici oportere: cùm neq. hoc, neq; aliud quodpiam præceptũ practicum perpetuum esse uideatur. sed perpensa ratione, faciendum, cùm res ipsa cõpulerit. Incautè enim illi dicunt: Cùm catapotia ægrotans sumpserit, dormiat: sunt enim alteratu difficilia. Nam quanquam idẽ pharmacum datum in forma solida, fortius

sit

sit seipso in forma liquida; tamen nihil prohibet, medicamentum valde forte potu dabi, & aliud valde debile distributum in catapotia. Quare cautius visus est dicere Auicenna: si forte est, dormire; si debile, secus, nulla formæ exhibitionis mentione facta. Sed neque hic satis cautè: qui solius fortitudinis medicamenti meminit, nequaquam vehementis caloris. nam fieri possit, ut ab vno homine, ut pote iuuene & forti, melius conficiantur fortia medicámenta in forma etiam catapotiorum, quàm ab illo, vt pote sene & imbecilli, debilia medicamenta potu data. quo casu indigebit alter somno à debili potione; alter uigilia à fortibus catapotijs. Ergo propterea dicendum puto, cùm medicus considerata natura medicamenti, & calore ægrotantis, coniectabit, facilè posse medicamentum ad actum commutari; omnem somnum interdicat. si verò difficilè; modicum concedat, qualecunque pharmacum sit, & qualicunque forma. atque hæc sententia confirmata iam est, & nullam, quantum ego intelligo, subit calumniam neque enim probo eorum opinionem, qui ægrotantes à somno in totum arcent, quodcunque pharmacum deuoratum est. Nam si Hipp. dato elleboro mouere, corpus iubet, & vigilare, tempore expurgationis intelligit, cum peracta iam actuatio est, non quo tempore, fit. neque præterea video cur idem sit: pharmacum aliquod esse vehementis actionis, & esse difficilis deductionis ad actum, quanq; magna ex parte cõiuncta hæc sint. Sed de his hactenus.

Non probatur eorum opinio, qui eos qui purgantur omnino à somno arcent.

An ab assumpto pharmaco potandum sit. C A P. X V I I.

IRREPSIT in praxim medicam superioribus annis consuetudo quædam dandi his qui expurgantur, procedente iam expurgatione, ius gallinæ insulsum. quod non illorsum fit, vt audire posis quotidie ab his, quibus hac consuetudine est antiquius nihil; quam ut ius deducat ad exitum reliquias medicamenti, & quod succi restat expurgandum. Profecta fortasse est hæc consuetudo ex illo Hippocratis præcepto secundo De ratione uictus in morbis acutis, contextu 12. Vbi autem quis medicamentum ebiberit: ptisanam protinus sorbendam expedit dare, neque insigniter minore, quam consuetum est, quantitate. hoc idem præcipit Galen. lib. Quos & quãdo. Sed si quis legat quæ subdit: intelliget nihil magis ab horrere ab Hippocratis præceptis ista vulgari praxi. inquit enim context. 13. Et quoniam abs re non est, purgatione in media potionem haud quaquam dare. Præcepit hæc Hippocrates dicente Galen. in commentario, & sexto capit. libelli Quos & quando; timens ne purgationis opus dissoluatur. soluetur verò necessario expurgatio, quacunque potione in media euacuatione data: quia natura conuertitur ad concoctionem, dimissa expurgatione. qua igitur ratione in iudicijs abstinere oportet, eadem & in expurgationibus; ne scil cer interrumpatur euacuatio. At dicunt: proinde nos ius salis expers damus, ne à ventriculo apprehendantur. Ego sanè ius sine sale non tã cõprehendi, quam quod salem acceperit, puto: sed tam abhorrere ab illo na-

Consuetudo exhibẽdi insulsũ ius procedente expurgatione.

Aliena ab Hipp. prædicta consuetudo.

turam, vt omnino non comprehendat, non puto quippe contingi quotidie videre homines, ex incuria aut peccato coquorum, alimentis, quæ male salem acceperunt, vesci: quibus tamen aluus non perturbatur, etsi cibi sint insipidiores. Adde quòd si ius illud statim expulsum verteret deorsum reliquias medicamenti: nihilominus expurgationem hac quoque ratione impediret: nimirum eductis tantummodo humoribus, qui in vijs ductuum essent, sed impedita tractione. Cùm igitur mens esset sistere expurgationem, fortasse non esset incommodum ius illud dare: sed cùm mēs est, illam vltrà producere; non video, cur non sit inutile. Quid ergo est quod Hippocrates præcepit? Statim ptisanam sorbendam dare, statim, inquam, à dato pharmaco: atque id non insigniter minori, quàm consuetum est, quantitate. quia tunc potio, si quid medicamenti hæsit gulæ aut ori ventriculi, quod à qualitate pharmaci maximè omnium læditur, utpote omnium acutissimè sentiens, optimè abluit: & nihil interturbat expurgationem, quæ nondum inchoauit. si uerò aliquantò pòst datur potio; nihil prodest abluēdo, quoniam tunicæ qualitatem medicamenti imbiberunt, & auertit naturam ab expurgatione, quomodo diximus. Cùm verò statim à dato pharmaco danda potio sit: ea ius gallinæ nō esto, sed ptisana integra: (hæc enim est omnium optima) sin minùs ptisanæ cremor. Nam ptisana, vt docet Hippocrates primo De ratione victus decimooctauo cap. vt ipsemet præcepit, & ut oportet præparata, quæ scilicet inter coquendum intumuit quantum potuit intumescere: est lubrica & abstergens: qua ratione commodissima est ad illud ad quod paratur, scilicet ad deducendum abstergendo pharmacum ad fundum ventriculi. non oblinit poros neque hæret: quare expurgationem nihil impedit. nihil habet flatus: quare neque inflationes, neque tormina auget. Ius contra nihil abstergit, præcipuè sine sale datum: aliquid etiam habet pinguitudinis, quæ emplastica est & obturans poros. Commendat his nominibus ptisanam Hippocr. prædicto in loco, & Galen. in comm. & 18. Meth. cap. 21. Potiones hæ omnes & ipsę potiones expurgantes, frigidæ aut calidæ sumendæ sunt, pro ratione temporis: tepidæ nunquam, quia omnia tepida subuertunt uentriculum. Quare demiror ego Auicennam qui Fen. 4. primi cap. 5. apozema tepidum, & catapotia cum aqua tepida dari iubet: cum tamen eodem loco non sine magna solicitudine inuestiget auxilia, quibus ij qui expurgantur, à uomitu liberentur. Sed de his satis. dictum est enim, ut intelligenda sit sententia 12. secundi De ratione victus in morbis acutis, qua scripsit: Vbi purgatio incepit, nihil esse sorbendum. Est cùm postquam inceperat expurgatio. cùm nauseabundis esset ægrotans, uomitu ipsum pharmacum ad os usque reiectum est, & illo rursus intinctum uētriculi os, & gula. quo casu ducti ratione, etiam Hippocrate aut Galeno non dicentibus, nos quoq. potione vtimur ad abluendum gulam, ptisanæ, aut cremoris, &, si nulla alia adest, etiam iuris gallinacei: verùm non alias. Sed quod Hippoc. addidit perpendendum est nō enim minùs est contra hodiernam praxim, quam priora. quin potiùs non contra hodier-

Declaratur Hipp. mens.

Potiones purgātes frigidæ aut calidæ sumendæ sunt, tepidæ nūquam.

hodiernam modò, ſed & contra illam, quæ Galeni vigebat ætate, ut ipſe in comment. eiuſdem cap. conqueritur. Qui illud eſt; perfecta purgatione ſorbendum (inquit) eſt; ſed minori, quàm conſuetudo eſt, quantitate. De cibo hoc vltimum dictum eſt: & dat Hippocr. in die expurgationis minus cibi, quàm in reliquis, contrà ac hodie medici faciunt, qui augent cibum ſtatim ac peracta eſt purgatio; & vinum concedunt, etſi nunquã antea per totum morbi tempus conceſſerint, vtroque modo peccantes. nam debilior facta virtus, non poteſt ſuſtinere tam multum alimenti. Et præterea, ſi aut craſſum aut multum eo tempore datur, incoctum diſtribuetur. nimirum exinanitæ venæ rapiunt ad ſe cibum ſemicoctum & crudum. primo De alimẽt. facult. capit. 11. quare nunquam ſtatim poſt inſignem euacuationem aliquã cibandum eſt. 4. De tuenda valetudine cap. vltimo. Vinum etiam non uideo, cur dari debeat corpore calfacto & deſiccato à pharmaco. Eſt ridiculum quod plerique medicorum hodie, poſtridie ab aſſumpto pharmaco dãt portionem aliquam frigidorem, endiuæ, bugloſſi, aut borraginis, aut etiã frigidæ ad extinguendum calorem, vt illi dicunt, quod pharmacum in mẽbris ingenerauit, & tamen in eadem purgationis die, vinum potu dant. Ergo ita non facio; ſed ſi ægrotans ſummo mane, ità vt fit, expurgari incipit, & æger bis quotidie cibũ capit: prãdere illum iubeo & tenuiùs & minùs, quò tale à debili etiã virtute conficiatur. ad veſperam, cum virtus aliquantum refecta eſt cibo, & otio conquieuit, lautiorem concedo cœnam. quippe quã ſomnus etiam eſt conſequuturis. Vinum tantum abeſt vt extinguendo calori tunc primum incipiam ſtudere. ablata ſcilicet cauſa conuertor ad intemperiem, quod 89. capit. Artis medicinalis Galenus præcipit. Sed de hac quæſtione hæc ſunt ſatis.

Perfecta purgatione minus cibi exhibendum.

Vinũ nõ exhiberi debet purgationis die.

Autoris mos in purgatis reficiendis.

An ad mittendum ſanguinem & expurgandum, cauere oporteat concurſus & oppoſitiones aſtrorum, C A P. X V I I I.

SED antequam huic libro finem imponamus, operæpretium fuerit diſputare de quadam indicatione, quæ ex his quæ nos alterant, ſolet obſeruari. Nam medicorum nonnulli cauent religioſiſſimè in die coniunctionis ſolis cum luna ſanguinem mittere, aut expurgare: alij medicos qui hæc obſeruant, derident. Proinde examinanda nobis hæc res eſt; ne inutilem indicationem obſeruantes, commodam occaſionẽ auxilij prætereamus, aut præter mittentes indicationẽ vtilem quidquam peccemus. Primò videtur improbabile, indicationem quampiam talem eſſe: cùm illius neque Hippocrates, neque Galenus, nec aliquis alius eorum, qui in pretio ſunt, meminerit. Præterea, aſtra non alia ratione indicant ad curationes, quam propter alterationes eas quæ ab illis in aere fiunt, vt ſi Hippocr. ſub cane & ante canem deuitat purgationes, non alia ratione facit, quam quod canicula calfacit & deſiccat aerem vehementer, & intercedente aere, noſtra quoque corpora, Ergo ſi coitio aſtrorũ quidq; cõmodi aut incõmodi affertad curationes

Quæ probent aſſertionẽ reijciẽtẽ indicationem ab aſtris.

tiones

tiones; fiet id, quoniam nostra corpora ab illis ita coeuntibus alterabũtur, media aeris alteratione. Sed quæcunque alteratio aeris fiat ex hoc concursu, non potest omnibus ad euacuationem esse noxia, neque omnibus utilis; sed alijs erit hoc, alijs illud. Nam neque calfactio omnes iuuat, aut nocet omnibus, neque refrigeratio, nec siccitas, nec alteratio quæpiam: sed omnia hæc, atque eorum quodlibet, iuxta ægrotantis naturã, regionem, ætatem, anni tempus, & affectum, & ægrotandi causam, aut iuuant, aut nocent. Præterea si concursus omnes, quos astronomi obseruant, caueremus; nullum relinqueretur auxilijs medicis vtendi tempus. nullus enim, aut nullus fere dies concursu aliquo tali caret. Adde eam ipsam permutationem, quam astra possunt efficere, citra istam concursuum obseruationem, posse cognosci per se, ne hæreamus in re dubia. ut, dubium est, an hæc astrorum coitio mali quidquam afferat ad expurgandum, aut mittendum sanguinem. sed illud est certum; si quicquam mali facit, non aliter facere quàm debilitata virtute, aut genito in corpore affectu quopiam, aucto ve eo qui præerat, aut mota interna causa aliquo modo. est.n. astrorum concursus causa procatarctica: & quæ talis est, his modis operatur. Sed motus materiæ, & affectus nouus, & incrementum prioris, & debilitas uirtutis, proprias habent notas. nam motum materiæ significant dolores multi, & inquietudo, quod in turgenti uidemus: affectum, sua propria signa: incrementum, propriorum signorum accesfio: debilitatem uirtutis, langor actionis, vt languidior factus pulsus, & actiones aliæ difficiles. Ergo magis artificiosum est & tutum, ea, quæ contingunt in corpore, ex seipsis cognoscere, ab eisque eorum, quæ agenda sunt, indicationem sumere; quàm ea quæ circa astra contingunt, curare. His rationibus suasi, derident hodierni medici obseruationẽ hanc. Sed est quod videamus, quæ alij contrà obijciunt his. Quod neque Hippocrates neque Galenus hæc præceperint obseruare; non est proinde desperandum vera esse. neq; enim Galenus, quanquam Hippocratem supra reliquos mortales coluit, diffidit posse se nouum aliquid inuenire quod illum latuerit. Nimirum producuntur quotidie ingenia noua; quæ aliorum inuenta magis excolere, & noua etiam illis possunt addere. experimentorum saltem obseruatio crescit in dies. Neque tamen hæc obseruatio caret bono autore. Auicenna Fen 4. primi cap. de ventosis, inquit: Quidam autem præcipiunt, vt vetuosæ in principio mensis non apponantur, quoniam humores nondum amoti fuerunt, neque ebullierunt: neque in fine mensis, quoniam humores tunc sunt minuti: sed in medio mensis, cùm humores sunt ebullientes, & in sui luminis augmento in corpore lunæ augmentum sequentes. & augmentatur cerebrum in craneis, & aqua in fluminibus accesfionem, & recesfionem habentibus. De cucurbitarum vsu hæc protulit Auicenna: quæ sui commentatores transferunt ad euacuationes maiores. neque hoc sine ratione: cùm causa communis sit, & ad potentiora auxilia plures indicationes obseruari debeant, quàm ad debiliora. Neque sẽtẽtia Hippocratis & Galeni

Quid aliorũ afferat opinio.

vide-

videtur ab hac diuerſa. nam ille libello De aere, locis, & aquis, ita reliquit ſcriptum: Maximè autē obſeruari oportet magnas temporū mutationes, vt neque pharmacum quiſquam volens det. hęc Hippocr. Conſtat verò dicente Galen. lib. De diebus decretorijs 3. lunæ motum magnas in humoribus omnibus mutationes facere. quod & experimentis his, quæ Auicenna notauit conſtat. creſcunt ſcilicet medullæ intra oſſa creſcente lunæ lumine, decreſcente decreſcunt. flumina quoque maria, quæ alternè fluunt, & refluunt, creſcente luna intumeſcunt: detumeſcunt decreſcente. Hæc tamen, argumenta ſunt magnarum in humoribus mutationum. Iam verò, niſi nugacia ſunt, quæcunque de dierum decretorium vi dicta ſunt à Galeno 3. De diebus decretorijs, conſtat, vim illorum nulla ex re magis pendere, quàm ex lunæ motu. Ergo certum eſt, mutationes, quæ circa illuminationem lunę contingnnt, magnas in noſtris corporibus efficere mutationes Sed videndum eſt, quod Hippocrat. libello prædicto addidit: Oportet autem & aſtrorum ortus obſeruari: præcipuè canis, deinda arcturi, & pleiadum occaſum. morbi enim his maximè diebus indicantur: alijque pernnūt, alij verò deſinunt, & alij multi in aliam ſpetiem, aliamque conſtitutionem commutantur. Igitur, cùm mutationes morborum ex mutationibus aſtrorum expectandæ ſint: præcipuè verò ex mutationibus lunæ, & quo die eſt ſuſpicio iuditij, abſtinendum ſit auxilijs præcepto Hippocratis conſtat, mutationes inſignes lunæ caueri oportere. Quæ ratio non tantum iam videtur demonſtraſſe; caueri debere diem coniunctionis, ſed & oppotionis, ac fortaſſe reliquas quartas. Galenus libello, cui titulus eſt, Si quis ſit medicus, eundem eſſe philoſophum; deridet eos medicos, qui negabāt medicis neceſſariam eſſe aſtronomiam. Sed ſi minus ſatis tibi eſt audire, mutationes lunæ mutationem efficere circa ſuccos corporis; ſed, quam mutationem faciunt, interrogas: audi Auicennam de coniunctione dicentem Quoniam humores tunc ſunt, minuti, neque ebullierunt. interpretes ita dicunt: A principio menſis illuminationis vſque ad medium, (eſt verò id tēpus oppoſitionis) vim ægrotantis creſcere, & humores augeri à medio vſque ad finem, (quod eſt tēpus coniunctionis) vim minui & humores. Quā quam mihi videntur probabiliùs dicturi: vim decreſcere, & humores ſedari & contrahi. ne dicamus (vt in quit ille) lunam abſorbere nobis medullas. Cum ergo humores cū contractiores ſunt & quietiores, ineptiores ſint ad euacuationem, quàm cum ſunt fluxiores: & vis debilior maiori cum periculo ferat auxilium quodcunque, quàm fortior; meritò videntur conijcere, euacuationem, coniunctionis tempore, deterius ſucceſſuram. quòd ſi tamen eos accuſas, quod externas cauſas conſiderent, ac non non potius ea quæ in corpore ipſo fiunt, circa affectus, aut facultatem per ſe: neque id iuxta Galeni doctrinam dicis. Nam quanquam 4. lib. Meth. capit. 3. dixit, nullam externarum cauſarum curationem indicare: tamen de ea cauſa intelligit, quæ iam abſceſſit, & adhuc non manet. nam quæ adhuc efficiat, etſi externa ſit, indicat ſe debere remoueri. ſed & ipſamet cauſa, quæ eterna eſt

Hippocr & Galē hāc ſecūdam ſententiam probare videtur.

Quam mutationem circa ſuccos faciat luna.

Externæ cauſæ ad huc manentes in curatione quę abſceſſerūt ad cognitionem iuuant.

& iam abscesſit, etſi nihil indicet ad curationem: iuuat multũ ad cognitionem. Nimirum aliquando ipſi affectus per ſe noſtram notitiam effugerẽt: quorum cognitionem præſtant externæ cauſæ. non enim vſque adeò fidendum eſt indicijs, quibus ducuntur medici vt proinde deponenda cura ſit cauſarum externarum. Itaque nihil prohibet affectionem quampiam, aut denuo genitam, aut auctã eſſe in hominis corpore: quam factam eſſe ex coniunctione lunæ coniectemus, quandoquidem ex ſuis ſignis non ſe exhibeat conſpicuam. Harum rationum nulla eſt monſtratio, ſed illud unum ſuadent; non eſſe præter rationem omnino quod afferunt, neque ratione aliqua euidenti poſſe refutari. His tamen addunt medici, qui hæc obſeruãt, propria experimenta, quibus dum ambiguę ſunt rationes, videtur fidendũ eſſe tantũmodo. Quid ergo? nunquid in ſingulis ſolſtitijs & æquinoctijs quieſcẽdum per decem dies eſt: & per exortum canis, & arcturi & pleiadum occaſum, & per omnes lunæ cum ſole coniunctiones, & oppoſitiones? (nam hæ quoque deuitandæ videntur, quanquam alia ratione, quoniam ſcilicet pleni lunium facit humores turgere & redundare, atque fortaſſe hac ratione affert criſim) quid etiam nunquid & ſolis decurſus per ſigna zodiaci notandi, ſunt? & cùm ſol eſt in ariete, abſtinendum ab auxilijs capitis; cum in tauro, ab auxilijs collidum eſt in geminis, abſtinendum ab humeris & brachijs; cũ in cancro, ab ſpatulis; in leone, a corde & ventriculo; in virgine, a ventre, in libra à partib. circa pudenda; in ſcorpio à pudendis, veſica & podice; in capricorno, a genubus; in aquario a cruribus in piſcibus a pedibus? Nam hæc quoque dicunt aſtronomi obſeruari. neque verò hæc ſolum; ſed & innumera alia, quibus illorum libri ſcarent quis ergo locus ſupereſt auxilijs medicis. Quod ego, re hinc inde rationib. agitata, ſentio breui dicam præfatus primò in quacunque quæſtione, quæ de indicatione quapiã curationis eſt, primo illud debere inueſtigari: an indicatio quædã, rei illius de qua inita quæſtio eſt, ſit: deinde, quanti momenti illa indicatio ſit. nõ enim profectò, ſi ſemel monſtratum eſt, coniunctionem lunæ indicare, abſtinendum eſſe à miſſione ſanguinis ſtatim cõfeceris, in coniunctione nõ eſſe mittẽdũ ſanguinẽ: ſed addendum eſt: niſi indicatio aliqua maior occurat, quæ miſſionem exigat æſtimandumque deinde ratione, & experimento, aut proprio, aut quod à maioribus acceperis; quanti facienda ſit hęc indcatio, de qua diſputamus. Nos igitur ita controuerſiam decidimus? non dubium eſt, indicationem aliquam de ſumi debere ex coniunctione lunæ. Nam monſtratum eſt argumentis; dogma hoc nòn omnino carere probabilitate. acceſſit multorum autoritas, qui propria experimenta hac in re iactant. Non eſt ergo quòd cõtemnantur omnino. nam ſenioribus producentibus ſuam obſeruationem reſiſtere, ſi eos non potes demonſtratione conuincere eſt & impudens, & temerarium. tamen non omnia quæ protulimus de aſtrorum exortu & occurſu, coniunctionibus & oppoſitionibus, & ſolis decurſibus, eadem cura notanda ſunt. Video enim illorum pleriſque ab hominib. haberi leuiſſimã fidem: quandoquidem neque ab autore quopiam graui ſcripta ſunt, neque

Autoris ſententia qua deciditur controuerſia

cuius

cuiuſpiam medici experimentis confirmata;ſed relata ad alios,ſine autorũ nominib. quæ crediderim à garrulis hominibus, & impoſtoribus orta,ad nos propter leuiſsimorum hominum credulitatem eſſe deriuata. Tamen illorum nonnullis non eſt tam leuis fides. ſunt enim à bonis autoribus ſcripta,& ab his qui experimenta iactant,aſſerta. huiuſmodi ſunt,quæ de coniunctione lunæ ſcripſit Auicenna:de canicula,arcturo, & pleiadibus,& de æquinoctijs & ſolſtitijs ſcripſit Hippocr. Sed & horum ipſorum indicationem,etſi eſt aliqua, cenſeo eſſe minimam. nam ipſi etiam Auicennæ interpretes,quorum experimentis credimus, ita dicunt debere obſeruari,cùm nihil aliud inſtat. atque,ut illorum verbis vtar; Eſt hæc indicatio horæ electæ,haud quáquam neceſſariæ. id eſt:cùm per reliqua omnia licet citra periculum quodpiam tranſigere diem coniunctionis;ſine euacuatione tranſigendus eſt;ſed ſi quid aliud inſtat, nihil oportet coniunctionem curare. Hoc ide m innuit Hippocrates libello citato dicens,de mutationibus temporũ: κ αὶ μήτε φαρμακον διδόναι ἑκόντα, id eſt, *neque ut pharmacũ quiſquam det volens*. nam dare pharmacum uolentes,nihil aliud eſt,quàm dare pharmacum eo die, quo nulla ad id neceſsitate impellimur. quod fieri prohibet Hippocrates:qu aſi concedat dare, etiam cùm mutatio talis temporis, aut aſtrorum fit,ſi quæ alia neceſsitas impellit. Conſtat ergo,dicentibus & ipſis autoribus,qui eam inducunt;minimam eſſe hanc indicationem. nam quæ alijs omnibus cedit,omniũ eſt minima. Indicet ergo vt indicatio quæpiam,ſed minima. atque,cùm quod ad reliqua attinet,nihil intereſt aut hodie,aut cras vacuare:attende tantiſper, quatenus luna exceſſerit coniunctionem;ſi quid aliud vrget,euacua. Qui præcautionẽ magis petunt quàm curationem,ac perinde nulla re inſtante medicum adeunt,quando illis,licet commoditatem temporis præſtolari; deuitent in ſingulis æquinoctijs & ſolſtitijs denos dies,& reliqua omnia;ſed qui decumbunt,raró poſſunt minimæ huic indicationi tam multum tempus tribuere intermiſsionis auxiliorum. Qui aliter facit,non caret,vt oſtendimus,temeritate; qui veró ita facit,neq; ſi hæ obſeruationes meræ nugæ ſint,quidquam deerrat. Quare æquum eſt tempus auxilij,quod alioqui eſt indifferens,aliquorum autoritati tribuere. De expurgantium medicamentorũ facultate, & permixtione dicemus 9. lib. ille enim tractationi de medicamẽtis à principio dicatus eſt. hic illa tantùm tractanda ſuſcepimus, quæ ad ſanguinis miſsionem & expurgationem ſpectant. quæ cùm abſoluerimu s; iam videmur commodè ad ſequentia tranſgreſſuri. Proinde libri huius hic eſt finis.

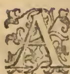
Indicatio ab aſtris minima;ſeruanda tamen, cũ aliunde nõ urgemur.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Octauus.

PRAEFATIO.

Duo quasi crura medicinę experientia & ratio.

RS medendi duobus quasi cruribus incedit;experientia, & ratione. quæ cùm altero crurum deficitur, non potest per media opera decurrere:sed multa omittens necessaria, transilit, vt quæ vno crurı innisūtur animalia. cùm verò alterum habet minùs insigniter,claudicat: & quod longius est, raptatur,quod curtum,totam artem deprimit.Quare exoptatur meritò is medicus maximè,qui cum rationalis artis peritia,exercitationem in operibus cō iungit:vt neque solius disputationis peritus ἰατρολόγος sit, neque citra ratiocinandi arte, ἄλογος hac de causa plerique putant, iuuentutem ad res medicas omnino esse inutilem.quoniam,scilicet,optimum medicum citra exercitationem non posse esse,rectè proponunt:exercitationem ante canos nō venire,sumunt;& nullum in iuuentute optimum medicum fieri posse colligunt. Quibus ego libenter concesserim; senes iuuenibus præstare (non quidem mea ætate persuasus,sed natura ipsa,quæ docet,animum bene formatum debere esse maiorum obseruātissimum)ut ad res alias omnes,quæ in prudētia & industria sitæ sunt,ita vel maximè ad artis medicæ opera.Sed duo illa nollem mihi denegari:fieri posse iuuenem in mediis præceptis mēte exercitatissimum, & operibus exercitatum mediocriter, atque hac ratione reipublicæ & docendo & medendo non inutilem: esse etiam eam senectutem,quæ ad medicinam expetitur,non in annorum numero,quem inuitis plerunque solet offerre ætas ipsa,sed in medicorum operum longo, & multo vsu.Nam si quis in excogitandis sophismatis morborum deposita cura consenuit;omnium mortalium est ad hanc artem inutilissimus.est siquidem ille iuuenis,quem non posis sperare fore aliquando seniorem: quippe quem in senectute iuuenem esse vides.Neque verò senes, quoscunque, etiam exercitatos, putauerim in exercitiis præferri debere;nisi tales sint,vt exercitationem non tam terendo calceos,quàm mentem exercendo comparauerint.quiq; per longam vitam, ne tantillum quidem fecerint, cuius rationem non fuerit promptum in spectatissimis medicorum concursibus reddere.Nam quia aliter rem medicam gesserunt, tātò inutiliores sunt ijs, qui manus nullis ęgrotantibus admouerunt; quantò deterius est erroribus assueuisse,quàm ab operibus abstinuisse prorsum. Sunt verò errantes

Qualis senectus quæ ad medicinam expetitur.

tes peritissimi duplices senes, cùm ij qui aut præ ingenij ruditate, aut præ desidia, cùm iuuenes adhuc nihil in studijs literarum profecissent, repentè ad ipsa opera sese transtulerunt, quod ad consciam mentē attinet vorantes, cætera fidentes artis medicæ conditioni, qua nihil, quod circa ægrotantes erratum est, à medicis exigit ius ciuile: tum illi, qui, quanquam disputando videntur aliquid profecisse; carent tamen nescio qua naturali prudētia, medicis coniecturis acommodata: qua oportet medicum præditum esse, nisi omnino sit euasurus inutilis, quantumuis laboret. Hanc vulgus fortunam appellat, & imprudentes plerunque solet infortunatos dicere. quanquam ego, quod ad ægrotantis ipsius salutem faciat, nihil puto situm esse in medici fortuna: quod ad ipsius medici famam, & existimationem, quam multum. accersiri enim illum ad laborantes mali moris morbis, aut ad illis morbis affectos, qui cùm maximorum speciem exhibeant, & omnes familiares sua magnitudine deterreant, tamen benigni sint: atq. horum alterutrum magnatibus accidere, aut plebeijs: in casu est, aut fortuna. Tamen hæc aut illa remedia, hoc aut illo tempore circa ægrotantis corpus agi, in medici cō silio; qui nihilominus cum peccat, infortunatus dici solet à plerisque. ego verò infortunatiorem dixerim ipsum ægrotantem, cui contigit imperitus medicus. Itaque non sunt in canis hæc omnia: contingunt nonnullis ante canos, nonnullis ne post canos quidem. etsi hunc ipsum, cui ante canos cō tingunt, meritò speres (modò n intermittatur exercitatio) tractādis rebus medicis euasurum multò commodiorem, ijs potissimum quæ ad curandi partem referuntur. Proindeque ego, quanquam reliquas medicinæ partes latiùs tractaui: totam hanc in declinantem ætatem distulissem, nisi ipsum inceptum opus, suo iure à nobis integritatem & perfectionem exigeret, & essent nonnullæ circa medendi partem controuersiæ, quæ contemplationi uidentur admodum coniunctę. Tamen quando totam hanc partem præterire ipse operis ordo non fert, dimittam pleraque, si Deus concesserit, albicantibus capillis scripturus. atque interim hæc ipsa, quæ scribam, sub correctione seniorum scripta uolo: modò ad hanc censuram annosi iuuenes non uocentur. Quoniam uerò inter medendum duo facimus, præscribimus ægrotantibus victum, & paramus auxilia: controuersias, quæ in instituendo victu sunt, scribemus primùm, deinde eas, quæ respiciunt medica auxilia.

Qui senes erroribus expositi.

Expurgat se autor, quòd iuuenis curatiuā artis partem scribendo aggrediatur.

Vtrum habet plus periculi in ægrotantium victu, declinare ad crassum, an ad tenue.

C A P. I.

QVandoquidem rerum, quibus utitur medicus, quantitas non potest exactè inueniri, sed artificiosa eget coniectura: artificiosè

autem conijceie,viri est qui omnium quæ in arte sunt, uires cognouerit ad amussim,& diligenter sese in artis operibus exercuerit,quales per pauci admodum sunt,& si essent,tamen quod coniecturale est, non exactum; non parum ad rectè instituendam rationem victus ægrotantium,videtur interesse scire;à quo peccato cauẽdum magis sit,ab eo quod ducit ad crassum,an ab eo quod ad tenue.Quam quæstionem decidit Galenus secũdo De ratione victus acutorum commentario illius trigesimæ septimæ sententiæ,qua Hippocr.inquit:Ciborum adiectioni intendendum multo minùs.quam ita interpretatur Galen.in quantitate ipsa ad id quod minus sit,procedendum esse magis,quàm ad id quod exuperat:quia noxas, quæ minùs emendari possint,facit. verùm quod minus est,facilè emendatur, nempe si uirtus labascere videatur,cibi exiguum insuper ministrare possumus;verùm si in ventrem absorptus fuerit cibus,quod redũdat superfluitque,si aliàs,multò magis in morbis acutis tollere est difficile.docet itaque Galenus loco hoc;grauius peccatum esse dare plusquam oportet, quàm infra mediocritatem consistere.Contrarium visus est Hippocr.docere prima particula Aphorism. 5. dicens: In tenui uictu ægri delinquunt,cuius causa magis læduntur. quicunque enim error committitur, maior est in in hoc,quàm in paulò pleniori uictu.paucis interpositis: Ob id igitur tenuis victus,atque admodum exquisitus,eo qui sit paulò plenior,ad plurima magis periculosus.Vide quàm sint hæ sententiæ contrariæ. Sed & ratio uidetur monstrare;deterius esse inclinare ad tenuius.Nam illiud est deterius,ex quo pendet grauius malum.sed ex victu plus satis tenui impendet virtutis exolutio; ex crasso tantùm morbi prorogatio. & quanquam vtraque ratione imbecillis fiat virtus:tamẽ ab inedia fit imbecillis in essentia:à cibo,quia aggrauatur.p accidens qđ nõ est tã irremediabile.Nã nimis crassus aut tenuis victus debet appellari ad mediocrem.est uerò mediocris,quem definit Hippocr.Aphoris.9.dicens:Cõiectare oportet, an ægrotans cum victu possit perdurare vsque ad morbi vigorem. Est itaque ea exquisita ciborum quantitas,cum qua ægrotans durare possit vsque ad morbi concoctionem.Nam si fieri posset,ratione saltem ipsius mobi;contineremus ægros oẽs vsq; ad sanitatem in integra inedia.sed quoniã virtus cõficeretur,damus victum cũ quo minimè morbus augeatur, & vt æger durare possit.Igitur victus,qui est crassior illo,non minimè auget morbum: sed cũ tenuiori non põt virtus durare,quod est extremum malũ. Qua ergo ratione hæc sibi consonant, quæ ambo ab Hippocrate dicta sunt,& à Galeno confirmata:Ioannes Manardus libro quarto,epistola secunda,cõtrouersiam hanc fugit magis. quàm dirimit, sensum Aphorismi aliorsum transferẽs. Cõcedit siquidem,quod à Galeno dictũ est secũdo De ratione victus,nempe,grauiùs peccare eum qui in institutione victus ad crassũ inclinat,q̃ qui ad tenue.tamen negat Hippocratẽ in Aphorismo de hac re loqui:sed affirmare,ægrotantẽ,q tenui uictu alitur,magis lædi à quocunq.

Agitatur controuersia *Quæ pro parte cõtraria sunt.* *Manardi sententia*

errore

errore, quam qui paulò pleniori; non quidem facta hic mentione erroris contingentis circa cibum, sed aliorum. quasi uelit monere eum, quem in tenui victu contineri oportet; vt religiosiùs caueat ab erroribus, quàm qui bus licet per morbum aliquantò pleniori vti. Est sanè hæc Manardi senten tia verissima, & alteri ex secundo De ratione victus minimè contraria: quare non parum acutà videtur excogitasse. sed reuera Hippoc. est illic totus in instituendo victu, & nullius errati meminit, præterquam in illo. Præterea, sequentia hæc verba: Propter hoc igitur tenues & exactæ victus ratio nes periculosiores sunt, aut fallaces magis (nam nihil interest) paulò plenioribus: videntur hortari, potius fugere tenues & exactas victus rationes quam alia errata. quare melius fuerit verum verborum sensum eruere, nō cō torquentes: quòd faciemus statim ac aliorum enarrationes attigerimus. Sunt qui dicant: in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue, in sta tu deterius esse ad crassum. nam septimo, & octauo, & nono Aphorismis Hippocrates, in morbi vigore tenuissimo victu esse vtendum, priùs verò vberiùs esse agendum. Sed quantum ego intelligo; aliud est, tempus cum tmpore conferre, quàm victum crassum cum tenui. est enim, vt referunt, vtendum in statu tenuissimo victu: in principio maximè crasso, vt in temporibus: sed in illorum quolibet est mediocritas propria victus, & duplex peccatum quorum quodque cum altero potest cōferi: & leuius haberi, aut grauius. Non ergo rectè hi interpretantur: cùm Hippocrates aut Gale nus neque secundo De ratione victus, neque in Aphor. meminerint temporum anni, neque naturæ ægrotantis, aut consuetudinis, aut alicuius rei alterius, cuius indicatio aliqua sit, facta mentione. Est igitur, omissis alijs omnibus indicationibus, ipsa peccata conferendum. quod qua ratione faciē dum sit, missis quæ ab alijs dicuntur, qui rem minùs acute rimantur, breui dicam. Excessus ad mediocritatem dici debent, non minùs hic, quàm in alijs quibusuis rebus conferendis. Est verò mediocris (vt modò loquimur) victus ægrotantibus, qui vtilissimus & tutissimus: in quo nihil est peccatum, sed maximè secundum artem institutus est. Hic, si virtus permitteret, omnino esset inedia utēdū. morbus .n. per se nullū exposcit cibū sed quoniam virtus non fert; est vtrique, morbo inquam & virtuti aliquid dandum. daretur ergo vtriusque gratia minima quantitas, cùm qua ęgrotus durare posset. Sed quoniam cum hac quantitate solum morbum posset su stinere virtus vsque ad statum errores autem ne minimos quidem posset su stinere: omnes verò errores præcauere non potest medicus, quoniam mul ti inopinato & fortuito casu contingunt: tenetur præcauere virtutis ex erro ribus lapsum, aliquanto plus cibi exhibens exquisitissimo. Nam quemadmodum dicebatur quinto Aphorismor. primæ sectionis Nimis tenuis & exquisitus victus est periculosus. Igitur mediocris victus, qui tribus indicationibus finitur, virtute, morbo, & erroribus, non est minimus, cum quo ęgrotans durare potest: sed aliquanto plus dari debet erroribus. A quo sæp pe poterit medicus deuiare ad tenuius, etiam citra noxam, detracto scilicet

Aliorum opinio.

Autoris sententia qua deciditur controuersia

cet

eet eo, quod pro erroribus dabatur: sed ad crassius non poterit citra malũ, quod haud facilè emendari possit. Nam subtractioni medetur additio: sed additioni quid medetur? num subtractio? at subtractio non potest facere, quò minùs multa excrementa, ex multo cibo fuerint congesta; quæ tamen omnia non possunt inedia consumi. Constat ergo: si peccatum cum peccato conferre vis, grauius mùltò esse ad crassius inclinare. His semel intellectis, possunt seorsum inter se temporum indicationes conferri. ex quibus illud vnum inuenietur; declinare ad tenue, grauius peccatum esse in principio & incremento, quàm in statu; contrà declinare ad crassum, grauius in statu, quàm in principio, & incremento. status nempe exposcit subtractionem, reliqua tempora non adeò. Sed satis, arbitror, iam constat, quantum intersit ita dicere; aut, in principio & incremento deterius esse inclinare ad tenue, quàm ad crassum: in statu deterius ad crassum, quàm ad tenue. nam hac dictione conferũtur indicationes excessuum: illa temporum. licet uero indicatione sola excessuum dicere; (quod verissimum est) perpetuò esse grauius peccatum, inclinare ad crassum, quàm ad tenue. Sed contrà hanc interpretationem est quoddam non leue argumentum. Hippocrates cõtinet ægrotantes in inedia integra; quando coniectat, virtutem durare posse donec morbus concoquatur. nam 37. primi Acutorum ita dixit: Subtrahere verò omnino sæpe expedit, cùm ægrotans sufficere possit, donec morbi vigor maturescat. ergo nihil dat erroribus. nam qui omnino nihil dat, neq. erroribus dat quidquam. Duo videntur respondenda. Primò Hippocratem nullos continere sine cibo, præter eos, quorum virtutem coniectat sufficere, non solùm sustinendis malis, sed etiam ferendis aliquibus erroribus, si inopinatò acciderint. nam alioqui ingenti periculo, atque adeò nunquam ineuitabili exponeret ægrotantes. Deinde, Hippocratem non omnino nihil dare, sed moderari potu. potus verò (etiam si sit frigida aqua) quãquam non nutrit, est pro nutrimento: quia facilem exolutionem remoratur, quemadmodum dicit Galenus tertio Acutorum comment. decimonono, & nos alibi explicuimus, dum disputaremus de aqua, an posset nutrire, lib. 6. quæst. 6. Sed disputatio præsens non indiget pluribus.

Obiectio soluitur.

An victu magis crasso sit vtendum perpetuò in morborum principijs. quàm cum iam vigent. C A P. II

Agitatur cõtrouer.

HIPOCRATES quo loco sumpta indicatione à morbi temporibus instituit rationem victus, docet: haud dubiè in principio esse vtendum maximè crasso, & in summo vigore maximè tenui, in medijs temporibus mediocri, prout magis ad vigoris tempus aut principium inclinauerit morbus, attenuantibus nobis perpetuò versus vigorem summum. Nam 20. Aphorism. primæ part. ita habet: Quibus igitur statim morbus consistit, (explicitum à nobis est in primo huius operis libro quæstione

octaua:

octaua: vt in morbis idem ſit conſiſtere, & vigere) iis ſtatim tenuis victus exhibendus eſt: quibus verò poſteriùs eſt futurus vigor; iis & in ipſo, & ante illud parum ſubtrahendum: priùs verò vberiùs agendum, ut ægrotans ſufficiat. Sed ratio, etiam tacente Hippocrate, illud mõſtraret euidenter. nã victus, aut alimentorum exhibitio, facit vt virtus duret: alimentorum ſublatio, facit vt citò deficiat. Sed durationem virtutis conſtat eo tempore eſſe procurandam, quo plus temporis reſtat tranſigendum; citã autem exolutionem tunc eſſe timendã minùs, cùm prope eſt aut ſalus, aut morbi inclinatio. contrà cibus virtutem aggrauat, impedit, & morbum auget. quod conſtat in uigore ferendum eſſe minùs; cùm virtus ſit eo tempore ẽt citra cibum impeditiſsima, atque cum morbo extremo cõgrediatur certamine. Eſt itaque hæc temporum morbi indicatio. Sed contrà uidetur eſſe, quod Hippocr. De ratione victus in acutis ptiſanam offerens pleuriticis, cùm ui geſimo primo contextu dixiſſet, Verùm inter initia neque multam, neque craſſam admodum dare oportet, vigeſimo tertio inquit: At ſi os madeſcat, & ea quæ à pulmone, talia ſint qualia eſſe oportet: ſorbitionis multitudinem, vt ſummatim dicam, augere conuenit. hæc Hippocr. Conſtat verò, vt os madeſcere pleuritidis ad incrementum tendentis ſit ſignum, quo tempore ſorbitionis quantitatem præcepit augere. Sunt quibus videatur reſpondendum: augeri ſorbitionem, non quia alimentũ eſt, ſed quia medicamentum. Sed hi non uidentur legiſſe commentarium Galeni, quo ita inquit: Ergo q̃ probè expurgantur, his ptiſanam dare cõuenit, uiriũ corroborandarum gratia, & quo expuitionibus humorũ, quæ ex pulmone per tuſſim fiũt, ſufficiant. Quæ verba ſatis declarãt alimenti gratia augeri ſorbitionẽ. nam alimenta dantur ſeruandi roboris cauſa; medicamenta, alterandi corporis. Mihi ergo aliter videtur dicẽdum, indicatione tẽporis fieri oportere, vt dicebatur: verumtamen ratione alterius alicuius, quod cum morbo coniungatur, contrà fieri nonnunquam poſſe. In inflammationibus contrà procedit cibi exhibitio atq. in febribus. nam in illis minùs dari debet in principio, atque deinde ſenſim augeri. docet Galenus 6. Method. capite quinto ita dicens: Reliquum fuerit de vniuerſa uictus ratione præcipere; ꝙ in principio quidẽ ſit tenuiſsimè cibandum, in curatione propria phlegmonarum dicitur hæc in illo loco: quæ diffuſiùs deinde docuit 13. Meth. Eſt itaq. haud dubiè cibandum tenuiſsimè in principio phlegmonarum: non quidem gratia morbi, ſed cauſa fluxionis, quæ coniungitur neceſſariò cum phlegmone, & in principio nõdũ ceſſauit. in quo propterea eſt agendũ tenuiſsimè. Eadẽ ratione in vlceribus agi dẽt, maximè recentibus: quod Hippocrates libro De ulceribus his uerbis docuit: Vt modico cibo & aqua, cõfert ad omnia vlcera: magis uerò ad recentia, quã ad antiqua. Hæc eadem ratio eſt in pleuritide; quippe quæ eſt inflãmatio. cui etiam accedit ratio alia peculiaris, q̃ ſumitur à malè affecti loci indicatione. hæc eſt quã Galenus docet 11. Meth. capite decimoſeptimo, dicẽs: In morbis thoracis cibis potius quàm medicamentis eſſe firmitudini conſulendum. Quare in ijs mor-

Quæ pro parte cõtraria ſunt.

Quid nõnulli dicant.

Deciditur ab autore controuerſia

ijs morbis minùs noxia est additio, ratione malè affecti loci. quia quãquã multum cibi assumatur; non adeò multum venit ad thoracem, ad quem à ventriculo multi sunt anfractus. Et est plerunque additio necessaria: quia alia est uirtus, quæ pugnat contra morbum alterando materiam, alia quæ expellendo. cùm expulsio animalis uirtutis actione fiat, quæ tunc incipit magis laborare, quando ægrotans incipit excreare. Concedimus ergo in inflammationibus omnibus debere tenuissimum victum iniungi in principio: verùm illud non gratia morbi, sed fluxionis. in morbis thoracis maiori ratione augeri posse ciborum quãtitatem, quia indicationi ex fluxione accedit indicatio ex affecto loco. Sed perpetua hæc est doctrina, (quæ tamen perspicaci indiget medico, & qui hæc quæ diximus possit assequi) indicatione sumpta à temporibus morbi: & quantum in ipsis temporibus agitur tenuissimè cibandum esse in summo vigore, maximè crassè in principio.

Quædam Auicen. verba q̃ prædictis nõ videntur cõsentire.

Quare non adeò cautè uidetur Auicenna prospexisse ægrotantibus, dicẽs Fen prima quarti: Et scias quòd non est tibi possibile curare febrem, nisi cognoueris eam, quòd si ignoraueris, subtilia regimen. nam non omnes morbi ferunt multam attenuationem in principio, sed id ex constitutione pendet; quæ non possit esse perspecta ei, qui morbi naturam ignorauerit. Præterea in cuiusuis morbi principio diximus utendum esse magis crasso, (demptis qui cum fluxione consistunt) quàm in alijs temporibus.

Declarãtur.

Sed fortasse melius fuerit Auicennæ sentẽtiam commendare, atque ita intelligere Si contigerit uno die, aut etiam duobus, modò ægrotans sit fortis uiribus, febris naturam ignorari; curationem quidem non oportet aggredi, sed materierum communium, interim dum morbus se insinuat, cura est habenda. sunt hæ quæ in uentriculo, intestinis, & primis uenis continẽtur: quæ ut expurgentur, licebit uno, aut duobus diebus, ægrotantem inedia contineri. Sed neq. hæc indicatio sumitur à morbo, aut morbi propria causa; sed communibus materiebus, ut dixi. De ratione instituendi uictus quam indicant totius morbi tempora, hæc sufficiunt.

Vulgatã praxis, clysmatis & emplastris nutrientibus vti.

An possint ægrotantes refici alia uia, quàm per os.
CAP. III.

VULGATISSIMA praxis est in mulieribus præfocatione vteri laborantibus, atque in uiris in eo statu constitutis, vt casus exigat cibum, & ipsi non possint accipere; uti clysmatis ex re aliqua nutriente paratis, vt ex lacte, ptisana, uino, melle, ouis nonnunquam, aut etiam iure gallinæ, aut expresso ex ipsa gallina succo. nonnulla etiam occurrunt, quæ cogunt medicos uti emplastris nutrientibus nimirum, cùm periculum abortus uidetur instare ex debilitate: imponunt umbilico carnes arietinas, aut oua, aut panis micam imbutam uino, aut lacte, aut tale quippiam aliud.

Quidam prædictã consuetudinẽ damnant.

Quam consuetudinem nonnulli hodie damnant, cõtendentes nihil posse corpora nostra nutrire, quod per os non ingeratur. Proferunt primò illa

Galeni

Galeni verba ex quarto De vsu partium, capite primo; Quandoquidem nutriri necesse est animalis particulas, ingressus verò cibarijs in corpus vnus est per eos. Primo etiam De facultatibus naturalibus cap. 10. Vnus nãque omnibus cibis introitus per os est. argumẽtantur deinde ratione hac: Nihil potest nutrire, quod non sit perpessum antea concoctiones priores primam nempe & secundam. sed quod per anum immittitur, non potest in ventriculum venire, in quo prima concoctio fit. (multò minùs, quod cuti imponitur, aut per uiã aliam subit) ergo nihil tale nutrire potest. Quòd verò quæ per uentrem infunduntur, non possint uentriculum attingere, confirmant ex Galeno 13. Methodi capit. 16. ubi inquit; Quæ infusa sunt, primùm ea neque ad ieiunum ascendere possunt. imò etiam si admodum nitaris, fortasse tenuia tantùm intestina attingãt. Quò etiam videtur respexisse 4. particula Aphorismorum commentar. 12. dicens: Eorum vero quę continentur in intestinis, nihil potest per vomitum vacuari. Alii his respondent; posse ea quæ infunduntur per ánum, nutrire: negantque contenta in intestinis non posse ascendere in ventriculum. quin potiùs ascendere non nunquam, dicunt, docuisse Galenum tertio De symptomat. caus. capit. 2. vbi post alia multa eiusdem sententiæ hæc addidit: Ergo mirum non est, si clysmatis quoque aliquid & stercoris ex tam violenta intestinorum constrictione ad uentriculum aliquando præter naturam reuocatur, deinde sic ad exitum properet. Iam verò euomi posse ea, quæ cõntinentur in intestinis, indicat affectio voluulus vocata: per quam, vt Galenus prædicto loco docet, & tertio Epidem. parte secunda, commẽtar. 6. euomitur stercus. quod tamen dicente eodem Galeno tertio De facultatibus naturalibus capit. 6. generatur in tenuibus intestinis. Itaque dicũt hi: cùm possint, quæ per intestina infunduntur, in ventriculum ascẽdere: nihil mirum, si possint nutrire. In hac controuersiola primùm componenda nobis sunt hæc, quæ in Galeni verbis videntur esse contraria: deinde de proposita quæstione dicendum quod res habet. Galenus videtur dubitasse de ascensu eorum quæ infunduntur per anum in uentriculum. Nam libro septimo De compositione pharmacorum secundum locos capite quarto ita inquit: Si possibile est ex tenui intestino aliquid per nauseam efferri, ad hoc etiam utile fiet. Itaque uidentur hæc uerba dubitantis: tameo apertè est uerum, per voluulum euomi quæ continebantur in intestinis. Quòd si Galen. 4. Aphorism. commentario 12. negauit, quidquam eorum quæ continentur in intestinis posse vomitu reijci; intellige uomitu naturali. Nimirum naturalis uomitus est ad euacuationem eorum, quæ continentur in cauo ventriculi; dicente Galeno eodem capite tertij De causis symptomatum, quod nuper citauimus, & in commentar. 39. sextæ particulæ Aphorismorum, & millies alibi. Verum etiam est; posse partem aliquam clysteris in ventriculum rapi. tamen Galenus 13. Methodi negauit, nostro conatu, etsi quam maximè conemur, posse ascendere vltra gracile: sed accedente tali quapiam causa præter naturam, qualis per uoluulum, non negauit. Ad institutum illius loci

Quid alij responde ant.

Cõponit antor Galeni verba de ascẽsu eorum quæ in intestinis continentur ad vẽtriculum

loci satis est, quanquam fieri possit, vt clysteris portio in uentrem ascēdat: tamen rarò id fieri, & ex causa præter naturam. nám declarabat illic Galenus indicationem curationis quæ sumitur ab affecta parte, docens, ad abluendum crassa intestina vtendum esse clysteribus: ad tenuia, potionibus. Constat verò, ad huius præcepti confirmationem satis esse monstrare, clysteres non posse ascendere vltra intestina crassa: nisi rarò, & casu præter naturam, haudquaquam nostro conatu. medendum enim est, non pro his quæ rarò & præter naturam possunt contingere, sed pro his, quæ coniectamus euentura. Eodem modo intelligendus est Galenus quinto Methodi capite vndecimo, ubi ita scripsit: Quæ uicina uētriculo sunt, iis per comesta & bibita; quæ uerò inferiùs sunt sita, per ea quæ inijciuntur quando neque ad ea quæ vicina uentriculo sunt, subire potest quod per sedem infunditur: neque integris uiribus ad inferiora pertingere, quod per os sit ingestum. Itaque loca Galeni ita componuntur, constatque iuxta illius opinionem, posse aliquid ex intestinis ascendere ad ventriculum. Sed quoniam per voluulum non tā ventriculus trahit ab intestinis, quàm intestina reijciunt in ventriculum, & ille cogitur recipere: censeo addendum dictis, ventriculum posse non tantùm recipere ab intestinis, sed trahere etiam ab illis, cùm vrgetur fame. Nam si, ut celebratissimum est à Galeno de sententia Hippocratis, omnia habent perspiratum & confluxum communem, si omnia omnibus alligauit natura per communes venas, & arterias, & neruos, si quemadmodum docetur tertio De facultatib. naturalibus, per magnam famem vel ex ipsis venis, aut proximis partibus reuocat ventriculus succos; non dubium est, & ex vicinis, quales sunt gracilia intestina multò antè tractum. Itaque est duplex iam modus, quo ea, quæ per anum infunduntur, possint in ventriculum venire; vel tracta à ventriculo, vel expulsa ab intestinis. quare nihil est iam intellectu difficile, posse, quæ per intestina infunduntur, ire sursum in ventriculum, ibique chylum fieri, illincque in hepar, vnde & in membra. Nihilominus errant barbari medici, qui propositam quæstionem de nutrimento, quod potest accedere ex clystere, putant pendere ex alia de ascensu clysteris in ventriculum. Nam etsi nihil clysteris in uentriculum ascendat, potest ex illo nutrimētum aliquod in corpus transferri. nam eadem concoctio quæ agitur in uentriculo, agi potest in intestinis: & quæ agitur in hepate, etiam in venis. quanquam maior vis ad chyli in vētriculo, & ad sanguinis generationem in hepate sit. docetur hoc lucē clariùs 4. De vsu partium capit. 17. vbi ita scriptū est: Quemadmodum igitur venis, cùm eas distributionis instrumenta fecisset, facultatem sanguinis effectricem indidit: ne, dum per eas fertur, tempus ipsi alimento frustra periret. ad eundem modum & intestinis distributionis in uenis gratia factis, facultas quædam coquendi cibos inest. Si igitur hæc ita habent, ut Galenus dicit, constat posse infundi per anum succum aliquem tenuissimum, coctu facillimum, cui commutando satis sint alterationes, quas præstare possunt intestina & venæ, sine ventriculo

Vētriculus pōt non solū ab ītestinis recipere, sed & ab illis trahere.

Etsi nihil clysteris in vētriculum ascenderet, posset nutrire.

riculo & hepate, qui nutriet, omnino ventriculum non ascendens. Adde (quod in primo huius operis libro diximus) dicente Galeno. 6 De placitis, concoctionem ventriculi non esse necessariam simpliciter, sed cum solida assumuntur alimenta: in reliquis propter perfectionem. Itaque multis modis potest quod per clysterem infunditur, nutrire. quare vsum horũ clysterium dictis in affectionibus non improbo: quanquam conandũ censeo, quo ad fieri poterit, vt quaqua arte per os aliquid in ventriculum immittamus ex hoc enim certum est copiosè & celeriter nutrimentum membris accessurum. tamen cum hoc non possumus, ad nutrientes clysteres, confugere non sit omnino inutile. Hos verò vellem parari ex vino albo, & tenui, & aqueo, quia est facilis concoctionis & distributionis: ex eo scilicet solo, aut alijs permixto. nihil tamen permitti debet, quod sit frigidius aut difficilius coctu. hoc enim in membra quibus languet facultas, frustra infundetur. Aliud quod de emplastris nutrientibus dicebatur, videtur multò debilius auxilium. quandoquidem per paucam admodum substantiam nutritioni aptam, assumi posse per cutis poros puto: tamen aliquid etiam ita assumi, quanquam exiguum sit, impossibile non arbitror. Nimirum monstratum est, posse succum aliquem tam tenuem & multi halitus in venas incidere, vt concoctione ventriculi non prægressa, illic conficiatur. Iam verò ex succis quibus irrigetur cutis, aliquid intrò penetrare videmus: & ipsa pororum multitudo, & pulsus arteriarum qui ad cutẽ fit, & vis trahendi membrorum, ita fieri posse suadent. Hippocr. etiam libr. De alimento ita scripsit: Forinsecus alimentum ab extima superficie ad intima peruenit. Solis quidem illis emplastris vti, ridiculum fuerit. tamen interim dum alijs vijs nutrientia immittuntur, si multum videtur instare perilum abortus, (loquor enim de proposito paulò antè affectu) talia etiam vmbilico propter viciniam vteri fortè non imponentur omnino incassum. Admiscenda tamen sunt, si quando illis vtemur, semper penetrantia, qualia sunt semel & aromata in puluerem redacta. Sed qua ratione si hæc vera sunt, dixerit Gal. locis citatis ex quarto De vsu partium & primo De naturalibus facultat. vnicam esse viam alimenti ingerendi, os? an quia illis in locis non omnes, quæ natura aut arte fieri possunt, alimenti vias recensebat, sed naturalem solum viam, qualis solùm os est? Sed de hac quæstione hæc sunt satis.

Autoris sententia de emplastris nutrientibus.

Gal. verba declarantur.

An curatio fiat per contraria æqualia. CAP. IIII.

PRINCIPIA in vnaquaque arte concedi debent, etiam sine argumentis; alioqui infinita fiet ars & nullibi consistens. Est verò in arte medica celebratissimum axioma, Contrariis contraria curantur, à Galeno & Hippocrate totiens vsurpatum vt ridiculum nõ immeritò videretur ad huius sententiæ ꝓbationẽ loca notare. neq; enim mõstratione indiget, sed sola interpretatione: cũ morbi curatio eiusdem sit corruptio, & corru-

Contraria cõtrariis curari, principiu in arte medica.

ptiones à contrarijs fiant. At nulli videri possit dubium, curationem per contraria morbo fieri. Cæterùm hæc contraria operatione oportet talia sint, magis etiam quàm de nominatione. nihil enim prohibet conuulsionem, quæ affectus frigidus est, infusione aquæ frigidæ curari. Nam quã quam aqua illa qualitate, quæ est actu, similis sit; cæterum est tunc temporis operatione, quam ex accidenti, habet, & virtute cõtraria. neque quid quã refert ad morbi sublationem, ex accidenti, aut per se medicamẽtũ operari quare oĩa quæ ex accidenti morbũ corrumpunt, per alia operantur quæ sunt morbo contraria per se. Vt gratia exempli, aqua non per se curat conuulsionem; sed per calorem, quem facit retroducere. vomitus ẽt curat vomitum non per se, sed euacuatione humoris facientis noxam. vt dolor non potest curare dolorem; sed medicamentum, quod cum dolore operatur, potest causæ prioris doloris sublationem facere, vt dicitur sexto Epidem. parte secunda, commenta. octauo. Potest etiam dolor vnius partis vehementior, alterius debiliorem obscurare, distracta vi sentiẽte: aut curare, distracta materia, vt a cucurbitula. cùm certum sit, succos ad dolentem particulam confluere. tamen constat in his quoque, quod per se curat, contrarij ratione operari. atque ita perpetuò est vera ea sententia, quam omnes citra controuersiam concedunt: Contraria contrarijs curãtur. Cæterùm an illa contraria, vt specie sunt contraria, ita æqualia gradu esse debeant, an aliquando minora, aliquãdo maiora; non adeò est citra controuersiam. Galen. libr.6. Artis medicinalis capit.89. expressè docet contraria partibus numeris distare debere à mediocritate quantum ipsum corpus versus alterum extremum præter naturam abest. vbi ita dicit: Veluti, si ita contingerit, vt in decem quidem numeris ad calorem maiorem eo qui est secundum naturam decidat corpus: septem verò ad siccitatem maiorem: tunc salubrem causam in huiusmodi affectionibus esse oportebit decem numeris quidem frigidiorem, septem verò humidiorem. Itaq; de sententia Galeni loco, indicatio, quæ ab affectu sumitur, est exhibitio contrariorum æqualium morbo. Tertio De simplicium medicamentorum facultate capite vndecimo ita inquit: Atquæ vno verbo tantum abesse à medio quod medebitur, quantum ipsum cui medela adhibetur, oportet: nimirum in contraria vtriusque vergente excessu. Nam quo ad eadem similiter inclinat, perinde ac corpus quod curandum est, intempęrie constitutum: nullam alterationem afferre consentaneum est. quare neque lædet id quod malè affectum est, neque iuuabit. at quod minus est, iuuabit quidem, non tamen persanabit. Cæterum in hac sentententia videntur esse multa difficilia. Nam primum, quid prohibet morbum curari posse contrarijs minoribus? nam hæc quanquam non possunt integrè corrumpere, possunt tamen cùm primò apponuntur, aliquid iuuare, remittendo scilicet morbum, non persanando. Atque ita cũ secũdo apponuntur, plus cum tertio plus adhuc: vsque dum paulatim corpus persanetur. potest igitur contrarijs minoribus curari corpus. Nam quod cõtraria

Agitatur controuers.

Quę pro parte cõtraria sunt.

minora aliquid remittant; nõ negabis: cùm cõtraria quantumcunque inten ta aliquid à remiſsioribus patiantur. Neque verò negari poteſt, poſſe corpus à contrarijs intenſioribus ſanari, cùm transferatur ad contrarium affectum. nam medicamenta contraria & intenſiora, neceſſariò ab ipſo morbo patiuntur. Sint igitur tantò intenſiora, quantum reciproca actio poteſt detrahere; atque ita, etiam ſi corpus perſanent, non tamen ad contrarium morbum poſſint transferre. Quare uidetur morbus curari poſſe cõtrarijs intenſioribus & remiſsioribus; atque proinde non perpetuò æqualibus indigere. Mihi ſanè hæc ratio monſtrare videtur, nihil repugnare philoſophicæ rationi; morbum contrarijs maioribus aut minoribus curari. Quare non putauerim proinde morbum exhibitionem contrariorum æqualiũ indicare, quòd ab inæqualibus curari non poſsit: ſed quòd ab æqualibus cõmodiùs curatur, & magis citra periculum. cuius ſumma ratio hęc eſt. Quod medicus in curationibus maximè debet curare, eſt; vt & tutò curet, & citò. Tutò quidem curat, cùm citra periculum. impendet verò periculum maximum, ſi qua alia ex re, ex repentinis mutationibus: vſque adeò, vt (dicente Galeno duodecimo Methodi capite ſeptimo) corpora non ſolùm cùm in non naturalem ſtatum confertim aguntur, triſtem mutationem ſentiant; ſed etiam in ipſo ad naturalem ſtatum ſuum reditu, niſi eum paulatim accipiant, crucientur. debet igitur medicus maximè inter curandum repentinas curationes deuitare: quæ eò fiunt maiores, quò medicamenta intenſiora adhibentur. Mora etiam in curando eſt periculoſa. quandoquidem interim labefactatur uirtus, & ſolet ægrotans recidere in deterius. curatur autem morbus eò tardiùs; quò remiſsiorum medicamentorum eſt vſus. Ne igitur in curatione moraremur; intentiſsimis deberemus vti: ſed ne quicquam repentè moueremus, & corpus alteraretur paulatim; remiſſiſsimis. Verùm quoniam vterque exceſſus eſt periculoſus; relicto utroque, medium medica ars complecti iubet, atque ita contrarijs æqualibus uti. Hoc inquam, ſumpta indicatione ab affectu. nam alijs indicationibus, vt indicatione à conſuetudine, & ex inducijs, quas facultas, aut etiam apparatus hominis, ut grauior alius ex hoc morbo fiat, expectandi dat, aut negat, non dubitauerim; aliquando contrarijs minoribus, aliquando maioribus licere vti. Atque adeò quod ego dico, ob inducias quas facultas, aut morbus dat, aut non dat, licere aliquando uti maioribus, aut minoribus; idem eſt quod qui putat ſe huic dogmati Galeni contradicere, dicit: Cùm ex mora periculum imminet, maioris numeri remedia competent. Nam verè hæc dicit: ſed ſemper periculum illud imminebit, ob facultatem aut membri alicuius apparatum, aut malignã putreſcentiam, aut aliquid aliud, præter ipſam morbi magnitudinem, à quo exhibendi maiora indicatio capietur. uſque adeò non opus eſt repugnare Galeno, ſed concedere; morbum ſemper petere æqualia: ob alias verò res, debere ſæpe maiora, aut minora tribui. Eſt nihilominus vera regula, quæ de his, quæ magna ex parte, & à ſolo affectu ſumpta indicatione, fieri debent, præcipit. Sed contrà uſ eſ

Decidi-tur con-trouer.

Sumpta indicatio ne ab affe ctu con-traria æ-qualia ſunt adhi benda, et ſi ex alijs indicatio nibus ali ter fieri poſſit.

Obiectio ex Hipp. diluitur.

sic q̃d Hippocrates sexto Epidem. parte secunda commentat. vigesimo sexto inquit, Ex adhibitione contraria adhibere & quiescere. Qua sententia, Galeno interprete, illud significauit Hippoc. contraria non esse affatim, sed sensim inducenda. atque inter exhibitionem contrariorum, permittendum esse corpori quiescere. Si igitur vel à principio contraria æqualia morbo adhiberemus, non paulatim vt Hippocr. præcipit, sed repente adhiberentur. secundo De compositione pharmacorum secundum locos, capite decimo quarto: Non statim à principio efficacissima adhiberi conuenit, sed à debilioribus auspicari. Sed tamen neque hæc sententia aduersa est opinioni nostræ. illic enim propter irritationem, quam sua acrimonia fortia medicamenta facerent, si repentè intentissima admouerentur, iubet leuioribus tentare priùs. hæc verò leuium admotio, præcautio est. Adde, non statim morbos esse intentissimos, sed cùm consistunt. quare vt crescit morbus, ita medicamentorum vires intendere, æqualibus contrarijs pugnare est vt cum procedente tempore remittit affectus: medicamentorũ vires iubet Galenus remittere. Nam quò vlcerata pars siccior fit, eò minùs siccis vtendum: quia scilicet naturalis siccitas permanet in parte, & humor præter naturam fit minor. Sed si quis rectè consideret omnia quæ à Galeno in commentarijs illius sententiæ sexti Epid. dicuntur; non propterea est incipiendum à leuioribus medicamentis, & æqualia sensim adhibenda sunt, quoniam contraria: sed quoniam maxima ex parte, ea quibus morbus curatur, sunt insueta. consuetudo autem perpetuò est conseruanda, maximè in morbis, quemadmodum Galenus inquit octauo Methodi capite nono aut sensim est permutãda, vt longissima oratione præcipit Hippocrates secũdo De ratione victus in morbis acutis. Igitur indicatione sumpta à morbo, contraria æqualia à primo die darentur: sed indicatione à consuetudine cũ indicatione à morbo coniunctã, in principio remittuntur aliquantulum, procedente tempore adhibentur intensiora. Atque hoc quidem cum his quæ quotidie fiunt ab his qui medicinã factitant, maximè quadrat. si enim in eum hominem inciderint, qui sanguinis missioni multo anè tempore assueuerit, aut fortium medicamentorum vsum non reformidet; vel primo ingressu his vti solent. si verò insuetus ægrotans sit; ab alijs leuioribus auxilijs exorsi, ad fortiora medicamẽta proc. dunt. Sed dicet aliquis. esto quantumlibet ægrotans assuetus, & incidat in putridam febrem; non sunt à principio danda contraria æqualia morbo, est enim morbus, quo laborat, febris sed nullus sanæ mentis medicus in principio putridæ febris, frigidis vtetur. ergo neq; cõtrarijs ex eo tẽpore curatio fit, quò minùs contrarijs æqualibus. Præterea si a principio darent̃ æqualia à prĩcipio inciperet morbus remitti: atq; ita multò maior esset ĩ prĩcipio, q̃ in statu. quod cõmunis opinio oĩum medicorũ negat His.

Obiectio altera.

argumentis ita respõdendũ cẽseo: danda esse contraria ei, cuius molimur sublationem. vt cùm morbum per se curamus, morbo (hæc enim indicatio est à morbo sumpta) cùm per causam, causæ. Oportet autem putridã febrem

Dilutio.

brem

brem nō per ſe curari, ſed per cauſæ præciſionem: & proinde non eſt inter curandū frigidorum vſus, ſed uacuantium. quæcunque verò indicatione morbi adhibentur, illa cōtraria ſunt morbo & ſpecie & gradu. Huiuſmodi curatione utimur in meris intēperiebus, quæ ex nullo alio affectu fiūt. hoc dixerim propter diarias febres, quas nobis ēt poſſet quiſquā obijcere. Eſt enim præceptum Galeni octauo Methodi capite tertio, in febricitantibus ex viſtione, vti refrigerantibus, ſed remisſioribus in principio; ac deinde febre ad ſolutionis tempus properante, refrigerantium vires inten dere. in febricitantibus ex refrigeratione, contrà iubet facere; uti ſcilicet calorem generantibus & intenſisſimis in principio, & illorum vires verſus inclinationem remittere. Sed neque hæc ſentētia quidquam habet illi quā confirmamus, aduerſum. eſt enim etiam in ijs indicatio cauſæ. nam vſtio, & refrigeratio, affectiones corporis ſunt, quæ non omnino præterierunt. Quæſtio ēt quæ inter medicos agitatur, An morbus maior ſit in principio quàm in ſtatu; de morbis à materia pendentibus, quorum tempora concoctione (ut ſuperiùs dicere cœpimus, & vltimo libro ſumus monſtraturi) diſtinguuntur. In illis autem, cùm cauſæ maturitati ſtudeamus, permittimus intemperiei creſcere vſque ad ſtatus tempus. non enim in principijs, contrarijs reſcinditur. Aliud ſupereſt in hac quæſtione argumē tum non contemnendum. Nam non uidetur debere eſſe eadem forma cu rationis quæ & reductionis: pręcipuè in intenſione contrariorum, quibus fiunt. Nam reductio eſt corruptio temperamenti naturalis, quò in aliud commodius permutetur: curatio verò eſt corruptio affectionis præter na turam. ſed præter rationem videtur, tam contraria exhiberi rei ſecundum naturam, quàm ei quæ eſt præter naturam. Nam, ut alia omittam, citùs oportet, morbum tolli: quàm temperamentum naturale, quantumcūque lapſum ſit, commutari. cùm igitur motus ſit uelocior, mouentia etiam deberent eſſe intenſiora. aut igitur curatio fit contrarijs maioribus, aut reductio remiſsioribus. Eſt ſanè hoc argumentum difficile: cui tamen ita reſponſum volo. Eſſe reductionem rei ſecundum naturam, & curationem rei præter naturam: & hanc debere eſſe velociorem motum: non tamen proinde contraria, quæ mouent, debere eſſe intenſiora. Sed quoniam tem peramentum naturale in habitu eſt, morbus autem in diſpoſitione: ab æqualibus contrarijs, illud difficilius, & hoc faciliùs corrumpitur. cùmque morbus in habitu eſt; tam difficilè curatur, quàm mutatur præter naturale temperamentum. Tamen vtrunque contrarijs æqualibus fit. ita & inter ipſos morbos qui fiunt, quanquam omnes ab æqualibus cōtrarijs curētur tñ non oēs curantur ęquali celeritate. nā qui plus habet facti, plus reſiſtit cōtrario æquali in gradus intēſione. Neque eſt, quod te conturbet argumē tum, quo victi quidam contrariam opinionem aſſerunt admodum proter uè. ſcilicet, ſi omnes morbi curantur æqualibus; in omnibus curationibus eſt par proportio agentis ad id quod patitur. quare & eadem erit velocitas Ne, inquam, hoc te conturbet, neque deſpera poſſe ſolutionem conſequi:

Argumētū aliud.

Diſſoluitur.

Aliud argumentum.

aut si non consequeris,ne tamen autorum placita leuiter damna. ut illi faciunt,qui cùm argumentis leuissimis frequenter vincantur;recedunt ab autorum opinionibus,& profitentur se esse conditores nouorum dogmatũ. Sed qui omnino non est hebes;non ignorat,eum qui destituta veritate cõfugit ad noua dogmata,nõ sapere plus alijs,sed ignorare plus omnibus.Nã ut alia omittã,uide quàm sit firmissimi sui argumenti facilis dilutio.Quan quam caloris idem gradus potest esse fiens adhuc, & factus ; constat factũ plus resistere corruptioni.ergo cum æquali gradu habet resistentiam maiorem.si uerò resistentiæ sunt illis gradibus inæquales ; constat cum contrarijs æqualibus non habere proportiones æquales . Respondeo ergo illud unum;proportiones,ex quibus celeritas maior aut minor nascitur, non esse gradus cum gradu,sed actiones ad resistendi uim . & quò constitutione morbus longior est,eò plus illum resistere cum æquali gradu. Accedit etiã magna celeritatis differẽtia ex alijs rebus. nimirum quædam qualitates per se sunt minùs commutabiles,ut humor & siccitas:quædam magis,ut calor & frigus . partes etiam quædam aut corpora ob raritatem,aut tenuitatem passioni magis apta: quædam ob contraria minùs . vsque adeò multa sunt quæ præter medicamentorum inæqualitatem possunt facere inęquale tempus curationum . Sed rogabis rursus: cur ergo morbo futuro longo, non adhibentur à principio cõtraria tantò maiora,iuxta proportionem, quàm breuiori,quanto ipse est resistens plus; ut hac ratione qui erat futurus longior , citiùs soluatur ? seruaretur enim ita in omnibus eadem proportio actionis medicamenti ad resistentiam morbi:atque ita non impenderet periculum translationis ad contrarium lapsum , magis in hoc, quàm in illo? Videtur hæc ratio vrgere aliquatenus. Sed scire licet ita debere morbos curari,ut ante fatalem sibi terminum non prescindantur; quin potiùs obseruentur maximè illorum constitutiones. Nam aliter,ut inquit Plato,si quis morbos ante fatalem temporis cursum pharmacis amputare contenderit; ex paruis magni , & ex paucis multi fieri consueuerunt . Iam uerò quod Hippocrates inquit,Extremis morbis extrema remedia:(quam sententiam audio illos sinistrè interpretari)hoc ipsum mihi significat; curationem debere fieri per æqualia. nam extremis extrema,ut magnis magna, & paruis parua debẽtur.Obijciũt rursum;oportere singulis horis commutari medicamenta cum remissioribus,atque id perpetuò,& sine mora. Nam cũ medicamentum primò admotum aliquam efficiat morbi diminutionem : cũ secundò admouebitur,iã erit maius morbo. Cæterum non necesse est,medicamentum quodcunque æquale, quod admouetur , efficere intemperiẽ minorem:nam morbo eunte in incrementum,admouẽtur multa , quæ nõ minuunt,faciunt fortasse ut minùs tardiusque crescat. Porrò medicus non potest nisi sensibiles morbi minutiones,aut incrementa notare.utcunque autem sentiat intemperiem factam minorem,debet medicamentorum uires minuere:alioqui incidet in ignorantiam eorum,qui medicamenta refrigerantia,quæ ardenti aut erysipelate tentatæ parti admouerunt, non tempestiuè

Solutio.

Obiectio alia.

Diluitur

pestiuè

peſtiuè detrahentes, aut minuentes, gangrænas partibus attulerunt. Tamen eſt adhuc Aretæus Cappadox, antiquiſsimus quidam medicus, qui capitu. De elephantiaſi (quod etiam refert Paulus in primis quarti libri verbis) ita ſcripſit: Neceſſe eſt omnia auxilia valentiora eſſe morbis. nam alioqui ipſos non ſuſtollent. Proindeque (inquit) fit vt elephantiaſis curari nō poſsit: quippe qua nullum auxilium inueniri poſsit maius. Hi igitur autores apertè videntur aſſerere, æqualia remedia non ſufficere, ſed maioribus eſſe opus. tamen putauerim horum verba ita intelligi debere: Auxilia, quanquam alioqui æqualia ſint morbis intenſione, eſſe tamen illis valentiora, adiuta naturæ ſuppetijs, quæ ſemper pro auxilijs contra morbos ſunt. Sed multò clariùs dixit Celſus, qui caput vndecimum libri ſecundi his uerbis concludit: Non poteſt vehementi malo niſi æquè vehemens auxilium ſuccurrere. *Aretæi & Pauli verba declarātur.*

De conſuetudine & natura. CAP. V.

CONSVETVDINE nihil uidetur pleriſque hominibus notius. ſed nihil mihi uidetur difficilius, quàm potentiam illius & indicationem curationis, quam præſtat, explicare exactè aperteque, ut in reliquis feci, & cauſas quibus ſingula fiunt, quæ per conſuetudinem contingunt, inuenire. Nam antiquorum ſententia eſt, commendatiſsima à Galeno, ut multis alijs in locis, ita uel præcipuè ſecundo De motu muſculorum; conſuetudinem eſſe naturam aduentitiam: Ariſtot. ſeptimi Ethicorum capite decimo conſuetudinem ſimilem dicit eſſe naturæ. vocatque in teſtem Euenum poetam, qui ita ſcripſit: *Conſuetudo aduentitia natura.*

Vſus longus mos eſt, ac meditatio crebra.
Hunc tandem aſſero naturam mortalibus eſſe.

Comparant conſuetudinem non modò animales corporis facultates, ſed & uitales, & naturales: vt libello De aſſuetudinibus longa oratione Galenus monſtrat. neque ſolùm anima ipſa per ſe, ſed cum corpore. Animæ ingenerantur habitus intelligendi, & morales: ex conſuetudine, intelligendi, aut operandi. In ſenſibus etiam, quos cum corpore habet anima communes, operatur aliquid conſuetudo. nimirum, ut Ariſtoteles inquit ſectione vigeſimaprima problemate decimo quarto: conſuetudine fiunt alimenta guſtui ſuauia. Motus quoque muſculorum conſuetudinem comparant. nam, ut notat Galenus loco citato ex ſecundo De motu muſculorū; figura illa cui ex multo tempore aſſueuimus, fit indolens, placidiorque. ſiquis .n. ex multo tēpore inflexis cruribus dormire aſſueuit, hac figura maximè gaudet: ſi porrectis cruribus, hac etiam. Iam uerò de laboribus & motionibus dictum ab Hippocrate eſt ſecunda parte Aphoriſmor. quadrageſimo nono: Qui conſueti ſunt ſolitos labores ferre, etſi fuerint imbecilles etiam & ſenes, non conſuetis fortibus, atque iuuenibus, faciliùs ferunt. De naturalibus quoq; facultatibus, quæ circa alimenta verſantur, *Comparatur cōſuetudo ſecūdum omnes aīæ facultates.*

multa sunt aperta testimonia. Hippocrat. secūdo De rat. victus acutorum contextu trigesimotertio, Multa ēt, inquit, his germana eorū quæ uentri contingunt, atque alia quispiam dixerit. vt cibos, quibus uti consueuerunt, facilè ferunt; tametsi haudquaquam boni fuerint natura, similiter & potus. cibos verò quibus vti non consueuerunt, etiam si mali non fuerint, molestè ferunt: consimili modo & potus. Medicamenta etiam magis lædunt insuetos, quam consuetos eis vti, & consuetos etiam minùs alterant. qua de causa Aristotel. problemate quadragesimo sexto primæ sectionis censet: cataplasmata debere permutari ex certis interuallis, ut sentiantur. Communis etiam est medicorum omnium consensus, melius esse in lōgis valetudinibus, medicamenta permutare (quanquam eisdem prorsus viribus sint) quàm vnico vti. quoniam scilicet consueti pharmaci contemnit natura vires. Hoc docet Galenus quinto De tuenda valetudine, & Auicenna Fen quarta primi capit. primo. Neque solùm alimentis & medicamentis assuescit natura vsque adeò, vt ab illis minùs alteretur; sed etiam venenis. quod apertè ostendit vetula Atheniensis, quæ frequenter vescebatur napello, tertio De simplic. medicament. facultat. cap. 11. Mithridates quoque vsu frequenti venenorum, à venenis sese reddidit immunem. Vitalis etiam facultas assuescit suis motibus manifestè. fit enim aliquis iracundus aut timidus, irascendi aut timendi consuetudine. minùs etiam subit alterationes ex tali quopiam motu, qui ei assueuit, quàm illius insuetus. & vt semel dicam, vniuersèque, cum Hippocrate Aphorism. 50. secūdæ section. Quæ ex longo tempore consueta sunt, etsi deteriora sint: insuetis minùs molesta esse solent. Hac in parte sunt duæ falsæ opiniones, quas ambas damnat Galenus lib. quem De assuetudinibus scripsit. Alia est eorum, qui negant: in instituendo victu, aut curandis morbis, indicationem aliquam sumi debere à consuetudine: quoniam causam, qua naturalia instrumenta ab alimentis aut medicamentis consuetis læduntur minùs, ignorant. Alia est vulgaris opinio, quam hac tempestate video maximè vigere; esse scilicet consuetudinē, non iu us quæ diximus solùm, sed & in euacuationibus. vsque adeò, vt si semel bis ve, ac multò magis si ter, aut pluries, aut expurgatio facta sit, aut missio sanguinis ex certo quodam tempore, aut ex certis interuallis; pertimescant fore, vt eisdem interuallis, eandem euacuationem, gratia cōsuetudinis exigat corporis dispositio. Cæterùm hæc opinio vulgaris est, vt dixi, & indigna medicis. Nam constat euacuationem, vt auxilium aliud quodcunque, exposci à dispositione præter naturam, quæ in corpore est, aut timetur, vt à redundantia: naturam verò non expetere, sed permittere. Sed consuetudo indicat similiter ac natura. ergo permittit, non exposcit. Si ergo iterum mittendus sanguinis est: id fiet propter multitudinem, non propter consuetudinem. Consuetudo permittit; quoniā, ut alia omnia, ita euacuationes consuetæ minùs molestæ sunt insuetis. Igitur consuetudo mittendi sanguinis, quæ antecessit, potuit euacuationis illius tolerantiam facere, non indigentiam. hęc enim ex affectu pręter natu

Duæ falsa opiniones à Galen. dānatę.

Cōsuetudo euacuationū tolerantiam facit, no indigētiam.

ram fit. Neq. enim eò quòd hoc fiere, gratia exempli, supra naturę modũ in hoc homine redundauerit, eodem modo sequenti vere est redundaturus. possunt siquidem anni tempora aliter procedere, aut potest antecedere alius uictus, aut hominis temperies aliter alterari interim. quòd si tamẽ nihil horum permutatum fuerit; uerisimile est, eodem modo sanguinem redundaturum hoc tempore. non quòd proximo anno fuit eodem tempore effusus: (perinde enim fieret si euacuatus non foret) sed quia causę eodem modo habent, ac priùs. Quod non intelligentes vulgares, putant, se suam sententiam experimento confirmare. tamen qui redundantẽ sanguinem effundit, atque sequentibus annis ante id tempus, aut attenuato victu, aut exercitatione maiori redundantiam anteuertit: hic meliùs habet. qui enim pręsentẽ redundantiã citra euacuationem transigit; aut multa repletur scabie, variaque, aut in grauiora mala incidit: ac nihilominus sequenti anno euacuationis instat necessitas, nisi interim per morbos corrupta temperies minùs generet, aut occasio alia generandi sanguinis sublata sit. quam fuisset consultius sustollere sine tot malis misso sanguine. Itaque ut Galenus docet, & mihi uideor euidenter intelligere: per consuetudinem euacuationum comparatur in nobis tolerantia, sed non indigentia: proinde ad usum harum euacuationum consideranda est consuetudo. Confidentius enim vacuari debent consueti inconsuetis: tamen ad futuras euacuationes non est pertimescenda: Quod ergo ad primam opinionem attinet, ita habet. Alij, ut Galenus ipse dicit, perinde faciunt, ac si quis oẽs de visione opiniones, eã inquam, quæ emissione, & eam quæ admissione fieri affirmat, argumentis conuincens, omnino nos non uidere affirmaret: quia neque hac, neque illa ratione fieri posse intelligeret. nã ridiculum fit, id quod experimento constat negare; eò quòd euentus causa ignoretur. Quasi fieri non possit, ut rei alicuius secundum naturam contingentis causa nos lateat. Latent sanè pleræque. proinde qui ex philosophia in ipsam ueritatem vult incidere, non in extraneas & sophisticas opiniones; ab ijs quę sensibus nota sunt exorsus, ad illorum causas debet procedere, iisque inuentis gaudere in operibus naturæ; non inuentis, propriam ignorantiã confiteri, haudquaquã negare quę sunt per se euidentia. Minùs enim turpe est, explorato effectu causam ignorare, quę peritissimos etiam philosophos solet latere: quàm simul cum causa nescire ipsum effectum, quod imperitum vulgus non sine risu, neganti tibi, experimento monstraturum sit. Tam constat uentriculum reliquaque viscera ab insuetis lędi, cõsueta uerò amicè recipere, quàm nos uidere. Hęc itaq. recipiẽtes, causam conabimur inuenire (quandoquidem nullus hactenus mihi uidetur de consuetudine exactè disputasse, ne nunc quidem, cùm meus censor voluit hanc meam disputationem, quam in priori editione legit, imitarij) qua (si modò inuenta fuerit) propositionem cõfirmantes, sin minùs, in experimẽto acquiescẽtes: quantum habeat in instituendo uictu, tam benè ualentium quàm ægrotãtium, & curandis morbis, momentum consuetudo, ipsam cum natura conferen-

Manifestum esse ctum negare, quã ignoratur, ridiculum.

Consuetudinis causa inuestigator.

ferentes, contemplabimur. neque enim in philosophiæ cõtemplationibus consistere certum est, sed illas nostro vsui accommodare. Videtur ratio inuenire; ea quæ operantur natura: (sunt verò hæc quæ citra sensum) non posse comparare consuetudinem, ut neque habitum ad operãdum. Nam quæ natura feruntur, operantur vsque ad extremum potentię: pro ratione proportionis virtutis agentis, ad eam quæ resistit. ergo non possunt aut citiùs, aut faciliùs operari, aut ab eo in quod agunt, pati minùs, nisi permutata proportio aliquatenus fit. quare consuetudo nihil præstat. Non enim arbitror lapis (reliquis circa medij densitatem & altitudinem paribus) citiùs aut vehementiùs descendet per id spatium, per quod sæpe proiectus, est, quàm per quod aliàs nunquam: uel per idem spatium segniùs descẽdet cum proijcitur primò, quàm cum iactu millesimo. neque ignis quercũ solitus vrere, faciliùs vrit quàm prunum. Cùm ergo ventriculi actiones circa alimenta & medicamenta naturales sint; non uidetur fieri posse, ut propter consuetudinem aut plus, aut meliùs commutet: cùm operetur semper, tam cùm ex cõsuetudine, quàm cùm insolens vsque ad extremum suæ potentiæ. Respondet huic argumento Galenus; non tantùm ventriculum conficere alimenta, sed ipsum ab eis aliquatenus affici. conuertuntur enim hæc in illius substantiam: seruant uerò humores, qui generantur, cum cibis ex quibus sunt geniti, similitudinem. Similitudo est causa minoris alterationis, & facilioris amplexus, & indolentiæ. nihil igitur mirum, si quę inconsueta molesta erant, per consuetudinem modò similia facta, molesta minùs sint. Medicamenta quoque quæ prima appositione molestiam ingerebant, postquam mutua alteratione membro similia facta sunt, alterant minùs quin etiam fieri potest, ut medicamenta quæ prius expurgauerint aliquoties, ob multum iam vsum expurgare desinant. Quid vero de quantitate dicetur? non enim solùm qualitatem cibi, quam priùs auersabatur uentriculus, modò amicè recipit, sed & quantitatem. ventriculus nempe, qui una libra grauabatur, consuetudine iam duas sine molestia fert. Auget (inquit) exercitatio omnis propriam virtutem. quare cursu fiũt homines veloces, lucta robusti, esu ad coquendum habiles. Itaque facultas omnis otio languescit, exercitatione redditur vegetior; nisi nimiam contingat fieri exercitationem, quam tunc laborem meliùs appellaueris. Reddita itaque causa est, nòn tantùm propositi problematis; sed cur in vniuersum labores soliti insolitis leuiores sint. Sed dum has causas reddimus, videmur occultè indicationem consuetudinis omnino tollere, eamque transferre ad naturam. Nam si uentriculus eò recepit amicè alimentum, quòd illud commutauit in ipsam vẽtriculi naturam, sibique ipsi similem effecit: natura, quam in uentriculum induxit, est in causa, non consuetudo. Quare rectè dicebant medici (quos tamen deridet Galenus) cõsiderari debere naturam uentris & alimentorum, & in his an sint similes, an contrà: de cõsuetudine nihil esse curandum. Nam finge alimentũ illud quod cõsuetũ est, assumi modò primum, & esse inconsuetũ, sed similitudinem quã cõsuetudo fecisset,

Facultatũ naturaliũ consuetudinis causa

Exercitatio omnis propriã uirtutem auget.

Obiectio aduersus dicta.

fecisset, esse ex natura; an non eodem modo acciperetur insolitum; tota igitur hæc indicatio naturæ est, non consuetudinis. Eodem modo de comparato robore maiori cibi copia licet dicere. nam cõstat concoctionẽ meliorem fieri, non propter consuetudinem, sed propter maius robur. præterquam quòd falsò dicunt, maiorem promptitudinem ad omnes motus, quàm consueti habent, ex comparato robore fieri. nam multi debiliores quidem fortioribus mouentur meliùs ex consuetudine. Itaque videtur: præter auctum robur esse aliquid aliud consuetudo. quare fortasse & ipse venter solitus & debilior, plus sustinebit citra noxam insolito & fortiori. eadem ratione, qua debiles & senes solitos labores melius ferunt iuuenibus robustis, sed insolitis. Quod primò occurrit, est; consuetudinẽ reuera nihil facere per se, neque eam per se esse quidquam: sed consuetudinem habere ambulandi, esse sæpius ambulasse. facere tamen, vt labores leuius tolerentur, alimenta medicamẽtaq; minùs noceant, & vt actiones oẽs obeantur faciliùs, mutatione aliqua, quæ aut in ipsa facultate, aut in instrũis ipsis fiat. cæterũ hoc ꝑ se tribui posse naturæ: ex accidenti, cõsuetudini. tamen eò differre solùm quod a medicis natura dicitur, ab eo quod consuetum: quod innatum temperamentum natura dicatur aduentitiũ vero illud, quod vsu comparatum est, dicatur consuetudo. Videtur hoc consonum esse Galeni verbis, qui prædicto loco, pulchrè, inquit, dictũ consuetudinem esse factitiam naturam. quasi hoc vno differat id quod cõsuetudinem medici appellant, ab eo quòd natura; quòd natura sit natiua; consuetudo facta & aduentitia, cùm tamen etiam natura sit. Itaque iuxta hunc modum dicendum est; si consuetudinis nomine intelligamus ipsum rerum vsum, nihil per se indicare; si verò aduentitiã naturam vsu cõparatam, indicare suam conseruationem. Itaque ventriculum debiliorẽ natura posse plus cibi ferre robustiori natura quia ille consuetudine factus robustior est; aduentitia scilicet natura. ita dices musculos quibus consueti motus fiunt, consuetudine firmiores haberi. Hanc rationem seruandæ consuetudinis reddit Galenus. 11. Meth. cap. 3. ita scribens: Cùm verò quæcunque temperies vel aliquatenus vitiosa: eam quæ optima est, sẽper seruare oportet: eã verò quæ vitio non caret, in sanis quidem vel seruare vel alterare, in ægrotis verò seruare, ea ipsa ratione, qua priùs ostẽdimus, maximam esse à consuetudine indicationem: quippe vel temperamentum innatum ipsam seruare, vel factitium inducere. fieri verò ut dictum est, mensuræ auxiliorum indicationem, ex eo temperamẽto, quod præsens sit: sicut ex ætate, non quam æger prius habuerit, sed quam nũc habeat. Hæc Galen. tamen ei qui altiùs consideret, uidebitur consuetudo diuersa esse ab eo temperamento, quod consuetudine comparatur, aut ab ea natura. Nam finge duos homines, alterum natura calidum uno gradu, alterum calidum tertio calidus uno gradu assuescat esui calidorum, calidus tertio, frigidorum; ita ut alteriùs calor intensior fiat, alterius remissior, ueniantque sim ul ad secundum caloris gradum. quo casu cõstat;

hos

Dissolui- tur.

Consuetudo diuersa res est ab aduẽtitia natura.

hos homines ex contrarijs assuetudinibus idem temperamentum aduentitium comparte. Incidant simul in frigidum morborum: utendum utrique est auxilijs calidis, sed obsecro nunquid tam calidis, tamque repente vtendum est ei qui assueuit hactenus ex multo tempore frigidis, quam ei qui assueuit calidis? Non arbitror, sed alter repentè vti debet calidis, ut pote sibi naturalibus, & consuetis, & morbo contrarijs: alter sensim est ad calidiorum usum transferendus. alioqui repentè ad inconsueta transibit: quo nihil magis uetitum est ab Hippocrat. secūdo De ratione uictus acutorum, potissimùm in morbis, in quibus repentinæ mutationes maximè debent deuitari. Si ergo diuersa iniungi debet illis ratio victus, propter cōtrarias consuetudines, & aduentitia natura eadem est; constat, consuetudinem diuersum aliquid esse ad aduentitio temperamento, & propriā indicationem habere, ac per se, quæque non referatur in naturam. Quid igitur ex tam multis hinc & illinc emergentibus argumentis licet colligere? Certè vt paulò antè monstratum est; in meris facultatibus naturalibus, neque potest fieri habitus operandi, neque consuetudo quidquam præstat ad faciliùs operandum. vt exemplo descendentis lapidis & vrentis ignis, cō firmauimus. Igitur naturalia in nobis instrumenta non possunt assuescere actioni, nisi vsus aliquam in ipsis actionis facilioris, aut minoris alterationis, causam generet. Sed illud non est aduentitia natura, seu aduentitium temperamentnm. nam aduentitium temperamentum fit in corpore permutata natura innata in aduentitiam. (nā ut primò huius operis libro diximus, potest temperies innata permutari) itaque cùm temperies natiua est mutata omnino, mutata etiam est natura. Sed consuetudo est aliquid quod citius generatur in nobis, quam noua natura. Ergo cùm similitudo aliqua comparatur inter naturalia membra & alimenta quibus vtimur: ea tamen similitudo non est tam fixa, quam ipsa natura, sed veluti ad illam dispositio. quod licet ex Aristotelis verbis intelligere, quæ scripsit 7. Ethic. ad Nicomachum. cap. 10. Faciliùs curari possunt qui per assuetudinem, quàm qui natura incontinentes sunt. est enim facilius consuetudinem, quàm naturam mutare. ideo enim & consuetudinem mutare difficile est, quòd similis est naturæ. Hæc Aristotel. ex quibus verbis apertè deducitur quod nitebamur indicare. Nam si consuetudo priùs mutatur quam natura; diuersa est ab aduentitio temperamento. nam aduentium temperamentum non prius mutatur quàm natura: sed illud mutari, est mutari naturam. Præterea necesse est, similitudinem esse aliquid in nostris membris: quod si cum natura confertur, habet rationem dispositionis, & natura habitus. nam facilius corrumpi est ratio dispositionis: difficiliùs corrumpi, ratio habitus. estque consuetudo non ipsa natura omnino, sed similis naturæ: quia non aliter ac natura ad actiones inclinat, & consueta toleratu reddit faciliora. Est dispositio ad naturam: quia consuetudo, cùm admodùm longa est, in naturam migrat, vt dispositio in habitum. sed natura: quia non est iam separatur facilior natura, cùm ipsa natura sit. Sed vt res

Consuetudo ad naturam habet rationē dispositionis ad habitū.

Temperamentum duplex.

vt res euadat clarior, animaduerte duplex esse temperamentum: alterum, siue aduentitiũ siue natiuũ sit, quod in ipsa substantiarum elementorũ proportione consistit, quod cũ mutatur, tota alteratur corporis natura: (ita esus frigidorum longus, corporis tẽperiem natiuam ad frigidiorem permutat: quæ mutatio naturæ est) alterum quod est veluti dispositio quædam ad primum, quod necesse est ante illud fieri. Constat enim necessariò (cùm mutationes omnes extremæ per medias fiant) antequam corpus radicitus frigidum fiat, fieri frigidis simile, similitudine quadam in dispositione ad naturam. & est quidem hoc aduentitium temperamentum qualitatum: ut cũ res calidior fit, frigidior, humidior, aut siccior, qualitatibus. Quod temperamentum, cùm omnino nullam iam habet perseuerantiam, (ut quod ex una appositione medicamenti, aut ingestione alimenti, aut unica admotione manus ad ignem fit) neque natura est, neque consuetudo: sed tantùm leuis alteratio. cùm verò hæc similitudo est, etsi non tam intensa, sed cum aliqua permansione, qualis ex vsu talium rerum fit; consuetudo dicitur, & parum abest, quin migret in naturam. Itaque differunt consuetudo, & natura, ut habitus & dispositio. & ideo verè etiam dicitur à Galeno aduentitia natura: quia est aduentitium temperamentum, & dispositio naturalis. quanquam ab ea quæ propriè dicitur natura, differt qua ratione diximus. quod qui semel intellexit, nihil habebit scrupuli in propositis hypothesib. Nam illi homines, quorum alter à calido gradu tertio, alter à calido primo per contrarias consuetudines in temperamentum calidum secundo delapsi sunt; habent idem temperamentum in habitu. sed alter habet dispositionẽ quandam, ad occurrendum calidis incommodam, alter commodam. sunt verò hæ dispositiones in numero rerum naturalium, & indicant suam conseruationem. proinde non eodem omnino modo cibati, neque curari medicamentis debent. habet enim alter tres indicationes exposcentes calida, morbi, naturæ, & dispositionis illius quam fecit usus, quam modò consuetudinem dicimus. alter duas tantùm, naturæ & morbi, contrariam vnam consuetudinis. Neque verò mirum videri tibi debet, hominem secundum habitum calidum esse, dispositione illa frigidis similem. nimirum corrumpuntur & generantur leuiùs qualitates, quàm prima temperamenta, & friget sæpè biliosus, caletque pituitosus. Atque hæc erat satis dixisse, ne Ludouicus Colladus putaret meum hoc placitum incertum esse, quia affirmo; consuetudinem, cùm migrat iam in naturale temperamentum, naturam fieri, & rursum dico duos illos homines habere idem temperamentum naturale, & contrarias dispositiones. Si, enim (inquit) in habitu idem temperamentum habent; profectò non habebunt dipositiones, quæ consuetudines dicuntur. quandoquidem consuetudo cùm in naturam migrat, iam consuetudo non est, sed natura. Hæc obiicit: sed non rectè colligit. non enim ego dico, consuetudines esse factas in illis idem temperamẽtũ naturale: sed factum esse idẽ tẽperamentum naturale cum contrariis consuetudinibus: unde fit ut illæ consuetudines

Ex dictis soluitur quod antea obijciebatur.

suetudines non sint illud temperamentũ, quia iam non essent consuetudines, sed non fit, ut omnino non sint. Nam nihil prohibet esse in hominibus eundẽ habitum, sed propensiones in contraria. velut si sint duo æquè iusti, alius autem propensus ad amittendam, alius ad augendam iustitiã. Sed quo pacto duo illi, cum in eandem naturam inciderint, contrarias consuetudines compararint, rursum dico. Cùm non moueatur tantum æqueque corpus quod naturam mutat, secundum temperamentum substantiarum, atque secundum qualitates; sed meritò secundum has celeriùs: necesse est fieri, vt corpora, quæ per contrarias alterationes in eundem temperamenti radicalis gradũ inciderunt, secundũ qualitates, in contraria tẽperamẽta ambo progressa sint. Ergo illud naturale in quod ambo inciderunt, fuerit in ambobus natura: illud autem ad quod utrumque progressum est, fuerit cõsuetudo; similitudo scilicet quædam cum rebus consuetis. Hæc similitudo facit in membris consuetis indolentiam, aut minorem passionem. Hìc rogat ille; qui possit contrarijs simul homo assuescere, calidis, inquam, & frigidis, vt vsu factum sit vt lædatur minùs ab vtrisque. non enim videtur posse similitudinem cum vtrisque comparasse. hoc gloriatur dixisse se vnum, sed quam causam reddit? Quia, dicit, qui calidis & frigidis assuescit: contrarijs pariter utrinque trahentibus in medio constituitur, quò fit vt corpus ab utrisque minùs patiatur. Sed si hæc esset causa, perinde esset uti semper mediocribus, neque calidis neque frigidis; aut vti nunc calidis, nunc frigidis: immo etiam esset melius. ita enim magis in medio constitueretur corpus. Sed non ita est. qui enim vtitur semper victu mediocri, nunquam ab eo deflectens, ab vtrisque contrarijs læditur facilè: qui assueuit vtrisque, à neutris. Non est ergo hæc causa haud dubiè: neque adhuc est hoc satis explicatum. Sed vsus contrariorum duo potest facere, dyspathiam, & contemptũ. Dyspathiam, cùm pars ab utrisque contrariis patiens firmitudinem comparat, velut cutis nuda, quæ nunc frigore, nunc calore duratur, fit callosa & difficilè patiens ab vtroque. uelut Aristot. dicit, fictile esse indissolubile ab vtroque, quia à calore & à frigore duratum est. Contemptum: uelut ventriculus, qui frigida accipere non consueuit, illorum occursum perhorrescit, neque amplexatur, ac proinde plurimùm ab eis læditur. quia quæ minùs amplexatur, minus potest vincere, quare plus ab eis uincitur: verùm quæ consueuit accipere, minùs perhorrescit, & contemnit iam ut consueta, quare amplexatur, & vincit. Qui ergo vtrisque vti consueuit, utraque contraria cõtemnit: ut possit autem in membro naturali nouitas facere horrorem & cõtrarium contemptum, mox explicabo. Sed de qualitate alimentorum, quæ consuetudo facit de insuauibus suauia, aut de molestis grata, aut de inutilibus vtilia; satis videmur respondisse. Tamen est quod consideremus, quod paulò antè diximus, Quantitatem etiam consuetam meliùs ferri. quod nõ uidetur ex comparata similitudine fieri. quæ enim similitudo sit cum maiori aut minori quãtitate? neq; verò si pp robur auctũ fit, id est tribuendum cõsuetudini: sed naturæ mẽbri, qua pfectionis plus consequuta, facultates

Explicatur cur consueta quãtitas in ius fe r.. ur.

sunt

sunt redditæ fortiores. Scire licet; robur addi instrumentis nutritionis, vt Galen. dixit, vsu pluris cibi, hocq; naturæ est proculdubio. Tamen est hic quoq; aliud aliquid, quòd cōsuetudini soli debet tribui, quòd scilicet assuetus ventriculus tantæ quātitati, minùs illam auersatur insueto, & ideo melius amplectitur, eoq; meliùs commutat cum æquali virtute, aut etiam cū minori. quare ego non negarem fieri posse: ut ventriculus imbecillior, sed consuetus meliùs alteraret fortiori, sed insueto. quo casu cōstat, totam causam esse in consuetudine, nullam in natura, aut naturæ robore. Tamen superest dicendum qua de causa fiat, vt ventriculus auersetur minùs consuetam copiam ciborum. Sumendum hic est concessum ab hominibus principium; Facultates omnes, quibus corpus gubernatur, sibi mutuam operā in plerisque actionibus præstare, sibique subseruire mutuò, eòque facilè se se mutuò trahere ad sympathiam. Itaque naturalibus membris tributus est quidam sensus, quo & molesta & grauia possint sentire, sensuque excitetur expultrix; aut contrà suauia & lenia, exciteturque retinendi facultas. Id cùm in alijs instrumentis omnibus fiat, tamē in uentriculo apertissimè conspicitur. hunc enim propter communem vtilitatem & propriam acerrimo sensu natura esse fecit. Ita uentriculus quæ suo sensui grata sunt amplectitur, quæ molesta auersatur; & quò molestiora sunt, eò plus auersatur; quo minùs molesta, eò minus auersatur, & meliùs amplectitur sunt verò magis molesta, quæ maiorem tristitiam efficiūt in sensu, & maiorem dolorem. Sed obiecta sensui consueta, cæteris omnibus æqualibus, neque mutatione aliqua facta in ipsa sentiendi potentia, neque in instrumento, aut temperie partis, aut re alia quapiam, cum æquali etiam alteratione instrumenti minorem dolorem faciunt inconsuetis; eò quòd cum occurrūt consueta, mens aut primus sensus distrahitur aliquatenus, minùs attentè animaduertens. Quemadmodum ergo in his quibus mēs ægrotat, quæ doloris alioqui causæ sunt, sensum non faciunt, vt dictum est ab Hippocrate, propter mentis distractiones, & auertentibus nobis animum, aut aliud attentè cogitantibus sæpe alterationes fiunt non omnino paruæ, quæ tamē sensum latentes, sine dolore prætereuntur: ita consueta minùs mouēt phātasiam, etsi singularis sensus instrumentum moueant æqualiter, faciuntq; proinde minores dolores, & ideo ventriculus minùs refugit. Quod euidēti est argumēto ἡγεμονικὸν (ita vocant Græci primum sensum, aut mētem) operari in omnibus nostri corporis membris. non (vt nonnulli philosophorum censebant hoc argumento persuasi) sensus omnes agi in cerebro, & in singulis membris fieri alterationes à proprijs rebus, harumque referri species ad cerebrum, agique illic sensum. Nam res non ita habet. quin potiùs primus sensus in oculis videt, in auribus audit, in mēbris omnibus tangit, & ita in reliquis. tamen de locis sensuum abundè disputatum est in secundo huius operis libro; modò de phantasiæ in membris omnibus irritatione agimus, sine qua multa experimur, quæ haudquaquam videntur posse contingere. Nam cur titillatus, qui à nostris ipsorum manibus fit,

non prouocat risum: is verò qui fit aliorũ manibus, prouocat? an nõ quia quæ risum sunt excitatura, oportet occurrere, vt noua & inopinata? titillatus verò, qui nostris manibus fit, non potest habere quidquam inopinatum, cum phantasia comitetur ipsum titillatus motum antequam fiat, & iam fit. Quod certè hoc tali quadam causa contingat; argumento est ipsemet titillatus, quo ab alijs tangimur. Hic enim, cùm ij qui titillant, incautos nos aggrediuntur, multò profusiorem risum facit: cum verò præsentimus: tantò plus irritamur, quantò plus animaduertimus. non aliter videas, si quis alteri repentè incauto pilum euellat, horrescere illum & dolere vehementer; tamen si aduertat animum, eundem hominem sibi multos pilos vellere sine molestia. Verbera item & plagæ quæcunque ab alio infliguntur, acerbiorem sensum præstant; quàm si tu te ipsum pulses, etiã si aliquanto vehementiùs id facias. Tamen constat sensus instrumentum non aliter affici à te, quàm ab alio quopiam; modò nulla alia in re discrimẽ sit, quàm quod à te hoc, aut ab alio fiat. Igitur hæc fiunt ex diuersa irritatione phantasiæ, quæ omnes sensus semper comitatur: quam consentaneũ est, ad alterationes consuetas quàm inconsuetas, magis animum aduertere, vtpote quæ inopinata mala magis pertimescit. Hac ipsa ratione fit vt ventriculus pharmacum consuetum minùs auersetur, sed amplectatur & *Obiectio diluitur.* commutet nonnunquam, vt solet alimenta, adeò vt nulla purgatio succedat. Hæc meus censor non probat: sed mirum est vt refutet. Primum (inquit) falsum est, ea ratione consueta minùs sentiri, quia nõ aduertit sensus. nam qui assueuit aeri frigido, ei occurrens, quamuis attendat, minùs ab ipso patietur, quàm inconsuetus. Sed si ego dixeram; consueta minùs sentiri ob inaduertentiam: cur ille argumentatur, & aduertat animum minùs lædi? an idẽ est minùs sentiri & minùs lædere? oportuit sanè illũ dicere: qui assueuit, etsi aduertat animum, minùs sentiet aerem frigidum, quàm insuetus. atque ita erit falsum. Præterea, ego non dixeram, hanc esse causam qua omnia insueta minorem molestiam inferant, neque hanc solam; sed hanc inter alias esse causam, qua quantitas maior cibi meliùs fertur à consueto multa ingerere, quàm à consueto paucis. Addit: Secundum quoq. falsum est. nam vbi duo inuicẽ titillationem inferre, sibi ipsis colludentes conẽtur quamuis summè attẽdant, titillatione commota ridebunt. Non intelligit quam animaduersionem ego dicam. ego enim intelligo eam intentionem phantasiæ, quæ nostrum tactum comitatur: ille intelligit eam, quæ agitur cogitatione. nam illa animaduersio non potest adesse titillationi factæ ab alio, vt factæ à me ipso. Cũ ergo alius me titillat: rideo ob nouitatẽ quæ occurrit ei imaginationi, quæ comitatur sẽsum in parte titillata: cùm alius ostentat tm̃ digitos titillantes; rideo recordatione & imaginatione illius insolentiæ & blandi sensus. Sed hæc illi displicent. quid, respondet, qui assueuit multis, cur multos cibos meliùs fert? quia, inquit, consuetudo fecit similes: similes autem facti faciliùs commutantur. Non intelligit quid ego interrogem. non enim interrogo; cur qui assueuit lactucis, multas lactucas

meliùs

meliùs fert: ſed qui aſſueuit multis, multa non ſolùm conſueta, ſed qualia cunq. meliùs fert; nūquid cōparata eſt vētri ſimilitudo cum multitudine? Hæc de laboribus cōſuetis facultati naturali diximus. Qui iam de motionibus ſecundū locū? cur labores muſculorū cōſueti ferūtur faciliùs inconſuetis? an quia nerui ſunt hac rōne redditi fortiores? fit frequenter hac rōne: ſed nūquid hac ſola? hic igitur rurſū nihil fit cōſuetudine, ſed robore facultatis, qđ naturæ eſt. fieretq. ut ſi duobus hominibus eſſent nerui oēs æquè robuſti modò, alteri tñ ex innata natura, alteri ex conſuetudine: neuter eſſet laboris tolerātior altero. qua rōne cōſuetudo nihil in his motionibus poſſet. nā haberēt duo illi oīa, q̄ naturæ ſunt ęqualia, & alter inſuper haberet conſuetudinē: tamē mouetur altero nihilo meliùs. Quare perperā omnino dixiſſet Hippocrates: Qui cōſueti ſunt ſolitos labores ferre, etſi ſint imbecilles aut ſenes nō cōſuetis fortibus & iuuenibus faciliùs ferūt. fingit enim Hippocrates incōſuetis adeſſe robur, cōſuetis debilitatē: tñ plus poſſe dicit conſuetudinē firmitudine. Quod non de quocunq. gradu debilitatis in hoīe cōſueto, ſeut roboris in nō conſueto, aut de quacunq. cōſuetudine intelligi velim. non enim quæcunq. cōſuetudo quocunque robore plus valet: ſed certa quædam conſuetudo certo quodam robore: Tamē illud apertè verum eſt (niſi Hippocratis ſententia eſt falſa) ab homine conſueto meliùs labores ferri, quàm ab inconſueto etſi conſueto nullum ſit maius robur neruorum. Quare inueſtiganda ratio eſt, qua nerui à minori facultate faciliùs trahuntur ad motum, quem exercuerūt ſæpe, quàm ad incōſuetū. cuius cauſa neceſſariò eſt in re quapiam, quæ in neruis ipſis vſu comparetur: quæ non uideo quæ alia eſſe poſsit, quàm figura quædam in ipſis fibris facta, dum eodem modo ſæpe cōtrahuntur, aut diſtenduntur: quā dimiſſæ à facultate ſua ſpōte retinebāt, haud quāq; vel minimū operāte facultate, ſua ſpōte veniēt. ita enim fieri videmus in externis fibris aut corrigijs. has ſiquidē ſi ſæpe cōplicueris certo quodā modo, dimiſſæ deinde, etiam ſi extentæ priùs fuerint, per ſe eodē modo cōplicantur. conſtat tamē id ſine facultate quapiā fieri. Talis quædā prōptitudo in noſtris fibris fit: crebritate alicuius motus, aut aſsiduitate alicuius figurę. Quare à minori facultate trahūtur ad cōſuetos motus: & figura quęcunq. conſueta ex multo tēpore, ſua ſponte a fibris ſuſcipitur, & ſine dolore. Sed neq. hoc probat moroſus cēſor. quia (inquit) quemadmodū fibrę flectentes crura inclinant ad flexionē: ita cōtrariæ ad diſtentionē, ex frequēti diſtētione contracta in eis diſpoſitione; atq. proinde nihilo faciliùs quam antè, motiones faciēt. Rectè colligeret, ſi nulla facultas eis uſura eſſet, ſed illæ per ſeſe in hanc aut illam partē caſurę: tamē cùm motus animalis facultate agatur: bene diſpoſito inſtrumēto facile prōptèq. utitur. Quare ſi vtræque fibræ in ſuum quemq. motū bene diſpoſitę ſunt: facile utrumq. obibit, atq. ita facilè gradietur, nunc facile cōtrahens, nunc facilè extendens meatus. non impedient aūt ſeſe illis motus: quia non ſimul vtetur utrinſque fibris facultas, ſed alternatè. plus poteſt autē facere ad facilem motum promptitudo inſtrumenti,

De motionibus ſecūdum locū, cur conſueta faciliùs ferantur.

quo facultas utetur, quam impedire inclinatio contraria instrumenti, quo non utetur. Sed quam ille causam reddat operæpretium sit audire. Musculi (inquit) durantur. pulchrum uerò musculos durari ad motum; qui flectantur facilè, & in sese subsidant, fieri motus haudquaquam potest. scirrhosi musculi & seniles sint omnium agilimi. Sed quod de Hippoc. aphorismo dicit, non possum tacere. non dicit, significare Hippocratem senes & debiles consuetos labores melius ferre quàm iuuenes robustos; quia etsi debiliores sint, cõsuetudo facit maiorem tolerantiam: sed quia senes & natura debiles, ab consuetudinem habent maius robur, quã iuuenes & natura fortes. quoniã (inquit) senes & inbecilles esse, ad iuuenes & fortes collatione facta, est intelligendum in omnibus præterquam in ea re de qua agimus, nempe in musculorum robore, quod senibus & aliàs languidis exercitatis tamen in esse putandum est. Hæc ille. Sed ego ita statuto; nullum non consequuturũ huius dictionis absurditatem nisi quia in cautè legerit attende enim, & uidebis πάρεργος. Ille fortasse audierat, cùm aliqua cõferuntur, alia omnia debere esse paria præter illud unum, in quo fit comparatio; & dicit collationem debere fieri in omnibus præterquam in illo de quo igitur; quasi diceret omnia animalia sunt rationalia præter hominem. Sed hoc ille viderit vt dixerit. Cur dicit id de quo agitur, esse musculorũ robur? nunq̃d idẽ est assueuisse labori, & habere plus roboris? non certè, etsi consuetudo robur faciat. nam aliter, quantò quis erit alio exercitatior, tantò erit robustior quod falsum est. non enim potest quæcunque exercitatio vincere quodcunque naturale robur. Etsi ergo exercitatio robur augeat, non tamen idem est consuetudo & robur. quare non qui exercitatus est, etsi senex & debilis naturâ, continuò robustior est in exercitato etsi sit iuuenis, & natura fortis. Sed probo ego Hippocratẽ intelligere; consuetudinẽ posse plus robore nõnunquã, atq; non semper ob robur facere patientiã laborum. idq́ue lubet probare ex eodem principio quod ille obiecit; vt constet ex ijs quæ accipit, cõtrariũ fieri ijs quæ colligit. In omni collatione debent esse æqualia omnia. præter illã quibus collatio fit. hic conferuntur iuuenes fortes inexercitati cum senibus debilibus exercitatis. ergo omnia alia debent esse æqualia, præter ætatem, robur, & exercitationẽ. Hæc verò debent esse diuersa, & qui iuniores, & inexercitatiores debent esse fortiores. Sed quæ sint reliqua quæ debeant esse æqualia? certè debet poni alius iunior fortior, & minùs exercitatus: alius senior, aut debilior, & exercitatior. neuter tñ dẽt poni alia occasione aptior aut ineptior ad labores. velut siquis obijciens dixerit: Si exercitatus nõ dormierit, aut cibũ ceperit, minus poterit ferre labores, quam inexercitatus bene refectus cibo & somno At debent esse hæc & alia omnia huiusmodi æqualia robore autem præstare debet, qui robustus ponitur. Sed missa hæc facio. De facultatum naturalium & animalium assuetudinibus diximus. de motibus uitalis uirtutis illud sit satis dicere; solitum irasci, ex leuiori causa irasci æqualiter, cõque minùs lædi. quod si ab æquali causa mouetur, grauiùs irascitur. atq; ita

nihil mirum si tantum aut plus lædatur, quàm consuetus, cùm non sint pares motus. Hæc non sine magno labore de consuetudinis naturæque actione inuenimus: si quis habet aliquid ultrà, addat his candidè. nobis satis sit, rem multùm ultra ea quæ à Galeno, cùm de assuetudinibus ex professo scriberet, dicta sunt, promouisse: potissimum ad tam multa alia, quàm in hoc opere continebuntur, properantibus. modò ad indicationem, quæ ex consuetudine & natura sumitur, in instituendo uictum & curationem, stilum conuertamus. Recipiendum ante omnia alia illud est, quod & antea diximus: Res naturales debere conseruari perpetuò in morbis, in sanitate non perpetuò, sed cum simul naturales sunt, & perfectæ, & omni uitio carentes. Illud etiam à Galeno accipiendum est 11. Meth. capit. 3. in morbis non debere seruari natiuum temperamentum, sed aduentitium. Quod apertè est verum; si nomine aduentitij temperamenti non solum intelligimus, quod alteratis qualitatibus, sed quod permutata prima temperie fit. Nam cùm illud mutata corporis natura fiat: constat eam corporis naturam seruari debere, qua corpus erat cũ in morbũ incidit, non qua fuerat quondam. Neque est quod quisquam obijciat; natiuum temperamẽtũ esse naturalius aduentitio, eoque magis debere conseruari. nam tã longè hoc abest à veritate, vt cùm natiuũ temperamentũ cum aduentitio cõmutatum est: non ampliùs natiuũ sit naturale, sed eo quod præter naturã erat facto naturali, & quod erat præter naturam fit aduentitium. His admissis constat: non minùs consuetudinem in numero esse rerum naturalium. est enim dispositio quædã naturæ similis, quæ nõ aliter ac natura ad actiones inclinat. Igitur debet vtilis cõsuetudo seruari per valetudinem & morbos; per morbos etiam inutilis. nam eodẽ modo fit de reliquis omnib. reb. naturalibus, quin & de ipsa natura. Hæc scilicet cùm est optima, & sine vitio, seruatur: cùm vitiosa, in bene valentibus mutatur, in ægrotantibus seruatur. Atque vt naturam vitiosam cùm reducimus, non nitimur corrumpere repentè, sed paulatim: ita per salutem, noxiam cõsuetudinem sensim permutamus. Sed cùm hæ indicationes similes sint, cõsuetudinis, inquã, & naturæ; illud est in controuersia cõstitutũ meritò; vtra harum indicationũ sit altera præstãtio, quæ à cõsuetudine est, an quæ à natura. Nã Hippocrates & Galenus videtur præferre indicationẽ à consuetudine alteri. danda enim sunt ægrotãtibus, quæ facultati minimum negotiũ facessãt; hæc sũt, quæ minorem molestiam inferunt. scriptum verò ab Hippoc. est 2. Aphorism. 50. Quæ ex longo tempore cõsueta sunt, etsi deteriora sunt, insuetis minùs fatigare solent. Constat deteriora esse quæ respuit natura: tamẽ hic conferuntur assueta, quæ consuetudo poscit, cum melioribus, quæ poscit natura. tamen iudice Hippocr. vincit indicatio consuetudinis. Galenus 8. Meth. cap. 9. ita scripsit; Atqui si ex ipsa consuetudine indicationem aliquã sumi conueniet; siquidem multo iam tempore intemperatas naturas contrario victu ei quæ vicit intemperiei, cibauimus, ita etiam & cùm parum ex sententia se habent, faciemus. sin minùs: similium temperamento indi-

Agitatur cõtrouer. vtra sit præstãtior indicatio, quę à consuetudine, an quę à natura.

cationem habebimus. Vides vt Galē. cōferat has duas indicationes, & eā quæ ex longa cōsuetudine est, indicationi temperamenti præferat. Quanquam argumentari posis à contraria sententia; ut aliquid naturalius est homini, ita mags accuratè debere seruari. sed temperamēto (quod & ipsam naturam hic dicimus) nihil esse naturale magis. quare neque consuetudinem tam seruari debere, quàm ipsam naturam; itaque indicationem à natura esse perpetuò preferendam. Hippoc. quoque Aphor. nuperrimè citato censet; oportere ad insueta transire. 2. etiam De ratione victus acutorum docet, in morbis mutandam esse paulatim consuetudinem, cauendasque repentinas ad insueta permutationes. Constat igitur de sententia illius: si quis inutilem habens consuetudinem in morbum incidit, non dedebere illam per morbum seruari, sed permutari, paulatim, cauendo tantummodo mutationes repentinas. Sed indicatio quæ sumitur à natura, toto morbi tempore debet seruari integra. videtur ergo hæc illa esse præstantior. Adde fieri, vt si quis assuetus calidis, morbum calidum incurreret, nulla ratione curari posset. nam quò curetur, eget frigidis, quæ non fert cōsuetudo. In breui hac quæstione paucis dicam, quod mihi uidentur sentire autores. Indicatio à consuetudine seruanda est per morbos inuiolata: et si consuetudo inutilis sit, quæque per ualetudinem mutāda foret. Seruatur verò in morbis, gratia seruādæ facultatis. nā quæ molesta sunt naturæ, deuitanda in morbis sunt, offerendaque ei potiùs grata. talia sunt primo occursu consueta omnia, etiam si sint aduersa temperamento. atque tam est seruanda consuetudo; vt indicatione ab ipso temperamento potior sit, quod Hippocratis & Galeni loca apertè testabātur. Sed nunquid proinde fit, vt qui calidis insueuit nō posit vti frigidis cibis, & medicamentis? (respondendum enim primò est ei argumento, quod vltimo loco est propositum) minimè. non enim quòd potior vna aliqua indicatio sit, reliquas omnes sustollit. potest siquidem operari medicus, pro ratione potioris: aliarum cuique tribuens aliquid, pro cuiusque dignitate. Ita si quis natura frigidus, calidis assuetus, in morbum frigidum incidit; unam habet indicationē exposcentē frigida, putā naturæ: duas exposcētes calida, morbi, & cōsuetudinis; vti quidē debet calidis, sed neq. illis tam intensis, quàm si natura quoq. calidus esset. detrahit enim his aliquid cōtraria indicatio naturæ. Ergo ita cēsendū est, quàm longè absit morbus uersus frigidū à mediocritate, sumendaq. alimēta, & medicamēta tantò calidiora mediocritate: deinde detrahendū his tantū caloris, quantò homo frigidior est temperato. his ita factis cēsenda est consuetudo: addendumque rursus horum calori, pro ratione consuetudinis, plus aut minus, prout scilicet antiquior aut recentior videbitur consuetudo. Atque hoc omnium minimè est præterundum quoniam insuetorum occursus primus magnum facessit negotium naturæ, vsque adeò ut principio morbi non sit adeò curandum de alijs duabus indicationibus, morbi inquam, & temperamenti: sed totum ferè tribuendum consuetudini, paulatimque deinde eundem ad uictum illum,

Quæ pro parte contraria sūt

Contr. decidit.

lum, quem omnes indicationes simul diximus præfinire. quod apertè intelligens ex Hippoc. 6 Epid. parte 2. context. 26. ubi Hippocrates scribit: Ex adhibitione contraria adhibere, & quiescere. quam sententiam Galenus ita enarrat; Cùm morbus exigat contraria paria, si tamen similia sint in consuetudine; non esse illi æqualibus contrariis statim occurrendum, sed paulatim. Hinc etiam apertè intelliges, consuetudinis indicationem esse præstantiorem alijs. quandoquidem est, cùm ipsas cohibeat, & ab alijs nunquam cohibeatur. Nam quod Hippocrat. docebat 2. De ratione victus in acutis, non est indicationem consuetudinis dimitti, sed alijs indicationibus paulatim locum dare. nam cùm (ut diximus à principio omnia ferè debeant fieri, pro ratione consuetudinis; deinde paulatim commutatur victus ad id quod exigunt natura & morbus: non dimissa consuetudinis indicatione, et si consuetudo ipsa tantùm dimittatur paulatim, quantum reliquæ indicationes sibi vendicant. Neque verò hoc, quod plus cæteris consuetudini tribuitur, quidquam tollit de naturæ dignitate; ut aliud argumentum propo nebat, seruatur enim consuetudo, non propter seipsam, ut natura; sed quia hac ratione ipsa natura optimè seruatur in morbis. nimirum plus molestiæ patitur primo occursu insuetorum quam contrariorum temperamento. quo fit, ut indulgentes plus indicationi consuetudinis, ipsi naturæ melius prospiciamus. Sed satis iam controuersiam hanc produximus.

Obiecta soluũtur.

De curatione hemorrhoidum. *Cap. VI.*

PER hæmorroidas expurgatur corpus uniuersum: effundunt enim non bonum purumq; sanguinem, sed crassum & fœculentum. proinde cùm fluunt (sunt enim nonnunquam non fluentes, quas quidam cæcas vocant) non sunt temere occludendæ, potissimùm nisi recentes sint. nam recentes licet obstruere: tunc quoque uniuerso corpore uacuato & expurgato, & in reliquum tempus præscripto ægrotanti uictu, quo impuri sanguinis & crassi minus generetur, sed pro eo purus & mediocris. De inueteratis enim præceptum ab Hippocrate est 6. particula Aphoris. duodecimo: non omnes obstrui, sed unam seruari, quæ expurgando corpori sufficiat. Habet Aphor. in hunc modum: αἱμοῤῥοΐδας ἰηθέντι χρονίας, ἢν μὴ μία φυλαχθῇ, κίνδυνος ὕδρωπα ἐπιγενέσθαι, ἢ φθίσιν. In hac oratione particulam illam ἰηθέντι, nonnulli uertunt, *sanato*, alii, *sananti*: potes etiam uertere, *ei qui sanatur*. ut sensus uerborum sit: *ei qui sanatur ab hemorrhoidibus antiquis, nisi seruetur una periculum est hydropem fieri aut phthisin*. Galenus in commentatione causã apponit, dicens, hepar solere in habentibus inueteratas hæmorrhoidas euomere sanguinem per illas: quo obstructione consuetæ uiæ interiùs detento, fiet ut uel multitudine suffocetur calor hepatis, & illius refrigerationem hydrops consequatur: aut ut regurgitans sanguis in pulmonem rapiatur, & sputo reiiciatur, paulatimque excedens phthisin faciat. hanc sententiam recipit Paulus, qui libri sexti cap. septuagesimonono inquit: Si qua deligatione uti uolumus, lino quinquies torto,

De inueteratis hęmorrhoidib. Hippoc. & Galen. sententia.

ferramento, quo uel hæmmorrohoidas, uel uas urere consueuimus, uel nodo capitibus circuniecto, singulas hæmorroidas astringimus, una tantum modo relicta, qua fieri redundantis sanguinis deriuatio possit. ita enim præcipit Hippoc. Celsus etiam lib. tertij cap. septimo inquit: Si ora uenarū sanguinem solita fundere, subitò suppressa sint: aut aqua intercus, aut tabes sequitur. Atque vt semel dicam omnes sententiam hanc Hippocr. probant dēpto uno Aetio, qui libri decimi quarti capit. 5. ita inquit: Conuenit igitur recta diæta, ac venæ sectione præmissa hæmorrhoidum extirpationē moliri: & nullam penitus relinquere, quemmadmodū quibusdā uisum fuit. Hęc Actius qui Galeno contradicit, & Hippocratis sententiā aliter interpretat. Non enim inquit, illum scripsisse, Si non una seruetur; sed, Si non adseruetur. ut sensus sit: nisi ægrotans in optimo uictu cōseruetur, & omnes hæmorrhoides occludantur, fore ut in hydropem, aut in tabem incidant. id quod nititur mōstrare ex eisdem autoris uerbis. inquit enim Hæmorrhoidas sananti antiquas, uel cui hæmorrhoides antiquæ sanantur. Sanati uerò est in sanitatem integram restitui. tamen si una seruaretur, nequaquā sanus euadaret ægrotans. Sed & rationem addit: Potest (inquit) qui inueteratis laborat hæmorroidibus, obcæcatis omnibus seruari in sanitate integra, misso sanguine ex quibusdam tēporū interuallis, interim bono victu adhibito. igitur non necesse est vnā seruare, neq; putādū est Hipocratē ita præcepisse. Hæc Aetij sententia, quæ mihi minùs placet, quàm sententia Galeni & aliorum autorum: cum quoniam in omnibus exemplaribus inuenitur lectio, vt explicatur à Galeno, & Aetius libenter sustollit voculam illā *μία*, id est *vna*: tum etiam quia, si rationem perpendas, intelligēs multò magis ex arte esse inueteratas hæmorroidas vna seruata curare, quam omnes repēte obstruere. Nam quod inueteratæ sunt; docet factam esse iam in hepate intemperiem, qua sanguinis nigri multam copiam generat. quæ si facta est, non potest repentè curari, sed longa indiget victus permutatione quæ victus permutatio, si suppressæ omnes hæmorrhoides essent, non afficeret tātū iuuādo, quantū ipse sanguis, qui interim detineretur præter consuetudinē, lædendo. Itaque fieret, vt suffocaretur calor, quantumuis victu repugnares, nisi interim, dum victu intemperiem corrigeres, viam relinqueres, qua quotidianum excrementum deriuetur. Vides igitur, vt multo consultius fuerit, vnam relinquere, si modò plures sunt. nam si est unica licet eam obstruere. Argumento enim est; minorem esse cacochymiā ex qua una proueuit, quàm ex qua multæ. quare illi corrigendæ licet sperare uictum suffecturum, cū euacuationibus opportunè adhibitis. Neque uerò impossibile est; (ut quidam putant ex Hippocratis opinione fieri) ex multis hæmmorrhoidibus, illisque inueteratis hominē sanū integre aliquādo euadere. non enim præcipit Hippocr. illam unam quæ seruatur perpetuò seruare: sed hic quoque, ut in alijs omnibus, sensim cōsuetudinē permutare. Quoniam igitur ex multo tempore cōsueta erat illa euacuatio; supprimēdæ sunt (hic quoque præmissa totiùs corporis cura) una seruata cōtinendusque

Aetij sētentia. Galen. cōtraria.

Deciditur controuer.

Quidam malè Hippoc. intelligūt carpuntur.

tinendusque deinde homo in bono victu, vt intemperies corrigatur. quod cum factum fuerit; licebit etiam reliquam obstruere, eritque vltima hæc curatio, sanatio vnius hæmorrhoidis: vt Hippocratis sententiæ nihil sit aduersum, & homo integræ sanitati restituatur. Intelligat itaque Aetius Hippocratem hos ægrotantes sanare integrè, non tamen repentè, sed paulatim, vt oportet. Neque verò eò quòd Hippoc. dixerit, Si una non seruetur, periculum est hydropis aut tabis: fit, ut si una seruetur, nunquam fit periculum. nam fieri potest, ut tam multæ & tam inueteratæ sint hæmorrhoides: vt res exigat (quid enim prohibet?) in curatione prima seruari duas, in secunda occludi illarum alteram, ad extremū tandē omnes extirpare, obstructa unica quæ supererat. dixit tamen Hippocrates, ni una seruetur: quoniam nulla seruata nunquam non est periculum, si plures sunt & inueteratæ. Quanquam non omnibus fortasse sufficit unicam seruari. Putauerim ego quidem raro non sufficere unicam seruatam ad reliquam curationem: uerùm id quanquam raro, potest casus ferre. Sed de hæmorrhoidum curatione hæc est controuersia.

An liceat fricare laborantes in crudi succi redundantia.

CAP. XVII.

VIDERI aalicui posit, in ijs qui multam crudorum succorum copiam collegere, frictio incommoda. scriptum siquidem à Galeno est quarto De tuenda ualetudine: At si in eodem homine reliqua eadem sint, cæterum in ipso lasso corpore sanguis bonus exiguus sit, crudi autem succi plurimi: neque sanguinem mittendum, neque expurgandum, neque exercitatione vtendum, neque omnino motu, neque balneo. Hæc sunt Galeni verba: quibus, cum omnem motum interdicat, putet aliquis inter dici ēt frictionem, vt quæ & ipsa succos moueat. Præterea, quia interdicit balneum ꝙ easdē vires videtur habere quas frictio. Nam non aliter frictio, ac balneum trahit uersus cutē. quare si hoc nomine nocēt ita affectis balneū & exercitatio; & frictio videbitur incommoda. præcipuè cū Galenus octauo Methodi cap. quarto, curans febres ex obstructione ortas prohibeat, abstergere cutem ante totius corporis euacuationem: ne abstersio cruda trahat ad cutem, quæ impingentia in angustos poros, maiorem inde faciāt obstructionem. quod idē uidetur in hoc affectu, de quo disserimus, ex frictione euenturum. Cæterum contrarium est in Galeni sententia. siquidem libello De sāguinis missione capit. 6. differēs de hoc affectu ita scripsit; Eos qui sic affecti sunt, sanguinis missione euacuare non conuenit, sed frictionibus, mediocriterque excalfacientibus unctionibus, tum potionibus succorum crassitudinem incidentibus, ac modicè calfacientibus. Duodecimo ēt Methodi cap. 3. eos, qui ꝑꝑ succorū crudorum multam redundantiā in syncopen incidunt, multa fortique totius corporis frictione curat. tamen ibidem eisdem hominibus balneum denegat. Balneum nempe, quan-

Agitatur controuer.

Que pro parte contraria sunt in Galē. sententia vnde & cō tro. deciditur.

quam in reliquis frictioni similem habeat vim, hoc ab ea discrepat; quòd li quat plus succos, quàm in[illegible]dat, attenuetque: frictio contrà. Hinc fit, ut balneum fluxiones faciat, fluentibus scilicet iis, qui liquati sunt humoribus, & vt crudorum faciat distributionem; quod frictio non facit, vtpote attenuans magis, quàm liquans. quare cùm humectatione est opus, balneo vtitur Galenus magis; cum apertione obstructionum, magis frictione. quod videbis factum 8. Methodi cap. tertio inter curandum diarias febres ex siccitate, & ex constipatione. Quid quod trahit etiam frictio versus cutem? quare obstructiones etiam augebit? Diximus frictionem, ut trahit, ita attenuare: cùmque trahat minùs quam balneum, & extenuet magis; est illo in hoc affectu multò utilior. atq; præter dicta, si quid fortasse extractis crudis succis obstructionem faceret; emendaretur inunctione olei mediocriter calfacientis coquentisque, ut camæmelini, quæ illam debet consequi. itaque frictio & inunctio alternatim debent fieri, nequaquam balneum. Sed neque exercitatio, quippe quæ à penitissimis partibus facit crudorum distributionem. neque potionibus calidissimis utendum est; quia cùm non possint tã citò coquere, anticipant crudorum distributionem. hæc igitur deuitanda sunt, & affectio curanda, ut diximus. Neque quod de curatione febrium ex obstructione attulimus, iis, quæ modò dicuntur, est contrarium. Nam in illis febribus vitamus abstergentia cutem, ante totius euacuationem. quia in eo affectu magna mali pars, & quam ante ipsam febrem præscindi oportet, est cutis obstructio, & interim licet uti magnis euacuationibus. Tamen in hoc affectu, de quo modò loquimur, minimum malum est ad cutem; & comitatur semper maximam crudorum succorum redundantiam, quæ est in uisceribus; syncope, quę prohibet fieri magnas euacuationes, missiones, inquam, sanguinis, & expurgationes. quare ad frictiones cogimur confugere, interpositis inunctionibus.

Soluitur quod de curatione febriũ ex obstructione obiiciebatur.

De epilepsia, an debeat curari. *Cap. VIII.*

DE huius affectionis essentia in quarto libro satis diximus. Sed de curatione uidetur superfluum quidquam dicere. nam si ante vigesimũ quintum annum accidit, sola mutatione ætatis curatur: si postea, insanabilis euadit, ut scriptum est ab Hippocr. 7. Aphor. quintæ particulæ. ergo epilepsia quæ non sua sponte curatur, insanabilis est. sed neque morbos, qui per se curantur, neque eos qui curationem non admittunt, oportet pharmacis irritare. ergo nunquam oportet epilepsiæ curationem aggredi. Tamen contrà est Galen. apud quem multa inuenias auxilia aduersus epilepsiam. 6 De simplicium medicamentorum facul. cap. nonagesimonono præcipit pæoniæ radicem collo suspendere epilepticis: vtpote sine multo calore desiccantem, & cùm subtilium sit partium, euaporatione per inspirationem attracta curantē. libello De sanguinis missione cap. decimono præcipit epilepticis sanguinē de cruribus mittere. hos quoq; iubet libello cui titulus est Quos & quando, ineunte vere expurgari. ap ud omnes qui praxim medicã scri-

Agitatur controuersia.

Quę pro parte contraria sunt.

ſcripſere, extat propriũ caput de curatione epilepſiæ, ſiue illi de claſſe Arabum, ſiue Græcorũ ſint. proinde deciſione uiſa eſt indigere hæc cõtrouerſia. De curatione puerulorum, qui hoc malo frequenter corripiũtur, uidetur eſſe minor autorum conſenſus. ſiquidem Paulus lib. 3. cap. 13. apertè infantibus epilepticis interdicit totam curationem, ſed victum conuenientem tantùm præſcribit; in cæteris ſpectat ætatis mutationem. ita enim ſcripſit: Quòd ſi laborans fuerit etiamdum infans, nihil oportet circa illum facere. etenim ætate mutata ad bilioſius & aridius, & victu ad temperatius, ſua ſponte plerunque paſſio ceſſat. Tamẽ Aetius ſermone 2. Tetrab. 2. cap. 19. indiſtinctè pueros omnes prçcipit curare, & ſenes eodem modo, vitatis euacuationibus per purgantia medicamenta, ſed vſu clyſterium, gargariſmatum, errhinorum, frictionum, & ſynapiſmorum: præterquã quòd ſimplicioribus vti debent pueri, ſenes medicamentoſioribus. Celſus quoque concedit in his curationem. Sed cùm eum (inquit) remedia non ſuſtulerunt; in pueris teneris, in puellis menſtruorum initium tollit. Tamen hanc controuerſiam Galenus dirimit 6. Epid. parte prima commen. 5. ita ſcribens; Fit autem & ob errata hæc eadem paſſio pueris, medicorum curatione indigens cùm uerò ob humorem fit, infantes ſtatim inuadit deſinitque ætatis conuerſione, cùm nihil hos fecerimus. Quapropter quibuscunque pueris non à prima ſtatim ætate, cùm adhuc ſint infantuli, ſed in progreſſu incepit: proculdubio ob peccata in victus ratione commiſſa, aut ob aliam quampiam externam cauſam exortus eſt. in quibus ætatis conuerſionem præſtolari non conuenit, ſed factum morboſum affectum in ipſis curare. Hæc Gal. quibus apertè declarauit ſuam ſententiam. quam vt latiùs explicemus, notandum eſt: epilepticum à medicis dici ſolere, non eum ſolùm, qui conuulſionis motum toto corpore patitur, ſed eum etiam qui cadere paratus eſt. Tamen conſtat, ſi epilepſia eſt totius corporis conuulſio, id ſolùm quod à nobis paroxyſmus appellatur, eſſe epilepſiam morbum; intemperiem verò, quæ reliquo tẽpore perſeuerat, ſi præter naturã eſt, & lædit operationes, eſſe morbum cerebri in temperamento, ſed epilepſiam nondum eſſe. Si uerò illorum alterum deeſt, quod ſcilicet ex natura eſt, aut non lædit operationes per ſe; ne morbus quidem eſt, ſed morbo ſa natura. eſt tamen morboſa natura potiùs, cùm cerebri intemperies eſt ex natura: cùm uerò non eſt ex natura, eſt epilepſiæ cauſa. Medicus præterea non ſemper curat; ſed modò vtitur curatione, modò præcautione, modò reductione. Ad hæc opera vtitur triplici arte, quarum primam diæteticen, ſecundam pharmaceuticen, tertiam chirurgicen appellant. duæ hæ vltimæ ad duo priora tantùm ſunt utiles. nam qui reducit, neque pharmacis inſtat, neque manuum operam apponit, ſed victum ſolum permutat. Ex his collige, eam operam tantummodo, quæ ſuſcitandis epilepticis, cum concidere, accõmodatur, eſſe curationem; reliqua habere, vt iam dicam. Si quis paratus eſt cõcidere, quia ab ipſo ortu talis eſt, humidis nẽpe cerebro & in vtero matris talẽ intemperiẽ induit; conſtat illum cùm nondum concidit,

De curatione infantum epilepticorũ, minor conſenſus autorum.

Dirimit cõtrouer. Galen.

Explicatur Galẽ ſententia

cidit, nullo morbo laborare, sed esse natura quadã vitiosa, qua sæpe in epilepsiam incidit. vt qui biliosus est, paratus est ad febrem: tamen nihil habet præter naturam. Vnde manifestum est, nullam aliam operã adhiberi huic posse, quàm reductionem, quæ non instat pharmacis, neque chirurgia. Atque in ipsa reductione constat, non admodum intentis contrarijs licere vti: quandoquidem lapsus temperamenti, & infantiæ sunt similes, putà humidi: & quod est ex infantia, debet seruari. proinde neque valdè exsiccantibus alimentis licet vti, nedum medicamentis. vnde colligimus, ex arte expectandam esse ætatis mutationem, & abstinendum à curatione. Si uerò puer non contraxit morbum in generatione: constat illum ex errore esse, & humorem cerebri esse præter naturam. ijs quæ talia sunt, non ampliùs debetur reductio sola, sed cũratio, aut præcautio, quæ pharmacis fiunt, & chirurgia, cùm res ita fert. Itaque siue epilepticus sit infans, siue adultus, siue ex generatione malum habeat, siue ex errore: cùm paroxysmo premitur, curari debet. danda enim sedulò opera est, vt quamcitissimè ægrotus ab obstructione liberetur, & vt ea soluta vires reficiantur. Sed extra paroxysmum, qui infans a generatione est ad epilepsiam pronus: solo victu emendato mutationem ætatis expectet Quanquam suspensionem pęonię de collo ne huic quidem interdico, vtpote quæ nullum virtuti negotium facessens auxilietur, & talibus remedijs etiam in alijs reductionibus vti solemus. Nam qualitate etiam inspirationis vtimur ad reducendum; a pharmacis verò & omnibus copiosis euacuationibus abstinentes, vt in his infantibus fieri subdemus, de quibus loquutum fuisse Paulum interpretamur. Qui ex errore epileptici sunt facti, curari debent omni auxiliorum genere: detracto tamen de auxiliorum magnitudine eo, quod infantis ætas non potest sustinere. atque hos intelligo Aetium curare. Nam quanquam Hippocrat. 2. Aphorism. 45. ita scripsit: Quicunque iuuenes morbo comitiali laborant: mutatione maximè ætatis, & locorum, & victuum liberantur. tamen hoc non prohibet aggredi epilepsiæ eius, quę ante hãc ætatem fit, curationem. Nam quanquam magna ex parte curantur ętate; tamen nonnullę poterunt neglectæ tantas uires sumpsisse, vt deinde mutationem ętatis spernant, aut non expectent. Preterea multò satius est priùs curari, quam expectare mutationem ætatis, si fieri potest. potest verò, quãdo non ex natura, sed ex dispositione non naturali fit: quia hac sublata ante mutationem ętatis, epilepsiam quoque cessare nihil habet miri. Ergo quæ ante pùbertatem fiunt epilepsiæ, ita habent. Quæ procedente ætate fiunt, curari debent: nisi ea occasione dimittantur, qua reliqui quoq. morbi dimitti solent, puta quòd insanabiles sint. quod tamen non omnibus accidit, quæ illa ætate fiunt, sed magnis, & his quæ inueteratæ iam sunt. Nam quod in Aphorismo dicitur: non omnes prorsus epilepsias significat insanabiles esse, quæ aut post vigesimumquintum annum fiunt, aut antè incipientes uigesimumquintum transgrediuntur. sed has difficiliùs recipere curationem, quam quæ minores affligunt, cùm quòd has consequitur

Hipp. uerba explicantur.

Quæ post pubertatẽ fiunt epilepsię curari debent.

ætas

ætas iuuans,illas lædens;tum etiam , quò epilepsia est infantię conformis, maiori ætati contraria qualitate. Tamen ex his nullus intelligat : nullam prorsus epilepsiam post 25.annos curationẽ admittere,sed eam tm̃ quæ his quę modò dixi,vehementiam quoque addit. Animaduertendũ tamen quammaximè censeo, sitne epilepsia earum quæ curari possunt.sunt enim in grandiori ætate ex dictis causis nonnullæ,quæ non possunt, & quas cu rare non possis sine multo laborantis malo. Sed nos controuersiam iam dirimemus. cætera addant interim dum consenescimus in operibus, qui sunt exercitatiores.nos enim,qui iuuentutem modò agimus,partem practicam scripto mandare prohibet modestia. quanquam exercitationem etiam videmur alijs habere mnltò maiorem,quàm pro hac ętate. Sed de his hactenus.

Quę euacuationes in quibus morbis. C A P. IX

CONSVLTATIO hæc de euacuatione,qua in quouis morbo vti debemus,adnodum vtilis est,atq; adeò necessaria in morborum curationibus.non enim sit tibi satis scire euacuatione esse opus,nisi qua euacuatione opus sit,etiam scias. Dicta à nobis multa sunt in eo libro,qui proximè hũc antecesssit,de sanguinis missione & expurgatione: (illis siquidem sua pręstantia permoti proprium librum dedimus) cæterùm dicetur modò quoque de illis nonnihil.In hac consultation e(quantum iudicio conse qui possum)duplex est indicatio:alia quę sumitur à natura morbi,alia quę sumitur à situ partis malè affectę. Sunt enim morbi quidam communes qui cum nullius partis lęsione insigni fiunt.huiusmodi sunt febres,quę febres morbi dicuntur : alij sunt morbi in parte quapiam consistentes, vt phrenitis,pleuritis,& inflammatio quæcunque.In prioribus illis nulla indicatio est patientis loci:sed naturæ morbi,quæ ex natura succi redundantis pendet.quandoquidem sunt succi quidam ad has,quidam ad illas euacuationes paratiores.vt tenues meliùs euomuntur, aut exsudãtur,aut min guntur,crassos melius est per ventrem euacuari.sanguinem etiam commodius est mitti scissa vena,bilem & pituitam medicamento trahi: Ex hac indicatione proficiscuntur,quæcunque propter regionem,anni tempus,aut victum antecedentem,aut temperiem ægrotantis fiunt.Nam si albidæ mulieres scarificari debent, nigræ vacuari scissa vena;(lib.de sanguinis missione cap.decimo)eò est,quòd illæ colligunt tenuem & serosum sanguinem; hæ,crassum & melancholicum.Si biliosi,per superiora, & qui iuuenili ætate sunt,& qui in æstate media,& regione calida:contrà pituitosi ac melancholici,in hyeme potissimùm,& in regione frigida, & senili ætate, per inferiora meliùs vacuantur.id fit,quia illa natura, & ille victus colligendi te nues humores;hæc natura, & hic uictus colligendi crassos causa est.rectè igitur totam hanc indicationem,vnicam fecimus. Quanquam posfis (si placet)diuersam ab hac facere indicationem consuetudinis ,& naturæ : eius, scilicet,

In intelligenda euacuatione indicatio duplex à morbo et situ partis affectę.

scilicet, naturæ, quæ in compositione est. nam hæc non tam facit ad horum aut illorum humorum generationem, quàm ad facilem eductionem, aut contrarium. Qua ex indicatione, facilè uomentes, & qui amplo sunt thorace, merito per vomitum vacuabũtur: insoliti, & angusto thorace homines minimè. lædentur enim à tali euacuatione. Sed de indicatione consuetudinis & naturæ seorsum diximus, toto cap. lib. huius octaui, monstrantes; esse ex illis ad omnia indicationem, & ad cibationem, & ad totum victum, & ad omne genus auxiliorum. nimirum nulla in re non debet considerari indicatio consuetudinis & naturæ. Quare si quã in consultatione hæc fuerit omissa, dicta putetur: ne quidquam hac ratione doctrinæ deesse uideatur.

Indicatio à loco affecto quandoque est prohibẽs quãdoq; exposcẽs

Indicatio alia, quam à loco patiente diximus, nonnunquam est prohibẽs, nonnunquam exposcens. prohibet scilicet membrum læsum versus se trahi humorem, & vlceratum prohibet sese agitari, aut diuelli, & vtcunque aliter affectum, quoquam modo lædi: idcirco exulceratis intestinis, temerarium fuerit per hæc ipsa uacuare: aut exulcerata uesica dare diuretica; aut dolentes capite, aut tabidos ad uomitum cogere hæc prohibent membra. Exposcit verò membrum quoduis ea via à medico vacuari, qua expurgari solet à natura. Solet verò à natura ea uia maximè expurgari, cum qua habet rectitudinem. proinde intestina patientia, & caua iecoris pars, & lien deiectione; ventriculus, vomitu: gibba pars iecoris, renes, & vreteres, & vesica mictu; caput per nasum, & palatum: thorax & pulmo excreatione debent expurgari.

Sæpe oportet vti euacuatione per ventrem, ante particularem aliã euacuationẽ.

Sed est, cùm etsi aliqua dictarum partium laboret, quæcunque ea sit, tamen expurgatione per ventrem utẽdum est ante alteram euacuationem: cùm scilicet aut totum corpus simul laborat, aut ea redundantia, quæ in parte illa est, est longè magna. Nam cùm harum euacuationum quædam sint vniuersales, quibus totũ corpus expurgatur, ut deiectio per aluum, mictio, & sudor: quædam particulares, vt destillatio per nasum, & excreatio: quæ particulares sunt, habent ad vniuersales rationem eorum auxiliorum quę localia à medicis uocantur. eoque, ut hæc non debent apponi, antequam toti corpori prospectũ sit; ita neque euacuationibus particularibus est utendum, antequam vniuersalium quapiam sit vsum, si corpus simul indiget curatione. Tamen omnium euacuationum maximè vniuersalis est, quæ per uentrem fit: vtpote quę per uias amplissimas, ad quas ex toto corpore uię sunt quamplurimę. Proinde siue laborat hepatis gibba, siue laborant renes, siue uesica, siue caput, siue vterus, siue pars alia quæcunq; si in toto etiam corpore nonnihil redundat, expurgatione per uentrem inferiorem vtendum tibi primò est, deinde ea, quam indicat affecta pars.

Quando vẽter expurgatio nem per uentrem ꝓhibeat, et quãdo exposcat

Vnica pars est, quæ cùm afficitur, prohibet expurgationem per ventrem: etiamsi cum ea totum corpus afficiatur. atq. eadem ipsa pars, cùm sola laborat, illam euacuationem sola exposcit. puta uenter, aut superior, aut inferior, si per os ingerendum est medicamentum: si per sedem, solus inferior. huius causa est, quòd ea euacuatio, quæ primò fit, cùm totum corpus est redundans succo, est reuulsio: hanc uerò constat debere fieri longissimè

gissimè ab affecta parte. Hæc ergo, cùm corpus totum cum parte vna laborat, hac ratione fiût. cùm totū corpus nō laborat, tamē est in parte redundantia maxima: incipiendū non minùs est ab expurgatione per ventrē, etsi in vijs alterius euacuationis redūdantia sit. quia viæ aliarum euacuationū sunt angustiores, eoque si magnas redundātias per illas agas, obstruētur facilè. Præterea minùs valent exhaurire tantam multitudinem. proinde trahendum ē illinc est aliquid primò ad latissimas vias intestinorum, reliquū proprijs viis uacuandum. In hanc sententiam scripsit Galenus septimo Meth. cap. vltimo: Ventriculus vomitu deiectioneque inanitur: intestina autem ijs tantùm quæ infrà deijciuntur, sicut etiam iecinoris caua; renes verò, & vesica, & iecinoris gibba, si multo & vitioso succo sunt referta, per deiectiones & pharmaca subducentia vocata, expurgātur: si mediocri, per vrinę meatus. cerebrū verò per palatū & nares, & aures; pectus & pulmo per asperā arteriā, & laryngem. Quo loco reprehēditur à nōnullis, q̧ dixerit: vesicam quoque expurgari per intestina, si multo humore referta sit. Nam à vesica (dicūt) ad intestina, quæ alia via est, quàm per vreteras a renibus ad cauam uenā & hepar? ab hepate per portas, & venas mesaraicas, ad intestina? sed ridiculum sit tam longam viam, & difficilem ascensum, & tot labyrinthos ad expurgationem quærere, relicta potissimùm uia breuissima, & decliui, & recta; quæ à uesica ad suum ipsius collum est, quo micta poterat materia vacuari. Præterquam quòd etsi hæc non graueris concedere, experimento cognoscimus: quod semel in uesicæ cauum decidit, non posse amplius in vreteras vias remeare, ne si flatus sit, & uesica ualēter comprimatur. cuius rei causa est in anatome, ut docet Galenus quarto De vsu partium capit. decimo tertio, & nos in tertio huius operis libro declarauimus. ergo expurgari uesicam ab humore, quo est referta, in ijs est, quæ fieri non possunt. Hæc sunt quæ aduersus Galenum quidam effutiunt, qui non alia de causa mihi uidentur toties in illum agere iniquè & parum modestè: quàm quòd sunt hebetes simul, & insolentes. alterum enim facit, vt quocunq. argumento, quantumuis leui, uincantur facilè; alterum, ut quoties illi uincuntur, Galenum quoque uelint reuincere. Sed uincantur illi, vt solent, qui non intelligunt, posse succi aliquid à uesica ad intestina transfundi, nisi per ureteras reducatur. Galenus tamē ne accusetur, qui trāsfusionis huius toties aperuit causam, cōmendans diuinā Hippocratis sententiā ex libello De alimēto, Omnia habent communem confluxum & transpirationem. qua unica sententiola continetur distributionis & fluxionum omnium causa. An putas alimenti distributionem per conspicuas tantùm uiam fieri? at sunt multæ partes, ad quas nullæ conspicuæ uię ueniunt. An nescis, cum membrum aliquod urgetur fame, undecunque rapere? nonne rapiunt uenæ arterijs, & arterię ex uenis, facta transfusione, aut exsudatione per tunicarum poros? cur ergo & intestina non rapiens ex uesica? & hæc ex illis? cùm pars quæqiam præ dolore & imbecillitate fluxione uexatur, an non recipit excrementa undecunque commeantia?

Reprehēditur à nonnullis Gal. q̧ uesicā per intestina purgari dixerit, cum referta est.

Defenditur Galē. & explicatur.

meantia? estne in intestinorum fluxione tutum: uesicam esse redundátem excrementis, quæ per propriam viam non expurgentur commodé? non arbitror. nam suppressa hac via, impetum in intestina posſint facere. quòd si his occasionibus aliquid à uesica in intestina potest trãsfundi: cur non & ui medicamenti faciliùs trahetur per angustas ipsarum tunicarum uias? Galenus libro primo De naturalibus facultatibus inquit: Si fictile vas in aceruo tritici conditum sit, vas exhauriri, & tritico addi molem & pondus. idque fieri tritico trahente humorem per testam dēsissimam. quantò ergo potentiorem trahendi vim pharmaco inesse est verisimile, quam tritico? & quantò commodior est ad transfusionem, quàm testa, membrana vesicę? quę (si nihil aliud) certè habet uias trahendi alimenti: quæ eædem viæ medicamento subseruiunt ad tractionem, dicente Galeno tertio De facultatibus naturalibus capit. 13. qui, quasi tibi respondeat, ita scripsit: Quippe ijs contradicere simile profectò est, ac si quis non credat purgantia medicamenta, per quæ ora facta priùs est distributio, per eadem ex toto corpore in ventrem proprios succos trahere; sed alia distributionis, alia purgationis requirat ora. Hæc Galenus. quare per quas uias suscepit vesica alimentum, potest remittere excrementa, quibus abundat. At non suscepit nutrimentum uesica per vreteras: (hæ enim solum serum trahunt, nulli parti nutriendæ accommodum, vt à nobis primo libro mõstratum est) sed per tunicam alijs vijs, quas recipit ex peritonæo, quod vesicam, vterũ, ventriculum & intestina, & vt semel dicam, omnia quæ infra septum transuersum sunt, vestit, & copulat, non sine uenis & arterijs satis manifestis. Quòd si illud etiam est tibi difficile, succum, qui in cauo quopiam, extra vasa iam sit, in vasa resumi; non, arbitror, tibi contigit, quod Galeno sæpe, vnica exhibitione pharmaci pallidum colorem morbi regij omnino delere; atque multò minùs, dato pharmaco, aquam quæ est inter intestina & peritonæum per uentrem euacuare. neque vidisti contentum in uomica pulmonis pus, mingi; neqne profectò, arbitror, putabis posse uenas & arterias ex ipso uentriculo & intestinis cibum assumere per exigua oscula, (vt nos tertio capit huius libri ostendimus) antequam ad hepar per uias conspicuas deferatur. Nam si hæc intelligis: neque quod negas tibi videatur difficile. Sed sunt quammulti (nullus se læsum putet, qui talis non est) argumentando debiles, respondendo rudes, tamen dicendo superbi: quos neque illud quandoque piget ab auditoribus publicè petere, vt etsi dicta rationibus non confirment, neqe aduersariorum argumentis videantur posse respondere; tamen dictis fides non subtrahatur. illud enim unum esse satis, si ipsi dixerint. Sed ita dicere diuinatorum censet esse Plato, non sapientium. dispeream si hæc vnquam sibi arrogauit prior Thessalus. Sed ut huic capiti iam finem demus, debet pars affecta ea via potissimum expurgari, cum qua habet rectitudinem, nisi corpus laboret simul, aut redundátia maxima in parte sit. Tũc. n. oĩbus cacochymijs expurgatio ꝑ intestina cõis est in prĩcipio, nisi intestina ipsa sint malè affecta. Sed de his hactenus.

Summa capitis colligitur.

An

An liceat morbum morbo curare. CAP. X.

DICTVM est obiter quarto huius operis libro, fieri nonnunquam morbum tollendi alterius morbi causam. disputationem verò de hac re ampliorem in hunc locum distulimus. Non dubium est multos morbos alijs superuenientes fieri causas salubres. nam rigor cõtinuam febrem, cui superuenit, aliquãdo soluit, (Hippocrates. 58. Aphorism. sectionis. 4) & conuulsionem tollit febris, (59. Aphorism.) & morbus regius septimo aut nono aut vndecimo factus tollit febrem, (Aphor. sexagesimo quarto) & conuulsio vniuersalis nonnunquam salubriter fit, redundante per corpus sanguine crasso frigidoque. (quarto De ratione victus acutorum, con textu vigesimo septimo) hi enim morbi alijs superuenientes, illorum solutionis autores sunt, & causæ: non tantũ boni exitus signa, vt paralysis, quę succedit apoplexiæ & abscessus post diuturnas febres. Itaque non est dubium morbos quosdam alijs salubriter superuenire, cum sponte superueniunt. An verò eadem ratione debeãt à medico ipso excitari medicamentis dubium est. quanquam ne que hoc de omnibus morbis, sed de quibusdam. Nam satis conuenit: compunctum neruum debere præscindi per trãsuersum. neque minus cõstat; licere chirurgis mille alijs modis secare, vrere & putrefacere: quæ omnia nihil sunt aliud, quàm noui morbi ad antiquioris sublationem excitatio. De febribus verò contentio est, an cõmodè excitentur aliquando. Nam dixerit aliquis; nihil consultius esse in curatione cõuulsionis & paralysis, quam febrem excitare: cùm ab Hippocr. scriptum sit. 4. Aphorismorum. 57. Et qui conuulsione, aut tetano tenetur, superueniens febris soluit morborum. Galen. in commentario ostendit; omnes indicationes curationis solo febris exortum compleri. calfacere enim illam frigida, & desiccare humida: ultra quæ nihil possis amplius optare in curatione intemperierum calidarum & humidarum. quales sunt dicti morbi. (loquimur enim de conuulsione ex repletione) Igitur consultè faciet medicus, eam dispositionem in ægrotantem inducendo, qua continentur omnes indicationes curationis illius morbi. Adde Celsum lib. 3. capit. nono in curatione febrium lentarũ consulere in fusione frigidæ aquę & olei, rigorem procurare, & affrictu salis & olei augere febres: hac ratione putantem fore, vt pro morbo, minori illo quidem, sed minus tractabili, excitetur maior alius, qui tamen pharmacis facilius obediat. Neque enim hæc sunt impossibilia, esse morbum leuiorem, grauiori difficiliorem curatu. sed multis exemplum comfirmari potest. Sanè de hydropum generibus dictum est à Galeno quarto Aphorism. comment. vndecimo: hydropem aqueam esse ex maiori frigore, quã aeream. vnde omnes intelligunt: esse difficiliorem grauioremque. Tamen Aetius sermone secundo Tetrabibli secundæ inquit: Est autem tympanites omnino periculosus, minùs eo ascites. adhibetur enim in eo pertusio, siue punctio: & reliquis quoque remedijs

Multi morbi alijs superuenientes causa salubres fiunt.

An morbi debeãt a medico excitari ad aliorũ sublationem.

Morbus leuior grauiori difficilior curatu esse potest.

remedijs promptius quam ille obedit. neque verò hic est inter hos autores contradictio, vt quàm multi cõtradictionem amantissimi suspicantur. sed vere Galenus dixit; ascitem ex minori hepatis refrigeratione fieri. si quidem aqua ex frigidissima omnino causa fit, flatus causa nonnihil habet adiunctum caloris. Neque verò improbabiliter videatur conijcere hinc aliquis; tympanitem hydropem esse minùs periculosam. quandoquidem quo morbus ex leuiori causa est, eò leuiùs curatur. Præterea uidetur tympanites ex ascite eunte ad curationem fieri. si quidem hydropis curatio est accessio caloris: sed ex aqua fieri flatum, est gradus ad calorem. ergo vt ructus etsi accidus, tamen longis læuitatibus intestinorum superueniens, est salutis principium: (primo Aphorism. sextæ particulæ) ita tympanites superueniens asciti. Tamen quanquàm hæc argumenta monstrent, tympanitem natura esse leuiorem morbum & curatu faciliorem: nihilominus verè dictum est ab Aetio, ex tympanite plures mori, quandoquidem euacuationibus & chirurgiæ minus sese acommodat. nimirum sunt medicamẽta, quæ aquam educunt, multa: quæ flatum, nulla. punctione euacuatur humor: aer non ita. sed qua ratione, si natura est leuior morbus, necat plures? quia minus admittit curationem. Si hydropum hæc genera discussione tantũ & calfactu curarentur; curaretur facilius, vt par erat, hydrops tympanites. facilius enim discutitur flatus quã aqua: & hepar minus refrigeratum facilius recalescit. tamen rarissime cùm in hunc statum ventum est, sufficiunt resolutio occulta, & alteratio: sed chirurgia & euacuatione est opus, quibus tympanites minus paret. proinde nõ sine ratione fit, vt morbus natura leuior plures tollat: & grauissimus, fiat curationi idoneus vt vel hinc homines intelligant, quanta bona à medicis accipiant, qui acerbissima per se mala, quibus natura iam succumbit, sæpissimè in bonum finem vertunt. quod nihil est aliud, quàm illos ab imminente iam morte vindicare. Sed est etiam huius rei aliud appositissimum exemplum priori non absimile: in oculorum eo morbo, quem suffusionẽ dicimus. densitudo enim eius humoris, qui locum pupillæ inter crystallinum & corneam tunicam replet, visionem interturbat: sed nondum omnino impedit, vsq; dum in eam, quam vulgari nomine dicunt cataractam, concreuit, sed neque antea quàm in hanc concreuit, cedit punctioni: quæ, vbi alia non sufficiunt, omnium est potentissimum auxilium. Itaque quanquam concretio illius humoris grauius malum est, quam densitas sola: (fit enim concretio densitate crescente) tamen potentissimis auxilijs prõptiùs obedit. Si ergo monstratum est nonnunquam grauiora mala leuioribus facilius curari; (id quod Celsus significauit his verbis; Fortasse vero vbi id quod est curationẽ nõ recipit; recipiet id quod futurũ est) cõstat hanc esse admodũ industrij medici curationem, vbi res exigit, malum malo addere: aut leuius per se, cum grauiori, sed magis tractabili, cõmutare. Constat verò hoc plerumque fieri in chirurgicis operibus; sed neque in illis solis febres etiã hac ratione industria medici debere generari. Nam auxiliorum medicinalium

Tympanites etsi asçite natura leuior sit minus tamen euacuationibus & chirurgię sese accomodat.

Perfecta suffusio chirurgiã admittit, cui ante concretionem obedit.

aliū plurimus vsus, nō aliunde profectus est: quā ex obseruatione eorum, quæ cùm spōte fiunt, aut casu aliquo occurrūt, prodesse solent. Cur enim, obsecro, tu laborāte gibba parte hepatis vrinā cies, & laborante caua aluū subducis? an non, quoniā cū his morbis hæ euacuationes superueniunt spōte, prodesse solent? cur ergo, si febrem sponte factam conuulsiones tollere ex Hippocrate accepisti, hanc obseruationem in tuos vsus non transferas; & febrem consultò obijcias conuulsioni? at est febris noxium auxilium. demolitur enim temperiem cordis, & ita non minimùm virtuti incōmodat. Est, ut dicis. Sed ex Galeno accepimus, vndecimo Method. cap. vndecimo: difficile esse aliquod auxilium inuenire, quod citra vllam noxam multùm prosit. Cæterùm quanquam hæc probabiliter dicta uideantur; tamen dicat alius ex aduerso, multa esse proposita, quæ aperte uidentur falsa, & omnia uideri plena suspicione. Nam primò, nullus, arbitror, vnquam curādo hydropē tympanitē, apposuerit frigida hepati, vt plus perfrigeratū pro aere aquam generet. neque quisquam curando densitatem humoris, oculi densantia apponet, sed viribus omnino contraria. Febris quoque non videtur sine temeritate posse excitari. nam cùm mala illa, quæ ex febre uidentur curationem posse recipere, non nisi in cacochymum corpus incidant; periculosum est febrem succendere. quæ etsi à causa procatarctica incipiat, ex corporis morboso apparatu putrida statim fiet, & fortasse non tam facilè extinguetur, quàm succensa est, & in grauius periculum hominem adducet. Præterea aut conuulsio illa, vel paralysis, uel quæcunque alia sit frigidi & humidi succi redūdantia, ex tam pauco succo pendet, vt illi coquendo sola febris sit suffectura: aut ex tanto, ut excitata etiam febre futura sit necessitas euacuationis. Si sola febris sufficit: meliùs, arbitror, sufficiet sola euacuatio. nam euacuationem appellamus, euacuationem manifestā, febris curat euacuatione occulta. manifesta euacuatio potentius auxilium est occulta. ergo morbum quem sola febris potest demoliri, potentius demolietur sola euacuatio. quod si ita est: præstat consueto auxilio uti, quàm inconsuetum cum periculo tentare. si uerò euacuatio nō potest deuitari, etiam si febris excitetur, uidetur multò inconsultius illam excitare. nam multò inutiliùs fit omnis euacuatio, cùm adest febris; quā sine ea. quandoquidē ipsa febris per se subuerrit facultatē lib. De sanguinis missione, cap. 9. in hunc modum scripsit Galenus At ubi crudi succi expurgāt antequā morbus fiat, cautè euacuabis; sed ubi iā febricitant, uti antè monui, nequaquā. Ergo omnis euacuatio est uitāda in crudi succi redundantia, cùm febris iā corripuerit. Iam uerò expurgatio multò magis, quàm missio sanguinis. nam plurib. modis uirtutem debilitat: inanitione inquam & alteratione. ergo in his ægrotis nunquam febris commodè excitatur. Hæc considerans fortasse Celsus, qui contrariæ sententiæ uidetur autoritatē tribuisse, postquam de tali curatione fuerat loquutus, inquit; Neque ideo tamen ista medicina non est temeraria. plures enim homines sustollit. hæc Celsus. Ego uerò artifici nihil censeo uitandum magis temeritate. nam

Quæ pro parte cōtraria esse uideātur.

temeritas inertium eſt, artificum ars. Adde, medicum nihil debere aggredi, quod natura non ſoleat efficere. (eſt enim medicus imitator naturę) tamen natura tam longè abeſt, vt febrem procuret, vt etiam pugnet perpetuò aduerſus calorem innaturalem. ergo medico nunquam licet excitare affectum, contra quem ſtatim decertatura natura eſt. alioqui medicus ipſe aduerſus naturã videatur agere. Sed quid ego ex tota hac diſputatione poſſim colligere, iam dico. Verè dictũ eſt: morbum morbo ſępe curari. alioqui maximam chirurgicæ artis partẽ tolleremus. hæc enim ſecat, vrit, vlcera amplificat. Tamen in curatione hydropis tympanitis, nunquam tentandũ eſt hepar refrigerare, vt pro tympanite aſcites fiat. Nõ nego meliùs tractabilẽ medicamẽtis eſſe aſcitẽ: ſed antequã ex tympanite aſcites fieret, vi prioris morbi & medicamentorũ, intemperato corde periret ægrotãs. indicio eſt, quod multi ex tympanite moriũtur, quin ex ea fiat aſcites. Conſiderandũ pręterea eſt, (id quod docet Celſus lib. 3 cap. 21.) hydropẽ tympanitem non eſſe ex ſolo flatu, ſine aqua; ſed commune eſſe omnibus hydropis ſpecie bus, humoris abundantiam. tamen in aſcite aqua replet diſtenditq́. totã peritonæi regionẽ: in tympanite multa etiam aqua redundat in illa regione, verùm non tanta. nam repletio & intentio à flatu fit. Cùm ergo hæc ita habeant, ſi quis tympanite laborantem ad aſcitem curet transferre: auxerit aquæ copiam, & flatum non minuerit non enim, arbitror, frigida flatum diſſiparent. Itaque ab hoc morbo abſit dicta curationis ratio. ſed contrarijs pugnandũ perpetuò eſt, obſiſtẽdumque quammaximè refrigerationi. ne dum tu aſcitem expectas, vt chirurgia vtaris: mors ex cordis intemperie orta chirurgiã anteuertat. Cõcretio humoris oculi, cùm collirià ad attenuationẽ nihil uideantur conferre, ferenda eſt, (quantũ ego ſentio) ſi ſponte fit: ſed neq. ipſa eſt medicamentis procuranda. ferenda quidem: quandoquidẽ eo loci malo ingraueſcente nullũ grauius malum impẽdet, quàm cæcitas, quam integram ferè ex denſitate humoris ægrotãs patitur; & quod modo non cedit pharmacis, fortaſſe cedet poſtmodum chirurgiæ. denſantibus tamen utendum non cenſeo, neque alimentis, neq. medicamentis: quandoquidẽ non omnis ſuffuſio cùm concreuit, acu poteſt curari: ſed ea tantùm, quæ eſt ſine neruorum opticorum obſtructione. vſus verò eorum, quæ craſſitudinẽ inducunt, timendum eſt: ne dum humorem facit craſſeſcere, uias quoque faciat obturari. Febris excitata, temeraria medendi ratio eſt; quæ proinde vitanda eſt, cùm alia ſe exhibet curationis uia. tamen ſi aliunde eſt deſperata ſalus, tẽtanda eſt hæc curatio. Neque verò tunc dico eſſe deſperatã aliunde ſalutem, cùm peractis reliquis omnibus, virtus eſt ad extremũ lãguida. tũc enim excitata febre citiùs interiret ægrotus: ſed cùm uirtus aliqua eſt cum ea morbi ui, vt medicus coniectet fore, vt quantũuis euacuet & reliqua ex arte peragat, moriatur. Nam tunc cùm ars non ſufficiat, temeritas non eſt aliena. fortaſſe facultas excitata etiã febre feret auxilia, quæ ſine febre tãtum morbum non ſuffeciſſent demoliri. Neq; quod addidimus de naturæ imitatione, eſt ꝙ uideatur difficile. cùm enim

Cõtro. decisio.

Quomodo medicus naturę imitator.

enim medicum imitatorem naturæ appellamus: non ita intelligimus, vt nihil medico liceat tentare, quod natura non faciat. natura enim cùm non ratiocinetur, nihil tentat nisi quod per se fertur in bonum finem: tamen medicus rationalis multa facit per se mala, quæ coiectat ex accidenti futura bona. Intelligimus tamen medicum esse naturæ imitatorem; quia debet facere, quæ uidet facere naturam. quanquam neque illa quidem semper, sed cùm natura cômodè operabitur. cùm enim sit aloga, vt nihil facit per accidens bonum, sed per se: ita facit multa per accidens mala. & vt medicus tenetur facere quæ uidet profutura, etsi prosint per accidens: ita tenetur deuitare quæ per accidens nocent, etsi per se ferātur in bonum. malè enim faceret medicus, si cùm pars aliqua dolet, comprimeret sanas partes versus dolentem quanquam illud facit natura, vt proximo libro indicatum est. Possent in hac disputatione adduci exempla multò plura morborum, qui ab alijs morbis videntur posse recipere curationem. sed qui dicta diligentiùs legerit; non admodum difficilè in reliquis quoque coniectabit. quare de his satis. De controuersijs, quæ de medicamentorum viribus & compositione sunt, sequenti libro dicturi sumus.

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM,

Liber Nonus.

PRAEFATIO.

Taxãtur & docentes & factitantes therapeuticam medicinę partem.

NIHIL refert controuersias medicinales dirimere, ut in tota arte nihil restet scrupuli: si quæ ad medicamentorum facultates spectant, ignorentur. quid enim præstat, ubi instrumenta desunt, aut ignorantur? quare nisi has controuersias modò addidero: satis certò scio in therapeutica parte parum me fecisse operæpretium: atque eò minùs quò in hac disputatione sunt controuersiæ difficiliores, & quò ea pars à medicis, qui in operibus uersantur, tractatur deteriùs. Nam cùm nihil sit in arte quapiam absolutum, atque in arte medica multò minùs; tamen in hac medicinæ parte, qui eam docent, obscurè agunt; qui faciunt, grauissimè peccant. Illi uires omnes medicamentorum occultis proprietatibus adscribunt; hi medicamenta ex aliorum chartis indistinctè transcribũt, seruantq. sibi syngraphas serapiorum, & catapotiorum, & potionum, decoctorum, infusionum, insessoriorũ, euaporatoriorum, clysterium, pessulorum, si quæ sint alia. quibus alij fuerint vsi, a quibus ad eos per multorũ manus syngraphæ deriuatæ sint. Qui plurimas congessit, is habetur peritissimus; & qui, si exigantur, potest plura medicamenta, & (vt ita dicã) pluriformia tribuere, quiq. citius, & minus cautè plura nominat, neq. speciei morbi, neque temperamenti corporis curam habens, neque artis componendi medicamenta, prima rudimenta doctus. Itaque non tam tribuunt ægrotãtibus, quæ ipsi debent, quàm quæ alij solent: atque ea ipsa non ut alij solent, (id enim ferè dum esset, modò à peritis syngraphę peterẽtur) sed quod ille bilioso homini tertiana febre affecto tribui fecit, fortasse pituitoso in alba vitiligine. vsque adeò neque simplicium uires perpendunt, neque medicamentorum doses considerant, neque utendi opportunitatem, neque aliud quidquam. sed transcribunt medicamentorum purgantium uarias misturas, & hac in hoc, illa in illo vtuntur: non ut varia medicamenta uarijs usibus accommodent: sed ne, si utantur unico, à seplasiarijs deprehẽdantur in ignorantia. Quare quibus unicum suppetit, ij nunquam loquuntur ex synagrapha, sed medicamentum secum deportant, & innominatum tribuunt, admirandæ cuiusdam rei instar. Ita circa medicamenta res agitur: cùm tamen nulla pars vsque adeò rationali doctrina indigeat. non quidem

dem ut singulorum medicamentorum vires doceat, (nam hæc doctrina tota est empirica) sed vtendi artem, & occasionem, & componendi, cùm simplicia non sunt satis. Hæc si ignorantur, vsque adeò non est vtilis multorũ medicamentorum memoria: vt etiam sit perniciosior, quàm notitia vnici. qui enim vnico medicamine in omnibus ægrotantium naturis, & omnibus ægritudinum generibus vtitur, aliquos necessariò iuuabit: tamen qui multis inerte vtitur, potest omnes lædere. Quandoquidem igitur nonnulla in octauo libro therapeuticæ artis attigimus, quæ cum disputatione de medicamentis valde coniuncta sunt: age hæc contineat liber hic nonus. atque ante alia controuersias, quæ de expurgantibus sunt; quandoquidem harum decisionem, ex quo septimum librum egressus es desideras.

Rationali doctrina magnopere indiget therapeutica medicinæ pars. Liber hic medicamẽtis tribuitur.

De expurgantium medicamentorum facultatibus. CAP. I.

DE alterantium medicamentorum facultatibus, eorum, inquam, quæ potestate calida, frigida, humida aut sicca sunt, scriptum à nobis est primo huius operis libro inter differendũ de tẽperamentis. Dictum non minùs secũdo libro, de facultatibus naturalibus: quarũ prima ordine operationũ est uis trahendi, cui similis quædam facultas inest expurgantibus medicamentis, de quibus modò sermonem instituimus. trahunt enim hęc in corpus deuorata succum non quemcunque, sed certum quendam & proprium; ita vt nonnulla sint expurgantia pituitam, alia flauam bilem, alia atram. Quod cùm fiat, admodum est rationi consentaneum, propter similitudinem aliquam in substantia, quę huic medicamento cũ hoc succo intercedit, magis quàm cũ illo, cõtingere. pelluntur enim omnia à cõtrarijs, trahũtur à similibus. Hoc etiam intelligimus, ex reb. alijs euidẽtib. transferentes rationẽ. Videmus siquidẽ membra singula, propria & sibi cõmoda alimenta trahere, reliquã respuere: & magnetem lapidem scimus generari solitum vbi ferrum. quod haud dubiè significat, (præterquam quòd neque ex illius substantia, & colore est obscurum) illius naturam à ferro non longè abesse. Itaque medicamenta, quæ propriè expurgantia dicuntur, similitudine substantiæ proprios succos trahunt. Sunt quædam medicamenta, in quorum numero cassia hæc fistularis qua hodie vtimur, manna & pruna, & mille alia, quæ noxios succos euacuari faciunt, & expurgari corpus: tamen eos non trahunt, (neque enim tanta potentia sunt) sed emolliunt laxantque vias, & quæ in uentriculo & intestinis hærent, molliter deducunt. quæ proinde laxantia potiùs mos est medicis appellare. Nos in hac quæstione de expurgantium facultate disputamus, quæ similitudine quadam trahere indicauimus. Verùm habet hæc opinio, alioqui (vt ego arbitror) verissima, multa difficilia. Nam primò cur agaricus, gratia exempli, trahat pituitam, aut rhabarbarum bilem; potiùs quàm pituita agaricum, aut bilis rhabarbarum, non uidemur posse dicere;

Trahunt medicamẽta purgãtia propriũ succum propter similitudinẽ substãtiæ.

Sũt quædam expurgãtia non trahentia.

Obiecta aduersus dictã veritatẽ de tractione purgãtiũ propter similitudinem.

neque qua ratione horum vtrumque expurget bilem & pituitam, neque enim agaricus fuerit similior pituitæ, quam pituita agarico: neque fieri possit, vt succi qui similes sunt in substantiæ modo cuidã tertio, tam sint inuicem contrarij, quam bilis & pituita. Adde quòd scammonium traheret rhabarbarum, quia cum alicui sint similia; puta bili, erunt similia inuicem. præterea experimentum docet, quodcunque medicamentũ propinatum sit, si paulò plus quàm expedit, producatur expurgatio, euacuari succos omnes, vel vsque ad effusionem sanguinis, quod tamen non oportet fieri; sed quam primum similis succus extractus foret, medicamentum a tractione cessare. Talia quamplurima obijciunt, quibus Galeni sententia minùs arridet. Atque præter hæc curiosè quæritant, quæ sit hæc similitudo. Quæ enim (dicunt) similitudo agarico calido & sicco, substantia duro, possit intercedere cum pituita frigida & humida & fluxa? His argumentis victi, dicunt nonnulli, medicamenta trahere proprios sucos, sed id tribui debere occultæ proprietati, non similitudini. Alij proprios succos trahere, omnino negant, sed quoduis medicamentum quemuis succum indistinctè euacuare: & ratione redũdantiæ fieri, vt succus hic modo, aliàs alter euacuetur. Alij admittunt, medicamentũ hoc euacuare hunc succũ, aliud alium; sed fieri id propter similitudinem, aut occultã aliquam proprietatem trahendi hunc aut illum negant: & rem ita statuunt: succorum quosdam esse eductu faciliores, quosdam difficiliores. medicamẽtorũ quoque quædam esse fortiora, quædam imbecilliora. trahi ergo faciliores ab imbecillioribus medicamentis, difficiliores à valẽtioribus. itaque hunc aut illum extrahi, ex fortitudine fieri, non ex diuersitate modi substantiæ. Neque defuere alij, qui dicerent; medicamentum non trahere succum sibi familiarem, sed in illum conuerti: atque proinde ab assumente expelli bilem aut pituitam: vt contingit ab assumptis biliosis cibis, biliosa vomi, aut per aluum egeri. Diuersam ab his opinionem neque excogitare videtur mihi quisquam posse, nedum opinari. vsque adeo nulla est tam absurda sententia, cui defuerit autor. Cæterum illarum confutatio maximè omnium sententiam Galeni confirmabit: si priùs ijs, quæ ex aduerso adducebantur responderimus, neq̃d videatur in hac lucubratione esse prætermissũ. Cur medicamenta trahant succos potiùs quàm ab ipsis trahantur, docet Galenus tertio De simplicium medicamẽtorum facultate capit. 24. ex quo loco & capit. 16. quinti libri eiusdem operis, quod de trahentium medicamentorum natura est, colligi debet hac ratione. Tractio, quæ proprie tractio est (nam neque à vacuo, neque dolore tractio propria fit, vt alibi diximus) à calore fit. attrahit enim perpetuò calidũ. Ergo vt tractio fiat, causa est calor sed vt huius succi aut illius, facit similitudo substãtiæ, cũ vehemẽtiori calore coniũcta, illũ ad huius humoris tractionẽ adducẽs. Cũ igitur duę substãtiæ similes sunt, quæ cũ similitudine habẽt vehemẽtiorẽ calorem, hæc alteram trahit. proinde cnicus pituitam trahit, nõ ab ea trahitur. Neque mirũ est, agaricum bilem & pituitam trahere gratia similitudinis; cùm alterum præcipuè

Variæ aliorum opiniones.

Soluũtur obiecta aduersus Gal. sententiam.

Cur medicamenta trahant succos potius quã ab ipsis trahantur.

Cur idem medicamentum diuersos succos trahat.

præcipuè trahat, alterum veluti secundaria tractione. sunt enim in calore & siccitate contrarij succi; sed in modo substantiæ nihil prohibet vni illorum maximè esse similem, & alteri nō dissimilē omnino, neque si aliquod medicamentum vtrunque succum æqualiter euacuaret; ratio nostra cōuinceretur. cùm tam celebratum sit a Galeno in opere De medicamentorum facultate: nullum medicamentorum tam simplex esse, vt non sit natura ex diuersis substantijs compositum. exemplo sunt lac, uinum, oleum, & acetum. neque opus est, vt quæ rei alicui sunt tam similia, vt ipsam trahant, (vtrh abarbarum & scammonium bili) sint tam similia inuicem, vt sese trahant. Adde, medicamenta indigere ad tractionem deductione quadam ad actum, de qua statim dicturi sumus. Si igitur medicamenta illa duo fuerint interius liquata, & redacta ad similitudinem in actu; non dubito fore vt potentius illorum debilius traheret. Hæc similitudo medicamentorum (nam hoc etiam è nobis aduersarijs requirebant) non est in primis qualitatibus, calore, inquam, frigore, humore & siccitate: sed in illis accidentibus, quæ consequuntur ipsum substantiæ modum, qui nascitur ex modo mixtionis. hæ qualitates sūt; color, crassities aut tēuitas, friabilitas aut contrariū, & tales aliæ, quę vidētur esse magis ex parte materiæ. Talis itaq; similitudo cū inest medicamēto, trahitur familiaris succus: itaq; ita contingunt purgationes. quod si aut plus medicamenti, aut valentioris quam oporret deuorarit; superpugationes contingunt. in quibus non trahuntur succi vi extractoria medicamentorum: sed ex venarum apertione, & expultricis virtutis irritatione, ab hærente medicamento facta. id quod apertè docet ordo vocatæ superpurgationis; in qua familiaris succus primo loco trahitur, deīn de alij, prout sunt fluxiores, aut minus fluxi, vel plus minus vę retinentur à natura. ut dato medicamento euacuante pituitā, extrahitur primò pituita, quia familiaris medicamento; deinde succedit bilis, fluxior succus, deinde melancholia, post eā sanguis, quia familiarissimus est naturæ, & maximè retinet, quippe cū quo vita funditur. Ita si datū est medicamētū bilē trahēs hæc primo loco euacuatur, secūdo pituita, quippe quæ multa est. tertio melācholia. Si melancholiā extrahit medicamētū; bilis flaua euacuatur secūdo loco, & ante pituitā, q̄a calidior, tenuior, fluxiorq; est & mordacior. Si medicamentum traheret familiaritate substantiæ sanguinem; (nam neq; hoc est impossibile, vt manifestauit ille qui supplicio affectus est in Thracia, referente Galeno libello cui titulus est De expurgantiū medicamētorū facultate. quanquā nulli mortaliū arbitror hodie cognitū esse tale aliquod) non fieret superpurgatio: quoniam in ipsa purgatione homo moreretur, vita cum sanguine fusa. Si medicamentū duorum succorū extractoriū sit; duo illi primò trahētur in purgatione, deinde reliqui in superpurgatione, dicto, ordine. qui idem ordo nostram sententiam maximè confirmat. Sed age ex aliarum confutatione, iam cōfirmetur. Qui ab occulta proprietate fieri dicunt: non est quod refutentur. Nam quantum intelligo, hi nō negāt suam ignorantiam confugere enim ad occultam proprietatem, quid aliud

Qualis sit similitudo medicamenti cū succo quem trahit.

Superpurgationis ordo.

Opiniones aliæ confutantur, vnde & confirmatur Gal. sententia.

de & cõfirmatur. Gal. sententent. est, quèm dicere, euentum sanè se experimento cognoscere, sed causam ex qua fiat ignorare? Ego sanè non aliter dicerem; si quando rei obscuritas in occultam proprietatem me adigeret. sed modò saltem non adigit. Nam quanquam ex similitudine fieri tractionem succi, nulla euidētia monstret: docet tamen ratio probabilissima, quæ non longè abest ab euidentia, quā in principio huius capitis proposuimus. Qui medicamenta omnia indistinctè succum quemcunque trahere, cōtendunt; hi in re aperta mentiuntur, sicut & qui medicamenta in familiares succos conuerti dicunt. vtrique.n. similiter refutantur ijs, quæ circa ægrotantes quotidie contingunt. Nam qui morbo regio laborant, dato medicamento, quod expurget bilem, & qui hydropeascite, dato, quod educat aquam: vnica exhibitione curantur sæpe. tamen medicamento, quod atram bilem expurget, tantum abest, vt curentur, vt etiam agantur in malum extremum. Sed si à quibusuis medicamentis indistinctè traherentur quicunque succi; nihil tale contingeret: atque multo minùs, si medicamentum, cui familiaris bilis est, in bilem transiret. tunc enim biliosus morbus genita maiori bilis copia exacerbaretur. Quòd si tamen citra peculiares medicamentorum naturas, fluxior succus ante lentiorem effunderetur: necesse esset ante euacuationem crassorum euacuari tenues. atque ita purgationibus perpetuò fieret, quod in superpurgationibus fieri obseruatum est. quod si fieret; medicamenta educentia flauam bilem, minimam humoris copiam educerent; & educentia melancholiam, maximam. quoniam scilicet ante bilem flauam, nullum alium succum euacuari esset opus: ante melancholiam, opus esset euacuari bilem & pituitam. Sed res tam aliter fit in ipsis operibus, vt melancholiam euacuantia, modicum & crassum: bilem educentia multum expurgent, idque tenue. Eadem ratione confutabuntur, si qui dixerint, propter potentias medicamentorum ab hoc extrahi solùm flauam bilem, ab illo etiam melancholiam. oporteret enim (vt arbitror) imbecillisimum esse medicamentum, quod flauam bilem educeret: fortisimum, quod atrā. nam vt hic est crassisimus, ita ille est tenuisimus succus. Oporteret non minùs medicamenta melancholiam educentia, educere ante illam flauam bilem. Nam si propter vehementiam extrahit melancholiam; longè priùs extrahet flauam bilem. nam quod potest crassum extrahere, poterit quod tenue est, Adde potentias medicamentorum augeri addita quantitate. vt gratia exempli, drachmæ duæ agarici valentius extrahunt, quàm drachma vna. quare idem medicamentum cum hac quantitate extraheret bilem, cum illa pituitam, cum alia melancholiam. quæ omnia absurda esse intelliget facilè, quicunque aut in operibus fuerit aliquantulum exercitus, aut omnibus antiquis medicis fidem non abrogauerit. non enim diuersa morbi natura diuersam medicamenti quantitatē, sed diuersam naturam præstari poscit. Ergo cum omnes hæ sententiæ tam absurdæ sint; sola Galeni sententia restat probabilissima. proindeque nos ita sentimus; trahere medicamenta expurgantia similes sibi succos, idq; fieri propter similitudinē substantiæ,

Refutantur qui asserūt, medicamenta ĩdistinctè succos trahere, & qui, in familiares conuerti.

Similiter confutantur, qui sa ciliores eductu succos à debiliori medicamento, difficiliores a fortiori vacuari contendunt.

ſtantiæ, quæ cum præſtanti calore coniuncta eſt. Neque video intellectis ſemel quæ diximus, eſſe aduerſus hoc placitum argumētum quodpiam difficile. Nam ſi fortè, dixeris, bilem eſſe calidiorem rhabarbaro, ſaltem nonnullas bilis ſpecies, ut pote exedentes; easque omnes bilis ſpecies trahi, à rhabarbaro, quas tamē dicta ratione oporteret non ab illo trahi, ſed illud trahere medicamentum, cùm ſint illo calidiores: reſponderim, eſſe in rhabarbaro particulas quaſdā tota bile calidiores in commutatione, quam medicamentum ſubit in ventriculo, emergentes. Quod ſi quando tam urentem generari bilem putas, ut omnibos rhabarbari partibus etiam deductis ad actum calidior ſit: ſupereſt ut monſtres illam bilem tractum iri à rhabarbaro. Nam quod proponis, medicamenta nunquam trahi à ſuccis dubium mihi ſatis eſt. propinamus enim ſæpe pharmaca, quę videmus poſt modum nihil educere, neque ipſa prodire: quæ intelligimus diſtributa eſſe. an uerò diſtributa ſint, diſtracta à ſuccis, ut pote calidioribus & ſimilibus, an non ita, ſed ut alimenta ſolent, non perinde intelligimus. neq; verò etiam ſi ingeſto rhabarbaro bilis illa, quam calidiorem pharmaco fingimus expulſa conſpiciatur ratio redargitur. Nam ne tunc quidem conſtat, an bilis ea tracta ſit à medicamento, an expulſa a membris facta a pharmaco noua irritatione. Nā quanquā dico, medicamēta habere uim tractoriam ſuccorum ſimilium, & minùs calidiorū; tamen non ego irritatione euacuare etiam eos, quos non ualent trahere; aut quia ſimiles nō ſūt aut quia ſunt potentiores. itaque medicamenta expurgantia ſimilitudinis gratia trahunt ſuccos. Ex his conſtat, eā cotrouerſiam, inter eos qui quæſtiones medicas ante me ſcripſerunt, non omnino ſpretam, an medicamenta peruadant venas ad deportandum in uentriculum & inteſtina ſuccos, non indigeret proprio capite. Nam poſt comminutionem, quam medicamenta patiuntur in deductione ad actum, qua, (vt inquit Galenus tertio De ſimplic. medicam. facult. capit. 25.) comparant actu ſimilitudinem ilam, quam potentia habent; neceſſariò (vt arbitror) arteriarum motu, & alimentorum delatione, aliquid etiam pharmaci in uenas tranſſumitur; quod expulſum deinde ſucci non exiguam portionem extrahit. ſed tamen hoc non eſſe ad purgationem neceſſarium, ex his quæ diximus conſtat. Si enim eſt pharmacis extractoria vis; ipſi ventriculo hærentia familiares humores attrahent. magnes enim ad ſe trahit ferrum, non tendit ad ferrum, illud deportaturus. Sed hæc quæſtio non indiget pluribus.

Obiectio aduerſus Gal. placitum diluitur.

Medicamenta nūquam trahi à ſuccis non eſt cōpertum.

Ex dictis alia contr. deciditur.

De vi deleteria expurgantium. CAP. II.

QVANDOQVIDEM omnia medicamenta expurgantia nocet ventriculo, pręcipueque eius ori, vt docet Galenus & recipiunt medici omnes: præceptum eſt expurgantibus ſuauia permiſcere, quæ illorū malitiā corrigant. An verò eorū malitia tanta ſit, vt deleterijs medicamētis ſint annumeranda, eſt in controuerſia. Nam Galenus libello cui titulus eſt

Controu. agitatur.

Quos

Quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, capit. penultimo, Aliquando, inquit, alimentum corpori fit, aliquando in perniciosum mutatur & deleterium. quod tamen non videtur fieri posse ab expurgantibus, nisi ipsa in genere venenorum sint. adde libello De expurgantium medicamentorum facultate, dictum esse; medicamenta sanguinem purgantia esse venena: non alia ratione, quàm quòd euacuatione necant. sed hoc idem omnia expurgantia facere possunt: nisi quātitate admodum modica assumpta sint, quā neque deleteria interimerent, ergo omnia expurgātia medicamenta venena sunt. nam venena sunt, quæ parua quantitate sumpta necant: quod expurgantibus etiam contingit. In quam sententiam secundo de ratione vict. acutorum videtur Galenus hæc scripsisse. Purgantium enim omnium medicamentorum natura, corporum quæ expurgantur naturis cōtraria est, atque, vt quispiam dixerit, lethalis & deleteria. Sed contra est: quòd, vt inquit Galenus sexto Epidem. parte sexta cap. quinto, venena nulli vnquam vsui sunt, neque sanis hominibus, neque ægrotantibus. sed expurgantia constat quanto vsui sint. Præterea venena duplicia sunt (tertio De temperament.) frigore necantia, aut calore. sed expurgantia si quando necant; neque frigore, neque calore id faciunt, sed euacuatione. ergo non sunt in genere venenorum. Adde, quòd, qua ratione dices expurgantia medicamenta venena esse; cogeris alexipharmaca dicere deleteria; quippe quæ & ipsa, nisi parua quadam quantitate assumpta sint, necare possint. Sed mirum: si theriacam, quæ venenis medetur, venenum dicas. Quæstionem hanc ita dirimit Galenus loco citato ex sexto Epidem. (referam quæ illic docet, quia nihil habeo hic noui quod præterea addam) quædam dicūtur θανάσιμα, id est, *mortifera* pharmaca, quædam δηλητήρια, id est, *venena*. Mortifera dicuntur quæcunque interimunt, vtcunque id faciant. atque ita non mirum; si contingat medicamentum, aut etiam alimentum fieri θανάσιμον aliqua quantitate, aut aliqua occasione. Venena verò ea, quæ cùm parua quantitate interimant, nullum vsum præstant commodum, neque bene valentibus, neque ægrotantibus. cuiusmodi sunt aconitum, & marinus lepus. Expurgantia medicamenta deleteria propriè non sunt: sed hæc mortalia dicuntur, in ampliori significatione intelligi debet: vt omnia, quæ quantitate non adeò magna interimunt, mortifera dicuntur. sed pro breui hac quæstione hactenus.

Quæ pro parte contraria sūt

Deciditur controuer. à Galeno.

De aloe. CAP. III.

Agitetur controuersia

DE aloe videntur esse nonnullæ controuersiæ in autorum scriptis. nā Ioannes Mesuę capite primo de simplic. ita scripsit: Neque ad aliud illi ad vnum videtur nocumentum. aperit enim orificia venarum, apertione sanguinem manare faciente. Auicenna etiam libro secundo tractatu primo capite quinto eandem hanc noxam aloæ imputat: quamuis illum conetur Manardus trahere in contrariam sententiam. Dioscorides contra libro

bro tertio capite vigesimo secundo de aloe ita scripsit: Inter alia sanguinis reiectiones sistit. Dioscoridi videtur subscribere Galenus, qui tertio de simplic. facult. capite decimoquarto docet; aloem esse adstringentem, etsi soluat. quod non videtur posse præstare, si sanguinem faceret fundi. quinto libro Method. capite quarto, vtitur Galenus vt sanguinem sistente, & emplastico ad hæmorrhagi, medicamento ex thure & aloe: quo nullum esset aduersum magis, si sanguinem fundi faceret. sexto etiam de simplic. med. facult. capite vigesimosecundo: Etenim medicamen ventriculo gratum est, si quid aliud, & sinus glutinans. sanat autem ulcera, quæ ægrè ad cicatricem duci possunt, & maximè quæ in ano sunt, & pudendo. In hac controuersia omnes ferè dicunt; aloem talem esse facultate, qualem à Galeno dictum est, & Dioscoride, & lapsum esse hac in parte Ioannem Mesuem. Iacobus Siluius, & alij quidam neoterici magnopere contendunt illum ab errore vindicare. sed non video qua ratione id posint facere, quantumuis conentur. Dicunt enim, aloem exteriùs impositam, atque cum oui albumine admistam siccare, constringere & sistere hæmorrhagi: tamen potam fluxus sanguinis mouere. Videntur occasionem sumpsisse ex illis Galeni verbis libri De theriaca ad Pisonem capite sexto: Aloe squammaque supercrescentes vlcerum carnes adstringunt, & fluxiones quæ sub ipsis nascuntur subinde exsiccant: assumpta verò per os, vniuersum corpus purgant. Tamen qua ratione aloe pota fluxum sanguinis faciat, non possunt dicere. nam siue dicatur fieri anastomoticon, quia est calidum & crassum medicamentum, siue quidquam aliud; nihil est probabile. cùm non sit aloæ tam parua vis adstringendi admista, vt non fiat medicamentum adstringens. nam cum tam leuicula adstrictione non posset fieri agglutinans. Verissimum ergo censeo, quod confirmauere multò antè Leonhartus Fuchsius & Manardus, & alij viri doctissimi; aloem non aperire, nisi fortè ex accidenti, mordacitate humorum, quos educit: ea ratione qua Galenus notat sexta particula Aphorism. comment. quadragesimo septimo, educentia atram bilem hæmorrhoidas prouocare, acrimonia scilicet eorum quæ educuntur. quanquam neque hac ratione videtur aloe posse venas aperire, nisi fortè minimum, & post multum & longum vsum. Nam quanquam est bilis extractorium medicamentum, nô tamen atræ, neque flauæ adeò multæ, sed ex primis venis solùm. nam Galenus docet 8. De compos. pharm. secundum locos cap. 2. aloem purgationem nunquam transcendere vltra he par, idque his verbis: Euacuatio igitur ipsa affligentis succi per solam aloem fit, quæ purgandi vim non fortem habet, sed vt ea, quæ circa aluum contingit, purgare posit. & si aliquando ampliori pondere exhibeatur; vsque ad locos circa hepar conscendit, non tamen totum corpus purgans aloe existit. Quare non videtur posse Mesue carere reprehensione. nam aloe per se non est medicamentum anastomoticon, ex accidenti aliquatenus fortasse, & post longum tempus. sed nullum medicamentorum bilem educentium minùs aperit quàm aloe.

Quæ pro parte contraria sũt

Communis opinio

Siluij, & aliorum quorũdã Mesue ab errore vindicatio.

Autor sent. qua contraria deciditur

aloe. quare falsò imputat hoc nocumentum illi Meſue. Quod omnium apertiſsimè refutat Plinius lib. 27. capit. 4. ita dicens: Aloe ſanguinis excreationes, ſi modicæ ſint, drachmæ pondere ex aqua; ſin minùs, ex aceto pota ſedat. vlnerum quoque ſanguinem & vndecunque fluentem ſiſtit, per ſe vel ex aceto. hæmorrhoidum quoque abundantiam leniter ſiſtit. Sed eſt quòd interim notemus cõtrouerſiolam aliam, quæ eſt in verbis ipſius Galeni quæ enarrauimus, loco nempe citato ex lib. De theriaca: Aſſumpta per os, vniuerſum corpus purgantia fiunt. Loco alio ex octauo De compoſitione pharmacorum ſecundum locos: Non tamen totum corpus purgans aloe exiſtit. Galeni ſententiæ videtur contradicere etiam Dioſcorides, qui prædicto capite inquit, aloem ictericos purgare. cõſtat verò, ictericorum purgationem non fieri, niſi humoribus etiam ab ipſa cute tractis. Hic videri poſsit Galenus ſui ipſius oblitus, & nulla ratione à contradictione eſſe liber. Quanquam poſsimus dicere: aloem ſolam ſine admiſtione aliorum, potentiùs expurgantium, per ſe nihil expurgare vltra hepar, ſed commodè venire in miſtionem medicamentorum expurgantium totum corpus, & icterum ſoluentium. atque adeò ſolam poſſe hæc præſtare: ſed ex accidenti, expurgato nempe ſanguine, qui eſt ab hepate in vniuerſum corpus diducendus. qua ratione veſica fellis purgat totum corpus ex accidenti, per ſe ſolum hepar. Neque quidquam eſt repugnans, hac ratione ſolui icterum; aloe prohibente diſtributionem bilis, & natura interim diſcutiente quod cutem maculat. Sed de his dicta ſufficiunt. nam erratum aliud Meſues de aloe ſequenti capite detecturi ſumus.

Cõtrouerſia alia.

Deciſio.

De compoſitione medicamentorum expurgantium. CAP. IIII.

PLERAQVE eorum medicamentorum, quę per artem incompoſita ſunt, & proinde à nobis ſimplicia dicũtur, diuerſarum facultatum particulis conſtant, natura compoſita quæ ipſa compoſito naturalis ad tandam compoſitionem maiorem medicamentorum, artifices impulit. Nam cùm actione aliqua eſt opus, in medicamento autem cuius copia datur, commoda ad illam actionem eſt facultas, cæterùm cum alia facultate, qua non eſt opus, coniuncta; ſolemus medicamentum aliud permiſcere, quod facultatem, qua eſt opus, augeat, vel ſaltem non contundat; eam qua non eſt opus, cohibeat. Hæc ſolet eſſe occaſio componendi diuerſa medicamenta. Eſt alia, cùm tam compoſitæ proueniunt ex morbo indicationes, vt illis nullum ſimplicium, quæ ad manus ſunt, videatur poſſe ſatisfacere. Duæ hæ occaſiones fecere; non tantùm alterantia medicamenta permiſceri, ſed & expurgantia. de alterantibus procedente opere dicturi ſumus: de expurgantibus nunc ſermo inſtituitur. Ex duabus illis occaſionibus naſcitur duplex miſtionis modus. aut enim permiſcentur expurgantia cum ijs quæ corrigunt, aut expurgantia cum expurgantibus. nam cùm (quod paulò ſuprà monſtratum eſt) expurgantibus medicamentis omnibus uis

Permiſcẽdi medicamẽta occaſiones.

Duplex miſtionis modus expurgãtium.

quædam insit mortifera, & aduersa ventriculo; non oportet illam solam ventriculo occurere, sed talibus medicamētis permisceri; quæ vim expurgā di acuant, & qualitatem molestam emendent. Acuitur purgandi vis permistione calidorum: emendatur aduersa facultas à medicamentis natura sua ventriculo gratis, qualia sunt odorata. que quanquā adstrictionem nō nullam habeant qua ventriculo addunt robur. nihil tamen prohibet expurgantibus permisceri. non enim habent eam adstrictionem, quæ ventriculum aut roborando, aut constringendo, purgationem impediat; sed quæ ventriculum nimis debelitari, aut lædi non permittat. Hæc dixerim ad deuitandam quorundam importunam prolixitatem, longissimè disputātium an liceat adstringentia relaxantibus per misceri: cum eam ad mistionē mirè commendauerit Galenus. 3. De simplic. facultat. capit 14. proferens multa exempla cùm eorum quæ natura composita sunt ex vi adstringente, & purgante, cuiusmodi aloe: tum eorum quæ arte componuntur, vt si rhū succum scamoneæ admisceas. Verū de his breuiter nos diximus, & quæ res habet, & ab Hippocrat. desumptum est. 2. De ratione vict. in morbis acutis capit. 11. vbi ita inquit Veratro quidem nigro vel daucum, vel seseli vel cyminum, vel anisum, vel aliud quidpiam boni odoris miscentes. hæc Hippocrat. Mos est alijs medicis non accusandus, salem gemmam, aut spicam nardi permiscere medicamentis expurgantibus, cum in trochiscos rediguntur. Alterā compositiō est, expurgantium cum expurgantibus, quā ex secunda occasione ortum habere patet. nam non alia de causa medicamenta expurgantia illa alijs permiscentur; quam vt multi succi euacuentur simul, aut æque, aut non æque. in qua permistione duo sunt potissimùm obseruanda, quod apud Galen. videre licet lib. cui titulus est Quos & quādo cap. vltimo & in commentario loci citati lib. 2. De ratione uictus in morbis acutis. Alterū vt medicamēta quæ permiscētur, ὁμοιότροπα sint, id est, *eiusdem modi:* qualia esse dixi veratrum & peplium. dicuntur vero talia, non quæ consimiles euacuant succos; (diuersos enim possunt euacuare, vt commodè veniant in mistionem) sed quæ eodem tempore compleant expurgationem. Est enim duplex in medicamentorum potentijs differentia. quædam quæ in vehementia expurgationis consistit. quædam que in motionis celeritate. sunt itaque nonnulla citò purgantitia, nonnulla purgantia serius. Cauendum itaque est, ne aliquid eorum quę seriùs purgant, cum citò expurgantibus permisceamus. fieret enim ita diuersa purgatio, hoc est secundum tempus inæqualis: & ita vt cùm alterius cessaret motio, & virtutem oporteret conquiescere; altera denuo purgatio inciperet: aut (quod feliciùs fieret, etsi non innoxè) quod tardius purgat erumpet cum citius purgante: purgationem ipsam nihil iuuans, & molestiam purgatio nis, ac intēperiem ventriculi vehementer augens. Vnde nō nulli sibi videntur meritò consuetudinem quandam medicis omnibus val de familiarem vituperare, admiscendi lenientia cum expurgantibus: vt cassiam fistularem, gratia exempli, cum agarico, aut rhabarbaro. quoniam dicunt;

Astringentia cō mode per miscētur expurgantibus.

In permistione expurganti um cum expurgantibus duo obseruanda.

Quorundā error

dicunt; impotentiora esse toto genere lenientia expurgantibus, & tardioris actionis. proindeque lenientia nonnulli offerunt sola, deinde expurgantia seorsum: interposito, scilicet, eo interuallo, quo sibi videntur posse lenientium & expurgantium actionem in idem tempus deducere. Tamen horum sententiam ego minus probo. Nam quæ lenientia tantum sunt, cum non expurgent, sed lubrico & lenitate succos deducant; non ad excretionem excitēt, citò prætereunte emollientia sin minus, tardius. proinde cum medicamentis expurgantibus permista, pro virtute ipsorum expurgantium citius aut tardius deijcientur, præibuntque emollientia vias, atque suo lubrico leniter deducentia, quæ expurgantia traxerint. quod vnum bonum ex horum permistione expectabatur. Aliud est in expurgantium medicamentorum mistione cauendum: ne ex omnium simplicium quantitatibus maior aliqua dosis resultet dosi propria alicuius illorum. sunt enim medicamentis singulis propriæ doses: quæ quantitates sunt, quibus medicamenta illa commodè exhibeantur, per experimentum inuentæ. Vt gratia exempli: rhabarbari dos est à drachma vna vsque ad drachmas 4. quas doses constat vel ad temperatum corpus dici, quemadmodum in medica arte alia omnia: ita vt nulla omnibus naturis conueniens dosis sit, sed pro deuitanda multitudine præceptorum, vt aliæ regulæ, de medio semper intelligantur: quemadmodum medicamentorum virtutes in media natura examinauit Galenus, ita vt in hac conuenientes quantitates examinentur, atque medijs naturis obseruantur hæc medicamenta his quantitatibus: liceat tamen aut maioribus, aut minoribus nonnunquam exhibere, peculiaribus eorum, quibus exhibentur, consideratis naturis. aut naturis indistinctis, præscribuntur quantitates medicamentorum, ita vt nunquam aut infra quantitatem pharmaci expediat, aut supra liceat tentare. Verùm ego ad temperatam naturam dici non intelligo. non enim de medriocri natura præscribetur regula, & reliqua coniecturæ medici permittentur: quandoquidem tam multa latitudine præscribuntur doses. neque profectò cùm dicitur scammonij dosim esse à granis quinque vsque ad duodecim, & agarici in decoctione à drachmis duabus vsque ad quinque. sunt enim hæ tam amplæ latitudines, vt nequaquam uerisimile sit, vni naturæ totas eas quadrare. Sed neque cùm vnica dicitur: vt cùm dicitur, dosis electuarij indi maioris est aurei tres. Nam ad permutandas medicamentorum doses, quanquam conferat nonnihil natura ægrotantis: tamen sunt alia multa, quæ maiorem videntur diuersitatem efficere, modus scilicet morbi, & magnitudo, & mos. præterea & anni tempus, & reliqua omnia, quæ ad victum spectant, & præparatio quæ antecessit, & concoctio quæ aut adest, aut non adest, & humor qui aut turget, aut non turget. horum enim ratione, magis quàm naturæ ipsius qui ægrotat, plus minùsve offertur medicamenti. Igitur hæ doses non solum temperatis naturis præscriptæ sunt. calidum medicamentum perpetuò afficit vno modo temperatos, & alio intemperatos: tamen expurgans medicamentum non perpetuò, cum reliqua

Refellitur.

Alterũ quod summopere oportet obseruari.

Doses medicamentorũ non dicuntur ad temperatã naturam

Ad permutãdas medicamentorũ doses quę animaduerti debeant.

si qua omnia consideranda sint, quæ diximus. siue temperamentum non oco intelligas, quod optima temperie est; siue ꝙ mediocriter cedit pharmacis. nam & id idem corpus, quod mediocriter pharmacis cedit natura sua, potest nunc ex modo morbi, aut ex occasione alia difficulier solui: & quod natura facilè soluitur, potest modò ex occasione pharmacis remitti. Non itaque res ita habet. sed cùm medicamenta expurgantia (vt neque alia aliqua medicamenta) operari non possint, nisi certa quadam quantitate adhibita: cumque propter mortiferam qualitatem, quam permistam habent, nisi parua satis quantitate sumantur, noxia sint, aut etiam pernicosa inuentum experimento est, ex multa medicamento diligentique obseruationem, nunquam medicamenta infra minimã dosin exhibita insigne aliquid operari: nec supram summam dosin dari posse citra ægrotantis magnam noxam, aut etiam vitæ discrimen. Quare danda quidem medicamẽta sunt his, qui difficilimè expurgantur, cùm reliqua omnia indicant augendam esse medicamentorum dosin in dosi maxima: his qui expurgantur facilimè, attestantibus reliquis omnibus, in dosi minima: mediocribus, in mediocri: tamen infra minimam, aut supra summam, nunquam exhibendum est. quoniam hoc facit noxas non ferendas, illud nihil confert. Cùm verò ab autore quopiam sine distinctione dicitur dosis intelligendum est, id quod dicitur esse dosin summam. hãc enim oportebat magis diffinire quàm minimam; quantò scilicet aucta quantitate medicamẽti, quàm imminuta, peccatum potest fieri grauius. Igitur cùm medicamenta aliqua simplicia in mixtum aliquod conijcimus: considerare oportet singulorum doses, & tantum ab vniuscuiusque dosi detrahere, quantũ reliquorum quantitatibus suppletur. ita vt quod ex illis omnibus resultat, nullius illorum summam dosin superet. esset enim illud perinde, ac si medicamentum illud in dosi maiori maxima daretur. Tamen intellige, non esse absolutas quantitates eorum, quæ permiscentur, considerandas ad reddendam alicuius simplicis summam dosin: nisi contigerit medicamentorum quæ permiscentur, doses esse æquales. nam si inæquales sunt; constat drachmam, exempli gratia, eius cuius dosis est maior, non sufficere pro drachma eius cuius dosis est minor. Nam si quis det agarici ʒ.ß.& medullæ cassiæ ʒ.ß.pro reliquo rependat vsque ad dosin minimam agarici, quanquam ʒ.I dat medicamenti compositi, ex agarico, tamẽ infra minimam dosin consistit. Contrà si offerens ʒ.ß. agarici, pro reliquo rependat ʒ.ß. scammoniæ. offerens vnicam drachmam, trascendit summã dosim. Igitur non sunt quantitates absolutæ considerandæ, sed proportiones, vt si ex agarico mens est medicamentum cõponere in minima dosi, & de minima dosi agarici dimidium subtrahitur: dimidium etiam subtrahi debet de minima dosi medicamenti alterius, quod cum illo coit. Si verò mens est medicamentum componere in maxima dosi, perinde est faciendum. si scilicet dimidium ex maxima subtrahitur, dimidium quoque ex alterius maxima debet subtrahi, quanquam portiones illæ inæquales sint.

Qua ratione dosis medicamentis assignata intelligi debeat.

Mistum medicamentum nullius simpliciũ dosim sũmam superet.

Quo modo quantitates simpliciũ considerandæ in compositis pharmacis.

Quæ qualitates ſecundę quas primas indicent. C A P. V.

PHILOSOPHI ferè omnes, & medicorum non pauci, ex ſecundis qualitatibus rimantur temperies rerum: non diffidente ſe hac ratione poſſe qualecunque ſit temperamentum ratione ſyllogiſtica inuenire. cum enim ſecũdas facultates ex primis naſci ſibi perſuaſerint; qualitates ſecũdas ex modo quo ſunt primæ (eſt verò id tẽperamentũ) naſci certũ eſſe putãt. Cum verò hæc ita habere phyſici omnes dicant: deinde in ſecundarum qualitatum ſignificatione variè opinantur. nimirũ dant alij candorem calori, alij frigori, viriditatem perinde, nigredinem eodem modo. denſitatem alij frigoris, alij caloris ſobolẽ dicunt. hinc fit vt oleum alij calidum, alij frigidũ ſtatuant: & acetum alij vrens, alij perfrigerans uehementer eſſe contendãt. neque ſolùm de his, ſed vel de uenenis ipſis, quibus certum eſt ſummè in eſſe, hæreat: vt non deſint qui cicutam uenenum calidum eſſe contendant. Peperit uerò in re hac omnium minimè ignoranda medicis, tantã opinonum varietatem ipſa placiti ex quo procedũt falſitas: quam primus omniũ ſapientisſimè prodidit Galenus. ſtatuunt ſcilicet, ex coloribus & accidentibus, quæ inſequuntur modũ ſubſtantiæ: & ſaporibus, ſentiri poſſe rei cuiuſpiam temperamentum. quod tamen de nonnullis qualitatib. omnino eſt falſum: de alijs quodammodo uerum eſt, tamen omnino, ut ſermo hic mõſtrabit. Qua ratione alba calida eſſe dicas aut frigida, & nigra contraria albis ut calore ita temperamento: cùm nix & calx ſint maxime cãdida, & lac tithymalli uero lacti ſit concolor? Iam uero de craſſitie aut tenuitate quid dicas cũ tam frigida quam calida medicamenta posſint eſſe uel tenuium partium uel craſſarum? & uideas pleraque denſari à frigore, & alia multa craſſeſcere à calore. Iam odores & ſapores quo pacto iudicent: cum cicutam experiamur graui odore & ſapore amaro? nimirũ omnia hæc argumenta, quæ ad cognoſcenda temperamenta rerũ dicutur à ſecundis qualitatibus, ab extraneis qeibuſdam dicit eſſe Galenus: ei uni fidit, quod ab operatione ductũ eſt. nimirum quod calfacit, calidũ eſt: quod refrigerat, frigidũ dũmodo in temperato corpore periculũ fiat, aut etiã in corpore ægrotaute, argumẽto ducto à iuuãtib. & nocẽtib. id enim à quo calidum corpus lęditur, eſt calidũ & à quo frigidum læditur eſt frigidum: ſi, ſcilicet, ea læſio alterando fiat. nã ratione cauſæ morbi, nihil mirum calidum præter naturã corpus lædi à frigidis: ut febricitantes ſæpe læduntur ab aqua frigida. Animaduertere tamẽ quanquam quod calidum præter naturã corpus lædit alterando, calidum eſt non tamen perinde quod iuuat, frigidum eſſe, niſi id uehementer faciat nã & quæ remisſius calida ſunt, poſſunt iuuare. Sed hæc curationis methodũ attingũt. modo illud unũ ſtatuimus; nullũ eſſe certũ argumẽti locũ ad inuenendũ rei cuiuſpiã temperamẽtũ ex ſecundis qualitatiſius, ſed ex modo quo nos afficiũt ſolũ; ita ut in hac doctrina nullũ ratio locum habeat, ſed tota ſit empirica Sed (dices) ſi hæc ita ſe habẽt, quorſũ Galẽ. de ſaporibus &

Multi ex ſecundis qualitatibus temperies rerum inueſtigant.

Temperies rerũ ab operationibus dignoſcũtur certò, non à ſecũdis qualitatibus.

Aduersus dicta argum.

temperamentis singulorum tam multa disceptat quarto de simpl. med. fac. dicens: hos sapores caloris esse, illos frigoris: Prætcrea, qua ratione possumus effugere illud argumentum quod in principio propositum est, secúdas qualitates ex primis fieri, & proinde sequi illarum modum? Animaduertendum hic primò est, non idem esse; qualitatem aliquam ex calore fieri, aut in calido corpore esse. vt gratia exempli: amaritudinem ex calore vincentem nasci, aut calida esse amara. nam fieri potest vt res aliqua amara sit participatione partium calidarum, tamẽ vt tota calida non sit. sunt enim omnia medicamenta, quantumuis simplicia videantur, cumposita tamen natura, ac plerunque ex contrariarum facultatum partibus. eodem modo intellige de aliis qualitatibus. Animaduertere præterea: qualitatum secundarum quasdam neque caloris neque frigoris esse soboles. huiusmodi sunt colores. quasdam quidem esse: tamen neque eas significare exactè temperamenta medicamentorum; tales sunt modi substantiæ, odores & sapores

Dissoluitur & veritas explicatur.

De coloribus.

Singulorum verò rationes iam dico. Colores, (vt dictum est 3. lib. ex sententia Platonis, quæ hac in parte saltẽ est probabilior) sunt flammulæ quædam & splendores in extremitatibus corporum. participãtur à corporibus admistione splẽdidi, quod est naturæ ignis cœlestis, cũ elemẽtis, quæ per se sine colore sunt. Dictum quoque est; ignem illum neque calidum esse, neque frigidum, sed splendidũ. ex quibus constat: proportionẽ & admistionẽ huius ignis cum elementis, non permutaturam rei temperamẽtum eoque colores nulla ratione posse temperies significare, sed colorem quemcunque posse cum calore & cum frigore consistere. Sed si hæc vera forent, (addes) non fieret res eadem, quod vreretur, aut perfrigeraretur, alterius coloris. Sed neque hæc conuincũt. Nam fit alter, aut alter color quia variat propotrio ignis cœlestis ad elementa. Hæc variare potest bifariã, aucta aut imminuta quantitate ignis ipsius, aut eo non variante, sed permutatis ipsis elemẽtis augeris aut minui ignẽ cœlestẽ simpliciter, neq; calorẽ auget, neque frigus: cùm ille neque calidus sit, neque frigidus. Sed ratio secundum ipsa elementa potest calorem aut frigus augere. elementorum enim sunt primò calor & frigus quòd à prima generatione res hæc viridis sit, illa nigra: potest facere maior aut minor ignis cœlestis participatio: elementis aut eodem modo, aut diuerso, ut velis fingere, habentibus. sed quãdo res quæ modò alba est aut pallida, gratia exempli, colorem commutat, passione accepta secundum elementorum substantiam, id patitur. Quo fit, ut de rerum diuersarum temperamentis natiuis ex diuersis coloribus nullum ferre iudicium posis: tamen de rei eiusdem quæ colorem ex colore comparauit, temperamento aduentitio posis iudicare, adhibitis quibusdã coniecturis. nam lapides ustione denigrãtur primo deinde de albantur; & excrementa humana nigra fiunt, nunc calore, nunc frigore. sed de his aliis locis docuimus ratiocinari. Itaq; colores hoc modo se habent. Crassitiem & tenuitatẽ, & reliqua accidentia modi substantiæ, non dubium est e mistione elementorum prouenire sed cum elementa non duo sint, in quibus

Obiectio diluitur.

accidentibus admodũ substãtię pertinentibus.

secundum

secundum solam rationem maioris aut minoris vnius ad alterum possit proportio variare, sed quatuor, quorum quodlibet vtcunque immutatum totam proportionem immutat: fiunt complures mistionum modi, & illorum varietas mira facit, ut euadere res possit calida & tenuis & frigida & crassa, aut frigida & tenuis. Nam finge magnas portiones terræ & ignis, mediocrem aeris, minimam aquæ; fit res calida & crassa. si vis frigidã & tenuem finge aquæ & aeris maximas portiones, minimas terrę & ignis. rẽ frigidã & crassã, aut calidã & tenuẽ nõ est difficile intelligere. Quod si nos potuimus ex quatuor elementis modos mistionum excogitare, quibus hæc fient: quantò verisimilius est, ipsas rerum naturas mille talia machinaturas? Quare neque accidentia cùm ex prima generatione res comitantur, quidquam possunt indicare, saltem de temperie calidi & frigidi. Sed neque de sicci & humidi temperie videntur posse significare. nam cum ex quatuor elementis aliud sit crassum & siccum, aliud tenue & siccũ, aliud crassum & humidũ aliud tenue & humidum: constat quodcunque temperamentum posse cũ quocunque modo substantiæ consistere. Mollities & durities longè differunt à crassitie & tenuitate. sunt enim medicamẽta dura, sed friabilia tẽuiorũ partiũ, quã mollia, sed glutinosa. potest verò esse quod durum est, friabile, aut non friabile: & quod molle, glutinosum aut non glutinosũ. Itaque potest esse medicamentum durum & tenuium partium, molle & crassarũ igitur longè diuersa accidentia sunt crassities, & tenuitas partium, à mollitie & duritie. Cùm itaque ex crassitie aut tenuitate non possit rei temperamentum conectari: ex mollitie aut duritie videtur posse. non enim alia ratione distinguit Galenus membra mollia à siccis, in tractatione de tẽperamentis. Tamen has quoque qualitates scire licet significare humorem & siccitatẽ quæ actu sunt, & has ipsas cũ quibusdã limitationibus: exclusis nẽpe vehemente frigore, & ardente calore, quæ duo possent iudicium perturbare. Sed neque cũ his limitationibus, neque sunt potentia intelligere. Nã muria, & bilis & lotiũ & mille talia, molia sunt admodũ & sicca: rursus cucurbita, & persica, res his multò duriores, humectant. requirimus verò in medicamentis potentia non actu qualitates. quare neque mollities aut durities ad hanc doctrinam quidquam conferunt. Sapores aliquanto plus significant: quin potiùs quantum in ipsis agitur, euidenter indicant temperamenta substantiarum quibus insunt. Sunt enim illorum quidã, qui nunquam non fiunt ex frigore, hi sunt acerbus, austerus & acidus: quidã quisẽper ex calore, hi sunt salsus, nitrosus, amarus & acer. Quanquã neque hoc passus est Auerroes sine cõtrouersia transigi. lib. 5. Collectaneorum 27. cętera ex Gal. recipiens, negat saporem amarũ ex calore fieri semp: sed ex calore aut frigore fieri posse, modò calor aut frigus cum desiccatione coniungantur. nititur hæc monstrare exemplo multarũ rerũ, quæ cũ amaræ sint, calidæ nõ sũt. Cineres sinè constat esse vstione genitos, sed frigidos & siccos & amaros. cicuta omniũ maximè videtur illi fauere est enĩ frigidissima

De mollitie & duritie.

Sapores multum conferũt ad temperamenti cognitionem.

Auerrois sentẽtia, saporem amarum non sẽper ex calore nasci.

vſq; adeo ut necet, & amara. His addit hanc rationẽ. Fructus oẽs cùm maturantur, calidiores fiunt. eſt enim maturitas cōcoctio quędam, & omnis cōcoctio fit aucto naturali calore. ſed ſunt fructus, qui cùm immaturi adhuc, amari ſint, maturati dulceſcũt. Si ergo cùm incaleſcũt, ex amaris: eſt nõnunquam amarus ſapor ex frigidiori cauſa, quàm dulcis. His rationibus ductus ita ſtatuit: amarũ ſaporẽ ſequi ſiccitatẽ, ſiue ea cum calore, ſiue cũ frigore cõiuncta ſit. Eſt uerò ultima hæc argumentatio aduerſus Galenum fortior; eò quòd Gal. ipſe inueſtigat ex modis maturationis ſaporũ cauſas. fructus enim omnes oſtẽdit ex ſaporib. (ut ita eos appellem) ad calidiores procedere. Fiũt enim (vt inquit) ex acerbis quædam acida, quędam dulcia, quędã pinguia. Ea nẽpe quorũ acerbitas reſoluitur ſolo calfactu, dulceſcũt manẽtia dura, & ſeruãtia quodãmodo acerbitatẽ, ut caſtaneæ. quorũ verò acerbitas reſoluitur ſola humectatione: aut humor eſt aqueus & craſſus, fiũtq; ita auſtera: aut aereus & tenuis, fiũtq; acida. quorũ acerbitas reſoluit calfactu & humectatione; aut humor eſt aqueus & fiunt dulcia & mollia: aut aereus, & fiũt pinguia. His addit Auerroes, fieri quædã ex amaris dulcia, qđ ex ipſis Galeni principijs uidetur firmiſſimũ argumẽtũ tẽperamẽti frigidioris qđ nõnunquã amaritudinẽ creat. Quòd ſi mel vſtione amareſcit: neq. id indicat, ex maiori calore amaritudinẽ fieri ſemper q̃ dulcedinẽ ſed aliquãdo. qđ neq; Auerroes neget. Cæterùm vt paulò antè dixi, Gal. cõtrà cẽſet. neq. ille ſolus, ſed cũ illo omnes medici, dẽptis uno Auerroe inter ſuperioris ſeculi autores, & inter hodiernos Franciſco Valetiola, in enarratione quarta lib. primi: q reliquos oẽs prouocãt in hac cõtrouerſia. Tamen non omnes uincũtur illorũ argumentis, quantũ ego intelligo: quia potiùs illi vincũtur, quos argumẽta, nõ leuia illa quidem, ſed quæ non carent ſuis dilutionibus, ab opinione receptiſſima reuocarunt. Nam ea omnia argumẽta, quæ ab exemplis rerũ frigidarũ & amararũ deſumpta ſunt, unica illa diſtinctione diluuntur, quam paulò antè ſcripſimus: nõ idem eſſe, dicere, oĩs amaritudo naſcitur ex calore, & oĩa amara ſunt calida: cùm res aliqua poſſit eſſe excellenter frigida; quæ tamen participet calidas partes, quarũ cauſa amara fiat. Sed addes his, ſi calidæ partes plures ſunt, aut maiores frigidis; rẽ quoq. calidã fieri. nimirũ cùm duæ ſubſtãtiæ cõtrariarũ qualitatũ ueniũt in vnã mixtionẽ: vincẽtis aut magnitudine, aut intẽſione, denominatio tribuit toti. ſi uerò pauciores, aut minores ſunt partes calidæ frigidis: nõ poſſint toti medicamẽto impertiri ſuos ſapores: quin potiùs ſapor frigidarũ partiũ elucebit. Nõ igitur uidẽtur duo hæc ſimul poſſe verè dici, amarũ ſaporẽ eſſe in calido, & medicamentũ aliqđ frigidũ, amarum guſtui exhibere. Eſt ſanè hæc argumentatio ſecunda ſubtilis. ſed audi dilutionem, qua percepta rem ipſam intelliges diſtinctè. Qualitates ſecundæ attemperantur mutua admiſtione ut &. primæ: tamen ſunt illarum aliquæ, quæ cæteris paribus (quod attinet ad magnitudinem & intenſionem) natæ magis ſunt alias in ſuas formas tranſmutare, quàm in aliarum formas abire. ſunt uerò tales, extremæ qualitates: atque inter ipſas

Gal. ſententia et ferè omnium; amaritudinem à calore fieri.

Aduerſus dicta arg.

Soluitur.

ipsas extremas qualitates, est semper aliqua cui hoc precipuè inest. Vt inter colores, niget hoc habet insigniter. nigrę enim substantiæ etiam minima portio aliam quacunque inficit. nigra verò ægerrimè colorem amittit. Hoc etiam principium accepimus in tertio libro, ad monstrandum: posse fieri vrinam nigram & tenuem quandoquidem ostendimus hac ratione, multo minorem portionem sufficere ad denigrandum, quàm ad crassitudinem inducendum. Quod inter colores habet nigrities, hoc habet inter sapores amaritudo. quod non minus licet experimento explorare. In vas aliquod aqua aut posca plenum, immitte tantillum bilis, aut dissolue tantillum aloes; & videas totũ liquorẽ cõtinuò amarescere. contrà vas pleuũ bile, tanta immissa aqua aut posca dilue vt amaritudinẽ deponat: & uideas grandes congios liquoris insumi, ut vix tandem amaritudo euanescat. nimirum amaritudo vbicunque est, elucet: quantumuis exiguis insit partibus, & multò pluribus cõtrariæ qualitatis admista sit. Quare nego, si quæ res amaram se gustui præbet, calidarũ partium habere plures, quam frigidarum. non enim (arbitror) tu neges: liquorem conflatum ex aquæ libra vna & bilis octaua vnciæ parte, frigidum esse. quem tamen experiere amarũ Quòd fructus aliquis ex amaro maturitate fiat dulcis, nõ recipio. nõ enim putauerim, eum qui vehementer amarus sit, satis dulcẽ aliquãdo euasurũ. Quòd verò ex uehementer amaro minùs amarus fiat, & dulcedinis magis particeps, aut ex parua aliqua amaritudine dulcis; non nego. tamen iudico esse duplicem modum huius maturitatis, sine sententiæ contraria assertione: aut excretis amaris partibus pro excrementis inter coquendũ, aut permistione humidarum partium deponentibus ariditatem, atque ita dimitentibus amaritudinem fit enim amarus sapor non ex calore & siccitate. vtra libet qualitate deposita remitti potest. Est sane ambabus rationibus hoc fieri mihi persuadeo; bona parte abeunte cum incontento humore, qui resoluitur, reliqua permixta cum humore vtili. Sed de speciebus maturitatis dicemus multò plura in commẽtarijs quæ Deo dante citò sumus edituri in quartum librum Meteor. Arist. Sapores itaque ex quibusdã temperamentis fiunt non ambigui: sed gratia permixtionis diuersarũ partium, nihil indicant certum. Notatum uerò hic uelim, antequam hoc caput concludatur, nihil esse impossibile saporem aliquem frigidum (ita uoco distinctioris doctrinæ gratia eum, qui frigus propriæ substantiæ significat) fieri à causa calida, hoc est, rem aliquam acescere actione causæ calidæ nam neque rem aliquam refrigerari à calore ex accidenti est impossibile, Quare nihil perturbere, uidens uina acescere ad solem posita: neq; si quando Alexandrum Trallianum, aut Auicennam, aut alium quempiã autorem audis dicentem cibum ex calore uentriculi acescere. Nã præterquã quod doctrina ipsa per se est suspecta, quod alio loco explicuimus; aduersus ea quæ modò diximus de saporibus, nihil affert. Nã multò aliud est saporem nasci ex temperamento calido aut frigido, quam fieri causa calida aut frigida impotenter extrinsecus. Sapores ita habent ut dixi. Odores eiusdẽ

Quod de fructuũ amarorũ maturitate obijcie batur, ab autore soluitur.

Animaduersio, vt prędicta eluceant magis.

naturæ sunt cum saporibus, vt secundo libro ostendimus, minima quadã differentia dissidentes crassitei aut tenuitatis. Sapores scilicet sunt aquæ, odores vaporum. quare odorum differentię si sentiri à nobis possent, perinde indicarent, quantum suspicor; ac sapores. tamen quia differentiæ nos latent, præ nostri odoratus imperfectione; multò minus ex odoribus persentimus: sed hæc duo solum, sitne res odora, an inodora, & sitne odor gratus, an ingratus. Hæc verS nihil possunt significare. Nam quòd res aliqua sit inodora, fieri potest ex partim crassitie: quæ vt antea diximus, potest cum calore, & cum frigore consistere. iam uerò vt odora res quæpiam sit, calorem quendam exigit. tamen obest partium diuersitas, quam in singulis rebus esse diximus, multò magis iudicio, quod ex odoribus fertur, quàm ei quod ex saporibus. Nam omnes partes, ex quibus res ea, cuius temperamentum exploratur, constat, occurru nt inguæ. quãquam sint multiformes, odoratui tamen illæ solum, quæ in vapores soluuntur. quanquã ex multis alijs res sit conflata. Colligimus itaque ex nullis qualitatibus, earum, quæ secundæ appellãtur firmum satis indicium sumi temperamẽti superest igitur sola experientia; cui vnicæ fidendum est, etsi à saporibus nõ nihil iuuemur in hac dignotione. Notandum obiter hic est, falsò dixisse Valeriolam, Galenum opinari; nihil amarum posse esse boni odoris. Nã quanquam cap. 21. quarti De simpl. medic. facultate scripsit: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες. tamen eodẽ loco statim ante hæc verba, ita dixerat: In omnibus fere consentiunt gustus & olfactus. tamen in suauissimis, uelut rosæ, differunt quidem & plurimùm dissident. non enim solùm gustãtibus suauia non sunt, sed amaritudinem etiam non paucam præ seferunt. Hæc cùm dixerit, quibus apertè concedit amaram rosam suauissimam esse odore, non solum non sit gratum gustui sed amaritudinem præ se ferat, atque eam non paucam: quomodo statim diceret, nullum amarum esse odoratum, si sanus modo erat? Multò igitur probabilius sit, aliquid aliud in Galeni verbis contineri, quàm quod mox addita verba declarant, quæ Valeriola in enarratione omisit? Est enim hæc tota dictio: καίτοι τό γε πικρὸν οὐδέποτε ἦν εὐῶδες, οὐδ' ὡς φάρμακον, οὐδ' ὡς τροφὴ ἡμῖν ἡδύ. id est *atqui quod amarum est, nunquam est bene olens, neque vt pharmacum, neque vt alimentum, nobis gratum.* Hæc Galen. quæ non aliorsum dixit, quam quod amara etsi habent plerunque gratos odores, quod mox dixerat: tamen quales pharmaca, aut alimenta gustui grata, nunquam habent. Nimirum sunt alij quidam odores, qui delectant nasum, alij qui prouocant gustum. illos plerunque adesse rebus amaris dixerat, multum hanc in parte consẽtiens Theophrasto: hos negat, experimento ipso ductus. nullus sane quã tumuis moschi odore delectetur, ad illius esum prouocantur. nihil itaque hac in parte est erratum à Gal. neque est quod Valeriola fingat hostem, quem feriat. Sed de proposita disputatione hæc scire expedit.

Valeriol reprehenditur.

De

De vino, sit ne humidum an siccum. C A P. VI.

DE vini temperie parum videtur inter præcipuos artis medicæ autores conuenire. Nam Galenus secunda particula Aphorism. comment. vndecimo, vinum calidum & humidum esse dicit. Eandem sententiam scripsit in commentario decimo octauo eiusdem particulæ, & capitæ decimosexto libri tertij De causis pulsuum, vbi docet: vinum nutrire celeriter, quia in eo est vigens calor, dux humoris. Paulus etiam & Aetius vinum calidum & humidū secundo gradu dicūt esse. Sed contrà est, quod idem Galenus quinta particula Aphorism. comment. quinto, vino calfaciendi & desiccandi potentiam videtur tribuere, his verbis: Rursus autem qualitate sanat, eam quam fecit affectionem: neruos calefaciendo, atque exsiccando. Est igitur constituta magna controuersia inter grauissimos autores, & in ipsius Galeni verbis. quā Manardus volēs dirimere libro quartodecimo epist. tertia, vinum humidum alimentum esse dixit, & siccum medicamentum. Veruntamen, quantum ego intelligo, maius aliquid significant Galeni loca, quæ vinum humidum esse dicunt, quam calidum & humidum alimentum esse. Nam ex doctrina Galeni tertio De temperamētis: Omne alimentum vt alimentum, calidum est & humidum quoniam scilicet auget sanguinem: & substantiam calidam & humidam reparare, omnibus alimentis est, commune. quare quod omnibus est commune, nulli tribuetur veluti peculiare. Sed cùm alimentum aliquod calidum aut humidum, frigidum ve, aut siccum dicitur; non eò quòd nutriens est, sed quū aliquam harum qualitatum habet excellentem, tale appellantur. quare vinum & vt alimentum & vt medicamentum, calidum & humidum esse censeo. calfacit enim & humectat manifeste sua propria substantia. neque enim si siccum esset posset esse valde nutriens neque profecto habet substantiam vnam, qua operetur, vt alimentum: & aliam, qua vt medicamentum. Quòd si quam tameo siccitatem inducit, illud facit ex accidēti: aut aucto calore, (quemadmodum obmutescentiam eius qui ebrius est ab ipso vino sanari calfactis neruis ꝑ se, & ex nimio calfactu ex accidenti desiccatis docebat Galenus 5. Aphorism. quinto) aut facta per occultam expirationem multa humidæ substantiæ euacuatione. Constat verò omnes has operationes ex accidenti fieri, non per se. operationes autem quæ ex accidēti fiunt, non tribuunt medicamentis, denominationem: sed illæ, quæ per se; alioqui balneum aquæ calidæ cogeris siccum, medicamentum appellare. nam nimia calidæ quæ in fusio extenuat corpora humoribus exolutis per halitum. & aquam frigidam calidum medicamentum appellabis: quippe quæ solet conuulsiones ex repletione sanare, vt Hippocr. docet. 5. Aphoris. vigesimo primo. neque solū hoc, sed & medicamēta omnia expurgātia cum primo ingressu & per se corpus calfaciant ꝙ deinde refrigerant, & extinguunt febres, euacuatis scilicet uitiosis excrementis. Igitur si operatio-

Agitatur cōtrouers.

Quę pro parte cōtraria sūt

Manar. sententia.

Autoris sententia qua cont. deciditur

nes quæ ex accidenti fiunt, denominationes medicamentis non dant: non est. quod uinum siccum dicatur, neque ut medicamentum, sed humidum apertè est, quod moderatus eius vsus ostendit; in quo id quod per se fit, oportet explorare, & ab eo quod ex accidēti, distinguere. Affectiones et quibus hi, qui multo tēpore largis uini potionibus assueuere, solent laborare, illud apertè declarant. sunt enim illæ omnes humidæ. laborāt enim multis fluxionibus, podagra & paralysi; & (ut semel dicā) eneruati & molles redduntur. Sed obiiciat nobis aliquis: has affectiones, ut sunt humidæ, ita esse & frigidas: atque hac ratione neq. calidum esse uinum oportere. Tamen hæc ratio nihil indicat. nam vinum cùm immodica quantitate assumitur, usque adeò ut coqui non possit, frigidum fit ex cruditate. ab humore tamē nō pōt expoliari, ut neq. aqua: cùm tamen à suo frigore expolietur facillimè. Nam patientes qualitates, etiam si agentes sint maximè propriæ, sunt illis difficiliùs separabiles. est igitur vinum, & medicamentum, & alimentum calidum & humidum, tamen meritò fit vt ex immodico eius usu morbi fiant frigidi & humidi. Quod vero de uini calore dictum est: intelligi debet de uino confecto, coctoque ut oportet. nam quod tam recens extractum de vuis est, ut nondum sit coctum, apertè est aliquando frigidū sed illud nec uinum quidem dicendum est, sed mustum. De quo intelligendum est, quod Galenus dixit libello De cibis boni & mali succi. At in uinis quod uetustissimum est, & cecubum. ut diximus, à Romanis appellatur; adde ab albo & austero nec non recente crassoque differt, vt illud efficacissimè calfaciat, hoc manifestam refrigerandi uim habeat. Itaque interpretor id, quod quia recens est, refrigerat, nondum propriè esse uinum; quod quia austerum, iam esse acetum. quod uerò de albo à Galeno dictum est duodecimo Method. capite quarto: Neque enim inuenias ex albo uinorum genere calidum vllum: non simpliciter, sed ad ruffa dictū intelligo, & ad flaua.

Obiectio aduersus dicta dissoluitur.

Quomodo intelligi debeat vinum esse calidū.

De coriandro. CAP. VII.

Coriandrum dicit Dioscorides lib. 3. habere uim refrigeratoriā, quia illud cum pane, aut polenta medetur erysipelatis. Galenus 7. De simplicium facultate repugnat illi, dicens frigidum non esse, sed siccum & calidum, quia amarum cum cuiusdam humiditatis admistione, eius autem tepidæ. Respōdet Dioscorid. illud non vtcumq., neq. quacunq. occasione cūrare erysipelata: sed aliqādo cōferre cùm erysipelas refrigeratū est aliorum medicamētorū vsu, quo tempore ne erysipelas quidem iam esse. Dioscoridem uero indistinctè de morbis pronūciare, probat Gal. coriandrum esse calidū, quia teste ipso Dioscoride strumas discutit, quod nulli rifrigerantiū facere datum est. Aetius & Paulus, ut solent, subscribunt Galeno. Auicenna lib. 2. capit. 143. uidetur Galeno repugnare, respondereque pro Dioscoride: cuius sententiam fuisse dicit, & Rufi, & Archigenis. dicitque

ſe putare aqueam illius partẽ non tepidam, ſed frigidam eſſe,etiã ſi habeat aliqu id caloris facilè disſipabilis.Reſpondet Galeni argumento duorum al terum;aut coriãdrum,etſi frigidum ſit,diſſoluere ſtrumas proprietate qua dam;aut quia in ipſo eſt ſubſtantia frigida.hoc eſt quia ſubſtantia tenuis & calida penetrat:frigida verò & craſſa non penetrat. Nihilominus non ſatis intelligere posſis,an cenſeat Auicenna coriandrum prædominio frigidum eſſe an calidum.nam omnia dicit dubitanter, ſingulis verbis interponens, fortaſſe;atque uidetur nunc hoc,nunc illud dicere.inquit enim: Frigidum eſt in fine primi vſque ad ſecundum; ſiccum in ſecundo: & apud filium Viregi, in tertio. mox quaſi hactenus recitauerit ſententias Ruffi & Archigenis,& filii Viregi, addit: Apud me verò ſiccum eſt declinans ad caliditatem paruam. itaque uidetur hic in Galeni ſententiam uenire,priora uerò dixiſſe ex ſententiis aliorum inſinuãs, potiùſque alii poſſent Galeno obiicere & reſpondere,quàm quæ ipſe obiici uellet. Verùm hoc habeat(vt cunque ſenſerit Auicenna)vt libuerit: quandoquidem id noluit explicare ſatis. Mihi uerò Galeni ſententia uidetur euidenter uera,ſiue guſtatu & odoratu res iudicanda ſit: (quia odoratum ſatis eſt coriandrum,& amarũ cum acrimonia quadam)ſiue ex eo quod facit. quia calfacit,& ſitim infert comeſtum:atque adeò ſi largiùs ingeritur,caput tentat,& mentem,ut uinum.diciturque ob id uenenum: non quidem generis eorum quæ deleteria & mortifera ſunt,ſed quæ ecſtatica,hoc eſt,mentem lædentium.neceſſe eſt igitur calidis uaporibus caput repleat.Habet itaq. coriandrum omnia calidi medicamenti:mirorque cuipiam veniſſe in mentem id eſse frigidum.hinc facilè intellige: Galenum non probare omnia quæ in libris De medicinali materia ex aliorum libris profert:etiam ſi ibi non repugnet. nã ſcribit ſecundo De antidotis,uinum purum antidotum eſſe,contrà coriandrum viride.id uerò dicit ex mente Aſclepiadis,qui ut & Ruffus,& Archigenes.& Dioſcorides,cenſuit coriandrum frigidum eſſe.vſq. adeò multorum menti inſedit is error, niſi fortè de alia herba loquebantur,coriandri nomine.quid enim dicas?

De pſyllio. C A P. VIII.

STupenda depſyllij facultatibus diſſenſio inter graues autores eſt. nam Dioſcorides ponit illud inter uenena:Gal. 8. de ſimplicium facultate tam longè abeſt ea ſentẽtia,ut magnopere illud laudet,dicens:Pſyllium ſemen habet admodum utile,ex ſecundo refrigerantium ordine:ſiccãdo uerò & humectando medium quodammodo eſt.Paulus ſequutus eſt Galeni ſententiam.Auicẽna, cenſens cum Dioſcoride uenenum eſſe;ratuſquè calidum uenenum, ac nihilominus frigidũ habere aliquid (commotus autoritate eiuſdem Dioſcoridis, qui lib. 4. cap. 65. dixerat, illud vehementer refrigerare, & Galeni qui frigidum eſſe dicit) commentus eſt eſſe illi partem

tem frigidissimam,& partem calidissimam. quod tractatu primo cap.1.dicit his verbis: Videtur enim quod cortex psyllij,& quod est super eius corticem,sit fortis infrigidationis, & farina medullæ quę est in ipso, sit fortis calefactionis.ita vt forsitam sit medicina rubrificans,aut vlcerans:& cortex eius sit sicut velamen distinguens inter ea.si ergo bibitur non tritum,non dimittit durities sui corticis, vt penetret virtus medullæ eius, & quod est intra ipsum ad suum exterius; imò operatur cũ eo quod ex ipso apparet, & sua mucilagine frigiditatem.quòd si conteratur;forsitam illud quod dicitur de ipso quod sit venenum,est propter apertionem medullę eius. Mesue sequutus Auicennã dicit: Est in eo substantia interior medullaris calida,& sicca in quarto gradu,& est acuta vehementer,incisiua,rubrificatiua, vlceratiua,& est de genere veneni; substantia autem exterior expansa super corticem,est ex multùm infrigidantibus.Non contentus simpliciter affirmare Mesue,citat Ruffum & Dioscoridem.quanquam eos etiam dissensisse dicit,quod Ruffus rem frigidam & humidam esse eam partem psyllij gradu tertio, Dioscorides secundo dixerit.probat magis sententiam Dioscoridis ob ipsius autoritatem,quem dixisse inquit in Epidemia,Non eleuatur res frigida iuncta cum humiditate ultra secundum gradum . In hac tanta de psyllij facultatibus dubitatione & controuersia, Plinius c. 21.lib. 25.tantum dicit esse refrigeratorium:uenenosæ illius qualitatis non meminit. quod magno argumento esse possit,omnino illi non inesse.nam multa quæ nusquam sunt,narrare solet;eorum uerò quæ sunt,nihil tacere. In his Matthiolus adeò subscripsit Dioscoridi dicenti esse uenenum,ut etiam addat multa veneni signa,dicẽs: Hoc in potionibus hausto,præter ea quæ à Dioscoride illi assignantur indicia,consequitur anhelitus difficultas,alui tumor,& tanta denique cordis anxietas;ut plerumque oborto sudore frigido commoriantur ægri. Manardus in annotationibus quas in Mesuem scripsit,non aperit suam sententiam,an psyllium sit venenum; illud unum dicit(vt mihi videtur)verissimè;Dioscoridem non medullæ ratione, quæ sit quarto ordine calida, posuisse psyllium in uenenis, vt Mesuem & Auicennam:sed ob frigus,quòd scilicet totum psyllium frigidum vehementer sit.nam nullius partium differentiæ facta mentione dicit; Psyllium epotũ corpori toti frigus,& torporem cum exolutione,& mœrore quodã affert. atque lib.4.dixerat, Vehementer refrigerat, & in feruentem aquam iniectum calorem reprimit.Itaq; haud dubiè, & qui illud uenenum esse affirmant,inter se dissentiunt: (vt uel ob hãc causam sint fide minùs digni) alij calidum, alij frigidum uenenum esse dicentes. Ergo vtrosque falli certò scio,vt qui innumeris puerulis satietate laborantibus plus quàm drachmã eius seminis dedi.quod plerique deglutierunt: nonnulli autem sæpe illud dentibus comminutum ingresserunt.nullus tamen ab eo læsus est. Si autẽ esset vehementer frigidum, ut opium, aut cicuta:induxisset stuporem,vt solere facere Dioscorides affirmat;si uerò haberet medullam corrosiuam: anxietates,& reliqua quæ adiecit Matthiolus,passi essent qui dentibus cominue-

Autoris sentẽtia.

minuebant.testor vero nihil horum accidisse vnquam. Sed in nobilissimũ quoddam Damocratis antidotum, cuius descriptionem Gal. tradit 2. De antidotis, immittitur psyllium in mortario contusum. quod, si medulla esset venenum corrosiuum, minimè liceret fieri. nam, ut docet Galenus. 5. De simplicium facultate cap. 19. nihil eorum quæ genere deleteria sunt, in alexeterias antidotos inditur. Quapropter censeo cum Galeno psyllium omnino venenum non esse; sed medicamentum quoddam vtile, secundo ordine frigidum, nihil autem humidum aut siccum. nam sententiam hanc confirmat experimentum: quod unicum in disputatione de medicamentorum facultate præstare potest satis firmum argumentum. Nec verò me Dioscordis sententia plurimùm mouet. nam ubi de facultatibus agitur, nõ est cum Galeno vlla ex parte conferendus. affirmat enim multa temere, quæ Gal. temperauit. haud scio an Matthiolus voluit autori subscribere. Auicenna videtur somniasse, quod de psyllij partibus nulla neque ratione, neque autoritate suffultus affirmat. qui cùm plurimùm apud illum ualeret, decepit Mesuem. ridiculus uerò est Mesue, qui Dioscoridem & Hipp. de secundo & tertio gradu frigoris citat, cùm nemo nesciat illos graduum meminisse nunquam. fortasse habuit ille libros aliquos spurios, qui nomine Dioscoridis & Hippocratis venditarentur: aut ab aliquo audiuit id dicere Hippocratem. quid enim putes? ego illud affirmo, Psyllij semen nihil habere veneni. Subijt aliquando suspicio, eam opinionem ortá esse, quod forte fortuna aliquis acceperit inter psyllij grana aliquid venenosum, vt solent confundi merces; & cùm id præuideret nemo, læsio ad psyllium relata sit. Sed pro hac quæstione hæc sunt satis.

Fiántne medicamenta vstione mitiora an mordentiora. CAP. IX.

PLERISQVE medicamentis vtuntur medici, modo vstis, modo non ustis. quare multùm refert diffinire, an per ustionem fiant calidiore & mordaciora, an contrà frigidiora & mitiora. ut qua ratione differat medicamentum vstum à seipso non vsto, non ignoremus. Constat erugínem misy & chalcitim à Galeno vri tertio Meth. capite sexto, ut fiant mitiora medicamenta. est enim illic scriptum in hunc modum post alia multa: Sanè ærugo magis etiam quàm hæc minuere carnẽ potest, ita ut genus eorum, quæ cicatricem inducunt, omnino sit egressa. at si illa etiam aduras: vt minùs acria, sic ad cicatricem inducendam reddes magis apta: si uero ẽt laues, adhuc mitiora. Hæc Galenus. quib. non obscurè uidetur innuere: ustione fieri mitiora medicamenta. Tamen contrà est, quod de sale ita scripsit undecimo De simpl. cap. quinquagesimoprimo; Sales usti digerũt quidem magis, quàm non vsti: quanto scilicet subtiliùs ipsum corpus accepta ab igne facultate redditur, velut & in alijs quæ combusta sunt. euenire diximus. Verùm non perinde ac ii qui non sunt usti, solidam ipsam substantiã contrahere constringereque possunt. Itaque Galenus docet, usta amittere vim

Agitatur cõtrouer.

Quę pro parte contraria sunt.

vim adſtringendi:tamen comparare vim diſcutiendi, quam conſtat in calore contineri. Adde omnes cineres,ex quacunque re fiant, eſſe digerẽtis, & detergentis facultatis. Hanc controuerſiolam dicit Gal. inter antiquiores medicos fuiſſe agitatam:quam ipſe decidit breui in proœmio libri noni De ſimpl.ita dicens:Plerique exiſtimant combuſta omnia ſe ipſis effici frigidiora:alij contrà augeri calorem exiſtimant, omnium quæ vruntur: vtrique ſanè errantes.conſpiciuntur enim liquidò quædam calidiora reddita,& ad guſtatum, & ad tactum,& eam quæ in vſu cernitur facultatem: velut ſuprà dicebam,de acribus & adſtringentibus. quædam contrà aduſtione minùs apparent calida (paucis interpoſitis)Igitur acria multum caloris amittunt vſta;quæ uerò eiuſmodi non ſunt,aſſumunt. Hæc eſt Galeni deciſio.cauſa eſt in promptu. Rem quæ per ſe iam eſt acris,conſtat per vſtionem euaſuram ſiccam nimis & terream:quandoquidem ignea per ſe priùs erat, & abſumptis tenuibus partibus euadet terrea,ut ex prunis fiũt cineres.ſi verò antea talis nõ erat;fiet ignea per vſtionem Ex his ſatis,arbitror,cõſtat,etſi Galenus non moneat:eam vſtionem, quæ rem calidiorẽ ſe eſt effectura, mediocritatem quandam debere retinere.nam per nimiã uſtionem,nulla res eſt,quæ tandem non euadat in cineres,& terream ſubſtantiam. Quòd hæc ita fiant,intelliges apertè exemplo atræ bilis,quæ generari ſolet per vſtionem, modò ex melancholia naturali, modò ex flaua bile.tamen eſt ſubſtantia frigidior flaua bile,& calidior melancholia.id fit, quia flaua bilis eſt acris,& ideo per uſtionem refrigeratur: melancholia frigida & acerba,& ideò incaleſcit. Tamen intelligendum etiam eſt,quod idẽ Galen.monet:vſta non poſſe eſſe prorſus frigida:ſed quanquã terrea ſint, habere tamen permiſtionem quarundam partium ignearum, quod cinerum exemplo monſtrat. Conſtat ſiquidem eos habere terream naturam: tamen quam uim ignis contineant, intelliges conſiderans acrimoniã quã deponunt in lixiuium. hoc appellat Ariſtot. ἐμπύρευμα Latini *ignitionem*. Eſt ea ignis vis, quę in rebus omnibus vſtis relinquitur, qua atre bilis ſit magis erodens flaua,etſi illa eſt frigidior. Hoc ἐμπύρευμα non poteſt conſumi per vſtionem,ſed perpetuò augetur.cineres enim per vſtionem nunquam deponunt vim quandam detergentem, quam habent: ſed ponitur ablutione,ut cineres immiſſi in lixiuiũ fiunt prorſus frigidi. Itaque ſi medicamentum, quod ad manus eſt, acre:vſtione fiet mitius: ſi expers acrimoniæ,fiet calidius.ita non ſine ratione ſal, & nitrum,& talia omnia calidiora fient uſtione: miſy ſory, & chalcitis, & ærugo, mitiora & minùs calida. Tamen hæc ſi ipſa prorſus deſiccantia ſine calfactu facere ſtudes; vſtione nunquam perficies,lauatione poſt uſtionem perficies. Sed de his hæc ſufficiunt.

Decid. Galen. controu.

Vſtio, qua res calidiore ua ſura eſt, mediocris eſſe debet.

Vſta ſẽper habẽt ignitionẽ quãdam, quę ablutione deponitur.

An possint medicamenta respicere propria membra.

C A P. X.

PRoponunt nobis antidotaria, non ea solùm quę uilia sunt, sed ẽt quæ in prætio habentur multa medicamenta: quæ non tantùm admirandas facultates habent, sed ẽt, quæ ipsis facultatibus in quædam membra insigniter uti dicuntur. Vt amygdalæ, adiantum, thoracem roborant: rosa & viola caput. catapotia arthritica articulos purgant; cochia & aurea caput. Quanquam hoc non uidetur sine cõtrouersia transigendũ, sed examinandum, num hæc ita se habeant, an figmẽta sint. Nam quid possit esse in me dicamento, quo membrum hoc purget, aut utcunque aliter iuuet: & alia quæ vicina magis sunt nõ proinde afficiat? certè uidetur esse nihil. Nã aut medicamentũ illud iuuat membrum, quod respicit: aliquid in illud agẽdo, aut agendo nihil. Si quidquã agit, (nam nihil agere, & tamen iuuare, aut lædere, præter opinionem est) aut primam aliquam alterationem facit, (sunt primæ alterationes, calefactio, refrigeratio, humectatio, & desiccatio) aut secundam. (sunt secundæ quæ has consequuntur, vt adstrictio, laxatio, emollitio, aut induratio, aut incisio, aut expurgatio, aut alia quæpiã actio similis) sed vtcunq. alteret: videtur ea mẽbra, quæ in uia sunt locata, priùs alteraturũ, si modò illius alterationis capacia sunt. Nam cur scolopendrium gratia exẽpli, lienẽ absumit, aperiendo, aut resoluendo, aut alterat? quæ facultas est interiùs tã prudens, quæ medicamẽtũ ex stœchade mittit in caput, ex asplenio in lienẽ, ex betonica in renes? aut quod est initũ fœdus stęchadi cũ capite, asplenio cum liene, betonicæ cũ renibus? Iã uerò medicamẽta expurgãtia, si similitudine substãtiæ trahunt, vt primo capite huius libri monstrauimus: quã similitudinẽ habere possunt cum partis cuiuspiam succo, quã cũ aliorũ membrorum succis careant? nã si catapotia aurea, gratia exẽpli, cũ bile capitis similitudinem habent; qua ratione bili hepatis nõ sint similia? an nõ bilis capitis bili hepatis est cõgeneris naturæ? nõ enim arbitror, quò medicamentũ trahat ex capite, oportet, ut similitudinẽ habeat cũ capite, sed cũ capitis succo. siquidẽ nõ trahit caput, sed illius succũ: Hæc argumenta nõnullos has medicamentorũ naturas mẽbra propria respiciẽtes negare; alios qui nollent ijs suppetijs, quas ad particularum morbos ex medicamentis spectant, carere, ad occultã proprietatem, sacram illã barbarorum anchoram, confugere cogunt. Quod à proprietate fieri illi dicunt, ego non aliter soleo interpretari, quàm quòd ex ignorata causa fiat. quare illud imprimis dicendũ nobis est; medicamenta his facultatibus, quæ membra respiciunt, prædita esse, iuxta Galeni sententiã. deinde de causa (si fieri potest) aliquid addendum. Inter medicamenta lædentia nostrum corpus, experimento cognoscimus nonulla esse, quæ lædendi hoc membrum uires habent, alia quæ illud. ut lepus marinus pulmonem exulcerat. cantharides solos renes; & membra quæ in uia sunt non sentiuntur vlcerare, cùm tamen multa sint. Est enim à uentriculo, in quem primum hęc ingeruntur, ad pulmonem, & ad renes longa uia. Si igitur noxijs medicamentis uires

Agitatur.

Quorundam opiniones.

Contr. deciditur.

res insunt ad lædendum membra peculiaria; nihil habet admirationis, natură prouidã proprias, & peculiaria membra respicientes vires in medicamentis vtilibus, noxijs illis opposuisse. Scripsit Galenus hanc sententiam cum hac ipsa ratione lib. De theriaca ad Pisonem cap. sexto his verbis: Nõ ulla verò inuenimus, quæ partes etiam quasdam corporis priuatim vitiant. Nam lepus marinus pulmonem exulcerat, & cantharis vesicam peculiariter vitiat. contrà pleraq; medicamenta quibusdam corporis partibus eximiè curandis sunt idonea. Patienti igitur iecinori sæpe eupatorium herba strenuè auxiliata est: myrobalanus lienem adiuuit; saxifragia & betonica renes pulchrè afficiunt; & similiter alia aliarum, vt experientia obseruauimus, propria sunt medicamina. Hæc Galen. qui controuersiolam hanc decidit eodem vsus argumento, & eisdem exemplis primo De pharm. comp. secundum gen. disputans aduersus quosdam sophistas, qui has facultates medicamentorum respicientes peculiaria membra deribebant. multis etiã alijs in locis propria quædam medicamina in iuuandis proprijs membris commendauit. 13. Meth. ita scripsit: Quale medicamentum hepati est absinthium, tale lieni capparis cortex. quale rursus hepati est eupatorium, tale lieni est scolopendrium. Itaque iuxta Gal. opinionem, non dubium est; medicamenta quædam respicere membra propria. Causam verò huius esse putauerim in analogia quadam, quæ inter medicamenta & membra est, similisci, quam hominibus quibusdam cum quibusdam alijs esse diximus vltimo capite quarti libri, de qua diffusè illic disputauimus; in hac analogia causam contagionum, & consensum collocantes. Analogiam hanc constat esse similitudinem. quanquam quæ similitudo sit, non possimus dicere distinctè, vtpote quam sensus non assequitur; sed omnino esse similitudinem quampiam, intelligimus ex quodã physico principio. Videmus causam actionis & passionis esse in contrarij ratione: (nam sine hac nulla actio fit) tamen causam facilioris aut difficilioris actionis esse similitudinẽ cum contrarietate. nam quæ cum contrarietate sufficienti videmus esse similiora; ea sentimus à seipsis faciliùs pati. ita elementa symbola faciliùs afficiũtur mutuò quàm dissymbola: vtpote non omni ex parte diuersa, sed aliquatenus similia. Ergo consentaneum est rationi: similitudinem aliquã facere, (quantumuis ea sensum nostrũ fugiat) vt hoc medicamentũ vi suã faciliùs hoc mẽbrum quàm alia afficiat. De medicamentis expurgantibus est multò minùs inopinabile; posse membra propria respicere. Nam si medicamento alicui potest esse in modo substantiæ maior similitudo cũ biliosis excrementis, quàm cum pituitosis; certè & inter excrementa eiusdẽ speciei, possit his quàm illis esse similius. siquidẽ nihil est dissonum; excrementa esse eiusdem speciei, & his accidentibus quæ sunt in modo substantiæ, aliquantulum diuersa. Cùm ergo celebratissimum sit à Galeno cuicũque mẽbro esse suum substantiæ modum cum nullo alio communem, & singulas partes trahere simillimas succorum partes ad suam nutritionem: excrementa generabuntur pro ratione alimentorum. Ergo nihil mirum sui

mod

Causa explicatur, qua medicamenta peculiaria membra respiciunt.

modi generari excrementa in singulis membris; atque ita medicamentum aliquod cum excrementis membri alicuius similitudinem habere. habent itaque medicamenta vires respicientes membra peculiaria, re ipsa confirmante, & ratione non renuente. quare de his.

De mixtione alterantium medicamentorum. C A P. XI.

QVemadmodum Galenus inquit primo De compositione pharmacorum secundum genera, cap. quinto, medicamētis vtimur cōpositis multis de causis. Vel enim componimus, quia nullum simpliciū sufficere potest tā multis intētionibus. quod perinde est ac si dicas, propter virtutū varietatem, aut quò medicamentū in aliquo gradu per permixtionē cōstituamus, cùm illius gradus medicamentū simplex non est. Vel ad corrigendā qualitatem aliquam, quam medicamento nolumus inesse. vt si calidum medicamentū, temperamentū tamen in altera oppositione qualitatū volumus cōficere, permixtis medicamentis calidis & humidis, cum alijs calidis & siccis, quale optamus medicamentum conficiemus. Alij etiam accedūt vsus ex permistione medicamentorum, qualis est ille; si medicamēto indigemus calido & emplastico, in illud simplex non adest: cum medicamento calido & fluxo emplasticæ aliquid substantiæ permiscemus. Verùm venio ad priores vsus, quoniam illi sunt potiores. Cùm ꝓpter varietatem virtutum permixtio fit, rarò medicamenta permiscentur quantitatibus æqualibus. quod in confectione theriacæ licet videre, & cuiuscūque alterius nobilis medicamenti. Sed ad augendam aut imminuendam quantitatem simplicius, duo hæc spectantur, necessitas illius & potentia, nam prout medicamenti facultas est maximè necessaria, ita plus eius additur: & quo eius potentia est maior, eò minùs. cæterùm cùm gradum aliquem ex alijs volumus generare, aut qualitatem aliquam oblatione contrariæ corrumpere, itaque uolumus medicamentum ad gradum aliquem diuersum ab eo quem habet, reducere; quantitatibus æqualibus permiscemus, si medicamēta commodi gradus ad illam reductionem sunt. sin minùs: quod redūdat aut quod deest gradus, compensamus addita aut detracta quantitate. verùm id paulò inferiùs explicabimus ampliùs, si alia priùs dixerimus. Illud vnū in præsentia mouemus: quantitatē medicamenti, vt & cuiuscunq. alterius rei, considerari posse aut pondere aut magnitudine. Cōsideratur verò ad permixtionē medicamentorū solidorum quantitas ponderis. neque id citra rationem. Nam semper quod grauius est cum æqualitate magnitudinis, densius est, & habet plus formę: quod ad actionem habet maximū momentum. Gradus caloris aut frigoris, atque ita aliarum qualitatum, diuidi possunt secundū rationē maioris, aut minoris, in quotcunque libuerit differentias, si quis rei naturam consideret. tamen quia infinita sub nulla arte sunt: mos est philosophis & medicis, in numerum quendam certum ex pacto redigere, atque deinde ea quæ ex mistionis modo contingunt, ex

Quibus de causis medicamētis cōpositis utimur ex Galen

Medicamēti quātitas quo modo cōsideratur

De graduum caloris aut frigoris atque aliarū qualitatum distinctione.

rei natura inueſtigare. Philoſophi omnes ad ſuas diſputationes, octo gradus eſſe ponunt caloris vel frigoris, vel alterius qualitatis, vt primo huius operis libro diffuse diximus. Galenus quinto De ſimpl. medicã. facu lt. cap. vltimo, & capite quarto primi De compoſ. med. ſecundum genera, quatuor gradus eſſe ſtatuit, calidorum, frigidorum, humidorum, & ſiccorum. Primo gradu tale eſſe dicens, quod alterat quidem corpus temperatũ, (nã in temperato corpore debent medicamentorum vires explorari) non tamen euidenter: ſed ut opus ſit ratiocinatione ali qua ad percipiendam alterationem. ita nos calfaciunt emygdala dulcia, & recentes nuces. Secundó ordine talia ſunt, quæ manifeſtè alterant, vt non amplius ad alterationis cognitionem opus coniectura ſit. huiuſmodi ſunt mel & vinum, Tertii ordinis ſunt, quæ vehementer alterant, vt ruta, & uinum admodum uetus. Quarti ordinis ſunt, quæ ſummè alterant: qualia ſunt calfaciendo vrentia, refrigerando ſtupefacientia. In ſingulis horum graduum ſtatuit Galenus ternas ſtationes. neque enim tota alterantium latitudo, in quatuor tantùm latitudines diuidi poſſit, quin illarum vnaquæque habeat per ſe amplam differentiã. itaq; eorũ quæ ſunt in primo gradu quædã in principio illius gradus ſunt, quædã in fine, quædam in medio. Quod ad operationis intenſionẽ in ipſis medicamentis attinet, ita diſtributum eſt. Cæterũ quod ad menſuram naturalem portionum caloris & frigoris in illis exiſtẽtium, (quod in phyſiologia conſideratur) non ab omnibus eodẽ modo dicitur. Sed fuit Alchindus, qui rem ita imaginabatur: Eſſe medicamento temperato portionem quandam caloris æqualem frigori. calidum in primò gradu habere duplum caloris ad temperatum; calidum in ſecundo habere duplum primi, & quadruplum temperati: calidũ in tertio, habere, duplum ſecundi, quadruplum primi, octuplum temperati: calidum in quarto habere duplum tertij, quadruplum ſecundi, octuplũ primi, ſex decuplũ temperati; frigidũ eodem modo. Verùm hæc opinio, vt pote quæ muſicis potiùs proportionibus, quàm rationibus phyſicis agebat, ab omnibus excluſa eſt vno conſenſu. Alij aliter imaginabitur, eſſe portiones quaſdam caloris æquales; eam quæ eſt in temperato, & primum gradum illi addi tũ & ſecundum & primo, & tertium ſecundo, & quartum tertio. ita vt calidũ in quarto, quincuplum calorem habeat temperati, & calidum in tertio quadruplum, & calidum in ſecundo triplum, & calidum in primo duplum. Cæterùm ſi non ſumus obliti eorũ, quæ primo libro demonſtrauimus, & in præſentia tanquam principia petenda ſunt; vtraque harum ſententiarũ conuincitur eodem argumento. Nam ſi tantũ perpetuò corrũpitur vnius contrarij, quantum alterius generatur, vt caloris intenſio æquali frigoris remiſſione fit: & in corporibus capientibus qualitates contrarias neceſſe eſt ex vtriſque vel ex alterutris ſummum gradum compleri quod illic vel ipſo experimento mõſtrauimus, & ab omnibus philoſophis receptiſſimũ eſt non poteſt calidum in primo fieri ex tẽperato, (ut utraq; opinio dicebat) duplicata portione caloris. Nam aut totũ frigus in calido in primo extinctum

Galen. 4 gradus ſtatuit, calidorũ frigidorum humidorum & ſiccorum

In ſingulis. 4. gradibus ſtatut Galẽ. ternas ſtationes

Alchindi imaginatio.

Aliorũ opinio,

Refutantur prædictæ ſententię

ctum est,(quod omnino est falsum.nã ita aqua calida vno gradu immissa in aquã feruentissimam,non sedaret illius feruorem: quod tñ fieri iudicat ipse sensus)vel non tantum esset corruptum contrarij, quantum caloris est genitum in gradus illius productione.atque multò minùs in generatione calidi quarto gradu,potissimùm ex opinione Alchindi. nam decem & sex portiones caloris generari dicit,æquales illi, quæ vnica frigoris in corpore temperato consistebat.Missas ergo faciamus opiniones has: & quæ alias sunt demonstrata,rursus resumamus.In corpore temperato tot sunt gradus caloris & frigoris,quot in maximè intemperato.hoc tamen vnum interest,quòd in temperato propter æqualitatem contrariorum, a nullo desumi potest denominatio.vt si octo gradus summæ intentiones esse ponamus,quod 4.habet caloris,& 4. frigoris:neque calidum neque frigidum est:quoniam neque calidum neque frigidum excedit mediocritate. Ergo illud vnum quod excedit,appellationem tribuit,non quod inest.vnde euidenter demonstratur,tanto gradu corpus aliquod esse calidum,quanto calor supra contrarium excellit. Igitur in quo corpore calor vno gradu superat frigus:vno gradu est calidum:quod duobus superat,duobus. Vnde manifestum fit,malè omnes ferè interpretari: calidum vno gradu habere quinque gradus caloris.quoniam (dicunt) necesse esse calidum vno gradu,habere gradum vnum caloris supra temperatum.quare cùm temperatum habeat 4.habebit calidum primi gradus quinque. Sed falluntur apertè.nam si habet quinque caloris, habebit frigoris tres tantùm.sed quinarius vincit ternariũ duobus numeris: quare calidum erit in secundo,quod tu calidũ in primo esse dicis;sed non est dicendum, quod est vno gradu tale, superare vno gradu temperatum: sed in calido in primo, habere calorem gradũ vnum supra frigus.non enim ab ijs gradibus dico medicamentũ denominationem accipere,quibus superat temperatum: sed quibus in eodẽ medicamẽto qualitas denominationem tribuens vinci contrariam. quòd verò Galenus,vt medicamentum dicat quarti gradus, dicit, medicamentũ quatuor numeris vincens symmetrum,ita intelligi volo,esse calidum quarto gradu,quod quatuor numeris vincit; non quidem numerum graduũ, qui est in temperato,sed proportionem quæ est in tẽperato. quæ proportio est equalitas.Ergo corpus quod quatuor numeris vincit æqualitatem, est calidũ in quarto:quod tribus,in tertio:quod duobus,in secundo;quod vnico,in primo. atq. ita si gradus sunt 8,calidum in primo hẽt caloris 4 & ♀.& frigoris 3 & ♀,& reliqua eodẽ modo.Si 4 sunt gradus: temperatũ habet caloris duos,& frigoris totidẽ.calidũ in primo: caloris 2 & ♀, frigoris vnũ & ♀.Atqui hæc regula est secundũ vtramq. hypothesin, inueniẽdi in vnoquoq. gradu quot sint partes caloris,& quot frigoris:de tota graduũ latitudine numerũ appellationis illius seorsum demere, & qualitati denominanti dare,reliquũ æqualiter ambabus qualitatibus contrarijs distribue re.vt gratia exempli,mens est scire,calidum in secundo, quot habeat caloris,& quot frigoris.de tota latitudine,quã pono esse quatuor gradus, duo

Autoris sentent.

Colligitur ex dictis vulgaris error.

Explicatur verba Galeni.

Regula inueniendi in vno quoque medicamẽti gradu, quot sint partes caloris et frigoris.

tribuendi sunt calori: reliqui duo æqualibus partibus dandi, & calori, & frigori. vnde colligitur: calidum in secundo, habere caloris tres gradus, & frigoris vnum. Cæterùm hæc omnia luce clariùs apparebunt in tabella hac.

Positis in summè calido quatuor gradibus, sunt hæ proportiones.

CORPVS CALIDVM.

Corpus						habet.
	2	2º	3	3º	4	Caloris
	2	1º	1	º	0	Frigoris

Eadem ratione inuenire potes partes caloris & frigoris, non in singulis gradibus modò, sed etiem in singulorum graduum singulis stationibus: diuisis quatuor gradibus in duodecim stationes: atque ita commistis calidis cum frigidis secundũ eandem proportionem, quam in gradibus seruabamus. ita temperatum sit, quod habet 6 frigoris stationes, & totidem caloris: deinde excessus intra 3, sit primi gradus; intra 6, secundi: intra duodecim, quarti. uel aliter: computatis nempe gradibus cum tertijs partibus, euadet enim idem. Nam perinde est dicere, calidum in prima statione secũdi, habet caloris duos gradus, & duas tertias, frigoris gradum vnum & tertiam; ac si diceremus, habet caloris octo stationes, & 4 frigoris. Sed vtramque rationem claritatis gratia persequuti sumus his tabellis.

Tabula ternarum stationum quatuor gradum.

CORPVS CALIDVM.

Tẽperato nullæ sunt stationes.

STATIO	Gradus. 1	2	3	4		
Prima seu principium.	$2\frac{1}{6}$	$2\frac{2}{3}$	$3\frac{1}{6}$	$3\frac{2}{3}$	Caloris	portiones seu gradus.
	$1\frac{5}{6}$	$1\frac{1}{3}$	$\frac{5}{6}$	$\frac{1}{3}$	Frigoris	
Secunda seu mediũ.	$2\frac{1}{3}$	$2\frac{5}{6}$	$3\frac{1}{3}$	$3\frac{5}{6}$	Caloris	
	$1\frac{2}{3}$	$1\frac{1}{6}$	$\frac{2}{3}$	$\frac{1}{6}$	Frigoris	
Tertia seu finis.	$2\frac{1}{2}$	3	$3\frac{1}{2}$	4	Caloris	
	$1\frac{1}{2}$	1	$\frac{1}{2}$		Frigoris	

Tabel-

Tabella solarium stationum.

Tépe.	1.	2	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	Stationes
6	6½	7	7½	8	8½	9	9½	10	10½	11	11½	12	Caloris
6	5½	5	4½	4	3½	3	2½	2	1½	1	½	nihil	Frigoris

ratum. Primus, Secundus, Tertius, Quartus, Gradus.

In simplicibus hanc inuenies necessario proportionem; sed in compositis gradus resultat pro ratione simplicium. neque aliquo modo potest in mixto esse alius gradus, præter illum quem exigit proportio; nisi forte ex diuturnitate, aut fermentatione, maior aut minor calor fiat. sed modò non loquimur de his, sed de attemperatione, quæ ex proportione simplicium prouenit. hæc permistio fieri potest aut duorum medicamentorum, aut plurium; atque horum quantitatibus aut æqualibus, aut inæqualibus per mistis. Si duo quantitatibus æqualibus (nam de alijs statim dicemus) misceantur: aut illa sunt similia formis & gradibus vt calidum in primo cũ calido in primo; aut similia formis, diuersa gradibus, vt calidum in primo cum calido in tertio; aut dissimilia qualitatibus, & similia gradu, vt calidũ in secundo cum frigido in secundo: aut dissimilia qualitatibus & gradibus, vt frigidũ in primo cum calido in tertio. Similia gradibus & formis permiscentur nonnunquam, vel propter formam aliquam quæ accidit & ex amborũ commixtione resultat, vt quo emplasticum medicamentũ fiat, aut vt sit fluxum: vel ẽt propter consortionem alicuius virtutis, quæ illorum alteri inest. tamen propter gradum medicamẽti non est, quod admisceantur. nam idem omnino gradus fit, qui illorum vtrique inerat. Cùm permiscentur similia formis, & dissimilia gradibus; remissum remittit intensum vsq. ad medium vtriusq. nam quantum remissum intenditur ab intenso, tantũ exactè intensum remittitur a remissio. Quare calidum primo gradu, permistum cum calido in tertio: facit calidum in secundo. cuius monstratio est: computatis gradibus caloris per se, & in ambobus medicamentis reductis ad æqualitatem, & gradibus frigoris per se reductis etiam ad æqualitatem, & deinde excessu qualitatis æqualis, quæ vincit, considerato. quod inuenies apertè in hac tabella.

In compositis medicamentis gradus resultat pro ratione simplicium.

Similia gradibus et formis propter quod permisceantur.

Ex permixtione similium formis et dissimiliũ gradibus quis gradus resultet.

Calidũ in primo habet	caloris 2½ frigoris 1½	Calidũ in tertio habet	caloris 3½ frigoris ½

Ex 2½ & 3½ fiunt 6: quibus in duas partes distributis contingunt singulis caloris 3. Rursum ex 1½ & fiunt 2, duobus in duas partes distributis, cõtingit singulis 1. Quod hẽt caloris 3, & frigoris 1. est calidũ in 2. ergo cali-

 dum

Quid animaduertendũ hoc loco.

dũ in primo reducit calidũ in tertio, ad calidum in secũdo. Animaduerte hoc in loco, quanquã verũ sit quod philosophi dicũt, debilius cùm patitur, aliquid agere in fortius: tñ nos, cõtrà ac pleriq. aliorum, huius reductionis rationẽ non in actione reciproca collocare, sed in reductione illa ad æqualitatẽ, quã declarauimus in tabella. nã hic nõ loquimur de fermentatis, vt mox monuimus: in quibus solis ista in se ipsa medicamentorum actio mutua est, quod 5. cap. lib. primi monstrauimus. Nam in illis non mirum, si hæc non respondeant; cùm quia multa suapte natura diuturnitate intenduntur, multa remittũtur: tum quia maior erit potentioris actio, quàm impotentioris. Tamẽ cùm medicamẽta inæqualis caloris permiscemus, & inæqualiter calidũ confingimus: ea inæqualitate ad æqualitatem redacta, refultati quod diximus necessariò. nam in tota hac doctrina per demonstrationẽ procedimus.

Andernaci versio notatur.

His monstratis, facile est cuiq. intelligere erratum Andernaci: qui primo De compositione pharmacorum secundum genera capit. 5. ita vertit, fortasse propria ductus imaginatione, si has proportiones minùs intelligebat: Porrò cùm interim tale simplex nullum adsit, si duo habeamus, quorum hoc numeris duobus, illud tribus calidius sit; ea si miscuerimus, medium efficiemus, quatuor numeris symmetrum exuperans. Constat hoc esse apertè falsum. nam calidum in secundo, qua ratione possit augere calidum in tertio, vsque ad quartum gradum? est tamen ex dictis facile cuique locum restituere, ẽt non cõsulenti. Græcum codicem, qui tñ ita habet: μὴ παρόντος δὲ ἐνίοτε μηδενὸς τοιούτου τῶν ἁπλῶν, ἂν εὐπορῶμεν δυοῖν, ὧν τὸ μὲν τέτταρσιν, τὸ δὲ τρισὶ θερμότερον μίξαντες αὐτά, τὸ μέσον ἐργασόμεθα, τέτρασιν ἀριθμοῖς ὑπερέχον τοῦ συμμέτρου. id est, *Supetẽte aũt nullo tali simplicium, habemus aũt duo, quorum hoc quidẽ numeris quinq., illud tribus calidius est miscẽtes ipsa, mediũ efficiemus quatuor numeris superans tẽperatũ* Ex quibus verbis cõstat Galenũ hæc eadem docuisse, quę nos mõ enarramus.

Gal. verba prædicta autoris sententiam confirmant.

Cõstat ẽt euidenter, illum eodem modo ac nos diximus, constituisse singulos gradus. nã nulla alia ratione cõputatis, succedit ita: vt calidum in tertio reducat calidũ in quinto ad calidũ in quarto. Nam si calidum in primo hẽt caloris gradum vnum supra tẽperatum: (quod pleriq; dicunt, non consequuti quæ modò nos in lucẽ producimus) calidum in primo, hẽt caloris 5. frigoris 3. calidũ in secundo, caloris 6, frigoris 2. calidũ in tertio, caloris 7, frigoris 1. calidum in quarto, caloris 8, frigoris nihil. Quare constat, etiam si summa latitudo ponatur octo graduum: non posse esse calidum in quinto, atq. ita ineptè loquebatur Galenus. Sed dices, erant hæc exẽpla, quibus licet esse vel impossibilibus. tamen ratio proportionis seruari potest, vt remissum remittat intẽsum ad med ũ vtriusque. Nam calidũ in primo, habet caloris 5. frigoris 3. calidum in tertio, caloris 7, frigoris 1. septem & quinque reductis ad æqualitatem fiunt 6. tribus & vno frigoris reductis ad æqualitatem, fiunt 2. corpus quod habet caloris 6, & frigoris 2, est calidũ in secundo, quod est medium inter calidum in primo & calidũ in tertio. Bene habet, hucusque eodem modo procedunt ac nos. Sed primò coguntur

tur concedere; Galenum impoſſibilia ſumpſiſſe in exemplis, minimè monentem, quòd quantum ego intelligo philoſophum non decet, ſed ſophiſtã. deinde tenentur dicere cur in habente ſex gradus caloris, cùm quatuor ſint vincentes & expediti a contrario, non omnes operantur in externam materiam? quòd ſi operantur, cur non denominant? quod non poſſunt dicere probabiliter, ac citra proteruiam. Igitur (ut iterum dicam) cùm talia permiſcẽtur; remiſſum remittit intenſum ad medium vtriuſque. Quòd in gradibus integris monſtratum eſt, & eadẽ ratione in diuerſis ſtationibus eueniet: quarum diuerſitatem contingit permutare graduum medicamẽti, quod componitur. Vt calidum in ſtatione vltima primi reducit calidum in ſtatione prima quarti, ad primã ſtationẽ tertii: & calidũ in prima ſtatione primi reducit calidũ in prima ſtatione, quarti, ad vltimã ſtationem ſecundi. quorum vtrumque demonſtrabimus his tabellis.

Calidum in ſtatione vltima primi gradus habet	caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $1\frac{1}{2}$.	Calidum in ſtatione prima quarti habet	caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$.

Ex $2\frac{1}{2}$ & $3\frac{2}{3}$ fiunt 6 [illegible], quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $3\frac{1}{12}$ caloris: Rurſum ex $1\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $1\frac{5}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $\frac{5}{6}\frac{1}{12}$, frigoris. Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{12}$ & frigoris $3\frac{5}{6}\frac{1}{12}$, eſt in medio primæ ſtationis tertii ordinis calidorum. Ergo calidum in vltima ſtatione primi reducit calidum in ſtatione prima quarti, ad ſtationem primam tertii.

Calidum in prima ſtatione primi habet	caloris $2\frac{1}{6}$. frigoris $1\frac{5}{6}$	Calidum in prima ſtatione quarti habet	caloris $3\frac{2}{3}$. frigoris $\frac{1}{3}$.

Ex $2\frac{2}{3}$ fiunt $5\frac{5}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{11}{12}$ caloris. Rurſum ex $1\frac{5}{6}$ & $\frac{1}{3}$ fiunt $2\frac{1}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{12}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{11}{12}$, & frigoris $1\frac{2}{12}$ eſt in medio tertiæ ſtationis ſecundi gradus calidorum. Ergo calidum in prima ſtatione primi, reducit calidum in prima ſtatione quarti ad calidum in ultima ſtatione ſecundi.

Sed hæc de ſimilibus formis, & diuerſis gradibus. Si cõtraria formis eiuſdẽ gradus miſcentur, perpetuò reductio ſit ad temperatum: vt frigido in ſecundo cum calido in ſecundo miſtis. quod per ſe eſt euidẽs, neq; monſtratione indigens. Si contraria formis diuerſa etiam gradibus miſcentur, reducunt ſeſe mutuò ad medium vtriuſque: vt frigidum in primo trahit calidum in tertio ad calidum in primo. Nã frigidum in primo, duobus gradibus diſtat a calido in primo: vno frigoris vſq. ad tẽperatum, alio caloris uſque ad gradum vnum. calidum in tertio, duobus ẽt gradibus diſtat a calido in primo. Igitur hæc reductio cõtrariorum, eſt etiam ad medium amborum. quòd verò ita eueniat, monſtratum eſt etiam in tabellis: computatis ſeorſum numeris caloris, & ſeorſum frigoris, & utriuſq. reductis ad æqualitatem, & deducto minori numero de maiori.

Ex permixtione cõtrariorum, formis quis gradus reſultet.

Frigidum in primo habet	caloris $1\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$.	Calidum in tertio habet	caloris $3\frac{1}{2}$. frigoris $2\frac{1}{2}$.

Ex $1\frac{1}{2}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt 5, quibus in duas partes ſectis. contingunt ſingulis $2\frac{1}{2}$ caloris. Rurſum ex $2\frac{1}{2}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt 3, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{2}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{2}$, & frigoris $1\frac{1}{2}$ eſt calidum in primo. Ergo frigidum in primo, reducit calidum in tertio, ad calidum in primo.

Auerroes reprehenditur

Vnde euidens fit, erraſſe Auerroem in fine quinti Collect. dicentem: frigidum in primo, reducere calidum in tertio ad calidum in ſecundo. quia putat gradum vnum frigoris, vnum caloris poſſe tantùm detrahere. Sed ille nō eſt aſſecutus hanc monſtrationē, hinc etiam fit, vt hæreat in re facili, cōcedens ſe ignorare; calidum in primo ad quem gradum trahat calidum in tertio. atque ignorato principio, meritò hærebat. non enim ad eūdem gradum transfertur calidum in tertio à calido in primo, & a frigido in primo. ſed vtrumque iam nos cum demonſtratione docuimus. Poteſt etiam in his contrariarum qualitatum gradibus diuerſis, reductionis gradum alterare differentia ſtationum: quod eadem omnino regula computatur. ut frigidum in prima ſtatione primi grad. reducit calidum in tertia ſtatione tertii gradus, ad calidum in prima ſtatione ſecundi. Quāquam ſi frigidum in primo, & calidum In tertio completis eſſent gradibus, & in eadem ſtatione: reducerētur, vt paulò antè diximus, ad calidum in primo. Sed modus computationis eſt idem. quem in hac tabella claritatis gratia Iubet iterum exprimere.

Frigidum in prima ſtatione primi habet	caloris $1\frac{5}{6}$. frigoris $2\frac{1}{6}$.	Calidum in tertia ſtatione tertii habet	cal. $3\frac{1}{2}$. frig. $\frac{1}{2}$.

Ex $1\frac{5}{6}$ & $3\frac{1}{2}$ fiunt $5\frac{2}{6}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{1}{2}$ caloris. Rurſum ex $2\frac{1}{6}$ & $\frac{1}{2}$ fiunt $2\frac{4}{6}$ quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{1}{3}$ frigoris. Corpus quod habet caloris $2\frac{2}{3}$, & frigoris $1\frac{1}{3}$, eſt calidum in prima ſtatione ſecundi gradus. Ergo frigidum in prima ſtatione primi, reducit calidum in tertia ſtatione tertii, ad calidum in prima ſtatione ſecundi.

Poſſunt non minùs ſtationes reductionem illam, quam euidentem eſſe diximus, contrariarum qualitatum & ſimilium graduum, a mediocritate temperati alterare. nam frigidum ſecundi in prima ſtatione, reducit calidum ſecundi in tertia ſtatione ad calidum primi in ſtatione prima regula monſtratur in hac tabella.

Frigidum in prima ſtatione primi habet	caloris $1\frac{1}{3}$. frigoris $2\frac{2}{3}$.	Calidum in tertia ſtatione ſecundi habet	cal. 3 frig. 1

Ex $\frac{1}{3}$ & 3 fiunt $4\frac{1}{3}$, quibus in duas partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{1}{6}$

Rur-

Rurſum ex $2\frac{2}{3}$ & 1 fiunt $3\frac{5}{3}$, quibus in duas partes ſectis, contingũt ſingulis frigoris $1\frac{5}{6}$. Corpus quod habet caloris $2\frac{1}{6}$ & frigoris $1\frac{5}{6}$, eſt calidum in prima ſtatione primi. Ergo frigidum in prima ſtatione ſecũdi, reducit calidum in tertia ſtatione ſecundi ad calidũ in prima ſtatione primi.

De permixtione medicamẽtorum multorũ, & quantitate inæqualium

Sed hactenus loquuti ſumus de miſtione duorum medicamentorum, quantitate æqualium. Cùm plura miſcentur, aut quantitatibus inæqualibus, ac multò magis cùm vtrumque fit, ſcilicet miſcentur multa, & magnitudine inæqualia: alia ratione eſt opus, utpote multis iam proportionibus coeuntibus. Velit medicus confingere medicamentum calidũ in primo, non adſint teperatum & calidum in ſecundo: (nam ex his componebatur) ſed pro illis, temperatum & calidũ in tertio. conſtat, calidum in tertio habere redundantem gradũ caloris ad eam reductionẽ: fiet tamen detrahendo de quantitate calidi in tertio, ſecundum quantitatẽ qua admiſcetur temperatum, quantum habet redũdans qualitatis. Nam ita quotidie nos ſolemus facere, ſtudentes reducere vinum ad eam temperiem, cui aſſueuimus. ſi oligophoron eſt, minus aquæ: ſi meracius, plus infundimus. Vnica regula eſt explorandi, ad quem gradum reductio fiat: ſiue miſceantur duo quantitatibus, inæqualibus. ſiue plura, ſiue ſimilia, ſiue cõtraria. ſcilicet diuidere medicamenta illa in partes aliquot earum, quas uocant aliquotas, æquales, ſiue in libras, ſiue in vncias, ſiue in drachmas, ſiue ſcrupulos: & collecto partium numero, in ſingulis recẽſere gradus caloris & omnes colligere per ſe, & æqualiter partibus illis omnibus diſtribuere, & gradus frigoris eodem modo. deinde cõſideratis numeris qui contigere particulæ cuique: minorem educere de maiori, & gradus qui reſtat, eſt ad quẽ reductio fit. vt multis exemplis docebo per tabellas. Ex ſex vnciis temperati, & quatuor vnciis callidi in tertio, fit calidum in principio primæ ſtationis ſecundi gradus. monſtratio.

Tẽperati unciæ 6 habent							
cal.	2	2	2	2	2	2
frig.	2	2	2	2	2	2

Calidi in tertio unciæ 4 habent				
cal.	$3\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$	$3\frac{1}{2}$
frig.	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$	$\frac{1}{2}$

Ex his decem vnciis collĩgũtur caloris gradus 26, his in decẽ partes ſectis, contingunt ſingulis $2\frac{6}{10}$ Rurſum ex his decem vnciis colliguntur frigoris gradus 14. his in decem partes ſectis, contingunt ſingulis $1\frac{4}{10}$ Corpus qđ habet caloris $2\frac{6}{10}$, & frigoris $1\frac{4}{10}$ eſt calidum in quinta parte ſecundi gradus. Ergo ſex vnciæ corporis temperati, reducunt quatuor vnicas calidi in tertio, ad principium primæ ſtationis ſecundi gradus calidorum,

Reductio in tribus medicamentis, æqualibus quantitatibus, qualitatibus ſimilibus, diuerſis gradibus. Ex calidi in primo, & calidi in tertio, & calidi in quarto binis vnciis, fit medicamentum calidum in ſecunda ſtatione tertii. monſtratio.

Calidi in primo unciæ duæ habent	cal.	$2\frac{1}{2}$ | $2\frac{1}{2}$	Calidi in tertio unciæ duæ habent	c.	$3\frac{1}{2}$ | $3\frac{1}{2}$	Calidi in quarto unciæ duæ habent	c.	4 | 4
	frig.	$1\frac{1}{2}$ | $1\frac{1}{2}$		f.	$\frac{1}{2}$ | $\frac{1}{2}$			

Ex his sex vncijs colliguntur vna summa gradus caloris 20. his in sex partes sectis, contingunt singulis $3\frac{1}{3}$. Rursum ex his sex vncijs colliguntur frigoris gradus 4. his in sex partes sectis, cõtingunt $\frac{2}{3}$. Corpus quod habet caloris $3\frac{1}{3}$, & frigoris $\frac{2}{3}$, est calidum in secunda statione tertij gradus. Ergo ex calidi in primo vnciis duabus: & totidem calidi in tertio, aliisque duabus calidi in quarto; fit calidum in secunda statione tertij gradus.

Reductio in tribus quantitatibus inæqualibus & diuersis gradibus, & diuersis qualitatibus. Ex frigidi in primo vncia vna, & calidi in secundo vnciis tribus, & calidi in tertio vnciis duabus; fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi gradus. monstratio.

Frigidi in primo uncia una habet	cal.	$1\frac{1}{2}$	Calidi in secũdo unciæ tres habent	cal.	3 | 3 | 3	Calidi in tertio unciæ duæ habent	cal.	$3\frac{1}{2}$ | $3\frac{1}{2}$
	frig.	$2\frac{1}{2}$		frig.	1 | 1 | 1		frig.	$\frac{1}{2}$ | $\frac{1}{2}$

Ex his sex vnciis colliguntur vna summa gradus caloris $17\frac{1}{2}$. his in sex partes sectis, fiunt in singulis $2\frac{11}{12}$ Rursum ex his sex vnciis colliguntur frigoris $6\frac{1}{2}$ his in sex partes sectis, fiunt in singulis $1\frac{1}{12}$ Corpus, quod habet calioris $2\frac{11}{12}$ & frigoris $1\frac{1}{12}$ est in medio vltimæ stationis secundi gradus calidorũ. Ergo ex vnica vncia frigidi in primo; & vncijs tribus calidi in secũdo, & vncijs duabus calidi in tertio, fit medicamentum calidum in medio vltimæ stationis secundi calidorum.

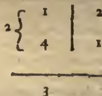
Eadem methodo reducuntur quatuor, & 5, & plura: atque illa aut similia qualitatibus, aut contraria, aut æqualibus quantitatibus, aut inæqualibus, aut eisdẽ gradibus, aut diuersis. deniq. vtcunq. aliter fingas, eadem methodo reduces facile. Sed quanquã hæc per longiores demõstrationes ita oculis voluimus exponere: tamen potes tu inter cõputandum, vbi hæc semel intellexeris, cõpendio vti: computando non oẽs gradus caloris seorsum, & oẽs frigoris, qui in simplicibus sunt, vt hucusq. fecimus: sed eos tãtùm, qui denominationẽ tribuũt. Nam cùm reliqui gradus bene attemperati sint: numeratis illis solùm, q̃ denominant, perinde cedet computatio, ac si oẽs connumerentur. ita igitur se habent reductiones: & hæc est methodus generandi gradum quemcunque ex simplicium permistione. quare cauendum est, ne ea quæ à pharmacopolis medicinales materiæ appellantur, (cuiusmodi sunt in liquidioribus oleum, in solidioribus cera) incautè permisceamus medicamentis alterantibus; sed pro illis aut detrahentes

Cautio p miscendi oleum et cerã medicamentis alterãtibus.

gradui,

gradui, aut aliorum vires intendentes. ſunt enim huiuſmodi medicamenta natura ſua temperata. ſed quæ temperata ſunt, contundunt vtrorumque contrariorum vires, & omnia quibus cum permiſcentur, remittunt. eadem ratione, qua monſtratum eſt, remiſſum remittere intenſum. Verùm fit ſæpe, vt medicus indigeat medicamento aliquo certi gradus, quod ad manus non ſit, & velit illud ex compoſitione ſibi comparare: tamen non adſint æqualiter diſtantia ab illo gradu, quæ illum poſsint reddere in portionibus æqualibus. Fit quoque ut etiam ſi duo illa medicamenta adſint, uelit medicus tertium aliud, duòve alia, aut etiam plura permiſcere, quæ ad reddendum illum gradum ſint aut remiſsiora quàm oportet, aut intenſiora, aut partim intenſiora: partim remiſsiora: tamen uideantur medico neceſſaria, ad medicamentum quod parat, propter ſecundas aliquas uirtutes, aut tertias. (non enim ſolùm gratia attemperandi qualitates primas, miſcemus medicamenta: ſed plerunque etiam ad componendum primas cum ſecundis) vt ſi fors ferat, ut uelim ego componere medicamentum calidum tertij gradus, & adſtringens mediocriter, & adſint tria medicamenta, alterum calidum in ſecundo, alterum in quarto, ſed nullum horum adſtringat, adſit tertium, quod adſtringat, calidum in primo. neceſſe eſt tertium hoc admiſcere, quod tamen perturbat proportionem primarum qualitatum. Opus ergo eſt ſcitu, quot portionibus ſingulorum opus ſit. Fuerit ergo magnū operæpretium regulam inuenire, qua poſsimus dicere; ex quibus portionibus quorum medicamentorum qui gradus producatur. docuimus enim hactenus inuenire, cùm tot portiones talium medicamentorum miſceantur, qui gradus fiat. tamen modo videndū eſt, vt ex talibus totq. medicamētis talis gradus fiat, quot ſingulorum portiones accipiendæ ſint. quod eſt apprimè ad dictos vſus neceſſarium. Hæc docet breuiſsimè & apertiſsimè regula alligandi, (ita uocant) qua vtūtur & qui confundunt metalla, & qui merces miſcent. Fit alligãdo numeros medicamētorū ſimplicium, numero medicamēti, quod paramus. Sed quoniam alligare plures numeros fuerit difficile: promptiſsimū erit alligare ꝑ binarios. ſed vt alligentur duo numeri vni alteri, oportet alterū eſſe maiorem, alterum minorem eo cui alligantur. Atq. non aliter alligantur, quàm medicamento minoris gradus toties ſumpto, quoties numerus cui fit alligatio, ſuperatur à medicamento maioris gradus: & medicamento maioris gradus ſumpto toties, quoties medicamentū minoris gradus uincitur ab eo cui alligatio fit, vt patet ī hac figura.

Qua ratione cōpoſitum medicamentum certi cuiuſdē gradus fiat.

Ex

Ex vna portione calidi in quarto,& duabus calidi in primo, fiunt tres portiones calidi in ſecundo. Medicamentum, ſcilicet, primi, ſumitur bis, quia medicamentum ſecundi bis ſuperatur à medicamento quarti: & medicamentum quarti ſumitur ſemel, quia medicamentum ſecundi ſemel ſuperat medicamentum primi. Si miſcemus medicamenta quatuor,aut ſex aut plura, numero pari, alligentur per binarios. vt ſi ex medicamentis quatuor, quorum vnum ſit ſecundi, aliud quinti, aliud tertij,aliud ſeptimi gradus, paramus medicamentum miſtum quarti; ſumimus medicamenti ſecũdi portionem vnam, medicamenti qninti portiones duas, medicamẽti tertij portiones tres, medicamenti ſeptimi portionem vnam: & fiunt portiones ſeptem medicamenti quarti, vt in hac figura.

4	2	1
	5	2
	3	3
	7	1

Sumitur medicamenti ſecundi portio vna: quia medicamentum quinti ſemel ſuperat medicamentum quarti. & medicamenti quinti ſumuntur portiones duæ quia medicamentum ſecundi bis ſuperatur à medicamento quarti. hic binarius ligatur per ſe: ſecundus per ſe. ſumuntur medicamenti tertij portiones tres: quia medicamentum ſeptimi ter ſuperat medicamentum quarti. & medicamenti ſeptimi ſumitur portio vna: quia medicamentum tertij ſemel vincitur à medicamento quarti. Quod ſi in ſecundo binario non ſunt duo numeri, quorũ alius ſit maior,alius minor gradu quem paramus, aut medicamenta ſunt in numero impari: fiet facillimè tũc quoque gradus quẽ paramus. Ex medicamentis maioribus aut minoribus miſtis fiat medicamentum vnum, & illud alligetur gradui quem paramus. Si impar numerus medicamentorũ eſt: id quod excedit mediocritate,admiſceatur cum vno aliorum, vt par numerus fiat, & deinde quæ ſupererint, alligentur per binarios. Quanquã ſcio poſſe hæc breuis efficere, eos qui ſint arithmeticæ artis peritiores. ſed ego præterquam quod in ea arte parum ſum verſatus,malo rudiuſculè hæc docere,quàm obſcurior euadere. Ex dictis facile eſt intellectu,falsò dixiſſe Auerroem; huiuſmodi graduum qui in medicamentis ſunt, inuentionem & permixtionem, vt ex ea hic aut ille gradus fiat, non poſſe confirmari experimento, ſed ſolius ratiocinationis eſſe opus. Nam quòd medicamentũ hoc ſimplex calidũ eſt in primo, illud in ſecũdo à ſolo experimento deſumptum eſt. Igitur ꝙ ex hoc medicamẽto & illo reſultat aliud tali gradu calidũ; idem experimẽtũ poteſt confirmare. ſi ſcilicet calfacit manifeſtè,ita vt ratiocinatione non ſit opus, neque tamen lædit, inſigniter. Iam verò quod in vnoquoque gradu dictę portiones caloris & frigoris ſint ſecundũ eas, quas diximus, proportiones confir-

Notatur Auerrois error

confirmat experimentum coniunctum cum ratione. sensus, scilicet, docet id quod ex hoc medicamento, quod calidum in primo est, & illo quod est calidum in tertio, resultat, esse calidum in secundo. Ratio tamen per eas omnes demonstrationes quas diximus, docet, nisi talis esset in vnoquoque gradu caloris ad frigus proportio, non posse ita contingere, vt factum sensus docet. Sunt igitur hæc omnia præterquam quòd firmis mõstrationibus confirmata, vel sensui euidentia. Sed de his satis.

De venennis. CAP. XII.

GALENVS libro tertio De simpl. medic. facultat. capite decimo octauo ita scripsit: Eorum ergo medicaminum, quę frigore interimũt nullum genere lethale est, sed sola quantitate. At in erodentibus, putrefacientibus, atque excalfacientibus haud ita se res habet. Quibus verbis apertè significauit, quod in illo, & tribus proximis capitibus diffusè satis docet venena esse duplicia, quædam calida quædam frigida. calida esse lethalia toto genere: frigida, quantitate tantùm nulla tamen frigidorum pharmacorum esse genere deleteria. Dicuntur verò illorum nonnulla genere, nonnulla quantitate uenena: non quod aliqua illorum sint, quæ in quauis quantitate etiam minima necent; (nulla enim talia sunt) sed ipsa etiam genere deleteria, nisi quantitate quadam certa sumantur, possunt citra noxam bibi. nullum si quidem est naturale agens, quod ad agendum commodam quantitatem non exigat, alioqui esset actionis infinitæ. Non itaque proinde genere hęc, quantitate illa deleteria dicuntur: sed quod quæ quantitate talia sunt, nisi quantitate commoda bibantur, possunt usque adeò vinci, ut pro ueneno alimentum fiat. quod verò genere est tale; nulla quantitate potest nutrire, quanquam in aliqua non interimat. Hæc itaque docet Galen. loco citato ex 3. De simpl. med. quæ eadem docet 3. De temp. cap. 4. Tamẽ lib. quinto De simplicium medicamentorũ facultate, capite decimooctauo, contrarium protsus videtur docere, dicẽs multa uenena frigida esse genere deleteria. sunt illius uerba hæc: Quædam autem totis substantijs nobis contraria sunt. proindeque si uel minimũ eorum assumptum fuerit; omnino lædent; qualia sunt dryopteris, & pytocampe, & thapsia, & solanum manicum, & hydrargyros, & fungorum nõ nulli. præterea saliua, & fel venenatorum animalium. nam talia omnia genere sunt deleteria, non quantitate. Hæc ille. quo loco constat nõnulla calida, & pleraque frigida medicamenta recenseri, cùm tamen omnia genere deleteria non quantitate dicantur. Controuersiam hanc nõ alia ratione spero decidi posse, quã modo quo calida & frigida in corpus nostrum agũt planè intellecto. Diximus verò hunc nos in primo huius operis libro, capite duodecimo; quod vellem perlegere eum qui in hunc locum inciderit quò hæc radicitus intelligat. illic monstrauimus; calida recalfacere nostrũ, corpus,

Galeni verba, significantia frigidę venena nõ genere, sed quantitate eße talia.

Verba Galeni alia quibus contrarium videtur dicere.

Controuer. deciditur.

corpus, quòd à nobis priùs incaluerint: frigida refrigerare, non quod refrigerentur, (neque enim esse in nostro corporerefrigerandi causam) sed quòd propter substantiam impatibilem non calfacta, perseuerent. Hoc ipsum habent venena, sunt enim & ipsa alterātia medicamenta; habent verò plus alijs frigida, quod comminuuntur, comminutaque deferuntur ad cor: calida quod ex modo suæ substātiæ cùm primum à nostro calore incipiūt alterari, putrescunt, putrefaciuntque viscera ipsa. atque hac ratione, vera que sunt mortifera. In quam sententiam dictum est. 3. De temperamētis cap. citato, frigida venena omnino non vinci, neque alterari, sed ipsa corpus nostrum vincere; calida partim quidem ipsa vinci, partim verò vincere nostrum corpus. Ex quo loco non est intelligendum frigida non posse à nobis vinci & calida posse, vt videntur verba sonare contrarium enim plenè paulò antè diximus ex 3. De simpl. posse scilicet frigida superari integrè & nutrire, calida non posse. Sed intellige, frigida eò interrimere, quod non vincantur, sed quod putrescant. Itaque frigida cùm interimunt, manent omnino inuicta cùm non interimunt, omnino vincuntur. calida neque omnino inuicta manent aliquando, neque omnino vinci possunt. habent enim frigida bonum exitum vt vincantur. calida vt expellantur. His ita statutis, scire licet, nullum medicamentum posse esse genere deleteriū nisi sit putrefaciens, aut putrefacientium partium particeps. posseque medicamēta excellente frigida, habere admixtas partes putrefaciētes: ratione quarum tota euadant genere deleteria. talia sunt omnia medicamenta, quæ frigida quamuis sint, deleteria genere dicūtur. Præstat huic dilutioni viam Galenus, qui cùm loco citato ex 5. De simpl. fungos inter deleteria recensuisset, lib. septimo cap. 17. de illis ita scripsit: Fungus frigida humidaque planta est admodum: vnde & proximè ad deleteriam facultatem accedit. Et sanè inter eos sunt, qui etiam interficiunt; potissimum qui natura mistam habent qualitatem (liceat ita dicere) putredinosam. Hæc Galenus, quibus haud obscurè dixit, fungos, etsi frigidi & humidi sint, deleteriòs esse, quod habent admistam qualitatem putrefacientem: quod apertè diluit propositum ænigma.

Nonullū medicamentum potest esse genere deleteriū nisi sit putrefaciēs.

De soporiferis. CAP. XIII.

Galeni verba ostendentia somnifera tantum esse humida.

DE soporiferis medicamentis est non minùs difficilis controuersia ex Galeni uerbis, Nam primi lib. De causis symptomatum capite ultimo docet; verè soporifera esse medicamenta tantum humida. aut quæ simul refrigerātia; non tam somnum, quam soporem faciunt. ex humectatione enim cerebri fit somnus ex refrigeratione stupor. sunt vero illius verba hæc: Talia igitur sunt cum medicamenta omnia, quæ verè somnifera sunt: tum quæ sic quidem vocantur, inferunt autem non somnum modo, sed etiam coma, & carum, & totius corporis torporem. quæcunque

cunque

cunque autem dunaxat humectant, meritò somnifera vocantur. quæ verò perfrigerant: neque somnum neque indolentiam afferre rectè dicuntur, sed pro somno coma & caron pro indolentia ob perfrigerationis excellentiam, vel prorsus sensus priuationem, vel certè sensum minutum. Hæc habet prædicto in loco. In quinto libro De simplicium medicam. facult. cap. decimooctauo ita scripsit: At ea, quæ καταφορὰν (id est *soporem*) epota faciunt, ac proinde dolorem lenientia, & ὑπνωτικὰ hoc, est *somnifera*, à plerisque dicuntur: tēperiei sunt maximè contrariæ ijs quæ reuera sunt anodyna. refrigerant siquidem omnia corpus: & sensum eò usque stupefaciunt, vt si paulò liberaliùs ebibantur, mortem afferant. cæterū ad vsum propositum optima sunt, quæcūque desiccant. Hæc sententia omnino videtur priori contraria. Nam illic dixit somnifera tantùm humectare; hic, somnifera refrigerare, neque solùm hoc; sed & commodiora esse ad hunc vsum, quæ desiccant, quam quæ humectant. si quis tamen consideret attentiùs: inueniet nihil hic dictum esse repugnans, sed omnia cōsona. Nam cum somnus duplex sit, quidam symptomaticus, vt 4. huius operis libro explicuimus; quæ somnūm naturalem faciunt, hæc sola inprimo De causis symptomatum verè somnifera appellauit: quæ symptomaticum, non somnifera, sed soporifera potiùs aut stupefacientia. hæc tamen ipsa, quæ ab illo non verè somnifera dicuntur, dicit in 5. De simplicibus à plerisque somnifera appellari, atque de illis eo loco disputauit Hæc verò sunt non humectantia tantum, ut illa, sed refrigerantia vehementer. quin potiùs inter ea quæ refrigerando cataphoram inducunt, minùs noxia sunt, quæ desiccant vt opium: quàm quæ humectant vt cicuta. quandoquidem supra stupefaciens frigus, obruens humor auget malum. Horum sanè medicamentorum vsus per se semper nocet: uitandusque proinde; quo ad fieri potest, est, vt docet Galen. 12 methodi cap. 1. tamē permittitur nonnunquam gratia alicuius symptomatis grauiùs vrgentis, vt doloris, aut peruigilij. inter hæc verò minus periculosa sunt dicta de causa quæ cum refrigeratione desiccant, quam quæ humectant. Quid ergo? nū quid eam tantùm sunt verè somnifera, quæ tantùm humectant? lactuca ergo non est somnifera, neque vinum est somniferum, neque lac. duo enim horum refrigerant, alterum calfacit. Tamen experimento inuenimus: hæc, & præterea omnia replentia caput, siue calida sint, siue frigida, somnum conciliare. Forasse dices: hæc somnum præter naturam facere, eoque de illis non disputasse Galenum loco citato. addesque in horum confirmationem, somnum naturalem fieri ex halitibus alimentorum hæc verò habere vires medicamentosas, quibus somnū conciliant nō naturalem. Sanè hæc valde dura sunt nam hac ratione nulla possint esse medicamenta somnifera: quin potiùs contradictionem inuoluet dicere, medicamenta verè ὑπνωτικά. Nam quæ talia fuerint, erunt tantum alimenta. Non ergo ita res se habet: sed sunt aliqua verè somnifera medicamenta, quæque naturalem somnum inducunt. Huiusmodi sunt, quæ alterant

Gal. verba alia quæ videtur prædictis cōtraria.

Controu decidi- tur.

Obiectio

Diluitur

terant quidem, ſed non eatenus vt morbum aliquem inducāt. hæc enim cum morbum non faciant, neque ſomnus, quem faciunt, erit ſymptoma. monſtratum ſiquidem eſt in quarto huius operis libro, ſymptoma omne naſci ex morbo. Lactuca igitur refrigerat, ſed non facit ſomnum primario refrigerando, ſed humectando modicè. ſecundario refrigeratio etiam iuuat, vt lactuca ſomnum faciat. quanquam ea refrigeratiô ſola non faceret ſomnum. nam qui à ſola refrigeratione fit, eſt ſtupor. cum non faceret lactuca. non eſt ſi quidem illi tanta refrigeratio: uerum ea quantulacunque eſt admota humori, potius confert ad ſomnum, quam ut impediat. contra ac calor, qui potiùs impedit, quam iuuet. quare vinū humectando fit ſomniferum, quippe quod eſt calidum. Ergo verborum Galenis eſt ſenſus. Sunt verè ſomnifera, non quæ tantùm humectāt: ſed quæ tantùm humectando ſomnum conciliant, idque primariò, ac præcipuè. vnde fit, ſomnus ex lacticis, vino, lacte, & ſimilibus naturalis ſit, niſi intentione fiat præter naturam. Scimus ſiquidem ex tractatione De cauſis ſymptomatum, omne accidens naturale intentione fieri poſſe ſymtoma, & omnem cauſam accidentis naturalis efficientem, multitudinem fieri poſſe ſymptoma. Sed de medicamentis ſomniferis hæc ſit ſatis dixiſſe.

De medicamentis emollientibus. CAP. XIIII.

DE medicamentorum emollientium natura videtur eſſe controuerſia; cum ex diuerſorum autorum, tum etiam ipſiuſmet Galeni diuerſis locis pendens, & ex argumentis, quæ in diuerſas ſententias videntur cadere. Nam Auicenna lib. 2. tractatu primo, cap. de rationibus medicinarū ſingularum, dicit: Mollificatiua vera medicina eſt, cuius proprietas eſt, ut ponat ſubſtantiam membrorum habentium ſpiſſos poros leniorem; caliditate & humiditate ſua: & accedit ex hoc ut pori fiant latiores, & expulſio ſuperfluitatum, quæ in eis continentur, facilior. Itaque Auicenna in calore & humore cenſet eſſe naturam emollientium, & ipſam emolliendi facultatem. Gal. quoque lib. 5. De ſimplicium medicamentorum facultate, cap. 3 videtur hoc idem docere, his verbis: Illa uerò, (loquitur de emollientibus) ſeu maiorem quàm pro natura calorem accendentia, & nonnihil quoque humiditatis inducentia. Itaque dicit eo loco Galenus, emollientia medicamenta operari calorem maiorem, & humiditatem nonnullam inducētia. quod nihil eſt aliud, quam calfaciendo & humectando. quartodecimo etiam Methodi cap. tertio, agens de ſcirrhi curatione dicit: quod ſi quis ijs quæ affatim trahunt, digeruntque medicamētis, vacuare tentet, nec iis quæ humectent & calfaciant molliat, ac liquet; nunc paucis primis diebus egregie proceſſiſſe curatio videbitur. cæterùm quod de affectu reſtabit, id inſanabile erit. His verbis apertè docet Galenus ſcirrhum calfacientibus & humectantibus curandum eſſe. Idem autem. 5. De ſimpl. cap. 5. dicit malaǁ

Ēticum, seu emolliens esse, non dici à medicis de medicamentis vtcunque tollentibus duritiem: sed peculiariter de his, quibus curantur quæ congelatione induruerunt, magisque etiam, si in eis contentus sit humor præter naturam, uelut in scirrhosis. dicit igitur Galenus, emollientia esse calida & humida. secundo etiam De arte curatiua ad Gauconem, cap. 5. dicit Non igitur curandæ sunt partes induratæ medicamento immodice siccante, sed cum eo quod calorem habeat tepidum; humiditatem verò neque multam, nec omnino minimam. His omnibus locis videtur docere Galenus idem quod Auicenna; emollientia medicamenta esse calida & humida. Nihilominus Galenus vbi ex professo agit de eorum natura, affirmat calida esse & sicca: atque adeò distinctiùs diffiniens cap. 9. quinti simpliciũ dicit: Emollientia esse secundo, aut tertio ordine calfacientia, primo siccantia. idque bis repetit eodem cap. Vt hæc controuersia decidatur, oportet quædam præfari. Primùm hic non quærit, an medicamẽta emolliẽtia sint humida, an sicca; (nam de calore nulla quæstio est) sed an emollientiũ natura & facultas in siccitate sita sit, an in humiditate. Nam si quis dicat, emollientia esse sicca: producẽtur oleum, & hydrelæum, & gallinæ pinguedo, quæ humida sunt: si verò dicat quis, ea esse humida: producentur galbanum, pix, resina, & styrax, quæ sunt sicca. verùm fieri potest, vt sint multa emollientia sicca, & emollitio humiditate agatur, & contrà. velut mala amara sunt frigida, & astringentia calida; tamen amaritudo in calore est, & adstrictio in frigore. non igitur oportet exemplis certare: sed his præteritis liceat per sese eorum naturam considerare: deinde oportet scire: medicis non vocari emollientia, quæ vtcunque tollunt duritiem: sed ea solùm, quibus scirrhi & illi similium affectionũ curatio peragitur. quia tales affectiones vocari consueuerunt medicis durities. Ex his colligit Galenus (ut ab illius argumentis priùs incipiam) suam assertionẽ incipiens ab ipsius scirrhi essentia, & generatione: non enim aliunde potest meliùs indicari auxiliorũ quorumcunque natura, quam ab essentia morbi, qui illis curatur. Per scirrhum ergo (dicit) laborat pars affecta concretione quam peperit frigida fluxio: & ipse etiam succus est concretus, quia frigidus, crassus, & incultus. Est itaque succi crassi redundantia, & eiusdem ac cum eo partis etiam concretio: curari ergo debet soluentibus concretionem, & absumentibus humorem. concretiones autem soluunt, humores absumunt, calor, & siccitas: ille quidèm digerendo ac dissoluendo, hæc per se siccando. igitur tota scirrhi curatio calidis & siccis tribuenda est. Nihilominus hac in parte Auicennæ sententia mihi magis placet: videturque vel ex ipsis hypotesibus & sumptionibus, melius confirmari. Si enim scirrhus est partis concretio, cũ succi crassi congestione: soluetur ijs quæ concretionem soluant, & succum absumant. vtrunque autem horum facit melius calor coniunctus cùm humiditate, quam cũ siccitate. rectiùs ergo calidis & humidis tribuetur emollitio, quam calidis & siccis. Facere autem vtrunque calorem meliùs cum humore constat: quia res quæcunq; frigore cõcreta, faciliùs ac meliùs dis-

ſoluitur à qua calida,quàm igne.vel ipſi noſtri digiti,& vngues,cùm concreuere frigore,laxantur meliùs immisſi in aquam calidam;ac proinde indolentiùs,quàm admoti igni.Nimirum ipſa etiam humiditas,vel citra calorem laxat,& concretionem tollit ; vt glacies & nix apertè indicant,quæ infuſione aquæ ēt frigidæ liquantur.ſi igitur ſola humiditas ſoluit concretionem,inuexit etiam eam ſolutione,quæ calore agetur. iam verò ſucci extractionem,atque euacuationem , magis fieri à calore cum humiditate, quàm cum ſiccitate , indicant elixa , quę exſuccia multò magis ſunt,quam aſſa.nimirum calor ſiccus contrahit poros partis cui admouetur,ſecūdum extremitatem , atque proinde ex alto minùs extrahit:contra in ſubſtantia humida ſimul aperit laxando & extrahit.At dices , humiditas prohibet cōſumi humorem.arte prohibet conſumi humorem,ſeu humiditatem.naturalem partis: conſumi verò ſuccum qui præter naturam continetur , non prohibet.nam vim ſuccos vacuandi calore non detrahit , ſed tantùm prohibet ſiccari partem.hoc verò ad emolliendum eſt longè vtilisſimum.nam cùm ſiccatione res omnes reddantur duriores, fit, vt dum calor humores abſumendo,& concretionem ſoluendo emollit , humiditas partem ſiccatione dureſcere prohibeat:atque ita in fine curationis ſupererit pars ſecundum naturam habens , & citra vllam noxam emollita . ponitur enim in emollientibus eſſe humiditas,non calori par, ſed multò minor ; vt posſit, non quidem partem præter naturam emollire,dum calor ſuccos abſumit: ſed illi ſolùm obſtare,quò minus,dum ſuccos abſumit , partem etiam ſiccet.Magis igitur conſentaneum eſt , ponere emollientia calida & humida eſſe,quam ſicca;calore quidem ſecundi aut tertij gradus humiditate exigua.Quòd ſi quæ eorum quæ emollientia ſunt; ab hac natura aliquatenus deficiant,vel quod caloris habeant exiguum , & humiditatis multum, vt ſuillus adeps,& hydrelæon, aut quod habeant ſiccitatem cum calore:ea omnia eatenus in aliud genus inclinant , illa quidem ſuppurantium, hæc reſolutionum:quanquam enim Galenus omnium horum naturas laboret ſeparare,nihilominus omnia fere in multa genera incidunt;ſuppurantia ſimul & emollientia , aut emollientia & aperientia , aut hoc ſimul reſolutionem facientia , aut horum tria , aut plura. idque multis cauſis euenit. Primùm quòd horum naturæ non valde desſideant , ſed aliæ in aliarum confinio poſitæ ſint : deinde quòd cùm medicamenta ad aliquid ſint: euenit idem huic eſſe,hoc alii illud vt thus,quibuſdam eſt ſarcoticum,aliis ſuppuratorium:deinde quòd quæcunque earum facultatū ibeſſe poteſt ſecūdum magis & minùs,ſemper autē quod vni alia facultati deeſt, alia facultate rependitur.vt remisſione reſoluentium fiunt detergentia,remisſione horum emollientia,horum remisſione pus mouentia,& rurſum ex his anodyna. Sed hæc,& alia quamplurima,ad hanc doctrinam ſpectantia,in cōmentariis libri quinti De ſimplicibus ſcribemus: quæ cum his velim coniūgat, cui aliquid ſupereſt ſcripuli ex breui hac diſputatione.

De medicamentis pus mouentibus. C A P. XV.

PVS mouentia docet Galenus eo differre ab emollie̅tibus, libro quinto De simpliciũ medicamentorũ facultate, capite secundo.: q emollientia calida sunt, & nonnihil sicca: tamen suppurantia similem corpori calorem producentia: humorem, qui in eo est, neq. consumunt, neque augent, Quibus uerbis apertè significat, suppurantia collata corpori inflammato temperata esse. quanquam dixerat paulò antè, & postmodum repetit non semel: illa esse calida & humida. quæ tamen ipsemet ita interpretatur cap. octauo eiusdem libri. Est autem (inquit) propositum diffinire, qualis sit vniuersa pus mouentium natura. dictum est, quòd modicè eam humectantem, & calfacientem esse oporteat: quod alijs uerbis est, ut neque excellat temperiem corporis ipsum immutantis, neque ab ea deficiat: sed quoad fieri possit, simile sit. hæc Galenus. Sed si nòn sumus obliti eorum quæ de gradibus alterantium medicamentorum diximus; constat, ea, quæ corpori à quo alterantur euadunt similia, temperata esse, neque calida, neque humida. itaque videntur hæc Galeni loca significare, medicamenta suppurantia esse temperata exquisitè. Tamen hæc doctrinà non satis videtur constare cum aliis eiusdem autoris uerbis. Nam quorsum naturam hanc medicamentorum finiens, toties dixit calidam & humidam esse, si temperata est exquisitè? sed quod quarto libro Methodi capite quinto scripsit, videtur esse aduersissimum. nititur enim illic monstrare; suppurationem esse putrefactionem quãdam. eoque (inquit) fit, vt à calidis & humidis plurimum adiuuetur; quoniam, scilicet, calida & humida sunt putrefacientia. Docuit præterea idem Galenus in tractatione De simplicium facult. suppurationem non esse opus solius naturæ, ut carnis generationem; neque solius medicamenti, ut exesionem carnis, aut corrosionem: sed partim esse naturæ, partim medicamenti. ergo si medicamentum aliquid præstat per se in ipsa suppuratione: non tantum debet seruare temperiem partis, & prohibere quod impedit, (vt faciunt carnem generantia) sed alterare etiam aliquid. quæ alteratio nulla esse potest, præter calfactionem & humectationem. Adde materiam eorum, quæ inter suppurantia recensentur à Galeno, calidam esse & humidam: aquam calidam, & calidum oleum, & cataplasma ex farina ordeacea, & talia omnia. Dicunt quidam, sumpta occasione ex cap. 5. lib. 5. De simplicibus, suppuratoria medicamenta alterare calfaciendo & humectando succum contentum in inflãmata particula: tamen partis ipsius temperiem exactè conseruare inalteratam. itaque esse ad membra medicamenta temperata: tamen gratia alterationis succi, quem putrefaciunt mediocri illa putredine, dici calida & humida. In hac responsione sunt duo difficilia. Primum, quod vsus olei, & aliorum suppurantium non esset aduersus calidis vlceribus; neque enim ipsas carnes putrefaceret, quas non alterare respondes.

Medicamẽta suppuratiã tẽperata esse docet Galen.

Quæ pro parte cõtraria sunt.

Quid quidã dicãt.

ſpondens.ſed quanquam carne non impleret, quia non deterget,quãtum in ulcere conuenit:cùm temperiei partis eſſet exactè ſimile,non corrumperet.Quàm uerò noxius illis vlceribus hic vſus ſit,uide apud Galen.3.libro Methodi c.3.Preterea non uideo,qua ratione ſucci, qui per ſe humidioris ſubſtantiæ ſunt,humectentur à talibus medicamentis, mẽbris ſiccioribus inalteratis. Quare ego controuerſiam hanc,ſi poſſum, diſtinctiùs uellem dirimere,hinc ſumpto principio.In ſuppuratione duo debent expeti à me dico:primùm,ut pus optimum ſit:ſecundum, vt fiat quamcelerrimè.ita.n. optimè ægrotanti proſpicitur. Poſſunt uerò duo hæc ęqualiter contingere:aut non æqualiter,ſed alterum plus altero.Illud pus eſt optimum,quod minimæ putredinis eſt particeps:cùm tamen nullum ſit omnino expers putredinis.Illud eſt deterrimum,quod maximè illam participat. vſque adeò, ut ſi multam admodum ſubeat putredinem,non ampliùs pus dicatur, ſed ſuccus putris.Putrefaciunt uerò calida & humida.non tamen quæcunque quouis gradu ſunt calida & humida, ſtatim ſunt putrefacientia:ſed ea tantùm,quæ ualde talia ſunt.quæ uerò his ſunt minùs multò calida & humida,putrefacere etiam illa poſſunt.(calor enim cum humore ſemper eſt putrefaciens)ſed non tam mala putredine,quàm quæ ſeptica ſunt:ſed mitiori quadam,quæ ſuppuratio dicitur.(eſt enim nihil aliud ſuppuratio,quàm putrefactio quædam mediocris;quæ quantò à magna putrefactione recedit magis,tantò accedit ad concoctionem)igitur non dubium eſt, calida & humida moderatè poſſe pus gignere. putrefacientia ſcilicet, quia calida,& humida : ſed non integrè, quia moderatè ſunt talia.ea etiam quæ naturali partis inflammatæ temperamento ſunt exactè ſimilia, poſſunt pus gignere.Nam conſeruant temperiem calidam & humidam:quę præter naturam eſt eo tempore in particula inflammata, permittens putreſcere ſuccum,& obſiſtens partis putredini. Nam medicamentum, quod imponitur parti præter naturam affectæ, exactè ſimile naturali partis temperiei, habet vim conſeruandi partem,& nullam habet affeſtus præter naturam curandi. Ergo non eſt dubium: poſſe etiam medicamenta exactè ſimilia parti ſuppurare.non quidem alterando ſuccum ad humorem; (eſt enim ipſum medicamentum illo ſiccius)ſed conſeruando calorem & humorem,& inſuper, ſua ſubſtantia,quæ eſt emplaſtica,coercendo interiùs effluuium,vt contentum illic computreſcat.Si igitur & quod certo gradu eſt calidum & humidum,& quod exactè æquale eſt parti, ſuppurat; ſuppurabunt profectò & quæ in medio horum ſunt calida & humida.Conſtatq́; hæc,quò plus participant caloris & humoris,eò citiùs putrefacere.ſed ut citiùs,ita deteriori putredine, quia accedunt ad ſeptica magis. quò uerò minùs earum qualitatum habent,eò lentiùs putrefacere,quia eò plus accedunt ad partis naturam:ſed ut lentiùs faciunt,ita meliùs pus conficere. Itaque vtraque ſuppurant: tamen æqualia optimum pus faciunt. neque tam innoxie id faciunt calida & humida : quanquam citiùs etiam quàm illa ſuppurare,nihil prohibet.proinde ergo Galen. genus ſuppurãtium calidum & humidum eſſe dicit.

Autoris ſentẽtia,qua dirimitur controuerſia

dicit. quia nonnulla suppurant, humectando per se: & quæ illorum minimè sunt humida, humectant etiam quodammodo, humorem, qui illic est præter naturam, fouendo. Dicit rursus horum genus exactè simillimum: quia quæ exactè talia sunt, optimum pus faciũt quam tutissimè. quare hæc illis meritò præferuntur. Iam verò neque illud difficile est scitu: cur suppurantia obsint cauis vlceribus. nam quæ calida & humida sunt, colliquant putrefaciendo: quæ verò parti sunt simillima in calore & humore: faciunt vlcus sordidum, cùm sua substantia, quando liquida infunduntur: tum etiam quia in illis vlceribus opus est siccantibus & detergentibus. atque ita sordidum fit vlcus non solùm ab ijs quæ humectando moderata sunt, sed etiã ab ijs quæ minùs desiccant, quàm oportet. Neque rursus illud quod obijcebatur, non posse medicamentum, quod carnem non alterat, succos humectare, est difficile. carnem enim non alterant medicamenta illa, quia similia ei sunt. succum verò putrefaciunt, non quia humectant per se: sed, vt explicuimus, quia obstruentia cohibent effluuim & conseruãt calorem & humorem præter naturam. Illud quoque quod ex 4. Methodi additum est dictis consonat. argumentatur scilicet, suppurationem putrescentiam quãdam esse, quia à calidis & humidis iuuatur, id quod nos quoque monstrauimus, quin etiam monstratum est, si quæ suppurant, quæ ad carnem neque calida, neque humida sint, hæc etiam calfaciendo & humectãdo quodammodo facere. Quare pro suppurãtibus quoque, atque pro nono hoc libro iam satis diximus. *Obiecta soluũtur.*

CONTROVERSIARVM MEDICARVM AC PHILOSOPHICARVM.

Liber Decimus.

PRAEFATIO.

IHIL est quod tam reddat medicum alijs hominibus admirandum, quàm pars prognostica: quippe quæ sola videtur esse supra humanam conditionem. Proinde diuinus Hippocrates, cùm reliquarum medicinæ partium laudes operibus ostendat potiùs quàm uerbis celebret, tamen pro gnosticam multis nominibus commendauit: & quòd maior fides habeatur medico, qui, quæ ægro euenere, aut eueniunt modò, aut euẽtura sunt,

prædicit,eoq; plures se illi audeant cōcedere, & quod est cùm ægrotantes intereunt,credatur culpa vacare,si prædixit, quódque præsciendo futuras affectiones meliùs multò curationem moliatur. Meritò igitur magnæ habetur gratiæ,Hippocrati primùm,qui partis huius,vt & bonorū omniū nobis autor extitit:deinde & alijs oībus,qui in hac parte laborauerunt,de arte medica optimè meriti.est enim hæc pars difficillima. quo factum est, vt pauci scripta Hippocratis & Galeni de prædictione commentarijs prosequuti sint. Tamē cùm tā honorificum esse medicis prædicere apud ægrotantes,omnes intelligant:omnes tentant prædicere,quanquā non omnes eodem modo: sed alij temeritate quadam fortunam experiuntur,alij astu circumstantibus imponunt:perpauci arte & prudentia præsagiūt. Sūt qui nihil esse tam alienum ab humano sensu, quod negent scire se, nihil tam abditum,quod non vaticinentur,tam constanter proferentes,quàm si naturis rerum imperare possent : qui tamen statim ac incautè protulerunt, fortunā deprecātur,atq; quod in mendacio deprehēsi causari possint,excogitant. Alij proferunt ambigua quędam,vt Apollo ex tripode;aut si minus hæc possunt,aiunt modò,negant statim; ne quis sit rei euentus,quem non prædixerint. quibus artibus apud imperitum vulgum admirationem consequuntur:tamen apud sapientes sunt ridiculi, & tam habentur mendaces cùm vera dicunt,quàm cum mentiuntur. vt contrà, qui loquuntur prudenter,laudantur meritò,etiam cum decrrant. scilicet nunquam errare,nulli mortalium contigit;rarissime errare,contingit peritis & prudentibus.quos primum omnium decet nihil polliceri,quod præstare non possit ars:deinde,quæ dicent,proferre non vt diuinatores, sed vt artifices. Nihil tamen est,quod adeò referat medicum præsentire, quàm morborum insignes mutationes: in quibus dierum naturam maximam putatur vim habere. proinde operæpretium fuerit,ante alia disputare;unde his ipsis diebus accedat iudicandi vis, & aliquas de criticis diebus controuersias dirimere;deinde ad ipsas morborum iudicationes properare.

Prædicere omnes tentant: tamē pauci arte et prudētia præsagiunt.

Quomodo periti & prudētes præsagire debeant.

An sit diebus criticis vis à radice superna. C A P. I.

Auerroes & eū sequētes Galeno contradicunt.

DIES decretorij illi dicūtur,in quibus frequētissimè & tutissimè solēt morbi iudicari. Galenus 3. lib. De diebus decretorijs, huius rei causam in supernorū corporū motum reijcit. Sunt qui Galeno hac in parte contradicāt,cum Auerroe censentes, morbos in hoc aut illo die potiùs in alijs iudicari, nō ex cælestibus corporibus, sed ex proportione agētis ad id quod patitur,contingere:quorum ratio hęc est præcipua. Toto morbi tempore est inter naturam & morbi causam pugna quædā,qualis inter naturales causas contingit:similis, scilicet, ei quæ inter ignem & lignum vsque ad combustionem fit. non enim minus naturalia agentia sunt,virtus nostra naturalis, quæ in temperamēto consistit,& morbus,qui corporis humani est præter natura m affectus; quàm ignis & aqua. Crisis tem-

pus,

pus eſt terminus actionis & victoria ſi bona eſt criſis, naturæ: ſi mala, morbi. Sed in alijs actibus naturalibus, vt gratia exempli ligni combuſtione, finis actio aduenit ex proportione potentiæ agentis ad reſiſtentem patientis corporis. proinde enim à philoſophis omnibus dictum eſt, præcipuè ab Ariſtot. velocitatem motus fieri ex proportione potẽtiarum agentium ad patientes, quoniam ſcilicet ex modo unius proportionis, finis actionis aut citiùs, aut ſeriùs aduenit. Igitur eadem ratione in morbis criſis ex radice inferiori, (ita vocant potẽtias agentes & patientes) non ex motu corporum cæleſtium contingit. Adde multas actiones eſſe, quæ cæteris diebus, & ſtatis periodis cõtingunt quas tamen ne ipſe Galen. motibus cæli tribuit ſed modo motus cauſarum infernarum. exemplo ſunt periodi in febribus intermittentibus. Cæterum quanquam hi probabilia loquantur, multò veriorem eſſe cenſeo Gal. opinionem; quam his rationibus ex eodem de ſumptis confirmo. Quæ elementorum virtutibus fiunt, non tantum ordinem tuentur, quantum quæ à corporibus cæleſtibus aguntur. illa enim mutabilia ſunt & incerta: hæc ſtabilia & firma, ab alijs corporibus inalterata, agitata certo quodam & æterno ordine. Igitur ordinarium motum & perpetuum, qui veluti ex naturæ lege, ſeptimo gratia exempli, aut 14. terminatur, non eſt probabile caſu aliquo fieri, ſed ex motu aſtrorum, qui eſt impermutabilis, pendere. Nã quæ caſu aliquo fiũt; ſtabilia nõ sũt neque ex his quæ plerumque contingunt. Sed vis criticorum dierum, bismille ab hinc annis à probatisſimis antiquorum obſeruata eſt, & memoriæ poſteritatis tradita. Adde quod ſi proportio potentiæ agentis ad reſiſtentem faceret morbos his aut illis diebus terminari, cum hæc variare poſſit, aut mutata ſucci quãtitate, aut imminuta aucta ve virtute: ſinguli dies poſſent eſſe decretorij. nam ſi in morbo qui ſeptimo die erat iudicandus, tantillũ ſucci detrahas, addas ve; facies vt ſexto aut octauo iudicetur. Quare cũ proportio in ſingulis naturis, & in ſingulis morbis permutetur; non poſſent morbis omnibus & naturis & regionibus & ætatibus & tẽporibus eſſe iidẽ decretorij dies. Præterea quanquam ex ratione proportionis fieri poſſet, vt in his aut illis diebus frequenter morbi iudicentur: tamen vt in his tutiùs in illis minùs tutò, quod ad fidem pertinet criticorum dierũ, ratione non fieret. Nam cum morbus hic propter hanc proportionem in ſeptimo die iudicetur: ille propter proportionem aliam, in 14. vnde naſcatur vt ſeptima die criſis tutior ſit & perfectior? Præterea niſi hoc ab aliqua cauſa ſuperna penderet: non eſſet quòd homines eiſdem diebus morerentur, ex quibus ſuperſunt, vt Hippoc. 3. Prognoſt. docet. nõ enim neceſſe eſt, ignẽ eodem tempore à lignorum congerie ſuffocari, quò ligna ab igne comburerentur. Eſt ergo probabilisſimum; vim criticorum dierum alicui cæleſti motui adſcribi debere ſed inter aſtra, quod magis humoribus prẽſidet, eſt vicina nobis luna, meritò ergo motus humoris morbi tribuetur motui lunæ. maximè cùm ea, quæ experimento comperta ſunt magnopere cum illius motu quadrent, id quod hac ratione iuuenit Galen. Menſis peragratio

Probatur Galeni ſententia.

In lunã reijcitur cauſa criticorum dierum.

nis lunæ constat 27 diebus & 8 horis:mensis illuminationis 26 diebus & 12 horis.additis tribus diebus,quibus delitescit,fit mensis ex 29.diebus cũ dimidio,& hic dicitur mensis consequutionis.Cõputationem dierum decretoriorũ, quorum vis longo experimento constat, non quadrare cum mensem peragrationis,neque cum mense illuminationis dicit Galen. cæterùm ex his duobus confusis alterum mensem fieri, qui medicinalis appellatur:cum quo oĩa,quæ de dierum decretoriorum numero ab Hippoc.scripta sunt,mirificè conueniant. Nam ex 27. diebus(inquit) & 8.horis ab altera parte : ab altera 26. diebus, & 12.horis constituuntur 53. dies,& 20 horæ, quorum dimidia pars est 26 dies, & 22 horæ. His igitur constat mensis medicinalis:qui in hebdomadas distributus;cõtinet dierum decretoriorũ terminos. Hæc est Galeni de hac re sententia. Ego hunc mensem medicinalem legitimam causam esse uirtutis dierum decretoriorum non affirmo;sed Galeni sententiam enarro,interim illud, quod in hac controuersia uersabatur,colligens probabiliter,dierum decretoriorum vim ex lunę erroribus pendere.Neque sanè tam est similis ratio circuitum febrium,criticis diebus;ut si illorum causa non reijcitur in astra, statim oporteat neque criticorum causam supernis causis adscribi. nam multa sunt,quæ dierum criticorum vim ex causis peculiaribus non pendere indicant;ut ordo perpetuus,& fides,securitasque,& alia quæ in argumentis tetigimus.Nam si in circuitibus est ordo,alia certè non sunt,& ille ipse nõ tam perpetuus. monstrauimus siquidem in quinto huius operis libro,ex paucitate materiæ(eadem est ratio multitudinis) alium ex alio circuitum fieri;ut quintanam & sextanam ex quartana,& ex quibusuis succis erraticam. Certè cui pro ratione vis eius quę est in criticis diebus, dicta non sufficient, multò minùs faciet satis causa quam Amatus Lusitanus commentus est, qui dies morbi confert numeris cantus. quia ut inter numeros quidam sunt dissoni primo,quidam assoni,ita(inquit)inter dies.eoque dies numerorum dissonantium primo,causa dissidij,dicit,ad pugnam agere morbum & naturam:quæ in consonis diebus,causa similitudinis cum primo,quietem agũt Ratio hæc nulli (arbitror) satisfecerit,quantumuis beneuolo. Nam prærterquam quòd ridiculum est, consonantis uocum articulos morbi,res adeò diuersas,conferre;& hinc putare rationem quampiam redditam esse:tamen neque illi imaginationi effecta respondent.Nam ut ipsemet præscriptis numerorum tabellis dicit,uigesimus est consonus primo, & decimusoctauus,& 16.sunt dissoni; tamẽ constat uigesimum esse primi ordinis decretorium,tertium à septimo,& 12, & 18 minimè iudicantes. Non ergo numerus punctorum dissonantium primo, respondet diebus decretorijs,& consonantium non iudicantibus. Sed nugari sępe uolumus,ut nouarum rerum inuentores simus.

Cõtraria sentẽtia quędam ratio diluitur.

Amati Lusitani opinio reprobatur

An dies decretorij integri debeant assumi ad computationem.

C A P. II.

SVNT qui putent in computatione dierum decretoriorũ de singulis diebus naturalibus q. 24 horis cõstãt, præscindi debere singulas horas quatuordecima parte minùs, quorum rationes sunt hæ. Medicinalis mẽsis constat 26 diebus & 22 horis, & hunc oportet in 4 septimanas diuidi. igitur prima septimana constat 6 diebus, & 17 horis cum dimidia, atque ita aliæ omnes. sed ex 6 diebus, & 17 horis cum dimidia, ut licet supputanti clarè conspicere, non possunt septem dies constitui, nisi de singulis diebus detrahatur hora una, minùs parte 14. Hoc contendunt Hippocratem docuisse 3. prog. context. 5. ita dicentem, Fieri uerò non potest ut horum ullum totis diebus eximiè numeretur. non. n. annus aut menses totis numerari diebus natura apti sunt. Videtur ergo Hippoc. sentire, decretorios dies, non posse integros numerari. Sed quū ego opinor, hæc sententia præter Galeni mentem est. Nam ut alia multa loca omittam, primò De crisibus cap. 17. ita inquit; In primo quidem die, (sic uerò ex me omnino intelligas, totum ex nocte & die tempus in 24 horas partitum.) Igitur non est dubium iam, quæ sit Galeni sententia, cùm ipse tã distinctè fuerit locutus. Sed monstratur hoc idem ratione. Si a diebus præscinderentur singulæ horæ, cõnstat mensem medicinalem 28. diebus medicinalibus concludi, qua ratione & quatuor integris septimanis. Nullæ igitur septimanæ computarentur coniunctæ. quomodo secundo De diebus decretorijs secundam & tertiam computari dixit; neque tres septimanę uiginti concluderentur diebus, quemadmodum docet 3 Prog. comment. 5. Pręterea fieret uigesimus primus decretorius, quanquam nihil magis proclamatum est apud Galenum quàm 20. diem decretorium esse, & finem tertiæ hebdomadæ, quoniam tertia & secunda communem habent quatuordecimum diẽ, qui ultimus est secundæ, & primus tertiæ septimanæ, ut expresse docuit 2 Aphor comment. 24. quæ tamen omnia corruerent. Nam 14. decretorius terminaretur 13. & undecim horis, & ab hoc tempore inciperet tertia septimana. quare nullum tempus esset commune illis, magis quàm primæ & secundæ septimanæ. Sed dicent fortasse, uigesimum diem naturalem, esse uigesimum primum medicinalem, atq. proinde à Galeno uigesimum decretorium appellari. Sed nec hoc uerè dicent; quandoquidem ex uigesimo primo naturali desumit uigesimus primus medicinalis 4. horas cum dimidia. Quare neutro modo, neque loquendo de diebus medicinalibus, neque de naturalibus, uerè dictum esset à Galeno, tertiam septimanam 20. die terminari. est igitur merum figmentum, dies decretorios non ex die ac nocte integris constare. Sed qua ratione respondendum est ad argumenta contrariæ sententię? Non aliter quàm paulò antè dictum est, mensem ex quatuor septimanis constare, sed secundam cum tertia cõmunicare una die: atque proinde 27. diebus contineri quatuor hebdomadas.

Quorundam opinio no debere integros computari dies.

Prædicta sentẽtia reprobatur & cõtro. deciditur.

Obiecta soluũtur

 madas.

madas. In eandem sententiam est dictum ab Hippocrat. illud quod ex aduerso adducebatur: dies non posse integros numerari, non quòd singuli integri nõ sint; sed quòd omnes non habeãt hebdomadarum integritatẽ. nam defectu vnius diei, fit illa computatio per diem communem. Sed de hac quæstione satis est hæc dixisse.

Vtrùm dies impares sint in iudicando fortiores, quàm pares.
C A P. III.

Agitatur cõtrouer.

VIS decretoriorũ dierum tãta est, vt cum morbus est solutus in illorũ aliquo, non sit q timeamus recidiuam: cùm verò in aliquo aliorum dierum, qui raro, aut malè iudicant, tam prompta sit recidiua, vt in historia uirginis Larissæ tertio Epidem. contextu 85. quasi portentũ aliquod Hippocrates retulerit, cùm febris esset soluta, sexto die nõ repetijsse. Sed quarto libro Aphorism. 61. ita inquit: Febricitantem nisi die impari febris reliquerit, solet recidere. quarto De ratione victus acutorum, context. 73. Signorum autem multa fiunt in die impari magis, quàm pari. Quare videtur Hippoc. docere; solos dies impares potentes esse ad iudicandum. quarto etiam De ratione victus in morb. acutis, context. 56. ita scripsit, Maxime verò numerus impar est obseruandus. nempe hi dies in hanc uel illam inclinantes partem, reddunt ægrotos. in cuius capitis commentario Galenus subscribit Hippoc. sententæ, dicens: impares multa pollere uirtute, non simpliciter, sed in acutis morbis est intelligendum, vt insignes in vtranque partem, tum salutem, tum mortem mutationes efficientes. Hæc igitur est Hippoc. & Galeni sententia. Sed contrà uidetur esse, quod ab eisdem autoribus dictum est, & experimento inuentum, quartum, quatuordecimum & vigesimum apprimè esse decretorios, qui tamen omnes pares sunt. Cùm ergo vtrunque ab eisdem autoribus dictum sit: videtur commoda aliqua ratio excogitanda, quò minùs hæc sibi repugnantia deprehendãtur. Quartus dies etiam si sit decretorius, tamen rarissimè iudicat, quoniam in morbis acutis, qui per impares dies fere semper mouentur, tertius aut quintus subripiũt crisim, vsque adeò vt Archigenes toto suæ vitę tempore bis, & Galenus semel in quarto die crisim factam uiderint. vt ipsemet testatur 3. De crisibus capit. 4. Dies 14. & 20. impares sunt. nam quanquam à primo die sunt pares, tamen facta cõputatione à primo die suæ hebdomadæ, illorũ vnusquisque est impar: 14. 7. ab octauo, & 20. à 14. Neque possum excogitare aliam rationẽ: cùm Galenus loco prædicto 4. De ratione victus in acut. comment. 56. illos impares esse apertè dicat. nam paulò antè recitata uerba, loquens de imparibus, hæc addit: In acutis quidem hi sunt, tertius, quintus, septimus, nonus, vndecimus, decimusquartus, & decimusseptimus. Quare non possum non mirari Galenum, qui in hac parte concessit, impares multa pollere virtute, & 14. imparibus annumerauit, & tamen 4. lib. Aphorism. 61. sententiam illam aphoristicam Hippoc. esse negauit,

Quæ pro parte cõtraria sunt.

Cõtrou. decisio.

hoc

hoc ductus argumeuto, quòd in Epid. Hippocrates multos 14. die viderat iudicatos. Fortè non ſuccurrerat modus ille computationis, quo 14. dies inuenitur impar, nobis verò ex 4. lib. De ratione uictus ita videtur dicendum, quemadmodum explicuimus; aut eſt apertè Galenus mendacij damnandus. Sed de his hæc ſatis ſunt.

Vtrùm computatio dierum criticorum in muliere, quæ poſt partum febre corripitur, incipere debeat à die partus, an febris.

C A P. IIII.

CErte ut in nullo affectu eſt inuentu facile, à quo die computatio, quo criſis tempus inueniatur, incipere debeat; in muliere quæ peperit, & poſtmodum febre corripitur, omnium eſt difficillimum. Nam præterquã quòd Hippocrates ipſe hac in parte parùm uidetur ſuis præceptis conſtare: ratio etiam videtur opinioni omnibus ferè medicis cõmuni eſſe aduerſiſſima, niſi alia probabilior enarratio excogitetur. Hippocrates 3. Progn. Aphoriſ. 12. Pari modo (inquit) in mulieribus iudicationes fiunt à partu. Galen. in comment. Principium enumerationis ibi fiat, non quo die cœperint febricitare, ſed quo pepererint. Sed contrà eſt, quod primo De morbis popularibus comment. in hiſtoria vxoris Philini, quæ filiam pepererat, & 14. die febre correpta eſt, & 20. animam egit, apertè terminum morbi à die, quo febre ẽ correpta numerat Hippocrates. Nã poſtquam primum diem dixerat febris, dixit ſextum, ſeptimum, octauum, nonum, decimum, vndecimum, decimumquartum, & vigeſimum. Tamen ſi uigeſimo à partu eſſet mortua; inter primum diem febris, & mortem, non tot interceſſiſſẽt dies, ſed ſex tantùm. Sunt qui reſpondeant, illud ita intelligi, non quocunque die poſt partum febris accidat, computationem à partu fieri debere: ſed ſi ſecundo, aut tertio die accidat. atque ita in uxore Philini rectè computationem à principio febris incepiſſe, ut quæ quatuor decimo die poſt partũ cœperit febricitare. Quorũ ratio eſt hæc: Non alia de cauſa computatio videtur debere incipere à partu, quam ex vehementi ſucci agitatione quæ in illo contingit. Si igitur partus cum febre proportionem aliquã ſeruet eorum motuum, quos ſolent morborum materiæ obſeruare, ut ſcilicet reſpõdeat, aut ſecundo, aut tertio, aut quarto die, quod contingit intra tres dies poſt partum: ueriſimile eſt morbi materiam in die partus agitatam eſſe primùm. atque proinde computationem illinc fieri, non uerò ſi longiùs abſit febris à partu. Hanc ſenteutiã uidetur innuere Galenus 3. Prognoſt. cõment. citato, ita dicens; In quibuſdam igitur incipiunt circa ſecundum autt ertium diem à partu, ex quo multi numerare incipiunt futuram iudicationem. Sed res non ita habet: ſed ex quo pepererint, numeratinem fieri oportet dierum. hanc etiam ſententiam ſignificauit Auicen. Fen. 2. quarti dicens; De hoc dixerunt quidam, quòd plurimùm accidit poſt ſecundum & tertium. Sed contra hos eſt, quòd & febrem uxoris Dromæadæ,

Agitatur cõtro uer.

Quæ pro partc cõtraria ſunt.

Quid nõnulli dicant.

Quæ ſint cõtra p̃ dictam ſententiam.

mædadæ, quæ postridie à partu acuta febre est correpta, computauit Hippocrates a die febris, primo Epid. part. 3. comment. 27. Primo (inquit) die quo rigore & febre correpta est, ex præcordijs laborare cœpisse, postridie eius diei quo riguerat; aluum comodè reddidisse, tertiò riguisse, quarto dolorem præcordiorum remisisse: quinto sitibundam & fastidiosã fuisse: sexto obijsse. Itaque neque hic meminit Hipp diei partus; etiam si po stridie post partum febris & rigor aduenit. Quare hæc Hippocr. sentẽtia nec à suo autore videtur obseruata. Pro qua nec ratio ipsa videtur stare. nã si qua ratione computatio deberet fieri à die partus; maximè propter motionem materiæ, quæ in partu fit. sed hæc motio non videtur satis esse efficax causa. Nam quantumcunque materia morbi ante febrem ex occasione aliqua motu secundum locum agitetur, computatio nihilominus incipit ab ipsa febre. Nam alioqui in quacunque alia febre deberet computatio fieri à tempore neutræ dispositionis; in quo) vt indicant dolor capitis, & lassitudo, & fastidium) materia incipit agitari. Quod tamen non ita fit; sed à primo die incipit computatio febris, quod & in ipsa febre post partum videtur fieri oportere. nam constitutio morborum, & distinctio tẽporũ, quæ vniuersalia vocantur fit ꝑ insignes mutationes, q̃ in materia cõtingũt, nõ latione, sed cõcoctione, aut putrefactione. Cùm igitur materia ĩ die partus, neque putrescere, neque coqui incipiat: (aliter enim & febris statim fieret) sed tantùm agitetur motu secundum locum vt in neutra dispositione fieri monstrabamus; non videtur esse, quòd computatio dierum criticorum à die partus incipiat, à quo non incipit ipsius materiæ elaboratio. quæ ratio non minùs procedit, siue 3. aut 4. die febris fiat, siue alio quocũq;. Hac fortasse rõne ductus Auicẽna loco quodã visus est Hippocrati & Galeno contradicere, ita scribens: Et si pepererit mulier, deinde accidat ei febris: tunc si non computetur ex febre & non nisi ex partu; est illud error. Quanquam hunc sui interpretes ita declarant; non quo antiquis autoribus contradicãt, sed quò illorum sententiam reddãt distinctiorem. non enim (dicunt) negauit computationem à partu fieri aliquã do: sed perpetuò fieri ex partu, & nunquam ex febre, illud damnauit quoniam, dicunt, partui succedente febre; nonnunquam ex partu, nonnunquam ex febre fieri debere. Quam rem ita distingunt. Si partus naturalis est, atque febris illi succedat; ex febre debet fieri computatio: si non naturalis, ex partu, quocunque die febris fiat ante expurgationem Sed partum naturalem esse dicunt, in quo nec grauia symptomata, neque excrementorum accidit retentio: sed symptomata leuia fiunt, & rectè succedit expurgatio. Contra quos tamen esse videtur, quod & Hippocrates tertio Epid. part. 2. in historia mulieris, quæ apud frigidam aquã in Thaso habitat, postquam filiam peperisset, neque esset purgata: tertio à partu die febre correpta est acuta, cum horrore veniente. Tamen vt licet ex historiæ contextu videre, Hippocr. a die febris computationem est exorsus quanquam partus fuerat non naturalis. neque enim (inquit) erat purgata.

Auicenna videtur Galeno Hipp. contradicere.

Quæ sint contra Auicennæ sentẽtiam interpretãtes.

Igitur

Igitur neque hic, neque ille modus videtur constare, neque propositis argumentis facilè respondendi viam aperire. excogitandus igitur alius est cômodior: non enim ab antiquorum sententia est recedendum. Partus, vt hi vltimi proponebant, naturalis esse potest, aut non naturalis. differunt hi symptomatum grauitate, aut leuitate, & expurgatione: non quæ repentè fiat, sed tamen in præscripto naturæ termino, ritè, & citra retêtionem procedat. Si igitur naturalis fuerit partus: non potest intra terminum expurgationis mulier, nisi fortè ex aliqua procatarctica causa, febre corripi, vt quæ ab omnibus excrementis facilè expurgatur. si verò partus non naturalis est, constat ipsum esse præter naturam affectum. qui cùm satis multas operationes lædat, non est quòd non dicatur morbus, partim in temperamento ex affluenti succo, partim in praua compositione consistens. Quę igitur febris in talibus affectibus intra expurgationis tempus, quæ non ritè succedit, fit, ex ipso partu censenda est pendere, atque ita rationem habere febris accidentis. Vt igitur in febre quæ pendet ex inflammatione, aut graui vlcere, aut aliquo alio morbo, à morbi ipsius primo die computatio debet fieri, non à febre: ita de partu non naturali & febre rem habere censeo. itaque si partus fuit non naturalis, computatio debet fieri à partu; si naturalis, ab ipsa febre. Cæterùm etsi post partum non naturalem febris succedat, quam ex causa aliqua procatarctica constet esse factam: cùm hæc non ex partu causam duxerit, non est quòd ab illo recipiat principium computationis. Sed illud quoque animaduertendum est, quanquam à Galen. sit dictum, Principium enumerationis fiat, quo die pepererit: cautiùs tamen dici posse, Quo die incœperit parere. incipit enim moueri materia, nô quo die infans in lucem editur; sed quo graues dolores mulierem præhendût: quibus multæ tres: quatuor ve, aut quinque diebus tenentur. ab horum igitur primo computatio debet incipere, non à quinto. In vxore Philini meritò computatio incepit à primo die febris. fuerat enim partus naturalis, si quis alius. quippe de qua Hippocr. inquit, Purgatam ex præscripto naturæ, & cætera rectè habêtem. Cætera de muliere quæ apud frigidam in Thaso habitabat, & Dromæadæ vxore, & si quæ sunt aliæ, scripsit Hippoc. non ut preceptor, sed vt obseruator. enarrabat enim in Epidem. tantùm historias, & captabat experimenta, quò sententias postmodum in Aphorism. & Prognost. reponeret. Igitur quæ de hac quæstione uidentur dicenda, hæc sunt.

Autoris sententia, qua côtr. deciditur

Quę ex Hippocr. obijciebantur, soluitur.

An in morborum recidiuis fiat dierum computatio ab ipsis recidiuis, an à primo morbo.

CAP. V.

CVM postea quàm morbus intermisit, fit recidiua; priorem morbi partem multi medici appellant radicem, & longâ deinde ingrediuntur

Variæ sententiæ. tur quæstionem, An recidiua sit idem morbus cum radice multaque hinc inde dicunt. Alij negant eundem esse morbum, quoniam prior morbus omnino videtur extinctus. alij concedunt: quia tertianæ febris septem circuitus, idem est morbus: etiam si inclinatione peculiari illorum quilibet vsque ad integritatem finiantur. Eorum qui asserunt, vnicum morbum esse, nonnulli negant solui integrè morbum, quem vera recidiua consequitur. sed sensui occultam quandam morbi partem manere dicunt, atque eodem modo in febribus intermittentibus accidere. quòd si tamen aliquando morbus integrè extinctus est: non ampliùs fieri posse recidiuam, sed alterius morbi nouum ortum & sicubi Galenus tertianam febrem dixit exquisitè finiri in integritatem, in febrem latentem sensum, intellexisse. Alij non ita dicunt, sed paroxysmos intermittentium febrium simul, & recidiuas cum radicibus esse morbum: non quidem vnicum in essentia propria, (nam hæc intermittit) sed in causæ morbi vnitate. quoniam recidiua non ex alio succo fit, sed ex reliquis eius succi qui priorem morbum peperit. causam verò hanc (si quis vltrà interroget) qua paroxysmus cum paroxysmo, & recidua cum radice idem morbus est: non esse coniunctam, (hæc enim in singulis paroxysmis consumitur) sed antecedentem. in qua adhuc reliquiæ relinquantur: quas aut putrescere, aut coqui opus sit. Videtur horum opinioni fauere Hippocrates; qui Epicratis vxorem cùm die vigesimoseptimo fuisset à febre libera, iterum trigesimo quarto correptam esse igne scribit. quare videtur solutæ omnino febri superuenire recidiua: atque ita non esse eundem morbum perpetuitate affectus. Addunt, quo vnica computatio sit uocatæ radici, & recidiuæ, non opus esse vnicũ, perpetuitate affectus esse morbum, sed materiam esse eandem. Nam insignes mutationes quę obseruantur per dies decretorios, sunt in materiæ alteratione; haud quaquam in ipsa essentia febris. Itaque quamuis aliquando fieri possit, vt recidiua cum radice vnicus sit morbus, & secundus paroxysmus cum priore perpetuitate affectus, (eò quòd remissio sola sit, ea quæ dicitur intermissio) veruntamen id non perpetuò ita fieri in morbis quos recidiuæ sunt consecuturæ, opinantur: sed posse interim eam temperiem, in qua morbi essentia consistit, extingui, & rursus putrescentibus prioris morbi reliquijs recidiuam fieri. quoniam verò non alia morbi materia denuò genita omnino est, sed copiæ prioris reliquæ, prioris morbi partem debere haberi, saltem quod ad computationem dierum criticorũ attinet. Atqui est (dicunt) verè vnicus motus, quoniam est vnius mobilis ad vnicam formam: continus tamen non est, sed intercisus. Si interroges, quid intersit inter morbum denuò factum, & recidiuam? Cum recidiua fit, (respondet) non est integrè solutus morbus, & perfectè. Nam quãquam affectus possit esse extinctus, corpus verò nõ est à materia priori expurgatum: quin potius quæ relinquuntur in morbis, recidiuam faciunt. Cùm verò non solum extincta intemperies, sed euacuata copia est integrè & perfectè solutus est. atque si quis postea generetur alius, pro

pria-

priam habebit dierum computationem. videntur itaque hi loqui non omniuo improbabilia. Quanquam ego sententiam contrariam magis probo, vt pote sine figmentis, & inutilibus distinctionibus asserentem; primū morbum,& recidiuam,vnicum esse reuera affectum,idque in essentia propria. Quod igitur hi aliquando fieri posse admittebant,vt scilicet inter primum morbum & recidiuam remissio fiat,non intermissio:ego semp fieri putauerim, cùm reuera recidiua est,quæ secundo accidit, at non potius alter morbus. Nam cùm alter morbus est in essentia, alteram quoque esse computationem oportet. Nam quanquam recte asserebant, mutationes materiæ afficere insignes illas mutationes, quæ per decretorios dies in excrementis considerantur: tamen dum ea materiæ alteratio quam in morbis expectamus, quamque putrefactionem quandam concoctionis participem esse libro quinto ostendimus, non cessat; non potest membrorum intemperies, in qua morbi est essentia, omnino extingui. quod si vt affectus, ita & materiæ alteratio cesset; nullo modo ita morbus sit, is qui cessauit, & qui superuenit. Neque verò hæc ratione tantùm intelligi volumus, sed sensu etiam constare indicauit Hippocrates dicens: At si quid eius quod effunditur, intus relinquitur promptum: sitis intus relicta, oris exsiccatio.& insuauitas, eadem ratione. itaque qui reciduas sunt perpessuri, hæc habent symptomata: quæ tamen constat morbi non integrè soluti esse indicia. Ergo cùm is cui superuenit recidiua,nondùm erat liberatus ab illis accidentibus; computatio debet esse vnica. quia neque affectus prior erat verè solutus, neque corpus expurgatum integre, sed intus aliquid manebat, vt inquit Hippocrat. quare pars quæ subcrescit, eundem terminum habet cum priori. neque tunc perpetuò, sed cùm posterior morbi pars eiusdem naturæ cum priori sit, vt si tertianæ tertiana succedat. Nam si diuersa sit, vt si quartana excipit tertianam, duo morbi sunt apertè, & permutatio morbi est hæc, non recidiua. atque proinde diuersas habent constitutiones, quare & computationes. vnde apertum etiam fit, abscessum, qui morbo alicui succedit, à proprio principio habere propriam constitutionem, & proprium terminum, non commnunem cum morbo antecedente. nam solutio per abscessum permutatio morbi est, non solutio perfecta. Verum quando singulorum reddimus rationes, operæpretium fuerit ostendere, ita Hippocratem & Galenum morborū tempora obseruare. Primo Epidem.part.3.context.20. in historia Herophontis, ita scripsit: Nono sudauit, iudicatus est, intermisit.5. redijt,statim autem splen intumuit, febris acuta surditas iterum. post reditū tertio residebat lien,surditas minor,crura dolebāt,nocte sudauit, iudicatus est ad decimūseptimum. Constat hunc liberatum fuisse tertio die à recidiua:tamen Hippocrates inquit,iudicatus est 17 qa 3.à recidiua erat 17 à radice. In historia vxoris Epicratis inqt: A diē 27.à febre libera,vrina sedimērum habuit,latus nonnihil dolebat.ad diē.34 igni est correpta, vēter fluxione biliosa turbatus est 49 pauca vomuit biliosa iudicata est pfectè ab igni

Hippocratis testimonijs suam sententiam confirma autor.

liberata

liberata 80. sed constat ex verbis autoris, hunc 80. fuisse 45 à recidiuæ principio. Cleanactes 80 etiam iudicatus est: quanquam à septuagesimo vsque ad eundem 80 fuerit sine febre, vltimo die repetijt. Sed de recidiuarum computatione satis hactenus: non enim sunt huc omnia transferenda. De abscessibus ita scripsit 2. Prognost. Aliæ suppurationes (sunt enim suppurationes abscessus) rumpitur: plurimæ 20 die, aliæ 30, aliæ 40, aliæ ad 60 producuntur. Considerari oportet suppurationis initium fore, colligentes à die quo primùm homo febricitauerit, aut quo primùm rigor eum prehendit. etsi dixerit, pro dolore sibi factum esse pondus, in eo loco, quo dolore afficiebatur. hæc enim fiunt inter initia suppurationum. Ex hoc igitur tempore expectare oportet ruptionem suppurationum fore ad prædicta tempora. hæc Hippocrat. quibus tam aperte docet, à principio abscessus debere expectari ruptionem, quæ abscessus finis est, non à principio inflammationis, quæ in abscessum est permutata, vt nullam consueta Hippoc. breuitas hoc in loco pepererit obscuritatem, quæ longiori indigeat expositione.

De temporibus morborum, & an omnia distinguatur concoctione, an alijs signis. CAP. VI.

DE temporibus morborum scripsit Galenus libellum. verumtamen quia nonnulla, quæ illic ab eo subobscuriùs dicta sunt, & nonnulla quæ non sunt satis explicata: & alia etiam loca, quæ cum ijs quæ in eo libello dicuntur, videntur pugnare, posteros medicos in diuersas opiniones coniecerunt: cogimur nos hoc in loco aliquas cõtrouersias, quæ de his tẽporibus sũt, dirimere, vt in plerisq; hactenus fecimus, & in ijs quę supsunt facturi sumus. Plato in vltimis pene verbis dialogi De natura, morbis singulis animantibus suas esse ætates cẽset, & fatales temporum cursus. Ergo vt inter ætates quatuor esse præcipuas, primo huius operis libro diximus, pueritiã, adolescentiã consistẽdi tempus & senectutem; ita morbi quotuor tempora sunt, principium, quod pueritiæ: incrementum, quod crescendi tempori: status, quem consistentiæ: inclinatio, quam senectuti cõferre licet. Cæterum, quoniam morbi, quos medicus curat: ætatibus variant multùm. sunt enim quidam chronici, quorũ ætates mensibus & annis finiuntur; alij acuti quorum nonnulli acutissimi, quibus septimus dies fatalis est terminus: alij, qui acutissimi exactè dicuntur, quibus quartus: alij acuti simpliciter, q. quatuordecim diebus terminantur. atq: hic exactè tales sunt. nã qui minùs exactè sunt acuti, progantur ẽt ad vigesimum. Alij sunt, qui nõdũ sunt chronici, sed neque acuti, nisi ex decidẽtia, qui vel quadragesimũ diem possunt attingere. Aetates verò quas medicus considerat, (considerat autem solum humanas æquales sunt quanquam ne hæ quidẽ omnino. vt in primo libro docuimus, sed non vsque adeò dissidentes. Proinde pueritia ab adolescentia, & hæc ab illis temporibus, annorum numero ferè distinguitur

Morborum 4. vniuersalia tempora.

ſtinguitur. principium verò morbi ab incremento, nullus menſuris tempo rum diſtinguat. Nam diuerſæ morborum ætates ſunt: & vt hæ ſunt inæquales, ita inæqualia ſunt tempora. eſt enim horum quædam ad ſe inuicē proportio, quæ conſtitutio morborum appellatur. Igitur oportet rationem aliam inuenire diſtinguendi hæc. Nam, ut inquit Galenus primo De criſibus, capite octauo, loquens de principio, Totius morbi tempus aliquo dierum numero diffinire omni caret artificio. Dicitur ſanè ab Hippocrate (vt notat Galenus comment. 9. primi Prognoſtici) principium trifariã; aut enim prima aggreſsio, aut ſpatium trium dierum, aut id tempus quo crudus adhuc eſt morbus. Verùm principij in prima ſignificatione, conſideratio eſt inutilis: in ſecunda, non artificioſa. ſola ſupereſt tertia principij ratio, quæ concoctione aut cruditate finitur, & utilis, ut Galenus cenſet, & artificioſa, & quæ mutationes morbi ipſius meliùs attingit. itaque tempora quæ uocantur uniuerſalia, mutationes affectus illius, qui eſt ipſe morbus, ſunt. (nam ex his conſtat morbi ętas) ſed concoctione euidentiùs, quã alio quopiam ſigno cognoſcuntur, cum ſub ſenſum cadunt. nonnunquam enim ſentiri non poſſunt præ breuitate illorum aliqua, vt monſtrabit procedens his ſermo. Sed ea quæ ſentiri nō poſſunt diſtinguit ratio; de ijs quæ ſentiuntur, libelli De tēporibus morborum capite tertio ita ſcriptum eſt: Quapropter nullus morborum qui ſoluuntur, eſt, qui non hæc tempora percurrat: non tamen ex quodam alio, quàm cruditatis & concoctionis ſignis, quæ ſunt in excrementis, cognoſcuntur. Toto primo libro De criſibus, non aliter tempora morbi docet diſtinguere, quàm concoctione: principium dicens eſſe illud, in quo aut nullum, aut obſcurum eſt concoctionis ſignum: incrementum, in quo manifeſtum: ſtatum, in quo perfectæ cōcoctionis ſigna conſpiciuntur. Declarat illud quammaximè Galen. c. 17. ex mutationibus quæ in vrina uidentur. Neque verò, quam hoc, eſt quidquam rationi magis conſonum. Nam ſi morbus eſt pendens a materia, qualem oportet illum eſſe, in quo concoctio expectatur, probabile eſt ex illius mutationibus illum mutari, ex cuius alteratione eius pendet generatio. fit autem talis affectus pręter naturam, ex putrefactione, aut vſtione, aut ſimili quapiam paſsione eius ſucci, cuius concoctionē conſideramus. nihil itaque eſt hac ſententia probabilius. Quod tamen ne concederent barbari medici, varia morbi ex materia pendentis tempora cōmenti ſunt, alia vocantes tempora eſſentiæ morbi, alia ſymptomatum, alia concoctionis ac cruditatis. Horum ſententia eſt: nonnunquam morbum in vno eſſe tempore, principio, (gratia exempli) incremento, ſtatu, aut inclinatione: ſymptomata uerò in altero, diuerſo ab illo, in quo morbus eſt. nonnunquam etiam ſymptomata augeri, & morbum ſedari, aut cōtra: & morbum etiam ſedari, & concoctiones creſcere. quin potius dicunt, morbi ſalubris in ſua eſſentia acerbiſsimam partem eſſe principium concoctionis. hominem præterea ſemper mori in acerbiſsima parte morbi & ſymptomatum: tamen nonnunquam in principio, aut incremento, concoctionis ſcilicet,

Morborũ tempora dierũ numero diſtingui non poſſunt.

Tēpora morborũ cōcoctione ſunt diſcēda.

Quorundam ſententia uaria tēpora ſtatuentium.

aut contrarij. quæ enim, dicunt, acerbior morbi pars, quam quæ vita priuat? quod verò in principio & incremento mors contingat, Galen. 3. De criſibus, & inumeris aliis in locis docet. hæc igitur omnia ita interpretantur. Præter hæc vocant etiam in ſuam ſententiá Galenum. (non enim qui ab illo intelligant ſe recedere, ita docent: ſed qui acutiſsimè ſe putent interpretari libro 2. Aphoriſm. comment. vbi. 29 ita dicit: Vt affectiones ipſas ex quibus hæc fiunt, in vigoribus neceſſe meliores eſſe, in ijs qui ſeruandi ſunt. Hactenus in Aphoriſmo tertio de ratione victus in morbis acutis cõment. vltimo: Nam ſæpius (inquit) affectio ipſa, qua laborant, mitior quidem exiſtit, ſed ſymptomata augentur, vt in phlegmone obſeſsis particulis, quo ipſe inquit modo: cùm pus conficitur, tunc dolores ac febres accidere magis, quam eo iam confecto. Sæpius autem mutuis exultant incrementis diminutionibusque ſymptomatum magnitudines, & ea, quæ affectionis eſt. His rationibus & Galeni autoritate, vt illis videtur, permoti, dicunt ſymptoma non creſcere creſcente morbo, neque concoctionum incremẽta: verùm ipſius affectionis incrementum indicare: ſed triplicia eſſe tempora morborum quaſi verò eiuſdem morbi tres poſsint eſſe ętates, ac non potiùs vnica ſit, aut quaſi ipſa ſymptomata non inſequantur morbum, vt umbra corpus. Quare non ſolum oportet à morbo ſymptomata fieri, ſed & cum morbo creſcere, & minui. ergo tempora morbi ipſius ſunt mutationes, vt diximus, nam & illius ętati: tamen nulla re meliùs quàm concoctione diſtinguuntur. nam vt concoctio materię procedit, ita morbus augetur. Eſt uerò idem, ſi ex ſymptomatum mutatione iudices. (quanquam hæc eſt difficilior dignotio) nam circa initia & fines, in principio, inquam, & declinatione morbi, omnia ſymptomata ſunt imbecilliora: cùm vigent morbi, ſymptomata ſunt fortiora, ut dicitur in Aphoriſm. Igitur morbus materiæ, à qua genitus eſt, inſequitur mutationes: & ſymptomata cum morbo cuius ſunt, mutantur, ad crementum aut decrementum inclinantia. quare ſimul oportet hæc omnia præcedere, & tempora unica eſſe morbi, neque ſymptomatum, neque concoctionum ſunt tempora propria: ſed utraque indicant morborum tem. Hac temporum multitudine nullũ eſt magis barbarum inuentum. in quod prauus intellectus uerborum Galeni illos coniecit. fuiſſent multò ingenioſiores, difficilium ſententiarũ, (ſi quæ tamen earum quæ ab illis proponuntur eſt difficilis) ſenſum inueſtigando, quam mõſtruoſis diuiſionibus artis nitorem fœdando. Nam quod primo loco propoſitum eſt, ex ſecundo Aphoriſmo, non eſt difficile, ſi ſemel intellexerint, aliud ſignificare, morbum eſſe meliorem, aliud remiſsiorem, ut & aliud, eſſe deteriorem, aut intenſiorem. intenſiorem enim, aut remiſsiorem dixerit aliquis recte, ex graduũ multitudine, aut modo quo eſt in ſubſtantia: (aut utcunque aliter placet, modo id quod dico non te fugiat. nõ enim phyſicam quæſtionẽ tractamus modò, ſed aliò properat ſermo) meliorẽ, aut deteriorem non ex intenſione morbum dicimus, ſed ex periculo, quod infert. Morbus ergo, ut ad rem ueniamus, in principio morbi

Reprobatur prędicta opinio ab autore.

Obiecta ſoluũtur

ſalubris

alubris minor est, & vsque ad uigoris tempus perpetuo crescit, tamen periculi tunc habet non nihil qm̃ nondum constat, quò sit morbus euasurus. deinde habet periculi nihil, si ut oportet omnia circa ægrotantem fiāt Galenus in comment. ita dixit. ἀλλ' ἐπί γε τῶν σωθήσεσθαι μελλόντων πολλῷ βελτίων, ἢ ἐν ἀρχῇ τοῦ νοσήματος, dictioni huic ἰσχυροτέρα non reddit, vt contrariũ ἀσθενεστέρα, hoc est *mitior*, vt Hippocrates in sequenti Aphorismo, sed βελτίων, hoc est *melior*. Non ergo contradicit suæ sententiæ: (sua enim est plenè) nam tempora non ex bonitate aut malitia, sed magnitudine aut paruitate proficiscuntur. Quid ad illud, quod ex tertio De rõne victus in morbis acutis adducebatur? an eodem modo dicendum est; Partim eodem modo, partim aliter dicendum est. proinde ex illo commentario, omnia quæ difficilia videntur, huc transferam. ὅταν ἐλπίζῃ τὴν δύναμιν αὐτῶν ἐξαρκέσαι εἰς τὴν τοῦ νοσήματος ἀκμήν, ἥτις ἐνίοτε ἅμα τῇ πέψει γίνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν κατὰ θώρακα καὶ πνεύμονα· πεφθέντων γὰρ τῶν ἐργαζομένων τὰ πάθη χυμῶν, εὐθέως ἀναπτύουσιν. ἂν δὲ ἄρξωνται μόνον πτύειν οἷα δεῖ, κατ' οὐδέτερον ἔτι τῶν τρόπων ἡ νόσος αὐξηθήσεται, οὔτε κατὰ τὴν διάθεσιν, οὔτε κατὰ τὰ συμπτώματα, πολλάκις γὰρ ἡ μὲν διάθεσις αὐτὴ, καθ' ἣν νοσοῦσιν, ἐπιεικεστέρα γίγνεται. τὰ δὲ συμπτώματα αὐξάνεται, καθάπερ ἐπὶ τῶν φλεγμαινόντων μορίων. id est, *Cùm sperauit* (pendet sermo ex prioribus) *vires suffecturas vsque ad morbi vigorem: qui aliquando simul cum concoctione fit, vt in morbis thoracis & spiritus. Cùm enim cocti sunt succi, qui passionem fecerunt, statim spuunt si autem incipiunt solùm spuere qualia oportet, nullo adhuc modorum ægritudo augebitur, neque secundum dispositionem, neque secundum symptomata sæpe enim ipsa dispositio qua ægrotant, benignior fit: symptomata autem crescunt, quemadmodum in inflammatis particulis*. Hæc est tota dictio Galeni Quod primo loco dictum est: Vigor qui aliquando concoctione consistit; ita interpretamur. non quod in omnibus morbis, in quibus concoctio spectatur, non ita contingat, dictum esse: sed quod non in omnibus spectetur. non enim in lapide renum, colico, aut aliquo tali affectu status concoctione cognoscitur: sed symptomatum grauitate. in morbis autem thoracis, vt ille subdit, (quod exemplum docet nostram interpretationem esse ad mentem autoris) sẽper uigor cum concoctione consistit. Iam uerò illud, quod de exacercerbatione accidentium & symptomatum dictum est, eodem modo intelligitur, ut quod in Aphorismis dicebatur. nõ enim exarcerbari symptoma & affectum esse minorem dixit sed ἐπιεικεστέραν *mansuetiorem, benigniorem*, aut *meliorem*. nam hæc omnia dictio designat. Est ergo ac si dicat: crescẽtibus symptomatis aliquando morbum fieri benigniorem, cęterùm nõ minorem. Sunt quidam uerbo tenus Galeni discipuli, qui tempora morborum non concoctione potissimum distingui contendunt: aut cõcoctionẽ, quæ apparet in excrementis non sufficere. hac præcipuè ratione, quod nullum in concoctione signum inclinationis uideant. negant enim ijdem, ex urina spectari posse signum aliquod inclinationis. Verùm lubet hos interrogare, si vrina apparet flaua, & multo contento albo, leui, *Quorundam opinio, concoctionẽ non sufficere ad*

Qq & æqua-

omnium temporũ distinctionem. Reprobatur.

& æquali plena, quod tempus morbi significet, an non statum? ego quidẽ arbitror. num in sanitate integra talis erit? minimè. Nam alia est optima vt in ægrotante: alia vt in sano homine. Qua ratione differt ab illa, quæ in sano est optima? quantum ego intelligo, contenti copia minor erit, & color non tam igneus, sed subrufus aut subflauus. ita ne? ergo necessariò ab ea dispositione, quam in statu esse diximus, versus salutem, toto tempore inclinationis copia contentorum minuetur, & color ad mediocrẽ accedet, si intensior est mediocri, remissionem; si remissior, intensionem recipiens. Nam quanquam optimæ concoctionis signa in statu sint: tamen dum appareat album, læue, & æquale sedimentum, etiam si color naturalis non sit, est status. imò verò rarissimè aut nunquam fieri posse arbitror naturalem colorem in febris summo vigore. Inuenimus ergo iam in vrina signum concoctionis, quod inclinationem significat: quod scilicet color tendit versus mediocrem, & quantitas contentorum minuitur. nã quã quam hoc vltimum ad quãtitatem eorum, quæ cocta sunt, pertinere, potius quam ad concoctionem, possis dicere: sed illud de colore, quod necessariò accidere monstrauimus, ad concoctionem spectat. quod si illud nobis vitio das, quòd rem à Galeno nullibi scriptam enarremus: dabis perinde tũ tio ipsi Galeno, quod inuentis Hippocratis multa addiderit. Argumentãtur etiam, qui illius sunt sententiæ, quæ temporum multitudinem inuehit; in multis febribus nullum esse principium concoctionis, aut cruditatis. proponuntque eas febres, quas Galenus dicit statim ac incipiunt, vigere, & eas febres putridas, quæ prægressis diarijs fiunt: & has omnes dicunt incipere à materia cocta. admittunt enim fieri posse ut morbi materia cocta à principio sit. & locum illud Galeni ex capite decimo primi De differentia febrium, quo ita scriptum est: Magnum uerò atque mentione dignum indicium concoctionis in primis vrinis, nũquam apparet per huiusmodi febres (est sermo de putridis) excepta commutatione ex dictis, (supple, ephemeris febribus) ita interpretantur: in febribus illis, quæ putridæ cum sint, ex diariis fiunt, primas vrinas coctas apparere. Neque id, dicunt, sine ratione. nam quòd sit putrida ex diaria, argumento est, succos non esse adeò prauos, coctuque difficiles. nam si tales forent; ipsi cœpissent putrescere ex causa procatarctica, spirituum inflammationem non expectantes. Ex his itaque colligunt, principium etiam aliquando deesse concoctionis aut cruditatis. tamen essentiæ morbi principium, vt neque incrementum, non putãt deesse, sed præ breuitate non sentiri. Tamen hac disputatione videntur mi hi homines ignorare naturam illius concoctionis, quam in morbi materia expectamus. fortasse enim putant, concoctionem solam esse, monstratum tamen à nobis est in superioribus, esse concoctionem quandam suppurationi similem, quæ partim est concoctio, partim putrefactio: aut, vt clariùs dicam, motus quidam vriusque particeps. Igitur quod aliquis, antequã in morbum incidat, bonos succos habuerit, nihil refert, vt in principio non habeat obscuram concoctionem. Nã hoc ipsum coqui putrescere est

In multis febribus nõ esse principiũ cõcoctionis aut cruditatis dicunt, qui uaria tẽpora statuunt.

Refutatur.

Igitur

igitur si putrescit, habet incipiẽtem putrefactionem. alioqui, quia optimus succus est, prolabatur statim ad vltimam putrefactionem. Quòd quidem citiùs aut tardius in pus vertatur, facere potest sanguinis modus; sed vt perfectũ pus fiat, sine prioribus alterationibus non potest. Igitur siue febres sint in iis, quæ statim vigentes appellãtur, siue ex diarijs febribus fiãt: si pendent ex succo, quem coqui oportet, necesse est, vt ab obscura concoctione ad manifestam, & à manifesta ad perfectam progrediantur. Nã omnis alterationis motus per intensionem fit à remissioribus gradibus ad intensiores. fieri verò potest, vt tam uelox motus fiat, vt priores alterationes breuissimo tẽpore prætereantur, ac proinde medici dicant à materia cocta morbum incepisse. non qui ignorent, fieri non posse, quin concoctio illa per medias alterationes decurrat, sed qui videant in principio coctas vrinas apparere, ut principium dicitur de primo & secundo & tertio diebus. ita igitur fiunt ἀκμάζοντες siue statim vigentes, in putridis, quæ diarias cõsequuntur. proinde dictum est, coctas vrinas apparere in principio, quòd solet medicus uocari primo die febris. quæ si à diaria inceperit, uidebit primo die vrinã coctam: tñ secundo die rursus redditam crudiorem, cum scilicet iam putrida est. nam cum cocta apparuit, erat diaria; sed erat quodãmodo principium putridæ, quia ex illa putrida citra intermissionem generatur. nulla enim ratio est qua possis persuadere, in uero principio ipsarum putridarum, fieri posse coctam vrinam. Nã, etsi reliqua dicantur benè: Sed nunquid putas febri diariæ non posse succedere putridam ex pessima putredine pendentem? At ego vidi sępius leuissimas febres putridas, quæ sua sponte generãtur, & alias, quæ non sine causa procatarctica, grauissimæ tamẽn producuntur. Est igitur illa tua argumentatio admodum leuis, quæque nihil habet quod ipsis operibus verè respondeat. Sed hæc quæstio nihil iam desiderat, quod in alijs quæ cum ea sunt ualde coniunctæ partim explicitum non sit, partim explicandum. quare huius hic esto finis.

De temporibus, quibus finiuntur morbi. C A P. V I I.

QVI à morbo liberantur, necessariò percurrũt quatuor tẽpora, que madmodũ à Galeno scriptum est, & ab Aetio libri quarti c. vigesimo. Cum. n. morbus, ut paulo suprà monstratũ est, suam habeat periodũ, & suas ætates: & cum salus accidit, necessum sit finitũ esse morbum: cõstat illum omnes suas ætates compleuisse. Quanquã & hoc ipsum videtur non nullis falsum, dicentibus: posse febrem aliquam ope medica in incremento, aut etiam ipso principio intercipi, vt homo superstes maneat, tamen ipsa febris statum non attigerit. siquidem Galenus nono Method. gloriatur, se missione sanguinis iugulasse febres: quod proinde ita dicitur, quod febris citra remissionem repentè cessauerit. Proponunt etiam ægrotantem in principio ægritudinis, cuius materia tota turgens sit: hac educta, constat fore, ut febris cesset. tamen in principio erat adhuc; ita enim *Quorundam opinio.*

in hypoteſi proponebatur. His adducti argumentis, ſententiam Galeni interpretantur de morbis, qui ſuapte natura ſoluuntur, non de his, qui intercipiuntur medicis inſtrumentis. Cæterùm ego, qui in intenſione qualitatis, quæ morbus eſt, quatuor temporum eſſentias conſtitui: non dubito quin morbus omnis, ſiue ſuapte natura ſoluatur, ſiue operante medico, quatuor tempora percurrat. Nam qualitates, quæ intenſionem accipiunt, cùm ſemel cœpere intendi, per remiſsionem corrumpuntur. atqui eadem ratione monſtratur, inclinationem eſſe neceſſariò, etiam poſt criſes optimas, etiam ſi posſint præ breuitate non ſentiri. Medica remedia non poſſunt morbum in medio curſu reprimere: poſſunt tamen ſequentia tempora breuiora facere. atque tantò breuiora, vt omnino ſine remiſſione videatur ſublatus morbus. itaque hæc non poſſunt morbos conſtitutione omni priuare, ſed poſſunt ipſos illegitimæ conſtitutionis facere, atque id faciunt quotidie. Neque aliam cauſam eſſe putauerim, quod tam rarò in morbis criſes conſpiciantur, quam ipſa medicorum remedia, quæ morborum curſus interturbant. atque ita (ut à Galen. dictum eſt lib. De optima ſecta ad Thraſybulum cap. 48.) præſcindi poſſunt morborum tempora auxilijs medicis, id eſt tantum contrahi, vt ſine ſenſu effluant. Quod ſi à Galen. lib. De totius morbi tem. capit. 6. dictum eſt, inclinationem neceſſariò ſentiri; verum eſt, de inclinatione quæ accipit vltimam criſis partem, puta euacuationem: ſed non aliter. nã poſt criſim optimã ſemper inclinatio latet ſenſum. Hinc igitur manifeſtum iam fit, ſi morbus ſaluber percurrit quatuor tempora; neceſſariò ſalutem inclinationi ſuperuenire.

Autoris ſententia.

Cęterum mors poteſt aut in principio, aut in incremento, aut in ſtatu fieri: in ſola inclinatione non poteſt, ut nomine horum temporum uniuerſalia intelligantur. nam in peculiaribus omnibus moriuntur ægrotantes. Cùm enim triplex cauſa mortis ſit, aut ſuffocatio caloris, aut uehementia morbi, violenter ſubuertentis uirtutẽ, aut facultatis imbecillis reſolutio: qui ex ſuffocatione moriuntur, in principio; qui morbi violentia, in incremento & ſtatu; qui facultatis reſolutione, in inclinatione moriuntur. quo fit, vt non tantùm dies mortis ex arte dierum criticorum inueniri poſſit, ſed & hora, quemadmodum nos docet acutiſſimè Aetius prædicto lib. capite quinquageſimo ſexto: ex conſideratione ſcilicet horæ illius, qua ægrotans ſolet in paroxiſmis fieri ſe ipſo grauior. quod perinde eſt ac ſi dicas: moriturum ægrotantem in ea hora, quam in pręcedentibus acceſſionibus moleſtiſſimè tulit. Accedit altera coniectura non leuis, ex morbi natura & facultate. Nã ijs qui internis inflammationibus ægrotant, aut morbis pẽdentibus ex multis ſuccis craſſis, & tenacibus; timendum maximè eſt à principio: iis uerò qui febribus vehementisſimis, timendum eſt à vigore: ijs qui per totum morbum uirtutis exolutiones, & syncopas perpesſi ſunt, timendum ab inclinatione. Cæterum hæc videmur præter inſtitutum dixiſſe, qui controuerſias medicas dirimendas ſuſcepimus. quare ad totius morbi inclinationem reuertamur. in qua conſtitutum controuerſia eſt, An poſ-

In declinatione vniuerſali mors euenire nõ poteſt ex Galeno.

fit aliquis mori. negante Galeno loco prædicto, atque sententiam suam cōfirmante argumentis: alijs verò fieri posse, ut ægrotantes in inclinatione moriantur, conantibus suadere his argumentis. Fieri potest, ut facultas vna naturalium constans sit, alijs imbecillioribus redditis. Nam & in ventriculo id apertè conspicitur, & instrumentis alijs nutritionis. in illis scilicet sæpe alterans facultas fortis est & expultrix debilis. Constitue igitur in venis ita fieri, atque sic intelliges ratione, aliquem in inclinatione totius morbi posse mori. Nam quò aliquis morbum euadat, non satis est, materiam coctam esse, sed oportet coctam expelli. quod si fieri non potest, peribit ex retētione materiæ morbi, alioqui coctæ. quod si in venis id fieri posse negas, vt scilicet tam fortis alterans sit, vt perfectè commutauerit, tam debilis verò expultrix, vt neque paulatim possit expellere, quatenus expurgando corpori sufficiat: præter rationem negas, quod, vt dixi, in ventriculo & intestinis solemus experiri. Sed finge morbum esse thoracis, in quo concoctio est naturalis, & expulsio animalis facultatis: quæ cùm tam diuersæ potentiæ sint, nil mirum, si vna sit firma, & altera imbecillis. præterea si facultate admodum debili aliquis attigit inclinationem: quid prohibet à sola dissolutione facultatis, et morbo victo, ægrotantem dissolui, vt in declinatione peculiari fit, cùm feruor iā est remissior? His argumentis nōnulli ita respōdent, sententiā Galeni interpretantes: Fiei non posse, vt ægrotans moriatur qui in inclinatione iam sit si omnia à medico vt oportet per agantur. cæterū siquidquam omittatur; fieri posse vt intereat. itaque in hypotesi prioris argumenti debere medicum vti expurganti medicamento. vt quod natura non mouet, ipse moueat. quod si non fiat, moriturum ægrotantem: neque quidquam aduersus Galenū inde haberi, qui medico omnia agēte vt oportet, ægrum mori posse negauit. Sed vt verū fatear, hæc interpretatio mihi non placet, neque responsum. Nam quanquam Galeno dictum sit: nullum mortis genus tunc accidentis excogitari posse, prætérquam ex errore: nomine erroris non intellexit defectum medicorum auxiliorum, sed peccatū aliquod in victu. Nam aliter non video, quod discrimen sit inter declinationem, & reliqua tempora. in nullo enim tempore morbi salubri potest æger mori, ipso nil deliquente in victu, neque assidentibus, & medico operante vt oportet, Si igitur hæc eadem ad securitatem in inclinatione requiruntur, quid interest inter illam & alia tempora? Nos proinde aliter intelligimus, nempe fieri non posse, ut ægrotans moriatur in inclinatione, si medicus uictus rationem ut oportet præscripsit, etiam si ab auxiliorū usu desistat. sed si aliquod in uictu peccatum committatur, nil difficile est ægrotantem mori: id tamē non fit ui morbi, sed ex errore. Igitur interpretamur cum ipso Galeno; nullum posse, mori ui illius morbi, in cuius inclinatione est constitutus: fieri tamen posse, (ut in hypotesi agumēti demōstrabatur) ut cocta integrè materia sit, homo tamen morbum nunquam effugiat, neque sanitati restituatur. Nam etiam si materia cocta perfectè sit (ut perfectè coquitur in morbis) tamen morbus non inclinat, usque dum materia

Quorundam sententia, mortem in declinatione posse contingere.

Quid quidam prædictis respōdeāt.

Quid autor dicat.

incipit euacuari. Constat enim in statu esse materiam summè coctam. ergo euacuatio est, quæ detrahit morbi vigori, non concoctio. qui itaque moreretur materia perfectà cocta, sed tota retenta ex debilitate expultricis; in summo vigore moreretur, non in inclinatione. nam nulla materia, euacuata non potuisset morbus inclinare. Sed quanquam hæc ita dicantur. nondum difficultatem absoluimus. Galenus enim non tantùm negat, in inclinatione posse mori ægrotantem, sed & cocta materia. Hoc nonnulli de quacunque concoctione manifesta intelligunt dictum. ego verò non ita, sed de perfecta, quod docet Galenus secundo Aphorismor. commentar. secundo dicens: rarò quidem, sed nonnunquam mori laborantes morbis acutis, quos medici meritò prædixerant conualituros. quos constat habuisse concoctionis signa, siquidem medici meritò futuram salutem prædixerāt. Tamē concedendum est cocta materia saltem perfecte, mori non posse ægrotantem violentia illius morbi, siue in inclinatione sit, siue secus. quare censeo dicendum, cùm cocta iam integrè materia est nullam esse rationem inducendæ mortis, nisi morbus retentione materiæ in deteriorem alium morbum permutetur. quod si fit, ægrotans non iam in inclinatione prioris, sed in principio incrementò ve morietur sequentis morbi. Vt si fingas pleuriticum materiam ad concoctionem deduxisse, cæterum ex debilitate facultatis animalis non posse ipsam expellere; fiet, ut nouam, retenta materia, patiatur putredinem, & impetum faciat, aut in pulmonem, aut in cor, aut in membrum aliquod aliud præcipuum. quo facto constat ægrotantem mori in principio pulmoniæ, si in pulmonem irruit, non in inclinatione pleuritidis. Atque, quantum intelligo, hac ratione facillimè quod in hac quæstione erat, diluitur.

Gal. mēs plene enatur.

De constitutione legitima morborum.
CAP. VIII.

FRVSTRA nos Hippocrates docuerit, ex constitutione posse tempus status prænosci in morbis, nisi quæ sit temporum totius morbi proportio, deciderimus. Atqui, solet esse tam multiplex, vt videre licet apud Galen. tertio De crisibus, ut nonnullis morbis multò maius sit principium reliquis omnibus temporibus, in alijs, incrementum plurimum producatur. Sed animaduertendum est, non posse nos inuenire vnam quādam proportionem, quæ morbis omnibus conueniat. siquidem mouentur multi illegitimè. Tamen motis legitimè omnibus est quædā proportio legitima, quā in præsentia requirimus. illegitimæ. n. utpote infinitæ, non possunt arte cōprehendi. Mouētur verò legitimè illi morbi, qui circa irritamentū aliquod, aut causam quæ remoretur, suum peragunt fatalem cursum. Atque hi omnes proportionem hanc seruant, ut principium totius morbi æquale sit, duobus sequentibus temporibus, & tempus ipsum principij duas partes

Proportio tēporum in morbis qui legitimè mouētur.

tes habeat æquales, quas ſeparat dies, in quo primum apparent ſigna concoctionis obſcuræ. id quod apertiſsimè dixit Galenus primi De criſibus capite vltimo, his verbis: Nam ſi ad hoc reſpexeris, nihil ampliùs difficile inuenire, ſi tot primi dies iam abſceſſerint, quo die primùm talia apparent, quot ſuperſunt vſque ad manifeſtam concoctionem. inde autem aſcenſus incipit. Hæc Galen. ex quibus patet, à prima aggreſſione morbi tantum eſſe temporis vſque ad diem, quo primùm apparent ſigna concoctionis obſcuræ, quantum ſupereſt vſque ad finem principij totius, quo apparent ſigna concoctionis manifeſtæ. Quod uerò à primo die incrementi vſque ad iudicium tantum exactè ſuperſit, quantum à prima aggreſſione vſque ad eum diem anteceſsit, docuit Hippocr. quarto Aphoriſm. ſeptuageſimo primo, dicens; Quibus ſeptima iudicatur, iis nubecula rubra quarto die in vrina apparet. nam quartus dies eſt medius, & commu nis primo & ſeptimo, talis autem nubecula eſt in fine principij, & in principio incrementi. Quod magis explicuit Galen. in comment. dicens; Nam ſi quarto die fiat æquale tempus priori, id quod ſequitur aſſumens, non eſt impoſsibile, ut iudicationem oſtendat, in undecimo autem apparens, non mihi admodum uidetur tribus ſolis egere diebus, ſed etiam pluribus. (paucis interpoſitis) cui igitur in ſeptimo apparuit, hic quatuordecimo fuit iudicatus. His uerbis declarauit conſtitutionem legitimam. quoniam uerò illegitimæ fiunt pleræque conſtitutiones, addidit: Cui autem in decimoquarto, hic uigeſimo: apparuit etiam cuidam alteri in undecimo, qui uigeſimo fuit iudicatus. Dignoſcendi igitur conſtitutionem morborum, qui mouentur legitimè, facillima ratio eſt, ex computatione. Si verò motus fiat illegitimus, perpendendæ reliquæ omnes cauſæ ſunt, uidendumq; num ex occaſione aliqua à die quo ſigna occultæ concoctionis apparuerunt, aut etiam à die quo apparuerunt ſigna concoctionis manifeſtæ, motus cœperit aut uelocior, aut tardior fieri. Nam ſi tardior fit, prorogatur tempus, plus quàm in legitima conſtitutione. ſi uerò fit uelocior, anticipat plus quàm in illa. factum uerò eſſe velociorem aut tardiorem motum, oſtendunt acceſsiones, & anni tempora, & quæ ſuccedunt circuituum incrementa, & reliqua omnia, quę ab Hippocr. in Aphoriſmo comprehenſa ſunt. Nam ſinge ægrotantem aliquem ſeptimo die habuiſſe nubeculam rubeam, ſi neque ipſe permutet quidquam in victu, neque ea quæ perpetuò nos alterant, permutentur, neq. interiùs noua aliqua portiuncula ſucci aut acrior, aut lentior, moueri incipiat: iudicabitur ille homo decimoquarto, & interim acceſsiones, aut ſuccedẽtia circuituum incremẽta eandẽ ſeruabunt proportionẽ cum principio. non quidẽ ꝙ acceſsiones non anticipabunt morbo tendente ad uigorem, & cunctabuntur in inclinationes: (eſt enim illud creſcentis, hoc decreſcentis morbi ſignum) ſed ꝙ hæc omnia eam proportionem ſeruabunt, quæ cœptam à principio morbi uelocitatem aut tarditatem non uideatur corrupiſſe. Si uerò cœpit hic calidioribus diebus febricitare, atque (ita ut fit) ſeptimo die, permutata ſit

Cum motus morbi illegitimus eſt, quid aduertendũ

aeris temperies repente, aut ipse (uita manus) aegrotans fit in domum aliá deportatur: si aer ambiens cum frigidiori permutatur, timebimus meritò, ne morbus usque ad uigesimum prorogetur: si cum calidiore, sperabimus soluendum esse in undecimo. eodem modo, si quidquam aliud in uictu permutetur, aut medicus euacuationibus, aut cessatione ab euacuatione consueta aliquid alteret. Diximus itaque quae sit constitutio legitima, & quae sit ratio dignoscendi & legitimam, & illegitimam constitutionem. Ceterū possit aliquis argumentari aduersus, ea quae modò diximus, hac ratione. Dies indicantes nō aliter indicant criticos, quàm per signa cōcoctionis ut gratia exempli, quartus est index septimi, quia cùm crisis est in septimo euentura, concoctio manifesta incipit apparere in quarto. Sed intra vigesimum diem, omnes quaternarij sunt proximè sequentium quaternariorum indices, vt licet colligere ex Hippocrate & Galeno: atqui hoc, in motu morbi legitimo, (praecepta enim non sunt de illegitimis) igitur vt cùm apparet concoctio in quarto, iudicium fit in septimo; ita cùm in septimo apparet, fiet in vndecimo; & cùm in vndecimo, fiet in quatuordecimo; & cū in quatuordecimo, in decimoseptimo: & cùm in decimoseptimo; fiet in vigesimo. ita enim sese indicāt. Quod ex Hippocrate colligitur apertè, qui secūda particula Aphoris. vigesimoquarto haec scripsit: Septenorum quartus est index, est autem & vndecimus contemplatione dignus; ipse enim quartus est secundae septimanae. Rursus verò cōtemplatione dignus etiam decimusseptimus: ipse si quidem quartus est a decimoquarto, septimus verò ab vndecimo. Galenus in comment. Indices, inquit, & θεωρητάς (vertūt plerique *contemplabiles*) solet Hippocrates nominare dies, in quibus aliquod signum apparet futurae indicationis. primum itaque quaternarium septimi diei, si quis ab initio numeret, indicem esse ait, vndecimum autem decimi quarti. eadem ratione & decimus septimus vigesimi est index. Ex his ita duco argumentum; Decimus septimus est index vigesimi, ergo decimiseptimi index est decimusquartus nā aliter fuerit vndecimus, sed vndecimus est quatuordecimi. igitur decimusquartus decimiseptimi. rursus vndecimus est quatuordecimi, ergo septimus vndecimi. Nam quartus, qui solus supererat, est septimi. ergo est quartus septimi, septimus vndecimi, vndecimus quatuordecimi, quatuordecimus decimiseptimi, hic vigesimi. Monstratum igitur est, intra vigesimum omnes quaternarios esse proximè sequentium indices. Quare si, cum iudicium futurum est in decretorio, incipit in indice concoctio apparere; non potest esse legitima & perpetua ea proportio, quam paulò antè diximus. Sed pro solutione notandū est; dies indices cōcoctione indicare iudicia futura in criticis, magis quā re alia quapiā, sed non proinde necesse esse, vt indicante primum appareat concoctio manifesta, sed satis esse, vt fiat insignis aliqua mutatio. vt gratia exempli, si principium incremēti septimus dies est, & nubeculam habet rubrā, morbusque est soluendus in decimo quarto. vndecimus omnino habebit insignē aliq mutationē in cōcoctione; vt ꝑ nubecula rubea albā aut

Quae aduersus dicta obijciantur.

Soluuntur.

pro hac appendiculum. quòd enim hæc sit Galeni mens, inde intelliges, quòd tertij De crisibus capite quarto animum præcipit intendere in insignes mutationes, quæ circa cōcoctionem per singulos quaternarios contingunt. quasi non illud vnū oporteat considerare, an concoctio appareat, sed & insignes in ipsa mutationes.

De morbo regio ante septimum febris diem facto.

C A P. IX.

HIppocrates quarta particula Aphorism. sexagesimo secundo, de significatione quę ex morbo regio in febribus accipitur, ita scripsit; Quibuscunque in febribus morbi regij ante diem septimū accidunt, malum. Cui sententiæ multi autores non contemnendi tentauere cōtradicere. inter quos Plinius libri decimisexti capite duodecimo ita inquit: Morbum regium in oculis præcipuè mirari est, tenuitatem illam densitatemq; tunicarum felle subeunte. Hippocrates à septimo die in febre mortiferum signum esse docuit: nos scimus vixisse aliquos etiam ab hac desperatione. hæc Plinius. In qua dictione illud primò considerandum est: quanquam in omnibus ferè codicibus ita scriptum reperiatur, tamen proculdubio vitiatum esse locum, legendumq. non *à septimo die*, sed *ante septimum diem*. Auerroes libro quarto capite quadragesimo tertio ita scripsit: Quia dicit Hippoc. Ictericia ueniens ante septimum diem in acutis febribus, malum est: reprobatum est experientia in omnibus nostris terris. & si ueniat in quintam diem, laudabile multùm est, uiua ratione, & maximè in temporibus calidis. & hæc est sententia collegiorum medicorum omnium. Persarum, & Indiæ maioris, & pro maiori parte illorum de Vandalisi. & possibile est quòd illud quod dixit, in Græcia locum habet. Auicenna etiam Fen secunda quarti insinuat; ex celeriùs facta concoctione posse ante septimum diem regium morbum fieri sine malo. Quoniam igitur tot autoribus visa est hæc sententia displicere: omnes qui in loci illius enarrationem incidunt, illic consistentes, multos eosque uarios interpretationū modos excogitauerunt. qui tamen nondum mihi videntur (fortasse ex ingenij mei tenuitate) rem ipsam attigisse. quare tentandum est illam, si fieri potest, distinctiùs explicare: notandumque ante omnia, (quod alii etiam rectè notant) Hippocratem non dixisse regium morbum ante septimum diem esse signum mortale: sed malum. interest verò multùm, cùm ab Hippocr. dicitur κακὸν aut θανάσιμον. Quare nō est quod quemquā perturbet, quod Plinius dixit verè, & est experimento confirmatum; multos præcedēte etiam hoc signo superesse. cùm maximè neque si mortale foret hoc signum, necesse esset omnes ex illo interire, sed plerosque. Accusandus tantùm Plinius est, quòd parum perpendens vim & energiam uerborum Hippocratis, quod ille dixit *malam*, ipse *desperationem* appellauit. non

De morbo regio Hippoc. sententia.

Plinij sententia.

Auerrois sententia.

Auicennę sententia.

Autoris sententia ad mentē Hipp. explicandam.

Igitur mirum si multi malum hoc euadunt. Sed illud vnum in controuersia relictum est:nunquid cùm ante septimum diem fit,perputò sit malum, an posit nonnunquam ex bono fieri.Nam & hoc etiam asserit Auerroes, fieri nonnunquam vtiliter in quinto. confirmatque illud ratione hac,qua nulla est in tota hac tractatione fortior.Si qua ratione morbus regius ante septimum diem esset malus,qui verò septimo aut post illum,non ita id esset;quoniam in septimo fieret per crisim,& ante illum per symptoma.Sed si morbus peracutus exactè sit,in quinto die, & nonnunquàm ante illum facit iudiciales euacuationes. ergo potest in quinto morbus regius vtiliter accidere. Aut dicito, cur septimus dies sit breuissimus terminus morborũ, qui possunt morbo regio terminari.Respondent nonnulli, quandoquidē materiam morbi regij necesse est esse crassiusculam. nam si tenuissima esset,latenter expiraret. Præterea necesse est, facultatem quæ permutatione curat,non adeò multùm esse morbo potentiorem. nam si esset,egereret morbi causam extra corpus. cùm verò materia est crassiuscula,& facultas non est multò potentior: rationi est consonum non posse morbum ante terminum acutissimorum iudicari.est verò septimus terminus acutissimorum. Cæterùm hi falsò assumunt:icteri materiam esse crassam, cùm ipsam constet esse bilem, quæq; si crassa foret, non posse (quod Plinius demiratur)in densissimas & tenuissimas tunicas subire.Addde,fieri posse vt tenuissima sit materia,tamen vt propter cutis densitatem nō expiret. Quod de robore virtutis supra materiam dicebatur, est multò improbabilius.nā robur quod illi perpendunt,est in expultrice: quod verò nos requirimus, in commutante facultate.Ridiculum enim, si quoniam natura non potest materiam extra corpus egerere in hoc tempore, argumenteris:non potuisse ipsam alterare ante hoc tempus. Igitur hæc ratio nihil attullit probabile. Sunt qui dicant,Hippocratem loco illo tantùm locutum fuisse de morbo regio,qui inflammationem hepatis consequitur. Quod argumentatur ex Galeni interpretatione,qui tres tātùm dixit posse esse morbi regij euenientis non ex iudicio,causas, scirrhum hepatis, aut obstructionem, aut phlegmonem.Scirrhus quia morbus longus est,non facit(dicunt)ante septimum diem icterum.obstructio, quemadmodum dictum ab eodem est quinto De locis patientibus,facit illum sine febre.Hippocrat.verò loquebatur illic de morbo rego in febribus. igitur superest unicam esse causam illius,putâ phlegmonem. hanc verò constat perpetuò esse malam. igitur ante septimum perpetuò est malus.Hi tam multis modis peccant;vt neq; sua ipsorum uerba mihi videantur intelligere.non enim intelligūt, se dum ita colligunt,petere idipsum quod est in controuersia constitutum. Nam Hippocrates apertè damnauit morbum regium ante septimum diem,indistincta causa.quare illud eis,qui ita sentiunt,monstrandum esset,(si quid possunt)morbum regium nunquam fieri ante septimum diem in febribus,nisi ex inflammatione,non Hippocratem loquutum tantùm fuisse de morbo regio ex inflammatione, Nam aliter teneutur continuò dicere, morbum

An cum morbus regius fit ante septimũ, perpetuò sit malum.

Quid quidā respondeant.

Refutantur.

Quid alij dicant.

Refelluntur.

morbum regium ex inflammatione hepatis ante diem septimum esse malum, post illum, non ita. tamen constat inflammationem hepatis nullo die esse vtilem. Iam verò conantur monstrare, putà cùm fit ante septimum diem, fieri ex inflammatione semper: argumentantur sumpto hoc principio, Morbum regium per crisim nunquam fieri ante septimum: tamē hoc ipsum est quod in disputationem veniebant. Igitur dum putant se nouum aliquod inuenisse, cōuincuntur, ne se ipsos intelligere, nedum alios. Quid igitur superest dicendum? Certè nihil aliud, quàm quod Auicenna. prædicto in loco dixit: Morbum regium cùm ante signa cōcoctionis fit, esse malum: cùm post illa, bonum. quod quidem non est regio morbum propriū, sed commune omnibus euacuationibus, & decubitibus. Quid igitur ad Hippocratem? nunquid accusandus est? Quidam respondent, Hippocratē loquutum esse de ijs, quæ magna ex parte contingunt. fieri verò ferè semper, vt febres, quibus ante septimum morbus hic superuenit, ad malum terminentur, idque experimentis esse confirmatum. Cæterùm hæc solutio mihi minùs placet: quandoquidem vulgaris est, quæque difficultatem effugit potius, quā dissoluit. nihil siquidem docet dignum arte rationali. Auerroes aliter interpretatus est, ne apertè carperet Hippocratem, scilicet vera illum dixisse de ijs quæ contingunt in Græcia, cæterùm in patria sua aliter contingere, propter calorem climatis. Sed, quantum ego opinor, Hippocrates non scribebat solis Græcis: & hæc si uera forent, oporteret à Galeno fuisse notata. falsò etiam dicit Græciam esse frigidiorem Boætica regione. Adde his, nō esse perpetuum, in frigida regione morbum regium ante septimum esse symptoma, vt neque in calidiori perpetuò est criticus: sed addendum hic etiam foret magna ex parte, quod doctrinæ totum nitorem detrahit. Nā fieri possunt in frigidissimis regionibus acutissimi morbi, & in calidissimis longissimi: vt & in media hyeme contingunt febres ardentes, in æstate quartanæ. Quid igitur nos tandem dicemus? quod audies. Perinde est, quod Hippocrates dixit his verbis; Quibuscunq. in febribus morbi regij ante diem septimum, malum: ac si dixisset, In febribus, ante diem iudicantem febrem, morbus regius, malum. dies septimus, quia iudicantiū est potentissimus, meritò pro exemplo positus est. Intellexere sanè Hippocrates & Galenus, morbum regium post septimum diem posse esse prauum, & ante septimum, bonum. Illud quidem dictum est à Galeno in cōmentatione sententiæ citatæ, hoc verò ab Hippocrate, quarto De ratione victus in morbis acutis context. decimooctauo his verbis; Nam in biliosa febre morbus regius cum rigore ante septimum diem accidens morbum soluit. Galenus in commentario neutrum dicit esse perpetuum, vt scilicet bonus sit, aut malus, ante septimum aut post septimum, sed quocūque eorum posse contingere. Igitur cùm hæc ab Hippocrate & Galeno ita dicantur: intelligendum est, Hippocratem in Aphorismo sub exemplo singulari instituisse vniuersalem doctrinam. quare cùm morbus regius superuenit febribus, non censeo intendendum esse in numerum dierum, sed con-

Quid respōdeat autor.

Quid pro Hipp. quidam.

Quid pro Hippocr. Auerroes.

Quid autor pro Hippocr.

coctionem,

coctionem,aut cõtrarium. Eſt Hippocrati antiquus hic mos:ſub exemplo ſingulari vniuerſalem aliquam doctrinam innuere. vſque adeò,vt nihil de euacuatione aliqua,aut regione per quam,aut re aliâ quapiam ſingulari dictum ab illo viro ſit, ex quo non eliciat Galenus vniuerſalem doctrinam. nam ſi dixit, In febribus non intermittentibus, ſi rigor incidat febre non deficiente,malum:ſi damnauit ſudorem, qui non ſoluit morbum:ſcire licet,neque de ſolo rigore,neque de ſolo ſudore illum loqui,ſed horum exẽplo docere,motum naturæ aduerſus ſuccos, qui morbum non ſoluit,malum eſſe.Ita hic quod de morbo regio dicitur,& de ſeptimo,neque de ſolo morbo regio,neq. de ſolo ſeptimo dictum intelligo, ſed de euacuatione quacunque,quæ ante diem criticum morbi fit. Nam quanquam quintus, quartus,ſeptimus,decimusquartus,& vigeſimus omnes ſunt critici:tamen non omnes omnibus morbis,ſed vnicuique ſunt ſui dies indicantes,& vnicuique eſt ſuus iudicialis,iuxta propriam conſtitutionẽ.nam ſtultum fuerit in quartana,conſiderare quintos,ſeptimos aut nonos,& in cauſone centeſimos.Igitur colligendum hinc eſt,quemadmodum morbus regius ante ſeptimum,in morbo cui ſeptimus eſt iudicialis, malum; ita ante quintum, in morbo cui quintus,& ante quatuordecimum,in morbo cui quatuordecimus.Sed hæc quæſtio non exigit maiorem interpretationem.

In quibus morbis magis vtantur medici prædictione,in acutis,an in longis. C A P. X.

Agitatur cõtrouer.

VIdetur Hippocrates in ſolis acutis morbis, vel ſaltem in ſolis ijs qui acuti ſunt,aut ex illis contingunt,id eſt,ex decidentia longi fiunt,prędictione vti ſiquidem cùm opus prognoſticum iam iam concluderet,ita ſcripſit:Hæc intelligo de morbis acutis, & alijs quicunque ex his conſiſtũt; tamen ars de criſibus,quæ etiam exitum morbi docet, non tantùm de his diſputat,ſed de quocunque morbo quantumuis longo. eſt enim illi etiam ſua conſtitutio,non minùs quàm breuiſſimo. quare hic locus animaduerſione indiget.Nam ſcriptum eſt ab Hippocrate aphoriſ.19.ſecundi acutorum morborum:Non omnino ſunt tutæ prænuntiationes ſalutis,aut mortis.Quo loco uidetur docere;certiora præſagia poſſe medicũ ferre in chronicis morbis,quàm in acutis. Tamen contrarium videtur proferre tertio Prognoſt.context.10.dicens:Quæ autem minimo tempore iudicáda ſunt, faciliora ſunt ad præſenſionem. Videtur primùm ex his ſententijs illud colligi:facilius eſſe prædictione vti in morbis acutis,quàm in chronicis.illud enim ſignificat dictio illa εὐπετέστερα,qua in Prognoſt.eſt Hippoc.vſus, declarante Galeno, ῥᾴονα, quod nos dicimus *faciliora*.itaque ea quæ ſunt citò ad iudicium peruentura,faciliora ſunt ad prædictionem.Cæterùm videntur præſagia quæ feruntur in acutis,quanquam faciliora,tamen incertiora eſſe præſagijs chronicorum,alioqui difficiolioribus. Nam in Aphoriſm.commendauit certitudinem præſagiorum in longis; in Prognoſt.facilitatem

Quid ex prædictis ſentẽtijs colligatur.

cilitatem in acutis. quanquam ne hoc quidem simpliciter; sed inter initia, dixit, longorum, difficilius esse præsentire, quàm inter initia acutorum. Quæ sententia, etsi multi sunt illam commentarijs prosecuti post Galenum; tamen nihilominus eget enarratione. Nam cùm de certitudine & incertitudine præsagiorum multa non admodum ex re disputent, & de modis quibus contingit medicum in prædicendo errare; ipsam sententiam in cautè prætereunt, non intelligentes, quod nos paulò antè diximus, multò aliud esse certitudinem præsagij à facilitate præsagiendi. quare cùm oportuisset illos de facilitate disputare, disputant de certitudine nos vero perspicuitatis gratia sententiam argumentis agitemus. Aut illud, *inter initia*, significat tempus principij vniuersalis, quo nondum apparuit cõcoctio, aut spatium trium dierũ, aut primam aggressionem. triplicis enim huius principij rationis tantùm meminit Galenus. sed primæ aggressionis hic non oportet meminisse. in illa enim neq. quidquam prædicere potes, neque signa animaduertere. Sed si vniuersalia principia intelligũtur, in neutris quidquã prædici põt, cùm nondum appareat concoctionis signa, ex q̃bus pendet cõstitutionis morbi cognitio & p̃dictio tota, & principium est tempus anceps, nescimus quò vertetur præsagium. Si verò tres dies intelligis principij nomine: perinde dicã, multos morbos acutos non habere cõcoctionem, neq. contrarium ante septimum: in quorũ tribus quatuor ve primis diebus, nihil oĩno possumus prædicere, magis quàm si morbus esset futurus chronicus. Intelligũt pleriq; in primis quaternarijs acutorum. quoniam scilicet in primo, aut secũdo, aut saltẽ tertio quaternario acutorum, nunquã ferè non apparent concoctionis signa: tñ in chronicis agũtur sæpe quadraginta quaternarij sine concoctione, aut contrario, O arũtiosam doctrinã. Primò hi intelligunt, cùm non adsunt cõcoctionis signa, in neutris esse facilius prædicere: sed illud vnum Hippocratem docere, citiùs hæc apparere in acutis. itaque tota sententia eò verteretur: longioris morbi esse longius tẽpus cruditatis. At ego putauerim Hippocrate illic de præsagijs agere, non de constitutionibus morborũ. igitur censeo aliquid continere maioris artificij sententiã illam, eoq; sermonem illic esse de principijs morbi. atq. ita in principiis morborũ acutorum esse facilius prædicere, quàm in principiis chronicorũ. Nam postquam iã apparent signa concoctionis manifesta, aut contraria: in vtriusq. est facile prædicere, consideratis illis. sed antequã hæc appareant, est quædã alia cõiectura ex signis occultæ concoctionis, & salutis aut mortis, quæ minus habet certitudinis, q̃ quæ ex concoctionis manifestæ, aut contrariis sumitur, sed quæ omnino non est contemnenda. Hæc in principiis acutorum, non difficilem præsagiendi exitum morbi præstat rationem. dissident enim multum à principio, id est, ab ipso primo die, morbi breues salubres à lethalibus. tamen in longis nihil ex illis intelliges. nam cùm longa futura sit inter facultatem & morbum pugna: diu æquo marte certatur, siue lethalis sit mor-

Argum. ad Hipp. mentem erudam.

Quid plerique dicant.

Autoris sentia.

morbus, siue saluber, eoque à principio nihil ferè dissident. Hanc esse Hippocratis sententiam intelliges, ex iis quæ addidit, nam inquit: Maximè enim à principio dissidet. qui enim conualiturus est, facilius spirat, sine dolore agit, noctu dormit, & alia signa maximè tuta habet: q uerò moriturus est, spirat difficulter, conflictatur, vigilat, & alia signa deterrima habet. Vides, vt inter initia acutorum per signa salutis aut mortis præsagire, dicat esse facile, nulla concoctionis facta mentione. Quid quod contextu septimo dixit: (est verò septimi & decimi eadem sententia) Considerandum est singulis additis quaternarijs, tamen ex quaternarijs non possumus spectare signorum mutationes salutis, aut mortis, sed concoctionis, aut contrarii. certè hæc ipsa verba nostræ interpretationi maximè attestantur. inquit enim, Inter initia (id est, ante signa concoctionis) horum, difficilius est præsentire ea, quæ parte maxima temporis iudicanda sunt. similia enim illorum initia sunt: (quod attinet ad reliqua signa) sed à primo die aduertendum est, considerandumque singulis additis quaternariis, (ne scilicet nos prætereat quaternarius, quo primùm apparent signa concoctionis. quia in his morbis ante illud nihil licet prædicere) neque latebit, quoniam uertetur morbus. Scilicet, tunc tandem non nos latebit, moriturus sit ægrotans, an victurus: cùm præsagia multò tutiora sint in longis, q̃ in breuibus, ex Aphor. Propositæ ergo quæstioni ita respondemus: post signa concoctionis æquè facile esse prædicere in longis, & acutis morbis: sed prædictiones in acutis esse multò incertiores. Nã potest in acuto morbo materia, quæ calida est, impetu ferri, etiam cùm incepit coqui, in partem quampiam principalem, atque ita ægrum interimere; quod in longis minus pertimescendum est. quia illorum materia minùs est mobilis: eòque constantioris significationis sunt signa concoctionis in illis, cùm semel apparuerunt. Ex quibus facilè colligitur, quod à Galeno dictum est tertio De crisibus, cum signis cõctionis fieri non posse, ut æger intereat, rectè à nobis explicatum esse paulò superiùs de signis perfectæ concoctionis: quandoquidem quæ manifestè solùm coctam esse materiam significant, non præbent tantam securitatem, potissimùm in acutis morbis. Ergo cùm iam apparent signa concoctionis in vtrisque, est par facilitas prædicendi: sed in longis maior firmitudo præsagii, antè quàm appareant hæc, in acutis licet nonnihil præuidere ex signis salutis, aut mortis, in longis minimè. quia principia salubrium & lethalium quamminimùm dissident. tamen ars præsagiẽdi circa utrosq; versatur, & vtrorumq; considerat constitutiones, ad præsagiendam longitudinem morbi, & fœlicitatem aut infelicitatem exitus. quanquam crisium prænotio acutorum tantùm est, aut longorum ex decidentia, quia his solis contingunt. quòd si Galen. in tractatione De crisibus, de longis etiam disputat: id fit, quia nomen crisis etiam ad paulatim factas mutationes transfert, quò latiùs pateat doctrina, neque quidquam in arte prædicendi desideretur.

Quidque stioni respondendum.

De

De criſi nocturna, & diurna. CAP. XI.

SVNT qui diſputent de nomine criſis, cui parti potisſimùm tribui debeat: perturbationi quæ antecedit, an euacuationi, quæ hãc conſequitur. Ego verò nollem de nomine cum aliquo certare. ſed mihi in hac controuerſia criſis nomen euacuationem ſignificare volo, ſi tantum tempus hæc duo occupent, vt non vno die aut vna nocte ſimul fiant. ſi enim intra diem aut noctem fiunt, ambo vnico criſis nomine ſignificabuntur. Nam hanc etiam vſurpationem inueni apud Hippocratem, qui in Aphoriſm. ita ſcripſit; Quibus criſis futura eſt, nox ante acumen difficilis. quibus apertè anxietatem dicit criſim antecedere, haud quanquam eſſe criſim. Qui diſputant de præſtantia criſis ratione temporis, nocturnam cum diurna conferentes, in tres ſententias diſtributi ſunt, alijs præferentibus diurnam, alijs quaſdam meliùs diu, quaſdam noctu meliùs fieri dicentibus, diſtinguentibusque euacuationum ſpecies. Quidam ergo dicunt, diurnam meritò præferri; quandoquidem labores omnes multò cum minori facultatis noxa tolerantur diu, quàm noctu, reddente Galeno cauſam in com. prædictæ ſententiæ, decimotertio, inquam ſecundi Aphoriſm. vbi dicit: Grauitas ſemper noctu maior fit, quia eo tempore dormire conſueuimus. Docet itaq; Galenus eo tempore eſſe periculoſius laborare, quo ex natura & conſuetudine deberemus quieſcere. igitur periculoſius eſt iudicari per noctem, quàm per diem. Adde ſolis aſpectu, quo per noctem priuamur, multum vis addere ęgrotantibus, uitamque quamplurimùm fouere. argumẽto eſt quòd quotidie conſpicimus, multò plures noctu vita priuari, quàm diu. Alij contra noctem commendant ad criſes; quandoquidem noctu meliùs fiunt actiones naturales, quàm diu, vt animales contrà diu, meliùs quàm noctu: recurrente per noctem calore ad viſcera propter ambientis aëris frigus & recurrentibus ſpiritibus fuga tenebræ, atque adeò propter conſuetam quietem, nocturnum ſilentium. quæ omnia minus diſtrahunt animam, quæ tota eo tempore internis vacat, misſis externis rebus. Per diem contraria fiunt, recurruntque ſpiritus & ſanguis ad externa deſtitutis viſceribus. addunt; criſes non tam ſequi ſolis aſpectu quàm lunæ, qui noctu viget. Alij ita diſtinguunt, dictis de cauſis criſes eas, quę fiunt motione ſuccorum ab externis ad interna, cuiuſmodi ſunt fluxus ventris, uomitiones, & profluuia vrinæ, fieri meliùs noctu: eas verò quæ contrario motu fiũt, quales ſunt ſudores, occulta expiratio, & fluxus ſanguinis de naribus, meliùs fieri diu. Sed contrarium omnino videri posſit alicui, ex ratione fieri: eas nempe euacuationes, quæ operante ſimul facultate animali fiunt, meliùs diu peragi. ſiquidem animalis facultas diu meliùs operatur, & labore minus læditur: (ſunt uerò hæ, quæ motu ſuccorum ad interna fiunt. nam & ad deiectionem, & mictum, & ad uomitum operantur muſculi) contrà uerò fieri, quæ uerſus externa motis ſuccis fiunt: cuiuſmodi ſunt ſudor, oc-

Quorundam opinio, diurnam criſim præferendam

Contraria aliorũ ſententia

Alia opinio.

Cõtrariũ videtur poſſe dici

culta

culta expiratio, & fluxus sanguinis de naribus. quia opera sunt naturæ solius, quæ strenuè operatur noctu. Ergo neque qui ita proferret, Euacuationes quæ fiunt motu ad interna, melius fieri diu: quæ motu contrario, meliùs noctu: ratione omnino uideretur destitutus. quanquam distinctius ita diceret, Euacuationes quæ opera solius naturæ sunt, melius noctu: quæ opera etiam facultatis animalis, diu, tutiùsque. Quare ex tanta opinionum non improbabilium multitudine, probabiliter etiam possit alius colligere cæteris æqualibus, nihil interesse diu fiat crisis, aut noctu. Nam quæ ratione motus consueti per diem, putà ab internis ad externa, melius fieret, cuiusmodi sunt sudor & expiratio occulta, & fluxus sanguinis: ratione facultatis a qua fiunt, quæ eo tempore languet, læduntur. Contrà quæ ratione huius motus læduntur, quia contrario moto fiunt, puta fluxus uentris, vomitus & mictus; per commoditatem temporis; actionibus animalibus iuuantur. quare putauerit quispiam, ex hac temporis diuersitate, nullum melioris aut deterioris crisis indicium sumi. Tamen ego non ita statuto: sed euacuationes omnes magis copiosè fieri cùm criticæ fiunt, noctu, quam diu. quoniam verò non tantùm considerari debet facilitas euacuationis & copia, sed etiam quam tutò fiat: non indistinctè proferendum quidquam est; sed vt dicam, statim ac monstrauero, quod propositum primò est, Euacuationes omnes faciliùs copiosiùsque fieri noctu, quam diu. id quod cæteris æqualibus, intelligi debet. ne quisquam perturbetur ijs, quæ in aliquibus ægritudinibus contrario modo fiunt: quę ex alijs causis, haud quaquā temporis natura uerisimile est fieri. quod si intelligatur, liquet id, quod est propositum. nam eas euacuationes, quæ fiūt succis motis ad interna, iuuat consuetus per noctem motus, & præterea maior facultatis naturalis uis, & nihil est quod eo tempore prohibeat euacuationem fieri. Nam quod facultate animali egeant, ad laborem facit nonnihil: tamen ad difficultatem nihil. læditur enim facultas animalis plus, laborans noctu, quam diu. tamē si æqualiter laborat, perinde operabitur noctu, ac diu. Non enim tenebra impedit per se euacuationem, nisi somnum conciliet; modo uero noctem ponimus, non somnum. itaque facilius copiosiùsque fiunt hæ euacuationes noctu. Reliquæ quæ contrario motu fiunt, etiam copiosiùs noctu. plus enim iuuat vehemens facultatis naturalis actio, quæ illo est tempore, quā impediat contrarius motus succorum & spirituum. possent enim, quæ retineri oportet, inclinare ad viscera: quæ expelli extra, ad cutem emergere. quòd uero ita fiat, liquidò ostendunt sudor, & occulta expiratio. sudor. n. copiosior multò fit per somnum, quam per vigiliam: quanquam in somno fit motus ad interna, in vigilia ad externa. Tamen somnus sudore arguit repletionem. quod dictum est ab Hippocr. sudor multus ex somno factus, multo cibo vti, significat; quòd si non assumenti hoc accidat, scire oportet, quòd corpus indiget euacuatione. nimirum cùm multitudo quæpiam in corpore est, facilùs exsudat dormientibus, quam uigilantibus. Iam uerò occulta euacuatio tanta per somnum fit, cùm facultas naturalis alioqui

Quod aliud possit dici.

Autoris sententia, qua deciditur cōtrouer.

[handwritten margin note:] ...occultam expirationem.

qui est fortis, vt (quod dictum à Galeno est tertio Prognost. commentar primo) pueri nonnunquam solo somno profundo & longo, sine manifesta aliqua euacuatione celeriter in melius permutentur. Igitur euacuationes omnes, cum crisis fit, quæ naturæ potentis est opus; (hanc enim crisim voco) copiosiùs fiunt, facilius que noctu quam diu. Cæterum multò aliud est ita fieri aut tutius. labores enim maiori cum periculo feruntur noctu, quam diu. tamen coguntur qui iudicantur, laborare: nisi fortè aliqua fiat euacuatio, earum quæ per somnum fieri possunt vtiliter. quare ego vtriq; rei consulens (vt opinor) ita distinguo: Cum crisis duas habeat partes, anxietatem & euacuationē: vel tā breuis sit, vt ambo vna die fiant, aut vna nocte: vel naturalem totum diem occupat, vt anxietas nocte fiat, & euacuatio die: aut anxietas die, & euacuatio sequenti nocte. Si hoc secundum faciēdum est, melius est, anxietatem fieri diu, & euacuationem noctu. quia perturbatio laboriosior est euacuatione, & labores meliùs feruntur diu. quare anxietas minùs nocebit diu, & euacuatio copiosiùs & faciliùs fiet noctu. Si verò primum fit; videndum est, an æger plus periclitetur ex virtutis debilitate, quan ex morbi magnitudine, & multitudinē materiæ: qui enim ex debilitate periclitantur, meliùs iudicantur diu, quia eo tempore minùs debilitāt labores: qui ex copia succi mali; melius noctu, quia eo tēpore, vt monstratū est, copiosius expurgantur. Qui controuersiam hanc ante me suscepere tractandam, monent: non esse conferendas sibi mutuò duas crisium species, quarum altera diu, altera noctu facta sit; sed eandem sibi. neque enim omnes esse æqualis vis, sed alias alijs præstantiores. disputātque deinde de illarum præstantia. Præferunt alijs quidam fluxum ventris, quidam sudorem. plerique tamen fluxum sanguinis de naribus alijs omnibus euacuationibus anteponunt: sudorem omnium maximè vituperant. fluxū ventris secundo loco post fluxum sanguinis collocant, post illum mictum ante sudorem: rationesq́ue multas hinc inde producunt, nihil monstrantes: responsa excogitant non valde probabilia. Ego sanè dum præceptorū experimenta, & propria obseruaui, non rariùs neque infeliciùs uidi ægrotantes iudicatos sudore, quam fluxu uentris. imò uerò felicius citiusq́ue, neque infrequentius, quàm fluxu sanguinis. urina nō inféliciter iudicantur quammulti, sed aliquanto lentiùs. Hæc obseruaui: quid alii uiderint, haud scio. sed illud vnū apertè intelligo, nō licere euacuationū quampiam alteri cuiquam anteferri, in distinctis morbis. non enim ad quamcunque euacuationem morbi omnes eodem modo se habent, sed ad hanc meliùs hic, ad illam ille; ut materia ad hanc uiam, aut illam maximè inclinat, & succus ad deiectionē, mictū, aut sudorē est accō modatissimus. nō ergo rectè quispiam propositæ paulò antè quæstioni respōderit, dicens, Sudorē nocturnū præferri debere fluxui uentris diurno: sed fluxum fluxui, & sudorem sudori conferre oportet, atque in eodem penitus morbo nam si unius morbi materia inclinat in uias urinæ, alterius in sudoris uias: melius est in hoc sudare diu, quā in illo noctu. quoniā scilicet hic gaudet sudore, ille

Variæ sētētiæ, quænā crisiū species alijs præstent.

Autoris sentētia.

R r minùs

Confirmat autor suam sententiã ex Galē. ex quo etiam docet quæ crises quibus morbis competant.

minus. Docet hæc Galenus diffusè satis tertio De crisibus cap.tertio, præcipiens, ad videndum sitne crisis optima an non, considerare inter alia, formam morbi. Nam(inquit) optima crisis cùm concoctione fit, in die iudiciali,indicata,& conuenietem speciei morbi euacuationem facit. Quæ verò euacuatio cui morbo conueniat,docet diffusè per singulos morbos. cũ enim sit febris ardēs, uel sanguis è naribus profluet,vel post vehementem rigorem sudor multus & calidus per totum corpus emanabit, aut per vomitum,aut aluum aliquid biliosum excernetur.itaque his euacuationibus solet solui febris ardens. In eius iudicijs primas habet fluxus sanguinis de naribus,secundas sudor,tertias vomitus,quartas fluxus vētris.nimirum hæc pendet ex tēui sanguine,& magis paret supernis euacuationibus. Quare quæ corpus penitus expurgat, est fluxio de naribus, quippe quæ proximè ex venis non id tantum quod putruit, sed & quod paratũ est putrescee,& plus satis caluit euacuat. Finit autẽ & phrenitidem sudor multus præcipuè si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore.contingit autem aliquando etiam per sanguinem è naribus fluentem, phrenitidē finiri. non tamē lethargus, aut peripneumonia fluxum sanguinis amant.inter hæc autem pleuritis medium obtinet locum. minùs enim quàm febris ardens & phrenitis,magis autem quam peripneumonia atque lethargus profluuio sanguinis soluitur. nimirum peripneumonia & lethargus ex pituita fieri maximè consueru nt:. pleuritis & phrenitis inflammationes sunt calidiores.sed phrenitis viciniam maiorem habet & rectitudinem cum venis nasi. Hepatis verò conuexæ quidem partes affectæ tribus præcipuè modis crisis obediunt, fluxibus sanguinis è nare dextra, & sudoribus bonis, & vrinis abundantibus cauæ autem partes,excrementis biliosis atque sudoribus, nonnunquã verò & vomitibus. Multa etiã talia Hippoc. obseruauit & docuit, cùm in sententijs, tum alibi. quale est illud: A leucophlegmatia diarrhœa soluit morbũ.& illud:A surditate in febribus sanguis è naribus aut aluus turbata morbum soluit. Pertractatus nobis antea est hic locus,8.lib.cap.nono,cum docuimus: seruare naturam quò ad potest,in suis euacuationibus rectitudinem. Magis autem expetũt per vrinam expurgari, quam conuexæ hepatis partes, omnia ea quæ vel in partibus renũ,vel vesicæ laborāt:sicuti loca quæ ad thoracē pertinēt, sputis ex pulmone. Hæc quoque rectitudo facit.sudores verò omnibus febribus proprij sũt,& præcipuè ardentibus.iuuant autē non parũ & efferuentes inflammationes.nimirũ sudor totum corporis habitum æqualiter quodam modo expurgat. Hæc omnia Galenus docet prædicto loco.in quibus illud consideres hortor: quantò pluribus morbis sudor inueniatur conueniens quã alia quæpiã euacuatio,quem tamen barbari medici maximo habent in contemptu. Sed quoniam semel in hunc locum incidimus; quæ Galenus hic omisit, ex locis alijs apponamus,ne qd de sit præsenti tractationi. De acuta lienis inflammatione dictum est eodem loco, parere fluxui sanguinis de sinistra nare,& sudori. Tamen aliæ lienis ægritudines,quæ ex crasso

Ex Galeni locis alijs, quæ prędictis deerant, addũtur.

succo sunt, alia euacuatione egent, cuius meminit 2. De arte curandi ad Glauconē, capite secūdo ita dicēs: Et quidē ea quæ sunt in gibbis hepatis partibus, per vrinam trahere: quæ autem in cauis, per excretionem infernā, situs ipse visceris indicat, atque etiam thoracem & pulmonem per tusses expurgare: ventriculum autem & stomachū per vomitum, intestina autem per infernas excretiones, quemadmodum & splenem. Vbi illa verba *quemadmodum & splenem*, antecedentia respiciant, potiùs quam consequentia. nam decimotertio Method. capite decimosexto ita scriptum est: A societate verò cum adiacentibus partibus, quod idem est cum situ, gibba iecoris per renes purgari, caua per infernum ventrem: in liene vero alteram duntaxat esse excrementorum euacuationem. ea enim quæ per renes agitur, non est huic visceri conueniens. Itaque lien gaudet fluxu ventris, vrinis minimè. Nihil vero refert de euacuationibus quas medicus debet facere, aut ijs quas facit natura, loqui, cùm quod hæc facit, ille teneatur imitari, vt antea etiam diximus. Ergo monstratum iam tandem est, non debere crisim aliquam plus altera commendari, nisi quatenus morbo qui iudicatur, magis aut minùs conuenit. Monstratum est non minùs, cùm nocturna crisis cum diurna confertur, ratione temporis, eandem sibi ipsi in eodem morbo debere conferri. nam quanquam diximus paulo superiùs, meliorem esse crisim nocturnam diurna, quando non incidunt simul in eundem diem, aut eandem noctem perturbatio & euacuatio, nisi etiam plus periclitetur ęgrotans ex debilitate virtutis, quam ex multitudine materiæ: (duo enim hæc excepimus) tamen constat satius esse phreniticum sudare diu, quam lethargicum noctu sanguinem de naribus fundere, & vtilius esse liene obstructione affecto, diu deijcere per aluum, quam noctu copiosè mingere. Nimirum non sunt hic cætera paria; quæ vt sint, eadem crisis sibi ipsi, in eodem morbo conferatur. Sed de his satis multa diximus.

Vtri morbi inferant plus periculi, similes, an dissimiles.
CAP. XII.

MOrborum nonnulli similes quodammodo sunt naturæ ægrotantis, quidam ab illa absunt longissimè. vt tertiana exquisita vitiū est quodammodo simile biliosæ naturæ, a pituitosa vero valde diuersum. Vt vero naturæ, cuius nomine temperiē volumus intelligi, diximus: ita ætati, habitui, & regioni, & tempori, quo ęgrotans est, possumus dicere, morbos fieri similes aut dissimiles. Tertiana enim cuius modo memini, vt similis est biliosæ naturę, pituitosę dissimilis: ita iuuentuti, gracili habitui, meridionali regioni, & ęstati similis, senectuti, obeso habitui, septētrionali plagę, & hiemi dissimilis. Horum morborum, similes, siue proportio natos (vt loquuntur alij) docet Hippocrates esse minùs periculosos, secunda part. Aphorism. aphoris. 34. ita scribens: In morbis minùs periclitantur, quorū *Similes morbi minus periculosi, ex Hippoc.*

naturæ ætati,& habitui,& tempori magis congruit morbus,quam quibus secundū nihil horum congruit.Id quod intelligendū est, cæteris paribus, quæ ad magnitudinem morbi spectant.Nam aliter non dubium,quin pos sit biliosus in tertiana magis periclitari pituitoso.si,scilicet, ille laborat gra ui,hic leui,remissàve tertiana. Quod verò,vbi magnitudo par est, plus sit periculi in dissimili,causa est; hunc cùm magnitudine est æqualis,ex leuio ri causa excitari.vt verò ex leuiori causa effectum pendet,ita faciliùs solui-tur.Tamen sunt multa quæ huic sententiæ,alioqui verissimæ, obijci pos-sunt.quorum nōnulla à Galeno in cōmen.scripta sunt, alia nos addemus.

Quid prę dictę obyciatur sententię

Videri possit alicui:contrà omnino fieri oportere,atque est propositum. atque non quò aliquis in morbum incidit faciliùs,eo et faciliùs curari: sed contrà,quò faciliùs incidit, eo difficiliùs restitui sanitati. nam ideo frigidus in frigidum morbum faciliùs incidit,quod ad talem alterationem est pro cliuior.sed quò aliquis ad alterationem quampiam est aptior, eò ad contrariam est ineptior;& qui refrigeratione ægrotat,calfactione sanatur.ergo qui facilè in morbum cadit,difficile ad sanitatem reducitur.perpetuum enim id est in motibus omnibus, non in alterationibus solùm. nam res quæ facilè mouentur deorsum,difficilè trahuntur sursum.Igitur hac ratio ne quantò homines in morbos similes faciliùs incidunt, tantò morbi erūt solutu difficiliores:ac proinde periculi afferent tantò plus,quantò similio res sunt.

Quo modo nōnulli Hippocratem interpretentur

Hoc argumento seducti fortè quidam,vt Galenus refert,sententiā illam aphoristicam aliter interpretati sunt, dicentes:illū morbum congruere ægrotātis naturæ,habitui,aut ætati,& reliquis;qui cōtrarius sit,nō qui similis.itaque calidum in frigidis morbis, & frigidum in calidis,minùs periclitari:atque causum in media hyeme minus periculi inferre, quàm in æstate media.quoniam illius sublationi pręstat multū auxilij aer, hunc auget quāmaximè.Sed ij ex ignorantia causæ falsa docent.Nam cum laborat aliquis causo,aeris frigus causam esse salubrem nemo neget, tamē est malum signum.nam argumēto est,causam fuisse vehementem,quæ resistēte aere tantam intēperiem in corpore procreauit. Quare exoptet meritò medicus,vt aer ad frigidiorē statū permutetur,cum excitata iam est febris:tamen vt talis à principio fuerit,non est quod expotet.

Obiectum contra Hippocr. arg. soluitur.

Quod in argumento de ægrotantis natura dicebatur;quò faciliùs alteratione aliqua afficitur corpus,eò difficiliùs afficitur cōtraria : verū planē est de alterationibus illis,quæ collatę cū proprio temperamento sunt cōtrarię. itaq. frigidus natura quò faciliùs à causis frigidus fit suo temperamento frigidior, eò difficiliùs à causis calidis fit calidior;tamen ad suum propriùm temperamentū tam facilè trahitur calfactione,cùm præter naturam frixerat, quàm refrigeratione cùm incaluerat.quoniam ambo motus sunt illi naturales,quosq; sua illius natura iuuat.Sed quoniā ad lationes argumentū transferebas; vt fert probabilissima philosophorū opinio,tam facilè & tam naturaliter descēdit aer in regione ignis,quàm ascēdit in regione aquæ,quia vtraq. via quærit propriū locum.igitur cū nō minùs humani corporis natura suam amet tēperiem,

quàm

quàm elementa suas regiones: constat tam facilem esse recursum calido su
per naturam córpori, ad suam naturam, qụàm frigido, etsi natura calidum
sit. Si quid est discriminis, id totum est in morbi causis, cùm quibus certat
quæ cum minores sint in lapsu simili, erit quoque lapsus faciliùs recupera
bilis atque hinc ex ratione fit, vt qui leuibus de causis ægrotant, faciliùs cu
rentur: qui verò saluberrimi sunt, rarissimeque ægrotantes, cũ ægroiãt in
maximũ periculum adigantur. nam fieri non potest, vt qui saluberrimi sũt
leuiter ægrotent. Quid, quod ab Hippocrate dictum est in eadem part.
Aphorism. 40. Raucedines & grauedines in ualde senibus non coquũtur?
tamẽ constat, raucedines & grauedines senectutis tẽperamento esse conue
nientes morbos Galen. hanc sententiam ita interpretatur, vt priori conso-
net, non idẽ esse non coqui, & periculosum esse. Præterea non de senibus
tantum, sed de valde senibus loquutũ Hippoc. hanc verò ætatem in quibus
suis morbis siue similes sint, siue dissimiles, periculi plus subire, propter na
turalẽ imbecillitatẽ. Itaque significat Galen. raucedinem & grauedinẽ in
senibus, qui admodum tales sint, tardiùs coqui, quam in iuuenibus: tamẽ
non esse magis periculosas, sed extremam senectutem dicta de causa cum
nulla alia ætate esse conferendã. Galen. rursũ objiciẽs citat Hippoc. quẽ. 1
Epidemiωn dicit scripsisse, καὶ μάλιστα ἔθνησκον οἷς ἔῤῥεπεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ φθι-
νῶδες. id est, *Et maximè moriebantur, quibus vergebat natura in tabem.*
Fieri ergo dicit; si quorũ natura tabes congruebat, maximè moriebatur, vt
periculosior esset quibus congruentior. Respondet ipsemet, similitudinem
eius naturæ quę est in temperato, subleuare periculum: tamen composi-
tionis similitudinẽ non ita. Causam Galenus non dixit, sed fortasse huc re
spexit. Temperies similis causa est facilioris lapsus, tamen non est causa
conseruationis morbi: cum quia temperies non manet semp talis, sed per
mutatˉ in ægrotatione, & rursus in reditu ad salutẽ: tũ ẽt qa ipsa natura, quę
in tẽperie consistit, vim habet morbũ corrũpendi: compositio, qua aliquis
insaluber fit, aut ad morbum aliquem paratus: non modo facit lapsum fa
ciliorẽ sed ẽt morbi retentionem contrariis de causis. compositio scilicet
mala talis semper perseuerat, & nullam vim habet qua contra morbũ pu-
gnet. Huic, inquã, respicere potuit Galenus. quanquã ego, si Hippocrates
ita diceret, non eò confugerem, sed dicerem, maxime mori solitos ex tabe,
quibus natura ad tabem vergit, quia ab æqualibus causis in grauiores ta-
bes aguntur. Verùm hic neque illa, neq; hac responsione est opus. nam re
vera Hipocrates nihil tale dicit in Epidemijs, sed citatur falsò à Galeno ille
enim ita scripsit, ἐς δ᾽ οἷσιν ἤρξατε πρῶτον, τοῦ τε οἷσιν ἔρρεπεν ἡ φύσις ἐπὶ τὸ φθι-
νῶδες. id est, *quibusdã incipit primũ, hi sũt qbus natura vergit ad tabẽ.* qđ est
iis quibus natura vergebat ad tabem, primũ, hoc est ante alia mala, euenis-
se tabem. qđ constat cũ sententia aphoristica maximè cõgruere. Sed Galẽ.
in comment. Aphorism. oblitus est verborum Hippocratis quæ citauit ne-
gligentiùs, nõ enim habuisse aliã lectionẽ in suo codice facilẽ deprehẽditur
ex comment. ipsiusmet in primum Epid. sequitur enim hanc ipsam lectio-
Rr 3 nem.

Obiectio ex Hipp. soluitur.

Obiectio alia ex Galen. nem. Sed nemo hominum fuit ſemper diligentisſimus. Eſt aliud quod Galeno ipſi obijciamus ex ſuo 8.Meth.cap.5 quo diſſerẽs de temperamẽto calido & ſicco,& ſpeciebus cruditatis ita ſcripſit: Ea quidem (cruditas intellige) quæ in acidisſimum vertit;& rarò talibus naturis contingit,& minus nocet.quod non videtur cum dictis modò quadrare.quin potiùs,quo rariùs accideret,deberet fieri magis noxia. Húc locum ego interpretor;nõ idẽ eſſe ἧττον βλάπτει id eſt, *minus nocet,& periculoſior eſt.* nã illud ſignificat maliciã cauſæ.hoc ſigni.hic verò de malo ſigno diſputamus. Quoniã verò acidam cruditatẽ non ſolùm minùs nocere,ſed minùs periculoſam eſſe illis naturis,intelliges apertè ex illo Galeni capite;addendum,eſt,acidã cruditatem nonnunquam fieri ex intemperie ventriculi,nonnunquam ex malitia ipſius cibi,qui facilè in acidũ . conuertitur.Cùm itaque ex ciborũ malitia,ut etiam quantitate immodica, aut ambobus fit cruditas; non eſt cauſa in alteratione naturæ ventris, eoque ex ſimilitudine, aut diſsimilitudine morbi,nullum prouenit indicium,ſupereſtque ſola cõſideratio noxiæ cauſæ qua ratione conſtat,minùs nocere ſuccum acidum calidis, quàm ſuccũ amarum;cũ perpetuò ipſa corpora à ſimilibus cauſis lædãtur plus.ſed habẽt. rectè hæc. Nunquid non biliosò iuueni plus imminet periculi ex cauſo quã ex grauedine pituitoſa? Arbitror.tamen eſt illi caſus ſimilis morbus

Arg.ſoluitur. grauedo pituitoſa disſimilis. Eſt qui ex huius argumẽti dilutionẽ, maiorẽ ſibi gloriam accesſiſſe putet, quàm Cæſari ex triumphis. Quoniam,inquit inuenimus; non debere conferri eandem naturam cum diuerſis morbis, eundem morbum cum diuerſis naturis.itaque non neceſſe eſt bilioſũ iuuenem maiori cum periculo ægrotare coryza, quam cauſo: ſed coryzam magis periculoſam eſſe, cæteris paribus,bilioſo,quam pituitoſo. Non improbo reſponſum,ſed inſolentiam.quaſi verò non hoc idem citra ambiguitatẽ quampiam illa doceat Hippocrat.dicit ſi quidem, In morbis minùs periclitantur,quorũ naturæ conuenit morbus,quã quorũ naturæ non cõuenit. Redde ſingulis verbis ſua ſignificata, inueniesque illic dictum ambiguẽ eſſe nihil, quod iſta tua indigeat diſtinctione. Nõ enim dixit morborũ magis periculoſi ſunt,qui ſunt conuenientes naturæ,quam qui ſecus: ſed, hominum illi periclitantur plus,quibus morbus eſt disſimilis,quam quibus ſecus.Impulere igitur eum in ſuum inuentum,non Hippocrat. aut Galenus ſed barbari autores, qui ita interrogant, ſitne morbi improportionati periculoſiores proportionatis,quæſtione amphibologica omnino. Quare ne

Diſſimiles morbi perpetuò ſimilibus magis periculoſi,ſi cætera paria. adeò exſulta. gaudere enim inſolenter eorum eſt,quibus rarò contingit autorum ſententias intelligere. Pro enarrandis Hippocr.verbis ſunt iſta ſatis non nego.tamen licet nobis ſententiam vlteriùs producere, dicentibus verẽ,ſiue eadem natura cum diuerſis morbis, ſiue idem morbus cũ diuerſis naturis conferatur, disſimiles perpetuò eſſe ſimilibus magis periculoſos, ſi reliqua omnia paria ſint. Sed quæ ſũt iſta, quæ oportet ſtatui paria? quãdo quidem morbi periculo diſputamus,illa arbitror,ex quibus morbi periculum ſolet prouenire. hæc ſunt, morbi magnitudo, & natura, & facultatis in

conſtat

constantia. Magnitudo morbi pendet ex tribus, propria magnitudine, malo more, & præstantia loci malè affecti. quacunq; harum rationum maior morbus: cæteris paribus, est minori magis periculosus. quidam etiam habent natura sua plus periculi, etsi intensiores non sint: vt carbo non adeò magnus, maiori inflammatione. Debilitas ēt virtutis omniū maximè peri culum auget. si ergo duo morbi sint natura æquè periculosi, magnitudine æquales: tutius est, cum eadem virtute, constitutum esse hominē in simili, quàm in dissimili morbo. Vides vt nulla tali indigeamus distinctione, sed indistinctè vtcunq. confetas, dissimilem morbum magis periculosum esse simili. Nam conuulsio sicca nōn eò est magis periculosa humida, quòd neruus etiā siccus est: (nam hac ratione tutior foret) sed quòd natura sua intemperies sicca est omnium pessima. septimo Method. capite quinto, & secundo De causis symptom. capite secundo docet Galenus, difficilius esse simplicium corporis particularium cuiuis, cùm sicca est, humorem resti tuere, quàm eam cùm humecta est, siccare. Vides vt in quacunque particu la siccitas sit difficilior. quare per se illud habet, & ex sua natura, non ex partis temperamento. Est etiam hæc Hippocrat. sententia uerissima, non de morbis conuenientibus temperici solum, ut dixit Galen. in comment. sed de conuenientibus compositioni etiam. Ex quibus perspicuum iā fit; sententiam illam non tam indigere limitationibus, quàm expositione. Vnica superest limitatio, quæ est etiam, antequam caput concludatur, examinanda. Excipiunt ab hac doctrina medici omnes morbos factos: quandoquidem causa, qua dissimiles morbi magis periculosi sunt alijs, tota in causæ morbi magnitudinem referebatur. De illis ergo morbi magis periculosi sunt alijs, tota in causæ morbi magnitudinem referebatur. De il lis ergo morbis solum vera fuerit sententia, qui curantur causæ sublatione: in factis uerò nil refert causam cōsiderare, sed illud solum, quod factum habent in essentia propria. Animaduertendum tñ hic est, non esse idē in duobus morbis contrarijs: intemperies esse æquales, & lapsus in dispositio ne pter naturā esse æquales. Nā si homo calidus vno gradu natura sua, fiat modò pter naturā calidus in tertio, & deinde frigidus in tertio: constat intēperies esse æquales, tñ recessus à natura non sunt æquales. Nā frigidus in in tertio, distat à calido in primo quatuor gradibus: a quo tñ calidus in ter tio, distat solis duobus. Si igitur ita interpreteris sententiam Hippocratis ueram esse, cum morborum intēperies sunt æquales; uerum etiam fuerit, morbos dissimiles grauiores esse similibus, etiam si facti morbi sint. nam si morbi intemperies est æqualis, necessariò est lapsus a natura maior. qua re etiam si ratione maioris causæ, morbus grauior non fit: erit tamen ratione maioris lapsus a natura. Ergo iam nullos morbos oportebit ab Hip pocrat. sentētia excipere, sed vniuersè proferre, similes dissimilibus minus esse periculosos; periclitarique proinde plus homines in dissimilibus. Sed hæc controuersia non exigit plura, & totum hoc opus uidetur nactū iustum complementum. neque enim controuersias omnes fuse pimus

De factis morbis in prædicta doctrina animaduersio.

dirimendas (nam foret id immensum opus) sed eas tantum, quæ difficiliores sunt, & frequenter agitari solitæ: quarum perpaucas uidemur omisisse. Sed si quis eorum, quos tulit hæc ætas eruditissimos, cum apud exteros homines, tum apud nostros Hispanos, opus aliquod controuersiarum habet locupletius; proferat feliciter. Recipiemus enim amicè, & habebimus gratiam. interim omnes exoratos uelim, ut nostrum hoc, quodcunque est, candidò excipiant.

FINIS

DE LOCIS MANIFESTE PVGNANTIBVS APVD GALENVM,

LIBELLVS FRANCISCI VALLESII Cobarruuiani.

PVTET fortasse aliquis me, dum loca quæ apud Galenum manifestè pugnant, in caput hoc colligo: propriæ gloriæ causa illius honori velle detrahere. Ego verò nihil minus facio. studeo enim hic, vt semper soleo, non meo honori, sed profectui studiosorum: & quam minimum mihi gloriæ posse accedere ex lectione sola illorũ locorum intelligo. hoc enim caput neque ingenij continebit quam multum, neque doctrinæ, sed lectionis tantillum. Et præterea Galeni nomini nulla ratione putauerim, posse me modò prospicere melius, quàm omnibus, quæ ab illo scripta extant, perlustratis, quæ manifestè pugnant eximendo: vt possint studiosi his notatis, reliqua incæspitàter perlegere: & nostri libelli tam parua moles prodit, quàm rarò in tam multis, tamque longis operibus (res prorsus mirabilis) Galenus lapsus sit. Quanquam non est in præsentia institutum dicere de ijs in quibus illius errata sunt, quæ alij refutent, (quæ sunt perpauca) neque quæ experimentum conuincat: (si quidpiam tale est) sed de ijs solùm, in quibus ipse seipsum refutat; idque apertè, & citra dubium, citraque cuiuspiam conciliationis locum. nam aliorum quamplurima in decem libris Controuersiarum Medicarum disputata sunt. in quibus etiam loca omnia, quæ apud Galenum videbantur pugnare, interpretationem tamen recipientia non omnino improbabilem: interpretati sumus. Hic libellus ea continebit tantùm, quæ nullam admittunt talem. in quibus omnia Galeni verba scribentur non Latinè modò, sed etiam Græcè, quò minùs quispiam putet interpretum vitio natam esse contradictionem, quando institutum est repugnantiam palam facere. Libello 3. De facultatibus naturalibus cap. 11. ita scriptum est: ταῦτ' ἄρα καὶ ὁ τῆς φλεβὸς χιτὼν εἷς ὢν ἐκ πολυειδῶν ἰνῶν ἐγένετο, καὶ τῶν τῆς ἀρτηρίας, ὁ μὲν ἔξωθεν ἐκ τῶν στρογγύλων, ὁ δὲ ἔσωθεν, ἐκ μὲν τῶν εὐθειῶν πλείστων, ὀλίγων

Rarò Gale. lapsus

Opusculi institutũ

Locus 1. pugnãs.

ὀλίγων δέ τινων συν αὐταῖς καὶ τῶν λοξῶν. id eſt, *& tamen venæ tunica vnica ex multifariis etiam fibris eſt condita: & tunicarum arteriæ, quæ extrinſecus eſt, ex circularibus, quæ verò intrinſecus, ex rectis plurimis, paucis autem cũ his obliquis eſt conflata*. Libro 6. De vſu partium, cap. 11. ita ſcriptum eſt: εἷς μὲν γὰρ χιτὼν, καὶ λεπτὸς ὁ τῆς φλεβός· οὔτε δὲ εἷς, οὔτε λεπτὸς οὗτος ὁ τῆς ἀρτηρίας, ἀλλ' εἰσὶν γὰρ αὐτῆς δύο χιτῶνες, παχὺς μὲν ἱκανῶς καὶ πυκνὸς καὶ σκληρὸς ὁ ἔσωθεν εἰς ἶνας ἐγκαρσίας διεσχισμένος, ἁπαλὸς δὲ καὶ λεπτὸς καὶ μανὸς ὁ ἔξωθεν οἷος περ καὶ ὁ τῆς φλεβός. *Vnica enim tunica, & ea quidem tenuis eſt venæ. arteriæ autem neque vnica, neque tenuis: ſed ſunt duæ illius tunicæ: craſſa quidem manifeſtè & denſa, & dura, quę interiùs eſt, atque in fibras tranſuerſas diuidua: tenuis verò rara, ac mollis, quę exterius eſt ſimilis venæ tunicæ.* Septimo etiam De anatomicis adminiſtrationibus non longè à principio ita ſcriptum eſt; δύο δέ εἰσιν οἱ τῆς ἀρτηρίας ἴδιοι χιτῶνες, ὁ μὲν ἔξωθεν, οἷός περ ὁ τῆς φλεβός. ὁ δ' ἔνδον πενταπλάσιός που τῷ πάχει τοῦδε. καὶ μέντοι καὶ σκληρότερος, εἰς ἐγκαρσίας ἶνας διαλυόμενος, ὅ γε μὲν ἔξωθεν ὁ καὶ ταῖς φλεψὶν ὑπάρχων, εὐθείας τε καὶ ἐνίας μετρίως λοξὰς ἔχει τὰς ἶνας, ἐγκαρσίαν δὲ οὐδεμίαν. id eſt, *Arteriæ verò duę peculiares tunicæ exiſtunt. exterior ſanè, qualis venę eſt: interior autem craſſitie huius fere quintupla inſuper durior, in tranſuerſas fibras diuiſa. exterior autem, quam etiam venæ obtinent, rectis fibris & quibuſdam mediocriter obliquis, tranſuerſis nullis contexta eſt.* Hæc Galenus. Docet itaque in opere De vſu partium, & de anatomicis adminiſtrationibus, tunicarum arteriæ externam conſtare ex longis fibris, internam ex tranſuerſis. Et certè res ipſa ita habet. explorauimus nos ipſi, & licet cuiuis experimento explorare. Lapſus itaque eſt Galenus in opere De facultatibus naturalibus. id quod illi euenit, (quantum ſuſpicor) quia illic oblitus ſui ipſius, vſus fibrarum quæ facultatum naturalium inſtrumenta ſunt, reſpexit, ad quos videntur meliùs eſſe comparatæ arteriæ, ſi interna tunica conſtet oblongis, & externa tranſuerſis fibris: nam fibræ longæ ſunt ad trahendum, tranſuerſæ ad expellendum; trahunt verò arteriæ ſanguinem, & ſpiritus per internas cauitates; quare internæ tunicæ fibris videtur tractio actum iri: expulſionem contrà meliùs, ſi externa tunica conſtet conſtringentibus fibris.

Ex pugnantib. Gal. verbis q̃ ſint vera.

Fortaſsis etiam occaſionem deceptionis accepit Galenus, cùm ſcripſit libellum De facult. natu. reſpiciens tunicas ventriculi, & quæ illic vidit tráſferens iniquè ad arterias: nam reuera tunicæ ventriculi habent fibras contrà, ac tunicæ arteriarum interna longas, & externa tranſuerſas. Verùm oportuit non decipi, ſed differentiæ cauſam inueſtigare, vt ſcilicet tota arteria compreſſa ex ſe tota expellat. nam aliter ſi interna ſola comprimitur, externa videtur incrementa congeſtura. Itaque quantum iudicio aſſequi poſſum, hæc ratio hominem fefellit: quæ tamen non erat adeò euidens, quanquam nonnihil præ ſe ferat probabile. Sed ſi quis attentiùs cõſideret, videat naturam nihil ignauiter, aut inertè hic magis, quàm alicubi alibi effeciſſe. Nam quia tunicæ opus erat magna tractione, & magna expulſione, contraria verò hæc non poterant commodè vnica tunica agi:

Vnde occaſionẽ deceptionis Gal. ſumere potuerit.

du

duas efinxit; quia verò duæ illæ non erant futuræ diuisæ separatæque, sed tam alligatæ, vt vnica uideatur, & uix per uim separari possint, ut nullum motum illarum una faciat, quem non alia facit statim; hęc aut illa hos, aut illos uillos haberet, nihil interfuit: solùm illud intererat, vt duæ essent; quia uas oportuit utraque ui pollere, tractoria, inquam, & expulsoria: contrà uasa, quæ non oportuit habere ambas, uel saltem non ambas fortes, (cuiusmodi sunt uesica & intestina, quæ nullam ferè tractionem habent) unica tunica per naturam consistere. Itaque ex ratione hoc unicum curauit natura, duæ ut essent: quæ tunica quos uillos contineret, non curauit. Nono libro De simplicium medicamentorum facultatibus, capite 48. ita scriptum est: χυτῶν δὲ ὄντων ἀμφοτέρων ἐν ταῖς ἑψήσεσιν, καὶ μᾶλλόν γε τῆς χαλκίτεως ἢ τοῦ μίσυος, οὐ τήκεται τὸ σῶρυ, διὰ τὸ λιθωδεστέραν τε καὶ σφοδροτέραν ἔχειν τὴν πῆξιν. id est, *Fusiles quidem cùm sint ambo in decoctionibus, & magis quidem chalcytis quàm misy. sory tamen non liquescit, nimirum quòd lapidosum sit, ac vehementiùs compactum.* Primo de compositione pharmacorum secundum genera, capit. 7. dicit hæc Galenus ipse: χεῖται καὶ τὸ σῶρυ χρόνῳ πλείονι. γεωδέστερόν τε γάρ ἐστι, καὶ λιθωδέστερον τῆς χαλκίτεώς τε καὶ τοῦ μίσυος. id est, *Funditur & sory. sed longiori temporis internallo: vt quod terrestre magis, & saxeum sit, quàm chalcitis & misy.* Vides ut in horum locorum altero neget Galenus fundi posse sory, in alio concedat apertè. Neque uerò uelim putes posse hæc loca conciliari; (hoc enim possit ex ipsis uerbis in mentem subire statim) dicendo sory non fundi in decoctionibus, fundi uerò fortassis alio modo. nam Galenus in primo De comp. pharm. secundum genera de fusione in decoctionibus loquitur, non minùs quàm in nono De simplic. quod declarant sequentia statim uerba. addit enim post statim scripta; τὴν λιθάργυρον δὲ δι᾽ ὀξελαίου μὲν ἑψῶν, θᾶττον τήξεις. δι᾽ ὑδρελαίου δὲ, βραδύτερον. *Lithargyrium autem in oxeleo coquens citiùs liquefacies: in hydreleo tardiùs.* Itaque disputat illic Gale. de liquatione in decoctionibus. Non est ergo, quòd hæc loca putes componi posse. nisi fortè uelis dicere: quanquam dictum à Galeno sit, *sory non funditur*, intelligi tamen debere, *tardissimè funditur.* si hoc placet, remitte duo hæc loca ad librum Controuersiarum, ab hoc libello ablegans. Libro undecimo De simplic. medica. faculta. capite secundo; ἐπεὶ δ᾽ ἔθος ἡμῖν ἐστὶν ὅταν τοὺς καλουμένους ἀρτίσκους θηριακοὺς σκευάζωμεν, ἀφαιρεῖν οὐ μόνον τὴν κεφαλὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν οὐρὰν, ἐνενόησα πολλάκις ἴσως μὲν τὴν κεφαλὴν ὅλην, διὰ τὸν ἐν τῷ στόματι περιεχόμενον ἰὸν: ἀλόγως δὲ τὴν οὐρὰν ἀφαιρεῖσθαι. οὐδὲ γὰρ τοῦτ᾽ ἐστὶν εἰπεῖν, ὅτι διὰ τὰ περιττώματα τῆς τροφῆς τά θ᾽ ὑγρὰ καὶ τὰ ξηρὰ πρακτέον οὕτως ἐστίν. id est, *Quando autem consuetudo nobis est, cùm trochiscos theriacos appellatos preparamus, non tantùm caput. sed & caudam illarum abijcere: subijt mihi frequenter rationabile fortassis esse, caput quidem totum abijci ob venenum quod ore continent, verùm à ratione alienum esse adimere & caudam. neque enim dicere liceat, quòd id faciendum sit ob recrementa alimentitum humida, tum sicca.* Hæc illo in loco Galenus. tamen libello De Theriaca ad Pisonem

2. Locus pugnās.

3. Locus pugnās.

Pisonē cap. vndecimo, ita inquit; τὰς δὲ οὐρὰς, καὶ αὐτὰ ἀφαιροῦμεν τὰ ἔσχατα τοῦ σώματος, ὥσπερ οὐρὰς ὄντα μέρη, καὶ ὡς οἶμαι τὸ ῥυπαρώτερον τῆς οὐσίας ἕλκοντα μᾶλλον, καὶ πλείονά γε τὴν ὁλκὴν διὰ τὴν κίνησιν ποιούμενα, ὥσπερ τὰ πρὸς ταῖς οὐραῖς τῶν ἰχθύων μέρη διὰ τὴν πολλὴν κίνησιν τροφιμώτερα εἶναι λέγουσι. id est: *Caudas autem atque ipsa corporis extrema tollimus, caudæ sunt partes, & vt arbitror sordidorem substantiam maximè trahentes: quas, vt partes quę proximæ sunt caudis piscium, minùs pingues esse ob frequentem motum dicunt.* Constat ex his locis Galenum, cùm opus De simplicium medicamentorū facultatibus scripsit, ignorasse causam, qua caudæ uiperarum præscindi debent in præparatione trochiscorum uiperinorum, quæ ueniunt in mixturam theriacæ; quin etiam putasse, præter rationem esse illas præscindi: tamen deinde in tractatione propria de theriaca rationem commodam qua id fit, inuenisse. Nimirum res ita habet: credendum Galeno, quo loco affirmat magis, quàm quo loco negat: & ubi ex professo de illius medicamenti confectione disputat, quam ubi aliud agens: & ubi ratione apposita docet, quam ubi illam se dicit ignorare. præscindique propterea debent in magnis ex cauda quatuor digiti, ex capite totidem, in alijs minùs, prout ijs quæ magnæ prorsus inter illas sunt, fuerint minores.

4. Locum pugnans. Primo libro De facultatibus alimentorum capite trigesimoquinto ita de semine uiticis scriptum reperies: καὶ καθ' αὑτὸ τοῦτο φρυγόμενον ἐσθίεται, πεπιστευμένον ἐπέχειν τὰς ἐπ' ἀφροδισίοις ὁρμὰς γινομένας. τροφὴν δ' ὀλίγην δίδωσι τῷ σώματι, καὶ ταύτην ξηραίνουσαν μετὰ καὶ ψύχουσαν. id est: *illud semen* (est titulus capitis περὶ ἄγνου σπέρματος de uiticis semine) *per se ipsum frixum manditur, crediturque cohibere appetitus venereos. alimentum autem exiguum corpori præbet, idque siccans ac refrigerans.* Post hæc uerba paucis interpositis inquit: κεφαλῆς δ' οὐχ ἅπτεται καθάπερ ἡ κάνναβις. id est, *caput non ferit, ut cannabis.* Tamen libro 6. De simplicium medicam. facult. cap. secundo ita scripsit: ἄγνος δὲ ἢ λύγος, τὸ θαμνῶδες φυτὸν, θερμὸς μέν ἐστι καὶ ξηραντικὸς κατὰ τὴν τρίτην που ἀπόστασιν λεπτομερὴς δὲ ἱκανῶς, καὶ γευόμενος δριμύς τε ἅμα καὶ σύμφωνα ἄγνος, ἢ λύγος: αὐτὰς μὲν δὴ τὰς λύγους ἀχρήστους ἔχει πρὸς ἰατρείαν τὰ δὲ φύλλα, καὶ τὸ σπέρμα ξηρὰ, καὶ θερμὰ τὴν δύναμιν ἐστὶν, καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν λεπτομερῆ. καὶ γὰρ χρωμένων οὕτω φαίνεται, καὶ γευομένων, δριμύ τε ἅμα καὶ ἀπὸ συμφερόντων καὶ τὸ φύλλον, καὶ τὸ ἄνθος, καὶ ὁ καρπός. ἔστι δὲ καὶ ἐδώδιμος ὁ καρπὸς καὶ θερμαίνει σαφῶς μετὰ τοῦ κεφαλαλγὴς ὑπάρχειν. id est, *Agnus aut lygos, planta illa fruticosa, calidus quidem est & siccus terno ordine: verùm multum tenuium partium, tum gustu acris simul & adstringens. ipsas tamen vitices ad medicinam habet inutiles: cæterùm folia semenque calida siccaque facultate sunt, substantia verò tenui. nam vtentibus ita apparet, & gustantibus acre simul & sub adstringens percipitur, tum folium, tum flos, tum semen. edendo tamen etiam semen est. verùm tam perspicuè calfacit, ut capiti ita dolorē faciat.* In his locis videntur duo pugnantia: cùm quod de seminis agni casti temperatura dicitur, (nam hic dicitur calidum & siccum tertio ordine, quale re vera est, illic frigidum & siccum) tum quod in vltimis verbis dicebatur.

batur. hic enim dicitur, dolorem capitis facere: illic, non tentare caput. Secundum hoc explicari facilè poteſt. ſcilicet ſemen id non tentare caput vt cannabis, potiſsimum ſi frixum edatur: tentare tamen tunc quoque nõ nihil. Primum illud de temperamento nulla ratione explicari poteſt: ſed ſuſpicandum eſt, Græcos codices diuturnitate fuiſſe deprauatos omnes, (niſi fortè alij quos mihi videre non contigerit, aliter habent) legendumque in loco adducto ex ſexto libro De ſimpl. pro ψύχουσαν, θερμαίνουσαν. aliter ſi vt inuenitur ſcriptum legis pugnant loca: & ſextus ſimpl. falſa prorſus docet.

Libro quarto De ratione victus in morbis acutis, in enarratione ſentẽtiæ quinquageſimæ ſextæ, quæ ita habet: Maximè verò numerus impar eſt obſeruandus. nempe hi dies in hanc vel illam declinantes partem reddunt, ita ſcripſit Galen. οὐχ ἁπλῶς ἀκουστέον ἐστὶν, ἀλλ᾽ ὅτι τῶν ὀξέων νοσημάτων μέγα δύνασθαι τὰς περισσὰς ἡμέρας, ὡς μεταβολὰς ἑκατέρως ἀξιολόγους ἐμποιούσας εἰς ὑγείαν τε καὶ θάνατον. τοῦτο γὰρ σημαίνει τὸ ἑτερορρεπέας. ὅτι μὲν τῶν ὀξέων ἡ γ. καὶ ἡ ε. καὶ ζ. (eſt hic erratum in meo codice Baſilienſi: legitur enim καὶ ξ.) καὶ θ. καὶ ια. καὶ ιδ. καὶ ιζ. ὅτι δὲ τῶν χρονίων ξ. καὶ π. μέσαι δὲ αὐτῶν εἰσι κ. καὶ λδ. καὶ μ. περιτταὶ δὲ καὶ αὗται. id eſt: *Dies impares multa pollere uirtute non ſimpliciter, ſed in acutis morbis eſt intelligendum: quòd inſignes in vtrunque tum ſalutem tum mortem mutationes efficiant.* (*id enim ſignificat hęc dictio* ἑτερορρεπέας.) *in acutis quidem tertius, & quintus, & ſeptimus, & nonus, & vndecimus, decimus quartus, & decimus ſeptimus: in longis autem, ſexageſimus & octogeſimus. medij horum ſunt vigeſimus, trigeſimus quartus, & quadrageſimus. impares autem & hi ſunt.* Vides vt Galenus recipiat commendetque ſententiam, quæ per dies impares indicari morbos ſtatuit, & interim vt quadrageſimum, & ſexageſimum, & octogeſimum, & quadrageſimum impares appellet, qui reuera pares ſunt. Quod tamen nos explicuimus qua ratione verè dici poſsit, in libro vltimo controuerſiarum medicarum. nimirum ſunt illi impares incipiente computatione à ſuis hebdomadis. Sed modò obliuionem Galeni hac in parte notamus, qui 4. aphor. 61. ſententiam illam Hippocratis eſſe negat, utpote illo indignam, idque probat quia quatuordecimus par eſt, & optimè iudicat. verba ſunt hæc: οὐκ οἶδα εἰ τοῦτον τὸν ἀφορισμὸν Ἱπποκράτης αὐτὸς ἔγραψε, καὶ μὴ τῶν παρεγγεγραμμένων ἐστίν. id eſt, *Haud ſcio, an hunc aphoriſmum Hippocrates ſcripſerit, & non ab aliquo fuerit ſcriptum.* Paulò infrà confirmans hanc ſuſpicionem, inquit, ἐν τε ταῖς ἐπιδημίαις, οὐ μόνον ἐν τῇ τεσσαρεσκαιδεκάτῃ πολλοὺς οἶδε κρινομένους, &c. id eſt, *In epidemijs autem non ſolum in quatuor decimo multos uidit indicatos, &c.* itaque Galen. aut hic eſt immemor illorum, aut illic horum. 5. *Locus pugnans.*

Libro quarto De locis patientibus capit. 2. diſſerẽs de appoplexia & epilepſia, inquit inter alia quamplurima; appoplexiæ ſolutæ ſolere ſuccedere paraplexiam ſiue paralyſim: (nam eadem affectio eſt) tamen epilepſiam nunquã finiri in paralyſim. tamen 4. De rat. victus in morbis acutis cõm. 6. *Locus pugnans.*

27. in-

2 7 inquit: solere ex apoplexia, aut epilepsia fieri paralysim: quin potius, apoplexiam plerunque transire in paralysim per epilesiam. 4. De locis patient. sunt hæc verba: καὶ τοίνυν καὶ διαδέχεται τὴν μὲν τῆς ἀποπληξίας λύσιν ἡ καλουμένη παραπληγία. (in alijs Codicibus legitur παράλυσις) id est: *Atque solutionem apoplexiæ consequi solet vocata paralysis*. Rursus eodem loco paucis interpositis. ἐν τῷ μέσῳ δὲ πως ἀμφοῖν ἐστι τοῦ τε κάρου καὶ τῆς ἀποπληξίας, ἡ ἐπιληψία, σπασμοὺς μὲν ἐπιφέρουσα παντὸς τοῦ σώματος, οὐ μὴν εἰς παραπληγίαν τελευτῶσα. id est, *In medio autem amborum est, & cari, & apoplexiæ epilepsia, conuulsiones afferens totius corporis, sed quæ in paralysim non finitur*. Hæc dicto in loco: tamen quarto de ratione victus: ἐνίοτε δὲ δι' ὅλου γίγνονται τοῦ σώματος οἱ σπασμοὶ, καὶ πρὸς ἀγαθῷ γε καὶ συμφέρουσιν ἔστιν ὅτε. κλονοῦντες γὰρ ὅλον τὸ σῶμα, πάντα τὰ μόρια θερμαίνουσιν. ὥστε τὸ μὲν διαφορεῖσθαι τοῦ πλήθους, τὸ δ' ἀπωθεῖσθαι πρός τινα τῶν ἀκυρωτέρων μορίων, ἐν οἷς ὅταν δυσλύτως σφηνωθῇ, τὴν παραπληξίαν ἐργάζεται. δέδεικται γὰρ ὡς οὕτως ὁ Ἱπποκράτης ὀνομάζει τὰς ἐξ ἀποπληξίας ἢ ἐπιληψίας εἴς τινα τῶν ἀκυρωτέρων μορίων ἀποσκηπτούσας, παραλύσεις. ἐνίοτε καὶ χωρὶς σπασμοῦ τῆς ἀποπληξίας γενομένης, εἰς μορίου παράλυσιν ἐνίοις ἐτελεύτησε τὸ πάθος, ὃ παραπληξία καλεῖται. id est, *Nonnunquam verò toto corpore fiunt conuulsiones, & in bonum quidem, est cùm prosunt. concutientes enim totum corpus, omnia membra calfaciunt, vt multitudinis digeratur hoc quidem, hoc verò expellatur ad aliquam ignobilium particularum. in quibus cùm indissolubiliter impactum fuerit, paraplexiam facit. Demonstratum enim est, ipsum Hippocratem nominare, eas quæ ex apoplexia, aut epilepsia in aliqua ignobilium partium incidunt, paralyses. Nonnunquam & sine conuulsione apoplexia facta, in particulæ paralysim aliquibus finitur passio, quod paraplexia vocatur*. Hæc Galen. constat verò, quàm apertè hæc repugnent prioribus.

7. *Locus pugnās*. Libro 6. Methodi apertè docet Gale. in principijs inflammationum cibandum esse tenuius quàm in aliis temporibus, idque his verbis: ὅτι μὲν οὖν ἐν ἀρχῇ λεπτοτάτως διαιτᾶν, ἐν τῇ τῶν φλεγμονῶν οἰκείᾳ θεραπείᾳ λεχθήσεται. id est, *Quòd quidem in principio tenuissimè oportet cibare, in propria phlegmonarum curatione dicetur*. Hæc illo loco. contrarium prorsus affirmat 1. aphor. comm. 7. his verbis: ἀρκέσει δὲ τό γε νῦν τοσοῦτον εἰπεῖν, ὡς εἴ γε διὰ τὰς φλεγμονὰς, ἢ τοὺς πυρετοὺς τοὺς ἀχωρίστους τῶν ὀξέων νοσημάτων, δέδιέ τις διδόναι τροφὰς ἀξιολόγους, ἐν ταῖς ἀκμαῖς τοῦτο μᾶλλον ποιεῖν εὐλαβηθήσεται. μέγισται γὰρ δὴ αἱ φλεγμασίαι τηνικαῦτα εἰσὶν, ὡς αὐτὸς ἐν τῷ περὶ διαίτης ὀξέων ἔλεγε φλεγμασίας. εἴτ' οὖν τὰς ἰδίως ὀνομαζομένας φλεγμονὰς ἐθέλοι τις ἀκούειν, εἴτε συμπεριλαμβάνειν αὐταῖς καὶ τοὺς πυρετοὺς, κατὰ τὸ παλαιὸν ἔθος τῆς λέξεως. *Satis erit hoc nunc dicere, quòd per inflammationes, vel febres, quæ ab acutis morbis sunt inseparabiles, aliquis timeat dare cibos dignos mentione, in vigoribus hoc magis verebitur facere. maximi. n. sunt ardores tunc, vt ipse libro De victu acutorum appellat phlegmasias: siue velis intelligere eas, quę propriè vocantur plegmones: siue simul cum ipsis febres, iuxta antiquum dictionis vsum*. Verā de hac re sententiam ego scripsi lib. 8. Controu. demonstrans vtendū esse in princi-

pijs

rijs inflammationum tenuiſsimo victu non aliter,ac in recenti vlcere: dein de addendum eſſe ciborum quantitati. Sed hoc loco præſcripta verba Galeni produxi,vt monerem contraria de hac re illum protuliſſe.

Libro ſexto De ſimplicium medicam.faculta. cap.2.ita ſcripſit Galenus *8. Locus*
ἄγνος δὲ ἢ λύγος, τὸ θαμνῶδες φυτὸν, θερμὸς μὲν ἐστι καὶ ξηραντικὸς κατὰ τὴν τρίτην που *pugnans.*
ἀπόστασιν. id eſt: *Agnus quidem,ſeu lygus planta illa fructicoſa, calida eſt & ſiccans tertio receſſu.* & paulò poſt: τὰ δὲ φύλλα, καὶ τὸ σπέρμα ξηρὰ, καὶ θερμὰ τὴν δύναμιν ἐστὶν. id eſt: *Folia autem & ſemen ſicca, & calida potentia ſunt.* Tamen lib.2. De compoſitione pharmacorum ſecundum locos, cap. 1.ſyngrapham quandam ex Archigene cum ſua cenſura his verbis ſcripſit: φύλλα δάφνης, καὶ λεύκης καὶ ἄγνου μετ᾽ ἐλαίου, καὶ ὄξους. μικτὸν καὶ τοῦτο τὸ φάρμακον, ἐκ διαφερόντων ταῖς δυνάμεσιν τῶν ἁπλῶν συνέθηκεν. τὰ μὲν φύλλα τῆς δάφνης θερμότατα, τὰ δὲ τῆς ἄγνου μετρίως ψύχοντα. μέσα δὲ ἀμφοῖν ἐστιν τὰ τῆς λεύκης. id eſt: *Folia lauri & populi albæ, & agni cum oleo & aceto. miſtum etiam hoc eſt pharmacum,ex diuerſis facultate ſimplicibus compoſitum.folia quidem lauri calidiſsima: quæ autem agni,mediocriter refrigerantia; media verò amborum ſunt,quæ populi albæ.* Hæc Galen. Sed quo pacto ſi ſunt calida tertio gradu,ſunt refrigerantia mediocriter? & quo pacto folia populi primo gradu calida ſunt in medio foliorum lauri, quæ ſunt calidiſsima, & foliorum agni,quæ tertio gradu calida? An poſſumus reſpondere aliud, quàm eum erraſſe,aut hæc quæ ex 2.De compo.eſſe ab aliquo interiecta,non ab illo ſcripta?

De præſagitione ex pulſibus capite tertio negat Galen.poſſe hepar la- *9. Locus*
borare œdemate. & cap. 8. eiuſdem libri dicit, quales pulſus fieri ſoleant *pugnans.*
hepate laborante œdemate. eſt autem vtrobique ita ſcriptum cap. tertio. οὐδέποτε δὲ οὔτ᾽ ἐπὶ θώρακος, οὔτ᾽ ἐφ᾽ ἥπατος ὄγκῳ, μαλακὸς ὁ σφυγμὸς γίνεται. διότι μηδὲ ἐπιγίνεταί ποτε τοῖς ὀργάνοις τούτοις οἴδημα φλεγματικόν. id eſt: *Nunquam autem neque in thoracis, neque in hepatis tumore, mollis pulſus fit,quia neque innaſcitur aliquando his organis edema pituitoſum.* cap. 8. τοῖς δὲ ἐπὶ ἐγκεφάλῳ τε καὶ πνεύμονι, μαλακὸς μὲν ὁμοίως οὐδείς, ἐγγυτέρω δὲ τῶν ἄλλων ὁ ἐφ᾽ ἥπατι καὶ σπληνὶ κατὰ τὰς οἰδηματώδεις διαθέσεις. *Nullus autem ita mollis, ut qui in cerebro & pulmone: prope autem alios eſt quin in ſplene & hepate per edematoſas affectiones.* Hæc Galen. Sed quo pacto talis pulſus fiat per œdematoſam affectionem hepatis, ſi hepar œdematoſam affectionem pati non poſſit, quis dicat? neque enim poſſis ad nominis diuerſam ſignificationem confugere. etſi enim nomen *edema* ſolet ſignificare nunc tumorem præter naturam quemcunque, nunc ſolùm pituitoſum; hic tamen utrobique ſignificat pituitoſum & mollem tumorem. nam capite tertio idem Galen dixit *edema pituitoſum.* capite 8.ipſum inſtitutum autoris id declarat. Nam ut ſcriberet exemplum tumoris mollis in parte minus molli quam cerebrum, & molliori quam thorax, dixit: In liene & hepate per œdematoſas affectiones. Sed & proxima uerba idem indicant. nã addit: ὡς σκίῤῥῳ θέντα γε καὶ ταῦτα τὰ σπλάγχνα, σκληροὺς ἱκανῶς ἀποτελοῦσι σφυγμοὺς, ἧττον δὲ τῶν σκίῤῥων ἐν ταῖς φλεγμοναῖς. ideſt. *Vt ſanè ſcirrho affecta hæc*

vſcera

viscera duros manifestè faciunt pulsus, minus autem quàm scirrhi in inflammationibus. Vides vt percurrat species tumorum in his visceribus. Ergo dicens œdematosas affectiones; speciem tumoris pituitosi intelligit. alioqui opponeret tumorem præter naturam scirrho & inflammationi, genus scilicet speciei. Sed res ita habet. Galen. in libris De pulsibus plurimum est diuagatus mente, non satis astrictus ijs, quæ re ipsa, & experimentis comperisset. hinc factum est, vt ratiocinatione liberiùs nũc huc, nunc illud diuagante, in contrarias assertiones incautè inciderit. Cũ hunc commentariolum scriberem, obtulit sese mihi libellus quidam Andreę Lacunæ Segobiensis De contradictionibus, quæ apud Galenum occurrunt, quas ille non solùm non explicat, sed nescire se qua ratione explicari possint, apertè fatetur. Putauit fortasse se collegisse loca, quæ manifestè pugnarent, vt ego hoc commentariolo feci; sed profectò magnæ negligentiæ est, (nequid dicam grauius) quæ enarrationem idoneam admittunt, putare esse apertè pugnantia. Videor ergo mihi modò studiosis Galeni defuturus, nisi quæ ille pugnantiæ notauit, enodem, vt quæ verè pugnant apud Galenum palam feci, ita quæ non pugnant, etsi pugnare videantur, talia censeri minùs ferens.

Quæ Lacuna pugnantia putauit apud Gale. nõ pugnant.

Quod primũ obijcitur à Lacuna in Gale. pugnans enarratur.

Obijcit primò Galeno, quòd lib. De tremore dixerit: Tremor verò motus inuoluntarius est partium quæ vicissim sursum, deorsumque mouentur: & quod dixerit paulò infrà: Tremor non sine voluntatis imperio prouenit. In loco quem primò citat, ita habetur: ἀκούσιος δὲ κίνησις ἄνω τε καὶ κάτω τῶν μερῶν ἐναλλὰξ φερομένων ἀπρόμως. Ianus Cornarius transfert: *Motus autem voluntarius*, intelligẽs certè nomen ἀκούσιος significare, id quod est liberum & obediens voluntati, ab ἀκούω, quod est *audio*, aut *obedio*. itaque in hac versione non est quidquam repugnans: sed quoniam non satis scio an ἀκούσιος soleat significare, *quod voluntarium est*, & non habeo loca aliorum authorum, quæ possim in testimonium producere: cogor suspicari Galenum *inuoluntarium* significasse. Sed neque tunc est, cur contradictionis accusetur, cùm admittant loca idoneam enarrationem. Nimirum tremor habet causas duas, membrorum pondus, & facultatem animalem. proinde non accidit sine voluntate. Nam quòd duarum causarum alteram habet liberam, cohiberi potest, cessante scilicet motu. tamen nisi motus cesset; tremor ipse, id est vitium actionis, non est in voluntate. nõ enim potest debilis senex dum mouet, non tremere. Itaque quod quadã ratione est voluntarium, quadam ratione inuoluntarium potest nunc hoc, nunc illud dici. maximè cùm Galenus ipse toto illo libello enarret causas has tremoris ambas, & modum quo fit, diffusè satis.

Quod 2. obijcit, enarratur.

Obijcit secundò: libro De fœtus formatione ita esse scriptum: Apparet igitur vnumquodque animal illa corporis parte se se ad vindictam parare, quæ alias supereminet. vitulus quidem fronte impetere priùs, quàm cornua enascantur, pullus equinus calcitrare nondum solidis vnguibus, veluti etiam catulus mordere tentat, etiam si nondum firmos dẽtes habeat: ita &

ita & quæ ex volucrium animantium sunt genere, volare nituntur, etiam si nondum possint. quæ sanè ostendere videntur animam partibus vtentem nosse ipsarum vtilitatem, & non ab alio factis vtatur. Rursum ad calcem libri ita scripsit: Neque prætcrea materiæ animam tantam partem assecutam fuisse credibile videtur; quæ non aliorsum dicit, quàm vt confirmet propriam animam non esse corporum formatricem. Verùm oportuit Lacunam perpendere, quo pacto vtraque horum à Galeno dicerentur, intelligeret enim ita proculdubio, nullum in his locis esse reuera enantioma. Nam in calce libri affirmauit corpora non esse formata suæ solum animæ sapientia. quod verò primo loco dixit, non quidem affirmans, sed ducens contrariæ sententiæ argumeutum, vt inter disputandum fieri solet, scripsit.

Quod 3 obijcit, enarratur

Obijcit tertiò; libro secundo De differentia febrium capite primo scriptum esse, hemitriteum esse in numero continuarum febrium.. & rursum secundo commentario libri sexti Epidemion capite vigesimo secundo, semitertianam esse periculo obnoxiam, minimèque intermittere: sicut semi tertiana nulla febris dicatur, quæ integrè desinat. Rursũ libello De typis affirmare, semitertianam febrem non semper esse continuam, sed intermittentem quandoque. Certè si quæ in libello De typis scripta sunt, cum ijs quæ alijs locis habentur, contraria notare voluit; potuit multò plura notare, quæ nescio quo consilio omisit. Quidam libellum illum Galeni esse negant. ego quidem non nego, sed omnia quæ de febrium differentia scripta sunt, loco exempli scripta intelligo, quam Galenus velle eo typos & eorum numerum non secundum suam sententiam modò, quam de febribus habebat, sed etiam secundum sententias aliorum scribere. quod inter cætera palam facit quod de quintanis, septimanis, nonanisque differuerit, quas alijs in locis vidisse se negauit.

Aliud quod obijcit, enarratur.

Obiicit rursum; libro quarto De præsagitione ex pulsibus ita esse scriptum: Nunquam etiam ex thoracis vel iecoris tumore fit mollis pulsus, eò quod neque innascitur his instrumentis œdema pituitosum. Huic sententiæ contrarium haberi lib. eodem inter differendum de pulsibus qui succedunt affectis meningibus, idque his verbis: His præ cæteris vicinior est ille qui ex iecinore & liene oritur œdemate affectis. Certè Galenus non idcirco œdema pituitosum in hepate non fieri, affirmauit, quod nullatenus fieri possit; sed quòd rarò fiat, ob vim sanguinem generandi, quæ in eo est. neque verò id non est consuetum autoribus omnibus in doctrinarum constitutionibus, quæ semper ferè fiunt, simpliciter affirmare. Quod si hæc enarratio non videtur tibi omnino quadrare, certè nullam inuenias magis idoneam: atque omnium minimè idonea est quam Lacuna ipse incautè insinuauit. Nisi dicas (inquit) pro œdemate intelligere Galenum in præsentiarum quemuis tumorem. Sed quo pacto non vidit hic Lacuna Galenum de pituitoso tumore apertè distinctèque loqui, cum tumorũ omnia genera, reliqua œdemati opponens, enumeret, ita scribens: ἐγγυ-

τίρω δὲ τῶν ἄλλων ὁ ἐφ' ἤπατι καὶ σπληνὶ κατὰ οἰδηματώδεις διαθέσεις. ὡς σκιῤῥωθέντα γε καὶ ταῦτα τὰ σπλάγχνα σκληροὺς ἱκανῶς ἀποτελεῖ τοὺς σφυγμούς, ἧττον δὲ τῶν σκιῤῥων ἐν ταῖς φλεγμοναῖς. id est, *Propior autem præ alijs est pulsus ex hepate & splene œdematis affectis. vt cum scirrho laborant hæc viscera duros apertè reddunt pulsus, minùs verò quam scirrhi id faciunt phlegmones.* Itaque haud dubium est, œdema hic pituitosum dici.

Aliud quod obijcit, enarratur Iterum obijcit; libro decimotertio Methodi medendi, haberi hæc verba: Lienis verò rarior substantia quàm iecoris est; cæterùm crebriùs scirrhosis vitijs affligitur, ob nutrimenti quo vtitur speciem. Monstratum nã que est, quòd crasso nutritur sanguine, qui veluti limus purioris est, quòd facillimèque nigra bilis efficitur: ideoque ipsum melancholicum, siue atrũ excrementum vocamus. Et paulò infrà; Nam quale medicamentum est absinthiũ iecori, tale est lieni capparis cortex: quale rursum iecinori quod vocatur eupatorium, tale est lieni scolopendrium. si quidem similia genere medicamenta ambo viscera postulant. cæterùm tantò valentiora lien, quantò crassiore vtitur alimento. His ex diametro pugnare, quod libro quarto De vsu partium ita scripsit: Splenis verò corpus, cùm tantò rarius hepate sit, quantò est crassius pulmone; meritò ex tenuiore parte nutritur sanguininis. En loca quæ ex diametro pugnare putat, cùm nepugnẽt quidem. Nam lien quidem crassissimo nutritur sanguine, si speciem succi consideres, melancholico scilicet. melancholicum enim trahit ab hæpate, vt eo nutriatur: nutritur tamẽ melancholici illius tenuissima parte. accipit enim alimentum caro visceris per crassas arteriarum tunicas. hinc fit vt caro eius sit tenuis & nigra, quia nutritur tenui & nigro succo. Hanc sentẽtiam in qua nulla verborum pugnantia est, quibus aliis verbis exprimeret Galenus, quam his quæ dictis subdit? Qui namque atrahitur ad splenem crassior est eo, qui est in hepate: at quia elaboratus ab arterijs, quæ illic habentur, atque adeò à venis multò densiorem tunicam habentibus, què quæ inseruiunt hepati, non affatim, neque crassus carni splenis, sed subtilis & paulatim mittitur. ob id caro quidem huius visceris rarior & leuior est, quam hepatis: non tamen rubicundior, aut magis flaua. Atque deinde hepar quidem ex rubro & nigro sanguine, splen autem ex subtili, & nigro. Neque verò non fit ex ratione, vt splen afficiatur crebrò scirrhis, ob sanguinem melancholicum & crassum quem trahit, etsi nutriatur tenui. nam modus substantiæ fit ab alimento, morbi ab excremento: trahente verò splene crassum succum, & eliciente tenuem, non potest non relinqui crasum excrementum.

Aliud quod obijcit, enarratur. Obijcit iterum, libello Quos & quando & quibus medicamentis purgare oporteat, ita scriptum esse: Per initia enim serosos tenuesque succos euacuabis. quanquam alijs in locis ab eodem Gal. dictum sit, biliosos etiã succos debere coqui ante expurgationem. Ego libr. 7. contr. explicui verba illa Galeni, inquibus non significatur tenues omnes succos debere expurgari ante concoctionem, sed eos qui simul sunt tenues & serosi, cuius-

modi

modi aqua qua abundant hydropici. hi enim ſucci, quia coqui non poſſunt, euacuari debent in principio.

Aliud quod obijcit enarratur.

Eſt aliud quod obijcit, Galenum comment. 36. libri. 2. Progn. & 3. Prorrhen. capit. 34. & tertio De cauſis ſympt. aſſerere facultatem naturalem magis robuſtam eſſe in pueris, quàm in reliquis ætatibus. Tamen comm. 27. libr. Aphor. ita eſſe ſcriptum: ἀλλοιοῦνται γὰρ αἱ ῥαδίως τῶν παίδων παθήματα διὰ τὴν ὑγρότητα τοῦ σώματος, καὶ τὴν τῆς φυσικῆς δυνάμεως ἀῤῥωστίαν. id eſt, *Commutantur verò facilè affectiones puerorum celeriter ob humorē corporis, & naturalis facultatis imbecillitatem.* Cenſet lacuna corruptum eſſe Græcum codicem, legendumque non ἀῤῥωστίαν, id eſt, *imbecillitatem* ſed εὐῤῥωστίαν, id eſt, *robur*. Ergo tamen non video cur non legi poſſit, vt ſcriptum in omnibus codicibus inuenitur. Nam Galen. ipſe lib. tertio De cauſis ſymptom. & libello De pulſibus ad tyrones, affirmat concoctricem quidem in pueris eſſe maximè robuſtam, expultricem & tractricem mediocriter, retentricem debilisſimam. conſtat ergo vt Galen. cum robuſtā facultatem puerorum appellat, intelligat concoctricem: hic vbi debilem, retentricem. Neque verò malè hæc enarratio cum ſententia congruit: vult ſi quidem hoc loco monſtrare, morbos puerorum ſolere eſſe acutos. Dicit ergo, puerorum morbos citò venire ad criſes, eò quòd ob debilitatē retentricis cū robore magno concoctricis, & mediocri expultricis, quod accedit, citò contingant euacuationes.

Aliud quod obijcit, enarratur.

Multò minùs repugnat quod ſtatim notauit Lacuna, obijciens, dictum eſſe comm. 1. in lib. 6. epid. cap. 1. Neruos eſſe ſine omni cauitate: atque lib. 1. De ſymptom. cauſis ita ſcriptum eſſe: Igitur eius cauſa coniuncta, affectus nerui eſt talis, vt facultatem illi à principali parte miſſam impedire poſſit. Atqui impedietur, ſi neruus meatu aliquo præditus, vel obſtructus ſit vel compreſſus. Et rurſum multis locis affirmat, neruos opticos eſſe cauos, & 15. De vſu part. neruum pudendi eſſe fiſtuloſum. Quid eſt obſecro hic repugnans? an non ſatis conſtat, cum ille quibuſdam locis affirmet è triginta ſeptem partibus neruorum quæ è cerebro & ſpinæ medulla ortum habent, vnicum par opticorum excauatum eſſe, idque ſingulari quadam neceſsitate, cùm negat neruos habere cauum aliquod, illis excepris intelligere? Iam verò neruum pudendi non eſſe verè neruum, etſi neruus ob ſimilitudinem appelletur dicit ipſemet Galen. eodem loco quē ipſe producit ſexti Epid. comment. 1.

Aliud quod obijcit, enarratur.

Obijcit rurſum multa loca ex libr. De articulis, & 6. epid. & comment. in librum De fracturis: quæ omnia in eam ſententiam videntur ſcripta, otium extenuare corpora, cum tamen multis alijs locis contrarium videatur Galenus affirmare. nam commen. primo 3. Epidem. Otioſis repletur corpus, & 6. Epidem. Otium natura ſua non euacuat abundantiam ſuccorum. Multis etiam locis à Galeno dicitur exercitationes euacuare, & ſiccare. contraria ergo faciet otium. quare colligit, non extenuabit. Hæc profectò diſputatio in controuerſijs magis quam in contradictionibus

scribenda foret. nam reuera repugnans nihil est in Galeni assertionibus sed est quod enarratione indigeat. Nimirum exercitatio mediocris non extenuat: imò verò quæ hac per nimium otium priuata sunt corpora, extenuantur, ob extinctionem calidi, & infelicem nutritionem, vt quibusdam detentis in carcere accidere solet. exercitatio nimia deficcat consumptione & dissipatione. huius intermissio, quod otium moderatum est, reficit rursum cessante dissipatione. Constat verò vt neque, omnibus membris eiusdem hominis sit eadem exercitatio moderata, sed quæ alijs moderata, alijs nimia iam sit. Nam calidioribus natura & mollibus, minùs est augenda exercitatio: minùs calidis, & duriori carne præditis, magis. Hinc fit, vt qui satis sunt calidi, in carcere detenti soleant crassescere, & iter agentes extenuari: frigidi contrà, agentes iter crassescant, per otium extenuentur. Fit etiam vt exercitatio, quæ nimia fieri incipit, multò citius carnes quàm fibras & reliquas partes solidas incipiat extenuare. nimirum sunt hæ duriores quàm ut dissipentur, nisi labor esse omnino maximus. Hæc ut intellecta sint, nihil esse repugnans in Galeni verbis apertè intelliges.

Aliud quod obijcit, enarratur. Obijcit rursum loca alia, quorum his uidetur affirmare, iracundos esse natura calidos; illis esse frigidos. Sed scire oportet, iracūdos (ὀξυθύμους Græci uocant: sunt hi qui leuissimis de causis irascuntur) aut frigidos esse & cordis non satis perflabilis; aut calidissimos: animosos verò, (θυμώδεις Græcis) esse bene calidos. itaque quibusdam in locis de illis, quibusdam, de his esse sermonem.

Alia que obijcit, in lib. contr. enarrata. Iam verò quæ de temperamentis pueri & iuuenis obijcit, lib. 1. controuers. ego explicui. Quæ contradictione 13: de respiratione obijcit, ego explicui libro tertio controuers.

Quod contradictione 14. obijcit ex 1. De simpl. med. facultate, & ex 3. De rat. uictus in acutis, minùs repugnat. Nam uerè etiam dicit cap. 29. 1.

Aliud quod obijcit, enarratur. De simpl. aquam refrigerare & sitim tollere. uerè etiam dicit cap. 8. eiusdem libri, id ab aqua dulci fieri. nam salsa & nitrosa potiùs inferunt sitim. Quòd si commen 3. in lib. De rat. uictus cap. 40. inquit, aquam puram nō sedare sitim, neque humectare, intelligit non adeò sitim naturalem membrorum tollere & humectare, quàm si mista cum re aliqua quæ penetrationem faciat, ut cum oxymelite, aut modico uino. Constat uerò ut hæc nō sint pugnantia.

Videntur aliquantò magis repugnare, quæ de aqua & uino contradictione quindecima scribit. Quod scilicet 1. De ratione uictus in acutis

Aliud quod obijcit enarratur. 22. dictum à Galeno est, mulsam & uinum magis humectare quàm aquā uerum intelligendum est, humectare eo loco a Galen. dicitur, excrementa humida excerni. nam illic communis sicci morbi nota dicitur, excrementa non excernere. itaque mulsa aut uino uti iubet, tanquam hæc quam aqua magis humectent, id est magis faciant excreare. Id uerò constat uerum esse.

Quod

Quod de astrictione uini & celeri distributione ibidem dicit, non repugnat. etenim uinum, ut alia omnia uarijs partibus natura compositum, alias habet astringentes quibus roborat, alias tenues & calidas, quæ causa sunt celeris digestionis. *Aliud enarratur.*

Quod de siccatione uini dicitur, declaratum à me est libro nono controuer. capite sexto. *Aliud libr. contr. explicatum.*

Quod de aquæ potione statim obijcit, faciliorem habet dilutionem. Nimirum aquam in bilioso uentriculo bilescere, quod Hipp. cum Gal. n. 3. De ratione uictus in acutis affirmat, & nihilominus febres ardentissimas & erysipelata interna posse curare. Certè aqua, quia simplicissima substantia est, & nullis qualitatibus medicamentosis prædita, ad nullas qualitates est contumax: sed si modica bibitur ardente uentriculo, aut toto corpore, incalescens ipsa plus calfacit. sed quia frigida & humida est, copiosè bibita affatimque, atque actu frigida, idque non modicè, febrem tollit & erysipelata extinguit. *Aliud quod obijcit, enarratur.*

Quod contradictione 18. obijcit, non debuit repugnans censeri. Solet, inquit, Galenus inflammationem vocare tumorem durum cum dolore. & tamen 6. epid. comm. 1. cap. 29. inquit: Indurescunt dura præ frigore ex siccata, uel ex scirrho, uel ex siccitate. nam phlegmone tumorem minimè durum excitat, sed renitentem. Dicit hęc Galenus, distinguens id quod est durum ab eo quod est distinctum. quæ tamẽ alijs locis non solet distinguere, sed uno nomine appellare dura, ob commune accidens, quod scilicet resistit tactui. proinde latè patente nomine inflammatio tumor durus dicitur. cùm tamen nomina magis distinguuntur, non dicitur durus sed renitens. *Quod 18 obijcit enarratur*

Rursum obijcit, Galenum com. 12. particulæ 4. Aphor. dixisse, Eorum uerò quę continentur in intestinis, nihil potest per uomitũ euacuari. Gal. certè ita dicit, sed cùm mille locis dixerit fæces per uoluulum euomi, & non rarò dicat uermes uomitu reijci, constetque de illius sententia fæces & uermes, in intestinis generari; satis constat Gal. ipsum perinde sensisse cùm illa scriberet, ac si diceretur, Quæ in intestinis sunt, ægrè trahuntur ad superna. scimus enim Aristoteli, Galeno & antiquis omnibus impoßibile de difficili dici solitum. *Aliud quod obijcit, enarratur.*

Quod ultimò obijcit ex lib. 2. De placitis Hippoc. & Platonis, & 7. eiusdem operis, quanquam uerbis uideantur pugnantia, me tamen nihil offendunt. Nam ubi inquit 2. lib. Cerebrum autem si ossibus nudaueris, aut quemcunque ipsius sinum compresseris non modò mutum, ac prorsus, spirationis expers efficies, sed etiam omnino sensu, omnibusque liberis actionibus animal priuabis. Ego quidem cùm hoc dicit Gal. intelligo, nõ statim ac nudatum, aut utcunque compressum est cerebrum: sed, cùm intẽperatum est ad uentriculos usque, aut uehementer obstructum. quod idẽ 7. libro affirmauit. *Aliud quod obijcit, enarratur.*

Tres profectò mihi uidetur Lacuna cõtradictiones quæ uerè tales sint,

pro-

Quas veras Lacuna cõtra dictiones afferat.

producere, 12.& 17.& uigesimam: est uerò uigesima quam nos paulò antè notauimus de præcisione caudæ uiperarum ad theriacam. duarum reliquarum ille nos commonefecit. uerùm oportet ut nostro more Latinè & Græcè proponantur.

Pugnãs Galen. locus.

Tertio epid. comment. 3. context. 46. ita scriptum est: ὅσαι δὲ καὶ ἄλλος πυρετοὶ περὶ ὧν γεγράφεται· δηλοῖ γὰρ ἐκ ταύτης τῆς λέξεως πυρετῶν εἴδη τὸν καῦσον εἶναι, καὶ τὴν φρενῖτιν. i. erant autem & alibi febres de quibus scriptum iam est, constat enim ex his verbis febrium species esse causum & phrenitidem. Rursum 64. cõt. eiusdẽ libri ita scrip. ἐν δὲ τῇ προειρημένῃ ῥήσει τὸ τᾶς οἰκείας προσηγορίας ὥσπερ τὸ τῶν συνεχῶν. τὰ δὲ εἴδη πάντα διελθὼν αὐτοῦ, μετὰ ταῦτα κοινῇ προσηγορίᾳ τοὺς συνεχεῖς ἐδήλωσεν, ὧν προειρήκει καύσους τε καὶ φρενίτιδας. i. in pdicta orõne communem appellationem, ut & continuarum febrium scripsit, species omnes illius percurrens deinde communi nomine continuas indicauit, quarum febres ardentes & phrenitides priùs dixit: Hæc dictis locis. tamen 6. Epidem commentar. 1. cont. 29. ita est scriptum: ἀλλ᾽ ὁ νῦν προκείμενος τῇ ῥήσει κατάλογος τῶν πυρετῶν, ἀπὸ τῆς κατὰ τὴν θερμασίαν διαφορᾶς ἐστὶ, ἐν ᾗ δύναται καὶ ὁ λοιμώδης περιέχεσθαι, σηπεδονώδες ἔχων τὸ θερμόν. ὁ φρενιτικὸς δὲ οὐ δύναται, διά τε τὸ μὴ σύνηθες εἶναι καθάπερ ἄλλοις, οὕτω καὶ τῷ Ἱπποκράτει, πυρετοῦ ἰδέαν ὀνομάζειν τὴν φρενῖτιν. i. verũ prædictus nũc febrium catalogus a differẽtia caloris est; qua põt & pestilens febris comprehẽdi, eò quòd putridum calorem habet: phrenitis verò non potest, cùm Hippocrati non fit, vt alijs, consuetum febris speciem phrenitim appellare. Hæc certè repugnant reuera. tamen repugnantia est in re facili: est enim de nomine.

Alius Galen. locus pugnans.

Illa verò est aliquantò maioris momenti primo epidem. com. 2. cõt. 78. καὶ ἄρ οἱ λεῖοι καὶ οἱ ὑπολευκόχροντες, ἰθύτριχές τε, οἱ μελανότριχες, καὶ μελανόφθαλμοι, καὶ οἱ εἰκῇ καὶ ἡσυχῇ καὶ τὸ ῥάθυμον βεβιωκότες, ἐδείχθησαν ἡμῖν, ἐν ἄλλοις τέ τισιν ὑπομνήμασι καὶ ἐν τοῖς περὶ κράσεων ἧττον διαπνεόμενοι, διότι καὶ ψυχρότεροι ταῖς κράσεσιν εἰσί. Nã glabros, et qui cute sunt albida, et qui capillis rectis, et capillis nigris, & oculis nigris, & qui domi in otio inertem vitam egerunt; cùm alijs commentarijs, tum in commentarijs De temperamentis dictum à nobis est, minùs discuti per halitum. quare & frigidiores temperamentis sunt. Hæc illo loco. tamen multis alijs docet, capillos nigros temperamentum calidum significare. quare manifesta repugnantia est. quanquam coniecto non tam Galeni quàm typographorum culpa factum esse, atque vitiatos esse codices, & pro μελανότριχες, legendum esse μεγαλότριχες, id est, *magnis capillis.* magni enim esse solent in frigidis & excrementosis, vt in mulieribus. Hæc sunt quæ loca apud Galenum manifestè pugnantia hactenus inueni. Si quando plura occurrerint (quanquam præter hæc puto nulla esse) aut ni aliud commentariolum congeram, aut huic addam.

FINIS TOTIVS OPERIS.

